Prof. Dr. MERTOL TULUM

OSMANLI BÜYÜK EL SÖZLÜĞÜ TÜRKÇESİ

Onlarca yıllık birikim, tecrübe ve titizlikle hazırlanmış Osmanlı Türkçesi konusunda zengin bir kılavuz!

kapı

Prof. Dr. Mertol Tulum

1940 yılında Ayvalık'ta doğdu. 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. "Sinan Paşa, *Tazarru'-nâme* - Tenkitli metin ve fonetik inceleme" adlı çalışmasıyla 1968 yılında **Dr. Phil.** unvanını kazandı. "*Ma'ârif-nâme* - Metin ve ki'li Birleşik Cümleler Üzerinde Bir Araştırma" adlı teziyle 1979 yılında **Üniversite Doçenti** unvanını aldı. 1982-1983 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde görevlendirildi. 1983-1984 öğretim yılında tekrar İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine döndü, aynı zamanda bu anabilim dalının başkanlığı görevini üstlendi. Kendisine aynı yıl Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkan yardımcısı olarak da görev verildikten sonra 1984 yılı Mart'ında Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne getirildi. Aynı yılın Temmuz ayında İstanbul Üniversitesi'nin Türk Dili Bölümü Başkanlığı'na atandı. 1989 yılında **profesör** oldu. 1983-1986 yılları arasında Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü olarak da görev yaptı. 15 Mayıs 1997 tarihinde kendi isteği üzerine emekli oldu.

Mertol Tulum 1983 yılında Atatürk Yüksek Kurumu bağlı kuruluşlarından Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu aslî üyeliğine seçilmiş olup bu kurum bünyesinde altı yıl boyunca Yürütme Kurulu üyeliği yaptığı gibi Terim, Gramer, Türkoloji Bilim ve Uygulama Kolları üyesi olarak da çalışmış, ayrıca bir sure Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığı da yapmıştır. 1986 yılında Yüksek Kurum Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Evliya Çelebi Bilim ve Uygulama Kolu üyeliğine de seçilmiş ve dört kişilik Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ni Hazırlama ve Yayımlama Merkez Kurulu'da görev almıştır.

Çalışmalarını Türkçe tarihî metinler üzerine yoğunlaştırmış bulunan Mertol Tulum'un araştırma, inceleme ve tenkit yazıları dışında yayımlanmış on bir kitabı bulunmaktadır.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/osmanltrkesibyke00tulu

Osmanlı Türkçesi
BÜYÜK EL SÖZLÜĞÜ

Hazırlayan
Prof. Dr. Mertol TULUM

kapı

Kapı Yayınları 336
Temel Eserler 6

Prof. Dr. Mertol Tulum
Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü

1. Basım: Şubat 2013

ISBN: 978-605-4683-74-1
Sertifika No: 10905

Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

© 2012, Mertol Tulum
© 2013; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.

Kapı Yayınları
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

SUNUŞ

Osmanlı Türkçesi döneminde Türkçeye çok sayıda Arapça ve Farsça kelime alınmıştır. XV. yüzyıl ortalarından sonra giderek sayısı artan bu alıntıların çoğu edebiyat dilinde kullanılmış, ortak konuşma diline inme ölçüsü oldukça sınırlı kalmıştır. XVI. yüzyılda hakim olmaya başlayan edebî anlayış, şiirde ve secili nesirde Türkçe kelimeleri ve söz öbeklerini ses nitelikleri ve düzenleri yönünden işe yaramaz sayan bir tutum içine girince, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda alınan kelimelerin sayısı daha da artmış, bu yüzyılların özellikle süslü nesirle yazılmış eserleri Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş Farsça kurallı tamlamalar, birleşik isimler ve sıfatlarla dolmuştur. Ne var ki, edebiyat dilinin kullandığı alıntılar günlük dile inme, ortak konuşma diline mal olma ölçüsünde yaşama şansı bulabilmiş, dilin olağan gelişme ve değişme süreci içinde pek çoğu sürekli yaşama alanına çıkamayıp metinlerde kalmıştır. Konuşma diline girenler üzerinde halklılaştırma süreci yürümüş, bunlar da Türk dilinin ses kanunlarının baskısıyla, sesçe kısa sürede Türkçeleştirilmiştir.

Osmanlı Türkçesi alfabesinin kaynak dillerin alfabeleriyle ortak olması yüzünden alıntı kelimelerin yazılışları alındıkları dildeki biçimleriyle korunmuş, eğitim yoluyla öylece yazılmaları sağlanmış, bu durum bu kelimelerdeki Türkçenin tanımadığı seslerin okur yazarların diline girmesine yol açmıştır. Özellikle Kur'ân'ı doğru seslendirme (tecvit) eğitimiyle açılan yoldan Arapçanın özel sesleri pek çok kimsenin diline girmiştir. Bununla birlikte konuşma diline inmiş çok sayıda kelimede bu yabansı seslere yer verilmemiş, seslendirme Türkçenin kendi sesleriyle yapılmıştır. XVI.-XX. yüzyılları kapsayan Osmanlı Türkçesinin ortak konuşma dilinde hemen hiçbir yabansı ünlü ve ünsüz sesin bulunmadığını biliyoruz. Okur yazarların temsil ettiği şehirli dilinde kimi sesler tutunma şansı bulmuş olsalar bile, bunlar – yüzünden ya da ezbere Kur'ân okumakta olduğu gibi– yazılı bir metni

yüzünden ya da bir şiiri ezbere okurken ortaya çıkan ikincil durumlardı. Demek ki ortak konuşma dili yanında bir de okur yazarlar arasında bir "okuma dili" söz konusudur.

İşte bu sözlük Arapça ve Farsça alıntıların Osmanlı Türkçesi döneminde eğitimli kimselerin okuma dilindeki söylenişlerini esas alan, bunun yanında "şehirli dili" olarak da nitelendirilebilecek günlük konuşma dilindeki biçimlerini ve nihayet halklılaşmış söylenişlerini veren bir düzenlemeyle hazırlanmıştır. Bu yönüyle tarihî dönem sözlüğü mahiyeti taşımakta, bu dönem metinlerinin bugünkü alfabeye aktarılmasında bir kılavuz olma niteliği göstermektedir.

Alıntı kelimelerin sayısı bugün için belirsizdir. Bütün Osmanlı Türkçesi metinlerinin taranmasına dayanan örnekli bir sözlük yapılıncaya kadar bu belirsizlik sürecektir. Bu açıdan bu sözlüğün eski metinlerde karşılaşılacak her kelimeyi ve her anlamı barındırdığını söylemek söz konusu olamaz; ancak yer verilen 20.000 kadar maddenin büyük sayılacak bir el sözlüğü için yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Kelimelerin eski alfabe ile yazılışlarının madde başlarına konması ve sıralamanın bu alfabedeki ses işaretlerinin sırasına göre yapılması bu sözlüğün en farklı yanını oluşturur. Bunun eski dönem metinlerini okurken ilk bakışta nasıl okunması gerektiği noktasında kararsızlık duyulan sözcükleri doğru okumakta ne ölçüde kolaylık sağlayacağı ve yol gösterici olduğu, özellikle Üniversitelerin Osmanlı Türkçesi öğretimi yapılan belli bölümlerinde okuyan öğrenciler için bu kılavuzluğun ne kadar önem taşıdığı ortadadır.

Bu sözlüğün başka sözlüklere göre yeni ve önemli sayılması gerektiğini düşündüğümüz başka bir yanı, kelimelerin anlamları için verilen tanım ve karşılıklarda yaşayan dilin kelimelerinin seçilmiş olmasıdır. Bu da eski metinleri anlamak ve anlamlandırmak için kullanılagelen birçok eski sözlükte bulunmayan bir niteliktir.

Öte yandan verilen karşılıklarda fiil tamlayıcılarının gösterilmiş olması bu sözlüğe özgü bir yeniliktir, bu yönüyle yabancılar için de yol gösterici olduğu söylenebilir.

Bu sözlükte ayrıca Osmanlı Türkçesi metinlerinde bulunan birçok terim, deyim, mazmun ve mecaz anlamlı söz ve söz birliklerine yer verilmiş, birçok maddede kısa ve özlü bilgi aktarılmıştır. Bunlar arasında özellikle Arapça ve Farsçadan alınma gramer unsurları üzerine yapılan örnekli açıklamalar önemli bir yer tutar.

Nihayet bu sözlükte her madde ve her anlam için olmasa da pek çok madde ve anlamda metinlerden alınma örneklere yer verilmiştir.

Görüleceği gibi, bunlar yaygın ve canlı örneklerdir. Bu örneklerin çoğunun bugünün diliyle çevirileri de verilmiş, bununla Osmanlı Türkçesini öğrenme yolunda çalışanlara çeviri çalışmalarında kılavuzluk etme amacı güdülmüştür.

Türkçenin tarihî sözlüğünü hazırlama girişimleri için bu çalışma bir ilk adım, ortaya konan şu eser bir ilk örnek sayılabilir.

Bu sözlüğün hazırlanması Kapı Yayınları'nın sahibi değerli dostum M. Faruk BAYRAK ile sevgili öğrencim Ömer ERDEM'in istek ve destekleriyle gerçekleşmiştir. Kendilerine şükran borçluyum, sağ olsunlar.

Prof. Dr. Mertol TULUM
Bursa, 16 Haziran 2012

Açıklamalar

1. Madde başlarında eski alfabe ile yazılmış kelimelerin yanında bugünkü alfabe ile verilen yazılışları, bunların dil tarihi bakımından eski yazı dilimizin XV. yüzyıl ortasından başlayıp XX. yüzyıl başlarına kadar uzanan ve "Orta Osmanlıca" ve "Yeni Osmanlıca" diye adlandırılan iki dönemi içine alan tarih aralığında okumuş kimselerin okuma dilindeki söylenişleri, başka bir deyişle, bu iki dönemde okur yazarların bir metni okurken uyguladıkları seslendirme biçimleridir.

2. Aynı kelimelerin dönem içinde günlük konuşma dilindeki söylenişleri,

   a. parantezler içinde verilmiş,
   آشکار **âşkâr** *F. s.* (*T. k. dili*: **âşikâr**) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne).

   b. bu söylenişler yazıya da geçirilmişse, bu gibi yazılışlar ayrıca madde yapılmış, göndermelerle iki biçim arasında ilgi sağlanmıştır:
   ابدال **abdal** *T. k. dili s.* 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); *bk.* ابدال **ebdâl.**
   ابدال **ebdâl** *A. a.* (*T. k. dili*: آبدال **abdal**) Türkçede tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Aslında بدل **bedel** ve بديل **bedîl**'in çoklusudur; *bk.* آبدال **abdal**, بدل **bedel** ve بديل **bedîl.**

3. Birçok Arapça ve Farsça kelimenin Osmanlı Türkçesi döneminde halk dilindeki söylenişleri de parantezler içinde verilmiş, yazılış ve anlam bakımından farklılıklarına göre birçoğu ayrıca madde yapılmıştır:

   آبریز **â.-rîz** *F. a.* 1 ayak yolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (*T. h. dili:* **havruz**) pis su ve pislik dökülen kap.
   آشنا **âşnâ** *F. s.* (*T. k. dili:* **âşinâ**, *h. dili:* **aşna**) 1 bildik, tanıdık (kimse); *zıddı:* یاد **yâd**. 2 *mec.* haberli, bilen, bilgi sahibi olan (kimse).

آشنا **aşna** *T. h. dili a.* Adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır. **a. fişne** sevgili, yavuklu, oynaş. **a. fişne etmek** sevgili ile (uzaktan uzağa/gizlice) görüşmek, cilveleşmek.

4. Eski alfabe ile yazılışları aynı, anlamları farklı kelimeler numaralandırılmıştır:

   ابر[1] **ebr** *A. a.* bulut.
   ابر[2] **iber** *A. ç. a.* ibreler; *bk.* ابره **ibre**.

5. Kelimelerin birçoğunda Osmanlı Türkçesinde kullanılan aynı dildeki zıt anlamlıları verilmiştir:

   آباد[2] **âbâd** *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı:* ویران **vîrân**.
   آتی **âtî** *A. a.* gelecek; *zıddı:* ماضی **mâzî**.

6. Maddeleri oluşturan kelimelerin yalnızca Osmanlı Türkçesi metinlerindeki yaygın anlamlarının açıklamaları ve karşılıkları verilmiştir.

7. Kelimenin birden çok anlamı varsa, bunlar rakamlarla sıralanmıştır.

8. Her anlam için yapılan tanım ve verilen eş anlamlı kelimeler arasına virgül konmuş, kimi yerlerde yakın anlamlı tanım ve karşılıklar noktalı virgülle ayrılmıştır.

9. Yatık çizgi işareti (/) "veya" anlamında kullanılmıştır.

10. Verilen örneklerden önce iki nokta (:) konmuş, örnekler italikle yazılmış, bugünkü dille verilen karşılıkları tırnak işareti ("...") içine alınmıştır:

    آشام **âşâm** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şîr-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.

11. Kısaltmalar italik olarak verilmiş, açıklayıcı bilgiler parantez içine konmuştur.

12. Karşılık olarak verilen fiilden türemiş kelimelerin ilişkili bulundukları tamlayıcılar çekim ekleri ile gösterilmiştir:

    اجاعه **icâa** *A. a.* -i acıktırma, -in aç kalmasına yol açma.
    اجبار **icbâr** *A. a.* -i -e zorlama, -i sıkıştırma. – **etmek/eylemek** -i -e zorlamak, – **olunmak** -e zorlanmak.

13. Türkçenin yardımcı ve yarı yardımcı fiilleriyle kurulmuş birleşik fiil yapılarına giren Arapça ve Farsça tabanlar – ile gösterilmiş, bu birleşik fiil yapıları ilgili bulundukları anlam içinde verilmiştir:

آزاد **âzâd** *F. s.* 1 bırakılmış, salıverilmiş (köle/esir). – **etmek** (esiri/köleyi) salmak, bırakmak. – **olmak** (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse), 3 boş, serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilişkisi olmayan (kimse). – **etmek** (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak.

14. Birleşik fiillerin birden çok anlamı bulunuyorsa, bunlar parantezli rakamlarla ayrılmıştır:

ارزانی **erzânî** *F. a.* 1 ucuzluk, 2 -i yaraşır görme, -i yerinde görme. – **kılmak** -i yaraşır bulmak. – **görmek** 1) -i uygun görmek, -i yerinde görmek, 2) -i yaraşır saymak, -i yerinde ve uygun bulmak.

15. Madde başı olan kelimenin başta yer aldığı, sözlük değeri taşıyan Arapça ve Farsça ad ve sıfat takımları ile birleşik ad ve sıfatlar, zarflar ve bağlam öbekleri madde içinde alt bölüm olarak ve içeri çekilmiş durumda verilmiştir:

آب **âb** *F. a.* 1 su, 2 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 3 (meyveden çıkarılan) özsu, 4 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 5 *mec.* parıltı, parlaklık, 6 (kılıçta/kumaşta) meneviş, dalga, 7 yol, yordam, biçim, 8 töre, kanun, 9 (kadında) namus, iffet.

آب آتشرنك **â.-i âteş-reng** *F. a. mec.* 1 kırmızı şarap, 2 haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı.

آب سوار **â.-süvâr** *F. s.* su yüzünde yüzen (nesne). *a.* su üzerinde sürüklenip giden kabarcık.

آب شناس **â.-şinâs** *F. a.* 1 gemi kılavuzu, 2 su yollarının bakım ve onarımını yapan işçi/usta, su yolcu.

آب و تاب **â. ü tâb** *F. a.* dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.

آخر **âhır** *A. s.* son. – **olmak** bitmek, sona ermek. *z.* sonra, sonunda.

آخرين **â.-bîn** *F. s.* her şeyin sonunu gözünün önüne getiren, işin nereye varabileceğini düşünen (kimse).

آخرالامر **âhırü'l-emr** *A. z.* sonunda, en sonunda, en sonra.

Bunlardan,

a. Arapça olanların Latin harfli karşılıkları tam olarak yazılmış,
آخرالامر **âhırü'l-emr** *A. z.* sonunda, en sonunda, en sonra.
ام‌الخبائث **ümmü'l-habâis** *A. a.* kötülüklerin anası/kaynağı, yani: şarap.

b. Farsça olanlarda ise kelime, ilk harfinden sonra nokta konularak temsil edilmiş, sonra, 1) ad ve sıfat takımlarında takımın kurucu üyeleri arasındaki bağı gösteren ses **-i** biçiminde belirtilerek, 2) birleşiklerde – konularak öteki üye/üyeler yazılmıştır.
آب بسته **â.-i beste** *F. a.* 1 buz, dolu, 2 *mec.* cam, sırça, billur.
آبدار **â.-dâr** *F. s.* 1 sulu, taze ve diri (nesne), 2 parıltılı, göz alıcı (nesne), 3 parlak, cilâlı (nesne), 4 keskin (kılıç), 5 *mec.* güzel, anlamlı (söz).
آب رو **â.-i rû,** آبرو **â.-rû** *F. a.* 1 yüz suyu, yüz aklığı; (ırz, namus, haysiyet ve şeref gibi) insan değerleri, 2 (benzerleri ve denkleri arasında) övünç sebebi olan kimse/şey.

c. Bağlam öbeklerinde de aynı uygulama yapılmış, kelime ilk harfinden sonra nokta konularak gösterilmiştir:
آب و تاب **â. ü tâb** *F. a.* dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.

16. Arapçanın kuralsız çokluları madde başı yapılmış, teklisinden farklı anlam göstermese de, anlamını/anlamlarını yansıtan karşılıkları verilmiş, sonra her birinin teklisine gönderme yapılmıştır:
اثنیه **esniye** *A. ç. a.* övgüler; *bk.* ثنا **senâ.**

17. Arapçanın ve Farsçanın belli eklerle yapılan kurallı çokluları yazılışça özellik ve ayrı bir anlam göstermiyorsa alınmamış, alınanlardan, ilgili bulunduğu tekli madde başı yapılmış olanlar bu maddelerin alt bölümü içinde verilmiş, ilgili bulunduğu tekli madde olarak alınmamış olanlar bağımsız madde yapılmıştır:

ابتدائی **ibtidâî** *A. s.* ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan.
ابتدائیات **ibtidâiyyât** *A. ç. a.* 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.
احتجاج **ıhticâc** *A.* 1 *a.* (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın ispatı için) (bir şeyi) delil sayma. (… ile) **– eylemek** -i delil/şahit olarak kullanmak, i değerli bulmak. **–a sâlih** delil olmaya/gösterilmeye yarar/elverişli.
احتجاجات **ıhticâcât** *A. ç. a.* delil olarak kabul edilen şeyler.

18. Arapçanın tenvinli zarfları ile Farsçanın **âne** ekiyle yapılmış zarfları maddelerin alt bölümleri içinde verilmiştir:

اجمالاً **icmâlen** *A. z.* kısaltarak, kısaca, özet olarak.
احتجاجاً **ıhticâcen** *A. z.* delil olmak üzere.
ابلهانه **e.âne** *F. s.* ve *z.* ebleh olana düşer/yaraşır biçimde/yolda.
ابله فریبانه **e.-firîbâne** *F. s.* ve *z.* aldatıcı, yalancı olana yakışırcasına.

19. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda sıfatfiil anlamı veren Farsçanın geniş zaman/emir şekillerinin başına – konmuş, böylece Osmanlı Türkçesinde tek başına kullanılmayan bu üyelerin durumu belirtilmiştir:

[1]بر **-ber** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götüren, götürücü: *dil-ber* "gönül götüren, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götüren (güvercin/ulak)".
[4]دار **-dâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, …

20. Türkçenin isimden isim ve sıfattan sıfat yapan ekleri gibi, Farsça ve Arapça isim türünden kelimelerin sonuna getirilen Farsçanın takıları kelimeye bitişik yazılmıştır:

آسبان **â.bân** *F. a.* değirmenci.
آبدان **â.dân** *F. a.* 1) su kabı, kova, 2) sidik torbası.
آرامگاه **â.gâh** *F. a.* 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturulan yer, 3 bulunulan, konulan yer.
حمیتمند **h.mend** *F. s.* hamiyyetli (kimse).

Kısaltmalar

A.	Arapça/Arapçada
a.	ad
anat.	anatomi
ask.	askerlik
aş.	aşağıya
bağl.	bağlam
bk.	bakınız
coğr.	coğrafya
ç.	çoklu/çoğul
-den	ayrılma durumu eki ile
dilb.	dilbilgisi, dilbilimi
din	din
dişil	dişil
-e	yönelme durumu eki ile
ed.	edebiyat
F.	Farsça/Farsçada
fels.	felsefe
fiz.	fizik
geo.	geometri
gökb.	gökbilimi
h. dili	halk dili
huk.	hukuk
-i	yükleme durumu eki ile
... ile	bilelik ve birliktelik eki ile
-in	ilgi durumu eki ile
k. dili	konuşma dili
kim.	kimya
m.	madde
mal.	maliye/mali işler
man.	mantık
mat.	matematik
mec.	mecaz
mit.	mitoloji
mus.	musiki
s.	sıfat
T.	Türkçe/Türkçede
takı	takı
tar.	tarih
tas.	tasavvuf
tıp	tıp
tic.	ticaret
ünl.	ünlem
yuk.	yukarıya
z.	zarf
zam.	zamir
zool.	zooloj

Çeviriyazı Alfabesi

Osmanlı Türkçesi metinlerinin bugünkü Latin asıllı alfabe ile yapılan çevirilerinde özel işaretli bir alfabe kullanılması ilim çevrelerinde alışılagelen bir uygulamadır. Bu uygulama ses değerlerini dikkate alan bir seslendirmeden çok harf aktarımı anlayışına dayanır. Bu sözlükte böyle bir uygulamanın yapılması her şeyden önce kelimelerin eski alfabe ile yazılışları bulunduğundan gereksiz görülmüş, okunuşların verilmesinde bugünkü alfabemizin harflerinin kullanılması yeterli sayılmıştır. Verilen okunuşlar bu dönemin ünlü ve ünsüz değerlerini büyük ölçüde yansıtmaktadır.

Ünsüzler bakımından belirtmemiz gereken en önemli nokta, iki ünsüz sesi gösteren hemze (ء) ve ayın (ع) harflerinin kapalı hece içinde ve hece sonunda bir kesme işaretiyle (') gösterilmiş olmasıdır:

بأس **be's** *A. a.* 1 zarar, kayıp, kötülük, 2 acı ve ağrı verici büyük sıkıntı, azap, ceza: *îmân-i be's* "azap korkusuyla inanma" 3 engel, uymazlık.

بعث **ba's** *A. a.* 1 gönderme, 2 ölüyü diriltme: *yevmü'l-ba's* "kıyamet günü".

تأثير **te'sîr** *A. a.* 1 işleme, dokunma, iz bırakma, 2 etki.

تعليق **ta'lîk** *A. a.* 1 asma, 2 askıda/asılı bırakma, (bir işin yapılmasını) (belli bir zamana) erteleme, 3 bir yazı türü.

Bu harflerin gösterdikleri gerçek ses değerlerinin ortak konuşma dilinde bu dönemde de kaybolup bir gırtlak çarpmasına dönüşmüş olması yüzünden bu yola baş vurulmuş, aynı sebeple hece başında bulunduklarında bir ünsüz değeri belirtmeyen bu harfler için söz konusu işaret kullanılmamıştır:

تأثر **teessür** *A. a.* 1 duygulanma, içlenme, 2 iç sıkıntısı, üzüntü.

تعلل **teallül** *A. a.* (bir işi yapmayı geri bırakmak için/bir işi yapmayı istememekten ötürü) sebep ve bahane gösterme.

Ünlüler

آ (Arapça ve Farsça kelimelerin başında ön ses olarak uzun ünlü değeriyle) **â** : آلت **âlet,** آتش **âteş.**

آ (Türkçede söylenişi halklılaşan alıntı kelimelerin başında olağan uzunluk değeriyle) **a** : آبدال **abdal.**

ا (Arapça ve Farsça kelimelerde kelime başında olağan uzunluk değeriyle ünlü ses olarak) **a, e, ı, i, u, ü**: ارض **arz,** ارباب **erbâb,** اصلاح **ıslâh,** اراده **irâde,** اضحیه **udhıyye,** اجرت **ücret.**

ا (Arapça ve Farsça kelimelerde bitişmeyen bir ünsüz harfinden sonra uzun ünlü değeriyle) **â** : دار dâr, راز **râz**

ا (Arapça ve Farsça kelimelerde bitişen bir ünsüz harfinden sonra) **â** : حال **hâl,** باد **bâd.**

ا (Türkçede söylenişi halklılaşan kelimelerde ünsüz harflerinden sonra) **a** : آبلاق **ablak,** آبانوز **abanoz.**

ایـ (Arapça ve Farsça kelimelerde kelime başında ön ses olarak uzun ünlü değeriyle) **î** : ایجاب **îcâb.**

ـی (Arapça ve Farsça kelimelerde iç ses olarak bir ünsüz harfinden sonra uzun ünlü değeriyle) **î** : نصیحت **nasîhat.**

ی (Arapça ve Farsça kelimelerde kelime sonunda son ses olarak uzun ünlü değeriyle) **î** : آتی **âtî,** آشتی **âştî.**

او (Arapça kelimelerde kelime başında ön ses olarak uzun ünlü değeriyle) **û** : اولی **ûlâ,**

و (Arapça ve Farsça kelimelerde iç ses olarak bir ünsüz harfinden sonra uzun ünlü değeriyle) **û** : صبور **sabûr,** دور **dûr,** دوخته **dûhte.**

و (Kimi Farsça kelimelerde iç ses olarak ünsüz harflerinden sonra) o : خود **hod,** دوست **dost.**

Ünsüzler

ء	’	ص	s
ب	b	ض	d, z
پ	p	ط	t
ت	t	ظ	z
ث	s	ع	’
ج	c	غ	ğ
چ	ç	ف	f
ح	h	ق	k
خ	h	ك	k
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v
ژ	j	ه	h
س	s	ى	y
ش	ş		

آ â

آ **â** medli elif. 1 Arapça ve Farsça kelimelerde ön seste **uzun a** (**â**) ünlüsünü gösterir: آفات **âfât**, آب **âb** gibi, 2 Türkçede konuşma dilinde söylenişi değişikliğe uğratılmış Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde ön seste Türkçenin olağan **a** sesini karşılar: آنبار **ambar** (< *F.* انبار **enbâr**), آبدال **abdal** (< *A.* ابدال **ebdâl**) gibi.

آب **âb** *F. a.* 1 su, 2 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 3 (meyveden çıkarılan) özsu, 4 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 5 *mec.* parıltı, parlaklık, 6 (kılıçta/kumaşta) meneviş, dalga, 7 yol, yordam, biçim, 8 töre, kanun, 9 (kadında) namus, iffet.

آب آتشپاره **â.-i âteş-pâre** *F. a. mec.* kırmızı şarap.

آب آتشرنك **â.-i âteş-reng** *F. a. mec.* 1 kırmızı şarap, 2 haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı.

آب آتشمزاج **â.-i âteş-mizâc** *F. a. mec.* kırmızı şarap.

آب انگور **â.-i engûr** *F. a.* şarap.

آب بسته **â.-i beste** *F. a.* 1 buz, dolu, 2 *mec.* cam, sırça, billur.

آب بقا **â.-i bakâ** *F. a. mec.* şarap.

آب پیکران **â.-i peykerân** *F. a. gökb.* Burçlar kuşağındaki aralıkları 30'ar dereceye bölünmüş on iki burçtan her birinin 10'ar derecelik üç bölüğünün ilişkili bulunduğu var sayılan gezegenler. Örnek olarak, Koç Burcu'nun ilk on derecesi Merih, ikinci on derecesi Güneş, son on derecesi ise Zühre ile ilişkili idi. Yıldızların hareketlerine ve konumlarına göre hüküm çıkarmakta bunlar göz önünde bulundurulurdu.

آب حیات **â.-i hayât** *F. a.* (*T. h. dili:* **âbuhayat**) bengisu, içenlerin ölümsüzlüğe kavuşacağına inanılan su. Hızır peygamberin bu sudan içtiği için sonsuz dirliğe kavuştuğu, İskender'in onu bulmak için karanlıklar ülkesinde yolculuk ettiği aktarılmıştır.

آب حیوان **â.-i hayvân** *F. a. yuk. m. bk.*

آب خضر **â.-i Hızr** *F. a. yuk. bk.*

آب خور **â.-hor**, آب خورد **â.-hord** *F. a.* hisse, nasip.

آب خیز **â.-hîz** *F. a.* dalga.

آبدار **â.-dâr** *F. s.* 1 sulu, taze ve diri (nesne), 2 parıltılı, göz alıcı (nesne), 3 parlak, cilâlı (nesne), 4 keskin (kılıç), 5 *mec.* güzel, anlamlı (söz).

آبداری **â.-dârî** *F. a.* 1 sululuk, tazelik, dirilik ve canlılık, 2 parlaklık, göz alıcılık.

آبدان **â.dân** *F. a.* 1 su kabı, kova, 2 sidik torbası.

[1]آبدست **â.-dest** *F. a.* 1 abdest, namaz abdesti, namaz kılmak için belli uzuvları yıkamak suretiyle yapılması gereken temizlik, 2 *T.* boy abdesti, belli durumlarda dince belirlenmiş şartlara uygun olarak yapılan beden temizliği.

آبدستان **â.-destân** *F. a.* abdestlik, namaz abdesti almakta kullanılan su kabı, ibrik.

آبدستخانه **â.-dest-hâne** *F. a.* 1 el, yüz yıkamak ve namaz abdesti almak için yapılmış musluklu ve kurnalı yer, 2 ayak yolu, tuvalet.

آب رو **â.-i rû,** آبرو **â.-rû** *F. a.* 1 yüz suyu, yüz aklığı; (ırz, namus, haysiyet ve şeref gibi) insan değerleri, 2 (benzerleri ve denkleri arasında) övünç sebebi olan kimse/nesne.

آبریز **â.-rîz** *F. a.* 1 ayak yolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (*T. h. dili:* **havruz**) pis su ve pislik dökülen kap.

آب زندگانی **â.-i zindegânî,** آب زندگی **â.-i zindegî** *F. a.* bengisu.

آب سوار **â.-süvâr** *F. s.* su yüzünde yüzen (nesne). *a.* su üzerinde sürüklenip giden kabarcık.

آب سیاه **â.-i siyâh** *F. a. mec.* siyah şarap.

آب شناس **â.-şinâs** *F. a.* 1 gemi kılavuzu, 2 su yollarının bakım ve onarımını yapan işçi/usta, su yolcu.

آب طرب **â.-i tareb** *F. a. mec.* şarap.

آب قفس **â. kafes** *F. a. mec.* gökyüzü.

آبکون **â.-gûn** *F. s.* ve *a.* su renginde, gök renkli, mavi.

آبگیر **â.-gîr** *F. a.* su biriken yer, gölcük, gölet.

آبگینه **â.gîne** *F. a.* 1 şişe, sürahi, kadeh gibi cam kap, 2 ayna.

آب و تاب **â. ü tâb** *F. a.* dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.

آبیار **â.-yâr** *F. s.* 1 sulayıcı, su verici, 2 bakıcı, yetiştirici, 3 bereket ve bolluk sağlayıcı, 4 *mec.* yardım edici, el uzatıcı, destek verici.

آبیاری **â.yârî** *F. a.* 1 sulayıcılık, 2 *mec.* yardım, destek.

آباء **âbâ',** آبا **âbâ** *A. ç. a.* babalar; *bk.* اب **eb.**

آبا و اجداد **â. vü ecdâd** *F. ç. a.* babalar ve atalar.

[1]آباد **âbâd** *A. ç. a.* sonu olmayan zamanlar, sonsuzluklar; *bk.* ابد **ebed.**

[2]آباد **âbâd** *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı:* ویران **vîrân.** *a.* 1 yer, yurt, 2 bir şeyin çok ve bol bulunduğu yer: *sa'd-âbâd* "mutlulukla dolu yer, mutluluk yurdu", *şems-âbâd* "günlük güneşlik yer, iyi/çok güneş alan yer".

آبادان **âbâdân** *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer).

آبادانی **âbâdânî** *F. a.* 1 bakımlılık, şenlik, 2 (bir iş/şey) yolunda, düzgün ve düzenli olma.

آبادی **âbâdî** *F. a. bk.* آبادانی **âbâdânî.**

[1]آبار **âbâr** *F. a.* hesap defteri.

[2]آبار **âbâr** *A. ç. a.* kuyular; *bk.* بئر **bi'r.**

آباط **âbât** *A. ç. a.* koltuklar, koltuk altları; *bk.* ابط **ibt, ibıt.**

آبال **âbâl** *A. ç. a.* develer; *bk.* ابل **ibl.**

آبانوز **abanoz** *T. k. dili a.* siyah renkli sert ve dayanıklı ağaç. *s.* abanozdan yapılmış: *abanoz ok.* – **kesilmek** siyahlaşıp sert ve dayanıklı duruma gelmek; *bk.* آبنوس **âbnûs.**

âbânî آبانی *T. a.* sarı dallarla işlenmiş bir tür ipek kumaş. *s.* bu kumaştan yapılmış (sarık vb.)

abdal آبدال *T. k. dili s.* 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); *bk.* **ebdâl.** ابدال

âbide آبده *A. a.* 1 eskilerden kalan değerli, önemli ve benzersiz eser, 2 hiç unutulmayıp anlatılagelen olay, 3 benzeri yazılamayacak derecede güzel şiir.

abraş آبراش *T. k. dili s.* 1 alacalı, benekli (at), 2 tüysüz yerlerinde uyuza benzer hastalığı olan (at). *a.* 1 beyaz ve kırmızı alaca renk, 2 ala tenlik, vücutta "sam lekesi" denilen lekeler oluşturan bir hastalık, albino, 3 vücudunda söz konusu hastalık yüzünden lekeler bulunan kimse, ala tenli, 4 yüzde ve vücudun başka yerlerinde şekil bozukluğuna yol açan bir hastalık, miskin illeti, cüzam, lepra, 5 bu hastalığa yakalanmış kimse, cüzamlı; *bk.* **ebreş** ve **abras.** ابرش ابرص

âbisten آبستن *F. a.* gebe , yüklü. *s.* -i içinde bulunduran, -i saran, -i kapsayan. **– olmak** (kadın) gebe kalmak, (birinden) çocuk sahibi olmak.

âbık آبق *A. a.* 1 (bir sebep bulunmaksızın) efendisinin yanından kaçan köle, 2 cıva.

ablak آبلاق *T. k. dili s.* 1 iri ve değirmi (yüz, çehre), 2 teni beyaz; saçı, kaşı ve bıyığı koyu siyah (genç irisi). *a.* ayaklarındaki sekiler oyluklarına kadar varan aklı karalı at, alabacak.

âbile آبله *F. a.* 1 kabarcık, deri üzerinde oluşan su torbacığı, 2 sivilce.

â.-i rûz آبلهٔ روز *F. a.* güneş.

âbnûs آبنوس *F. a. bk.* **abanoz.** آبانوز

âbnûsî آبنوسی *F. s.* abanoz, abanoz ağacından yapılma (nesne).

âbî[1] آبی *A. s.* 1 -den kaçınan, -den çekinen (kimse), 2 -den tiksinen (kimse).

âbî[2] آبی *F. s.* 1 suda yetişen, suda yaşayan (bitki/hayvan), 2 su renginde, mavi renkli (nesne). *a.* ayva.

âteş آتش *F. a.* 1 ateş, od, 2 kızgınlık, ısı, 3 öfke, 4 (hayvanda) oynaklık, hareketlilik, 5 yangın, 6 aşırı istek. *s. mec.* 1 kızgın, öfkeli (kimse), 2 *mec.* aşırı derecede istekli (kimse), 3 oynak (hayvan), 4 tez canlı (kimse).

â.-efşân آتش افشان *F. s.* ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

â.-engîz آتش انگیز *F. s. mec.* ortalığı ateşe veren, pek şiddetli, pek kızgın (kimse).

â.-bâr آتشبار *F. s.* 1 ateş yağdırıcı (nesne), 2 *mec.* pek kızgın, öfkeli ve şiddetli (kimse).

â.-bâz آتشباز *F. a.* ateşle gösteri yapan oyuncu.

â.-bâzî آتشبازی *F. a.* 1 ateşle gösteri yapma, 2 savaşta düşmana karşı silâh olarak ateşi/ateşli araçları kullanma.

â.-i behâr آتش بهار *F. a.* bahar ateşi, yani: *mec.* gül.

â.-pâre آتشپاره *F. a.* 1 ateş parçası, kıvılcım, 2 *mec.* sert ve yiğit kimse, 3 *mec.* yerinde duramayan, ele avuca sığmaz kimse.

â.-perest آتش پرست *F. s.* ateşe tapan (kimse), Mecusi.

آتشتاب **â.-tâb** *F. s.* ateş gibi sıcak ve yakıcı (nesne).

تر آتش **â.-i ter** *F. a.* kırmızı şarap.

آتش خاطر **â.-hâtır** *F. s.* 1 her güzele gönül veren (kimse), 2 zeki, çabuk kavrayışlı (kimse), 3 sözü etkileyici (kimse).

آتشخانه **â.-hâne** *F. a.* 1 ateşe tapanların ibadet yeri, mecusi tapınağı, 2 ateş yanan yer, ocak.

آتش خرام **â.-hırâm** *F. s.* hızlı yürüyen, ateş gibi hızla yol alan (at/kimse).

آتشدان **â.dân** *F. a.* 1 ateşlik, ocak, 2 içine ateş konulan kap, mangal.

آتش دل **â.-dil** *F. s. bk.* آتش خاطر **â.-hâtır**.

آتش دم **â.-dem** *F. s.* sözü ya da sesi ateş gibi etkileyici olan, yanık sesli (kimse).

آتشزار **â.zâr** *F. a.* ateşlik, ateş dolu, ateşle kaplı, çok sıcak ve yakıcı yer.

آتش زبان **â.-zebân** *F. s.* sözü etkileyici olan, etkili söz söyleyen (kimse/şair).

آتشزده **â.-zede** *F. s.* ateşe verilmiş, yakılmış (yer/nesne).

آتشزن **â.-zen** *F. s.* -i yakıcı, -e ateş verici (kimse/nesne).

آتشزنه- **â.-zene** *F. a.* çakmak.

آتش سخن **â.-suhan** *F. s.* 1 sözü etkili olan, etkileyici söz söyleyen (kimse), 2 sözü sert ve incitici olan, gönül kırıcı söz söyleyen (kimse).

آتش فام **â.-fâm** *F. s.* ateş renginde, kırmızı (şarap/çiçek/kumaş vb.).

آتش فشان **â.-feşân** *F. s.* ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

آتشکده **â.gede** *F. a.* ateşe tapanların ibadet yeri, mecusi tapınağı.

آتشگون **â.-gûn** *F. s.* ateş renginde, açık kızıl renkte (şarap).

آتشناك **â.nâk** *F. s.* ateşli, yakıcı (nesne).

آتشین **â.în** *F. s.* 1 ateş renginde, açık kızıl (nesne), 2 etkili, etkileyici, yanık (ses/söz), 3 ateşten, ateş gibi yakıcı (söz/âh).

آتشی **âteşî** *F. s.* 1 ateşli, yakıcı (nesne), 2 ateş renginde, açık kızıl renkte (nesne). *a.* cehennem zebanisi.

آتشیان **âteşiyân** *F. ç. a.* cehennem zebanileri.

آتی **âtî** *A. a.* gelecek; *zıddı:* ماضی **mâzî**. *s.* 1 gelecek olan, önde bulunan (zaman/durum), 2 gelecekte söz konusu olacak/söz edilecek/yazılacak olan (durum/nesne).

آتیاً **âtiyen** *A. z.* ileride, aşağıda, daha sonra.

آثار **âsâr** *A. ç. a.* eserler; *bk.* اثر **eser**.

آثام **âsâm** *A. ç. a.* günahlar, suçlar; *bk.* اثم **ism**.

آثم **âsim** *A. a.* suç işleyen, cezalandırılmayı gerektiren bir eylemde bulunan kimse.

آجار **âcâr** *A. ç. a.* karşılıklar, ödüller; *bk.* اجر **ecr**.

آجال **âcâl** *A. ç. a.* eceller; *bk.* اجل **ecel**.

آجام **âcâm** *A. ç. a.* sık ormanlar; *bk.* اجمه **ecme**.

آجر[1] **âcür** *A. a.* kerpiç, tuğla, kiremit.

آجر[2] **âcir** *A. a.* kendine ait bir yer/eşya üzerindeki kullanım hakkını belli bir para karşılığında başkasına veren kimse.

آجل **âcil** *A. s.* sonraki, sonraya kalan, sonraya bırakılan (iş/eylem/uygulama).

â.en آجلاً *A. z.* sonradan, ileride, daha sonra, sonraya bırakılmış olarak.

âhâd آحاد *A. ç. a.* 1 asal sayılar, 2 birler; *bk.* **ehad.** احد

â.-i nâs آحاد ناس *F. a.* sıradan kimseler, seçkin ve üst sınıftan olmayan kişiler.

ahar آخار *T. a.* kâğıt yüzeyini pürüzsüz, parlak ve kaygan hâle getirmek için sürülen kola; *bk.* **ehâr.** اهار

âhız آخذ *A. s.* alıcı (kimse/nesne).

âhar [1]آخر *A. s.* başka.

âhır [2]آخر *A. s.* son. **– olmak** bitmek, sona ermek. *z.* sonra, sonunda.

â.-bîn آخربين *F. s.* her şeyin sonunu gözünün önüne getiren, işin nereye varabileceğini düşünen (kimse).

âhırü'l-emr آخرالامر *A. z.* sonunda, en sonunda, en sonra.

â.în آخرين *A. ç. a.* sonrakiler, sonra gelenler; *zıddı:* **evvelîn.** اولين

âhıret آخرت *A. a.* öte dünya, ölümden sonra gidilecek yer. **–e gitmek** ölmek.

âhur آخور *F. a.* ahır, hayvan damı.

âhund آخوند *F. a.* 1 okumuş, bilgili kimse, 2 din adamı, hoca, 3 büyük, ulu kimse.

âdâb آداب *A. ç. a.* edepler; *bk.* **edeb.** ادب

âdem آدم *A. a.* (*T. k. dili*: **adam**) insan, er kişi.

â.-pîrâ آدمپيرا *F. a. tas.* olgun ve ergin kimse, (manevî olgunluk kazanmaya istekli olanları, Tanrı'ya yakınlaşma yoluna girenleri) eğitici, mürşit.

âdemî آدمى *F. a.* 1 adam, insan, insanoğlu, 2 bir kimse, bir kişi.

âdemiyân آدميان *F. ç. a.* adamlar, insanoğulları.

âdemiyyet آدميت *A. a.* adamlık, insanlık; insana yaraşır nitelik/durum/davranış; insanca değerlerle donanmış olma niteliği.

âzâr آذار *F. a.* Mart ayı.

âzân آذان *A. ç. a.* kulaklar; *bk.* **üzn.** اذن

âzer آذر *F. a.* ateş.

â.-perest آذرپرست *F. a.* ateşe tapan kimse, mecusi.

â.kede آذركده *F. a.* mecusi tapınağı.

âzîne آذينه *F. a.* Cuma günü.

-ârâ [1]آرا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) donatan, bezeyen, süsleyen, şenlendiren. *cihân-ârâ* "cihanı süsleyen", *dil-ârâ* "gönlü süsleyen, sevgili", *meclis-ârâ* "meclisi süsleyen".

ârâ', [2]**ârâ** آراء *A. ç. a.* oylar, görüşler; *bk.* **re'y.** رأى

ârâstegî آراستكى *F. a.* süslülük, süslü oluş.

ârâste آراسته *F. s.* 1 süslü, bezenmiş, donanmış (nesne), 2 düzgün, düzenli (nesne).

arasta آراسته *T. a.* 1 çeşitli ürünler ve eşyalar satılan bir çarşıda yalnız bir tür eşya satanlara ayrılmış bölüm, 2 ordu çarşısı, ordunun toplandığı yerde kurulan seyyar çarşı; *bk.* **ârâste.** آراسته

ârâm آرام *F. a.* 1 gönül dinçliği, rahat, huzur, 2 dinlenme, 3 durup bekleme, dayanma, sabır.

â.-bahş آرامبخش *F. s.* dinlendirici, rahatlık verici, huzura kavuşturucu (yer/durum).

â.-i cân آرام جان *F. a.* 1 gönül dinçliği, iç huzuru, 2 gönül verilen, sevgi duyulan, sevilen kimse, sevgili.

آرامجوی **â.-cûy** *F. s.* huzur arayan, rahata ermek isteyen (kimse).

آرامجویانه **â.-cûyâne** *F. s.* ve *z.* rahata ermek isteyene yaraşır biçimde ve yolda.

آرامجویی **â.-cûyî** *F. a.* huzur ve rahat arama.

آرام دل **â.-i dil** *F. a. bk.* آرام جان **â.-i cân.**

آرامساز **â.-sâz** *F. a.* duran, dinlenen, dinlenmeye çekilen (kimse).

آرامسوز **â.-sûz** *F. a.* huzur kaçıran, insanın rahatını bozan (kimse/söz/davranış vb.).

آرامگاه **â.gâh** *F. a.* 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturulan yer, 3 bulunulan, konulan yer.

آرامگزین **â.-güzîn** *F. s.* dinlenen, dinlenmeye çekilmiş, dinlenmekte olan (kimse).

آرامگه **â.geh** *F. a. bk.* آرامگاه **ârâmgâh.**

آرامش **ârâmiş** *F. a.* gönül dinçliği, huzur.

آرامیده **ârâmîde** *F. s.* 1 rahat içinde bulunan, bir iş yapmayıp dinlenmeye çekilmiş (kimse), 2 durgun, hareketsiz (kimse/nesne).

آرایش **ârâyiş** *F. a.* süs, bezek. **– eylemek** -i süslemek, -i bezemek. **– bulmak** süslenmek, bezenmek.

آرد **ârd** *F. a.* 1 un, 2 değirmen taşına tahılın azar azar dökülmesine yarayan oluk/huni.

آرزو **ârzû** *F. a.* 1 istek, heves, 2 dilek, özlem. **– çekmek** özlem duymak, özlemek. **– etmek** özlemek, istemek, dilemek.

آرزودار **â.-dâr** *F. s.* istekli, hevesli (kimse).

آرزوکش **â.-keş** *F. s.* isteyen, özlem duyan (kimse).

آرزومند **â.mend** *F. s.* istekli, istek duyan (kimse).

آرمیده **âremîde** *F. s. bk.* آرامیده **ârâmîde.**

آرنگ **âreng** *F. a.* biçim, gidiş, yön, yol.

آز **âz** *F. a.* açlık, doyumsuzluk, aşırı istek.

آزمند **â.mend** *F. s.* aç gözlü, doyumsuz (kimse).

آزور **â.ver** *F. s. yuk. m. bk.*

آزاد **âzâd** *F. s.* 1 bırakılmış, saliverilmiş (köle/esir), 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse). **– etmek** (esiri/köleyi) salmak, bırakmak. **– olmak** (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 3 serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilintisi olmayan (kimse). **– etmek** (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak.

آزادگی **âzâdegî** *F. a.* bağsız, bağlantısız olma, serbestlik.

آزاده **âzâde** *F. s.* 1 her türlü bağdan kurtulmuş, (herhangi bir kimseyle/şeyle) bağı bulunmayan, serbest, hür (kimse), 2 ... ile uğraşmayan, uzak, ilgisiz, ilişkisiz (kimse), 3 bir istek ve tutku ardında koşmayan (kimse).

آزادگان **â.gân** *F. ç. a.* herhangi bir bağla bağlı bulunmayanlar.

آزاده خاطر **â.-hâtır** *F. s.* gönlünde bir şeye karşı ilgi ve bağlılık bulunmayan, kayıtsız (kimse).

آزاده دل **â.-dil** *F. s. yuk. bk.*

آزاده سر **â.-ser** *F. s.* bir şey düşünmeyen, başı dinç, takıntısız (kimse).

آزادی **âzâdî** *F. a.* azatlık, serbestlik.

آزار **âzâr** *F. a.* 1 -i incitme, -in gönlünü kırma.

آزاردل **â-i dil** *F. a.* gönül kırıklığı, gönlü kırılmışlık.

آزاردیده **â.-dîde** *F. s.* incitilmiş, gönlü kırılmış, küskün (kimse).

آزاررسان **â.-resân** *F. s.* incinmiş, incitilmiş (kimse).

آزارمند **â.mend** *F. a.* üzüntülü, sıkıntıya uğramış, canı sıkkın (kimse).

آزارش **âzâriş** *F. a.* üzüntü, sıkıntı, baş ağrısı.

آزاری **âzârî** *F. a.* üzüntülü olma, üzüntü içinde bulunma hâli.

آزال **âzâl** *A. a.* ezeller; *bk.* ازل **ezel**.

آزردگی **âzürdegî** *F. a.* incitilmiş olma, üzüntü ve rahatsızlık duyma hâli.

آزرده **âzürde** *F. s.* incinmiş.

آزرده خاطر **â.-hâtır** *F. s.* gönlü incinmiş, acılı, üzgün, kederli (kimse).

آزرده دل **â.-dil** *F. s. yuk. bk.*

آزرم **âzerm** *F. a.* büyüklük, göz alıcılık.

آزما **-âzmâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -den anlayan, -i bilir, deneyimli. Çoklukla Türkçenin **-ci** ekine denk bir anlam verir: *cenk-âzmâ* "usta dövüş eri, savaşçı".

آزمایش **âzmâyiş** *F. a.* deneme, deneyim.

آزمودگی **âzmûdegî** *F. a.* deneyimli olma, görmüş geçirmiş olma hâl ve niteliği.

آزموده **âzmûde** *F. s.* 1 denenmiş (kimse), 2 deneyimli, iş bilir, görmüş geçirmiş (kimse).

آزمون **âzmûn** *F. a.* deneme, sınama.

آژنگ **âjeng** *F. a.* yüzdeki kırışıklık, buruşukluk.

آس[1] **âs** *A. a.* mersin ağacı.

آس[2] **âs** *F. a.* 1 değirmen, 2 beyaz kürk, kakum.

آسبان **â.bân** *F. a.* değirmenci.

آسبانی **â.bânî** *F. a.* değirmencilik.

آسا **-âsâ** *F. taki* gibi, -e benzer.

آسان **âsân** *F. s.* kolay (iş/eylem).

آسانی **âsânî** *F. a.* kolaylık.

آسایش **âsâyiş** *F. a.* 1 dinçlik, esenlik, huzur, 2 (toplumda) güvenlik, düzenlilik, barışıklık.

آسایش پرور **â.-perver** *F. s.* (toplumda) güvenlik ve barışıklık için çalışan (kimse).

آسایش پرورانه **â.-perverâne** *F. s.* ve *z.* toplumun genel güvenliği yolunda hizmet verecek biçimde.

آسایش جوی **â.-cûy** *F. s.* güvenlik ve esenlik isteyen (kimse/toplum).

آسایش جویانه **â.-cûyâne** *F. s.* ve *z.* güvenlik ve esenlik içinde bulunmayı arayana düşer ve yakışır yolda.

آستار **astar** *T. a.* 1 giyimliklerin iç yüzüne kaplanan ince dokuma, 2 boya altına sürülen kat; *bk.* استار **estâr**.

آستان **âstân, âsitân** *F. a.* 1 eşik, kapı önü, papuçluk, 2 tekke, dergâh.

آستان فنا **â.-i fenâ** *F. a. mec.* dünya.

آستانه **âsitâne** *F. a.* 1 eşik, kapı önü, 2 büyük tekke, 3 devlet merkezi. Bu anlamda İstanbul için kullanılmıştır.

آستر **astar**, *bk.* آستار **astar.**

آستین **âstîn** *F. a.* yen, kollu üstlüklerde kolun alt ağzı.

آستین فشان **â.-efşân** *F. s. mec.* -i elden bırakıcı, -den vazgeçici.

آستین افشان **â.-feşân** *F. s. yuk. bk.*

آستینه **âstîne** *F. a.* yumurta.

آسمان **âsmân** *F. a.* (*T. k. dili:* **âsümân**) gök.

آسمان برین **â.-i berîn** *F. a.* arş, göklerin en üst katı.

آسمان سنج **â.-senc** *F. a.* saat.

آسمانه **âsmâne** *F. a.* tavan.

آسمانی **âsmânî** *F. s.* 1 gökle ilgili olan, gökte bulunan, gökten gelen, 2 gök renginde, açık mavi (nesne).

آسمانیان **âsmâniyân** *F. a.* gök varlıkları, melekler.

آسودگی **âsûdegî** *F. a.* durgunluk, dinginlik, dinlenme.

آسوده **âsûde** *F. s.* 1 başı dinç, güven içinde olan (kimse), 2 güven içinde bulunulan, güvenli, huzurlu (yer).

آسوده خاطر **â.-hâtır** *F. s.* aklı fikri rahatta olan, huzurlu, sıkıntısız, kayıtsız (kimse).

آسوده دل **â.-dil** *F. s. yuk. bk.*

آسوده دلی **â.-dilî** *F. a.* rahatta olma, sıkıntısızlık, sıkıntı verici şeylerden uzak bulunma hâli.

آسیا **âsiyâ** *F. a.* değirmen.

آسیابان **â.bân** *F. a.* değirmenci, değirmen işleten kimse.

آسیاسنگ **â.-seng** *F. a.* değirmen taşı.

آسیاگر **â.ger** *F. a.* değirmen yapan kimse.

آسیاب **âsiyâb** *F. a. yuk. m. bk.*

آسیب **âsîb** *F. a.* 1 zarar, 2 zarar verici durum, acıklı ve acı verici şey/ olay.

آسیب رسان **â.-resân** *F. s.* zarar verici, sıkıntıya uğratıcı, acı çektirici (olay/durum).

آسیده **asîde** *T. k. dili a.* pirinç ya da arpa unu ile yoğrulan hamurun ortasına etli bamya dökülerek hazırlanan bir tür yemek; *bk.* عصیده **asîde.**

آشام **-âşâm** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şîr-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.

آشپز **âş-püz** *F. a.* aşçı.

آشتی **âştî** *F. a.* barışıklık.

آشتی پرور **â.-perver** *F. s.* barışıklık yanlısı, barıştan yana olan (kimse).

آشتی پرورانه **â.-perverâne** *F. s.* ve *z.* barıştan yana olana düşer ve yakışır biçimde/yolda.

آشتی پروری **â.-perverî** *F. a.* 1 barıştan yana olma, barışseverlik, 2 barış isteyenle, barıştan yana olanla ilgili ve ilintili.

آشخانه **âş-hâne** *F. a.* yemek pişirilen yer, mutfak.

آشفتگی **âşüftegî** *F. a.* âşüftelik.

آشفته **âşüfte** *F. s.* 1 çılgınca, delicesine seven (kimse), 2 aşk yüzünden kendini dağıtmış, dirliği düzeni kalmamış, deliye dönmüş (kimse).

آشکار **âşkâr** *F. s.* (*T. k. dili:* **âşikâr**) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne).

آشکارا **âşkârâ**, آشکاره **âşkâre** *F. s.* (*T. k. dili:* **âşikâre**) *yuk. m. bk.*

[1]آشنا **aşna** *T. h. dili a.* Adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır. **a. fişne** sevgili, yavuklu, oynaş. **a. fişne etmek** (uzaktan uzağa/gizlice) görüşmek, cilveleşmek.

[2]آشنا **âşnâ** *F. s.* (*T. k. dili:* **âşinâ**, *h. dili:* **aşna**) 1 bildik, tanıdık (kimse); *zıddı:* یاد **yâd**. 2 *mec.* haberli, bilen, bilgi sahibi (kimse).

آشناور **âşnâver** *F. a.* yüzücü; *bk.* شناور **şinâver**.

آشنایی **âşnâyî** *F. a.* aşinalık, bildik olma, tanıdık olma, birbirini tanır olma hâli.

-âşûb آشوب *F. a.* karışıklık, kargaşa. *s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı, kargaşa çıkarıcı: *cihân-âşûb* "dünyayı karıştırıcı".

â.gâh آشوبگاه *F. a.* karışıklık yeri, gürültü patırtı yeri.

â.geh آشوبکه *F. a. yuk. bk.*

âşiyân آشیان *F. a.* 1 kuş yuvası, 2 *mec.* oturulan yer, ev, barınak.

âşiyâne آشیانه *F. a. yuk. m. bk.*

âsâl آصال *A. ç. a.* ikindi ile akşam veya yatsı arasındaki zamanlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.) "Sabah" anlamındaki **gudüvv** ile birlikte "sabah akşam" anlamında geçer.

âsaf آصف *A. a.* 1 (büyük harfle) Süleyman Peygamber'in vezirinin adı, 2 (eğretileme yoluyla) vezir: *vezîr-i Âsaf-tedbîr* gibi örneklerde özel ad olarak kullanılmıştır.

â.âne آصفانه *T. s.* ve *z.* vezire özgü, vezire düşer ve yakışır biçimde.

âsafî آصفی *T. s.* vezirle ilgili, vezirle ilintili.

atlas آطلس *T. k. dili a.* yüzü ipek, tersi pamuk bir tür parlak kumaş, saten; *bk.* اطلس **atles**.

âğâz آغاز *F. a.* 1 -e başlama, 2 başlangıç. **– etmek/eylemek** -e başlamak, -e koyulmak.

âğâze آغازه *F. a.* şarkı başlangıcı, şarkı girişi. **– etmek** (okuyucu) şarkıya giriş yapmak.

âğışte آغشته *F. s.* 1 bulaşmış, (birbirine) karışmış, bulaşık, karışık (nesne). **– etmek** (iki şeyi) birbirine karıştırmak, 2 bulanmış.

âğûş آغوش *F. a.* 1 kucak, 2 -i kucaklama.

âfât آفات *A. ç. a.* afetler; *bk.* آفت **âfet**.

âfâk آفاق *A. ç. a.* 1 ufuklar; *bk.* افق **ufk, ufuk**, 2 dünyanın dört bir yanı, köşesi bucağı. **-ı tutmak** dünyanın dört bir yanına yayılmak.

â.-gîr آفاقگیر *F. s.* dünyayı tutmuş, dünyanın her yanına yayılmış (ün/haber).

âfâkî آفاقی *T. s.* havadan sudan, dereden tepeden, gereksiz ve önemsiz (söz). *a.* Mekke'ye yalnız hac için giden, orada sürekli oturmayan kimse.

âfet آفت *A. a.* 1 sıkıntıya düşürücü, acı verici durum, 2 ortalığı alt üst edici, yıkıcı, yok edici durum, 3 *T. mec.* eşsiz güzellikte dilber, sevenin başına belâ açacak güzel.

â.-i cân آفت جان *F. a.*1 güzel, dilber, 2 insanın ruh dengesini alt üst eden, kişiye acı çektiren durum/kimse/davranış vb.

â.-i devrân آفت دوران *F. a.* benzersiz güzel, eşsiz dilber.

â.-zedegân آفت زدگان *F. ç. a.* afetzedeler.

â.-zede آفتزده *F. a.* birden çıkagelen bir yıkıma uğramış, acı çekmiş ve zarar görmüş kimse.

âftâb آفتاب *F. a.* (*T. k. dili*: **âfitâb**) güneş, 2 *T. mec.* güzel yüzlü, parlak çehreli kimse.

â.-i iştihâr آفتاب اشتهار *F. a.* çok ünlü kimse.

â.-perest آفتاب پرست *F. s.* 1 güneşe tapan (kimse). *a.* 2 nilüfer çiçeği, 3 kertenkele.

â.-süvâr آفتاب سوار *F. s.* sabahları erken kalkan, gün doğmadan kalkmayı alışkanlık edinmiş (kimse).

آفتاب قریش **â.-i Kureyş**, آفتاب قرشی **â.-i Kureyşî** *F. a.* Hz. Muhammed.

آفتابکیر **â.-gîr** *F. a.* şemsiye.

آفتابه **âftâbe** *F. a.* bahçıvan kovası.

آفریدکار **âferîdgâr** *F. a.* Yaratıcı, Hâlık, Tanrı.

آفریدکاری **âferîdgârî** *F. s.* Yaratıcı katıyla ilgili.

آفریده **âferîde** *F. s.* yaratılmış, mahluk.

آفرین **âferîn** *F. ünl.* 1 beğenme, yerinde bulma ve övgü bildirir, 2 alay yollu yerme bildirir.

آفرین خوان **â.-hân** *F. s.* "Aferin" deyici, beğendiğini dile getirici, övücü (kimse). – **olmak** (bir şeyi) beğendiğini dile getirmek, övmek.

آفرینش **âferînîş** *F. a.* yaradılış.

آفریننده **âferînende** *F. s.* Yaratıcı, Tanrı.

آفل **âfîl** *A. s.* kaybolan, görünmez olan, batan (güneş/yıldız).

آفیون **afyon** *T. k. dili a. bk.* افیون **efyûn.**

آقطار **aktar** *T. k. dili a.* 1 eskiden mahalle aralarındaki baharat ile iğne, iplik ve benzeri şeyler satılan küçük iş yeri, küçük dükkân, 2 dükkânında söz konusu şeyleri satan kimse; *bk.* عطار **attâr**.

آگاه **âgâh** *F. s.* 1 bilgili, haberli (kimse), 2 uyanık, ileri görüşlü, kalp gözü açık (kimse).

آگاه ضمیر **â.-zamîr** *F. s.* kalp gözü açık, uyanık (kimse).

آگاهی **âgâhî** *F. a.* 1 (bir şey hakkında) bilgili olma, -i yakından tanıma, haberli olma, 2 uyanıklık, kalp gözü açıklığı.

آکل **âkil** *A. s.* yiyen, yiyici (kimse/hayvan/hastalık).

آکله **âkile** *A. a.* 1 Türkçede "et yiyen" ve "yenirce" denilen hastalık, 2 Ebû Süfyân'ın karısının adı. Uhud Savaşında Hz. Peygamber'in amcası Hamza'nın göğsünden ciğerini koparıp çıkararak ısırmış ve kanını emmiş olması yüzünden bu unvanla anılmıştır.

آکنده **âgende** *F. s.* 1 doldurulmuş, dolu (nesne), 2 tıkalı (nesne).

آکنده کوش **â.-gûş** *F. s. mec.* kulağı tıkalı, söz dinlemez, hayırsız (kimse).

آکه **âgeh** *F. s. bk.* آگاه **âgâh**.

آکهی **âgehî** *F. a. bk.* آگاهی **âgâhî**.

آکین **âgîn** *F. s.* 1 dolu (kap), 2 kaplamış, yayılmış, yaygın (nesne).

[1]آل **âl** *A. a.* ocak, aile, soy sop; oğullar, çocuklar ve torunlar.

آل حم **â.-i hâ-mîm** *F. a.* Kur'ân'da حم ile başlayan sureler.

[2]آل **âl** *F. a.* (< *T.* **al**) al, açık kırmızı renk.

آلکون **â.-gûn** *F. s.* al renkli, parlak koyu pembe renkte (nesne).

آلکونه **â.-gûne** *F. a.* kadınların yüzlerine sürdükleri penbe renkli düzgün, allık.

[3]آل **âl** *A. a.* düzen, hile.

آلاء **âlâ'**, آلا **âlâ** *A. ç. a.* nimetler, bağışlar. Teklisi kulanılmayan çokluklardandır.

آلات **âlât** *A. ç. a.* âletler, araçlar; *bk.* آلت **âlet**.

آلاف **âlâf** *A. ç. a.* binler; *bk.* الف **elf.**

آلام **âlâm** *A. ç. a.* elemler; *bk.* الم **elem.**

آلاو **alav** *T. h. dili a.* yalım; *bk.* آلو ، علو.

آلایش **âlâyiş** *F. a.* 1 bulaşıklık, bulaşma, 2 *mec.* abartılı gösteriş, tantana.

آلت **âlet** *A. a.* 1 bir iş işlemekte kullanılan nesne, araç, 2 (**âlet-i tenâsül**'den kısalma ile) erkeklik uzvu, 3 *mec.*

bir işin işlenmesinde aracılık eden nesne, aracı, sebep. (-e) – **olmak** -e aracı olmak, -e sebep olmak.

âlüfte آلفته *F. s.* 1 alışık, alışkın, 2 tutkun, sargın, düşkün. *a.* kötü kadın, fahişe.

alev آلو *T. a.* 1 ateşten çıkan ışıklı dil, yalım, yalaz; bk. **alav,** آلاو **alev,** علو 2 mızrak ucuna takılan küçük bayrak, flama.

âlû آلو *F. a.* erik.

-âlûd آلود *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulaşık, bulaşmış, bulanmış (nesne): *hûn-âlûd* "kana bulaşmış, kana bulanmış".

âlûdegî آلودگی *F. a.* bulaşıklık.

âlûde آلوده *F. a.* bulaşmış, bulaşık: *âlûde--i hûn* "kan bulaşmış".

â.-dâmân آلوده دامان *F. s. mec.* kötü işler işleyen, suçlu, günahkâr, kötü (kimse/kadın).

â.-dâmen آلوده دامن *F. s. yuk. bk.*

â.-dâmânî آلوده دامانی *F. a.* kötülük, günahkârlık.

â.-dâmenî آلوده دامنی *F. a. yuk. bk.*

âlihe آلهه *A. a.* ilâhlar; *bk.* **ilâh.** اله

âliye آلیه *A. s.* âletle ilgili, aracı yerinde ve değerinde olan (nesne).

âmâc آماج *F. a.* (atılacak şeyle vurulmak üzere) dikilmiş nişan, hedef tahtası, umaç, hedef.

â.gâh, آماجگاه **â.geh** آماجگه *F. a. bk.* **âmâc.**

âmâdegî آمادگی *F. a.* işe sıvanma, hazır olma, hazırlanma.

âmâde آماده *F. s.* işe sıvanmış, hazır (kimse/nesne).

âmâl آمال *A. ç. a.* emeller; *bk.* **emel.** امل

aman آمان *T. k. dili ünl.* Yardım, bağışlanmayı dileme, yalvarma, uyarı, sabırsızlık, bıkkınlık, kızgınlık, azarlama gibi anlatımları vardır; *bk.* **emân.** امان

âmed آمد *F. a.* geliş, gelme, varma, ulaşma.

â. şüd آمد شد *F. a.* gelip gitme, varıp gelme.

â. ü şüd آمد و شد *F. a. yuk. bk.*

â. ü reft آمد و رفت *F. a. yuk. bk.*

Âmid آمد *A. a.* Diyarbakır'ın eski adı.

âmedî آمدی *F. a.* geliş, varış. Yalnızca "Hoş geldiniz" demek amacıyla yapılan karşılama merasimine ad olan **hoş-âmedî** sözünde kullanılmıştır.

âmir آمر *A. s.* buyurucu (kimse). *a.* üst dereceli memur, memurların başı.

â.âne آمرانه *F. s.* amire düşer /yakışır biçimde olan. *z.* amire düşer/yakışır biçimde.

âmirziş آمرزش *F. a.* bağışlanma.

âmirzgâr آمرزکار *F. s.* bağışlayıcı (Tanrı).

âmirzgârî آمرزکاری *F. a.* bağışlayicılık.

âmin آمن *A. s.* yüreğinde korku olmayan, korkusuz (kimse).

â.en آمناً *A. z.* korkusuzca, güven içinde, korku duymaksızın.

âmennâ آمنا *A. z.* "İnandık, doğrularız, diyecek sözümüz yok" anlamında çekimli bir fiildir.

âmûhte آموخته *F. s.* öğrenmiş, ustalık kazanmış, usta. Farsça kurallı ad takımlarında kullanılır.

â.gân-i ezel آموختکان ازل *F. a.* peygamberler ve veliler.

-âmûz آموز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 öğretici, 2 öğrenici, öğrenmiş, bilir, bilen: *edeb-âmûz, hikmet-âmûz.*

آموزکار **âmûzgâr** *F. s.* öğretici, öğretmen, hoca.

آموزکاری **âmûzgârî** *F. a.* öğreticilik, hocalık.

آمیخته **âmîhte** *F. s.* karışık, karışmış, karıştırılmış, – **etmek** (bir şeyi) (bir şeyle) karıştırmak.

آمیز **-âmîz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda anlatımca Türkçenin **-li** ekine denk) 1 karıştırıcı, 2 karışık, karışmış: *şeker-âmîz* "şekerli, şeker gibi tatlı", *ıbret-âmîz* "ibretli, ibret verici".

آمیزش **âmîziş** *F. a.* (iki şey/ikiden çok şey) (birbiriyle) karışma, (birbiri içine) geçme. – **vermek** (iki şey/ikiden çok şeyi) (birbiri içine) geçirmek, (birbiriyle) karıştırmak.

آمیزهموی **âmîze-mûy** *F. a.* saçına, sakalına kır düşmüş adam. – **olmak** saçına sakalına kır düşmek.

آمیزه مویی **âmîze-mûyî** *F. a.* kır saçlı, kır sakallı olma.

آمین **âmîn** *Ar. ünl.* Öyle olsun; kabul et.

آمین خوان **â.-hân** *F. s.* 1 "Âmin" diyen (kimse), 2 her söyleneni doğrulayan (kimse), sallabaş. – **olmak** "Âmin" demek.

[1]آن **ân** *F. a.* alım, çekicilik, güzellik.

[2]آن **ân** *A. a.* kısa zaman aralığı, pek küçük süre.

آن بآن **â. be-ân** *F. z.* gittikçe, gide gide, giderek.

آناً فآناً **ânen fe-ânen** *F. z.* gittikçe, gide gide, giderek, kesilmeksizin, aralıksız sürerek.

آنکاه **â.-gâh** *F. z.* o anda.

آناف **ânâf** *A. ç. a.* burunlar; *bk.* انف **enf.**

آناء **ânâ'**, آنا **ânâ** *A. ç. a.* gece yarısı vakitleri. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

آنبار **anbar** *T. k. dili a.* ambar; *bk.* انبار **enbâr.**

آنف **ânif** *A. s.* pek yakın geçmişte olan, bir az önce geçen (ad/konu).

آنفاً **â.en** *A. z.* az önce, şimdi, demincek.

آنف البیان **ânifü'l-beyân** *A. s.* biraz önce açıklanan (konu/husus).

آنف الذکر **ânifü'z-zikr** *A. s.* biraz önce anılan (kimse/husus).

[1]آنی **ânî** *A. s.* bir an içinde olan/gerçekleşen (iş/olay vb.).

[2]آنی **ânî** *A. s.* olmuş, olgunlaşmış, kemale ermiş (meyve vb.).

آنیه **âniye** *A. ç. a.* kaplar kaçaklar; *bk.* اناء **inâ'.**

آوارکی **âvâregî** *F. a.* âvârelik.

[1]آواره ، آوارْه **avara** *T. h. dili a.* 1 yuvasını bulamayan, başıboş uçup oraya buraya konup duran güvercin, 2 gidip gelen, bir o yana bir bu yana hareket edip duran: *avara kasnak; bk.* آواره **âvâre.**

[2]آواره **âvâre** *F. s.* 1 boş gezen, işsiz güçsüz (kimse), 2 yersiz yurtsuz, başıboş, işsiz güçsüz orada burada gezip dolaşan (kimse).

آواز **âvâz** *F. a.* 1 ses, 2 yüksek ses, bağırtı, haykırış, nara.

آوازه **âvâze** *F. a. yuk. m. bk.*

[1]آوان **avân** *T. k. dili a.* zaman; *bk.* اوان **evân.**

[2]آوان **âvân** *A. ç. a.* anlar; *bk.* آن **ân.**

آور **-âver** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) getirici, taşıyıcı, üstlenici, yol açıcı: *peyâm-âver* "haber getirici", *tâb-âver* "güçlü, dayanıklı", *reşk-âver* "imrenilecek, imrendirici".

آورد **âverd** *F. a.* savaş, döğüş.

آوردگاه **â.gâh,** آوردکه **â.geh** *F. a.* savaş yeri, savaş alanı.

آونك **âveng** *F. a.* hevenk, askı, asılmış/sarkıtılmış nesne.

آویخته **âvîhte** *F. s.* asılmış (nesne). **– kılmak** -i asmak.

آویز **-âvîz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) asılan, asılmış: *zülf-i dil-âvîz* "gönlün asıldığı/asılıp kaldığı saç örgüsü".

آویزه **âvîze** *F. a.* daha çok süs amaçlı olarak tavana asılan; üzerinde lamba, mum, fener vb. ışık kaynağı bulunan; cam, billur ve madenden yapılmış, çeşitli şekillerdeki askı.

آویزهٔ کوش **â.-i gûş** *F. a.* küpe.

آه **âh** *ünl.* üzüntü, acı, sıkıntı, iç darlığı, özlem gibi anlatımları vardır.

آهار **ahar** *T. a.* (eskiden) kâğıdın yüzünü pürüzsüz ve parlak duruma getirmek için hattatların kullandıkları nişasta ile yumurta karışımı madde; *bk.* آخار, اهار.

آهستگی **âhestegî** *F. a.* yavaşlık, acelesizlik.

آهسته **âheste** *F. s.* yavaş, ağır. *z.* yavaş yavaş, ağır ağır, arkın arkın, acele etmeksizin. İkileme olarak da kullanılır: *âheste âheste*.

آهن **âhen** *F. a.* demir.

آهن جان **â.-cân** *F. s.* dayanıklı, sabırlı, canı pek, mayası acıyla yoğrulmuş (kimse).

آهن خای **â.-hây** *F. s.* gem tutmaz, sert başlı (at).

آهن دل **â.-dil** *F. s.* 1 demir yürekli, korku bilmez (kimse), 2 acımasız (kimse).

آهن ربا **â.-rübâ** *F. a.* mıknatıs.

آهن رگ **â.-reg** *F. s.* dayanıklı, sağlam, güçlü (at).

آهنکر **â.ger** *F. a.* demirci.

آهنگری **â.gerî** *F. a.* demircilik, demirci mesleği.

آهنکش **â.-keş** *F. a.* mıknatıs.

آهنین **â.în** *F. s.* 1 demirden, demirden yapılma, 2 *mec.* güçlü, sağlam, zorlu, 3 *mec.* acımasız, katı, katı yürekli (kimse).

آهنگ **âheng** *F. a.* (*T. k. dili*: **âhenk**) 1 seslerin düzgün ve birbiriyle uyuşumlu olması, musiki aletleri arasında ses uyuşumu bulunması, 2 çalgı düzeni, çalgıya düzen veriş, 3 sesin usule uygun çıkarılması, 4 düzen, düzgünlük, 5 çalıp çağırma, eğlenme, 6 (bir işi/şeyi yapmaya) niyet etme. **– eylemek** (bir işe) niyet eylemek.

آهو **âhû** *F. a.* 1 ceylân, 2 *mec.* güzel, dilber, 3 *mec.* iri ve güzel göz.

آهوان **âhuvân** *F. ç. a.* ceylânlar.

آهوانه **âhuvâne** *F. s.* ceylânı andırır, ceylânca (bakış).

آهوبچه **â.-beçe** *F. a.* ceylân yavrusu.

آهوی شیر افکن **â.-yi şîr-efgen** *F. a. mec.* dayanılmaz derecede güzel ve çekici göz.

آهیخته **âhîhte** *F. s.* sıyrılmış, kınından çıkarılmış (kılıç).

آیا **âyâ** *F. ünl.* acaba, ... mi ki! Şaşkınlık ve soruyla birlikte dilek ve umut bildirir.

آیات **âyât** *A. ç. a.* ayetler; *bk.* آیت **âyet**.

آئب **âib** *A. s.* geri dönen. **– olmak** geri/geriye dönmek.

آیت **âyet** *A. a.* 1 belirti, iz, nişan, alâmet, 2 Kur'ân metninde birbirini izleyen cümleler.

آینده **âyende** *F. s.* gelici, gelen (kimse).

آینده و رونده **â. vü revende** *F. a.* gelen giden kimseler.

آینه **âyine** *F. a.* (*T. k. dili*: **ayna**) gözgü; *bk.* آیینه **âyîne**.

آیین **âyîn** *F. a.* 1 gelenek, âdet, 2 çeşitli dinlerde, mezhep ve tarikatlerde kulluk etme yolunda gerçekleştirilen eylem/etkinlik, 3 kural, yol, yön, gidiş, usul.

آیین جم **â.-i Cem** *F. a.* dostlar, arkadaşlar arasında düzenlenen içkili eğlence.

آیینه **âyîne** *F. a.* ayna, gözgü.

آیینهٔ آسمان **â.-i âsmân** *F. a. mec.* güneş.

آیینهٔ اسکندر **â.-i İskender** Aristo tarafından yapılıp İskenderiye'de yüksek bir yere yerleştirildiği aktarılan ayna. İskender bu aynaya bakarak yüz milden daha uzak mesafedeki düşmanlarını görürmüş.

آیینهٔ چرخ **â.-i çarh** *F. a. mec.* güneş.

آیهٔ خاوری **â.-i hâverî** *F. a. yuk. bk.*

آیینه دار **â.-dâr** *F. s.* ayna tutucu (kimse). *a.* berber.

ا a/e, ı/i, u/ü

ا Osmanlı Türkçesi alfabesinin ilk işareti. Aslında bir ünsüz ses olan hemzeyi üzerine oturtmaya yarayan, kendi başına ses değeri bulunmayan, çizgiden ibaret yardımcı bir yazı işaretidir. Hemze ve seslilendirme işaretleri olan harekeler (bk. حركه **hareke**) konmadığı zaman, Arapça kelimelerde başında bulunduğu kelimenin kalıbına göre **a/e, ı/i** ve **u/ü** okunur.

اب **eb** *A. a.* baba.

ابا عن جد **eben an ceddin**, ابا عن جد **eben an ced** *A. z.* babadan, dededen, babadan oğula, dededen toruna.

اباء **ibâ'**, ابا **ibâ** *A. a.* (bir şeye karşı) isteksizlik gösterme, -den kaçınma, -den uzak durma. **– eylemek** -den kaçınmak, -e uzak durmak.

ابابيل **ebâbîl** *A. a.* Türkçede "keçi sağan" denilen bir kuş, dağ kırlangıcı.

اباته **ibâte** *A. a.* (birini) gece konuğu olarak ağırlama, (bir kimseyi) gece konuk etme. **– etmek** (birini) yatırmak, (bir kimseyi) gece konuk etmek/gece konuğu olarak ağırlamak.

اباحت **ibâhat**, اباحه **ibâha** *A. a.* 1 -i doğru ve yerinde bulma, -i sakıncalı görmeme, -i yasak saymama, bir işin/eylemin yapılabilir olduğunu benimseme, 2 (üzerindeki yasağın kaldırılması ile) -in kullanılması isteğe bırakılma.

اباحی **ibâhî** *A. s.* her şeyi doğru ve yapılabilir sayan (kimse).

اباحيون **İbâhıyyûn** *A. a. din* hiçbir ahlâk ve hukuk kuralı, hiçbir yasak ve sınırlama tanımayan mezhebe uyanlar, Mezdekîler.

ابار **ebbâr** *A. a.* iğneci, iğne yapan ve satan kimse.

ابارق **ebârık** *A. ç. a.* alaca atlar; *bk.* ابرق **ebrak**.

اباريق **ebârîk** *A. ç. a.* ibrikler; *bk.* ابريق **ibrîk**.

اباضيه **İbâzıyye** *A. a.* 1 *din* Haricîlerin üç ana kolundan birinin adı, 2 bu kola uyanlar, bu kol mensupları.

اباطيل **ebâtîl** *A. ç. a.* boş, yararsız, mantıksız, anlamsız sözler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اباعد **ebâıd** *A. ç. a.* hısım akrabadan yakın olmayanlar, uzak akrabalar; *bk.* ابعد **eb'ad**.

اباق **ibâk** *A. a.* (Köle) efendisinin yanından sebepsiz yere kaçma.

ابال **ebbâl** *A. a.* deve çobanı.

ابتداء **ibtidâ'**. ابتدا **ibtidâ** *A. a.* 1 başlama, **– etmek** başlamak. 2 başlangıç, baş. *z.* ilk önce, ilkin.

ابتدائی **ibtidâî** *A. s.* ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan (iş/eylem vb.).

ابتدائيات **ibtidâiyyât** *A. ç. a.* 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.

ابتدار **ibtidâr** *A. a.* (bir işe) hemen girişme, (bir işi) hızla gerçekleştirme niyetine girme, birden başlama. **– olunmak** (bir işe) hemen girişilmek.

ابتداع **ibtidâ'** *A. a.* 1 kötü görülecek, beğenilmeyecek yeni bir şey yapma, 2 olmayan bir şey yapma, yeni bir şey ortaya koyma.

ابتذال **ibtizâl** *A. a.* 1 (bir şeyi) hor kullanma, 2 (bir kimse) değersiz olma: *ehl-i ibtizâl* "değersiz kimseler". 3 (bir şey) çok bol ve değersiz olma.

ابتر **ebter** *A. s.* 1 kuyruksuz, kuyruğu kesilmiş (hayvan), 2 *mec.* soyunu devam ettirecek erkek çocuğu olmayan (erkek), 3 hayırsız, bir işe yaramaz (kimse), 4 yararsız, kimseye yararı olmayan (iş).

ابتسام **ibtisâm** *A. a.* 1 gülümseme, 2 tatlı gülüş.

ابتصار **ibtisâr** *A. a.* -e iç gözüyle bakma, -i kalp gözüyle görme, -i zihin gücü ile anlayıp kavrama.

ابتغاءً ابتغا **ibtiğâ'**, ابتغا **ibtiğâ** *A. a.* (içten ve derinden gelen bir istekle) isteme, (imrenerek) istek duyma.

ابتغاء **ibtiğâen** *A. z.* derinden istek duyarak.

ابتغاءً لمرضاةالله **ibtiğâen li-merzâti'llâh** *A. z.* Allah'ın rızasını içten isteyerek.

ابتكار **ibtikâr** *A. a.* sabah erken kalkma.

ابتلاء ابتلا **ibtilâ'**, ابتلا **ibtilâ** *A. a.* tutku, tutkunluk, düşkünlük.

ابتلاع **ibtilâ'** *A. a.* (lokmayı) zorlukla yutma.

ابتلال **ibtilâl** *A. a.* ıslanma.

ابتناء ابتنا **ibtinâ'**, ابتنا **ibtinâ** *T. a.* -e dayanma, (bir şey) bir şeyden ötürü olma. **– etmek** -e dayandırmak, -in üzerine kurmak.

ابتناءً **i.en** *A. a.* -e dayandırarak, -in üzerine kurarak.

ابتهاج **ibtihâc** *A. a.* 1 sevinme, 2 sevinmekten doğan hâl, sevinç.

ابتهال **ibtihâl** *A. a.* yakarma, yakarış.

ابجال **ibcâl** *A. a.* ululama, büyüklüğünü, yüceliğini dile getirme. **– olmak** yüceltilmek, yüceliği söylenmek.

ابجد **ebced** *A. a.* 1 Arap alfabesi harfleriyle düzenlenmiş, anlamı bulunmayan harf öbeklerinden ilkinin adı. Öbeklerde her harfin bir rakam değeri vardır. Bu öbekte ا **elif**'in sayı değeri *1*, ب **be**'nin *2*, ج **cim**'in *3*, د **dal**'ın *4*'tür. 2 alfabe.

ابجد خوان **e.-hân** *F. a.* okuma-yazma öğrenmeye yeni başlamış olan, henüz alfabe öğrenmekte olan (çocuk).

ابحاث **ebhâs** *A. ç. a.* konular, *bk.* بحث **bahs**.

ابحار **ebhâr** *A. ç. a.* denizler; *bk.* بحر **bahr.**

ابحر **ebhur** *A. ç. a.* denizler; *yuk. m. bk.*

ابخره **ebhıre** *A. ç. a.* buharlar; *bk.* بخار **buhâr.**

ابخل **ebhal** *A. s.* çok/pek/daha/en cimri; *bk.* بخيل **bahîl.**

ابد **ebed** *A. a.* sonu olmayan gelecek, bitimsiz zaman, *zıddı:* ازل **ezel**.

ابدا **ebedâ** *F. z. aş. m. bk.*

ابداً **ebeden** *A. z.* (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman, aslâ.

ابدالآباد **ebedü'l-âbâd** *A. z.* hiçbir zaman, aslâ.

ابداء **ibdâ'**, ابدا **ibdâ** *A. a.* 1 benzeri olmayan bir şey yapma, 2 daha önce söylenmemiş bir şiir söyleme.

ابداع **ibdâ'** *A. a. bk.* ابداء **ibdâ'**.

[1]ابدال **ebdâl** *A. a.* (*T. k. dili*: **abdal**) Türkçede tekli yerine kulanılan çoklulardandır. Aslında بدل **bedel** ve بديل **bedîl**'in çoklusudur; *bk.* آبدال **abdal**, بدل **bedel** ve بديل **bedîl**.

[2]ابدال **ibdâl** *A. a.* -i değiştirme.

ابدان **ebdân** *A. ç. a.* bedenler; *bk.* بدن **beden**.

ابدع **ebda'** *A. s.* 1 pek güzel, eşsiz güzellikte, göz kamaştırıcı (nesne), 2 her türlü övgüye değer, pek değerli (nesne).

ابدى **ebedî** *A. s.* ölümsüz, yok olmayan, sürekli kalıcı olan (varlık).

ابدياً **ebediyyen** *A. z.* sürekli olarak, bir daha olmamak/geri gelmemek üzere.

ابديت **ebediyyet** *A. a.* 1 sonsuz olan şeyin durumu ve niteliği, kalıcılık, 2 (zaman için) sonu olmayan gelecek zamanın durumu, sonsuzluk.

ابذال **ibzâl** *T. a.* -i gönül isteğiyle, esirgemeksizin verme, -i seve seve harcama: **– etmek/eylemek** esirgemeksizin vermek, seve seve harcamak.

ابذال مساعى **i.-i mesâî** *F. a.* çaba harcama.

[1]ابر **eber(r)** *A. s.* çok/pek erdemli, iyiliği ve üstün nitelikleriyle insanlar arasında sivrilmiş (kimse).

[2]ابر **ebr** *A. a.* bulut.

[3]ابر **iber** *A. ç. a.* ibreler; *bk.* ابره **ibre**.

ابراء **ibrâ'**, ابرا **ibrâ** *A. a.* 1 *huk.* (borçlu durumdan) çıkma/kurtulma, aklanma, borcu olmadığını, alacak verecek kalmadığını bildirme, 2 *huk.* bu yolda yapılan işlem, 3 iyileşme, hastalıktan kurtulma.

ابرانامه **i.-nâme** *F. a.* ibrâ yazısı/belgesi.

ابراج **ebrâc** *A. ç. a.* 1 kale burçları, kuleler, 2 durağan yıldız kümelerinin yer aldığı gök katı kuşağının bölgeleri; *bk.* برج **bürc**.

ابرار **ebrâr** *A. ç. a.* doğru sözlü, erdemli, güvenilir, iyilikçi, yardımsever kimseler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ابراز **ibrâz** *A. a.* -i gösterme, meydana çıkarma, ortaya koyma. **– etmek/eylemek** -i göstermek, ortaya koymak.

ابرام **ibrâm** *A. a.* 1 (birini) (sözle/tavırla/davranışla) sıkma, usandırma, 2 -i (ısrarlı bir biçimde) isteme, asılma, zorlama. **– etmek/eylemek** 1 (birini) sıkmak, usandırmak, 2 (birini) zorlamak. **– ile** zorlayarak. الحاح **ilhâh** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *ibrâm ü ilhâh*; *bk.* الحاح **ilhâh**.

ابرد **ebred** *A. s.* (ısı için) çok/pek /daha/ en soğuk (nesne) 2 tatsız tuzsuz, itici, inceliği ve güzelliği olmayan (söz).

ابرش **ebreş** *A. a.* alaca benekli at; *bk.* آبراش **abraş**.

ابرص **ebras** *A. a.* ala tenli, "miskin hastalığı" denilen hastalık yüzünden vücudunda lekeler oluşan kimse, *bk.* آبراش **abraş**.

ابرنشاق **ibrinşâk** *A. a.* (ağaç) çiçek açma, (ağaçta) çiçek, tomurcuğunu yararak meydana çıkma.

[1]ابرو **ebrû** *T. a.* 1 birtakım maddeler katılarak yoğunlaştırılmış su üze-

rine fırçayla renkli boyalar serpilip ince uçlu bir madeni kalemle şekiller oluşturulduktan sonra bu şekillerin serilen kâğıda geçirilmesi sanatı, 2 bu sanatın uygulanmasıyla elde edilen rengarenk bezekli kâğıt; bk. ابرى **ebrî.**

[2]ابرو **ebrû** *F. a.* kaş.

ابرو فراخ **e.-ferâh** *F. s.* güler yüzlü (kimse).

ابرو فراخى **e.-ferâhî** *F. a.* güzel yüzlülük.

ابروان **ebruvân** *F. ç. a.* kaşlar.

ابره **ibre** *A. a.* iğne.

ابرهٔ مقنطيسيه **i.-i mıknatîsiyye** *F. a.* pusula ibresi.

ابرهه **Ebrehe** *A. a.* Habeşistan kralı Necâşî tarafından Yemen'e hükümdar olarak atanmış olan Ebrehe b. Sabbeh el-Eşrem. Kâbeyi yıkmak kastıyla içinde filler de bulunan ordusuyla Mekke üzerine yürümüş, Kâbeye yönelmişti. Ancak filler Kâbe yönünde yürümedi, başka yönlere dönerek dağılmaya başladı. Bu sırada havada beliren kuşların attıkları taşlarla fillerle birlikte ordusu delik deşik oldu. Bu olay Hz. Peygamber'in doğduğu yılda gerçekleştiği için O'nun mucize başlangıçlarından sayılmıştır.

ابرى **ebrî** *F. s.* dumanlı, renk renk, alaca (kâğıt vb.).

ابريز **ibrîz,** ابريزى **ibrîzî** *A. s.* katkısız, saf (altın).

ابريشم **ebrîşem, ebrîşüm** *F. a.* ibrişim; *aş. m. bk.*

ابريشيم **ibrişim** *T. a.* ipek ipliği, bükülmüş ipek. *s.* ibrişimden yapılma (kumaş).

ابريق **ibrîk** *A. a.* kulplu ve emzikli sıvı kabı.

ابريقدار **i.-dâr** *F. a.* ibrikçi.

ابشار **ibşâr** *A. a.* muştulama.

ابشارات **ibşârât** *A. ç. a.* muştulamalar, muştulu haberler.

ابصار **ebsâr** *A. ç. a.* gözler; *bk.* بصر **basar.**

ابط **ibt, ibıt** *A. a.* koltuk altı.

[1]ابطال **ebtâl** *A. ç. a.* gözü pek savaşçı yiğitler, *bk.* بطال **battâl.**

[2]ابطال **ibtâl** *A. a.* 1 -i geçersiz sayma, -in geçerliğini kaldırma, 2 -i geçersiz duruma getirme, -in geçersiz olduğunu, geçerliği bulunmadığını gösterme, -i çürütme. **– etmek** -i geçersiz duruma getirmek, -in geçerliğini kaldırmak.

ابطاله **ibtâle** *A. a.* boş, işe yaramaz şey.

ابطاليات **ibtâliyyât** *A. ç. a.* işe yaramaz, boş ve geçersiz sözler.

ابطوله **übtûle** *A. a.* asılsız, yalan, boş ve uydurma söz.

ابعاث **ib'âs** *A. a.* -i gönderme.

[1]ابعاد **eb'âd** *A. ç. a.* 1 uzaklıklar, 2 uzunluklar; *bk.* بعد **bu'd.**

[2]ابعاد **ib'âd** *A. a.* -i uzaklaştırma, -i uzağa sürme. **– etmek** -i uzaklaştırmak. **– olunmak** uzaklaştırılmak.

ابعد **eb'ad** *A. s.* çok/pek/daha/en ırak.

ابغاض **ibğâz** *A. a.* -i sevmeme, -den hoşlanmama.

ابغض **ebğaz** *A. s.* hiç sevilmeyen, pek sevimsiz (kimse).

ابقاء **ibkâ',** ابقا **ibkâ** *A. a.* 1 -i olduğu gibi bırakma, -i kalıcı kılma, -i sürdürme, 2 -i yerinde bırakma, -e dokunmama, (memuru) görevinden almama/aldıktan sonra yeniden atama. **– etmek** (kendinden sonraya bir şey) bırakmak.

i.en ابقاءً *A. z.* sürekli kalmak, yerinde sürekli bırakılmak üzere.

ibkâ', **ibkâ** ابكا ابكاء *A. a.* -i ağlatma.

ebkâr ابكار *A. ç. a.* 1 kız oğlan kızlar, 2 *ed.* ilk kez söylenmiş sanatlı sözler, yepyeni anlamlar; *bk.* **bikr** بكر.

ebkem ابكم *A. s.* dilsiz.

ebkemiyyet ابكميت *A. a.* dilsizlik.

ibl, ibil ابل *A. a.* deve.

iblâ' ابلاع *A. a.* -i yutturmak.

iblâğ ابلاغ *A. a.* 1 -e vardırmak, 2 -i -e yükseltmek, -i yukarı çıkarmak, 3 -i -e eriştirmek, 4 -i -e duyurmak, 5 -i doldurmak. **– etmek** 1 -i -e eriştirmek, 2 -i -e duyurmak. **– edilmek** yükseltilmek, yukarı çıkarılmak.

eblec ابلج *A. s.* 1 açık kaşlı (kimse), 2 *mec.* güler yüzlü (kimse).

ebled ابلد *A. s.* kalın kafalı, aklı kıt, ahmak (kimse).

eblağ ابلغ *A. s.* sözü çok düzgün, güzel ve etkili söz söyleyen (kimse/şair).

eblak ابلق *A. a.* ablak; *bk.* **ablak** آبلق.

eblem ابلم *A. s.* kalın dudaklı (kimse).

ebleh ابله *A. s.* kalın kafalı, geri zekâlı, bön, anlayış ve kavrayışı kıt, aptal (kimse).

e.âne ابلهانه *F. z.* ebleh olana düşer ve yaraşır biçimde/yolda.

e.-firîb ابله فريب *F. s.* aklı kıt ve bön kimseleri aldatan; yalancı, dolandırıcı (kimse).

e.-firîbâne ابله فريبانه *F. z.* aldatıcı, yalancı olana yakışırcasına.

eblehî ابلهى *F. a.* eblehlik.

eblehiyyet ابلهيت *T. a.* eblehlik.

iblîs ابليس *A. a.* 1 Şeytan, 2 *mec.* kötü, baştan çıkarıcı (kimse/güzel).

i.âne ابليسانه *F. s.* ve *z.* İblise düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

ibn ابن *A. a.* oğul: *İbn Kemâl, İbn Arabî.* Bunları Farsça kurallı ad takımı gibi okuyup *İbn-i Kemâl, İbn-i Arabî* biçiminde yazmamalı. İki özel ad arasında hemzesi düşer, *bin* olarak okunur: *Hasan bin Alî, Ömer bin Abdü'l-azîz* gibi.

i. arz ابن ارض *A. a.* yabancı, garip.

ibnü's-sebîl, **i. sebîl** ابن سبيل ابن السبيل *A. a.* yolcu.

ibnü'l-vakt, **i. -i vakt** ابن وقت ابن الوقت *A. a.* vaktini hoş geçiren, vaktin gereğine göre yaşayan, zamana uyan kimse, zamane adamı.

i. hirre ابن هره *A. a.* dürüst, ahlâklı kimse.

ebnâ', **ebnâ** ابنا ابناء *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ibn** ابن.

ebniye ابنيه *A. ç. a.* yapılar: *bk.* **binâ** بنا.

ebû ابو *A. a.* baba.

Ebû'l-beşer ابو البشر *A. a.* insanlığın babası, Hz. Âdem.

ebû'z-zeheb ابو الذهب *A. a.* altın babası, yani çok varlıklı kimse.

ebû'r-rebî' ابو الربيع *A. a.* çavuş kuşu.

ebû'l-ıber ابو العبر *A. a.* abuk sabuk, çirkin, edep dışı, yakışıksız sözler söyleyen kimse.

ebû'l-hevl ابو الهول *A. a.* Mısır piramitlerinin yakınındaki insan başı görünümlü büyük taş, sfenks.

E.-türâb ابو تراب *A. a.* Hz. Ali'nin künyelerinden biri.

E.-Firâs ابو فراث *A. a.* ünlü eski Arap şairlerinden birinin adı.

e.-kalemûn ابو قلمون *A. a.* 1 bukalemun, 2 *mec.* değişen zaman ve durumlara göre düşüncesini ve yolunu değiştiren kimse, dönek.

ابو نواس **E.-Nüvâs** *A. a.* ünlü Arap şairlerinden birinin adı.

ابواب **ebvâb** *A. a.* kapılar; *bk.* باب **bâb**.

ابوت **übüvvet** *A. a.* baba olma hâli, babalık.

ابوةً **ü.en** *A. z.* baba olmak yönünden, babalık sıfatıyla.

ابوق **ebûk** *A. a.* kaçkın köle.

ابوين **ebeveyn** *A. ç. a.* ana baba.

ابهاج **ibhâc** *A. a.* -i sevindirme.

ابهال **ibhâl** *A. a.* -i salıverme, -i boşlama, -i kendi hâline bırakma.

[1]ابهام **ibhâm** *A. a.* (el ve ayakta) baş parmak.

[2]ابهام **ibhâm** *A. a.* 1 (anlamı) kapalı bırakma, (sözü) anlaşılmaz yolda söyleme, 2 (söz) anlaşılmaz durumda olma, (sözde) kapalılık.

ابهت **übbehet** *A. a.* ululuk, büyüklük, gösterişlilik. Sadrazamlıktan ayrılanlar için kullanılan resmî lakaptır: *übbehetlü, devletlü paşa hazretleri.*

ابهر **ebher** *A. s.* parıl parıl parıldayan, ışıl ışıl ışıyan (cisim).

ابيات **ebyât** *A. ç. a.* beyitler; *bk.* بيت **beyt.**

ابيض **ebyaz** *A. s.* apak, bembeyaz (nesne/ten).

ابيضاض **ibyizâz** *A. a.* (saç sakal) ağarma.

اتاوه **itâve** *A. a.* 1 rüşvet verme, 2 toprağını sulamak için birinin verdiği rüşvet, 3 vergilendirilmiş topraklardan alınan belirlenmiş bedel.

[1]اتباع **etbâ'** *A. ç. a.* 1 birinin yoluna/izine/işine uyanlar, 2 *T.* birinin işini görenler, hizmetinde bulunanlar, kapı halkı.

اتباع و اشياع **e. u eşyâ'** *F. a.* birinin hizmetinde bulunanların tümü, kapı halkı.

[2]اتباع **itbâ'** *A. a.* (birini) (ardına) katma, (birini) (kendine) uydurma.

[3]اتباع **ittibâ'** *A. a.* -e uyma, -in gereğini yerine getirme. **– etmek** -e uymak.

اتباعاً **ittibâan** *A. z.* -e uyarak.

اتحاد **ittihâd** *A. a.* 1 (işte ve davranışta) birlik olma, 2 (iki şey) birleşme, bir olma. 3 birlik hâlinde bulunma. **– etmek** 1 (iki şey) bir hâline gelmek, bir gibi olmak, 2 (iki taraf/taraflar) birlikte hareket etmek üzere güçlerini birleştirmek, (sözde ve işte birlikte hareket etmek üzere) anlaşmak.

اتحاف **ithâf** *A. a.* -e armağan verme, -e değerli bir şey bağışlama.

اتخاذ **ittihâz** *A. a.* 1 -i (bir şey olarak) kabul etme, 2 (tedbîr/karâr/kâide vb. ile birlikte) alma, koyma. **– etmek** 1 -i (bir şey olarak) kabul etmek, 2 (tedbîr, karar, kural vb.) almak, koymak. **– edinmek** -i (bir şey olarak) kabul etmek, -i (bir şey yerine) koymak/saymak: *Hasm ittihâz edinmek o tirzîk-gûyi ben – Nâmûs-i şâiriyyetime kesr-i şân olur* [Nef'î], "O boş sözler söyleyeni hasım olarak kabul etmem, şairlik değerimin eksilmesine yol açar".

[1]اتراب **etrâb** *A. ç. a.* akranlar, aynı yaşta olanlar, yaştaşlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

[2]اتراب **itrâb** *A. a.* (bir yere) toprak serpme, -i topraklama.

اتراح **etrâh** *A. ç. a.* acılar, sıkıntılar, çekiler; *bk.* ترح **terah**.

etrâs اتراس *A. ç. a.* kalkanlar; *bk.* **türs** ترس.

etrâf اتراف *A. ç. a.* yanlar, çevreler, köşe bucaklar; *bk.* **taref** طرف.

etrâk[1] اتراك *A. ç. a.* Türkler.

itrâk[2] اتراك *A. a.* -i bırakma, -den vazgeçme.

etribe اتربه *A. ç. a.* topraklar; *bk.* **türâb** تراب.

ütrüc اترج *A. a.* ağaç kavunu, turunç.

ütrücce اترجه *A. a. yuk. m. bk.*

ittisâ' اتساع *A. a.* 1 genişleme, çoğalma, 2 uzanma. – **etmek** 1 genişlemek, çoğalmak, 2 -i kadar/-ince uzanmak: *göz alabildiği kadar ittisâ' eden çemenzâr.*

ittisâk اتساق *A. a.* bitişik, birleşik ve düzgün olma. *s.* düzgün, bitişik: *sâk-ı ittisâk* "bitişik ve düzgün baldır".

ittisâm اتسام *A. a.* 1 damgalanma, damga ile süslenme, bilinir ve tanınır olma/tanınır ve bilinir duruma gelme.

ittisâf اتصاف *A. a.* (bir nitelikle) nitelik kazanma. – **etmek** (bir nitelikle) nitelik kazanmak.

ittisâl اتصال *A. a.* 1 bitişme, 2 bitişik durumda bulunma. – **etmek** bitişmek, 3 yakınlık, yakınında olma. *s.* bitişik. – **üzre** bitişik durumda.

ittizâh اتضاح *A. a.* 1 açık, görülür ve belirli olma, 2 anlaşılır/bilinir olma, açıklık kazanma. – **etmek** açıklık kazanmak, anlaşılır/bilinir olmak.

it'âb اتعاب *A. a.* -i yorma, -e yorgunluk verme. – **etmek** -i yormak.

ittiâz اتعاظ *A. a.* öğüt kabul etme, verilen öğüdü dinleyip gereğini yerine getirme.

ittifâk اتفاق *A. a.* (birbirine) uyma, (birbiriyle) uyuşma, birlik olma. – **etmek** (birbirine) uymak, (birbiriyle) uyuşmak. – **gelmek** bir olmak, bir ve birlikte olmak, birlik hâlinde bulunmak, birlikte hareket etmek.

i.an اتفاقاً *A.* kendiliğinden olan bir uyuşma ile, tesadüfen.

i.-pezîr اتفاق پذير *F. s.* 1 birlik olmayı, uyuşmayı kabul edici, 2 üzerinde uyuşma bulunan/sağlanan (şey/konu).

i.ât اتفاقات *A. ç. a.* ittifaklar.

ittifakî اتفاقى *A. s.* (bir) uyuşma eseri olarak, tesadüfe bağlı.

ittifâkıyyât اتفاقيات *A. ç. a.* uyuşma eseri olarak gerçekleşen şeyler/durumlar.

ittikâ', اتقا **ittikâ** اتقاء *A. a.* -den sakınma, -den kaçınma. – **etmek** -den sakınmak, -den kaçınmak.

ittikâr اتقار *A. a.* ağır olma, ağırlık sergileme, ağırbaşlı ve oturaklı bir nitelik taşıma/gösterme.

itkân[1] اتقان *A. a.* 1 -i güçlendirme, -i -den etkilenmez/bozulmaz/yok olmaz duruma getirme. 2 -i pürüzsüz hâle getirme.

ittikân[2] اتقان *A. a.* -i (gözle görmüş gibi) iyi ve sağlam bilme, (bir şey üzerinde) hiç şüphesi olmama.

etkâ اتقىٰ *A. s.* dince yasak olan işleri yapmaktan pek sakınan (kimse).

etkıyâ', اتقيا **etkıyâ** اتقياء *A. ç. a.* dince yasak olan işleri işlemekten sakınan kimseler; *bk.* **takî** تقى.

ittikâ', اتكا **ittikâ** اتكاء *A. a.* 1 -e dayanma, 2 -e yaslanma. – **etmek/eylemek** 1 (baston, sopa, kılıç vb.'ne)

dayanmak, 2 (yastık vb.'ne) yaslanmak.

اتكال **ittikâl** *A. a.* (işini) Allah'a ısmarlama, tevekkül etme.

اتلاف **itlâf** *A. a.* 1 -i yok etme, -i ortadan kaldırma, -in varlığına son verme, 2 (para, mal vb.'ni) bitirme, tüketme. **– etmek** 1 -i yok etmek, 2 -i bitirmek.

اتم **etem(m)** *A. s.* çok/pek/ daha/en tam, pek az/hiç eksiği bulunmayan.

اتمام **itmâm** *A. a.* 1 -i eksik bırakmama, -i (sonuna kadar) bitirme, -i sonlandırma, -i tamamlama 2 -in eksiğini giderme, -i eksiksiz duruma getirme. **– etmek** 1 -i bitirmek, -i tamamlamak, -i eksik bırakmamak, 2 -i eksiksiz duruma getirmek, -in eksiğini gidermek.

اتون **ütûn** *A. a.* fırın, ateşlik, hamam külhanı.

[1]اتهام **ithâm** *A. a.* (bir suçu/eksikliği/kötülüğü vb.'ni) (birine) yükleme. **– etmek** -i (bir suçu/eksikliği/kötülüğü vb.'ni) (birine) yüklemek, (birini) (-den ötürü) suçlamak. **– olunmak** ... ile suçlanmak/(-den ötürü) ayıplanmak.

[2]اتهام **ittihâm** *A. a.* 1 (bir şeyle) suçlanma, 2 (birini) (bir şeyle) suçlama.

اتيان **ityân** *A. a.* 1 -i (ortaya) koyma, 2 -i (bir araya) getirme, -i sıralama, 3 -i bildirme, -i gösterme. **– etmek / eylemek** -i ortaya koymak, -i bildirmek, -i göstermek: *Esbâbını eyleyim de ityân – Var ise eger sözümde noksân* [N. Kemâl].

[1]اثاث **esâs** *A. a.* döşeme, halı, kilim, minder türü ev eşyası.

[2]اثاث **isâs** *A. s.* 1 bereketli, çok, bol. 2 süslü.

اثبات **isbât** *A. a.* 1 (delil/belge ile) -in geçerliğini/doğruluğunu ortaya koyma/meydana çıkarma, 2 (bir şey) varlığını sürdürme, 3 -i gösterme, -i göz önüne koyma/serme. **– etmek /eylemek** 1 ... ile -in doğruluğunu ortaya koymak/çıkarmak, 2 -i göstermek, -i göz önüne koymak/sermek.

i.-i vücûd etmek اثبات وجود ايتمك -in varlığını göstermek, -in var olduğunu göz önüne koymak.

[1]اثر **eser** *A. a.* 1 bir şeyin varlığını gösteren şey, iz, 2 belirti, nişan, alâmet, 3 ürün, 4 leke izi, 5 tesir, etki, 6 sonuç. 7 *T.* (akıl için) hastalık.

[2]اثر **isr** *A. a.* iz.

[1]اثقال **eskâl** *A. ç. a.* yükler, ağırlıklar; *bk.* ثقل **sikl.**

[2]اثقال **iskâl** *A. a.* -e (ağır şey) yükleme.

اثقل **eskal** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en çirkin (nesne), 2 *mec.* en tiksinti verici (nesne).

اثقوب **üskûb** *A. a.* işbilir, açıkgöz (kimse).

اثلاث **eslâs** *A. ç. a.* üçte birler, üçte bir parçalar; *bk.* ثلث **sülüs.**

اثم **ism** *A. a.* suç, günah.

اثمار **esmâr** *A. ç. a.* yemişler, meyveler; *bk.* ثمر **semer.**

اثمان **esmân** *A. ç. a.* 1 karşılıklar, bedeller, 2 ederler, değerler, kıymetler; *bk.* ثمن **semen.**

اثناء **esnâ'**, اثنا **esnâ** *A. a.* 1 (sürekli değişirliği bakımından içinde bulunulan zamana göre) aralık, ara, sıra, 2 sonraki belirli bir zamana uzanan

geçmişteki bir zamanın başı, bir zaman aralığının başlangıcı.

اثنوی **isnevî** *A. a.* her pazartesi oruç tutan kimse.

اثنی عشر **isnâ aşer** *A. a.* on iki.

اثنی عشریه **isnâ aşeriyye** *A. a. din* on iki imama bağlı bir Şiî kolu.

اثنین **isneyn** *A. a.* 1 iki, 2 pazartesi: *yevmü'l-isneyn* "pazartesi günü".

اثنیه **esniye** *A. ç. a.* övgüler; *bk.* ثنا **senâ**.

اثواب **esvâb** *A. ç. a.* giysiler, giyecekler; *bk.* ثوب **sevb.**

اثیر **esîr** *A. a.* 1 gök boşluğu, 2 *fiz.* gök boşluğunu doldurduğu var sayılan, ısı ve ışığı ileten; maddenin katı, sıvı ve gaz hallerine oranla yoğunluğu daha az, titreşim yönünden ise hızı daha yüksek akışkan madde.

اثیل **esîl** *A. s.* sözü geçer, güçlü, düzgün ve güvenilir (kimse).

اثیم **esîm** *A. s.* 1 suçlu (kimse), 2 güvenilmez (kimse).

اجابت **icâbet** *A. a.* 1 -e "olur/peki" deme, -i kabul etme, 2 (yapılan çağrıya) olumlu karşılık verme/uyma. **– etmek** (çağrıya) olumlu karşılık vermek/uymak.

اجاج **ücâc** *A. a.* acı/tuzlu su.

اجارات **icârât** *A. ç. a.* kiralar, kira bedelleri; *bk.* اجاره **icâre**.

اجارتین **icâreteyn** *A. ikili ç. a. huk.* (ödenme biçimine göre) kira bedeli iki tür alınan vakıf; yapılardan alınan kira gibi peşin, üründen alınan kira gibi sonradan ödenen vakıf kiraları.

اجاره **icâre** *A. a.* kira, kira bedeli.

اجارهٔ واحده **i.-i vâhıde** tek kiralı vakıf; *krş.* اجارتین **icâreteyn**.

اجازت **icâzet** *A. a.* yapma/uygulama/kullanma için verilen izin, yeterlik/ustalık hakkı, yetki.

اجازتنامه **i.-nâme** *F. a.* yetki belgesi.

اجاعه **icâa** *A. a.* -i acıktırma, -in aç kalmasına yol açma.

اجاله **icâle** *A. a.* -i dolaştırma.

اجام **icâm** *A. ç. a.* sık ağaçlıklar, ormanlar; *bk.* اجمه **ecme**.

اجانب **ecânib** *A. ç. a.* yabancılar; *bk.* اجنبی **ecnebî**.

اجاهل **ecâhil** *A. ç. a.* kara cahiller, bir şey bilmez kimseler, kaba saba insanlar; *zıddı:* افاضل **efâzıl**; *bk.* اجهل **echel**.

اجبار **icbâr** *A. a.* (birini) -e zorlama, (birini) sıkıştırma. **– etmek/eylemek** (birini) -e zorlamak, **– olunmak** -e zorlanmak.

اجتباء **ictibâ'**, اجتبا **ictibâ** *A. a.* 1 -i toplamak, -i devşirmek, 2 -i seçmek, -i ayırmak.

اجتباذ **ictibâz** *A. a.* -i (beriye/kendine) çekme, (ileride bulunan bir şeyi) (beriye) getirme.

اجتراء **ictirâ'**, اجترا **ictirâ** *A. a.* (bir işi) çekinmeden yapma, kötü bir iş/şey yapmaktan çekinmeme. **– etmek** kötü bir şey/iş yapmaktan çekinmemek.

اجتسار **ictisâr** *A. a.* (bir konuda/işte) yürekli davranma. **– etmek /eylemek** (bir iş/şey yapmakta) yürekli davranmak. **– kılınmak** (bir konuda/işte) yüreklilik gösterilmek.

اجتماع **ictimâ'** *A. a.* bir yere gelme, bir araya toplanma. **– etmek** bir araya toplanmak.

اجتناء **ictinâ'**, اجتنا **ictinâ** *A. a.* 1 (meyve) devşirmek/toplamak, 2 -in yararını görmek, -i elde etmek. **– etmek** -i toplamak.

اجتناب **ictinâb** *A. a.* -den sakınma, -den uzak durma. **– etmek /eylemek** -den sakınmak, -den uzak durmak.

اجتهاد **ictihâd** *A. a.* 1 gücü yettiğince çalışma, çaba gösterme; çaba, gayret, 2 büyük fıkıh alimlerinin Kur'ân ve hadisten hüküm çıkarmak yolunda harcadıkları emek, gösterdikleri çaba. **– eylemek** (din yolunda) çaba göstermek.

اجداد **ecdâd** *A. ç. a.* atalar, büyük babalar; *bk.* جد **ced(d).**

اجدر **ecder** *A. s.* son derecede yaraşır, pek yakışır (kılık/nitelik /davranış vb.).

اجر **ecr** *A. a.* (*T. k. dili:* **ecir**) 1 bu dünyadaki iyi işler için öte dünyada verilecek karşılık, 2 karşılığı olan iyi iş, sevap.

اجراء **icrâ'**, اجرا **icrâ** *A. a.* 1 -i akıtma, 2 (resmî işleri/devlet işlerini) yürütme, 3 (bir işin) gereğini yapma, (bir işi) işleme/işleyip bitirme. **– etmek** 1) -i -e akıtmak, 2) -i yürütmek, 3) (bir işin) gereğini yapmak.

اجراآت **i.ât** *A. ç. a.* 1 yapılan /yapılıp bitirilen işler, 2 uygu-lamalar, 3 (tekli yerinde) iş. **– yapmak** iş yapmak.

اجرام **ecrâm** *A. ç. a.* cansız, ruhsuz varlıklar; *bk.* جرم **cirm**.

اجرب **ecreb** *A. s.* uyuz.

اجرت **ücret** *A. a.* bir iş, hizmet ve emek karşılığı olan para, aylık, gündelik.

اجرد **ecred** *A. s.* 1 tüysüz (genç erkek), 2 otsuz (yer).

اجزاء **eczâ'**, اجزا **eczâ** *A. ç. a.* 1 bölükler, parçalar; *bk.* جزء **cüz'**. 2 *T.* (tekli yerinde) ilâçlarda kullanılan türlü maddeler, 3 *T.* dağınık yapraklar hâlinde bulunan, ciltlenmemiş kitap.

اجساد **ecsâd** *A. ç. a.* (insan için) bedenler; *bk.* جسد **cesed**.

اجسام **ecsâm** *A. ç. a.* cisimler; *bk.* جسم **cism**.

اجفان **ecfân** *A. ç. a.* göz kapakları; *bk.* جفن **cefn**.

[1]اجل **ecel** *A. ç. a.* (canlı varlık için) son, ölüm.

اجل قضى **e.-i kazâ** *F. a.* kaza sonucu gerçekleşen ölüm.

اجل مسمى **e.-i müsemmâ** *F. a.* olağan ölüm.

اجل موعود **e.-i mev'ûd** *F. a. yuk. m. bk.*

[2]اجل **ecel(l)** *A. s.* pek büyük, ulu.

[3]اجل **ecl** *A. a.* sebep. Türkçede **-den** ekiyle birlikte veya **için** takısıyla birleşerek takı öbeklerinde görülür: *-diği ecilden, ... ecli için/... ecliyçün.*

اجلاء **iclâ'**, اجلا **iclâ** *A. a.* (birini) (başka bir yere) sürme. **– edilmek** (başka bir yere) sürülmek.

اجلاد **eclâd** *A. ç. a.* hayvan derileri; *bk.* جلد **cild**.

اجلاس **iclâs** *A. a.* -i -e oturtma. **– eylemek** -i -e oturtmak.

اجلاف **eclâf** *A. ç. a.* baldırı çıplaklar, kötülük peşinde olanlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اجلال **iclâl** *A. a.* 1 -i ulu sayma, -i yüceltme, -i ululama, 2 ululuk, yücelik, erişilmez derecede büyüklük.

اجلالاً **i.en** *A. z.* ululayarak, yücelterek.

iclâlî اجلالى *A. s.* 1 ululuk niteliği olan, pek değerli (nesne/durum vb.).

ecille اجله *A. ç. a.* bilgi, erdem, iyilik gibi üstün insan değerleriyle sivrilmiş, ün kazanmış olup toplum gözünde yüksek yerde bulunan kimseler; *bk.* جليل **celîl.**

eclâ اجلى *A. s.* en belli, en seçilir, en iyi görülür olan.

[1]ücem اجم *A. ç. a.* sık ağaçlık, orman, arslan yatağı; *bk.* اجمه **ecme.**

[2]ücüm اجم *A. a.* hisar, kale, palanka.

icmâd اجماد *A. a.* (suyu) dondurma.

icmâ' اجماع *A. a.* 1 (dağınık şeyi) toplama, bir araya getirme, 2 (görüşleri) bir nokta üzerinde birleştirme.

i.-ı ümmet اجماع امت *F. a.* (ictihâd sırasında) imamlar, büyük fakihler ve Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki âlimler kuşağının (= tâbiînin) ileri gelenlerinin şeriatle ilgili işlerin belirlenmesi hakkındaki uyuşmaları.

icmâan اجماعاً *A. z.* icmâ' suretiyle.

icmâî اجماعى *A. s.* icmâ' yoluyla elde edilmiş (hüküm).

icmâl اجمال *A. a.* 1 (sözü) derli toplu, kısa ve özlü bir biçimde söyleme, (konuyu) özetleme, 2 *mat.* toplama, 3 ayrıntılı bir hesaptan çıkarılan özet.

i.en اجمالاً *A. z.* kısaltarak, kısaca, özet olarak.

icmâlî اجمالى *F. s.* kısa, ayrıntısız, özet hâlinde olan.

ecma' اجمع *A. s.* pek geniş ve kaplayıcı (nesne/durum/nitelik).

ecmaîn اجمعين *A. ç. a.* tümü, hepsi. Yalnız dua cümlelerinde kullanılmıştır.

ecmel اجمل *A. s.* çok/pek/daha/en güzel.

ecnâd اجناد *A. ç. a.* askerler; *bk.* جند **cünd.**

ecnâs اجناس *A. ç. a.* cinsler; *bk.* جنس **cins.**

ecnebî اجنبى *A. s.* yabancı (kimse). *a.* yabancı milletten olan kimse.

ecnebiyyet اجنبيت *A. a.* yabancılık.

ecniha اجنحه *A. ç. a.* kanatlar; *bk.* جناح **cenâh.**

ecinne اجنه *A. ç. a.* ana karnında olan bebekler; *bk.* جنين **cenîn.**

ecvâd اجواد *A. ç. a.* eli açıklar, cömertler; *bk.* جواد **cevâd.**

ecvâf اجواف *A. ç. a.* içler, içi oluşturan boşluklar; *bk.* حوف **cevf.**

ecvibe اجوبه *A. ç. a.* cevaplar; *bk.* حواب **cevâb.**

ecved اجود *A. s.* çok/pek/daha/en iyi.

ücûr اجور *A. ç. a.* ecirler; *bk.* اجر **ecr.**

ücûrât اجورات *A. ç. a.* ücretler; *bk.* اجرت **ücret.**

ecvef اجوف *A. s. dilb.* (Arapçada) üç asıl harfinden ikincisi "illet harfleri" denilen harflerden biri olan (kelime).

ichâr اجهار *A. a.* 1 (sözü) açık söyleme, 2 (bir sözü/yazıyı) (duyulur bir sesle) okuma.

echel اجهل *A. s.* çok/pek/daha/en cahil.

ecinni اجى *T. a.* cin, cin kılıklı yaratık.

ecyâf اجياف *A. ç. a.* leşler; *bk.* جيفه **cîfe.**

ecyâl اجيال *A. ç. a.* kuşaklar, değişip duran insan soyları. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ecîr اجير *A. s.* gündelikçi, ırgad, işçi.

ecîl اجيل *A. s.* (işi) erteleyen, sonraya bırakan (kimse). *a.* ertelenen iş.

احادیث **ehâdîs** *A. ç. a.* hadisler; *bk.* حدیث **hadîs**.

احاسن **ehâsin** *A. ç. a.* en güzel şeyler; *bk.* احسن **ahsen**.

احاطه **ihâta** *A. a.* 1 -i kuşatma, (bir yerin dört bir yanını) çevirme, **– etmek** 1) (bir yerin) dört bir yanını çevirmek, her yanını kaplamak, 2) (her yanı) sarmak, 3) (tümünü) içine almak, 2 -i tam olarak, açık bir şekilde görme/kavrama, 3 geniş ve derin bilgi.

احاله **ihâle** *A. a.* 1 (bir işi) birinin üzerine yükleme, 2 bir işin artırma eksiltme yoluyla fiyatlandırılarak birine verilmesi işlemi.

احالة **ihâleten** *A. z.* ihâle yoluyla, ihâle ile.

احب **ahab(b)** *A. s.* çok/pek/daha/en sevgi duyulan/sevilen (kimse).

احباء **ahıbbâ'**, احبا **ahıbbâ** *A. ç. a.* dostlar, iyi görüşülen kimseler, bildikler, tanıdıklar; *bk.* حبیب **habîb**.

احباب **ahbâb** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

احبار **ahbâr** *A. ç. a.* ilim adamları; *bk.* حبر **hıbr**. Yalnız Yahudi asıllı olanlar için kullanılmıştır.

احتباس **ıhtibâs** *A. a.* tutulma, tutukluk.

احتباس بول **ı.-i bevl** *F. a. tıp* sidik tutulması, idrar yapamama.

احتجاب **ıhticâb** *A. a.* (bir örtü/perde ardında) gizlenme, görünmeme. **– etmek** gizlenmek, görünmemek.

احتجاج **ıhticâc** *A.* 1 *a.* (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın ispatı için) (bir şeyi) delil sayma. (ile) **– eylemek** -i delil/şahit olarak kullanmak, -i değerli bulmak. **–a sâlih** delil olmaya/gösterilmeye yarar/elverişli.

احتجاجاً **ı.en** *A. z.* delil olmak üzere.

احتجاجات **ıhticâcât** *A. ç. a.* delil olarak kabul edilen şeyler.

احتجام **ıhticâm** *A. a.* hacamat olma, kan aldırma.

احتذار **ıhtizâr** *A. a.* -den korku duyarak sakınma.

احتراز **ıhtirâz** *A. a.* -den sakınma, -den korunma. **– etmek** -den sakınmak.

احتراس **ıhtirâs** *A. a.* -den korunma, -den kaçınma, -e karşı (kendini) koruyup kollama.

احتراص **ıhtirâs** *A. a.* (-e karşı) güçlü istek, 2 -i aşırı derecede istek göstererek elde etmeye çabalama.

احتراصات **ı.ât** *A. ç. a.* ihtiraslar.

احتراق **ıhtirâk** *A. a.* 1 tutuşup yanma, 2 *gökb.* gezegenlerden birinin güneşe yaklaşması: *ı.-ı Utârid.*

احترام **ıhtirâm** *A. a.* saygı. **– eylemek** -e saygı göstermek, -e saygılı davranmak.

احترامات **ı.ât** *A. ç. a.* saygılar.

احتراماً **ı.en** *A. z.* saygı göstermek, saygı gösterisinde bulunmak amacıyla.

احتساب **ıhtisâb** *A. a.* -i hesaba çekme, (birinden) ("Niçin öyle yaptın?" diye) hesap sorma. **– ağası** (eskiden) belediye başkanı, şehremini.

احتساس **ıhtisâs** *A. a.* 1 duygu, 2 duygulanma.

احتساسات **ı.ât** *A. ç. a.* duygular.

احتشاد **ıhtişâd** *A. a.* birikme, toplanma. **– ettirmek** -i toplatmak.

احتشام **ıhtişâm** *A. a.* 1 göz kamaştırıcılık, 2 göz kamaştırıcı büyüklük ve şan sergileyici görünüş.

احتصاد **ıhtisâd** *A. a.* ekin biçme.

ihtizâr احتضار *A. a.* (hasta) ölüme yaklaşma.

ihtizâz احتضاض *A. a.* (başkasına karşı) (kendini) aşağılama, (kendini) küçük düşürme.

ihtifâl احتفال *A. a.* 1 cenaze için yapılan gösterişli merasim, 2 cenazeyi gösterişli bir alayla kaldırarak ölene karşı gösterilen büyük saygı.

ihtikâr احتقار *A. a.* 1 horlanmaya, küçük görülmeye katlanma, 2 (kendini) hor ve küçük görme.

ihtikân احتقان *A. a. tıp.* (kabızlıkta/idrar yapamama durumunda) idrarı ve dışkıyı şırınga ile alma.

ihtikâr احتكار *A. a.* (bir malı) değerinden yüksek fiyatla satma, madrabazlık.

i.en احتكاراً *A. z.* ihtikâr suretiyle, madrabazlıkla.

ihtilâm احتلام *A. a.* düş azma, rüyada boşalma.

ihtimâ', احتما **ihtimâ** احتماء *A. a.* 1 -den sakınma, 2 *tıp* zararlı yiyecek ve içecekleri kullanmama, perhiz.

ihtimâl احتمال *A. a.* 1 olasılık, olabilirlik, akla yakın olma, olabilir görünme, 2 iki şeyi/ikiden çok şeyi gösterme, birden çok anlama gelebilme.

i.ât احتمالات *A. ç. a.* ihtimaller.

ihtimâm احتمام *A. a.* (acı, sıkıntı vb. yüzünden) gece uyuyamama, gece uykusuzluğu.

ihtivâ', احتوا **ihtivâ** احتواء *A. a.* 1 -i içine alma, -i içinde bulundurma, **– etmek** -i içine almak, -i içinde bulundurmak.

ihtiyâc احتياج *A. a.* 1 gereksinme, gerek duyma, 2 yoksulluk, 3 gerekli olan, gerek duyulan şey.

i.ât احتياجات *A. ç. a.* gerek duyulan şeyler.

ihtiyât احتياط *A. a.* 1 ileride olur düşüncesiyle dikkatli davranma, ileriyi görme, uzak görüşlülük, 2 sakınma, düşüne taşına yapma /davranma, düşünceli davranış, tedbir, 3 ileride gerekli olur düşüncesiyle ayrılan/saklanan şey: *ihtiyât akçası.* 4 *ask.* gerektiğinde silâh altına alınacak asker. **– etmek/eylemek** düşünceli davranmak, sakınmak. **– üzre** sakınarak.

i.an احتياطاً *A. z.* ilerisini düşünüp gerekli olur kaygısıyla.

ihtiyâtî احتياطى *A. s.* 1 ne olur ne olmaz diyerek düşünülen: *ihtiyâtî tedbîr.* 2 *ask.* gerekli olduğunda çağrılmak üzere ayrılan/tutulan (asker).

ihtiyâl احتيال *A. a.* 1 aldatma, gerçek yüzünü ustalıkla gizleyerek sahici imiş gibi gösterme.

i.ât احتيالات *A. ç. a.* sahici imiş gibi gösterilen şeyler.

ihcâc احجاج *A. a.* farz olan hac ibadetini yerine getirmesi için birinin yerine başkasını gönderme.

ahcâr احجار *A. ç. a.* taşlar; *bk.* حجر **hacer.**

ihcâm احجام *A. a.* -den vazgeçme, -den el çekme, (kendini) -den alıkoyma. **– etmek** -den vazgeçmek.

ahad[1] احد *A. a.* (sayı değeri için) bir.

ahadü'l-âhâd, احدالآحاد **ahadü'l-ahadeyn** احدالاحدين *A. a.* benzersiz, benzeri görülmedik şey.

ahad(d)[2] احد *A. s.* çok/pek/daha/en keskin.

ihdâs احداث *A. a.* -i yeni bir şey /yeniden tasarlanmış bir şey olarak orta-

ya sürme. – **etmek** -i daha önce yapılıp edilmemiş biçimde/yeni biçimiyle) birinin karşısına çıkarmak, birine karşı göstermek, sergilemek.

احداق **ahdâk** *A. ç. a.* göz bebekleri; *bk.* حدقه **hadeka**.

احدب **ahdeb** *A. s.* kambur.

احدبیت **ahdebiyyet** *A. a.* kamburluk.

احدی **ıhdâ** *A. a.* bir. – **aşer** onbir.

احدیت **ahadiyyet** *A. a.* (Yüce Tanrı için) bir ve tek oluş, birlik.

[1]احرا **ahrâ** *A. s.* uygun, yerinde, yaraşık (durum/karar/iş vb.).

احراء **ıhrâ'**, [2]احرا **ıhrâ** *A. a.* -i eksiltme, -i azaltma.

احرار **ahrâr** *A. ç. a.* hürler; *bk.* حر **hür(r)**.

احرارانه **a.âne** *F. s.* ve *z.* hür olana uygun düşer ve yaraşır biçimde.

احراز **ıhrâz** *A. a.* -i kazanma, -i alma, -i elde etme. – **etmek/eylemek** -i kazanmak.

احراق **ıhrâk** *A. a.* -i yakma, -i ateşe atma, -e ateş verme. – **ettirmek** -i yaktırmak.

احراق بالنار **ı. bi'n-nâr** *F. a.* -i ateşte yakma, ateşe atıp yakma.

احراقاً **ı.an** *A. z.* 1 yakarak, 2 yakılarak.

احرام **ıhrâm** *A. a.* Hacıların Mekke'de Harem-i şerif'e girerken büründükleri dikişsiz örtü. – **kuşanmak, – bürünmek, –a girmek** ihram ile örtünmek.

احرىٰ **ahrâ** *A. s. bk.* احرا.

احزاب **ahzâb** *A. ç. a.* Kur'ân'ın ana bölümleri olan altmış bölüm; *bk.* حزب **hızb**.

[1]احزان **ahzân** *A. ç. a.* acılar, iç ağrıları, çekiler; *bk.* حزن **hazen**.

[2]احزان **ıhzân** *A. a.* -in üzülmesine yol açma, -i üzüntüye düşürme.

احزن **ahzen** *A. s.* pek hüzünlü (durum/kimse).

احسا **ahsâ** *A. a.* taşla dolu yer, taşlık.

[1]احساس **ahsâs** *A. ç. a.* duygular; *bk.* حس **hıs(s)**.

[2]احساس **ıhsâs** *A. a.* 1 -i duyurma, -e bir duyguyu yaşatma, -in içinde bir etki uyandırma, 2 duyuş, duyma, etkilenme, 3 duyuş yoluyla, etkilenerek anlama/kavrama. – **etmek/eylemek** 1) -e bir duyguyu yaşatmak, (biri üzerinde) (bir) etki uyandırmak, 2) -i duyarak/etkilenerek anlamak.

احساسات **ı.ât** *A. ç. a.* duyuşlar, etkilenmeler.

احسان **ıhsân** *A. a.* 1 (birine) bir şey bağışlama, 2 bağışlanan şey, bağış, 3 -e iyilik etme, -e iyi davranma, -in gönlünü hoş etme – **etmek/eylemek** (birine) bir şey bağışlamak.

احسان دیده **ı.-dîde** *F. s.* birinin iyiliğini görmüş (kimse).

احسانات **ı.ât** *A. ç. a.* bağışlar.

احسن **ahsen** *A. s.* çok/pek/daha/en güzel (kimse/huy/yaradılış vb.).

احشاء **ahşâ'**, احشا **ahşâ** *A. ç. a.* insan vücudundaki iç organlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

احصاء **ıhsâ'**, احصا **ıhsâ** *A. a.* -i sayma, bir şeyin sayıca değerini bulma/anlatma/belirtme.

احصاد **ıhsâd** *A. a.* (ekini/otu) biçme.

احصار **ıhsâr** *A. a.* kısaltma, (uzun bir şeyi) kısa duruma getirme.

احصاص **ıhsâs** *A. a.* -i paylaştırma, (birine) -den pay verme.

احصان **ıhsân** *A. a.* (bir yeri) kale gibi güçlendirme, güçlü hâle getirme.

احضار **ıhzâr** *A. a.* 1 -i hazırlama, 2 (birini) bir yere/birinin yanına /katına getirme. **– etmek/eylemek** 1) -i hazırlamak, 2) (birini) -in yanına getirmek.

احطاب **ahtâb** *A. ç. a.* odunlar, kereste-ler; *bk.* حطب **hatab**.

احفاد **ahfâd** *A. ç. a.* torunlar; *bk.* حفيد **hafîd**.

احق **ahak(k)** *A. s.* daha çok hak sahibi olan, daha/en çok hak eden, daha/en lâyık (kimse).

احقاد **ahkâd** *A. ç. a.* içten içe beslenen düşmanlıklar; *bk.* حقد **hıkd**.

احقاق **ahkâk** *A. a.* hakkı yerine getirme, hakkı hakkı olana verme.

احقر **ahkar** *A. s.* en değersiz, en düşkün (nesne/kimse).

[1]احكام **ahkâm** *A. ç. a.* buyrultular; *bk.* حكم **hukm**.

[2]احكام **ıhkâm** *A. a.* -i güçlendirme, -i güçlü hâle getirme.

احكم **ahkem** *A. s.* 1 buyruğu daha/en geçerli olan (kimse), 2 pek akıllı ve ileri görüşlü olan (kimse).

[1]احلا **ahlâ** *A. s. bk.* احلىٰ **ahlâ**.

احلاء **ıhlâ'**, احلا **ıhlâ**[2] *A. a.* -i tatlılandırma, -e tat verme/katma.

احلام **ahlâm** *A. ç. a.* uykuda olan boşalmalar, düş azmaları; *bk.* حلم **hulm**.

احلىٰ **ahlâ** *A. s.* çok/pek tatlı (yemek).

احماء **ıhmâ'**, احما **ıhmâ** *A. a.* -i ateşte kızdırma.

[1]احمال **ahmâl** *A. ç. a.* yükler, ağırlıklar; *bk.* حمل **hıml**.

[2]احمال **ıhmâl** *A. a.* (hayvana/gemiye vb.'ne) (yük) yükleme /(yük) yükletme.

احمد **ahmed** *A. s.* pek övülmüş /övgüye en değer bulunmuş (kimse). *a.* (büyük harfle) Hz. Peygamber'in adlarından biri.

احمر **ahmer** *A. s.* kırmızı.

احمرار **ıhmirâr** *A. a.* (bir şey) kızarma, kırmızı renk kazanma, (bir şeyin rengi) kırmızıya dönme.

احمق **ahmak** *A. s.* bön, aklı kıt, kolay kandırılır, aptal (kimse).

احمقانه **a.âne** *F. s.* ve *z.* ahmak olana yaraşır olan, ahmak olana yaraşır biçimde.

احمقی **ahmakî** *F. s.* ahmaklık.

احمقیت **ahmakıyyet** *A. a.* ahmaklık.

احمىٰ **ahmâ** *A. s.* en gayretli, en hamiyetli (kimse).

احميرار **ıhmîrâr** *A. a.* (bir şey) çok/pek kızarma.

احوال **ahvâl** *A. ç. a.* hâller; *bk.* حال **hâl**.

احوج **ahvec** *A. s.* çok/pek muhtaç (kimse).

احور **ahver** *A. s.* beyaz tenli, güzel gözlü (erkek). *a.* Müşteri yıldızı.

احول **ahvel** *A. s.* şaşı.

[1]احياء **ahyâ'**, [1]احيا **ahyâ** *A. ç. a.* diriler; *bk.* حى **hay(y)**.

[2]احياء **ıhyâ'**, [2]احيا **ıhyâ** *A. a.* 1 (ölüyü) diriltme, canlandırma, 2 (bir yeri) şenlikli, bayındır hâle getirme, 3 (toprağı/bir yeri) canlı, göz alıcı ve verimli hâle getirme, 4 -i sevindirme, 5 -e yeniden güç ve şan kazandırma, 6 (eskimiş/bozulmuş /yıkılmış bir şeyi) eski hâline getirme, 7 (geceyi) ibadetle geçirme. **– etmek** (yukarıdaki bütün anlamlar için).

احیای موات **ı.-yi mevât** *F. a.* boş yerleri işleyip verimli hâle getirme.

احيان **ahyân** *A. ç. a.* vakitler, fırsatlar; *bk.* حين **hîn**.

احياناً **a.en** *A. z.* ara sıra.

اخ **ah** *A. a.* kardeş.

اخافه **ıhâfe** *A. a.* -i korkutma, -e göz dağı verme.

اخامه **ıhâme** *A. a.* çadır kurma.

[1]اخبار **ahbâr** *A. ç. a.* haberler; *bk.* خبر **haber.**

[2]اخبار **ıhbâr** *A. a.* -i duyurma, -i bildirme, (birini) bilgilendirme. **– etmek / kılmak** duyurmak, bildirmek.

اخبارنامه **ı.-nâme** *F. a.* 1 (bir durumu/olayı) ilgili yere bildir-mek/duyurmak amacıyla yazılmış yazı, 2 (birine/bir yere) kendisiyle ilgili bir durumu bildirmek için gönderilen yazı.

اخبارى **ıhbârî** *T. s. dilb.* (tarz olarak) bildirme anlatan (çekimli fiil şekli).

اخباريه **ıhbâriyye** *A. a.* bir suçu/bir yasak işi ilgili yere bildirene verilen para/bahşiş.

اخباز **ahbâz** *A. ç. a.* ekmekler; *bk.* خبز **hubz.**

اخبث **ahbes** *A. s.* çok/pek/daha/en kötü.

اخبيه **ahbiye** *A. ç. a.* kıldan yapılmış göçebe çadırları; *bk.* خباء **hıbâ'**.

اخت **uht** *A. a.* kız kardeş.

اختباء **ıhtibâ'**, اختبا **ıhtibâ** *A. a.* (duyulması/bilinmesi istenmeyen bir şeyi) özenle gizleme.

اختتام **ıhtitâm** *A. a.* bitme, son bulma, tamamlanma.

اختتان **ıhtitân** *A. a.* sünnet olma.

اختداع **ıhtidâ'** *A. a.* hile ile iş görme, hilekârlık.

اختر **ahter** *A. a.* yıldız.

اختر دنباله دار **a.-i dünbâle-dâr** *F. a.* kuyruklu yıldız.

اختر شمار **a.-şümâr** *F. s.* gece uyku tutmayan, gece uyumayıp sabahlayan (kimse).

اختر شناس **a.-şinâs** *F. a.* yıldızların hareketlerinden ve bulundukları konumlardan birtakım iyi ve kötü sonuçlar çıkaran kimse, astrolog, müneccim.

اختراع **ıhtirâ'** *A. a.* 1 daha önce yapılmamış, benzeri olmayan bir şey yapma, 2 *mec.* aslı olmayan bir şeyi varmış/olmuş/doğruymuş gibi gösterme, uydurma.

اختراعات **ı.ât** *A. ç. a.* yeni şeyler, buluşlar.

اختراع اراجيف **ı.-ı erâcîf** *F. a.* yalan haberler, uydurma bilgiler.

اختراعى **ıhtirâî** *A. s.* 1 yeni, daha önce benzeri olmayan (nesne, iş), 2 uydurma, asılsız (nesne).

اختصار **ıhtisâr** *A. a.* (sözü) kısa kesme, kısa ve özlü biçimde söyleme.

اختصاراً **ı.en** *A. z.* (söz için) ayrıntısız biçimde, kısa ve öz olarak.

اختصاص **ıhtisâs** *A. a.* 1 (bir kimse) yalnız bir işle uğraşma, 2 (ilgi ve çalışma) belirli bir konu/bir alan üzerinde yoğunlaşma, 3 özel ilgi, yakınlık.

اختصاصى **ıhtisâsî** *A. s.* (bir) ihtisas alanı/dalı ile ilgili (kimse/konu /durum).

اختصاصيون **ıhtisâsıyyûn** *A. a.* bir ihtisas dalı/alanı ile ilgili bulunan kimseler.

اختصام **ıhtisâm** *A. a.* düşmanlık,

اختضاب **ıhtizâb** *A. a.* (saç, sakal, tırnak vb.'ni) boyama.

ıhtizâ' اختضاع *A. a.* alçak gönüllülük.

ıhtitâb اختطاب *A. a.* (bir kadınla) nikâhlanmak isteme.

ıhtitâf اختطاف *A. a.* -i kapma, -i kapıp alma, -i ele geçirme.

ıhtifâ', **ıhtifâ** اختفا، اختفاء *A. a.* gizlenme. **– etmek** gizlenmek.

ıhtilâc اختلاج *A. a.* seğirme.

ı.-i ayn اختلاج عين *F. a.* göz seğirmesi.

ıhtilâs اختلاس *A. a.* 1 -i bulma: *i.-i vakt* "vakit bulma". 2 (el çabukluğuyla) aşırma, çalma. **– etmek** 1) -i bulmak, 2) -i çalmak.

ı.ât اختلاسات *A. ç. a.* çalmalar çırpmalar.

ıhtilât اختلاط *A. a.* ... ile konuşma, ... ile görüşme, ... ile bir arada bulunma. **– etmek** ... ile görüşmek, ... ile düşüp kalkmak.

ıhtilâf اختلاف *A. a.* ... ile uyuşmama, uyuşmazlık.

ı.ât اختلافات *A. ç. a.* uyuşmazlıklar.

ı.-i leyl ü nehâr اختلاف ليل و نهار *F. a.* gece ile gündüz arasındaki uyumsuzluk.

ıhtilâk اختلاق *A. a.* yalan, düzme.

ı.an اختلاقاً *A. z.* yalan suretiyle, düzmece olarak.

ıhtilâl اختلال *A. a.* bozukluk, karışıklık, düzensizlik.

ıhtimâr اختمار *A. a.* 1 (hamur/şıra) mayalanma.

ıhtinâk اختناق *A. a.* nefes alamama.

ıhtiyâr اختيار *A. a.* 1 (bir anlatım yolunu/bir davranış biçimini vb.) seçme: *ı.-i sükût* "susmayı seçme", 2 istem, irade, 3 yaşlı, kocamış.

ı.ât اختيارات *A. ç. a.* seçmeler, derlemeler, seçilip derlenmiş şeyler.

ıhtiyârî اختياری *A. s.* zorunlu olmayan, kişinin kendi istemiyle /seçimiyle olan (şey), seçimlik.

ıhtiyâriyyât اختياريات *A. ç. a.* zorunlu olmayan şeyler, seçimlikler.

ahdân اخدان *A. ç. a.* dostlar, arkadaşlar; *bk.* خدن **hadin**.

ahdeb اخدب *A. s.* kimsenin görüş ve düşüncesini beğenmeyen uzun boylu ahmak (kimse).

ahda' اخدع *A. s.* çok/pek hileci, çok/pek dubaracı.

ahz اخذ *A. a.* 1 -i alma, 2 alınma, 3 -i tutma. **– eylemek** 1) -i almak, 2) -i tutmak.

ıhrâc اخراج *A. a.* 1 -i bulunduğu yerden alıp dışarı çıkarma, 2 (sonuç/ürün) elde etme, 3 (üretilen şeyi) yabancı ülkelere satma. **– etmek** 1 -i çıkarmak, 2 (bir ürünü) yurt dışına göndermek.

ı.ât اخراجات *A. ç. a.* yurt dışına gönderilen ürünler.

ahres اخرس *A. s.* dilsiz.

uhre اخره *A. a.* 1 bir nesnenin sonu, 2 göz kuyruğu, 3 eğerin arkasındaki çıkıntı.

uhrevî اخروی *A. a.* öte dünya ile ilgili.

uhreviyyât اخرويات *A. ç. a.* öte dünya ile ilgili işler/sözler/şeyler.

uhrâ اخری *A. a.* (**âhar**'ın *dişili*) başka. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında belirtilenin dişil olması durumunda kullanılır: اخری جهت *c.-i uhrâ* "başka yön". اخری مسئلهٔ *mes'ele-i uhrâ* "başka konu" gibi.

ahas(s) اخس *A. s.* çok/pek alçak, soysuz (kimse).

ahşâb اخشاب *A. ç. a.* odunlar, ağaç gövdesinden biçilmiş parçalar, kereste-

ler; *bk.* خشب **haşeb**. *s. T.* odundan, odundan yapılma.

اخص **ahas(s)** *A. s.* 1 en yakın/özel, 2 başlıca, 3 daha önde, daha öncelikli olan (durum).

اخصر **ahsar** *A. s.* çok/pek/daha/en kısa.

اخضر **ahzar** *A. s.* yeşil.

اخطاء **ıhtâ'**, اخطا **ıhtâ** *A. a.* -i yanıltma, yanlışa düşürme.

اخطار **ıhtâr** *A. a.* 1 -e unuttuğu bir şeyi hatırlatma, 2 -e bilmediği /göremediği şeyi gösterme, (bir şey üzerine) -in dikkatini çekme, 3 birinin yanlışını/eksiğini, yaptı-ğının yanlış ve yersiz olduğunu yüzüne karşı söyleme. (-i) **– etmek** 1) -in dikkatini çekmek, 2) -in yanlışını/eksiğini yüzüne karşı söylemek: *Gaflet edersem beni îkâz ediniz, kusur edersem beni ıhtâr ediniz* [Sırrı Paşa].

اخطارات **ı.ât** *A. ç. a.* ihtarlar.

اخف **ahaf(f)** *A. s.* çok/pek /daha/en hafif, 2 *mec.* sevimli, şen, neşeli, sıkıcı olmayan.

اخفاء **ıhfâ'**, اخفا **ıhfâ** *A. a.* -i gizleme, -i saklama.

اخفىٰ **ahfâ** *A. s.* çok/pek/daha/en gizli.

اخفيه **ahfiye** *A. ç. a.* gizli şeyler; *bk.* خفا **hıfâ'**.

اخكر **ahger** *F. a.* kor.

اخلاء **ahıllâ'**, اخلا **ahıllâ** *A. ç. a.* dostlar; *bk.* خليل **halîl**.

اخلاص **ıhlâs** *A. a.* 1 içten bağlılık, karşılıksız sevgi, 2 doğruluk.

اخلاص پرور **ı.-perver** *F. s.* içtenlikli (dost), doğru ve güvenilir (arkadaş).

اخلاط **ahlât** *A. ç. a.* bir birleşimde bulunan farklı türler, bir karışıma katılan katıklar; *bk.* خلط **hılt**.

اخلاط اربعه **a.-ı erbaa** *F. a.* insan vücudundaki dört salgı: kan, balgam, safra ve kara safra (sevdâ).

اخلاف **ahlâf** *A. ç. a.* sonrakiler, sonra gelecekler; *zıddı:* اسلاف **eslâf**; *bk.* خلف **halef**.

اخلاق **ahlâk** *A. ç. a.* 1 huylar, insanın yaradılışında var olan/eğitim yoluyla sonradan kazandığı, davranışlarında görülen iyi ve kötü hâller, huylar, 2 iyi huylar; *bk.* خلق **hulk.**

اخلاقى **ahlâkî** *A. s.* ahlâkla ilgili/ahlâkı ilgilendiren (konu/görüş /durum/ davranış/tutum vb.)

اخلاقيات **ahlâkıyyât** *A. ç. a.* ahlâkla ilgili konular/görüşler.

اخلاقيون **ahlâkıyyûn** *A. ç. a.* ahlâk konusunda kitap yazan/görüşleri olan yazar ve düşünürler.

اخلال **ıhlâl** *A. a.* -i bozma.

اخلص **ahlas** *A. s.* pek içten, içinde alacası olmayan, yüreği tertemiz, tek yüzlü (insan).

اخماس **ahmâs** *A. ç. a.* beşte birler; *bk.* خمس **hums**.

اخن **ıhan(n)** *A. s.* genizden konuşan, hımhım (kimse).

اخنس **ahnes** *A. s.* basık burunlu (kimse).

اخوان **ıhvân** *A. ç. a.* 1 içtenlikli dostlar, kardeşçe arkadaşlar/yoldaşlar; *bk.* اخ **ah**, 2 bir yol/bir görüş çevresinde toplaşan kimseler.

اخوت **uhuvvet** *A. a.* kardeş olma hâl ve niteliği, kardeşlik.

اخوت كار **u.-kâr** *F. s.* kardeşçe davranan (kimse).

اخوت كارانه **u.-kârâne** *F. s.* ve *z.* kardeşçe davranana düşerce/yakışır-

ca, kardeşçe davranana düşercesine/yakışırcasına.

ahvef اخوف *A. s.* çok/pek/daha/en korkak.

ıhve اخوه *A. a.* kardeş.

ahyâr اخيار *A. ç. a.* iyilik severler, iyilik peşinde olanlar; *bk.* **hayyir.** خير

ahîz اخيذ *A. s.* tutsak.

ahîr اخير *A. s.* son, en son.

ahîren اخيراً *A. z.* son olarak, en son olmak üzere.

edâ', اداء **edâ** ادا *A. a.* 1 (borcu) ödeme, 2 (verdiği sözü) yerine getirme, 3 yol yordam, tarz, üslup, 4 uygunsuz, hoş olmayan tutum ve durum, 6 (sevgilide) kırıtış, dilberce duruş ve davranış. **– etmek** 1) -i ödemek, 2) -i yerine getirmek.

edât ادات *A. a.* 1 araç, avadanlık, 2 *dilb.* başlı başına kavramları olmayıp isim sınıfından kelimelerle birleşerek onları söz içinde başka üyelerle ilişkilendiren/söz içinde iki kelimeyi, aynı görevde iki cümle üyesini/iki cümleyi bağlayan kelimeler.

idâre اداره *A. a.* 1 -i döndürme, 2 -i becerme, 3 -e yetme, ... için yeterli olma, 4 (para vb.'yi) yerinde ve gereğince harcama, özenli ve ölçülü kullanma. **– etmek** 1) (işi) döndürmek, 2) (işi) becermek, (bir işi) başarı ile görmek, 3) yetmek, 4) (para vb.'yi) gelişigüzel harcamamak, özenli kullanmak.

i.-hâne ادارهخانه *F. a.* bir işin görüldüğü yer.

idâle ادااله *A. a.* -i elden ele gezdirme, -i dolaştırma.

idâm ادام *A. a.* katık.

edâma'llâh ادامالله *A. z.* "Allah sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.

idâmet ادامت *A. a. aş. m. bk.*

idâme ادامه *A. a.* -i sürdürme. **– etmek** -i sürdürmek.

idâne ادانه *A. a.* (birine) borç verme.

edânî ادانى *A. a.* bayağı kimseler, ayak takımından olanlar; *bk.* **ednâ.** ادنا

edeb ادب *A. a.* 1 usluluk, terbiye, iyi huy, 2 uygun, ölçülü ve güzel davranış, 3 incelik, ölçülülük, 4 utanma, 5 (**ilm-i edeb**'den kısaltma yoluyla) birçok dalları bulunan edebiyat bilimi.

üdebâ', ادباء **üdebâ** ادبا *A. ç. a.* edipler; *bk.* **edîb.** اديب

idbâr ادبار *A. a.* talihsizlik, baht uygunsuzluğu, düşkünlük.

edebî ادبي *A. s.* 1 edebiyat bilimiyle ilgili, 2 nazım ve nesirle ilgili.

edebiyyât ادبيات *A. ç. a.* 1 -başta şiir ve düz yazı ile ilgili konular olmak üzere- edebiyat bilimiyle ilgili bilgi dalları, 2 şiir ve düz yazı türlerinde meydana getirilmiş eserler, 3 güzel, özlü ve etkileyici sözler söylemek/yazmak için tutulan yol.

iddihâr [1]ادخار *A. a.* -i biriktirme, -i yığma.

idhâr [2]ادخار *A. a.* -i hor görme, -i aşağılama.

iddihâl [1]ادخال *A. a.* (içeri) girme.

idhâl [2]ادخال *A. a.* 1 -i içeri girdirme, -i içeri sokma; 2 (mal vb.'ni) yurt dışından getirme 3 (arasına/aralarına) katma, 4 -den -e geçirme; *zıddı:* **ıhrâc.** اخراج **– edilmek** içine sokulmak, arasına/aralarına katılmak. **– ey-**

lemek -den -e geçirmek, (bir şeyi bir şeyle) değiştirmek: *İddiâlarını hayâlât-i şâirâneden âlem-i bahs ü münâzaraya idhâl eylediler.* [N. Kemâl].

i.ât ادخالات *A. ç. a.* yurt dışından getirilen mallar.

idhân ادخان *A. a.* tütme.

edhıne ادخنه *A. ç. a.* dumanlar; *bk.* **duhân** دخان.

idrâc ادراج *A. a.* -i -in içerisine koyma, -i -in içine katma.

idrâr ادرار *T. a.* 1 sürekli ödenen maaş, 2 işeme, 3 sidik.

idrâk ادراك *A. a.* 1 -i kavrama, -i kavrayış, -i anlama, -i anlayış, 2 -e yetişme, -e erişme, -e kavuşma, 3 (meyve vb.) çağını bulma, vakti gelip olgunlaşma, 4 kavrayış gücü, anlayış yeteneği. – **etmek /eylemek** -i kavramak, anlamak.

i.ât ادراكات *A. ç. a.* kavrayışlar, anlayışlar.

edrem ادرم *A. s.* 1 dişleri dökülmüş (kimse), 2 dümdüz (şey).

iddiâ', ادعا **iddiâ** *A. a.* 1 haklı/haksız bir şey ileri sürerek "Şöyledir" deme, kendi görüş ve düşüncesinin gerçek olduğunu söyleme, 2 asılsız/haksız bir şey ileri sürerek "Öyledir/Doğrusu budur/Benimdir vb." deme, 3 bir işte/bir görüşte/bir konuda ayak direme, inat, ısrar.

iddiâî ادعائى *A. s.* iddia ile ilgili, iddiaya dayanan.

iddiâiyyât ادعائيات *A. ç. a.* doğruluğu/gerçekliği kesin olarak henüz ortaya çıkmamış olan, iddiaya dayanan, iddia ile ilgili olan şeyler.

üd'uvve ادعوه *A. a.* 1 bilmece, 2 masal.

ed'ıye[1] ادعيه *A. ç. a.* duâlar; *bk.* **duâ** دعا.

üd'ıyye[2] ادعيه *A. a. bk.* **üd'uvve** ادعوه.

idğâm ادغام *A. a. dilb.* Arapça kelimelerde yanyana gelen aynı sesin tek harfle yazılıp iki ses olarak okunması: مد *med(d),* حر *hür(r)* **gibi.**

edak(k), edak ادق *A. s.* çok/pek /daha/ en ince, 2 çok/pek küçük.

idkâk ادقاق *A. a.* -i (tokmak/havan eli vb. ile) dövme.

idlâl ادلال *A. a.* 1 nazlanma, 2 naz etmekte ileri gitme.

edille ادله *A. ç. a.* deliller; bkz. **delîl** دليل.

idmâc ادماج *A. a. A. a.* bir şeyi bir şeyin içine girdirme.

idmân ادمان *A. a.* (zorlanmadan kolay yapar hâle gelmek/alışkanlık kazanmak/yeteneğini geliştirmek için) bir işi ardarda/belli aralıklarla yapma, 2 bu yolla elde edilen durum.

edmiğa ادمغه *A. ç. a.* beyinler; *bk.* **dimâğ** دماغ.

ednâ ادنا *A. s.* 1 bayağı kimseler, sıradan insanlar; *zıddı:* **a'lâ** اعلا, 2 en değersiz (şey), 3 küçücük, çok/en küçük (şey).

ednâs ادناس *A. ç. a.* kirler, pislikler; *bk.* **denes** دنس.

ednâ ادنىٰ *A. s. bk.* **ednâ** ادنا.

edvâ', ادواء **edvâ** *A. a.* hastalıklar, dertler; *bk.* **dâ'** داء.

edevât ادوات *A. ç. a.* edatlar; *bk.* **edât** ادات.

edvâr ادوار *A. ç. a.* 1 dönüşler, 2 zaman aralıkları; *bk.* **devr** دور, 3 *mus.* **(ilm-i edvâr**'dan kısaltma yoluyla) ma-

kamların insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin zamanla ilişkisini konu alan bilim, 4 *mus.* bir usul.

ادویه **edviye** *A. ç. a.* ilâçlar; *bk.* دواء **devâ'.**

ادهاش **idhâş** *A. a.* -e korku salma, -i korkuya düşürme, -i korkutma.

ادهان **edhân** *A. ç. a.* (çoklukla saça ve sakala sürülen) güzel kokulu yağlar; *bk.* دهن **dühn.**

ادهم **edhem** *A. a.* kara at, yağız at.

ادیاك **edyâk** *A. ç. a.* horozlar; *bk.* دیك **dîk.**

ادیان **edyân** *A. ç. a.* dinler; *bk.* دین **dîn.**

ادیب **edîb** *A. s.* 1 edepli, terbiyeli (kimse), 2 ince, nazik, zarif (kimse), 3 edebiyat bilimiyle ilgili konularda derin bilgisi olan (kimse). *a.* şiir ve nesir alanında yetişkinliği ve yetkinliği olan kimse; yazar, şair.

ادیبانه **e.âne** *F. s.* edîb olana yakışır, edepli, 2 edebiyatla ilgili olanlara yaraşır. *z.* edebe ve edebiyatçıya yakışır biçimde.

ادیم **edîm** *A. a.* 1 sepilenmiş deri, 2 yeryüzü.

اذا **ezâ** *A. a. bk.* اذیٰ.

اذابه **izâbe** *A. a.* (metali) eritme

اذاقه **izâka** *A. a.* -e -i tattırma.

اذان **ezân** *A. a. din* namaz çağrısı, müslümanlara namaz vakitlerinin girdiğini bildirmek amacıyla yüksek sesle yapılan duyuru.

اذعان **iz'ân** *A. a.* -i anlama, -in anlamına erme, -in ne ve nasıl olduğunu bilme. **– eylemek** -i anlamak, -in nasıl ve ne olduğunu bilmek.

اذفر **ezfer** *A. s.* güzel kokulu.

[1]اذكار **ezkâr** *A. ç. a.* zikirler; *bk.* ذكر **zikr.**

[2]اذكار **izkâr** *A. a.* -i andırma, -in anılmasını sağlama.

اذكیٰ **ezkâ** *A. s.* çok/pek/daha/en zeki.

اذكیاء **ezkiyâ'**, اذكیا **ezkiyâ** *A. ç. a.* zeki kimseler; *bk.* ذكی **zekî.**

اذل **ezel(l)** *A. s.* çok/pek/daha/en hor.

اذلال **izlâl** *A. a.* -i horlama, -i küçük düşürme. **– etmek** -i horlamak, -i küçük düşürmek.

اذله **ezille** *A. ç. a.* bayağı, düşük, hor kimseler; *bk.* ذلیل **zelîl.**

[1]اذن **izn** *A. a.* (*T. k. dili:* **izin**) yol verme, -i yapmasına engel olmamama. **– vermek** -i yapmasına engel olmamak, serbest bırakmak.

[2]اذن **üzn, üzün** *A. a.* 1 kulak, 2 (testi, bardak vb.'de) kulp, kol.

[1]اذناب **eznâb** *A. ç. a.* kuyruklar; *bk.* ذنب **zeneb.**

[2]اذناب **eznâb** *A. ç. a.* suçlar, günahlar; *bk.* ذنب **zenb.**

اذواق **ezvâk** *A. ç. a.* zevkler; *bk.*ذوق **zevk.**

[1]اذهاب **ezhâb** *A. ç. a.* altınlar; *bk.* ذهب **zeheb.**

[2]اذهاب **izhâb** *A. a.* 1 -i giderme, 2 -i gönderme, 3 -e altın sürme. **– etmek** -i göndermek.

اذهان **ezhân** *A. ç. a.* zihinler; *bk.* ذهن **zihn.**

اذیٰ **ezâ** *A. a.* -i incitme, -e eziyet etme.

اذیال **ezyâl** *A. ç. a.* etekler; *bk.* ذیل **zeyl.**

اذیت **eziyyet** *A. a.* incitecek/incinecek durum, can sıkıcı, birinin canını acıtıcı davranış, sıkıntı.

ارائك **erâik** *A. ç. a.* tahtlar; *bk.* اریكه **erîke.**

ارائه **irâe** *A. a.* (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) ortaya koyma, -i göz önüne

koyma, gösterme. – **etmek** (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) göz önüne sermek.

اراجيح **erâcîh** *A. ç. a.* salıncaklar; *bk.* ارجوحه **ürcûha**.

اراجيف **erâcîf** *A. ç. a.* yalan ve uydurma sözler; *bk.* ارجوفه **ürcûfe**.

اراحه **irâha** *A. a.* -i rahatlatma, -e rahatlık verme.

ارادت **irâdet** *A. a. aş. m. bk.*

ارادات **irâdât** *A. ç. a.* iradeler.

اراده **irâde** *A. a.* 1 -i dileme, -i isteme, 2 dilek, istek, 3 (bir şey) demek isteme, 4 (insanda) kararlılık hâl ve niteliği, karar verme gücü. – **edilmek** (bir şey) demek istenmek.

ارادى **irâdî** *A. s.* dileme ve seçme yoluyla olan/gerçekleşen.

اراذل **erâzil** *A. ç. a.* kötüler, aşağılık kimseler, edepsizler; *bk.* ارذل **erzel**.

اراضى **erâzî** *A. ç. a.* yerler, topraklar; *bk.* ارض **arz**.

اراقه **irâka** *A. a.* -i dökme.

اراقهٔ دم **i.-i dem** *F. a.* kan dökme.

ارامل **erâmil** *A. ç. a.* dul kadınlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ارامله **erâmile** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

ارانب **erânib** *A. ç. a.* tavşanlar; *bk.* ارنب **erneb**.

ارب **irb, ireb** *A. a.* 1 akıllılık, 2 akıl.

ارباء **irbâ'**, اربا **irbâ** *A. a.* (parayı) faizle arttırma.

ارباب **erbâb** *A. ç. a.* 1 tanrılar; *bk.* رب **rab(b)**. 2 -i elde bulunduranlar, -i kullananlar, 3 -i kazanmış, edinmiş olanlar, 4 becerikli, eli yatkın kimseler, 5 deneyimli, işin/işinin ehli olan kişiler, 6 (tekli gibi) Yüce Tanrı: *rabbü'l-erbâb* tanrılar tanrısı.

[1]ارباح **erbâh** *A. ç. a.* kazançlar; *bk.* ربح **ribh**.

[2]ارباح **irbâh** *A. a.* getiri ve kazanç sağlama.

اربعه **erbaa** *A. s.* dört.

اربعون **erbaûn** *A. s.* kırk.

اربعين **erbaîn** *A. s.* kırk. *a.* 1 Güneş takvimi aylarından Kânun-i evvel'in dokuzundan Kânûn-i sânî'nin on yedisine kadar olan kara kış günleri, 2 *tas.* dervişlerin bir yerde tek başlarına kalarak az yemek, az içmek, az uyumak suretiyle sürekli ibadet ederek geçirdikleri kırk günlük süre, çile.

ارتاع **irtâ'** *A. a.* (hayvanı) otlatma.

ارتام **irtâm** *A. a.* (bir şeyi unutmamak için görüp hatırlamak amacıyla) parmağa iplik bağlama.

ارتباط **irtibât** *A. a.* bir şey ile başka bir şey arasındaki bağ, bağlanış, birbirine bağlı oluş/bulunuş.

ارتجال **irticâl** *A. a.* (manzum sözü) düşünmeden, önceden hazırlamışçasına bir anda söyleme.

ارتجالاً **i.en** *A. z.* irtical suretiyle.

ارتحال **irtihâl** *A. a.* dünyasını değiştirme, (öte âleme) göçme, ölme, ölüm. – **etmek/eylemek** ölmek.

ارتداء **irtidâ'**, ارتدا **irtidâ** *A. a.* ... ile örtünmek, (üzerine) bir şey örtmek.

ارتداد **irtidâd** *A. a.* İslâm dininden çıkma.

ارتزاق **irtizâk** *A. a.* rızık alma.

ارتسام **irtisâm** *T. a.* resimli/damgalı olma. – **etmek** (bir şeyin hayali) (zihinde) belirmek/canlanmak.

ارتشاء **irtişâ'**, ارتشا **irtişâ** *A. a.* rüşvet alma.

irtizâ', ارتضا **irtizâ** *A. a.* beğenme, beğenip seçme.

ارتضاع **irtizâ'** *A. a.* (çocuk) süt emme.

ارتعاء **irtiâ'**, ارتعا **irtiâ** *A. a.* (hayvan) otlama.

ارتعاب **irtiâb** *A. a.* korkma, korku.

ارتعاش **irtiâş** *A. a.* titreme.

ارتفاع **irtifâ'** *A. a.* 1 yükselme, yukarı çıkma, ağma, 2 yükseklik, 3 *gökb.* güneşin/bir yıldızın ufka göre yüksekliği, 4 *gökb.* güneşin/bir yıldızın ufka göre yüksekliğini ölçme.

ارتفاعاً **i.an** *A. z.* yükseklik yönünden, yükseklikçe.

ارتفاق **irtifâk** *A. a.* (biri) kendi dirseğine/koltuğuna koyduğu yastığa dayanma.

ارتقاء **irtikâ'**, ارتقا **irtikâ** *A. a.* yükselme, yukarı çıkma, daha yüksek basamaklara erişme.

ارتكاب **irtikâb** *A. a.* 1 kötü/yasak/suç sayılan bir iş işleme, 2 rüşvet alma.

ارتنك **Erteng** *F. a. tar.* Maniheizm'in kurucusu Mani'nin ünlü resim mecmuası.

ارتهان **irtihân** *A. a.* -i rehin olarak alma.

ارتياب **irtiyâb** *A. a.* -den şüphelenme. **–a düşmek** şüpheye düşmek/kapılmak.

ارتياح **irtiyâh** *A. a.* esinti ile ferahlama.

ارث **irs** *A. a.* 1 mirasa konma, 2 miras payı, 3 anadan babadan geçen özellik/nitelik.

ارثاً **irsen** *A. z.* miras yoluyla.

ارثاث **irsâs** *A. a.* -i eskitme, -i yıpratma.

ارثى **irsî** *A. s.* miras yoluyla gelen, anadan babadan geçen (özellik).

ارجاع **ircâ'** *A. a.* -i geri döndürme, -i geri verme 2 -i (bir hâle) döndürme. **– etmek** 1) -i geri döndürmek, 2) -i (bir hâle) döndürmek, (bir hâli) yeniden yaşatmak. **– olunmak** döndürülmek.

[1]ارجال **ercâl** *A. ç. a.* ayaklar; *bk.* رجل **ricl**.

[2]ارجال **ircâl** *A. a.* (birini) yayan yürütme/yayan yürüme durumunda bırakma.

ارجح **ercah** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en üstün, 2 çok/pek/daha/en uygun.

ارجمند **ercmend** *F. s.* (*T. k. dili:* **ercümend**) saygın, saygıdeğer, seçkin.

ارجمندى **ercmendî** *F. a.* saygınlık, seçkinlik.

ارجوان **ercüvân** *A. a.* 1 Türkçede "erguvan" diye anılan çiçek, 2 kızıl renkli nesne, 3 kırmızı kadife.

ارجوحه **ürcûha** *A. a.* salıncak.

ارجوزه **ürcûze** *A. a.* mısraları kafiyeli kısa vezinli şiir.

ارجوفه **ürcûfe** *A. a.* yalan, uydurma söz.

ارجىٰ **ercâ** *A. s.* en çok istenilen/dilenen (nesne).

ارحام **erhâm** *A. ç. a.* 1 döl yatakları *bk.* رحم **rahım**, 2 yakınlar, hısım akrabalar.

ارحم **erham** *A. s.* çok/pek/daha/en bağışlayıcı (kimse).

ارحم الراحمين **erhamü'r-râhimîn** *A. a.* bağışlayıcıların en bağışlayıcısı, en büyük bağışlayıcı, Yüce Tanrı.

ارخاء **irhâ'**, ارخا **irhâ** *A. a.* -i gevşetme, -i salıverme. **– eylemek** -i salıvermek.

ارخاى عنان ايلمك **i.-yi ınân eylemek** (atın) dizginini gevşetmek, salıvermek.

ارخاص **irhâs** *A. a.* -i ucuzlatma.

ارخص **erhas** *A. s.* çok/pek/daha/en ucuz.

ارداف **irdâf** *A. a.* 1 -in ardısıra yürütme/getirme, 2 (sözün) ardı sıra başka sözler getirme, (söze) başka şeyler ekleme/katma. – **etmek** (söze) başka şeyler katmak: *Söze bin bilmece irdâf ettim* [Neylî].

اردافاً **i.en** *A. z.* ardısıra yürütme /getirme suretiyle.

اردیبهشت **ürdibehişt** *F. a.* Güneş takviminin ikinci ayı, Nisan.

اردشیر **Erdşîr** *F. a.* (*T. k. dili:* **Erdeşîr**) *tar.* İsfendiyâr'ın oğlu ve Dârâb'ın babası olan Behmen'in adı.

اردیه **erdiye** *A. ç. a.* baş örtüleri; *bk.* رداء **ridâ'**.

ارذال **erzâl** *A. a.* pek bayağı, pek aşağılık kimseler; *bk.* رذیل **rezîl**.

ارذل **erzel** *A. s.* 1 en kötü (nesne), 2 alçak, soysuz, pek terbiyesiz (kimse).

ارذل العمر **erzelü'l-umr** A, *a.* (kişinin) yaşlılık döneminin en kötü günleri.

ارزاق **erzâk** *A. ç. a.* yenilecek ve içilecek şeyler; *bk.* رزق **rızk**.

ارزان **erzân** *F. s.* 1 ucuz, 2 uygun, yerinde, yaraşık. *a.* 1 ucuzluk, 2 (değerce) -e denk/eş. – **buyurulmak** uygun ve yerinde görülmek. **e.-ı olmak** (bir şey) (bir şeye) (değerce) denk/eş olmak. – **bilmek** ucuz saymak, ucuz görmek. – **vermek** ucuz/ucuza vermek.

ارزانی **erzânî** *F. a.* 1 ucuzluk, 2 -i yaraşır görme, -i yerinde görme, – **kılmak** -i yaraşır bulmak. – **görmek** 1 -i uygun görmek, -i yerinde görmek, 2 -i yaraşır saymak, -i yerinde ve uygun bulmak.

ارزن **erzen** *F. a.* darı.

ارزنین **erzenîn** *F. a.* darı ekmeği.

ارزه **erze** *F. a.* sıva.

ارزهکر **e.ger** *F. a.* sıvacı.

ارژنك **erjeng** *F. a. bk.* ارتنك **erteng**.

ارس **ürs** *F. a.* ardıç ağacı.

ارسال **irsâl** *A. a.* 1 -i gönderme. 2 gönderi, (bir yerden başka bir yere) gönderilen mal/eşya/para vb. – **etmek** göndermek. – **olunmak** gönderilmek.

ارسال لحیه **i.-i lıhye** *F. a.* sakal bırakma/uzatma.

ارسال مثل **i.-i mesel** *F. a.* anlamı doğrulamak ve güçlendirmek için söz arasına bir atalar sözü koyma/katma.

ارسالات **i.ât** *A. ç. a.* gönderiler, gönderilen şeyler.

ارشاد **irşâd** *A. a.* -e doğru yolu gösterme. (-i) – **etmek** -e doğru yolu göstermek, -i doğru yola kılavuzlamak.

ارشد **erşed** *A. s.* çok/pek akıllı ve doğru yolda yürüyen.

ارض **arz** *A. a.* 1 yer, yeryüzü, dünya; *zıddı:* سما **semâ**, 2 toprak, yer, 3 ülke, el, toprak parçası.

ارضین **arzîn** *A. ç. a.* (tabakaları bakımından) yerler; bkz. ارض **arz**.

ارضاء **irzâ'**, ارضا **irzâ** *A. a.* -i hoşnut etme, -in gönlünü yapma. – **etmek** -i hoşnut etmek.

ارضاع **irzâ'** *A. a.* (bebeği) emzirme.

ارضیه **arzıyye** *A. s.* toprakla ilgili, toprakta yetişen: *mahsûlât-i arzıyye* "buğday, arpa gibi toprak mahsulleri". 2 (**rüsûm-i arzıyye**'den kısaltılmış olarak) ambar kirası, gümrük ambarlarından zamanında çekilmeyen mallar için alınan para.

ارعاء **ir'â'**, ارعا **ir'â** *A. a.* (hayvanı) otlatma.

ارعاش **ir'âş** *A. a.* -i titretme.

ارعن **er'an** *A. s.* bön, şaşkın, ahmak.

ارغنون **erğanûn** *F. a. müz.* org.

ارغوان **erğavân** *F. a.* (*T. k. dili:* **erğuvân**) kırmızı renkli çiçekleri olan süs ağacı. *s.* kırmızı: *şerâb-i ergavân* "kırmızı şarap".

ارغوانی **erğavânî** *F. s.* erguvan renginde, kırmızı: *şerâb-i erğavânî* "kırmızı şarap".

ارفع **erfa'** *A. s.* çok/pek/daha/en yüksek.

ارق **erak(k), erak** *A. s.* çok/pek /daha/ en ince.

ارقام **erkâm** *A. ç. a.* yazılı sayılar, rakamlar; *bk.* رقم **rakam**.

ارقیٰ **erkâ** *A. s.* çok/pek/daha/en yukarı.

ارك **ürk** *F. a.* (*T. h. dili:* **ürük**) otlakta/ tavlada hayvanların ayaklarına bağlanılan urgan, tavla ipi.

ارکاب **irkâb** *A. a.* -i -e bindirme.

ارکاباً **i.en** *A. z.* bindirerek.

ارکان **erkân** *A. ç. a.* 1 direkler, 2 (bir yerde/kurulda/kurumda) ileri gelenler, 3 kurallar, gerekler, uyulması/yerine getirilmesi gerekli şeyler; *bk.* رکن **rükn**.

ارم **İrem** *A. a.* çok eski zamanlarda Yemen'de yaşamış Âd kavminin hükümdarı Şeddâd'ın yaptırdığı ünlü sütunlu saray. Eski edebiyatımızda daha çok **bâğ-ı İrem** olarak geçer ve bu sarayın görkemli bahçesi yerine kulanılır.

ارما **irmâ** *A. a.* (oku) atma.

ارماح **ermâh** *A. ç. a.* mızraklar; *bk.* رمح **rumh**.

ارمام **ermâm** *A. ç. a.* çürük kemikler; *bk.* رمه **rimme**.

ارمد **ermed** *A. s.* kül rengi.

ارمغان **ermağân** *F. a.* (*T. k. dili:* **armağan**) bağış, hediye.

ارمود **ermûd** *F. a.* (*T. k. dili:* **armut**) bilinen yaz meyvesi; *bk.* امرود **emrûd**.

ارنب **erneb** *A. a.* tavşan.

اره **erre** *F. a.* bıçkı.

ارهکش **e.-keş** *F. a.* bıçkıcı.

ارهاب **irhâb** *A. a.* -i korkutma.

ارهان **irhân** *A. a.* (bir şeyi) rehin koyma, rehin olarak verme/bı-rakma.

ارواء **irvâ'**, اروا **irvâ** *A. a.* -i sulama, -i suya kandırma. **– etmek** -i sulamak.

ارواح **ervâh** *A. ç. a.* ruhlar; *bk.* روح **rûh**.

ارومه **erûme, ürûme** *A. a.* 1 iz, belirti, alâmet, 2 başın tepesi, 3 Âd kavminden kalma lahitler, 4 dip, kök.

اریب **erîb** *A. s.* akıllı, olgun, zeki (kimse).

اریض **erîz** *A. s.* 1 enli, geniş (yer/nesne), 2 semiz (hayvan).

اریض و عمیق **e. u amîk** *F. z.* enine boyuna, eni konu.

اریکه **erîke** *A. a.* 1 gelin odasına yapılan kubbeli sedir, 2 taht.

اریکه پیرا **e.-pîrâ** *F. s.* tahta güzellik veren, tahtı süsleyen (hükümdar).

اریکه نشین **e.-nişîn** *F. s.* tahtta oturan, buyruk sahibi (hükümdar).

از **ez** *F. takı* Türkçe ayrılma durumu eki **-den** ile eşdeğerlidir. Zarflık öbeklerde geçer:

از آن جمله **e.-ân cümle** *F. z.* onlardan biri olarak.

از جمله **e.-cümle** *F. z. yuk. bk.*

از دل و جان **e.-dil ü cân** *F. z.* canıyürekten.

از سر نو **e.-ser-i nev** *F. z.* yeni baştan.

از نو **e.-nev** *F. z.* yeniden.

از هر جهت **e.-her cihet** *F. z.* her yönden.

ازار **izâr** *A. a.* (futa, peştemal gibi) belden aşağısını örtmeye yarayan örtü.

ازاله **izâle** *A. a.* -i giderme. **– kılmak** -i gidermek, -i silmek/yok etmek.

ازبار **izbâr** *A. a.* (yazı ile/yazılı olarak) bildirme. **– etmek** (yazı ile) bildirmek.

ازبر **ezber** (< **ez-ber**) *F. a.* 1 (belleğiği metni/şiiri vb.'ni) kitaba, yazılı bir metne bakmadan okuma, 2 -i unutmama, bellekte tutma. *z.* kitaba bakmadan. **– etmek** -i ezberlemek. **e.-e çalışmak** (bir metni) bellemeye, unutmadan okuyabilmek için belleğe yerleştirmeye çalışmak. **e.-inde olmak** -i belleğine yerleşmiş/yerleştirmiş olmak.

ازج **ezec(c)** *A. s.* kalem kaşlı (kimse).

ازدحام **izdihâm** *A. a.* 1 yığılma, 2 yığın, kalabalık.

ازدرام **izdirâm** *A. a.* (lokmayı) iri iri yutma.

ازدواج **izdivâc** *A. a.* (bir erkek ile bir kadın) evlenme, (karı ile koca olarak) yuva kurma. **– etmek** evlenmek.

ازدیاد **izdiyâd** *A. a.* artma, çoğalma. **– etmek/eylemek/bulmak** artmak, çoğalmak.

ازرار **ezrâr** *A. ç. a.* giysi düğmeleri. Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.

ازرق **ezrak** *A. s.* mavi.

ازعاج **iz'âc** *A. a.* (birini) rahatsız etme, (birine) sıkıntı verme, 2 rahatsızlık. **– etmek** (birini) rahatsız etmek, (birine) rahatsızlık vermek.

ازعاجات **i.ât** â. *ç. a.* rahatsızlıklar, sıkıntı verici şeyler/durumlar.

ازقه **ezikka** *A. ç. a.* yollar, sokaklar, *bk.* زقاق **zükâk**.

ازکی **ezkâ** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en temiz, arı, 2 pek doğru ve iyi.

ازکیاء **ezkiyâ'**, ازکیا **ezkiyâ** *A. ç. a.* doğru yolda gidenler, iyi kimseler; *bk.* زکی **zekî**.

ازل **ezel** *A. a.* başlangıcı olmayan /bilinmeyen geçmiş zaman; *zıddı:* ابد **ebed**.

ازل تا ابد **e. tâ-ebed** *F. z.* ezelden ebede, sonsuz geçmişten sonsuz geleceğe.

ازلاق **izlâk** *A. a. aş. m. bk.*

ازلال **izlâl** *A. a.* -i sürçtürme.

ازلی **ezelî** *F. s.* ezele ait, (zamanca) başlangıcı bilinmeyen.

ازمان **ezmân** *A. ç. a.* zamanlar; *krş.* ازمنه **ezmine**.

ازمنه **ezmine** *A. ç. a.* zamanlar. Bu, yukarıdakinden daha çok kullanılmıştır.

ازمه **ezimme** *A. ç. a.* yularlar; *bk.* زمام **zimâm**.

ازمهرار **izmihrâr** *A. a.* 1 parıldama, 2 (öfke ile) (birine) surat asma, yüz ekşitme, soğuk davranma.

ازواج **ezvâc** *A. ç. a.* (kadına ve erkeğe göre) eşler, çiftler; *bk.* زوج **zevc**, زوجه **zevce**.

ازهار **ezhâr** *A. ç. a.* çiçekler; *bk.* زهره **zehre**.

ازهر **ezher** *A. s.* son derece güzel, ak ve parlak (nesne).

ازهران **e.ân** *A. a.* iki ışık saçıcı, yani: güneş ve ay.

ازید **ezyed** *A. s.* pek/daha/en çok.

اژدر **ejder**, اژدرها **ejderhâ**, اژدها **ejdehâ** *F. a.* 1 büyük yılan, 2 *mit.* yılana benzer, dört ayaklı, kanatlı ve ağzından

alevler püskürdüğüne inanılan korkunç yaratık.

اس **üs(s), üs** *A. a.* asıl, kök, temel, dayanak.

اس اساس **ü.-i esâs** *F. a.* asılların aslı, en büyük dayanak.

اسئله **es'ile** *A. ç. a.* sorular; *bk.* سؤال **süâl**.

اسائت **isâet** *A. a.* 1 (birine) kötülük etme, 2 (birine) edepsizce davranma; *zıddı:* احسان **ihsân**. **– etmek** kötülük etmek.

اسابيع **esâbî'** *A. ç. a.* yedi günlük süreler, haftalar; *bk.* اسبوع **üsbû'**.

اساتذه **esâtize,** اساتيذ **esâtîz** *A. ç. a.* üstadlar; *bk.* استاد **üstâd**.

اسارت **esâret** *A. a.* 1 tutsaklık, savaşta düşman eline düşme, 2 kulluk, kölelik, birinin malı olma.

اسارى **üsârâ** *A. a.* esirler; *bk.* اسير **esîr**.

اسارير **esârîr** *A. ç. a.* el ayasındaki ve alındaki çizgiler; *bk.* اسرار **esrâr**.

اساس **esâs** *A. a.* 1 temel, 2 asıl, dayanak, 3 gerçek durum, 4 gerçeklik, doğruluk. **– etmek** -i dayanak saymak.

اساساً **e.en** *A. z.* aslında, gerçekte.

اساسى **esâsî** *A. s.* esasla ilgili, konunun özüne ve gerçek yönüne ilişkin.

اساطير **esâtîr** *A. ç. a.* yalan ve uydurma şeyler, masal ve efsane türünden hikâyeler, eski kavimlerin mabutları hakkında anlatılagelen şeyler, mitoloji; *bk.* اسطوره **üstûre**.

اساطين **esâtîn** *A. ç. a.* 1 direkler, sütunlar, 2 *mec.* (bir topluluk arasında, bir kurum/kuruluş içinde) ileri gelenler; *bk.* اسطوانه **üstuvâne**.

اساغه **isâğa** *A. a.* (lokmayı) kolay yutma.

اسافل **esâfil** *A. ç. a.* en alçak ve bayağı olanlar, (toplum/topluluk içinde) en aşağı sayılanlar, ayak takımı: *bk.* اسفل **esfel**.

اساله **isâle** *A. a.* (akıcı bir şeyi) akıtma.

اسالهٔ دموع **i.-i dümû'** *F. a.* gözyaşı dökme.

اساليب **esâlîb** *A. ç. a.* üsluplar; *bk.* اسلوب **üslûb**.

اسامى **esâmî** *A. ç. a.* adlar; *bk.* اسم **ism**.

اسانيد **esânîd** *A. ç. a.* isnadlar; *bk.* اسناد **isnâd**.

اساود **esâvid** *A. ç. a.* 1 karalıklar, 2 uzaktan karaltı olarak görülen küçük yerleşim yerleri, köyler; *bk.* سواد **sevâd**.

اساور **esâvir,** اساوره **esâvire** *A. ç. a.* bilezikler; *bk.* سوار **sivâr,** اسوره **esvire**.

اسب **esb** *F. a.* at.

اسب افكن **e.-efgen** *F. a.* at çatlatan, yani: yiğit, bahadır, cenk eri.

اسب تاز **e.-tâz** *F. s.* at koşturucu (kimse).

اسب تازى **e.-i tâzî** *F. a.* Arap atı.

اسب صبا رفتار **e.-i sabâ-reftâr** *F. a.* yel gidişli at.

اسباب **esbâb** *A. ç. a.* sebepler; *bk.* سبب **sebeb**.

اسبات **esbât** *A. ç. a.* cumartesi günleri; *bk.* سبت **sebt**.

اسباح **isbâh** *A. a.* -i (suda) yüzdürme.

اسباط **esbât** *A. ç. a.* İsrailoğulları kabileleri; *bk.* سبط **sıbt**.

اسباغ **isbâğ** *A. a.* eksik bırakmama, (bir işi) eksiksiz olarak yapma /yerine getirme.

اسبال **isbâl** *A. a.* (birisini) (bir yere) yollama, gönderme.

اسبق **esbak** *A. s.* bir öncekinden, yani sâbıktan önce olanlar.

اسبوبه **üsbûbe** *A. a.* küfür, sövgü.

اسبوع **üsbû'** *A. a.* hafta, yedi günlük zaman parçası.

اسبوعى **üsbûî** *A. s.* haftalık (gazete, mecmua).

اسپاه **ispâh** *F. a.* asker; *bk.* سپاه **sipâh,** سپه **sipeh.**

اسپر **isper** *F. a.* kalkan; *bk.* سپر **siper.**

اسپناخ **ispenâh** *F. a.* ıspanak.

اسپهبد **ispehbed, ispehbüd** *F. a.* ordu komutanı, başbuğ.

اسپید **ispîd** *F. a.* beyaz; *bk.* سفید **sefîd.**

استاد **üstâd** *F. a.* usta, hoca, ilim ve sanat öğretici kişi.

استاذ **üstâz** *A. a. yuk. m. bk.*

استار **estâr** *A. a.* perdeler, örtüler; *bk.* ستر **sitr.**

استاره **istâre** *F. a.* yıldız; *bk.* ستاره **sitâre.**

استام **üstâm** *F. a.* altın ve gümüşten yapılma at takımı.

استباحه **istibâha** *A. a.* -i helâl ve mubah sayma.

استباق **istibâk** *A. a.* yarışma, (birbirini) geçmeye çalışma.

استبانه **istibâne** *A. a.* (bir nesne) belli/görülür olma.

استبثاث **istibsâs** *A. a.* (bir haberin soruşturulmasını ve açıklanmasını) isteme.

استبداد **istibdâd** *A. a.* 1 kendi başına olma, (kimseye) bağlı bulunmama, 2 (bir yeri) (hiçbir kural ve kanuna uymaksızın) kendi başı-na/keyfince yönetme.

استبداع **istibdâ'** *A. a.* (bir şeyi) eşsiz benzersiz sayma, 2 *huk.* (kârı tamamen alanın olmak üzere) (birinden) sermaye alma.

استبدال **istibdâl** *A. a.* 1 -i değiştirme, (yerine) başkasını alma/koyma, 2 *ask.* süresi dolmuş askeri terhis edip yerine yenilerini alma.

استبراء **istibrâ'**, استبرا **istibrâ** *A. a.* 1 (su döktükten sonra) tenasül organını temizleme, 2 *huk.* (nikâhla alınan bir dul veya bekâreti olmayan kadının hamile olup olmadığını anlamak için) bir âdet görme dönemine kadar birleşmekten kaçınma.

استبرق **istebrak** *A. a.* 1 sırma ve kılabdanla işlenmiş bir cins değerli kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış giysi.

استبشار **istibşâr** *A. a.* (bir haberi alıp) sevinme. **– etmek** (aldığı bir habere) sevinmek.

استبصار **istibsâr** *A. a.* (bir durumu açıklığa kavuşturmak/bir işin iç yüzünü anlamak için) düşünme.

استبطان **istibtân** *A. a.* (her şeyin içyüzünü) kavrama.

استبعاد **istib'âd** *A. a.* -i uzak görme/sayma. **– olunmak** (bir şey) uzak görülmek/sayılmak.

استبقاء **istibkâ'**, استبقا **istibkâ** *A. a.* (bir şeyin) değişmemesini/kalıcı olmasını isteme.

استتار **istitâr** *A. a.* gizlenme, (örtü arkasına) saklanma. **– eylemek** gizlenmek, görünmez olmak.

استتاره **istitâre** *A. a.* gizlenecek, örtü altında saklanacak nesne.

استثقال **istiskâl** *A. a.* -i küçük görme, -i aşağılama, -e yüz vermeme. **– etmek** -i küçük görmek, -i aşağılamak.

استثناء **istisnâ'**, استثنا **istisnâ** *A. a.* 1 -i ayırma, -i (bir kural/iş/işlem) dışında tutma, 2 kuraldışı olma hâli.

استثناآت **i.ât** *A. a.* ayrı olan/ayrı tutulan şeyler.

istisnâî استثنائی *A. s.* 1 ayrı, ayrılmış, 2 kuraldışı olan (durum /şey).

isticâbet استجابت *aş. m. bk.*

isticâbe استجابه *A. a.* (dua) (Tanrı katında) kabul olunma.

isticâre استجاره *A. a.* sığınma, korunma isteme.

isticâze استجازه *A. a.* 1 izin isteme, 2 ödül/bağış isteme.

isticbâr استجبار *A. a.* -e güç uygulama, -i zorlama.

isticlâb استجلاب *A. a.* -i (kendine) yöneltme/çekme. – **etmek** -i (kendine) çekmek/yöneltmek.

istichâl استجهال *A. a.* (birini) cahil sayma.

isticvâb استجواب *A. a.* (birini) söyletme, (birine) soru sorup cevap alma.

istihâse استحاثه *T. a.* 1 toprağı kazıp/karıştırıp içinde bir şey arama, 2 fosil.

istihâle استحاله *A. a.* imkânsızlık, olmama, bulunmama.

istıhbâb استحباب *A. a.* (bir şeyi) iyi sayma/bulma.

i.en استحباباً *A. z.* iyi sayılarak.

istıhsân استحسان *A. a.* beğenme, güzel bulma/görme. – **etmek** beğenmek.

i.en استحساناً *A. z.* beğenilerek, güzel bulunarak.

istıhsâd استحصاد *A. a.* (ekinin) biçilme vakti gelme.

istıhsâl استحصال *T. a.* -i elde etme, kazanma. – **edilmek** elde edilmek, kazanılmak.

istıhsân استحصان *A. a.* bir kaleye/korunaklı bir yere kapanıp savunma yapma.

istıhzâr استحضار *A. a.* 1 -i yanına/huzuruna getirme, 2 -i hazırlama, 3 -i hatırlama. – **olunmak** hazırlanmak.

i.ât استحضارات *A. a.* hatırda tutulan bilgiler/şiirler vb.

istıhfâz استحفاظ *A. a.* -i sakınma, -i koruma.

istıhkâr استحقار *A. a.* -i değersiz ve küçük görme, -i küçümseme, -e değersiz gözüyle bakma. – **etmek/eylemek** -i horlamak, -i küçümsemek, -i küçük görmek.

istıhkâk استحقاق *A. a.* 1 -i hak etme, -e hak kazanma, -e hakkı bulunma, 2 hak edilen para.

istıhkâm استحكام *A. a.* 1 sağlam ve dayanıklı olma, 2 *ask.* (düşmana karşı savunma amacıyla yapılan) siper; set, hendek, duvar vb.

i.ât استحكامات *A. a. ask.* istihkâmlar, (büyük ve küçük) savunma yerleri.

istıhlâl استحلال *A. a.* 1 -e helâl gözüyle bakma, -i helâl sayma, 2 (birinden) -i helâl etmesini dileme.

istıhmâm استحمام *A. a.* (sıcak suyla) yıkanma.

istıhyâ', استحيا **istıhyâ** *A. a.* 1 utanma, 2 *tıp* -i diriltme, -i hayata döndürme. – **etmek/eylemek** utanmak.

istihâre استخاره *A. a.* (bir şeyin hayırlı olup olmadığını öğrenmek niyetiyle) (şartlarını yerine getirerek) rüyaya yatma.

istıhbâr استخبار *A. a.* (başkasından/başka bir kanaldan) duyma, haber alma. – **etmek** (bir haberi) duymak. – **olunmak** haber alınmak.

i.ât استخبارات *A. ç. a.* (alınan/elde edilen) haberler.

استخدام **istıhdâm** *A. a.* (bir hayvanı/bir kimseyi) (bir işte) kullanma, çalıştırma. – **etmek /eylemek** -i (bir işte) kullanmak. – **kılınmak** kullanılmak, çalıştırılmak.

استخراج **istıhrâc** *A. a.* (bir şeyden) (anlam vb. bir şey) çıkarma, (bir) (sonuca/gerçeğe) ulaşma: *i.-i ma'nâ/meâl.* – **etmek** (bir şeyden) (sonuç) çıkarmak. – **olunmak** (bir şeyden) (bir sonuç) çıkarılmak.

استخراجات **i.ât** *A. ç. a. gökb.* yıldızların hareketlerinden ve konumlarından çıkarılan hükümler.

استخفاء **istıhfâ'** *A. a.* -i gizleme.

استخفاف **istıhfâf** *A. a.* -i küçümseme, -i küçük görme, -i aşağı sayma. – **etmek** -i küçümsemek.

استخلاص **istıhlâs** *A. a.* -i kurtarma. – **etmek** -i kurtarmak.

استخلاف **istıhlâf** *A. a.* (birini) kendi yerine geçirme.

استخوان **üstühân** *F. a.* kemik.

استخوان پاره **ü.-pâre** *F. a.* kemik parçası.

استداره **istidâre** *A. a.* 1 dönme, dolaşma, 2 (bir şey) daire şeklini alma/kazanma.

استدارهٔ قمر **i.-i kamer** *F. a.* ayın dolunay şekline girmesi.

استدامه **istidâme** *A. a.* (bir şeyin/bir hâlin) sürmesini dileme.

استدانه **istidâne** *A. a.* ödünç alma.

استدراج **istidrâc** *A. a.* (bir şey/durum) derece derece gelişme/ilerleme.

استدراك **istidrâk** *A. a.* 1 (bir şeye) yetişme, erişme, 2 (bir şeyi) anlama, (bir şeyin) anlamına ulaşma.

استدعا **istid'â** *A. a.* 1 (yalvararak) isteme, dileme, 2 (resmî bir yerden) (bir hak/izin vb.) isteme, 3 (böyle bir istek için yazılmış) yazı.

استدلال **istidlâl** *A. a.* delil getirme, (bir şeyden) delile/delillere dayanarak (sonuç) çıkarma/elde etme. – **etmek** delil ile (... sonucuna) varmak/(-den ... sonucunu) çıkarmak. – **olunmak** delil/deliller ile (bir sonuç) elde edilmek.

استدلالاً **i.en** *A. a.* (bir) delile dayanarak.

استدلالات **i.ât** *A. ç. a.* (birtakım) deliller gösterilerek/delillere dayanılarak ileri sürülen hükümler.

استذلال **istizlâl** *A. a.* -i hor görme, -i değersiz sayma.

استر **ester** *A. a.* katır.

استراحت **istirâhat** *A. a.* dinlenme.

استراق **istirâk** *A. a.* çalma, hırsızlık etme. – **etmek** çalmak, hırsızlık etmek.

استرباح **istirbâh** *A. a.* (parayı) faize yatırma, (parayı) faizle işletme.

استرجاء **istircâ'**, استرجا **istircâ** *T. a.* yalvarma. – **etmek** yalvarmak.

استرجاع **istircâ'** *T. a.* bir ölüm karşısında *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi râciûn* yani "Biz Allah'ın yarattığı kullarız, ondan geldik, yine ona döneceğiz" deme. Ölümün dayanılmaz acısı karşısında Hakk'ın buyruğuna boyun eğmekten başka yapacak bir şey bulunmadığını, her canlının bu dönüş çağrısına uyacağını bildirerek ölenin yakınlarını avutmak için söylenir.

استرحام **istirhâm** *A. a.* yalvarma, (yalvararak) isteme. – **eylemek** (yalvararak) istemek.

استرخاء **istirhâ'**, استرخا **istirhâ** *A. a.* (insan bedenindeki adale, deri vb.) gevşeme, sölpük hâle gelme.

استرداد **istirdâd** *A. a.* -i geri alma. – **etmek** -i geri almak.

استرزاق **istirzâk** *A. a.* geçimlik elde etmeye çalışma.

استرشاء **istirşâ'**, استرشا **istirşâ** *A. a.* (bir işi görmek için) (bir şey) isteme.

استرشاد **istirşâd** *A. a.* hidayet, yani Hak yoluna yönelmeyi isteme.

استرفاه **istirfâh** *A. a.* 1 bolluk ve rahatlık isteme, 2 bolluk içinde yaşama.

استرقاب **istirkâb** *T. a.* -i kıskanma, -i çekememe, -i (kendine) rakip görme. – **etmek** -i kıskanmak.

استرقاق **istirkâk** *A. a.* 1 -i kul edinme, 2 -e kölelik etme.

استره **üstüre** *F. a.* ustura.

استرهان **istirhân** *A. a.* -i rehin alma/tutma.

استزاده **istizâde** *A. a.* (bir şeyin) artmasını isteme/bekleme.

استسعاد **istis'âd** *A. a.* (bir şeyi) uğurlu sayma.

استسقاء **istiskâ'** *A. a.* 1 su isteme, 2 yağmur duasına çıkma, 3 *tıp* (vücudun herhangi bir yerinde) su toplanma.

استسهال **istishâl** *A. a.* -i kolay görme. – **etmek** -i kolay görmek.

استشاره **istişâre** *A. a.* danışma. – **etmek** danışmak.

استشارات **istişârât** *A. ç. a.* istişareler.

استشراب **istişrâb** *A. a.* 1 (su vb.'ni) içmek isteme, 2 *mec.* (... gibi bir anlam) yükleme. – **olunmak** (... gibi bir anlam) yüklenmek.

استشعار **istiş'âr** *T. a.* (bir şeyin) (yazı ile) bildirilmesini isteme.

استشعارات **i.ât** *A. ç. a.* yazılı bildirimler.

استشفاء **istişfâ'**, استشفا **istişfâ** *A. a.* (hastalığının iyileşmesi için) şifa isteme, ilâç ve çare arama.

استشفاع **istişfâ'** *A. a.* 1 (suç ve günahı için) (birinin aracılığıyla) bağışlanma isteme.

استشمام **istişmâm** *A. a.* koku alma, -in kokusunu duyma, – **olunmak** (genze) koku yayılmak, -in kokusu duyulmak.

استشهاد **istişhâd** *A. a.* 1 (bir kimse) tanık tutulma, (bir konuda) (birinin) tanıklığına baş vurma, 2 (bir konuda) delil veya örnek olarak gösterme/kullanma, 3 şehit olma. – **etmek** -i (bir konuda) tanık/delil olarak getirmek/ileri sürmek. – **olunmak** (bir şey) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutulmak.

استشهاداً **i.en** *A. z.* (birini/bir şeyi) tanık göstermek yoluyla.

استشهادات **i.ât** *A. ç. a.* (bir kimseyi/bir şeyi) (bir konuda) delil veya örnek olarak göstermeler, (bir şeyi) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutuşlar.

استصحاب **istıshâb** *A. a.* (birini/bir şeyi) yanına alma/yanında bulundurma.

استصحاباً **i.en** *A. z.* yanına alarak.

استصعاب **istıs'âb** *A. a.* (bir işi) güç görme/sayma, gözünde büyütme.

استصغار **istısgâr** *A. a.* (bir işi/şeyi) küçük görme, önemsiz sayma, küçümseme.

استصواب **istısvâb** *A. a.* (bir şeyi) doğru görme/bulma.

استصواباً **i.en** *A. z.* (bir şey) doğru görülmek suretiyle.

استضائه **istizâe** *A. a.* ... ile aydınlanma, -in ışığından yararlanma.

استضعاف **istız'âf** *A. a.* -i güçsüz görme/sayma.

استضلال **istızlâl** *A. a.* -in yoldan çıkmasını isteme, -i yoldan çıkarmaya çalışma, -i ayartma.

استطابه **istitâbe** *A. a.* -i hoş ve sevimli bulma, -i iyi ve güzel sayma.

استطاره **istitâre** *A. a.* -i gönderme. – **olunmak** gönderilmek.

استطاعت **istitâat** *A. a.* (bir şeyi yapmaya) güç yetme.

استطاله **istitâle** *A. a.* uzama.

استطراد **istıtrâd** *A. a.* 1 asıl konu ile ilgili olmayıp ilgi ve ilişkilendirme yolu ile söz arasına sokulan parça, saplama, 2 bu şekilde yapılan iş, **i.en** استطراداً *A. z.* saplama yolu ile.

استطرادی **istıtrâdî** *A. s.* saplama yolu ile yazılan/söylenen (söz/yazı).

استطعام **istıt'âm** *A. a.* yiyecek isteme.

استطلاع **istıtlâ'** *A. a.* -i bilme, -i öğrenme, -den haberli olma.

i.ât استطلاعات *A. ç. a.* öğrenilen şeyler, haberli olunan durumlar.

استظلال **istızlâl** *A. a.* gölgede oturma, gölgelenme, 2 -e sığınma, -in koruması altında bulunmak isteme.

استظهار **istızhâr** *A. a.* 1 -e dayanma, arka verme, güvenme, 2 -i güven altına alma, -in güvenliğini sağlama.

استعاده **istiâde** *A. a.* -den (aldığı şeyi) geri vermesini isteme.

استعاذه **istiâze** *A. a.* (Yüce Tanrı'nın yardımına) sığınma.

استعاره **istiâre** *A. a.* 1 -i eğreti olarak alma, 2 eğreti olarak verilen şeyi geri isteme, 3 *ed.* eğretileme, bir benzetmenin benzetilenini benzeyen yerine kullanma; örnek olarak, 'dudak' ile 'kiraz' arasında kurulan benzerlikte benzetilen olan 'kiraz' 'dudak' yerine kullanıldığında eğretileme yapılmış olur.

استعارات **istiârât** *A. a.* istiareler.

استعاضه **istiâza** *A. a.* bedel isteme. – **etmek** bedel istemek.

استعانت **istiânet** *A. a. aş. m. bk.*

استعانه **istiâne** *A. a.* yardım isteme. – **etmek** yardım istemek.

استعباد **isti'bâd** *A. a.* köle edinme.

استعبار **isti'bâr** *A. a.* (rüyayı) yorumlatma.

استعجاب **isti'câb** *A. a.* -i garip görme, şaşma, şaşırma.

استعجال **isti'câl** *A. a.* 1 -in tez elden olup bitmesini isteme, 2 acele etme. – **etmek** tez davranmak.

استعداد **isti'dâd** *A. a.* 1 beceri, becerikllik, -i almaya/(bir niteliği) kazanmaya doğuştan eğilimli bulunma, 2 yatkınlık.

استعطاف **isti'tâf** *A. a.* (birinden) (kendi/biri için) esirgeme/ilgi ve yardım dileme. – **etmek** (kendi/biri için) esirgeme, ilgi ve yardım dilemek.

i.ât استعطافات *A. ç. a.* esirgeme, ilgi ve yardım dilekleri.

استعظام **isti'zâm** *A. a.* -i büyük görme/sayma. – **etmek** -i büyük görmek/saymak.

استعفاء **isti'fa'**, استعفا **isti'fâ** *A. a.* 1 bağışlanma dileme, 2 (bulunduğu işten/memuriyetten) çekilmek isteme, 3 işi/memuriyeti bırakma. – **etmek** (işi) bırakmak, (memuriyetten) çekilmek.

استعلاء **isti'lâ'**, استعلا **isti'lâ** *A. a.* yükselme, yüksek yere/yerlere ulaşma, üstün derece kazanma.

استعلام **isti'lâm** *A. a.* bilgi isteme.

استعمار **isti'mâr** *A. a.* (bir yerin) şen, bakımlı ve bayındır olmasını isteme.

استعمال **isti'mâl** *A. a.* -i kullanma. – **eylemek** -i kullanmak. – **olunmak** kullanılmak.

استعمالات **i.ât** *A. ç. a.* kullanımlar, kullanışlar.

استغاثه **istiğâse** *A. a.* yardım isteme, yüksek sesle bağırarak yardıma çağırma.

استغراب **istığrâb** *A. a.* -i garip bulma, şaşırma.

استغراق **istığrâk** *A. a.* 1 -e dalma, -in içine gömülme, 2 *tas.* dalmışlık; kişinin, çevresinde olup bitenlerden büsbütün habersiz olarak kendinden geçmiş olması hâli.

استغفار **istığfâr** *A. a. Estağfirullâh* diyerek Tanrı'dan suç ve günahlarının bağışlanmasını dileme. – **etmek** (Tanrı'dan) suç ve günahlarının bağışlanmasını dilemek.

استغفرالله **estağfiru'llâh** *A. z.* "Allah'tan bağışlanma dilerim" anlamında bir dilek sözü. Alçak gönüllülük ifadesi olarak, ayrıca çekingenlik gösterme, özür dileme, suçunu üstlendiğini belirtme amacıyla kullanılır.

استغناء **istığnâ'**, استغنا **istığnâ** *A. a.* 1 var olanla yetinme, var olanı zenginlik sayarak başka bir şeye gerek duymama, ihtiyaçsızlık, 2 dönüp bakmama, yüz vermeme, naz.

استفاده **istifâde** *A. a.* -den yararlanma, -den kazanç sağlama. – **etmek** yararlanmak. – **olunmak** yararlanılmak.

استفاضه **istifâza** *A. a.* (bir şeyden) yararlanma, yarar elde etme/sağ-lama – **etmek/eylemek** yarar sağlamak.

استفتاء **istiftâ'**, استفتا **istiftâ** *A. a.* fetva isteme. – **eylemek** fetva istemek.

استفتاح **istiftâh** *A. a.* 1 başlama, 2 (*T. k. dili:* **siftah**) (alışverişte) ilk satış.

استفراش **istifrâş** *T. a.* (bir cariyeyi) yatağına alma, odalık yapma. – **etmek** (bir cariyeyi) yatağına almak.

استفراغ **istifrâğ** *A. a.* kusma. – **etmek** kusmak.

استفسار **istifsâr** *A. a.* -i sorma. – **etmek** -i sormak.

استفعال **istif'âl** *A. a. dilb.* Arapçada istek bildiren fiillerin çatı kalıbı.

استفهام **istifhâm** *A. a.* 1 -i (soru ile) anlamak isteme, 2 anlamak için söylenen söz, soru, 3 *dilb.* soru eki/edatı; Arapçada ا e ve هل **hel**, Türkçede **mi** gibi.

استفهامات **i.ât** *A. a.* (soru sorma yoluyla) anlamak isteyişler.

استفهامی **istifhâmî** *A. a.* soruluk, soru ile ilgili.

استقامت **istikâmet** *A. a.* 1 doğruluk, 2 doğru davranış, (işte/alış verişte) doğruluk, 3 (bir işin/şeyin) gidiş/uzanış yönü.

استقباح **istıkbâh** *A. a.* -i çirkin görme, -i kaba sayma.

استقبال **istıkbâl** *A. a.* 1 gelecek zaman, 2 -i karşılama, (saygı göstermek/ululamak için) (gelmekte olan birinin) yoluna çıkma. – **etmek** karşılamak. 3 *dilb.* fiilin gelecek zaman kipi.

استقبالاً **i.en** *A. a.* 1 geleceğe göre, gelecek bakımından, 2 gelecek zamanda, ileride.

استقبالی **istıklâlî** *T. s.* 1 gelecekle ilgili, 2 karşılamayla ilgili.

استقراء **istıkrâ'**, استقرا **istıkrâ** *A. a.* -in ardına düşüp araştırma.

استقرار **istıkrâr** *A. a.* 1 (bir yere) yerleşme, (bir yerde) yerleşip kalma, 2 yerli yerinde bulunma, yerinden ayrılmama.

استقراض **istıkrâz** *A. a.* -den borç ve ödünç para alma, -e borçlanma.

استقراضات **i.ât** *A. ç. a.* borçlanmalar.

استقسام **istıksâm** *A. a.* 1 -i bölüşme, 2 -in and vermesini isteme.

استقصاء **istıksâ'**, استقصا **istıksâ** *A. a.* -in özüne varmaya/-in gerçek yüzünü anlamaya çalışma, -i derinden derine araştırma.

استقصاص **istıksâs** *A. a.* kısas isteme, (adam öldüren birinin) öldürülmesini isteme.

استقطار **istıktâr** *A. a.* -i damlatma.

استقلال **istıklâl** *A. a.* 1 kendi başına olma, kimseye bağlı olmama, bağımsızlık, 2 -i az görme/bulma, -i azımsama.

استقواس **istıkvâs** *A. a.* eğrilme, yay şeklini alma.

استکانت **istikânet** *A. a.* alçak gönüllü olma/davranma.

استکبار **istikbâr** *A. a.* 1 -i büyük bulma, -i büyütme, -e çok önem verme, 2 büyüklenme, kendini büyük görme, kendini satma.

استکتاب **istiktâb** *A. a.* 1 (biri) (iki satır yazdırarak) birinin yazısından örnek alma, 2 (bir yazıyı) söyleyerek yazdırma.

استکثار **istiksâr** *A. a.* -i çok görme, -i çoğumsama. – **olunmak** çok görülmek.

استکراء **istikrâ'**, استکرا **istikrâ** *A. a.* -i kiralama, -i kira ile tutma. – **etmek** -i kiralamak.

استکرار **istikrâr** *A. a.* yinelenme.

استکراه **istikrâh** *A. a.* -den iğrenme, -den tiksinme. – **etmek** -den tiksinmek.

استکشاف **istikşâf** *A. a.* (bir şeyin ne/nasıl/nice olduğunu) anlamaya çalışma. – **eylemek** (bir şeyin neliğini ve niteliğini) anlamaya çalışmak.

استکمال **istikmâl** *A. a.* 1 -in eksiğini/eksiklerini giderme, (gerekli işleri yaparak) -i eksiksiz hâle getirme, 2 -in eksiği olmama/bulunmama, tam ve kusursuz olma.

استکنان **istiknân** *A. a.* gizlenme.

استکناه **istiknâh** *A. a.* -in içyüzünü araştırma, -in gerçek yüzünü öğrenmeye çalışma.

استلاب **istilâb** *A. a.* -i kapıp alma.

استلال **istilâl** *A. a.* (kılıç, hançer vb.'yi) sıyırıp çıkarma.

استلام **istilâm** *A. a.* -i öpme, -e el sürme. (Kâ'be'de bulunan hacer-i esvedi ziyaret sırasında yapılır.)

استلزام **istilzâm** *A. a.* olağan bir sonuç ve gereklik olarak ortaya çıkma. – **etmek** olağan/beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmak. – **ettirmek** gerektirmek, gerekli kılmak.

استلقاء **istilkâ'**, استلقا **istilkâ** *A. a.* arka üstü yatma.

استم **istem** *F. a.* sıkıntı, eziyet; *bk.* ستم **sitem**.

استماع **istimâ'** *A. a.* 1 dinleme, kulak verme, 2 işitme, duyma. – **etmek/**

eylemek 1) dinlemek, kulak vermek, 2) işitmek, duymak.

استمالت **istimâlet** *A. a.* gönül alma, gönlünü kazanma, 2 (birini) (birtakım vaatlerle) avutma. – **vermek** (birinin) gönlünü kazanmak.

استمداد **istimdâd** *A. a.* yardım isteme. – **etmek** yardım istemek.

استمرار **istimrâr** *A. a.* uzun uzadı sürme, sürüp gitme.

استمزاج **istimzâc** *A. a.* (birinin) görüş ve düşüncesini öğrenmeye çalışma, yoklama, nabzını tutma. – **etmek** (birinin) ne düşündüğünü/görüşünün ne olduğunu öğ-renmeye çalışmak.

استمساك **istimsâk** *A. a.* kendini tutma. – **etmek** kendini tumak.

استمطار **istimtâr** *A. a.* yağmur duasına çıkma.

استملاك **istimlâk** *T. a.* 1 (bir yeri) ele geçirme, zorla alarak mülk edinme, 2 (bir yeri) bedelini ödeyerek kamunun malı yapma, kamulaştırma. – **eylemek** (bir yeri) ele geçirmek. – **etmek** (bir yeri/mülkü) kamulaştırmak.

استمهال **istimhâl** *A. a.* ... için zaman isteme. – **etmek** ... için zaman istemek.

استناد **istinâd** *A. a.* 1 -e dayanma, 2 *mec.* (birine) güvenme. – **etmek** -e dayanmak.

استناداً **i.en** *A. z.* güvenerek.

استنادگاه **i.gâh** *F. a.* dayanma yeri, dayanılan yer, dayanak.

استنادگه **i.geh** *F. a. yuk. bk.*

استناره **istinâre** *A. a.* 1 ... ile aydınlanmak isteme, 2 aydınlanma. – **etmek** ... ile aydınlanmak.

استنامه **istinâme** *A. a.* uyur gibi yapma, uyur gibi görünme.

استنان **istinân** *A. a.* dişi temizleme, diş temizliği.

استنباء **istinbâ'**, استنبا **istinbâ** *A. a.* haber alma.

استنباط **istinbât** *A. a.* -den anlam/hüküm çıkarma. – **etmek** -den anlam/hüküm çıkarmak, – **olunmak** -den anlam/hüküm çıkarılmak.

استنبه **istenbe** *F. a.* 1 pek çirkin nesne, 2 iğrenç görünüşlü çehre, 3 uykuda basan ağırlık, 4 şeytan, 5 yiğit, bahadır.

استنتاج **istintâc** *A. a.* -den sonuç çıkarma. – **etmek** -den sonuç çıkarmak. – **edilmek** -den sonuç çıkarılmak.

استنثار **istinsâr** *A. a.* 1 serpme, püskürtme, 2 burna su çekip geri çıkarma.

استنجاء **istincâ'**, استنجا **istincâ** *A. a.* büyük aptesten sonra temizlenme.

استنساخ **istinsâh** *A. a.* (bir kitabın) kopyasını çıkarma. – **etmek** (bir kitabın) kopyasını çıkarmak. – **olunmak** (bir kitabın) kopyası çıkarılmak.

استنشاد **istinşâd** *A. a.* (birinin) şiir okumasını isteme.

استنشاق **istinşâk** *A. a.* burna su çekme. – **etmek** 1 burna su çekmek, 2 -i koklamak.

استنصاح **istinsâh** *A. a.* öğüt isteme/alma. – **etmek** öğüt istemek/almak.

استنصار **istinsâr** *A. a.* yardım isteme.

استنطاق **istintâk** *A. a.* (birini) sorgulama, (birini) soru sorarak söyletmek isteme.

استنفار **istinfâr** *A. a.* ürkme, ürküp kaçma. – **etmek** ürküp kaçmak.

استنقاص **istinkâs** *A. a.* (bir şeyin fiyatını) düşürmek isteme/düşürmeye çalışma.

استنكاح **istinkâh** *A. a.* (bir kadınla) nikâhlanma, (erkek) nikâhlanarak bir kadın alma. **– etmek** (bir kadınla) nikâhlanmak.

استنكاف **istinkâf** *A. a.* -den yüz çevirme, -den çekilme, -den vazgeçme. **– eylemek** -den vazgeçmek.

استواء **istivâ', istivâ** *A. a.* 1 (iki şey) (birbirine) denk olma, (iki şey arasında) denklik/paralellik bulunma, 2 düzlük, düz olma, 3 ortada ve aynı derecede bulunma: *hatt-ı istivâ* "ekvator".

استوار **üstüvâr** *F. s.* sağlam, dayanıklı (yapı/nesne).

استوارى **üstüvârî** *F. a.* sağlamlık.

استوان **üstüvân** *F. a. bk.* استوار **üstüvâr.**

استور **üstûr** *F. a.* davar; at, katır vb. hayvan.

استون **üstûn** *F. a.* sütun, direk.

استهانه **istihâne** *A. a.* -i hor görme.

استهجان **istihcân** *A. a.* -i çirkin görme/sayma.

استهداء **istihdâ',** استهدا **istihdâ** *A. a.* hidayet isteme, doğru yola yönlendirilmeyi isteme/dileme.

استهداف **istihdâf** *A. a.* hedef olma, hedef durumuna gelme, hedef durumunda bulunma.

استهزاء **istihzâ'** *A. a.* -i alaya alma, ... ile eğlenme. **– etmek** ... ile eğlenmek.

استهلاك **istihlâk** *A. a.* -i tüketme. **– olunmak** (bir şey) tüketilmek.

استهلال **istihlâl** *A. a.* (ay) hilâl biçiminde görünme: *berâat-i istihlâl ed.* bir kitabın başlangıcında içindekileri gösterecek yolda sözler söyleme.

استيثار **istîsâr** *A. a.* (bir şeyi) kendine ayırma.

استيجار **istîcâr** *A. a.* (bir yeri) ücretle tutma.

استيذان **istîzân** *A. a.* izin isteme.

استيسار **istîsâr** *A. a.* (bir işi) kolaya alma, kolay sanma/sayma.

استيصال **istîsâl** *A. a.* -i kökünden koparma, -in kökünü kazıma.

استيضاح **istîzâh** *A. a.* (bir şeyin/durumun) açıklanmasını isteme.

استيضاحاً **i.an** *A. z.* (bir durumun) açıklanmasını ister yolda.

استيعاب **istîâb** *A. a.* 1 -e sığma, (bir şey/kap) (bir şeyin) tümünü (içine) alma, 2 (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurma. **– etmek** 1) -i (içine) almak, 2) (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurmak/kaplamak.

استيفاء **istîfâ',** استيفا **istîfâ** *A. a.* tam olarak alma. **– olunmak** tam olarak alınmak.

استيلاء **istîlâ',** استيلا **istîlâ** *A. a.* 1 (bir yeri) ele geçirme, hükmü altına alma, 2 (bir yeri) kaplama. **– etmek/eylemek** 1) -i ele geçirmek, 2) -i kaplamak.

استيمان **istîmân** *A. a.* 1 aman dileme, bağışlanmayı isteme, 2 canının bağışlanmasını isteyerek teslim olma.

استيناس **istînâs** *A. a.* alışma, ürkeklikten kurtulma.

استيناف **istînâf** *A. a.* 1 yeniden başlama, yeniden görülme, 2 *huk.* bir alt mahkeme kararının bozulmasını istemek üzere üst mahkemeye başvurma.

استينافاً **i.en** *A. z.* yeniden başlama/görülme yoluyla.

istîhâl استيهال *A. a.* (bir konuda) hakkı, yatkınlığı, yetkinliği ve yeterliği olma/bulunma.

escâ' اسجاع *A. s.* seciler; *bk.* **sec'**. سجع

escâl اسجال *A. ç. a.* içi su dolu kovalar; *bk.* **secel.** سجل

eshâr اسحار *A. ç. a.* seherler; *bk.* **seher**. سحر

eshâ اسخىٰ *A. s.* çok/pek/daha/en cömert.

eshıyâ', اسخياء **eshıyâ** اسخيا *A. s.* cömertler; *bk.* **sahî.** سخى

esed اسد *A. a.* arslan.

esr اسر *A. a.* esirlik, kulluk.

israâ', [1]اسراء **israâ** اسرا *A. a.* 1 -i yürütme, 2 -i yollama, -i gönderme. **– eylemek** -i yollamak, -i göndermek.

üserâ', [2]اسراء **üserâ** اسرا *A. ç. a.* tutsaklar; *bk.* **esîr**. اسير

İsrâîl اسرائيل *A. a.* Yakup Peygamber'in adı.

esrâr [1]اسرار *A. a.* Hint kenevirinden elde edilen bir tür uyuşturucu. **– çekmek** esrar kullanmak.

e.-keş اسراركش *F. s.* esrar tutkunu, esrar kullanmaya alışmış olan (kimse).

esrâr [2]اسرار *A. ç. a.* sırlar, gizlenen ve bilinmeyen şeyler; *bk.* **sir(r).** سر

israr [3]اسرار *A. a.* (bildiğini) gizleme, söylememe.

israâ' اسراع *A. a.* (bir şeyi) hızlandırma, hızlı hâle getirme.

israf اسراف *A. a.* -i harcama, -i tüketme, -i elinden çıkarma. **– etmek** -i harcamak, -i tüketmek.

İsrâfîl اسرافيل *A. a.* Tanrı'ya en yakın dört melekten birinin adı, sûr'u üfleyecek olan melek.

üsrüb اسرب *F. a.* kurşun.

esra' اسرع *A. s.* çok/pek/daha/en çabuk.

esirre اسره *A. ç. a.* tahtlar; *bk.* **serîr.** سرير

üsrûş اسروش *F. a.* 1 güzel ses, 2 melek, 3 ay takvimi aylarından her ayın 17. günü.

estâr [1]اسطار *A. ç. a.* satırlar; *bk.* **satr.** سطر

istâr [2]اسطار *A. a.* yazma, satır satır yazıya dökme.

estabe اسطبه *A. a.* üstübü, keten tarantısı.

üsturlâb اسطرلاب *A. a. gökb.* güneşin ve öteki gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmekte kullanılan bir gözlem aleti.

üstuvâne اسطوانه *A. a.* silindir.

üstuvânî اسطوانى *A. s.* silindir biçiminde.

üstûre اسطوره *A. s.* uydurma, yalan, düzmece (söz/hikâye). *a.* masal, efsane, düzmece hikâye.

is'âd اسعاد *A. a.* -i mutlu etme, -i mutluluğa kavuşturma.

es'âr [1]اسعار *A. ç. a.* (alınır satılır şeyler için) geçerli değer, fiyat. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

is'âr [2]اسعار *A. a.* (alınır satılır şeylere) narh koyma.

is'âf اسعاف *A. a.* (birinin isteğini) yerine getirme, işini görme/bitirme. **– olunmak** (bir iş isteği) yerine getirilmek.

es'ad اسعد *A. s.* çok/pek/daha/en kutlu ve hayırlı.

esef اسف *A. a.* 1 üzülme, 2 üzüntü. **– etmek** üzülmek, üzüntü duymak.

esfâr [1]اسفار *A. ç. a.* büyük boy kitaplar; *bk.* **sifr.** سفر

اسفار[2] **esfâr** *A. ç. a.* yolculuklar, düşmana karşı çıkılan seferler; *bk.* سفر **sefer.**

اسفاناخ **isfânâh** *A. a.* ıspanak.

اسفل **esfel** *A. s.* çok/pek/daha/en aşağı ve bayağı. *a.* aşağı kısım, aşağıda kalan bölüm.

اسفند **isfend** *A. a.* şarap.

اسفید **isfîd** *F. a.* beyaz, ak.

اسفیداج **isfîdâc** *A. a.* üstübeç.

اسقاء **iskâ'** *A. a.* -i sulamak, -e su vermek. – **etmek** -i sulamak.

اسقاط **iskât** *A. a.* düşürme.

اسقاط جنین **i.-ı cenîn** *F. a.* çocuk düşürme.

اسقام **eskâm** *A. ç. a.* 1 hastalıklar, 2 *mec.* sıkıntı verici durumlar; *bk.* سقم **sakam.**

اسقف **üskuf** *A. a.* rahip, manastırda yaşayan papaz.

اسکات **iskât** *A. a.* -i susturma, -in ağzını kapama. – **eylemek** -i susturmak.

اسکار **iskâr** *A. a.* (birini) (içki ile) sarhoş etme. – **eylemek** (içki ile) sarhoş etmek, içkiye alıştırmak.

اسکان **iskân** *A. a.* 1 -i (bir yerde) oturtma, -i (bir yere) yerleştirme, 2 (bir yeri) nüfusunu çoğaltarak şenlendirme, 3 (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturma. – **etmek** 1) -i (bir yere) yerleştirmek, 2) (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturmak.

اسکدار **üsküdâr** *F. a.* 1 ulak, postacı, 2 ulak menzili, 3 menzil atı, 4 iskele.

اسکندر **İskender** *A. tar.* Makedonyalı Filip'in oğlu ünlü cihangir.

اسکوب **üskûb** *F. a.* 1 (dergâhlarda) eşik bekleyen, kapıcı, papuççu, 2 dökülmüş su, 3 sıra ile dikili ağaçlar.

اسکوبه **üskûbe** *F. a.* ağırşak, tapa.

اسلاف **eslâf** *A. ç. a.* geçmişler, yerlerine geçilenler; *bk.* سلف **selef.**

اسلاك **islâk** *A. a.* 1 -i sıraya koyma, 2 -i yola getirme, 3 -i (bir) yola sokma, 4 (bir kimse) (bir) yola girme.

اسلام **İslâm** *A. a.* 1 Hz. Peygamber'in getirdiği din, esenlik yolu, Müslümanlık, 2 Müslümanlığı kabul etme, 3 Müslüman, 4 Müslümanlar.

اسلامی **İslâmî** *A. s.* 1 İslâm dinine mensup, İslâm diniyle ilgili ve ilintili olan, 2 Müslümanlardan olan (kimse).

اسلامیان **İslâmiyân** *F. ç. a.* Müslümanlar.

اسلامیت **İslâmiyyet** *T. a.* İslâm, İslâm dini.

اسلحه **esliha** *A. ç. a.* silâhlar; *bk.* سلاح **silâh.**

اسلم **eslem** *A. s.* çok/pek/daha/en güvenilir, en yerinde ve en çıkar olan (kimse/durum/yol).

اسلوب **üslûb** *A. a.* 1 yol, yol yordam, 2 *ed.* anlatım tarzı, her yazarın yazıda kendine özgü tarzı.

اسلوب حکیم **ü.-i hakîm** *F. a.* önemsenmesi gereken şeyi söylemeyen konuşana dokundurma için o şeyi söyleyip açıklama, yani: konuşanın sözünü maksadına aykırı ve tersine algılayıp hiç beklemediği bir biçimde cevap verme.

اسم **ism** *A. a.* ad.

اسم اعظم **i.-i a'zam** *F. a.* Yaratıcının en ulu adı, Allah.

اسم جلال **i.-i celâl** *F. a. yuk. bk.*

اسم منسوب **i.-i mensûb** *dilb.* Arapçada sonuna **iyy** olarak okunan ی getirilen kelime, nisbet adı.

esmâ', esmâ اسماء، اسما *A. ç. a.* isimler; *bk.* **ism** اسم.

esmâr اسمار *A. ç. a.* gece anlatılan masallar, hikâyeler, kıssalar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

esmâ' [1] اسماع *A. ç. a.* kulaklar; *bk.* **sem'** سمع.

ismâ' [2] اسماع *A. a.* -e işittirme, -e duyurma.

İsmâîliyye اسماعیلیه *A. a. din* Şiiliğin bir kolu. İmam Ca'fer-i Sâdık'ın büyük oğlu İsmail'i son imam saydıklarından bu adla anılmışlardır.

esmah اسمح *A. s.* çok/pek/daha/en eli açık (kimse).

esmer اسمر *A. s.* 1 karaya çalar, konur (renk), 2 teni karaya çalan, koyu buğday renginde (kimse).

esen(n) اسن *A. s.* çok/pek /daha/en yaşlı (kimse).

isnâd اسناد *A. a.* 1 -i biri ile ilgilendirme, (-in üzerine) atma, (biri hakkında) "Onundur/Onun işidir vb. deme, 2 (haksız ve asılsız yere) (birine) suç yükleme, iftira, 3 Hz. Peygamber'in hadislerini rivayet edenleri sırasıyla bildirme, 4 *dilb.* (Arapçada) yüklem ile yüklenen (fail) arasında bulunan, Türkçede **-im, -m, -iz, -k** gibi kişi ekleriyle sağlanan ilgi.

i.âd اسنادات *A. ç. a.* isnatlar, (birine) yüklenen şeyler/durumlar.

isnâdî اسنادی *A. a. dilb.* (Arapçada) yüklem ile yüklenen arasındaki bağla ilgili, bu bağı ve ilişkiyi anlatan.

isnâdiyyât اسنادیات *A. ç. a.* isnat değerinde olan, birinin üstüne atılan uydurma sözler.

esnân [1] اسنان *A. ç. a.* 1 dişler, 2 yaşlar; *bk.* **sin(n)** سن.

isnân [2] اسنان *A. a.* 1 dişi çıkma, 2 yaşlanma.

esinne اسنه *A. ç. a.* 1 süngüler, 2 bileği taşları; *bk.* **sinân** سنان.

ishâb اسهاب *A. a.* 1 çok konuşma, gevezelik etme, 2 aşırı aç gözlülük.

ishâl اسهال *A. a.* iç sürme, sık ve sulu dışkı çıkarma, amel.

eshâm اسهام *A. ç. a.* 1 oklar, 2 paylar, hisseler; *bk.* **sehm** سهم.

eshel اسهل *A. s.* çok/pek/daha/en kolay.

esvâr [1] اسوار *A. ç. a.* düğünler; *bk.* **sûr** سور.

esvâr [2] اسوار *A. ç. a.* surlar; *bk.* **sûr** سور.

esvâk اسواق *A. ç. a.* pazarlar, alış veriş yerleri; *bk.* **sûk** سوق.

esved اسود *A. s.* kara.

isvidâd اسوداد *A. a.* kara olma, (rengi) karaya dönme.

esvide اسوده *A. ç. a.* 1 karalıklar, 2 karaltılar, köyler 3 çok miktarda mallar; *bk.* **sevâd** سواد.

esvef, esûf اسوف *A. s.* pek çabuk üzüntüye kapılan.

üsve اسوه *A. a.* 1 tutulan yol, meslek, mezhep, 2 önder, pir, 3 doğru ve güvenilir dost, dert ortağı olan arkadaş.

esyâf اسیاف *A. a.* kılıçlar; *bk.* **seyf** سیف.

esîr اسیر *A. a.* 1 tutsak, harpte düşman eline geçen kimse, 2 kul, köle, 3 *mec.* tutkun, düşkün. **– olmak** tutsak düşmek. (-in) **e.-i olmak** *mec.* e-tutulmak, ... ile bağlanmak. **– düşmek** düşman eline geçmek, tutsak olmak.

e.âne اسیرانه *F. s.* ve *z.* esir/kul olana düşen ve yaraşan biçimde/yolda,

اسیری **esîrî** *F. a.* 1 tutsaklık, 2 kulluk, kölelik.

اشئم **eş'em** *A. s.* pek/en uğursuz: *eş'emü't-tuyûr* "kuşların en uğursuzu, baykuş".

اشابه **işâbe** *A. a.* saçı sakalı ağarma, kocama.

اشاده **işâde** *A. a.* (kaybolan bir şeyi) tanıtıp yüksek sesle herkese bildirme.

اشارت **işâret** *A. a.* 1 -i -e gösterme, 2 -in görülmesini/tanınmasını/fark edilmesini sağlayan şey, alâmet, nişan, 3 *tas.* (kula) doğrudan olmayarak verilen/gelen buyruk. – **etmek** -e -i göstermek. – **çekmek** -i (flama/bayrak/ateş vb. ile) bildirmek.

اشارات **işârât** *A. ç. a.* işaretler.

اشاعت **işâat** *A. a.* (bir haberi) yayma, herkese duyurma.

اشاعره **eşâire** *A. ç. a. din* Ebü'l-Haseni'l-Eş'arî'nin yoluna bağlı olanlar.

اشاعه **işâa** *A. a. bk.* اشاعت **işâat.**

اشباح **eşbâh** *A. ç. a.* gövdeler, vücutlar. (Teklisi olan شبح **şebh/şebah** pek az kullanılmıştır.)

اشباع **işbâ'** *A. a.* 1 -in karnını doyurma, 2 -i çoğaltma, 3 *dilb.* kimi Arapça ve Farsça kelimelerin sonundaki anlam değeri bulunmayan ı *elif.*

اشباه **eşbâh** *A. ç. a.* benzeyenler, benzerler; *bk.* شبه **şibh,** شبیه **şebîh.**

اشبه **eşbeh** *A. s.* çok/pek/daha/en benzeyen.

اشتاب **üştâb** *F. a.* acele, iv; *bk.* شتاب **şitâb.**

اشتات **eştât** *A. ç. a.* 1 takımlar, bölükler, 2 türler, sınıflar; *bk.* شتیت **şetît.**

اشتباه **iştibâh** *A. a.* şüphelenme, şüphe etme.

اشتداد **iştidâd** *A. a.* şiddet kazanma, ağırlaşma, artma.

اشتر **üştür** *F. a.* deve.

اشتربان **ü.bân** *F. a.* deveci.

اشتر خوی **ü.-hû/-hûy** *F. s.* deve huylu, yani: kinci (kimse).

اشتر دل **ü.-dil** *F. s.* fitneci, kıskanç ve kinci (kimse).

اشترکاو **ü.-gâv** *F. a.* zürafa.

اشترمرغ **ü.-murğ** *F. a.* deve kuşu.

اشتراء **iştirâ'**, اشترا **iştirâ** *A. a.* -i satın alma.

اشتراط **iştirât** *A. a.* -i şart kılma, -i şart olarak ileri sürme.

اشتراك **iştirâk** *A. a.* 1 -e ortak olma, ... ile ortaklık etme, -e katılma, 2 aynı hâlde bulunma, aynı görüşü/düşünceyi/yolu benimseme. – **etmek** -e katılmak, (bir) görüşü/düşünceyi/yolu) (birisiyle) paylaşmak.

اشتراکی **iştirâkî** *A. s.* ortaklık düşünce ve anlayışını benimseyen (kimse)/ortaklık düşünce ve anlayışıyla ilgili olan (konu/tutum).

اشتراکیون **iştirâkiyyûn** *F. a.* ortaklık düşünce ve anlayışını benimsemiş olanlar.

اشتطاط **iştitât** *A. a.* adalet ölçülerine ve hakkaniyet ilkelerine uymaksızın buyruk ve hükümde ölçü dışına çıkma.

اشتعال **iştiâl** *A. a.* (ateş) yalınlanma.

اشتغال **iştiğâl** *A. a.* bir iş işleme, bir işle uğraşma.

اشتغالات **i.ât** *A. ç. a.* uğraşılar, işlenen işler, (bir) işle uğraşmalar,

اشتقاق **iştikâk** *A. a. dilb.* (Arapçada) bir kelimeden başka bir kelime yapma, kelime türetme.

iştikâ', اشتكا **iştikâ** *A. a.* (haksız bir davranış/ağrı verici bir durum karşısında) sızlanma, yanıp yakılma.

اشتلم **üştülüm** *F. a.* 1 kavga, gürültü patırtı, 2 zorla/zor kullanarak birinin malını elinden alma.

اشتمال **iştimâl** *A. a.* 1 -i kaplama, -i sarıp sarmalama, -i içine alma, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçenin **-li** ekine denk bir anlatımda kullanılmıştır: *saâdet-iştimâl* "saadetli", *nezâket-iştimâl* "nezaketli" gibi.

اشتمام **iştimâm** *A. a.* -i (içine çekerek) koklama.

اشتهاء **iştihâ'**, اشتها **iştihâ** *A. a.* 1 istek, 2 (*T. k. dili:* **iştah**) yemeğe istekli olma, boğaz açıklığı.

اشتهار **iştihâr** *A. a.* ün kazanma, tanınma, ünü yayılma. **– etmek** ün kazanmak, ünlenmek. **– bulmak** ünlü olmak, tanınır ve bilinir olmak.

اشتياق **iştiyâk** *A. a.* özlem, -i özleme, -i göreceği gelme.

[1]اشجار **eşcâr** *A. ç. a.* ağaçlar; *bk.* شجر **şecer**.

[2]اشجار **işcâr** *A. a.* ağaç yetiştirme.

اشجان **eşcân** *A. ç. a.* üzüntüler, sıkıntılar; *bk.* شجن **şecen**.

اشجع **eşca'** *A. s.* çok/pek/daha/en yiğit.

اشخاص **eşhâs** *A. ç. a.* kişiler, kimseler; *bk.* شخص **şahs**.

اشد **eşed(d)** *A. s.* çok/pek/daha/en ağır, güçlü, sert ve etkili.

اشداء **eşiddâ'**, اشدا **eşiddâ** *A. ç. a.* (düşmana karşı) amansız davrananlar, kahramanlar; *bk.* شديد **şedîd**.

اشر **eşer(r)** *A. s.* çok/pek/daha/en edepsiz, utanmaz, arlanmaz.

اشراء **eşirrâ'**, اشرا **eşirrâ** *A. ç. a.* edepsizler, utanmazlar, kendini bilmezler; *bk.* شرير **şerîr**.

اشراب **işrâb** *A. a.* 1 (su vb.'yi) içirme, 2 (bir konuyu) kapalı bir biçimde anlatma, -i ima etme.

اشرار **eşrâr** *A. ç. a. bk.* اشراء **eşirrâ'**.

اشراط **eşrât** *A. ç. a.* belirtiler, habercil er. (Türkçede teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اشراط الساعه **eşrâtü's-sâa** *A. a. aş. m. bk.* اشراط ساعت **e.-ı sâat** *F. a.* kıyamet alâmetleri.

اشراف **eşrâf** *A. ç. a.* (toplumda) değerli sayılan ve saygı gören/gösterilen kimseler: *bk.* شريف **şerîf**.

اشراف **işrâf** *A. a.* 1 yüksek yere çıkma, yüksek yerden bakıp anlama, 2 -e yakın olma, -e yüz tutma.

اشراق **işrâk** *A. a.* 1 (güneş/ay) doğma, doğuşuyla birlikte ışık saçma, ortalığı aydınlatma 2 ışıklı ve parlak olma. **– etmek** ortalığı aydınlatmak.

اشراقيون **işrâkıyyûn** *A. a. fels.* Eski Yunan filozoflarından Pisagor'un düşüncelerini izleyen bir felsefe ekolü.

[1]اشراك **eşrâk** *A. ç. a.* ortaklar; *bk.* شريك **şerîk** ve شركاء **şürekâ'**.

[2]اشراك **işrâk** *A. a.* Yüce Tanrı'ya ortak koşma.

اشربه **eşribe** *A. ç. a.* içilecek şeyler, içecekler; *bk.* شراب **şerâb**.

اشرعه **eşria** *A. ç. a.* yelkenler; *bk.* شراع **şirâ'**.

اشرف **eşref** *A. s.* çok/pek/daha/en şerefli (kimse).

اشرف اشراف **e.-i eşref** *F. s.* çok/pek şerefli olanların en şereflisi olan (kimse).

اشریراق **işrîrâk** *A. a.* gözyaşına boğulma.

[1]اشعار **eş'âr** *A. ç. a.* kıllar; *bk.* شعر **şa'r.**

[2]اشعار **eş'âr** *A. ç. a.* şiirler; *bk.* شعر **şi'r.**

[3]اشعار **iş'âr** *A. a.* -i yazı ile bildirme. **– eylemek** -i yazıyla bildirmek. **– olunmak** yazı ile bildirilmek.

اشعاع **iş'â'** *A. a.* (ortalık) aydınlanma, (güneşin ışıkları) ortalığa yayılma.

اشعال **iş'âl** *A. a.* (ateşi) parlatma, yalınlatma. **– etmek/eylemek** (ateşi) yalınlandırmak.

اشعر **eş'ar** *A. s.* çok/pek/daha/en güzel şiir söyleyen.

اشعه **eşi'a** *A. ç. a.* aydınlıklar; *bk.* شعاء **şüâ'.**

[1]اشغال **eşğâl** *A. ç. a.* işler, işler güçler, (bir konu/nesne üzerinde yapılan) çalışmalar; *bk.* شغل **şuğl.**

[2]اشغال **işğâl** *A. a.* 1 -i bir işle oyalama, -i bir işle uğraştırma, 2 -i işten alıkoma, -in iş yapmasını engelleme, 3 (bir yeri) ele geçirme. **– etmek** 1) -i işten alıkomak, 2) (bir yeri) ele geçirmek, istilâ etmek.

اشغل **eşğal** *A. s.* çok/pek/daha/en meşgul (kimse).

اشغوله **üşğûle** *A. a.* uğraşılacak şey, uğraşacak iş.

اشفاء **işfâ'**, اشفا **işfâ** *A. a.* (hastayı) iyileştirmeye çalışma.

اشفار **eşfâr** *A. ç. a.* göz kapaklarının kirpik bulunan kenarları; *bk.* شفر **şüfr.**

اشفاق **eşfâk** *A. ç. a.* şafaklar; *bk.* شفق **şafak.**

اشفق **eşfak** *A. ç. a.* acıyışlar, esirgeyişler; iyilikler, yardımlar; *bk.* شفق **şefak.**

اشفیٰ **eşfâ** *A. s.* çok/pek/daha/en şifalı.

اشق **üşak** *A. a.* Türkçede "çadır uşağı" denilen ilaç.

اشقر **eşkar** *A. s.* 1 kızıl saçlı (kimse), 2 kızıl donlu/al (at).

اشقیٰ **eşkâ** *A. s.* pek haydut.

اشقیاء **eşkıyâ'**, اشقیا **eşkıyâ** *A. ç. a.* haydutlar, yol kesiciler, soyguncular; *bk.* شقی **şakî.**

[1]اشك **eşek(k)** *A. s.* pek şüpheci (kimse).

[2]اشك **eşk** *F. a.* gözyaşı.

اشك افشان **e.-efşân** *F. s.* gözyaşı saçan (kimse)

اشك بار **e.-bâr** *F. s.* gözyaşı yağdıran, ağlayan (kimse).

اشك باری **e.-bârî** *F. a.* ağlama, ağlayış.

اشك ریز **e.-rîz** *F. s.* gözyaşı döken, ağlayan (kimse).

اشك ریزی **e.-rîzî** *F. a.* ağlama, ağlayış.

اشك شادی **e.-i şâdî** *F. a.* sevinç gözyaşı.

اشك شیرین **e.-i şîrîn** *F. a. yuk. bk.*

اشك طرب **e.-i tareb** *F. a. yuk. bk.*

اشك فشان **e.-feşân** *F. s.* gözyaşı döken, çok ağlayan (kimse).

اشكور **e.ver** *F. s.* ağlayıcı, ağlayan (kimse).

[1]اشكال **eşkâl** *A. ç. a.* şekiller; *bk.* شكل **şekl.**

[2]اشكال **işkâl** *A. a.* (bir şey) güç, karışık ve çetrefil olma. **– olmak** (bir şeyde) güçlük, karışıklık bulunmak.

اشكرف **işgerf** *F. a.* 1 kalın, dayanıklı, 2 şan, şöhret, şeref.

اشكسته **işkeste** *F. a.* kırılmış, kırık; *bk.* شكسته **şikeste.**

اشكفت **işgüft, işgeft** *F. a.* yerde oluşan yarık, çatlak.

اشكفته **üşküfte** *F. s.* açılmış (çiçek); *bk.* شكفته **şüküfte.**

eşkel[1] اشكل *A. s.* gözlerinin akında kırmızılıklar olan (kimse).

işkil[2] اشكل *F. a.* ön sağ ve arka sol ayağı beyaz olan at.

işkenbe اشكنبه *T. (k. dili:* **işkembe***) a.* 1 işkembe, ot yiyen hayvanlarda ikinci mide, 2 *mec.* karın doyurma, boğaz derdi, yemek gailesi.

işkence اشكنجه *F. a.* suçlulara ve zindana konulanlara çeşitli aletler/yollar kullanılarak yapılan akıl almaz eziyetler.

üşkûfe اشكوفه *F. a.* çiçek; *bk.* **şükûfe** شكوفه.

üşkûh اشكوه *F. a.* şan ve şeref, büyüklük, ün, gösterişlilik; *bk.* **şükûh** شكوه.

eşel(l) اشل *A. s.* çolak (kimse).

işmi'zâz اشمئزاز *A. a.* 1 sıkılma, içi daralma, 2 iğrenme, yüzünü buruşturma, 3 (birden) titreyip ürperme.

işmâm اشمام *A. a.* 1 -i koklatma, 2 -i hafifçe duyurma, 3 *dilb.* (Arapçada) ötrü veya esreyi duyulmayacak derecede hafif söyleme.

eşmel اشمل *A. s.* çok/pek/daha/en kapsayıcı.

üşnân اشنان *A. a.* kalye otu, çöğen. Yanmışından "kalye taşı" (sodyum) elde edilir.

eşneb اشنب *A. s.* inci dişli (kimse).

eşna' اشنع *A. s.* çok/pek/daha/en kötü.

eşvâk اشواق *A. ç. a.* tat alınarak yapılan, gönlün hoşlandığı istekler; *bk.* **şevk** شوق.

eşhâd[1] اشهاد *A. ç. a.* tanıklar; *bk.* **şâhid** شاهد.

işhâd[2] اشهاد *A. a.* tanık getirme, (bir kimse) (bir şey hakkında) tanık tutulma, (birine) (bildiğini/gördüğünü) söyletme.

eşheb اشهب *A. a.* kır at. *s.* duman renginde, griye çalar renkte (nesne): *anber-i eşheb* "duman renkli amber".

eşher اشهر *A. s.* çok/pek/daha/en ünlü.

eşhürü'l-hac(c) اشهرالحج *A. a.* haccın yetmiş günü. Şevval ve Zilka'de ile Zilhicce'nin ilk on günü.

eşhürü'l-hurüm اشهرالحرم *A. a.* Zilka'de, Zilhicce, Muharrem ve Receb ayları. İslâmiyetten önce bu aylarda savaş yapılması, kan dökülmesi haram sayılırdı.

eşhürü ma'lûmât اشهرمعلومات *A. a. bk.* **eşhürü'l-hac(c)** اشهرالحج.

eşhel اشهل *A. s.* ala gözlü.

eşhâ اشهى *A. s.* çok/pek/daha/en sevilen, beğenilen, istenen.

eşyâ', اشيا **eşyâ** اشياء *A. ç. a.* şeyler, nesneler: *bk.* **şey'** شىء.

eşyâh اشياخ *A. ç. a.* yaşlılar; *bk.* **şeyh** شيخ.

eşyâ' اشياع *A. ç. a.* 1 bölükler, topluluklar, 2 yardımcılar, kapı halkı; *bk.* **şîa** شيعه.

eşyeb اشيب *A. s.* saçı sakalı ağarmış (yaşlı kimse).

isâbet اصابت *A. a.* 1 (hedefi) tutturma, 2 (bir yere/hedefe) doğru varma, doğru varıp erişme, 3 (bir yere/birine) varıp gelme, ulaşma, dokunma, 4 (birine) bir hastalık gelme/(bir kimse) bir (hastalığa) yakalanma, **– etmek/eylemek** 1) doğru gidip yerine varmak/hedefini bulmak, 2) (birine) (hastalık gelmek, (biri) bir hastalığa tutulmak/yakalanmak.

اصابع **esâbi'** *A. ç. a.* parmaklar; *bk.* اصبع **ısbı'**.

اصابع عذارى **esâbiu'l-ızârî** *A. a.* parmak üzümü.

اصاغر **esâğır** *A. ç. a.* değerce küçük ve aşağı olanlar, *zıddı:* اكابر **ekâbir**; *bk.* اصغر **asğar**.

اصاغه **isâğa** *A. a.* (erimiş madeni) kalıba dökme. **– edilmek** kalıba dökülmek

اصالت **esâlet** *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, 2 görüş ve düşüncede kusursuzluk, 3 soyluluk, soy sopça bilinirlik, tanınırlık, 4 (bir işi) doğrudan kendi yapma durum ve niteliği; *zıddı:* وكالت **vekâlet**.

اصالةً **e.en** *A. z.* doğrudan kendi başına; *zıddı:* وكالةً **vekâleten**.

اصباء **asbâ'**, اصبا **asbâ** *A. ç. a.* güneş doğarken esen yeller, saba yelleri; *bk.* صباء **sabâ'**.

اصباح **ısbâh** *A. a.* sabah vakti, günün ağarmaya başladığı ilk saatler.

اصبع **ısbı'** *A. a.* parmak.

اصبوع **usbû'** *A. a.* 1 parmak, 2 yarım arşınlık bir mesafe ölçüsü olan "kadem"in on ikide biri.

اصح **asah(h)**, **esah** *A. s.* çok/pek /daha/ en doğru.

اصحاء **asıhhâ'**, اصحا **asıhhâ** *A. ç. a.* sağlıklı kimseler, bir hastalığı ve sakatlığı bulunmayanlar; *bk.* صحيح **sahîh**.

اصحاب **ashâb** *A. ç. a.* 1 -i elde bulunduranlar, 2 (bir sıfatla) vasıflanmış olanlar, 2 (bir iş/bir durum/bir olay vb. ile) ilgisi/ilgili bulunan kimseler, 3 Hz. Muhammed'i görenler ve sohbetinde bulunanlar, 3 (iz bırakmış, çığır açmış birine) yandaşlık edenler ve uyanlar.

اصحاب بدر **a.-i bedr** *F. a.* Bedir Savaşında Hz. Peygamberle birlikte bulunanlar.

اصحاب سبت **a.-i sebt** *F. a.* Yahudiler.

اصحاب صفه **a.-i suffa** *F. a.* Hz Peygamber'in övdüğü ve yakın ilgi gösterip yardımda bulunduğu dindar yoksullar.

اصحاب كهف **a.-i kehf** *F. a.* mağara arkadaşları, yedi uyurlar.

اصداء **ısdâ'** *A. a.* (ses) yankılanma.

اصدار **ısdâr** *A. a.* (buyruk) çıkarma.

اصداف **asdâf** *A. ç. a.* istiridye kabukları; *bk.* صدف **sadef**.

اصدقاء **asdıkâ'**, اصدقا **asdıkâ** *A. ç. a.* güvenilir ve gerçek dostlar; *bk.* صديق **sadîk**.

اصدىٰ **asdâ** *A. s.* sesler; *bk.* صدا **sadâ**.

اصرار **ısrâr** *A. a.* ayak direme, (bir işten/ bir karardan) dönmemekte direnme. **– etmek** ayak diremek.

اصرمان **asremân** *A. ç. a.* gece ve gündüz.

اصطبار **ıstıbâr** *A. a.* -e istemeyerek katlanma, -e zor dayanma, dişini sıkma.

اصطبل **ıstabl** *A. a.* ahır.

اصطبه **ustubbe** *A. a.* üstüpü.

اصطفاء **ıstıfâ'**, اصطفا **ıstıfâ** *A. a.* -in temizini/arısını ayırma, -in en iyisini seçip alma.

اصطلاح **ıstılâh** *A. a.* 1 konulmuş anlamından başka özel bir anlam yüklenmiş olarak bir ilim dalında, bir etkinlik alanında kullanılan kelime, terim, 2 herkesin anlamadığı, ortak konuşma dilinde yadırganıcı ve anlaşılmaz kelime, 3 asıl anlamı dışında kullanılan, mesel yerine geçmiş söz, deyiş.

اصطلاحات **ı.ât** *A. a.* bir ilim dalı mensupları arasında ortak anlamda kullanılan kelimeler.

اصطلاح پرداز **ı.-perdâz** *F. s.* alışılmadık garip kelimeler kullanan, lügat paralayan (kimse).

اصطلاح پردازی **ı.-perdâzî** *F. a.* lügat paralayıcılık.

اصطلام **ıstılâm** *A. a.* (ağacı) hiç izi kalmamak üzere kökünden kesme.

اصطناع **ıstınâ'** *A. a.* (birden çok olanın içinden) (birini) seçme/ayırma. **– eylemek** (çoğun içinden) (birini) seçmek.

اصطیاد **ıstıyâd** *A. a.* ava/avlanmaya gitme.

اصعاد **ıs'âd** *A. a.* -i yükseltme, -i yükseklere çıkarma.

اصعب **as'ab** *A. s.* çok/pek/daha/en güç.

اصغاء **ısgâ'**, اصغا **ısgâ** *A. a.* 1 söze kulak tutup dinleme, duyma, 2 duyduğunu kabul edip yerine getirme. **– kılmak** duymak.

اصغر **asgar** *A. s.* çok/pek/daha/en küçük.

اصغران **a.ân** *A. s.* "iki en küçük" anlamındaki bu ikili çoklu yapıdaki kelime kalp ve dil için kullanılır.

اصغرین **a.eyn** *A. a. yuk. bk.*

اصفار **asfâr** *A. ç. a.* sıfırlar; *bk.* صفر **sıfr.**

اصفر **asfer** *A. s.* sarı.

اصفرار **ısfırâr** *A. a.* sararma, sarı renk kazanma.

اصفیٰ **asfâ** *A. s.* çok/pek/daha/en temiz ve arı duru.

اصفیاء **asfiyâ'**, اصفیا **asfiyâ** *A. ç. a.* temiz, arı duru, her türlü leke ve bulaşıktan arınmış olanlar; *bk.* صفی **safî.**

اصل **asl** *A. a.* 1 kök, 2 temel, 3 öz, 4 gerçek, 5 soy, 6 (bir nesnenin) ilk ve eski hâli, değişikliğe uğramamış durum ve görünümü. *s.* 1 eski, ilk, 2 ilk sıradaki, başlıca, 3 en önemli, 4 gerçek, doğru. *z.* 1 en çok, özellikle, 2 gerçekte, gerçek olarak.

اصلا **aslâ** *A. z.* (olumsuz cümlelerde sözün olumsuzluğunu güçlendirici olarak) 1 hiç, hiçbir, en küçük, 2 hiçbir zaman.

اصلاً **aslen** *A. z.* 1 kök olarak, kökü bakımından, 2 soyca.

اصلاب **aslâb** *A. ç. a.* 1 omurga kemikleri, 2 beller, 3 soylar, nesiller, zürriyetler; *bk.* صلب **sulb.**

اصلاح **ıslâh** *A. a.* 1 -i düzeltme, -in kötü/zararlı/işe yaramaz yönlerini/kısımlarını giderip iyi ve beğenilir duruma getirme. **– etmek/eylemek** -i düzeltmek, -i iyi ve beğenilir duruma getirmek.

اصلاحات **ı.ât** *A. a.* düzeltmeler.

اصلح **aslah** *A. s.* çok/pek/daha/en iyi.

اصلع **asla'** *A. s.* dazlak.

اصلی **aslî** *A. s.* kökten, sonradan olma olmayan.

اصم **asam(m)** *A. s.* sağır.

اصمات **ısmât** *A. a.* (birini) susturma.

اصمام **ısmâm** *A. a.* 1 -i sağır etme, 2 (şişe vb.'nin) ağzını tıkama.

اصموخ **usmûh** *A. a.*1 kulak, 2 kulak deliği.

اصنام **asnâm** *A. ç. a.* putlar; *bk.* صنم **sanem.**

اصوات **asvât** *A. ç. a.* sesler; *bk.* صوت **savt.**

اصواع **asvâ'** *A. ç. a.* ölçekler; *bk.* صاع **sâ'.**

اصواف **asvâf** *A. ç. a.* koyun yünleri; *bk.* صوف **sûf.**

اصوب **asveb** *A. s.* çok/pek/daha/en doğru.

اصول **usûl** *A. a.* 1 asıllar; *zıddı:* فروع **fürû'**, 2 (tekli gibi) kural, yol, biçim, *z.* (yinelemeli olarak) yavaşça, sessizce; *bk.* اصل **asl.**

اصياف **asyâf** *A. ç. a.* yaz mevsimleri; *bk.* صيف **sayf.**

اصيل **asîl** *A. s.* soylu soplu, soydan (kimse/at), 2 edepli, terbiyeli (kimse), 3 (bir işi, bir hizmeti) doğrudan kendi gören (kimse), *zıddı:* وكيل **vekîl.**

اصيلانه **a.âne** *F. s.* ve *z.* soyluya yakışır biçimde ve yolda.

اصيلزاده **a.-zâde** *F. a.* soylu, soylu aileden gelen kimse.

اضائه **izâe,** اضائة **izâet** *A. a.* aydınlatma.

اضاحى **edâhî** *A.* kurbanlar; *bk.* اضحيه **udhıyye.**

اضاحيك **edâhîk** *A. a.* gülünç şeyler; *bk.* اضحوكه **udhûke.**

اضاعه **izâa,** اضاعة **izâat** *A. a.* (bir şeyi) kaybetme, yok etme, elden çıkarma. – **etmek** yok etmek.

اضافت **izâfet** *A. a.* 1 *dilb.* ad/sıfat takımı, bir katılanla bir katkı alandan oluşan kelime birliği, 2 böyle bir birlikte iki üye arasındaki bağ/ilişki.

اضافات **izâfât** *A. a.* 1 *dilb.* izafetler, ad takımları, 2 *tas.* dünya bağları.

اضافه **izâfe** *A. a.* -i -e katma, -i -e ekleme, -in üstüne koyma, (birini) (diğeriyle/diğerleriyle) tamlama / tamamlama.

اضحاك **ıdhâk** *A. a.* -i güldürme.

اضحوكه **udhûke** *A. a.* gülünecek şey, gülmeye zorlayan durum/nitelik.

اضحى **adhâ** *A.* kurbanlar; *bk.* اضحات **azhât.**

اضحيه **udhıyye** *A. a.* (Allah rızası için kesilen) kurban.

اضداد **azdâd** *A. ç. a.* zıtlar, (birbirine) aykırı şeyler; *bk.* ضد **zıd(d).**

اضر **azar(r)** *A. s.* çok/pek/daha/en zararlı.

اضرار **ızrâr** *A. a.* -i zarara sokma, -e zarar verme. – **eylemek** -e zarar vermek.

اضطباع **ıztıbâ'** *A. a.* (üste sarınılan şeyin ucunu) kola alma, hac sırasında belirli usule göre ihram sarınma.

اضطجاع **ıstıcâ'** *A. a.* 1 yan üstüne yatma, 2 (secdede) koltukları sıkıp göğsü yere yaklaştırma.

اضطراب **ıztırâb** *A. a.* sıkıntı, acı, baş ağrıtan, rahatsızlık veren durum. – **vermek** acı çektirmek.

اضطراب آور **ı.-âver** *F. s.* sıkıntı doğurucu, bunalıma sürükleyici, acı çektirici (şey/durum).

اضطرار **ıztırâr** *A. a.* çaresizlik, çaresi olmayan durum.

اضطرارى **ıztırârî** *A. s.* ister istemez, istense de istenmese de, istenilmeden, mecburi olarak yapılan (iş/eylem).

اضطراريات **ıztırâriyyât** *A. ç. a.* zorla, istenmeden yapılan işler.

اضطناء **ıztınâ',** اضطنا **ıztınâ** *A. a.* utanıp sıkılma.

[1]اضعاف **az'âf** *A. ç. a.* (bir şeye göre) bir kat fazla olan şeyler, misiller; *bk.* ضعف **zı'f.**

اضعاف مضاعفه **a.-ı muzâafe** *F. z.* kat kat.

[2]اضعاف **ız'âf** *A. a.* 1 -i zayıflatma, zayıf düşürme, 2 (bir şeyin) üzerine bir mislini katma, bir kat arttırma.

az'af اضعف *A. s.* 1 çok/pek/daha/en güçsüz, 2 çok/pek/daha/en düşkün, zavallı, çaresiz (kimse).

az'afü'n-nâs اضعف الناس *A. s.* insanların en zavallısı olan (kimse).

adğâs اضغاث *A. ç. a.* karışık şeyler. (Teklisi kulanılmayan çoklulardandır.)

a. ü ahlâm اضغاث و احلام *F. a.* karışık düşler.

adal(l) اضل *A. s.* (yolca) çok/pek/daha/en sapkın (kimse). *bel hüm adal.* "belki daha da sapkın". Kur'ân'da geçer.

azlâ' اضلاع *A. ç. a.* 1 kaburga kemikleri, 2 bir geometrik şeklin kenarları; *bk.* **zıl'** ضلع.

ızlâl اضلال *A. a.* (birini) doğru yoldan çıkarma, saptırma. **– etmek** -i doğru yoldan çıkarmak, saptırmak.

ızlâliyyât اضلاليات *A. ç. a.* (kişiyi) doğru yoldan çıkaracak, sapkınlığa düşürecek konular/düşünceler.

udlûle اضلوله *A. a.* Hak yolundan sapmaya, azgınlığa yol açan şey.

ızmâr اضمار *A. a.* (kin vb. duyguları) içte gizleme. **– etmek** içte gizlemek.

ı.-i gayz اضمار غيض *F. a.* içinde kin gizleme.

ızmıhlâl اضمحلال *A. a.* bitip tükenme, yok olma, bozularak son bulma.

advâ', **azvâ** اضواء, اضوا *A. ç. a.* aydınlıklar, ışıklar; *bk.* **dav'** ضوء.

adyâf اضياف *A. ç. a.* konuklar; *bk.* **dayf.** ضيف

azyak اضيق *A. s.* /çok/pek/daha/en dar.

ıtâre اطاره *A. a.* -i uçurma: *ı.-i kebûter* "güvercin uçurma".

ıtâat اطاعت *A. a.* boyun eğme, (bir) buyruğu dinleme, buyurulan şeyin gereğini yapma. **– etmek** boyun eğmek, buyurulan şeyi yapmak.

ıtâle اطاله *A. a.* -i uzatma.

ı.-i lisân اطالهٔ لسان *F. a.* (birine) dil uzatma, kötü söz söyleme, sövüp sayma.

ı.-i yed اطالهٔ يد *F. a.* -e el uzatma, -i (zorla) alma, -e haksızlık etme.

atâyib اطايب *A. ç. a.* pek güzel şeyler; *bk.* **atyeb.** اطيب

atıbbâ', **atıbbâ** اطباء, اطبا *A. ç. a.* tabipler; *bk.* **tabîb.** طبيب

[1]atbâk اطباق *A. ç. a.* 1 örtüler, 2 katlar, tabakalar, 3 basamaklar, dereceler; *bk.* **tabak,** طبق **tabaka.** طبقه

[2]ıtbâk اطباق *A. a.* (bir şeyin üzerini) (bir şeyle) kaplama.

atbâl اطبال *A. ç. a.* davullar; *bk.* **tabl.** طبل

ıtrâ', **ıtrâ** اطراء, اطرا *A. a.* (övgüde) aşırılığa gitme. **– etmek** -i aşırı biçimde övmek.

[1]atrâb اطراب *A. ç. a.* sevinçler, neşeler, sevinçten ileri gelen hâller; *bk.* **tareb.** طرب

[2]ıtrâb اطراب *A. a.* -i neşelendirme. **– etmek** -i neşelendirmek.

ıtrâh اطراح *A. a.* -i (dışarı) atmak.

ıttırâd اطراد *A. a.* birbiri ardı sıra ve düzenli olma, bir biçimde/bir yolda gitme, birbiriyle çelişmeme.

ı.en اطراداً *A. z.* ıttırâd üzere, sıralı ve düzenli bir biçimde.

ıttırâden li'l-bâb اطراداً لالباب *A. z.* kuralı bozmamak için, usule uygun olmak için.

atrâf اطراف *A. ç. a.* yanlar, köşe bucaklar; *bk.* **taref** طرف.

atrıka اطرقه *A. ç. a.* yollar: *bk.* **tarîk** طريق.

at'âm اطعام *A. a.* -e (yemek) yedirme, -in (karnını) doyurma.

at'ıme اطعمه *A. ç. a.* yiyecekler; *bk.* **taâm** طعام.

ıtfâ', اطفا **ıtfâ** اطفاء *A. a.* (ateşi) söndürme.

atfâl اطفال *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* **tıfl** طفل.

ıttılâ', اطلا **ıttılâ** اطلاء *A. a.* (kokulu şey) sürünme.

ıttılâ' اطلاع *A. a.* -in -den haberi olma, (biri) (bir şey/bir durum hakkında) bilgi sahibi olma.

ı.ât اطلاعات *A. a.* (bir şey/bir durum hakkında) sahip olunan bilgiler.

ıtlâk اطلاق *A. a.* 1 -i salıverme, -i serbest bırakma, 2 -i (hapislik vb. cezadan) kurtarma, 3 (eşini) boşama. 4 (birini/bir şeyi) (bir adla) anma, (birine/bir şeye) ... deme. – **etmek** (bir şeye) ... demek, (bir şeyi) (ile) anmak.

ı.-ı ınân اطلاق عنان *F. a.* bir yöne yönelme, yola koyulma.

ı.-ı lisân اطلاق لسان *F. a.* ağza geleni söyleme.

atles اطلس *A. a.* (*T. k. dili:* **atlas** آتلاس) 1 yüzü ipek, tersi pamuktan bir tür kumaş, 2 *gökb.* eski astronomide burçlar göğü olan sekizinci gök üstündeki, bütün gök katlarını saran, yıldız bulunmayan en yüksek gök katı, 3 harita mecmuası, 4 pek eski ve yıpranmış şey.

ıtmâ' اطماع *A. a.* (birinin) hırsını kamçılama, açgözlülük damarını kabartma. – **etmek** (birinin) açgözlülük damarını kabartmak.

ıtmâıyyât اطماعيات *A. ç. a.* (birinin) hırsını kamçılamak için söylenilen sözler.

ıtmînân اطمينان *A. a.* güvende olma, güven içinde bulunma, 2 (birine) güvenme, 3 -i kesin olarak bilme, şüphesi ve tereddüdü olmama.

atnâb[1] اطناب *A. ç. a.* çadır ipleri; *bk.* **tınâb** طناب.

ıtnâb[2] اطناب *A. a.* 1 (bir sürü gereksiz kelime katarak) (sözü) uzatma, 2 (gereksiz yere katılan kelimelerle) (sözde) uzun uzadılık bulunma.

ı.-i mümill اطناب ممل *F. a.* (sözde) usanç verici uzunluk.

ıtnân اطنان *A. a.* tınlama, tın tın ötme.

atvâr اطوار *A. ç. a.* tavırlar; *bk.* **tavr** طور.

atvâk اطواق *A. ç. a.* 1 boyuna geçirilen halkalar, 2 gerdanlıklar; *bk.* **tavk** طوق.

atvel اطول *A. s.* çok/pek/daha/en uzun.

ather اطهر *A. s.* çok/pek/daha/en temiz.

atyeb اطيب *A. s.* çok/pek/daha/en hoş ve güzel.

atyer اطير *A. s.* pek uçucu (kimyasal madde).

ızrâf اظراف *A. a.* -i (bir kap içine) koyma.

azref اظرف *A. s.* pek/en zarif.

azfâr[1] اظفار *A. a.* "tırnak buhuru" denilen bir kokulu madde, 2 kuzey kutbunda bulunan küçük yıldızlara verilen ad.

azfâr[2] اظفار *A. ç. a.* tırnaklar; *bk.* **zufr** ظفر.

azfer اظفر *A. s.* uzun tırnaklı (kimse).

azlâl[1] اظلال *A. ç. a.* gölgeler; *bk.* **zıl(l)** ظل.

[2]اظلال **ızlâl** *A. a.* gölge salma.

اظلام **ızlâm** *A. a.* (çevreyi) karanlığa boğma, (ortalığı) kapkaranlık etme.

اظلم **azlem** *A. s.* çok haksızlık ve eziyet eden (kimse).

[1]اظهار **azhâr** *A. ç. a.* arkalar; *bk.* ظهر **zahr**.

[2]اظهار **ızhâr** *A. a.* 1 -i belli etme, -i gösterme, -i ortaya koyma, 2 yalancı gösteriş, satış. **– etmek/eylemek** -i göstermek, -i belli etmek.

اظهر **azher** *A. s.* çok/pek/daha/en görünür, besbelli, apaçık.

اعاجم **eâcim** *A. ç. a.* Arap olmayanlar ve Arapça konuşamayanlar; *bk.* اعجمی **a'cemî**.

اعاجیب **eâcîb** *A. ç. a.* görülmedik, tuhaf, şaşırtıcı şeyler; *bk.* اعجوبه **u'cûbe**.

اعاده **iâde** *A. a.* 1 -i geri çevirme, -i geri verme, 2 -i yineleme, -i bir daha yapma, 3 -i eski durumuna getirme, -i eski durumuna döndürme, 4 -e karşılık verme. **– etmek/eylemek** 1) -i geri çevirmek, 2) -i eski durumuna getirmek/döndürmek, 3) -e karşılık vermek. **– edilmek** -e geri gönderilmek.

اعادی **eâdî** *A. ç. a.* düşmanlar; *bk.* عدو **adüv(v)**.

اعاره **iâre** *A. a.* eğreti verme, ödünç verme, geçici bir süre için, geri almak üzere verme.

اعاریب **eârîb** *A. ç. a.* çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar; *bk.* اعرابی **a'râbî**.

اعاریض **eârîz** *A. ç. a.* aruzlar, *bk.* عروض **arûz**.

اعاشه **iâşe** *A. a.* geçindirme, (birinin/birilerinin) geçimini sağlama.

اعاصیر **eâsîr** *A. ç. a.* kasırgalar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اعاظم **eâzım** *A. ç. a.* büyük adamlar; *bk.* اعظم **a'zam**.

اعاله **iâle** *A. a.* âile geçindirme, âilenin geçimini sağlama.

اعالی **eâlî** *A. ç. a.* değerli ve saygın kimseler; *bk.* اعلی **a'lâ**.

اعانه **iâne** *A. a.* 1 yardım, (para ile) yardımda bulunma, 2 (bir hayır işi için) verilen/toplanılan para/eşya.

اعانات **iânât** *A. ç. a.* (bir hayır işi için) toplanan paralar/eşyalar.

اعتاق **i'tâk** *A. a.* (esiri) esirlikten kurtarma, (esiri) salıverme. **– eylemek** (esirin) esaret hâlini kaldırmak, (esiri) salıvermek.

اعتبار **i'tibâr** *A. a.* 1 -e önem verme, -i önemseme, 2 -e saygı gösterme, -e saygılı davranma, 3 -in sözüne/imzasına) güvenme, 4 (insanda) saygınlık, değer, 5 (para için) değer, 6 (hesapta) ortalama, saymaca, 7 (zamanda) -i başlangıç sayma, 8 (bir şeyden/bir durumdan) ibret alma, -den iyi sonuç çıkarma.

اعتباراً **i.en** *A. z.* -i başlangıç sayarak.

اعتبارات **i.ât** *A. a.* şöyle/böyle değer biçmeler/saymaca yollu şeyler.

اعتباری **i'tibarî** *A. a.* gerçek olmayan, saymaca.

اعتدال **i'tidâl** *A. a.* denge, yerde/orta durumda bulunma.

اعتدال لیل و نهار **i.-i leyl ü nehâr** *F. a. gökb.* gece ile gündüzün uzunlukça bir olması.

اعتذار **i'tizâr** *A. a.* (birinden) özür dileme, bir sebep/engel vb. göstererek bağışlanmak isteme.

اعتذاراً **i.en** *A. z.* özür dilemek, özrünü açıklayarak bağışlanma istemek amacıyla/için.

اعتراض **i'tirâz** *A. a.* (bir düşünceyi/bir kararı) kabul etmeyip delil isteyerek karşı çıkma/delil göstererek çürütmeye kalkışma. **– etmek** -i kabul etmeyip karşı çıkmak. **– olunmak** kabul edilmeyip karşı çıkılmak.

اعتراضات **i.ât** *A. ç. a.* itirazlar.

اعتراف **i'tirâf** *A. a.* doğruyu kabullenme, doğrunun ne/nasıl olduğunu anlama/bilme. (-e) **– eylemek**/(-i) **– eylemek** (-in doğru olduğunu) kabullenmek.

اعتزاء **i'tizâ'**, اعتزا **i'tizâ** *A. a.* (bir yere/şeye) intisap iddiasında bulunma.

اعتزاز **i'tizâz** *A. a.* (kendini) değerli gösterme/tutma. **– göstermek** (kendini) değerli göstermek.

اعتزال **i'tizâl** *A. a.* 1 (bir köşeye) çekilme, (topluluk içinden) ayrılma, 2 (işten) çekilme, 3 "Mu'tezile" adıyla anılan topluluğun durumu.

اعتزام **i'tizâm** *A. a.* yönelme, yöneliş.

اعتساس **i'tisâs** *A. a.* (geceleri) gezip dolaşma, (gece) dolaşıp kolluk görevi yapma.

اعتساف **i'tisâf** *A. a.* yolsuzluk, haksızlık ve zorbalık.

اعتسافات **i.ât** *A. ç. a.* yolsuzluklar, haksızlıklar.

اعتصام **i'tisâm** *A. a.* 1 -e yapışıp sıkıca tutma, 2 dince yasaklanmış işlerden/şeylerden sakınma. **– etmek/eylemek** -e yapışıp sıkı sıkı tutmak.

اعتضاد **i'tizâd** *A. a.* (birbiriyle) yardımlaşma, (biribirini) koltuklama, (birbirine) yardım etme.

اعتطاف **i'titâf** *A. a.* (örtüye) bürünme, üzerini (bir örtü ile) örtme.

اعتقاب **i'tikâb** *A. a.* veresiye mal satmama.

اعتقاد **i'tikâd** *A. a.* 1 (dinî) inanç, 2 (bir şeye karşı) bağlılık.

اعتقادی **i'tikâdî** *A. s.* inançla, inanmayla ilgili.

اعتقادیات **i'tikâdiyyât** *A. ç. a.* inançla ilgili konular/işler.

اعتکاف **i'tikâf** *A. a.* bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirme. **–a girmek** bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirmek.

اعتلاء **i'tilâ'**, اعتلا **i'tilâ** *A. a.* 1 yükselme, 2 yüksek derecelere erişme.

اعتماد **i'timâd** *A. a.* 1 -e dayanma, 2 -e güvenme, 3 (birine karşı duyulan) güven. **– etmek/eylemek** güvenmek. **– olunmak** güvenilmek.

اعتماداً **i.en** *A. z.* güvenerek.

اعتناء **i'tinâ'**, اعتنا **i'tinâ** *A. a.* (işe) özen gösterme, (işi) özene bezene yapma.

اعتناف **i'tinâf** *A. a.* (bir işe) sertlikle başlama.

اعتناق **i'tinâk** *A. a.* (biriyle) boğaz boğaza gelme.

اعتوبه **u'tûbe** *A. a.* azarlama, paylama yollu söz.

اعتیاد **i'tiyâd** *A. a.* (bir şeyi yapmayı) alışkanlık edinme. **– edilmek** (bir şeyin/işin yapılması) alışkanlık hâline getirilmek.

اعجاب **i'câb** *A. a.* -i hayrete düşürmek, -i şaşırtmak, -i şaşkına çevirmek. **– etmek** -i şaşırtmak, -i hayrete düşürmek.

i'câz اعجاز *A. a.* 1 -i acze düşürme, -i çaresiz bırakma, 2 mucize sayılacak derecede güzel ve etkili söz söyleme, 3 (söz) güzellik ve etkileyicilik bakımından mucize sayılacak derecede olma.

i'câl اعجال *A. a.* acele ettirme.

a'câm[1] اعجام *A. ç. a.* Acemler; *bk.* عجم **acem.**

i'câm[2] اعجام *A. a.* (bir harfi) noktalama, (noktası bulunan bir harfin) noktasını koyma.

a'cez اعجز *A. s.* çok/pek/daha/en zavallı; *bk.* عاجز **âciz.**

a'cel اعجل *A. s.* pek tez, pek sabırsız.

a'cemî اعجمی *A. s.* 1 Arap kavminden olmayan kimse.

u'cûbe اعجوبه *A. a.* insanı şaşkınlığa düşüren tuhaf, garip şey/şaşılacak şey.

a'dâ', اعدا **a'dâ** *A. ç. a.* düşmanlar; *bk.* عدو **adüv(v).**

a'dâd[1] اعداد *A. ç. a.* sayılar; *bk.* عدد **aded.**

i'dâd[2] اعداد *A. a.* (birini) hazırlama, (birini) bir işi yapabilecek duruma getirme.

i'dâdî اعدادی *A. a.* hazırlamaya özgü, hazırlamak için olan.

i'dâdiyye اعداديه *A. a.* eskiden bugünkü lise seviyesinde, öğrenciyi yüksek okula (dârülfünûna) hazırlayan okullara verilen ad. İbtidâiyye ve rüşdiyyeden sonra girilen okullardı.

i'dâm اعدام *A. a.* -i öldürme, -i yok etme, -in varlığını ortadan kaldırma. **– edilmek/olunmak** öldürülmek.

a'del اعدل *A. s.* çok/pek/daha/en adaletli.

a'dâ اعدیٰ *A. s.* çok/pek/daha/en acımasız.

a'de'l-eâdî اعدی الاعادی *A. s.* düşmanların en acımasızı olan (kimse).

a'zâr اعذار *A. ç. a.* özürler; *bk.* عذر **uzr.**

a'zeb اعذب *A. s.* çok/pek/daha/en tatlı, hoş.

a'râb[1] اعراب *A. ç. a.* 1 Araplar, Arap soyundan olan kimseler, 2 bedevî Arap, çölde yaşayan Arap soylu halk , 3 bu soydan gelen kimse. *bk.* عرب **areb.**

i'râb[2] اعراب *A. a. dilb.* (Arapçada) kelimelerin cümlede bulundukları yere ve "âmil" denilen birtakım edatlara göre son harflerinin değişmesi. Sözdiziminin en önemli konusudur.

a'râbî اعرابی *A. s.* çölde yaşayan Araplardan biri, bir göçebe Arap.

a'râz[1] اعراض *A. ç. a.* 1 doğuştan olmayıp sonradan ortaya çıkan eğreti ve geçici nitelikler/durumlar, 2 *man.* kendi başına varlığı bulunmayıp var oluşu kendi başına varlığı bulunan bir şeye bağımlı olan: *renk* gibi; *zıddı:* جوهر **cevher**, 3 *huk.* altın, gümüş, nakit para, hayvan, ölçülebilir ve tartılabilir şeyler dışında kalan ev eşyası, kumaş gibi şeyler; *bk.* عرض **araz.**

i'râz[2] اعراض *A. a.* -den yüz çevirme. **– etmek** -den yüz çevirmek.

a'râf اعراف *A. ç. a.* örfler; *bk.* عرف **urf.**

a'rec اعرج *A. s.* topal, aksak.

a'ref اعرف *A. s.* 1 çok/pek tanınmış (kimse), 2 çok/pek bilgili (kimse).

eaz(z) اعز *A. s.* çok/pek/daha/en değerli, saygıdeğer, ulu (kimse): *e.-i ahbâb* "dostların en değerlisi".

i'zâz اعزاز *A. a.* (birini) ağırlama, saygı gösterme. **– etmek** (bir kimseyi) ağırlamak.

اعزام **i'zâm** *T. a.* (birini) (bir yere) yollama/gönderme. – **eylemek** (birini) (bir yere) yollamak.

اعزه **ızzе** *A. ç. a.* güçlü, değerli, ünlü ve saygın kimseler: *bk.* عزيز **azîz**.

اعسار **i'sâr** *A. a.* güçleştirme.

اعسر **a'ser** *A. s.* pek/en çetin, güç (iş/konu), 2 solak (kimse).

اعشار **a'şâr** *A. ç. a.* 1 onda birler, 2 *mal.* elde edilen ürünün onda birinin karşılıkları; *bk.* عشر **uşr**.

اعشاری **a'şârî** *A. s.* rakamların ona bölünmesi, her onda birin yine ona bölünmesi kuralına uygun.

اعشٰی **a'şâ** *A. s.* gözleri iyi görmeyen (kimse).

اعصاب **a'sâb** *A. ç. a.* sinirler; *bk.* عصب **asab**.

[1]اعصار **a'sâr** *A. ç. a.* asırlar: *bk.* عصر **asr**.

[2]اعصار **i'sâr** *A. a.* (zeytin, üzüm vb.'yi) (suyunu çıkarmak için) baskı ile sıkma.

اعضاء **a'zâ'**, اعضا **a'zâ** *A. ç. a.* 1 uzuvlar, 2 *T.* birinin başkanlı-ğında bir topluluğu/kurulu oluşturanlar ve bunların her biri. (Teklisi bu anlamda kullanılmaz.) *bk.* عضو **uzv**.

اعطاء **i'tâ'**, اعطا **i'tâ** *A. a.* verme.

اعطاف **a'tâf** *A. ç. a.* iyilikler, esirgeyişler, yardımlar, bağışlar; *bk.* عطف **atf**: *a.-i seniyye-i cenâb-i pâdişâhî* "padişah hazretlerinin yüksek değerli iyilikleri/bağışları". (Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.)

اعطف **a'taf** *A. s.* çok/pek/daha/en esirgeyici ve yardımsever (kimse).

اعظام **i'zâm** *A. a.* -i büyütme, -i büyük sayma. – **etmek** -i büyütmek, -i abartmak.

اعظم **a'zam** *A. s.* çok/pek/daha/en büyük.

اعظمیت **a'zamiyyet** *A. a.* büyüklük.

اعفاء **i'fâ'**, اعفا **i'fâ** *A. a.* (-in suçunu/kusurunu) bağışlama.

اعقاب **a'kâb** *A. ç. a.* çocuklar ve torunlar, soy sop; *bk.* عقب **akıb**. (Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.)

اعقل **a'kal** *A. s.* çok/pek/daha/en akıllı.

[1]اعلا **a'lâ** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en yüksek, yüce (kimse/nesne), 2 pek iyi, en hoş, en çok beğenilen (kimse/nesne).

اعلاء **i'lâ'**, [2]اعلا **i'lâ** *A. a.* -i yükseltme. – **ettirmek/eylemek** -i yükseltmek.

اعلال **i'lâl** *A. a.* (Arapçada) kök harfleri arasında 'illet harfleri' denilen ا و ی harflerinden biri bulunan kelimelerin kalıplarında bu harfler yüzünden meydana gelen değişmelerle ilgili kurallar ve uygulama.

[1]اعلام **a'lâm** *A. ç. a.* 1 alâmetler, izler 2 bayraklar, sancaklar, 3 damgalar, 4 (insanlar arasında olgunluk ve erdemle ün kazanmış) bilgili kişiler, *bk.* علم **alem**.

[2]اعلام **i'lâm** *A. a.* 1 -i bildirme, 2 *huk.* mahkeme tarafından verilen bir hükmü/kararı bildiren yazı. – **etmek/eylemek** -i bildirmek.

اعلان **i'lân** *A. a.* 1 -i açığa vurma, -i açıkça bildirme, -i ortaya çıkarıp gösterme, 2 -i (yazı ile) bildirme, -i duyurma, -i ilân etme, 3 -i bildirme/duyurma yazısı, ilân. – **etmek** -i bildirmek.

اعلم **a'lem** *A. s.* çok/pek/daha/en bilgili, en iyi bilen: *Allahü /Vallahü*

a'lemü bi's-savâb "Doğrusunu en iyi bilen Allah'-tır/Doğrusunu en iyi Allah bilir."

اعلومه **u'lûme** *A. a.* sancak, flama benzeri işaret, alâmet.

اعلیٰ **a'lâ** *A. s. bk.* اعلا **a'lâ**.

اعم **eam(m), eam** *A. s.* çok/pek /daha/ en genel ve kapsayıcı.

[1]اعما **a'mâ** *A. s.* kör.

اعماء **i'mâ'**, [2]اعما **i'mâ** *A. a.* -in gözünü kör etme.

[1]اعمار **a'mâr** *A. ç. a.* ömürler; *bk.* عمر **umr**.

[2]اعمار **i'mâr** *A. a.* (bir yeri) şenlendirme, (bir yeri) bakımlı ve bayındır bir duruma getirme.

اعماق **a'mâk** *A. ç. a.* dipler, derinlikler; *bk.* عمق **umk**.

[1]اعمال **a'mâl** *A. ç. a.* işler, ameller; *bk.* عمل **amel**.

[2]اعمال **i'mâl** *A. a.* 1 işleme, yapma, üretme, 2 işletme, kullanma. **– etmek/eylemek** 1 yapmak, üretmek, 2 kullanmak.

اعمام **a'mâm** *A. ç. a.* baba kardeşleri, amcalar; *bk.* عم **am(m)**.

اعمده **a'mide** *A.* direkler; *bk.* عمود **amûd**.

اعمر **a'mer** *A. s.* 1 uzun ömürlü, 2 çok/pek yaşlı (kimse).

اعمیٰ **a'mâ** *A. s. bk.* اعما .

اعناب **a'nâb** *A. ç. a.* yaş üzümler; *bk.* عنب **ıneb**.

اعناق **a'nâk** *A. ç. a.* boyunlar; *bk.* عنق **unk**.

اعنب **a'neb** *A. s.* büyük burunlu (kimse).

اعنق **a'nak** *A. s.* uzun boyunlu (kimse).

اعنه **eınne** *A. ç. a.* dizginler, yularlar; *bk.* عنان **ınân**.

اعواض **a'vâz** *A. ç. a.* bedeller; *bk.* عوض **ıvaz**.

اعوام **a'vâm** *A. ç. a.* yıllar: *bk.* عام **âm**.

اعوان **a'vân** *A. ç. a.* yardımcılar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اعوج **a'vec** *A. s.* eğri, çarpık (nesne).

اعوجاج **i'vicâc** *A. a.* eğrilik. **– göstermek** eğilmek, -den -e (doğru) eğilmek, eğilmiş hâle gelmek.

اعور **a'ver** *A. s.* tek gözlü (kimse).

اعیاد **a'yâd** *A. ç. a.* bayramlar; *bk.* عید **îd**.

اعیان **a'yân** *A. ç. a.* 1 bir toplumun/topluluğun ulu(ları, büyük-leri. (Bu anlam ile teklisi kullanılmayan çoklulardandır.) 2 üyelerinin bir kısmı devlet tarafından, bir kısmı da halk arasındaki ileri gelen kimselerden seçilen yüksek meclis ve bu meclisi oluşturanlardan her biri. (اعضا **a'zâ** gibi hem tekli, hem de çoklu gibi kullanılan kelimelerdendir.) 3 (tekli gibi) kaymakamlık görevini üstlenen memur.

[1]اعین **a'yen** *A. s.* çok/pek/daha/en açık ve belli.

[2]اعین **a'yen** *A. s.* iri gözlü (kimse).

[3]اعین **a'yün** *A. ç. a.* gözler; *bk.* عین **ayn**.

اعین ناس **a.-i nâs** *F. z.* halkın gözü önü.

اغاره **ığâre** *A. a.* yağmalama, yağma yoluyla kapıp alma.

اغالیط **ağâlît** *A. ç. a.* dinleyeni yanıltmak için söylenen sözler, yanıltmaçlar; *bk.* اغلوطه **üğlûta**.

اغانی **ağânî** *A. ç. a.* ezgiler; *bk.* اغنیه **uğniye**.

اغبر **ağber** *A. s.* çok tozlu.

اغبرار **ığbirâr** *A. a.* 1 tozlanma, -in üzerine toz konma, 2 *mec.* (**ı.-i hâtır'dan** kısaltmalı olarak:) -e gücenme.

اغبياء **ağbiyâ'**, اغبيا **ağbiyâ** *A. ç. a.* aklı kıtlar, ahmaklar, bönler; *bk.* غبى **gabî**.

اغتداء **ığtidâ'**, اغتدا **ığtidâ** *A. a.* beslenme.

اغتذاء **ığtizâ'**, اغتذا **ığtizâ** *A. a. yuk. m. bk.*

اغتراب **ığtirâb** *A. a.* yaşadığı yerden ayrılıp başka yere gitme, gurbete gitme.

اغترار **ığtirâr** *A.* 1 *a.* aldanma, (güvenilmeyecek bir şeye) güvenme, 2 farkında olmama, aymazlık.

اغتسال **ığtisâl** *A. a.* yıkanma, yunma, arınma. – **eylemek** yıkanmak.

اغتشاش **ığtişâş** *T. a.* 1 karışıklık, düzensizlik, 2 saf olmama, içinde katkı maddesi bulunma, 3 (maden para için) ayarı düşük olma.

اغتشاشات **ı.ât** *T. a.* karışıklıklar, bozukluklar, düzensizliğe yol açan işler/durumlar.

اغتصاب **ığtisâb** *A. a.* (bir şeyi) zorla alma, eline geçirme.

اغتطاء **ığtitâ'**, اغتطا **ığtitâ** *A. a.* örtünme, (bir) (örtü ile) sarınma.

اغتلاف **ığtilâf** *A. a.* (kılıç vb.) kına girme/kına sokulma.

اغتلام **ığtilâm** *A. a.* hırsa/şehvete kapılma.

اغتمام **ığtimâm** *A. a.* üzüntüye kapılma, üzgün hâle gelme.

اغتناء **ığtinâ'**, اغتنا **ığtinâ** *A. a.* zenginleşme.

اغتنام **ığtinâm** *A. a.* 1 -i yağmalama, yağma ile mal kazanma, 2 -e yağma usulü kazanç gözüyle bakma.

اغتياب **ığtiyâb** *A. a.* (birini) arkasından çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma.

اغتياظ **ığtiyâz** *A. a.* kin duyarak öfkelenme.

اغتيال **ığtiyâl** *A. a.* -i ansızın basıp öldürme.

اغثر **ağser** *A. s.* boz ve esmer renkli (kimse), 2 çok tüylü (aba, kilim). *a.* 1 karabatak, 2 *mec.* ayak takımı, serseri güruhu.

اغذيه **ağdiye** *A. ç. a.* gıdalar; *bk.* غذاء **ğıdâ**.

اغذيه **ağziye** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

اغر **ağar(r)** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en beyaz ve parlak (nesne), 2 pek mağrur ve saygın (kimse).

اغراء **ığrâ'**, اغرا **ığrâ** *A. a.* 1 -i -e karşı kışkırtma, 2 -i yüreklendirme, -in istediğini kamçılama. – **etmek** -i -e karşı kışkırtmak, -i yüreklendirmek, -i hırslandırmak.

[1]اغراس **ağrâs** *A. ç. a.* yeni dikilmiş fidanlar. (Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.)

[2]اغراس **ığrâs** *A. a.* (fidan vb.'yi) toprağa dikme.

اغراض **ağrâz** *A. ç. a.* 1 dilekler, niyetler, maksatlar; *bk.* غرض **ğaraz**, 2 kötü dilekler, kötü niyetler.

اغراق **ığrâk** *A. a.* 1 -i (suda) boğma, 2 *ed.* (birini) (övmede ve yermede) abartma.

اغراقات **ı.ât** *A. ç. a. ed.* akılca olabilir görülen, ama uygulamada olabilirliği bulunmayan sözler, abartmalar, abartılar.

اغراقيات **ığrâkıyyât** *A. ç. a. ed.* abartı türünden saçma sapan sözler.

اغرب **ağreb** *A. s.* pek şaşırtıcı, pek tuhaf, daha/en şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü (durum/nesne).

اغرب غريب **a.-i garîb** *F. s.* son derecede şaşkınlık verici (durum/nesne).

اغربه **ağribe** *A. ç. a.* kargalar; *bk.* غراب **ğurâb**.

[1]اغزاء **ağzâ'**, اغزا **ağzâ** *A. ç. a.* gazalar; *bk.* غزاء **ğazâ'**.

[2]اغزاء **ığzâ'**, اغزا **ığzâ** *A. a.* (askeri) gazaya gönderme, savaşmaya yollama.

اغزل **ağzel** *A. s.* 1 pek Aşıkça olan, pek âşıkça duyguları dillendiren (söz/şiir), 2 şiddetli, tir tir titreten (sıtma).

اغساس **ığsâs** *A. a.* (konuğa) güzel yemekler yedirme.

اغشيه **ağşiye** *A. ç. a.* 1 örtüler, perdeler, 2 *anat.* kimi organları kaplayan ince zarlar; *bk.* غشاء **ğışâ'**.

اغصان **ağsân** *A. ç. a.* ağaç dalları; *bk.* غصن **ğusn**.

اغضاء **ığzâ'**, اغضا **ığzâ** *A. a.* -e göz yumma, -i görmezlikten gelme. **– etmek** -i görmezlikten gelmek, -e göz yummak.

اغضاب **ığzâb** *A. a.* (birini) kızdırma, öfkelendirme. **– etmek/eylemek** öfkelendirmek.

اغضب **ağzab** *A. s.* çok/pek/daha/en öfkeli (kimse).

اغضف **ağzaf** *A. s.* uzun ve sarkık kulaklı (hayvan).

اغطيه **ağtıye** *A. ç. a.* örtüler, perdeler; *bk.* غطاء **ğıtâ'**.

اغفال **ığfâl** *A. a.* (birini) aldatma, (birinin) yanlış bir şey yapmasına yol açma. **– etmek** -i aldatmak, yanlış (bir) iş yapmaya yönlendirmek.

اغفالات **ı.ât** *A. ç. a.* aldatmalar, yanlış yapmaya yönlendirmeler.

اغفاليات **ığfâliyyât** *A. a.* aldatma ile ilgili şeyler/durumlar/davranışlar.

اغلاظ **ığlâz** *A. a.* kaba konuşma, kaba ve çirkin söz söyleme.

اغلاظات **ı.ât** *A. ç. a.* kaba ve çirkin sözler.

اغلاف **ığlâf** *A. a.* (kılıç vb.'yi) kınına koyma.

[1]اغلاق **ağlâk** *A. ç. a.* 1 kilitler, 2 *mec.* kapalı, anlaşılmaz şeyler; *bk.* غلق **ğalak**.

[2]اغلاق **ığlâk** *A. a.* 1 -i kapama, 2 (sözü) kapalı/karışık ve anlaşılmaz kılıkta söyleme

اغلاقات **ı.ât** *A. ç. a.* karışık, anlaşılmaz sözler.

اغلال **ağlâl** *A. ç. a.* ayağa vurulan/boyuna geçirilen demir hal-kalar, prangalar; *bk.* غل **ğul(l)**. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اغلب **ağleb** *A. s.* çok/pek/daha/en üstün/güçlü.

اغلب احتمال **a.-i ıhtimâl** *F. z.* en güçlü olasılıkla, olması en çok beklendiği üzere.

اغلظ **ağlaz** *A. s.* çok/pek/daha/en kaba ve çirkin (nesne/söz vb.).

اغلف **ağlef** *A. s.* 1 kabuklu, örtülü (nesne), 2 sünnetsiz (erkek).

اغلوطه **uğlûta** *A. a.* konuşanı /tartışanı yanıltma amacıyla düzülen söz, yanıltmaç.

[1]اغماد **ağmâd** *A. ç. a.* kınlar; *bk.* غمد **ğımd**.

[2]اغماد **ığmâd** *A. a.* (bir şeyi) kabına koyma, (eşyayı) bir yere sokuşturma.

[1]اغماض **ağmâz** *A. ç. a.* göz yummalar; *bk.* غمض **ğamz**.

[2]اغماض **ığmâz** *A. a.* -e göz yumma, -i görmez görünme, görmez gibi yapma.

اغماض عين ı.-ı **ayn** *F. a.* -i göz görmezlikten gelme.

اغمام **ığmâm** *A. a.* -i üzme, -in üzülmesine yol açma.

اغن **ağan(n)** *A. s.* burundan konuşan, hımhım (kimse).

اغناء **ığnâ'**, اغنا **ığnâ** *A. a.* 1 -in elini bollaştırma, -i zenginleştirme, -i maddî sıkıntı ve darlıktan kurtarma, 2 -i yardım bekler durumdan kurtarma, -i yeter bulur duruma getirme. **– etmek** -i zenginleştirmek, -e zenginlik vermek.

اغنام **ağnâm** *A. ç. a.* 1 koyunlar, keçiler, 2 koyun, keçi ve diğer hayvanlardan alınan vergi ve bundan elde edilen gelirler; *bk.* غنم **ğanem**.

اغنىٰ **ağnâ** *A. s.* çok/pek/daha/en varlıklı, zengin (kimse).

اغنى الاغنيا **ağne'l-ağniyâ** *A. s.* zenginlerin en zengini, en büyük zengin (kimse).

اغنياء **ağniyâ'**, اغنيا **ağniyâ** *A. ç. a.* varlıklı kimseler, zenginler: *bk.* غنى **ğanî**.

اغنيه **uğniyye** *A. a.* ezgi.

اغواء **ığvâ'**, اغوا **ığvâ** *A. a.* -i ayartma, azdırma. **– etmek** -i ayartmak, -i azdırmak, -i şaşırtmak, -i yoldan çıkarmak.

اغواث **ağvâs** *A. ç. a.* 1 yardımlar, 2 *tas.* Tanrı katına yakınlaşma yolunda sürekli kulluk eden, bu yolda olgunluk ve erginlik kazanmış kimselerin önde gelenleri; *bk.* غوث **ğavs**.

اغوار **ağvâr** *A. ç. a.* dipler, derinlikler; *bk.* غور **ğavr**.

اغوال **ağvâl** *A. ç. a.* karanlık yerlerde korkudan insanın gözü önünde beliren korkunç görüntüler; *bk.* غول **ğûl**.

اغيار **ağyâr** *A. ç. a.* 1 başkaları, 2 yabancılar, bildik ve tanıdık olmayan kimseler 3 sevenlerin sevdiklerine yakınlaşmasını engelleyen kimseler; *bk.* غير **ğayr**.

اغير **ağyer** *A. s.* çok/pek/daha/en gayretli (kimse).

افئده **ef'ide** *A. ç. a.* yürekler, kalpler; *bk.* فؤاد **füâd**.

افاته **ifâte** *A. a.* -i (elden) kaçırma, kaybetme. **– etmek** -i (elden) kaçırmak.

افاخم **efâhım** *A. ç. a.* pek ulu, pek saygın kimseler; *bk.* افخم **efham**.

افاده **ifâde** *A. a.* 1 anlatma, söyleme, 2 anlatış biçimi, söyleyiş, 3 (bir konuyu, bilgiyi) aktarma, bilgi verme, (birini) (bir konuda) bilgilendirme. **– etmek** 1 anlatmak, söylemek, 2 (birine) (bir konuda) bilgi vermek/aktarmak.

افازه **ifâze** *A. a.* (birinin) başarılı olmasını sağlamak.

افاضل **efâzıl** *A. ç. a.* çok erdemli, çok bilgili, pek olgun ve iyi hâlli kimseler; *bk.* افضل **efzal**.

افاضه **ifâza** *A. a.* 1 -i (bir şeyle) iyice/olabildiğince doldurmak, 2 -i bollaştırma, -e bol bol verme/dağıtma. **– etmek** 1 -i (bir şeyle) olabildiğince doldurmak, 2 bol bol vermek/dağıtmak

efâî افاعی *A. ç. a.* engerek yılanları; *bk.* **ef'î** افعی.

ifâkat افاقت *A. a.* (hasta) iyileşmek. – **bulmak** (hasta) iyileşmek.

i.-pezîr افاقت پذیر *F. s.* iyileşmesi mümkün (hastalık/kimse).

i.-yâb افاقت یاب *F. s.* iyileşen (kimse).

efânîn افانین *A. ç. a.* oluşların çeşitliliği, birbirine geçmiş türlü türlü oluşlar; *bk.* **ufnûn** افنون. Asıl anlamı "sarmaşık gibi birbirine karışmış ağaç dalları"dır. Bu anlamda kullanılmamıştır.

iftâ', افتاء **iftâ** افتا *A. a.* fetva verme, fetva ile bir konuya çözüm getirme.

iftiâl افتئال *A. a.* fal tutma, fala bakma, falcılık.

üftâdegî افتادگی *F. a.* düşkünlük.

üftâde افتاده *F. a.* düşkün, zavallı, acınacak durumda olan (kimse).

iftâl افتال *F. s.* 1 yarık, yırtık, 2 dağınık.

iftâlîde افتالیده *F. s.* 1 yarılmış, yırtılmış (nesne), 2 dağılmış, saçılmış (nesne).

üftân ü hîzân افتان و خیزان *F. z.* düşe kalka.

iftitâh افتتاح *A. a.* 1 açma, 2 başlama, 3 başlangıç.

i.-ı kelâm افتتاح کلام *F. a.* 1 söze başlama, 2 sözün başı/başlangıcı.

iftihâr افتخار *A. a.* 1 övünme, 2 övünme vesilesi olan kişi. – **etmek/eylemek** övünmek.

iftihâriyyât افتخاریات *A. ç. a.* övünme yolunda söylenmiş sözler.

iftirâ', افتراء **iftirâ** افترا *A. a.* (birine) yalan yere ve aslı olmayan bir suç yükleme, (birini) aslı olmayan bir suçla suçlama. – **etmek** (birini) yalan yere ve aslı olmayan bir şeyle suçlamak.

iftirâs افتراس *A. a.* (yırtıcı hayvan) çekip yırtarak parçalama.

iftirâk افتراق *A. a.* 1 -den ayrılma, 2 dağılma.

iftisâl افتصال *A. a.* 1 (çocuğu) sütten kesme, 2 (fidanı) köküyle çıkarıp başka yere dikme.

iftizâh افتضاح *A. a.* utanılacak/yüzü kızaracak duruma düşme.

iftiâl افتعال *A. a.* 1 iş edinme, kendiliğinden iş yapma, 2 *dilb.* (Arapçada) bu adla anılan bir fiil kalıbı. Çatısı edilen/dönüşlü görünüşte olduğu için bu ad verilmiştir.

iftikâr افتقار *A. a.* 1 yoksul durumda bulunma, (bir şeye) ihtiyacı olma, 2 (kendini) yoksul gösterme.

iftikâl افتکال *A. a.* (bir işte) çok çalışma, (bir işe) çok emek verme, (bir başarılı sonucun elde edilmesinde) çok pay sahibi olma.

iftinân افتنان *A. a.* (sözü) bir yolda/bir türlü değil, yürlü yollarla/türlü türlü söyleme.

ifcâs افجاس *A. a.* (anlamsız/değersiz şeylerle) böbürlenme.

ifhâş افحاش *A. a.* kötü söz söyleme.

i.-i kelâm افحاش کلام *F. a.* kötü söz söyleme.

ifhâm افحام *A. a.* (atışmada) (karşı tarafı) susturma. – **etmek** -i susturmak.

ifhâr افخار *A. a.* -i kıvandırma, -i övündürme, (değerli ve üstün oluşu yüzünden) -i başkasından üstün tutma.

افخم **efham** *A. s.* pek ulu, pek saygın (kimse).

افر **efer(r)** *A. s.* pek hızlı koşan /kaçan, ayağı pek tez (kimse).

افراج **ifrâc** *A. a.* -den açılma, -den ayrılma, -den ayrılıp uzaklaşma.

افراخته **efrâhte** *F. s.* yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş.

افراد **efrâd** *A. ç. a.* fertler, kişiler; *bk.* فرد **ferd**.

افرار **ifrâr** *A. a.* -i kaçırma, -i kaçmak zorunda bırakma.

[1]افراز **-efrâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yükselten, kaldıran: *ser-efrâz* "baş yükselten, yani: ünlü, tanınmış, büyük (kimse)".

[2]افراز **ifrâz** *A. a.* -i bölük bölük etme, ayırma, pay etme.

افرازات **i.ât** *A. a. tıp* vücudun bir yerindeki bir kesikten/bir yaradan kan, irin vb. akma, 2 akan /çıkan şey.

افراس **efrâs** *A. ç. a.* atlar; *bk.* فرس **feres**.

افراشته **efrâşte** *F. s.* yukarı kaldırılmış (nesne).

افراط **ifrât** *A. a.* ileri gitme, abartma, ölçüyü kaçırma, sınırı aşma; *ziddı:* تفريط **tefrit**. **– ile** aşırı biçimde, aşırı derecede.

افراط محبت **i.-ı muhabbet** *F. a.* sevgide aşırılık, aşırı sevgi.

افراط و تفريط **i. u tefrît** *F. a.* (ölçüde/ölçülülükte) çokluk ve azlık bakımından aşırılık, (ölçüyü tutturmakta) başarısız olma, (işin) ortasını bulamama, ya çok ya da az yapma.

افراغ **ifrâğ** *A. a.* (erimiş madeni) kalıba dökme, 2 -e şekil verme, -i bir biçime sokma, 3 -i saçma, -i dökme, -i dağıtma. **– etmek** -i saçmak, -i dökmek.

افرق **efrak** *A. s.* (uçları/iki yanı) pek ayrık, çatal (nesne).

افرنج **efrenc** *A. a.* Avrupalı.

افرنجی **efrencî** *A. a.* Avrupalılara özgü, Avrupalılarla ilgili/ilişkili.

افرنقاع **ifrinkâ'** *A. a.* (parmak) çıtırdatma.

افروخته **efrûhte** *F. s.* yakılmış, tutuşturulmuş, alevlendirilmiş, yanık.

افروز **-efrûz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçan, saçıcı: *âlem-efrûz* "dünyaya ışık saçıcı", *buhûr-efrûz* "(ortalığa) güzel koku saçan", *meclis-efrûz-i kerem* "meclise iyilik ve bağış saçıcı".

افروغ **efrûğ** *F. a.* ışık; *bk.* فروغ **fürûğ**.

افريدون **Efrîdûn** *F. a. bk.* فريدون **Ferîdûn**.

افريز **ifrîz** *A. a.* dam kenarlarındaki çıkıntı, saçak.

افزا **-efzâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 arttırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâl) verici/kazandırıcı, (bir hâle) düşürücü: *safâ-efzâ* "neşelendirici, neşe verici", *hayret-efzâ* "hayrete düşürücü".

افزاع **efzâ'** *A. ç. a.* korku ile bağırmalar, korku içinde haykırışlar: *bk.* فزع **feza'**. (Teklisi daha çok kullanılmıştır.)

افزايش **efzâyiş** *F. a.* artış, çoğalış, artma, çoğalma.

افزود **-efzûd** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 arttırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâle) düşürücü: *küfr-efzûd* "küfre düşürücü".

افزون **efzûn** *F. s.* çok, bol.

افزونی **efzûnî** *F. a.* çokluk, bolluk.

افساد **ifsâd** *A. a.* 1 (bir şeyin düzenini) bozma/(olağan işleyişini) değiştirme, 2 bozgunculuk etme, kargaşa çıkarma. **– etmek** (bir şeyin düzenini) bozmak.

افسادات **i.ât** *A. a.* bozgunculuklar.

افسار **efsâr** *F. a.* yular.

افسانه **efsâne** *F. a.* 1 anlatılagelen şey, hikâye, destan, 2 dillere düşmüş ilgi çekici olay, 3 boş, asılsız, uydurma, yalan şeyler.

افسانه پرداز **e.-perdâz** *F. s.* masal anlatan, hikâye anlatan/düzen (kimse).

افسانه پردازی **e.-perdâzî** *F. a.* masal/hikâye düzücülük.

افسانه کوی **e.-gûy** *F. s.* 1 hikâye anlatan, masal söyleyen (kimse), 2 asılsız sözler söyleyen (kimse).

افسای **efsâ/efsây** *F. s.* büyücü.

افسد **efsed** *A. s.* pek kötü, pek bozuk.

افسر **efser** *F. a.* soyluluk, güç ve egemenlik sembolü olarak başa giyilen gösterişli ve süslü başlık, taç.

افسردگی **efsürdegî** *F. a. mec.* 1 donukluk, tutukluk, hareketsizlik 2 duygusuzluk.

افسرده **efsürde** *F. s.* 1 donmuş, donuk (su), 2 *mec.* tutuk, hareketsiz, gayretsiz (kimse), 3 duygusuz (kimse).

افسرده دل **e.-dil** *F. s. mec.* gönlü donuk, duygusuz (kimse).

افسرده دلی **e.-dilî** *F. a. mec.* duygusuzluk.

افسرده دماغ **e.-dimâğ** *F. s.* beyni donmuş/uyuşmuş (kimse).

افسردکان **e.gân** *F. ç. a. mec.* 1 donuk, tutuk, hareketsiz ve gayretsiz kimseler, 2 duygusuz kimseler.

افسرده مزاج **e.-mizâc** *F. s.* ağır, donuk ve soğuk yaradılışlı (kimse)

افسق **efsak** *A. s.* pek edepsiz, pek kötü (kimse).

افسوس **efsûs** *F. ünl.* Yazık! Eyvah! *a.* pişmanlık, (elden kaçan bir şey için) yazıklanma, "Yazık yazık" deme.

افسون **efsûn** *F. a.* (*T. h. dili*: **afsun**) büyü, sihir; *bk.* فسون **füsûn**. **– etmek** büyü yapmak, büyü ile etkilemek.

افسونکر **e.ger** *F. a.* büyücü.

افسونکری **e.gerî** *F. a.* büyücülük.

افشاء **ifşâ'**, افشا **ifşâ** *A. a.* 1 (gizli bir işi/konuyu) açığa vurma, meydana çıkarma, herkese duyurma; *zıddı:* کتم **ketm**. 2 -i yayma, -i duyurma. **– etmek** (gizli bir işi/konuyu vb.'ni) herkese duyurmak.

افشان **-efşân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, serpici: *hûn-efşân* "kan dökücü/saçıcı", *müşg-efşân* "misk saçıcı".

افشرده **efşürde** *F. s.* sıkılmış (meyve).

افصاح **ifsâh** *A. a.* açık ve düzgün söz söyleme.

افصح **efsah** *A. s.* çok/pek/daha/en güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili konuşan/söz söyleyen (kimse).

افصح الفصحا **efsahu'l-fusahâ** *A. s.* güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili söz söyleyenlerin en üstünü olan (kimse).

[1]افضال **efzâl** *A. ç. a.* bağışlar, iyilikler; *bk.* فضل **fazl**.

[2]افضال **ifzâl** *A. a.* erdemlilik gösterme, iyilik etme. **– etmek** erdemlilik göstermek.

افضح **efzah** *A. s.* pek utanmaz, her türlü kötülüğü uluorta işleyen pek arsız ve hayasız (kimse).

افضل **efdal** *A. s.* (değerce/erdemce) çok/pek/daha/en üstün.

افضليت **efdaliyyet** *A. a.* (değerce/erdemce) üstünlük.

افطار **iftâr** *A. a.* 1 oruç bozma/açma, 2 oruç bozmak için yenilen şey.

افعال **ef'âl** *A. ç. a.* 1 işler, 2 *dilb.* fiiller; *bk.* فعل **fi'l**.

افعى **ef'â, ef'î** *A. a.* engerek yılanı; **ef'î** daha çok kullanılır.

افغان **efğân** *F. a.* (çekilen acıdan ötürü) bağırma, inleme, çığlık atma. **– etmek** bağırmak, inlemek, çığlık atmak.

افق **ufk, ufuk** *A. a.* göğün yeryüzüne bitişik gibi görünen kenarları.

افقار **ifkâr** *A. a.* -i yoksul etme, i yoksul duruma düşürme.

افقر **efkar** *A. s.* çok/pek/daha/en yoksul (kimse).

افقر العباد **efkarü'l-ıbâd** *A. a.* kulların en yoksulu/en değersizi.

افقر فقرا **e.-ı fukarâ** *F. s.* fakirlerin en fakiri olan (kimse).

افقه **ufka** *A. a.* ince deri, -özellikle- sünnette kesilen deri.

افقى **ufkî** *A. s.* yatay; *zıddı:* عمودى **amûdî**.

افك **ifk** *A. a.* (olmayan/olmamış bir şeyi) varmış/olmuş gibi gösterme, (birine) (bir kötülük/suç) yükleme.

[1]افكار **efgâr** *F. a.* yaralı, yaralanmış; *bk.* فكار **figâr**.

[2]افكار **efkâr** *A. ç. a.* düşünceler; *bk.* فكر **fikr**.

افكن **-efgen** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 atıcı, salıcı, 2 yayıcı, 3 (yere) yıkıcı, (yere) düşürücü, 4 kurucu: *esâs-efgen* "temel atıcı, (yapı) kurucu", *pertev-efgen* "ışık salıcı, aydınlatıcı", *hasm-efgen* "düşmanı (yere) yıkıcı", *zıll-efgen* "gölge yayıcı /salıcı".

افكنده **efgende** *F. s.* yıkılmış, düşürülmüş, yere serilmiş (kimse/nesne), 2 *mec.* düşkün, acınacak hâlde, zavallı (kimse).

افلاء **iflâ', iflâ** *A. a.* (çocuğu) memeden ayırma, sütten kesme.

افلاح **iflâh** *A. a.* durumunu düzeltip esenliğe çıkma. **– olmak** -in durumu düzelmek, esenliğe çıkmak.

افلاس **iflâs** *A. a.* 1 *tic.* hesabını bilememek yüzünden batma, (*h. dili*) topu atma, 2 (bir şey) bitip tükenme, değerini yitirme.

افلاطون **Eflâtûn** *A. a.* 1 Eski Yunan'ın ünlü düşünürü. Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocası. 2 *mec.* düşünür, filozof.

[1]افلاطونى **Eflâtûnî** *A. s.* Eflâtûn ile ilgili/ilişkili, Eflâtûn'a ait ve özgü.

[2]افلاطونى **eflâtûnî** *T. s.* (rengi) leylak ile erguvanî arasında açık mora çalan. *a.* bu rengin adı.

افلاق **iflâk** *A. a. ed.* yeni anlamlar, yeni mazmunlar bulmak, söylenmedik sözler söylemek.

افلاك **eflâk** *A. ç. a.* gökler; *bk.* فلك **felek**.

افلاكى **eflâkî** *F. s.* göklerle ilgili ve ilintili, göklerde bulunan.

افلاكيان **eflâkiyân** *F. a.* 1 göklerde oturanlar, gök varlıkları, melekler, 2 yıldızlar ve gezegenler; *bk.* افلاكى **eflâkî**.

افلج **eflec** *A. s.* 1 omuzları geniş, kollarının arası açık (kimse), 2 seyrek, açık, ayrık.

افلج الاسنان **eflecü'l-esnân** *A. s.* seyrek dişli (kimse).

افلس **efles** *A. s.* pek zügürt, en züğürt.

ifnâ', افنا **ifnâ** *A. a.* -i yok etmek, -i tüketmek, -i ortadan kaldırmak.

efnân افنان *A. ç. a.* türler, çeşitler, cinsler. (Teklisi olan فن **fen(n)** bu anlamda kullanılmamıştır.)

üfnûn افنون *A. a.* 1 cins, tür, çeşit, 2 saçma sapan söz, 3 dedikodu, 4 içiçe geçmiş, karışık dallar.

efvâc افواج *A. ç. a.* bölükler, takımlar; *bk.* **fevc** فوج.

efvâh افواه *A. ç. a.* ağızlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

üfûl افول *A. a.* (güneş, ay ve yıldız) batma, gözden kaybolma.

[1]**efhâm** افهام *A. ç. a.* 1 zihinler; düşünme, anlama güç ve yetenekleri, 2 anlayışlar.

[2]**ifhâm** افهام *A. a.* (bir şeyi) (birine) anlatma, bildirme.

efhem افهم *A. s.* çok/pek/daha/en tez anlayışlı, zihni pek açık, anlayış ve kavrayışı çok yüksek (kimse).

efîn افين *A. s.* 1 kafası çalışmayan, boş kafalı, düşünme ve görüş yeteneği olmayan (kimse), 2 çürük ceviz.

efyûn افيون *F. a.* afyon; *bk.* آفيون

e.-keş افيونكش *F. a.* afyonkeş, afyon çekici, afyon tutkunu.

efyûnî افيونى *F. s. yuk. bk.*

ikâe اقائه *A. a.* (birini) kusturma.

ekâhî اقاحى *A. ç. a.* papatya çiçekleri; *bk.* **ukhuvân** اقحوان.

ekârib اقارب *A. ç. a.* yakın akrabalar; *bk.* **akreb** اقرب. (Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.)

ekâsîm اقاسيم *A. ç. a.* paylar, kısmetler, hisseler. **kısm**'ın katmerli çoklusudur. قسم

ekâsır اقاصر *A. ç. a.* pek kısa şeyler; *bk.* **aksar** اقصر.

ekâsıre اقاصره *A. ç. a.* kayserler, Roma ve Bizans hükümdarları; *bk.* **kaysar** قيصر.

ekâsî اقاصى *A. ç. a.* pek ırak yerler; *bk.* **aksâ** اقصى.

ıkâle اقاله *A. a. huk.* iki kişi arasındaki sözleşmeyi/anlaşmayı bozma.

ekâlîm اقاليم *A. ç. a.* ülkeler, (dünya) üzerinde yaşanan topraklar; *bk.* **ıklîm** اقليم.

ıkâmet اقامت *A. a.* 1 (bir yerde) bir süre/sürekli oturma. **– etmek** (bir yerde) bir süre/sürekli olarak oturmak, 2 *din* camide, namaza başlanacağı vakit müezzinin yüksek sesle قد قامت الصلاة *kad kâme-ti's-salât!* "Haydi namaza kalkın!" diye seslenmesi. **– getirmek** camide namaza başlanacağı vakit müezzin söz konusu işi gerçekleştirmek.

ı.gâh اقامتكاه *F. a.* sürekli oturma yeri.

ı.geh اقامتكه *F. a. yuk. m. bk.*

ıkâme اقامه *T. a.* 1 (bir yerde) oturtma, 2 *T.* (birini) ayağa kaldırma, 3 *T.* meydana koyma, (bir şeyi) (... olarak) sunma, getirme.

ekânîm اقانيم *A. ç. a.* asıllar, ana ilkeler; *bk.* **uknûm** اقنوم.

e.-i selâse اقانيم ثلاثه *F. a.* Hristiyanlığın baba, oğul ve rûhü'l-kudüs olarak belirlenmiş üç esası/prensibi.

ekâvîl اقاويل *A. ç. a.* sözler. **kavl**'in katmerli çoklusudur. قول

ıkbâl اقبال *A. a.* 1 baht açıklığı, talihli olma, 2 (birinin) işi yolunda olma/iyi gitme, (biri) gözde olma/değeri bulunma, bolluk ve genişlik içinde yaşama, 3 (birine) yüz çevirip bakma, ilgi gösterme, 4 istek, ilgi,

eğilim, yöneliş, rağbet. – **etmek** -e ilgi göstermek. – **buyurmak** -e ilgi göstermek, istekli olmak.

ı.-perest اقبال پرست *F. s.* iyi gün dostu, kendi çıkarını önde tutan, dalkavuk (kimse).

akbeh اقبح *A. s.* çok/pek/daha/en çirkin, ayıp.

akbiye اقبيه *A. ç. a.* kaftanlar; *bk.* **kabâ' قباء**.

ıktibâs اقتباس *A. a.* 1 (bir şeyi) -den ödünç alma, -den aktarma, -den alıp yararlanma, 2 (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarma. – **etmek** (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarmak.

ı.en اقتباساً *A. z.* 1 yararlanma yoluyla alarak, 2 aktarıp kullanma yoluyla.

ı.ât اقتباسات *A. ç. a.* (bir yerden) olduğu gibi veya anlamca alınıp aktarılan sözler.

ıktisâ' اقتضا, ıktisâ اقتضاء *A. a.* -i biriktirme.

ıktisâs اقتضاص *A. a.* -i zorla çekip koparma.

ıktıhâm اقتحام *A. a.* 1 (bir şeyi) hor ve değersiz görme, 2 (bir işe) düşünmeksizin birden girişme, -e hemen karşılık verme, -e o anda karşı koyma, 3 -e şiddetle saldırma, 4 (bir şey/bir durum) beklenmedik sırada gelip çatma.

ı.ât اقتحامات *A. ç. a.* şiddetle yapılan saldırılar.

ıktidâ' اقتداء, ıktidâ اقتدا *A. a.* 1 -e uyma, baş durumdaki/baş saydığı birinin yaptığını yapma , 2 (bir şeyin) gereğini yerine getirme, 3 (bir şeyi) örnek tutma.

ı.en اقتداءً *A. z.* uyarak, yoluna/dediğine/yaptığına uygun davranarak.

ıktidâr اقتدار *A. a.* -i yapabilme, -e güç yetme; *zıddı:* **acz عجز**. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "gücü ... gibi/kadar olan, ... ce" anlamında kullanılmıştır: *Cemşîd-ıktidâr* "Cemşîd kadar güçlü" gibi.

ıktirâb اقتراب *A. a.* -e yaklaşma, -e yakınlaşma.

ıktirâh اقتراح *A. a.* 1 birden, düşünmeksizin söyleme. 2 zihin gücü ile elde edilebilen incelik, güzellik ve anlam derinlikleriyle benzersiz (şiir/söz) söyleme.

ı.ât اقتراحات *A. ç. a.* birden, düşünmeksizin ve doğrudan zihin gücüyle söylenmiş şiirler, sözler.

ıktirân اقتران *A. a.* 1 (bir şey) (bir şeye) yaklaşma, yakınlaşma; (bir şey) (bir şeyin) yakınına gelme, 2 *gökb.* gezegenler ile ayın dünyaya nispetle güneşle aynı boylamda bulunmaları; *zıddı:* **tekâbül تقابل**. "İki gezegenin aynı burçta bulunmaları" demek olan **kırân** anlamında da kullanılmıştır. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçenin **-li** ekine denk bir anlatımla yer alır: *adl-ıktirân* "adaletli" gibi.

ıktısâd اقتصاد *A. a.* 1 -i ölçülü davranma, aşırılıktan kaçınma, 2 -i ölçülü kullanma, gereksiz harcama yapmama, ekonomi.

ıktısâr اقتصار *A. a.* (konuşmada) (sözü) kısa kesme, uzatmama. – **etmek** (sözü) kısa kesmek.

ıktizâ' اقتضا, ıktizâ اقتضاء *A. a.* 1 gerekli olma, gerekme, gereklilik, 2 -i

gerekli kılma, gerektirme, 3 gerek duyulan şey, ihtiyaç. – **etmek** 1) gerekmek, gerekli olmak, 2) -i gerektirmek.

اقتطاف **ıktıtâf** *A. a.* 1 (meyve, çiçek vb.'yi) devşirme, toplama, 2 *mec.* (yapılan bir işin) olumlu karşılığını görme. – **etmek** devşirmek. – **olunmak** devşirilmek, derlenmek.

اقتفاء **ıktifâ'**, اقتفا **ıktifâ** *A. a.* (birinin) arkasından gitme/yoluna uyma/yolunu izleme, – **eylemek** (birinin) arkasından gitmek, (birinin) gittiği yolu izlemek.

اقتفاءً **ıktifâen** *A. z.* (birinin) izini izlemek suretiyle/arkası sıra giderek.

اقتناص **ıktinâs** *A. a.* (hayvanı) (tuzağa dürürüp) avlama.

اقتياد **ıktiyâd** *A. a.* (hayvanı) yedme, sürüp götürme.

اقحاط **ıkhât** *A. a.* -i açlığa uğratma, -in aç kalmalarına yol açma.

اقحوان **ukhuvân** *A. a.* papatya.

اقداح **akdâh** *A. ç. a.* kadehler; *bk.* قدح **kadeh**.

اقدار **ıkdâr** *A. a.* 1 (birine) güç verme, (paraca ve sözünün geçerliği bakımından) (birinin) gücünü artırma, 2 (birini) (geçimliğini artırmak suretiyle) geçim sıkıntısından kurtarma. – **etmek** (birine) güç vermek, (birini) güçlü duruma getirmek.

[1]اقدام **akdâm** *A. ç. a.* ayaklar; *bk.* قدم **kadem**.

[2]اقدام **ıkdâm** *A. a.* çaba gösterme; sürekli, yılmadan ve bıkmadan çalışma. – **etmek/kılmak** çaba göstermek, sürekli çalışmak.

اقدام تام **ı.-i tâm** *F. a.* gücünü sonuna dek harcayarak, olanca güçle çalışma.

اقدامات **ı.ât** *A. ç. a.* yılmadan ve bıkmadan sürdürülen çalışmalar, gösterilen üstün çabalar.

اقدس **akdes** *A. s.* çok/pek/daha/en kutlu.

اقدم **akdem** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en eski, 2 daha önce.

اقرار **ıkrâr** *A. a.* 1 (doğruyu ve gerçeği) saklamayıp söyleme, itiraf, 2 -i dille söyleme, -i dile getirme, 3 -i doğrulama, -in doğruluğunu söyleme; *zıddı:* انكار **inkâr**. – **etmek** dile getirmek.

اقراض **ıkrâz** *A. a.* ödünç verme. – **etmek** ödünç vermek.

اقراضات **ı.ât** *A. a.* ödünç verilen paralar.

اقران **akrân** *A. ç. a.* aynı yaşta olanlar, yaştaşlar; *bk.* قرين **karîn**. Tekli yerinde de kullanılır.

اقران و امثال **a. ü emsâl** (yaşça) birbirine yakın ve denk olanlar.

اقرب **akreb** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en yakın, 2 yakın: *daha akreb*.

اقرباء **akribâ'**, اقربا **akribâ** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **akrabâ**) akrabalar, (aralarında kan ve evlilik bağı bulunan) yakınlar; *bk.* قريب **karîb**.

اقرح **akrah** *A. s.* alnı beyaz, akıtmalı (at).

اقرحه **akriha** *A. ç. a.* 1 ağaçsız yerler, tarlalar, 2 temiz, yumuşak ve içimi güzel sular; *bk.* قراح **karâh**.

اقرع **akra'** *A. s.* 1 sağı dökülmüş, kel (kimse), 2 ağaçsız, üzerinde bitki bulunmayan, kel (yer).

[1]اقساط **aksât** *A. ç. a.* paylar, hisseler; *bk.* قسط **kıst**.

[2]اقساط **ıksât** *A. a.* dürüstlükle iş görme, adaletten ayrılmama.

[1]اقسام **aksâm** *A. ç. a.* kısımlar, bölükler, parçalar; *bk.* قسم **kısm**.

[2]اقسام **ıksâm** *A. a.* and verme, yemin etme.

اقسومه **uksûme** *A. a.* pay, hisse.

اقشعرار **ıkşi'râr** *A. a.* ürperme.

[1]اقصا **aksâ** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en ırak, uzak, 2 en son, en sonuncu, 3 son noktada, uçta.

اقصاء **ıksâ'**, [2]اقصا **ıksâ** *A. a.* -i -den uzaklaştırma.

اقصار **ıksâr** *A. a.* (bir işi) savsaklayıp yapmama.

اقصر **aksar** *A. s.* çok/pek/daha/en kısa (nesne).

اقصر ايام **a.-ı eyyâm** *F. a.* senenin en uzun gecesinin ardından gelen günler.

اقصىٰ **aksâ** *A. s. bk.* اقصا **aksâ**.

اقضى **akdâ** *A. s.* çok/pek/daha/en yerinde, doğru ve adalet ölçülerine uygun hüküm veren/vermeye çalışan (kimse).

اقضى الاصحاب **akda'l-ashâb** *A. s.* sahabiler arasında en doğru hükmü veren; Hz. Ali için kullanılmıştır.

اقطاب **aktâb** *A. ç. a.* kutuplar; *bk.* قطب **kutb**.

[1]اقطار **aktâr** *A. ç. a.* yanlar, yöreler, iller, köşe bucaklar; *bk.* قطر **kutr**.

اقطار السما **aktârü's-semâ** *A. a.* göğün köşe bucağı, dört bir yanı.

[2]اقطار **ıktâr** *A. a.* 1 -i damlatma, -i damla damla akar duruma getirme, 2 (hayvanları) biri ötekinin ardından gidecek şekilde tek sıra olarak birbirine bağlama.

اقطاع **ıktâ'** *A. a.* 1 vergiye bağlı büyük bir arazinin bir bölüğünü belli bir vergi karşılığında (birine) verme, 2 -i delille susturma.

اقعاد **ık'âd** *A. a.* 1 -i (bir yere) oturtma, 2 -i resmî bir makama geçirme. – **etmek/eylemek** 1) -i (bir yere) oturtmak, 2) -i bir makama geçirmek.

اقعار **ık'âr** *A. a.* -i derinleştirme.

اقفاص **akfâs** *A. ç. a.* kafesler; *bk.* قفص **kafes**.

[1]اقفال **akfâl** *A. ç. a.* kilitler; *bk.* قفل **kufl**.

[2]اقفال **ıkfâl** *A. a.* -i kilitleme.

اقل **akal(l)** *A. s.* çok/pek/daha/en az.

اقل قليل **a.-i kalîl** *F. s.* pek az olandan/sayılandan daha da az.

اقلال **ıklâl** *A. a.* -i azaltma.

اقلام **aklâm** *A. ç. a.* 1 kalemler, 2 resmî işlerin görüldüğü, gerekli işlemlerin yapıldığı resmî odalar, bürolar; *bk.* قلم **kalem**.

اقليت **akalliyyet** *A. a.* (sayıca) pek az olma; *zıddı:* كثريت **kesriyyet**.

اقليد **ıklîd** *A. a.* 1 anahtar, 2 anahtarla açılır kapanır alet.

اقليم **ıklîm** *A. a.* yeryüzünün üzerinde yaşanılabilir topraklarından bir parça, ülke, il, diyar.

اقمار **akmâr** *A. ç. a.* 1 aylar, 2 (güneş dışında kalan) yıldızlar; *bk.* قمر **kamer**.

اقمشه **akmişe** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **akmeşe**) kumaşlar; *bk.* قماش **kumâş**.

اقمصه **akmısa** *A. ç. a.* gömlekler; *bk.* قميص **kamîs**.

اقناع **ıknâ'** *A. a.* -i kandırma, -i razı etme.

اقناعيات **ıknâıyyât** *A. ç. a.* kandırıcı sözler/kandırmak için söylenen sözler.

اقنوم **uknûm** *A. a.* asıl, esas, temel; Hristiyanların inandıkları üç esastan her biri; *bk.* اقانيم **ekânîm**.

اقنىٰ **aknâ** *A. s.* ince ve ucu kıvrık burunlu, doğan burunlu (kimse).

اقني الانف **akne'l-enf** *A. s.* ince ve ucu kıvrık burunlu (kimse).

اقوات **akvât** *A. ç. a.* yemekler, yenilecek şeyler; *bk.* قوت **kût**.

اقواس **akvâs** *A. ç. a.* 1 eğriler, çember parçaları, 2 ok atmaya yarayan savaş araçları, yaylar; *bk.* قوس **kavs**.

اقوال **akvâl** *A. ç. a.* sözler; *bk.* قول **kavl**.

اقوام **akvâm** *A. ç. a.* kavimler; *bk.* قوم **kavm**.

اقوای **akvây** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en güçlü, 2 çok/pek/daha/en işe yarar, iş görür, faydalı.

اقوم **akvem** *A. s.* çok/pek/daha/en doğru, güvenilir (kimse).

اقوياء **akviyâ**, اقويا **akviyâ** *A. ç. a.* güçlü kimseler; *zıddı:* ضعفا **zuafâ**; *bk.* قوى **kavî**.

اقهار **ıkhâr** *A. a.* birinin işini bitirme, batırma.

اقيسه **akyise** *A. ç. a.* kıyaslar; *bk.* قياس **kıyâs**.

اكابر **ekâbir** *A. ç. a.* ulu kişiler, pek erdemli ve üst rütbeli kimseler; *bk.* اكبر **ekber**.

اكاذيب **ekâzîb** *A. ç. a.* yalan sözler; *bk.* اكذوبه **ükzûbe**.

اكارم **ekârim** *A. ç. a.* pek cömert kimseler: *bk.* اكرم **ekrem**.

اكاسره **ekâsire** *A. ç. a.* eski Acem hükümdarları; *bk.* كسرى **kisrâ**.

اكاف **ekkâf** *A. a.* semerci, mesleği semercilik olan kimse.

اكال **ekkâl** *A. s.* obur (kimse).

اكباب **ikbâb** *A. a.* 1 yüz üstü düşme, (yere) kapaklanma, 2 (bir şeyin) üstüne düşme, aşırı çalışma.

اكباد **ekbâd** *A. ç. a.* karaciğerler; *bk.* كبد **kebed**.

اكبر **ekber** *A. s.* çok/pek/daha/en büyük, ulu.

اكتاف **ektâf** *A. ç. a.* kürek kemikleri; *bk.* كتف **kitf, ketif**.

اكتتام **iktitâm** *A. a.* -i gizleme, -i gizli tutma.

اكتحال **iktihâl** *A. a.* (göze) sürme çekme. **– bulmak** sürmeli hâle gelmek.

اكتراء **iktirâ'**, اكترا **iktirâ** *A. a.* -i kiralama, -i kira ile tutma.

اكتراب **iktirâb** *A. a.* korkudan /sıkıntılı bir durumdan ötürü üzülme, üzüntü içinde bulunma.

اكتراث **iktirâs** *A. a.* 1 üzüntülü ve düşünceli olma, 2 (bir şeye/işe) önem verme.

اكتراج **iktirâc** *A. a.* (nem etkisiyle) kireçlenme/paslanma.

اكتساء **iktisâ'**, اكتسا **iktisâ** *A. a.* giyinme.

اكتساب **iktisâb** *A. a.* (çalışarak) kazanma, edinme, elde etme. (-den) **– etmek/eylemek** (birinin aracılığı ile/birinin üzerinden) kazanmak, edinmek.

اكتسار **iktisâr** *A. a.* -i kırma.

اكتفاء **iktifâ'**, اكتفا **iktifa** *A. a.* ... ile yetinme, (azı) çok sayma, (bir şeyi) yeter bulma, (bir şeyin fazlasını) aramama. **– etmek/eylemek** yetinmek.

اكتم **ektem** *A. s.* 1 kocaman karınlı (kimse), 2 çok/pek sarsaklayıcı, tembel, hımbıl (kimse).

اکتناه **iktinâh** *A. a.* (bir şeyin) özüne/iç yüzüne ulaşma, gerçek yüzünü bilip anlama, aslını araştırıp anlamaya çalışma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "(... -in özünü/iç yüzünü) öğrenip anlama/kavrama vasfını taşıyan (kimse)" anlamıyla kullanılmıştır: *pâdişâh-i dekâyık-iktinâh* "inceliklerin özünü kavrama vasfını taşıyan padişah".

اکتواء **iktivâ'**, اکتوا **iktivâ** *A. a. tıp* (bir alet vasıtası ile) yara dağlanma.

اکتهال **iktihâl** *A. a.* kocama, ihtiyarlama.

اکتیاد **iktiyâd** *A. a.* hile etme, hileye baş vurma.

اکتیال **iktiyâl** *A. a.* kileyle/bir ölçekle ölçme.

اکثار **iksâr** *A. a.* (sözü) çoğaltma.

اکثار کلام **i.-i kelâm** *F. a.* sözü çoğaltma.

اکثر **ekser** *A. s.* pek çok. *z.* çoklukla, çoğu kez.

اکثری **ekserî** *A. s.* çok olanla ilgili bulunan, çoğu: *hükm-i ekserî* çoğu hüküm. *Gerçi sâhib-lâf olur erbâb-i tab'ın ekseri* mısraı ve *Bağlamaz her şükûfe meyve-i ter – Ekseri bittiği yerde biter* beytinde olduğu gibi, Türkçe 3. kişi iyelikli biçim ile karıştırılmamalıdır.

اکثریا **ekseriyyâ** *A. z.* çoklukla, çok kez, çoğu kez.

اکثریت **ekseriyyet** *A. a.* çokluk.

اکحل **ekhal** *A. s.* gözü sürmeli (kimse).

اکدار **ekdâr** *A. ç. a.* kederler; *bk.* کدر **keder.**

اکدرار **ikdirâr** *A. a.* bulanma, bulanık duruma gelme.

اکذب **ekzeb** *A. s.* en büyük yalan, kuyruklu yalan.

اکذوبه **ükzûbe** *A. a.* yalan/asılsız söz.

اکر **eger** *F. bağl.* ise, -se. Türkçe şartlı cümlelerin başında geldiğinde şartı güçlendirici bir işleyişi vardır.

اکراء **ikrâ'**, اکرا **ikrâ** *A. a.* -i kiraya verme.

اکرام **ikrâm** *A. a.* 1 -i ağırlama, -e saygı gösterme, 2 -e ağırlama amacıyla bir şey verme, 3 -e bağışta bulunma, 4 bağış, iyilik, 5 alışverişte fiyat üzerinden alıcıya yapılan indirim. **– etmek/eylemek** 1) -e saygı göstermek, 2) -e ağırlama amacıyla bir şey vermek, 3 -e bağışta bulunmak.

اکرامات **i.ât** *A. a.* 1 ağırlamalar, 2 (ağırlama amacıyla) (birine/birilerine) yedirilip içirilen şeyler, 3 bağışlar, iyilikler.

اکرامیه **ikrâmiyye** *A. a.* 1 saygı belirtisi olarak verilen hediye/para, 2 şirketlerin yapılan çekilişte hisse senedi sahiplerinden kazananlara verdikleri para.

اکراه **ikrâh** *A. a.* 1 zorla, kendi isteği olmaksızın (bir iş) yaptırma, 2 (bir kimse) istemediği bir işi üzerine alıp yapmak zorunda kalma, 3 *T.* beğenmeme, iğrenme, tiksinme. **– etmek** beğenmemek, tiksinmek. **– gelmek** tiksinti duymak.

اکراهاً **i.en** *A. a.* istemeyerek, istemeye istemeye.

اکرچه **egerçi** *F. bağl.* ise de, -se de. (Türkçenin bir tür birleşik cümlesinde ilk sırada yer alan cümlenin başında gelir, sonraki cümle nesirde çoklukla **ama, ancak, fakat, lâkin** bağlamlarından biriyle bağlanır; nazım dilinde ise, *Şâirlik egerçi*

mu'teberdir – Şi'ri tanımak da bir hünerdir örneğinde olduğu gibi, ikinci cümle bağlamsız bağlanabilir. Bu tür birleşik cümleler karşılaştırma cümleleridir.

اکرم **ekrem** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en cömert (kimse), 2 pek/en şerefli, pek/en değerli ve iyilikçi (kimse): *resûl-i ekrem, serdâr-i ekrem.*

اکرمانه **e.âne** *F. s.* insanca, cömertçe, mert ve cömert olana yakışır: *iltifât-i ekremâne* "insanca iltifat".

اکرمی **ekremî** *A. s.* pek cömert, pek iyilikçi ve değerli kimseyle ilgili/ilişkili.

اکرمیت **ekremiyyet** *A. a.* ekrem olma hâli ve niteliği, ekremlik.

اکره **ekreh** *A. s.* daha/pek iğrenç ve tiksindirici.

اکساء **iksâ'**, اکسا **iksâ** *A. a.* (elbise, kaftan vb.) giydirme. **– etmek** giydirmek.

اکسون **igsûn** *F. a.* büyük kimselerin giydikleri değerli, süslemeli, siyah renkli giysi.

اکسیر **iksîr** *A. a.* 1 değersiz madenleri altına çevirdiği sanılan madde, 2 bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanılan madde, 3 *tıp* iyileştirici özelliği olan kimi maddelerle şeker ve hoş kokulu maddelerin karıştırılmasıyla elde edilen akıcı karışım, şurup, 4 *mec.* iyi bir sonucun elde edilmesini sağlayan son derecede etkili şey: *i.-i seâdet* "mutluluk iksiri".

اکفاء **ekfâ'**, اکفا **ekfâ** *A. ç. a.* denkler, benzerler, (biri öbürüne) örnek olanlar; *bk.* کفؤ **küfü'**.

اکفار **ikfâr** *A. a.* (bir kimse için) "Kâfirdir" deme, (bir kimseyi) kâfir olmakla suçlama.

اکفان **ekfân** *A. ç. a.* kefenler; *bk.* کفن **kefen.**

اکل **ekl** *A. a.* yemek yeme. **– etmek** yemek yemek.

اکله **ekele** *A. ç. a.* yiyiciler, yiyenler; *bk.* آکل **âkil.**

اکلیل **iklîl** *A. a.* hükümdarlık, soyluluk ve güç sembolü olarak başa giyilen süslü başlık, taç.

اکلیل سن **i.-i sinn** *F. a. tıp.* diş tacı, dişlerin diş etleri dışında kalan bölümleri.

اکلیل الملك **iklîlü'l-melik** *A. a.* 1 hükümdar tacı, 2 *bot.* melik otu; "eğrice otu", "koç boynuzu" da denilen bir tür ot.

اکمال **ikmâl** *A. a.* (bir şeyin) (eksiğini/eksiklerini) tamamlama, (bir şeyi) tam ve bütün duruma getirme. **– etmek** (bir şeyin eksiğini/eksiklerini) tamamlamak.

[1]اکمام **ekmâm** *A. ç. a.* ağaç çiçeklerinin kapçıkları; *bk.* کم **kim(m).**

[2]اکمام **ekmâm** *A. ç. a.* yenler, kol ağızları; *bk.* کم **küm(m).**

اکمل **ekmel** *A. s.* çok/pek/daha/en tam, hiçbir kusuru ve eksiği bulunmayan.

اکملانه **e.âne** *F. s.* ekmel olana yaraşır biçimde ve yolda.

اکمل الاکملین **ekmelü'l-ekmelîn** *A. s.* ekmel olanların en önde geleni.

اکملیت **ekmeliyyet** *A. a.* tamlık, kusursuzluk, eksiksizlik.

اکمه **ekmeh** *A. s.* anadan doğma kör (kimse).

اکمهیت **ekmehiyyet** *A. a.* anadan doğma körlük.

اکناف **eknâf** *A. ç. a.* yönler, yanlar; *bk.* کنف **kenef**. Eş anlamlısı olan **etrâf** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *etrâf ü eknâf.*

اکنان **eknân** *A. ç. a.* perdeler, örtüler; *bk.* کن **kin(n)** ve کنان **kinân.**

اکنه **ekinne** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

اکنون **eknûn** *F. z.* şimdi.

اکواب **ekvâb** *A. ç. a.* küpler; *bk.* کوب **kûb.**

[1]اکوار **ekvâr** *A. ç. a.* demirci ve kalaycı ocakları; *bk.* کور **kûr.**

[2]اکوار **ekvâr** *A. ç. a.* zamanlar, süreler, çağlar 2 belirli zaman aralıkları; *bk.* کور **kevr.**

اکواز **ekvâz** *A. ç. a.* bardaklar; *bk.* کوز **kûz.**

اکوان **ekvân** *A. ç. a.* 1 varlıklar, var olan şeyler, 2 dünyalar, âlemler; *bk.* کون **kevn.**

اکول **ekûl** *A. s.* obur, pisboğaz.

اکولانه **e.âne** *F. s.*ve *z.* obur olana yaraşırca.

اکولی **ekûlî** *F. a.* oburluk.

اکیاس **ekyâs** *A. ç. a.* keseler; *bk.* کیس **kîs.**

اکیال **ekyâl** *A. ç. a.* kileler, ölçekler; *bk.* کیل **keyl.**

اکید **ekîd** *A. s.* 1 sağlam, güçlü, 2 kesin, açık.

اکیداً **ekîden** *A. z.* sağlam ve güçlü bir biçimde, 2 kesin ve açık şekilde.

اکیس **ekyes** *A. s.* pek uyanık ve çabuk kavrayışlı (kimse).

اکیله **ekîle** *A. a.* yenmiş şey.

ال **el** *A. takı* Arapçada eklendiği adı belirli yapan, "harf-i tarif" denilen takı. Türkçede, عبدالله *Abdu'llâh* "Allah'ın kulu", حرمین الشریفین *haremeynü'ş-şerîfeyn* "iki şerefli kutsal yer, yani: Mekke ve Medine", محبت الله *muhabbetu'llâh* "Allah sevgisi" örneklerindeki gibi, ad takımlarında, ayrıca zarf ve ünlem olarak kullanılan birleşik biçimlerle bir yargı bildiren kimi kalıp sözlerde görülür:

الآن **el-ân** *A. z.* 1 şimdi, şu anda, şimdiki durumda, 2 daha, henüz, hâlâ.

الامان **el-emân** *A. ünl.* Aman!, Medet! En çok şikâyet ve sığınma anlatır. Yerine göre başka anlatımları da vardır.

الامان خوان **el-emân-hân** *F. s.* "El-emân!" diye bağıran, şikâyet eden, yardım isteyen (kimse).

الامر امرکم **el-emru emruküm** *A. söz* Buyruk sizin buyruğunuzdur.

الانصاف **el-insâf** *A. z.* İnsaf edilsin! İnsaf edilmeli! Dürüstlükle, hakka ve adalete uygun davranma dileği bildirir.

الجزیره **el-Cezîre** *A. a.* Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki bölge, Mezopotamya.

الجنون فنون **el-cünûn fünûn** *A. söz* Delilik türlü türlüdür.

الحاج **el-hâc** *A. a.* hac görevini yerine getirmiş kişi, hacı.

الحاصل **el-hâsıl** *A. z.* sözün özü, hasılı, sonuç olarak, özetle.

الحالة هذه **el-hâletü hâzihî** *A. z.* şimdiki durumda, bu günkü günde, hâlâ, henüz.

الحذر **el-hazer** *A. z.* Sakın!, Sakının!, Sakınalım!, Sakınılsın! (Uyarı anlatır. Yinelemeli de kullanılır.)

el-hased الحسد *A. z.* Kıskançlık duymamak/kıskanmamak elde değil, kıskanırım, kıskanıyorum.

el-hak الحق *A. z.* doğrusu, gerçekten.

el-hukmü li'l-ğâlib الحكم للغالب *A. söz* Söz yenenindir/üstün gelenindir. Sözü geçer olma üstün gelmekledir.

el-hukmü li'llâh الحكم لله *A. söz* Hüküm Allah'ındır.

el-hukmü li-men ğalebe الحكم لمن غلب *A. söz* Söz yenenindir /üstün gelenindir.

el-hamdü li'llâh الحمدلله *A. z.* Yüce Tanrı'ya şükürler olsun.

ed-dâî الداعى *A. a.* duacı. İlmiye sınıfı mensuplarınca "duacınız" anlamında *bendeniz, bendeleri* yerine kullanılırdı. Yazışmalarda **dâîleri** biçiminde de kullanılmıştır.

es-selâm السلام *A. z.* "Esenlik üzerine/üzerinize olsun" anlamında seslenmeli dua sözü. (**Ve** ile birlikte) **ve's-selâm** "Artık selâmdan başka diyecek şey kalmadı, hepsi bu kadar, buraya kadar" demektir.

es-salâ الصلا *A. söz* 1 "Gelin, toplanın, gelen gelsin" anlamında çağrı sözü, 2 "İşte meydan, kendine güvenen gelsin" anlamında meydan okuma sözü.

el-ıyâzü bi'llâh العياذبالله *A. söz* Allah'a sığınırım/Allah'a sığınırız, Allah saklasın, Allah esirgesin. (Sakınma ve esirgeme bildirir.)

el-ğıbta الغبطه *A. söz* imrenmemek elde değil; imrenilir; imrenirim.

el-ğaraz الغرض *A. z.* sözün özü, maksada gelince.

el-ğıyâs الغياص *A. a.* (hükümdar unvanı olarak) yardımcı.

el-kıssa القصه *A. z.* sözün özü, hasılı, elhasıl, gelelim hikâyemize.

el-minnetü li'llâh المنةلله *A. söz* "Şükür ve hamd Allah'a mahsustur" demektir. *Elhamdü li'llâh* gibi şükür sözü olarak kullanılır. Bu durumda "Allaha şükürler olsun" demektir.

el-vedâ' الوداع *A. z.* Allaha ısmarladık, Kalın sağlıcakla, Allah'a emanet olun, Hoşça kalın: *el-vedâ'-gûyâ olmak* "Elvedâ" demek, vedalaşmak.

el-yevm اليوم *A. z.* 1 bugün, şimdiki durumda, 2 hâlâ, henüz.

elâ الا *A. ünl.* bak, dinle, uyanık ol, gözünü aç. Türkçede yalnızca nazım dilinde olmak üzere **ey** ile birlikte **elâ ey** biçiminde kullanılmıştır.

illâ[1] الا *A. bağ.* **in** ان "eğer" ve **lâ** لا "değil" takılarından oluşan bir birleşik yapı. Söze olumsuz şart anlamı katar, Türkçenin bir tür birleşik cümlesinde **yoksa, aksi taktirde** gibi bağlamlara karşılıktır. Dilimizde **و ve** ile birlikte, **والا ve illâ** biçiminde kullanılır: *Uslu dur, ve illâ dayak yersin = Uslu durmazsan dayak yersin; Uslu dur, yoksa/aksi taktirde dayak yersin* gibi. Halk dilinde **illâki (illâ+ki)** biçimi de vardır.

illâ[2] الا *A. takı* 1 Türkçenin **-den başka/gayrı/mâada** gibi takılarına karşılık gelir. Şiirde ve nesirde Arapçadan alıntı, az kullanılmış

bir cümle yapısında görülür: *Senden ey cân munkatı' kılmaz beni illâ ecel.* "Ey can, seni benden ecelden başka bir şey ayırmaz"; *Kimse devrinde figân eylemez, illâ bülbül.* "(Senin) devrinde bülbülden başka kimse ağlayıp sızlanmaz". 2 *T. z.* ille, ille de, hele, özellikle: *Dolmayı çok severim, illâ/ille/ille de lahana dolmasını,* 3 *T. z.* her durumda ve her şartta, mutlak, mutlakâ: *İllâ bulacaksınız diye tutturdu.*

elbâb الباب *A. ç. a.* 1 özler, 2 akıllar. (Teklisi ikinci anlamda kullanılmamıştır.) *bk.* لب **lüb(b).**

ilbâd الباد *A. a.* 1 -i yapıştırma, 2 (bir yırtığa) yama koyma.

ilbâs الباس *A. a.* -i ... ile örtme, -e giydirme. **– etmek** -e giydirmek.

elbet البت *T. z.* 1 mutlaka, her durumda ve şartta, kesin olarak, şeksiz şüphesiz, 2 sonunda, nihayet.

elbette البته *A. z.* (Türkçe metinlerde البتده gibi yazıldığı da olmuştur) mutlaka.

elbise البسه *A. ç. a.* giysiler, giyecekler; *bk.* لباس **libâs.**

iltibâs التباس *A. a.* (bir şey) (biçim/renk/görünüş/yazılış vb. bakımlardan) başka bir şeyle karışma, iki şey arasında (çeşitli bakımlardan) (biri öteki sanılacak derecede) benzerlik bulunma: اولدى kelimesinin *oldu* ve *öldü,* بول kelimesinin *bevl, bol, böl, bul,* كدى kelimesinin *kedi* ve *gidi* okunması gibi.

iltisâm التئام *A. a.* 1 öpme, 2 örtünme.

iltica', iltica التجاء, التجا *A. a.* (-den kaçıp) -e sığınma. **– etmek** (-den kaçıp) -e sığınmak: *Ceyş-i ğamdan kanda etsin iltica ehl-i niyâz.* "El açıp yalvaranlar gam askerinden (kaçıp da) nereye sığınsınlar?"

i.gâh التجاكاه *F. a.* sığınma yeri, sığınak.

i.geh التجاكه *F. a. yuk. m. bk.*

iltihâ', iltihâ التحاء, التحا *A. a.* sakal bırakma.

iltihât التحاط *A. a.* öfkelenme.

iltihâk التحاق *A. a.* -e katılma. **– etmek/eylemek** -e katılmak.

iltihâm التحام *A. a. tıp* (yara) iyileşme, (yaranın ağzı) et bağlayıp bitişme, kapanma.

iltidâ' التداع *A. a.* yanıp yakılma, yalvarıp yakarma.

iltizâm التزام *A. a.* 1 (bir şeyi) (kendine) gerekli kılma, (bir şeyi yapmayı) kendisi için gerekli görme/sayma, 2 (birini) seçme, (birinin) tarafını tutma/taraftarı olma, 3 -i gerektirme, ... sonucunu verme/doğurma, 4 *huk.* devlet gelirlerinden birini/devlete ait veya hususi bir arazinin gelirini bedelini taksitlendirerek vereceğine kefil göstermek yoluyla götürü olarak üstüne alma.

iltisâk التصاق *A. a.* (iki şey) (birbirine) kavuşma/bitişme, (birbiriyle) birleşme. **– etmek** (birbirine) bitişmek.

iltifât التفات *A. a.* 1 -e yüz çevirip bakma, 2 -e değer verme, -i değerli ve önemli sayma, -e ilgi ve yakınlık gösterme, 3 -e güleryüz gösterme, güzel sözler söyleyerek (birinin) gönlünü yapma, 4 *ed.* (sözü) söz edilenden söz söylenene, söz söylenenden sözü söyleyene çevirmek biçimindeki anlatma usulü.

iltikâ', التقا **iltikâ** *A. a.* (iki şey) (bir yerde/noktada) birleşme, (iki şey) (birbirine) kavuşma. التقاء

iltikât *A. a.* -i devşirip toplama, -i bir araya getirme, birden çok kitaba baş vurarak bilgi toplama. – **etmek** toplamak, (birden çok şeyi) toplayıp bir araya getirmek. التقاط

iltikâm *A. a.* -i yutma. – **etmek** -i yutmak. التقام

iltimâs *A. a.* 1 (bir kimse) (birinin bir dileğini yerine getirmek için) (başkasından) (onu) korumasını, (ona) sahip çıkmasını isteme, 2 (resmî sebeplerden veya kişisel ilişkilerden dolayı birbirinin hatırını gözetmek durumunda bulunan iki kişi arasındaki) resmî olmayan istek, rica. التماس

i.ât *A. ç. a.* iltimaslar. التماسات

i.-kerde *F. s.* istenen (nesne). التماس كرده

iltimâ' *A. a.* parıldama, ışık saçma. – **etmek** parıldamak, ışıl ışıl ışımak. Seyrek olarak kimi Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "parıltı" anlamında kullanılmıştır: *Bir ruh-ı mihr-iltimâ' görüp –Hîrelendi gözüm şuâ' görüp.* "Güneş parıltılı bir yanak görüp –Gözüm kamaştı ışık görüp." التماع

iltihâb *A. a.* 1 (ateş) parlama, tutuşma, alev alma, 2 *tıp* vücudun bir yerinde/bir uzvunda meydana gelen ağrılı, ateşli şişlik /kızarıklık. 3 *mec.* iç yarası, gönül derdi. – **etmek** tutuşmak, alevlenmek. التهاب

iltivâ', التوا **iltivâ** *A. a.* 1 (bir şey) burulup bükülme, 2 (iki şey) birbirine sarılıp dolaşma, birbirine girme, 3 (bir şey) eğrilme, bükülme, büklüm hâline gelme, 4 (bir şey), kıvrım kıvrım olma, dalgalanma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "dalga" anlamında kullanılmıştır: *livâ-yi saâdet-iltivâ* "mutluluk dalgalı/dalgası mutluluk olan sancak." *livâ-yi bağy-iltivâ* "azgınlık dalgalı/dalgası azgınlık olan sancak." التواء

iltiyâm *A. a.* (yara) iyileşme, onulma, kapanma. – **bulmak** (yara) iyileşmek.– **olmak** (yara) iyileşmek. التيام

i.-pezîr *F. s.* iyileşen (yara). التيام پذير

ilcâ', الجا **ilcâ** *T. a.* -i zorlama, -e baskı yapma, -i yapmak zorunda bırakma. الجاء

i.ât *T. ç. a.* zorlamalar, zorunluluklar. الجاآت

ilcâm *A. a.* (ata) gem takma. الجام

elcime *A. ç. a.* (hayvanların ağzına takılan) gemler; *bk.* لجام **licâm.** الجمه

ilhâh *A. a.* (bir işin kabul edilmesini ve yapılmasını) rahatsız edici bir biçimde isteme, (bir şeyi yapması için) (birine) ileri derecede baskı yapma/(bir işi yapmak istemeyene) zorla yaptırmaya çalışma. الحاح

ilhâd *A. a.* 1 Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmama, 2 inançsızlık, dinsizlik. الحاد

ilhâk *A. a.* 1 (bir şeye) (bir şey) katma, 2 *dilb.* kelimelerin sonuna harf, ya da takı ekleme. الحاق

i.ât *A. ç. a.* katılan şeyler, katkılar, eklemeler. الحاقات

elhân *A. ç. a.* ezgiler, nağmeler, etkileyici hoş sesler; *bk.* لحن **lahn.** الحان

الخ **ilah** *A. a.* "diğerleri ve sonrakiler de böyledir" demek olan **ilâ âhırihî** sözünün kısaltması, vd.

الد **eled(d)** *A. s.* hakkı kabul etmemekte direnen, hakka karşı direnen (kimse).

الذ **elez(z)** *A. s.* /çok/pek/daha/en tatlı ve hoş.

الزاق **ilzâk** *A. a.* -i yapıştırma.

الزام **ilzâm** *A. a.* (bir konu üzerindeki tartışmada/satranç vb. iddialı oyunlarda) (karşısındakini) susturma/susmak zorunda bırakma, söz söyleyemez duruma sokma. 2 devlet gelirlerinden birinin toplanması işini, belirlenen bedeli peşin/taksitlendirerek ödenmek şartı ile birine verme.

الزاميات **ilzâmiyyât** *A. ç. a.* susturucu sözler.

الزم **elzem** *A. s.* çok/pek/daha/en gerekli.

الزميت **elzemiyyet** *A. a.* 1 pek/son derecede gerekli olma, 2 pek gerekli ve gereksinim duyulan şeyin durumu.

الست **elest** *A. a.* ruhların yaratılıp Yüce Yaratıcı'nın "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorarak onlardan "Evet, rabbimizsin" cevabını aldığı zaman.

[1]السن **elsen** *A. s.* açık seçik, pürüzsüz, doğru ve etkili söz söyleyen (kimse).

[2]السن **elsün** *A. ç. a.* diller; *bk.* لسان **lisân.**

السنه **elsine** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

الصاق **ilsâk** *A. a.* (iki şeyi) (birbirine) bitiştirme/bağlama.

الطاف **eltâf** *A. ç. a.* lutuflar; *bk.* لطف **lutf.**

الطف **eltaf** *A. s.* pek/en güzel, pek/en hoş.

الغاء **ilğâ'**, الغا **ilğâ** *A. a.* -i bozma, kaldırma. **– kılınmak** kaldırılmak.

الغاز **elğâz** *A. ç. a.* 1 bilmeceler, 2 (bilmece gibi) kapalı, anlaşılmaz sözler; *bk.* لغز **lüğaz.**

[1]الف **elf** *A. a.* bin.

[2]الف **elif** *A. a.* Osmanlı Türkçesi alfabesinin ilk harfinin adı.

الفاظ **elfâz** *A. ç. a.* bir anlam gösteren ses birlikleri, ses kapları; *bk.* لفظ **lafz.**

الفاف **elfâf** *A. ç. a.* Dalları birbirine girmiş, içiçe geçmiş ağaçlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

الفت **ülfet** *A. a.* 1 alışma, alışıklık, 2 görüşme, konuşma, 3 dostluk, arkadaşlık, iyi konuşma, 4 (bir şeyi yapmaya/kullanmaya) alışkanlık kazanma. (ile) **– etmek** -e alışmak.

القاء **ilkâ'**, القا **ilkâ** *A. a.* -i -e atma, -i -e bırakma/salma. **– etmek/eylemek** -i bırakmak, -i atmak.

القآت **i.ât** *A. ç. a.* akıl karıştırıcı, zihin bulandırıcı sözler.

القاب **elkâb** *A. ç. a.* lakaplar; *bk.* لقب **lakab.**

القاح **ilkâh** *A. a.* 1 (fidanı) aşılama, 2 (kadını) hamile bırakma.

الكن **elken** *A. s.* peltek, dilinde pelteklik olan (kimse).

اللهى **Allâhî** *F. a.* Allah adamı, Allah'a yakınlaşma yolunda olan, Tanrı dostu, veli.

اللهيان **Allâhiyân** *F. a.* Tanrı dostları, veliler, evliyâ.

[1]الم **elem** *A. a.* ağrı, sızı, (maddî ve manevî) acı, ıstırap.

المزده **e.-zede** *F. s.* acı görmüş, acılı durumlara düşmüş, mustarip (kimse).

e.-zedegân المزدكان *F. s.* acı çekenler, acı içinde olanlar.

[2]**ülüm** ام *F. a.* bölük, kalabalıkça topluluk, grup. **ü. ü.** (*T.* **ulam ulam**) bölük bölük, bölükler hâlinde.

elmâs الماس *F. a.* elmas.

e.-pâre الماس پاره *F. a.* elmas parçası.

ilmâ' الماع *A. a.* 1 -i parlatma, 2 -i gösterme, -i ima etme.

ilmâm المام *A. a.* 1 küçük günah işleme, 2 (bir şey) (başka bir şeyin yerine) konma, (iki şey) (birbirine) yaklaşma, 3 *ed.* iki beyit/mısra arasındaki yakınlık.

elma', المعى **elmaî** *A. s.* pek anlayışlı, pek zeki (kimse).

elvâh الواح *A. ç. a.* üzerine resim yapmaya yarayan yüzü pürüzsüz ve düzgün tahtalar; *bk.* لوح **levh**, لوحه **levha**.

elvân الوان *A. a.* renkler. *s.* 1 birkaç renkli, rengârenk, alacalı (nesne), 2 türlü türlü, birkaç türlü (nesne/hâl); *bk.* لون **levn**.

[1]**elûf** الوف *A. s.* Herkesle görüşüp konuşan, alışık, insan canlısı (kimse).

[2]**ülûf** الوف *A. ç. a.* binler; *bk.* الف **elf**.

ülûhiyyet الوهيت *A. a.* tanrılık, mabutluk.

elviye الويه *A. ç. a.* 1 sancaklar, 2 livalar, mutasarrıfla yönetilen yönetim birimleri; *bk.* لوا **livâ**.

ilâh اله *A. a.* Tanrı, yaratıcı, Allah.

ilhâ', الها **ilhâ** *A. a.* (birini) (oyun, eğlence vb. şeylerle) oyalama.

ilhâb الهاب *A. a.* (ateşi) parlatma, yalımlandırma, alevlendirme.

ilhâm الهام *A. a.* 1 (insanın içine) (bir şey) doğma, 2 içe doğan şey.

ilâhe الهه *A. a.* 1 cahiliyye döneminde dişi sayılan put/tanrıça, 2 *ed. mec.* son derecede güzel kız/kadın.

[1]**ilâhî** الهى *A. a.* Tanrı katıyla ilgili, Tanrısal.

ilâhiyyât الهيات *A. a.* 1 Tanrı ile/Tanrı katıyla ilgili şeyler, 2 *fels.* felsefenin Tanrısal konularla ilgili kısmı, teoloji.

ilâhiyyûn الٰهيون *A. ç. a.* 1 *fels.* Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanan felsefî görüşler, 2 *fels.* felsefenin teoloji kısmıyla uğraşan düşünürler.

[2]**ilâhî** الهى *T. a.* Tanrı'ya yakarış ve övgü konulu şiir. Bestelenmiş olarak tekkelerde ve Mevlid cemiyeti gibi dinî toplantılarda okunur.

[3]**ilâhî** الهى *T. ünl.* Allahım! Tanrım!

ilâhiyyet الٰهيت *A. a.* tanrılık, bütün varlık ve var oluş gerçekliklerini kapsayan bir ve tek oluş, ehadiyyet.

ilâ الى *A. taka* Türkçe **-e** ekiyle **-e kadar** takısına karşılık gelen, "harf-i cer (= cer harfi)" denilen takı. Zarf olarak kullanılan kimi Arapça alıntılarda görülür:

ilâ âhırihî الى آخره *A. z.* sonuna dek.

ile'l-ebed الى الابد *A. z.* sonsuza dek

ile'l-ân الى الآن *A. z.* şimdiye kadar.

elyâf الياف *A. ç. a.* 1 iplikler, teller, lifler, 2 *anat.* sinir örgüleri; *bk.* ليف **lîf**.

elîf اليف *A. s.* 1 alışılan/yakınlık sağlanan (şey), 2 alışmış, alışkın (kimse). **– eylemek** alışmak, yakınlık sağlamak.

elyak اليق *A. s.* çok/pek/daha/en lâyık.

elîm اليم *A. s.* (maddî ve manevî) acı verici, acı çektirici (durum/iş/olay).

[1]الیه **ileyhi** *A. zam.* (erkek için) ona, kendisine: *mûmâ ileyh* "kendisinden ima yoluyla söz edilen erkek".

[2]الیه **ilye, elye** *A. a.* (insan ve hayvanda) arkada bulunan kaba et, sağrı, kıç.

الیها **ileyhâ** *A. zam.* (*dişi için*) ona: *mûmâ ileyhâ* "kendisinden ima yoluyla söz edilen dişi."

الیهم **ileyhim** *A. zam.* (*erkek ve dişi için)* onlara: *mûmâ ileyhim* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen erkek ve dişi kişiler."

الیهما **ileyhimâ** *A. zam.* (*erkek ve dişi için*) o ikisine: *mûmâ ileyhimâ* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen iki er kişi/iki hatun kişi."

ام **üm(m), üm** *A. a.* 1 ana, anne, 2 kaynak, kök, menşe, asıl.

ام‌الخبائث **ümmü'l-habâis** *A. a.* kötülüklerin kaynağı, yani: şarap.

ام‌الرذائل **ümmü'r-rezâil** *A. a.* rezilliklerin anası, yani bilgisizlik.

ام‌القرآن **ümmü'l-Kur'ân** *A. a. Kur'ân*'ın ilk suresi olan Fatiha suresi.

ام ولد **ü.-i veled** *F. a.* satılmaz cariye.

اما **emmâ** *A. bağl.* (*T. k. dili:* **ama, amma**) 1 ancak, şu kadar var ki: *Gerçi her rûz kat'-ı râh ederim –Bilmem ammâ ne vakte dek giderim.* Kimi zaman **ki** ile birlikte kullanılır: *Mesnevî ammâ ki her beyti cihân-i ma'rifet. Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile.* 2 farz edelim, var sayalım, tutalım: *Ama o beğenmeyecekmiş, ne yapalım, kendi bilir.* 3 garip bulma, şaşırma, abartma bildirir: *Amma yaptın! Amma da yaptın ha! Amma yaptın ha! Ama ne laf! Amma ses ha! Amma da ses!*

امابعد **emmâ-ba'd** *A.* kitaplarda -sırasıyla- besmele, övgü ve dualardan, yani: *hamdele* ve *salvele*'den sonra konuya girileceği zaman kullanılan bir söz. Asıl maksatla, yani konu ile önceki bölümleri ayırıcı bir özelliği olduğu için **fasl-i hıtâb** da denir.

اماته **imâte** *A. a.* -i öldürme.

اماثل **emâsil** *A.* akranlar, (yaşça başça) birbirine denk olanlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

اماثل و اقران **e. ü akrân** *F. a.* (yaşça başça) denkler, *bk.* اقران **akrân**.

اماجد **emâcid** *A. ç. a.* ulular, pek saygın kimseler; *bk.* امجد **emced**.

امارت **emâret** *A. a.* emirlik, beylik, yöneticilik.

[1]اماره **emâre** *A. a.* yok olmayan/silinmeyen iz.

امارات **emârât** *A. ç. a.* (geride kalan/bırakılan) kalıcı izler, kaybolmayan nişanlar; *bk.* اماره **emâre**: *emârât-i hayriyye* "kalıcı hayır işleri".

[2]اماره **emmâre** *A. s.* nefse kötülük buyurucu, (kişiyi) kötü işler yapmaya yöneltici/yönlendirici, kötü istekleri nefse güzel gösterici (dürtü).

اماکن **emâkin** *A. ç. a.* mekânlar; *bk.* مکان **mekân**.

اماله **imâle** *A. a.* -i -e çevirme, -e (doğru) döndürme, -i (yana/bir yana) eğdirme/yatırma. **– etmek** -i (yana/bir yana) eğdirmek, 2 *ed.* aruzla yazılmış bir şiirde, bir açık hecede kısa ünlüyü vezne uydurmak için uzun okuma.

[1]امام **emâm** *A. a.* ön.

[2]امام **imâm** *A. a.* 1 önde bulunan, kendisine uyulan kişi; önder, baş, başbuğ, bey, reis, 2 (camide) ilk safın önünde durarak farz namazların topluca kılınmasında kılavuzluk eden kişi.

امام اعظم **İ.-i a'zam** *F. a.* en büyük imam, Hanefî mezhebi kurucusu Nu'mân bin Sâbit.

امام مبين **i.-i mübîn** *F. a.* levh-i mahfûz (Kur'ân'dan alınmıştır).

امام المسلمين **imâmü'l-müslimîn** *A. a.* halife.

امامت **imâmet** *A. a.* 1 imamlık, (namazda) imam olan kişinin durumu ve görevi, 2 (mezhep ve ilimde) imam unvanı, 3 halifelik. – **eylemek** (namazda) imamlık görevini yerine getirmek.

امامه **imâme** *A. a.* 1 kehribardan veya başka bir sert maddeden yapılma ağızlık, 2 tesbihin ucuna takılan içi delik uzun, şekilli parça. Tanelerin dizildiği ipliğin iki ucu deliğinden geçirilip düğümlenir ve üzerine ibrişim veya gümüş telden örülmüş sapına taneler eklenmiş bir püskül takılır.

امان **emân** *A. a.* (*T. k. dili:* **aman**) 1 korkusuzluk, güven hâli ve duygusu, 2 -i bağışlama. – **vermek** -i bağışlamak. – **vermemek** -i bağışlamamak, bağışlamayıp hak ettiği cezayı vermek, 3 bağışlanma. – **istemek** bağışlanmasını istemek.

امانخواه **e.-hâh** *F. s.* bağışlanma dileyici.

امانت **emânet** *A. a.* 1 (bir şeyi) (birine) güvenip bırakma. – **etmek** güvenip bırakmak. 2 güvenilip bırakılan şey, 3 bazı devlet dairelerinin adı: *şehr emâneti.*

امانات **e.ât** *A. ç. a.* emanetler: *emânât-i mukaddese* "Topkapı Sarayında saklanan Hz. Peygamber'e ait kutsal eşya".

امانةً **e.en** *A. z.* emanet olarak, emanet yoluyla.

امانة الله **emânetu'llâh** *A. a.* Allah tarafından emanet yerinde olan halk, özellikle halkın korunmaya muhtaç kesimleri.

امانتدار **e.-dâr** *F. a.* kendisine daha sonra alınmak üzere eşya bırakılan güvenilir kimse, emanetçi.

امانتدارى **e.-dârî** *F. a.* emanetçilik.

امانى **emânî** *A. ç. a.* dilekler, istekler, niyetler; *bk.* امنيه **ümniyye**.

امت **ümmet** *A. a.* 1 aynı soydan gelen, aynı dili konuşan insan topluluğu, 2 aynı dinin mensupları, cemaat.

امت دعوت **ü.-i da'vet** *F. a.* çağrıldıkları halde inkârda ayak direyip iman etmeyenler.

امت اجابت **ü.-i icâbet** *F. a.* çağrıya uyup iman edenler.

امتثال **imtisâl** *A. a.* 1 -e uyma, (bir şeyi) örnek alıp davranışlarını ona uydurma, 2 (buyruğa/buyruklara) boyun eğip ona göre davranma, gereklerini yapma.

امتثالاً **i.en** *A. z.* uyarak, boyun eğip gereklerini yerine getirerek.

امتحان **imtihân** *A. a.* -i deneme, sınama, 2 (bir kimsenin bilgisinin/birikiminin/tecrübesinin/yeterliğinin ölçüsünü anlamak için yapılan) deneme, sınav. – **olmak** denenmek.

i.-a çekmek (bilgisini/yeterliğini ölçmek için) (birini) denemek/sınamak **i.-a kalkışmak** (birini) deneme girişiminde bulunmak.

امتداد **imtidâd** *A. a.* uzun süreli olma, uzun sürme, uzama. **– etmek** uzamak.

امتراس **imtirâs** *A. a.* kaşınma, (kaşınmak için) sürtünme.

امتزاج **imtizâc** *A. a.* 1 karışma özelliği taşıma, karışabilir olma, 2 (birden çok cisim) (birbiriyle) karışarak tek cisim hâline gelme, 3 uyuşma, (iki ayrı şey) (birbirine) uygunluk gösterme/uygun düşme, 3 (kişiler) (birbiriyle) geçinme. **– etmek /eylemek** 1) uyuşmak, (birbirine) uygun düşmek, 2) geçinmek.

امتصاص **imtisâs** *A. a.* (sıvıyı) emme / emerek içine alma.

امتعه **emtia** *A. ç. a.* kumaş türünden mallar; *bk.* متاع **metâ'**.

امتلاء **imtilâ'**, امتلا **imtilâ** *A. a.* 1 (bir şey) (bir şeyle) dolma, 2 dolgunluk.

امتن **emten** *A.* pek sağlam, pek dayanıklı.

امتناع **imtinâ'** *A. a.* 1 -den geri durma, -i istememe, -den çekinme, 2 olmayış, imkânsızlık, **– etmek** -den geri durmak, -i istememek.

امتنان **imtinân** *A. a.* (yapılanı/iyiliği/verileni vb.) başa kakma. **– etmek** -i başa kakmak.

امتهاء **imtihâ'**, امتها **imtihâ** *A. a.* (kılıç, hançer vb.'yi) bileme.

امتیاز **imtiyâz** *A. a.* 1 (kendinde olan/başkalarınca yüklenen bir yön ile) (başkalarından) ayrılma, 2 (iki şeye/başka şeylere göre olan) ayrılık, fark, 2 (bir işin) (başkaları yapamamak üzere) birine/bir birliğe/bir kuruluşa verilmesi, 3 ayrıcalık, 4 bir ülkenin kendi kanunları ile ve yarı bağımsız biçimde yönetilmesi yetkisi.

امتیازات **i.ât** *A. ç. a.* 1 özel olarak verilen resmî izinler, 2 (bir şeyi) (belirli bir süre için kendilerine ayırmak suretiyle) kişilere verilen ruhsatlar.

[1]امثال **emsâl** *A. ç. a.* benzerler; *bk.* مثل **misl.**

[2]امثال **emsâl** *A. ç. a.* meseller; *bk.* مثل **mesel.**

[3]امثال **imsâl** *A. a. huk.* (kısas olarak) (suçluyu) öldürmek.

امثل **emsel** *A. s.* çok/pek benzeyen.

امثله **emsile** *A. ç. a.* örnekler; *bk.* مثال **misâl.**

امثوله **ümsûle** *A. a.* örnek olarak getirilen beyit/mısra.

امجاد **emcâd** *A. ç. a.* şanlı, şerefli, tanınmış kimseler; *bk.* مجید **mecîd.**

امجد **emced** *A. s.* çok/pek/daha/en şerefli, şanlı (kimse)

امحاء **imhâ'**, امحا **imhâ** *T. a.* -i yok etme, (-in varlığını) ortadan kaldırma. **– etmek** -i yok etmek. **– ettirmek** -i (bir araçla/biri aracılığıyla) yok etmek.

[1]امد **emed(d)** *A. a.* son.

[2]امد **emed(d)** *A. s.* çok/pek/daha/en uzun.

امداد **imdâd** *A. a.* 1 -e yardım etme, (zor durumda olan birine yardım için) erişme/yetişme, 2 (birinin bulunduğu zor durumdan kurtulmasını sağlayan/sağlayacak olan) iş,

yardım. – **etmek/eylemek** yardım etmek.

ümdûha امدوحه *A. a.* övgü sebebi olan iş/durum/şey.

emer(r) امر[1] *A. s.* çok/pek/daha/en acı (nesne).

emr امر[2] *A. a.* (*T. k. dili:* **emir**) 1 buyurma, 2 buyurulan şey, buyruk, 3 iş, 4 konu, husus, 5 olan biten şey, olay.

e.-nâme امرنامه *F. a.* (*T. k. dili:* **emirnâme**) 1 bir işin yapılmasını buyruk olarak bildiren yazı, 2 bir üst makam/bir sözü geçer kişi tarafından gönderilen mektup.

ümerâ', امراء **ümerâ** امرا *A. a.* beyler; *bk.* **emîr**.

imreet امرأة *A. a.* kadın.

imrâc امراج *A. a.* (hayvanı) otlatma/otlamak için çayıra salma.

imrâr امرار[1] *A. a.* -i geçirme: *imrâr-i vakt* "vakit geçirme".

imrâr امرار[2] *A. a.* -e acı katma, -i acılaştırma.

emrâz امراض *A. ç. a.* hastalıklar; *bk.* **maraz**.

emred امرد *A. s.* sakalı, bıyığı çıkmamış, yüzünde henüz kıl bulunmayan (genç).

emrûd امرود *F. a.* (*T. k. dili:* **armut**); *bk.* **ermûd**.

emzice امزجه *A. ç. a.* mizaçlar; *bk.* **mizâc**.

emes(s) امس *A. s.* daha çok/en çok dokunan/değen (nesne).

imsâs امساس *A. a.* (el) sürme, (el) dokundurma.

imsâk امساك *A. a.* (kendini) tutma, (nefsini) -den alıkoyma. – **eylemek** (nefsini) -den alıkoymak.

imsâkiyye امساكيه *T. a.* Ramazan ayı için hazırlanan, imsak vakitlerini gösterir basılı kâğıt.

emsâr امصار *A. ç. a.* büyük yerleşim yerleri, şehirler; *bk.* **mısr** مصر.

imsâs امصاص *A. a.* -i emdirme, -i çekerek -in içine aldırma.

imsâl امصال *A. a.* (malı/serveti) (yararsız ve yolsuz biçimde, yok yere) tüketme.

imzâ', امضا **imzâ** امضاء *T. a.* 1 (bir) (mektup, yazı/senet vb.'nin altına) kendi adını yazma, 2 (bir) (mektup, yazı/senet vb.'nin altına sahibi tarafından yazılmış/(bir biçimde düzenlenip konulmuş) ad. – **atmak/etmek/koymak** (yazılmış bir mektup, yazı/senet vb.'nin altına) kendi adını yazmak.

emtâr امطار[1] *A. ç. a.* yağmurlar; *bk.* **matar** مطر.

imtâr امطار[2] *A. a.* (yağmur) yağdırma.

em'â', امعا **em'â** امعاء *A. ç. a.* bağırsaklar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

im'ân امعان *A. a.* (bir işte) çok çaba harcama, (bir işi yaparken) çok dikkatli ve titiz davranma, -i büyük bir dikkatle ve titizlikle gözden geçirme: *nazar-i im'ân* "dikkatli/derinliğine bakış". – **etmek/eylemek** -i büyük bir dikkatle/titizlikle gözden geçirmek.

i.-i nazar امعان نظر *F. a.* -i büyük bir dikkatle gözden geçirme.

imkân امكان *A. a.* olabilir/yapılabilir durumda bulunma, olabilme, olabilirlik. (-e) – **bulmak** -e erişmek: *Buldu şeref-i kabûle imkân.* "Kabul edilme şerefine erişti."

امکنه **emkine** *A. ç. a.* yerler; *bk.* مکان **mekân.**

امل **emel** *A. a.* umut, dilenip de olması beklenen/istenen şey, arzu.

املاء **imlâ'**, املا **imlâ** *A. a.* 1 (sözü) kâğıda geçirme, 2 (yazacaklarını) söyleyip (birine) yazdırma, 3 dilin kelimelerini olması gerektiği gibi, yanlışsız yazma, 4 -i doldurma, 5 *mec.* (birinin yolu/gidişi) düzelme, (biri) doğru yola gelme. **i.-ya getirmek** *mec.* (birinin yolunu/gidişini) düzeltmek, (birini) doğru yola getirmek. **i.-a gelmek** (tuttuğu kötü yolu bırakarak) düzelmek.

املاح **emlâh** *A. ç. a.* tuzlar; *bk.* ملح **milh.**

املاق **imlâk** *A. a.* yoksul düşme.

املاك **emlâk** *A. ç. a.* mülkler; *bk.* ملك **mülk.**

املال **imlâl** *A. a.* -i usandırma.

املح **emlah** *A. s.* pek/en güzel.

املس **emles** *A. s.* pürüzsüz, düz (yer/nesne).

امليسه **imlîse** *A. a.* çöl, sahra.

امليسى **imlîsî** *A. s.* yabani, işe yaramaz (kimse).

امم **ümem** *A. ç. a.* ümmetler; *bk.* امت **ümmet.**

امن **emn** *A. a.* 1 korkusuzluk, güven duyma hâli, 2 güven, huzur, düzen.

امن و امان **e. ü emân** *F. a.* korkusuzluk.

امن و آسایش **e. ü âsâyiş** *F. a.* düzen, güven.

امناء **ümenâ'**, امنا **ümenâ** *A. ç. a.* güvenilir kimseler. *bk.* امين **emîn.**

امناء قوم **ü.-i kavm** *F. a.* bir topluluğun güvenini kazanmış olan ileri gelen kimseler.

امنيت **emniyyet** *T. a.* 1 güven içinde olma hâli, 2 güvenme, güven duyma.

امنيه **ümniyye** *A. a.* 1 istenen/umulan şey, 2 umut, ümit.

اموات **emvât** *A. ç. a.* ölüler; *bk.* موت **mevt.**

امواج **emvâc** *A. ç. a.* dalgalar; *bk.* موج **mevc.**

اموال **emvâl** *A. ç. a.* mallar; *bk.* مال **mâl.**

امور **ümûr** *A. a.* 1 işler, şeyler, olaylar, olan bitenler, 2 (tekli gibi) görev, vazife. **– etmek** (bir işi) görev saymak, (bir işle) ilgilenmek, (bir işi) üstlenmek; *bk.* امر **emr.**

امور آشنا **ü.-âşinâ** *F. s.* işbilir (kimse).

امور دیده **ü.-dîde** *F. s.* görmüş geçirmiş, tecrübeli (kimse).

امويه **Emeviyye** *A. a.* 1 İlk İslâm devletinin adı, 2 bu devleti kuran sülâlenin adı, Ümeyyeoğulları, Benî-Ümeyye.

امه **eme** *A. a.* cariye.

امهات **ümmehât** *A. ç. a.* 1 analar, 2 belli başlı/esaslı şeyler; *bk.* ام **üm(m).**

ام چار **ü.-i çâr** *F. a.* dört ana, dört unsur: hava, ateş, toprak, su.

امهات الخطيئه **ümmehâtü'l-hatîe** *A. a.* "yanlış analarının" anlamındaki bu söz hırs, haset ve kibir için kullanılmıştır.

امهار **emhâr** *A. ç. a.* mehirler, evlilik akdi sırasında kız tarafına verilen, ayrıca nikâhın bozulması/erkeğin ölmesi üzerine kadına verilmek üzere kararlaştırılan para; **bk.** مهر **mehr.**

[1]امهال **emhâl** *A. ç. a.* mehiller, verilen/tanınan ek süreler; *bk.* مهل **mehl.**

امهال[2] **imhâl** *A. a.* 1 acelesiz davranma, 2 (işi) sonraya bırakma. – **etmek** (işi) sonraya bırakmak.

امی **ümmî** *A. s.* 1 okuma yazması olmayan, 2 Hz. Peygamber'in unvanı.

امیال **emyâl** *A. ç. a.* miller; *bk.* میل **mîl**.

امید **ümîd, ümmîd** *F. a.* ümit, umut.

امیدبخش **ü.-bahş** *F. s.* umut verici (durum/iş).

امیدوار **ü.vâr** *F. s.* ümitli, ümit besleyen (kimse).

امیدگاه **ü.gâh** *F. a.* ümit yeri/kapısı.

امیر **emîr** *A. a.* bir topluluğun, bir yörenin/bölgenin başı, bey, başbuğ.

امیرانه **e.âne** *F. s.* ve *z.* emir olana düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

امین **emîn** *A. s.* 1 güven duyan, güven içinde olan – **olmak** güvenmek, güven duymak. 2 güvenilir (kimse), 3 güvenli, güven duyulacak, güven içinde olunacak (yer/durum/zaman).

انا، انا **inâ', inâ** *A. a.* kap, kap kaçak.

انابت **inâbet** *A. a.* 1 günahlarına tevbe edip Hak yoluna dönme, 2 (bir) şeyhe bağlanarak tarikate girme.

انابه **inâbe** *A. a. yuk. m. bk.*

اناث **inâs** *A. ç. a.* 1 dişiler, 2 kadınlar.

اناجیل **Enâcîl** *A. ç. a.* İnciller; *bk.* انجیل **İncîl**.

انار **enâr** *F. a.* nar.

اناره **inâre** *A. a.* 1 -i aydınlatma, ışık saçma, 2 *mec.* güzelleşme, güzellik kazanma. – **etmek** aydınlatmak.

اناس **ünâs** *A. a.* 1 insanlar, 2 insan toplulukları.

انافس **enâfis** *A. a.* pek/en nefis şeyler; *bk.* انفس **enfes**.

اناقه **inâka** *A. a.* sahip olduğu aşırı güzellik ve işve ile hayret verici olma.

انالە **inâle** *A. a.* -e kavuşturma.

انام **enâm** *A. ç. a.* 1 bütün varlıklar, bütün yaratılmışlar, 2 bütün insanlar.

انامل **enâmil** *A. ç. a.* 1 parmak uçları, 2 *mec.* el; *bk.* انمله **enmele, enmile**.

انامه **inâme** *A. a.* (çocuğu) uyutma.

انانیت **enâniyyet** *A.* benlik, egoizm.

انایی **enâyî** *F. s.* sözde bilgili /değerli (kimse), kendini değerli sanan/bir şey bilir zanneden (kimse), ahmak.

انباء، انبا **inbâ', inbâ** *A. a.* -i haber verme, duyurma, bildirme.

انبات **inbât** *A. a.* (toprak/yer) (ekilen tohumu) bitirme/yetiştirme, verimli olma,

انبار **enbâr** *A. a.* (*T. k. dili:* آنبار **ambar**) içinde tahıl/eşya saklanan yer, depo, silo. Teklisi kullanılmayan, tekli yerine kullanılan çoklulardandır.

انباز **enbâz** *F. a.* 1 ortak, 2 eş, benzer.

انبان **enbân** *F. a.* dağarcık, heybe.

انبانچه **enbânçe** *F. a.* küçük dağarcık, ufak heybe.

انبانه **enbâne** *F. a. bk.* انبان **enbân**.

انباه **inbâh** *A. a.* göz açtırma, uyandırma.

انبساط **inbisât** *A. a.* 1 yayılma, 2 açılma, genişleme, 3 iç açıklığı, gönül ferahlığı, huzur.

انبعاث **inbiâs** *A. a.* 1 gönderilme, 2 -den ortaya çıkma, -den doğma, -den ileri gelme. – **etmek** -den doğmak, -den ileri gelmek.

انبوه **enbûh** *F. a.* çokluk, kalabalık, yığın.

انبهار **inbihâr** *A. a.* (yorgunluktan ötürü) nefes nefese kalma, sık sık soluma.

انبياء **enbiyâ'**, انبيا **enbiyâ** *A. ç. a.* nebiler; *bk.* نبى **nebî.**

انبيق **inbîk** *A. a.* damıtma aracı, imbik.

انتاج **intâc** *A. a.* (bir işi) sonuca vardırma, ... sonucunu verme. (-i) **– etmek** ... sonucunu vermek.

انتان **intân** *A. a.* kötü kokma.

انتباه **intibâh** *A. a.* 1 uyanık olma/bulunma, uyanıklık, 2 *mec.* göz açıklığı, *zıddı:* غفلت **gaflet**.

انتثار **intisâr** *A. a.* saçılıp dağılma.

انتحار **intihâr** *A. a.* (bir kimse) kendi canına kıyma, kendini öldürme.

انتحال **intihâl** *A. a.* başkasına ait sözü/şiiri "Benimdir" diyerek sahiplenme, benimseme.

انتخاب **intihâb** *A. a.* seçim, -i seçme, (bir şeyin iyisini/uygununu) ayırma.

انتزاع **intizâ'** *A. a.* -i -den alma/-i -den çekip çıkarma.

انتساب **intisâb** *A. a.* 1 (biriyle/bir yerle) yakınlık kurma, (bir yere/birine) sokulma, (birine) yanaşma, kapılanma, (kendine) yer bulma/edinme, 2 (bir işe/bir devlet dairesine) girme. **– eylemek/kılmak** (birine) yanaşmak, sokulmak, (bir yerde/birinin yanında) (kendine) yer bulmak / edinmek.

انتساق **intisâk** *A. a.* usulünce, her şey yerli yerinde olmak üzere dizilme, düzgün bir biçimde sıralanma/sıraya konma.

انتشار **intişâr** *A. a.* 1 yayılma, 2 dağılma; *zıddı:* جمع **cem'**. **– etmek/olmak** 1 yayılmak, 2 dağılmak.

انتصاب **intisâb** *A. a.* 1 dikilip durma, 2 *dilb.* (Arapçada) kelimenin söz dizimi kuralına göre üstünlü (= mansub) olması.

انتصاح **intisâh** *A. a.* (bir kimse) öğüt yollu sözleri kabul edip davranışlarını onlara göre düzeltme/düzenleme.

انتطاق **intitâk** *A. a.* (beline) kuşak bağlama, kemer kuşanma.

انتظار **intizâr** *A. a.* -i göz dikip bekleme, -in yolunu gözleme. Tamlayıcısı verme hâlinde bulunur: ... *-nin vusûlüne intizâr olunur* gibi.

انتظام **intizâm** *A. a.* düzenli, düzgün ve yolunda olma hâli, düzgünlük, düzenlilik. (-e) **– gelmek** düzelmek, düzgün hâle gelmek. (-e) **– vermek** -i düzgün ve düzenli hâle getirmek.

انتعاش **intiâş** *A. a.* 1 (yere düşen kimse) doğrulup kalkma, 2 (hasta) iyileşip ayağa kalkma, 3 yeme içme, geçinme, geçim.

انتفاء **intifâ'**, انتفا **intifâ** *A. a.* uçup gitme, kaybolup görünmez olma.

انتفاخ **intifâh** *A. a.* 1 şişme, kabarma, 2 *tıp* akciğerde su toplanması.

انتفاد **intifâd** *A. a.* (bir şeyi) bütünüyle alma.

انتفاع **intifâ'** *A. a.* kazanç elde etme, yarar sağlama.

انتفال **intifâl** *A. a.* nafile namaz kılma.

انتقاد **intikâd** *A. a.* bir eseri tarafsız olarak inceleyip değerlendirme biçiminde görüş bildirilmesi, kritik.

انتقال **intikâl** *A. a.* 1 (bir yerden) (başka bir yere) geçme, göçme, 2 (hastalık) geçme, bulaşma, 3 (mal, mülk) (miras yoluyla) geçme, 4 taşınmaz malların ölen kimselerden mirasçılara geçirilmesi ve bunların adına tapu verilmesi.

انتقام **intikâm** *A. a.* öc alma, acı çıkarma. – **almak** öc almak.

انتكاس **intikâs** *A. a.* baş aşağı dönme/düşme, tepe üstü yıkılma.

انتماء **intimâ'**, انتما **intimâ** *A. a.* (bir) soydan gelme, (bir) soya mensup olma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "soy, tür, cins" anlamlarıyla kullanılmıştır: *ümerâ-yi hamâset-intimâ* "soyu yürekli/soydan yürekli beyler." *emr-i ıbret-intimâ* "ibretli/ibret türü buyruk" gibi.

انتهاء **intihâ'**, انتها **intihâ** *A. a.* 1 yasaklanan şeyden geri durma, 2 sona erme, son bulma.

انتها پذير **i.-pezîr** *F. s.* 1 sona erici, son bulucu (nesne/durum), 2 son, ötesi olmayan (nokta/durum).

انتهاب **intihâb** *A. a.* -i yağmalama, yağma yoluyla mal kaldırma.

انتهاز **intihâz** *A. a.* fırsat gözleme, -in fırsatını kaçırmama, -in zamanını kollama.

انتياح **intiyâh** *A. a.* ağlama, ağlaya ağlaya gözyaşı dökme.

انثقاب **insikâb** *A. a.* delinme.

انثى **ünsâ** *A. a.* 1 dişi, 2 kadın.

انجاء **incâ'**, انجا **incâ** *A. a.* -i kurtarma.

انجاز **incâz** *A. a.* sözünü tutma/yerine getirme. – **etmek/eylemek** verdiği sözü tutmak.

انجاس **incâs** *A. a.* -i pisletme.

انجام **encâm** *F. a.* son.

انجام كار **e.-i kâr** *F. a.* işin sonu.

انجذاب **incizâb** *A. a.* (çekici bir şeye doğru) çekilme, eğilme.

انجرار **incirâr** *A. a.* (bir yöne/bir sona doğru) sürüklenme.

انجلاء **incilâ'**, انجلا **incilâ** *A. a.* ışıklı ve parıltılı olma, 2 parlaklık, açıklık.

انجم **encüm** *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* نجم **necm**.

انجماد **incimâd** *A. a.* (su/sıvı) donma.

انجمن **encümen** *F. a.* topluluk, meclis, cemiyet.

انجمن دانش **e.-i dâniş** *F. a.* bilim akademisi.

انجير **encîr** *F. a.* (*T. k. dili:* **incir**) bilinen meyve.

انجيل **İncîl** *A. a.* İncil.

انحاء **enhâ'**, انحا **enhâ** *A. ç. a.* yanlar, yönler. Teklisi olan **nahv** bu anlamda kullanılmamıştır; *bk.* نحو **nahv**.

انحاف **inhâf** *A. a.* -i zayıflatma, -i zayıf hâle getirme.

انحداب **inhıdâb** *A. a.* kanburlaşma.

انحداد **inhıdâd** *A. a.* 1 haddeden geçme, yassılanıp ezilme, 2 (kılıç, hançer vb.) keskin hâle gelme.

انحدار **inhıdâr** *A. a.* yokuş aşağı/baş aşağı inme.

انحراف **inhırâf** *A. a.* 1 (bir yana) dönme, sapma, yön/yol değiş-tirme, 2 değişme, bozulma, 3 kırıklık, keyifsizlik. (-den) – **etmek** -den sapmak, (gittiği yolu) değiştirmek.

انحصار **inhısâr** *A. a.* 1 … ile sınırlı olma, … ile sınırlanma, aynı sınır içinde kalıp dışarı taşmama, 2 bir ürünün/ticari maddenin bir mültezimin/bir şirketin eline verilmesi, tekel.

انحطاط **inhıtât** *A. a.* çökme, aşağı düşme/inme.

انحقاق **inhıkâk** *A. a.* (iş/işler) kör düğüm olma, çözümsüz duruma gelme.

انحلال **inhılâl** *A. a.* çözülme, açılma.

انحلال پذير **i.-pezîr** *F. s.* çözüm kabul edici.

انحماق **inhımâk** *A. a.* ahmak gibi görünme.

انحناء **inhınâ'**, انحنا **inhınâ** *A. a.* eğilme, eğik duruma gelme.

انحياش **inhıyâş** *A. a.* ürkerek çekinme, ezilip büzülme.

انخداع **inhıdâ'** *A. a.* oyuna gelme, aldanma.

انخس **enhas** *A. s.* pek/en uğursuz (durum/nesne).

انخساف **inhısâf** *A. a.* 1 (ay) tutulma, 2 (toprak) yarılıp göçme, yerde göçük oluşma, 3 kör olma.

انخشاش **inhışâş** *A. a.* (birbirine dokunup) hışırtı çıkarma, hışırdama.

انخفاض **inhıfâz** *A. a.* 1 (yıldız) aşağı düşme, kayma, 2 (değer) azalma.

انخناق **inhınâk** *A. a.* nefes alamayıp boğulma.

انداب **indâb** *A. a.* (yara) iyileşip yeri düzelme, kabuk bağlama.

انداخت **endâht** *F.* 1 -i atma, 2 atılma. **– etmek** atmak. **– olunmak** atılmak.

انداخته **endâhte** *F. s.* 1 atılmış, 2 konulmuş, bırakılmış.

انداد **endâd** *A. a.* eş, benzer. (Teklisi olan ند **nid(d)** kullanılmamıştır. Tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Metinlerde daha çok olumsuzluk takısı بی **bî** ile "eşsiz, benzersiz" anlamında بیانداد **bî-endâd** biçiminde görülür.)

انداز **-endâz** *F. s.* atıcı, atan. Tek başına kullanılmayıp Farsça birleşik sıfatlarda yer alır: *silâh-endâz* "silâh atan (asker)", *nigeh-endâz* "göz atan" gibi.

اندازه **endâze** *F. a.* 1 uzunluk ölçüsü, 2 *T.* arşının kumaş ölçmekte kullanılan küçük türü. 60 cm.dir.

اندام **endâm** *F. a.* 1 (insanda) beden, maddî yapı, 2 boy, boy pos, 3 (kamış için) düzgünlük, pürüzsüzlük, biçimlilik.

[1]اندر **ender** *A. s.* çok/pek/daha/en nadir, benzersiz, eşi benzeri bulunmayan (kimse/nesne).

[2]اندر **ender** *F. takı* -de, -nin içinde. Yinelenen iki kelimeden ikincisinin başına gelir, berkitme sıfatları yapar: *pîç ender-pîç* "karmakarışık" gibi.

اندراء **indirâ'**, اندرا **indirâ** *A. a.* yayılıp dağılma.

اندراج **indirâc** *T. a.* -in içine sokulma/-in içine konma/-in içinde bulunma. (Bu anlamda kullanılması Türkçeye mahsustur, aynı anlam için daha çok درج **derc** kullanılmıştır)

اندراس **indirâs** *A. a.* belirsiz olma, izi kalmama, bozulup yok olma.

اندراع **indirâ'** *A. a.* 1 öne geçme, önderlik etme, 2 (bir işe) girişme, 3 (ay, güneş) bulut arkasından çıkma.

اندرون **enderûn** *F. a.* 1 iç; *zıddı:* بیرون **bîrûn**. 2 iç yan, iç yön, iç yüz, 3 (insanda) kalp, 4. *tar.* sarayda eskiden harem, sonraları ise hazine ve hırka-i saâdet daireleri.

اندفاع **indifâ'** *A. a.* savulma, ortadan kalkıp gitme.

اندفاق **indifâk** *A. a.* (su) birden ve şiddetle dökülme.

اندك **endek** *F. s.* 1 az (şey), 2 yaşı küçük (çocuk).

اندماج **indimâc** *A. a.* (iki/ikiden çok şey) birbirine geçme, birbiri içine girme, kilitlenme.

اندوخته **endûhte** *F. s.* toplanmış, derilmiş (nesne).

-endûd اندود *F. s.* 1 sürülmüş, (yaldız sürülerek) yaldızlanmış (nesne), 2 (boya ile) süslenmiş (nesne). Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûd* "altın sürülmüş", *zîver-endûd* "üzerine boya ile yapılmış süslemelerle bezenmiş."

-endûz اندوز *F. s.* 1 kazanan, deren, bir araya getiren, yığan, 2 derilmiş, toplanmış, yığılmış, 3 yayılmış, sarmış, 4 kaplanmış, bürünmüş. Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûz* "altına bulanmış, altınla kaplanmış (nesne)." *zulmet-endûz* "karanlıkla kaplanmış, karanlığa bürünmüş, kapkaranlık olmuş (yer)."

endûh اندوه *F. a.* sıkıntı, acı, keder.

e.gîn اندوه کین *F. s.* sıkıntılı, sıkıntıya düşmüş (kimse).

e.nâk اندوه ناک *F. s. yuk. m. b.*

-endîş اندیش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıftlarda) düşünen, düşünceli: *dûr-endîş* "derin/ayrıntılı düşünen, düşünce ufku geniş (kimse)."

endîşe اندیشه *F. a.* 1 düşünce, 2 hayal.

inzâr انذار *A. a.* (sonucunun ağırlığını bildirip duyurarak) (bir şeyden) sakındırma/korkutma.

inzâl انزال *A. a.* -i indirme.

inziâc انزعاج *A. a.* yerinden kopma.

inzivâ' انزوا **inzivâ** *A. a.* bir köşeye çekilme, kimseyle düşüp kalkmayarak ıssız bir yerde oturma. **i.-ya çekilmek** ıssız bir yere çekilip kimseyle görüşmemek, düşüp kalkmamak.

[1]**ins** انس *A. a.* insan, insanlar. Tek başına kullanılmayıp **cin/cân, melek, peri** kelimeleriyle kurulmuş bağlama öbeklerinde yer alır: انس وجن/جان *ins ü cin/cân*, انس و پری *ins ü perî*, انس و ملك *ins ü melek.*

[2]**üns** انس *A. a.* alışıklık, alışkınlık. **– tutmak** alışmak.

insâ', انسا **insâ** *A. a.* 1 -i unutturma, 2 -i veresiye satma.

ensâb انساب *A. ç. a.* soylar; *bk.* **neseb.** نسب

insâk انساق *A. a.* secili, kafiyeli söz söyleme.

ensâl انسال *A. ç. a.* soy kuşakları, nesiller; *bk.* **nesl.** نسل

insân انسان *A. a.* insan.

insâniyyet انسانیت *A. a.* insanlık, insana yaraşın hâl, nitelik ve değerler.

enseb انسب *A. s.* çok/pek/daha/en uygun.

insicâm انسجام *A. a. ed.* (söz) tutarlı ve düzgün olma.

ensice انسجه *A. ç. a.* dokumalar, dokuma kumaşlar; *bk.* **nesc.** نسج

insidâd انسداد *A. a.* (bir şeyle) (önü) kapanma, (bir şeyle) tıkanma.

insilâb انسلاب *A. a.* (bir şey) ortadan kalkma, kaybolma, silinip yok olma.

insilâh انسلاخ *A. a.* (-in içinden) sıyrılıp çıkma. **– etmek/eylemek** (-in içinden) sıyrılıp çıkmak.

insilâk انسلاك *A. a.* bir yola girme, bir yol tutma.

insilâl انسلال *A. a.* 1 gizlice savuşup gitme, sıvışma, 2 (kılıç) (kınından) sıyrılıp çıkma.

insiyâb انسیاب *A. a.* (su) süzülüp akma, hızla akıp gitme.

انسیاق **insiyâk** *A. a.* (bir güç/bir etki/bir sebep/bir çekim ile) çekilip gitme, (-in) ardına düşme.

انسیت **ünsiyyet** *T. a.* alışma.

انشاء **inşâ**, انشا **inşâ** *A. a.* 1 yapma, var etme, -e varlık kazandırma, 2 kurma, düzenleme, meydana getirme, 3 kaleme alma, edebî nitelikli düz yazı yazma, 4 *dilb.* zamana bağlı bir kılış ve oluş bildirmeden sözü emir, istek, dilek, gereklik gibi kavramlara bağlı olarak tasarlama biçiminde aktarma, 5 bu yolla aktarılan söz, 6 çeşitli yazışma örneklerini içine alan kitap. **– etmek** yapmak. **– edilmek** yapılmak. **– ettirmek** -e yaptırmak.

ان شاءالله **in-şâa'llâh** *A. z.* "Allah isterse". Dua ve dilek cümlesidir; gelecekle ilgili/gelecekte yapılması/olması beklenen işler/durumlar için söylenir.

انشائی **inşâî** *A. s.* 1 yapıyla/yapımla ilgili, 2 düz yazı biçiminde edebî nitelikli yazı yazmakla ve bunun kuralları/yollarıyla ilgili, 3 *dilb.* kılış ve oluşun zamana bağlı gerçekleşmesini bildirmeyip emir, istek, dilek, gereklik gibi bir tasarlama belirten sözle ilgili ve ilişkili.

انشاد **inşâd** *A. a.* şiir okuma. **– etmek** şiir okumak.

انشاط **inşât** *A. a.* -i neşelendirme, -e keyif verme.

انشباب **inşibâb** *A. a.* gençleşme.

انشباك **inşibâk** *A. a.* birbirine geçip kenetlenme, balık ağı halkaları gibi birbirine geçip eklenme.

انشتات **inşitât** *A. a.* dağılma, dağınık hâle gelme.

انشراث **inşirâs** *A. a.* (el) soğuktan çatlama.

انشراح **inşirâh** *A. a.* (insan) açılma, ferahlama, iç rahatlığı duyma.

انشراق **inşirâk** *A. a.* 'şark/şırak' diye ses çıkararak yarılma.

انشعاب **inşiâb** *A. a.* bölük bölük, takım takım olma, (topluluk) oymaklara ayrılma. **– eylemek** takım takım olmak, (bir topluluk) oymaklara ayrılmak.

انشقاق **inşikâk** *A. a.* yarılma.

انشلال **inşilâl** *A. a.* (su) hızla ve şırıltılı bir biçimde dökülme, atılarak akma, şelâle meydana getirme.

انشمار **inşimâr** *A. a.* salınarak yürüme/yürüyüp geçme.

انشناج **inşinâc** *A. a.* (deri) buruşma, buruş buruş olma.

انشوده **ünşûde** *A. a.* okunmuş şiir, neşîde.

انصاب **ensâb** *A. ç. a.* şerler, belâlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

انصار **ensâr** *A. ç. a.* Hz. Peygamber'e yardım edip Müslümanlığın yerleşip yayılmasına büyük katkılarda bulunmuş olan Medine kabilelerinden Evs ve Hazrecli kimseler; *bk.* ناصر **nâsır**.

انصاری **ensârî** *A. s.* ensardan olan (kimse)

[1]انصاف **ensâf** *A. ç. a.* yarımlar; *bk.* نصف **nısf**.

[2]انصاف **insâf** *A. a.* ölçülü davranma, adalet ölçülerine göre hareket etme, (birinin aleyhinde olan bir iş ve işlemde) vicdanının sesini dinleme.

انصباب **insıbâb** *A. a.* (sıvı) sızıp akma, dökülme.

insıbâğ انصباغ *A. a.* 1 boya tutma, boyalı hâle gelme, 2 *mec.* Tanrı katından ulaşan görüntülerle ruhta meydana gelen değişiklikler, değişik ruh halleri kazanma.

insırâh انصراح *A. a.* açıklık kazanma, açığa çıkma.

insırâf انصراف *A. a.* 1 geri dönme, çekilip gitme, 2 *dilb.* (Arapçada) isimlerin tam olarak çekimlenmesi, tenvin ve cer almayan çekimsizlerden olmamaları.

ensaf انصف *A. s.* çok/pek/daha/en insaflı.

inzıbât انضباط *A. a.* 1 (iş/durum /gidiş) düzgün ve yolunda olma, 2 (toplumda) yerleşik düzeni bozucu işler/eylemler olmama/bulunmama, huzur, sükûn.

inzımâm انضمام *A. a.* (bir şey) (bir şeye) katılma. **– etmek** katılmak.

intâk انطاق *A. a.* söyletme.

i.-ı hak انطاق حق *F. a.* gerçeği gizleme yolunda sözü evirip çevirirken bilmeyerek doğruyu söyleyiverme, ağzından kaçırma.

intıbâh انطباخ *A. a.* (yemek) pişirilme.

intıbâ' انطباع *A. a.* 1 (kitap, gazete, mecmua vb.) basılma. 2 (olduğu gibi) görünme, yansıma. **– etmek** (olduğu gibi) yansımak.

intıbâk انطباق *A. a.* (tam olarak/birebir) uyma.

intıfâ', انطفا **intıfâ** انطفاء *A. a.* (ateş vb.) sönme.

intılâk انطلاق *A. a.* 1 (esiri, mahkûmu) salıverme, yol verme, yollama, 2 yola düşme, gitme.

intımâs انطماس *A. a.* belirsiz olma, büsbütün silinip yok olma.

intıvâ', انطوا **intıvâ** انطواء *A. a.* dürülme, dertop olma.

enzâr انظار *A. ç. a.* bakışlar; *bk.* نظر **nazar.**

in'âl انعال *A. a.* (at, eşek, katır vb.'yi) nallama.

[1]**en'âm** انعام *A. ç. a.* 1 at, deve, sığır, koyun gibi büyükbaş hayvanlar; *bk.* نعم **neam.** 2 En'am suresi ile birlikte bazı Kur'ân surelerini içine alan mecmua.

[2]**in'âm** انعام *A. a.* 1 (insana) yiyecek verme, rızıklandırma, 2 -i doyurma, -i yedirme, -i yedirip içirme, -i ağırlama, 3 -e verme, -in ihtiyacını karşılama, 4 bağış, bahşiş. **– etmek** 1 -i yedirip içirmek, -i ağırlamak, 2 (ihtiyacını gidermek amacıyla) vermek, 3 -e bağışlamak, -e bağış olarak vermek.

in'ıdâm انعدام *A. a.* yıkılma, varlığı sona erme, yok olma.

in'ızâl انعزال *A. a.* -den ayrılma, çekilme, (kendi isteğiyle) ayrılmayı kabul etme.

in'ıtâf انعطاف *A. a.* 1 bükülme, iki kat olma, 2 (yüzünü) döndürme, çevirme, 3 *mec.* -e bakma, eğilme, ilgi gösterme, ilgilenme, 4 (ses, ışık) yansıma.

in'ıkâd انعقاد *A. a.* düğümlenme, bağlanma, 2 *T.* toplanma, topluca oturma (görüşme, konuşma vb. için) bir araya gelme. **– etmek** (meclis) toplanmak.

in'ıkâs انعكاس *A. a.* bir yere çarpıp geri dönme, yansıma, yankilanma. **– etmek/eylemek** yansı-mak, yankılanmak.

انعم **en'am, en'um** *A. ç. a.* azıklar, bağışlar, nimetler; *bk.* نعمت **ni'met**.

انف **enf** *A. a.* burun.

انفاد **infâd** *A. a.* 1 (kuyunun suyu) tükenme, 2 -i tüketme, -i bitirme.

انفاذ **infâz** *A. a.* 1 (bir) (hüküm ve emri) yerine getirme, 2 (ok, mermi vb.'ni) hedefin ötesine geçirme. – **etmek** (hükmü) yerine getirmek.

[1]انفار **enfâr** *A. ç. a.* topluluklar, bir araya gelmiş insanların oluşturduğu insan yığınları; *bk.* نفير **nefîr**.

[2]انفار **infâr** *A. a.* (hayvanı) ürkütme.

[1]انفاس **enfâs** *A. ç. a.* 1 soluklar 2 veliler ve ulu kimselerin sözleri; *bk.* نفس **nefes**.

[2]انفاس **infâs** *A. a.* -in istek ve hevesini kamçılama, -i şevklendirme.

انفاق **infâk** *T. a.* -i besleme, -i geçindirme, -e geçimlik verme.

انفال **enfâl** *A. ç. a.* ganimetler. (Tekliği kullanılmamış çoklulardandır.)

انفتاح **infitâh** *A. a.* 1 (kapı vb.) açılma, 2 *tıp* (tıkanmış bir damar) açılma; *zıddı:* انسداد **insidâd**.

انفجار **inficâr** *A. a.* 1 şafak sökme, tan atma, 2 *bot.* (çiçek kapçıkları) açılma.

انفراد **infirâd** *A. a.* 1 tek/bir başına olma/kalma, 2 ... ile tanınma, benzerleri arasında sivrilme, ayrıcalık kazanma, 3 bir başına kalış, yalnızlık hâli. – **etmek** ... ile tanınmak, ayrıcalık kazanmak: *adâlet-perverlikle infirâd eden...*

[1]انفس **enfes** *A. s.* çok/pek/daha/en nefis (şey).

[2]انفس **enfüs** *A. ç. a.* canlı cisimler; *bk.* نفس **nefs**. Yalnızca **âfâk** ile birlikte **e. ü âfâk** bağlam öbeğinde kullanılmıştır.

انفساح **infisâh** *A. a.* genişleme, geniş duruma gelme.

انفساخ **infisâh** *A. a.* bozulma, işlemez/işe yaramaz duruma gelme, battal olma.

انفساد **infisâd** *A. a.* bozulma, (olağan işleyişi) değişme.

انفصال **infisâl** *A. a.* 1 (bitişik olduğu yerden) ayrılma, aralanma 2 *T.* (memurluktan) ayrılma. – **etmek** (bulunduğu memuriyetten) ayrılmak.

انفع **enfa'** *A. s.* çok/pek/daha/en yararlı.

انفعال **infiâl** *A. a.* 1 etkilenme, (insanın psikolojik durumu) (bir etki ile/bir sebeple) değişme, başkalaşma, 2 gücenme, küsme. – **etmek** gücenmek, 3 *dilb.* (Arapçada) çatısı dönüşlülük bildiren fiil.

انفكاك **infikâk** *A. a.* (bir şey) (yerinden) ayrılma/çıkma. – **etmek** -den ayrılmak.

انفلاق **infilâk** *A. a.* 1 yarılma, açılma, ayrılma, 2 şafak söküp ortalık aydınlanma.

انفيه **enfiye** *A. a.* toz tütünden yapılıp burna çekilerek kullanılan bir tür keyif verici madde.

انقاء **inkâ'**, انقا **inkâ** *A. a.* -i arıtma, temizleme.

انقاض **enkâz** *A. ç. a.* yıkıntılar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

انقباض **inkıbâz** *A. a.* (yayılı/açık durumdaki şey) kapanıp tortop olma; *zıddı:* انبساط **inbisât**, 2 *mec.* (insan için) içi sıkılma/kararma, sıkıntı basma, hüzünlenme, 3 *tıp* peklik, tutukluk,; *zıddı:* لينت **lînet**.

انقراض **inkırâz** *A. a.* soyu kuruma, (bir aile/bir topluluk tek bir kişi kalmamak üzere tükenme, bitme. – **bulmak** (bir aile/bir soy) (tek bir kişi kalmamak üzere) tükenmek.

انقسام **inkısâm** *A. a.* bölünme, bölük bölük olma.

انقشاع **inkışâ'** *A. a.* 1 (hava) (bulutların tamamen çekilmesi ile) açılma, ayazlama, 2 (bir şey) (üzerini örten örtünün kaldırılmasıyla) ortaya çıkma, görünme.

انقص **enkaz** *A. s.* çok/çok/pek/daha/en eksik.

انقضاء **inkızâ'**, انقضا **inkızâ** *A. a.* 1 (vade/zaman/belirlenmiş süre) bitme, tükenme, sona erme.

انقطاع **inkıtâ'** *A. a.* 1 kesilme, bitme, tükenme, 2 kesikliğe uğrama, devamlılığı bozulma, -in ardı gelmeme, -i çekilme.

انقلاب **inkılâb** *A. a.* değişme, dönme, başka şekle bürünme/başka hâle dönme/başka kalıba dökülme.

انقلابات **i.ât** *A. ç. a.* değişmeler, başkalaşmalar.

انقلاع **inkılâ'** *A. a.* 1 kökünden koparılma/sökülme, 2 yok edilme, kökten sökülüp bir yana atılma.

انقیاد **inkıyâd** *A. a.* 1 -e boyun eğme, (-in buyruğunu/buyruklarını) karşı durmaksızın kabul etme, 2 -e bağlı olma, -e bağlılık gösterme, 3 uysal davranma, hırçınlık göstermeme. – **etmek** 1 (-in buyruğuna/buyruklarına) boyun eğmek, 2 -e bağlılıktan ayrılmamak.

انکار **inkâr** *A. a.* 1 "yok" ve "değil" deme, tanımama, kabul etmeme, doğrulamama, 2 (insan) yaptığı-nı/söylediğini kabul etmemekte ayak direme, *zıddı:* اقرار **ıkrâr**, 3 *huk.* (zanlı) yüklenen suçu kabul etmeme. *zıddı:* اعتراف **i'tirâf**.

انکبین **engübîn** *F. a.* bal.

انکحه **enkiha** *A. ç. a.* nikâhlar; *bk.* نکاح **nikâh**.

انکر **enker** *A. s.* çok/pek/daha/en çirkin (nesne/ses vb.).

انکر الاصوات **enkerü'l-asvât** *A. a.* seslerin en çirkini, yani: eşek anırması.

انکسار **inkisâr** *A. a.* 1 kırılma, parçalanma, 2 (kalp) kırılma, gücenme, 3 beddua, 4 *fiz.* ışınların suya geçerken yönünden sapması, kırılma.

انکساف **inkisâf** *A. a.* (güneş) tutulma.

انکشاف **inkişâf** *A. a.* 1 açılma, görünür olma, meydana çıkma, 2 *tas.* aydınlanma, manevî bir hâle geçme, sır perdesi ardını görme.

انکشت **engüşt** *F. a.* parmak.

انکشت اشارت **e.-i işâret** *F. a.* işaret parmağı.

انکشت بر دهان **e. ber-dehân** *F. s.* parmağı ağzında, yani şaşırmış, ne yaptığını ve yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).

انکشت سترك **e.-i sütürk** *F. a.* baş parmak.

انکشت نما **e.-nümâ** *F. s.* parmakla gösterilen, ünlü, tanınmış (kimse).

انکشتر **engüşter** *F. a.* yüzük.

انکشتری **engüşterî** *F. a. yuk. m. bk.*

انکشته **engüştene** *F. a.* terzi/yorgancı yüksüğü.

انکشته **engüşte** *F. a.* yaba.

انکلیون **engelyûn** *F. a.* 1 İncil, 2 rengârenk işlemeli bir tür kumaş,

3 Maniheizm'in kurucusu ünlü Mânî'nin resim mecmuası.

انكور **engûr** *F. a.* üzüm.

انكيخته **engîhte** *F. s.* 1 koparılmış, var edilmiş, ortaya getirilmiş, 2 hareket ettirilmiş, (yerinden) oynatılmış, 3 yükseltilmiş, 4 (yukarı) kaldırılmış, 5 karıştırılmış.

انكيز **-engîz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 koparıcı, husule getirici, var edici, verici, uyandırıcı, 2 (yerinden) oynatıcı, 3 (yukarı) kaldırıcı, 4 karıştırıcı: *safâ-engîz* "şenlendirici", *şevk-engîz* "neşelendirici, keyif verici."

انماء **inmâ'**, انما **inmâ** *A. a.* -i artırma, -i nemalandırma.

انمله **enmele, enmile** *A. ç. a.* 1 parmak ucu, 2 *mec.* el.

انموذج **enmûzec** *A. a.* örnek.

انوار **envâr** *A. ç. a.* nurlar; *bk.* نور **nûr.**

انواع **envâ'** *A. ç. a.* türler; *bk.* نوع **nev'.**

انوثت **ünûset** *A. a.* dişilik.

انور **enver** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en ışıklı, parlak, 2 çok/pek güzel, çok/pek göz kamaştırıcı, çok/pek göz alıcı.

انوف **ünûf** *A. ç. a.* burunlar; *bk.* انف **enf.**

انهاء **inhâ'**, انها **inhâ** *A. a.* 1 (bir konuyu) yerine ulaştırma, sözü/haberi yetiştirme, 2 (resmî bir işi) (bir ast) (üstüne) yazı ile bildirme. **– etmek** -i (üstüne) bildirmek.

انهاج **inhâc** *A. a.* 1 -i açık seçik gösterme, 2 -i yollama, -i yola koyma.

انهار **enhâr** *A. ç. a.* akarsular; *bk.* نهر **nehr.**

انهدام **inhidâm** *A. a.* yıkılma, çökme, yere geçme.

انهر **enhür** *A. a.* akarsular; *bk.* انهار **enhâr.**

انهزام **inhizâm** *A. a.* (düşman karşısında tutunamayıp) bozulma, yenilme.

انهماك **inhimâk** *A. a.* (bir işin/şeyin) üzerine çok düşme, -e aşırı ilgi duyup sürekli olarak uğraşma.

انيس **enîs** *A. s.* 1 alışık, 2 görüşülen (kimse). *a.* arkadaş, yoldaş.

انيق **enîk** *A. s.* güzel, hoş, ilgi çekici, sürükleyici.

انين **enîn** *A. s.* inilti, inleyiş.

اوائل **evâil** *A. ç. a.* 1 başlangıç, başlar, 2 her ayın ilk on günü; *bk.* اول **evvel.**

اوابد **evâbid** *A. ç. a.* âbideler; *bk.* آبده **âbide.**

اواخر **evâhır** *A. ç. a.* 1 sonlar, 2 her ayın son on günü; *bk.* آخر **âhır.**

اواسط **evâsıt** *A. ç. a.* 1 ortalar, 2 her ayın 11-20. günleri; *bk.* اوسط **evsat.**

اواضح **evâzıh** *A. ç. a.* gökte ayın en ışıklı ve en parlak göründüğü her ayın 13., 14. ve 15. geceleri; *bk.* اوضح **evzah.**

اوامر **evâmir** *A. ç. a.* buyruklar; *bk.* امر **emr.**

اوان **evân** *A. a.* (süresi ne olursa olsun) vakit, zaman; *bk.* آوان **avân.**

اوانى **evânî** *A. ç. a.* kaplar, kap kaçak; *bk.* اناء **inâ'.**

اواه **evvâh** *A. s.* 1 çok ah eden, çok ağlayıp sızlayan, yüreği yanık, dertli, 2 çok inançlı ve derin bilgi sahibi.

اوباش **evbâş** *A. ç. a.* terbiyesiz, bıçkın, çapkın. (Teklisi kullanılmayan, tekli gibi kullanılan çokluklardandır.)

اوتاد **evtâd** *A. ç. a.* 1 (ağaç/demir) kazıklar, 2 *tas.* varlık nizamını ayakta tutan Tanrı dostlarından bir bölük; bk. وتد **veted.**

evtâdü'l-arz اوتاد الارض *A. a.* dağlar.

evtâdü'l-bilâd اوتاد البلاد *A. a.* (bir yerde) ileri gelenler, sözü geçerler; *bk.* **veted** وتد.

evtâr اوتار *A. ç. a.* (yayda) kirişler; *bk.* **veter** وتر.

evsân اوثان *A. ç. a.* putlar; *bk.* **vesen** وثن.

evsak اوثق *A. s.* 1 çok/pek/en sağlam ve dayanıklı, 2 çok/pek/en güvenilir.

evc اوج *A. a.* 1 yüksek (yer/nokta), 2 bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında gözlem noktasına göre en uzak bulunduğu nokta.

e.-gîr اوجگير *F. s.* yukarı çıkan, yükselen.

evcâ' اوجاع *A. ç. a.* ağrılar. sızılar, sancılar; *bk.* **veca'** وجع.

evceb اوجب *A. s.* (yerine getirilmesi) çok/pek/daha/en gerekli olan (iş).

e.-i vecâib اوجب وجائب *F. s.* yerine getirilmesi gerekli işler arasında en öncelikli olan (iş).

evceh اوجه *A. s.* çok/çok/pek /daha/en yaraşır olan (iş/davranış vb.).

evhad اوحد *A. s.* biricik, tek, ötekisi olmayan (kimse/nesne).

evhaş اوحش *A. s.* çok/pek/daha/en yırtıcı olan (hayvan).

eviddâ', اوداء **eviddâ** اودا *A. ç. a.* dostlar, arkadaşlar, yoldaşlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

evdiye اوديه *A. ç. a.* vadiler; *bk.* **vâdî** وادى.

evrâd اوراد *A. ç. a.* 1 Kur'ân'da okunması alışkanlık edinilmiş sureler, 2 dillerde dolaşan söz; *bk.* **vird** ورد.

evrâk اوراق *A. ç. a.* yapraklar; *bk.* **varak** ورق.

evrâm اورام *A. ç. a.* vücutta beliren yumrular, şişlikler; *bk.* **verem** ورم.

evride اوريده *A. ç. a. anat.* boyun damarları; *bk.* **verîd** وريد.

evreng اورنك *F. a.* hükümdar tahtı.

evzâr اوزار *A. ç. a.* 1 yükler, ağırlıklar, 2 günahlar, suçlar; *bk.* **vizr** وزر.

evzân اوزان *A. ç. a.* vezinler; *bk.* **vezn** وزن.

evsâh اوساخ *A. ç. a.* kirler; *bk.* **vesah** وسخ.

evsât اوساط *A. a.* ortalar; *bk.* **vasat** وسط.

evsâm اوسام *A. ç. a.* dövmeler; *bk.* **vesm** وسم.

ûstâm اوستام *F. a. bk.* **üstâm** استام.

evsat اوسط *A. s.* 1 ortadaki, ortada bulunan/ortada yer alan, 2 dengede, orta durumda bulunan, *a.* 1 ayın/yılın/yüzyılın ortaları, 2 iki durum ortası, denge noktası.

evsa' اوسع *A. s.* çok/pek/daha/en geniş.

evşen اوشن *A. s.* dalkavuk.

evsâf اوصاف *A. ç. a.* nitelikler; *bk.* **vasf** وصف.

evsâl اوصال *A. ç. a. anat.* mafsallar. (Teklisi olan **vasl** وصل bu anlamda kullanılmamıştır.)

evzâ' اوضاع *A. ç. a.* duruşlar. (Teklisi olan **vaz'** وضع başka anlamlarda da kullanılmıştır.)

evzah اوضح *A. s.* çok/pek/daha/en açık, belirgin, besbelli.

evtân اوطان *A. ç. a.* vatanlar; *bk.* **vatan** وطن.

ev'ıye اوعيه *A. ç. a.* koruyucu kaplar, mahfazalar; *bk.* **viâ'** وعاء.

evfer اوفر *A. s.* çok/pek/daha/en çok ve bol.

evfak اوفق *A. s.* çok/pek/daha/en uygun.

اوفى **evfâ** *A. s.* 1 çok/pek/daha/en vefalı, 2 daha/en yeter ve yetkin.

اوقات **evkât** *A. ç. a.* vakitler, belirli zamanlar; *bk.* وقت **vakt.**

اوقات خمسه **e.-ı hamse** *F. a.* günde beş vakit kılınan namaz vakitleri.

اوقاف **evkâf** *A. ç. a.* vakıflar; *bk.* وقف **vakf.**

اوقيه **ûkıyye** *A. a.* (*T. k. dili:* **okka**) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.

اوكار **evkâr** *A. ç. a.* kuş yuvaları; *bk.* وكر **vekr,** وكره **vekre.**

اوكد **evked** *A. s.* çok/pek/daha/en güçlendirilmiş/vurgulanmış.

اول **evvel** *A. s.* 1 birinci, ilk, 2 eski, geçmiş, 3 öncelikli, önceliği olan.

اولا **evvelâ,** اولاً **evvelen** *A. z.* 1 birinci olarak, 2 önce, ilkin, ilk olmak üzere.

[1]اولين **evvelîn** *A. ç. a.* öncekiler, (zamanca) önce gelenler, eskiler; *zıddı:* آخرين **âhırîn**; *bk.* اول **evvel.**

[2]اولين **evvelîn** *F. s.* (sıra bakımından) ilk, birinci, öndeki.

اولاد **evlâd** *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* ولد **veled.**

اولاديت **evlâdiyyet** *T. a. huk.* çocuklara geçmek üzere vakfedilmiş taşınır ve taşınmaz mallar.

اولو **ülû** *A. ç. a.* sahipler. Türkçe **-li** ekine karşılık gelen Arapça ذو **zü** sıfatının çoklusudur. Tek başına kullanılmaz, Arapça kalıp sözlerde yer alır.

اولوالالباب **ülü'l-elbâb** *A. a.* doğru düşünenler.

اولوالامر **ülü'l-emr** *A. a.* buyruk sahipleri, kanun hükümlerini ve adalet ilkelerini uygulayan İslâm hükümdarları.

اولوالعزم **ülü'l-azm** *A. a.* Allah katından kendilerine vahy olunan kutsal buyrukları bildirmek ve uygulamakta çok çaba göstermiş olan peygamberler; en güçlü rivayete göre şunlardır: Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed.

اولويت **evleviyyet** *A. a.* 1 öncelik, önce oluş niteliği ve değeri, 2 (bir şeyin) söz götürmeyecek biçimde (bir şeyi/gerekliği) göstermesi /gösterir olması.

[1]اولى **evlâ** *A. s.* çok/pek yaraşık, üstün ve iyi.

[2]اولى **ûlâ** *A. a.* **evvel**'in dişili. جمادى الاولى *cümâde'l-ûlâ* "birinci cümâdâ", رتبهء اولى *rütbe-i ûlâ* "ilk rütbe". دفعهٔ اولى *def a-i ûlâ* "ilk kez" örneklerinde görüldüğü gibi, dişil adlara geldiğinde, Farsça kurallı sıfat takımlarında da bu şekliyle kullanılır.

اولى **ülî** *A. a. bk.* اولو **ülû.**

اولى الابصار **ülî'l-ebsâr** *A. a.* basiret sahipleri, dikkatli ve görüş sahibi kimseler.

اولى النهى **ülî'n-nühâ** *A. a.* akıl sahipleri, akıllı kimseler.

اولياء **evliyâ',** اوليا **evliyâ** *A. ç. a.* Tanrı dostları, veliler; *bk.* ولى **velî.**

اوليات **evveliyyât** *A. ç. a.* 1 (işlerin/eylemlerin) başlangıçları, öncüleri, asıl iş/oluş gerçekleşmeden önce ortaya çıkan belirtiler, 2 (bir) işin/oluşun gerçekleşmesinin arkasında yatan sebepler, arka plan.

اوهام **evhâm** *A. ç. a.* vehimler, sağlıksız ve akıl karıştırıcı düşünceler; *bk.* وهم **vehm.**

evhen اوهن *A. s.* çok/pek gevşek, dayanaksız.

evhiyye اوهيه *A. a.* geçit, iki dağ arasındaki yol.

ehâlî اهالى *A. ç. a.* 1 bir yerde/bir yörede/bir ülkede oturanlar, 2 tüm halk, kamu; *bk.* **ehl** اهل.

ihânet اهانت *A. a.* 1 (birine) haksız yere bağırıp çağırma, hakaret etme; (birini) horlama, aşağılama, küçük düşürme, 2 hainlik.

ihtidâ', **ihtidâ** اهتداء, اهتدا *A. a.* 1 doğru yola girme, 2 Müslüman olma, Müslümanlığı kabul etme.

ihtizâz اهتزاز *A. a.* 1 (bir şey) hafifçe titreme, 2 (biri) sevinçten yerinde duramama, hoplayıp zıplama.

ihtimâm اهتمام *A. a.* (işe) özen gösterme, (bir işi) severek/çok çaba göstererek/üzerine düşerek/özene bezene yapma. – **etmek** (işi) özenle/üzerine düşerek/özene bezene yapmak.

ühcüvve اهجوه *A. a.* alaya sebep olan şey/durum.

ühciyye اهجيه *A. a. yuk. m. bk.*

ihdâ', **ihdâ** اهداء, اهدا *A. a.* 1 -i doğru yola yönlendirme, -i hidayete eriştirme, 2 -i -e hediye etme, -i -e hediye olarak verme, 3 hediye gönderme. – **etmek** -i -e hediye olarak vermek.

ehdâb اهداب *A. ç. a.* kirpikler. (Tekliği kullanılmamış çoklulardandır.)

ihdâr اهدار *A. a.* (bir) (hükmü) geçersiz bırakma, (bir) (hükmün) yerine getirilmesinden vazgeçme.

ehdâf اهداف *A. ç. a.* hedefler; *bk.* **hedef** هدف.

ehdeb اهدب *A. s.* sık ve uzun kirpikli (kimse).

ehrâm اهرام *A. ç. a.* Mısır'daki piramit biçiminde yapılmış büyük firavun mezarları; *bk.* **herm** هرم.

ehremen, ehrimen اهرمن *F. a.* (Mecusi inancında) kötülük tanrısı/kötülüklerin kaynağı olan kavram, şeytan.

ehl اهل *A. a.* (*T. k. dili:* **ehil**) -den olan, -e mensup, ... ile ilgili. İyelik ve nitelik bildirir. Türkçede **-li** ve **-lik** eklerinin anlatım değerleriyle karşılanabilen bir kelimedir: *e.-i İslâm* "İslâm dininden olan", *e.-i cennet* "cennetlik", *e.-i takvâ* "takva sahibi" gibi.

ihlâk اهلاك *A. a.* (birini/birilerini) öldürme. – **etmek** (birini/birilerini) öldürmek.

ehille اهله *A. ç. a.* gök ayının ilk üç günlük görünüşleri, hilâller; *bk.* **hilâl** هلال.

ehlî اهلى *T. s.* alışık, alışkın; *zıddı:* **vahşî** وحشى.

ihlîlec اهليلج *A. a.* bir tür ilaç; "kara" ve "sarı" olmak üzere iki çeşidi vardır.

ehem(m) اهم *A. s.* çok/pek/daha/en önemli.

e.-i ümûr اهم امور *F. a.* (görülecek) işlerin en önemlisi.

ihmâl اهمال *A. a.* (bir işin/bir şeyin) üzerine düşmeyerek kendi oluruna bırakma, (işi) boşlama, boş verme, aldırmama. – **etmek** (işi) kendi oluruna bırakmak, boş vermek, aldırmamak.

ehemmiyyet اهميت *T. a.* (*T. k. dili:* **ehemmiyet**) önem, değer, ağırlık, öncelik.

اهواء **ehvâ'**, اهوا **ehvâ** *A. ç. a.* nefsin beğendiği, istediği ve hoşlandığı şeyler; *bk.* هواء **hevâ'**.

اهوال **ehvâl** *A. ç. a.* korkular; *bk.* هول **hevl**.

اهوج **ehvec** *A. s.* uzun boylu ahmak (kimse).

اهول **ehvel** *A. s.* çok/pek korkunç (şey).

اهون **ehven** *A. s.* 1 kolay, 2 zararsız, 3 çok/pek ucuz.

اهون شرين **e.-i şerreyn** *F. a.* iki kötü şeyin zararsızı

اهونيت **ehveniyyet** *T. a.* ucuzluk.

اهويه **ehviye** *A. ç. a.* 1 havalar, mevsimlere göre atmosferde meydana gelen değişmelere bağlı olarak ortaya çıkan sıcaklık soğukluk değişiklikleri; *bk.* هواء **hevâ'**.

اهيب **ehyeb** *A. s.* çok/pek/daha/en korku verici (şey/görüntü).

ای **ey** *A. F.* ve *T. ünl.* Duyurma, çağırma, uyarma içindir.

ایا **eyâ** *F. ünl.* ای **ey** gibi duyurma, çağırma, uyarma içindir.

ایاب **iyâb** *A. a.* geri dönme.

ایاب و ذهاب **i. ü zihâb** *F. a.* gidip gelme, gitme ve geri gelme.

ایادی **eyâdî** *A. ç. a.* eller; *bk.* ید **yed**. Arapçanın katmerli çoklularındandır.

ایاغ **eyâğ** *F. a.* ayak, kadeh, şarap kabı. Türkçeden Farsçaya geçip yabancı kılığa bürünmüş biçimi ile geri alınan kelimelerdendir.

ایالات **eyâlât** *A. ç. a.* eyaletler; *bk.* ایالت **eyâlet**.

ایالت[1] **eyâlet** *A. a.* 1 bir vali tarafından yönetilen yer, bir ülkenin en büyük yönetim birimlerinden biri, 2 vilâyet sistemine geçilmeden önce Osmanlı topraklarının en büyük mülkî yönetim birimi.

ایالت[2] **iyâlet** *A. a.* yönetim, egemenlik, elde bulundurma, iktidar.

ایام **eyyâm** *A. a.* günler; *bk.* یوم **yevm**.

ایام باخور **e.-i bâhûr** *F. a.* yaz mevsiminin en sıcak günleri, Temmuz ayının on dokuzundan yirmi altısına kadar olan yedi gün.

ایام البیض **eyyâmü'l-bîz** *A. a.* her ayın 13. gününden 15. gününe kadar olan süre.

ایام التشریك **eyyamü't-teşrîk** *A. a.* Kurban bayramı'nın birinci günü dahil üç gün.

ایام المعدودات **eyyâmü'l-ma'dûdât** *A. a. yuk. m. bk.*

ایتام **eytâm** *A. ç. a.* yetimler; *bk.* یتیم **yetîm**.

ایتلاف **îtilâf** (ائتلاف şeklinde de yazılmıştır.) *A. a.* 1 (birbiriyle) görüşme, (birbirine) alışma, 2 (iki taraf) (bir konuda) uyuşma, uyuşum içinde olma.

ایتمان **îtimân** *A. a.* güven duyma, (kendini) güvende/güven içinde hissetme.

ایثار **îsâr** *A. a.* (bir şeyi) esirgemeyip verme, cömertçesine saçma. – **etmek** -i esirgemeden vermek /saçmak.

ایجاب **îcâb** *A. a.* 1 (bir işin/şeyin) olmasını/yapılmasını gerekli kılma, ... sonucunu doğurma, 2 (bir şey/iş) gerekli olma. – **etmek** -i gerekli kılmak.

ایجاد **îcâd** *A. a.* 1 (bir şeye) varlık kazandırma, (bir şeyi) yoktan var etme. Bu anlamda kullanımı Yüce

Yaratıcı'ya özgüdür. 2 örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapma, buluş, – **etmek** 1 örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapmak, 2 *mec.* olmamış şeyi olmuş gibi göstermek, yalan kurgulamak.

ایجادکرده **î.-kerde** *F. s.* icat olunmuş.

ایجار **îcâr** *A. a.* 1 (bir yeri) kiraya verme, 2 kira, kira bedeli.

ایجاز **îcâz** *A. a.* 1 (sözü) kısa söyleme/kısa kesme, 2 *ed.* anlatmak istediğini az kelimeyle, derli toplu ve özlü bir biçimde söze dökme; *zıddı:* اطناب **ıtnâb**.

ایجاز مخل **î.-i muhıl** *F. a.* (sözü) anlatılmak isteneni eksik bırakacak derecede kısa tutma; *zıddı:* ممل اطاب **ıtnâb-i mümill**.

ایجاع **îcâ'** *A. a.* ağrıtma, ağrı verme.

ایحاش **îhâş** *A. a.* (bir kimsenin) namusuna dokunma.

اید **eyyid** *A. s.* güçlü, gücü yeter (kimse).

ایداع **îdâ'** *A. a.* emanet olarak verilme. – **olunmak** emanet olarak verilmek.

ایدی **eydî** *A.* eller; *bk.* ید **yed**.

ایذاء **îzâ'**, ایذا **îzâ** *A. a.* -i incitme, -e eziyet etme.

ایذان **îzân** *A. a.* 1 -i bildirme, -i duyurma, 2 namaz vakitlerini ezan okuyarak bildirme.

ایراء **îrâ'**, ایرا **îrâ** *A. a.* 1 (çakmaktan) ateş çıkma, (çakmak) parlama.

ایراث **îrâs** *A. a.* verme, -e sebep olma, -in elde edilmesine yol açma. – **eylemek** vermek, -e sebep olmak.

ایراد **îrâd** *A. a.* 1 (bir şey/bir durum hakkında) (delil, örnek vb.) getirme, 2 mülkten elde edilen gelir.

ایراط **îrât** *A. a.* (hasmı/düşmanı) pusuya düşürme.

ایرمان **îrmân** *F. a.* 1 dalkavuk, 2 davetsiz misafir, 3 eğreti, 4 istek, arzu, 5 pişmanlık.

ایرمان سرای **î.-serây** *F. a.* kervansaray.

ایزد **Îzid** *F. a.* Tanrı, Allah.

ایساف **îsâf** *A. a.* -i üzme, -i darıltma.

ایستاده **îstâde** *F. a.* ayakta/ayak üstü durmuş.

[1]ایسر **eyser** *A. s.* soldaki, sol yandaki; *bk.* یسار **yesâr**.

ایسر و ایمن **e. ü eymen** *F. s.* soldaki ve sağdaki.

[2]ایسر **eyser** *A. s.* çok/pek/daha/en kolay.

ایشاع **îşâ'** *A. a.* (ağaç) çiçek açma.

ایصاء **îsâ'**, ایصا **îsâ** *A. a.* vasi atama.

ایصال **îsâl** *A. a.* vardırma, eriştirme. – **eylemek** vardırmak. – **kılmak** eriştirmek.

ایضاً **eyzan** *A. z.* bu da öyle, bu da önceki/öteki gibi.

ایضاح **îzâh** *A. a.* -i açıklama, -i açık ve anlaşılır bir dille anlatma. – **etmek** -i açıklamak, -i açıkça ve anlaşılır biçimde anlatmak.

ایضاحات **î.ât** *A. ç. a.* (bir konu/iş/durumla ilgili) açıklamalar.

ایغال **îğâl** *A. a.* 1 uzağa gitme, 2 aceleyle birini bir yere sokma, 3 abartmak/doğruluğunu vurgulamak gibi bir amaçla söze anlamı sınırlayıcı bir söz birimi katma.

ایفاء **îfâ'**, ایفا **îfâ** *A. a.* 1 borcunu ödeme, verdiği sözü tutma, "Yaparım" dediğini yapma, sözünü yerine getirme, 2 (bir işi) işleme, 3 iş görme, yapma, etme, verme, kılma. – **etmek/eylemek** 1 verdiği sözü tutmak, 2

(bir işi) işlemek, yapmak, 3 -e ... vermek: *Etti âlemlere îfâ-yi ferah.* "Âlemlere neşe ve sevinç verdi."

ایقاظ **îkâz** *A. a.* 1 -i uyandırma, -i uykudan kaldırma, 2 *mec.* -i uyarma, -in aklını başına getirme, -i aymazlıktan kurtarma. – **etmek/ eylemek** -i uyarmak, -i gafletten kurtarmak.

ایقاع **îkâ'** *A. a.* 1 -in olmasına/-in ortaya çıkmasına yol açma, (bir işi) işletme.

ایقاف **îkâf** *A. a.* 1 (malı) vakfetme, 2 -i durdurma.

ایقان **îkân** *A. a.* (bir şeyi) şeksiz, şüphesiz ve kesin olarak bilme, (bir şey üzerinde) şek ve şüphesi bulunmama.

ایکار **îkâr** *A. a.* (bir kabı) doldurma.

ایلاء **îlâ'**, ایلا **îlâ** *A. a.* 1 and verme, yemin etme, 2 *huk.* bir kocanın belirli bir zaman için eşiyle birlikte olmamak üzere ettiği yemin.

ایلاس **îlâs** *A. a.* dokundurma yollu söz söyleme.

ایلاف **îlâf** *A. a.* (birini) (bir işe) alıştırma, ısındırma.

ایلام **îlâm** *A. a.* 1 (birine) acı verme/acı çektirme, 2 düğün şöleni düzenleme.

ایماء **îmâ'**, ایما **îmâ** *A. a.* 1 -i işaret etme, -i gösterme, 2 (söz ve eylemle) -i belirsizce, kapalı bir biçimde anlatma. – **etmek/eylemek** -i kapalı bir biçimde anlatmak.

ایمان **îmân** *A. a.* 1 -e inanma, -in gerçekliğini kalp ile doğrulayıp kabullenme, 2 Allah'ın varlığını ve birliğini kalben doğrulayıp sözle bildirme, 3 dinin iman esasları, inanılanların bütünü, inanç. – **etmek/eylemek** inanmak. **i.-a gelmek** *mec.* 1 sonunda doğru yola gelmek, 2 (bir şeyin doğruluğunu) sonunda kabul etmek.

[1]ایمان **eymân** *A. ç. a.* 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* یمین **yemîn.**

[2]ایمان **eymân** *A. ç. a.* yeminler; *bk.* یمین **yemîn.**

[1]ایمن **eymen** *A. s.* pek/en bereketli, uğurlu ve verimli.

[2]ایمن **eymen** *A. s.* sağdaki, sağ yandaki.

[3]ایمن **eymen, eymün** *A. ç. a.* 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* یمین **yemîn.**

ائمه **eimme** *A. ç. a.* önderler, kendisine uyulan kimseler; *bk.* امام **imâm.**

[1]این **eyn** *A. a.* bir olayın gerçekleştiği vakit, an.

[2]این **eyne** *A. z.* Hani, nerede? Kaçacak/sığınacak yer nerede/yok mu?" anlamındaki این المفر **eyne'l-mefer** sözünde geçer. Bu söz Kur'ân'dan alınmıştır.

[3]این **în** *F. zam.* ve *s.* yakın için gösterme sıfatı/zamiri, bu. Tek başına kullanılmamış, "bu şu" anlamındaki این و آن **în ü ân** öbeği ile "bundan sonra" anlamındaki بعد از این **ba'd ez-în** ve "o halde" anlamındaki برین بنا **binâ ber-în** gibi birkaç sözde yer almıştır.

ایناس **înâs** *A. a.* (hayvanı) (insana) alıştırma, (hayvanı) vahşilikten kurtarma, ehlileştirme.

ایواء **îvâ'**, ایوا **îvâ** *A. a.* -i (bir yere) yerleştirme, -i (bir yerde) oturtma. – **ettirmek** -in (bir yere) yerleşmesini sağlamak.

ایوار **îvâr** *F. a.* ikindi namazı vakti.

ایواز **îvâz** *F. s.* düzülmüş, hazırlanmış (nesne).

ایوان **eyvân** *F. a.* büyük sofa, önü açık geniş oturma yeri, veranda.

ایها **eyyühâ** *A. ünl.* Pek az kullanılmış olan bu ünlem adlara belirtme harfi olan ال ile bitişir: *Eyyühe'l-huzzâr* "Ey burada bulunanlar! Ey dinleyenler!" Arapçada kimi zaman çağırma/uyarma anlatımlı bir ünlem olan **yâ** ile birlikte kullanılır.

ایهام **îhâm** *A. a.* 1 zihinde "acaba" diye soru ve tereddüt uyandırma, (birini) vehme ve şüpheye düşürme, 2 *ed.* iki anlamlı bir kelimeyi az kullanılan anlamıyla anlaşılmasını dileyerek kullanma.

ایهام قبیح **i.-i kabîh** *F. a.* edep ve terbiye dışı bir mecazlı anlamı kast etme.

ایهان **îhân** *A. a.* 1 (birini) güçsüz sayma, 2 *mec.* (birini) aşağılama, küçümseme.

ب b

ب **be** 1 Osmanlı Türkçesi alfabesinin ikinci harfi, 2 Ebced hesabında sayı değeri 2'dir. 3 (eskiden) tarihlerde ay takvimi aylarından Recep ayının kısaltması.

بـ **be-** *F. takı* Türkçenin yönelme hâli eki **-e**'ye karşılıktır. 1 Farsça kurallı ikilemelerde ikinci kelimenin başında gelir: *sû be-sû* "o yana bu yana, oraya buraya", *leb be-leb* "dudak dudağa", 2 **tâ** ile birlikte "-e kadar" anlamıyla kelime başlarında gelir: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-kıyâmet* "kıyamete kadar", 3 "gibi, göre, üzere, uyarınca" anlamıyla kelime başında yer alır: *be-kavl-i Câmî* "Camî'nin dediği gibi/sözü uyarınca", 4 yemin sözlerinde **için** yerine gelir: *be-hakk-ı Hudâ* "Allah hakkı için".

بجا **b.-câ** *F. s.* yerinde, uygun, yaraşır, yaraşık, iyi, güzel; *zıddı:* نابجا **nâ-becâ**.

بدوش **b.-dûş** *F. s.* omuza, omuzda. – **olmak** omuzlamak, omuzunda götürmek/taşımak, yüklenmek.

براهیده **b.-râhîde** *F. s.* yollanmış, gönderilmiş (kimse/nesne).

برخش **b.-rahş** *F. a.* atın arkası, sırtı.

بغایت **b.-ğâyet** *F. z.* aşırı, son derece, son derecede.

بکام **b.-kâm** *F. s.* dilediğini elde etmiş, istediğine kavuşmuş (kimse). – **etmek** (birinin) dileğini yerine getirmek, (birini) istediğine kavuşturmak.

بنام **b.-nâm** *F. s.* ünlü, ün kazanmış, meşhur (kimse): *nâzım-ı be-nâm* "ünlü şair".

بهر **b.-her** *F. s.* her bir, her biri, tek tek hepsi.

بـ **bi** *A. takı* 1 Türkçenin **ile** takısına karşılıktır: *bi-hakkın* "hakkıyla, tam anlamıyla", *bi-hamdi'llâh* "Allah'a hamd olsun", *bi-ınâyeti'llâh* "Allah'ın yardım ve desteğiyle", *yeden bi-yedin* "elden ele", 2 yemin takısı: *bi'llâhi* "Allah için", *bi-rabbi'l-Ka'be* "Kâ'be'nin sahibi için". [Eski yazılı metinleri okurken, önceki maddedeki Farsça takı ile karıştırmamak için yalnızca Arapça asıllı kelimelerle birlikte bulunduğuna ve çoklukla kalıp sözlerde yer aldığına dikkat edilmelidir].

بالاتفاق **bi'l-ittifâk** *A. z.* el birliğiyle, hep birlikte.

بالاختیار **bi'l-ıhtiyâr** *A. z.* istekle, isteyerek, bile isteye.

بالآخره **bi'l-âhıre** *A. z.* sonra, daha sonra, sonunda.

بالاستحقاق **bi'l-istihkâk** *A. z.* hak ederek, hak etmiş olarak, hakkıyla.

بالاستیذان **bi'l-istîzân** *A. z.* izinle, izin alarak, izinli olarak.

بالاقتضا **bi'l-ıktizâ** *A. z.* gerektiği için, görülen lüzum üzerine.

بالالتزام **bi'l-iltizâm** *A. z.* bir şeyin/bir kimsenin zıddına, kendine iş edinerek, bile isteye, kasten.

بالایجاب **bi'l-îcâb** *A. z.* öyle gerektiği için.

بالبداهه **bi'l-bedâhe** *A. z.* düşünmeksizin, apansız, birden, birdenbire.

بالتفصیل **bi't-tafsîl** *A. z.* uzun uzadıya, ayrıntılı olarak, bütün ayrıntısıyla.

بالتکرار **bi't-tekrâr** *A. z.* yeniden, yine, yineleyerek, yinelemek suretiyle.

بالتمام **bi't-temâm** *A. z.* bütünüyle, eksiksiz olarak.

بالجمله **bi'l-cümle** *A. z.* 1 bütün, hep, götürü, toptan, 2 son olarak, hepsinin özeti olmak üzere.

بالخاصه **bi'l-hâssa** *A. z.* özel olarak, -e özgü olarak.

بالخیر **bi'l-hayr** *A. z.* iyilikle, hayırlısıyla, iyilik ve güzellikle.

بالدفعات **bi'd-def'ât** *A. z.* çok kere, bir çok kez.

بالذات **bi'z-zât** *A. z.* kendi; (fiilin gösterdiği kişiye bağlı olarak:) kendim, kendin, kendisi vd.

بالضروره **bi'z-zarûre** *A. z.* ister istemez, zorunlu olarak, mecburi.

بالطبع **bi't-tab'** *A. z.* istekle, kendiliğinden, olağan biçimde, tabiî olarak.

بالعزوالاقبال **bi'l-ızzi ve'l-ıkbâl** *A. z.* yücelterek ve saygı göstererek, izzet ü ikbal ile.

بالفعل **bi'l-fi'l** *A. z.* yaparak, gerçekleştirerek; *zıddı:* بالقوه **bi'l-kuvve.**

بالقوه **bi'l-kuvve** *A. z.* yapmadan/gerçekleştirmeden önce, henüz zihinde iken, tasarı hâlinde iken.

بالکلیه **bi'l-külliyye** *A. z.* büsbütün, bütünüyle.

بالمناوبه **bi'l-münâvebe** *A. z.* nöbetle, değişe değişe, değişerek.

بالمواجهه **bi'l-muvâcehe** *A. z.* yüzyüze, yüzleşmek suretiyle.

بالواسطه **bi'l-vâsıta** *A. z.* dolaylı yoldan, birinin/bir şeyin aracı-lığıyla.

بای حالٍ **b.-eyyi hâlin** *A. z.* her durumda, mutlaka, elbette.

بای وجه کان **b.-eyyi vechin kân** *A. z.* olabildiğince, çok yönlü olarak, bütün yönleriyle.

بتمامه **b.-temâmihî** *A. z.* eksiksiz olarak, tam, bütünüyle.

بغیرحقٍ **b.-ğayri hakkın** *A. z.* haksız olarak, haksız yere.

[1]با **bâ-** *F. takı* 1 Türkçe **ile**, **-le**'ye denk anlatım değeri taşır: *bâ-sened* "senetle", *bâ-tahrîrât* "yazışma ile, yazıyla", 2 "sahip ve malik olma, bir nitelik taşıma, ... ile donanma, bir durumda olma/bir nesneyle ilgili bulunma" gibi anlatımlarıyla Türkçe **-li** ekine karşılık gelir: *bâ-haber* "haberli, bilen, bilgi sahibi", *bâ-safâ* "safalı, keyif sahibi" gibi.

باجناح **b.-cenâh** *T. a.* **bacanak** kelimesinden bozma, yanlış ve uydurma bir kelimedir.

با خصوص **b.-husûs** *T. z.* özellikle, hele.

بانوا **b.-nevâ** *F. s.* 1 zengin, varlıklı, 2 ünlü; *zıddı:* بی نوا **bî-nevâ**.

b.-vücûd با وجود *F. a.* olma, var olma, bulunma. *takı* sonucunda, -den ötürü, -den ayrı, hasebiyle. *bağl.* 1 yine de, bununla birlikte, bundan ayrı olarak, 2 şöyle ki, yani.

b.-hem باهم *F. z.* bir arada, birlikte.

bâ', bâ [2]با *A. a.* Arap alfabesinde ب harfinin adı. Tek noktalı olduğundan "bâ'-i muvahhede", noktası altında bulunduğundan, özellikle sözlüklerde, "bâ'-i tahtâniyye" diye adlandırılmıştır.

bâb [1]باب *A. a.* 1 kapı, 2 (kitapta) bölüm, 3 (**bâb-i hükûmet**'ten kısaltma yoluyla) devlet kapısı, resmî daire, 4 konu, husus, 5 uğur. – **tutmak** uğurlu saymak.

bâbü'l-ebvâb باب الابواب *A. a.* 1 aşılması ve geçilmesi güç geçit, demir kapı, 2 *tas. mec.* tövbe.

bâb [2]باب *F. s.* yerinde, yaraşır, yakışır, değerli (nesne). *a.* baba.

bâbâ بابا *F. a.* (*T. k. dili:* **baba**) 1 baba, 2 dede, ata, büyük baba, ağa baba. *s.* 1 oturaklı, görmüş geçirmiş, görgülü (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 yardımsever, iyiliksever (kimse).

bâbür بابر *A. a.* 1 pars, 2 kaplan.

bâbzen بابزن *F. a.* kebap şişi.

bâbek بابك *F. a.* 1 güç ve ululuk sahibi kimse, 2 doğru sözlü, güvenilir ve inanılır kimse, 3 (büyük harfle) İran hükümdarlarından birinin adı, 4 babacık.

Bâbil بابل *A. a.* 1 Irak'ta vaktiyle Doğu uygarlığının merkezi olan eski bir yerleşim yeri ve devlet merkezi, 2 dünya merkezli eski gök sistemine göre beşinci katta yer alan gezegen, Müşteri, Jüpiter.

bâbül-hâne بابلخانه *F. a.* 1 genelev, 2 işsiz güçsüz, ipsiz sapsız, yolsuz kimselerin gidip geldikleri yer, bitirimhane.

bâbûne بابونه *F. a.* papatya çiçeği. **b.-i gâv** بابونهٔ كاو sığır gözü, sarı papatya.

bât بات *A. s.* son, kesin: *bey'-i bât* "kesin satış". **b. pazarı** (*T. k. dili:* **bit pazarı**) eski eşya pazarı, haraç mezat çarşısı.

bâtır [1]باتر *A. a.* keskin kılıç.

bâtır [2]باتر *F. a.* turna kuşu

bâtere باتره *F. a.* "def" denilen çalgı aleti.

bâtmân باتمان *A. a.* (*T. k. dili:* **batman**) sıvı madde ve tahıl ölçüsü olarak kullanılmış bir ölçek. Yerine göre iki, ya da sekiz okka olabilirdi.

bâc باج *A. a.* 1 (geniş anlamda) vergi, 2 eskiden geçit yerlerinde, iskelelerde ticaret eşyasından alınan vergi, gümrük resmi.

bâce باجه *F. a.* 1 küçük giriş yeri, 2 büyük pencere.

bâhıs باحث *A. s.* 1 (bir şeyi) ileri süren, (bir şeyden) söz eden (kimse), 2 (bir şeyle) ilgili/ilintili (konu)

bâhûr باحور *A. s.* 1 aşırı sıcaklık, 2 çok sıcak günlerde yerden çıkan buhar.

bâha باحه *A. a.* 1 suyun derin ve engin yeri, 2 hurma ağaçlığı.

bâhter باختر *F. a.* güneşin battığı yön, batı.

bâha-zen باحه زن *F. a.* sıvacı, duvarcı ustası.

bâd, [1]باد **bâdâ** بادا *F. z.* "Olsun" anlamıyla dilek ve dua sözlerinde geçer: *mübârek-bâd* "kutlu olsun",

müjde-bâd "müjdeler olsun, *âferîn-bâd* "övgüler olsun sana, bravo".

²باد **bâd** *F. a.* 1 yel, esinti, rüzgâr, 2 Hüsrev'in hazinelerinden ikincisinin adı. "Bâd-âver ve genc-i bâd-âver" diye de anılır. 3 kibir, 4 övgü, 5 yel gibi giden at.

b.-âver, بادآورد **b.-âverd** *F. a.* 1 Eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Pervîz'in ünlü iki hazinesinden ikincisinin adı, 2 havadan gelen, bir kuruş harcamadan, bir karşılık ödemeden ele geçen şey, bedava mal, 3 Türkçede "çakır dikeni", "karna batmaz", "şeytan arabası" gibi adlarla bilinen bir tür diken, 4 *mus.* Doğu musikisinde bir nota.

باد آهنگ **b.-i âheng** *F. a. mus.* ses, ezgi.

باد اخضر **b.-i ahzar** *F. a. mec.* gökyüzü.

باد افراه **b.-efrâh** *F. a.* kötü karşılık, ceza.

بادبان **b.bân** *F. a.* yelken.

باد بدست **b. be-dest** *F. s.* züğürt, elindekini avucundakini yitirmiş (kimse)

باد بروت **b.-i bürût** *F. a. mec.* (erkek için) bencillik, kendini beğenmişlik, kasıntılık.

باد بر **b.-ber** *F. a.* 1 uçurtma, 2 kendini överek iş bilirlik tasladığı hâlde elinden bir iş gelmeyen kimse, avurtçu, lâf körük, geveze, çan çan.

باد برین **b.-i berîn** *F. a. yuk. m. bk.*

باد بهار **b.-i behâr,** باد بهاری **b.-i behârî** *F. a.* tatlı yel, sabah yeli

باد پا-ی **b.-pâ/pây** *F. s.* yel ayaklı, hızla yol alan, sür'atli (at).

باد پر **b.-per** *F. a. bk.* بادبر **bâd-ber.**

باد پیما **b.-peymâ** *F. s.* boş gezen, boş işlerle uğraşan, işsiz güçsüz, serseri (kimse).

باد زن **b.-zen,** باد زنه **b.-zene** *F. a.* yelpaze.

باد سحر **b.-i sehar** *F. a. bk.* باد صبا **bâd-i sabâ.**

باد سر **b.-ser** *F. s.* 1 kendini beğenmiş, zorba (kimse), 2 dikbaşlı, itaatsiz, serkeş (kimse).

باد سری **b.-serî** *F. a.* 1 kendini beğenmişlik, 2 dikbaşlılık, serkeşlik.

باد صبا **b.-i sabâ** *F. a.* bahar mevsiminde güneş doğarken esen hafif, okşayıcı yel, tan yeli.

باد فر **b.-fer** *F. a.* bir tür çocuk oyuncağı, topaç, fırıldak.

باد فور **b.-fûr** *F. s.* sözü işine uymayan, başkasına öğüt verip kendisi dediklerine uygun davranmayan (kimse).

بادکان **b.gân** *F. a.* bekçi, gözcü, koruyup kollayıcı, gözetici (kimse).

بادکانه **b.gâne** *F. a.* kafesli pencere, içeriden bakıldığında dışarısını gösterdiği hâlde dışarıdan içerisini göstermeyen kafes.

باد کش **b.-keş** *F. a.* büyük yelpaze.

باد گیر **b.-gîr** *F. a.* (*T. h. dili:* **badgır**) hava deliği, baca.

باد گیسو **b.-i gîsû** *F. a.* (kadında) yapmacık/sahte tavır.

باد نما **b.-nümâ** *F. a.* rüzgârın esiş yönünü gösteren alet, rüzgar gülü.

باد نوروز **b.-i nevrûz** *F. a. bk.* باد صبا **bâd-i sabâ.**

باد هوا **b.-i hevâ** *F. s.* (*T. k. dili:* **bedâva**) beleş, bir kuruş harcamadan, bir

karşılık ödemeden ele geçen/gelen (nesne).

بادا‌ش **bâdâş** *F.a.* iyi karşılık, ödül, mükâfât; *bk.* پادا‌ش **pâdâş**.

بادام **bâdâm** *F. a.* (*T. k. dili:* **bâdem**) 1 ceviz gibi, olgunlaştıktan sonra kabuğu içinden çıkarılarak yenen meyve içi, 2 *mec.* göz: *b.-i şükûfe-feşân* "iri göz yaşları döken göz."

بادامی **bâdâmî** *F. s.* badem biçiminde, badem biçimli: *çeşm-i bâdâmî* "badem biçiminde, iri ve güzel göz".

بادانجیر **bâd-encîr** *F. a.* erken meyve veren bir tür incir ağacı, çiçek inciri.

بادرنج **bâdrenc** *F. a.* oğul otu, melisa.

بادرنك **bâdreng** *F. a.* turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen küçük bir ağaç, ağaç kavunu, 2 bu ağacın iri limon görünüşlü, buruşuk kabuklu meyvesi, 3 acur, 4 sert, hırçın, dik başlı at, 5 asma salıncak, 6 *tıp* bir tür bağırsak hastalığı.

بادره **bâdire** *A. a.* 1 düşünüp taşınmadan söylenen söz, 2 beklenmedik olay, ansızın çıkagelen kötü ve sıkıntı verici olay/durum, 3 (kılıç, yaprak vb.de) uç.

بادنج **bâdinc** *F. a.* Hindistan cevizi.

بادنجان **bâdincân,** بادنكان **bâdingân** *F. a.* (*T. k. dili:* **patlıcan**) patlıcan.

باده **bâde** *F. a.* süci, çakır, şarap.

باده خور **b.-hor** *F. s.* şarap içen, şarapçı (kimse).

باده فروش **b.-fürûş** *F. a.* şarap satan kimse, meyhaneci.

باده نوش **b.-nûş** *F. s. yuk. m. bk.*

بادی **bâdî** *A. a.* 1 baş, ön, ilk, başlangıç, 2 yol açıcı, sebep. – **olmak** -e yol açmak.

بادیٔ امر **b.-i emr** *F. a.* işin başı.

بادیٔ نظر **b.-i nazar** *F. a.* ilk bakış.

بادیان **bâdyân,** باديانه **bâdyâne** *F. a.* 1 kurak toprakta yetişen bir bitki, rezene, 2 anason.

باديه **bâdiye** *A. a.* ova, kır, kırlık, ıssız yer, çöl.

باديه پيما **b.-peymâ** *F. s.* çölde/ıssız yerlerde gezip dolaşan (kimse).

باديه نشين **b.-nişîn** *F. a.* çölde oturan kimse, bedevî.

باديه **bâdye** *F. a.* (*T. h. dili:* **batya**) ağzı geniş, yayvan, topraktan yapılmış bir tür su kabı.

[1]بار **bâr** *F. a.* 1 yük: *b.-i girân* "ağır yük", 2 *mec.* sıkıntı, 2 kez, kerre, def'a: *b.-i evvel* "ilk kez", *her bâr* "her zaman, daimâ", 3 izin, müsaade, ruhsat, 4 yemiş, meyve.

بار آور **b.-âver,** بار ور **b.-ver** *F. s.* meyveli, meyve verici (ağaç/durum/eylem/gelişme).

باربار **b.-bâr** *F. a.* yük taşıyıcı, hamal.

بار خانه **b.-hâne** *F. a.* (*T. h. dili*: **barhana**) 1 göç eşyası, 2 göç kervanı, 3 yüklük, yolcu eşyası konulan yer.

باردار **b.-dâr** *F. a.* yüklü, hamile (kadın).

باردان **b.dân** *F. a.* 1 çuval, heybe, hurç vb. gibi içine eşya konan nesne, 2 bardak, kadeh, sürahi vb. gibi içine sıvı şeyler konulan kap.

بار دل **b.-i dil** *mec. F. a.* gönül yükü, sıkıntı, iç acısı, gam, keder.

بارسنج **b.-senc** *F. s.* yük tartıcı (kimse), *a.* terazinin kefesine konulan/kantarın koluna asılan ağırlık.

باركير **b.-gîr** *F. a.* (*T. k. dili:* **beygir**) çeşitli işlerde kullanılan iğdiş edilmiş at, yük atı, araba atı.

بارنامه **b.-nâme** *F. a.* (gümrüklerde) eşya ve yük pusulası.

[2]بار **-bâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yağdırıcı, dökücü, saçıcı: *âteş-bâr* "ateş yağdırıcı", *eşk-bâr* "gözyaşı yağdırıcı".

باران **bârân** *F. a.* yağmur.

بارانی **bârânî** *F. a.* yağmurluk.

باربد **Bârbüd** *F. a.* Eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Pervîz'in ünlü saz ve ses sanatçısının adı.

بارد **bârid** *A. s.* soğuk: *mâ-i bârid* "soğuk su", *tavr-i bârid* "soğuk, itici ve incitici davranış".

بارز **bâriz** *A. s.* 1 göz önünde, açık, belirgin (nesne/durum/konu), 2 doğan, baş gösteren, ortaya çıkan, beliren (nesne/durum).

بارع **bâri'** *A. s.* iyi huylarla, erdemlerle donanmış olarak akranları arasında sivrilmiş olan (kimse).

بارق **bârık** *A. s.* şimşekli bulut.

بارقه **bârıka** *A. a.* şimşek parıltısı.

بارك **bârik** *F. s.* ince.

بارك الله **bâreka'llâh** *A. z.* "Allah uğurlu etsin, mübarek olsun, ne güzel" anlamında dua ve beğenme sözü.

بارگاه **bârgâh,** بارگه **bârgeh** *F. a.* izinle gidilecek/girilecek yer, yüksek kat; sultan kapısı, saray, padişah çadırı.

بارنده **bârende** *F. s.* 1 yağıcı (nesne), 2 yağdırıcı (kimse/nesne).

بارو **bârû** *F. a.* 1 kale duvarları üzerindeki çıkıntı, burç, 2 gedik, tabya, savunma yeri girintisi, 3 korkuluk.

باروت **bârût,** بارود **bârûd** *F. a.* (*T. k. dili:* **barut**) ateşli silâhlarda kullanılan patlayıcı ve yanıcı madde.

باره **bâre** *F. a.* 1 kez, kerre: *dü bâre* (*T. k. dili: dubara*) "iki kez", 2 *mec.* hile, düzen, oyun, 3 sevici, dost; *bk.* زنپاره **zen-pâre.**

[1]باری **bârî** *A. a.* Yüce Yaratıcı, Tanrı.

[2]باری **bârî** *F. z.* hiç olmazsa, hiç değilse, öyleyse, o hâlde.

باریك **bârîk** *F. s.* ince: *rişte-i bârîk* "ince ip, iplik", *fikr-i bârîk* "ince görüş/düşünce".

باریك بین **b.-bîn** *F. s.* ince görüşlü/düşünceli (kimse).

[1]باز **bâz** *F. z.* tekrar, yine.

بازکشا **b.-küşâ** *F. s.* (insanda) ayırt etme yeteneği.

بازکون **b.-gûn** *F. s.* 1 baş aşağı, ters, 2 *mec.* uğursuz.

بازکونه **b.-gûne** *F. s.* ters, baş aşağı.

بازمانده **b.-mânde** *F. s.* geri kalmış, gecikmiş.

[2]باز **-bâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oynayıcı: *âteş-bâz* "ateşle gösteri yapan kimse", *cân-bâz* "cambaz, canıyla oynayan, ip üzerinde ölüme meydan okurcasına tehlikeli gösteriler yapan kimse".

[3]باز **bâz** *F. a.* 1 avcı kuşlardan doğan. *s.* açık. **– etmek** -i açmak, -i açık tutmak.

باز بالا پرواز **b.-i bâlâ-pervâz** *F. a.* 1 yükseklerde uçan doğan, 2 *mec.* güç yetiremeyeceği işlere kalkışan, becereemeyeceği şeyleri yapma iddiasında bulunan kimse, şarlatan.

بازدار **b.-dâr** *F. a.* doğancı, doğanla av avlanan avcı.

باز سفید **b.-i sefîd** *F. a.* beyaz doğan, toygun.

بازار **bâzâr** *F. a.* (*T. k. dili:* **pazar**) alım satım, alış veriş yeri.

بازارکان **b.gân** *F. a.* ticaret erbabı, tüccar, işi mal alıp satmak olan kimse.

بازرکان **bâzergân** *F. a.* (*T. k. dili*: **bezirgân**) 1 ticaretle uğraşan, işi mal alıp satmak olan kimse, 2 (öteden beri ticaretle uğraşmaları yüzünden) Yahudiler için kullanılan unvan.

بازرکانی **b.gânî** *F. a.* ticaret, mal alım satımı.

بازله **bâzile** *A. a.* 1 miktarca az mal, 2 baş derisinde oluşan yarık, 3 *tıp* iğne, enjektör.

بازنده **bâzende** *F. s.* oynayıcı, oynayan.

بازنده زبان **b.-zebân** 1 geveze, boşboğaz, 2 yaşlı, ihtiyar: *zen-i bâzende-zebân* "dili düşük kocakarı, bunak kadın".

بازو **bâzû** *F. a.* kol.

بازوبند **b.-bend** *F. a.* (*T. k. dili:* **pazvant**) kola bağlanan tılsım/muska.

بازو دراز **b.-dirâz** *F. s.* kolu uzun, yani: güçlü, zorlu, yiğit (kimse).

[1]بازی **bâzî** *F. a.* doğan.

[2]بازی **bâzî** *F. a.* eğlence, oyun.

بازیکر **b.ger** *F. a.* köçek, oyuncu (erkek/kadın).

بازیکری **b.gerî** *F. a.* oyunculuk, köçeklik.

بازی کوش **b.-gûş** *F. s.* şen, oynak, neşeli, şakacı (kimse).

بازیچه **bâzîçe** *F. a.* 1 oyuncak, 2 oyun.

باژ **bâj** *F. a.* 1 vergi, baç, gümrük harcı, 2 kulaç, 3 omuz.

باژبان **b.bân** *F. a.* vergi toplayan kimse, gümrük memuru.

باژدار **b.-dâr** *F. a. yuk. bk.*

باژکونه **b.-gûne** *F. s.* uğursuz, hayırsız (kimse); *krş.* باز **bâz.**

باژن **bâjen** *F. a.* koyun ve keçi sürülerinin önünde giden hayvan, kösem, kösemen.

بأس **be's** *A. a.* 1 zarar, kayıp, kötülük, 2 acı ve ağrı verici büyük sıkıntı, azap, ceza: *îmân-ı be's* "azap korkusuyla inanma" 3 engel, uymazlık.

بأساء, بأسا **be'sâ'**, **be'sâ** *A. a.* büyük sıkıntı ve acı doğuran olay, yıkım, belâ, âfet.

باسط **bâsıt** *A. s.* 1 yayıcı, serici (kimse), 2 dilediğinin rızkını genişletici olan (Yüce Tanrı). *a.* otlağa uzak su kaynağı.

باسل **bâsil** *A. s.* arslan gibi atak ve yürekli (kimse).

باسم **bâsim** *A. s.* 1 güler yüzlü (kimse), 2 şen, şen şakrak (kimse).

باسور **bâsûr** *A. a.* (*T. k. dili*: **bâsur**) mayasıl, emoroit.

باشد **bâşed** *F. z.* "Olur" anlamında çekimli bir fiildir.

باشکونه **bâş-gûne** *F. s.* ters, uğursuz; *bkz.* بازکون **bâzgûn**.

باشو **bâşû** *F. a.* ufak kertenkele, keler.

باشه **bâşe** *F. a.* atmaca.

باصره **bâsıre** *A. a.* 1 göze özgü güç, görme gücü, görüş, görme, 2 *mec.* göz.

باطل **bâtıl** *A. s.* boş, asılsız, geçersiz (şey); *zıddı:* حق **hak**.

باطمان **batman** *T. a. bk.* باتمان **bâtmân**.

باطن **bâtın** *A. a.* 1 iç yüz, gizli yan/yön, görünmeyen nesne; *zıddı:* ظاهر **zâhir**, 2 sır, giz. *s.* 1 içteki, içte olan, saklı, gizli, 2 (büyük harfle) gizlenmiş, gözle görülmekten uzak olan

(Tanrı). Doksan dokuz güzel addan biridir.

b.en باطنًا *A. z.* içinden, gizleyerek, gizli ve saklı olarak.

bâtınî باطنى *A. s.* 1 iç, 2 (bir şeyin) gizli, sırlı yanıyla ilgili, *zıddı:* **zâhirî ظاهرى**.

bâ' باع *A. a.* eski bir uzunluk ölçüsü, kulaç.

bâ'ıs باعث *A. s.* yol açıcı, sebep olucu (kimse/durum).

bâğ باغ *F. a.* 1. ağaçlı, çiçekli çayırlık yer, bahçe, 2. *T.* üzümlük, üzüm kütükleri ekili yer.

b.-ı İrem باغ ارم *F. s.* Şeddad'ın yaptırdığı ünlü bahçe.

b.bân باغبان *F. a.* bağ bahçe işleriyle uğraşan kimse, bağcı, bahçıvan.

b.-ı kuds باغ قدس *F. a.* cennet.

b.vân باغوان *F. a. bk.* **bâğbân باغبان**.

bâğçe باغچه *F. a.* bahçecik, içinde çiçekler ve çiçekli ağaçlar bulunan küçük bahçe.

b.vân باغچوان *F. a.* (*T. k. dili:* **bahçıvan**) meyve, sebze ve çiçek yetiştiren, bahçe düzenleyen, bahçelerin bakımını yapan kimse.

bâğız باغض *A. s.* sevmeyen, içinde sevgi beslemeyen, tiksinen (kimse).

bâğî باغى *A. s.* doğru yoldan çıkmış, sapkın, baş kaldıran, asi, serkeş, haydutluk eden (kimse).

b.yâne باغيانه *A. z.* baş kaldıranlara yakışır yolda ve biçimde.

-bâf باف *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dokuyan: *bûriyâ-bâf* "hasır dokuyan", *zer-bâf* "sırma ile kumaş dokuyan, dokumacı." *bûriyâ-bâf* "hasır dokuyucu, hasırcı".

b.kâr بافكار *F. a.* dokumacı, çul dokuyan kimse, çulha.

bâfte بافته *F. s.* dokunmuş (kumaş/ hasır vb.).

bâfeng بافنك *F. a.* ağaç sansarı derisinden yapılan bir tür değerli kürk.

bâkır باقر *A. s.* geniş, engin. *a.* (büyük harfle) Hz. Hüseyin'in torunu Muhammed'in lakabı.

Bâkıl باقل *A. a.* Araplar arasında, söylemek istediğini dile getirmekteki beceriksizliği ve aptallığı ile dile düşmüş biri.

bâklâ' باقلاء *A. a.* (*T. k. dili*: **bakla**) baklagillerden bilinen bitki ve meyvesi.

bâkî باقى *A. s.* 1 kalıcı, ölümsüz, değişmeyen, sürekli, **– kalmak** yok olmamak, öylece kalmak, bitmemek, kalıcı olmak, 2 kalan, geri kalan, artık, artakalan, fazla. *a.* kalan miktar. *z.* artık, bundan başka da, son olarak da.

bâkıyât باقيات *A. ç. a.* kalanlar, geri kalanlar.

b.-i sâlihât باقيات صالحات *F. a.* Tanrı katında sürekli iyi karşılık bulan, Tanrı tarafından sürekli ödüllendirilen iyi işler.

bâk باك *F. a.* korku, korkarak sakınma, korkudan ötürü çekinme.

bâkire باكره *T. a.* kız oğlan kız.

bâkûre باكوره *A. a.* erken yetişen meyve, turfanda yemiş. *s.* taze, genç, diri ve canlı: *bâkire-i bâkûre* "genç bakire"

bâkî باكى *A. s.* ağlayan (kimse).

[1]bâl بال *F. a.* 1 kanat: *şikeste-bâl* "kanadı kırık", 2 kol: *kavî-bâl* "kolu kuvvetli", 3 boy, boy pos.

[2]بال **bâl** *A. a.* 1 gönül, yürek, 2 akıl.

بالا **bâlâ** *F. s.* yüksek, yüce: *rütbe-i bâlâ* "yüksek rütbe". *a.* boy: *b.-yi bülend* "uzun boy".

بالا پرواز **b.-pervâz** *F. s.* 1 yüksekler-de uçan (kuş), 2 *mec.* haddini bilmez, kendini güçlü sanıp öyle gösteren (kimse).

بالا همت **b.-himmet** *F. s.* kararlı, niyeti güçlü ve çabası üstün (kimse).

بالا پوش **b.-pûş** *F. a.* palto, ceket, fera-ce gibi üstlük.

بالا تر **b.-ter** *F. s.* çok/pek yüksek.

بالا حصار **b.-hısâr** *F. a.* iç kale.

بالا خانه **b.-hâne** *F. a.* dört yanı gör-meye elverişli camlı çatı katı, cihannümâ.

بالا خوان **b.-hân** *F. s.* (bir şeyi) oldu-ğundan fazla gösteren, abartıcı (kimse).

بالا دست **b.-dest** *F. s.* eli üstün, üstün-lük sağlamış, üstün gelen (kimse).

بالا نشين **b.-nişîn** *F. s.* üstte, baş köşede oturan (kimse).

بالار **bâlâr** *F. a.* direk, sütun.

بالش **bâliş** *F. a.* yastık.

بالغ **bâliğ** *A. s.* 1 ergenlik çağına eriş-miş, erişkin (kimse), 2 erişici, varıcı (kimse), **– olmak** erişmek, varmak, 3 en üst çizgiye/dereceye varmış, çok üstün noktaya erişmiş (durum/kimse/nitelik): *kudret-i bâliğa* "çok üstün güç".

بالغاً ما بلغ **bâliğan mâ-belağ** *A. z.* faz-lasıyla, aşkın, yeter dereceden ar-tık, elverecek kadar.

بالكانه **bâlkâne** *F. a.* kafes, parmaklık.

بالوده **bâlûde** *F. s.* büyümüş, yetişmiş, ergin ve dolgun duruma gelmiş (meyve vb.).

بالی **bâlî** *A. s.* kocamış, eskimiş, koca, eski (nesne/kimse).

باليده **bâlîde** *F. s.* büyümüş, uzamış, boy atmış (kimse/nesne).

بالين **bâlîn** *F. a.* 1 köşe/koltuk yastığı, 2 *T.* yuvarlak koltuk yastığı biçi-minde üstü ve yanları pamukla ka-bartılıp kumaşla kaplanmış bir tür iskemle.

بالين پرست **b.-perest** *F. s.* tembel, uyu-şuk (kimse).

بام **bâm** *F. a.* 1 üst, yüz, 2 çatı, dam, 3 (telli sazlarda) en kalın tel/kiriş.

b.-i çeşm *F. a.* göz kapağı.

بامداد **bâmdâd** *F. a.* sabahın erken vak-ti, çin sabah.

بامكاه **bâmgâh**, بامكه **bâmgeh** *F. a. yuk. m. bk.*

[1]بان **bân** *A. a.* çöllerde yetişen bir tür ağaç. Uzun ve biçimli oluşu bakı-mından eski şairlerce benzetme ve karşılaştırma ilgisiyle sevgilinin boyu için kullanılmıştır.

[2]بان **bân** *F. taki* Türkçenin **-ci** eki-ne karşılıktır: *bâğbân* "bağcı", *nigehbân* "gözcü" gibi.

بانك **bânk** *F. a.* 1 yüksek ses, çığlık, haykırış, 2 padişahın alaya çıkmak için ata/arabaya bindiği sırada gö-revli birlik tarafından yüksek sesle bir ağızdan söylenen dua, alkış.

بانك روا رو **b.-i revârev** *F. a.* İsrafil'in sûra ikinci üfleyişi.

بانك عنقا **b.-i ankâ** *mus. F. a.* Doğu müziğinde bir perde.

بانك نماز **b.-i nemâz** *F. a.* ezan.

بانو **bânû** *F. a.* kadın, hanım.

بانوی مشرق **b.-yi maşrık** *F. a. mec.* gü-neş.

بانوج **bânûc** *F. a.* salıncak.

باﻧی **bânî** *A. s.* kuran, yapan (kimse). *a.* bir hayır eserini yaptıran erkek.

بانیه **bâniye** *A. a.* bir hayır eserini yaptıran kadın.

باور **bâver** *F. a.* 1 inanma, doğrulama, güvenme; inan, inanç, 2 sarsılmaz, sağlam, pek dayanklı: *bâver-i bâver* "sarsılmaz inanç".

باه **bâh** *A. a.* cinsî ilişki.

باهر **bâhir** *A. s.* açık, açık seçik, görünür: *delîl-i bâhir* "açık delil".

بائره **bâire** *A. a.* sürülmemiş yer, ekim için elverişsiz, basılmış, sert toprak.

بایسته **bâyiste** *F. s.* gerekli, lâzım.

بایستهء هستی **b.-i hestî** *F. a.* varlığı gerekli olan, Hz. Allah, vâcibü'l-vücûd.

بایض **bâyız** *A. s.* yumurtlayıcı (hayvan). *a.* tavuk.

بایع **bâyi'** *A. s.* satıcı, (bir malı) satan (kimse).

باین **bâyin** *A. s.* ayırıcı, ayıran (kimse/nesne).

بئس **bi'se** *A. z.* ne kötü, ne fena, ne çirkin; *zıddı:* نعمه **ni'me.**

ببر **bebr** *A. a.* (*T. k. dili*: **böbür**) kürkü için avlanan yırtıcı bir hayvan, pars, leopar.

ببر بیان **b.-beyân, b.-i beyân** *F. a.* 1 pars derisinden yapılmış savaş giysisi, bir tür pelerin, 2 nakışlı ipek kumaş.

ببروح **bebrûh** *A. a. bk.* یبروح **yebrûh.**

ببك **bebek** *F. a.* 1 küçük çocuk, 2 göz bebeği.

ببغا **bepğâ** *F. a.* papağan.

[1]بت **bet** *F. a.* 1 çulha/dokumacı süpürgesi, 2 dokumacılıkta kullanılan, "haşıl" da denilen çiriş, 3 kaz.

[2]بت **büt** *F. a.* (*T. k. dili:* پوت **put**) 1 kimi ilkel toplulukların tapınmak için yaptıkları türlü biçimlerdeki nesne, heykel, fetiş. 2 *ed.* güzel, sevilen, sevgili.

بت پرست **b.-perest** *F. s.* puta tapınan (kimse).

بتکده **b.gede** *F. a.* puthane.

بت لال **b.-i lâl** *F. a. mec.* dili tutulmuş, donup kalmış, kaskatı kesilmiş kimse.

بتات **betât** *A. a.* kesme, bitirme, (alışverişte) değerini kesinleştirme.

بتار **bettâr** *A. a.* keskin: *seyf-i bettâr* "keskin kılıç".

[1]بتر **beter** *F. s.* çok/pek/daha/en kötü, pek çirkin ve bayağı. **– etmek/eylemek** -i çok kötü duruma düşürmek.

[2]بتر **betr** *A. a.* 1 -i kesme, 2 -i eksik bırakma, -i eksik duruma sokma.

بتر العضو **betrü'l-uzv** *A. a.* beden uzuvlarından birini kesme.

بتراء **betrâ'** *A. s.* 1 kısır (kadın), 2 kuyruksuz (hayvan), 3 eksik, kusurlu (iş/nesne).

بتکیش **betkîş** *F. a.* ok kabı/kuburu, terkeş.

بتول **betûl** *A. s.* erkeklerden son derecede kaçınan, kendini sakınan iffet sahibi kadın. Hz. Meryem ve Hz. Fatma'nın lakabıdır.

بتیار **betyâr,** بتیاره **betyâre** *F. a.* 1 kötü görünüşlü, çok çirkin, görülmek istenmeyen şey, ifrit, 2 *mec.* düşman, 3 şeytan, gulyabanı.

بتیل **betîl** *A. s.* Hz. Meryem'in lakabı; *bk.* بتول **betûl**.

بث **bes(s)** *A. a.* 1 (bir nesneyi) yayma, dağıtma, 2 (tozu toprağı) savurma, 3 (bir haberi, bir sırrı, bir durumu) duyurma, açıklama, açığa vurma, 4 durum, 5 iç acısı, şiddetli üzüntü.

بث و شکوی **b. ü şekvâ** *F. a.* (bir durumu) açıklayıp sızlanma.

بثبثه **besbese** *A. a.* 1 (bir haberi) duyurma, 2 (tozu toprağı) savurma.

بجاء **becâ'** *A. s.* geniş, açık (yer). *a.* geniş yol.

بجایش **becâyiş** *F. a.* yer değişme, (iki memur) yerlerini değiştirme.

بجبجه **becbece** *A. a.* çocukları eğlendirmek için çıkarılan tuhaf sesler, sergilenen yapmacık şeyler/davranışlar. **– etmek** tuhaf sesler çıkarmak.

بجراء **becrâ'** *A. a.* göbeği çıkık kadın, 2 yüksek yer, tepe.

بجشك **bicişk** *F. a.* bilgili kimse, bilge kişi.

بجل **becel** *A. a.* 1 kara çalma, iftira, 2 şaşkınlık.

بجیل **becîl** *A. s.* ağır, oturaklı, gösterişli ve iri gövdeli (kimse), 2 kaba (nesne).

بچکم **beçgem** *F. s.* yaz mevsiminde oturulacak yer, yazlık, 2 sundurma, 3 oba, büyük çadır.

بچه **beçe, beççe** *F. a.* insan ve hayvan yavrusu; çocuk.

بچهٔ طاووس علوی **b.-i tâvûs-i ulvî** *F. a.* 1 *mec.* güneş; ay, 2 *mec.* elmas ve yakut.

بچکان **beçegân** *F. ç. a.* yavrular, çocuklar; *bk.* بچه **beçe.**

بچهٔ کو **b.-i gû** *F. a.* sokağa bırakılmış çocuk.

بحار **bihâr** *A. ç. a.* denizler; *bk.* بحر **bahr.**

بحت **baht** *A. s.* 1 öz, iç, 2 katkısız, halis: *sahbâ-yi baht* "halis şarap"

بحث **bahs** *A. a.* (*T. k. dili*: **bahis**) 1 bir şeyin iç yüzünü öğrenmek /ortaya çıkarmak için araştırma, 2 aslını, ne olduğunu öğrenmek üzere üzerinde konuşulan konu, 3 bir konu üzerinde görüş bildirmek suretiyle karşılıklı söyleşme, tartışma, 4 *T.* aldatana, görüşünde/iddiasında haklı çıkacak olana bir şey verilmek üzere yapılan sözleşme, 5 bir konudaki görüş, düşünce ve bilgileri içine alan kitap/bölüm/makale.

بحر **bahr** *A. a.* (*T. k. dili*: **bahır**, **bahir**) 1 deniz, 2 (şiirde) vezin, tartı, ölçü: *b.-i remel* "çoklukla dört *fâilâtün*, ya da üç *fâilâtün* bir *fâilün*'den oluşan tartı".

بحران **buhrân** *T. a.* 1 *tıp* hastalığın en ağır ve tehlikeli dönemi, 2 *mec.* (bir iş) karışık ve tehlikeli bir durum kazanma, kriz.

بحری **bahrî** *A. s.* denizle ilgili, denizde bulunan, denizde yaşayan.

بحری قطاس **b. kutâs** *F. a.* deniz aygırı.

بحرین **Bahreyn** *A. a.* 1 iki deniz: *bahreyn-i nazm u nesr* "nazım ve nesir denizleri", 2 (büyük harfle) Arabistan yarımadası kıyısındaki ülke.

بحور **buhûr** *A. ç. a.* denizler; *bk.* بحر **bahr.**

بحیره **buhayre** *A. a.* küçük deniz, göl.

بخ بخ **bah bah** *A. ünl.* "ne hoş, ne güzel" anlamında obartma, büyük görme anlatır.

بخار **buhâr** *A. a.* sıcak sudan çıkan buğu. – **salmak** buhar çıkarmak.

بخارا **Buhârâ** *A. a.* eskiden büyük bir ilim ve kültür merkezi olup, bugün Özbekistan sınırları içinde bulunan şehir.

بخال **bahhâl** *A. a.* çok cimri, çok pinti ve insan için bir erdem olan cömertlikten yoksun (kimse).

بخالاء **buhalâ'**, بخلا **buhalâ** *A. ç. a.* pintiler, cimriler; *bk.* بخيل **bahîl.**

بخت **baht** *F. a.* uğur, yazı, talih, kader, kısmet, bahtiyarlık.

بخت بيدار **b.-i bîdâr** *F. a.* uyanık/açık talih.

بخت خواب آلود **b.-i hâb-âlûd** *F. a.* uykuya bulanmış baht, yani: kapalı talih.

بخت سياه **b.-i siyâh** *F. a.* kara yazı, kötü kader.

بختور **b.ver** *F. s.* uğurlu, bahtı açık (kimse).

بختاق **bahtâk** *F. a.* demir başlık, tulga, miğfer.

بخره **bahtere** *A. a.* salına salına hoş ve edalı biçimde yürüme.

بخترى **bahterî** *A. a.* 1 salına salına yürüyen, yürüyüşü hoş ve güzel olan (kimse), 2 *mec.* kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

بختك **bahtek** *F. a.* 1 kötü talih, kara yazı, 2 *tar.* (büyük harfle) Nûşirevân'ın vezirinin adı.

بخت نصر **Buht Nussar** *A. a. tar.* Asurluların son zamanlarındaki Babil valisinin oğlu ve kumandanı. Kudüs'ü ele geçirerek Beytü'l-Mukaddes'i yıkması ve yetmiş bin Yahudiyi öldürmesi ile ün kazanmıştır. M. Ö. 561'de ölmüştür.

بختور **bahtûr** *F. a.* 1 gök gürlemesi, 2 düşman. *s.* öfkeyle haykıran (yırtıcı hayvan).

بختوه **bahtûh** *F. a.* ve *s. yuk. m. bk.*

بخته **bahte** *F. a.* besili koyun, 2 koç.

بختيار **bahtiyâr** *F. s.* kutlu, talihli, kısmetli, bahtı açık (kimse).

بختيارانه **b.âne** *F. s.* ve *z.* bahtı açık olanlar gibi/bahtı açık olanlara düşer ve yaraşır biçimde.

بختيارى **bahtiyârî** *F. s.* bahtiyarlık, kutluluk, kısmetlilik.

بخس **bahs** *A. s.* eksik, düşük: *semen-i bahs* "düşük değer".

بخسان **bahsân** *F. s.* 1 salına salına yürüyen (kimse), 2 soluk, buruşuk (nesne).

بخش[1] **-bahş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağışlayan, bağış olarak veren; (bir şey) veren, verici, katan, katıcı: *hayât-bahş* "dirilik bağışlayan", *hayret-bahş* "hayret verici".

بخش[2] **bahş** *F. a.* 1 bağışlama, karşılığı olmaksızın bir şey verme.

بخشا **-bahşâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (bir şey) veren, verici, katan, katıcı, getirici: *kerem-bahşâ* "iyilik verici/sunucu", *girye-bahşâ* "ağlamaya yol açıcı, ağlatıcı".

بخشايش **bahşâyiş** *F. a.* acıma, esirgeme, iyilik, yardım, bağış: *bahşâyiş-i İlâhî* "Tanrı bağışı, Tanrı katından gelen iyilik ve yardım".

بخشايشكر **b.ger** *F. a.* esirgeyici, iyilik edici, bağışlayıcı (kimse).

بخشش **bahşiş** *F. a.* 1 bağış, armağan, ödül, iyilik, 2 yardım amaçlı karşılıksız verilen para vb; *bk.* بخشيش **bahşîş.**

بخشنده **bahşende** *F. s.* 1 bağışlayıcı, yarlığayıcı: *bahşende-i âsâm-i enâm* "kullarının günahlarını bağışlayan (Yüce Tanrı)". 2 veren, verici.

بخشیش **bahşiş** *F. a. bk.* بخشش .

بخل **buhl** *A. a.* el sıkılığı, pintilik, cimrilik; *ziddı:* کرم **kerem**.

بخم **Beham** *F. a. coğr.* bir yer adı. En iyi misk burada bulunurmuş.

بخور **bahûr** *A. a.* (*T. k. dili*: **buhur**) ateşte yakıldığında etrafa güzel koku yayan, çeşitli kokulu maddelerden yapılan bir karışım, tütsü.

بخور مریم **b.-i Meryem** *F. s.* Türkçede "Meryem Ana eli" denilen, hazımsızlığa karşı ve idrar söktürücü olarak kullanılan bir bitki. Bu bitkinin köküne Türkçede "domuz ağırşağı" denir.

بخور **buhûr** *A. a.* (*T. k. dili*: **buhur**) 1 günlük, kara günlük, 2 tütsü.

بخوردان **bahûrdân** *F. a.* (*T. k. dili:* **buhurdan**) içinde tütsü yakılan kap.

بخوردانی **bahurdânî** *F. a.* buhurdancı, belli günlerde işi buhurdan yakmak olan görevli.

بخیل **bahîl** *A. s.* eli sıkı, pinti, cimri, cömertlikten nasibi olmayan değersiz (kimse).

بخیلانه **b.âne** *F. s.* ve *z.* cimri olana yaraşır biçimde ve yolda.

بخیه **bahye** *F. a.* dikme, dikiş.

بخیه زن **b.zen** *F. a.* dikici, kundura tamircisi.

[1]بد **bed** *F. s.* kötü, yaramaz; çirkin.

بد آغاز **b.-âğâz** *F. s.* soysuz, kötü soylu (kimse).

بد آواز **b.-âvâz** *F. s.* kötü sesli (insan/hayvan).

بد آیین **b.-âyîn** *F. s.* kötü davranışlı, gidişi, yolu yordamı kötü (kimse).

بد اختر **b.-ahter** *F. s.* yıldızı kötü, kutsuz, talihsiz (kimse).

بد اصل **b.-asl** *F. s.* soyu alçak, soydan alçak (kimse).

بد بخت **b.-baht** *F. s.* bahtı kötü, talihsiz, kısmetsiz (kimse).

بد بو **b.-bû** *F. s.* kötü kokulu (nesne).

بدبین **b.-bîn** *F. s.* hiçbir şeyi beğenmeyen, her şeyi kötü gören, kötümser, karamsar (kimse).

بد پسند **b.-pesend** *F. s.* kötüyü beğenen, bilgisiz (kimse).

بد تر **b.ter** *F. s.* (*T. k. dili*: **beter**) çok/pek/daha/en kötü (kimse/nesne).

بد خصال **b.-hısâl** *F. s.* kötü huylu, huyları kötü olan (kimse).

بد خواه **b.-hâh** *F. s.* kötülük isteyen (kimse).

بد خوی **b.-hû/y** *F. s.* kötü huylu (kimse).

بد دل **b.-dil** *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).

بد رنگ **b.-reng** *F. s.* huysuz, geçimsiz, damarlı (kimse).

بد زبان **b.-zebân** *F. s.* ağzı bozuk, küfürbaz, terbiyesiz (kimse).

بد زهره **b.-zehre** *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).

بد سرشت **b.-sirişt** *F. s.* yaradılışı kötü, kötü yaradılışlı (kimse).

بد سکال **b.-sikâl** *F. s.* herkes hakkında kötü düşünce besleyen (kimse).

بد فرجام **b.-fercâm** *F. s.* sonu kötü (iş/durum).

بد فعال **b.-fiâl** *F. s.* işleri kötü (kimse).

بد کار **b.-kâr** *F. s.* işi kötü, kötü işli (kimse).

بد كهر **b.-güher** *F. s.* kötü soylu, soysuz (kimse).

بد كوى **b.-gû/y** *F. s.* kötü sözlü (kimse).

بد كيش **b.-kîş** *F. s.* yoldan çıkmış, mezhebi belirsiz, yolu çarpık (kimse).

بد لقا **b.-likâ** *F. s.* çirkin yüzlü (kimse).

بد لگام **b.-ligâm** *F. s.* 1 gem tutmaz, hırçın, harın (at), 2 dik başlı, lâf anlamaz (kimse).

بد مست **b.-mest** *F. s.* sarhoşluğu tedavi edilemez derecede kötü, alkol bağımlısı, alkolik (kimse).

بد منش **b.-meniş** *F. s.* kötü yaradılışlı (kimse).

بد مهر **b.-mihr** *F. s.* namert, insanlıktan uzak (kimse).

بد نام **b.-nâm** *F. s.* kötülükle anılan (kimse).

بد[2] **büd** *F. a.* baş, önder: *sipeh-büd* "başkomutan, serdar".

بدء , بدأ **bed'** *A. a.* (işe) başlama. – **etmek** başlamak.

بداعت **bedâat** *A. a.* 1 güzellik, benzersizlik, 2 yeniden oluş.

بداهت **bedâhet** *A. a.* 1 açıklık, görünürlük, belli oluş, göz önünde bulunuş, 2 hazır cevaplık, düşünmeden birden söyleyiş.

بداهتًا **b.en** *A. z.* birdenbire, düşünmeden.

بداوت **bedâvet** *A. a.* çölde, kırda yaşama, göçebelik, yürüklük; *ziddı:* حضارت **hazâret.**

بدايت **bidâyet** *A. a.* ön, baş, başlangıç, ilk; *ziddı:* نهايت **nihâyet.**

بدايع **bedâyi'** *A. ç. a.* güzel, göz alıcı, çekici şeyler, sanat eserleri, *bk.* بديع **bedî', بديعه bedîa.**

بدبوك **bedbûk** *F. s.* güvenilmez, içi bozuk, hain (kimse).

بدخش **Bedahş,** بدخشان **Bedahşân** *F. a. coğr.* Hindistan ile Horasan arasında kalan bölge. Yakut ve la'l madenleriyle ünlüdür. Eski Doğu edebiyatında bu yönüyle anılır.

بدخش مذاب **b.-i müzâb** *F. a.* kırmızı şarap.

بدر **bedr** *A. a.* dolunay.

بدر بلند **b.-i bülend** *F. a.* on dört günlük ay.

بدرقه **bedraka** *F. a.* (*T. k. dili*: **bedrıka**) kılavuz.

بدره **bedre** *A. a.* 1 kuzu ve oğlak derisi, 2 altın dolu kese.

بدرود **bedrûd** *F. a.* bırakma, ayrılma. – **etmek** ayrılmak, veda etmek.

بدستان **bedestân,** بدستن **bedesten** *T. a. bk.* بزازستان **bezzâzistân.**

بدع **bid'** *A. a.* yeni, sonradan ortaya çıkan şey.

بدع **bida'** *A. ç. a.* yeni şeyler, eskiden bilinmeyip de sonradan ortaya çıkan şeyler; بدعت **bid'at.**

بدعت **bid'at** *A. a.* 1 yeni şey, yenilik, sonradan ortaya çıkan şey, 2 *din* Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan dinle ilgili işler/şeyler.

بدكند **bedgend** *F. s.* haklıyı haksız çıkarmak için verilen rüşvet.

بدل **bedel** *A. a.* karşılık, bir şeyin yerine verilen, onun yerini tutan nesne. *takı* (-nin) yerine, (-e) karşılık.

بدلًا **b.en** *A. z.* karşılığını vermek suretiyle; *ziddı:* عيناً **aynen.**

بدلاء بودالا **büdelâ'** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **budala**) akılsız, bön, tevekkel, sersem (kimse). Arapçada "bir şeyin/biri-

nin yerini tutan" anlamındaki بديل **bedîl**'in çoklusudur; Türkçede tekli gibi kullanılır.

بدن **beden** *A. a.* 1 (canlılarda) maddî yapı/varlık, gövde, vücut, 2 kaleyi oluşturan duvar.

بدناً **b.en** *A. z.* bedenle, bedeniyle, maddî varlığıyla.

بدوح **bedûh** *A. a.* Eskiden mektup zarflarının üzerine yazılan, ya da zarflara basılan mühürde bulunan bir kelime. Hangi dilden alındığı kesin olarak bilinmiyor; bir rivayete göre mektupları yerlerine iletmekle görevli bir melekmiş.

بدوى **bedevî** *A. s.* çölde/kırda yaşayan, yörük.

بدويت **bedeviyyet** *A. a.* bedevilik, göçebelik, yürüklük, yabanlık; *zıddı:* مدنيت **medeniyyet.**

بديد **bedîd,** بديدار **bedîdâr** *F. s.* belli, belirli, görünür, ayan beyan; *zıddı:* نابيد **nâ-bedîd**. **– olmak** açıkta, göz önünde, gözle görülür olmak.

بديع **bedî'** *A. s.* 1 örneği olmayan bir şeyi var eden: *bedîu's-semâvât* "gökleri var eden (Yüce Yaratıcı)", 2 görülmedik güzellikte, çok güzel, eşsiz ve benzersiz (şey): *şi'r-i bedî'* "çok güzel, benzeri görülmedik şiir", 3 söz sanatı, retorik.

بديعه **bedîa** *A. a.* güzellik, göz alıcılık, çekicilik.

بديل **bedîl** *A. a.* 1 bir şeyin yerini tutan şey, 2 bahse tutuşan iki taraf arasında kaybedenin kazanana vermesi kararlaştırılan şey, bahis ödülü.

بديهه **bedîhe** *A. a.* düşünmeden söylenilen, hazırcevaplık ürünü olan güzel söz.

بديهى **bedîhî** *A. s.* 1 doğruluğu için delil gerekmeyen, ispat gerektirmeyen (iş/durum vb.), 2 göz önünde, apaçık, belli (durum/iş).

بديهيت **bedîhiyyet** *A. a.* açık olma, belli olma, apaçık ortada olma, gerçekliği ve doğruluğu için aklın ispata gerek duymadığı hâl ve nitelik.

بذبذه **bezbeze** *A. a.* 1 üstünlük, zafer, 2 nasip, kısmet, 3 güç durum, sıkıntı.

بذر **bezr** *A. a.* 1 tohum, yumurta, 2 (*T. k. dili*: **bezir**) keten tohumu yağı.

بذرقه **bezraka** *A. a.* kılavuz.

بذل **bezl** *A. a.* gönülden, isteyerek verme. **– etmek/buyurmak/kılmak** gönülden, bir zorlama ve etki olmaksızın istekle vermek.

بذله **bezle, bizle** *A. a.* takılma, şaka, hoş ve eğlendirici söz, latife.

بذور **büzûr** *A. ç. a.* tohumlar; *bk.* بذر **bezr.**

بذيم **bezîm** *A. s.* 1 güçlü (kimse), 2 serin kanlı, öfke sırasında kendine hakim olan (kimse).

[1]بر **ber** *F. a.* 1 yemiş, meyve, 2 göğüs: *sîmîn-ber* "gümüş göğüslü". 3 üst.

[2]بر **ber** *takı* -de, üzre, gibi, -e yakın, -e uygun: *dest ber-sîne* "eli göğüste", *ber-bülend* "pek yüksek yer/mertebe".

برافراشته **b.-efrâşte** *F. s.* yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne).

برانداخته **b.-endâhte** *F. s.* yukarı kaldırılmış/çekilmiş (nesne).

برانداز **b.-endâz** *F. s.* yukarı kaldırıcı, yükseltici (kimse/nesne).

براهنجيده **b.-âhencîde** *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış, sıyrılmış (kılıç).

براهیخته **b.-âhîhte** *F. s. yuk. bk.*

براورده **b.-âverde** *F. s.* 1 yüksek yere taşınmış/götürülmüş (nesne), 2 destek ve koruma ile ileri gitmesi sağlanmış (kimse).

برباد **b.-bâd** *F. s.* 1 yel üstüne, yel üstünde. **– kılmak** yel üstünde götürmek, yel üzerinde taşımak, 2 yıkılmış, bozulmuş, dağılmış, bozulmuş, bitmiş, harap, perişan; *zıddı:* آباد **âbâd**, 3 pis, iğrenç. *a.* yıkılma, bitme, tükenme, dağılıp bozulma. **– etmek** varlığına son vermek, bitirmek, yıkmak, yok etmek. **– olmak** bitmek, tükenmek, yok olmak.

برپا-ی **ber-pâ/-pây** *F. a.* 1 ayağında, ayakta: *rişte ber-pây* "ayağı ipli/ayağında ip bağlı olan". *s.* 1 ayakta, ayak üstü (duran), 2 *mec.* süren, süreduran, devamlı.

برتافت **b.-tâft** *F. a.* -i çevirme, -i döndürme.

برتر **b.ter**, برترین **b.terîn** *F. s.* 1 çok/pek/daha/en yüksek, 2 *mec.* çok/pek değerli, üstün.

برجا **b.-câ** *F. s.* yerinde, uygun (söz/durum/davranış); *zıddı:* نابرجا **nâ-bercâ.**

برچیده **b.-çîde** *F. s.* toplu, toplanmış, devşirilmiş. *ber-çîde-dâmen* "1 eteği toplu (kadın), 2 *mec.* dünyadan elini eteğini çekmiş (kimse)".

برخاسته **b.-hâste** *F. s.* kalkmış, dikilmiş, ayaklanmış (nesne/kimse).

برخانه **b.-hâne** *F. a. bk.* بار خانه bâr-hâne.

برخوابه **b.-hâbe** *F. a.* yatak, döşek.

برخور **b.-hor**, برخوردار **b.-hor-dâr** *F. s.* (*T. k. dili*: **berhudar**) muradına ermiş, kutlu, mutlu, bahtiyar (kimse).

برخیز **b.-hîz** *F. s.* yerinden kalkıcı, ileri atılıcı, yukarı sıçrayıcı (nesne).

برخیزش **b.-hîziş** *F. a.* atılış.

بردار **b.-dâr** *F. s.* asılmış, dâra çekilmiş. **– eylemek** -i asmak, -i dar ağacına asarak öldürmek. **– olmak** asılmak, asılarak öldürülmek.

برداشته **b.-dâşte** *F. s.* kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne). **– etmek** -i yukarı kaldırmak. **– kılınmak** ortadan kaldırılmak, yok edilmek.

بردوام **b.-devâm** *F. s.* sürmekte olan, sürekli, kesiksiz (zaman/durum).

بردوش **b.-dûş** *F. s.* omuzlanmış, sırtlanmış, omuza alınmış: *hâne ber-dûş* "evi omuzunda/sırtında, yani: evsiz barksız, yersiz yurtsuz, nerde sabah orda akşam yaşayan (kimse)".

بررسته **b.-rüste** *F. a.* sert saplı olmayıp kavun, karpuz gibi kolları ve dalları yere yayılan bitkiler, *s. mec.* alçak, aşağılık, sürüngen (kimse).

برزده **b.-zede** *F. s.* yukarı doğru toplanmış, sıvanmış (nesne). **– olmak** sıvanmak: *âstîn ber-zede olmak* "kolları sıvamak".

برسیاه **b.-siyâh** *F. s.* esmer: *dilber-i ber-siyâh* "esmer tenli güzel".

برطرف **b.-taref** *F. s.* (*T. k. dili*: **bertaraf**) giderilmiş, ortadan kaldırılmış (nesne/durum). **– etmek** gidermek, ortadan kaldırmak. **– olmak** giderilmek, ortadan kaldırılmak.

برعکس **b.-aks** *F. z.* tersine, aksine.

بر قاعده **b.-kâide** *F. s.* kurala uygun olan (iş, durum vb.).

بر قرار **b.-karâr** *F. s.* yerleşmiş, yerleşik, değişmeden duran, olduğu gibi sürüp giden (durum).

برکاشته **b.-gâşte** *F. s.* yüz çevirmiş (kimse).

برکذار **b.-güzâr** *F. a.* hatırlatıcı armağan, birinin "Beni hatır-larsın" diyerek verdiği hediye.

برکزیده **b.-güzîde** *F. s.* 1 seçilmiş, seçme (nesne), 2 değerli, seçkin (kimse/nesne).

برکشته **b.-geşte** *F. s.* tersine dönmüş, alt üst olmuş (durum/nesne): *b.-hâl* "işi bozulmuş, hayat düzeni alt üst olmuş (kimse)". **– etmek** -i alt üst etmek, -i tersine döndürmek, -i baş aşağı etmek.

برکشیده **b.-keşîde** *F. s.* 1 çekilmiş, sıyrılmış (kılıç), 2 *mec.* öne çıkmış, sivrilmiş, gözde (kimse).

برکنده **b.-kende** *F. s.* 1 koparılmış, sökülmüş (nesne), 2 yenilmiş, sürülüp atılmış, geri püskürtülmüş (kimse).

برنامه **b.-nâme** *F. a.* mektubun başlığı.

بر وجه بالا **b.-vech-i bâlâ** *F. z.* yukarıdaki gibi.

بر وجه زیر **b.-vech-i zîr** *F. z.* aşağıdaki gibi.

بر وجه مشروح **b.-vech-i meşrûh** *F. z.* açıklandığı gibi.

برهوا **b.-hevâ** *F. s.* havada, havaya uçurulmuş/savrulmuş (nesne). **– etmek** -i havaya uçurmak/savurmak. **– olmak** havaya uçurulmak.

[1]برین **b.în** *F. a.* en yüksek, en yüce: *çarh-ı berîn, sipihr-i berîn* "göğün en yüksek katı, arş". *behişt-i berîn, huld-i berîn* "en yüce cennet".

[2]برین **b.-în** *F. z.* bunun üzerine. *binâ ber-în* "bunun üzerine, bundan ötürü, binaenaleyh".

[3]بر **bir(r)** *A. a.* iyilik, güzel işler, iyi davranışlar; bol bol ibadet etmek, ananın babanın sözünü dinlemek vb.gibi

[4]بر **-ber** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götüren, götürücü: *dil-ber* "gönül götüren, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götüren (güvercin/ulak)".

[5]بر **ber(r)** *A. a.* 1 kara; *zıddı:* بحر **bahr**, 2 ülke, toprak.

برء **bür'** *A. a.* (hasta) iyileşmek, iyiliğe yüz tutmak.

برابر **berâber** *F. z.* birlikte, bir arada. *s.* denk, eşit, farksız, bir, aynı.

برابری **berâberî** *F. a.* (iki şey arasındaki) denklik, eşitlik, bir oluş, farksızlık.

برات **berât** *A. a.* 1 yazılı kâğıt, 2 *T.* nişan, rütbe, memuriyet, maaş ve türlü ayrıcalıklar için devlet tarafından verilen resmî yazı, buyrultu.

براد **bürâd** *A. s.* soğuk (nesne).

برادر **birâder** *F. a.* erkek kardeş.

برادرانه **b.âne** *F. s.* ve *z.* kardeşçe, kardeşe yaraşır yolda ve biçimde.

برادر رضاعی **b.-i rızâî** *F. a.* süt kardeşi.

برادر معنوی **b.- ma'nevî** *F. a.* ahret kardeşi, ahretlik.

برادر کهتر **b.-i kihter** *F. a.* küçük kardeş

برادر مهتر **b.-i mihter** *F. a.* büyük kardeş.

برادری **birâderî** *F. a.* kardeşlik, kardeş olma hâli.

براده **berrâde** *A. a.* karlık, buzluk.

برارنده **berârende** *F. s.* 1 yukarı kaldırıcı, üste götürücü (nesne/kimse), 2 doğurucu (durum).

برارى **berârî** *A. ç. a.* çöllük yerler, kırlar; *bk.* بريه **beriyye.**

برازوان **berâzvân** *F. a.* (kılıç, bıçak vb.'de) kabzayı ana parçaya birleştiren bilezik.

براض **birâz** *A. a.* az nesne.

براطيل **berâtîl** *A. ç. a.* rüşvetler; *bk.* برطيل **birtîl**

براعت **berâat,** براعه **berâa** *A. a.* maddî ve manevî güzel niteliklerle donanmış olarak akranlarına üstün olma.

براعت استهلال **b.-i istihlâl** *bk.* استهلال **istihlâl.**

براق **berrâk** *A. s.* 1 parlak, 2 bulanık olmayan, açık, dupduru, arı duru (nesne).

براق **Burâk** *A. a. din* cennet bineği; Hz. Peygamber'in miraç gecesi bindiği binek.

بران **bürrân** *A. s.* keskin, kesici ve delici (kılıç, hançer, ok, mızrak).

برانى **berrânî** *A. s.* yabani, vahşi.

براهمه **berâhime** *A. ç. a.* brahmanlar; *bk.* برهمن **berhemen, berehmen.**

براهين **berâhîn** *A. ç. a.* dayanaklar, deliller; *bk.* برهان **bürhân.**

برای **berây** *F. taki* için: *berây-i hâtır* "hatır için".

برايا **berâyâ** *A. ç. a.* 1 çöller; *bk.* بريه **beriyye,** 2 halk, ülke insanları, 3 yaratıklar. (Son iki anlamda teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

برائت **berâet** *A. a.* temize çıkma, aklanma. **– etmek** aklanmak.

بربط **berbat, berbut** *F. a.* uda benzer, ondan küçük telli çalgı, lavta, kopuz.

بربور **bürbûr** *A. a.* (*T. k. dili:* **bulgur**) döğülmüş buğday.

برج **bürc** *A. a.* (*T. k. dili:* بورج **burç**) 1 kale duvarları üzerindeki çıkıntılı yer, gözleme ve savunma yerleri 2 *gökb.* yıldız kümelerinin yer aldığı burçlar kuşağının on iki eşit bölüğünden her biri.

برجاس **bürcâs** *A. a.* yükseğe konulan nişan tahtası; yerde olanına "hedef" denilir.

برجسته **berceste** *F. s.* 1 güzel, hoş, 2 seçme, seçkin.

برجيس **Bercîs, Bircîs** *F. a.* yedi gezegenden biri olan Müşteri, Jüpiter. Yeri göğün altıncı katıdır.

برخان **berhân** *F. a.* 1 ses, 2 ün, şöhret.

[1]برد **berd** *F. s.* soğuk. *a.* düşük derecedeki hava sıcaklığı.

برد العجوز **berdü'l-acûz** *A. a.* kocakarı soğukları. 11-16 Mart arasındaki 6 gün içinde görülür.

[2]برد **bered** *A. a.* (çoklukla fırtınalı havada yağan) dolu.

[3]برد **bürd** *A. a.* bir tür çubuklu kumaş.

بردبار **bürdbâr** *F. s.* yumuşak huylu, halim selim, sabırlı, dayanıklı (kimse).

[1]برده **berede** *A. s.* dolmuş, dolu (nesne/kap). *a.* doluluk, şişkinlik.

[2]برده **bürde** *A. a.* Araplara özgü bir tür hırka.

برزخ **berzah** *A. a.* 1 iki şeyi birbirinden ayıran aralık, boşluk, 2 *din* ölüm

anından kıyamet gününe kadar olan süre; bu dünya ile öte dünya arasındaki geçit, 3 *coğ.* bir yarımadayı karaya birleştiren dar kara parçası, 4 sıkıntı verici, insanı huzursuz edici dar, ışıksız ve havasız yer.

برسان **bürsân** *F. a.* büyük yılan, ejderha.

برسم **Bersem** *F. a.* Mecusiler'in kutsal kitaplarının adı.

برش **berş** *F. a.* afyon şurubu, keten yaprağı ile yapılan afyonlu, keyif verici macun. Yuvarlak taneler hâlinde yutulurmuş.

برص **beras** *A. a.* deride beyaz lekeler oluşmasına yol açan bir hastalık, abras; *bk.* ابرص **abras.**

برطيل **birtîl** *A. a.* 1 kazma, 2 hakkı olmayan şeyi elde etmek için verilen rüşvet.

برغول **berğûl** *F. a.* (*T. k. dili:* **bulgur**) buğday kırığı.

برف **berf** *F. a.* kar.

برفاب **b.âb** *F. a.* kar suyu, içine kar konup soğukluk derecesi artırılmış su.

برفناك **b.nâk** *F. a.* kış yaz karlı yer, üzerinden kar eksilmeyen yer.

برفين **b.în** *F. s.* kardan yapılmış (nesne).

برق **bark** *A. a.* şimşek. **– urmak** 1) şimşek çakmak, 2) (bir şey) parlamak, parıldamak.

[1]برقان **berkân** *F. a.* kıvırcık tüylü kuzu postu/kürkü, astragan.

[2]برقان **berkân, berekân** *A. a.* 1 şakıma, parıldama, yıldırama, 2 yanardağ.

برقع **bürka'** *A. a.* yüz örtüsü, peçe.

برقوع **berkû'** *A. a.* peçe.

برقوق **berkûk** *A. a.* kayısı, zerdali.

برك **berg** *F. a.* yaprak.

برك ريز **b.-rîz** *F. a.* yaprak dökücü, yani: güz mevsimi, kasım, sonbahar.

برك سبز **b.-i sebz** *F. a.* 1 yeşil yaprak, 2 *mec.* yoksul kimsenin armağanı.

برك و بار **b. ü bâr** *F. a.* mal, yük, gerekli eşya, levâzım.

برك و ساز **b. ü sâz** *F. a. yuk. m. bk.*

بركان **berkân** *A. a.* yanardağ.

بركتت **bereket** *A. a.* bolluk, gürlük, çokluk.

بركستوان **bergüstüvân** *F. a.* ata özgü bir tür zırhlı örtü, çokal, yancuk, kesme.

[1]بركه **bürke** *A. a.* büyük havuz, küçük göl, gölcük, gölet.

بركهٔ لاجورد **b.-i lâcüverd** *F. a. mec.* gök.

[2]بركه **bürke** *A. a.* martı.

برم **berm, berem** *F.* asma bağlarında üzüm çubuklarının altına konulan çatal başlı ağaç, herek.

برمال **bermâl** *F. a.* dağ tepesi.

برمك **Bermek** *F. a. tar.* Abbasi halifeliğinin başlangıcından Harun Reşid'in halifelik dönemi ortalarına kadar sürekli olarak vezirlik görevinde bulunmuş soylu bir ailenin atası.

برنا **bernâ** *F. s.* genç, yiğit, yeni yetme.

برنج **birinc** *F. a.* (*T. k. dili:* **pirinç**) bilinen bitki ve bu bitkinin haşlanarak yenilen tanesi.

برنجن **berencen,** برنجين **berencîn** *F. a.* bilezik.

برند **berend** *F. a.* 1 kılıç, hançer, pala gibi keskin alet, 2 (kılıçta) su, me-

neviş, parıltı, cevher, 3 nakışsız ipek kumaş.

برنس **bürnüs** *A. a.* (*T. k. dili:* **bornoz**) softan yapılmış başlıklı bir tür üstlük, Arap harmanisi, maşlah.

بروات **berevât** *A. ç. a.* beratlar; *bk.* برات **berât**.

بروت **bürût** *A. a.* bıyık.

بروج **bürûc** *A. a. ç. a.* burçlar; *bk.* برج **bürc.**

برودت **bürûdet** *A. a.* soğukluk.

[1]بروز **berûz** *F. a.* savaş, dövüş, cenk: *rûz-i berûz* "savaş günü".

[2]بروز **bürûz** *A. a.* görünme, meydana çıkma. **– etmek** görünmek.

برومند **berûmend** *F. s.* 1 taze, yeni, 2 başarılı, verimli, 3 yararlı.

برون **birûn** *F. a.* dışarı, dışarısı, hariç.

بره **bere, berre** *F. a.* 1 kuzu, 2 on iki burçtan birinin adı, hamel.

برهٔ دو مادری **b.-i dü-mâderî** *F. a.* 1 iki ana kuzusu, 2 *mec.* sıkıntısız, beklentisiz olarak özgürce ve gönlünce yaşayan (kimse).

برهان **burhân** *A. a.* 1 bir şeyin doğruluğu/gerçekliği konusunda güçlü kanaat uyandırıcı söz/belge/aracı, kesin ve söz götürmez delil, 2 *man.* bir önermeyi (kazıyyeyi) ispatlamak için gösterilen, daha önce doğru kabul edilmiş başka bir önerme.

برهم **berhem** *F. s.* karışık, dağınık, dağılmış, ters yüz olmuş (nesne).

برهمزده **b.-zede** *F. s.* karmakarış edilmiş, dağıtılmış, altı üstüne getirilmiş (topluluk/nesne).

برهمزن **b.-zen** *F. s.* karmakarış edici, dağıtıcı, altını üstüne getirici (kimse/nesne).

برهمن **berehmen, berhemen** *F. a.* 1 brahman, Hint kastlarından en üstünü olan kast ve bu kasttan olan kimse, 2 Brahmanlık dinine mensup din adamı.

برهنگی **bürehnegî** *F. a.* çıplaklık.

برهنه **bürehne** *F. s.* yalın, çıplak: *bürehne-pây* "yalınayak".

برهه **bürhe** *A. a.* uzunca süre, uzun zaman.

برهة الزمان **bürhetü'z-zemân** *A. a.* zamandan uzunca bir süre/uzunca bir zaman.

برهیخته **berhîhte** *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış (kılıç).

[1]بری **berî** *A. s.* (kir pas, eksiklik ve kusurdan) uzak, tertemiz, arı sili.

[2]بری **berrî** *A. s.* karaya ait, kara ile ilgili olan, karada bulunan/karada yaşayan; *zıddı:* بحری **bahrî**.

بریان **biryân** *F. a.* (*T. k. dili:* **büryan**) kebap.

برید **berîd** *F. a.* haberci, muştucu, ulak, tatar, postacı.

برید فلك **b.-i felek** *F. a.* 1 Ay, 2 *gökb.* Zühal/Satürn.

بریده **bürîde** *F. s.* kesilmiş, kesik: *b.-ser* "başı kesilmiş/başı kesik"

بریق **berîk** *A. s.* parıltı, ışık.

برین **bürîn** *F. s.* dilim.

[1]بریه **beriyye** *A. a.* halk, yaratıklar, varlıklar.

[2]بریه **berriyye, beriyye** *A. a.* çöl, kır, ıssız yer.

[1]بز **bez(z)** *A. a.* pamuk, ya da keten ipliğinden dokunmuş kumaş.

[2]بز **büz** *F. a.* keçi.

بزادی **bezâdi** *T. k. dili a.* mavimtırak bir tür değerli taş.

بزاز **bezzâz** *A. a.* kumaş satan, manifaturacı

بزازستان **bezzâzistân** (*T. k. dili:* **bedestan, bedesten**) *F. a.* değerli kumaş ve eşya satılan çarşı.

بزر **bezr** *A. a.* (*T. k. dili:* **bezir**) tohum.

بزركار **b.kâr** *F. a.* ekinci.

بزرك **büzürg** *F. s.* büyük, ulu ve değerli (kimse).

بزركان **b.ân** *F. ç. a.* büyükler, ulu kimseler.

بزركوار **b.vâr** *F. s.* değerli, mevki makam sahibi, saygıdeğer (kimse).

بزرگی **büzürgî** *F. a.* büyüklük, ululuk.

بزستان **bezzistân** *F. a. bk.* بزازستان **bezzâzistân.**

بزغاله **büzğâle** *F. a.* keçi yavrusu, oğlak.

بزغالهٔ فلك **b.-i felek** *F. a. gökb.* oğlak burcu.

بزم **bezm** *F. a.* 1 içkili sohbet ve eğlence meclisi, 2 dostlar, yarenler toplantısı.

بزمكاه **b.gâh,** بزمكه **b.geh** *F. a.* yeme içme, sohbet etme ve eğlenme yeri.

بزه **beze** *F. a.* suç.

بزه‌كار **b.kâr** *F. s.* suçlu (kimse).

بزور **büzûr** *A. ç. a.* tohumlar; *bk.* بزر **bezr.**

بس **bes** *F. s.* 1 çok, nice, 2 yeter, yetişir.

بسكوی **b.-gûy** *F. s.* çok konuşan, geveze, çenesi düşük (kimse).

بساتين **besâtîn** *A. ç. a.* bostanlar; *bk.* بستان **büstân.**

بساسه **Bessâse** *A. a. coğr.* Mekke'nin başka bir adı.

[1]بساط **besât, bisât** *A. a.* kır, kırlık, düz yer, açık yer.

[2]بساط **bisât** *A. a.* kilim, keçe, halı, minder, döşek gibi şeyler, döşeme, yaygı.

بساطت **besâtat** *T. a.* (yer için) düzgünlük.

بسالت **besâlet** *A. a.* yüreklilik, korkusuzluk, yiğitlik.

بسام **bessâm** *A. a.* güler yüzlü, güleç kimse.

بسائط **besâıt** *A. ç. a.* karışık ve karmaşık olmayan şeyler; *bk.* بسيط **besît.**

بسباس **besbâs** *F. a.* boş ve saçma sapan söz.

بسباسه **besbâse** *A. a.* Hint cevizinin toz haline getirilmiş içi. Öksürük için kullanılır.

بستام **bistâm** *F. a.* mercan taşı.

بستان **büstân** *A. a.* bahçe.

بستر **bister** *F. a.* (*T. k. dili:* **pister**) yatak, döşek.

بستكی **bestegî** *F. a.* 1 bağlılık, 2 kapalılık.

بسته **beste** *F. s.* 1 bağlı, bağlanmış (kimse/hayvan/nesne): *pâ-beste* "ayağı bağlı", 2 kapalı, kapanmış, tutkun: *beste-dehân* "ağzı kapalı, dili tutulmuş, suskun" 3 *mus.* Bir müzik parçasını oluşturan ezgiler bütünü.

بستوه **bistûh** *F. s.* zavallı, güçsüz, düşkün, üzgün (kimse).

بسط **bast** *A.* a 1 yayma, serme: *b.-ı bisât* "halı, kilim vb.'yi yayma", döşeme. 2 açma, açılma: *kabz u bast* "açılıp kapanma" 3 (sözü) uzatma, uzun uzadı anlatma, ayrıntılandırma: *b.-ı makâl* "sözü uzatma, (konuyu) uzun uzadı anlatma."

بسمل **bismil** *F. a.* kesilmiş, boğazlanmış (hayvan).

بسملكاه **b.gâh,** بسملكه **b.geh** *F. a.* hayvan kesim yeri, mezbaha.

besmele بسمله *A. a.* 1 "Bismillâhirrahmânirrahîm" deme, 2 Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" demek olan "Bismillâhirrahmânirrahîm" sözünün kısaltması.

besî بسی *F. a.* çokluk, artıklık.

bisyâr بسیار *F. s.* çok.

bisyârî بسیاری *F. a.* çokluk.

besîc بسیج *F. s.* 1 yol hazırlığı, 2 yolculuk için gerekli eşya, yol tedariki.

besîse بسیسه *A. a.* un ve yağla yapılan bir tür yemek, bulamaç.

besît بسیط *A. s.* 1 düz, dümdüz, pürüzsüz: *besît-ı arz* "yerin düzlüğü", *arz-ı besît* "düz yer", 2 geniş, enli 3 düzlük, alçak, aşağı, 4 açık yüzlü, güleç, şen: *besîtu'l-vech* "güler yüzlü".

besîta بسیطه *A. a.* 1 döşek, minder, 2 düz yer, düzlük, 3 *gökb.* yükseklik ölçmekte kullanılan alet, irtifa tahtası.

besîm بسیم *A. s.* 1 güler yüzlü, güleç (kimse), 2 tebessüm eden, gülen (kimse).

bişâret بشارت *A. a.* (*T. k. dili:* **beşâret**) 1 müştu, müjde, 2 *T.* yeni çıkma, garip, tuhaf ve çirkin şey.

beşâşet بشاشت *A. a.* güler yüzlülük.

beşâm بشام *A. a.* Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yetişen, dallarından misvak yapılan güzel kokulu bir ağaç, balsama ağacı.

beşer بشر *A. a.* insan, insanoğlu.

beşerî بشری *A. s.* insanla ilgili, insanoğlunu ilgilendiren (iş/konu/durum vb.).

büşrâ بشریٰ A. *a.* sevinçli haber, müştu, müjde.

beşeriyyet بشریت *A. a.* insanlık.

bişkûh بشکوه *F. s.* büyük, ulu, yüksek dereceli (kimse).

beşûş بشوش *A. s.* güler yüzlü, güleç, neşeli, şen (kimse).

beşe بشه *F. a.* atmaca; *bk.* **bâşe** باشه.

beşîr بشیر *A. s.* 1 müştucu, müjdeci (kimse), 2 güler yüzlü, güleç (kimse).

besâret بصارت *A. a.* göz açıklığı, bakış derinliği.

besâir بصائر *A. ç. a.* 1 ders verici ve uyarıcı durumlar, 2 sonuç çıkarılacak görünüşler, yol gösterici şeyler, deliller.

basbasa بصبصه *A. a.* 1 (köpek) yaltaklanma, kuyruğunu sallayarak sokulma, 2 dalkavukluk, dalkavukça davranış.

basar بصر *A. a.* 1 görme gücü, görme, 2 göz, 3 düşünme, algı: *kuvvet-i basar* "gözün iyi görmesi".

basal بصل *A. a.* 1 soğan, 2 çeşitli bitkilerin soğana benzer kökleri.

basalü'z-zi'b بصل الذئب *A. a.* yaban sümbülü.

basalü'l-fâr بصل الفار *A. a.* ada soğanı.

basîr بصیر *A. s.* 1 görücü, 2 bilici, düşünme ve algılama gücü olan, 3 (Tanrı için) her şeyi görüp bilen.

basîret بصیرت *A. a.* kalp gözüyle görme, nesne ve oluşların özü, iç yüzü hakkında bilgiye ulaşma, her şeyin önünü sonunu, içini dışını kavrama.

b.-i kalb بصیرت قلب *F. a.* gönül uyanıklığı, manevî uyanıklık.

b.kâr بصیرتکار *F. s.* basiretli, kalp gözü açık, neyin ne olduğunu kavra-

yan, işin önünü sonunu gören (kimse).

بضاعت **bizâat,** بضاعه **bizâa** *A. a.* 1 sermaye, 2 (bilginler için) bilgi birikimi: *kalîlü'l-bizâa* "bilgisi az, bilgi züğürdü".

بضر **bazr** *A. a.* kadınlık uzvundaki zevk duyma noktası olan bölüm, dılak, bızır, dilcik, klitoris.

بط **bat(t)** *A. a.* 1 kaz, 2 kaz biçimli su kabı: *bat-ı sahbâ* "şarap kabı".

بطال **battâl** *A. a.* yiğit, yürekli, bahadır (kimse), 2 *T.* işsiz güçsüz (kimse), 3 *T.* geçersiz, hükümsüz (görüş/düşünce/söz vb.), 4 *T.* iri, kocaman, eni boyu büyük, görünüşçe büyük ve kaba (nesne).

بطالت **betâlet** *A. a.* işsizlik, işsiz güçsüz dolaşma, avarelik.

بطانت **betânet** *A. a.* 1 göbekli, büyük karınlı olma, 2 oburluk, çok yemeğe düşkün olma.

بطانه **bitâne** *A. a.* 1 gizlenen şey, gizli tutulan, açıklanmayan husus, 2 (giyside) astar.

بطائت **betâet** *A. a.* ağırlık, yavaşlık, uyuşukluk; *zıddı:* سرعت **sür'at.**

بطحاء **bathâ'** *A. a.* 1 dibi çakıl taşlarıyla kaplı büyük dere, 2 *coğr.* (büyük harfle) Mekke'de bir derenin adı, 3 *coğr.* Mekke'nin başka bir adı.

بطر **batar** *A. a.* çok sevinme, aşırı sevinç duyma.

بطش **batş** *A. a.* sertlikle ve güç kullanarak tutup yakalama, güçle kavrama.

بطلان **butlân** *A. a.* (bir şey) değersiz, dayanaksız, geçersiz ve boş olma: *b.-i da'vâ* "davanın dayanaksız, asılsız olması". *hatt-ı butlân* "yanlış olmasından/düzeltilmesi gerektiğinden/gereksiz bulunduğundan ötürü satırlar üzerine çekilen çizgi".

بطن **batn** *A. a.* 1 (insanda) göbek kısmının içi, karın; *zıddı:* ظهر **zahr**, 2 soy, soy kuşağı.

بطناً بعد بطنٍ **batnen ba'de batnin** *A. z.* soydan soya, kuşaktan kuşağa.

بطون **butûn** *A. ç. a.* karınlar; *bk.* بطن **batn.**

بطئ **batî',** بطی **batî** *A. s.* yavaş, ağır; *zıddı:* سریع **serî'.**

بطئ الحرکه **batîü'l-hareke** *A. s.* davranışı ağır (kimse).

بطئ الحزم **batîü'l-hazm** *A. s.* sindirimi yavaş/güç (yiyecek).

بطیر **batîr** *A. s.* nalbant.

بطین **butayn** *A. a.* 1 karıncık, küçük oyuk/delik, 2 *gökb.* Ay'ın konaklarından birinin adı; koç burcunun karnında bulunan üç küçük yıldızdan oluşan sacayağı şekli.

بعث **ba's** *A. a.* 1 gönderme, 2 ölüyü diriltme: *yevmü'l-ba's* "kıyamet günü".

بعث بعد الموت **ba'sü ba'de'l-mevt** *A. a.* öldükten sonra diriliş.

بعثت **bi'set** *A. a.* Allah tarafından halkı Hak dine davet etmek üzere bir kulunun, özellikle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in görevlendirilmesi: *bi'set-i nebeviyye* Hz. Muhammed'in Hak dini tebliğ etmek üzere görevlendirilmesi".

[1]بعد **ba'd, ba'de** *A. z.* sonra; *zıddı:* قبل **kabl.**

بعد از این **ba'd ez-în** *F. z.* bundan sonra.

بعد برهةٍ **ba'de bürhetin** *A. z.* uzun zamandan sonra.

بعد بعدٍ **ba'de bu'din** *A. z.* bir hayli zaman sonra.

بعد زمانٍ **ba'de zemânin** *A. z.* biraz sonra.

بعد ما **ba'demâ** *A. z.* bundan sonra, bundan böyle.

بعده **ba'dehû** *A. z.* ondan sonra.

بعد خراب البصره **ba'de harâbü'l-Basra** *A.* iş işten geçtikten sonra.

[2]بعد **bu'd** *A. a.* uzaklık; *zıddı:* قرب **kurb.**

بعد مسافه **b.-i mesâfe** *F. a.* gidilen yolun uzaklığı.

بعد مجرد ، بعد مطلق **b.-i mücerred, b.-i mutlak** *F. a.* ne kadar olduğunun belirlenmesi mümkün olmayan uzaklık.

بعض , بعضى **ba'zı** *T.* (*k. dili:* **bâzı**) *a.* 1 kimi, birtakım: *ba'zı eşhâs* "birtakım kişiler, kimileri", *ba'zı kelâm* "kimi söz", 2 biraz, birkaç, bir miktar: *ba'zı eşyâ* "biraz, bir miktar eşya".

بعضاً **ba'zan** *A. z.* ara sıra, vakit vakit.

بعل **ba'l** *A. a.* 1 *tar.* Arapların cahiliye dönemindeki putlarından birinin adı, güneş mabudu, 2 koca, erkek, er.

بعوض **baûz,** بعوضه **baûza** *A. a.* sivrisinek.

بعيد **baîd** *A. s.* 1 ırak, uzak; *zıddı:* قريب **karîb,** 2 *mec.* olması /gerçekleşmesi beklenmeyen: *emr-i baîd* "olması/gerçekleşmesi beklenmeyen iş".

بعير **baîr** *A.* deve.

بغات **buğât** *A. ç. a.* yoldan çıkmışlar, baş kaldıranlar, isyancılar; *bk.* باغى **bâğî.**

[1]بغال **bağğâl** *A. a.* katırcı.

[2]بغال **biğâl** *A. ç. a.* katırlar; *bk.* بغل **bağl.**

بغتةً **bağteten** *A. z.* ansızın, birdenbire.

[1]بغرا **bağrâ** *A. a.* erkek domuz.

[2]بغرا **buğrâ** *A. a.* 1 turna kuşu; turna sürüsünün önünde uçan erkek turna, turna sürüsü başı, 2 *tar.* (büyük harfle) Karahanlı hükümdarı Abdülkerin Satuk Buğra Han.

بغض **buğz** *A. a.* sevgisizlik, içinde sevgi beslememe; ilgi duymama, ilgisiz olma/davranma; *zıddı:* حب **hub(b). – etmek** (birine/bir şeye karşı) içinde sevgi beslememek, ilgi duymamak.

بغضاء **bağzâ'** *A. a.* hiç sevmeme, aşırı tiksinti duyma.

[1]بغل **bağal** *F. a.* koltuk.

بغلكير **b.-gîr** *F. s.* (birinin) koltuğuna girici, koltuklayıcı (kimse).

[2]بغل **bağl** *A. a.* katır.

بغلك **bağalek** *F. a.* koltuk altında çıkan çıban, köpek memesi.

بغى **bağy** *A. a.* 1 haddini bilmezlik etme, ileri gitme, haksızlık ederek azgınlık etme, 2 düzene karşı gelme, baş kaldırma, serkeşlik etme.

بغيض **bağîz** *A. s.* kimseyi sevmeyen, herkese karşı kin ve nefret duyan (kimse).

بفتره **beftere** *F. a.* avcıların kullandıkları eğitimli kuş.

بفترى **befterî** *F. a.* 1 dokumacıların kullandıkları sık dişli ağaç tarak.

بقاء **bakâ',** بقا **bakâ** *A. a.* 1 (bir nesnenin) zaman bakımından varlığı eskisi gibi sürme, bir durumda sürekli olma, değişmeden durma; *zıddı:* فنا **fenâ,** 2 (ilgi/mevki/değer vb. bir durum) (eskisi gibi) sürme, eksil-

meme: *b.-i ızz ü ıkbâl* "güç ve mutluluğun sürmesi, eksilmemesi".

بقار **bakkâr** *A. a.* sığır çobanı, sığırtmaç.

بقاع **bıkâ'** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **bukâ'**) toprak parçaları; *bk.* بقعه **buk'a.**

بقال **bakkâl** *A. a.* 1 sebzeci, sebze satan kimse, 2 *T.* yiyecek, içecek vb. satan kimse.

بقايا **bakâyâ** *A. ç. a.* geri kalanlar, artanlar, artıklar; *bk.* بقيه **bakıyye.**

بقر **bakar,** بقره **bakare** *A. a.* 1 sığır, 2 *mec.* iyiyi kötüyü, yararlıyı yararsızı ayıramayan, akılsız, geri zekâlı kimse.

بقعه **buk'a** *A. a.* toprak parçası, bir bölük yer, ülke.

بقل **bakl,** بقله **bakle** *A. a.* 1 sebze, yenilir her türlü yeşillik, 2 *T.* (yalnız bakla için) taneleri kurutularak da tüketilen yeşil kabuklu iri taneli bitki.

بقلة الحمقا **bakletü'l-hamkâ** *A. a.* semiz otu.

بقم **bakkam, bakam** *A. a.* (*T.* باقام) aynı adla anılan, kendisinden kırmızı renkli bir kumaş boyası elde edilen ağaç.

بقيه **bakıyye** *A. a.* artık, artan, geri kalan:

بقية السيف **bakıyyetü's-seyf** *A. a.* kılıç artığı, (savaşta) öldürülmeyenler.

بقيهٔ عمر **b.-i ömr** *F. a.* ömürden geri kalan yıllar.

بكاء **bükâ',** بكا **bükâ** *A. A.* ağlayıp sızlama, ah vah ederek gözyaşı dökme: *b.-i şedîd* "hüngür hüngür ağlama". *b.-i sürûr* "sevinç gözyaşı".

بكارت **bekâret** *A. a.* 1 kızlık, kız oğlan kız olma hâli, 2 *mec.* temizlik, günahsızlık, masumluk, iffet.

بكامت **bekâmet, bikâmet** *A. a.* dilsizlik.

بكتاش **bektâş** *F. a.* eş, denk, benzer. *ünl.* salın, sallan!

بكتر **begter** *F. s.* eskiden kullanılmış olan bir tür savaş elbisesi. Kadife ve sırma işlemeli kumaş üzerine zırh kaplanarak yapılırmış.

بكر **bikr** *A. a.* 1 kızlık, 2 kız oğlan kız.

[1] بكره **bekre** *A. a.* (*T. k. dili:* **makara**) çıkrık, kuyu çarkı.

[2] بكره **bükre** *A. a.* sabahın erken vakti, çin sabah.

بكرى **bekrî** *T. a.* çok içen, gece gündüz sarhoş gezen kimse.

بكسمات **beksimât** *F. a.* (*T. k. dili:* **peksimet**) kurutularak saklanmaya elverişli duruma getirilmiş ekmek, kuru ekmek.

بكماز **begmâz** *F. a.* 1 şarap, 2 kadeh, 3 (*T. k. dili:* **pekmez**) kaynatılıp koyulaştırılmış şıra.

[1] بل **bel** *F. z.* belki, olabilir, bir ihtimal. *bağl.* hattâ, evet, hem de, hele, üstelik, ayrıca.

[2] بل **bel(l)** *A. a.* -i ıslatma.

[1] بلا **bilâ** *A. takı* Türkçe **-siz** ekine karşılıktır: *bilâ-tereddüt* "duraksamaksızın", *bilâ-sebeb* "sebepsiz olarak". (*bilâ-pervâ* "pervasızca" örneğinde olduğu gibi, Farsça kelimelere de getirilmiştir.)

بلاء **belâ',** [2] بلا **belâ** *A. a.* acı çektirici oluş/olay, güçlük, zorluk, sıkıntı, afet, felâket, dert, elem.

بلا اندر بلا **b. ender-b.** *F. a.* sıkıntı üstüne sıkıntı, püsküllü/katmerli belâ.

b.-yi siyâh بلای سیاه *F. a.* kara belâ, baş belâsı, insanı sıkıntıya sokan, huzur bozucu kimse/olay/durum.

bilâd بلاد *A. ç. a.* yerleşim yerleri, beldeler; *bk.* **belde** بلده.

belâdet بلادت *A. a.* aptallık, akılsızlık, bönlük, saflık.

belât بلاط *A. a.* (*T. k. dili:* **balat**) 1 düz yer, 2 kaldırım taşı.

belâğ بلاغ *A. a.* 1 eriştirme, yetiştirme, 2 yetiştirilen söz/şey.

belâğat بلاغت *A. a.* 1 sözün doğru, açık, düz ve anlaşılır olması, 2 söz söyleyenin sözü bu niteliklere uygun söyleme gücünde ve yetkinliğinde olması.

b.-perdâz بلاغت پرداز *F. s.* doğru, açık, düzgün ve anlaşılır söz söyleme gücü olan (kimse).

b.-fürûş بلاغت فروش *F. s.* gücü ve yetkinliği bulunmadığı hâlde kendini güzel ve etkili söz söyler göstermeye çalışan (kimse).

belâl, bilâl بلال *A. a.* 1 -i ıslatma, 2 ıslaklık.

belâhet بلاهت *A. a.* saflık, bönlük, alıklık, kalın kafalılık, kolay kandırılır olma niteliği.

belâyâ بلایا *A. ç. a.* sıkıntılar, can sıkıcı ve acı verici olaylar/oluşlar; *bk.* **beliyye** بلیه.

belbâl, belbâle بلبال بلباله *A. a.* kuruntu, tasa, vesvese, telâş.

bülbüle بلبله *A. a.* emzikli su kabı.

[1]beled بلد *A. a.* 1. yer, ülke, 2 kasaba, şehir.

[2]beled بلد *F. a.* kılavuz.

büldân بلدان *A. ç. a.* beldeler, yerleşim yerleri, yerler, yurtlar; *bk.* **belde** بلده.

belde بلده *A. a.* yer yurt; bucak, ilçe, il gibi yerleşim yeri.

beledî بلدی *A. s.* 1 şehirli, şehirde oturan; *zıddı:* **bedevî** بدوی, 2 *T.* bir tür yerli kumaş, çit bezi.

belediyye بلدیه *A. a.* (*T. k. dili:* **belediye**) çeşitli büyüklükteki yerleşim yerlerinde temizlik, su, çevre düzenlemesi, esnafın denetimi vb. kamu hizmetlerine bakan resmî kuruluş.

belesân, belsân بلسان *A. a.* (*T. k. dili:* **pelesenk** پلسنك) çizilen yapraklarından yağlı bir sıvı çıkan bir tür ağaç, belsem ağacı, pelesenk ağacı.

belsem بلسم *A. a.* pelesenk yağı.

bel' بلع *A. a.* yutma.

bel'am بلعم *A. a.* 1 aç gözlü, pisboğaz, obur (kimse), 2 *tar.* (büyük harfle) Hz. Musa zamanında yaşamış, Tanrı'nın en büyük adını bildiği, bu yüzden de ettiği duanın Tanrı katında kabul edildiği söylenen kişinin adı, Bel'am bin Bâûrâ. Hz. Musa'nın peygamber olarak gelmesi üzerine inanmayanların beddua etmesini istedikleri, onun da kabul ederek beddua ettiği, bunun üzerine dilinin göğsüne kadar uzayarak köpek gibi soluya soluya öldüğü rivayet edilmiştir.

büleğâ', büleğâ بلغاء بلغا *A. ç. a.* güzel ve etkili söz söyleyenler; *bk.* **belîğ** بلیغ.

bülğârî بلغاری *F. s.* "telâtin" denilen Bulgar/Rus meşini. Matara yapmakta kullanılırdı.

belğam بلغم *A. a.* (*T. k. dili:* **balgam**) insan vücudundaki dört salgıdan

birisi. – **bırakmak** 1 (bir yeri) pisletmek, 2 *mec.* (bir işi) bozmak, karıştırmak, karışık ve içinden çıkılmaz hâle getirmek, berbat etmek.

بلغمی **belğamî** *A. s.* 1 balgamlı, balgamı baskın (mizaç).

بلغمی المزاج **belğamiyyü'l-mizâc** *A. s.* mizacında balgam baskın olan, yani: bir şeyi umursamaz, ilgisiz, kayıtsız (kimse), 2 balgam renginde, kehribar gibi sarı ve dalgalı (taş).

بلغه **bülğa** *A. a.* yetecek ölçüde geçimlik.

بلقاء **belkâ'**, بلقا **belkâ** *A. a.* alaca, alabacak at.

بلقیس **Belkîs, Bilkîs** *A. a. tar.* Saba melikesi. Hz. Süleyman ile arasındaki macera Kur'ân'da geçtiği gibi, hikâyenin çeşitli motifleri Doğu edebiyatında çok kullanılmıştır.

بلکه **belki** *F. z.* ve *bağl. bk.* بل **bel**.

بلل **belel** *A. a.* 1 yaşlık, ıslaklık.

بلماء **belmâ'**, بلما **belmâ** *F. s.* kalın, yoğun, kaba.

بلمه **belme** *F. a.* uzun/kaba sakallı (adam).

بلمه ریش **b.-rîş** *F. s.* kaba sakal.

بلند **bülend** *F. s.* yüksek, yüce (kimse/nesne/yer), 2 dik (ses).

بلند اختر **b.-ahter** *F. s.* yıldızı yüksek, kutlu, talihli (kimse).

بلند آواز **b.-âvâz** *F. s.* yüksek/dik sesli (kimse).

بلند پایه **b.-pâye** *F. s.* değerli, saygıdeğer, onurlu (kimse).

بلند پرواز **b.-pervâz** *F. s.* onurlu, öz saygısı olan (kimse).

بلند مرتبه **b.-mertebe**; *bk.* بلند پایه **b.-pâye**.

بلند نظر **b.-nazar** *F. s.* güçlük nedir bilmeyen, zoru kolay sayan, himmeti yüksek (kimse).

بلند همت **b.-himmet** *F. s.* iyi niyetle çaba harcayan, iyilik peşinde koşan, iyilik için koşuşturan (kimse).

بلور **billûr** (*T.* بللور) *A. a.* duru kesme cam, kristal.

بلوط **bellût** *A. a.* (*T. k. dili:* **pelit**) meşe palamudu.

بلوط الارض **bellûtu'l-arz** *A. a.* yer palamudu.

بلوغ **bülûğ** *A. a.* ergenlik/erişkinlik çağı.

بلولت **bülûlet** *A. a.* yaşlık, ıslaklık.

بلوی **belvâ** *A. a.* sıkıntı, çile, acı, dert: *dâr-i belvâ* "dünya".

بلهوس **bü'l-heves** *A. s.* arsu ve istekleri peşinde koşan, çok hevesli, çok istekli (kimse); bk. بوالهوس **bü'l-heves**.

بلی[1] **belâ** *A. z.* evet, öyle. Doğu edebiyatında, **elest** gibi, Tanrı'nın ruhlar meclisinde aldığı söze işaret etmek için kullanılmıştır.

بلی[2] **belî** *F. z.* evet, öyle.

بلیات **beliyyât** *A. ç. a.* insanı acıya, sıkıntıya sürükleyen, çile çekmesine yol açan durumlar/olaylar; *bk.* بلیه **beliyye**.

بلید **belîd** *A. s.* ahmak, bön, kavrayışsız ve anlayışsız (kimse).

بلیغ **belîğ** *A. a.* ve *s.* 1 sözü yerli yerinde kullanan, düzgün ve etkili söz söyleyen kişi, söz ustası, 2 düzgün ve etkileyici söz/eser, 3 düzgün, pürüzsüz: *sa'y-i belîğ* "düzgün iş".

بلیه **beliyye** *A. a.* acı verici, sıkıntıya yol açan, üzüntü verici durum / olay, kaza, belâ, talihsizlik.

بم **bem** *A. a.* yaylı sazlarda kalın tel/kiriş; *zıddı:* زير **zîr**; *bk.* بام **bâm.**

بن **bün** *F. a.* 1 dip, alt, kıç. *b.-i dîvâr* "duvar dibi", *b.-i gül* "gülün dibi", 2 fidan.

[1]بناء **bennâ'**, بنا **bennâ** *A. a.* yapı ustası.

[2]بناء **binâ'**, بنا **binâ** *A. a.* 1 yapı, 2 yapı yapma, 3 dayanak.

بناءً **b.en** *A. z.* -e dayanarak, -den dolayı.

بناءً على ذلك **b. alâ zâlik** *A. z.* bundan dolayı, buna dayanarak, bundan ötürü.

بناءً عليه **b. aleyh** *A. z. yuk. bk.*

بناءً على هذى **b. alâ hâzâ** *A. z. yuk. m. bk.*

بنات **benât** *A. ç. a.* kızlar; *bk.* بنت **bint.**

بنات بئس **b.-i bi'se** *F. a.* "ne kötü" denilecek olaylar, korku verici ve yıkıcı durumlar, afetler.

بنات حوا **b.-i Havvâ** *F. a.* kadınlar.

بنات الدهر **benâtü'd-dehr** *A. a.* oluşlar, olaylar, acı verici ve sıkıntıya yol açıcı şeyler.

بنات الفكر **benâtü'l-fikr** *A. a.* şairce hayaller.

بنات اللحم **benâtü'l-lahm** *A. a.* etli butlu kız.

بنات النعش **benâtü'n-na'ş** *A. a. gökb.* İki yıldız kümesinin adı; birine "büyük benât-i na'ş", ötekine "küçük benât-i na'ş" denir; "dübb-i ekber (büyük kuyruk)" ve "dübb-i asgar (küçük kuyruk)" diye de anılırlar. Adları Doğu edebiyatında dağınıklık ilişkisiyle geçer.

بنات نعش **b.-i na'ş** *F. a. gökb. yuk. m. bk.*

بنادر **benâdir** *A. ç. a.* benderler, ticaret iskeleleri. (Farsça'dan alınma **bender**'in Arapçalaştırılmış çoklusudur.) *bk.* بندر **bender.**

بنادق **benâdık** *A. ç. a.* kurşun bilyeler; *bk.* بندق **bunduk.**

بناگوش **binâgûş** *F. a.* kulak memesi.

[1]بنام **benâm** *A. a.* parmak ucu.

[2]بنام **be-nâm** *F. s.* ünlü, ün kazanmış (kimse); *bk.* بـ **be-.**

بنان **benân** *A. a.* 1 parmaklar, 2 parmak uçları, 3 *mec.* el: *müşârün bi'l-benân* "parmakla/elle gösterilen, ünlü, seçkin (kimse)".

بنت **bint** *A. a.* kız.

بنت العنب **bintü'l-ınneb** *A. a.* üzümün kızı, yani: şarap

بنج **benc** *A. a.* tohumu uyuşturucu olarak kullanılan ot, beng, ban otu.

بنجشك **bincişk** *F. a.* serçe kuşu.

[1]بند **bend** *F. a.* 1 bağ, sargı, kuşak: *pây-bend* "ayağı bağlı". *heft-bend* "birbirini saran yedi kat olarak düşünülen gök", 2 bukağı, kelepçe: *bend-i âhenîn* "demir kelepçe", 3 boğum, boğmak, mafsal, 4 ardında su toplanması amacıyla yapılan büyük set, baraj, 5 yazı, fıkra, makale: *bend-i edebî* "edebî yazı/parça", 6 birkaç parçadan oluşan bir şiirin her parçasının sonunda yinelenen, ya da ayrıca eklenen beyit. – **etmek** bağlamak.

[2]بند **-bend** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağlayan, bağlayıcı: *dîv-bend* "devi bağlayan", *rişte-bend* "ip bağlayan".

بندر **bender** *F. a.* iskele, ticaret iskelesi, gelen ve giden malın indirilip bindirildiği liman, giriş çıkış yeri.

بندك **b.ek** *F. a.* (*T. k. dili:* **mendirek**) 1 küçük liman, 2 bu gibi liman-

lar ile boğaz kıyılarında bulunan ufak kale.

بندرکاه b.gâh, بندرکه b.geh *F. a. yuk. bk.*

[1]بندش bendeş *F. a.* atılmış pamuk yığını, eğrilmek üzere hazırlanmış pamuk.

[2]بندش bendiş *F. a.* altın ve gümüş üzerine işlenen nakış.

بندق bunduk, بندقه bunduka *A. a.* 1 bilye, ufak yuvarlak tane, 2 fındık.

بندگی bendegî *F. a.* kulluk, kölelik.

بنده bende *F. a.* 1 köle, kul, tutsak, 2 bir kimseye/kapıya bağlı, bir kimseyle ilişkili, birinin koruması ve kollaması altında olan adam.

بنده پرور b.-perver *F. s.* adam besleyici, kendi kapısındaki/eli altındaki kimselere bakan, onların her türlü ihtiyacını karşılayan (kimse).

بنده زاده b.-zâde *F. a.* köle çocuğu; birinin bir büyüğün yanında kendi çocuğundan söz ederken, kendisinin o kişinin kölesi, dolayısıyla çocuğunun da o kişinin kölesi olduğunu bildirme biçimindeki alçakgönüllülük ifadesi.

بندهکان b.gân *F. ç.* a 1 kullar, köleler, hizmet erleri, 2 birinin yanında bulunan ve onun koruma ve gözetmesi altında olanlar, adamlar.

بنده نواز b.-nüvâz *F. s.* kuluna, kölesine, adamına iyi davranan (kimse).

بنصر bınsır *A. a.* orta parmakla serçe parmak arasındaki parmak, adsız parmak.

بنفسج benefsec *A. a.* menekşe; *aş. m. bk.*

بنفشه benefşe *F. a.* (*T. k. dili:* **menekşe**) mor renkli, güzel kokulu bir çiçek.

بنفشی benefşî *F. s.* menekşe renginde, mor.

بنك beng *F. a.* 1 yaprağından ve tohumundan yapılan macun keyif verici madde olarak kullanılan ban otu, 2 söz konusu macun, 3 çitlenbik yemişi taneleri, 4 atlas üzerine sırma çiçekli bir tür kumaş.

بنكان bingân *F. a.* 1 kadeh, 2 ölçek.

[1]بنكاه bengâh *F. a.* 1 keçeden yapılmış Türkmen evi, oba, 2 vezir, bey/zengin çadırı.

[2]بنكاه büngâh *F. a.* içine yol gereçleri konulan yer, eşya odası, ambar.

بنكی bengî *F. a.* "beng" adlı uyuşturucuyu kullanan kimse, beng tiryakisi olan kimse.

بنوت bünüvvet *A. a.* oğulluk, oğul olma hâl ve niteliği.

بنون benûn *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ابن ibn.** Arapça ad takımlarında **بنو benû** biçimini alır: *benû'l-Abbâs* "Abbasoğulları".

بنی benî *A. a.* "oğullar" anlamındaki **بنين benîn**'in Arapça ad takımlarındaki biçimi: *benî-âdem* "âdemoğulları", *benî-beşer, benî-nev'* "insanlar".

بنیاد bünyâd *F. a.* 1 temel, esas, dayanak, 2 yapı, bina: *bünyâd-i refî'* "yüksek yapı", *bî-bünyâd* "temelsiz, esassız", *süst-bünyâd* "temeli gevşek, yani: *mec.* güvenilmez (kimse)".

بنیان bünyân *A. a.* yapı yapma; *zıddı:* **هدم hedm.**

بنین benîn *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **ابن ibn.**

[1]بنیه beniyye *A. a.* Kâ'be için kullanılır.

bünye, binye بنيه[2] *A. a.* 1 yapılmış yapı, 2 beden, insanın maddî yapısı: *kaviyyü'l-bünye* "sağlam yapılı (insan)".

bû بو *A. a.* "baba, ata" anlamında olup Arapça künyelerde ve lakaplarda bulunur.

Bû Alî Sînâ بو علی سینا *A. a.* İbn Sina.

bü'l-aceb بوالعجب *F. s.* çok şaşırtıcı, pek tuhaf, çok acayip (şey). *a.* hokkabaz.

bü'l-fuzûl بوالفضول *F. s.* boşboğaz, ileri geri, saçma sapan konuşan, boyundan büyük işlere kalkışan (kimse).

bü'l-heves بوالهوس *F. s. bk.* **bülheves.**

bevvâ بوا *A. a.* Hindistan cevizi.

bevâık بوائق *A. ç. a.* sıkıntılar, acıya yol açan durumlar, belâlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

bevvâb بواب *A. a.* kapıcı.

b.ân بوابان *F. ç. a.* kapıcılar.

b.în بوابين *A. ç. a.* kapıcılar.

bivâbet, bevâbet بوابت *A. a.* kapıcılık.

bevâdir بوادر *A. ç. a.* bâdireler, birden oluşan kötü durumlar, beklenmedik olaylar; *bk.* **bâdire.** بادره

bevâdî بوادی *A. ç. a.* çöller, kırlar, ıssız yerler; *bk.* **bâdiye.** باديه

bevâr بوار *A. a.* çürüyüp gitme, yok olma: *dârü'l-bevâr* "cehennem".

bevârıh بوارح *A. ç. a.* sam yelleri; *bk.* **bârıh.** بارح

bevârid بوارد *A. ç. a.* soğuklar; *bk.* **bârid.** بارد

bevârık بوارق *A. ç. a.* şimşek parıltıları; *bk.* **bârika.** بارقه

bevârî بواری *A. ç. a.* hasırlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

bevâsîr بواسير *A. ç. a.* basurlar; *bk.* **bâsûr.** باصور

bevâtın بواطن *A. ç. a.* iç yüzler, gizli ve kapalı şeyler; *bk.* **bâtın.** باطن

bevâkî بواقی *A. ç. a.* kalanlar, geri kalanlar, arta kalanlar; *bk.* **bâkî.** باقی *Ve kas aleyhi'l-bevâkî* "geri kalanları da bununla karşılaştır."

bevvâl بوال *A. a.* sık sık idrar yapan kimse.

bevâhid بواهد *A. ç. a.* belâlar, afetler. (Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.)

bûb بوب *F. a.* değerli kumaştan yapılmış döşeme/yaygı. (Türkçede *pupla döşek* sözü buna dayanır.)

bûte بوته *F. a.* (*T. k. dili:* **pota**) kuyumcuların altın erittikleri kap; *bk.* **pûte.** پوته

bûtîmâr بوتيمار *F. a.* balıkçıl kuşu.

bevh بوح *A. a.* açık seçik olma, görülür ve bilinir olma.

bevh بوخ *A. a.* 1 ateşin söndükten sonraki hâli, 2 öfkenin yatışması ve öfke geçtikten sonra duyulan kesiklik eşliğindeki durgunluk.

bûd ü ne-bûd, بود و نبود **bûd ü nâ-bûd** بود و نا بود *F. s.* var, yok.

bevr بور *A. a.* 1 yoklama, sınama, 2 yok etme/olma.

bûrânî بورانی *A. a.* (*T.* **boranı**) etli ıspanak püresi.

bûre بوره *F. a.* (*T. k. dili:* **püre**) ezme, kaynatılıp ezilerek yumuşak hamur kıvamına getirilmiş sebze.

bûriyâ بوريا *F. a.* hasır.

بوزینه **bûzîne** *F. a.* maymun; *bk.* پوزینه **pûzîne.**

بؤس **bü's** *A. a.* yoksulluk, sıkıntı, el darlığı.

بوس **bûs** *F. a.* öpme: *dâmen-bûs* "etek öpme", *dâmen-bûsî* "etek öpmeklik", *dest-bûs* "el öpme".

بوستان **bûstân, bûsitân** *F. a.* (*T. k. dili:* **bostan**) 1 içinde kokulu çiçekler bulunan bahçe, 2 yeşili, çiçeği ve ağacı bol yer, 3 kavun, karpuz, sebze ve meyve yetişen bahçe.

بوستانی **bûstânî** *F. s.* bostanda yetişen; *zıddı:* یبانی **yebânî.**

بوسش **bûsiş** *F. a.* öpüş.

بوسنده **bûsende** *F. s.* öpücü: *bûsende-i hâk* "toprağı öpücü".

بوسه **bûse** *F. a.* öpme, öpücük.

بوسه چین **b.-çîn** *F. s.* öpücük alıcı (kimse).

بوسه ربا **b.-rübâ** *F. s. yuk. bk.*

بوسیده **bûsîde** *F. s.* öpülmüş (kimse).

بوق **bûk** *A. a.* boru.

بوقلمون **bûkalemûn** *F. a.* (*T. k. dili:* **bukalemun**) 1 bilinen hayvan, 2 *mec.* huy değiştiren insan, 3 *mec.* (sürekli değişen oluş ve başkalaşımlar bakımından) dünya.

بول **bevl** *A. a.* 1 sidik, 2 işeme.

[1]بوم **bûm** *A. a.* baykuş: *b.-i şûm* "uğursuz baykuş".

[2]بوم **bûm** *F. a.* 1 yer, toprak: *b.-i şûre* "çorak toprak", *ber ü bûm* "yer yurt", 2 sürülmemiş tarla.

بوی **bû/bûy** *F. a.* koku: *hoş-bû/-bûy* "güzel kokulu".

بویدان **b.dân** *F. a.* koku kutusu/çekmecesi.

بوی پرست **b.-perest** *F. s.* av köpeği.

بویا **bûyâ** *F. s.* güzel kokulu: *gül-i bûyâ* "güzel kokulu gül".

بویه **bûye** *F. a.* 1 arzu, istek, sevgi, 2 "şahtere" denilen ot.

[1]به **bih** *F. s.* ayva.

[2]به **bih** *F. s.* iyi (nesne).

بهتر **b.ter** *F. s.* çok/pek iyi.

بهترك **b.terek** *F. s.* oldukça iyi.

بهترین **b.terîn** *F. s.* en iyi.

به کزین **b.-güzîn** *F. s.* seçilmiş (nesne/kimse).

بهین **b.în** *A. s.* 1 daha iyi, en iyi, 2 büyük, göz kamaştırıcı, ihtişamlı: *resm-i bihîn* "göz kamaştırıcı merasim".

بهاء **behâ',** [1]بها **behâ** *A. a.* 1 alışma, dadanma, 2 güzellik, parıltı.

[2]بها **behâ** *F. a.* (*T. k. dili:* **paha**) değer: *bî-behâ* "1 değersiz, 2 *mec.* değeri biçilemeyecek derecede değerli (nesne/kimse).

بها دار **b.-dâr** *F. s.* değerli (nesne).

بها کیر **b.-gîr** *F. s. yuk. bk.*

بهائی **behâî** *A. s.* parıltılı, güzel, göz alıcı (kimse/nesne).

بهادر **behâdir** *F. a.* (*T. k. dili:* **bahadır**) yiğit, yürekli, er oğlu er.

بهادری **behâdirî** *F. a.* bahadırlık, yiğitlik.

[1]بهار **behâr** *A. a.* 1 güzel, göz alıcı, parlak nesne, 2 papatya, sığır gözü, 3 (*T.* **bahar**) tarçın, karabiber, karanfil türünden kokulu madde.

[2]بهار **behâr** *F. a.* (*T. k. dili:* **bahar**) ilk yaz, ilkbahar, gül mevsimi; Mart, Nisan ve Mayıs aylarını içine alan yılın dörtte birlik zaman aralığı: *nev-behâr* "ilkbahar", *köhne behâr* "sonbahar": *bîş-i behâr* "kaya koruğu".

بهارات **behârât** *A. ç. a.* (*T.* **baharat**) 1 papatyalar, 2 tarçın, karanfil, karabiber gibi kokulu maddeler; *bk.* بهار[1] **behâr**;

بهارج **behâric** *A. ç. a.* 1 faydasız, işe yaramaz şeyler, 2 kalp paralar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

بهالق **behâlık** *A. ç. a.* boş, asılsız, bir işe yaramaz şeyler/sözler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)-

بهانه **behâne** *F. a.* (*T. k. dili:* **bahâne**, *h. dili:* **mahna**) 1 sebep, vesile, 2 sözde sebep, asıl maksadı gizleyen uydurma, yalan, düzme, 3 kusur, eksiklik: *bî-behâne* "kusursuz".

بهانه جوی **b.-cûy** *F. s.* "bahane arayan (kimse)".

بهایم **behâyim** *A. ç. a.* dört ayaklı hayvanlar; *bk.* بهیمه **behîme.**

بهبود **bihbûd** *F. a.* sağlık, yaşayış, hâl ve gidiş bakımından iyi olma, iyilik, her bakımdan iyi durumda bulunma.

بهبودی **bihbûdî** *F. a.* her bakımdan iyi olma hâli.

بهت **beht** *A. a.* (şaşkınlık ve korku yüzünden) kendini kaybetme, kendinden geçme, baygınlık hâli.

بهتان **bühtân** *A. a.* bir kimsenin yaptığı bir iş, söylediği bir söz için "Yapmadı, söylemedi" deme, bir tür iftira: *Hem mey içmez, hem güzel sevmez demişler hakkına – Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstüne.*

بهجت **behcet** *A. a.* 1 güzellik, güler yüzlülük, şirinlik, 2 sevinme, şenlenme, yüzü gülme.

بهرام **Behrâm** *F. a.* 1 Mars, Merih, 2 *tar.* eski Fars hükümdar sülâlelerinin Sâmânîler kolundan gelen bir hükümdarın adı. Yaban eşeği avlamaya meraklı olduğundan "Behrâm-gûr" dile anılmıştır. 3 *tar.* Hürmüz'ün komutanlarından birinin adı. Çok zayıf olduğundan "Behrâm-çûpîn" adıyla anılmıştır.

بهرمان **behremân,** بهرمن **behremen** *F. a.* kırmızı yakut.

بهره **behre** *F. a.* yarar, değer, kazanç, fayda, hisse, pay, nasip, kısmet, sermaye.

بهره بر **b.-ber** *F. a.* ortak.

دار **b.-dâr** *F. s.* kazançlı, değerli, kazanım sahibi, başarılı (kimse).

بهره مند **b.mend** *F. s. yuk. m. bk.*

بهره ور **b.ver** *F. s.* nasipli (kimse).

بهره یاب **b.-yâb** *F. s. yuk. m. bk.*

بهشت **behişt, bihişt** *F. a.* cennet.

بهشتی **bihiştî, behiştî** *F. s.* 1 cennetle ilgili, cennete ilişkin, 2 cennetlik, 3 cennet ehli, yeri cennet olanlar, melek, huri.

بهشتی روی **b.-rûy** *F. s.* huri gibi güzel yüzlü (kimse).

بهکن **behken** *F. a.* güzel ve genç erkek

بهلول **behlûl** *A. s.* 1 çok gülen, çok şen (kimse), 2 her türlü güzelliği kendinde toplamış, iyilik ve hayır sahibi (kimse), 3 *tar.* (büyük harfle) Harun Reşid'in delice hâlleriyle ünlü kardeşinin adı.

بهم **behem** *F. takı* birlikte, birbiriyle: *b.-res* "birlikte erişmiş"

بهمزده **b.-zede** *F. s.* birbiriyle vuruşturmuş, birbirine katmış, alt üst etmiş, dağıtmış.

بهمن **behmen** *F. s.* uyanık, bilgili, haþerli (kimse). *a.* (büyük harfle)

tar. eski İran hükümdarlarından İsfendiyar'ın oğlunun lakabı. Adı Erdeşîr'dir.

[1]بهی **behî** *A. s.* güzel, hoş, göz alıcı, çekici; beğenilir, değerli: *hediyye-i behiyye* "güzel, göz alıcı hediye".

[2]بهی **bihî** *F. a.* iyilik.

بهیج **behîc** *A. s.* şen, güleç, güler yüzlü (kimse).

بهیمه **behîme** *A. a.* dört ayaklı hayvan.

بهیمی **behîmî** *A. s.* hayvanca, hayvana yakışır (davranış/huy).

بهیمیت **behîmiyyet** *A. a.* hayvanlık hâl ve niteliği.

بی **bî-** *F. takı* Türkçenin **-siz** ekine karşılıktır:

بی پروا **b.-pervâ** *F. s.* korkusuz, gözü pek, bir şeyden çekinmeyen (kimse).

بی تاب **b.-tâb** *F. s.* güçsüz, gücü kalmamış, yorgun, argın (kimse).

بیجان **bî-cân** *F. s.* 1 cansız, ruhsuz (kimse), 2 canını hiçe sayan, gözü pek, yiğit, kahraman (kimse).

بیچاره **b.-çâre** *F. s.* çaresiz, düşkün, yoksul, bahtsız, talihsiz, acınacak hâlde bulunan (kimse).

بیچون **b.-çûn** *F. s.* nasılsız (Yüce Tanrı): *bî-çûn ü çerâ* "nasılsız ve niçinsiz (Yüce Tanrı)".

بی خبر **b.-haber** *F. s.* habersiz, bilgisiz (kimse),

بیخود **b.-hod** *F. s.* baygın, kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş (kimse).

بیداد **b.-dâd** *F. s.* zulüm, haksızlık. **– etmek** haksızlık etmek.

بیراه **b.-râh** *F. s.* yolsuz, kötü, yoldan çıkmış, kötü yolda olan (kimse).

بیرنك **b.-reng** *F. a.* (eskiden) bina planı, taslak, model. *s.* renksiz, düz, kara kalem işi.

بیزر **b.-zer** *F. s.* 1 altını olmayan (kimse), 2 *mec.* cimri (kimse).

بیستون **B.-sütûn** *F. a. mit.* Ferhad ve Şirin hikâyesinde geçen dağın adı.

بیسر و سامان **b.-ser ü sâmân** *F. s.* savruk, düzensiz (kimse).

بی سر و بن **b.-ser ü bün** *F. s.* başsız kıçsız, yani: saçma sapan: *sühan-i bî-ser ü bün* "başı sonu olmayan karmakarışık, uygunsuz ve saçma sapan söz".

بیشك **b.-şek** *F. s.* şüphesiz.

بیشمار **b.-şümâr** *F. s.* sayısız, pek çok, sayılamayacak kadar çok.

بی غرض **b.-garaz** *F. s.* içi arı duru, yüreği temiz, ard niyetli olmayan (kimse).

بی قرار **b.-karâr** *F. s.* 1 sürekli olmayan, kalıcılığı bulunmayan, gidici (nesne/zaman), 2 sıkıntılı, rahatsız, huzursuz (kimse).

بی قید **b.-kayd** *F. s.* düşüncesiz, kayıtsız, kaygısız (kimse).

بیکار **b.-kâr** *F. s.* 1 işsiz, 2 *T.* eşi olmayan, evlenmemiş (erkek).

بیکانکی **b.-gânegî** *F. a.* yabancılık.

بیکانه **b.-gâne** *F. s.* yabancı; *zıddı:* آشنا **âşnâ.**

بیکاه **b.-gâh** *F. s.* vakitsiz, sırasız: *gâh ü bî-gâh* "vakitli vakitsiz, sıralı sırasız".

بیکران **b.-kerân** *F. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız: *zemân-i bî-kerân* "sonsuzluk, sonu bilinmeyen/olmayan zaman".

b.-kes بى كس *F. s.* kimsesiz, kimsesi olmayan (kişi).

b.-gümân بيكمان *F. s.* şüphesiz.

b.-günâh بيكناه *F. s.* günahsız, suçsuz, masum (kimse).

b.-meel بيمأل *F. s.* anlamsız, saçma sapan (söz/yazı)

b.-misâl بى مثال *F. s.* eşsiz, benzersiz, eşi menendi bulunmayan (nesne/kimse).

b.-mecâl بى مجال *F. s.* güçsüz, zayıf (kimse).

b.-muhâbâ بى محابا *F. z.* pervasızca, çekinmeden, çekinme-yerek, gözünü kırpmadan.

b.-mer بيمر *F. s.* sayısız, hadsiz hesapsız (nicelik).

b.-ma'nâ بى معنى *F. s.* 1 anlamsız, saçma, saçma sapan (söz/davranış), 2 münasebetsiz, yolsuz, sıra saygı gözetmeyen (kimse), 3 gereksiz, lüzumsuz (davranış /iş/eylem).

b.-mağz بى مغز *F. s.* beyinsiz, akılsız, hoppa, hafif meşrep (kimse).

b.-neng بى ننك *F. s.* namussuz, arsız (kimse).

b.-nihâye بى نهايه *F. s.* sonsuz; sayısı belirsiz, hadsiz hesapsız (nesne).

b.-nemâz بينماز *F. s.* (*T. k. dili:* **beynamaz**) namaz kılmayan, namazsız (kimse).

b.-nevâ بينوا *F. s.* yoksul, eli boş, elinde avucunda bir şey bulunmayan (kimse).

b.-vefâ بيوفا *F. s.* vefasız, dönek, sözünde durmayan (kimse).

b.-hûde, b.-hüde بيهوده بيهده *F. s.* boş, yararsız, bir işe yaramaz, değersiz (iş/eylem/söz vb.).

b.-hûş بيهوش *F. s.* kendinden geçmiş, baygın, esrik (kimse).

bîbî بى بى *F. a.* **1** ev kadını, hatun, 2 (*T. halk dili:* **bibi**) babanın kız kardeşi, hala.

beyâbân بيابان *F. a.* çöl.

b.-nişîn بيابان نشين *F. s.* göçebe, yörük, yurtsuz (kimse).

beyâz بياض *A. a.* 1 aklık, 2 üzerinde yazı bulunmayan kâğıt. **–a çekmek** kâğıda yazmak, yazıya dökmek. *s.* ak. **–a çıkarmak** (birini) aklamak, temize çıkarmak.

beyyâ' بياع *A. a.* (mal/eşya) alıp satan kimse, satıcı.

biyâat بياعت *A. a.* satılık mal/eşya.

beyyâka'llâh بياك الله *z.* "Allah seni sevindirsin, dileğine kavuştursun" anlamında dua sözüdür.

beyân بيان *A. a.* 1 açık, açık seçik, ortada: *ayan beyan*, 2 güzel bir biçimde açıklama, etraflıca, iyice ve anlaşılacak şekilde bildirme, 3 (**ilm-i beyân**'dan kısaltma ile) etkili ve güzel söz söyleme, bir fikri göstergeleri birbirinden daha açık, türlü biçimler ve üsluplarda anlatma yeteneği kazandıran yollar ve şartlardan söz eden edebiyat bilimi, retorik.

beyt بيت *A. a.* 1 ev, yuva, konak, çadır, oda, oba vb. gibi oturmaya ve barınmaya özgü korunaklı yer: *beyt-i ankebût* "örümcek yuvası", *beytü'l-arûs* "gelin odası", 2 *ed.* iki mısradan oluşan nazım, 3 şiir.

Beytü'l-harâm بيت الحرام *A. a.* Kâ'be.

beytü'l-gazel بيت الغزل *A. a. ed.* gazelin en güzel beyti.

بیت القصید **beytü'l-kasîd** *A. a. ed.* kasidenin en parlak, en seçkin beyti.

بیتوتت **beytûtet** *A.* . geceleme, geceyi geçirmek üzere bir yerde kalma.

بیحان **beyhân** *A. s.* sır saklayamayan, bildiğini ve düşündüğünü her zaman açıklayan, açığa vuran (kimse).

بیخ **bîh** *F. a.* kök.

بید **bîd** *F. a.* söğüt.

بید سرنکون **b.-i ser-nigûn** *F. a.* salkım söğüt.

بیداء **beydâ'**, بیدا **beydâ** *A. s.* çöl, düzlük, ıssız ve korkulu yer.

بیدار **bîdâr** *F. s.* uyanık. **– etmek** uyandırmak. **– olmak** uyanmak.

بیدق **beydak** *A.* a (*T. k. dili:* **paytak**) satrançta hareket alanı ve görevi diğerlerinden farklı bir öbek taştan her biri, piyade.

بئر **bi'r** *A. a.* kuyu: *bi'r-i muattal* "kör kuyu".

بیرق **beyrak** *F. a.* (*T. k. dili:* **bayrak**) sancak, flama, alem.

بیرق نور **b.-ı nûr** *F. s. mec.* şafak aydınlığı.

بیروز **bîrûz** *F. s.* yeşil renkli değersiz bir taş, yalancı zümrüt.

بیرون **bîrûn** *F. a.* dış, dışarı. *z. T.* dışarıda. *takı* dış, dışarı: *hadd-i cihetten bîrûn* "yön sınırı dışında".

بیز **-bîz** *F. a.* (Farsça kurallı birleşik sıfalarda) eleyici, çeri çöpü toplayıcı: *hâk-bîz* "yolları süpürüp çöpleri toplayan kimse".

بیزار **bîzâr** *F. s.* bıkkın, bezgin, bıkıp usanmış (kimse).

بیژن **Bîjen** *F. a. mit.* Fars mitolojisi kahramanlarından biri; Rüstem'in kız kardeşinin oğlu.

بیست **bîst** *F. a.* ve *s.* yirmi.

بیش **bîş** *F. s.* çok, artık.

بیش و کم **b. ü kem** *F. z.* eksik artık.

بیشتر **b.ter** *F. s.* daha çok, daha fazla.

بیشه **bîşe** *F. a.* ağaçlık, orman.

بیض **beyz** *A. a.* kimi hayvanların, özellikle atın ayaklarında beliren şişlik, yumru.

بیضاء **beyzâ'**, بیضا **beyzâ** *A. s.* çok/pek ak. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında nitelik bakımından dişil Arapça kelimelere vasıflayıcı olarak getirilir: *imâme-i beyzâ* "beyaz sarık". *millet-i beyzâ* "Müslümanlar"; *yed-i beyzâ* "beyaz el".

بیضه **beyza** *A. a.* yumurta.

بیضی **beyzî** *A. s.* yumurta biçiminde, oval.

بیطار **beytâr**, بیطر **beytar** *A. a.* (*T. k. dili:* **baytar**) veteriner.

بیطره **beytare** *A. a.* baytarlık, veterinerlik.

بیع **bey'** *A. a.* satma, satış.

بیع بات **b.-i bât**, بیع بتات **bey'-i betât** *F. a.* kesin satış.

بیعت **bîat** *A. a.* (birinin) egemenliğini tanıma, bağlılığını bildirme.

بیعه **bîa** *A. a.* kilise.

بیغاره **beyğâre** *A. a.* başa kakma, sitem etme, serzeniş.

بیل **bîl** *F. a.* (*T. k. dili:* **bel**) toprağı kazıp kabartmak için kullanılan bahçıvan aleti.

بیم **bîm** *F. a.* korku. *b.-i cân* "can korkusu".

بیمناك **b.nâk** *F. s.* korkmuş.

بیم و امید **b. ü ümmîd** *F. a.* korkma ve umma.

بیمار **bîmâr** *F. a.* hasta.

بیمارخانه **b.-hâne** *F. a.* akıl hastahanesi.

[1]بین **beyn, beyne** *A. a.* 1 ara, orta, 2 ıraklık, açıklık, uzaklık: *gurâbü'l-beyn* "bir tür karga. Gagası ve ayakları kırmızı renkteki bu karga Araplarca ara bozucu sayılır ve uğursuz kimseler hakkında kullanılırmış; bu yüzden 'ayrılık kargası' anlamındaki bu adla adlandırılmış".

بین بین **beyne beyne** *A. s.* iyi ile kötü arası; ne iyi, ne kötü (durum).

بین الناس **beyne'n-nâs** *A. z.* halk arasında.

بینه بین الله **beynehû beyna'llâh** *A. z.* kendisiyle Allah arasında.

[2]بین **beyyin** *A. s.* açık, görünürde, herkesçe görülen, belli, besbelli: *cehl-i beyyin* "açık, herkesçe görülen bilgisizlik".

[3]بین **-bîn** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -i görücü, -i gören: *dûr-bîn* "uzağı gören, dürbün", *hakîkat-bîn* "gerçeği gören", *âkıbet-bîn* "işin/sonunu gören."

بینش **bîniş** *F. a.* 1 görüş, 2 uyanıklık, açıkgözlük.

بیننده **bînende** *F. s.* görücü.

بینه **beyyine** *A. a.* kuvvetli, reddedilmesi ve çürütülmesi güç delil, doğru tanık, doğru ve güvenilir ispat aracı: *b.-i âdile* "doğru tanık".

بینات **beyyinât** *A. ç. a.* beyyineler.

بینی **bînî** *F. a.* burun.

بیوت **büyût** *A. ç. a.* evler, yuvalar, barınaklar; *bk.* بیت **beyt**.

بیوه **bîve** *F. a.* dul (kadın/erkek).

بیوه زن **b.-zen** *F. a.* dul kadın.

پ p

پ **p** Osmanlı Türkçesi abecesinin üçüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 2'dir.

پا, پای **pâ, pây** *F. a.* 1 ayak: *bâd-pâ* "yel ayaklı, çok hızlı koşan (at)", 2 dip: *pây-i diraht* "ağacın dibi".

پابرجا **p. ber-câ** *F. s.* ayağı yerde, yani: yerinde duran, değişmeden sürüp giden, sürekli kalan.

پابرکاب **p. ber-rikâb** *F. s.* ayağı özengide, yani: yol alan, giden, giderek tükenen/biten.

پابرهنه **p.-bürehne** *F. s.* ayağı çıplak, daltaban.

پابسته **p.-beste** *F. s.* bağlanmış, bağlı, yani: (bir durum yüzünden) öylece kalakalmış, ... bağıyla bağlı, -e/ile bağlanmış (kimse): *pâ-beste-i rişte-i ferâğ* "boş vermişlik/başıboşluk ipiyle bağlı".

پابند **p.-bend** *F. s.* (*T. k. dili:* **payvant**) 1 hareket etmeyi kısıtlayıcı bağ/köstek: *p.-i tevekkül* "tevekkül bağı/kösteği", 2 bağlı. **– olmak** -e/ile bağlanmak, bağlı hâle gelmek, 3 engel.

پابوس **p.-bûs** *F. s.* ayak öpen/öpücü (kimse).

پابوسی **p.-bûsî** *F. a.* ayak öpme.

پاپوش **p.-pûş** *F. a.* (*T. k. dili:* **pabuç**) 1 ayakkabı, 2 (eskiden) ökçesiz, kenarsız, sarı meşinden yapılmış bir tür ayakkabı, terlik.

پاجامه **p.-câme** *F. a.* şalvar, çakşır.

پاداش **p.-dâş** *F.* 1 ödül, 2 ayaktaş, yoldaş, yol arkadaşı.

پادام **p.-dâm** *F. a.* 1 tuzak, 2 tuzağa konulan kuş.

پا در پا **p. der-pâ** *F. z.* ayak ayağa, yan yana.

پادرکاب **p. der-rikâb** *F. s.* ayağı özengide, yani: hızla giden/yol alan (kimse).

پارنج **p.-renc** *F. a.* 1 bir işi görmek üzere bir yere gönderilen kimseye verilen para/bahşiş, ayak teri, 2 saz ve ses sanatçılarına/meddaha verilen bahşiş.

پازده **p.-zede** *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş: *pâ-zede-i huyûl* "atların ayağı altında çiğnenmiş".

پازیر **p.-zîr** *F. a.* yıkılacak duvara/binaya dayatılan direk, destek, payanda.

پاسبك **p.-sebük** *F. s.* ayağı hafif, yani: işini önemseyen, gayretli, sabırlı (kimse).

پاسوار **p.-süvâr** *F. s.* ayağa binmiş, *yani:* yaya (kimse).

پاشیب **p.-şîb** *F. a.* basamak, merdiven basamağı.

پامال **p.-mâl** *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş. – **etmek** çiğnemek. – **olmak** çiğnenmek.

پامزد **p.-müzd** *F. a.* geliş parası, ayak teri, bahşiş.

پانهاده **p.-nihâde** *F. s.* ayak koymuş, ayak basmış, varmış, erişmiş (kimse).

پاتنكان **pâtingân** *F. a.* (*T. k. dili:* **patlican**) bilinen sebze.

پاتو **pâtû** *F. a. gökb.* başak ve ikizler burçları.

پاچان **pâçân** *F. s.* saçan, saçıcı (kimse).

پاچك **pâçek** *F. a.* tezek.

پاچنامه **pâç-nâme** *F. a.* lakap.

پاچنك **pâçeng** *F. a.* giriş yeri, pencere, delik, oyuk.

پاچه **pâçe** *F. a.* (*T. k. dili:* **paça**) 1 bacağın alt yanı, 2 şalvar, pantolon gibi giyeceklerin ayağa değen en alt kısmı.

پاد **pâd** *F. s.* 1 büyük, ulu, 2 koruyucu, 3 güçlü, dayanıklı, sağlam. *a.* 1 taht, 2 güç, kuvvet.

پاد زهر **p.-zehr** *F. a.* (*T. k. dili:* **panzehir**) zehire karşı koruyucu olarak kullanılan, hayvan midesinde oluşan bir taş.

پادشاه **p.-şâh**, پادشه **p.-şeh** *F. a.* (*T. k. dili:* **pâdişah, pâdişeh**) sultan, hükümdar.

پار **pâr** *F. s.* geçen, geçmiş. Osmanlı Türkçesinde tek başına kullanılmamıştır, aşağıdaki sözlerde geçer:

پارسال **p. sâl** *F. a.* geçen yıl, bıldır.

پارين **p.în**, پارينه **p.îne** *F. a.* geçen yılki, bıldırki.

پارچه **pârçe** *F. a.* (*T. k. dili:* **parça**) dilim, küçük bölük, döküntü, kırık, kırıntı, *s.* az ve değersiz (nesne).

پاردم **pârdüm** *F. a.* palanın arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

پارس **Pârs** *F. a.* 1 *coğr.* İran'ın Şiraz bölgesi, Fars, 2 pars, leopar.

پارسا **pârsâ** *F. a.* 1 çok ibadet eden, âbid, zâhid kimse, 2 iyi kimse.

پارسنك **pârseng** *F. a.* el terazisinin hafif tarafına denge için asılan ağırlık.

پارسه **pârse** *F. a.* (*T. k. dili:* **parsa**) 1 dilencilik, 2 hokkabaz, meddah, cambaz, çalgıcı vb. takımının gösteriden sonra izleyicilerden topladıkları para, bahşiş. – **toplamak** bahşiş toplamak.

پاره **pâre** *F. a.* (*T. k. dili:* **para**) parça, ufak (şey), dilim, bölük, 2 (eskiden) bir kuruşun kırkta biri değerindeki para birimi, 3 (genel anlamda) madenî para, sikke, 4 varlık, servet.

پاره دوز **p.-dûz** *F. a.* yamayıcı, yamacı, eskici,

پازند **pâzend** *F. a.* Mecusilerin iki din kitabından birinin adı. Diğerinin adı Zend'dir.

پازو **pâzû** *F. a.* (*T. k. dili:* **pazı**) 1 bilinen sebze, 2 kapı arkasına konulan dayak.

پاس **pâs** *F. a.* 1 gecenin sekiz bölüğünden bir bölük, 2 koruma, bekleme, 3 *mec.* iç sıkıntısı, gönül üzüntüsü, gam, keder.

پاسبان **p.bân** *F. a.* (*T. k. dili:* **pâsübân**) gece bekçisi.

پاسبان تارم **p.-i târüm** *F. a.* yedi gezegenden biri olan Zuhal, Satürn.

پاسبان فلك **p.-i felek** *F. a. yuk. bk.*

پاسدار **p.-dâr** *F. a. bk.* پاسبان **pâsbân**.

پاسوان **p.vân** *F. a. bk.* پاسبان **pâsbân**.

پاش **-pâş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı: *gevher-pâş* "inci/mücevher saçıcı".

پاشنده **pâşende** *F. s.* saçıcı, serpici.

پاشیده **pâşîde** *F. s.* saçılmış, serpilmiş, dağılmış. **– etmek** serpmek, saçmak.

پاك **pâk** *F. s.* 1 temiz, arı, arı sili, 2 bulanık olmayan, duru, 3 katışık olmayan, saf.

پاکان **p.ân** *F.* ç. *a.* 1 temiz, arı duru nesneler, 2 *tas.* veliler, ermiş kimseler.

پاکباز **p.-bâz** *F. s.* (yaptığı işi) içtenlikle yapan, (ilgilendiği şeye/kimseye karşı) iyi duygular besleyen, kötü niyet taşımayan, namusluca davranan, temiz yürekli (kimse).

پاکدامن **p.-dâmen** *F. s.* lekesiz, eteği günah tozuna/çamuruna bulanmamış, arı sili, iffetli (kadın).

پاکی **pâkî** *F. a.* 1 temizlik, 2 lekesizlik, silililk, iffet.

پاکیزه **pâkîze** *F. s.* 1 arı, tertemiz, 2 lekesiz, 3 güzel, hoş, zarif.

پالا **pâlâ**, پالای **pâlây** *F. s.* 1 süzen/süzücü, 2 süzülen: *tîğ-ı hûn-pâlâ* "kan süzülen kılıç", *kilk-i suhan-pâlâ* "söz süzücü kalem".

پالاد **pâlâd**, پالاده **pâlâde** *F. a.* 1 yedek at, 2 koşumsuz at.

پالان **pâlân** *F.* a . (*T. k. dili:* **palan**) semer.

پالاندوز **p.-dûz** *F. a.* semerci.

پالانه **pâlâne** *F. a.* evlerde cephe duvarının dışına taşan çıkıntı, çıkma.

پالدم **pâldüm** *F. a.* 1 at eğerinin arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

پالکانه **pâlgâne** *F.* iki kanatlı büyük kapıların kanatlarından birinde bulunan küçük kapı.

پالهنك **pâlheng** *F. a.* 1 dizgin, yular, 2 dizginin ucundaki kayış /kement.

پالوده **pâlûde** *F. a.* nişasta ile yapılan bir çeşit tatlı, pelte.

پانزهر **panzehir** *T. a. bk.* پادزهر **pâd-i zehr.**

پای **pây** *F. a.* ayak; *bk.* پا **pâ.**

پای انداز **p.-endâz** *F. s.* hükümdarların geçtikleri yerlere döşenen çuha vb. kumaş, yolluk.

پای بسته **p.-beste** *F. s.* ayağı bağlı/prangalı, esir durumdaki (kimse).

پای بند **p.-bend** *F. s.* (*T. k. dili:* **payvant**) 1 ayak bağı, köstek, hayvanların ayaklarına bağlanan ip, 2 engel.

پای تخت **p.-taht** *F. a.* (*T. k. dili:* **pâyitaht**) hükümet merkezi, devlet merkezi, başkent.

پایدار **p.-dâr** *F. s.* (*T. k. dili:* **pâyidâr**) kalıcı, iyice yerleşmiş, sürekli, değişmeyen, değişmeden olduğu gibi duran; *zıddı:* ناپایدار **nâ-pây-dâr**.

پایزن **p.-zen** *F. s.* (*T. k. dili:* **payzan**) 1 prangalı, suçlu, mahkûm, 2 esir, uşak.

پایگاه **p.gâh** *F. a.* 1 mertebe, rütbe, 2 pabuçluk.

پایگه **p.geh** *F. a.* 1 mertebe, rütbe, 2 pabuçluk, 3 (*T. k. dili:* پیکه **peyke**) eski evlerde ve özellikle meyhane, kahvehane ve dükkânlarda duvar kenarında bulunan oturmaya elverişli yüksekçe yer, seki.

پای کوب **p.-kûb** *F. a.* köçek, rakkas.

پایمال **p.-mâl** *F. s. bk.* پامال **pâ-mâl**.

پای مزد **p.-müzd** *F. a. bk.* پامزد **pâ-müzd.**

پایین **p.în** *F. a.* 1 aşağı, aşağı taraf, 2 merdivenin ilk basamağı.

پایان **pâyân** *F. a.* son, uç.

پایز **pâyiz** *F. a.* 1 sonbahar, 2 *mec.* yaşlılık, ihtiyarlık.

پایندان **pâyendân** *F. a.* 1 kefil, 2 pabuçluk.

پاینده **pâyende** *F. s.* 1 sürekli, kalıcı, değişmeden öylece durucu, 2 (*T. k. dili:* **payanda**) destek, dayak.

پایندکان **p.gân** *F.* ç. *a.* ahirettekiler, manevî dünyada yok olmayanlar.

پایه **pâye** *F. a.* 1 mertebe, rütbe, 2 basamak.

پایه‌دار **p.-dâr** *F. s.* rütbeli kimse.

پاییز **pâyîz** *F. a. bk.* پایز **pâyiz**.

پچل **peçel** *F. s.* (*T. halk dili:* **paçal**) üstü başı pis, saçı başı dağınık, iğrenç (kimse).

پچه **peçe** *F. a.* 1 sarmaşık, 2 yüz örtüsü.

پخته **puhte** *F. s.* 1 pişmiş, pişkin (ekmek vb.), *zıddı:* نا پخته **nâ-puhte**. 2 olgunlaşmış, olgun (meyve vb.), 3 *mec.* gün görmüş, görüp geçirmiş, tecrübeli (kimse).

پختکان **p.gân** *F. ç. a.* olgun ve ergin kimseler.

پختکان حقیقت **p.-i hakîkat** *F. a.* Allah'a yakınlaşma yolunda ilerleme sağlamış, Tanrı katıyla ilgili bilgilere ulaşmış kimseler.

پختی **pıhtı** *T. a.* (*F.* پخته **puhte**'den) 1 koyulaşıp pelte hâline gelmiş sıvı: *kan pıhtısı*, 2 deniz anası.

پدر **peder** *F. a.* baba.

پدرانه **p.âne** *s.* ve *z.* babaca, babacasına, babaya düşer/yakışır yolda.

پذیر **pezîr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -i kabul edici/edinici: *hıtâm-pezîr* "sona erici, son bulucu".

پذیرا **pezîrâ**, پذیرای **pezîrây** *F. s. bk.* پذیر **pezîr**.

پذیرش **pezîriş** *F. a.* kabul ediş, ediniş, yükleniş.

پذیره **pezîre** *F. a.* karşılama, karşılayış.

پر[1] **per, perr** *F. a.* 1 büyük kanat tüyleri, yelek, 2 kanat.

پر و بال **p. ü bâl** *F. a.* kol kanat.

پر[2] **pür** *F.* 1 dolu; *zıddı:* **tehî**: *pür-âb* "su dolu", 2 çok: *pür-hiddet* "çok hiddetli".

پرپایه **p.-pâye** *F. a.* kırkayak.

پرچین **p.-çîn** *F. s.* karmakarışık, dolanık: *zülf-i pür-çîn* "karmakarışık, birbirine dolanmış saç".

پردل **p.-dil** *F. s.* yürekli, korkusuz, cesur (kimse).

پرسوز **p.-sûz** *F. s.* çok yakıcı, pek yanık (ses/haykırış/sızlanış).

پراکنده **perâgende** *F. a.* (*T. k. dili:* **perâkende**) 1 dağınık, darma dağın, perişan, 2 toptan olmayan.

پراکنده کو **p.-gû** *F. s.* saçma sapan, abuk subuk konuşan (kimse).

پران **perrân** *F. s.* uçucu, fırlayıcı, uçan, fırlayan: *ejder-i perrân* "uçucu/kanatlı ejderha", *nâvek-i perrân* "uçan/fırlayan ok".

پرتاب **pertâb** *F. a.* 1 uzağa giden ok, menzil oku, 2 uzağa atılan nesne, 3 *T.* fırlama, sıçrama, atılma. **– etmek** fırlamak, atılmak, sıçramak.

پرتاو **pertâv** *F. a. yuk. m. bk.* **– almak** ilerlemek, hızlanmak.

پرتو **pertev** *F. a.* ışık, aydınlık.

پرتو افشان **p.-efşân** *F. s.* ışık saçıcı, aydınlatıcı.

پرتوانداز **p.-endâz** *F. s. yuk. bk.*

پرتو پاش **p.-pâş** *F. s. yuk. bk.*

پرتوسوز **pertev-sûz** *F. s.* (*T. k. dili:* **pertavsız**) güneş ışığını bir noktaya toplayıp yansıttığı şeyleri tutuşturan iki yanı bombeli kristal camdan mercek, pertev aynası.

پرتو فشان **p.-feşân** *F. s. bk.* افشان پرتو **pertev-efşân.**

پرچم **perçem** *F. a.* 1 alına sarkan/dökülen saç, 2 tepede bırakılan uzun saç, 3 (eskiden) mızrak ve sancak uçlarına takılan saç demetleri.

پرچين **perçin** *F. a.* 1 çakılan çivinin başını berkitme ve öte taraftan çıkan ucunu kıvırma, 2 güçlendirme. **– etmek** perçinlemek.

پرخاش **perhâş** *F.* 1 savaş, döğüş, kavga, harp, 2 çekişik, dalaş.

پرداخت **perdâht** *F. a.* (*T. k. dili:* پرداه **perdah**) pürüzsüzlük, parlaklık, cilâ. **– etmek/vermek** pürüzsüz hale getirmek, parıl parıl etmek, parlatmak, cilâlamak.

پرداخته **perdâhte** *F. s.* 1 pürüzsüz ve parlak duruma getirilmiş, cilâlanmış (nesne), 2 düzülmüş, düzgün duruma getirilmiş, yoluna konmuş.

پرداز **-perdâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -ci, düzenleyici, düzücü, yapıcı, üretici: *latîfe-perdâz* "şakacı", *nâdire-perdâz* "güzel, ince ve hoş söz söyleyici", *nükte-perdâz* "nükteci".

پردگی **perdegî** *F. a.* 1 örtülü kadın, 2 utanma duygusu olan, utangaç (kimse).

پرده **perde** *F. a.* 1 örtü, 2 ışığı ve görüşü engellemek için pencere önüne asılan örtü, 3 *mus.* seslerin kalınlık incelik derecesi.

پردهٔ نیلگون **p.-i nîl-gûn** *F. a.* gökyüzü.

پردهٔ هفترنك **p.-i heft-reng** *F. a.* gökler.

پرده براندار **p.-ber-endâz** *F. s. mec.* utanmaz, sıkılmaz, arsız, ahlâksız (kimse).

پرده بردار **p.-ber-dâr** *F. a.* perde kaldırıcı, perde açıcı (kimse).

پرده‌دار **p.-dâr** *F. a.* 1 perde tutucu, yani: perde yanında bekleyip perdeyi açıp kapamakla görevli kişi, perdeci, 2 (eskiden) vezir, vali vb. yüksek rütbeli kimselerin kapılarında bekleyip, izinli kimselerin girmesi için perdeyi açan/kaldıran görevli, kapıcı, perdeci: *perde-dâr-i felek* "ay", *perde-darî* "perdedarlık, perdecilik".

پرده‌در **p.-der** *F. s.* perde yırtıcı, yani: arsız, edepsiz, utanmaz (kimse).

پرده‌شناس **p.-şinâs** *F. a.* musikişinas, ses ve saz sanatçısı.

پرده‌کش **p.-keş** *F. s.* 1 perde çekici, örtücü, 2 *mec.* -e engel olucu, -i engelleyici (kimse).

پرده‌نشین **p.-nişîn** *F. s.* 1 perde ardında/perdeli yerde oturan, yani: *mec.* iffetli, temiz, sili (kimse), 2 *mec.* ıssız ve kapalı bir yere çekilip kimseyle görüşmeyen (kimse).

پرسان **pürsân** *F. a.* sorucu. **– olmak** sormak.

پرست **-perest** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tapan, tapınan, kulluk eden: *âteş-perest* "ateşe tapan", *büt-perest* "puta tapan", 2 tutkun, düşkün: *bâde-perest* "içkiye düşkün, içmeden duramayan, ayyaş kimse".

پرستار **perestâr** *F. a.* 1 hizmetçi, kul, 2 büyüklerin kapısında dolanan iki yüzlü/içten pazarlıklı kimse.

پرستان **perestân** *F. a.* 1 tavus gibi tüyleri rengârenk bir kuş, 2 ocak, fırın.

پرستش **perestiş** *F. a.* 1 tapınış, 2 aşırı sevgi, taparcasına sevme.

پرستشکار **p.kâr** *F. a.* tapınırcasına seven kimse.

پرستنده **perestende** *F. a.* tapınıcı, kulluk edici kimse.

پرسته **pereste** *F. a.* tanrı, mabut.

پرستو **piristû** *F. a.* kırlangıç.

پرسش **pürsiş** *F. a.* soruş.

پرسق **pürsuk** *F. a.* (*T. k. dili:* **porsuk**) su kıyılarında kazdıkları oyuklarda yaşayan, pis kokulu, memeli bir hayvan.

پرسنك **perseng** *F. a.* 1 terazinin hafif gözüne tartıyı dengelemek için bağlanan/konulan demir/taş parçası, 2 söz arasında yinelenmesi alışkanlık edinilen söz.

پرسیاوش **persiyâvüş**, پرسیاوشان **persiyâvüşân** *F. a.* 1 Türkçede "baldırı kara" denilen ot, 2 *gökb.* öküz burcundaki bir yıldız kümesinin adı.

پرغول **perğûl** *F. a.* 1 bulgur, 2 bulgur pilâvı, 3 un helvası.

پرکار **pergâr** *F. a.* daire çizmeye yarayan alet, pergel.

پرکال **pergâl** *F. a.* (*T. k. dili:* **pergel**) *yuk. m. bk.*

پرکاله **pergâle** *F. a.* 1 parça, bölük, 2 yama, 3 kalın ve sert iplikten dokunmuş kumaş.

پرکاله پاش **p.-pâş** *F. a.* yuvarlak tahta kesmeye yarayan testere.

پرکام **pergâm** *F. a.* (kadında) döl yatağı.

پرن **peren** *F. a. gökb.* Türkçe adı "Ülker" olan yıldız kümesi.

پرند **perend** *F. a.* 1 ipekten dokunmuş, düz renkli, nakışsız kumaş, atlas, 2 (kılıç ve hançerde) cevher, su.

پرندآور **p.-âver** *F. s.* çok keskin (kılıç, hançer, pala vb.)

پرنده **perende, perrende** *F. s.* 1 uçan, uçucu, 2 *T.* iki eli yere koyup hızla dönerek baş aşağı atılan takla, taklak. **– atmak** sıçramak, fırlamak, takla atmak. **p.den atmak** baştan savmak, faka bastırmak, aldatmak.

پرندوش **perendûş**, پرندون **perendûn** *F. a.* dün gece.

پرنیان **perniyân** *F. a.* güzel ve değeri yüksek nakışlı ipek kumaş.

پرنیان خوی **p.-hûy** *F. s. mec.* iyi huylu, geçimli, yumuşak (kimse).

پروا **pervâ** *F. a.* 1 korku, ürküntü, çekinme: *bî-pervâ* "1 korkusuz, 2 ilgisiz, kayıtsız", 2 ilgi, özen, kayırma. **– etmek** çekinmek, korkmak, ürkmek. **– çekmek** 1 çekinmek, ürkmek, 2 önemsemek, dikkate almak.

پروار **pervâr**, پرواره **pervâre** *F. a.* beslenmiş, besili (hayvan)

[1]پرواز **pervâz** *F. a.* 1 uçma. **– etmek/eylemek** uçmak, 2 kaftan, ferace, hırka vb. giysilerle seccade, yaygı, örtü gibi eşyanın kenarlarına çekilen başka kumaş ve saçak, 3 *T.* pencere ve dam kenarlarına; raf, ayna, dolap gibi şeylerin etrafına konan oymalı, ince uzun tahta.

[2]پرواز **-pervâz** (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) uçucu, uçan: *bâlâ-pervâz* "yüksekte uçan", *bülend-pervâz "mec.* iddiacı, dediğim dedik, inatçı (kimse)".

پروانه **pervâne** *F. a.* geceleri mum, lamba vb. ışık kaynaklarına yaklaşarak çevresinde sürekli uçan kanatlı kü-

çük bir böcek, güve kelebeği, gece kelebeği. Doğu edebiyatında sevdiğine kavuşmak için çırpınan âşığı temsil eder; ışık da bir tanrısal ışık sayılan aşkın timsalidir.

پرور **-perver** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) büyütücü, besleyici; sevici, öne çıkarıcı, değer katıcı: *bende-perver* "adamlarına iyi bakan/davranan", *reâyâ-perver* "halka yararlı, halkını seven ve yardım eden", *fukarâ-perver* "yoksulları görüp gözetici, yardımsever".

پروردگار **perverdgâr** *F. a.* (*T. k. dili*: **perverdigâr**) Arapça "rab" kelimesinin anlamdaşı. Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır.

پرورده **perverde** *F. s.* beslenmiş, büyütülmüş.

پرورش **perveriş** *F. a.* besleyip büyütme, yetiştirme, bakım, gözetim, eğitim, terbiye. **– bulmak** büyümek, yetişmek.

پرورش آموز **p.-âmûz** *F. s.* bilgi ve hikmet öğreten/öğrenen (kimse).

پرورش یافته **p.-yâfte** *F. s.* büyütülmüş, eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse).

پرورنده **perverende** *F. s.* besleyici, büyütücü, yetiştirici, eğitici (kimse).

پروز **pervez** *F. a. bk.* پرواز **pervâz.**

پرویز **pervîz** *F. a.* 1 ululuk ve güç sahibi, üstün, sözü geçer kimse, 2 *tar.* (büyük harfle) eski Fars hükümdarlarından Nuşirevan'ın torununun lakabı.

پرویز فلك **p.-i felek** *F. a.* güneş,

پروین **Pervîn** *F. a. gökb.* Türkçede "Ülker" adıyla anılan takım yıldız: *ıkd-i Pervîn* (takımı oluşturan yıldızların dizilişinin bir gerdanlığı andırması ilgisiyle) "Pervin gerdanlığı".

پره **perre** *F. a.* kanat, yelken: *p.-i bâd* "yel kanadı/yelkeni".

پرهیز **perhîz** *F. a.* 1 başta sağlığı korumak olmak üzere, türlü amaçlarla uygulanan yeme içme düzeni, 2 dince suç sayılan işlerden/şeylerden çekinme, yasaklanmış işlerden/şeylerden uzak durma.

پری **perî** F, *a.* 1 dişi cinler arasında çok güzel sayılan bir cin öbeği, 2 *mec.* çok/pek güzel kadın/erkek: *p.-peyker* "peri yüzlü".

پری افسا **p.-efsâ,** پری افسای پري **p.-efsây** *F. a.* cin tayfasına söz geçirerek onları kullanan, onlar aracılığıyla hastaları iyileştiren kimse, afsuncu, muskacı.

پری خوان **p.-hân** *F. a.* cin çağırıcı; *yuk. bk.*

پری دار **p.-dâr** *F. s.* perili, kendisini cin tutmuş/çarpmış (kimse).

پري زاد **p.-zâd** *F. a.* periden doğma, yani: pek güzel (kimse).

پری سا **p.-sâ,** پری سای **p.-sây** *F. a. bk.* پری افسا **p.-efsâ.**

پریده **perîde** *F. s.* 1 yukarı çıkmış, yükselmiş, 2 (renk için) solmuş: *ibrişîm-i perîde-renk* "rengi uçmuş ibrişim".

پریشان **perîşân** *F. s.* 1 dağınık, karışık: *zülf-i perîşân* "dağılmış, karmakarış olmuş saç", 2 kötü, bozuk: *p.-hâl* "kötü durumda olan", 3 üzüntülü, acılı (kimse).

پریشانی **perîşânî** *F. a.* dağınıklık, karışıklık.

پز **-püz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) pişirici, pişiren: *âş-püz* "aş pişiren, aşçı".

پژمرده **pejmürde** *F.* 1 solmuş, soluk, 2 buruşuk, buruşmuş.

پژوین **pejvîn** *F. s.* pis, bulaşık: *dest-i pejvîn* "pis el".

پس **pes** *F. a.* ard, arka: *p.-i dîvâr* "duvarın arkası". *s.* alçak, aşağı: *pes-pâye* "seviyesiz, bayağı". *bağl.* o halde, demek oluyor ki, öyleyse.

پس پرده **p.-i perde** *F. a.* perde arkası, yani: gizli iş görme.

پسرو **p.-rev** *F. a.* arkadan gelen, uşak, hizmetçi.

پساوند **pesâvend** *F. a. ed.* kafiye, redif.

پست **pest** *F. s.* alt, alçak, aşağı: *pest-tînet* "alçak yaradılışlı (kimse)".

پستان **pistân** *F. a.* meme.

پسته **piste** *F. a.* fıstık.

پستهٔ خندان **p.-i handân** *F. a.* ağzı açık fıstık.

پسر **püser** *F. a.* oğul, erkek çocuk.

پسمانده **pesmânde** *F. s.* 1 artan, geri kalan, 2 artık.

پسمانده خور **p.-hor** *F. s.* artık yiyen (kimse).

[1]پسند **pesend** *F. a.* 1 beğenme, seçme, 2 övme. **– etmek/eylemek** beğenmek; övmek.

[2]پسند **-pesend** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) beğenmiş, beğenen, seçen: *hod-pesend* "kendini beğenmiş", *dil-pesend* "gönlün güzel bulup beğendiği (şey)".

پسندیده **pesendîde** *F. s.* beğenilmiş, seçilmiş, değerli bulunmuş, benimsenmiş; *zıddı:* **nâ-pesendîde**.

پسین **pesîn** *F. s.* 1 son, sonraki, en son, 2 yavaş, alçak (ses): *âvâz-i pesîn* "alçak ses".

پشت **püşt** (*T.* پوشت **puşt**) *F. a.* arka, sırt.

پشت بر دیوار **püşt ber-dîvâr** *F. z.* arkası duvarda, *yani:* arkasını duvara yaslamış durumda.

پشتمال **peştemal** *T. a.* (*F.* پشتمال **puştmâl**'den) 1 hamamda belden aşağıyı örtmek amacıyla sarınılan uzun ve enli bez, 2 kurulanmak için kullanılan dokuma, havlu.

پشتو **peştû** *F. a.* ufak kap, kavanoz vb. içi boş yuvarlak nesne.

پشته **püşte** *F. a.* yığın, tepe: *p.-i bâğ* "bahçelerde su kenarına göre yüksekçe yer".

پشتیبان **püştîbân,** پشتیوان **püştîvân** *F. a.* 1 payanda, destek. **– urmak** payandalamak, yıkılmasını önlemek için bir yapıyı duvar vb. ile desteklemek, 2 *mec.* yardımcı, arkalayıcı, destek olucu. **– olmak** yardımcı olmak, arkalamak.

پشك **peşek** *F. a.* çiğ, şebnem.

پشم **peşm** *F. a.* 1 yün, koyun ve keçi yapağı, 2 keten helvası.

پشم دوات **p.-i devât** *F. a.* (eskiden) mürekkep hokkasına konulan yapağı parçası, lika.

پشمین **peşmîn,** پشمینه **peşmîne** *F. s.* yünden yapılmış, yün: *külâh-ı peşmîn* "yün başlık".

پشن **peşen** *F. a. mit.* Şehname'de adı anılan bir Türk savaşçısının adı.

پشنك **peşeng** *F. a.* 1 taşçı aleti, köskü, 2 *mit.* (büyük harfle) Efrasiyâb'ın babasının adı.

پشه **peşşe** *F. a.* sivrisinek, çibin.

پشه خانه **p.-hâne** *F. a.* çibinlik.

پشه کیر **p.-gîr** *F. s. mec.* sinek avlayan, *yani:* işsiz güçsüz, aylak (kimse).

پشیز **peşîz,** پشیزه **peşîze** *F.* 1 değeri küçük para, pul, mangır, 2 balık pulu, 3 çadır eteği pervazı, 4 (*T. k. dili:* **peçiz**) katır boncuğu denilen deniz kabuklarıyla oynanan bir oyunun adı.

پشیمان **peşîmân** *F. s.* (*T.* **pişman**) yaptığı iş için "Keşke yapmasaydım" diyen, kendi yaptığını beğenmeyen (kimse).

پشیمانی **peşîmânî** *F. a.* pişmanlık: *rûz-i peşîmânî* "pişmanlık günü, yani: kıyamet günü".

پشین **peşîn** *T. s.* önden, önceden verilen, bedeli alınırken ödenen: *zıddı:* ویره سیه **veresiye.**

پفکرده **püf-kerde** *F. s.* üflenerek söndürülmüş. **– olmak** söndürülmek. **– etmek** söndürmek.

پکسماد **peksimat/peksimet** *T. a. bk.* بکسماد **beksimâd.**

پکمز **pekmez** *T. a. bk.* بکماز **begmâz.**

پل **pil**[1] *F. a.* 1. ökçe, topuk, 2 çadırların eteklerini birbirine bağlamak için ip uçlarına takılan ufak değnek.

[2]پل **pül** *F. a.* köprü.

پل هفت طاق **p.-i heft-tâk** *F. a.* yedi katlı köprü, yani: gök.

پلاس **pelâs** *F. a.* (*T. k. dili:* **palas**) çul, aba, özellikle de bunların eskileri.

پلاسپاره **p.-pâre** *F. a.* eski püskü, yırtık pırtık giysi.

پلاسپوش **p.-pûş** *F. s.* üstü başı perişan, giysileri yırtık pırtık olan, yoksul (kimse).

پلنك **peleng** *F. a.* kaplan.

پلنکانه **p.âne** *F. s.* ve *z.* kaplanca, kaplancasına.

[1]پله **pele, pelle** *F. a.* terazi kefesi.

[2]پله **pelle** *F. a.* basamak, merdiven ayağı.

[3]پله **pile** *F. a.* ucu sivri küçük değnek.

پله چوپ **p.-çûb** *F. a.* bir çocuk oyunu, çelik çomak.

پلید **pelîd** *F. s.* pis, iğrenç, tiksinti verici (kimse).

پلین **pelîn** *F. a.* bir bitki adı; kimi ilaçların birleşiminde ve rakı yapımında kullanılmıştır.

پناگاه **penâgâh,** پناکه **penâgeh** *F. a.* sığınacak yer, sığınak.

پناه **penâh** *F. a.* 1 koruma ve gözetme, 2 sığınak, 3 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -in sığınağı, -e sığınak olan: *adalet-penâh* "adalet sığınağı", *risâlet-penâh* "elçilik sığınağı".

پناهنده **penâhende** *F. s.* -e sığınmış.

پنبه **penbe** *F. a.* 1 pamuk, 2 açık kırmızı renk.

پنبه چول **p.-çûl** *F. a.* altı ve üstü pamukla dokunmuş ince gömleklik bez.

پنبه زار **p.-zâr** *F. a.* altı pamuklu bürümcük, üstü tamamen bürümcükle dokunmuş gömleklik ince bez.

پنبه در کوش **p. der-gûş** *F. s.* kulağı pamukla tıkalı, yani: söz dinlemez, öğüt almaz, cahil (kimse).

پنبه زن **p.-zen** *F. a.* pamuk atıcı, hallâç.

پنج **penc** *F. a.* beş.

پنج پا **p.-pâ,** پنج پای **p.-pây** *F. a.* (beş ayağı olması ilgisiyle) yengeç.

پنجپایه **p.-pâye** *F. a. bk.* پنج پا **penc-pâ.**

پنجگانه **p.gâne** *F. s.* beşten oluşan: *nemâz-i pencgâne* "beş vakit namaz".

پنجاه **pencâh** *F. a.* elli.

پنجم **pencüm** *F. s.* beşinci: *fasl-i pencüm* "beşinci fasıl".

پنجره **pencere** *F. a.* duvarda dışa açılan küçük boşluk, pencere.

پنجه **pence** *F. a.* (*T. k. dili:* **pençe**) 1 (insanda) parmaklarıyla birlikte el, (hayvanda) ön ayaklar, (yırtıcı hayvanlarda) uzun sivri tırnakları ile birlikte ön ayaklar, 2 eskiden fermanlara çekilen özel işaret.

پنجهٔ آل عبا **p.-i âl-i abâ** *F. a.* Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den oluşan beş kişi.

پنچشك **pünçüşk** *F. a.* serçe.

پند **pend** *F. a.* öğüt.

پندار **pindâr**, پنداره **pindâre** *F. a.* 1 sanı, zan, zihinde beliren asılsız görüntü, hayal, 2 düşünce, 3 böbürlenme, kurulma, şişinme.

پندوز **pendûz** *F. a.* büyük ve kalın iğne, çuvaldız. Aba kebe, çul gibi kalın kumaşları dikmekte kullanılırdı.

پنكان **pingân** *F. a.* 1 tas, büyücek şerbet kabı, 2 kahve fincanı.

پنهان **pinhân** (*T. k. dili:* **pünhan**) *F. s.* gizli; *zıddı:* **âşikâr**. **– eylemek** gizlemek. **– kalmak** gizli kalmak.

پنير **penîr** *F. a.* (*T. k. dili:* **peynir**) bilinen yiyecek.

پوت **put** *T. a. bk.* بت **büt.**

پوته **pûte** *F. a.* (*T. k. dili:* **pota**) kuyumcuların/dökümcülerin içinde maden erittikleri kap.

پوچ **pûç** *F. a.* 1 düzgünlük ve incelikten uzak, kaba, yamrı yumru ve çirkin şey, 2 bir işe yaramayan, boş, hiç hükmünde olan şey.

پود **pûd** *F. a.* argaç, dokumacılıkta enine atılan tel, atkı.

پور **pûr** *F.* oğul.

پور اعرابی **pûr-i A'râbî** *F. a.* "Arapların oğlu" anlamındaki bu söz Muhiddîn-i Arabî için kullanılmıştır.

پوزش **pûziş** *F. a.* özür, mazeret: *p.-pezîr* "özür kabul edici".

پوزن **pûzen** *F.* sürülmüş, ekim için hazırlanmış toprak/tarla.

پوزينه **pûzîne** *F. a.* maymun.

پوژينه **pûjîne** *F. a.* kantar.

پوست **pûst** *F. a.* (*T. k. dili:* **post**) hayvan derisi.

پوست پيرا **p.-pîrâ** *F. a.* deri işleyen, tabak.

پوستين **p.în** *F. a.* deri, kürk.

پوستين باز كونه **p. bâz-gûne** *F. a.* 1 ters yüz edilmiş, içi dışına çevrilmiş kürk, 2 büyük yanlış/ayıp.

پوسيده **pûsîde** *F. s.* 1 çürümüş, çürük (nesne), 2 paslanmış, paslı (metal eşya).

پوش **pûş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) örten, örtücü: *ser-pûş* "başı örten her türlü başlık", *hatâ-pûş* "yanlış ve kusuru örten (Yüce Tanrı)".

پوشش **pûşiş** *F. a.* örtü, örtünecek şey.

پوشنده **pûşende** *F. a.* örtücü: *p.-i hatâ* "suç ve yanlışı örtücü".

پوشيده **pûşîde** *F. s.* örtülmüş: *pûşîde-râz* "sırrı gizlenmiş, ayıbı örtülmüş".

پولاد **pûlâd** *F. a.* çelik: *pûlâd-reg* "sert damarlı, yani: dayanıklı (at).

پوی **pûy** *F. bk.* پو **pû.**

پویا **pûyâ** *F. s.* koşucu, seğirtici (hayvan).

پویان **pûyân** *F. s.* 1 koşan, hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).

پوینده **pûyende** *F. s.* koşucu, seğirtici (kimse/hayvan). **– olmak** koşmak, seğirtmek.

په په **peh peh** *F. ünl.* beğenme ve şaşma anlatır.

پهلو **pehlû** (*T. halk dili:* **pehle**) *F. a.* insan bedeninin iki yanından her biri, yan.

پهلوان **pehlevân** *F. a.* (*T. k. dili:* **pehlivan**) iri ve güçlü genç, yiğit, bahadır: *p.-i âlem* "dünyanın en güçlü yiğidi".

پهنا **pehnâ** *F. a.* en. *s.* enli, geniş: *arsa-i pehnâ* "geniş arsa", *p.-i arz* "yeryüzünün eni".

پهناور **p.ver** *F. s.* enli, yassı, geniş.

پهنکیر **pehn-gîr** *F. s.* (*T. halk dili:* **mehengir, pelengir**) 1 tahtanın enini almak için marangozların kullandıkları bir alet, 2 ağacı inceltmek için çıkrıkçıların kullandıkları alet.

پی **pey** *F. a.* 1 ayak, 2 iz, 3 ard. **p.ine düşmek** izlemek, ardına düşmek, 4 satın alınacak malın bedelinden sayılmak üzere önceden verilen bir miktar para.

پیاپی **p.âpey** *F. z.* ardısıra, birbiri ardınca, bir bir, birbirinin izini izleyerek.

پی اندر پی **p. ender-pey** *F. z. yuk. m. bk.*

پی در پی **p. der-pey** *F. z. yuk. m. bk.*

پی سپر **p.-siper** *F. s.* çiğnenmiş, ayak altında kalmış. **– eylemek** çiğnemek.

پیاده **piyâde** *F. s.* 1 yaya, yayan, yürüyerek giden (kimse), 2 *ask.* yaya sınıfından (asker), *zıddı:* **süvârî**, 3 *mec.* güçsüz, işe yaramaz, iş görmez (kimse). a. 1 bir çifte kürekli küçük kayık, 2 (satranç oyununda) ön sırada dizilen taşların her biri, paytak.

پیاز **piyâz** *F. a.* 1 soğan, 2 *T.* dilimlenmiş soğanla birlikte yenen zeytin yağlı fasulye haşlaması. **– vermek** *mec.* karşısındakini kandırmak amacıyla yüzüne karşı övgü dolu sözler söylemek, yüzüne gülmek.

پیاله **piyâle** *F. a.* 1 kadeh, kupa, bardak, 2 *mec.* şarap: *p.-keş* "şarap çeken/içen".

پیام **peyâm** *F. a.* haber.

پیام آور **p.-âver** *F. s.* haberci, haber getiren (kimse).

پیچ **pîç** *F. a.* 1 büklüm, kıvrım, 2 *T.* evlilik dışı/gayrimeşru çocuk. *s.* yararsız, bir işe yaramaz, arsız, ham (kimse).

پیچ پا **p.-pâ** *F. s.* (ayaklarının kıvrık olması ilgisiyle) yengeç.

پیچ و تاب **p. ü tâb** *F. a. mec.* şaşkınlık, kaygı, tasa, sıkıntı, çaresizlik içinde kalıp ne yapacağını bilememe.

پیچان **pîçân** *F. s.* kıvrım kıvrım olan, dertop olan: *sü'bân-i pîçân* "kıvrım kıvrım dolanmış yılan".

پیچش **pîçiş** *F. a.* bükülüş, kıvrılış; düzgün olmayış.

پیچش طالع **p.-i tâli'** *F. a.* bahtsızlık, talihsizlik.

پیچیده **pîçîde** *F. s.* bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış (nesne).

peydâ پیدا *F. s.* 1 açık, açıkta, görülür, göz önünde; *zıddı:* **nâ-peydâ**, 2 var, elde, hazır. – **etmek/eylemek** var etmek, ortaya çıkarmak, yararlanılacak/kullanılacak duruma getirmek, hazırlamak. **– kılmak** ortaya çıkarmak, var etmek. **– olmak** var edilmek, işe yarar/kullanılacak duruma getirilmek, hazırlanmak.

pîr پیر *F. s.* 1 yaşlı, kocamış, ihtiyar; *zıddı:* **bernâ**, 2 tarikat kurucusu, 3 bir sanatın kurucusu/bir sanatla uğraşanların başı, üstadı.

p.-zen پیرزن *F. a.* yaşlı kadın, kocakarı.

-pîrâ, پیرای **-pîrây** پیرا *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 donatıcı, bezeyici, süsleyici, 2 güzel bir biçim ve görünüşe koyucu, düzgün duruma getirici; Türkçenin **-li** ekinin anlatımına denk bir anlatımı da vardır: *mekrümet-pîrâ* "şanlı şerefli; cömert, açık elli (kimse)"

pîrâste پیراسته *F. s.* 1 donanmış, süslenmiş, 2 düzülmüş, düzene konmuş, tertipli (nesne).

pîrâmen پیرامن *F. a.* yan, çevre, etraf.

p.-gerd پیرامن کرد *F. s.* -in çevresinde dolanan.

pîrân پیران *F. a.* 1 yaşlılar, 2 ulular, erenler, azizler.

pîrâhen, پیراهن **pîrehen** پیرهن *F. s.* gömlek.

pîrâyiş پیرایش *F. a.* 1 düzen, tertip, 2 süs, bezek, donatı.

pîrâyende پیرایندہ *F. s.* 1 bezeyici, süsleyici, 2 düzen verici, düzenleyici.

pîrâye پیرایه *F. a.* süs, bezek, donatı.

peyrev پیرو *F. s.* 1 -e uyan, -in izinden giden, -e bağlı, 2 *tas.* bir şeyhe bağlanmış, bir şeynin yoluna girmiş kimse, mürit.

pîrûz پیروز *F. s.* uğurlu, kutlu, hayırlı: *rûz-i pîrûz* "hayırlı gün".

pîrûze پیروزه *F. a.* gök renkli, değerli bir taş, mavi elmas.

pîre-zen پیره‌زن *F. a. bk.* **pîr-zen.** پیرزن

pîrehen پیرهن *F. a. bk.* **pîrâhen.** پیراهن

pîs پیس *F. a.* bir cilt hastalığı; *bk.* **beras.** برص

pîse پیسه *F. a.* alaca.

pîş پیش *F. a.* ön.

p.âpîş پیشاپیش *F. s.* daha ileri, ilerinin ilerisi.

p.âdest پیشادست *F. a.* 1 peşin ödeme ile alma; *zıddı:* **veresiye**, 2 işçiye işi yapmazdan önce verilen para. ویره سي

p.-âheng پیش آهنك *F. a.* önde giden, öne düşen kimse, öncü.

p.-tahta پیشتخته *F. a.* (*T. k. dili:* **peştahta**) sarrafların üzerinde para saydıkları üstü düz, kenarlı tahta.

p.-rev پیشرو *F.* 1 önde giden, kılavuz, 2 (*T. k. dili:* **peşrev**) *müz.* fasıl musikisinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli (bölümlü) ve dört teslimli (tekrarlı) parça.

p.-kadem پیشقدم *F. a.* tekkelerde ayin için ön ayak olan kimse.

p.gâh, پیشگاه **p.geh** پیشگه *F. a.* ön, kat, huzur.

p.-keş پیشکش *F. a.* (*T. k. dili:* **peşkeş**) armağan, hediye. **– çekmek** armağan sunmak.

p.-gîr پیشکیر *F. a.* (*T. k. dili:* **peşkir**) yemek sofrasında diz üstüne serilen uzunca bez, peçete.

p.-müzd پیش مزد *F. a. bk.* **pey.** پی

پیش نظر **p.-i nazar** *F. a.* göz önü.

پیشنماز **p.-nemâz** *F. a.* imam, namazda cemaatin önünde duran kimse.

پیشان **pîşân** *F. s.* en ön.

پیشانی **pîşânî** *F. a.* 1alın, 2 yüz.

پیشانی دار **p.-dâr** *F. s.* yüzsüzlükle iş gören/beceren (kimse).

پیشوا **pîşvâ** *F. a.* (*T. k. dili:* **pîşüvâ**) *F. a.* efendi, baş, önder, saygın ve sözü dinlenir kişi.

پیشه **pîşe** *F. a.* 1 iş, uğraş, sanat, 2 iş edinilmiş davranış: *fesâd-pîşe* "bozgunculuk etmeyi kendine iş edinmiş (kimse)".

پیشه کار **p.kâr** *F. a.* (*T. k. dili:* **peşekâr**) orta oyunlarında kavuklu ile konuşarak oyunu başlatan oyuncu, baş oyuncu.

پیشی **pîşî** *F. a.* önde olma, öncülük.

پیشین **pîşîn** *F. s.* 1 ön, önden, önceki, geçen: *zemân-i pîşîn* "geçen, geçip giden zaman", 2 (*T. k. dili:* **peşin**) satın alınan şeylerin alırken ödenen bedeli.

پیغاله **peyğâle** *F. a.* kadeh, içki bardağı.

پیغام **peyğâm** *F. a.* haber, bir kaynaktan gelen bilgi.

پیغامبر **p.-ber,** پیغمبر **p.-ber** *F. a.* kitabı bulunsun bulunmasın, ilâhî buyruk ve yasakları insanlara bildirmek için Hak katından gönderilen zat, resul, nebî.

پیغوله **peyğûle** *F. a.* köşe, bucak: *p.-nişîn* "köşede oturan".

پیک **peyk** *F. a.* 1 haber ulaştırmak için koşan, mektup götüren, getiren, 2 *tar.* (eskiden) atlıların yanında seğirten, koşarak giden yeniçeri, 3 *gökb.* gezegenlerin etrafında dolaşan gök cisimleri.

پیک فلک **p.-i felek** *F. a.* Ay.

پیکار **peygâr** *F. a.* savaş, dövüş, kavga. – **etmek** savaşmak, dövüşmek.

پیکان **peykân** *F. a.* okun ucundaki sivri demir, başak.

پیکر **peyker** *F. a.* yüz, surat, çehre: *perî-peyker* "peri suratlı", *melek-peyker* "melek yüzlü".

پیل **pîl** *F. a.* fil.

پیلبان **p.bân** *F. a.* fil bakıcısı/eğiticisi/sürücüsü.

پیل تن **p.-ten** *F. s.* iri gövdeli (kimse).

پیله **pîle** *F. a.* 1 ipek: *kirm-i pîle* "ipek böceği", 2 kese, torba, çanta.

پیله ور **p.ver** *F. a.* 1 sanatkâr, 2 iğne iplik, boncuk vb. şeyleri satan kimse, çerçi, çerçici.

پیله وری **p.verî** *F. a.* çercicilik, çerçilik.

پیما **-peymâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gidici, ilerleyici, adımlayıcı, ölçücü: *bâd-peymâ* "rüzgârın önünde sürüklenen, boş gezen, serseri", *bâde-peymâ* "şarapçı, kadehi doldurup doldurup içen".

پیمان **peymân** *F. a.* söz, and, yemin, şart: *p.-şiken* "verdiği sözden dönen, yeminini bozan", *bed-peymân* "sözünde durmayan, yemin tutmayan".

پیمانه **peymâne** *F. a.* büyük kadeh, bardak: *p.-keş* "içkici".

پیمبر **peyember** *F. a. bk.* پیغامبر **peyğâmber.**

پیموده **peymûde** *F. s.* ölçülmüş (nesne).

پینه **pîne** *F. a.* yama.

پینه دوز **pîne-dûz** *F. a.* eskici, ayakkabı tamircisi.

پینیر **peynir** *T. a. bk.* پنیر **penîr.**

پیوست **peyvest** *F. a.* bitiştirme, bağlama, 2 bitişme, bağlanma.

پیوسته **peyveste** *F. s.* 1 bitişmiş bitişik, ulaşık, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçenin **-li** ekinin anlatımına denk bir anlatımı vardır: *nûr-peyveste* "nurlu". *z.* hep, sürekli, daima, bitevi.

پیوستکان **p.gân** *F. a.* 1 (birinin) yanında bulunanlar, adamlar, 2 yapıları birden çok elementten oluşmuş olan bitkiler, madenler ve hayvanlar. Bunlara "üç çocuk" anlamında "mevâlîd-i selâse" de denir.

پیوند **peyvend** *F. a.* ilgi, ilişik, bağ. **– olmak** -e ulaşıp ilişmek, -e erişip bitişmek.

پیوه **pîve** *F. a.* güve.

پیه **pîh** *F. a.* iç/kuyruk yağı.

پیه سوز **p.-sûz** *F. a.* topraktan yapılmış yağ kandili.

ت t

ت Osmanlı Türkçesi alfabesinin dördüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 400'dür.

[1] تَ **te-** *A. takı* Yemin içindir. **Allah** kelimesiyle birlikte kullanılır: *ta'llâhi* "Allah için/aşkına".

[2] تَ **te-** *F. takı* Türkçenin **dek, değin, kadar** takılarına karşılıktır: *ser te-ser* "baştan başa"; *aş. m. bk.*

[1] تا **tâ** *F. takı* 1 Türkçenin **dek, değin, kadar** takılarına karşılıktır: *tâ-ebed* "ebede kadar", *tâ-key* "ne zamana kadar". Daha çok Farsçanın yönelme hâli eki olan **be-** ile birlikte **tâbe-** biçiminde kullanılmıştır: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-gülû* "boğazına kadar". 2 Zaman anlatımı taşır; tek başına ya da **ki** ile birlikte Türkçenin **–ince, -dikte/-diğinde** ve **-dikçe** zarffiil eklerine karşılık gelir: *Tâ ki görünüp harîm-i aksâ – Abdiyyetin oldu sırrı peydâ* "O en uzak harem görününce/göründüğünde kulluğun sırrı ortaya çıktı". *Mansûr ede her yerde Hudâ râyet-i bahtın – Tâ husrev-i seyyâre felekte sefer eyler* "Gezegenlerin hükümdarı (güneş) gökte dönüp durdukça Hudâ bahtının bayrağını her yerde başarılı kılsın/yükseltsin". 3 Sebep anlatımı taşır, Türkçenin **için** takısına denktir: *Mehtâba olurdu sâye-güster – Tâ olmaya nuru bâr-i dilber* "Işığının sevgiliyi rahatsız etmemesi için mehtaba gölge salardı".

[2] تا **tâ** *F. a.* kat, büklüm. Daha çok "bir" ve "iki" anlamlarındaki **yek** ve **dü** ile birlikte kullanılmıştır: *yek-tâ* "bir kat, yani: biricik, eşsiz", *dü-tâ* "iki kat, iki büklüm".

تاب **tâb** *F. a.* 1 dayanma gücü, takat: *tâb-âver* "dayanıcı, güçlü", 2 kıvrım, büklüm, buruşuk: *tâb-i zülf* "saç kıvrımı", 3 ısı, sıcaklık: *tâb-i hurşîd* "güneş ısısı", 4 parlaklık, aydınlık: *ferr ü tâb* "parlaklık, aydınlık".

تابدار **t.-dâr** *F. s.* 1 parıltılı, parlak: *ruhsâr-i tâb--dâr* "parlak yanak", 2 bükümlü, kıvrımlı: *zülf-i tâb-dâr* "kıvrımlı saç".

تابده **t.-dih** *F. s.* aydınlatıcı (nesne), *a.* ipek böceği.

تابخانه **t.-hâne** *F. a.* sıcak yer; eskiden imaretlerde (barınma evlerinde) yoksulların, kimsesizlerin karınlarını doyurup barındıkları yerler.

تابستان **t.istân** *F. a.* yaz mevsimi.

تابناك **t.nâk** *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

تابان **tâbân** *F. s.* parlak, ışık saçan, ışıl ışıl parlayan (cisim): *meh-i tâbân* "ışık saçan ay".

تأبد **teebbüd** *A. a.* 1 -den ürküp çekinme, 2 bekâr durma, evlenmeme.

تابش **tâbiş** *F. a.* parlayış, parıldayış, ışıldayış.

تابع **tâbi'** *A. s.* birinin buyruğu altında bulunan, birinin buyruğuna ve yoluna uyan, birinin izinden gidici (kimse).

تابعيت **tâbiiyyet** *A. a.* 1 -e uyma, 2 uyrukluk, bir devletin uyruğu olma.

تابعين **tâbiîn** *A. ç. a. din* Hz. Muhammed'in yakın arkadaşları ile onların yanında ve toplantılarında bulunup hadis rivayet edenler; *bk.* تابع **tâbi'**.

تأبن **teebbün** *A. a.* birinin gittiği yöne gitme, -in izine uyma.

تابنده **tâbende** *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

تابه **tâbe** *F. a.* (*T. k. dili:* **tava**) bilinen mutfak aleti.

تأبه **teebbüh** *A. a.* 1 kibirlenme, büyüklük taslama, 2 (cömert kimseye yaraşır biçimde) bir şeyden vazgeçme.

تابوت **tâbût** *A. a.* tabut.

تأبيد **te'bîd** *A. a.* 1 -i sürekli ve kalıcı kılma, 2 -i ölümsüzleştirme, -in adını sonsuza dek yaşatma.

تأبيس **te'bîs** *A. a.* (birini) horlama, küçük görme.

تات **tât** *F. a.* 1 yabancı, 2 eskiden Türk idaresine girmiş yerlerdeki başka ırklardan olanlar. *s.* bayağı, düşük, alçak,

تاتار **tâtâr** *F. a.* 1 Tatar, Moğol, 2 bugünkü Tataristan'da yaşayan Türk soylu halk, 3 ulak, haberci, postacı.

[1]تاتارى **tâtârî** *F. a.* güzel koku, Doğu Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür ceylânın göbek derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. **Nâfe-i tâtâr** ve **nâfe-i müşg-i tâtâr** da denir.

[2]تاتارى **tatarî**, تاترى **taterî** *T. a.* yarı pişmiş et.

تأثر **teessür** *A. a.* 1 duygulanma, içlenme, 2 iç sıkıntısı, üzüntü.

تأثم **teessüm** *A. a.* günahtan kaçınma.

تأثير **te'sîr** *A. a.* 1 işleme, dokunma, iz bırakma, 2 etki.

تأثير بليغ **t.-i belîğ** *F. a.* çok güçlü etki.

تأثيم **te'sîm** *A. a.* (birine) "günaha girdin" deme. **– etmek** "(birine) günaha girdin, günah işledin" demek.

تاج **tâc** *F. a.* (*T. k. dili:* **taç**) 1 hükümdar başlığı, 2 kimi tarikat şeyhleri ve dervişlerin başlarına giydikleri türlü biçimlerdeki başlık.

تاجدار **t.-dâr** *F. a.* taç sahibi, yani: hükümdar.

تاجور **t.ver** *F. a.* taçlı, yani: hükümdar.

تأجج **teeccüc** *A.* a (ateş) alev alma, tutuşup yalınlanma.

تاجر **tâcir** *A. a.* mal alıp satan, alım satımla uğraşan kimse.

تاجك **tâcik**, تاجيك **tâcîk** *F. a.* 1 yabancı, 2 bayağı, düşük, aşağı tabakadan olan, 3 Türk ve Arap olmayan, 4 Farslar arasında doğup büyümüş Arap, 5 Arapların Orta Asya'yı istilâlarından sonra Müslümanların arasına giren yabancılara verilen ad, 6 Orta Asya'da kurulan Türk

devletlerinde uyruk durumunda bulunan aşağı tabakadan halka verilen ad.

تأجل **teeccül** *A. a.* belirli bir vakte kadar zaman isteme.

تأجم **teeccüm** *A. a.* öfkelenme, daralma.

تأجيج **te'cîc** *A. a.* (ateşi) tutuşturup yalınlandırma.

تأجيل **te'cîl** *A. a.* -i sonraya bırakma, -e belirli bir zaman verme; *zıddı:* تعجيل **ta'cîl**.

تاخت **tâht** *F. a.* yağma, çapul, soygun.

تاخته **tâhte** *F. s.* yağmalanmış, soyulmuş.

تأخر **teahhur** *A. a.* geriye kalma, gecikme: *teahhur-i avdet* "dönüşte gecikme". **– etmek** gecikmek.

تأخی **teehhî** *A. a.* (birini) kardeş edinme.

تأخير **te'hîr** *A. a.* -i sonraya/geriye bırakma, -i geciktirme.

تأدب **teeddüb** *A. a.* edebini takınma, utandığını gösterecek yolda davranma. **– eylemek** edebini takınmak, utanmak.

تادباً **teeddüben** *A. z.* (ötekine karşı duyduğu saygıdan ötürü) edepli davranarak.

تأديب **te'dîb** *A. a.* -i uslandırma/-i kendine getirme/-i yolunca yordamınca davranmasını sağlamak için sözle, ya da başka bir biçimde cezalandırma. **– eylemek** yola getirmek, uslandırmak.

تأديه **te'diye** *A. a.* ödeme: *t.-i deyn* "borcunu ödeme".

تأذی **teezzî** *A. a.* incinme.

تأذين **te'zîn** *A. a.* ezan okutma.

تار **târ** *F. s.* karanlık, ışıksız (yer). *a.* 1 tel; iplik, saç teli, saz teli, 2 (dokuma tezgâhında) arış, çözgü.

تار تار **t. târ** *F. s.* tel tel, lime lime, parça parça.

تاروپود **t. ü pûd** *F. a.* (dokuma tezgâhında) arış ve argaç, atkı ve çözgü.

تاراج **târâc** *F.* yağma, çapul.

تاراجكر **t.ger** *F. a.* yağmacı, çapulcu.

تأرب **teerrüb** *A. a.* kendini zeki gösterme, zeki olduğunu zorla kabul ettirmeye çalışma.

تارةً **târeten** *A. z.* kez, kere, defa; "birkaç kez, defalarca, çok defa" anlamındaki تارةً بعد اخرى **târeten ba'de uhrâ** sözü içinde geçer.

[1]تارك **târek** *F. a.* 1 baş, uç, en uç nokta: *t.-i sinân* "mızrağın başı/ucu", 2 (insanda) başın üstü.

[2]تارك **târik** *A. s.* -i bırakan, -den yüz çeviren, -den vazgeçen (kimse): *t.-i dünyâ* "dünyadan yüz çeviren".

تارمار **târmâr** *F. s.* (*T. k. dili:* **târümâr**) dağınık, karışık, darmadağın, allak bullak, alt üst: *kâkül-i târmâr* "dağınık perçem".

تاريخ **târîh** *A. a.* 1 geçmiş kavimlerin durumlarından, nasıl yaşayıp neler yaptıklarından söz eden bir bilim dalı, 2 her şeyin geçmişteki durumundan, zaman içinde sağladığı ilerleme ile elde ettiği kazanımlardan ya da uğradığı gerileme ve çöküşten söz eden bilim dalı, 3 bir şeyin oluş zamanından başlayarak tutulan gün, ay, yıl hesabı, 4 *ed.* ebced hesabıyla belli bir zamanı gösteren bir mısra ya da beyti içinde bulunduran manzume.

تاريك **târîk** *F. s.* karanlık: *şeb-i târîk* "karanlık gece".

تاز **tâz** koşma, koşuş; "seğirtme" anlamındaki **tek** ile birlikte kullanılır: *tek ü tâz* "koşup seğirtme".

تأزر **teezzür** *A. a.* örtünme, -e bürünme.

تازگی **tâzegî** *F. a.* tazelik, körpelik, dirilik, yenilik.

تازنده **tâzende** *F. s.* koşucu.

تازه **tâze** *F. s.* 1 yeni, yeni çıkmış; *zıddı:* **köhne**, 2 genç, körpe, 3 (meyve ve sebze için) taze, diri, sulu, yaş; *zıddı:* **huşk**, 3 (yiyecek için) bayat olmayan, bayatlamamış.

[1]تازی **tâzî** *F. a.* 1 Arap'a ilişkin, Arap kavmi/soyu ile ilgili: *lisân-i tâzî* "Arap dili, Arapça", 2 Arap soylu: *esb-i tâzî* "Arap soylu at, Arap atı".

[2]تازی **tâzî** *F. a.* (*T. k. dili:* **tazı**) hızlı koşan, çoklukla tavşan avında kullanılan bir tür av köpeği.

تازيانه **tâziyâne** *F. a.* kamçı, kırbaç.

تأزير **te'zîr** *A. a.* 1 -i bürüme, -i sarma, 2 -i güçlendirme.

تأسر **teessür** *A. a.* -i oyalama, -i bahane ile yolundan alıkoyma.

تأسس **teessüs** *A. a.* kurulma, yerleşme, yer tutup güç kazanma.

تاسع **tâsi'** *A. s.* dokuzuncu: *cild-i tâsi'* "dokuzuncu cilt".

تاسعاً **t.an** *A. z.* dokuzuncu olarak.

تأسف **teessüf** *A. a.* yazıklanma, "vah vah" diye üzüntü duyma, acı duyarak üzüntüye kapılma.

تأسى **teessî** *A. a. yuk. m. bk.*

تأسيس **te'sîs** *A. a.* kurma, yapma, -in temelini atma, -i var etme, -e varlık kazandırma. **– etmek** kurmak.

تأسيه **te'siye** *A. a.* -i avutma, avutucu sözler söyleyerek üzüntülü bir kimsenin sabırlı olmasını sağlamaya çalışma.

تافته **tâfte** *F. s.* 1 bükülmüş, 2 (*T. k. dili:* **tafta**) bir tür ipekli kumaş.

تأفف **teefflüf** *A. a.* "of of" diyerek acısını belirtme.

تأفيف **te'fîf** *A. a. yuk. m. bk.*

تأفيك **te'fîk** *A. a.* yalan söyleme.

تاك **tâk** *F. a.* üzüm çubuğu/kütüğü, asma.

تأكد **teekküd** *A. a.* güçlenme, güç kazanma. **– etmek** güçlenmek.

تاكى **tâ key** *F. z.* ne zamana kadar.

تأكيد **te'kîd** *A. a.* -i güçlendirme, -e güç kazandırma.

تأكيداً **te'kîden** *A. z.* güçlendirme/yineleme yoluyla.

تأكيد لفظى **t.-i lafzî** *F. a. ed.* önceden söylenmiş bir sözü yineleme.

تأكيل **te'kîl** *A. a.* -i/-e yedirme, -in karnını doyurma. **– etmek** -i/-e yedirmek, -in karnını doyurmak.

تال **tâl** *F. a.* gümüşten/bakırdan yapılmış ince tepsi, 2 pirinç zil, çalpara.

تالان **tâlân** *F. a.* (*T. k. dili:* **talan**) yağma, çapul.

تألف **teellüf** *A. a.* -e alışma, -e yakınlaşma, … ile hoş geçinme. **– etmek** -e alışmak, -e yakınlık sağlamak.

تألم **teellüm** *A. a.* tasalanma, üzülme. **– etmek** üzülmek, tasalanmak.

تالى **tâlî** *A. s.* 1 -in ardından gelen, sonraki: *bend-i tâlî* "sonraki bölüm", 2 redif (yedek) askerlerin ikinci kısmı. Birincisine "mukaddem" denilir.

تأليف **te'lîf** *A. a.* 1 bağdaştırma, uzlaştırma, uyuşturma, yakınlık sağ-

lama, 2 kitap, yazı. – **etmek** kitap/yazı yazmak.

تألیف بین **t.-i beyn** *F. a.* ara bulma, barıştırma.

تألیف قلوب **t.-i kulûb** *F. a.* gönülleri birbiriyle uyuşturma, iki tarafı barıştırıp hoşnut etme,

تام **tâm(m)** *A. s.* eksiksiz, bütün: *tâmmü'l-a'zâ* "uzuvları eksizsiz", *tâmmü'l-vezn* "tartısı eksiksiz", *vukûf-i tâm* "eksiksiz bilgi/bilme".

تأمر **teemmür** *A. a.* âmirlik taslama.

تأمل **teemmül** *A. a.* düşünüp taşınma, iyice düşünme, işin aslını anlamak için ince ve derin düşünme: *bilâ-teemmül* "iyice düşünmeden". – **etmek** iyi düşünmek.

تأمم **teemmüm** *A. a.* -i analık edinme, -i ana yerine koyma.

تأمیت **te'mît** *A. a.* bir şeyin ölçüsünü kestirme, ölçü ve ölçek kullanmaksızın bir şeyin ölçüsünü/değerini biçme.

تأمین **te'mîn** *A. a.* -i sağlama, -i var etme/sağlam duruma getirme. – **etmek/eylemek** -i sağlamak.

تأمینات **t.ât** *A. a.* söz, üstlenme, para ile kefil olma. – **vermek** söz vermek, -i üstlenmek, para vererek kefil olmak. – **almak** söz almak, verilen söze karşılık belirli bir para almak.

تانی **teennî** *A. a.* (bir işte) acele etmeden, gevşeklik göstermeden soğukkanlı davranma, telaşsız ve düşünerek hareket etme. – **etmek** acele etmemek, soğukkanlı hareket etmek.

تأنیث **te'nîs** *A. a. dilb.* dişil yapma, (kelimeye) dişilik niteliği kazandırma.

تانیس **te'nîs** *A. a.* -i alıştırma, -i alışık duruma getirme.

تأود **teevvüd** *A. a.* eğrilme, iki kat olma.

تأول **teevvül** *A. a.* başka anlama gelme.

تاوه **tava** *T. a. bk.* تابه **tâbe.**

تأوه **teevvüh** *A. a.* ah çekme, "ah ah" diye inleme.

تأوی **teevvî** *A. a.* yurt tutma, oturacak yer edinme.

تأوید **te'vîd** *A. a.* -i eğriltme, -i yamultma, -i iki kat etme.

تأویل **te'vîl** *A. a.* açık anlamını göz önünde bulundurmayıp bir söze başka anlam yükleme, bir kelimeyi konulmuş anlamından çıkarıp yakın ve uygun olan başka bir anlamda kullanma.

تأویلات **t.ât** *A. ç. a.* sözlerin/kelimelerin kabul etmediği uzak ve aykırı anlamlar.

تأهل **teehhül** *A. a.* evlenme, (erkek) eş edinme.

تأهیل **te'hîl** *A. a.* 1 güzel sözlerle misafirin gönlünü alma, (birini) (bir şeye) yaraşır görme, (bir konuda) (birini) ehliyetli ve hak etmiş sayma.

تائب **tâib** *A. s.* tövbe edici/eden (kimse). – **olmak** tövbe etmek.

تأید **teeyyüd** *A. a.* doğrulanma, güçlenme, güç kazanma.

تأیید **te'yîd** *A. a.* -i doğrulama, -i destekleme, -i güçlendirme. – **eylemek** doğrulamak, desteklemek, güçlendirmek.

تأییس **te'yîs** *A. a.* (birini) umutsuzluğa düşürme, (birinin) ümidini yok etme.

[1]تب **teb** *A. a.* sıtma.

تب زده **t.-zede** *F. s.* sıtmaya tutulmuş/yakalanmış (kimse).

تب لرزه **t.-lerze** *F. a.* sıtma titremesi.

[2]تب **teb** *A. a.* yıkım, hasar, ziyan.

تباب **tebâb** *A. a. yuk. m. bk.*

تبابعه **tebâbia** *A. ç. a. tar.* eski Yemen hükümdarları; *bk.* تبع **tübba'**. Bu unvan ilk kez Sa'd Ebû Kerb'e verilmiş, kendisinden sonra gelenler de hükümdarlık unvanı olarak kullanmışlardır.

تبادر **tebâdür** *A. a.* ansızın akla gelme, birdenbire zihinde doğma.

تبادل **tebâdül** *A. a.* (iki veya ikiden çok şey) yer değiştirme, birbirinin yerine geçme.

تباذل **tebâzül** *A. a.* sakınmayıp birbirine verme.

[1]تبار **tebâr** *A. a.* yok oluş, ölüş.

[2]تبار **tebâr** *F. a.* asıl, kök, soy: *âlî-tebâr* "yüksek soylu, soydan".

تبارز **tebârüz** *A. a.* 1 (eski savaşlarda) iki savaşçı dövüşmek üzere meydana çıkma, 2 (bir şey) ortaya çıkma, belirme, görünme.

تبارك الله **tebâreka'llâh** *A. z.* "Allah saklasın, nazar değmesin, maşallah" anlamında övgü ve sakınma sözü: *Ra'nâ ra'nâ giderdi ol mâh – Bir hüsn ile kim tebâreka'llâh* "O ay (ay yüzlü güzel) salına salına giderdi; öyle bir güzellikle ki, Allah saklasın/nazar değmesin".

[1]تباشير **tebâşîr** *A. a.* 1 müjde, 2 her şeyin öncesi.

تباشير صبح **t.-i subh** *F. a.* sabahın ilk aydınlığı, tan yeri ağartısı.

[2]تباشير **tebâşîr** *F. a.* (*T. k. dili:* **tebeşir**) kireçli kaya/toprak. Eskiden madenî eşyalara cilâ vermekte kullanılırdı.

تباعد **tebâud** *A. a.* uzaklaşma. **– etmek/eylemek** uzaklaşmak.

تباغض **tebâğuz** *A. a.* (birbirine karşı) sevgi beslememe.

تباكى **tebâkî** *A. a.* ağlar gibi yapma, yalandan ağlama.

تباه **tebâh** *F. s.* kötü, bozuk, çürük, bitik; tükenmekte olan, bitmeye/yok olmaya yüz tutmuş. **– etmek** -in işini bitirmek, -in varlığına son vermek. **– olmak** bitmeye/tükenmeye yüz tutmak.

تباهى **tebâhî** *A. a.* övünme.

تباين **tebâyün** *A. a.* (iki şey) birbirine aykırı ve zıt olma: *t.-i efkâr* "fikirlerin birbirine zıt olması".

تبت **tübbet** *A. a. coğr.* Tibet.

تبجيل **tebcîl** *A. a.* -i ululama, -i yüceltme, -i büyük sayma. **– etmek/eylemek** -i ululamak.

تبحر **tebahhur** *A. a.* engin bilgi sahibi olma.

تبخال **tebhâl,** تبخاله **tebhâle** *A. a. tıp* dudaklarda ve ağzın çevresinde oluşan kabarcık, uçuk.

تبختر **tebahtür** *A. a.* salına salına, nazlı nazlı yürüme.

تبخر **tebahhur** *A. a.* 1 buharlaşma, buhar hâline gelme, 2 buhur yakarak tütsülenme, ortalığa tütsü yayılma.

تبخير **tebhîr** *A. a.* 1 -i buhar hâline getirme, 2 tütsüleme.

تبخيل **tebhîl** *A. a.* (birine) "Sen cimrisin" deme, (birinin) cimriliğini yüzüne vurma.

تبدع **tebeddu'** *A. a.* sünnete bağlı olanların yolundan ayrılıp yanlış yolda olanlara uyma.

تبدل **tebeddül** *A. a.* değişme, başka bir durum kazanma.

تبدلات **t.-ât** değişmeler, değiştirmeler, değişiklikler.

تبديع **tebdî'** *A. a.* (birine) "Sen bid'at ehlisin" deme.

تبديل **tebdîl** *A. a.* değiştirme, başka bir durum/kılık kazandırma.

تبديلاً **t.en** *A. z.* değiştirme suretiyle.

تبديل هوا **t.-i hevâ** *F. a.* hava değişimi, sağlık bakımından havası güzel başka bir yere gitme.

تبذير **tebzîr** *A. a.* 1 (tohumu) saçma, 2 (malı) saçıp savurma, tüketme, bitirme.

تبر **teber** *F. a.* 1 balta, 2 kimi dervişlerin ve gezgin dilencilerin ellerinde taşıdıkları göndere takılmış ay biçimli balta.

تبر دار **t.-dâr** *F. a.* baltacı.

تبرداران **t.-dârân** *F. ç. a. tar.* Baltacılar, eskiden sarayın harem bölümünde görevli, ellerinde balta taşıyan hademe.

تبرداران خاصه **t.-i hâssa** *F. a. tar.* sultanın üzengisi yanınca yürüyen peykler ve solaklar.

تبرا **teberrâ** *A. a.* 1 (bir lekeden/kusur ve eksiklikten) uzak olma, 2 (birini) sevmeyip yüz çevirme.

تبرخون **teberhûn** *F. a.* "kızıl söğüt" denilen ağaç, bakam ağacı, boya ağacı.

تبرد **teberrüd** *A. a.* soğuma, soğuk hâle gelme.

تبرر **teberrür** *A. a.* Allah'a yürekten bağlanıp kulluk etme, Tanrı'nın rızasını kazanmaya çalışma.

تبرز **teberrüz** *A. a.* meydana çıkma, ... olarak tanınma, sivrilme.

تبرطم **tebertum** *A. a.* darılma, dargınlıkla somurtma; diklenme, kafa tutma.

تبرع **teberru'** *A. a.* 1 mecbur olmadan kendi isteğiyle verme, 2 bağış.

تبرقع **teberku'** *A. a.* peçe takma, yüzünü peçe ile gizleme.

تبرك **teberrük** *A. a.* -i uğurlu sayma, (bir şeyi) kendi için uğurlu görme.

تبركاً **t.en** *A. z.* uğurlu ve kutlu saymak suretiyle.

تبركات **t.ât** *A. ç. A.* kutlu bağışlar, kutsal eşya.

تبرى **teberrî** *A. a.* -i sevmeyip yüz çevirme, -den uzak durma/uzaklaşma.

تبريد **tebrîd** *A. a.* -i soğutma, -i soğuk duruma getirme.

تبريك **tebrîk** *A. a.* "kutlu olsun" deme, kutlama: *tebrik-i îd* "bayram kutlaması".

تبرئه **tebrie** *A. a.* -i aklama, -i temize çıkarma: *tebrie-i zimmet etmek* "-i zimmet suçlamasından aklamak".

تبزل **tebezzül** *A. a.* (bir şeyin kabı) yarılma/çatlama.

تبسل **tebessül** *A. a.* somurtma, ekşi yüzlü olma.

تبسم **tebessüm** *A. a.* gülümseme. **– etmek** gülümsemek.

تبشير **tebşîr** *A. a.* müjdeleme, sevinilecek bir haberi duyurma, müjde vererek sevindirme. **– etmek** müjdelemek.

تبصبص **tebasbus** *A. a.* yaltaklanma; kendini aşağı, düşük ve acınacak durumda göstererek birine sokulmaya çalışma: *t.-i kelbî* "köpekçe yaltaklanma".

تبصر **tebassur** *A. a.* göz açıklığı, ileri görüşlülük, dikkatle gözleyiş ve gözetiş.

تبصره **tebsıra** *A. a.* dikkat çekici, insanın gözünü açacak ve görüşüne açıklık kazandıracak husus, uyandırıcı ve ders verici şey/durum/nitelik.

تبصير **tebsîr** *A. a.* (bir durumu/bir konuyu) göz açıcı, uyandırıcı biçimde bildirme ve açıklama.

تبطئه **tebtie** *A. a.* ağırlaşma, yavaşlama.

تبع **tübba'** *A. a. tar.* Eski zamanlarda Yemen meliklerine verilen unvan.

تبعاً **tebaan** *A. z.* -a uyarak, -a uymak suretiyle.

تبعض **teba"uz** *A. a.* bölük bölük, parça parça olma, çok parçaya bölünme, parçalanma.

تبعه **tebea** *A. ç. A.* vatandaşlar, bir devletin uyruğu olan insanlar, bir devletin sınırları içinde yaşayan halk; *bk.* تابع **tâbi'**. Hem tekli, hem de çoklu gibi kullanılır.

تبعيت **tebeıyyet** *T. a.* 1 uyma, bağlı olma, 2 bir devlete uyruk olarak bağlı olma: *terk-i tebeıyyet* "vatandaşlıktan ayrılma".

تبعيد **teb'îd** *A. a.* (birini) -den uzaklaştırma. **– olunmak** uzaklaştırılmak.

تبعيض **teb'îz** *A. a.* bölük bölük etme, parçalama.

تبغض **tebağğuz** *A. a.* (birine karşı) kendisini sevmediğini duruş ve tutumuyla gösterme/bildirme.

تبكم **tebekküm** *A. a.* dili tutulma, söz söylerken tutulup kalma.

تبكيت **tebkît** *A. a.* 1 kötüleyerek, söverek ve şiddetle kınayarak birinin kalbini kırma, incitme, 2 delil getirerek muhatabı susturma.

تبكيه **tebkiye** *A. a.* -i ağlatma, (bir kadını) ağıt okutup ağlatma.

تبلبل **tebelbül** *A. a.* (kullanılan kelimelerde/sözlerde) karışıklık, birbirine aykırılık.

تبلر **tebellür** *T. a.* billurlaşma.

تبلغ **tebelluğ** *A. a.* 1 yetişme, erişme, 2 bir bildirimi alma.

تبلل **tebellül** *A. a.* ıslanma.

تبله **tebellüh** *A. a.* ahmaklığa vurma, ahmak gibi görünme.

تبليغ **teblîğ** *A. a.* 1 yetiştirme, eriştirme, 2 bildirme, bilgilendirme.

تبليغات **t.ât** *A. ç. a.* bildirimler, resmen/özel olarak bildirilen şeyler.

تبليل **teblîl** *A. a.* 1 -i ıslatma, 2 -i suya koyma, -i su içinde bırakma, 3 -in üzerine su püskürtme.

تبن **tibn, tebn** *A. a.* saman.

[1]تبنى **tebennî** *A. a.* -i evlât edinme, -i oğul olarak alma.

[2]تبنى **tibnî** *A. s.* saman renginde.

تبول **tebevvül** *A. a.* işeme.

تبويب **tebvîb** *A. a.* (kitabı) bablara, bölümlere ayırma.

تبه **tebeh** *F. s. bk.* تباه **tebâh**.

تبهيج **tebhîc** *A. a.* -i güzelleştirme, -e güzellik kazandırma.

تبيان **tibyân** *A. a.* -i açık olarak anlatma/bildirme. **– etmek** açık olarak bildirmek.

تبيع **tebî'** *A. a.* yardımcı.

تبين **tebeyyün** *A. a.* açığa çıkma, açık ve belli olma, açıkça anlaşılma.

تبییض **tebyîz** *A. a.* 1 -i ağartma, -i ak hâle getirme, 2 bir müsveddeyi temize çekme, yeniden ve düzgün bir biçimde yazma.

تبیین **tebyîn** *A. a.* -i açığa çıkarma, -i ayan beyan etme.

تتابع **tetâbu'** *A. a.* birbiri ardısıra gitme, birbirini izleme, birinin ardından öteki gelme.

تتابع اداfات **t.-ı izâfât** *F. a. dilb.* bir katkı alanla (tamlananla) bir katılandan (tamlayandan) oluşan söz birliklerinin (ad ve sıfat takımlarının) yeni katılanlarla uzayışı.

تتالی **tetâlî** *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına gelme: *tetâlî-yi sinîn* "yılların ardı ardına gelişi".

تتبع **tetebbu'** *A. a.* -in ardına düşüp araştırma, -i gereği gibi inceleme, -i dikkatle gözden geçirme/okuma.

تتبعات **t.ât** *A. ç. A.* 1 -i gereği gibi araştırma, 2 -i dikkatle, sürekli olarak, peşine düşerek okuma.

تتق **tutuk** *A. a.* perde, örtü.

تتمه **tetimme** *A. a.* eksiği kendisiyle tamamlanan şey, bir nesnenin tamamlanması için eklenen şey, eklenti.

تتمات **tetimmât** *A. ç. A.* 1 eksik şeyler, 2 gerekli şeyler.

تتمیم **tetmîm** *A. a.* -i tamamlama, -i bitirme, -i sona erdirme.

تتوج **tetevvüc** *A. a.* taç giyme.

تتویج **tetvîc** *A. a.* -e taç giydirme.

تثبت **tesebbüt** *A. a.* dayanma, sıkı durma, direnç gösterme.

تثبیت **tesbît** *A. a.* 1 -i kalıcı ve sürer duruma getirme, -i sağlam biçimde yerleştirme, 2 (bir durumu) kuşkuya düşürmeyecek biçimde belirleme.

تثریب **tesrîb** *A. a.* -i ayıplama, -e söylenme, -e darılma.

تثقب **tesakkub** *A. a.* delik açılma, delinme.

تثقیب **teskîb** *A. a.* -i delme, -e delik açma.

تثقیل **teskîl** *A. a.* -i ağırlaştırma, -in ağırlığını artırma.

تثلیث **teslîs** *A. a.* üçleme, -i üçe bölme/üçe tamamlama: *erbâb-i teslîs* "Hristiyanlar".

تثمیر **tesmîr** *A. a.* 1 (ağaçlar) çiçeklerini döküp meyve bağlama, 2 (biri) kazancını artırıp işini geliştirerek malını çoğaltma.

تثمین **tesmîn** *A. a.* 1 sekize tamamlama, 2 sekize bölme.

تثنیه **tesniye** *A. a. dilb.* (Arapçada geçerli kurala göre) ikili durumda bulunan kelime.

تثوب **tesevvüb** *A. a.* farz olan namazlar dışında nafile (fazla) namaz kılarak sevap kazanma.

تجارب **tecârib** *A. ç. A.* (*T. k. dili:* **tecârüb**) denemeler, sınayışlar; *bk.* **تجربه tecribe.**

تجارت **ticâret** *A. a.* 1 alışveriş etme, alım satım, 2 kâr, alım satımdan elde edilen kazanç. **– etmek** kazanç sağlamak.

تجازر **tecâzür** *A. a.* sövüşme.

تجاسر **tecâsür** *A. a.* cesurca davranıp kafa tutarak atılma, cesaretini toplayıp çaba ve atılganlık gösterme.

تجانب **tecânüb** *A. a.* sakınma, çekinme.

تجانس **tecânüs** *T. a.* aynı cinsten olma, cins bakımından uyuşma.

tecâhül تجاهل *A. a.* bilmezlikten gelme, bilmez görünme, bilmezlenme.

t.-i ârif تجاهل عارف *F. a. ed.* bir inceliğe dayandırarak bilineni bilinmez tarzında dile getirmek, bir sözü ince bir anlama dayandırarak kullanmak suretiyle işin aslı/konunun gerçekliği bilinmezmiş gibi söyleme.

tecâvüz تجاوز *A. a.* 1 geçme, aşma, öteye geçme, 2 azıtma, taşkınlık yapma, saldırma, saldırganlık etme, 3 haksızlık etme, başkasının hakkına el uzatma, 4 *mec.* ileri gitme, ölçüyü kaçırma.

tecâvüzî تجاوزی *A. s.* saldırı amaçlı, savunmaya dönük olmayıp üstüne yürüme amacı güden: *harb-i tecâvüzî* "saldırı/hücum savaşı".

tecebbür تجبر *A. a.* büyüklük taslama, kendini olduğundan büyük gösterme, böbürlenme

tecbîn تجبین *A. a.* (birini) korkak sayma, korkak yerine koyma. **– etmek** (birini) korkak yerine koymak, korkaklıkla nitelemek.

teceddüd تجدد *A. a.* yenilenme. **– etmek** yenilenmek.

tecdîd تجدید *A. a.* -i yenileme, -i tazeleme: *t.-i nikâh* "nikâh tazeleme". **– etmek** tazelemek, yenilemek.

tecribe تجربه *A. a.* (*T. k. dili:* **tecrübe**) *A. a.* deneme, sınama. **– etmek/eylemek** sınamak.

tecerrüd تجرد *A. a.* 1 soyunma, çıplak olma: *t.-i evrâk* "ağacın yapraklarının dökülmesi", 2 *tas.* benliğini dünya ilgilerinden ve bağlarından büsbütün sıyırarak Yüce Tanrı'nın katına yönelme.

tecerru' تجرع *A. a.* yudumlama, yudum yudum içme.

tecrîd تجرید *A. a.* 1 -i soyma, 2 *tas.* nefsi dünya bağlarından kurtararak Yüce Tanrı'ya yönelme hâli.

tecrî' تجریع *A. a.* (suyu) yudum yudum içirme.

tecrîm تجریم *A. a.* 1 (birinden) işlediği suç için karşılık alma, 2 (birini) malca ya da bedence cezaya çarptırma.

tecezzî تجزی *A. a.* parça parça olma, ufaklanma.

teczie تجزئه *A. a.* bütün bir şeyi küçük parçalara ayırma.

t.-i Furkân تجزئهٔ فرقان *F. a.* Kur'ân'ın 30 ana parça olarak bölünmesi.

tecessüd تجسد *A. a.* yoğunluk ve biçim kazanma, beden sahibi olma.

tecessüs تجسس *A. a.* -i merak ve dikkatle, gizliden gizliye araştırma.

tecessüm تجسسم *A. a.* biçim kazanma, cisim hâline gelme.

tecsîm تجسیم *A. a.* -e biçim kazandırma, -in sahip olduğu biçim özelliklerini gösterme.

teca"ud تجعد *A. a.* (saç) büklüm büklüm olma.

tec'îd تجعید *A. a.* (saçı) kıvırcık yapma.

teceffüf تجفف *A. a.* (bir şey) yaşken kuruma, kuruyup katılaşma.

tecfîf تجفیف *A. a.* -i kurutma, -i katı duruma getirme.

tecellâ تجلا *F. a.* apaçık görünme, ortaya çıkma, belirme.

tecellüd تجلد *A. a.* yiğitlik satma, kendini yiğitmiş gibi gösterme.

tecellî تجلی *A. a.* 1 Yüce Yaratıcı'nın, çeşitli yeteneklerine göre, varlıklar-

da kudret eserlerinin görünmesi, 2 baht, talih, kader. – **eylemek** görünmek, yüzünü göstermek.

تجليد **teclîd** *A. a.* (kitabı) ciltleme, kap geçirme. – **etmek** (kitabı) ciltlemek.

تجليل **teclîl** *A. a.* (hayvanı) çullamak, (hayvanın üzerine) çul örtmek.

تجليه **tecliye** *A. a.* -e cilâ verme, -i parlatma: *t.-i süyûf* "kılıçları parlatma/keskinleştirme".

تجمع **tecemmu'** *A. a.* toplanma, birikme, bir yere gelme. – **etmek** toplanmak.

تجمل **tecemmül** *A. a.* süslenme, süs araçlarıyla güzelleşme.

تجملات **t.ât** *A. a.* gerekli ve tamamlayıcı şeyler; araç gereçler, alet edevat.

تجميد **tecmîd** *A. a.* -i dondurma, -i donmuş hâle getirme.

تجميل **tecmîl** *A. a.* -i süsleme, -i süs gereçleriyle güzelleştirme.

تجنب **tecennüb** *A. a.* sakınma, kaçınma, çekinme.

تجنن **tecennün** *A. a.* delirme, aklını yitirme.

تجنى **tecennî** *A. a.* 1 meyve toplama/devşirme, 2 (birine) suç atma.

تجنيس **tecnîs** *A. a.* farklı anlam gösteren iki kelimeyi birbirine sesçe benzerliği yönüyle uygun bir biçimde kullanma, cinas.

تجوز **tecevvüz** *A. a.* 1 (yerinde olmayan bir şeyi) yerinde görme, 2 (sözü) mecaz yoluyla söyleme.

تجوف **tecevvüf** *A. a.* (bir şeyin) içi boş olma, içi boşalıp kovuk hâline gelme, 2 (bir şeyin) içine işleme, (bir şey üzerinde) etkili olma.

تجويد **tecvîd** *A. a.* Kur'ân'ın doğru ve güzel okunmasını öğreten bir ilim dalı.

تجويد حروف **t.- hurûf** *F. a.* harflerin her birini ses yolundaki oluşma yerleri ve kendi özel nitelikleriyle seslendirme.

تجوير **tecvîr** *A. a.* biri için "O eziyet etmeyi sever" deme.

تجويز **tecvîz** A. *a.* (bir şeyi) yerinde ve uygun görme, (bir iş/şey için) "Sakınca yoktur" deyip yapılmasına yol verme.

تجويع **tecvî'** *A. a.* -i acıktırma.

تجويف **tecvîf** *A. a.* -in içini oyma.

تجهز **tecehhüz** *A. a.* hazırlanma, hazır duruma gelme, donanma.

تجهيز **techîz** *A. a.* -i hazırlama, -i gerekli şeyleri sağlayarak eksiklerini tamamlayıp işe hazır duruma getirme, donatma.

تجهيز ميت **t.-i meyyit** *F. a.* ölünün gömülmeye hazırlanması için gerekli şeyler.

تجهيل **techîl** *A. a.* (birinin) bilgisizliğini ortaya koyma, yüzüne vurma.

تجييف **tecyîf** *A. a.* 1 çok korkma, 2 -i vurarak korkutma.

تحاب **tehâb(b)** *A. a.* birbirini sevme, sevişme, (biriyle) dostluk etme.

تحادب **tehâdüb** *A. a.* kanbur olma, kanburlaşma.

تحاسد **tehâsüd** *A. a.* birbirini kıskanma, birbirine karşı kıskançlık besleme, hasetlenme.

تحاشا **tehâşâ** *A. a.* (bir şeyden) ürküp sakınma, korkuyla çekinme.

تحاشى **tehâşî** *A. a. yuk. m. bk.*

تحامق **tehâmuk** *A. a.* ahmaklığa vurma, kendini ahmak gibi gösterme.

تحامی **tehâmî** *A. a.* kendini sakınma.

تحاور **tehâvür** *A. a.* söyleşme.

تحایا **tehâyâ** *A. ç. A.* iyi dilekler, selâmlar, esenlikler; *bk.* تحیه **tehıyye.**

تحبس **tehabbüs** *A. a.* kendini bir yere kapama.

تحبیذ **tahbîz** *A. a.* "Ne güzel, ne tatlı, ne sevimli" deme.

تحت **taht** *A. a.* alt; *zıddı:* **fevk**. Arapça kelimelerle belirlilik harfi ile birleştiğinde son harfi üstünlü okunur: *tahte'l-kal'a* "kale altı".

تحتانی **tahtânî** *A. s.* altta bulunan, alttaki, alt; *zıddı:* **fevkânî**.

تحتم **tehattüm** *A. a.* (bir şey) çok gerekli/kaçınılmaz olma.

تحثر **tehassür** *A. a.* pıhtılanma.

تحجر **tehaccür** *A. a.* taş kesilme, taş hâline gelme.

تحجم **tehaccüm** *A. a.* irileşme, büyüyüp gelişme, hacim kazanma.

تحجیر **tahcîr** *A. a.* bir arazinin çevresine taş dikme/yığma, bir arazinin sınırlarını taş yığarak belirleme.

تحجیل **tahcîl** *A. a.* (gelini ve damadı) zifaf odasına koyma.

تحدب **tehaddüb** *A. a.* kanburlaşma, kabarma, şişip çıkıntılı duruma gelme..

تحدث **tehaddüs** *A. a.* daha önce yokken var olma, sonradan varlık kazanma, belirip ortaya çıkma.

تحدر **tehaddür** *A. a.* 1 hızla aşağı inme, yokuş aşağı boşalma, 2 (su) aşağıya doğru hızla dökülme.

تحدی **tehaddî** *A. a.* (bir şeyi) bilerek ve isteyerek yapma, üstünlük sağlama düşüncesiyle çekişme/kavga etme.

تحدیب **tahdîb** *A. a.* -i kanburlaştırma, -i çıkıntılı duruma ge-tirme.

تحدیث **tahdîs** *A. a.* şükr ederek dile getirme.

تحدیث نعمت **t.-i ni'met** *F. a.* sahip olunan nimetleri şükr ederek anma.

تحدید **tahdîd** *A. a.* sınır belirleme, sınır kesme.

تحدیق **tahdîk** *A. a.* dikkatle bakma, gözünü kırpmadan gözleme.

تحذر **tehazzür** *A. a.* sakınma, kendini koruyarak davranma.

تحذیر **tahzîr** *A. a.* -i sakındırma.

تحرز **teharrüz** *A. a.* -den çekinme, -den sakınma, -den korunma.

تحرس **teharrüs** *A. a.* -den sakınma, -den korunma.

تحرك **teharrük** *A. a.* 1 kımıldanma, hareket etme, 2 hareketlenme, durgunluktan sıyrılma, *zıddı:* سکون **sükûn**.

تحرم **teharrüm** *A. a.* haramdan çekinme, onurunu gözeterek kötü şeylerden korunma.

تحری **teharrî** *A. a.* araştırma, (bir şeyin var olup olmadığını/nerede bulunduğunu öğrenmek için) arama.

تحریر **tahrîr** *A. a.* -i yazma.

تحریرات **t.ât** *A. ç. a.* 1 yazılmış her türlü kâğıt, 2 mektup. Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.

تحریری **tahrîrî** *A. s.* yazılı, yazma yoluyla yapılan: *imtihân-i tahrîrî* "yazılı imtihan".

تحریص **tahrîs** *A. a.* -i hırslandırma, -i çok ister duruma getirme.

تحریض **tahrîz** *A. a.* -i kışkırtma, -i isteklendirme, -i yüreklendirme.

تحریف **tahrîf** *A. a.* 1 -i bir yöne doğru eğme/döndürme, -i bulunduğu durumdan çıkarıp başka bir duruma

sokma, 2 yazılmış şeyi bozma, bozma yoluyla değiştirme, 3 anlamına ilişmeksizin bir kelimenin ses yapısını değiştirme.

[1]تحریق **tahrîk** *A. a.* 1 (bir şeyi) iyice yakma, 2 (birini) su vermeyip iyice susatma.

[2]تحریق **tahrîk** *A. a.* koparma, yırtma.

تحریك **tahrİk** *A. A.* 1 -i hareket ettirme, -i kımıldatma, 2 -i ayartma, -i azdırma, -i kışkırtma, -i parmaklama, 3 *dilb.* bir ünsüzü seslilendirme.

تحریم **tahrîm** *A. a.* -i haram kılma, -in yapılmasına/işlenmesine yasak getirme.

تحزب **tehazzüb** *A. a.* (insanlar) takım takım, öbek öbek toplanma.

تحزن **tehazzün** *A. a.* hüzünlenme, üzüntüye düşme/kapılma.

تحزیب **tahzîb** *A. a.* (insanları) öbek öbek toplama.

تحزین **tahzîn** *A. a.* -i hüzünlendirme, üzüntüye uğratma.

تحسر **tehassür** *A. a.* (bir şeyi/birini) özleme, (birinin/bir şeyin) özlemini çekme.

تحسس **tehassüs** *A. a.* 1 insanlar hakkındaki iyi haberleri araştırıp anlama, 2 duygulanma.

تحسین **tahsîn** *A. a.* (bir şeyi) güzel bulup beğenme: **– eylemek** beğenmek. *ünl.* alkış, aferin, ne güzel, bravo.

تحسین خوان **t.-hân** *F. s.* "aferin" deyici, beğenip alkışlayıcı (kimse).

تحشد **tahaşşüd** *A. a.* birikme, toplanma. **– etmek** toplanmak.

تحشید **tahşîd** *A. a.* -i (bir yere) toplama.

تحشیه **tahşiye** *A. a.* haşiye yazma, bir kitabın kenarlarına açıklamalar/notlar koyma.

تحصل **tehassul** *A. a.* varlık kazanma, ortaya çıkma, görülme, husule gelme.

تحصن **tehassun** *A. a.* korunaklı bir yere sığınma, güven içinde olunacak bir yere girip kapanma.

تحصیل **tahsîl** *A. a.* 1 ele getirme, elde etme, kazanma, 2 bilgi kazanma, öğrenim.

تحصین **tahsîn** *A. a.* (bir yeri) (tabya ve kale gibi) dayanıklı ve sağlam duruma getirme.

تحضیض **tahzîz** *A. a.* -i isteklendirme, -de yapma arzusu uyandırma.

[1]تحف **tuhaf** *A. ç. A.* hediyeler. (Türkçede tekli gibi kullanılmıştır); *bk.* تحفه **tuhfe.**

[2]تحف **tuhaf** *T. s.* 1 şaşılacak, alışılmadık, görülmemiş, benzersiz, garip (nesne) , 2 güldürücü, gülünç (nesne), 3 yersiz, münasebetsiz (davranış), 4 şaşırtıcılık, gariplik. **t.ına gitmek** -i tuhaf bulmak.

تحفظ **tehaffuz** *A. a.* sakınma, korunma.

تحفظی **tehaffuzî** *A. s.* savunma amaçlı, savunmaya dönük: *ceng-i tahaffuzî* "savunma savaşı"; *bk.* تدافعی **tedâfüî.**

تحفه **tuhfe** *A. a.* hediye, armağan.

تحقد **tehakkud** *A. a.* kinlenme, kin tutma.

تحقق **tehakkuk** *A. a.* -in doğruluğu ve gerçekliği anlaşılma. **– etmek** -in gerçek olduğu anlaşılmak, gerçekleşmek.

تحقیر **tahkîr** *A. a.* (birini) horlama, aşağılama, kötü davranıp aşağılanmış duruma düşürme.

تحقیق **tahkîk** *A. a.* (bir işin) gerçekliğini, doğruluğunu, aslını araştırıp

meydana çıkarma. – **etmek** (bir işin) iç yüzünü/doğru olup olmadığını araştırmak.

tehakküm تحکم *A. a.* hiç yoktan ve haksız yere üstünlük kurmaya çalışma, kendini beğenmişlik ve zorbalıkla hükm etmeye kalkışma.

tahkîm تحکیم *A. a.* -i güçlendirme, -i sağlam ve dayanıklı duruma getirme.

tehallî تحلی *A. a.* donanmak, bezenmek, süslenmek.

tahlîf تحلیف *A. a.* -e and içirme, -e yemin ettirme.

tahlîk تحلیق *A. a.* -i tıraş etme, -i kesme, -i kazıma

tahlîl تحلیل *A. a.* çeşitli maddelerden oluşan bir şeyi parçalarına ayırma, çözümleme; *zıddı:* **terkîb.**

tahliye تحلیه *A. a.* donatma, bezeme, süsleme.

tehammuz تحمض *A. a.* ekşime.

tehammül تحمل *A. a.* yüklenme, yük altında kalıp dayanma, katlanma.

tuhme تحمه *A. a.* doygunluk, mide dolgunluğu.

tehammî تحمی *A. a.* korunma, kendini sakındırma.

tahmîd تحمید *A. a.* "elhamdü lillâh" deme, hamd etme.

tahmîr تحمیر *A. a.* yoğurma, mayalandırma.

tahmîs تحمیس *A. a.* 1 (kahveyi) kavurma, 2 kahve kavrulup satılan yer.

tahmîk تحمیق *A. a.* (birine) "Sen ahmaksın" deme.

tahmîl تحمیل *A. a.* -e yükletme. – **etmek** -e yükletmek.

t.-i minnet تحمیل منت *F. a.* -i minnet altında bırakma.

tahnît تحنیط *A. a.* ölünün kefenini "hanut" denilen güzel kokulu maddelerden oluşan karışım ile tütsüleme.

tehavvül تحول *A. a.* değişme, başkalaşma.

tahvîl تحویل *A. a.* 1 değiştirme, 2 senet.

tehıyyât تحیات *A. ç. A.* güzel dualar, esenlikler; *bk.* **tehıyye.**

tehayyür تحیر *A. a.* şaşırma, hayrete düşme, şaşakalma.

tehayyüz تحیز *A. a.* (kendine) özel yer edinme, değer ve önem kazanma. – **etmek** özel yer edinmek, önem kazanmak.

tehıyye تحیه *A. a.* 1 (birine) esenlik dileme, iyi dileklerde bulunma, 2 güç, egemenlik.

tehâdu' تخادع *A. a.* aldanmış görünme.

tehârüş تخارش *A. a.* (köpek için) hırıldaşıp dalaşma.

tehâsum تخاصم *A. a.* biribirine düşmanlık etme.

tehâlüf تخالف *A. a.* (iki nesne) birbirine uygun olmama.

taht تخت *F. a.* padişahın belli günlerde tören için üzerine oturduğu süslü sedir.

tehattüm تختم *A. a.* parmağına yüzük takma.

tahta تخته *A. a.* 1 enlice, muhtelif kalınlık ve uzunlukta biçilmiş ağaç, biçme, 2 yarım post, kürk yapılmak üzere tulum olarak çıkarılmış derinin yarısı: *kürk tahtası*, 3 etrafına pervazgeçirilmiş düz ve yassı şey.

t.-poş تخته پوش *F. a.* (*T. halk dili*: **tahtaboş**) evlerin üstünde tahta döşemeli, kenarları parmaklıklı, üstü açık yer.

تختيم **tahtîm** *A. a.* -i mühürleme, -e mühür basma.

تخجيل **tahcîl** *A. a.* -i utandırma.

تخدع **tehaddu'** *A. a.* bilerek aldanma.

تخديش **tahdîş** *A. a.* 1 tırnakla kaşıma, 2 tırmalayıp rahatsız etme.

تخذيل **tahzîl** *A. a.* -i çaresizliğe düşürme, -i yardımsız ve desteksiz bırakma, -i hor ve hakir etme.

تخرق **teharruk** *A. a.* yırtılma, koparılma.

تخريب **tahrîb** *A. a.* -i yıkma, -i dağıtma, -i bozma, -i yere geçirme, -i yerle bir etme. **– etmek** -i yıkmak, -i yerle bir etmek.

تخريش **tahrîş** *A. a.* tırmalama.

تخسير **tahsîr** *A. a.* -i zarara uğratma.

تخشع **tehaşşu'** *A. a.* kendini alçak tutup edepli ve hayalı davranma.

تخشن **tehaşşün** *A. a.* katılaşma, sertleşme, yavuzlanma.

تخشى **tehaşşî** *A. a.* saygıyla karışık korku duyma.

تخشيه **tahşiye** *A. a.* -i korkutma, -e korku verme.

تخصيص **tahsîs** *A. a.* (bir şeyi) yalnız bir şeye/yere özgü kılma, (bir şeyi) bir şey için ayırma.

تخصيصاً **t.an** *A. z.* özgü kılma yoluyla.

تخضع **tehazzu'** *A. a.* kendini büyük görmekten sakınma.

تخضيب **tahzîb** *A. a.* -i boyama.

تخطر **tehattur** *A. a.* -i hatırlama, -i hatırına getirme.

تخطرات **t.ât** *A. ç. a.* evvelce bilindikleri hâlde unutulup daha sonra akla gelen geçmişe ait şeyler.

تخطى **tehattî** *A. A.* 1 atlayıp geçme, 2 aşma, ileri gitme.

تخطئه **tahtie** *A. a.* -in yanlışını bulup ortaya çıkarma, (birisi hakkında) "yanlış yaptı" deme.

تخفف **tehaffüf** *A. a.* hafifleme, -in yükünden kurtulma.

تخفيف **tahfîf** *A. a.* -i hafifletme, -i indirme.

تخلد **tehallüd** *A. a.* sürekli olma, (bir yerde) sürekli kalma.

تخلص **tehallus** *A. a.* 1 kurtulma, 2 mahlas edinme, mahlas kullanma.

تخلط **tehallut** *A. a.* karışma, karışık olma, iki şeyi birbirine karıştırıp yedirme.

تخلف **tehallüf** *A. a.* uygun olmama, başkalaşma, sapma. **– etmek** başkalaşmak.

تخلق **tehalluk** *A. a.* -i huy edinme, -i davranış olarak benimseme.

تخلل **tehallül** *A. a.* 1 bozulma, 2 ekşime.

تخلى **tehallî** *A. a.* boşalma, boş kalma.

تخليص **tahlîs** *A. a.* kurtarma. **– etmek** kurtarmak.

تخليط **tahlît** *A. a.* (iki nesneyi/maddeyi) karıştırma, (iki nesneyi/maddeyi) birbirine katma.

تخليه **tahliye** *A. a.* -i boşaltma, -i boş bırakma, -i boş duruma getirme.

تخلية سبيل **t.-i sebîl** *F. a.* suçluyu hapisten çıkarma, salıverme.

تخم **tohm** *F. a.* (*T. k. dili:* **tohum**) 1 toprağa ekildiğinde kendi cinsinden bir bitki oluşmasını sağlayan tane, 2 insan soyunun devamını sağlayan madde, döl suyu, yumurta, sperm, 3 *mec.* asıl, kaynak, menşe.

تخم مرغ **t.-i murğ** *F. a.* yumurta.

تخمر **tehammür** *A. a.* mayalanma.

تخميس **tahmîs** *A. a.* 1 -i beşe bölme, -i beş bölük etme, 2 -i beşe çıkarma, -i beşe tamamlama, 3 *ed.* bir manzumenin her beytine üçer mısra ekleyerek beyitleri beşer mısralık birimler hâline getirme, 4 *ed.* bu şekilde düzenlenmiş manzume.

تخمين **tahmîn** A *A.* oranlama, kestirme, -e yaklaşık olarak değer biçme.

تخنيق **tahnîk** *A. a.* -i boğma.

تخوف **tehavvüf** *A. a.* korkuya düşme/kapılma.

تخوين **tahvîn** *A. a.* (birine) "Sen hainsin" deme.

تخيل **tehayyül** *A. a.* hayalde canlandırma, zihince düşünüp kurma, varmış gibi hayal etme.

تخيلات **t.ât** *A. ç. a.* zihinde var edilen şeyler, kuruntular, kurmacalar.

تخييب **tahyîb** *A. a.* -i ümitsizliğe düşürme, -i ümitsiz duruma sokma.

تخيير **tahyîr** *A. a.* iki şey arasında/iki şıktan birini kabulde kendi kararına göre hareket etme.

تخييل **tahyîl** *A. a.* hayalde canlandırma.

تدابير **tedâbîr** *A. a.* tedbirler; *bk.* تدبير **tedbîr.**

تداخل **tedâhul** *A. a.* (iki şey) birbiri içine girme, girişme. **–e binmek** vaktinden sonraya kalıp çoğalmak, vakti geçip birikmek.

تدارك **tedârük** *A. a.* (*T. k. dili:* **tedârik**) -i hazırlama, -i eksikleri giderip hazır hâle getirme, hazırlık; sağlama, bulup buluşturma: *sümme't-tedârük* "derme çatma, bulup buluşturulmuş, alelacele bulunmuş (nesne)".

تداركات **t.ât** *A. ç. A.* hazırlıklar: *t.-i harbiyye* "harp hazırlıkları".

تدافع **tedâfü'** *A. a.* 1 itişme, itişip kakışma, 2 (düşmanı) geriletme, geri püskürtme.

تداول **tedâvül** *A. a.* 1 elden ele gezme/dolaşma, 2 dilde dolaşma.

تداوى **tedâvî** *A. a.* (hastalığı) ilaçla/başka bir yolla sağaltma, iyileştirme.

تدبر **tedebbür** *A. a.* (bir işin) sonunu/gerçeğini göz önüne getirip duruma göre çare düşünme.

تدبير **tedbîr** *A. a.* iyi kötü her şeyin sonunu düşünerek ve varacağı noktayı göz önünde bulundurarak elde edilme çarelerini hazırlama, önlem.

تدخين **tedhîn** *A. a.* duman salma, buhar salarak tütsüleme.

تدرج **tederrüc** *A. a.* adım adım ilerleme.

تدريع **tedrî'** *A. a.* -e zırh giydirme.

تدرس **tederrüs** *A. a.* (birinden) ders alma.

تدرع **tederru'** *A. a.* zırh giyme.

تدريج **tedrîc** *A. a.* basamak basamak artma/yükselme, (bir noktaya) yavaş yavaş yol alarak varma.

تدريجاً **t.en** *A. z.* basamak basamak artma/yükselme suretiyle.

تدريس **tedrîs** *A. a.* (bir kitabı/konuyu) ders olarak okutma.

تدفين **tedfîn** *A. a.* (ölüyü) mezara koyma.

تدقيق **tedkîk** *A. a.* dikkatle ve inceden inceye araştırma.

تدلك **tedellük** *A. a.* sürtme, oğuşturulma.

تدلى **tedellî** *A. a.* nazlanma.

تدليس **tedlîs** *A. a.* (alış veriş sırasında) eşyanın kusurunu alıcıdan gizlemek için satıcı tarafından hile yapılma.

تدمع **tedemmu'** *A. a.* (göz) yaşarma.

تدمير **tedmîr** *A. a.* -in canına okuma, -in kökünü kazıma, -i mahv etme.

تدنس **tedennüs** *A. a.* kirlenme, kir pas içinde kalma.

تدنى **tedennî** *A. a.* gerileme; *zıddı:* ترقى **terakkî**.

تدنيس **tednîs** *A. a.* -i kirletme.

تدوير **tedvîr** *A. a.* 1 -i döndürme, -i çevirme, 2 -i elden ele geçirerek dolaştırma.

تدوين **tedvîn** *A. a.* (bir çalışmayı) kitap hâline getirme, bir bilim dalına ait konuları bir araya getirip sıraya koyarak kitaplaştırma.

تدهن **tedehhün** *A. a.* güzel kokulu yağ/madde sürünme.

تدهى **tedehhî** *A. a.* deha sahibi kimseye yakışacak davranışta bulunma.

تدهيش **tedhîş** *A. a.* -i dehşete düşürme, -i korkudan tir tir titretme.

تدهين **tedhîn** *A. a.* yağ sürme, yağlama.

تدين **tedeyyün** *A. a.* 1 bir dine mensup olma, bir dinin hükümlerini kabul edip uyma, 2 borçlanma.

تذاكر **tezâkir** *A. ç. A.* tezkireler; *bk.* تذكره **tezkire**.

تذبذ **tezebbüd** *A. a.* köpüklenme, köpürme.

تذبذب **tezebzüb** *A. a.* karışıklık, kararsızlıkla sürüncemede ve tereddüt içinde kalma.

تذرو **tezerv** *F. a.* sülün.

تذرو زرين پر **t.-i zerrîn-per** *F. a.* altın kanatlı sülün, yani: *mec.* güneş.

تذكار **tezkâr** *A. a.* -i anma.

تذكر **tezekkür** *A. a.* 1 -i hatırlama, -i hatıra getirip anma, 2 (bir iş/konu üzerinde) görüş alışverişinde bulunma, istişare etme.

تذكره **tezkire** *A. a.* 1 anma aracı/vesilesi olan şey, 2 pusula, hatırlatma yazısı/kağıdı.

تذكير **tezkîr** *A. a.* 1 -i andırma, -i hatıra getirme, 2 *dilb.* (Arapçada) bir ismi eril hâle koyma; *zıddı:* تأنيس **te'nîs.** 3 öğüt verme, vaaz etme.

تذلل **tezellül** *A. a.* (kendini) alçak tutma, değersiz gösterme.

تذليق **tezlîk** *A. a.* -i kaydırma, -i sürçtürme.

تذليل **tezlîl** *A. a.* -i horlama, -i aşağılama.

تذميل **tezmîl** *A. a.* sarma.

تذنيب **teznîb** *A. a.* 1 -e kuyruk takma, 2 -e ek olarak getirme, ekleme.

تذهيب **tezhîb** *A. a.* -e altın sürme, -i yaldızlama.

تذوق **tezevvuk** *A. a.* -den hoşlanma, -den zevk alma, 2 -i tatma, -in tadına bakma.

تذويب **tezvîb** *A. a.* eritme.

تذويق **tezvîk** *A. a.* 1 -i hoşlandırma, -in tadına vardırma, 2 -e tattırma, -in tadına baktırma.

تذييل **tezyîl** *A. a.* ekleme biçiminde söz söyleme/yazma, (-in sonuna) ek olarak katma.

تر[1] **ter** *F. takı* sıfatların karşılaştırma ve üstünlük derecelerini bildirir: *kemter* "çok/pek eksik", *nâzikter* "çok/pek nazik".

تر[2] **ter** *F. s.* 1 yaş, ıslak, nemli; *zıddı:* خشك **huşk**, 2 taze, canlı ve parlak.

تردست **t.-dest** *F. s. mec.* eli işe yakışan, usta, becerikli (kimse).

ترزبان **t.-zebân** *F. s.* çabuk kavrayışlı, hazır cevap (kimse).

تراب **türâb** *A. a.* toprak.

türâbî ترابی *F. s.* topraktan, topraksı.

terâtür تراتر *A. a.* (*T. k. dili:* **tarator**) iyice dövülmüş fındık, badem ve ceviz içinin ekmek, sirke ve sarımsakla karıştırılmasıyla elde edilen ve bazı yiyecekler ve sebzeler üzerine dökülen bir tür salata sosu.

terâcim تراجم *A. ç.* a. (*T. k. dili:* **terâcüm**) tercümeler; *bk.* **terceme.** ترجمه

terâhî تراخی *A.* gevşek ve ağır davranma, tembelleşip gevşeme, geri durma.

terâdüf ترادف *A. a.* 1 birbiri ardından gelme, birbirini izleme, 2 iki/ikiden çok kelime aynı anlamda olma.

terâz تراز *F. a.* (*T. k. dili:* **taraz**) 1 iplik teli, 2 bir kumaşın kesik taraflarındaki ipliklerin açılması.

terâzû ترازو *F. a.* (*T. k. dili:* ترازی **terâzi**) bilinen tartı aleti.

terrâs تراس *A. a.* kalkancı.

terâsül تراسل *A. a.* haberleşme, mektuplaşma.

tirâş[1] تراش *F. a.* (*T. k. dili* : **tıraş**) 1 (tüy, kıl vb.'yi) kazıma, yolma, kesme, 2 (taş vb.'yi) yontma, 3 tüy, kıl, gibi kazınan şey.

-tirâş[2] تراش *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kazıyıcı, yolucu: *sertirâş* "baş kazıyıcı, yani: berber", *kalem-tirâş* "kalem yontucu, yani: kalemtıraş".

tirâşende تراشنده *F. s.* tıraş edici (kimse).

tirâşe تراشه *F. a.* yonga, talaş.

tirâşîde تراشیده *F. s.* 1 tıraş edilmiş, kesilmiş/kazınmış (saç/sakal), 2 yontulmuş: *nâ-tirâşîde* "*mec.* yontulmamış, kaba (kimse)".

terâsuf تراصف *A. a.* (taşlar) kaldırım taşları gibi birbirine bitişip sıkışma,

terâzî تراضی *A. a.* birbirinden razı olma, (iki kişinin) gönülleri uyuşma.

terâfüd ترافد *A. a.* yardımlaşma, birbirine yardım etme.

terâfu' ترافع *A. a.* karşılıklı davada bulunma, birbiri aleyhine dava açma, hakim huzurunda davalaşma.

terâkus تراقص *A. a.* karşılıklı raks etme, oynaşma.

terâküm تراکم *A. a.* birikmek, birbiri üstüne yığılmak. **– etmek** birikmek.

terâkîb تراکیب *A. ç. A.* terkipler, söz birlikleri; *bk.* **terkîb.** ترکیب

terengebîn ترانکبین *A. a. bk.* **terencebîn** ترنجبین

terâne ترانه *F. a.* 1 ezgi, nağme, 2 *ed.* rübai.

terâvîh تراویح *A. ç. a. din* Ramazan gecelerinde yatsı namazı ardından, vitir namazından önce kılınan yirmi rekat namaza verilen ad. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

terâib ترائب *A. ç. A.* göğüs tahtaları/kemikleri. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

türb ترب *F. a.* (*T. k. dili:* **turp** طورب) kökü salata gibi yenilen bitki.

türbe تربه *A. a.* 1 ölünün gömüldüğü yer, 2 ölünün gömülü olduğu yerin üzerine yapılan bina.

terbî' تربیع *A. a.* 1 dörtleme, dört kat etme, dört katına eriştirme, 2 dörde bölme, 3 dört köşeli yapma, 4 *gökb.* Ay'ın dörtte biri, yani yarım daire biçiminde görünmesi. Ay bir ve üç haftalık iken bu şekilde görünür. 5

ed. bir kıtanın her mısraına üç, ya da her beytine iki mısra eklenmesi, 6 *ed.* bu yolla elde edilen şiir.

t.an تربیعاً *A. z.* dört yanını ölçmek suretiyle.

terbiye تربیه *A. a.* 1 -i besleyip büyütme, -i yetiştirme, -in büyüyüp ergin hâle gelmesini sağlama, 2 eğitme, iyi ve güzel nitelikler/huylar, belli değerler ve davranışlar kazandırma, 3 bu yolla edinilen/kazanılan hâl, 4 bazı yemeklere çeşni vermek için ayrıca katılan ve yumurta, limon, sirke, hardal, baharat gibi şeylerin karışımından oluşan madde, 5 koşu atlarının dizgini. **– etmek/vermek** eğitmek. **– almak** eğitilmek.

terettüb ترتب *A. a.* 1 (bir şey) bir sebebe bağlı olarak (birinin) üstüne düşme, (birini) ilgilendirme, 2 bir durum/davranış sonucu olarak ortaya çıkma. **– etmek** (birine) düşmek, (birini) ilgilendirmek.

tertîb ترتیب *A. a.* 1 -i sıralama, -i sırasına koyma, -i dizme, 2 -i düzenleme, -e düzen verme, (her şeyi) yerli yerine koyma, 3 (birden çok üyeyi bir araya getirme yoluyla) bir birlik/takım oluşturma, 4 -i hazırlama, gerekli şeyleri bulup bir araya getirerek el altında bulunur/kullanılabilir duruma getirme, 5 düzenleniş biçimi, 6 yol, biçim, kural, 7 niyet, düşünce, 8 hile, tuzak. **– etmek** 1) -i düzenlemek, -e düzen vermek, 2) -i hazırlamak, -i kullanılabilir duruma getirmek. **– kurmak** -i sıralamak, -i sıraya koymak, -i dizmek.

tertîl ترتیل *A. a.* (Kur'ân için) ağır ağır, yolu yordamınca, tecvit gereklerini yerine getirerek güzel bir biçimde okuma. **– eylemek** Kur'ân'ı ağır ağır ve gerektiği biçimde okumak.

tercemân, (*T. k. dili:* **tercümân**) ترجمان *A. a.* 1 kendisi birden çok dil bilip, iki ayrı dil konuşan kimseler arasında aracılık eden, sözü bir dilden başka bir dile aktaran kimse, 2 *mec.* (birinin) duygu ve düşüncesine aracı olan.

terceme, (*T. k. dili:* **tercüme**) ترجمه *A. a.* bir dile ait sözleri başka bir dile aktarma/çevirme, çeviri.

t.-i hâl ترجمهٔ حال *F. a.* bir kimsenin kimlik bilgileri ile özel durumunu bildiren yazı, özgeçmiş, biyografi.

tereccî ترجی *A. a.* 1 rica etme, yalvarma, 2 umma, umutla bekleme.

tercîh ترجیح *A. a.* (bir nesneyi/durumu) diğerinden üstün tutma, -i diğerlerinden ayırıp seçme, -e öncelik verme. **– etmek** -i üstün tutmak, -e öncelik vermek, -i seçmek.

t. bilâ-müreccah ترجیح بلا مرجح *A. a.* -i sebepsiz ve yersiz olarak üstün tutma/seçme.

tercî' ترجیع *A. a.* 1 sesi boğazdan çıkarken ezgilendirip çevreden duyulacak şekilde yükseltme, 2 geri döndürme, yineleme.

t.-i bend ترجیع بند *F. a. ed.* kafiyeleri farklı bendlerden oluşan, her bendinin sonunda bir beyti yinelenen manzume.

terah ترح *A. a.* iç sıkıntısı, iç darlığı, tasa, keder.

terahhul ترحل *A. a.* bir yerden başka bir yere göçme.

terahhum ترحم *A. a.* acıma. **– etmek/eylemek** acımak.

t.en ترحماً *A. z.* acıyarak, acıdığından ötürü.

terhîb ترحيب *A. a.* "Merhaba" deme, selâmlama.

terhîl ترحيل *A. a.* (birini/birilerini) bir yerden başka bir yere göçürme.

terhîm ترحيم *A. a.* "Allah rahmet etsin" deme, -i rahmetle anma.

terhâne ترخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **tarhana**) içinde çeşitli katkı maddeleri bulunan mayalanıp kurutulmuş hamurun ufalanmasıyla elde edilen çorbalık malzeme.

terhîs ترخيص *A. a.* -e izin verme, -i izinli sayma.

terhîm ترخيم *A. a.* (Arapçada) seslenme sırasında bir adın son hecesini düşürme: *Abdullah* yerine *Abdül* gibi.

tereddüd تردد *A. a.* iki şeyden birini seçememe, (zihin) iki nesne arasında seçim yapamama, kararsızlık. **– etmek** (iki şeyden birini) zihnen seçip ayıramamak, kestirememek, kararsız kalmak.

terdîd ترديد *A. a.* 1 -i geriletme, -i geri çekilme durumunda bırakma, 2 kesin yargıda bulunmayarak olabilirliklere dayalı söz söyleme.

terdîf ترديف *A. a.* -i ardı sıra yürütme, 2 -i ardı sıra getirme.

t.en تردیفاً *A. z.* ardı sıra yürütmek/getirmek suretiyle.

terdiye ترديه *A. a.* -in üstüne örtü serme, -i örtme.

terzîl ترذيل *A. a.* -i rezil etme, -i yüz kızartıcı hâl ve davranışlarını sayıp dökerek küçük ve alçak duruma düşürme.

terzîliyyât ترذيليات *A. ç. a.* birini küçük ve alçak duruma düşürmek için söylenen sözler.

tirzîk ترزيق *F. a.* 1 boş, saçma, değersiz, anlamsız söz, davranış vb., 2 güvenilmez söz, yalan haber.

ters [1]ترس *F. a.* korku.

t.engîz ترس انگيز *F. s.* korku verici/salıcı, korkutucu (durum/nesne).

t.nâk ترسناك *F. s.* korkmuş, korkuya kapılmış (kimse).

türs [2]ترس *A. a.* kalkan.

tersâ [1]ترسا *F. s.* çok korkan, pek korkak.

tersâ [2]ترسا *F. a.* Hristiyan.

t.-beçe ترسا بچه *F. a.* Hristiyan çocuğu/yavrusu.

tersân ترسان *F. s.* korkak.

t. t. ترسان ترسان *F. z.* korka korka.

teressüb ترسب *A. a.* (bir sıvı içindeki tortu) dibe çökme.

tersîb ترسيب *A. a.* (bir sıvı içindeki tozuyu) dibe çökeltme.

tersîl ترسيل *A. a. bk.* **tertîl.**

tersîm ترسيم *A. a.* bir şeyin resmini yapma.

türş ترش *F. s.* ekşi.

t.-rû ترش رو *F. s.* ekşi yüzlü, yüzünde küskünlük/hoşnutsuzluk ifadesi bulunan (kimse).

tereşşuh ترشح *A. a.* 1 (sıvı bir madde) sızma, terleme, kabın dışına çıkma, 2 *mec.* bilinme, anlaşılma, sezilme.

türüşüh ترشه *F. a.* "kuzu kulağı" denilen ekşi ot.

ترشی **türşî** *F. a.* (*T. k. dili:* طورشی **turşu**) 1 ekşilik, 2 tuzlu ve sirkeli suda bir süre bırakılarak belli bir kıvama ve tada getirilmiş meyve ve sebze.

ترشیح **terşîh** *A. a.* 1 -i bezeme, -i süsleme, 2 *ed.* söz içinde benzeyene uygun bir şey söyleme.

ترصد **terassud** *A. a.* -i gözetleme.

ترصیص **tersîs** *A. a.* 1 iki ucu/kenarı birbirine yanaştırıp yapıştırma, lehimleme, 2 (kadın) yalnız gözleri görünecek biçimde yüzünü örtme.

ترصیع **tersî'** *A. a.* 1 lâl, zümrüt, elmas vb. değerli taş yerleştirerek süsleme, 2 *ed.* nazım ve nesirde iki mısradan, iki cümleden/iki söz birliğinden her birini oluşturan kelimelerin vezin ve kafiyece birbiriyle tam olarak uyuşması demek olan bir sanat.

ترصیف **tersîf** *A. a.* (taşları) birbiri üzerine koyup sıkılaştırma.

ترصین **tersîn** *A. a.* güçlendirme, sağlamlaştırma.

ترضیه **terzıye** *A. a.* 1 "Razıya'llâhü anh", yani: "Allah ondan razı olsun" deme, 2 incinmiş, gönlü kırılmış birinin bağışlamasını ve hoşnutluğunu sağlamak için gösterilen pişmanlık sergileyici davranış. – **almak** onurunu kazanmak adına af diletmek. – **vermek** özür dilemek, bağışlanmayı istemek. – **istemek** onur kırıcı davranışta bulunan kimseden bağışlanmasını sağlayacak yolda pişmanlığını sergileyen özürde bulunmasını istemek.

ترطیب **tertîb** *A. a.* 1 -i ıslatma, 2 -i hoşlandırma, -e hoş ve güzel bir durum kazandırma.

ترطیل **tertîl** *A. a.* 1 "rıtl" denilen ölçekle tartma, 2 saçı yağlayıp kıvırcıklarını açma.

ترعد **tera"ud** *A. a.* titreme.

ترعیب **ter'îb** *A. a.* -i çok korkutma.

ترعیش **ter'îş** *A. a.* titretme.

ترغیب **terğîb** *A. a.* -i isteklendirme, (bir şeye karşı) istek uyandırma.

ترغیم **terğîm** *A. a.* yere sürtme: *t.-i enf-i mütekebbir* "büyüklük taslayanın burnunu yere sürtme."

ترفع **tereffu'** *A. a.* yukarı/yükseğe kalkma, yükselme.

ترفق **tereffuk** *A. a.* tatlı dille, güler yüzle davranma.

ترفنده **türfende** *F. a.* (*T. k. dili:* **turfanda**) taze, mevsiminden önce/sonra yetişen sebze/meyve. Dilimizde mevsiminden önce olana "ilk turfanda", sonra olana "son turfanda" denir.

ترفه **tereffüh** *A. a.* refaha kavuşma, eli genişleme, geçim düzeyi yükselme,

ترفیع **terfî'** *A. a.* -i yükseltme, -i yukarıya/yükseğe kaldırma. – **olunmak** yükseltilmek.

ترفیعاً **t.an** *A. z.* yükseltmek suretiyle.

ترفیق **terfîk** *A. a.* (birini) (birinin) yanına katma, (birini) (birine) arkadaş/yoldaş etme.

ترفیقاً **t.an** *A. z.* -i yanına katmak/yoldaş etmek suretiyle.

ترفیل **terfîl** *A. a.* 1 -i büyütmek, -i uzatmak, 2 *ed.* (aruzda) *müstef'ilün* parçasını *müstef'ilâtün*, ya da *mütefâilün* parçasını *mütefâilâtün* yapma.

ترفیه **terfîh** *A. a.* refahını artırma, refah seviyesini yükseltme.

terakkub ترقب *A. a.* gözleme, bekleme.

terakkus ترقص *A. a.* raks etme, oynama.

terakkî ترقی *A. a.* 1 yukarı çıkma, yükselme, 2 ilerleme, ileri gitme, bulunduğu durumdan daha iyi bir duruma gelme/kavuşma.

t.-perver ترقی پرور *F. s.* ilerleme isteyici.

terkîs ترقیص *A. a.* -i raks ettirme, -i oynatma.

terkî' ترقیع *A. a.* yamama, yama yapma.

terkîk ترقیق *A. a.* 1 (bir kimseyi) kul/cariye etme, 2 (söze) incelik kazandırma, incelik taşıyan bir sözün anlamını mecazlı kullanım yoluyla güzelleştirme.

terkîm ترقیم *A. a.* 1 rakamla işaretleme/yazma, 2 (sözü) yazıya dökme, harf kullanarak yazma.

terkîn ترقین *A. a.* -i silme, -i kaldırma, iptal işareti ile -in geçerliğini yok etme.

terk ترك *A. a.* -i bırakma, -i bir yana atma, -den vazgeçme.

t.-i edeb ترك ادب *F. a.* saygısızlık, edep dışı davranış.

t.-i dünyâ ترك دنیا *F. a.* dünyayı bir yana atma.

türk-tâz ترك تاز *F. a.* koşma, seğirtme.

terekkûb ترکب *A. a.* (bir şey) (başka bir şeyle) karışıp birleşme, (birden çok şey bir araya getirilerek) birbiriyle karışıp karışım hâline gelme.

terkeş ترکش *F. a.* sadak, ok kutusu/çantası.

terekkün ترکن *A. a.* rütbe kazanma, yükselme, büyük adam sırasına geçme. – **eylemek** büyük adam sırasına geçmek, yükselmek.

terike ترکه *A. a.* (*T. k. dili:* **tereke**) ölen kimsenin mirasçılarına kalan malı.

terkîb ترکیب *A. a.* 1 (bir şeyi) (başka bir şeyle/şeylerle) karıştırma, karışım elde etme, 2 birbirine karıştırılan şeylerden elde edilen şey, karışım, 3 *dilb.* birkaç kelimeden oluşan söz birliği, 4 *dilb.* birbirine bağlı birkaç cümleden oluşan söz, ibare, 4 birden çok şifalı maddenin karıştırılmasıyla elde edilmiş madde, ilaç.

t.-i bend ترکیب بند *F. a. ed.* kafiyeleri ayrı çok parçadan oluşan, her parçası sonunda aynı vezinde ve iki mısraı da kafiyeli bir beyit bulunan manzume.

termîm ترمیم *T. A.* -i onarma, -i yıkık ve bozuk yerlerini onararak yenileme.

türünc ترنج *F. a.* (*T. k. dili:* **turunç**) portakala benzer, suyu acımtırak bir tür meyve.

terencebîn ترنجبین *A. a.* kudret helvası, balsıra, Basra balı.

türüncî ترنجی *F. s.* (*T. k. dili:* **turuncu**) portakal renginde.

terennüm ترنم *A. a.* hoş, güzel ezgilerle şarkı söyleme.

terevvuh تروح *A. a.* (bir şeyden) koku alma.

tervîc ترویج *A. a.* 1 değerini arttırma, aranır ve istenir yapma, 2 geçirme, geçerli hâle getirme.

tervîh ترویح *A. a.* 1 kokulu hâle getirme, 2 rahatlamasını sağlama.

tervîha ترویحه *A. a.* Ramazan geceleri kılınan teravih namazının her dört rekatı.

ترویق **tervîk** *A. a.* -i durultma, -i süzüp duru hâle getirme.

تروبه **terviye** *A. a.* 1 derin derin ve inceden inceye düşünme, 2 -i suya kandırma: يوم التروبه *yevmü't-terviye* Zilhicce ayının sekizinci günü, arife gününden bir önceki gün. Hacıların suyu olmayan Mînâ'ya gittikleri gündür.

تره **tere** *T. A.* yaprakları salata gibi yenen acımtırak bir ot.

ترهات **türrehât** *A. ç. a.* boş, anlamsız, saçma sapan sözler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ترهیب **terhîb** *A. a.* -i korkutma, -i çekindirme.

ترهیباً **t.en** *A. z.* korkutma suretiyle.

تریاق **tiryâk** *A. a. aş. m. bk.*

ترياك **tiryâk** *F. a.* panzehir, zehrin etkisini yok etme özelliği olan madde.

تریاکی **tiryâkî** *F. a.* tütün, afyon gibi keyif verici madde bağımlısı.

ترید **terîd** *F. a.* (*T. k. dili:* **tirit**) 1 kızartılmış ekmek parçaları üzerine et suyu dökülerek yapılan yemek, 2 *T. mec.* çok yaşlı, kocamış. – **kesilmek** elden ayaktan düşmek, çok yaşlanmak.

تریکه **terîke** *A. a.* evde kalmış kız.

تزاحف **tezâhuf** *A. a.* savaş sırasında iki taraf askeri birbirine iyice yakınlaşıp dokunma, çatışma.

تزاحم **tezâhum** *A. a.* aşırı kalabalıktan birbiri üstüne yığılma, sıkışma.

تزاور **tezâvür** *A. a.* birbirini ziyaret etme.

تزاید **tezâyüd** *A. a.* artma, çoğalma.

تزبیب **tezbîb** *A. a.* yaş yemişi kurutma.

تزبیر **tezbîr** *A. a.* yazma, kaleme alma.

تزبیل **tezbîl** *A. a.* (toprağa) gübre atma.

تزفیت **tezfît** *A. a.* ziftleme, zift sürme.

تزقم **tezakkum** *A. a.* zorla yutma, (yenen şey) boğazdan kolay geçmeme.

تزکی **tezekkî** *A. a.* kendini kötülükten ve günahtan arındırma.

تزکیه **tezkiye** *A. a.* 1 arındırma, arı duru hâle getirme, 2 (bir kimsenin) günahsız, suçsuz, doğru, temiz, güvenilir olup olmadığını kendisini tanıyanlara sorup öğrenme/anlama.

تزکیهٔ نفس **t.-i nefs** *F. a.* benliğini arındırma,

تزلزل **tezelzül** *A. a.* sarsılma, sallanma, sarsıntı.

تزلزل ارض **t.-i arz** *F. a.* yer sarsıntısı.

تزلق **tezelluk** *A. a.* sürçme, kayma.

تزمل **tezemmül** *A. a.* sarınma, bürünme.

تزمیم **tezmîm** *A. a.* (atı) yularlama, (ata) yular takma.

تزنبر **tezenbür** *A. a.* kendini satma, rahatsız edici biçimde büyüklük taslama.

تزندق **tezenduk** *A. a.* Hak yolundan çıkma, zındık olma.

تزوج **tezevvüc** *A. a.* evlenme, (erkek) nikâh ile eş edinme.

تزود **tezevvüd** *A. a.* (yol için/yolda yemek üzere) yanına azık alma.

تزویج **tezvîc** *A. a.* (bir kızı) (bir erkeğe) nikâhlama, eş olarak verme.

تزویر **tezvîr** *A. a.* yalanı allayıp pullama, yalanı hile yoluyla doğru diye yutturmaya çalışma.

تزویراً **tezvîren** *A. z.* yalan sözü allayıp pullamak suretiyle.

تزهد **tezehhüd** *A. a.* kendini Tanrı kulluğu yoluna verme, sürekli kulluk etme.

tezeyyün تزين *A. a.* bezenme, süslenme. **– eylemek** süslenmek.

tezyîd تزييد *A. a.* -i arttırma, -i çoğaltma.

tezyîf تزييف *A. a.* 1 -i geçersiz kılma, -i çürütme; -e çürük, kalp ve sahte gözüyle bakma, ... ile eğlenme, -i hafife alma.

tezyîn تزيين *A. a.* -i süsleme, -i donatıp bezeme.

tesâbuk تسابق *A. a.* (iki kişi/taraf) birbirini geçmeye çalışma, yarışma.

tesâkut تساقط *A. a.* birbiri ardınca düşme, düşüşme.

tese''ül تسأل *A. a.* dilenme, dilencilik etme.

tesâmuh تسامح *A. a.* 1 birbirine güçlük çıkarmadan kolaylık göstererek davranma, 2 birbirinin kusuruna bakmama, 3 görmezden gelme, göz yumma, kayıtsız davranma.

tesâvî تساوى *A. a.* bir ve denk olma, denklik.

t.-i leyl ü nehâr تساوئ ليل و نهار *F. a.* gece ile gündüzün sürelerinin denk olması.

tesâhül تساهل *A. a.* birbirine karşı aksilik etmeyip yumuşak davranma, kolaylık gösterip anlayışlı davranma.

tesâül تسائل *A. a.* birbirine sorma, soruşma.

tesebbüb تسبب *A. a.* -e sebep olma.

tesbîh تسبيح *A. a.* 1 "Sübhânallâh", yani: "Seni her türlü kusur ve eksikten uzak tutar kutsarım Allah'ım" deme, 2 değerli ve değersiz maddelerden/taşlardan yapılmış doksan dokuz taneli dizi. **– çekmek** her tane için bir kez "Sübhanallah" diyerek/Allah'ın güzel adlarından birini anarak/belli dua ve ayetleri okuyarak yapılan kulluk gösterisi.

tesbî' تسبيع *A. a.* -i yediye ayırma, -i yedi parçaya bölme.

tesbîk تسبيك *A. a.* (altın, gümüş gibi bir madeni) eritip kalıba dökme.

tesettür تستر *A. a.* örtünme, kapanma.

teseccüd تسجد *A. a.* secde etme, başını yere koyup Yüce Yaratıcı'ya kulca yaklaşma.

tescî' تسجيع *A. a. ed.* (nesirde) iki söz birliğinin sonlarındaki kelimeleri sesçe denkleştirme.

tescîl تسجيل *A. a.* deftere geçirme, kayda alma, kayıt defterine yazma.

tescîn تسجين *A. a.* (suçluyu) hapse atma, hapishaneye kapama.

teshîr تسحير *A. a.* sihir yapma, hile ile aldatma.

tesahhur تسخر *A. a.* maskaralık etme, elâlemi kendine güldürme.

t.kâr تسخركار *F. a.* maskaralığı, el aleme gülünç olmayı kendine iş edinmiş kimse.

tesahhun تسخن *A. a.* ısınma, kızma.

teshîr تسخير *A. a.* -i ele geçirme, -i elde etme; kazanma. **– eylemek** ele geçirmek.

teshîn تسخين *A. a.* -i ısıtma, -i kızdırma.

tesdîd تسديد *A. a.* -i uzunluğuna doğrultma.

tesdîs تسديس *A. a.* -i altıya bölme/-i altıya tamamlama, 2 (bir şekli) altı köşeli yapma, 3 *ed.* bir manzumenin her beytine dörder mısra ekleyerek onu altı mısralı bir bend hâline ge-

tirme, 4 *gökb.* iki gök cismi arasında 60 derecelik açı bulunma.

تسرع **teserru'** *A. a.* seğirtme, hızlı davranma.

تسری **teserrî** *A. a.* odalık edinme, cariye alma.

تسریب **tesrîb** *A. a.* -i gönderme.

تسریج **tesrîc** *A. a.* (hayvanı) eyerleme.

تسریح **tesrîh** *A. a.* (kadını) boşama.

تسریر **tesrîr** *T. a.* (birini) sevindirme.

تسریع **tesrî'** *A. a.* -i hızlandırma, -e hız kazandırma.

تسریعاً **tesrîan** *A. z.* hızlandırma suretiyle, hız vermek için.

تسریه **tesriye** *A. a.* gam ve kederi sürüp giderme.

تسطیح **testîh** *A. a.* -i yassı etme, yassı hâle getirme.

تسطیر **testîr** *A. a.* (bir emri/bir hükmü) yazma, satırlar hâlinde yazıya geçirme.

تسع **tüs'** *A. a.* dokuzda bir.

تسعه **tis'a** *A. s.* dokuz: *eflâk-i tis'a* "dokuz felek".

تسعید **tes'îd** *T. A.* (bir şeyi/durumu) uğurlu sayma, (bir şey/durum hakkında) "Uğurlu olsun" deme.

تسعیر **tes'îr** *A. a.* (bir malın/eşyanın) satış değerini belirleme, (bir mala/eşyaya) narh koyma.

تسعین **tis'în** *A. a.* doksan.

تسفیل **tesfîl** *A. a.* (birini) aşağılama, bayağı duruma düşürme.

تسفیه **tesfîh** *A. a.* (bir kimse için) "Alçaktır, alçağın biridir" deme.

تسقیم **teskîm** *A. a.* 1 hasta etme, hastalandırma, 2 (biri/bir şey için) "Sağlığı bozuktur, hastalıklıdır; doğru ve sağlıklı değildir." deme.

تسقیه **teskıye** *A. a.* (yeri) sulama, (araziye) su verme.

تسکن **tesekkün** *A. a.* yatışma, sükûn bulma.

تسکیر **teskîr** *A. a.* (birini) sarhoş etme.

تسکین **teskîn** *A. a.* 1 (bir şeyin şiddetini yatıştırıp) durgun ve dingin duruma getirme, 2 -i rahat ve huzura kavuşturma, -in kafa ve gönül dinginliği sağlama. **– etmek** -i yatıştırmak, -i durgun ve dingin duruma getirmek.

تسلب **tesellüb** *A. a.* 1 soyunma, 2 (eşi ölen kadın) süsten püsten arınıp matem elbisesi giyinme.

تسلح **teselluh** *A. a.* silâhlanma, silâh kuşanma.

تسلسل **teselsül** *A. a.* zincir halkaları gibi birbirine ulanıp gitme, kesintisiz olarak birbiri ardınca gelme, ardı sıra gelip birbirini izleme.

تسلط **tesellut** *A. a.* -e sataşma, (kendi işini/isteğini gerçekleştirmek için) başkasının haklarına saldırıp zora baş vurma.

تسلم **tesellüm** *A. a.* teslim olunan/verilen şeyi alma.

تسلی **tesellî** *A. a.* -i avutma, (herhangi bir sebeple üzgün, acılı, gönlü kırık bir kimseyi) güzel sözler, öğütler, sevinçli haberlerle rahatlatma. **– bulmak** avunmak. **– vermek** -i avutmak.

تسلیت **tesliyet**, تسلیه **tesliye** *A. a.* -e teselli verme, -i avutma. **– etmek/vermek** üzüntülü/acılı bir kimseyi avutma.

تسلی بخش **t.-bahş** *F. s.* teselli edici, avutucu (kimse/durum).

teslîh تسليح *A. a.* (askeri) silâhlandırma.

teslîh تسليخ *A. a.* (hayvanın) derisini yüzüp çıkarma.

teslît تسليط *A. a.* -i -e sataştırma, -i -in üstüne saldırtma.

teslîl تسليل *A. a.* (kılıcı) kınından çekip çıkarma/sıyırma.

teslîm تسليم *A. a.* 1 (bir şeyi/kimseyi) yerine/sahibine verme: *t.-i rûh* "can verme", 2 ileri sürülen bir şeyin doğru ve gerçek olduğunu kabul etme, 3 bir buyruğa/görüşe ister istemez boyun eğme, rıza gösterme, 4 selâm verme, esenlik dileme. **– etmek** doğru ve gerçek olduğunu kabul etmek.

teslîmiyyet تسليميت *T. a.* (bir buyruk ve görüşe) itirazsız boyun eğme, hiç tereddüt göstermeksizin birinin hükmüne uyma.

tesemmüm تسمم *A. a.* zehirlenme.

tesemmün تسمن *A. a.* semirme, şişmanlama.

tesmî' تسميع *A. a.* -i duyurma.

tesmîm تسميم *A. a.* (birini) zehirleme, zehir vererek öldürme.

tesmîn تسمين *A. a.* -i semirtme.

tesmiye تسميه *A. a.* 1 -e ad verme/koyma, 2 "Bismillâh" deme.

tesnîm تسنيم *A. a.* Cennette bir ırmağın adı.

tesevvî تسوى *A. a.* (bir yeri) düzleme, (bir yeri) düz duruma getirme.

tesvîd تسويد *A. a.* 1 -i karartma, ak iken kara hâle getirme, 2 müsvedde olarak yazma, 3 sonradan temize çekmek üzere yazılan yazı, karalama.

tesvîf تسويف *A. a.* -i (geçerli bir sebep olmaksızın) sonraya bırakma, savsaklayıp geciktirme.

tesvîl تسويل *A. a.* aslında çirkin ve kötü olan bir şeyi güzel gösterip aldatma; aldatmaca.

t.ât تسويلات *A. ç. a.* aldatmaya dönük şeyler, aldatmacalar.

tesviye تسويه *A. a.* 1 düzeltme, düz ve düzgün duruma getirme, 2 yapma, becerme, 3 bitirme.

teshîl تسهيل *A. a.* -i kolaylaştırma, kolay hâle getirme.

t.ât تسهيلات *A. ç. a.* kolaylıklar.

tesyâr تسيار *T. a.* gönderme.

teseyyüb تسيب *A. a.* kayıtsızlık, tembellik, uyuşukluk, üşengeçlik, ihmalcilik.

tesyîr تسيير *A. a.* 1 -i yürütme, -e yol aldırma: *t.-i sefâin* "gemileri yürütme". **– etmek** yürütmek. 2 -i gönderme.

tesyîl تسييل *A. a.* -i sel gibi akıtma.

teşâbüh تشابه *A. a.* (iki şey) birbirine benzeme, (iki şey arasındaki) benzerlik.

teşâtüm تشاتم *A. a.* sövüşme.

teşâcür تشاجر *A. a.* (kişiler) (ağaçların dalları gibi) birbirine girişip dövüşme.

teşârük تشارك *A. a.* (biriyle) ortak olma, ortaklık etme.

teşâur تشاعر *A. a.* şairlik taslama, şair geçinme.

teşâkül تشاكل *A. a.* (iki şey) birbirine uyma, (bir şey) başka bir şeyin şekline girme.

teşâkî تشاكى *A. a.* şikâyetleşme, (iki kişi) birbiriyle dertleşme.

teşe''üm تشأم *A. a.* -i uğursuz sayma, -e uğursuz gözüyle bakma.

teşâvür تشاور *A. a.* (birbiriyle) danışma, görüş alışverişinde bulunma.

تشبث **teşebbüs** *A. a.* (işe) sarılma, güçlü bir istek ve kesin bir niyetle işe girişme.

تشبك **teşebbük** *A. a.* (bir şeyin parçaları) balık ağı gibi birbirine geçme, (bir şey) ağ şeklini alma.

تشبه **teşebbüh** *A. a.* (bir şey) (bir şeye) benzeme, (bir şey) (bir şeyi) andırma.

تشبيب **teşbîb** *A. a.* ilkbahar ve sonbahar gibi mevsimleri/tabiat güzelliklerini dile getiren kaside mukaddemesi. Çoklukla gazel şeklinde düzenlenir.

تشبيك **teşbîk** *A. a.* -i ağ şekline koyma.

تشبيه **teşbîh** *A. a.* (bir şeyi) (başka bir şeye) benzetme. – **etmek** -i -e benzetmek.

تشتت **teşettüt** *A. a.* dağılma, dağınık duruma gelme.

تشتيت **teştît** *A. a.* -i dağıtma.

تشجيع **teşcî'** *A. a.* -i yüreklendirme

تشحيذ **teşhîz** *A. a.* 1 -i bileme, -i keskinleştirme, 2 *mec.* -i uyandırma, -in güç ve etkisini arttırma.

تشخص **teşahhus** *A. a.* 1 biçim kazanma, biçime bürünme, 2 (birinin) kişi olarak yapı ve niteliğini hatırlama, zihinde canlandırma.

تشخيص **teşhîs** *A. a.* 1 -i tanıma, - ayırıp seçme, (birinin/bir şeyin) kim, ne ve nasıl olduğunu anlama, 2 *tıp* (hastalığın) ne olduğunu belirleyip ortaya koyma, tanı, – **etmek** tanımak; kim, ne ve nasıl bir şey olduğunu anlamak/belirlemek.

تشدد **teşeddüd** *A. a.* şiddetlenme, yeğinlik ve sertliğini giderek arttırma.

تشديد **teşdîd** *A. a.* -i şiddetlendirme, -in yeğinlik ve sertliğini arttırma.

تشذب **teşezzüb** *A. a.* dağılma, dağınık hâle gelme.

تشرع **teşerru'** *A. a.* şeriate, yani: dinin buyruk ve yasaklarına uyma; davranışlarını dinin buyruk ve yasaklarına uydurma.

تشرف **teşerrüf** *A. a.* ... ile şeref kazanma.

تشريح **teşrîh** *A. a.* bitki, hayvan ve insanların yapısını, organlarının birbirleriyle olan ilgilerini inceleyen bilim, anatomi, 2 (bir konuyu) en ince noktalarına, en küçük ayrıntılarına kadar gözden geçirerek açıklama, anlaşılmadık ve eksik bir yanını bırakmaksızın gerçek çehresiyle gün yüzüne çıkarma.

تشريع **teşrî'** *T. a.* kanun koyma.

تشريف **teşrîf** *A. a.* 1 -e şeref verme, -i şereflendirme, 2 *T.* -e gitme, gidiş.

تشريفات **t.ât** *A. ç. a.* 1 yüksek dereceli devlet memurlarının makam ve rütbeleri göz önüne alınarak belirlenip yürürlüğe konan öncelik ve sonralıkları usulü, 2 resmî günlerde, alay ve bayramlaşmalarda, huzura çıkacaklarında devlet ileri gelenlerinin sıralarına ve sınıflarına, elçilerin kabul biçimlerine ve rütbe ve nişanların verilmesiyle ilgili işlere bakan daire, 2 *mec.* merasim, ciddiyet, içtenlikli olmayan davranış/ilişki.

تشريق **teşrîk** *A. a.* 1 ışıklandırma, aydınlatma, parlatma, 2 doğuya yönelme, yönünü doğuya çevirme: *eyyâm-i teşrîk* "Zilhicce ayının on birinci, on ikinci ve on üçüncü günleri".

teşrîk تشريك *A. a.* 1 (birini) ortak etme, 2 *din* Yüce Yaratıcı'ya ortak koşma.

tişrîn تشرين *A. a.* (*T. k. dili:* **teşrîn**) Rûmî aylardan sonbahar mevsimine rastlayan sekizinci ve dokuzuncu ayların adı; birincisine "teşrîn-i evvel", ikincisine "teşrîn-i sânî" denilir.

teşa''ub تشعب *A. a.* bölünüp kollara ayrılma, kol kol, bölük bölük olma.

teşa''ur تشعر *A. a.* kıllanma.

teşa'şu' تشعشع *A. a.* 1 parlaklık ve göz kamaştırıcılık kazanma, 2 görkemlilik, gösterişlilik.

teş'îb تشعيب *A. a.* -i birkaç bölüğe/kola ayırma, bölük bölük etme.

teşeffî تشفى *A. a.* 1 (hastalık) iyileşme, sağalma, 2 öfke ve kin beslediği birinden öc almakla içi soğuma.

teşakkuk تشقق *A. a.* yarılıp ayrılma.

teşekkür تشكر *A. a.* şükür etme, gördüğü iyiliğe/yardıma övgü ile karşılık verme.

teşekkük تشكك *A. a.* şüphelenme, şüpheye düşme.

teşekkül تشكل *A. a.* şekle girme, biçim kazanma, şekillenme, bir biçimde varlık kazanma.

teşekkî تشكى *A. a.* (bir haksızlığı, bir kötülüğü) yana yakıla dile getirme.

teşkîk تشكيك *A. a.* -i şüphe içinde bırakma, -i şüpheye düşürme. **– ettirmek** -in şüpheye düşmesine yol açmak.

teşkîl تشكيل *A. a.* 1 -e şekil verme, -i bir şekle/kılığa sokma, bir biçimde varlık kazandırma, 2 kurma, -e bir kurum varlığı/niteliği kazandırma.

teşelşül تشلشل *A. a.* (su) atılarak akma, şarıltı ve çağıltı ile yukarıdan aşağıya dökülme.

teşemmüs تشمس *A. a.* güneş vurma, güneş ışıklarının etkisinden rahatsız olma.

teşemmu' تشمع *A. a.* bal mumu görüntüsü kazanma.

teşemmüm تشمم *A. a.* -i koklama.

teşmîr تشمير *A. a.* sıvama, yukarı doğru çekip toplama, aşağıdan yukarı doğru katlama.

t.-i sâk تشمير ساق *F. a.* baldırı/paçaları sıvama, yani: *mec.* (bir işe girişmek için) hazırlanma.

teşmî' تشميع *A. a.* -i erimiş bal mumuna batırmak.

teşmîl تشميل *A. a.* 1 ihrama bürünme, 2 kapsama, içine alma, ilgi alanı içinde bulunma/sayma.

teşmîm تشميم *A. a.* -i koklatma.

teşennüc تشنج *A. a.* 1 buruşma, buruşuk bir görünüm kazanma, 2 *tıp* (*T. halk dili:* **teşeniş**) (yara) azma; el ve ayak adalelerindeki bozulmayla titreme biçiminde ortaya çıkan bir tür sinir hastalığı.

teşennüf تشنف *A. a.* küpe takma.

teşnegî تشنكى *F. a.* susuzluk.

teşne تشنه *F. s.* 1 susuz, 2 *mec.* pek istekli, çok hevesli.

t.gân تشنكان *F. ç. a.* 1 susamışlar, 2 *mec.* pek istekli olanlar, çok hevesliler.

t.-leb تشنه لب *F. s.* susuzluktan dudağı kurumuş (kimse).

t.-dil تشنه دل *F. s. mec.* pek istekli (kimse).

تشنیع **teşnî'** *A. a.* -i kötüleme, -in ayıbını söyleme, -i yerme. – **eylemek** -i kötülemek, -i yermek.

تشنیف **teşnîf** *A. a.* 1 (kulağa) küpe takma, 2 *T.* (güzel bir ses/bir haber/bir çağrı ve duyuru ile) kulağı süsleme.

تشنیف ساز **t.-sâz** *F. s.* (kulağı) süsleyici (nesne).

تشهد **teşehhüd** *A. a.* namazda oturma sırasında "ettehıyyâtü" duasını okuma. – **mıkdârı** söz konusu duayı okuyacak kadar olan zaman aralığı, kısa bir süre.

تشهی **teşehhî** *A. a.* iştahlanma, (bir şeyi) çok isteme, (bir şeye karşı) çok istek duyma.

تشهیر **teşhîr** *A. a.* 1 -e ün kazandırma, 2 -i meydana koyma, (herkese) gösterme, bildirme, 3 (silâh vb.'yi) çekip sıyırma, gösterme. – **etmek/eylemek** -i -e göstermek, -in (herkesçe) görülmesini sağlamak.

تشوش **teşevvüş** *A. a.* karışma, karma karışık olma.

تشوق **teşevvuk** *A. a.* aşırı istek gösterme.

تشویر **teşvîr** *A. a.* 1 satılık hayvanı pazara çıkarıp alıcılara gösterme, 2 (bir kimseye) kendisini utandıracak bir davranışta bulunma.

تشویش **teşvîş** *A. a.* 1 -i karma karışık etme, -i karıştırma, 2 karışıklık. – **etmek** -i karıştırmak.

تشویشات **t.ât** *A. ç. a.* karışıklıklar.

تشویق **teşvîk** *A. a.* 1 özendirme, istek ve özlem uyandırma, 2 kışkırtma. – **etmek** 1 özendirmek, isteklendirmek, 2 kışkırtmak.

تشیخ **teşeyyuh** *A. a.* 1 kendini yaşlı gösterme, yaşlıymış gibi görünme/davranma, 2 şeyhlik taslama.

تشید **teşeyyüd** *A. a.* yüksek ve sağlam olma.

تشیطن **teşeytun** *A. a.* şeytanlık etme, şeytanca davranma, şeytanlaşma.

تشیع **teşeyyu'** *A. a.* Şiîliğe girme, Şiîliği kabul etme.

تشیید **teşyîd** *A. a.* -i yüksek ve sağlam yapma/duruma getirme, 2 güçlendirme, güç kazandırma.

تشییع **teşyî'** *A. a.* (yola giden birini) ayrılık yerine kadar götürüp orada vedalaşma, geçirme; *zıddı:* **istikbâl**.

تصاحب **tesâhub** *A. a.* -e sahip çıkma, -i sahiplenme/-i koruyup kollama.

تصادف **tesâdüf** *A. a.* -i aramaksızın bulma, karşısına çıkma, rast gelme.

تصادفاً **t.en** *A. z.* rastlantı sonucu olarak, aramaksızın.

تصادفی **tesâdüfî** *A. s.* rast gele olan, rast gelelikle ilgili bulunan.

تصادم **tesâdüm** *A. a.* çarpışma, (sert/katı iki şey) birbirine çarpma.

تصارع **tesâru'** *A. a.* güreşme, birbiriyle güreş tutma.

تصاریف **tesârîf** *A. ç. a.* tasrifler, *bk.* **tasrîf**.

تصاعد **tesâud** *A. a.* yukarı çıkma /yükselme, ağma.

تصاغر **tesâğur** *A. a.* 1 küçük görünme, 2 kendini küçük gösterme.

تصانیف **tesânîf** *A. ç. a.* kitaplar, eserler; *bk.* **tasnîf**.

تصاویر **tesâvîr** *A. ç. a.* resimler; *bk.* **tasvîr**.

تصحیح **tashîh** *A. a.* 1 -i düzeltme, (yanlış/asılsız bir şeyin) doğrusunu/

aslını bildirme, 2 (yanlış yazılmış bir harf/kelime/söz vb.'yi) doğrusunu yazarak değiştirme, doğru biçime sokma. – **etmek** 1 düzeltmek, düzgün hâle koymak, 2 doğrusunu yazmak.

تصحيف **tashîf** *A. a.* (yazıda) (harfi/kelimeyi) yanlış yazma, (kelimenin) aslını değiştirip bozma.

تصدر **tesaddür** *A. a.* başa geçip oturma, (toplantıda) baş köşeye/en rütbeli kimsenin oturduğu yere oturma.

تصدع **tesaddu'** *A. a.* dağılma, ayrılma, yarılıp çatlama.

تصدق **tesadduk** *A. a.* sadaka verme, (yoksullara/ihtiyaç sahiplerine) para yardımı yapma.

تصدى **tesaddî** *A. a.* (bir işe) başlama, girişme, kalkışma. – **kılmak** başlamak, girişmek.

تصدير **tasdîr** *A. a.* 1 (yazar) (kitabına/eserine) önsöz koyma, 2 yazma, kaleme alma. – **eylemek** yazmak.

تصديع **tasdî'** *A. a.* baş ağrıtmak, (birinin) başını ağrıtmak.

تصديق **tasdîk** *A. a.* (birinin sözüne) "Doğrudur/Gerçektir" deme, (bir sözü) doğrulama.

تصديقاً **t.an** *A. z.* doğrulama, "Doğrudur" deme suretiyle.

تصرف **tesarruf** *A. a.* 1 (genel anlamda) kullanma. – **etmek** kullanmak, 2 dilediğini yapmak suretiyle elinde bulunan güçle yönetme, 3 -i elde bulundurma, (bir malın/bir mülkün sahibi olarak) dilediğince kullanma, 4 saçıp savurmadan kullanma, israftan sakınma, 5 gereğince ve yerli yerinde kullanarak arttırma.

تصريح **tasrîh** *A. a.* açık söyleme, açık açık bildirme, açıklama, açığa vurma.

تصريحاً **t.an** *A. z.* açıkça söyleyerek/bildirerek.

تصريف **tasrîf** *A. a.* 1 (Yüce Yaratıcı) dilediği gibi değiştirip başkalaştırma, dilediğince yönetme ve yönlendirme. Bu anlamda çoklusu تصريفات **tasrîfât**'tır. 2 *dilb.* çekim. – **etmek** çekmek.

تصعب **tesa"ub** *A. a.* güçleşme, güç hâle gelme.

تصعد **tesa"ud** *A. a.* yukarı çıkma, ağma; yukarı çıkıp çevreye yayılma.

تصعيب **tas'îb** *A. a.* -i güçleştirme; *zıddı:* تسهيل **teshîl**.

تصعيد **tas'îd** *A. a.* -i yukarı çıkarma, -i ağdırma.

تصغير **tasğîr** *A. a.* -i küçültme.

تصفى **tesaffî** *A. a.* durulanma, duruluk kazanma.

تصفيح **tasfîh** *A. a.* 1 el çırpma, el ayalarını birbirine vurarak ses çıkarma, 2 (bir şeyi) yayvan duruma getirme, ince tabaka hâline getirme.

تصفير **tasfîr** *A. a.* ıslık çalma, ıslıkla haberleşme.

تصفيف **tasfîf** *A. a.* -i sıralama, -i sıraya dizme, -i diziler hâline getirme.

تصفيق **tasfîk** *A. a.* (kuş) kanat çırpma.

تصفيه **tasfiye** *A. a.* -i arıtma, -i arı duru hâle getirme.

تصقيل **taskîl** *A. a.* -i cilâlama, -i düzgün, parlak ve kaygan hâle getirme.

تصلب **tesallüb** *A. a.* 1 katılaşma, 2 (dinî konularda) katı ve tutucu olma.

تصلف **tesallüf** *A. a.* (kendi ölçüsünün ve değerinin yüksekliğini ileri süre-

rek) övünme, değerini olduğundan fazla gösterip başkalarının övgüsünü sağlamak suretiyle bu iddiasını doğrulatma.

تصليب **taslîb** *A. a.* -i katılaştırma, -i katı hale getirme.

تصليه **tasliye** *A. a.* (Hz. Peygamber'e) salevat getirme, "Salla'llâhü aleyhi ve sellem", yani: "Allah'ın dua ve övgüsü üzerine olsun" deme.

تصميم **tasmîm** *A. a.* (bir şeye) kesin olarak geri dönmemek üzere niyet etme, geri dönmesiz niyet.

تصنع **tesannu'** *A. a.* (bir şeyi) (sanat süsüyle donatarak ve gereksiz emek harcayarak) olduğundan daha iyi, daha süslü ve daha değerli gösterme.

تصنيع **tasnî'** *A. a.* 1 -e sanat bakımından son derecede ustalıklı bir biçim ve görünüm kazandırma, olanca ustalığını sergileyerek çok güzel ve değerli bir eser yapma/ortaya koyma, 2 düzmece/sahte olarak yapma.

تصنيعات **t.ât** *A. ç. a.* düzmece şeyler.

تصنيف **tasnîf** *A. a.* 1 bölük bölük, takım takım ayırma, 2 yapma, meydana getirme, var etme. – **etmek** meydana getirmek, (bir çalışmayı) kitaplaştırmak.

تصنيفات **t.ât** *A. ç. a.* kitap hâline getirilmiş çalışmalar, kitaplar.

تصور **tesavvur** *A. a.* 1 zihinde canlandırma, düşünce olarak biçimlendirme, varmış gibi göz önüne getirme, 2 düşünce, niyet, maksat. – **etmek** zihinde canlandırmak, düşünmek.

تصورى **tesavvurî** *A. s.* dış varlığı olmayan, zihinde var edilmiş olan (şey).

تصوف **tesavvuf** *A. a. fels.* Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşma yolu, dünya bağlarından ve nefsin kötü isteklerinden tamamen sıyrılarak ergin insan olma amacı ile girilen/tutulan yol; Tanrı, varlık ve var oluş hakkında birtakım temel görüşleri olan dinî ve felsefî akım.

تصويب **tasvîb** *A. a.* -i doğru bulma, -in doğru olduğunu bildirme, (bir kimsenin sözüne ve işine) "Doğrudur" deme. – **etmek** doğrulamak, "Doğrudur" demek.

تصويت **tasvît** *A. a.* seslenme, ses çıkarma.

تصوير **tasvîr** *A. a.* 1 -e biçim verme, -i biçimlendirme, -i bir kılığa koyarak sunma, sözle/yazıyla anlatma, 2 (bir şeyin) benzerini yapma, resmini çizme, 3 resim.

تضاد **tezâd** *A. a.* 1 (iki şey) birbirine karşı olma, (iki şey arasında) karşıtlık ilişkisi bulunma, 2 *ed.* anlatımda anlamca birbirine karşıt iki kelimeyi bir bağlam içinde kullanma.

تضاعف **tezâuf** *A. a.* çoğalma, iki kat artma.

تضرر **tezarrur** *A. a.* zarara uğrama, zarar görme.

تضرع **tezarru'** *A. a.* (Tanrı'ya) benliğini ezip yok ederek yalvarma, yakarma; yakarış.

تضعيف **taz'îf** *A. a.* 1 -i iki kat etme, -i bir o kadar arttırma, çoğaltma, 2 -i zayıflatma, -in zayıflamasına yol açma.

تضليل **tazlîl** *A. a.* (birini) doğru yoldan çıkarma, (birinin) kötü/yanlış yola sapmasına sebep olma.

tezammün تضمن *A. a.* -i içine alma, içinde bulundurma. – **etmek** içinde bulundurmak.

tazmîd تضميد *A. a.* (yaraya) merhem sürme.

tazmîn تضمين *A. a.* 1 (sebep olunan zarar ve ziyanı/borcu) ödeme, 2 bir nesneyi başka bir nesne içine katma, 3 *ed.* başka bir yazarın sözüne kendi sözü içinde yer verme. – **etmek** başkasının sözüne kendi sözü içinde yer vermek.

tezayyuk تضيق *A. a.* daralma, sıkışma.

tazyî' تضييع *A. a.* harcama, elden çıkarma, tüketme: *t.-i evkât* "vakti harcama/tüketme".

tazyîk تضييق *A. a.* -i daraltma, -i baskı altında bırakma, -i sıkıştırma. – **etmek** -i baskı altında bırakmak, -i sıkıştırmak, -i zorlamak.

tetâbuk تطابق *A. a.* (iki şey) (birbirine) uyma/uygun düşme: *t.-ı ârâ* "görüşlerin birbirine uygun düşmesi".

tetâvül تطاول *A. a.* 1 uzama, uzun sürme, 2 el uzatma, haksızlık etme, zor kullanarak başkasının hakkını elinden alma.

tetâyür تطاير *A. a.* dağınık olma, oraya buraya serpilme.

tetabbüb تطبب *A. a.* tabiplik taslama, ilgisi ve bilgisi olmadığı halde tabipmiş gibi görünme.

tatbîk تطبيق *A. a.* 1 -i -e uydurma, -i -e uygun duruma getirme, 2 -i -e ile karşılaştırıp uygun olup olmadığına bakma. – **etmek** uydurmak, uygulamak.

t.an تطبيقاً *A. z.* -in uygunluğuna bakarak, … ile karşılaştırmak suretiyle.

tathîn تطحين *A. a.* öğütme.

tetarruk تطرق *A. a.* yol bulma, (bir yolla) -in içine girme.

tatrîb تطريب *A. a.* istek ve heves uyandırma.

tatlîk تطليق *A. a.* (erkek) eşini boşama.

tatliye تطليه *A. a.* (sıva, boya, renk verici nesne vb. ile) sıvama, kaplama, boyama.

tatmîn تطمين *A. a.* 1 gönül doygunluğu ve durgunluğu verme, 2 (istenen şeyin elde edilmesiyle/olmasıyla) gönül doygunluğuna erme; doygunluk hâli. – **etmek** gönül doygunluğu ve durgunluğu vermek.– **olmak** gönül doygunluğuna ermek, doygunluk hâline kavuşmak.

tetavvu' تطوع *A. a.* nafile namaz kılma.

tetavvuk تطوق *A. a.* boyuna gerdanlık vb. takma.

tatvîl تطويل *A. a.* (sözü) uzatma.

t.ât تطويلات *A. ç. a.* can sıkıcı uzun ve gereksiz sözler.

tetahhür تطهر *A. a.* (maddî ve manevî olarak) temizlenme, arınma.

tathîr تطهير *A. a.* (maddî ve manevî yönden) temizleme, arındırma: *t.-i kalb* "kalbi temizleme", *t.-i libâs* giysiyi temizleme".

tetayyüb تطيب *A. a.* güzel koku sürünme.

tetayyür تطير *A. a.* -i uğursuz sayma, uğursuzluğa yol açacakmış duygusuna kapılma.

tatyîb تطييب *A. a.* beğenme duygusunu okşama, zevk verme, hoşlandırma: *t.-i hâtır* "gönlünü hoş etme".

تظاهر **tezâhür** *A. a.* 1 (iki şey) birbirine görünme, 2 belirme, ortaya çıkma, 3 yardımlaşma, birbirini destekleme.

تظاهرات **t.ât** *A. ç. a.* destek ve yardım amaçlı gösteriler.

تظلل **tezallül** *A. a.* gölgelenme, gölgede bulunma.

تظلم **tezallüm** *A. a.* yanıp yakılma, (uğradığı haksızlık, gördüğü kötülük karşısında) sızlanma, düştüğü kötü durumu dile getirme.

تظلم حال **t.i hâl** *F. a.* düştüğü durumu yanıp yakılarak anlatıp boyun bükme, merhamet dileme.

تعادل **teâdül** *A. a.* (iki şey) birbirine denk olma, (iki şey arasındaki) denklik hâli.

تعادی **teâdî** *A. a.* (ik taraf) birbirine düşmanlık etme.

تعارض **teâruz** *A. a.* (görüş, düşünce, yargı vb. bakımından) birbirine karşı olma.

تعارف **teârüf** *A. a.* herkesçe bilinme/tanınma.

تعاسر **teâsür** *A. a.* (bir şey) güçleşme.

تعاضد **teâzud** *A. a.* 1 kol kola girme, 2 *mec.* birbirini destekleme.

تعاطف **teâtuf** *A. a.* birbirine sevgi besleme, birbirine sevgi ve esirgeyişle davranma.

تعاطی **teâtî** *A. a.* verişme, birbirine verme: *t.-i mekâtîb* "mektuplaşma".

تعاظم **teâzum** *A. a.* göze büyük görünme.

تعاقب **teâkub** *A. a.* birbirini izleme, birbirinin ardı sıra yürüme: *t.-i leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün birbirini izlemesi". – **etmek** birbirini izlemek.

تعاقد **teâkud** *A. a.* sözleşme, (iki kişi) aralarında sözleşme yapma.

تعالی **teâlî** *A. a.* yüksek olma; yükseklik kazanma, yükselme. – **etmek/eylemek** yükselmek.

تعالی پرور **t.-perver** *F. s.* yükselmeyi gerekli gören ve o yolda girişimlerde bulunan (kimse).

تعالی‌الله **teâla'llâh** "Allah yükseltsin" anlamında dua cümlesi.

تعامل **teâmül** *A. a.* bir yerde/bir işte ötedenberi uygulanagelen, usul ve adet değeri kazanan davranış, yerine getiriş tarzı.

تعامی **teâmî** *A. a.* görmezlenme, görmez görünme, görmezden gelme. – **etmek** görmezden gelmek.

تعانق **teânuk** *A. a.* (iki kişi) birbirinin boynuna sarılma.

تعاون **teâvün** *A. a.* yardımlaşma.

تعاهد **teâhüd** *A. a.* sözleşme.

تعب **teab** *A. a.* 1 yorgunluk, 2 eziyet. – **etmek** eziyet etmek.

تعبد **teabbüd** *A. a.* 1 (Tanrı'ya) kulluk etme, kulluk görevlerni yerine getirme, 2 (birine karşı) aşırı derecede yaltaklanma, tapınırcasına yakınlık gösterisinde bulunma. – **etmek** 1 (Tanrı'ya) kulluk etmek, 2 (birine) tapınırcasına yaltaklanmak.

تعبس **teabbüs** *A. a.* yüzünü ekşitme.

تعبیر **ta'bîr** *A. a.* 1 (düşündüğünü, anlatmak istediğini) kelime ve söz kalıplarıyla aktarma, (düşünceyi) söz kalıplarına dökerek dile getirme, 2 söz, deyiş, 3 (düş) yorma. – **etmek** söze dökmek, dile getirmek.

تعبیر مشهور **t.-i meşhûr** *F. a.* atasözü değeri kazanmış, halk arasında yayılmış olan sözler.

تعبيه **ta'biye** *A. a. ask.* (askeri) uygun ve seçilip belirlenmiş yerlere koyup yerleştirme.

تعبية الجيش **ta'biyetü'l-ceyş** *A. a. ask.* askeri durumun ve yerin gereğine göre yerleştirme bilgi ve tekniği.

تعجب **teaccüb** *A. a.* şaşma, şaşakalma.

تعجل **teaccül** *A. a.* acele etme, acelecilik etme.

تعجيب **ta'cîb** *A. a.* (birini) şaşırtma, hayrete düşürme.

تعجيز **ta'cîz** *A. a.* (birine) sıkıntı verme, (birinin) canını sıkma. **– etmek** sıkıntı vermek.

تعجيل **ta'cîl** *A. a.* 1 acele etme, sabırsızlık gösterme, 2 çabuklaştırma, (bir işin) bir an önce yapılıp bitirilmesini isteme.

تعجين **ta'cîn** *A. a.* -i yoğurma, -i hamur hâline getirme.

تعداد **ta'dâd** *A. a.* sayma. **– olunmak** sayılmak.

تعدد **teaddüd** *A. a.* birden çok olma, sayısı artma. *t.-i zevcât* "bir adamın birden çok eşi olma".

تعدى **teaddî** *A. a.* 1 -i aşma, öteye geçme, 2 haksızlık ve zorbalık etme, zarar verme, kan dökme, 3 (bir konuda) aşırıya kaçma, aykırı davranma, belli sınırları tanımama, 4 *dilb.* fiilin anlattığı oluş ve kılışın kişi ve nesne üzerindeki etkisi, geçişlilik.

تعديات **teaddiyât** *A. ç. a.* zorbalıklar, zulümler.

تعديل **ta'dîl** *A. a.* 1 (iki tarafı) denkleştirme, dengeye getirme, 2 -i dengeli hâle getirme, değiştirerek hafifletme, 3 değişiklik.

تعديه **ta'diye** *A. a.* 1 geçirme, öteye taşırma, 2 *dilb.* geçişsiz ya da geçişli fiil tabanlarını belli ekler getirerek geçişli ve ettirgen yapıya sokma.

تعذر **teazzür** *A. a.* 1 mümkün olmama, yapılamama, 2 güç olduğunu ileri sürme, affını isteme.

تعذيب **ta'zîb** *A. a.* -i zorlama, -e eziyet etme, -i sıkıntıya sokma.

تعذير **ta'zîr** *A. a.* asılsız özürler ileri sürme, bahane arama.

تعرض **tearruz** *A. a.* 1 -e ilişme, -e takılma, -e sataşma, 2 -e saldırma; saldırı.

تعرضى **tearruzî** *A. s.* saldırı biçiminde olan; *zıddı:* تدافعى **tedâfüî.**

تعرف **tearrüf** *A. a.* (bir şeyi) araştırarak bilme/tanıma.

تعرفه **ta'rife** *A. a.* açıklama kağıdı, üzerinde açıklayıcı bilgi bulunan yazı.

تعرق **tearruk** *A. a.* terleme.

تعرى **tearrî** *A. a.* soyunma, -den sıyrılma/uzaklaşma.

تعريب **ta'rîb** *A. a. dilb.* (başka dilden alınan kelimeyi) Arapçalaştırma.

تعريض **ta'rîz** *A. a.* 1 (dille/sözle) sataşma, 2 *ed.* örtülü bir şekilde dokundurma.

تعريف **ta'rîf** *A. a.* 1 (bir şeyi) etraflıca, ayrıntılı olarak anlatma, iyice anlaşılacak biçimde bildirme, 2 bir şeyin ne ve nasıl olduğunu anlatan söz, 3 *dilb.* (Arapçada) bir adı, önüne "harf-i tarif, yani: belirlilik harfi" denen ال katarak, ya da belirli bir ada katmakla belirtme.

تعريق **ta'rîk** *A. a.* (hastayı) terletme.

تعريه **ta'riye** *A. a.* -i soyma, -i sıyırma, -i üzerinden atma, -i kirden arındırma.

تعرية نفس **t.-i nefs** *F. a.* benliği kötülük kirinden arındırma.

تعزز **teazzüz** *A. a.* 1 değer kazanma, ululuk sahibi olma, 2 kendini değerli görme, (başkalarına karşı) ululuk/üstünlük taslama.

تعزير **ta'zîr** *A. a.* azarlama, kınama.

تعزيه **ta'ziye** *A. a.* baş sağlığı dileme, "Başınız sağ olsun" deme.

تعسر **teassür** *A. a.* güçleşme.

تعسير **ta'sîr** *A. a.* -i güçleştirme.

تعشق **teaşşuk** *A. a.* -e gönül verme, -e âşık olma.

تعشير **ta'şîr** *A. a.* 1 (mahsulün) onda birini alma, 2 -i ona bölme/ona tamamlama.

تعصب **teassub** *A. a.* 1 taraftarlık, yandaşlık, 2 yandaş olmakta aşırıya kaçma, bağnazlık.

تعصب جاهلانه **t.-i câhilâne** *F. a.* cahilce yandaşlık, yandaşlıkta cahil kimseye yaraşır ölçüde aşırılık.

تعصير **ta'sîr** *A. a.* (bir şeyi) (içindeki öz suyu/yağı çıkarmak için) sıkma.

تعطر **teattur** *A. a.* güzel koku sürünme.

تعطف **teattuf** *A. a.* görüp gözetme, iyilikte bulunma.

تعطيل **ta'tîl** *A. a.* 1 işi durdurma, boşlama, 2 çalışmaz/iş görülmez duruma getirme, 3 çalışmama, geçici olarak işi bırakma, 3 durdurma, kesme.

تعظم **teazzum** *A. a.* büyüklük satma/taslama, kurulma.

تعظيم **ta'zîm** *A. a.* -i ululama, -e büyük sayıp saygılı davranma.

تعظيماً **t.en** *A. z.* ululamak suretiyle/amacıyla.

تعفف **teaffüf** *A. a.* iffetli olma, kendini ırz ve namusa dokunacak şeylerden kaçındırma.

تعفن **teaffün** *A. a.* kötü kokma, leş gibi koku yayma/salma. **– etmek** kokuşmak.

تعقد **teakkud** *A. a.* 1 düğümlenme, bağlanma, 2 kapalı, anlaşılmaz olma.

تعقل **teakkul** *A. a.* akıl erdirme, zihnen anlayıp kavrama.

تعقيب **ta'kîb** *A. a.* 1 -in ardı sıra gitme/gelme, -i izleme, 2 -in ardına düşme. **– etmek/eylemek** -in ardı sıra gitmek, -i izlemek.

تعقيد **ta'kîd** *A. a.* 1 -i düğümleme, 2 *ed.* sözü kör düğüm etme, ne denildiği anlaşılmaz duruma sokma.

تعلق **tealluk** *A. a.* 1 (bir şeyle) ilgi ve bağı olma, ilişki, 2 sevme, sevgi duyma; sevgi, ilgi.

تعلل **teallül** *A. a.* (bir işi yapmayı geri bırakmak için/bir işi yapmayı istememekten ötürü) sebep ve bahane gösterme.

تعلم **teallüm** *A. a.* öğrenme, bilgi edinme.

تعلى **teallî** *A. a.* yükselme, yükseğe çıkma/erişme.

تعليق **ta'lîk** *A. a.* 1 -i asma, 2 -i askıda/asılı bırakma, (bir işin yapılmasını) (belli bir zamana) erteleme, 3 bir yazı türü.

تعليقات **t.ât** *A. ç. a.* bir kitabın ele aldığı konuları düzeltmek/açıklamak için yazılan şeyler, görüş ve düşünceler.

تعليل **ta'lîl** *A. a.* -i sebep ve gerekçe olarak ileri sürme.

تعليم **ta'lîm** *A. a.* 1 **-e** bilgi verme/aktarma, öğretme, öğretim, 2 -i yetiştirme, 3 *ask.* uygulamalı öğretim ve eğitim. **– etmek/eylemek** öğretmek.

تعليمات **t.ât** *A. ç. a.* bir resmî iş yerinde üstten asta verilen, iş görme sırasında uyulması gereken noktaları bildiren yazı. (Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.)

تعليه **ta'liye** *A. a.* 1 (bir nesneyi) yükseltme, belli bir yüksekliğin üzerine çıkarma, 2 (mektuba/yazıya) başlık koyma.

تعمد **teammüd** *A. a.* (bir işi) kesin bir niyet ve yönelişle, bilerek ve isteyerek yapma.

تعمداً **t.en** *A. z.* zihinde tasarlayarak, bilerek ve isteyerek.

تعمق **teammuk** *A. a.* derinleşme, derine/derinine inme.

تعمم **teammüm** *A. a.* genelleşme, yayılma, yaygın duruma gelme.

تعمى **teammî** *A. a.* kör olma, gözleri görmez duruma gelme.

تعمير **ta'mîr** *A. a.* 1 onarma, düzeltme, düzgün duruma getirme, 2 (bozuk, çalışmaz bir şeyi) çalışır, iş görür duruma getirme.

تعميق **ta'mîk** *A. a.* 1 -i derinleştirme, 2 (bir konuyu) iç yüzüne erişecek biçimde derinliğine araştırıp inceleme.

تعميم **ta'mîm** *A. a.* -i yaygınlaştırma, -i genelleştirme, -i her şeyi içine alacak duruma getirme.

تعميماً **t.en** *A. z.* ilgili her yere ait olmak üzere.

تعميه **ta'miye** *A. a. ed.* ebced hesabıyla söylenmiş bir tarih manzumesinde eklenmesi/çıkarılması gereken sayıyı ima ve işaret yoluyla gösterme.

تعنت **teannüt** *A. a.* herkesin yanlışını arama, onun bunun kusurunu/yanlışını bulmağa çalışma.

تعند **teannüd** *A. a.* direnme, ayak direme, düşüncesinden/niyetinden dönmeme.

تعنيف **ta'nîf** *A. a.* -i sert şekilde azarlama, paylama.

تعوج **teavvüc** *A. a.* eğrilme, eğri hâle gelme. **– etmek** eğrilmek.

تعوذ **teavvüz** *A. a.* (Tanrı'ya) sığınma, "Eûzü billâh" deme.

تعوض **teavvuz** *A. a.* karşılık alma, karşılık olarak alma.

تعوق **teavvuk** *A. a.* gecikme, oyalanıp eğlenme.

تعويذ **ta'vîz** *A. a.* nazar değmesinden/zarar gelmesinden koruma amacıyla takılan muska.

تعويض **ta'vîz** *A. a.* karşılık verme, karşılık olarak verme.

تعويق **ta'vîk** *A. a.* -i oyalama, -i oyalayıp geciktirme.

تعهد **teahhüd** *A. a.* -i üzerine alma, -i yüklenme, (bir işi yapacağına dair) söz verme.

تعيش **teayyüş** *A. a.* yaşama, geçinme; geçim. **– etmek** yaşamak, geçinmek

تعين **teayyün** *A. a.* 1 açık seçik görülme, bilinme, belirme, ortaya çıkma, 2 ün kazanma, ünlü olma, ünlü kimseler arasında adı anılma, ünlüler sırasına katılma.

تعييب **ta'yîb** *A. a.* ayıplama, kınama. **– etmek** ayıplamak, kınamak.

تعيير **ta'yîr** *A. a.* -i (suçunu yüzüne vurarak) utandırma.

تعيين **ta'yîn** *A. a.* 1 belli etme, açık seçik gösterme, 2 (bir memuriyete) getirme, atama, 3 (*T. halk dili*: **tayın**) *ask.* askere verilen azık, yiyecek.

teğâbün تغابن *A. a.* birbirini aldatma.
teğâfül تغافل *A. a.* bilmezliğe vurma, bilmez görünme, bilmezmiş gibi davranma. **– göstermek** bilmezliğe vurmak.
teğâyür تغاير *A. a.* başka başka olma, birbirine göre başkalık taşıma.
teğaddî تغدى *T. a.* beslenme.
tağdiye تغديه *A. a.* -i besleme, -e türlü besinler yedirme.
teğazzî تغذى *A. a.* beslenme.
teğarrüd تغرد *A. a.* (kuşlar) güzel sesle ötme, ötüşme.
tağrîb تغريب *A. a.* (birini) gurbete gönderme, kendi yurdundan ayırıp yad ele gönderme.
tağrîr تغرير *A. a.* (alış verişte) satıcı alıcıyı aldatma.
tağrîm تغريم *A. a.* (ödenmesi gereken şeyi) ödetme.
teğazzül تغزل *A. a.* 1 gazel söyleme, 2 kaside içine gazel formunda bir şiir katma..
teğassül تغسل *A. a.* yıkanma, bedeni temizleme, boy abdesti alma.
teğaşşî تغشى *A. a.* 1 -e bürünme, ...ile örtünme, 2 kendinden geçme, bayılma.
tağşîş تغشيش *A. a.* bir maddenin içine başka maddeler karıştırıp saflığını giderme/bozma.
tağşiye تغشيه *A. a.* 1 -i örtme, 2 (birini) bayılacak hâle getirme.
teğazzub تغضب *A. a.* öfkelenme, kızma.
tağtıye تغطيه *A. a.* -i örtme.
teğaffül تغفل *A. a.* bilmezlikten gelme, gaflet gösterme.
tağfîl تغفيل *A. a.* (birini) gafil avlama, beklenmedik bir sırada yakalama/zora düşürme.
teğallüb تغلب *A. a.* zorbalık, haksız ve kanunsuz bir şekilde el koyma.
teğallut تغلط *A. a.* yanılma.
teğallüf تغلف *A. a.* (kılıç, bıçak vb.) kınına girme.
teğallî تغلى *A. a.* "kalye" denilen güzel kokulu maddeyi sürünme.
tağlît تغليط *A. a.* 1 (biri için) "Yanıldı" deme, 2 -i yanıltma.
t.-ı his تغليط حس *F. a.* duyu yanılması.
tağlîz تغليظ *A. a.* 1 -i kaba yapma, 2 (sözü) kaba söyleme, (sözde) kabalık etme.
tağlîf تغليف *A. a.* (kılıç, hançer vb.'yi) kınına koyma.
tağlîk تغليق *A. a.* 1 -i kapama, 2 (sözü) kapalı söyleme.
tağliye تغليه *A. a.* 1 -i kaynatma, 2 değeri artma, pahalılanma.
tağmîd تغميد *A. a.* (kılıç, hançer vb.'yi) kınına koyma.
tağmîs تغميس *A. a.* -i -e batırma/daldırma.
tağannüc تغنج *A. a.* nazlanma, naz gösterme, kırıtma.
tağannî تغنى *A. a.* şarkı söyleme, gazel okuma, ırlama. **– etmek** şarkı söylemek.
tağniye تغنيه *A. a.* (birini) zenginleştirme.
teğavvül تغول *A. a.* renkten renge girme.
tağviye تغويه *A. a.* (birini) azdırıp yoldan çıkarma, saptırma.
teğayyüb تغيب *A. a.* kaybolma, göz önünden gitme.
teğayyür تغير *A. a.* başkalaşma, değişme, başka türlü olma.
tağayyüz تغيظ *A. a.* öfkelenme, hiddetlenme, kızma.

تغيم **tağayyüm** *A. a.* (gökyüzü) bulutlanma.

تغيير **tağyîr** *A. a.* -i başkalaştırma, değiştirme, -e başka bir durum ve nitelik kazandırma. **– vermek** başkalaştırmak.

تغييظ **tağyîz** *A. a.* (birini) öfkelendirme, kızdırma.

تف **tef** *F. a.* ısı, hararet. Kimi zaman anlamdaşı olan **tâb** ile birlikte bağlam öbeği kalıbında kullanılmıştır: *tef ü tâb.*

تفاح **tüffâh** *A. a.* elma.

تفاخر **tefâhur** *A. a.* 1 (taşıdığı yüksek değerler ve güzel nitelikleri sayıp dökerek) övünme, kendini övme, 2 (iki kişi) kendi nitelik ve üstünlüklerini sayıp dökerek söyleşme, övüşme.

تفاريج **tefârîc** *A. ç. a.* aralar, aralıklar; yırtıklar, yırtmaçlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

تفاريق **tefârîk** *A. ç. a.* hoşa giden ufak tefek şeyler, zarif ve seçme parçalar. Çoklukla hacıların getirdikleri hediyeler için kullanılmıştır. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

تفاسير **tefâsîr** *A. ç. a.* tefsirler; *bk.* تفسير **tefsir.**

تفاصيل **tefâsîl** *A. ç. a.* uzun ve ayrıntılı açıklamalar; *bk.* تفصيل **tafsîl.**

تفاضل **tefâzul** *A. a.* 1 (birbiriyle) üstünlük yarışına tutuşma, 2 (hesapta) fazlalık, artıklık.

تفاعيل **tefâîl** *A. ç. a.* tef'ileler; *bk.* تفعله **tef'ile.**

تفأل **tefe"ül** *A. a.* fal açma, fala bakma.

تفأل بالخير **t. bi'l-hayr** *A. a.* hayırla/hayır dileyerek fal açma.

تفاوت **tefâvüt** *A. a.* (iki şey) birbirinden farklı olma, birbirine benzememe; başkalık, fark.

تفتت **tefettüt** *A. a.* parçalanma, küçük parçalara bölünme.

تفته **tefte** *F. s.* ısınmış, kızmış, kızgın, sıcak.

تفتيت **teftît** *A. a.* -i parçalama, parça parça etme.

تفتيح **teftîh** *A. a.* geğirme.

تفتير **teftîr** *A. a.* bezginlik, gevşeklik verme.

تفتيش **teftîş** *A. a.* işlerin yolunda gidip gitmediğini, istenildiği gibi yapılıp yapılmadığını sorup araştırma, denetim.

تفتيق **teftîk** *A. a.* yarma, parçalama.

تفتيك **teftîk** *A. a.* (*T. k. dili:* **tiftik**) (pamuk, yün, keten vb.'yi) ditme.

تفتيل **teftîl** *A. a.* -i bükme, fitil hâline getirme.

تفتين **teftîn** *A. a.* 1 fitne çıkarma, karışıklık doğurma, 2 tutkun etme, tutkun hâle düşürme.

تفجر **tefeccür** *A. a.* şafak sökme, tan yeri ağarma.

تفجع **tefeccu'** *A. a.* bir kötü hadise karşısında üzülme, acı duyma.

تفجيع **tefcî'** *A. a.* acıtma, ağrıtma, ağrımasına yol açma.

تفحص **tefahhus** *A. a.* (bir şeyin, bir iş, durum ve olayın) iç yüzünü iyice ve derinliğine araştırma.

تفخر **tefahhur** *A. a.* öğünme.

تفخيم **tefhîm** *A. a.* 1 yüceltme, yüce sayma, 2 *dilb.* bir harfi kalın söyleme.

تفديه **tefdiye** *A. a.* kendini başkası uğruna feda etme, "Canım feda olsun" deme.

تفرج **teferrüc** *A. a.* 1 (içi açılmak için) kıra gitme, gezintiye çıkma, 2 içi açılma, gezip dolaşmakla iç sıkıntısından kurtulma.

تفرح **teferruh** *A. a.* içi açılma, sıkıntıdan uzaklaşma, ferahlama.

تفرد **teferrüd** *A. a.* tek olma, dengi bulunmama, eşi benzeri olmama.

تفرس **teferrüs** *A. a.* sezgi yoluyla anlama/sezgi yoluyla anlam verme. **– etmek** sezmek, sezerek anlamak.

تفرش **teferrüş** *A. a.* (halı, kilim vb.) döşenme.

تفرع **teferru'** *A. a.* 1 dallanma, dal budak salma, asıl konudan/hükümden başka konular/hükümler çıkma, 2 bölünme, birçok dala/bölüğe ayrılma, 3 kol hâlinde bir ana hattan ayrılma.

تفرعات **t.ât** *A. ç. a.* bir ana konuya bağlı küçük ve önemsiz konular, ayrıntılar, asıl konuyla doğrudan ilgisi bulunmayan, önem bakımından ikinci derecedeki şeyler.

تفرغ **teferruğ** *A. a.* -den vazgeçme, -den el çekme, -den uzaklaşma.

تفرق **teferruk** *A. a.* 1 birbirinden ayrılma, birbirine ayrı düşme, 2 dağılma, birlik ve bütünlüğü bozulma.

تفرقه **tefrika** *A. a.* 1 (düşünce ve görüşte) ayrılık, ittifaksızlık, 2 (iki şey) birbirine uymama, uygunsuzluk, 3 (gazete ve dergilerde) yazı dizisi.

تفریح **tefrîh** *A. a.* ferahlık verme, içini açma.

تفریخ **tefrîh** *A. a.* 1 içinden korkuyu atma, 2 filizlenme, gelişip büyüme.

تفرید **tefrîd** *A. a.* yalnızlığı seçme, bir köşede tek başına yaşama.

تفریش **tefrîş** *A. a.* (bir yeri) (çeşitli ev eşyalarıyla) döşeme.

تفریط **tefrît** *A. a.* eksik bırakma, kusurlu yapma, (bir şeyi/işi) olması gerekene göre yapmama; *zıddı:* افراط **ifrât.**

تفریع **tefrî'** *A. a.* dallandırma, dal dal etme, dallara ayırma.

تفریق **tefrîk** *A. a.* -i -den ayırma, (iki şeyi) birbirinden uzaklaştırma, 2 -i ayrı tutma, seçme.

تفزیع **tefzî'** *A. a.* sersemletme, belinletme, şaşkın şaşkın baktırma.

تفسخ **tefessuh** *A. a.* bozulma, çürüme, çürüyüp dağılma.

تفسیده **tefsîde** *F. a.* yanık, yanmış (nesne).

تفسیده دل **t.-dil** *F. s.* yüreği yanık (kimse).

تفسیده لب **t.-leb** *F. s.* dudağı kurumuş, çok susamış (kimse).

تفسیر **tefsîr** *A. a.* 1 -i açıklama, -in anlamını bildirme, -i açığa kavuşturma, -i anlaşılır kılma, 2 Kur'ân'ın ayetlerini ayrıntılı olarak açıklayarak gerekli görülen düşünce ve görüşleri belirtme, 3 Kur'ân'ın tamamının/bir ya da birkaç suresinin açıklaması olarak yazılmış kitap, 4 Kur'ân'ın anlamı başta olmak üzere, okunuşu, ayetlerin iniş sebepleri/yerleri vb. konuları ele alan ilim.

تفسیق **tefsîk** *A. a.* bir kimse için "Fâsıktır, yani: "Günahkârdır, kötü yoldadır" deme.

تفصم **tefassum** *A. a.* kırılma.

تفصیل **tefsîl** *A. a.* (bir şeyi) geniş, çok yönlü ve ayrıntılı bir şekilde inceleme/açıklama, 2 belirti, görüntü, ayrıntı.

تفضل **tefazzul** *A. a.* erdemlilik ve olgunluk iddiasında bulunma, erdemlilik taslama.

تفضيح **tefzîh** *A. a.* (birini) rezil duruma düşürme; ayıplarını, kötülüklerini ortaya saçmak suretiyle kimsenin yüzüne bakamaz duruma düşürme.

تفضيض **tefzîz** *A. a.* -i gümüşle kaplama.

تفضيل **tefzîl** *A. a.* (birini) üstün tutma, olumlu yönleri bakımından denklerinden üstün sayma.

تفطر **tefattur** *A. a.* yarılma, ayrılma.

تفطن **tefattun** *A. a.* kavrama, farkına varma, anlama.

تفطين **teftîn** *A. a.* anlatma, kavratma, farkına vardırma.

تفعله **tef'ile** *A. a. ed.* (aruzda) bir vezni oluşturan parçalardan biri.

تفقد **tefakkud** *A. a.* -i arayıp sorma, -in ne durumda olduğunu bilip öğrenmeye çalışma.

تفقه **tefakkuh** *A. a.* 1 fıkıh, yani: İslâm hukuku öğrenimi görme, 2 anlama.

تفقيه **tefkıye** *A. a.* 1 -i öğrenme, anlama, 2 fıkıh öğrenme.

تفك **tüfek** *F. a.* bilinen ateşli silâh.

تفكر **tefekkür** *A. a.* düşünme. **– etmek** düşünmek.

تفنك **tüfeng** *F. a. bk.* تفك **tüfek.**

تفنن **tefennün** *A. a.* bilgi edinme/kazanma, bilgi sahibi olma, 2 *ed.* sözü türlü türlü söyleme, aynı bağlamda yinelenen anlamı başka sözlerle dile getirme.

تفوض **tefavvuz** *A. a.* -i üstüne alma, yüklenme. **– etmek** üstüne almak.

تفوق **tefavvuk** *A. a.* üste çıkma, üstün olma: *dâiye-i tefavvuk* "üstünlük iddiası".

تفوه **tefevvüh** *A. a.* ağzından kötü söz çıkma, ağza alınmayacak bir sözü söyleme.

تفويض **tefvîz** *A. a.* (bir şeyi/bir işi) (birine) ısmarlama.

تفهم **tefehhüm** *A. a.* birden anlayamayıp zorlukla ve azar azar anlama/kavrama.

تفهيم **tefhîm** *A. a.* -i -e anlatma, (birinin) anlamasını sağlama. **– etmek** anlatmak.

تفيض **tefeyyuz** *A. a.* verim sağlayıp ilerleme, çalışılan yolda ileri gitme.

تفئيل **tef'îl** *A. a.* -e fal açtırma.

تقابل **tekâbül** *A. a.* karşılaşma, karşı karşıya gelme, karşılıklı duruş.

تقاتل **tekâtül** *A. a.* öldürüşme, birbirini öldürme.

تقادم **tekâdüm** *A. a.* 1 (zaman için) geçmiş bulunma, 2 zaman aşımına uğrama.

تقادير **tekâdîr** *A. ç. a.* Tanrısal hükümler, alın yazıları, takdirler, mukadderat.

تقاديم **tekâdîm** *A. ç. a.* sunulan hediyeler; *bk.* تقدمه **takdime.**

تقارب **tekârüb** *A. a.* (iki şey) yaklaşma, birbirine yakın gelme.

تقارن **tekârün** *A. a.* (iki şey) yan yana gelme.

تقارير **tekârîr** *A. ç. a.* takrirler; *bk.* تقرير **takrîr.**

تقاسم **tekâsüm** *A. a.* 1 yeminleşme, antlaşma, 2 bölüşme, paylaşma.

تقاسيط **tekâsît** *A. ç. a.* taksitler; *bk.* تقسيط **taksît.**

تقاص **tekâs(s)** *A. a.* (*T. k. dili:* **takas**) ödeşme, alacağını vereceğine karşılık sayma, bu yolla alacaklı ve borçlu durumdan çıkma.

تقاصر **tekâsur** *A. a.* bir şeyi yapmaya gücü yettiği hâlde çekinip yapmama.

تقاضا **tekâzâ,** تقاضی **tekâzî** *A. a.* 1 (borçlusunu) sıkıştırma, (alacaklı) borcunu ödemesini isteyerek (borçluya) çıkışma, 2 söylenme, çıkışma, diklenme, ileri geri konuşma, **– etmek/kılmak** söylenmek, diklenmek, ileri geri konuşmak.

تقاطر **tekâtur** *A. a.* damlama, damla damla dökülme. **– eylemek** damla damla dökülmek.

تقاعد **tekâud** *A. a.* 1 memuriyetten çekilme, emekli olma, 2 emekli, oturak.

تقاعدیه **tekâudiyye** *A. a.* emekli maaşı.

تقالیب **tekâlîb** *A. ç. a.* 1 değişmeler, biçim ve kılık değiştirmeler, 2 (torba, çuval, kese vb.'nin) içini dışına çevirişler; *bk.* تقلیب **taklîb.**

تقامر **tekâmür** *A. a.* kumar oynama.

تقاویم **tekâvîm** *A. ç. a.* takvimler; bk. تقویم **takvîm.**

تقبض **tekabbuz** *A. a.* 1 (bir şey) bozulup toplanma, çekilme, büzülme, 2 (bir kimse) hoşlanmadığı/sıkıntı duyduğu bir şeyden ötürü bunalma.

تقبل **tekabbül** *A. a.* kabul etme, alma.

تقبیح **takbîh** *A. a.* (bir şeyi/işi) kötüleme, kötü görüp o yolda söz söyleme.

تقبیل **takbîl** *A. a.* öpme. **– etmek** öpmek.

تقتیل **taktîl** *A. a.* çok sayıda öldürme.

تقدس **tekaddüs** *A. a.* son derecede temiz ve kutsal olma.

تقدم **tekaddüm** *A. a.* öne/ileri geçme, önde bulunma: *fazl-i tekaddüm* "önde bulunma/ileri geçme üstünlüğü/niteliği".

تقدمه **takdime** *A. a.* bir kimsenin kendinden büyük bir kimseye sunduğu hediye.

تقدیر **takdîr** *A. a.* 1 (Yüce Tanrı) dilediğini dilediği gibi yapma; her varlığı, her oluşu olmasını istediği gibi var etme, biçimlendirme, oldurma ve yönlendirme, 2 değer biçme, **– etmek** değer biçmek, değerini söylemek, 3 beğenme, değerini bilme. **– etmek** değerini bilmek. 4 durum, ihtimal: *alâ kile't-takdîreyn* "iki duruma/iki ihtimale göre".

تقدیس **takdîs** *A. a.* -i kutsama, -i her türlü eksiklik ve lekeden arınmış sayma.

تقدیم **takdîm** *A. a.* 1 -i öne/ileri geçirme. **– etmek** öne geçirmek, 2 yüksek bir kimsenin katına sunma, arz etme.

تقرب **tekarrüb** *A. a.* yaklaşma, yakınlaşma. **– etmek** yaklaşmak, yakınlaşmak.

تقرح **tekarruh** *A. a.* (çıban/yara) derinleşip büyüme.

تقرر **tekarrür** *A. a.* 1 yerleşme, yerleşip kalma, 2 karar altına alınma, kararlaştırılma.

تقریب **takrîb** *A. a.* 1 -i -e yaklaştırma/yakınlaştırma, 2 yol, vesile, bahane. تقریباً **t.en** *A. z.* yaklaşık olarak, aşağı yukarı.

تقریر **takrîr** *A. a.* 1 -i yerleştirme, 2 sözle anlatma, sözlü anlatım. **– eylemek** söylemek, sözle anlatmak. 3 bir konuyla ilgili resmî yazı.

تقریض **takrîz** *A. a.* 1 (kitap için) övme, 2 bu yolda yazılan manzum/mensur yazı.

تقریظ **takrîz** *A. a.* (bir kitabın) iyi yanları ile eksik ve yanlışlarını irdeleme.

takrî' تقريع *A. a.* söylenme, paylama, başa kakma.

takrîn تقرين *A. a.* -i -in yanına getirme/koyma, -i ile birlikte bulundurma.

taksît تقسيط *A. a.* belli zamanlarda ödenmek üzere bölünmüş borcun her bir bölüğü.

taksîm تقسيم *A. a.* 1 bölme, parça parça etme, parçalara ayırma, 2 *mat.* dört işlemden biri olan bölme, 3 (suyun) dağılım yeri, 4 Türk müziğinde faslın başında ve ortasında bir saz sanatçısının makamdan makama geçerek yaptığı gezinti.

takşîr تقشير *A. a.* (bir meyvenin) kabuğunu soyma.

tekassî تقصى *A. a.* (bir şeyin) aslını araştırma.

taksîr تقصير *A. a.* 1 bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmama, 2 suç işleme, kusurlu davranma. **– etmek** kusurlu davranmak.

tekattur تقطر *A. a.* damlama, damla damla akma.

taktîr تقطير *A. a.* (sıvıyı) damlatma, damlalar hâlinde dökme. **– etmek** damla damla dökmek.

taktî' تقطيع *A. a.* 1 -i parça parça kesme, 2 *ed.* aruzla yazılmış manzum bir sözü veznin parçalarına göre ayırarak okuma.

takfîl تقفيل *A. a.* -i kilitleme, -e kilit vurma.

takfîye تقفيه *A. a.* kafiyeleme, kafiyeli duruma getirme.

tekallüb تقلب *A. a.* dönme, değişme, başkalaşma.

tekallüd تقلد *A. a.* 1 takınma, kuşanma, 2 üzerine alma, yüklenme.

tekallus تقلص *A. a.* kasılma, toplanıp büzüşme.

tekallül تقلل *A. a.* azalma.

taklîb تقليب *A. a.* -i tersine çevirme, bir yandan öbür yana döndürme.

taklîd تقليد *A. a.* 1 -i takma, kuşanma, 2 (bir şeyin) aslına benzeterek sahtesini yapma, 3 benzetilerek yapılmış sahte şey, 3 dinleyenleri/izleyenleri güldürmek amacıyla onun bunun kılığının, konuşmasının, dediklerinin benzerini yapma.

taklî' تقليع *A. a.* -i yerinden/kökünden çekip çıkarma.

taklîf تقليف *A. a.* (gemiyi/mavnayı/kayığı) kalafatlama.

taklîl تقليل *A. a.* -i azaltma. **– etmek** azaltmak.

taklîm تقليم *A. a.* (tırnak, kamış vb.'yi) kesme.

tekavvüt تقوت *A. a.* beslenme; geçinme.

tekavvüs تقوس *A. a.* eğrilme.

tekavvî تقوى[1] *A. a.* güçlenme, güç kazanma.

takvâ تقوى[2] *A. a.* (Allah korkusuyla) sakınma, korunma; öte dünyada zararı dokunacak işlerden ve davranışlardan uzak durma.

takvîb تقويب *A. a.* (yeri) kazma, (bir şeyi) yerinden çekip koparma.

takviyet تقويت *A. a. bk.* **takviye**. **– bulmak** güçlenmek, **– vermek** güçlendirmek.

takvîd تقويد *A. a.* yedme, yanında/yedeğinde götürme.

takvîs تقويس *A. a.* eğriltme, yay şekline sokma.

تقویل **takvîl** *A. a.* "Şu kişi şöyle dedi" diyerek bir kimseye söylemediği sözü yükleme.

تقویم **takvîm** *A. a.* 1 (eğri bir şeyi) doğrultma, 2 yılın aylarını, günlerini, yıl içindeki belli günler ile gün içindeki belli saatleri gösteren defter/kitapçık.

تقویه **takviye** *A. a.* -i güçlendirme, güçlü duruma getirme. – **etmek** güçlendirmek.

تقهیر **takhîr** *A. a.* yok etme, kökünü kazıma.

تقی **takıy(y), takî** *A. a.* takva sahibi; *bk.* تقوی **takvâ.**

تقیح **tekayyuh** *A. a.* (yara) irin toplama.

تقید **tekayyüd** *A. a.* dikkatli olma, umursama, uyanık davranma, -e ilgi gösterme. – **etmek** gerekli ilgiyi göstermek: *adem-i tekayyüd* "umursamazlık".

تقیید **takyîd** *A. a.* bir bağla bağlama, bir yönden bağlı kılma, sınırlama.

تك **tek** *F. a.* koşma, seğirtme. Aynı anlamdaki پوی **pûy**, تاز **tâz** ve **dev** ile birlikte bağlam öbeği kalıplarında geçer: *tek ü pûy*, *tek ü tâz*, *tek ü dev*.

تکاپو**tekâpû** *F. a.* telaşla araştırma, telaşla ardından seğirtme, peşinden koşma. – **eylemek** peşinden koşmak.

تکاور **tek-âver** *F. a.* koşan, hızlı giden (kimse/asker vb.).

تکاثر **tekâsür** *A. a.* çoğalma.

تکاثف **tekâsüf** *A. a.* yoğunlaşma, sıklaşıp birbirine girerek kalınlaşma, yoğunluk ve genişlik kazanma.

تکاسل **tekâsül** *A. a.* üşenme, gevşek/tembelcesine davranma. – **etmek** üşengeç davranmak, tembellik etmek.

تکافؤ **tekâfü'** *A. a.* (iki şey/kişi) birbiriyle denkleşme, denk hâle gelme.

تکالب **tekâlüb** *A. a.* köpek gibi birbirinin üzerine atılma, it gibi dalaşma.

تکالیف **tekâlîf** *A. ç. a.* teklifler, vergiler; *bk.* تکلیف **teklîf.**

تکامل **tekâmül** *A. a.* olgunlaşma, olgunluk kazanma.

تکاید **tekâyüd** *A. a.* birbirini aldatma.

تکبر **tekebbür** *A. a.* büyüklük taslama, kendini büyük görme.

تکبیب **tekbîb** *A. a.* -i kebap yapma.

تکبیر **tekbîr** "Allahü ekber", yani: "Allah büyüktür" deme. – **almak** "Allahü ekber" demek. – **getirmek** "Allâhü ekber" demek.

تکثر **tekessür** *A. a.* çoğalma.

تکثیر **teksîr** *A. a.* -i çoğaltma.

تکثیف **teksîf** *A. a.* yoğunlaştırma, sıklaştırma.

تکحل **tekehhul** *A. a.* (kendi gözüne) sürme çekme.

تکحیل **tekhîl** *A. a.* (birinin gözüne) sürme çekme.

تکدر **tekeddür** *A. a.* 1 üzülme, 2 (su/sıvı) bulanma, duruluğunu yitirme.

تکدیر **tekdîr** *A. a.* 1 (birini) azarlama, 2 (suyu/sıvıyı) bulandırma, duruluğunu giderme.

تکذیب **tekzîb** *A. a.* -i yalanlama, (bir söz/haber için) "Doğru değildir" deme.

تکرار **tekrâr** *A. a.* yineleme. – **be-tekrâr** birçok kez. z. yeniden, bir kez daha.

تکرر **tekerrür** *A. a.* ikinci kez/birçok kez olma, yinelenme. – **etmek** yinelenmek.

تکرك **tegerk** *F. a.* dolu, saydam buz parçaları biçiminde yağan yağış türü.

تکرم **tekerrüm** *A. a.* saygı görme, ululanma.

تکره **tekerrüh** *A. a.* -den iğrenme, -i iğrenç görme.

تکریر **tekrîr** *A. a.* -i yineleme. – **etmek** yinelemek.

تکریم **tekrîm** *A. a.* -e saygılı davranma, -e saygı gösterme, -i büyüklüğüne yaraşır biçimde ağırlama.

تکریه **tekrîh** *A. a.* -in kötü/çirkin olduğunu bildirip (birini) sakındırma/tiksindirme.

تکسر **tekessür** *A. a.* kırılma, parça parça olma.

تکسیب **teksîb** *A. a.* -i kazandırma.

تکسیر **teksîr** *A. a.* -i iyice kırma, paramparça etme.

تکشیف **tekşîf** *A. a.* -i iyice açma.

تکفل **tekeffül** *A. a.* kefillik, kefil olma, (ödeme sorumluğunu) üzerine alma.

تکفیر **tekfîr** *A. a.* bir kimse için "Kâfirdir" deme.

تکفیل **tekfîl** *A. a.* (birini) kefil etme/gösterme.

تکفین **tekfîn** *A. a.* (ölüyü) kefenleme, kefene sarma.

تکلف **tekellüf** *A. a.* 1 güç işe girişme, güç olanı seçme, 2 güç harcama. – **etmek** güç olanı seçmek, güçlüğe katlanmak.

تکلم **tekellüm** *A. a.* konuşma, söz söyleme. – **etmek** konuşmak.

تکلیف **teklîf** *A. a.* 1 birinden bir şey/iş yapmasını isteme. – **etmek** birinden bir iş yapmasını istemek, 2 emir, buyruk, 3 vergi.

تکلیف خام **t.-i hâm** *F. a.* kabule değer görülmeyeceği besbelli olan şeyin yapılmasını isteme.

تکلیف ما لا یطاق **t.-i mâlâ-yütâk** *F. a.* (birinden) katlanılamayacak bir şeyi yapmasını isteme.

تکمل **tekemmül** *A. a.* yetişme, olgunlaşma, olgunluk kazanma.

تکمله **tekmile** *A. a.* ek (ilâve) ve ekleme (zeyil) gibi eksik kalanı tamamlamak için sonradan yazılan şey.

تکمن **tekemmün** *A. a.* gizlenme, pusuya girme.

تکمه **tükme** *F. a.* (*T. k. dili:* دوکمه **düğme**) daha çok giysilerde iki kenarı birleştirmek için belli aralıklarla dikilen ve karşısındaki iliğe geçirilen metal, sedef, kemik vb. maddelerden yapılmış yuvarlak nesne.

تکمیل **tekmîl** *A. a.* -i bitirme, tamamlama: *t.-i selâsîn* "otuzu bitirme". *s.* bütün, hep, hepsi: *tekmîl ümerâ* "bütün beyler". – **etmek/eylemek** bitirmek, tamamlamak. – **olmak**, bitmek, tamamlanmak.

تکنیه **tekniye** *A. a.* künye koyma, künyeleme.

تکون **tekevvün** *A. a.* olma, oluş, oluşma, var olma, varlık bulma.

تکوین **tekvîn** *A. a.* oldurma. Yüce Yaratıcı'nın sıfatlarındandır.

تکهن **tekehhün** *A. a.* falcılık etme.

تکیس **tekeyyüs** *A. a.* zeki geçinme, akıllılık/zihince güçlülük taslama.

تکیف **tekeyyüf** *A. a.* bir nitelikle tanınma, bir niteliğe bürünme.

تکیه **tekye** *F. a.* (*T. k. dili:* **tekke**) 1 tarikat erlerinin/dervişlerin barındıkları, kendi yol yordamlarınca kulluk ettikleri yer, 2 dayanacak şey, destek, dayak.

تکیه‌گاه **t.gâh,** تکیه‌که **t.geh** *F. a.* 1 tekke, 2 dayanacak yer.

تکیه‌نشین **t.-nişîn** *F. a.* tekkede oturan, derviş.

تل **tel(l), til(l)** *A. a.* tepe.

تلاتین **telâtîn** *F. a.* Rus meşini, eskiden "bulgar" denilen, matara ve silahlık gibi şeylerin yapımında kullanılmış güzel kokulu deriye verilen ad. Bulgar Türklerince yapıldığı bilinir.

تلاحظ **telâhuz** *A. a.* göz ucuyla bakışma.

تلاحق **telâhuk** *A. a.* (iki şey) birbirine katılma, katışma.

تلاش **telâş** *A. a.* eli ayağı birbirine dolaşırca acelecilik.

تلاصق **telâsuk** *A. a.* (iki kenar) birbirine yapışma/bitişme.

تلاطف **telâtuf** *A. a.* yumuşaklıkla ve güzellikle davranma, incelikle iş görme.

تلاطم **telâtum** *A. a.* (dalgalar) birbirine çarpma, vuruşma; (deniz) kabarıp coşkun bir hal alma. **– eylemek** (deniz) dalgalanmak.

تلاعب **telâub** *A. a.* birbiriyle oynama, oyun arkadaşlığı etme.

تلافی **telâfî** *A. a.* elden giden şeyi sonradan edinme.

تلافی ما فات **t.-i mâ-fât** *F. a.* kaybettiği şeyi bulma/elde etme.

تلاقی **telâkî** *A. a.* buluşma, kavuşma.

تلاکم **telâküm** *A. a.* yumruklaşma.

تلال **tilâl** *A. ç. a.* tepeler; *bk.* تل **tel(l)**.

تلألؤ **tele'lü'** *A. a.* parıldama.

تلامذه **tilâmize** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **telâmize**) öğrenciler; *bk.* تلمیز **tilmîz.**

تلامیذ **tilâmîz** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **telâmîz**) *yuk. m. bk.*

تلاهی **telâhî** *A. a.* oyun araçlarıyla, oyuncaklarla uğraşma, oyun oynama.

تلاوت **tilâvet** *A. a.* Kur'ân okuma. **– etmek** Kur'ân okumak.

تلبس **telebbüs** *A. a.* giyinme, giysi olarak üstüne geçirme.

تلبسات **t.ât** *A. ç. a.* giysiler, giyecekler.

تلبیس **telbîs** *A. a.* (bir şeyin) kusurunu, eksiğini gizleme, (bir şeyi) doğru ve iyiymiş gibi gösterme, (birini) hile ile aldatma.

تلبیسات **t.ât** *A. ç. a.* yalanlar, hileli görüntüler, allanıp pullanmış kötü şeyler.

تلبیه **telbiye** *A. a.* hac sırasında yerine getirilmesi gereken şeylerden biri olmak üzere "lebbeyk Allahümme lebbeyk", yani: "buyur Allah'ım, buyur" deme..

تلثم **telessüm** *A. a.* (yüzünü) yaşmakla örtme.

تلثیم **telsîm** *A. a.* 1 (birinin) ağzını öpme, 2 (birini) öpme.

تلجلج **teleclüc** *A. a.* (sözü) ağzının içinde dolaştırma, zor anlaşılır biçimde söyleme, eveleme geveleme.

تلحید **telhîd** *A. a.* 1 (mezara) lahit yapma, 2 (ölüyü) gömme.

تلحین **telhîn** *A. a.* 1 (okuma sırasında) kelimeyi olduğundan başka türlü/yanlış söyleme, 2 ezgiyle okuma.

telh تلخ *F. s.* acı: *âb-i telh* "acı su, yani: şarap".

t.-âbe تلخابه *F. a.* tadı acı olan içecek.

t.-gâm تلخكام *F. s.* damağı acı, yani: *mec.* umutsuz, umudunu yitirmiş, üzüntülü (kimse).

t.-güftâr تلخ كفتار *F. s.* acı sözlü (kimse).

telh-gû تلخكو *F. s.* acı konuşan, acı söz söyleyen (kimse).

t.-mizâc تلخ مزاج *F. s.* kötü huylu (kimse)

telhî تلخى *F. a.* acılık.

telhîs تلخيص *A. a.* 1 (yazıyı/metni) özetleme, (uzun bir yazıyı) kısaltma, 2 önemli devlet işlerine dair Bâbıâlî'den padişaha arz olunan özet.

t.an تلخيصاً *A. z.* kısaltma/özetleme suretiyle.

telhîsî تلخيصى *A. a.* telhisçi, Bâbıâlî'nin telhislerini saraya götürüp getiren görevli.

telezzüz تلذذ *A. a.* tat alma.

telzîz تلذيذ *A. a.* (ağzı/damağı) tatlandırma.

telezzüc تلزج *A. a.* koyulaşıp yapışkan hâle gelme.

telattuf تلطف *A. a.* tatlılıkla davranma.

teltîf تلطيف *A. a.* (birini) hoşuna gidecek şeyle okşama, (birine) hoşlanacağı yolda davranma.

tela''ub تلعب *A. a.* oynama, oyunla vakit geçirme.

tel'în تلعين *A. a.* bitevi lânet okuma, sürekli ilenme.

telef تلف *A. a.* boş yere yok etme, öldürme. **– etmek** öldürmek, yok etmek, **– olmak** yok olmak, ölmek.

t.ât تلفات *A. ç. a.* ölenler, ölüler.

telaffuz تلفظ *A. a.* söyleyiş, sesleri ağızdan kelimenin kalıbı olarak çıkarma.

telfîf تلفيف *A. a.* -i sarma, -i (ile) bürüme.

telfîk تلفيق *A. a.* (birden çok şeyi) birbirine katma.

tilkâ' تلقاء *A. a.* yön.

telakkub تلقب *A. a.* lakap edinme, kendisi için bir lakap seçme.

telakkum تلقم *A. a.* parçalara ayırıp lokma lokma yutma.

telakkî تلقى *A. a.* 1 karşılama, bir nesneyle karşı karşıya gelip bakma, 2 (bir şeyi) kabul etme, olumlu/olumsuz bulma, değerlendirme, benimseme.

telkîb تلقيب *A. a.* (birine) lakap verme/takma.

telkîh تلقيح *A. a.* aşılama, aşı yapma.

telkîn تلقين *A. a.* 1 (bir sözü) karşısındakine iyice anlatma, (bir düşünceyi/bir görüşü) (birinin zihnine) iyice yerleştirme, 2 (ölü gömüldükten sonra hoca ölüye hitap ederek) birtakım dinî hatırlatmalarda bulunma, 3 bu yolda yapılan hatırlatmalar.

telemmüz تلمذ *A. a.* öğrencilik etmek suretiyle öğrenme.

telemmu' تلمع *A. a.* parlama.

telmîh تلميح *A. a. ed.* sözle imada bulunma, konuşma sırasında bir hikâyeye/bir nükteye/bir ayete/bir hadise/bir ünlü söze/bir olaya vb. işaret etme.

tilmîz تلميذ *A. a.* öğrenci, talebe.

telmî' تلميع *A. a.* 1 -i parıl parıl parlatma, 2 *ed.* iki ya da üç dili bir arada

kullanma, (bir şiirde) birden çok dille söylenmiş sözlere yer verme.

تلوث **televvüs** *A. a.* pisliğe bulaşma, pislenme.

تلون **televvün** *A. a.* 1 renkten renge girme, 2 döneklik gösterme, durumunu korumayıp sürekli durum değiştirme.

تلويث **telvîs** *A. a.* -i kirletme, pisletme.

تلويح **telvîh** *A. a.* 1 -i açığa çıkarma, göz önüne koyma, 2 *ed.* bir kinayede asıl anlamı kavramak için uzak ve yakın anlamlar arasında ilginin birden çok olması.

تلويع **telvî'** *A. a.* (birini) içini yakarak derde düşürme.

تلويم **telvîm** *A. a.* (birini) azarlama, paylama.

تلوين **telvîn** *A. a.* boyama, renklendirme, renkli görünüm kazandırma.

تلهب **telehhüb** *A. a.* (ateş) alevlenme, alev alev yanma.

تلهف **telehhüf** *A. a.* üzüntü ve acı, umutsuzluk ve özlemle yanıp yakılma, feryad edip ağlama.

تلهى **telehhî** *A. a.* oynama, oyunla vakit geçirme.

تلهيب **telhîb** (ateşi) alevlendirme.

تلين **teleyyün** *A. a.* yumuşama, yumuşak duruma gelme.

تليين **telyîn** *A. a.* -i yumuşatma.

تماثل **temâsül** *A. a.* 1 (iki şey) birbirine denk olma, 2 *mat.* (bir sayı) tam olarak bölünme.

تماثيل **temâsîl** *A. ç. A.* timsaller, benzerler, görüntüler; *bk.* تمثال **timsâl.**

تماجد **temâcüd** *A. a.* 1 (birini) ululuğunu, değerliliğini anarak övünme, 2 (iki ya da daha çok kimse) ululuk ve değerlilik konusunda övgü yarışına girişme.

تمادى **temâdî** *A. a.* uzama, uzayıp gitme.

تمارض **temâruz** *A. a.* hasta gibi görünme, kendini hasta gösterme. **– etmek** hasta gibi görünmek.

تماس **temâs(s)** *A. a.* -e değme/dokunma.

تماشا **temâşâ** *F. a.* bakma, seyr etme.

تماشاكاه **t.gâh** *F. a.* seyir yeri.

تماشاكر **t.ger** *F. a.* seyirci.

تمالك **temâlük** *A. a.* benliğine yenilmeme, kendine malik olma.

تمام **temâm** *A. a.* 1 bütün, eksiksiz; bitmiş, 2 bitme, tamamlanma. **– olmak** bitmek, tamamlanmak.

تماماً **temâmen** *A. z.* eksiksiz olarak.

تماميت **temâmiyyet** *T. A.* tamlık, bütünlük, eksiksizlik.

تمايل **temâyül** *A. a.* 1 eğilme, bükülme **– etmek** eğilmek, 2 eğilim gösterme. **– etmek** eğilim göstermek.

تمتع **temettu'** *A. a.* yararlanma, çıkar sağlama, kazanma, kâr elde etme, 2 fayda, kâr.

تمتيع **temtî'** *A. a.* -e kâr ettirme, -i yararlandırma.

تمثال **timsâl** *A. a.* 1 resim, kukla, heykel, 2 örnek, sembol.

تمثل **temessül** *A. a.* 1 görüntü verme, yansıma, 2 bir şeyin kılığına girme, kılıkça bir şey gibi görünme, 2 *ed.* bir sözü atasözü/ünlü bir söz gibi kullanma. **– etmek** görünmek, yansımak.

تمثيل **temsîl** *A. a.* 1 -i -e benzetme, -i örnek olarak verme, 2 -in benzerini yapma, -in kopyasını çıkarma, 3 misal, örnek, örnek olarak verilen

söz. – **etmek/eylemek** benzetmek, örnek olarak vermek.

تمجد **temeccüd** *A. a.* büyük olma, ulu tanınma.

تمجيد **temcîd** *A. a.* 1 (birini) ululama, yüceltme, 2 sabah ezanından sonra minarelerde okunan Hz. Peygamber'i yüceltici ve övücü dua. Sahur vaktinde okunduğundan halk arasında "sahur" anlamında da kullanılır.

تمدح **temedduh** *A. a.* övünme, kendini övme.

تمدن **temeddün** *A. a.* medenîleşme.

تمديح **temdîh** *A. a.* (birini) aşırı derecede övme.

تمديد **temdîd** *A. a.* -i uzatma.

تمر **temr** *A. a.* hurma.

تمر هندی **t.-i Hindî** *F. a.* (*T. k. dili:* **demirhindi**) 1 Hint hurması, şerbeti yapılan küçük bir tür hurma, 2 bu hurmadan yapılan serinletici şerbet.

تمرد **temerrüd** *A. a.* karşı durma, dik başlılık etme, direnme.

تمرن **temerrün** *A. a.* (bir işe/şeye alışmak için) sürekli çalışma, idman yapma.

تمرير **temrîr** *A. a.* -i acılaştırma, -e acı katma, acılık verme.

تمريض **temrîz** *A. a.* (bir sözü/haberi) zayıf gösterme, (bir söz/haber için) "Doğruluğu şüphelidir" deme.

تمرين **temrîn** *A. a.* -i (bir şeye alıştırmak amacıyla) tekrarlatarak çalıştırma.

تمزق **temezzuk** *A. a.* yırtılma, parçalanma.

تمزيق **temzîk** *A. a.* -i yırtma, parçalama.

تمسح **temessuh** *A. a.* 1 -e el sürme, 2 -e sürünme.

تمسخر **temeshur** *A. a.* 1 maskaralık etme, 2 (birinin taklidini yaparak) alay etme, (birini) küçük düşürme.

تمسك **temessük** *A. a.* 1 -e yapışma/iyice tutunma, -i sıkı sıkı tutma, 2 senet.

تمسكن **temeskün** *A. a.* miskinleşme, tembelleşme.

تمسيه **temsiye** *A. a.* (birine) "Akşamınız hayr olsun" deme.

تمشط **temeşşut** *A. a.* (saçını, sakalını) tarama.

تمشق **temeşşuk** *T. a.* (bir ustanın yazdıklarını aynen yazmaya çalışarak) güzel yazı çalışması yapma, meşk alma.

تمشی **temeşşî** *A. a.* (iş) yürüme, yolunda ve iyi gitme.

تمشيت **temşiyet** *A. a.* (işi/işleri) yürütme, yolunda ve iyi bir şekilde sürdürme. – **vermek** (işin/işlerin) düzgün ve yolunda gitmesini sağlamak.

تمشيط **temşît** *A. a.* (saçı, sakalı vb.'yi) tarama.

تمشيه **temşiye** *A. a. bk. yuk.* تمشيت . – **etmek** (işin/işlerin) düzgün ve yolunda gitmesini sağlamak.

تمغا **temğâ** *F. a.* (*T.* **damga**) 1 bir şey üzerine basılan şekil, nişan, işaret, 2 bunun için kullanılan mühür benzeri araç.

تمكن **temekkün** *A. a.* (bir yere) yerleşme, (bir yeri) yurt tutma.

تمكين **temkîn** *A. a.* ağır başlılık, oturaklılık.

تملق **temelluk** *A. a.* yaltaklanma.

تملك **temellük** *A. a.* mülk edinme, (bir yeri) satın alıp kullanma hakkı kazanma..

تمليح **temlîh** *A. a.* 1 -i tuzlama, 2 *ed.* söz arasında nükteli bir söz söyleme/söze hoş bir deyiş katma yoluyla yapılan sanat.

تمليك **temlîk** *A. a.* (bir yeri/malı) (birine) mülk olarak verme, (birini) mülk sahibi yapma, (birine) mülk kazandırma.

تمنا **temennâ** *A. a.* 1 dileme, isteme, arzu etme, 2 selâm, dostça karşılama ve teşekkür yerinde sağ eli biraz aşağı indirdikten sonra ağza dokundurup başın üzerine koyma hareketi. – **etmek** söz konusu hareketi yapmak.

تمنى **temennî** *A. a.* 1 dileme, isteme, arzu etme, 2 dilek, istek, arzu, 3 dilenen, istenen şey.

تموج **temevvüc** *A. a.* (deniz, bayrak, ekin vb.) dalgalanma.

تمول **temevvül** *A. a.* zenginleşme, çok sayıda mal ve mülk sahibi olma. – **etmek** zenginleşmek.

تمويه **temvîh** *A. a.* (sözü) yaldızlayarak söyleme, (yalan sözü) doğru kılığında aktarma.

تمويهات **t.ât** *A. ç. A.* yaldızlı sözler, doğru kılığına sokulmuş yalanlar; *bk.* تمويح **temvîh.**

تمهد **temehhüd** *A. a.* yayılma, döşenme.

تمهدى **temehdî** *A. a.* mehdîlik iddiasında bulunma.

تمهر **temehhür** *A. a.* (bir konuda/işte) maharet kazanma.

تمهيد **temhîd** *A. a.* 1 -i yayma, döşeme, 2 -i düzeltme, düz duruma getirme.

تمهيل **temhîl** *A. a.* (birine) (bir konuda) fırsat ve zaman verme, -i sonraya bırakma.

[1]تميز **temeyyüz** *A. a.* (bir kimse) (benzerleri ve denklerinden ayrılıp) seçilme, seçkinleşme, (akranları arasında) özel bir yer kazanma. – **etmek** seçkinleşmek.

[2]تميز **temîz** *F. a. (A.* تمييز **temyîz**'den) 1 ayırma, seçme, 2 temizleme, süpürme. *s. T.* kiri, yağı, pası giderilmiş; arı, arı duru, kirsiz passız, pak. *z. T.* 1 kirini, pasını gidererek, arı duru biçimde, 2 iyi, iyice, iyi bir şekilde.

تميع **temeyyu'** *A. a.* sıvılaşma, sıvı hâline gelme.

تميمه **temîme** *A. a.* nazarlık, çocuklara/hayvanlara asılan nazar boncuğu.

تمييز **temyîz** *A. a.* 1 dikkatle ayırma, inceleyerek seçme, 2 (insanda) iyiyi kötüyü, yararlıyı zararlıyı seçmesini sağlayan güç.

تن **ten** *F. a.* 1 gövde, vücut, beden. 2 *T.* bedenin dış yüzü.

تن آور **t.-âver** *F. a.* dolgun vücutlu, etli butlu kimse.

تن پرور **t.-perver** *F. a.* yiyip içmekten, keyif çatmaktan, rahatlık içinde yaşamaktan başka düşüncesi olmayan kimse.

تن درست **t.-dürüst** *F. a.* sağlıklı, sağlam kimse.

تنشو-ى **t.-şûy** *F. a.* (*T. halk dili*: **tenekeşir**) üzerinde ölü yıkanan tahta.

تناد **tenâd(d)** *A. a.* birbirinden ürkme, dağılma, bağrışarak kaçışma: *yevmü't-tenâd, yevm-i tenâd* "kıyamet günü".

تنادم **tenâdüm** *A. a.* konuşma, birbiriyle sohbet etme.

tenâdî تنادی *A. a.* birbirine seslenme.

tenâzu' تنازع *A. a.* çekişme, kapışma, tutuşma.

tenâsüb تناسب *A. a.* 1 ölçülü ve uygun olma, uyuşma, birbiriyle uyum içinde bulunma.

t.-i elfâz تناسب الفاظ *F. a.* (bir söz birliğinde) kelimelerin birbirine uygun olması. 2 *ed.* anlamca birbirine uygun kelimeleri bir araya getirerek bir anlam alanı oluşturma.

t.-i a'zâ تناسب اعضا *F. a.* (insan bedeninde) uzuvların olağan biçimde birbirine uygun olması.

tenâsuh تناسخ *A. a.* ruhun bir cisimden ayrılıp başka bir cisme geçmesi.

tenâsül تناسل *A. a.* üreme, nesil yetiştirme yoluyla çoğalma.

tenâşüd تناشد *A. a.* birbirine şiir okuma.

tenâşîr تناشير *A. ç. a.* çocukça yazı, acemi yazısı. Tekliği olmayan çoklulardandır.

tenâsur تناصر *A. a.* yardımlaşma.

tenâzur تناظر *A. a.* bakışma, göz göze gelme.

tenâfür تنافر *A. a.* birbirinden ürküp kaçma.

t.-i hurûf تنافر حروف *F. a.* bir kelimeyi oluşturan seslerin birbiriyle uyum içinde bulunmaması, kelimenin güç söylenip kulağa çirkin gelmesi.

t.-i kelimât تنافر کلمات *F. a.* kelimeler arasında sesçe uyuşma bulunmamasından ötürü söyleyişin güçleşmesi.

tenâkus تناقص *A. a.* azalma, eksilme.

tenâkuz تناقض *A. a.* (iki söz) birbirini tutmama, çelişme, çelişki.

tenâküh تناکح *A. a.* aralarında nikâh yapma, nikâh yaparak karı koca olma, evlenme.

tenâkür تناکر *A. a.* bilmezlenme, bilmezliğe vurma.

tenâvül تناول *A. a.* yeme, yeme içme. – **etmek** yemek yemek.

tenâvüm تناوم *A. a.* uyur gibi görünme, uyurmuş gibi yapma.

t.-i gürbe تناوم کربه *F. a.* kedi uykusu.

tenâhî تناهی *A. a.* 1 sona erme, son bulma, 2 son: *bî-tenâhî* "son bulmaz, sonu olmayan, sonsuz".

tenbâkû تنباکو *F. a.* (*T. k. dili:* **tömbeki**) nargile tütünü.

tinbâl تنبال *A. a.* kısa boylu, bodur kimse.

tenebbüt تنبت *A. a.* (bitki) bitme, yerden çıkma.

tenbel تنبل *A. a.* (*T. k. dili*: **tembel**) üşengeç.

tenbelît تنبليت *A. a.* hayvanın iki yanına yüklenen yük.

tenebbü' تنبؤ *A. a.* peygamberlik iddiasında bulunma, "Peygamberim" diye ortaya çıkma.

tenebbüh تنبه *A. a.* uyanma, aklı başına gelme.

tenbîh تنبيه *T. a.* uyarma, bir şeyin/işin belli bir biçimde ve yolla yapılmasını söyleme/isteme, bir işin/şeyin şöyle ya da böyle yapılmasını üsteleyerek hatırlatma, uyarı.

tenessür تنثر *A. a.* saçılma, yayılma, serpilme.

tensîr تنثير *A. a.* -i saçma, -i serpme, -i yayma.

tencîm تنجيم *T. a.* 1 gece yıldızları gözleme, 2 gök bilimiyle uğraşma.

تنجیه **tenciye** *A. a.* -i -den kurtarma.

تنحنح **tenahnuh** *A. a.* 1 boğazını hırıltılı bir sesle temizleme, 2 balgamı söküp atmak için çıkarılan hırıltı.

تند **tünd** *F. a.* sert, şiddetli: *bâd-i tünd* "sert rüzgâr, fırtına".

تند چهره **t.-çehre** *F. s.* çatık yüzlü (kimse).

تند خوی **t.-hûy,** sert, titiz, hırçın, öfkeli (kimse).

تند روی **t.-rû/-rûy** *F. s. yuk. bk.*

تند لجام **t.-licâm** *F. s.* sert başlı, huysuz, harın (at).

تند لگام **tünd-ligâm** *F. s. yuk. bk.*

تند مشرب **t.-meşreb** *F. s. bk.* تند خوی **tünd-hûy**.

تندم **teneddüm** *A. a.* pişman olma, pişmanlık duyma.

تندیه **tendiye** *A. a.* -ı ıslatma, nemlendirme.

تنذیر **tenzîr** *A. a.* (bir şeyle/bir şeyi duyurarak) korkutma.

تنزل **tenezzül** *A. a.* 1 aşağı inme, düşme, 2 ucuzlama, 3 alçak gönüllü olma, alçak gönüllü davranma, 4 kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranma. **– etmek** 1 alçak gönüllü davranmak, 2 kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranmak.

[1]تنزه **tenezzehe** *A.* "-den uzaktır"/"-den uzak olsun" anlamıyla Yüce Tanrı hakkında kullanılan Arapça sözlerde yer alan çekimli fiil.

[2]تنزه **tenezzüh** *T. a.* gezinti, açılmak/eğlenmek için gezip dolaşma.

تنزیل **tenzîl** *A. a.* 1 -i yukarıdan/yüksek bir yerden aşağıya indirme, aşağı koyma, 2 (bir eşyanın/malın fiyatını/değerini) düşürme; indirim, 3 (bir tutarın bir miktarını) kesme, 4 (birden değil de aralıklarla, peydarpey ve peşi sıra inmesi sebebiyle) Kur'ân. **– etmek** 1 -i indirmek, 2 -in bir miktarını kesme.

تنزیه **tenzîh** *A. a.* 1 (birini) (olumsuzluklardan, suç ve kusurdan) uzak sayma/tutma, 2 (Yüce Tanrı hakkında) bütün eksiklik ve kusurlardan, her türlü olumsuzluktan uzak olduğunu doğrulama ve kabullenme.

تنسخ **tensuh** *F. a.* (*T.* تانسوق **tansuk**) 1 az görülür, görülmedik, tuhaf, 2 az bulunur, çok değerli, eşsiz, benzersiz.

تنسم **tenessüm** *A. a.* soluma, havayı içine çekme.

تنسیب **tensîb** *A. a.* -i uygun görme/bulma. **– etmek/kılmak** uygun görmek. **– olunmak** uygun görülmek.

تنسیق **tensîk** *A. a.* 1 dizme, sıraya koyma, belli bir düzene göre sıralama; düzeltme, düzenleme, 2 *ed.* bir söz öbeğinde söylenecek birkaç şeyi sırasıyla söyleme.

تنسیق صفات **t.-ı sıfât** *F. a. ed.* bir kimseyi/nesneyi birkaç sıfatla vasıflama.

تنشر **teneşşür** *A. a.* açılıp yayılma.

تنشط **teneşşut** *A. a.* sevinme, keyiflenme, neşelenme.

تنشف **teneşşüf** *A. a.* (toprak vb.) suyu çekme.

تنشیر **tenşîr** *A. a.* yayma; serpme.

تنشیط **tenşît** *A. a.* -i neşelendirme, -i sevindirme, -i keyiflendirme.

تنصح **tenassuh** *A. a.* öğüt alma, öğüte kulak verme, öğüt tutma.

تنصر **tenassur** *A. a.* Hristiyan olma, Hristiyanlığı kabul etme.

تنصیص **tensîs** *A. a.* -i inceledikten sonra karar verme.

تنصیف **tensîf** *A. a.* ikiye ayırma/bölme.

تنضیر **tenzîr** *A. a.* -i güzel, bakımlı ve göz alıcı hâle getirme, -e güzel bir görünüm kazandırma.

تنظر **tenazzur** *A. a.* dikkatle ve düşünerek bakma/dikkatle bakarak düşünme.

تنظف **tenazzuf** *A. a.* maddî olarak kirden pastan arınma, temizlenme.

تنظیر **tenzîr** *A. a.* 1 -i -e benzetme, 2 *ed.* bir şairin aynı vezin ve kafiye ile başka bir şairin gazeline benzer bir gazel yazması.

تنظیف **tenzîf** *A. a.* -i maddî olarak temizleme, kirden pislikten arındırma.

تنظیم **tenzîm** *A. a.* 1 -i dizme, sıralama, 2 -i düzgün hâle getirme, -e düzen verme/kazandırma, 3 -i kaleme alma, yazma, düzenleme, 4 -i yoluna koyma, iyileştirme, düzeltme, ıslâh etme.

تنعم **tena"um** *A. a.* bolluk içinde sıkıntısızca yaşama.

تنعیم **ten'îm** *A. a.* bolluğa kavuşturma, bolluk içinde yaşamasını sağlama.

تنغم **tenağğum** *A. a.* ezgiler döktürme, kendi kendine ırlayıp durma.

تنفر **teneffür** *A. a.* tiksinme. – **eylemek** tiksinmek.

تنفس **teneffüs** *A. a.* nefes alıp verme, soluk alma. – **etmek/eylemek** havayı içine çekmek, soluklanmak, nefes alıp vermek.

تنفیح **tenfîh** 1 iyice üfleme, 2 **-i** üfleyip şişirme.

تنفیذ **tenfîz** *A. a.* -in yürürlüğünü sağlama, hükmünü yürütme, geçerli sayma, gereğini yerine getirme.

تنفیر **tenfîr** *A. a.* tiksindirme, nefret ettirme.

تنفیس **tenfîs** *A. a.* soluklandırma, nefes almasını sağlama.

تنقل **tenakkul** *A. a.* bir yerden başka bir yere göçme, yer değiştirme.

تنقیح **tenkîh** *A. a.* 1 -i fazla ve gereksiz olanı çıkarıp azaltma yoluyla düzeltme, 2 bir dairede çalışan memur ve hizmetlilerin sayısını/maaşlarını azaltarak gelir ve gider arasında denge kurma.

تنقید **tenkîd** *T. a.* (bir kitabı/eseri) inceleyerek, yazarının şahsını hedef almaksızın, iyi ve kötü yanlarını, eksik ve yanlışlarını gösterme, değerlendirme.

تنقیش **tenkîş** *A. a.* -i çeşitli biçim ve renklerde süslerle süsleme.

تنقیص **tenkîs** *A. a.* eksiltme, miktarını azaltma.

تنقیط **tenkît** *A. a.* 1 (yazıda) noktalı harflerin noktalarını koyma, 2 yazının kolay ve doğru okunmasını sağlamak için kimi kelime ve kelime öbekleri arasına, cümle sonlarına birtakım işaretler koyma.

[1]تنك **teng** *F. a.* (*T. k. dili:* **denk**) bağlanmış eşya.

[2]تنك **teng** *F. s.* dar.

تنکدل **t.-dil** *F. s.* içi daralmış, acılı, sıkıntılı, üzüntülü (kimse).

تنکدست **t.-dest** *F. s.* eli dar, züğürt (kimse).

تنکدستی **t.-destî** *F. a.* züğürtlük.

تنکچشم **t.-çeşm** *F. s.* aç gözlü (kimse).

تنکچشمی **t.-çeşmî** *F. a.* aç gözlülük.

تنکنای **t.-nâ/y** *F. a.* dar yer, sıkıntılı yer.

تنك **tenük** *F. a.* 1 ince, yufka, 2 dayanıksız, narin.

تنك روی **t.-rû/y** *F. s.* yumuşak yüzlü, yüzü tutmayan (kimse).

تنك حوصله **t.-havsala** *F s.* kursağı dar, yani: tahammülsüz (kimse)

تنکر **tenekkür** *A. a.* tanınmayacak kılığa girme, kılık değiştirme.

تنکی **tengî** *F. a.* darlık.

تنکیح **tenkîh** *A. a.* -i -e nikâhlama, -i nikâhla evlendirme.

تنکیر **tenkîr** *A. a. dilb.* bir adı belirsiz yapma.

تنکیس **tenkîs** *A. a.* -i baş aşağı etme.

تنکیل **tenkîl** *A. a.* -i başkalarının korkup ders çıkaracağı yolda cezalandırma. – **eylemek** -i başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırmak.

تنمیق **tenmîk** *A. a.* (yazı) yazma.

تنمیه **tenmiye** *A. a.* nemalandırma, çoğalmasını sağlama.

تنوح **tenevvüh** *A. a.* (ölünün arkasından) feryat ederek ağlama.

تنور **tenevvür** *A. a.* aydınlanma.

تنور **tennûr** *A. a.* (*T. halk dili*: **tandır**) ekmek pişirmeye mahsus toprak fırın.

تنوره **tennûre** *A. a.* Mevlevî dervişlerinin giydikleri bel tarafı kırmalı geniş eteklik.

تنوع **tenevvu'** *A. a.* türlü türlü olma, çeşitlenme.

تنومند **tenûmend** *F. s.* iri gövdeli, boylu poslu, güçlü kuvvetli (kimse).

تنویر **tenvîr** *A. a.* aydınlatma. – **etmek** aydınlatmak.

تنویع **tenvî'** *A. a.* -i türlü türlü etme, -i çeşitlendirme. – **etmek** çeşitlendirmek.

تنویم **tenvîm** *A. a.* -i uyutma.

تنوین **tenvîn** *A. a.* 1 *dilb.* (Arapçada) "iki üstün", "iki esre", "iki ötrü" denilen seslilendirme işaretleri, 2 *dilb.* bu seslilendirme işaretlerinin sonunu *n* olarak okuma.

تنه **tene** *F. a.* vücut, beden. Tek başına kullanılmamış olup "yalnız başına" anlamındaki **yek-tene** sözünde geçer.

تنها **tenhâ** *F. s.* yalnız.

تنها رو **t.-rev** *F. s.* yalnız giden (kimse).

تنها نشین **t.-nişîn** *F. s.* yalnız oturan (kimse).

تنهایی **tenhâyî** *F. a.* yalnızlık.

تنیده **tenîde** *F. a.* 1 dokunmuş; dokuma, 2 örümcek ağı.

تنیزه **tenîze** *F. a.* etek: *t.-i kûh* "dağ eteği".

تنین **tinnîn** *A. a.* büyük yılan, ejderha.

تنین فلك **t.-i felek** *F. a.* samanyolu, kehkeşan.

تو **tû** *F. a.* kat, katmer.

تو بر تو **t. ber-tû** *F. s.* kat kat.

تواب **tevvâb** *A. a.* kullarının tövbesini kabul eden (Yüce Tanrı)

توابع **tevâbi'** *A. ç. a.* 1 bir kimsenin -uşaklar ve hizmetliler dışında- özel hizmetinde bulunanlar, 2 (birinin) yolunu tutanlar, sözüne uyanlar; *bk.* تابع **tâbi'**.

تواتر **tevâtür** *A. a.* 1 yalan üzerinde birleşmeleri akılca mümkün görülmeyen bir topluluğun aktardığı söz, 2 dile düşüp halk arasında söylenme, 3 dile düşüp halk arasında söylenegelen söz/haber vb.

tevârüs توارث *A. a.* -den -e miras kalma, miras yoluyla geçme. – **etmek** miras yoluyla geçmek.

tevârüd توارد *A. a.* 1 gelme, 2 *ed.* iki şairin aynı zamanda/birbirinden haberli olmaksızın başka zamanda ve yerde sözleri ve anlamları birbirinin aynı olarak söyledikleri şiir.

tevârî توارى *A. a.* gizlenme. – **etmek** gizlenmek.

tevârîh تواريخ *A. ç. a.* tarihler; *bk.* **târîh** تاريخ.

tevâzün توازن *A. a.* (tartıda/ölçüde/değerde) denklik.

tevâsul تواصل *A. a.* ulaşma, (iki şey) birbirinin yanına varma/gelme.

tevâzu' تواضع *A. a.* 1 alçak gönüllülük etme, 2 alçak gönüllülük hâli. – **etmek** alçak gönüllülük göstermek.

tevâfür توافر *A. a.* çoğalma.

tevâfuk توافق *A. a.* uyma, uygun gelme, uyuşma – **etmek** uymak, uyuşmak.

tevâkî' تواقيع *A. ç. a.* fermanlar; *bk.* **tevkî'** توقيع.

tevâkül تواكل *A. a.* (iki kişi) birbirini vekil edinme, birbirine vekalet verme.

tevâlüd توالد *A. a.* çocuk sahibi olma yoluyla çoğalma.

tevâlî توالى *A. a.* birbiri ardınca gitme/gelme, ardı kesilmeme, sürme: *t.-i leyl ü nehâr* "gece ve gündüzün sürekli olarak birbiri ardından gelişi".

tev'em توأم *A. a.* ikiz.

t.ân توأمان *A. ç. a.* ikizler, ikiz doğmuş çocuklar.

tüvân توان *F. a.* güç, takat: *nâ-tüvân* "güçsüz, zayıf".

t.ger توانكر *F. s.* zengin, mal mülk sahibi (kimse).

tüvânâ توانا *F. s.* güçlü, güçlü kuvvetli (kimse).

tevânî توانى *A. a.* gevşek davranma; gevşeklik.

tevbe توبه *A. a.* (*T. k. dili* : **tövbe**) günah ve suç işlemekten vazgeçip bir daha işlememeye niyet etme.

t.-i nasûh توبهٔ نصوح *F. a.* kesin bir niyetle edilmiş tövbe, "Tövbeler tövbesi" diyerek edilmiş tövbe.

t.-şiken توبه شكن *F. s.* tövbe bozucu (kimse).

t.-kâr توبه كار *F. a.* tövbe edici kimse.

tevbîh توبيخ *A. a.* işlediği suçları yüzüne karşı söyleyerek/bir bir sayarak azarlama.

tûtiyâ توتيا *F. a.* (*T. halk dili*: **tutya**) 1 aynı adla anılan bir taşın tozu. Döğülüp toz hâline getirilerek göze çekilirdi. 2 çinko.

tevsîk توثيق *A. a.* (söz, yemin, kefillik vb. için) güçlendirme.

teveccüd توجد *A. a.* özge bir hâle düşme, içinde daha önce hissetmediği manevî bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

teveccu' توجع *A. a.* 1 (bedende bir yer) ağrıma, ağrı duyma, 2 (manevî açıdan) acı çekme.

teveccüh توجه *A. a.* 1 yönelme, yüzünü bir yöne çevirme, 2 bir kimseye karşı duyulan ilgi ve yakınlık.

t.ât توجهات *A. ç. a.* ilgiler, sevgiler, yakınlıklar; *yuk. m. bk.*

tevcîh توجيه *A. a.* 1 (bir şeyin) yüzünü bir yöne çevirme, -i yöneltme, 2 (bir sözü/işi) başka bir yolla/başka türlü

anlatma/açıklama, farklı bir hüküm ve gerekçeyle belirtme. Bu anlamda **te'vîl** ile birlikte bir bağlam öbeği gibi kullanılır. 3 (rütbe ve memuriyet) verme, 4 *ed.* (bir sözü) farklı iki anlamda, hem övgü, hem yergi anlaşılacak yolda kullanma.

توحش **tevahhuş** *A. a.* (insan ve hayvan için) ürkme. – **etmek** ürkmek.

توحيد **tevhîd** *A. a.* 1 birleştirme, birden çok şeyi bir araya getirerek bir/tek hâline getirme, 2 (Yüce Tanrı için) birleme; bir ve tek olduğunu, ortağı ve benzeri bulunmadığına inanma, zatını zihinlerde biçimlendirilen ve hayallerde görüntülenen her şeyden sıyırıp ayırma; *zıddı:* شرك **şirk**, 3 bu yolda yapılan zikir, 4 *ed.* Yüce Tanrı'nın birliğini dile getiren manzum ve mensur söz.

توحيش **tevhîş** *A. a.* (bir kimseyi/hayvanı) ürkütme. – **etmek** ürkütmek.

تودد **teveddüd** *A. a.* birbiriyle dostluk etme, birbirini sevme, dostlaşma, sevişme.

توده **tûde** *F. a.* yığın, küme. – **ber-tûde** yığın yığın.

توديع **tevdî'** *A. a.* emanet olarak verme/bırakma.

تورات **Tevrât** *A. a. din* Musa Peygamber'e inen kitap.

تورث **teverrüs** *A. a.* mirasçı olma.

تورع **teverru'** *A. a.* dince yapılması yasaklanmış ve kötü görülmüş iş, eylem ve davranışlardan uzak durma, ayrıca yasak ve kötü olduğu şüpheli olan konulardan da sakınma, kimsenin hakkına el uzatmama.

تورق **teverruk** *A. a.* (bitki/ağaç) yapraklanma.

تورم **teverrüm** *T. a.* verem hastalığına yakalanma. – **etmek** verem olmak.

توريث **tevrîs** *A. a.* (birini) mirasçı olarak seçme, (birine) malını miras olarak bırakma.

توريخ **tevrîh** *A. a.* 1 (bir yazıya/kitaba) tarih koyma, 2 *ed.* tarih söyleme.

توريه **tevriye** *A. a. ed.* iki anlamı olan bir kelimenin uzak anlamını kast etme.

توزيع **tevzî'** *A. a.* dağıtma.

توسخ **tevessuh** *A. a.* kirlenme, paslanma.

توسد **tevessüd** *A. a.* yastığa dayanma.

توسط **tevessut** *A. a.* aracılık etme, araya girme. – **etmek** aracılık etmek.

توسع **tevessu'** *A. a.* genişleme.

توسل **tevessül** *A. a.* (vesile göstererek) (bir şeye) tutunma, sarılma.

توسن **tevsen** *F. a.* serkeş, gem tutmaz, harın, azgın at.

توسيخ **tevsîh** *A. a.* -i kirletme.

توسيد **tevsîd** *A. a.* (birini) yastığa dayandırma.

توسيط **tevsît** *A. a.* (birini) aracı koyma. – **etmek** aracı koymak.

توسيع **tevsî'** *A. a.* -i genişletme.

توسيم **tevsîm** *A. a.* 1 (hayvanı) damgalama, 2 *T.* (çocuğa) ad koyma. – **etmek** ad koymak.

توشح **teveşşuh** *T. a.* (kadın) takıp takıştırma, giyinip kuşanma, süslenip püslenme.

توشه **tûşe** *F. a.* azık, az miktarda yiyecek.

توشيح **tevşîh** *A. a.* 1 süsleme, süs/takı takma, 2 *ed.* çifte kafiye.

توشيم **tevşîm** *A. a.* dövme yaptırma.

توصل **tevassul** *A. a.* (bir yere/hedefe) ulaşma, varma, erişme.

tevsîf توصيف *A. a.* -i ... ile niteleme, -in niteliklerini sayma/dile getirme.

tevsîl توصيل *A. a.* -i (yerine) ulaştırma, -i vardırma.

tevsıye توصيه *A. a.* 1 (bir işi) (birine) ısmarlama, öğütleme, 2 (birini) tanıtarak salık verme, (biri için) (birinden) ilgi ve yardım isteme, 3 birini tanıtmak ve kendisiyle ilgilenilmesini istemek üzere yazılan yazı/mektup.

tevazzuh توضح *A. a.* aydınlanma, anlaşılma, ortaya çıkma.

tevazzu' توضؤ *A. a.* (namaz için) abdest alma.

tevzîh توضيح *A. a.* -i apaçık ortaya koyma, iyice aydınlatma.

tevattun توطن *A. a.* vatan tutma, yurt edinme.

tevtîn توطين *A. a.* (birilerini) bir yere yerleştirme, (birilerine) yurt edindirme.

tevtıe *T. a.* ileride açıklanacak maksada uygun bazı kelimeleri önceden söyleme, ileride açıklanacak maksadı kapalı biçimde gösterecek yolda giriş yapma.

tevzîf توظيف *A. a.* 1 -i görevlendirme, 2 -i bir maaş karşılığı bir göreve getirme.

tev'îd توعيد *A. a.* ("Gelecekte şöyle olacak, şunlar olacak" diyerek) korkutma.

tevağğul توغل *A. a.* ... ile çok uğraşma.

tevaffuk توفق *A. a.* (bir işte/şeyde) başarılı olma, başarı kazanma.

tevfîr توفير *A. a.* çoğaltma, arttırma.

tevfîk توفيق *A. a.* 1 -i uydurma, -i uygun ve çakışık duruma getirme, 2 Yüce Tanrı yol gösterme, yardım etme, kendi dileğini kulun dileğiyle uyuşturma.

tevekân توقان *A. a.* çok hırslı, aşırı istekli olma.

tevakkud توقد *A. a.* (ateş) tutuşup yanma, yalınlanma.

tevakku' توقع *A. a.* umma, umut içinde durup bekleme; (bir işin olmasını) dileme.

tevakkuf توقف *A. a.* 1 durma, eğlenme. **– etmek** durmak, eğlenmek. 2 bir şeyin olması başka bir şeyin olmasına/bulunmasına bağlı bulunma.

tevakkî توقى *A. a.* sakınma, çekinme. **– etmek** çekinmek.

tevkît توقيت *A. a.* (bir iş/şey için) bir zaman belirleme.

tevkîd توقيد *A. a.* (ateşi) tutuşturup yakma.

tevkîr توقير *A. a.* -i ağırlama, -e ağırlığı ölçüsünde saygı gösterme.

tevkî' توقيع *T. a.* padişah buyruklarına ve beratlarına çekilen tuğra, 2 bu tuğrayı taşıyan buyruk ve berat.

tevkîf توقيف *A. a.* 1 -i durdurma, 2 (bir suç sebebiyle) (birini) tutuklama, alıkoyma.

tevekkül توكل *A. a.* kendine düşeni yaptıktan/gereğini yerine getirdikten sonra işlerini İlâhî iradeye bırakarak kaderin hükmüne razı olma.

tevkîd توكيد *A. a.* -i güçlendirme, sağlamlaştırma.

tevkîl توكيل *A. a.* (birini) vekil etme/vekil olarak tutma.

tevellâ تولا *F. a.* (birini) dost edinme, sevme.

تولد **tevellüd** *A. a.* 1 (çocuk için) doğma, 2 (bir şey/durum) ortaya çıkma, belirme. **– etmek** 1 doğmak, 2 ortaya çıkmak.

توله **tevellüh** *A. a.* serseme dönme, şaşırıp kalma.

تولول **tevelvül** *A. a.* şamata/gürültü patırtı etme.

تولی **tevellî** *A. a. bk.* تولا **tevellâ.**

تولیت **tevliyet** *A. a.* (birini) vakıf yöneticisi yapma, (bir vakfa) yönetici atama, 2 mütevellîlik, vakıf yöneticiliği nitelik ve görevi.

تولید **tevlîd** *A. a.* 1 -i doğurma, var etme, meydana koyma. **– etmek** doğurmak, hasıl etmek, 2 (çocuğu) doğurtma. **– etmek** (çocuğu) doğurtmak.

تونی **tûnî** *F. s.* alçak, rezil, külhanbeyi.

توهم **tevehhüm** *A. a.* vehme düşme, kuruntuya kapılma.

توهیم **tevhîm** *A. a.* (birini) vehme düşürme, kuruntuya kaptırma.

توهین **tevhîn** *A. a.* (bir konuyu/sözü/haberi) güvenilir saymama, (bir konu/haber/söz için) "Sağlam ve güvenilir değildir" deme.

توی **tûy** *F. a.* kat, katmer; *bk.* تو **tû.**

ته **teh** *F. a.* dip: *t.-i derya* "denizin dibi".

تهاجم **tehâcüm** *A. a.* 1 birbirine saldırma, 2 (birine) saldırma.

تهاجي **tehâcî** *A. a.* 1 birbirini yerme, 2 -i yerme.

تهافت **tehâfüt** *A. a.* (bir şeyin üzerine) aşırı bir şekilde düşme, (bir şeye) büyük bir istek ve özlemle atılma.

تهالك **tehâlük** *A. a.* (bir şeye) can atma, (bir şeyi elde etmeyi) aşırı derecede isteme.

تهامه **tihâme** *A. a. coğr.* Mekke'nin diğer adı.

تهاون **tehâvün** *A. a.* (bir işi) mühimsemeyip ağır davranma.

تهتك **tehettük** *A. a.* 1 yırtılma, 2 rezillikten utanmayacak durumda bulunma.

تهتیك **tehtîk** *A. a.* 1 yırtma, 2 namusunu lekeleme.

تهجد **teheccüd** *A. a.* 1 gece uyanıp namaz kılma, 2 gece kılınan namaz.

تهجی **teheccî** *A. a.* alfabe harflerini sırasıyla okuma.

تهجین **tehcîn** *A. a.* (birini) kötüleme (biri hakkında) atıp tutma, (birine) sövüp sayma.

تهدم **teheddüm** *A. a.* yıkılma.

تهدی **teheddî** *A. a.* hidayete erme, doğru yolu bulma.

تهدید **tehdîd** *A. a.* -i korkutma, (-in içine) korku salma, **– etmek** korkutmak.

تهدیم **tehdîm** *A. a.* (binayı) yıkma, yerle bir etme.

تهدین **tehdîn** *A. a.* 1 (çocuğu) avutma, tatlı sözlerle susturma, 2 (birini) yalandan yüzüne gülüp övme.

تهذیب **tehzîb** *A. a.* (ahlâk için) kötü iş, eylem ve davranışlardan uzaklaşma, kendine çeki düzen verip düzeltme, özünü iyi huylar ve davranışlarla bezeme.

تهریب **tehrîb** *A. a.* -i kaçırma.

تهزز **tehezzüz** *A. a.* kımıldanma, deprenme.

تهزیز **tehzîz** *A. a.* -i titretme, hareket ettirme.

تهزیل **tehzîl** *A. a.* 1 -i zayıflatma, çelimsiz duruma düşürme, 2 -in ciddiyetini bozma, -i hafife alma.

تهکم **tehekküm** *A. a.* 1 alay etme, 2 *ed.* ağır alay.

تهلکه **tehlüke** *A. a.* (*T. k. dili:* **tehlike**) büyük zarara/ölüme yol açabilecek durum/kimse/nesne.

تهلیك **tehlîk** *A. a.* (birini) öldürme.

تهلیل **tehlîl** *A. a.* "Lâ ilâhe illa'llâh" deme. **– eylemek** "Lâ ilâhe illa'llâh" demek.

تهم **tühem** *A. ç. a.* töhmetler; *aş. m. bk.*

تهمت **tühmet** *A. a.* (*T. k. dili:* **töhmet**) suçlama sebebi olan şey, suç.

تهمتن **tehemten** *A. a. mit.* İran'ın mitolojik kahramanlarından Zaloğlu Rüstem'in lakabı.

تهنیت **tehniyet** *A. a.* 1 kutlama, tebrik etme, "Mübarek olsun" deme, 2 hacdan dönenlerin gelişlerini kutlamak için düzenlenen toplantı, hacı tehniyesi.

تهنیه **tehniye** *A. a. yuk. m. bk.*

تهور **tehevvür** *A. a.* birden öfkelenme, sonunu düşünmeksizin öfkelenip atılma.

تهویل **tehvîl** *A. a.* -i korkutma, korkuya düşürme. **– etmek** korkutmak, korku vermek.

تهوین **tehvîn** *A. a.* 1 (-in fiyatını) ucuzlatma, 2 (-in miktarını) indirme.

تهی **tehî** *F. a.* boş.

تهی دست **t.-dest** *F. a.* züğürt, fakir.

تهی مغز **t.-mağz** *F. s.* boş kafalı (kimse).

تهی میان **t.-meyân** *F. s.* içi boş (nesne).

تهیج **teheyyüc** *A. a.* hareketlenme, yerinden oynama, deprenme

تهیم **tehîm** *A. a.* suçlanmış, töhmetli.

تهیه **tehiyye** *A. a.* -i hazırlama; *bk.* تهیئه **tehyie**.

تهیؤ **teheyyü'** *A. a.* hazırlanma.

تهییب **tehyîb** *A. a.* -i büyük ve güçlü gösterme.

تهییج **tehyîc** *A. a.* 1 (birini) heyecanlandırma, 2 (birini) harekete getirme, hareketlendirme.

تهیئه **tehyie** *A. a.* -i hazırlama.

تیبس **teyebbüs** *A. a.* kuruma, kuru hâle gelme.

تییبس **teybîs** *A. a.* -i kurutma, kuru hâle getirme.

تیجان **tîcân** *A. ç. a.* taçlar.

تیر **tîr** *F. a.* 1 ok, 2 *astr.* Eski astrolojiye göre göğün ikinci katında bulunan gezegen, Utarit, Merkür. Edebiyatta sanat, güzel söz söyleme, yazı, kalem, defter kelimeleriyle ilişkilendirilir.

تیرانداز **t.-endâz** *F. a.* ok atıcı, okçu.

تیرکش **t.-keş** *F. a.* (*T. k. dili:* **terkeş**) ok torbası, ok kabı, sadak.

تیراژه **tîrâje** *F. a.* gökte beliren renkli kuşak, eleğimsağma.**– etmek** bulandırmak.

تیره **tîre** *F. s.* bulanık.

تیره دل **t.-dil** *F. s.* kötü yürekli (kimse).

تیره بخت **t.-baht** *F. s.* bahtı kara, talihsiz (kimse).

تیره کون **t.-gûn** *F. s.* bulanık renkli, kara (nesne).

تیز **tîz** *F. s.* (*T. k. dili*: **tez**) 1 keskin (nesne), 2 çabuk, hızlı (kimse).

تیزاب **t.-âb** *F. a.* (*T. k. dili:* **kezzap**) yakıcı su, nitrik asit.

تیز چشم **t.-çeşm** *F. s.* gözü keskin, keskin bakışlı (kimse).

تیز پا **t.-pâ** *F. s.* hızlı yürüyen, ayağı çabuk (kimse).

تیز پرواز **t.-pervâz** *F. s.* hızlı uçucu (kuş).

تیز رفتار **t.-reftâr** *F. s.* hızlı yürüyüşlü (kimse/at vb.).

تیز مشرب **t.-meşreb** *F. s.* titiz, huysuz (kimse).

تیس **teys** *A. a.* erkek keçi, teke.

تیسر **teyessür** *A. a.* kolaylıkla olma, güçle karşılaşılmadan elde edilme.

تیسیر **teysîr** *A. a.* (bir işi) kolaylaştırma, (bir işin) kolayca olmasını/elde edilmesini sağlama.

تیشه **tîşe** *F. a.* kazma; nacak, balta.

تیغ **tîğ** *F. a.* 1 kılıç, 2 ucu sivri, kancalı, keskin büyük iğne.

تیغ زبان **t.-ı zebân** *F. a.* dil kılıcı, yani: kılıç gibi etkili olan dil.

تیغ زبان **t.-zebân** *F. s.* kılıç dilli, dili kılıç gibi etkili olan (kimse).

تیغ کوه **t.-ı kûh** *F. a.* dağın sivri tepesi.

تیقظ **teyakkuz** *A. a.* uyanıklık; *zıddı:* غفلت **ğaflet.**

تیقن **teyakkun** *A. a.* kesin olarak bilinme.

تیمار **tîmâr** *F. a.* 1 bakım, 2 *tar.* eskiden "sipahi" denilen askerî sınıfa verilen devlet arazisi payı.

تیمم **teyemmüm** *A. a.* su bulunmadığında yolu yordamınca toprakla abdest alma.

تیمن **teyemmün** *A. a.* (bir şeyi) uğurlu sayma/(bir şeyi) uğurlu sayarak uğurundan fayda umma.

تین **tîn** *A. a.* incir.

تیه **tîh** *A. a.* çöl.

تیهو **tîhû** *F. a.* çil kuşu.

ث s

ث Osmanlı Türkçesi alfabesinin beşinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 500'dür.

ثاء **sâ'** *A. a.* ث harfinin adı; "üç noktalı s" anlamında "sâ'-i müsellese" de denir.

ثابت **sâbit** *A. s.* 1 yerinden oynamayan, yerinde duran, durağan, 2 gerçek olduğu belirlenmiş olan, gerçekliği bulunan.

ثابت قدم **s.-kadem** *F. s.* yerinde ve sözünde duran (kimse).

ثابتات **sâbitât** *A. ç. a.* durağan yıldızlar; *zıddı:* سيارات seyyârât; *aş. m. bk.*

ثابته **sâbite** *A. a.* durağan yıldız; *zıddı:* سياره **seyyâre.**

ثار **sâr** *A. a.* öc, intikam.

ثاقب **sâkıb** *A. s.* delip geçici, bir yandan girip öbür yandan çıkıcı: *necm-i sâkib* "1 ışınları karanlığı delerek yeryüzüne ulaşan yıldız. Kur'ân'da **târık** yıldızının nasıl bir yıldız olduğunu açıklayıcı bir söz olarak geçer. 2 geceleri çok parlak görünen "Zühal" adlı gezegen".

ثالث **sâlis** *A. s.* üçüncü.

ثالثاً **s.en** *A. z.* üçüncü olarak, üçüncü sırada.

ثالثه **sâlise** *A. a.* bir dakikanın altmışta biri olan bir saniyenin altmışta biri.

ثامن **sâmin** *A. s.* sekizinci.

ثامناً **s.en** *A. z.* sekizinci olarak, sekizinci sırada.

ثانی **sânî** *A. s.* ikinci.

ثانياً **sâniyen** *A. z.* ikinci olarak, ikinci sırada.

ثانيه **sâniye** *A. a.* bir dakikanın altmışta biri.

ثبات **sebât** *A. a.* (kararından, sözünden, görüşünden, yolundan, amacından vb.) dönmeme, değişmeme, belli bir yerde ve durumda durma.

ثباتكار **s.kâr** *F. s.* değişmeyen, dönmeyen, içinde bulunduğu durumda kalan (kimse).

ثبت **sebt** *A. a.* -i yazma, -i kâğıda geçirme. **– etmek** yazmak.

ثبوت **sübût** *A. a.* söz götürmeyecek biçimde ortaya çıkma, kesin olarak gerçekleşme. **– bulmak** gerçekleşmek, kesin olarak ortaya çıkmak.

ثجاج **seccâc** *A. s.* şarıldayarak akan (su/kan).

ثجير **secîr** *A. s.* posa, cibre.

ثخانت **sehânet** *A. a.* kalınlık, yoğunluk; peklik, sıkılık, katılık.

ثخن **sihan** *A. a.* kalınlık; katılık

ثخين **sahîn** *A. s.* kalın, yoğun; katı, pek, sıkı.

ثدی **sedy** *A. a.* meme, emcik: *zâtü's-sedy* "memeli (hayvan)".

ثرثار **sersâr** *A. a.* geveze, çok ve abuk sabuk konuşan kimse.

ثروت **servet** *A. a.* zenginlik, varlık, mal mülk çokluğu.

ثرى **serâ** *A. a.* yer: *tahte's-serâ* "yer altı", *ez-serâ tâbe-Süreyyâ* "yerden Ülker'e kadar, yerden göğe kadar".

ثريا **Süreyyâ** *A. a.* Türkçe adı "Ülker" olan takım yıldız. Farsça adı *Pervîn*'dir. Takımı oluşturan yıldızların dizilişi bir gerdanlığı andırdığı için edebiyatta *ıkd-i Süreyyâ* "Süreyya gerdanlığı" diye anılmıştır.

ثعبان **sü'bân** *A. a.* büyük yılan.

ثعلب **sa'leb** *A. a.* tilki.

ثغور **süğûr** *A. ç. a.* sınırlar, düşman topraklarının başladığı yerler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ثفل **süfl** *A. a.* çöküntü, tortu.

ثقال **sikâl** *A. ç. a.* ağır şeyler; *bk.* ثقيل **sakîl.**

ثقب **sakb** *A. a.* 1 -i delme, 2 delik, iki yanı açık olan boşluk.

ثقبه **sukbe** *A. a.* delik, oyuk.

ثقل **sikal,** ثقلت **sıklet** *A. a.* ağırlık. – **vermek** sıkmak, bezdirmek, huzursuz etmek.

ثقلاء **sükalâ'** *A. ç. a.* varlığı, konuşması iç sıkıntısına yol açan kimseler; *bk.* ثقيل **sakîl.**

ثقلان **sakalân,** ثقلين **sakaleyn** *A. a.* insanlar ve cinler: *seyyidü's-sakalân/resûlü's-sakaleyn* "Hz. Muhammed."

ثقه **sika** *A. a.* sözüne inanılıp güvenilecek kimseler. Çoklu gibi kullanılan teklilerdendir.

ثقيل **sakîl A. s.** 1 ağır, 2 sıkıntı ve bezginlik verici; iğrenç, çirkin.

ثقيل الروح **sakîlü'r-rûh** varlığı insanı tedirgin edici, ruha bezginlik ve sıkıntı verici kimse.

ثلاثون **selâsûn** *A. s.* otuz.

ثلاثى **sülâsî** *A. s. dilb.* üçlü, (Arapçada) üç kök harfi olan (kelime).

ثلاثين **selâsîn** *A. s. bk.* ثلاثون **selâsûn.**

ثلث **süls** *A. a.* üçte bir, üç bölükten biri.

ثلثان **s.ân** *A. a.* üçte iki, üç bölükten ikisi.

ثلثه **selâse** *A. s.* üç.

ثلج **selc** *A. a.* kar.

ثمان **semân** *A. s.* sekiz: *sahn-i semân* "ilmî rütbelerden biri".

ثمانون **semânûn,** ثمانين **semânîn** *A. s.* seksen.

ثمانيه **semâniye** *A. s.* sekiz: *cezâir-i semâniye* "sekiz ada".

ثمر **semer** *A. a.* meyve: *şecer-i bî-semer* "meyvesiz ağaç".

ثمره **semere** *A. a.* 1 meyve, 2 sonuç, ürün: *semere-i füâd* "kalp ürünü, yani: çocuk, evlât".

[1]ثمن **semen** *A. a.* değer, kıymet.

ثمن مثل **s.-i misil** *F. a.* bilirkişi aracılığıyla satılan bir şeyin emsaline (değerce eşlerine) kıyas yoluyla belirlenen değeri.

ثمن مسما **s.-i müsemmâ** *F. a.* iki tarafın anlaşarak bir şey için belirledikleri değer.

ثمن **sümün** *A. a.* sekizde bir, sekiz bölüğün biri.

ثمين **semîn** *A. s.* değerli, pahalı: *dürr-i semîn* "değeri yüksek inci".

senâ', ثنا senâ *A. a.* övgü, medih, sena. **– etmek** övmek.

s.-hân, ثنا خوان s.kâr, ثنا کار s.-gû, ثنا کو s.ver *F. s.* öven, övgü düzen (kimse).

sünâyî ثنایی *A. a.* ikili, iki harfli kelime.

senevî ثنوی *A. s.* ikici, düalist; biri iyilik tanrısı, diğeri kötülük tanrısı olmak üzere iki ilkenin/tanrının varlığını kabul eden görüş. Zerdüştlük'ün/Mecusilik'in esasını oluşturur.

sevâb ثواب *A. a.* 1 iyi karşılık, ödül, 2 öte dünyada karşılığı verilecek olan iyi işler; *zıddı:* **günah** کناه.

sevâbit ثوابت *A. ç. a.* durağan yıldızlar; *bk.* **sâbite** ثابته.

sevb ثوب *A. a.* giysi, giyecek.

sevr ثور *A. a.* 1 öküz, 2 (**bürc-i sevr**'den kısaltma yoluya) bu adla anılan burç.

severân ثوران *A. a.* (toz, toprak vb.) yerinden savrulup kalkma.

sûm ثوم *A. a.* sarımsak.

siyâb ثیاب *A. ç. a.* giysiler, elbiseler. (Tekli gibi kullanılan çoklulardandır): *siyâb-i fakîrâne* "yoksula yaraşır giysi", *s.-i fezâil* "erdemler giysisi".

seyyib ثیب *A. a.* dul kadın; *zıddı:* **bikr** بکر.

ج C

ج Osmanlı Türkçesi alfabesinin altıncı harfi. Ebced hesabında rakam değeri 3'tür.

جا **câ** *F. a.* yer: *bî-câ* "yersiz, ilgisiz, münasebetsiz".

جا بجا **c. be-câ** *F. z.* yer yer.

جابر **câbir** *A. s.* zorlayıcı, baskı uygulayıcı (kimse): *âmir-i câbir* "baskı uygulayıcı amir".

جابلوس **câblûs** *F. a.* 1 yaltaklanma, "Evet efendim, doğrudur efendim" diyerek baş sallama, dalkavukluk etme, 2 yaltaklanıcı, dalkavuk. – **etmek** yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

جابی **câbî** *A. a.* 1 vakıf gelirlerini toplamakla görevli memur, 2 vergi memuru.

جاحد **câhıd** *A. s.* (bir şeyi) bildiği hâlde inkâr eden, gerçeği bile bile gizleyen (kimse).

جاحظ **câhız** *A. s.* patlak gözlü (kimse).

جاده **câdde** *A. a.* geniş ve işlek yol.

جادو **câdû** *F. a.* (*T. k. dili:* جادی **cadı**) 1 büyücü, sihir yapan, sihirbaz, 2 kötü huylu kocakarı, 3 hortlak, geceleri dolaşıp insanlara kötülük ettiğine inanılan hayalî varlık, karakoncolos, gulyabanı, vampir.

جادو سخن **c.-suhan** *F. s.* sihirlercesine söz söyleyen, dili çok etkileyici biçimde kullanan (yazar/şair).

جاذب **câzib** *A. s.* çekici: *hüsn-i câzib* "çekici güzellik".

جاذبه **câzibe** *A. s.* 1 çekici, 2 sevimli. *a.* (**kuvve-i câzibe**'den kısaltma yoluyla) çekim gücü.

[1]جار **câr** *A. a.* komşu.

جار ملاصق **c.-i mülâsık** *F. a.* bitişik komşu.

[2]جار **câr(r)** *A. s.* çekici: *hurûf-i cârre* "Arapçada bir kelimenin son ünsüzünün esre okunmasını gerektiren harfler".

جارح **cârıh** *A. s.* 1 yaralayıcı (kimse/nesne), 2 yalanlayıcı, karşı çıkıcı, hükmünü değiştirici, bozucu (şey/durum).

جارحه **câriha** *A. a.* 1 yaralayıcı (nesne): *âlât-i câriha* "yaralayıcı aletler", 2 el ve ayak gibi insanın iş görüp kazanç elde etmesini sağlayan uzuvlar, 3 yırtıcı kuş.

جاری **cârî** *A. s.* 1 akan, akıp duran, akıp geçen: *nehr-i cârî* "akıp duran nehir", *emr-i cârî* "olagelen, olup biten iş", 2 geçerli, yürürlükte olan (şey).

جاریه **câriye** *A. a.* 1 akan, akıp duran: *vakâyı'-i câriye* "olagelen işler", 2 halayık, hizmetçi kız.

جازم **câzim** *A. s.* (bir şeyin gereğini ve sonucunu) kestirip atıcı.

جاعل **câil** *A. s.* işleyen, yapan, düzen (kimse).

جالب **câlib** *A. s.* kendine doğru çeken, çekici (kimse/şey).

جالس **câlis** *A. s.* oturan, oturucu (kimse).

جام **câm** *F. a.* 1 cam, sırça, 2 kadeh, 2 *mec.* şarap.

جامد **câmid** *A. s.* donmuş, donuk: *ism-i câmid* "(Arapçada) bir kökten türememiş ad".

جامع **câmi'** *A. s.* 1 toplayan, saran, kuşatan: *efrâdını câmi'* "bütünlük için gerekli parçaları bir araya getirici", *kelâm-i câmi'* "kelimesi az, anlamı zengin söz", 2 Müslümanların ibadet evi.

جامعیت **câmiıyyet** *A. a.* genellik, bütünlük, kapsayıcılık.

جامه **câme** *F. a.* giysi; üstlük, kaftan vb.

جامهٔ حیات **c.-i hayât** *F. a.* ömür.

جامه خاب **c.-hâb** *F. a.* yatak.

جامه خانه **c.-hâne** *F. a.* yük, sabit dolap.

جامه دان **c.dân** *F. a.* sandık vb. gibi giysi konacak kap.

جامه شوی **c.-şûy** *F. a.* (*T. k. dili:* **çamaşır**) çamaşırcı, giysi yıkayıcı.

جامهٔ فنا **c.-i fenâ** *F. a.* kefen.

جاموس **câmûs** (*T. k. dili:* **camıs**) *A. a.* manda, su sığırı.

جان[1] **cân** *F. a.* 1 ruh, insan ve hayvan bedeninin dirlik içinde bulunmasını sağlayan güç, 2 *tas.* insan iyiliğe ve güzelliğe yöneldiğinde, bu yönelişi sağlayan güç, 3 yaşayış, hayat, canlılık, 4 gönül, kalp, yürek, 5 güç, kuvvet, 6 *mec.* ruh gibi değerli olan kimse; dost, sevdik, sevgili.

جانباز **c.-bâz** *F. a.* ve *s.* 1 canıyla oynayan, canını tehlikeye atan kimse, 2 at pazarında at alım satımıyla uğraşan kimse.

جان آور **c.-âver** *F. a.* (*T. k. dili* : **canavar**) 1 yırtıcı hayvan, 2 domuz.

جانبخش **c.-bahş** *F. s.* hayat verici, can bağışlayıcı (nesne/durum /söz vb.).

جان بلب **c. be-leb**, جان بر لب **c. ber-leb** *F. s.* canı dudağında, yani: canını vermek üzere olan (kimse).

جانپرور **c.-perver** *F. s.* ruhu besleyici, ruh okşayıcı (söz/davranış vb.).

جاندار **c.-dâr** *F. s.* canlı, diri (varlık).

جانستان **c.-sitân** *F. s.* öldürücü, can alıcı (güzel/göz/bakış vb.).

جانفزای **c.-fezâ/y** *F. s.* cana can katıcı, iç açıcı, ferahlık verici (nesne/yer/görünüş).

جانکاه **c.-kâh** *F. s.* can tüketici, can alıcı (kimse).

جانور **c.ver** *F. a. bk.* جان آور cân-âver.

جان[2] **cân(n)** *A. a.* cin tayfası, cinler.

جانان **cânân**, جانانه **cânâne** *F. a.* sevilen kişi, gönül verilmiş kimse.

جانب **cânib** *A. a.* yan, taraf, cihet.

جانبدار **c.-dâr** *F. a.* yan tutan kimse, taraftar, yandaş.

جانی **cânî** *A. s.* adam öldüren, cinayet işleyen (kimse).

جاود **câvid**, جاوید **câvîd**, *F. s.* ölümsüz, bitimsiz, son bulmaz, devamlı, kalıcı olan.

جاودان **câvidân**, جاویدان **câvîdân**, جاودانی **câvidânî** *F. s. yuk. m. bk.*

جاه **câh** *F. a.* değer, derece, rütbe, mertebe, makam, mevki: *pâdişâh-i Cem-câh* "değeri Cem kadar yüksek padişah".

جاهد **câhid** *A. s.* çalışan, çalışkan. **– olmak** çalışmak.

جاهل **câhil** *A. s.* bilgisiz, bir şey bilmeyen, boş kafalı (kimse).

جاهلانه **c.âne** *F. s.* ve *z.* cahilce, cahilcesine, cahil olana yaraşır biçimde ve yolda.

جاهليت **câhiliyyet** *A. a.* 1 bilgisizlik, cahillik, 2 putperestlik, paganizm.

جائر **câir** *A. s.* eziyet edici, sıkıntı verici (kimse).

جائز **câiz** *A. s.* işlenilmesinde ve yapılmasında sakınca bulunmayan, uygun, yaraşır ve yerinde sayılan (şey/davranış).

جائزه **câize** *A. a.* sunulan bir şeye karşılık olarak verilen şey, bahşiş; daha çok, şairlerin sundukları övgü dolu kasidelere karşılık verilen bahşiş.

جای **cây** *F. a.* yer; *bk.* جا **câ.**

جايكير **c.-gîr** *A. s.* yer tutucu, yerleşmiş, yerleşik (nesne).

جايع **câyi'** *A. s.* aç (kimse).

جائل **câil** *A. s.* dönüp dolanıcı (nesne).

جائله **câile** *A. a.* gönülde dönüp dolanan şey, düşünce, hayal.

جب **cüb(b)** *A. a.* kuyu.

جب على **Cübb-i Alî** (*T. k. dili:* **Cibâli**) İstanbulda bir semt.

جبابره **cebâbire** *A. ç. a.* zorbalar, kan dökücüler, zalimler; *bk.* جبار **cebbâr.**

جبار **cebbâr** *A. s.* 1 kan dökücü, zorba, zalim, 2 (büyük harfle) dilediğini dilediğinde zorla yaptırma gücüne sahip olan (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

جبال **cibâl** *A. ç. a.* dağlar; *bk.* جبل **cebel.**

جباه **cibâh** *A. ç. a.* alınlar; *bk.* جبهه **cebhe.**

جبايت **cibâyet** *A. a.* kira geliri, vergi, harç gibi vakfa ya da hazineye ait paraları toplama.

جبر **cebr** *A. a.* 1 kırığı düzeltip onarma, 2 zor, baskı, eziyet, 3 sayılar ve harflerle nicelikler arasında bağlantı kuran matematik kolu.

جبراً **c.en** *A. z.* zorla, zor kullanarak, baskı uygulayarak.

جبر خاطر **c.-i hâtır** *F. a.* gönül yapma, gönül alma.

جبر ما فات **c.-i mâ-fât** *F. a.* elinden çıkan şeyin yerini doldurma.

جبر نفس **c.-i nefs** *F. a.* kendini zorlama, nefsinin kötü isteklerini bastırma.

جبر نقصان **c.-i noksân** *F. a.* eksiği tamamlama.

جبرائيل **Cebrâîl,** *A. a.* dört büyük melekten birinin adı.

جبروت **ceberût** *A. a.* son derecede büyüklük, pek ululuk. Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır; insan hakkında yergi ve aşağılama yoluyla kullanılır.

جبرئيل **Cebreîl** *A. a.* bk. جبرائيل **Cebrâîl.**

جبريل **Cibrîl** *A. a.* bk. جبرائيل **Cebrâîl.**

جبريه **cebriyye** *A. a.* kulda seçim ve yapma gücü (cüz'î irade) bulunmadığına, her şeyin Tanrı tarafından yaptırıldığına inananların yolu; *zıddı:* قدريه **kaderiyye.**

جبل **cebel** *A. a.* dağ.

جبلت **cibillet** *A. a.* yaradılış, huy, asıl, maya. Daha çok olumsuz anlamda yerme için kullanılır: *c.-i habîse* "kötü yaradılış".

جبلى **cibillî** *A. s.* doğuştan gelen, yaradılış gereği olan, tabiî.

[1]جبن **cübn** *A. a.* korkaklık.

[2]جبن **cübn, cübün** *A. a.* peynir.

[1]جبه **cebe** *A. a.* demir halkacıklarla örülmüş savaş giysisi, zırh.

جبه خانه **c.-hâne** *F. a.* (*T. k. dili:* **cephâne**) eskiden silah ve harp malzemelerinin saklandığı yer. Daha sonra barut, fişek, gülle gibi mühimmatın saklandığı depoya denmiştir.

[2]جبه **cübbe** *A. a.* geniş yenli, uzun, bol ve düğmesiz üstlük.

جبهه **cebhe** *A. a.* 1 alın. 2 *ask.* taarruz eden bir ordunun ortası, 3 *ask.* savaşın sürdüğü bölge.

جبهه سای **c.-sâ/-sây** *F. s.* alın süren, alnını süren (kimse).

[1]جبين **cebîn** *A. a.* alın: *çîn-i cebîn* "alın kırışıklığı", *Zühre-cebîn* "Zühre alınlı, yani: parlak alınlı".

[2]جبين **cebîn** *A. s.* korkak, ödlek.

جثه **cüsse** *A. a.* beden, kalıp, gövde.

جحد **cahd** *A. a.* bilerek inkâr, bir şeyin varlığını bildiği hâlde "Yok" deme.

جحود **cehûd** *A. s.* (*T. k. dili:* **çıfıt**) 1 bilerek inkâr eden, 2 (Hz. Peygamber'in peygamberliğini bildikleri hâlde inkâr ettiklerinden) Yahudi.

جحود **cühûd** *A. a. bk.* جحود **cehûd.**

جحيم **cehîm** *A. a.* cehennem.

[1]جد **ced(d)** *A. a.* büyük baba, ata, dede.

جد بجد **c. be-ced** *F. z.* dededen dedeye, atadan ataya.

[2]جد **cid(d)** *A. a.* 1 gerçeklik, gerçek olarak yapma/işleme; *zıddı:* **hezl,** 2 çalışıp çabalama, elinden geleni yapma.

جداً **c.en** *A. z.* sahiden, gerçekten.

جدا **cüdâ** *F. s.* ayrı. **– olmak** ayrılmak. **– düşmek** ayrı düşmek.

جدار **cidâr** *A. a.* duvar.

جدال **cidâl** *A. a.* 1 savaş, dövüş, cenk, 2 şiddetli çekişme, kavga, dalaş.

جداول **cedâvil** *A. ç. a.* cetveller; *bk.* جدول **cedvel.**

جدری **cüderî** *F. a.* (*T. k. dili:* **cederî**) yüzde izler bırakan, ateşli ve bulaşıcı hastalık, çiçek hastalığı.

جدریٔ کاذب **c.-i kâzib** *F. a.* su çiçeği.

جدل **cedel** *A. a.* 1 şiddetli çekişme, kapışma, kavga, 2 tartışma, bir konu üzerinde birbirine zıt düşünceleri savunma.

جده **cedde** *A. a.* büyük ana, nine.

جدول **cedvel** *A. a.* 1 denizden/ırmaktan ayrılıp bir yatakta akan su, ark, kanal, 2 kâğıt üzerine dikine/enine çizilmiş çizgiler, 3 üstü enine/boyuna çizgilerle bölünmüş kâğıt/defter, 4 *T.* (**cedvel tahtası**'ndan kısaltılmış olarak) çizgi çizmeye yarayan alet.

[1]جدی **cedy** *A. a.* 1 oğlak, 2 bu adla anılan burç. Güneş bu burca İlk Kânun ayının dokuzunda girer.

[2]جدی **ciddî** *F. s.* 1 şaka olmayan, gerçek, hakikî (duruş/durum/iş/davranış), 2 -e önem veren, -i sıkı tutan, titiz (kimse), 3 ağır başlı (kimse).

جديات **ciddiyyât** *T. ç. a.* önemli işler ve sözler.

جديد **cedîd** *A. s.* yeni.

جديدان **cedîdân,** جديدين **cedîdeyn** *A. ç. a.* (her gün yenilenmeleri ilgisiyle) gece ve gündüz.

جدير **cedîr** *A. s.* uygun, yerinde, yaraşık, münasip (nesne/iş/davranış).

جذاب **cezzâb** *A. s.* çok/pek çekici (kimse/nesne).

جذام **cüzâm** *A. a.* bulaşıcı bir deri hastalığı, miskin hastalığı, lepra.

جذب **cezb** *A. a.* -i kendine doğru çekme.

جذبات **cezebât** *A. ç. a.* cezbeler; *aş. m. bk.*

جذبه **cezbe** *A. a.* 1 *tas.* kulun varlığının Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmesi, 2 *tas.* kulun Allah'a yakınlığından doğan kendinden geçmişlik hâli, 3 coşkunluk, duygu kabarması, ruh heyecanı.

جذر **cezr** *A. a.* 1 kök, asıl, 2 *mat.* kendi ile çarpıldığında çarpımı tam sayı olan çarpılan.

جذور **cüzûr** *A. ç. a.* kökler; *bk.* جذر **cezr.**

جر **cer(r)** *A. a.* 1 çekme, ilerideki bir şeyi beriye getirme, 2 *dilb.* (Arapçada) adın dört hâlinden biri; söz içinde bir adın sonunun esreli/ye'li olması.

جر اثقال **c.-i eskâl** (*T. k. dili:* **caraskal**) 1 ağırlıkların çekilmesi ve kaldırılmasını, kuvvetlerin maddeler ve hareketler üzerindeki etkisini inceleyen fizik dalı, mekanik, 2 ağırlık çekmeye ve kaldırmaya yarayan mekanizma/alet.

جرأت **cür'et** *A. a.* korkusuzca ileri atılma, yiğitlik, gözü peklik, 2 düşüncesizce atılganlık, ataklık, saygı dışı davranış.

جرأتکار **c.kâr** *F. s.* atılgan, atak, gözü pek, cesur (kimse).

جراح **cerrâh** *A. a. tıp* operatör.

جراحت **cerâhat** *A. a.* 1 yara, 2 irin.

جراحی **cerrâhî** *A. a.* cerrahlık.

جراد **cerâd** *A. a.* çekirge.

جراد البحر **cerâdü'l-bahr** *A. a.* yengeç.

جراد منتشر **c.-i münteşir** *F. a. mec.* çekirge gibi her yanı kaplamış büyük kalabalık.

جرار **cerrâr** *A. a.* her gördüğünü isteyen arsız dilenci.

جرائد **cerâid** *A. ç. a.* defterler; *bk.* جریده **cerîde.**

جرائم **cerâim** *A. ç. a.* suçlar; *bk.* جریمه **cerîme.**

جرب **cereb** *A. a.* uyuz hastalığı, uyuzluk.

جربزه **cerbeze** *A. a.* 1 beceriklilik, 2 her yerde ve her şey hakkında serbestçe söz söyleyebilme. Bu niteliğin olumsuzu *gabâvet*, ortası *hikmet*'tir.

[1]جرح **cerh** *A. a.* 1 -i yaralama, 2 -i kabul etmeme, -i geri çevirme, -i reddetme.

[2]جرح **cürh** *A. a.* yara.

جرس **ceres** *A. a.* çan.

جرع **cer'** *A. a.* (suyu) yudum yudum içme.

جرعه **cür'a** *A. a.* 1 yudum, 2 kadehin dibinde kalan bir yudumluk şarap.

[1]جرم **cirm** *A. a.* yapı, beden, gövde, cüsse. Daha çok cansız varlıklar için kullanılır.

جرم قمر **c.-i kamer** *F. a.* ayın görünen yapısı.

[2]جرم **cürm** *A. a.* suç.

جرم مشهود **c.-i meşhûd** *F. a.* göz önünde işlenen suç.

جروح **cürûh** *A. ç. a.* yaralar; *bk.* جرح **cürh.**

جریٔ **cerî'**, جری **cerî** *A. s.* yürekli, gözü kara, bahadır, cür'etli.

جریٔ اللسان **cerîü'l-lisân** *A. s.* sivri dilli, sözünü esirgemeyen (kimse).

جریان **cereyân** *A. a.* 1 akma: *batîü'l-cereyân* "yavaş yavaş akan", *serîu'l-*

cereyân "hızlı akan, akışı hızlı". 2 geçme, geçip gitme.

جریب **cerîb** *A. a.* 1 farklı ağırlıklarda bir tür büyük ölçek, 2 dönüm.

جریح **cerîh** *A. s.* yaralı: *cerîhu'l-kalb* "yüreği yaralı, gönlü kırık".

جریحه **cerîha** *A. a.* yara.

جریحهٔ التیام نا پذیر **c.-i iltiyâm nâ-pezîr** *F. a.* onulmaz yara.

جریحه دار **c.-dâr** *F. s.* yaralı.

جریده **cerîde** *A. a.* 1 defter, 2 (ilk yayımlanan gazete olan *Cerîde-i Havâdis*'in adından kısaltma yoluyla) gazete.

جریم **cerîm** *A. s.* suçlu (kimse).

جریمه **cerîme** *A. a.* 1 suç, 2 suç işleyenden işlediği suça karşılık alınan para, us pahası.

جزء **cüz'**, جز **cüz** *A. a.* 1 kısım, parça, bölük; *zıddı:* **kül(l)**, 2 Kur'ân'ın otuzda biri; bk. جزؤ **cüz'**.

جزء مرکبه **c.-i mürekkebe** *F. a.* birbirine katılmış olan kısımlar, bölükler, bir bütünü oluşturan parçalar.

جزء لایتجزی **cüz'ü lâ-yetecezzâ** *A. a.* bölünemez en küçük parça, atom.

جزاء **cezâ'**, جزا **cezâ** *A. a.* suç işleyen kimsenin özgürlüğünü, mal ve parasını kullanma hakkını sınırlayıcı, onurunu kırıcı karşılık.

جزاءً **cezâen** *A. z.* ceza yoluyla, ceza suretiyle.

جزای سزا **c.-yi sezâ** *F. a.* uygun ve yaraşır olan ceza.

جزار **cezzâr** *A. a.* deve kasabı.

جزالت **cezâlet** *A. a.* (söz ve anlam) düzgün, doğru, kusursuz ve açık olma.

جزائر **cezâir** *A. ç. a.* adalar; *bk.* جزیره **cezîre.**

جزدان **cüzdân** *F. a.* 1 cüz mahfazası, 2 evrak koymaya elverişli, elde/cepte taşınan meşin kap, yancık.

[1]جزر **cezer** *A. a.* havuç.

جزر التراب **cezerü't-türâb** *A.* a yabani havuç.

جزری الشکل **cezeriyyü'ş-şekl** *A. s.* havuç biçimli, havuç biçiminde olan (nesne).

[2]جزر **cezr** *A. a.* deniz ve ırmaklarda ayın etkisiyle suyun çekilmesi; *zıddı:* med.

جزع **ceza'** *A. a.* sabırsızlıkla sızlanma, kaygı içinde kıvranma, şaşkınlık içinde ne yapacağını bilememe.

جزل **cezl** *A. a.* düzgün, doğru ve kusursuz (söz).

جزم **cezm** *A. a.* 1 (bir şey hakkında) kesin hüküm verme, kestirip atma, 2 *dilb.* (Arapçada) geniş zamanın sonunun harekesiz olması, yani ünsüz sesle kapanması, 3 (Arapçada) hece ve kelimenin ünsüz sesle kapandığını gösteren işaret.

جزماً **c.en** *A. z.* kestirip atmak suretiyle.

جزؤ **cüz'** *A. a. bk.* جزء **cüz'**.

جزیره **cezîre** *A. a.* ada: *cezîretü'l-Arab* "Arabistan", *el-Cezîre* "Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan topraklar, Mezopotamya".

جزیل **cezîl** *A. s.* 1 peltek, bozuk ve çetrefil olmayan, düzgün ve açık (söz/anlam), 2 çok: *sabr-ı cezîl* "çok sabır".

جزیه **cizye** *A. a.* eskiden "zimmî" denilen Müslüman olmayanlardan alınan vergi.

جزیه دار **c.-dâr** *T. a.* cizye toplayan memur.

جزیه کذار **c.-güzâr** *T. a.* cizye verenler, zimmîler, Müslüman olmayanlar.

جزئیات **cüz'iyyât** *A. ç. a.* önemsiz şeyler.

جسارت **cesâret** *A. a.* korkusuzluk, korkmama ve çekinmeme hâli, yiğitlik, gözü peklik, gözü karalık; *zıddı:* **cebânet**.

جسامت **cesâmet** *A. a.* büyüklük, irilik.

جستجو-ی **cüst-cû/-cûy** *F. a.* arayıp sorma, arayıp soruşturma.

جست و جوی *F. a. yuk. m. bk.*

جسته **ceste** *F. s.* sıçramış, atlamış, fırlamış. *a.* sıçrama, atlama.

جسته جسته **c. c.** *F. z.* parça parça, kısım kısım, azar azar.

جسد **cesed** *A. a.* gövde, beden vücut; daha çok "ölü, ölmüş kimsenin ruhsuz bedeni" anlamında kullanılmıştır: *c.-i bî-rûh* "ruhsuz cesed".

جسر **cisr** *A. a.* köprü.

جسر معلق **c.-i muallak** *F. a.* asma köprü.

جسم **cism** *A. a.* (*T. k. dili:* **cisim**)1 kalıp, beden, gövde, vücut, 2 üç boyutlu olup bir yer kaplayan şey.

جسمانی **cismânî** *F. s.* bedenle, gövdeyle ilgili; *zıddı:* روحانی **rûhânî.**

جسور **cesûr** *A. s.* yürekli, korku nedir bilmez, yiğit (kimse).

جسورانه **c.âne** *F. z.* yiğitçesine.

جسیم **cesîm** *A. s.* 1 büyük, kocaman, 2 iri: *cesîmü'l-cüsse* "iri gövdeli", 3 önemli, büyük.

جص **cas(s), cas** *A. a.* kireç.

جصاص **cassâs** *A. a.* sıvacı, badanacı.

جعد **ca'd** *A. a.* kıvırcık: *gîsû-yi ca'd* "kıvırcık saç örgüsü".

جعلی **ca'lî** *F. s.* yapma, yapmacık, uydurma, düzme, düzmece, sahte, taklit.

جعلیات **ca'liyyât** *T. ç. a.* düzmece, sahte hususlar, tutumlar, tavırlar.

جغد **cuğd** *A. a.* baykuş.

جف **ceffe** *A.* çekimli fiil olup yalnızca "hemen, birden düşünmeksizin bir şeyi söyleyiverme/yazıverme" anlamındaki *ceffe'l-kalem* sözünde geçer.

جفاء **cefâ'**, جفا **cefâ** *A. a.* incitme, eziyet etme.

جفاجو **c.-cû** *F. s.* eziyet eden, sıkıntı veren (kimse/nesne).

جفاکار **c.kâr** *F. s.* incitici, sıkıntı verici, eziyet edici (kimse/nesne).

جفاکش **c.-keş** *F. s.* cefa çeken, sıkıntıya katlanan (kimse).

جفت **cüft** *F. s.* (*T. k. dili:* **çift**) ikili, iki eşit parçaya bölünebilen. *a.* 1 bir takım oluşturan iki şey, 2 eş, 3 sapana bağlı iki öküz, 4 bir erkekle bir dişinin oluşturduğu takım. **– olmak** bir ikili oluşturmak. **– etmek** ikili duruma getirmek. **– sürmek** sapanla toprağı kabartmak, ekim yapılacak toprak parçasını işlemek.

جفته **cüfte** *F. a.* (*T. k. dili:* **çifte**) at, eşek, katır gibi kimi hayvanların arka ayaklarını geriye savurması, tepme. **– atmak** (hayvan) arka ayaklarını geriye doğnu savurmak, tepmek.

جفر **cifr** *A. a.* gelecekte gerçekleşecek olan olaylar ve işlerden haber veren sırlı bir ilim. Aktarıldığına göre Hz. Ali tarafından geçmiş, olmakta olan ve olacak her şeyi bildiren, belli işaretlerle yazılmış iki kitaptan birinin adı imiş.

جفن **cefn** *A. a.* göz kapağı.

جکر **ciğer** *F. a.* kara ciğer, bağır.

جگر پاره **c.-pâre** *F. a.* ciğer parçası, yani: çocuk, evlât.

سوزجگر **c.-sûz** *F. s.* bağır yakıcı (ses/ durum/olay vb.).

[1]جل **cel(l)** *A.* ج yelken.

[2]جل **cül(l)** *A. a.* 1 çul, hayvan örtüsü, 2 peçe, perde, örtü, maske.

[3]جل **celle** *A.* Çekimli bir fiil olup "yüce ve ulu olsun/yüceliğini kutsarım" anlamında birtakım dua sözlerinde geçer: *azze ve celle, celle celâlühû, celle şânühû, celle ve alâ.*

[1]جلاء **celâ', جلا celâ** *A. a.* gurbete düşme, yerinden yurdundan ayrılma.

[2]جلاء **cilâ', جلا cilâ** *A. a.* parlaklık. **– vermek** parlatmak, parlak druma getirmek.

جلادار **c.-dâr** *F. s.* cilâlı, parlak.

جلاب **cülâb** *A. a.* gül suyu.

جلابيب **celâbîb** *A. ç. a.* yaşmaklar, baş ve yüz örtüleri; *bk.* جلباب **cilbâb.**

جلاجل **celâcil** *A. ç. a.* def pulları; *bk.* جلجل **cülcül.**

جلاد **cellâd** *A. a.* hakkında ölüm cezası verilen kimseleri öldürmekle görevli kimse.

جلادت **celâdet** *A. a.* kahramanlık, dayanıklılık ve şiddetle karışık yiğitlik.

جلال **celâl,** جلالت **celâlet** *A. a.* son derecede büyüklük, olağanüstü ululuk. Birincisi daha çok Yüce Tanrı için kullanılır; insan hakkında kullanıldığında "öfke, hışım" anlamı taşır: *ism-i celâl, lafza-i celâl* "Yüce Tanrı'nın en büyük ismi olan Allah."

[1]جلالی **celâlî** *F. a.* 1 sert yaradılışlı, birden parlayan, öfkeli, 2 (Yavuz Sultan Selim devrinde ortaya çıkan isyanın başını çeken Bozoklu Derviş Celâl'in adına nisbetle) eşkıya, isyancı.

[2]جلالی **celâlî** *F. a.* Büyük Selçuklu hükümdarı Celâlüddîn Melikşah zamanında Nizâmülmülk'ün çabasıyla düzenlenen, H. 471 (M. 1079)'den başlayan güneş takvimi.

جلاه **cüllâh** *A. a.* çul dokuyucu, çulha.

جلائل **celâil** *A. ç. a.* yüce ve büyük olan şeyler: *bk.* جليله **celîle.**

[1]جلب **celb** *A. a.* 1 -i çekme, -i kendine doğru getirme, 2 -i -den getirtme. **– etmek** getirtmek. 3 çağırma, gelmesini isteme. **– etmek** çağırmak, gelip bulunmasını istemek. 4 zanlının/ şahidin mahkemede hazır bulunması için yazılan yazı, celp yazısı.

[2]جلب **celeb** *A. a.* büyük ve küçük baş hayvan, özellikle koyun ticareti yapan kimse.

جلباب **cilbâb** *A. a.* gömlek.

جلجل **cülcül** *A. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu.

جلد **cild** *A. a.* 1 deri, 2 kitap kabı, kapak, 3 kapak geçirilmiş kitap/ birden çok kitaptan oluşan bir eserin ayrı kapak geçirilmiş olanlarından her biri.

جلساء **cülesâ'** *A. ç. a.* bir arada oturanlar; *bk.* جليس **celîs.**

جلسه **celse** *A. a.* 1 oturma, oturuş, 2 toplantı, oturum.

جلسهٔ خفيفه **c.-i hafîfe** *F. a.* ilişme, şöylece geçip oturma, geçici oturuş.

جلنار **cüllenâr, cülnâr** *A. a.* nar çiçeği.

جلوس **cülûs** *A. a.* 1 oturma, 2 (padişah) tahta çıkma. **– etmek** (padişah) tahta oturmak.

جلوسیه **cülûsiyye** *T. a.* padişahın tahta çıkışını konu alan manzume/yazı.

جلوه **cilve** *A. a.* 1 görünme, ortaya çıkma, 2 (sevgili) kendini gösterip kırıtma, nazlanma, 3 kırıta kırıta yürüyerek görünme.

جلوه ساز **c.-sâz** *F. s.* cilve edici, kendini gösterip kırıtıcı (güzel).

جلوه کر **c.ger** *F. a. yuk. bk.*

جلوه کنان **c.-künân** *F. z.* cilve ederek.

جلی **celî** *A. s.* 1 belli, apaçık, meydanda, 2 iri harflerle yazılan sülüs yazı.

جلیات **celiyyât** *A. ç. a.* açık ve belli olan şeyler; *zıddı:* خفیات **hafiyyât.**

جلیس **celîs** *A. s.* birlikte oturan, arkadaş.

جلیل **celîl** *A. s.* pek büyük, pek ulu (kimse).

جلیل الشان **celîlü'ş-şân** *A. s.* şanı çok büyük, pek ünlü (kimse).

[1]جم **Cem** *F. a.* eski İran hükümdar sülâlelerinden biri olan Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü hükümdarının adı. Aktarıldığına göre şarap onun zamanında yapılmış, kadehi de o bulmuştur. Adı daha çok *kadeh, şarap, meclis, devr* gibi kelimelerle birlikte anılır. **Cemşîd** diye de geçer.

[2]جم **cem(m)** *A. a.* kalabalık. Tek başına kullanılmamıştır, "etrafı kaplayan büyük kalabalık" anlamındaki **cemm-i gafîr** sözünde geçer.

جماد **cemâd** *A. a.* taş, toprak gibi cansız cisimler.

جمادی الآخره **cümâde'l-âhıre** *A. a.* ay takviminin altıncı ayı, cemaziyelâhır.

جمادی الاولی **cümâde'l-ûlâ** *A. a.* ay takviminin beşinci ayı, cemaziyelevvel.

جماز **cemmâz** *A. a.* hızla giden erkek deve.

جماع **cimâ'** *A. a.* erkek ve kadın arasındaki cinsî birleşme.

جماعت **cemâat** *A. a.* 1 topluluk, insan kalabalığı, bir yere toplanmış insanların meydana getirdiği yığın, bölük, takım, 2 namazda saf tutup imama uyan kimseler, 3 bir soydan, bir dinden, bir tarikatten vb. olanların meydana getirdiği topluluk.

[1]جمال **cemâl** *A. a.* 1 güzellik, 2 yüz güzelliği, 3 *T. mec.* (insanda güzelliğin yansıma ve görünme yeri olarak) yüz: *arz-ı cemâl* "yüz gösterme", 4 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri; *zıddı:* **celâl.** 5 *tas.* âşığın ısrarlı dileği ve isteği üzerine Hakk'ın birtakım belirtilerle kalpte belirmesi, Tanrı'nın iyilik ve güzellik vasıflarının kalbe yansıması, bu yolla kalpte beliren aydınlık ve görüntü.

[2]جمال **cemmâl** *A. a.* deveci, deve sürücüsü.

[3]جمال **cimâl** *A. ç. a.* develer; *bk.* جمل **cemel.**

جماهیر **cemâhîr** *A. ç. a.* cumhuriyetle yönetilen topluluklar; *bk.* جمهور **cümhûr.**

جمجمه **cümcüme** *A. a.* kafa tası.

جمد **cemed** *A. a.* buz.

جمره **cemre** *A. a.* 1 ateş koru, 2 Şubat ayında, -sırasıyla- havada, suda ve toprakta oluştuğu var sayılan sıcaklık yükselmesi, 3 ufak çakıl taşı.

جمع **cem'** *A. a.* 1 -i toplama, -i bir araya getirme, -i biriktirme. – **etmek** toplamak, biriktirmek. – **olmak** toplanmak, biriktirilmek. 2 *dilb.*

adın çoklu hâli, 3 *mat.* dört işlemden biri, kara cümle.

جمعاً **c.an** *A. z.* toplam olarak, toplamak suretiyle.

جمعه **cüm'a** *A. a.* (*T. k. dili* : **Cuma**)(eskiden) haftanın altıncı günü, Cuma namazı kılınan gün.

جمعيت **cem'ıyyet** *A. a.* 1 derli toplu olma, dağınık olmama, 2 çok sayıda kişinin toplanmasıyla oluşan birlik, dernek, 3 topluluk, toplum, 4 akraba ve dostların bir araya gelerek yiyip içip eğlendikleri tören, düğün, 5 *ed.* sözün anlamca zengin, kelimeleri bakımından ise birbiriyle uyumlu ve ilişkili olması.

جمعيت خاطر **c.-i hâtır** *F. a.* zihnin ve düşüncenin dağınık olmaması.

[1]جمل **cemel** *A. a.* erkek deve.

[2]جمل **cümel** *A. ç. a.* cümleler; *bk.* جمله **cümle.**

جمل حكميه **c.-i hıkemiyye** *F. a.* öğüt verici özlü sözler.

جمله **cümle** *A. a.* 1 toplu/birikmiş miktar, toplam, 2 bütün, hep, tüm, 3 *dilb.* soruya yer bırakmayacak bütünlükteki söz öbeği, 4 bir güneş ile etrafındaki gezegenlerden ve onların peyklerinden oluşan sistem.

جملهٔ كوكبيه **c.-i kevkebiyye** *F. a.* on iki burç gibi, bir şekil gösteren durağan yıldızlar topluluğu. Her biri bir hayvana/biçime benzetilip onun adıyla anılır.

جملهٔ جزائيه **c.-i cezâiyye** *F. a. dilb.* bir şartlı birleşik cümlede şart cümlesi ile birlikte kuruluşta yer alan cümle.

جملة **cümleten** *A. z.* hep, hep birden, hepsi birden.

جميع **cemî'** *A. a.* tüm, bütün, hep: *cemî'-i halk* "halkın tümü". Örnekte görüldüğü gibi, daha çok Farsça kurallı ad takımlarında ad olarak yer alır. Kimi örneklerde "her bir" anlamı taşır: *cemî'-i fen* "her bir bilim". *s.* (Türkçe kurallı sıfat takımlarında) tüm, bütün: *cemî' ol vilâyette olanlar. cemî' Anadolu'nun eşirrâsı* "Anadolu'nun bütün haydutları", *cemî' berü yaka.*

جميل **cemîl** *A. s.* güzel.

جميله **cemîle** *A. a.* birine yaranmak, birinin gönlünü yapmak için sergilenen davranış.

جن **cin(n)** *A. a.* yalın varlıklar dünyasına özgü varlıklar; *zıddı:* انس **ins.**

جناب **cenâb** *A. a.* 1 kat, yan, huzur, 2 "hazret" gibi yüceltme ve ululama kelimesi olarak kullanılır, "yüce, ulu" anlamı verir: *Cenâb-ı Hak* "Yüce Tanrı", 2 değer, onur, haysiyet, şeref: *ulüvv-i cenâb* "haysiyet ve şeref yüksekliği", *Cem-cenâb* "değeri Cemce yüksek."

جنات **cennât** *A. ç. a.* cennetler; *bk.* جنت **cennet.**

جناح **cenâh** *A. a.* 1 kanat, 2 bir ordunun merkezine göre iki yanı: *sağ cenâh, sol cenâh.*

جناحين **cenâhayn** *A. ç. a.* iki kanat: *zü'l-cenâhayn* "iki kanatlı." Hz. Ali'nin oğlu Ca'fer'in lakabıdır. Hem dünyasını, hem ahiretini kazanmış kimseler için kullanılır.

جنازه **cenâze** *A. a.* gömülmek üzere hazırlanıp tabuta konmuş olan insan ölüsü: *canlı cenâze* "bitkin, yarı ölü, yarı diri bir hâlde dolaşan kimse."

جناس **cinâs** *A. a.* 1 sesçe bir, anlamları ayrı olan kelimelere bir nesir parçasında/bir manzumede yer verme, 2 bir söz içindeki sesçe aynı, anlamca farklı olan kelimeler.

[1]جنان **cenân** *A. a.* gönül, yürek, kalp: *hâlisu'l-cenân* "temiz yürekli".

[2]جنان **cinân** *A. ç. a.* cennetler; *bk.* جنت **cennet.**

جنايت **cinâyet** *A. a.* 1 bir kimsenin canına, bedenine, malına, namusuna ilişen yasaklanmış iş, suç, 2 *huk.* cezayı gerektiren fiil.

جنب **cenb** *A. a.* yan, yan taraf.

جنبان **cünbân** *F. s.* 1 hareket edici, sallanıcı (nesne), 2 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oynatan, hareket ettiren, sallayan: *dünbâle-cünbân* "kuyruk sallayan", *ser-cünbân* "baş sallayan".

جنبش **cünbiş** *F. a.* oynayış, kımıldanış, sallanış: *c.-i ebruvân* "kaşların oynayışı", *c.-i kehvâre* "beşiğin sallanışı".

جنبی **cenbî,** جنبيه **cenbiyye** *A. a.* yan tarafa asılan bir tür eğri kama/hançer.

جنبيده **cünbîde** *F. s.* yerinden oynamış, kımıldanmış, hareket etmiş (nesne).

جنت **cennet** *A. a.* inananların, günahsız, bağışlanmış ve iyi kimselerin yeniden dirildikten sonra ebedî olarak kalacakları Yüce Tanrı tarafından vaat edilen güzellikler yurdu, uçmak.

جنتمكان **c.-mekân** *F. s.* (ölmüş kimse için) cennetlik, yeri cennet olan (kimse).

جنحه **cünha** *A. a.* küçük suç, kınama ve azarlamayı gerektiren iş ve eylem.

جند **cünd** *A. a.* asker.

جندره **cendere** *A. a.* 1 eskiden çamaşır ütülemek için kullanılan iki ağaç silindirden oluşan alet, 2 ciltçilikte kullanılan sıkıştırma ve baskı makinesi, pres, 3 kalın oklava, 4 dere içindeki dar geçit, boğaz, 5 *mec.* dar, sıkıntı verici yer. **–ye komak** baskı altına almak.

جندی **cündî** *F. a.* 1 bir asker, 2 (*T. k. dili:* **cindî**) iyi binici, binicilikte usta.

جنس **cins** *A. a.* 1 türlere ayrılan üst sınıf, kısım, çeşit, 2 tür, 3 soy, nesil, 4 kavim, 5 *dilb.* adlarda ve fiillerde eril ve dişil hâli. *s. T.* soylu.

جنك **ceng** *F. a.* savaş, dövüş, kavga, harp: *der-ceng-i evvel* "ilk hamlede, savaşa girişir girişmez."

جنكاور **c.-âver** *F. a.* savaşçı, dövüşçü (yiğit).

جنكجو **c.-cû** *F. s.* savaş arayan, dövüş için fırsat gözleyen (kimse).

جنك زرگری **c.-i zergerî** *F. a.* sahte dövüş.

جنوب **cenûb** *A. a.* yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ yanında kalan yön, güney.

جنوبی **cenûbî** *F. s.* güneye ait, güneyde bulunan.

جنود **cünûd** *A. ç. a.* askerler, *bk.* جند **cünd.**

جنون **cünûn** *A. a.* delilik, çılgınlık.

جنی **cinnî** *F. s.* cin tayfasına ait, cinlerle ilgili. *a.* bir cin.

جنين **cenîn** *A. a.* 1 ana karnında henüz gelişimini tamamlayamamış çocuk, 2 gelişimini tamamlayıp yaşayabilecek duruma gelmeden doğan çocuk, düşük.

[1]جو **cev** *F. a.* arpa.

[2]جو **cev(v)** *A. a.* gök boşluğu, gökyüzü, gök.

جو هوا **c.-i hevâ** *F. a.* hava boşluğu.

جواب **cevâb** *A. a.* soruya karşılık olan söz/davranış. **–vermek** sorulan soruya karşılık vermek.

جواباً **c.en** *A. z.* cevap olarak.

جواد **cevâd** *A. a.* eli açık, cömert kimse.

جوارح **cevârıh** *A. ç. a.* yaralayıcı şeyler; *bk.* جارحه **câriha.**

جواری **cevârî** *A. ç. a.* câriyeler; *bk.* جاريه **câriye.**

جواز **cevâz** *A. a.* uygun, yerinde ve haklı görüp "Olur" deme. **– vermek** uygun ve haklı görüp "Olur" demek.

[1]جوال **cevvâl** *A. s.* çok hareketli, sürekli dolaşan, oradan oraya gidip gelen.

[2]جوال **cüvâl** *F. a.* (*T. k. dili:* **çuval**) büyük torba, yük torbası.

جوامع **cevâmi'** *A. ç. a.* camiler; *bk.* جامع **câmi'.**

جوامع الكلم **cevâmiu'l-kelim** *A. a.* az kelimeli, anlamca zengin sözler, kısa ve özlü sözler.

جوان **cüvân** *F. s.* (*T. k. dili:* **civan**) genç (erkek). *a.* delikanlı, genç erkek.

جوانبخت **c.-baht** *F. s.* bahtı açık, talihli (kimse).

جوانمرد **c.merd** *F. s.* (*T. k. dili:* **civanmert** ve **cömert**) eli açık, akı.

جوانب **cevânib** *A. ç. a.* taraflar, yönler; *bk.* جانب **cânib.**

جوانی **cüvânî** *F. a.* gençlik.

جواهر **cevâhir** *A. ç. a.* cevherler; *bk.* جوهر **cevher.**

جود **cûd** *F. a.* cömertlik, akılık.

جودت **cevdet** *A. a.* düzgün ve sağlıklı olma, bozukluk ve kusurdan uzak bulunma.

جودی **cûdiy(y),** جودی **cûdî** *A. a.* Nuh'un gemisinin tufan sırasında gelip oturduğu dağın adı.

جور **cevr** *A. a.* sıkıntı, güçlük, acı, eziyet. Edebiyatta daha çok sevilenden sevene karşı sergilenen kötü davranış anlamında geçer.

جورب **cevreb** *A. a.* (*T. k. dili:* **çorap**) ayağa geçirilen giyecek.

جوز **cevz** *A. a.* (*T. k. dili:* **ceviz**) bilinen meyve.

جوزاء **cevzâ',** جوزا **cevzâ** *A. a.* ikizler burcu. Güneş bu burca Mayıs ayının dokuzunda girer.

جوش **cûş** *F. a.* kaynama, coşma: *pürcûş* "pek coşkun".

جوشان **cûşân** *F. s.* kaynayan, coşup taşan (deniz/gönül vb.).

جوشش **cûşiş** *F. a.* kaynayış, coşup taşış.

جوشن **cevşen** *A. a.* demir halkalardan örülmüş savaş elbisesi, zırh.

جوشنشکاف **c.-şikâf** *F. s.* zırh yarıcı/parçalayıcı (ok/mızrak/yiğit vb.).

جوشیده **cûşîde** *F. s.* coşmuş, kaynamış (su/gönül).

جوع **cû'** *A. a.* açlık.

جوف **cevf** *A. a.* iç. *cevfü'l-arz* "dünyanın içi".

جولان **cevlân, cevelân** *A. a.* gezip dolaşma, gezinip dolanma, gezinme.

جولانگاه **c.gâh** *F. a.* gezip dolaşma yeri.

جولانگر **c.ger** *F. s.* dolaşan, gezinen (kimse).

جوهر **cevher** *A. a.* 1 başlıbaşına var olan, olması için bir şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; *zıddı:* **araz.**

2 *tas.* Yüce Tanrı. 3 ruh, 4 asıl, öz, 5 elmas, zümrüt, yakut vb. değerli taş, 6 daha çok Horasan ve Şam yapımı kılıçlarda görülen siyah ve beyaz dalgalı benekler, çizgiler: *tîğ-ı cevher-dâr* "cevherli, yani: üzerinde siyahlı beyazlı benekler/çizgiler bulunan kılıç", 7 noktalı harf: *târîh-i cevher--dâr* "cevherli, yani: yalnızca noktalı harfleri hesaba katılarak hesaplanmak üzere yazılmış tarih".

جو-ی **cû/cûy** *F. a.* 1 ırmak, akarsu: *leb-i cû* "ırmak kenarı", 2 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda: **-cû**) arayan, arayıcı: *behâne-cû* "bahane arayan".

جویبار **c.bâr** *F. a.* 1 akarsu, ırmak, dere.

جویا **cûyâ** *F. s.* arayan: *cûyâ-yi adem* "yokluğu arayan".

جوین **cevîn** *F. s.* arpadan, arpadan yapılmış: *nân-i cevîn* "arpadan yapılmış ekmek, arpa ekmeği."

جوینده **cûyende** *F. s.* arayıcı, peşinde olucu, isteyici.

جهاد **cihâd** *A. a.* 1 din uğrunda savaşma, 2 dini yaymak ve Allah'ın adını yüceltmek için çalışma.

جهاز **cehâz** *A. a.* (*T. k. dili:* **cihaz**, *h. dili*: چییز **çeyiz**) gelin için hazırlanan eşya.

جهال **cühhâl** *A. ç. a.* bilgisizler, cahiller; *bk.* جاهل **câhil.**

جهالت **cehâlet** *A. a.* bilgisizlik, bilmezlik hâli.

[1]جهان **cehân** *F. s.* sıçrayıcı, fırlayıcı, hızla atılıcı: *bark-ı cehân* "hızla atılıcı şimşek".

[2]جهان **cihân** *A. a.* dünya, 2 evren, varlık, kâinat.

جهان آرا **c.-ârâ** *F. s.* dünyayı süsleyen (kimse/nesne).

جهان آفرین **c.-âferîn** *F. s.* varlığı yaratan (Yüce Yaratıcı).

جهانبین **c.-bîn** *F. s.* gözü açık, her şeye dikkatle bakıp olan bitenden ders alan.

جهانپناه **c.-penâh** *F. s.* ve *a.* cihan sığınağı, yani: dünyayı koruma altına alan, padişah.

جهانتاب **c.-tâb** *F. s.* dünyayı aydınlatan (güneş ve ay için kullanılan nitelik).

جهاندار **c.-dâr** *F. a.* hükümdar, padişah, sultan.

جهاندیده **c.-dîde** *F. s.* dünyayı görmüş, yani: görmüş geçirmiş, iş bilir, tecrübeli (kimse).

جهانستان **c.-sitân** *F. s.* ve *a.* dünyayı ele geçiren, fetihler yapan (sultan).

جهانگیر **c.-gîr** *F. a.* cihanı ele geçiren, güçlü hükümdar.

جهانگرد **c.-gerd** *F. s.* dünyayı dolaşan (kimse).

جهان نما **c.-nümâ** *F. a.* 1 harita, 2 çatı üzerindeki her yanı gören açık teras.

جهانیان **cihâniyân** *F. ç. a.* 1 dünyada yaşayan insanlar, ölümlüler, gelip geçici olanlar, 2 dünyaya bağlı kimseler, 3 yaratıklar.

جهت **cihet** *A. a.* 1 yön, 2 sebep, yön: *min cihetin* "bir yönden, bir sebeple", 3 görev, iş, vazife.

جهد **cehd** *A. a.* çalışma, çabalama. **– eylemek** çalışmak.

جهر **cehr** *A. a.* sesi yükseltme, işitilecek şekilde yüksek ses çıkarma.

جهراً **c.en** *A. z.* yüksek sesle, işitilecek biçimde.

جهرةً **cehreten** *A.* c. Açıktan aşığa, aşikâr bir biçimde.

جهل **cehl** *A. a.* 1 -i bilmeme, bilmezlik; *zıddı:* علم **ılm.** 2 okumamışlık, cahillik.

جهل بسيط **c.-i besît** *F. a.* bilmediğini bilme biçimindeki cahillik, kara cahillik.

مركبجهل **c.-i mürekkep** *F. a.* bilmediğini de bilmeme biçimindeki cahillik, katmerli cahillik.

جهلاء **cühelâ'**, جهلا **cühelâ** *A. ç. a.* cahiller; *bk.* جاهل **câhil.**

جهنده **cehende** *F. s.* sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı.

جهنم **cehennem** *A. a.* yeniden dirildikten sonra inançsızların, kötülerin, kötülük işleyenlerin ebedî olarak kalacaklarını Yüce Tanrı'nın duyurduğu azap yurdu.

[1]جهود **cehûd** *A. s.* 1 çok çalışan, çalışkan (kimse).

[2]جهود **cühûd** *F. a.* (*T. k. dili:* چفوت **çifut,** چيفت **çıfıt**. Yahudi.

جهودانه **c.âne** *F. s.* ve *z.* Yahudiye düşer/yaraşır yolda ve biçimde.

جهول **cehûl** *A. s.* çok cahil.

جهولانه **c.âne** *F. s.* ve *z.* çok cahil olana uygun ve yaraşır biçimde.

جهيز **cehîz** *F. a.* (*T. k. dili:* **çeyiz**) *bk.* جهاز **cihâz.**

جيادت **ciyâdet** *A. a.* iyilik, düzgünlük, sağlamlık.

جيب **ceyb** *A. a.* (*T. k. dili:* **cep**) 1 yaka, 2 ceket, palto, pantolon gibi giyeceklerin belli yerlerine dıştan ve içten yerleştirilen, eşya koymaya yarar parça/bölme: *der-ceyb* "cepte", *der-ceyb etmek* "hile ile alıp cebine atmak, aparmak".

[1]جيد **ceyyid** *A. s.* düzgün, kusursuz, bozukluktan arınmış; iyi, güzel, hoş (nesne).

[2]جيد **cîd** *A. a.* boyun.

جيران **cîrân** *A. ç. a.* komşular; *bk.* جار **câr.**

جيش **ceyş** *A. a.* çeşitli birlik ve bölümlerden oluşan silâhlı güç, ordu: *mukaddimetü'l-ceyş* "öncü birlik, keşif birliği".

جيفه **cîfe** *A. a.* leş.

جيوب **cüyûb** *A. ç. a.* cepler; *bk.* جيب **ceyb.**

جيود **cüyûd** *A. ç. a.* boyunlar; *bk.* جيد **cîd.**

جيوش **cüyûş** *A. ç. a.* askerler; *bk.* جيش **ceyş.**

چ Ç

چ Osmanlı Türkçesi alfabesinin yedinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri ج gibi 3'tür.

çâbük چابك *F. s.* (*T. k. dili:* چابق چابوق **çabuk**) tez.

ç.-dest چابك دست *F. s.* eli çabuk/hafif (kimse).

ç.-pâ چابك پا *F. s.* ayağına çabuk (kimse).

ç.-rev چابك رو *F. s.* tez gidici, hızla yol alıcı (kimse).

çapraz چاپراز *T. s.* 1 eğik olarak birbirini kesen, arkuru. *a.* 1 eğik olarak iliklenen/düğmeleri eğik biçimde olan yelek, iki yanı paftalı kısa cepken, 2 eğik/yanlamasına takılan fişeklik, silahlık ve palaska, 3 çizgileri iki yandan yanlamasına birbirini kesen eğe, 4 testerenin dişlerini eğmeğe yarayan alet. z. eğik olarak, yanlamasına.

çâder چادر *F. a.* (*T. k. dili:* چادير **çadır**) geçici barınma yeri; oba, otak, çerge, alacuk, derim. – **kurmak** direk/direklerini yerleştirip, eteklerini kazıklara bağlayıp gererek, çadırı içine girilip oturulabilir duruma getirmek.

çâr[1] چار *F. s.* dört.

ç. cihet چار جهت *F. a.* dört yön.

ç. yâr چار يار *F. a.* dört dost, yani: Hz. Ebubekir, Hz, Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali.

ç. ebrû چار ابرو *F. a.* dört kaşlı, yani: bıyıklı genç.

ç. bâliş چار بالش *F. a.* 1 yüksek mevki sahiplerinin oturdukları bir tür minder, 2 yüksek mevki, 3 taht, 4 dört esas, yani: sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık.

ç. pâ چارپا *F. a.* dört ayaklı hayvan.

ç.-pâre چارپاره *F. a.* (*T. k. dili:* چالپاره **çalpara**) iki elin ikişer parmağına takılan, birbirine vurularak ses çıkarmaya yarayan tahta/metal çalgı aleti.

ç. çûpe چارچوپه *F. a.* (*T. k. dili:* چرچوه , چرچيوه **çerçeve, çerçive**) 1 cam, ayna, resim, yazı gibi şeylerin dört yanına geçirilen kenarlık, 2 pencerelerde camın, kapılarda "ayna" denilen parçaların yerleştirildiği boşluğu çevreleyen birbirine bağlı dört kenar.

ç.-tâk چارطاق *F. a.* (*T. k. dili:* چارداق **çardak**) 1 dört ayaklı, üzeri ağaç dalları/asma vb. bitkilerin dallarıyla örtülü duruma getirilmiş gölgelik/barınak, 2 kameriye.

ç.-mîh چارميخ *F. a.* (*T. k. dili:* چارميق **çarmık**) haç şeklinde dar ağacı. – **germek** suçlunun iki el ve iki

ayağını çivilemek suretiyle dar ağacına asmak.

ç. yek چاريك *F. s.* (*T. k. dili:* **çeyrek** چيرك) dörtte bir.

[2]چار **çâr** *F. a.* çare: *nâ-çâr* "çaresiz". Tek başına kullanılmaz, yalnızca **nâ-çâr** "çaresiz" ve **çâr nâ-çâr** "ister istemez" sözlerinde geçer.

چارم **çârüm** *F. s.* dördüncü.

چاره **çâre** *F. a.* 1 em, ilaç, deva, 2 çıkar yol, çözüm yolu, 3 yardım.

ç.-sâz چاره ساز *F. s.* çare bulucu (kimse).

ç.-cû چاره جو *F. s.* yardım arayan (kimse).

چاروب **çârûb** *F. a.* süpürge.

چاشنی **çâşnî** *F. a.* (*T. h. dili:* **çeşne** چشنه) 1 tat, lezzet, 2 tadına bakmak için ağza alınan bir miktar yemek, tadımlık.

ç.-gîr چاشنيكير *F. a.* eskiden padişah için pişirilen yemekleri tadarak niteliğini değerlendiren görevli.

چاك **çâk** *F. a.* yarık, yırtık, yırtmaç: *ç.-i girîbân* "yaka yırtmacı".

چاكر **çâker** *F. a.* kul, köle.

ç.-perver چاكر پرور *F. s.* kul kayırıcı, köleyi görüp gözetici (kimse).

ç.-nevâz چاكر نواز *F. s.* kul okşayıcı, köleyi hoş tutucu, köleye iyi davranıcı (efendi).

چاكری **çâkerî** *F. a.* kölelik.

چالاك **çâlâk** *F. s.* çevik, kıvrak, hareketli (kimse).

چاه **çâh** *F. a.* kuyu; çukur.

چپ **çep** *F. a.* sol: *çep ü râst* "sol ve sağ".

ç.-endâz چپ انداز *F. s.* hileci (kimse).

ç. ü râst چپ و راست *F. a.* (*T. k. dili:* **çapraz** چاپراز) sol ve sağ; bk. **çapraz.**

چتر **çetr** *F. a.* gölgelik; çadır.

ç.-i anberîn چتر عنبرين *F. a.* karanlık gece.

ç.-i fîrûze-fâm چتر فيروزه فام *F. a.* mavi renkli gök.

[1]چرا **çerâ** *F. a.* otlama.

ç.gâh چراكاه *F. a.* otlak, çayır.

[2]چرا **çirâ** *F. s.* nasıl.

چرابه **çerâbe** *F. a.* kaymak.

چراغ **çirâğ** *F. a.* mum, kandil, meş'ale vb. ışık kaynağı.

چراق **çırak** *T. a.* 1 sanat öğrensin diye bir ustanın yanına verilen genç, 2 bir geçim yolu bulmuş, eve barka, bir iş ve gelire kavuşmuş kimse, **– çıkmak** kendi işini kurmak, iş güç sahibi olmak. 3 bulunduğu hizmetten ayrılıp belli bir aylıkla emekli olmuş kimse, oturak, **– olmak** emekliye ayrılmak. 4 *mec.* (birinden) büyük bir iyilik gören kimse.

چرب **çerb** *F. s.* semiz, besili, yağlı (hayvan).

چرخ **çarh** *F. a.* 1 gök: *ç.-ı devvâr* "sürekli dönüp duran gök", 2 (*T.* چارق **çark**) bir eksen üzerinde dönen tekerlek biçiminde makine parçası. **– urmak** daire oluşturacak biçimde dönmek.

ç.-zen چرخزن *F. s.* daire oluşturacak biçimde dönen (nesne).

ç.-ı berîn چرخ برين *F. a.* en yüksek gök tabakası, arş.

ç.-ı felek چرخ فلك *F. a.* 1 *gökb.* göğün dönüşü, bir yörünge üzerinde gidişi, 2 kat kat daire biçiminde, dönerek ateş püskürten bir tür fişek, 3 hanımeline benzer bir tür çiçek,

چرخه çarha *F. a.* (*T. k. dili:* چارقه **çarka**) 1 bir eksen çevresinde dönen tekerlek biçiminde dolap, 2 düşmanın hareketlerini gözleyen öncü birliklerin harekâtı. – **cengi** gözetleme ve kollama görevi yapan öncü birliklerin savaşı.

چرك çirk *F. a.* kir, pas, pislik, pasak.

چرك آلود ç.-âlûd *F. s.* pisliğe bulanmış (kimse/giysi vb.).

چركاب ç.-âb *F. a.* (*T. k.* dili: چركف **çirkef**) pis su, pis kokulu su.

چركين çirkîn *F. s.* 1 üstü başı pislik içinde, çok kirli, 2 *T.* beğenilmeyen, hoşa gitmeyen, sevimsiz; *zıddı:* **güzel**. 3 *T.* kötü, kimsenin beğenmeyeceği, kınanmaya yaraşır: *çirkin huylu.*

چسپان çespân, چسبان **çesbân** *F. s.* uygun, yakışan, yaraşık, münasip, lâyık: *nâ-çesbân* "uygunsuz, yakışıksız, münasebetsiz."

چست çüst *F. s.* çevik, davranışları çabuk, tetik (kimse). Daha çok anlamdaşı olan **çâlâk** ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çüst ü çâlâk.*

چشم çeşm *F. a.* göz.

چشم آشنا ç.-âşnâ *F. a.* göz aşinası, uzak tanıdık.

چشم آشنايى ç.-âşnâyî *F. a.* göz aşinalığı.

چشم آويز ç.-âvîz *F. a.* yüz örtüsü, peçe.

چشم دريده ç.-dürîde *F. s.* edepsiz, utanmaz, hayasız (kimse).

چشم ذخم ç.-zahm *F. a.* göz değmesi.

چشمه çeşme *F. a.* 1 su kaynağı, pınar, 2 suyun bir gözden/bir musluktan aktığı, akan suyun biriktiği bir haznesi bulunan yer.

چيمهٔ حيوان ç.-i hayvân *F. a.* bengisu, abıhayat.

چشمه سار ç.sâr *F. a.* 1 suyun göz göz kaynadığı yer, 2 suyun birkaç gözden aktığı yer, çeşme başı.

چشن çeşn, çeşen *F. a.* düğün, şölen, ziyafet, toplu yemek.

چغانه çeğâne *F. a.* (*T. k. dili:* **çağana**) çengilerin kullandıkları küçük zilli def.

چك çek *F. a.* bir hükmü ihtiva eden yazı, hüküm, mektup.

چكاچاك çekâçâk *F. a.* kılıçların çarpışmasından çıkan ses.

چكان çekân *F. s.* damlayan, damlayıcı: *hûn-çekân* "kan damlayan".

چكيده çekîde *F. s.* damlamış.

چل çil *F. s.* kırk.

چله çile *F. a.* 1 1 iplik demeti, 2 yay kirişi, 3 dervişlerin bir yere kapanıp, dünya ile her türlü ilgisini kesip tek başına kalarak, çok az yemek ve sürekli ibadet etmek suretiyle geçirdikleri kırk günlük süre, 4 sıkıntı, güçlük. – **çekmek** sıkıntıya düşmek, sıkıntı içinde yaşamak.

چليپا çelîpâ *F. a.* haç.

چم çim *T. a.* toprak üzerindeki kısa yapraklı yeşil otların oluşturduğu örtü.

چمان çemân *F. s.* salınan, sallanan, salına salına yürüyen (kimse): *nahl-i çemân* "sallanan/salınan fidan".

چمچمه çümçüme *F. a.* ağaç kap, çanak.

چمن çemen *F. a.* 1 ağaçlı, çiçekli yeşil alan, 2 yeşillikle/çimle kaplı yer, yeşillik, 3 ince, yeşil ot, çimen.

چنار çenâr *F. a.* (*T. k. dili:* **çınar**) bilinen ağaç.

çenber چنبر *F. a.* 1 içindeki sıvının sızmaması için tahta fıçı ve kovaların parçalarını sıkıştırmak amacıyla geçirilen demirden/saçtan yapılmış halka biçiminde kuşak, 2 üzerine deri, bez vb. gerilen daire biçimli nesne, kasnak, 3 başa örtü olarak takılan değirmi kumaş.

çenberî چنبری *F. s.* çember şeklinde olan: *rîş-i çenberî* "çember şeklinde/top sakal"

çend چند *F. s.* birkaç.

çendân چندان *F. z.* o kadar, pek.

çeng چنگ *F. a.* 1 el, pençe, 2 kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir tür çalgı.

çengâl, **çengel** چنگال چنگل *F. a.* 1 ucu sivri kıvrık demir, 2 uçları sivri uzunca kıvrık tırnakları olan yırtıcı hayvan pençesi.

çengî چنگی *F. a.* çeng eşliğinde oynayan oyuncu kadın.

çüvâl چوال *F. a.* (*T, k. dili* : **çuval**) kumaştan/kıldan yapılmış eşya taşımaya yarar büyük torba.

ç.-dûz چوالدوز *F. a.* (*T. k. dili:* **çuvaldız**) çuval dikmekte kullanılan ucu yassı ve eğrice büyük iğne.

çûb چوب *F. a.* 1 değnek, sopa, odun, 2 ince sap: *ç.-i ınеb* "üzüm sapı".

ç.în چوبین *F. s.* odundan/tahtadan yapılmış: *pây-i çûbîn* "tahta bacak".

çûbân چوبان *F. a.* hayvan sürülerini dolaştırıp otlatan kimse.

çevgân چوگان *F. a.* 1 eğri başlı bir tür cirit, 2 iki atlı takım arasında oynanan *gûy ü çevgân* (bir tür atlı polo) oyununda yerdeki topu sürüklemek için oyuncuların kullandıkları ucu eğri sopa.

çûn چون *F. s.* nasıl. Bu anlamda tek başına kullanılmayıp kendisi gibi tek başına kullanılmayan "niçin" anlamındaki **çirâ** ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çûn ü çirâ* "nasıl ve niçin", 2 *bağl.* madem ki, vaktâ ki, değil mi ki. Cümle başlarında yer alarak Türkçenin **-ince, -dikte, -diğinde, -diğinden, -in gibi, -e göre, -den dolayı** vb. zarffiilleriyle kurulmuş bağlı/yan cümlelerine denk cümleler kurar.

çûnkî چونکه *F. bağl.* (*T. k. dili* : **çünkü, çünki**)1 Sebep anlatımıyla aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki cümleden sebep bildiren ikinci sıradaki cümlenin başında gelir: *Gidemem, çünkü işim var.* 2 **çûn** gibi ve onunla aynı anlatım değerleriyle bir birleşik cümlede ilk cümlenin başında gelir; *yuk. m. bk.*

[1]çeh چه *F. a.* kuyu; çukur: *ç.-i zenahdân* "çene çukuru."

[2]çi چه *F. s.* ne: *çi sûd* "ne fayda", *çi gûne* "ne biçim".

çehâr چهار *F. a.* dört.

ç.-bâliş چهار بالش *F. a.* 1 taht, 2 mevki sahibi kimselerin oturdukları sedir.

çehârum چهارم *F. s.* dördüncü.

çehre چهره *F. a.* (insanda) yüz, surat.

ç.-güşâ چهره کشا *F. s.* yüz açan /yüzünü açan.

ç.-perdâz چهره پرداز *F. a.* ressam.

çihil چهل *F. s.* kırk.

ç.-pâ چهل پا *F. a.* kırkayak.

çîde چیده *F. s.* toplanmış, devşirilmiş (ürün).

چیره **çîre** *F. s.* becerikli, tuttuğunu koparan (kimse).

چیره دست **ç.-dest** *F. s.* elinden iş gelen, üzerine aldığı işi çabuk ve iyi yapan, usta (kimse).

چیز **çîz** *F. a.* nesne, şey: *nâ-çîz* "pek önemsiz, değersiz, hiç yerinde".

[1]چین **çîn** *F. a.* 1 kıvrım, büklüm, 2 çatık: *ç.-i ebrû* "kaş çatığı", 3 buruşuk, kırışık: *ç.-i cebîn* "alın kırışığı".

[2]چین **-çîn** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) toplayıcı, devşirici: *hûşeçîn* "başak devşirici".

چیننده **çînende** *F. s.* toplayıcı, devşirici (kimse).

چینه **çîne** *F. a.* kuş yemi.

چینه ریز **ç.-rîz** *F. s.* (kuşlara) yem dökücü/saçıcı (kimse).

چینی **çînî** *F. a.* sırlı, üzeri çeşitli bezeklerle bezenmiş, pişmiş balçıktan yapılmış kap kaçak. En iyisine "fağfûrî", en değersizine "kâşî" denilir.

ح h

ح Osmanlı Türkçesi alfabesinin sekizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 8'dir.

حاء **hâ, حا hâ** *A. a.* ح harfinin adı; noktasız olduğu için "hâ-i mühmele" diye anılır.

حاتم **Hâtem, Hâtim** *A. a.* Arap kabileleri arasında cömertliğiyle ün kazanmış kişi. Kabilesine nispetle daha çok **Hâtem-i Tâî** diye geçer.

حاج **hâc(c)** *A. s.* hacı. Daha çok الحاج **el-hâc** biçiminde kullanılmıştır; حاج الحرمين **hâccü'l-haremeyn** de aynı anlamdadır.

حاجب **hâcib** *A. a.* 1 kapıcı, perdeci. (Önceleri "vezir, bey" anlamında kullanılmıştır.) 2 kaş.

حاجبين **h.eyn** *A. a.* iki kaş.

حاجت **hâcet** *A. a.* 1 ihtiyaç duyulan, gerekli olan şey, 2 gerekli olma, gereklilik, 3 gerek, ihtiyaç, lüzum. **– kalmamak** gereksiz duruma gelmek, gerek duyulma değerini yitirmek.

حاجی **hâcî** *F. s.* hacı.

حاد **hâd(d),** (dişili) حاده **hâdde** *A. s.* keskin: *süyûf-i hâdde* "keskin kılıçlar".

حادث **hâdis** *A. s.* önceden yokken sonradan ortaya çıkan, olan; *zıddı:* قديم **kadîm**. **– olmak** hiç yoktan ortaya çıkmak.

حادثه **hâdise** *A. a.* ortaya çıkan durum, olan biten şey, olay.

حادثات **hâdisât** *A. ç. a.* yeni ortaya çıkan durumlar, olan biten işler, olaylar; *bk.* حادثه **hâdise.**

حاده **hâdde** *A. a.* maden çubuklarını istenen incelikte teller hâline getirmek için kullanılan alet.

حادهٔ تدقيق **h.-i tedkîk** *F. a.* dikkatle araştırma haddesi, yani: inceden inceye araştırma.

حادی **hâdî** *A. s.* 1 birinci, 2 (develeri) şarkı söyleyerek otlatan (kimse).

حاذق **hâzık** *A. s.* usta, bilgili ve tecrübeli (doktor).

حار **hâr(r)** *A. s.* sıcak.

حارث **hâris** *A. a.* ekinci, tahıl yetiştiren, çiftçi.

حارس **hâris** *A. a.* bekçi, gözcü, koruyucu, görüp gözetleyici kimse.

حارق **hârık** *A. s.* yakıcı (nesne).

حارقه **hârıka** *A. a.* od, ateş.

حازم **hâzim** *A. s.* sakıngan, dikkatli, gözü açık, ne yaptığını bilen (kimse).

حاسد **hâsid** *A. s.* kıskanç, başkalarının varlık ve kazançlarını yitirmesini isteyen (kimse).

حاسر **hâsir** *A. s.* 1 özleyen, hasret çeken, istediğini elde edemeyen (kim-

se), 2 kendini savunmaya güç yetiremeyen (kimse).

حاسم **hâsim** *A. s.* sona erdirici, çözücü, çözümleyici, hükme bağlayıcı.

حاسه **hâsse** *F. a.* 1 duyma gücü, duyu, 2 beş duyudan biri: *h.-i rü'yet* "görme duyusu".

حاشا **hâşâ** *A. ünl.* "aslâ, hiçbir zamanda ve biçimde" anlatımıyla karşı çıkış ve reddediş bildirir. Şiirde **hâşâ ki** gibi de kullanılmıştır.

حاشر **hâşir** *A. s.* toplayıcı, bir araya getirici.

حاشالله **hâşe li'llâh** *A. z.* Allah göstermesin, olmaya; hiçbir durumda ve biçimde, aslâ.

حاشيه **hâşiye** *A. a.* 1 kenar, pervaz, 2 kitap/mektup kenarına yazılan açıklama, 3 bir kitapla ilgili olarak açıklama yollu yazılan kitap.

حاصب **hâsıb** *A. a.* tozu toprağı göğe savuran şiddetli yel, kasırga.

حاصد **hâsıd** *A. a.* ekin biçici, orakçı.

حاصر **hâsır** *A. s.* ortaya alan, çevresini kuşatan (nesne).

حاصل **hâsıl** *A. s.* ele geçen, elde edilen, kazanılan (nesne). **– olmak** elde edilmek, kazanılmak. **– etmek** kazanmak.

حاصلات **h.ât** *A. ç. a.* bir nesneden/bir işten elde edilen yararlar, kazançlar, gelirler, ürünler; *bk.* حاصل **hâsıl.**

حاصل كلام **h.-ı kelâm** *F. z.* sözün kısası, kısacası, sonuç olarak, elhasıl.

حاصلی **hâsılı** *T. z.* sözün kısası, kısacası.

حاصن **hâsın,** (*dişili:*) حاصنه **hâsıne** *A. s.* iffetli, kendini sakınan (kadın).

حاضر **hâzır** *A. s.* 1 var olan, bulunan (kime/nesne), 2 bir işi yapmak için gerekli nitelikleri kazanmış, her türlü hazırlığı yapmış ve gereken donanımı edinmiş olan (kimse), 3 işleyecek/kullanılacak duruma getirilmiş olan (nesne).

حاضر بالمجلس **h. bi'l-meclis** *A. a.* toplantıda bulunan kimse.

حاضر جواب **h.-cevâb** *F. a.* her söze hemen, düşünmeksizin uygun cevap veren kimse.

حاضنه **hâzıne** *A. a.* emzirici kadın, süt anne, taya.

حاطب **hâtıb** *A. s.* 1 odun toplayan (kimse), 2 iyiyi kötüden ayıramayan (kimse).

حاطب الليل **hâtıbü'l-leyl** *A. a.* ne konuştuğunu bilmeyen, saçma sapan konuşan kimse.

حاطب ليل **h.-i leyl** *F. a. yuk. bk.*

حافر **hâfir** *A. s.* toprağı kazan (kimse). *a.* toprağı eşeleyen hayvanın tırnağı.

حافظ **hâfız** *A. s.* ve *a.* 1 koruyan, gözeten: *h.-ı memalik* "ülke topraklarını koruyan". 2 -i ezberleyen, -i hafızasına geçiren, 3 Kur'ân'ı ezberlemiş olan, 3 Yüce Tanrı'nın adlarından biri.

حافظ كتب **h.-ı kütüb** *F. a.* bir kütüphanede bulunan bütün kitapları bilen/tanıyan kütüphane memuru.

حافظه **hâfıza** *A. a.* belleğiği şeyleri unutmayıp zihinde tutma gücü, bellek.

حافه **hâfe** *A. a.* kıyı, kenar, sahil.

حافی **hâfî** *A. s.* büyük bir istekle veren, ikramda bulunan (kimse), 2 yalın ayak koşan (kimse).

حافياً **hâfiyen** *A. z.* yalın ayak.

حاقه **hâkka** *A. a.* 1 başa gelen belâ, yaşanan sıkıntılı durum, 2 mahşer günü.

حاكم **hâkim** *A. s.* 1 sözünü geçiren, sözü ve buyruğu tutulan, egemen (kimse).

حاكمانه **h.âne** *F. s.* ve *z.* egemen olana yakışacak yolda ve biçimde.

حاكم مطلق **h.-i mutlak** *F. a.* 1 bütün varlıklar üzerinde egemenliği yürüyen Yüce Allah, 2 yargıç.

حاكميت **hâkimiyyet** *T. a.* egemenlik.

حاكى **hâkî** *A. a.* anlatıcı, aktarıcı, söze dökücü, yazıya geçirici kimse.

حال **hâl** *A. a.* 1 her şey için tanıtıcı ve belirleyici olan nitelikçe başkalık, 2 bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve sahip olduğu niteliklerin belirlediği görünüş, durum, 2 nitelikçe görünüş, 3 nitelik, 4 içinde bulunulan zaman, bugün, 5 güç, takat, 6 *dilb.* bildirme kiplerinin şimdiki zamanı, 7 *tas.* kalbin geçici olarak aydınlanması sırasında Hak yolcusunun kapıldığı coşkunluk yüzünden benliğini kaybetmesi, geçici baygınlık.

حالاً **hâlen** *A. z.* şimdi, bugün için, içinde bulunulan zamana göre.

حالا **hâlâ** *A. z.* şimdi, henüz.

حال حاضر **h.-i hâzır** *F. a.* içinde bulunulan an/zaman,

حالت **hâlet** *A. a.* içinde bulunulan/kazanılmış özel hâl: *h.-i nez'* "can çekişme hâli" .

حامد **hâmid** *A. s.* gördüğü iyiliklere dua ile karşılık veren (kimse).

حامض **hâmız** *A. s.* ekşi (nesne).

حامل **hâmil** *A. s.* taşıyan, götüren, ulaştıran (kimse): *h.-i varaka* "pusulayı ulaştıran kimse".

حاملاً **h.en** *A. z.* taşımak suretiyle, yanında/üzerinde bulunduğu hâlde.

حامله **hâmile** *A. s.* 1 gebe (dişi), 2 gebe kalmış, yüklü (dişi).

حامى **hâmî** *A. s.* koruyan, kol kanat geren, koruma kanatları altına alan.

حانوت **hânût** *A. a.* 1 dükkân, 2 meyhane.

حاوروز **havruz** *T. a. bk.* آبريز **âb-rîz.**

حاوى **hâvî** *A. s.* içine alan, kaplayan, çevreleyen, kuşatan.

حاويه **hâviye** *A. a.* (*T. k. dili:* حاويه **havya**) lehimcilerin kullandıkları alet.

حائر **hâir** *A. s.* şaşırmış, hayrete düşmüş, şaşkın (kimse). **– olmak** şaşkınlığa düşmek, şaşırmak.

حائز **hâiz** *A. s.* kazanmış, elde etmiş olan (kimse): *h.-i ehemmiyyet* önemli, önem verilmesi gereken.

حائط **hâıt** *A. a.* duvar.

حائف **hâif** *A. s.* haksızlık eden kimse).

حائل **hâil** *A. a.* iki şey arasına giren, iki şeyin arasına girerek onları birbirinden ayıran şey, engel. **– olmak** engel olmak., engellemek.

[1]حب **hab(b)** *A. a.* (*T. k. dili:* حاپ **hap**) küçük yuvarlak taneler biçimindeki ilaç.

[2]حب **hub(b)** *A. a.* sevgi: *h.-i câh* "makam, mevki sevgisi".

حباب **habâb** *A. a.* su üzerinde oluşan içi hava dolu kabarcık.

حبال **habbâl** *A. a.* ipçi, urgancı.

حبال **hıbâl** *A. ç. a.* ipler; *bk.* حبل **habl.**

حباله **hıbâle** *A. a.* tuzak, ağ.

habâil حبائل *A. ç. a.* ağlar, tuzaklar; *bk.* **hıbâle** حباله.

habâilü'ş-şeytân حبائل الشيطان *A. a.* şeytanın tuzakları. (Kadınlar için kullanılır.)

h.-i şeytân حبائل شيطان *F. a. yuk. bk.*

habbezâ حبذا *A. ünl.* Ne güzel, ne sevimli!

habs حبس *A. a.* 1 (birini) bir yere kapama, 2 hapishane, 3 tutma, alıkoyma: *h.-i nefes* "nefesini tutma."

habeş حبش *A. a.* 1 Etiyopya'da yaşayan halkın adı, 2 bu halkın soyundan olan kimse.

Habeşî حبشى *F. s.* 1 Etiyopyada yaşayan halka mensup/bu halkın soyundan olan (kimse), Etiyopyalı, 2 (küçük harfle) derisinin rengi koyu esmer olan (kimse/köle).

habt حبط *A. a.* (birini) susturma, bir şey söyleyemez/kendini savunamaz duruma getirme. **– etmek** (birini) susturmak.

habak حبق *A. a.* bir tür kokulu ot, yarpuz.

habl حبل *A. a.* ip, urgan: *h.-i metîn* "sağlam ip".

hablü'llâh حبل الله *A. a.* Allah'ın ipi, yani: şeriati, buyruk ve yasakları.

hublâ حبلى *A. a.* gebe.

habbe حبه *A. a.* 1 (genel anlamda) küçük tane.

habbetü's-sevdâ حبه السودا *A. a.* çörek otu. 2 buğday, arpa vb. tahılların tanesi.

hubûb حبوب *A. a.* taneler; *bk.* **hab(b).**

h.ât حبوبات *A. ç. a.* buğday, arpa, darı vb. taneli ürünler, tahıl; *bk.* **hubûb.**

hubûr حبور *A. a.* sevinç.

habîb حبيب *A. a.* ve *s.* sevgili, sevilen, kendisine sevgi beslenen/duyulan.

hattâ حتى *A. bağl.* 1 bile, ayrıca, üstelik, 2 -e kadar.

has(s) حث *A. a.* (birini) ayartma, (birini) (bir şeyi yapması için) kışkırtma, dürtükleme. Tek başına kullanılmaz, daha çok "kışkırtma, hırslandırma" anlamındaki **ığrâ** اغرا ile birlikte bağlam öbeği içinde yer alır.

hac(c) حج *A. a.* İslâm'ın 5 şartından biri olan Kâ'be'yi ziyaret etme farzını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitme.

hıcâb حجاب *A. a.* 1 örtü, perde, 2 utanma, arlanma, sıkılma.

Haccâc[1] حجاج *A. a.* Haccâc bin Müslim, Emeviler döneminin ünlü devlet adamı. Hicretin 41. yılında (M. 661) Tâif'te doğmuş, H. 95 yılı Ramazanında (M. 714) vefat etmiştir. Halife Abdülmelik zamanında Irak valiliği yapmış, bu bölgenin huzur ve güvenliğini sağlamak için çok kan dökmüştü.

huccâc[2] حجاج *A. ç. a.* hacılar; *bk.* **hâc(c).**

Hıcâz حجاز *A. a.* 1 Arabistan'da Kızıldeniz'in doğusunda kıyı boyunca uzanan topraklara verilen ad, 2 Türk müziğinde bir makam adı.

hıcâl حجال *A. a.* gelin odaları; *bk.* **hacle** حجله.

haccâm حجام *A. a.* hacamatçı.

hacâmet حجامت *A. a.* (*T. k. dili:* **hacamat**) boynuz veya şişeyle bedenin bir yerinden kan alma işi.

hucüb حجب *A. ç. a.* perdeler; bk. **hıcâb.**

huccet, hoccet حجت *A. a.* delil.

hacer [1]حجر *A. a.* taş.

h.-i esved حجر اسود *F. a.* Kâ'be'nin kapısı yanında, duvarda bulunan siyah renkli taş.

hacr [2]حجر *A. a.* 1 kucak, 2 *huk.* (birini) (bir kanûnî engelden ötürü) kendi malını kullanmaktan alıkoyma.

hucürât حجرات *A. ç. a.* hücreler; *bk.* **hucre.**

hucre حجره *A. a.* 1 küçük oda, 2 eskiden odaların duvarlarına yapılan odacık, bir tür kapısız dolap.

hacz حجز *A. a.* 1 iki nesne arasına engel koyma, iki nesnenin arasını ayırma, 2 (bir alacağa karşılık) borçlunun/kefilin parasına/malına mülküne icra dairesi aracılığıyla el koyma.

hacle حجله *A. a.* gelin odası, gerdek.

hacm حجم *A. a.* (*T. k. dili:* **hacim**) bir nesnenin uzayda kapladığı yer, büyüklük, cüsse, cirm.

hacce حجه *A.* a hacca gitme.

hıccetü'l-vedâ' حجه الوداع Hz. Peygamber'in hicretin onuncu yılında yüz binden fazla Müslümanla birlikte gerçekleştirdikleri hac.

huceyre حجيره *A. a.* çok küçük oda, odacık.

hacîf حجيف *A. s.* karın gurultusu.

had(d) حد *A. a.* 1 sınır, iki nesnenin arasını ayıran çizgi, 2 iki devletin topraklarını ayıran/birleştiren çizgi, 3 son, uç, bitiş yeri, 4 (insan için) derece, mertebe, değer: *had nâ-şinâs* "değerini/mertebesini bilmez kimse", 5 bir şeyin keskin olan yeri, ağzı: *h.-i seyf* "kılıcın keskin yanı, ağzı", 6 bir suç işleyene, kendisinin bir daha işlememesi, başkalarının ise ders alması için verilen kanunî ceza.

hadâset حداثت *A. a.* gençlik, körpelik.

haddâd حداد *A. a.* demirci.

hadâık حدائق *A. ç. a.* bahçeler; *bk.* **hadîka** حديقه.

hadeb حدب *A. a.* kamburluk.

hıddet حدت *A. a.* 1 öfke, kızgınlık, hışım, 2 keskinlik: *h.-i seyf* "kılıcın keskinliği".

hades حدث *A. a.* 1 yeni olma, yeni ortaya çıkma, yeni görülme, 2 büyük/küçük abdestin yenilenmesini gerektiren durum, 3 *dilb.* fiilin bildirdiği *yapma* ve *olma* gibi iki ana kavrama dayanan nitelik.

hads حدس *A. a.* ölçümleme, sanı, zan, tahmin.

hadsiyyât حدسيات *T. ç. a.* sanıya ve ölçümlemeye dayanan şeyler/konular.

hadeka حدقه *A. a.* göz bebeği.

hudûs حدوث *A. a.* yokken sonradan olma; *zıddı:* **kıdem.** قدم

hudûd حدود *A. ç. a.* sınırlar; *bk.* **had(d).** حد

hadîs حديث *A. s.* 1 yeni: *hadîsü's-sinn* "yeni yetme, yaşı küçük, genç, nevcivan". 2 önceden olmayıp da sonradan ortaya çıkan (şey). *a.* 1 rivayet, haber, 2 Hz. Peygamber'in sözü/eylem ve davranışı.

hadîd حديد *A. a.* 1 hiddetli, huysuz, titiz: *hadîdü'l-mizâc* "sert huylu, huysuz, titiz". 2 keskin: *hadîdü'l-*

basar "keskin gözlü", *hadîdü'n-nazar* "keskin görüşlü", 3 demir.

حديديه **hadîdiyye** *T. a.* demirden yapılmış şeyler, demir eşya.

حديقه **hadîka** *A. a.* bahçe, ağaçlı ve çiçekli yer.

حذاء **hızâ'**, حذا **hızâ** *A. a.* 1 (bir şeye göre) karşı, karşı yan, 2 bir doğru çizgi üzerinde bulunma hâli, 2 düzelme, yola gelme.

حذاقت **hazâkat** *A. a.* ustalık; bilgili, tecrübeli ve anlayışlı olma durum ve niteliği.

حذر **hazer** *A. a.* -den sakınma, -den kaçınma, -den korunma.

حذف **hazf** *A. a.* -i çıkarma, -i giderme, -i yok etme.

[1] حر **har(r)** *A. a.* sıcaklık.

[2] حر **hür(r)** *A. a.* özgür; *zıddı:* اسير **esîr.** *a.* kendi düşüncesi, görüşü ve iradesiyle hareket eden kimse.

حراث **harrâs** *A. a.* çiftçi, ekinci.

حراثت **hırâset** *A. a.* ekincilik, çiftçilik.

حرارت **harâret** *A. a.* sıcaklık.

حرام **harâm** *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın buyruğuyla yasaklanmış (iş, eylem ve davranış) 2 dokunulması, yaklaşılması, girilmesi, konulmuş belli şart ve sınırların aşılması yasak olan, kutsal: *mescid-i harâm. a.* dinin koyduğu ölçülere göre yasaklanmış şey; *zıddı:* حلال **halâl.**

حرب **harb** *A. a.* savaş, cenk.

حربه **harbe** *A. a.* 1 kısa mızrak, cirit, 2 (*T. k. dili:* حربي **harbi**) tüfeğe barut doldurmaya yarayan metal çubuk.

حربي **harbî** *F. a.* savaşçı, savaş eri.

حرز **hırz** *A. a.* korunma amacıyla takılan muska, tılsım türü şeyler.

حرز جان **h.- cân** *F. a.* canını korumak için takılan muska/tılsım.

حرشف **harşef** *A. a.* 1 balık pulu, 2 enginar.

حرص **hırs** *A. a.* 1 (bir şeyi) çok isteme, (bir şeyin) üzerine düşme, düşkünlük, aç gözlülük, aşırı istek, tutku: *h.-ı câh* "mevki, makam düşkünlüğü". 2 kızgınlık, öfke.

[1] حرف **harf** *A. a.* 1 bir dilin seslerini gösteren işaretlerden her biri, 2 söz. حرف انداز **h.-endâz** *F. s.* söz atan (kimse).

[2] حرف **hıref** *A. ç. a.* iş kolları, sanatlar; *bk.* حرفت **hırfet.**

حرفت **hırfet** *A. a.* insanın geçimini sağlamak için yaptığı iş, uğraş, meslek, zanaat.

حرق **hark** *A. a.* -i yakma.

حرقت **hurkat** *A. a.* 1 yanma, 2 *mec.* acı.

حركت **hareket** *A. a.* 1 deprenme, devinme, yer değiştirme, 2 kımıldanma, duruşunu değiştirme, bulunduğu durumdan/görünüşten farklı bir duruma/görünüşe geçme, 2 yola çıkma, yürüme, 3 iş, eylem, 4 davranış.

حركه **hareke** *A. a.* Arap asıllı eski alfabe ile yazılmış yazılarda kullanılan kısa ünlü işaretleri: üstün, esre, ötrü.

حرم **harem** *A. a.* 1 sınırlandırılmış alan, belli sınırlar içinde bulunan yer. Bu gibi yerlerde kimi işlerin ve davranışların yapılması yasaktır; yani bu tür yerlerin kutsallıkları ve dokunulmazlıkları bulunmaktadır. Mekke ve Medine, özellikle Mekke'nin içi ve Kâ'be için kullanı-

lır. 2 eski evlerde ve konaklarda kadınlara ayrılan yer, 3 hanım, zevce.

حرمسرا-ی **h.-serâ/h.-serây** *F. a.* kadınlara ayrılmış süslü, güzel döşenmiş daire.

حرمان **hırmân** *A. a.* yoksunluk, -den uzak kalma, -i kazanamama, -i elde edememe.

حرمت **hurmet** *A. a.* 1 onur, şeref, haysiyet, 2 değer verme, saygılı davranma, saygı gösterme. **– etmek** -e saygı göstermek, saygılı davranmak. 3 (bir şeyin kullanılması/yapılması) haram olma.

حرمين **Haremeyn** *A. a.* iki kutsal yer: Mekke ve Medine.

حروب **hurûb** *A. ç. a.* harpler; *bk.* حرب **harb.**

حروف **hurûf** *A. ç. a.* harfler; *bk.* حرف **harf.**

حرون **harûn** *A. a.* (*T. k. dili:* هارين **harın**) huysuz, kasılıp yürümeyen (at).

حرير **harîr** *A. a.* ipek. *s.* ateşli, kızgın.

حريرى **harîrî** *F. s.* ipekli, ipekten yapılmış (giysi vb.).

حريص **harîs** *A. s.* aşırı istekli, çok düşkün, hırslı (kimse)

حريف **harîf** *A. a.* 1 meslektaş, bir işte çalışanların/bir sanatla uğraşanların her biri, 2 dost, yakın arkadaş, 3 tanımadık kimse, sıradan biri. (Bu anlamda hor görme, küçük sayma anlatımı vardır.)

حريفانه **h.âne** *T. z.* (*h. dili:* **refene**) 1 esnafça, yani: topluca eğlenmeye giden esnaf gibi her biri masrafa katılıp payına düşeni vererek. *a.* bir esnaf takımı/bir arkadaş topluluğu tarafından masrafı ortaklaşa karşılanarak düzenlenen yemek/yemekli kır gezisi.

حريق **harîk** *A. a.* yangın. **– olmak** yanmak.

حريم **harîm** *A. a.* yabancının girmesi yasak olan, korunmuş ve saygı duyulması gereken yer, 2 harem, harem dairesi.

حزب **hızb** *A. a.* 1 tayfa, takım, birlik, topluluk, fırka, 2 belli vakitlerde okunan Kur'ân ayetleri ve hadisler, 3 belli vakitlerde belli Kur'ân ayetlerini ve hadisleri okuma.

حزم **hazm** *A. a.* 1 aymazlığa düşmeden, açıkgözlülük, uyanıklık, ileri görüşlülük ve aklın gereklerine göre davranma/iş görme, 2 sağlam ve doğru görüş ve niyet.

حزن[1] **hazen** *A. a.* üzüntü, acı, hüzün, gam, keder: *beytü'l-hazen* "gam evi."

حزن[2] **huzn** *A. a.* (*T. k. dili:* **hüzün**) gönül kırıklığı, iç kapanıklığı.

حزين **hazîn** *A. s.* 1 üzüntülü, hüzünlü, 2 üzüntü verici, acıklı, dokunaklı, 3 üzüntü sergileyici.

حس **hıs(s), hıs** *A. a.* duygu. **– etmek** 1 duymak, etkilenmek 2 farkına varmak, anlamak, sezmek.

حساب **hısâb** *A. a.* 1 sayma, 2 matematik işlemi, 3 tahmin, oranlama. **– etmek** hesaplamak, -in ne kadar olduğunu, ne tuttuğunu çıkarmak: *ale'l-hısâb* "belirli bir miktarın bir kısmı olarak", *bi'l-hısâb, ında'l-hısâb, lede'l-hısâb* "hesapladıkta, hesap ettikte".

حساس **hassâs** *A. a.* 1 duygularını algılama yönü güçlü, 2 çok duygulu,

çabuk duygulanan, içli, 3 çabuk etkilenen, hemen tepki veren, kırılgan.

حسام **hüsâm** *A. a.* keskin kılıç.

حسب **hasb** *A. a.* 1 ölçü, miktar, 2 yön, yol, sebep; -i yüzünden, -diği için: *hasbe'l-ıktizâ* gerektiği/gerekli olduğu için", *hasbe'l-beşeriyye* insanlık icabı, insan olmanın gerektirdiği yolda", *hasbe'l-lüzûm* "gerek duyulduğu için" Başına **bi-** takısı gelen Arapça sözlerde **haseb** gibi okunur: *bi-hasebi'l-istitâa* "gücü yettiğince", *bi-hasebi'l-ıktizâ* "gerektiği/gerekli olduğu için".

حسب حال **h.-i hâl** *F. a.* hâlleşme, dostça söyleşme; başına geleni yana yakıla anlatma, içini dökme.

حسب **haseb** *A. a.* soydan gelen değerlilik, soyluluk.

حسبة لله **hasbeten li'llâh** *A. z.* Allah rızası için.

حسبى **hasbî** *T. s.* karşılık beklemeden, içten gelerek, Allah rızası için olan/yapılan.

حسد **hased** *A. a.* çekememezlik, kskançlık, başkasının eriştiği varlık ve mutluluğu çok görme, çekememe, onu kendi için isteme.

حسده **hasede** *A. ç. a.* kıskançlar; *bk.* حاسد **hâsid**.

حسرت **hasret** *A. a.* elden çıkmış olan/elde edilmesi istenmiş olan şeylerden ötürü duyulan aşırı arzu yüzünden ortaya çıkan yazıklanma, özlem.

حسرتزده **h.-zede** *F. s.* hasrete düşmüş/uğramış (kimse).

حسرتكش **h.-keş** *F. s.* hasret çeken (kimse).

حسم **hasm** *A. a.* kesme, kesip atma, son verme, kesin şekilde bitirme.

حسماً **h.en** *A. z.* kesin hükme bağlayıp bitirmek suretiyle.

[1]حسن **hasen** *A. s.* güzel.

حسن الوجه **hasenü'l-vech** *A. s.* güzel yüzlü (kimse).

[2]حسن **husn** *A. a.* 1 güzellik: *h.-i ma'nevî* "manevî güzellik", 2 güzel, iyi: *h.-i idâre* "güzel/iyi yönetim", *h.-i muâmele* iyi davranma".

حسناء **hasnâ'**, حسنا **hasnâ** *A. s.* güzel kız/kadın.

حسنه **hasene** *A. a.* iyilik, iyi ve yararlı iş; *zıddı:* سيئه **seyyie.**

حسنات **hasenât** *A. ç. a.* iyilikler, iyi ve yararlı işler; *zıddı:* سيئات **seyyiât**.

[1]حسنىٰ **husnâ** *A. s.* (dişil) çok güzel.

[2]حسنى **husnî** *T. s.* güzellikle ilişkili, güzelliğe yakınlığı olan, güzel.

حسنيات **husniyyât** *T. ç. a.* güzel şeyler, güzel ve iyi yönler, noktalar.

حسود **hasûd** *A. s.* kıskanç (kimse).

حسوم **husûm** *A. a.* 1 uğursuzluk, 2 sürekli esen rüzgâr, şiddetli fırtına.

حسى **hıssî** *A. S.* duygu ile ilgili ve ilintili, duygusal.

حسيات **hissiyyât** *T. ç. a.* duygular, beş duyunun algılarıyla ruhta oluşan değişmeler/etkiler.

حسيب **hasîb** *A. s.* soylu, soydan gelen değerleri taşıyan (kimse).

حسين **Huseyn** *A. s.* 1 güzelcik, 2 (*T. k. dili* : **Hüseyin**) Hz. Ali'nin oğlu. (Yalnızca kişi adı olarak kullanılır.)

حسينى **huseynî** *F. a.* Türk müziği makamlarından biri.

حشر **haşr** *A. a.* (*T. k. dili:* **haşir**) 1 bir yerde toplama, bir araya getirme, 2

(Yüce Tanrı) kıyamet gününde bütün ölüleri diriltip hesap sormak üzere bir yere toplama. – **etmek/eylemek** bir araya getirmek, biriktirmek, doldurmak.

حشره **haşere** *A. a.* küçük böcekler; örümcek, karınca, akrep, kertenkele, fare, yılan gibi rahatsız edici zararlı hayvanlar.

حشرات **haşerât** *A. ç. a.* haşereler; *bk.* حشره **haşere.**

[1]حشل **haşel** *A. a.* kötü, düşük, değersiz ve bayağı olma.

[2]حشل **haşl** *A. a.* her şeyin kötüsü, değersizi, bayağısı.

حشم **haşem** *A. a.* mevki ve makam sahibi birinin yanında bulunanlar, görevliler, yardımcılar, adamlar.

حشمت **haşmet** *A. a.* göz kamaştırıcı büyüklük.

حشو **haşv** *A. a. ed.* sözde asıl anlamı bozan fazlalık; gereksiz, doldurma söz.

حشويات **haşviyyât** *T. a.* anlam bütünlüğü açısından gereksiz sözler.

حشيش **haşîş** *A. a.* 1 kuru ot, 2 esrar.

حصات **hasât** *A. a.* çakıllık, çakıl taşlarıyla dolu yer.

حصاد **hasâd** *A. a.* ekin biçme, ürün kaldırma.

حصار **hısâr** *A. a.* kale, etrafı kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiş, içine girilmesi ve ele geçirilmesi güç yer.

حصافت **hasâfet** *A. a.* görüş ve düşüncesi sağlam, akıllı, iş bilir olma.

حصانت **hasânet** *A. a.* (bir bina/yer) ele geçirilemeyecek derecede güçlü, dayanıklı ve sarp olma.

حصبه **hasbe** *A. a.* 1 kızamık, 2 yaramaz çocuk.

حصر **hasr** *A. a.* 1 -in etrafını çevirme, -i kuşatma, 2 -e özgü kılma, -e ayırma, -i bir nokta üzerine çevirme/bir şey üzerinden ayırmama: *hasr-i nazar* "bakışı bir nokta üzerine çevirip gözü ayırmama". – **olunmak** -e özgü kılınmak, -e ayrılmak. 3 söz söylerken tutulup kalma. – **olmak** dili tutulmak, tutulup kalmak.

حصص **hısas** *A. a.* paylar; *bk.* حصه **hıssa.**

حصن **hısn** *A. a.* sağlam ve dayanıklı savunma yeri, kale, mevzi: *h.-i hasîn* "sağlam savunma yeri".

حصول **husûl** *A. a.* olma, meydana gelme. – **bulmak** olmak, oluşmak, meydana gelmek, belirmek, çıkmak.

حصول پذير **h.-pezîr** *F. s.* oluşan, ortaya çıkan, meydana gelen.

حصون **husûn** *A. ç. a.* kaleler; *bk.* حصن **hısn.**

[1]حصير **hasîr** *A. a.* dili tutulan, söz söylerken tutulup kalan (kimse).

حصه **hıssa** *A. a.* (*T. k. dili* : **hisse**) pay.

حصه دار **h.-dâr** *F. a.* pay sahibi olan kimse.

حصه ياب **h.-yâb** *F. s.* hisse bulan, talihli, bahtı açık (kimse).

[2]حصير **hasîr** *A. a.* sazdan örme yaygı.

حصيف **hasîf** *A. s.* akıllı, görüş ve düşüncesi sağlam, iş bilir (kimse).

حصين **hasîn** *A. s.* sağlam, dayanıklı, alınması ve ele geçirilmesi güç, sarp (yer).

حضار **huzzâr** *A. ç. a.* hazır olanlar, bulunanlar; *bk.* حاضر **hâzır.**

حضارت **hazâret** *A. a.* bir yerde yerleşik olma, yerleşik yaşama; *bk.* بداوت **bedâvet.**

حضانت **hızânet** *A. a.* tayalık, süt anneliği.

[1]حضر **hazar** *A. a.* 1 bir yerde yerleşik olma; zıddı: بداوت **bedâvet**, 2 savaşa gitmeme, savaş durumunda bulunmama hâli, barış; *zıddı:* سفر **sefer**.

[2]حضر **hazar** *A.* "hazır oldu" anlamında çekimli bir fiil. Yalnızca "hazır ve elde olan, ne varsa, Allah ne verdiyse" anlamındaki **mâ-hazar** sözünde geçer.

حضرت **hazret** *A. a.* 1 kat, yan, 2 büyük zat. *s.* 1 ulu, yüce: *Hazret-i Allah* "Yüce Tanrı", 2 şanlı, şerefli, uğurlu: *Hazret-i Ali* "Şanlı Ali", 3 kutsal: *Hazret-i Kur'ân* "Kutsal Kur'ân".

حضور **huzûr** *A. a.* 1 bulunma, varlığını gösterme, 2 ön, kat, yan, 3 sıkıntısız olma, rahatlık, gönül rahatlığı, baş dinçliği.

حضيض **hazîz** *A. a.* 1 en aşağı nokta; *zıddı:* اوج **evc**. 2 *gökb.* Bir gezegenin dolanımı sırasında dünyaya en yakın bulunduğu nokta.

حطاب **hattâb** *A. a.* oduncu.

حطام **hutâm** *A. a.* kuru ot, saman parçası, ağaç döküntüsü türünden değersiz, bir işe yaramaz nesne.

حطب **hatab** *A. a.* odun.

حطمه **hutame** *A. a.* 1 yakıcı ateş, 2 cehennem.

حطيبه **hatîbe** *A. a.* 1 odunluk, 2 ağaçlık, ormanlık.

حظ **haz(z)** *A. a.* (bir şey) hoşa gitme, (bir şeyden) hoşlanma. – **etmek** -den hoşlanmak.

حظوظ **huzûz** *A. ç. a.* hazlar; *bk.* حظ **haz(z).**

حظوظات **h.ât** *T. ç. a.* hoşa giden şeyler, güzel şeyler, tatlar: *h.-i dünyeviyye* "dünya ile ilgili tatlar, güzel şeyler".

حظيره **hazîre** *A. a.* 1 çevresi koruma altına alınmış hayvan barınağı, ağıl, 2 dört yanı parmaklıkla/duvarla çevrelenmiş, ölen önemli ve ünlü kimselerin gömüldüğü cami, türbe ve tekke bahçeleri. Bu kelime eski metinlerde yanlış olarak حطيره gibi de yazılmıştır.

حظيرهٔ قدس **h.-i kuds** *F. a.* cennet.

حفاظ **huffâz** *A. ç. a.* hâfızlar; *bk.* حافظ **hâfız.**

حفائر **hafâir** *A. ç. a.* çukurlar; *bk.* حفره **hufre.**

[1]حفر **hafr** *A. a.* -i kazma: *h.-i çâh* "kuyu kazma".

[2]حفر **hufer** *A. ç. a.* çukurlar; *aş. m. bk.*

حفره **hufre** *A. a.* kazılmış çukur.

حفريات **hafriyyât** *T. ç. a.* kazı işleri, (bir şey aramak/bir şeyi ortaya çıkarmak/bir çukur açmak amacıyla) bir yerin toprağını alma işi.

حفظ **hıfz** *A. a.* 1 -i saklama: *h.-ı nukûd* "para saklama", 2 -i koruma: *h.-ı sıhhat* "sağlığı koruma", 3 -i ezberleme: *h.-ı Kur'an* "Kur'ân'ı ezberleme".

حفظه **hafaza** *A. a. din* insanın işlerini, yapıp ettiklerini yazmak için Yüce Tanrı'nın görevlendirdiği melekler.

حفيد **hafîd** *A. a.* torun.

حفير **hafîr,** حفيره **hafîre** *A. a.* 1 çukur, 2 ölü gömmek için açılan çukur, kabir.

حفيظ **hafîz** *A. s.* çok esirgeyici, pek koruyucu (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir

حق **hak(k)** *A. a.* 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 (adalet ve hukukun gereği

olmak üzere) birine ait olan şey, 3 pay, hisse, 4 emek. *s.* aslına uygun, bozulmamış, doğru, yerinde; *zıddı:* باطل **bâtıl**. Türkçede bulunma hâli eki ile birlikte takı işleyişiyle ilgi hâlinde bir ada bitişerek takı öbeği kurar, "... ile ilgili olarak" anlamında kullanılır, zarf cümlesi kurar: *-in hakkında*.

حقا **hakkâ** *F. z.* 1 doğrusu, 2 gerçekten, hiç şüphesiz.

حقاكه **hakkâ ki** *F. z.* doğrusu budur ki.

حقبين **h.-bîn** *F. s.* doğruyu, gerçeği gören (kimse).

حقپرست **h.-perest** *F. s.* doğrudan, gerçekten hiçbir zaman ayrılmayan (kimse).

حقشناس **h.-şinâs** *F. s.* hakkı teslim edici; doğruyu, gerçeği gözetici (kimse).

حقارت **hakâret** *A. a.* 1 (birini) horlama, bayağı ve aşağı görme/sayma, 2 düşkünlük, ezginlik hâli.

حقانى **hakkânî** *F. s.* 1 hakka uygun, doğru, 2 haktan yana, hakkı ve doğruyu gözeten, taraf gözetmeyen, adaletli (kimse).

حقانيت **hakkâniyyet** *A. a.* doğruluk, hak ve adalet ölçülerine göre davranma/doğru ve gerçek olanın gereğini yerine getirme.

حقايق **hakâyık** *A. ç. a.* gerçekler, doğrular; *bk.* حقيقت **hakîkat**.

حقد **hıkd** *A. a.* kin tutma, gizli düşmanlık gütme, öc almak için fırsatını kollama.

حقنه **hokne** *A. a.* 1 kabız olanların makatından katılaşmış dışkıyı almaya yarayan alet, 2 şırınga, 3 şırıngayla makattan salınan ilaç.

حقود **hakûd** *A. s.* çok/pek kinci (kimse).

حقوق **hukûk** *A. ç. a.* 1 haklar, 2 toplum düzenini sağlamak ve devletin yaptırım gücünü göstermek üzere konulan yasak ve sınırlamaların bütünü.

حقه **hokka** *A. a.* maden, toprak, ağaç, ya da billurdan yapılmış küçük kutu.

حقه باز **h.-bâz** *F. a.* el çabukluğuyla izleyenleri şaşırtan şeyler yapan kimse.

حقير **hakîr** *A. s.* 1 düşkün, hor, zavallı, bayağı, değersiz, 2 (alçakgönüllülük sözü olarak) değersiz olan (ben): *bende-i hakîr* "ben değersiz kul".

حقيرانه **h.âne** *F. z.* kendini değersiz sayana uygun düşen biçimde.

حقيق **hakîk** *A. a.* lâyık, yaraşık, uygun.

حقيقت **hakîkat** *A. a.* 1 gerçeklik, öz, asıl, 2 doğru, gerçek, 3 bir kelimenin gerçek anlamıyla kullanılması; *zıddı:* مجاز **mecâz**, 4 vefa, bağlılık, içtenlik, iyi huyluluk, *z.* gerçekten, gerçekten de, doğrusu.

حقيقةً **h.en** *A. z.* gerçekten.

حقيقى **hakîkî** *F. s.* 1 gerçek, doğru, 2 aslına uygun, sahte olmayan.

حك **hak(k)** *A. a.* 1 kazıma, oyma, 2 silme, yok etme.

حكاك **hakkâk** *A. a.* maden, ağaç vb. üzerine çelik kalemle oyarak yazı yazan/resim ve türlü şekiller yapan sanatkâr.

حكام **hukkâm** *A. ç. a.* hâkimler; *bk.* حاكم **hâkim**.

حکایه **hıkâye,** حکایت **hıkâyet** *A. a.* 1 (olanı biteni) anlatma, (bir olayı) sözle/yazıyla geniş ve ayrıntılı olarak aktarma, 2 *ed.* öykü, gerçek/tasarlanmış olayları anlatan kısa nesir türü.

حکایه نویس **h.-nüvîs** *F. a.* hikâye yazarı, hikâye yazan kimse.

[1]حکم **hakem** *A. a.* iki taraf arasındaki anlaşmazlığı çözmek ve davayı karara bağlamak üzere tarafların anlaşıp seçtikleri kimse.

[2]حکم **hıkem** *A. ç. a.* hikmetler; *bk.* حکمت **hıkmet.**

[3]حکم **hukm** *A. a.* (*T. k. dili:* **hüküm**) 1 haklıyı haksızı/gerçekle gerçek olmayanı ayırma, yargı, 2 güçlülük, egemenlik, 3 güç, dilek, irade, 4 geçerlilik, önem, 4 değer, derece, mertebe, 5 etki.

حکمت **hıkmet** *A. a.* 1 akıl yoluyla elde edilen doğru ve gerçek bilgi, nesnelerin yapılarını ve işleyişlerini araştırıp öğrenmekle elde edilen kesin bilgi yoluyla inancını pekiştirme, iş ve davranışlarını güzelleştirme, yüksek insanî değerler ve huylar kazanmakla elde edilen güzel nitelik, bilgelik, 2 güzel huyları ve yüksek ahlâk değerlerini aşılayıcı özlü söz, öğüt, 3 gizli sebep, sır.

حکومت **hukûmet** *A. a.* (*T. k. dili* : **hükümet**) 1 yönetme gücü, 2 devletin görevlerini yerine getirmek için yetki kullanan kimseler, 3 yönetim kuruluşları, 4 devlet işlerinin görüldüğü yer, hükümet konağı.

حکیم **hakîm** *A. a.* 1 doğru ve gerçek bilgiye ulaşmış, varlığın ve oluşların iç yüzünü görebilen, sözde ve işte gerçeği bulmuş, yerinde ve güzel olanı tanıyan; doğru ile yanlışı, gerçek olanla sahteyi ayırabilme gücü olan kimse, 2 hastalıklar ve tedavileri üzerine bilgisi olan kimse, tabip.

[1]حل **hal(l)** *A. a.* 1 çözme: *h.-i ukde* "düğümü çözme", 2 (bir meseleyi) tereddüde yer kalmayacak biçimde açıklığa kavuşturma, aydınlatma, sonuçlandırma.

[2]حل **hıl(l)** *A. a.* 1 dince helâl olan şey, 2 Mekke'de Harem-i şerif'in dışında kalan yer.

حلاج **hallâc** *A. a.* pamuk atıcı.

[1]حلال **halâl** *A. s.* dince yasaklanmış olmayan, işlenmesi ve yapılması yerinde ve uygun olan (iş/eylem/davranış); *zıddı:* حرام **harâm.** *a.* nikâhlı eş. – **etmek** 1 "Helâldir" demek, 2 (bir hak ve alacaktan) vazgeçmek, 3 (bir şeyi) bağışlamak.

حلالزاده **h.-zâde** *F. a.* temiz süt emmiş, mayası temiz, doğru, iffetli kimse.

[2]حلال **hallâl** *A. a.* açıklayıcı, aydınlatıcı, açıklığa kavuşturucu, sonuca ulaştırıcı kimse: *h.-i müşkilât* "anlaşılması, çözülmesi, içinden çıkılması zor, güç şeyleri açıklayıcı/aydınlatıcı kimse".

حلالی **halâlî** *T. a.* 1 arışı bürümcük, argacı pamuk, buruşuk yüzlü yerli dokuma, 2 yaldızlı bakırdan/meşin kaplı tahtadan mahfazası olan büyük saat. *s.* halâlî bezden yapılmış.

حلقوم **hulkûm** *A. a.* boğaz: *râhatü'l-hulkûm, râhat-i hulkûm* "nişasta ve şekerle yapılan; fıstıklı, bademli,

kaymaklı çeşitleri olan bir tür yumuşak şeker., lokum".

حلقوی **halkavî** *F. s.* halka biçiminde, ortası boş yuvarlak (şey).

حلقه **halka** *A. a.* 1 metalden/tahtadan yapılmış çember biçiminde nesne, 2 çember oluşturacak biçimde dizilmiş topluluk, 3 yüzük, küpe vb. gibi çember biçiminde, ortası oyuk süs eşyası.

حلقه بگوش **h. be-gûş** *F. a.* kulağı halkalı, yani: köle.

حلم **hılm** *A. a.* (insan tabiatındaki) yavaşlık, yumuşaklık.

حله **hulle** *A. a.* 1 biri belden yukarıyı, diğeri belden aşağıyı örten iki parçalı bir giysi, 2 bir kadının eşinden ayrıldıktan sonra yine eski eşine nikâhlanması için başka bir erkekle evlenip tekrar boşanması.

حلو **hulv** *A. a.* tatlı.

حلویات **hulviyyât** *T. ç. a.* tatlı türünden yiyecekler, tatlı türleri.

حلوا **halvâ** *A. a.* un, irmik, tahin vb. ile yapılan tatlı.

حلول **hulûl** *A. a.* gelip çatma: *h.-i şitâ* "kışın gelip çatması".

حلی **hullî** *A. ç. a.* elmas, zümrüt, yakut, altın, gümüş süs ve takılar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

حلیله **halîle** *A. a.* bir adamın nikâhlı eşi, zevce.

حلیم **halîm** *A. s.* yumuşak huylu, yavaş (kimse).

حلیه **hılye** *A. a.* 1 süs, 2 güzel yaradılış, güzel kılık ve görünüş, güzel nitelikler, 3 Hz. Peygamber'in nitelikleri ve bundan söz eden kitap.

حما **hummâ** *A. a.* 1 hastalıktan kaynaklanan şiddetli ateş, 2 sıtma.

حمات **humât** *A. ç. a.* koruyucular; *bk.* حامی **hâmî.**

حمار **hımâr** *A. a.* eşek.

حماست **hamâset** *A. a.* doğuştan gelme yiğitlik, atılganlık, gözü peklik, kahramanlık

حماض **hummâz** *A. a.* "kuzu kulağı" denilen ot.

حماقت **hamâkat** *A. a.* bönlük, kalın kafalılık, ahmaklık.

حمال **hammâl** *A. a.* yük taşıyan kimse.

حمام **hammâm** *A. a.* (*T. k. dili:* **hamam**) yıkanılacak yer, sıcak ve içinde sıcak su bulunan yapı.

حمامه **hamâme** *A. a.* 1 güvercin, 2 kumru.

حمائل **hamâil** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* حمایل **hamayıl**) boyna asılan muska. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

حمائم **hamâim** *A. ç. a.* güvercinler; *bk.* حمامه **hamâme.**

حمایه **hımâye,** حمایت **hımâyet** *A. a.* -i -e karşı koruma, -i kollama, -i gözetme, -i esirgeme.

حمد **hamd** *A. a.* Yüce Allah'ı verdiği nimetlere karşılık yüceltme, yüceliğini ve ululuğunu dile getirerek övme.

حمداً لله **hamden li'llâh** *A. z.* Allah'a hamd ederek.

حمدله **hamdele** *A. a.* "Elhamdü li'llâh" deme.

حمراء **hamrâ',** حمرا **hamrâ** *A. dişil s.* çok kırmızı, kızıl: *gül-i hamrâ* "kızıl gül".

حمرت **humret** *A. a.* kırmızılık.

حمق **humk** *A. a.* bönlük, akıl kıtlığı.

[1] حمقاء **hamkâ'** *A. dişil s.* bön, alık (kadın).

[2]حمقاء **humekâ'** *A. ç. a.* bönler, ahmaklar, geri zekâlılar, aklı kıtlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

[1]حمل **hamel** *A. a.* 1 kuzu, 2 oniki burçtan birinin adı. Güneş bu burca Mart ayında girer.

[2]حمل **haml** *A. a.* 1 yük, 2 ana karnındaki çocuk: *vaz'-ı haml* "çocuk doğurma", 3 gebelik, 4 -i -e yükleme: *sükûtunu cehle haml.* – **etmek** -i -e yüklemek.

[3]حمل **hıml** *A. a.* yük: *h.-i minnet* "minnet yükü".

[1]حمله **hamele** *A. ç. a.* taşıyıcılar, götürücüler; *bk.* حامل **hâmil.**

[2]حمله **hamle** *A. a.* atılma, saldırma, hücum.

حموضت **humûzat** *A. a.* ekşilik, kekrelik: *müvellidü'l-humûza* "oksijen."

حمول **hamûl** *A. s.* sabırlı, kolay etkilenmeyen, dayanma gücü olan (kimse).

حموله **hamûle** *A. a.* yük.

حمىٰ **hummâ** *A. a. bk.* حما **hummâ**.

حميت **hamiyyet** *A. a.* insanda, üstün insanlık değerleriyle, özellikle milletine, yurduna, ırkına ve soyuna sopuna ait değerlerle ilgili duyarlık, kaygı ve çaba.

حميت جاهليه **h.-i câhiliyye** *F. a.* doğruya ve gerçeğe/dinin buyruk, yasak ve değerlerine karşı yanlış inancı cahilce koruma gayreti, fanatizm.

حميتمند **h.mend** *F. s.* hamiyetli (kimse).

حميد **hamîd** *A. a.* 1 sonsuz övgüye yaraşık olan Yüce Tanrı. Tanrı'nın 99 güzel adından biridir. 2 övgüye değer güzel nitelikleri olan, erdemli (kimse).

حمير **Hımyer** *A. a.* 1 Yemen'de San'â şehrinin batısında bir yerin adı, 2 Yemen'de Araplaşmış bir kabilenin atasının adı: *Hımyer bin Sebe'.*

حميم **hamîm** *A. a.* soy sop. *s.* çok sıcak, kaynak (nesne).

حميه **hımye** *A. a.* yemek içmekte aşırıya kaçmama.

حناء **hınnâ'**, **hınâ'**, حنا **hınnâ**, **hınâ** *A. a.* (*T. k. dili:* قنا **kına**) saç, el ve ayakları boyamakta kullanılan toz. Kına ağacının yapraklarından elde edilir. – **urmak** kınalamak, kına ile boyamak.

حنان **hannân** *A. a.* Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri; yarattıklarına karşı çok acıyıcı, çok esirgeyici.

حنجره **hancere** *A. a.* gırtlak, boğazda ses dudaklarının bulunduğu bölge.

حنطه **hınta** *A. a.* buğday.

حنظل **hanzal** *A. a.* "ebucehil karpuzu" denilen bitki.

حنفى **Hanefî** *A. s.* büyük fıkıh bilgini *Ebû-Hanîfe Nu'mân b. Sâbit*'in mezhebinden olan (kimse)

حنين **hanîn** *A. s.* 1 aşırı istek, şiddetli arzu, 2 (bir kimse) duyduğu aşırı özlemden ötürü ağlayıp sızlanma.

حواء **Havvâ'**, حوا **Havvâ** *A. a.* ilk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'in eşi.

حواجب **havâcib** *A. ç. a.* hâcibler; *bk.* حاجب **hâcib.**

حوادث **havâdis** *A. ç. a.* hadiseler, oluşlar, olagelen iyi ve kötü şeyler; *bk.* حادثه **hâdise**. Daha çok tekli anlamda kullanılır.

حوارى **havârî** *F. a.* 1 yardımcı, 2 yakın, arkadaş, yoldaş, dost, 3 koruyucu, arka çıkıcı kimse.

حواريون **havâriyyûn** *A. ç. a.* havariler, Hz. İsâ'nın on iki yakını/yardımcısı/yoldaşı; *bk.* حواری **havârî.**

حواس **havâs(s)** *A. ç. a.* duyular; *bk.* حاسه **hâsse.**

حواشی **havâşî** *A. ç. a.* haşiyeler; *bk.* حاشیه **hâşiye.**

حواصب **havâsıb** *A. ç. a.* şiddetli yeller, kasırgalar; *bk.* حاصب **hâsıb.**

حواله **havâle** *A. a.* 1 (bir şeyi/işi) (birine) ısmarlama, (bir işi) (birinin) sorumluluğuna bırakma, üzerine yükleme/yıkma. – **etmek** (bir işi/şeyi) birine ısmarlamak, 2 sallama, savurma, vurma, 3 bir alacağın ödenmesini üçüncü kişiye devretme, 4 bir resmî yazıyı ilgili olduğu yere gönderme, bunun için yazının bir köşesine kayıt düşme, 5 engel, perde, çit, duvar, 6 daha yüksekte olup diğer bina/kale/savunma yerini gören ve içine bakan bina/kale/savunma yeri, 7 gebelerde, daha çok da çocuklarda görülen bir hastalık, 8 dadanıcı, musallat olucu şey.

حوالی **havâlî** *A. ç. a.* bir bölgenin çevresindeki yerler, yöreler, köşeler bucaklar; *bk.* حول **havl.**

حوایج **havâyic** *A. ç. a.* insanın yaşam boyu gerek duyduğu yiyecek, içecek ve giyim kuşam türü şeyler; *bk.* حاجت **hâcet.**

حوت **hût** *A. a.* 1 büyük balık, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş bu burca Şubat ayında girer.

حور **hûr** *A. ç. a.* ahu gözlü cennet kızları. Tekli yerinde kullanılır.

حوری **hûrî** *F. a.* ahu gözlü bir cennet kızı.

حوزه **havze** *A. a.* (*T. k. dili*: **havza**) belirlenmiş sınırlar içinde kalan alan, bir devletin yönetimi altında bulunan toprakların /yerlerin tümü. *havzetü'l-İslâm* "İslâm topraklar/illeri".

حوصله **havsale** *A. a.* (*T. k. dili*: **havsala**)1 kuş kursağı, taşlık, 2 mide, 3 *mec.* zihin yeterliği, yetenek, alabilme ve kazanabilme yeterliği: *tenghavsala* "yeteneksiz", 4 dayanma gücü: *h.-sûz* "havsala yakıcı, yani: dayanılmaz, karşı konulmaz".

حوض **havz** *A. a.* (*T. k. dili:* **havuz**) çeşitli amaçlar için kullanılmak üzere içine su doldurulan, üstü açık çukur yer.

حول **havl** *A. a.* 1 güç, kudret, 2 yıl, 3 çevre, yöre, etraf.

حوینات **huveynât** *A. ç. a.* gözle görülemeyip ancak mikroskopla görülen tek hücreli canlılar, mikroplar.

حی **hay(y)** *A. a.* 1 (büyük harfle) ebedî diri olan (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir. 2 diri, canlı (varlık).

حیاً **h.en** *A. z.* diri olarak.

حیاء **hayâ'**, حیا **hayâ** *A. a.* utanma, utanıp sakınma.

حیات **hayât** *A. a.* dirilik, canlılık.

حیات افزا **h.-efzâ** *F. s.* hayat süresini uzatıcı (yer/durum/nesne).

حیاتبخش **h.-bahş** *F. s.* hayat verici, canlılık kazandırıcı (yer/durum / nesne).

حیاك‌الله **hayyâka'llâh** *A.* "Allah ömrünü uzun etsin" anlamında dua.

حیث **hays** *A.* değer, itibar. Kimi Arapça sözlerde görülür: *min haysü'l-mecmû'* "toptan."

حیثیت **haysiyyet** *A. a.* değer, üstünlük sağlayan nitelik

حیدر **hayder** *A. a.* (*T. k. dili*: **haydar**) 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin lakabı: *H.-i kerrâr* "döne döne saldırıp vuruşan Hz. Ali".

حیدری **hayderî** *F. s.* aslana ait, aslanla ilgili. *a.* çoklukla Mevlevi dervişlerinin giydikleri önü düğmesiz, kolsuz bir tür yelek.

حیران **hayrân** *A. s.* şaşakalmış, şaşmış, şaşkın, şaşırmış (kimse).

حیرت **hayret** *A. a.* ne yapacağını bilemeyecek biçimde/derecede şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

حیرت افزا **h.-efzâ** *F. s.* hayret arttırıcı (durum/nesne/görüntü vb.).

حیرتبخش **h.-bahş** *F. s.* hayret verici (durum/nesne).

حیرتزده **h.-zede** *F. s.* şaşkınlığa düşmüş, şaşırıp kalmış (kimse).

حیز **hayyiz** *A. a.* yer, alan, açıklık, meydan. *h.-i imkân* "imkân alanı"

حیض **hayz** *A. a.* (kadında) ay başı.

حیطان **hîtân** *A. ç. a.* duvarlar; *bk.* حائط **hâit.**

حیف **hayf,** حیف که hayf ki *A. ünl.* Yazık! Yazıklar olsun ki.

حیفا **hayfâ,** حیفاکه **hayfâ ki** *F. ünl. yuk. m. bk.*

حیل **hıyel** *A. ç. a.* hileler; *bk.* حیله **hîle.**

حیله **hîle** *A. a.* birini aldatmak için/aldatacak yolda yapılan şey; oyun, düzen, dolap, dubara.

حیلولت **haylûlet** *A. a.* araya girme, araya girip engel olma.

حین **hîn** *A. a.* zaman, vakit.

حین حاجتده **h.-i hâcette** *T. z.* gerektiği zamanda.

حیناً من الاحیان **hînen mine'l-ahyân** (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman.

حیه **hayye** *A. a.* yılan.

حیوان **hayvân** *A. a.* 1 insanın da içinde bulunduğu yaratık cinsi, canlı: *h.-ı nâtık* "konuşan hayvan, yani: insan", 2 konuşmama özelliğiyle insan türünden ayrılan canlı türü, insan dışındaki her türden canlı, 3 dirilik, can, hayat, 4 bön, alık, anlayışsız insanlar hakkında hakaret sözü.

خ h

خ Osmanlı Türkçesi alfabesinin dokuzuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 600'dür.

خاء hâ' *A. a.* خ harfinin adı.

خاتم hâtem *A. a.* 1 mühür, özellikle mühürlü yüzük, 2 son, en son, sonuncu: *hâtemü'l-enbiyâ* "nebilerin sonuncusu, yani: Hz. Muhammed",

خاتم hâtim *A. s.* 1 mühürleyen, mühürleyici (kimse), 2 bitiren: *hâtim-i Kur'ân* "Kur'ân'ı okuyup bitiren kimse".

خاتمه hâtime *A. a.* 1 son, 2 bir kitabın girişi ile asıl metnini oluşturan bölümlerinden sonra özet mahiyetinde sonuna konan yazı; özet, sonuç; *zıddı:* **مقدمه mukaddime, فاتحه fâtiha.**

خاتمه کش h.-keş *F. s.* sona erdirici, son verici (kimse).

خاتون hâtûn *F. a.* kadın.

خاتون جنت h.-i cennet, خاتون قیامت h.-i kıyâmet *F. a.* Hz Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatma.

خادع hâdi' *A. s.* aldatan, düzenci, dubaracı, hilebaz (kimse).

خادم hâdim *A. a.* ve *s.* hizmet eden: *hâdimü'l-fukarâ* "yoksullara hizmet eden".

خار hâr *F. a.* diken.

خارپشت h.-püşt *F. a.* kirpi.

خارزار h.zâr *F. a.* dikenlik, dikenlerle kaplı yer.

خارا hârâ, خاره hâre *F. a.* 1 sert taş, 2 mermer, 3 sof gibi dalgalı, janjanlı bir tür kumaş.

خارج hâric *A. s.* bir şeyin dışarısında bulunan, dış, dışarı. *a.* 1 bir şeyin dış yanı, dışarısı, 2 yabancı ülke.

خارجاً h.en *A. z.* dışarıdan.

خارج از امکان h. ez-imkân *F. s.* imkân dışı.

خارجی hâricî *F. s.* 1 dışarıya/dış yana ait, dışarıyla/dış yanla ilgili; *zıddı:* **داخلی dâhilî**, 2 yabancı ülkelerle olan ilişkilerle ilgili, 3 Hz. Ali'ye karşı çıkıp baş kaldıranların yoluna uyan (kimse).

خارخار hârhâr *F. a.* iç acısı, insanın içini tırmalayan/kemiren şey, dert, elem, keder.

خارق hârık *A. s.* yırtan, yaran, parçalayan. Bu anlamıyla tek başına kullanılmaz, "olağanüstü" anlamındaki **h.-ı âde, hâriku'l-âde** sözlerinde geçer.

خارقه hârika *A. a.* olağan dışı, görülmedik şey.

خاره hâre *bk.* **خارا hârâ.**

خازن hâzin *A. a.* hazine bekçisi, hazine koruyucusu: *h.-i esrâr* "sırlar hazinesinin bekçisi".

خاسر **hâsir** *A. a.* ve *s.* kayba uğrayan, zarar eden.

خاشاك **hâşâk** *F. a.* çalı çırpı, çer çöp. Daha çok anlamdaşı olan خس **has** ile birlikte **has ü hâşâk** bağlam öbeğinde geçer.

خاشع **hâşi'** *A. s.* kendini alçak gösteren, alçak gönüllü (kimse).

خاشعاً **h.an** *A. z.* alçak gönüllülükle, gönülden bağlılık ve saygı içinde boyun eğerek.

خاص **hâs** *A. s.* 1 özel: *ism-i hâs* "özel ad", 2 -e özgü, ... için seçilmiş/ayrılmış: *hâs âhur* "hükümdara özgü atların tutulduğu yer", *hadîka-i hâs* "saray bahçesi, has bahçe", 3 sıradan olmayan, seçkin, ileri gelen (kimse); *zıddı:* عام **âm(m)**, 4 karışık ve katışık olmayan, katışıksız, 5 (kumaş için) renksiz, beyaz.

خاص الخاص **hâssu'l-hâs** *A. s.* en has, en seçkin,

[1]خاصه **hâsa** *T. a.* 1 bir tür patiska, 2 bir tür ipekli kumaş.

[2]خاصه **hâssa** *A. a.* bir şeye özgü nitelik.

خاصةً **hâssaten** *A. z.* ayrı olarak, özellikle, bilhassa.

[3]خاصه **hâssa** *A. a.* (**asâkir-i hâssa**'dan kısaltma olarak) hükümdara özgü silâhlı güç.

خاصيت **hâsıyyet** *A. a.* nitelik, belirleyici ve ayırıcı özellik.

خاضع **hâzı'** *A. s.* alçak gönüllü (kimse).

خاطر **hâtır** *A. a.* 1 gönül, 2 zihin, akıl, 3 düşünce, fikir.

خاطر شناس **h.-şinâs** *F. s.* hatır gözeten, kimsenin gönlünü kırmayan, kimseyi incitmeyen (kimse).

خاطر نشان **h.-nişân** *F. s.* hatırda kalan, gönülde yer eden, unutulmayan (şey).

خاطر مانده **h.-mânde** *F. s.* hatırı kalmış, gücenmiş, kırılmış (kimse).

خاطر نواز **h.-nüvâz** *F. s.* gönül okşayan (kimse/söz/davranış).

خاطره **hâtıre** *A. a.* (*T. k. dili* : **hâtıra**) 1 insanın içine doğan şey; düşünce, görüş, anlam, kuruntu gibi insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, 2 unutulmayan, akılda kalan şey.

خاطف **hâtıf** *A. s.* göz kamaştırıcı (nesne). Çoklukla "şimşek" anlamındaki **bark** için vasıflayıcı olarak kullanılır: *bark-ı hâtıf* "göz kamaştırıcı şimşek".

خافض **hâfız** *A. s.* alçaltıcı, aşağı düşürücü (Yüce Tanrı). Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

خافقان **hâfikân** *A. ç. a.* doğu ile batı.

خاقان **hâkân** *F. a.* büyük hükümdar. Aslı Türk hükümdarlarının unvanı olan **kağan**'dır. Farsçaya Türkçeden geçmiş, sonra bu dildeki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.

خاك **hâk** *F. a.* toprak.

خاك پا-ی ,خاكپا-ی **h.-i pâ/.-i pây** *F. a.* ayağın toprağı/ayağın bastığı toprak/yer. **Hazret** ve **cenâb** gibi yüceltme ve ululama sözü olarak kullanılmıştır.

خاكدان **h.dân** *F. a.* dünya.

خاكروب **h.-rûb** *F. a.* süpürge.

خاكسار **h.sâr** *F. s.* . yere düşmüş, toz toprak içinde sürünen, düşkün, perişan, zavallı, yoksul (kimse).

خاکنشین **h.-nişîn** *F. s.* yoksul, düşkün, evsiz barksız (kimse).

خاکستر **hâkister** *F. a.* kül.

خاکسترى **hâkisterî** *F. s.* küle ait, külle ilgili ve ilintili: *reng-i hâkisterî* "kül rengi".

خاکى **hâkî** *F. s.* 1 (insan için) toprakla ilişkili, topraktan, topraktan yaratılmış, 2 toprak renginde.

خاکیان **hâkiyân** *F. ç. a.* insanlar.

خاکى نهاد **h.-nihâd** *F. s.* alçak gönüllü (kimse).

خال **hâl** *A. a.* 1 dayı, 2 vücuttaki siyah benek, ben: *h.-i müşgîn* "misk gibi siyah ben".

خالدار **h.-dâr** *F. s.* benli.

خالد **hâlid** *A. s.* kalıcı, sürekli var olan, yok olmayan (nesne/varlık).

خالص **hâlıs** *A. s.* 1 saf, katışıksız: *zer-i hâlıs* "saf altın", 2 tertemiz, arı duru: *kalb-i hâlıs* "tertemiz kalp".

خالص القلب **hâlısu'l-kalb** *A. s.* yüreği temiz, temiz yürekli, içinde kötülük bulunmayan, iyi niyetli, içi dışı bir olan (kimse).

خالصانه **h.âne** *F. z.* açıklıkla, açık yüreklilikle, hiçbir ard niyet taşımaksızın.

خالق **Hâlık** *A. a.* Yaratıcı, yoktan var edici. Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

خاله **hâle** *F. a.* 1 teyze, 2 *T.* babanın kız kardeşi, hala

خالى **hâliy(y), hâlî** *A. s.* boş.

خالیاً **hâliyen** *A. z.* boş olarak.

خالى الذهن **hâliyyü'z-zihn** *A. s.* kafası boş, boş kafalı, kara cahil (kimse).

خام **hâm** *F. a.* 1 (meyve için) olmamış, olgunlaşmamış: *meyve-i ham* "ham meyva", 2 (et, aş vb. için) pişmemiş, çiğ, 3 (insan için) kaba, kaba saba, incelmemiş, yontulmamış, 4 (toprak, maden vb. için) işlenmemiş, 5 boş, ilgisiz, münasebetsiz, 6 alışık ve yatkın olmayan, idmansız, dayanıksız.

خامس **hâmis** *A. s.* beşinci.

خامساً **h.en** *A. z.* beşinci olarak.

خامه **hâme** *F. a.* kalem.

خامهٔ موی/مویی/مویین **h.-i mûy/mûyî/mûyîn** *F. a.* kıl kalem.

خاموش **hâmûş** *F. s.* ve *a.* susan, suskun.

خاموشان **h.ân** *F. ç. a.* suskunlar: *mahalle-i hâmûşân* "suskunlar mahallesi, yani: mezarlık".

خاموشى **hâmûşî** *F. a.* suskunluk.

خاندان **hânedân** *F. a.* 1 soylu ve büyük aile, büyük sülâle, 2 eli açık, cömert ve soylu kimse.

خانق **hânık** *A. s.* boğan, boğarak öldüren (kimse/hastalık).

خانقاه **hânkâh** *A. a.* tekke.

خانگى **hânegî** *F. a.* evde yaşayan, ev halkından olan, evdeki (kimse).

خانه **hâne** *F. a.* 1 ev, 2 bölünmüş bir şeyin her bölümü.

خانه خراب **h.-harâb** *F. s.* evsiz, yersiz yurtsuz, perişan, düşkün (kimse).

خانه بر دوش **h. ber-dûş** *F. s.* evi omuzunda, işsiz güçsüz orada burada dolaşan, serseri, derbeder (kimse).

خاور **hâver** *F.* doğu.

خاور و باختر **h. ü bâhter** *F. a.* doğu ile batı.

خاویه **hâviye** *A. a.* insan yaşamayan ıssız yer, boş arazi, çöl.

خا-ی **-hâ/-hây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çiğneyen, yiyen: *şeker-hâ/-hây* "şeker yiyen".

خائب **hâib** *A. s.* çabasının karşılığını alamayan, nasipsiz, bahtsız (kimse). Eski metinlerde daha çok anlamca yakını olan **hâsir** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *hâib ü hâsir*.

خائف **hâif** *A. s.* korkak, ödlek.

خائفانه **h.âne** *F. s.* ve *z.* ödlekçesine.

خایکنه **hâygene** *F. a.* (*T. k. dili:* **kaygana**) 1 içine un, peynir, maydonoz katılan çırpılmış yumurtayla yapılan bir yemek, 2 yumurta ve unla yapılan bir tatlı.

خائن **hâin** *A. s.* 1 gördüğü iyiliğe kötülükle karşılık veren (kimse), 2 güvenilmez, dönek (kimse).

خایه **hâye** *F. a.* (*T. k. dili:* **haya**) 1 kuş yumurtası, 2 (erkekte) er bezi, husye, testis

خاییده **hâyîde** *F. s.* 1 çiğnenmiş (nesne), 2 *mec.* herkesin ağzında olan, pek çok kimse tarafından kullanılan bayağı (söz).

خاییده کو **h.-gû** *F. s.* bayağı söz söyleyen (kimse).

خباثت **habâset** *A. a.* kötülük, pis iş.

خبازت **hıbâzet** *A. a.* ekmekçilik.

خبایا **habâyâ** *A. ç. a.* gizli şeyler, sırlar. (Teklisi kullanılmayan çoklardandır.)

خبائث **habâis** *A. ç. a.* kötü ve çirkin şeyler, pis işler, kötülükler: *ümmü'l-habâis* "kötülüklerin anası, yani: şarap"; *bk.* حبیثه **habîse.**

خبث **hubs** *A. a.* kirlilik, pislik.

خبثاء **hubesâ'** *A. ç. a.* kötü kimseler; *bk.* خبیث **habîs.**

خبر **haber** *A. a.* 1 bir şeyin ne olduğunu bildiren/aktaran, bir durumu açıklayan söz, bildirim, 2 bilgi, 3 hadis, 4 *dilb.* (isim cümlelerinde) yüklem.

خبردار **h.-dâr** *F. a.* haberi olan, haberli kimse.

خبره **hıbre,** خبرت **hıbret** *A. a.* bir şeyi iç yüzüyle, özü ve bütün gerçekliğiyle bilme: *ehl-i hıbre* (*T. h. dili: ehl-i kıble*) bir şey hakkında gerçek bilgi sahibi olan kimse.

خبز **hubz** *A. a.* ekmek; pide.

خبط **habt** *A. a.* 1 gece karanlığında önünü görmeden körcesine yürüyüp gitme, 2 yanlış hareket etme, yanlış iş yapma; yanlış. Çoklukla **hatâ** ve **halel** kelimeleriyle birlikte bağlam öbekleri içinde yer alır: *habt ü hatâ, habt ü halel.*

خبیث **habîs** *A. s.* 1 kötü, pis, 2 soyu sopu belirsiz, soysuz (kimse), 3 bozguncu, güvenilmez, yaramaz (kimse).

خبیثه **habîse** *A. a.* kötü huy/durum, kötü ve çirkin şey/iş; alçaklıktan ve bayağılıktan ileri gelen durum ve nitelik.

ختام **hıtâm** *A. a.* 1 son, 2 bitme, sona erme. **– bulmak** bitmek, sona ermek.

خللپذیر **h.-pezîr** *F. s.* biten, sona eren, son bulan (iş/yazı vb.).

ختان **hıtân** *A. a.* sünnet, erkek çocuklarda penisin ucundaki derinin kesilip alınması işi.

ختم **hatm** *A. a.* 1 mühürleme, mühür basma, 2 bitirme. **– etmek** -i bitirmek.

hatme ختمه *A. a.* bir kitabı bir kez baştan aşağı okuyup bitirme.

huten ختن *F. a.* Bugünkü Doğu Türkistan toprakları. İpek kumaşları ve göbeğindeki bir bezden "misk" denilen güzel koku elde edilen ceylanlarıyla ünlüdür.

hacâlet, خجالت *A. a.* utanma.

huceste خجسته *F. s.* uğurlu, kutlu (iş/durum/zaman vb.).

hacel خجل *A. a. bk.* **hacâlet** خجالت.

haclet خجلت *A. a. bk.* **hacâlet** خجالت.

had(d) خد *A. a.* yanak: *lâle-had* "lâle gibi kırmızı yanaklı".

Hudâ خدا *F. a.* Tanrı.

H.-dâd خدا داد *F. s.* Tanrı vergisi olan (oğul/yatkınlık vb.).

H.-fürûş خدا فروش *F. s.* sözde dindar (kimse), iki yüzlü (sofu).

huddâm خدام *A. ç. a.* 1 hizmetliler, hizmetçiler; *bk.* **hâdim** خادم. 2 istedikleri işleri gördürmek için bazı kimselerin kullandıkları ileri sürülen cinler.

Hudâvend خداوند *F. a.* 1 Tanrı, 2 (küçük harfle) hükümdar, hükmü geçen, egemen; efendi, sahip: *h.-i hâne* "evin efendisi".

Hudâvendgâr خداوندکار *F. a.* 1 Tanrı, 2 Sultan I. Murad'ın unvanı.

hadâyi' خدایع *A. ç. a.* ustaca aldatmalar; *bk.* **hadîa** خدیعه.

hudâygân خدایکان *F. ç. a.* ulu hükümdar, güçlü padişah.

hudâyî خدایی *F. s.* tanrılık, ilâhlık.

h.-fürûş خدایی فروش *F. s.* tanrılık iddiasına kalkışan, Firavun ve Nemrut gibi "Ben tanrıyım" diyen (kimse), 2 (büyük harfle) Yüce Tanrı katıyla ilişkili olan, Yüce Tanrı'nın işi olan (iş/husus vb.).

h. nâbit نابت خدایی *T. s.* kendiliğinden biten, ekilmeden ve bakılmadan bitip gelişen (bitki).

hadşe خدشه *A. a.* kuruntu, vesvese, merak.

hud'a خدعه *A. a.* düzen, oyun, hile.

[1]**hadem,** خدم **hademe** خدمه *A. ç. a.* hademeler; *bk.* **hâdim** خادم.

[2]**hıdem** خدم *A. a.* hizmetler; *bk.* **hıdmet** خدمت.

hıdmet خدمت *A. a.* (*F.* ve *T.* **hizmet** خذمت)1 iş, görev, 2 iş görme, bir işi işleme, bir görevi yerine getirme.

h.-güzâr خدمتکذار *F. s.* onun bunun işini gören kimse.

hadeng خدنك *F. a.* 1 kayın ağacı, 2 bu ağaçtan yapılan ok.

hadîa خدیعه *A. a.* ustaca aldatma.

hıdîv خدیو *A. a.* baş vezir, özellikle sadrazamlık payesini taşıyan Mısır valisi.

hızlân خذلان *A. s.* yardımsız ve yardımcısız kalıp sefalete düşme, düşkünlük.

hazele خذله *A. ç. a.* düşük, soysuz, bayağı kimseler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

hazûl خذول *A. s.* kimsesiz kalıp kötü duruma düşme, her şeyden uzak kalıp sürünme.

har خر *F. a.* eşek.

h.-kürre خرکره *F. a.* eşek yavrusu, sıpa, goduk.

harâb خراب *A. s.* eski, bakımsız, yıkılacak duruma gelmiş, yıkılmaya yüz tutmuş (yapı); *zıddı:* معمور **ma'mûr.**

harâbât خرابات *F. a.* 1 meyhane, 2 içkili eğlence yeri.

خراباتی **harâbâtî** *F. a.* vaktini harabatta geçiren, bekri, sarhoş.

خرابه **harâbe** *A. a.* 1 yıkıntı, eski bina kalıntısı, ören, 2 *mec.* pek bakımsız, yıkıldı yıkılacak durumdaki ev.

خرابه زار **h.zâr** *F. a.* ören yeri, viranelik.

خرابه نشین **h.-nişîn** *F. s.* yıkıntıda oturan, bir yıkıntıya sığınıp orada barınan, evsiz barksız, yersiz yurtsuz (kimse).

خرابی **harâbî** *F. a.* haraplık, yıkıldı yıkılacak durumda olma.

خرابیت **harâbiyyet** *T. a. yuk. m. bk.*

خراج **harâc** *A. a.* Müslüman bir ülkede yaşayan gayrimüslimlerden alınan, askerlik bedeli yerindeki vergi.

خراج گذار **h.-güzâr** *F. s.* haraç veren (kimseler).

خراخر **harâhır** *A. ç. a.* hırıltılar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

خراش **-hıraş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tırmalayıcı: *dil-hıraş* "yürek tırmalayıcı".

خرافه **hurâfe** *A. a.* aslı olmayan hikâyeler, saçma sapan sözler ve inanılmayacak söylentiler.

خرام **hırâm** *F. a.* salınma, salına salına yürüme.

خرامان **hırâmân** *F. s.* salınan, salınarak yürüyen (kimse/sevgili).

خرامنده **hırâmende** *F. s.* salınarak yürüyücü (kimse).

خربان **harbân** *F. a.* eşekçi.

خربز **harbüz** *F. a.* (*T. k. dili:* **karpuz**) 1 karpuz, 2 kavun.

خربزه **harbüze** *F. a. yuk. m. bk.*

خربله **harbele** *F. a.* su dolabı, bostan dolabı.

خربنده **harbende** *F. a.* eşek vb. hayvanlara bakan kimse, hayvan bakıcısı.

[1]خرج **harc** *A. a.* 1 gider, masraf, 2 parayı kullanma, belli ölçüde parayı elden çıkarma. – **etmek** para harcamak. 3 yapı işlerinde kullanılan kıvamlıca karışım. 4 ipekle/kaytanla yapılıp elbise üzerine/kenarlarna dikilen süslü şerit, 5 becerilebilecek iş, taşınabilecek yük.

خرج عالم **h.-i âlem** *F. a.* herkesin işine gelir, herkese yarar şey.

خرج راه **h.-i râh** *F. a.* yol gideri, yolluk.

[2]خرج **hurc** *A. a.* (*T. k. dili:* خورج **hurç**) büyük heybe, deriden yapılmış büyük torba.

خرچنك **harçeng** *F. a.* yengeç.

خرد **hıred** *F. a.* akıl.

خرد سوز **h.-sûz** *F. s.* akıl yakıcı (nesne/iş/durum).

خرد فرسا **h.-fersâ** *F. s.* akıl yorucu / yıpratıcı (durum/iş).

خردمند **h.mend** *F. s.* akıllı.

خرد **hord, hurd** *F. s.* küçük, minik: *dâne-i hurd* "küçük tane".

خرد سال **h.-sâl** *F. a.* yaşı küçük, genç.

خردل **hardel** *A. a.* (*T. k. dili:* **hardal**) bu adı taşıyan bitkinin tohumu. Toz haline getirildikten sonra sirkeyle karıştırılarak özellikle etle birlikte tat verici olarak kullanılır.

خرده **horde, hurde** *F. s.* (*T. k. dili:* **hurda**) 1 küçük parça; kırılmış/dağılmış bir şeyin parçaları, kırık: *h.-i zücâc* "cam parçaları/kırıkları", 2 gözle görülemeyen pek küçük şey, 3 incelik, derin ve ince anlam.

خرده بین **h.-bîn** *F. a.* 1 gözle görülemeyen küçüklükteki nesneleri

gören, mikroskop, 2 incelikleri ve herkesin farkına varamadığı ayrıntıları bulup çıkaran, ince anlamları sezen kimse.

خرده دان **h.-dân** *F. s.* dikkatli, ince işleri/anlamları bilen, ayrıntıya meraklı (kimse).

خرده فروش **h.-fürûş** *F. a. ve s.* 1 ufak tefek şeyler satan, çerçi, 2 bilgisi sığ olduğu hâlde kendini büyük ilim adamı göstermek isteyen kimse.

خرده گیر **h.-gîr** *F. a. ve s.* sözde kusur arayan, bir sözün yanlış ve eksiğini bulmağa hevesli.

خرده وات **hordevât, hurdevât** *T. ç. a.* (*h. dili:* **hırdavat**) ufak tefek şeyler, çerçilerin sattıkları iğne, iplik vb. gibi nesneler.

خرس **hırs** *F. a.* ayı.

خرسك **hırsek** *F. a.* ayı yavrusu.

خرسند **horsend** *F. a.* 1 tok gözlü, elinde olanla yetinen, kanaatkâr (kimse), 2 isteğini elde etmiş, memnun (kimse).

خرط **hart** *A. a.* ağacın dallarından yapraklarını sıyırma/ağaç dallarının kabuğunu soyma.

خرط قتاد **h.-ı katâd** *F. a.* "dalları dikenli bir tür ağaç" anlamındaki katâd'ın yapraklarını sıyırma. Başarılması güç ve eziyetli iş hakkında kullanılır.

خرطوم **hurtûm** *A. a.* (*T. k. dili :* **hortum**) 1 filin burnu, 2 lastik, plastik vb. maddelerden yapılan, suyu aktarmaya yarayan boru.

خرق **hark** *A. a.* 1 yarma, yırtma.

خرقه **hırka** *A. a.* önü açık, kollu abadan/pamuklu bezden yapılmış kaba üstlük.

خرقه پوش **h.-pûş** *F. a. ve s.* 1 hırka giyen yoksul, 2 derviş.

خركاه **hargâh,** خركه **hargeh** *F. a.* büyük çadır, otak.

خركاه ماه **h.-i mâh** *F. a.* ay ağılı.

خركله **hargele** *F. a.* (*T. k. dili* : **hergele**) 1 eşek/at sürüsü, 2 huysuz binek atı, 3 edep erkân nedir bilmez, terbiyesiz kimse.

خركوش **hargûş** *A. a.* tavşan: *hâb-i hargûş* "tavşan uykusu, çıt çıksa uyanacak kadar hafif uyku".

خرم **hurrem** *F. s.* 1 sevinçli (kimse), 2 iç açıcı, ferahlık verici (yer): *bâğ-ı hurrem* "iç açıcı bahçe".

خرما **hurmâ** *F. a.* bilinen meyve.

خرمن **harmen, hırmen** *F. a.* (*T. k. dili:* خارمان **harman**) 1 tanelerini ayırmak için düvenle ezilmek üzere biçilmiş buğdayın yığıldığı yer, 2 başaklı buğday saplarının düvenle ezilerek tanelerin ayrılması işi.

خرمن **hırmen** *F. a.* (*T. k. dili:* خارمان **harman**) *bk.* خرمن **harmen.**

خرمهره **har-mühre** *F. a.* "katır boncuğu" denilen bir tür deniz canlısının kabuğu. Çoklukla yük hayvanları için yapılan başlıkların kenarlarına mavi boncukla birlikte dikerler.

خرنوب **harnûb** *A. a.* keçi boynuzu.

خروج **hurûc** *A. a.* -den dışarı çıkma.

خروس **huros, horos** *F. a.* (*T. k. dili:* خوروز **horoz**) tavuk eşi, tavuğun erkeği.

خروش **hurûş** *F. a.* gürültü, çağıltı: *h.-i enhâr* "akarsuların çağıltısı". Çok-

lukla "coşma, coşup taşma" anlamındaki **cûş** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *cûş ü hurûş* "taşıp çağlama".

خروشان **hurûşân** *F. s.* çağıl çağıl akan, çağlayan (su), *z.* çağıl çağıl, çağlaya çağlaya.

خریدار **hırîdâr** *F. s.* satın alıcı, müşteri.

[1]خریده **harîde** *A. a.* 1 evlenmemiş kız, kız oğlan kız, bakire, 2 delinmemiş inci.

[2]خریده **hırîde** *F. s.* satın alınmış (nesne).

خریف **harîf** *A. a.* güz, sonbahar.

خزان **hazân** *F. a.* yaprak dökümü mevsimi, sonbaharın sonu, kasım ayının başları.

خزان دیده **h.-dîde** *F. s.* yaprak dökümü mevsimine ermiş, sararıp solmuş (kimse).

خزانت **hızânet** *A. a.* hazinedarlık.

خزانه **hızâne** *A. a.* (*T. k. dili*: **hazâne**) 1 hazine, 2 *mec.* gönül.

خزانی **hazânî** *F. s.* hazan mevsimine ilişkin, yaprak dökümü mevsimiyle ilgi ve ilintisi olan: *bülbül-i hazânî* "hazan bülbülü".

خزاین **hazâin** *A. ç. a.* hazineler; *bk.* خزینه **hazîne.**

خزف **hazef** *A. a.* çamurdan yapılıp pişirildikten sonra kullanılan kap kacak.

خزف پاره **h.-pâre** *F. a.* çanak çömlek parçası/kırığı.

خزی **hızy,** خزیه **hızye** *A. a.* utanacak ve acınacak duruma düşme, rezil rüsva olma. Daha çok "yardımsız, yardakçısız kalma" anlamındaki **hızlân** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *hızy ü hızlân.*

خزینه **hazîne** *A. a.* (*T. k. dili:* خزنه **hazne,** *h. dili:* **hazna**) 1 para ve değerli eşya konulup saklanacak yer, 2 su biriktirilen yer, sarnıç, su deposu, 3 define, gömü, 4 para ve değerli eşya yükü.

خزینهٔ خاصه **h.-i hâssa** *F. a.* padişaha ait her türlü gelirin toplanma ve harcanma işleriyle ilgili daire.

خزینه مانده **h.-mânde** *F. a.* kayıttan düşülerek devlete kalan mal.

خس **has** *F. a.* ot parçası, çöp. Daha çok "çer çöp" anlamındaki **has ü hâşâk** ve "çalı çırpı" anlamındaki **hâr ü has** bağlam öbeklerinde kullanılmıştır.

خس پوش **h.-pûş** *F. a. ve s.* hileci, iki yüzlü, yalancı.

خسار **hasâr,** خسارت **hasâret** *A. a.* kayıp, zarar.

خساست **hasâset** *A. a.* bayağılık, alçaklık.

خسائس **hasâis** *A. ç. a.* kötü huylar; *bk.* خسیسه **hasîse.**

خست **hısset** *A. a.* cimrilik.

خستگی **hastegî** *F. a.* hastalık.

خسته **haste** *F. s.* (*T. k. dili:* **hasta**) 1 sağlığı yerinde olmayan, keyifsiz, sayrı, 2 yaralı, incinmiş: *dil-haste* "gönlü yaralı".

خسران **husrân** *A. a.* (*T. k. dili:* **hüsrân**) 1 zarar, kayıp, 2 eli boş kalma, kazanamama, kazançsızlık hâli.

خسرو **husrev** *F. a.* hükümdar, padişah.

خسروانه **h.âne** *F. s.* ve *z.* padişahça, padişaha yaraşır biçimde.

خسرو انجم **h.-i encüm** *F. a.* güneş.

خسرو خاور **h.-i hâver** *F. a. yuk. bk.*

خسرو سیارکان **h.-i seyyâregân** *F. a. yuk. bk.*

husrevânî خسروانی *F. s.* 1 değerli, pahalı, nefis, 2 büyük, iri ve gösterişli.

husûf خسوف *A. a.* ay tutulması.

hasîr خسیر *A. s.* kayba uğrayan, zarar gören (kimse).

hasîs خسیس *A. s.* 1 cimri, 2 aşağı, bayağı, âdi, değersiz (kimse).

hasîse خسیسه *A. a.* kötü huy: *h.-i hodbînî* "bencillik huyu".

haşeb خشب *A. a.* kerestelik kuru ağaç.

h.-pâre خشب پاره *F. a.* ağaç parçası.

hışt خشت *F. a.* 1 kerpiç, tuğla, 2 kısa mızrak/kalın harbe.

h.zen خشت زن *F. a.* tuğlacı.

haşhâş خشخاش *A. a.* kapsüllerinden afyon elde edilen bitki.

huşk خشك *F. s.* 1 kuru: *bâd-i huşk* "kuru yel". 2 (insan için) kaba, soğuk: *tab'-ı huşk* "soğuk yaradılış".

h.-cân خشك جان *F. s.* bilgisiz, cahil (kimse).

h.-ser خشك سر *F. s.* aklını yitirmiş, delirmiş (kimse).

h.-mağz مغزخشك boş kafalı, beyinsiz (kimse).

h. ü ter خشك و تر *F. a.* kuru ve yaş.

hışm خشم *A. a.* kızgınlık, dargınlık.

h.gîn خشمكين *F. s.* kızgın, dargın.

haşin, **haşîn** خشن *A. s.* katı, kaba, sert.

hoşnûd خشنود *F. s.* beğenmiş, benimsemiş, güzel, iyi ve yerinde bulmuş, razı olmuş, sevinmiş kimse). – **eylemek** -i sevindirmek, -in gönlünü kazanmak.

huşû' خشوع *A. a.* 1 alçak gönüllü davranma, saygıyla boyun eğme, gönülden yönelme, tam anlamıyla bağlanma, 2 irkilme, heyecan duyma, sarsılma, yüreği çırpınma, korkma.

huşûnet خشونت *A. a.* kabalık, sertlik, katılık.

haşyet خشیت *A. a.* saygıyla karışık korku, büyüklük ve ululuk karşısında duyulan saygılı ürküntü.

hısâ', **hısâ** خصا خصاء *A. a.* eneme, iğdiş etme, (hayvanın) hayalarını çıkarma.

hasâsat, **hasâsa** خصاصه خصاصت *A. a.* yoksulluk, züğürtlük.

hısâl خصال *A. ç. a.* hasletler; *bk.* **haslet.** خصلت

hısâm خصام *A. a.* hasımlar; *bk.* **hasm.** خصم

hasâıs خصائص *A. ç. a.* nitelikler, özellikler, hâller: *bk.* **hasîsa.** خصیصه

hasâil خصائل *A. ç. a.* huylar, yaradılıştan gelen özellikler; *bk.* **haslet.** خصلت

hısb خصب *A. a.* ucuzluk, bolluk.

haslet خصلت *A. a.* kişinin yaradılışında olan nitelik, huy, tabiat.

hasm خصم *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **hasım**) düşman, yağı. 2 karşı taraf, çekişilen kimse, rakip.

h.âne خصمانه *F. s.* ve *z.* düşmanca, düşmancasına.

husamâ', **husamâ** خصماء خصما *A. ç. a.* birbirine düşman olanlar: *bk.* **hasîm.** خصیم

husûs خصوص *A. ç. a.* 1 -e özgü olma, özgülük, 2 iş, konu, madde, 3 nitelik, yön.

husûsâ خصوصا *T. z.* özel olarak, -e özgü olmak üzere. *bağl.* özellikle, hele, her şey bir yana.

h.ât خصوصات *T. ç. a.* işler, konular.

husûsî خصوصی *T. s.* -e özgü, özel.

husûsıyyet خصوصیت *A. a.* 1 özellik, 2 yakınlık, bağlılık, 3 ayrıcalık.

خصوصیات **husûsıyyât** *A. ç. a.* özellikler.

خصوم **husûm** *A. ç. a.* hasımlar; *bk.* خصم **hasm.**

خصومت **husûmet** *A. a.* düşmanlık.

خصی **hasî** *A. s.* 1 kısırlaştırılmış, erkekliği giderilmiş, enenmiş erkek, 2 hayaları çıkarılarak/burularak iğdiş edilmiş hayvan.

خصیب **hasîb** *A. s.* 1 her şeyin bol ve ucuz olduğu zengin, varlıklı (yer/ülke), 2 hayırsever, yedirip içirmeyi seven, iyilikçi (kimse).

خصیصه **hasîsa** bir şey için belirleyici nitelik, bir şeye özgü özellik, bir şeyde görülen özel durum.

خصیم **hasîm** *A. s.* 1 (birine) düşmanlık besleyen (kimse). *a.* birbirine düşman olan iki taraftan her biri.

خصیه **husye** *A. a.* haya.

خضاب **hızâb** *A. a.* boya.

خضاره **huzâre** *A. a.* 1 sebze, yeşillik, 2 yeşillenme, yeşil hâle gelme.

خضر **Hızr, Hızır** *A. a.* Kur'ân'da anlatılan Hz. Musa kıssasında "kullarımızdan bir kul" diye söz edilen kişi. Kur'ân yorumcuları, Yüce Tanrı tarafından kendisine bir ilim verilmiş olduğu bildirilen bu kişinin Hızır olduğunu ileri sürmüşler, kimileri onun peygamber olduğunu söylemişlerdir. Bengisudan içip ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğu söylenen bu kişinin zor anlarda insanların yardımına koştuğu, sürekli çarşılarda pazarlarda ve yeşilliklerde dolaştığı gibi halk inançları bulunmaktadır.

خضراء **hazrâ'**, خضرا **hazrâ** *A. s.* koyu yeşil renkte olan, rengi koyu yeşil olan. *a.* sebze, yenilen yeşil ot.

خضراوات **hazrâvât** *A. ç. a.* sebzeler, yenilen yeşil otlar.

خضراء دمن **hazrâ'-i dimen** *F. a. mec.* yolsuz, kötü yola düşmüş güzel kız/kadın.

خضرت **huzret** *A. a.* yeşil renkte oluş, yeşillik.

خضوع **huzû'** *A. a.* alçak gönüllülükle boyun eğme, saygı içinde eğilme, suskun ve durgun kalma.

خضیب **hazîb** *A. s.* 1 boyalı (nesne), 2 kınalı, kına ile boyanmış (saç, sakal vb.).

خط **hat(t)** *A. a.* 1 çizgi: *h.-ı münhanî* "eğri çizgi". 2 yazı, 3 yol, 4 aracı, vasıta, 5 sıra, saf, 6 yeni çıkmaya başlamış sakal.

خط آور **h.-âver** *F. s.* sakalı çıkmış olan (genç).

خط استوا **h.-ı istivâ** *F. a.* ekvator,

خط دست **h.-ı dest** *F. a.* el yazısı.

خط نو/ نو خیز **h.-ı nev/nev-hîz** *F. a.* yeni görünmeye başlayan sakal.

وخط خال **h. u hâl** *F. a.* yeni bitmiş sakal ve ben.

خط همایون **h.-ı hümâyûn** *F. a.* üst yanına hükümdarın tuğrası çekilmiş hükümdar buyruğu, buyurultu.

خطاء **hatâ'**, خطا **hatâ** *A. a.* 1 yanlış, 2 bilmeyerek işlenen kötü sonuçlu iş, suç, kusur, kabahat: *h.-bahş* "kusur bağışlayıcı".

خطاب **hıtâb** *A. a.* sözü bir kimseye yöneltme, (birine/birilerine) bir şey söyleme.

خطابت **hıtâbet** *A. a.* 1 hatiplik, camide Cuma ve bayram namazlarında minbere çıkıp konuşma işi/görevi, 2 güzel ve etkili konuşma.

خطابیات **hıtâbiyyât** *T. ç. a.* hitap olarak söylenen sözler.

خطاط **hattât** *A. a.* güzel yazı ustası/sanatçısı.

خطاف **huttâf** *A. a.* kırlangıç.

خطایا **hatâyâ** *A. ç. a.* günahlar, suçlar; *bk.* خطیئه **hatîe.**

خطب **hutab** *A. ç. a.* hutbeler; *bk.* خطبه **hutbe.**

خطباء **hutabâ'**, خطبا **hutabâ** *A. ç. a.* hatipler; *bk.* خطیب **hatîb.**

خطبه **hutbe** *A. a.* 1 Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua, yapılan öğü ve duyuru içerikli konuşma, 2 topluluk karşısında biri hakkında söylenen övücü sözler.

خطر **hatar** *A. a.* tehlike. Çoklukla "korku" anlamındaki **havf** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *havf ü hatar.*

خطرناك **h.nâk** *F. s.* tehlikeli.

خطف **hatf** *A. a.* 1 -i kapma, -i kapıp alma, 2 (şimşek) gözü kamaştırma.

خطمی **hatmî** *A. a.* çeşitli renklerde çiçekleri olan bir tür çiçek.

خطه **hıtta** *A. a.* ülke, memleket.

خطوب **hutûb** *A. ç. a.* işler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

خطور **hutûr** *A. a.* içe doğma, hatıra gelme.

خطوط **hutût** *A. ç. a.* çizgiler; *bk.* خط **hat(t).**

خطوه **hatve** *A. a.* adım.

خطوه انداز **h.-endâz** *F. s.* adım atıcı/atan, yola çıkan, yürüyen, (kimse).

خطوه شمار **h.-şümâr** *F. s.* adım sayıcı (kimse).

خطیب **hatîb** *A. a.* 1 Cuma ve bayram namazlarında minbere çıkarak hutbe okuyan cami görevlisi, 2 bir topluluk karşısında konuşan kimse.

خطیر **hatîr** *A. a.* şanlı, şerefli (kimse).

خطیئه **hatîe** *A. a.* suç, kabahat, günah.

خف **huf(f)** *A. a.* mest, çedik.

خفا، خفاء **hafâ'**, خفا **hafâ** *A. a.* gizlilik.

خفاش **huffâş** *A. a.* (*T. k. dili:* **haffâş**) yarasa.

خفاف **haffâf** *A. a.* (*T. k. dili:* قواف **kavaf**) ayakkabı satıcısı, ayakkabıcı.

خفافیش **hafâfîş** *A. ç. a.* yarasalar; *bk.* خفاش **huffâş.**

خفایا **hafâyâ** *A. ç. a.* gizli şeyler, gizlilikler, kapalı noktalar, sırlar.

خفت **hıffet** *A. a.* 1 hafiflik, yeynilik; *zıddı:* ثقلت **sıklet.** 2 *mec.* ağıbaşlılıktan uzak olma, hoppalık, delişmenlik.

خفت مزاج **h.-i mizâc** *F. a.* hoppalık.

خفت مشرب **h.-i meşreb** *F. a.* açık saçıklık, iffetsizlik.

خفتان **haftân** *A. a.* (*T. k. dili:* قفتان **kaftan**) 1 zırh altına giyilen kalın pamuklu giysi, 2 bol, uzun, önü açık kollu üstlük, hıl'at. Padişahlar tarafından sadrazamlar ile vezirlere ve diğer devlet ileri gelenlerine giydirildiği gibi, onlar tarafından da, daha çok bir hizmet ve yararlığa ödül olarak küçük rütbede olanlara giydirilirdi.

خفته **hufte** *F. s.* uyumuş.

خفته چشم **h.-çeşm** *F. s.* gözlerini yummuş, uyumuş, uykuda olan (kimse).

خفقان **hafekân** *A. a.* kalp çarpıntısı, sıkıntı, bunaltı.

خفی **hafî** *A. s.* gizli; *zıddı:* جلی **celî.**

خفیف **hafîf** *A. s.* tartıda az gelen, yeyni; *zıddı:* ثقیل **sakîl**.

خفیف المزاج **hafîfü'l-mizâc** *F. s.* hoppa, kararsız, delişmen.

خفیف الروح **hafîfü'r-rûh** *F. s.* hoşsohbet, kendisiyle konuşmaktan/bir arada bulunmaktan hoşlanılan kimse.

[1]خفیه **hafiyye** *A. a.* 1 gizli şey, 2 gizli işleri soruşturan/gizlice bilgi toplayan kimse.

خفیات **hafiyyât** *A. ç. a.* gizli şeyler.

[2]خفیه **hufye** *A. s.* gizleme, saklama.

خفیةً **hufyeten** *A. z.* gizlice, gizlemek suretiyle.

خل **hal(l)** *A. a.* sirke.

خلاء **halâ'**, خلا **halâ** *A. a.* 1 boş yer, ıssız yer; *zıddı:* ملاء **melâ'**, 2 ayakyolu, tuvalet.

خلاص **halâs** *A. a.* 1 kurtarma. **– etmek/eylemek** kurtarmak, 2 kurtulma, kurtuluş: *çâre-i halâs* "kurtuluş çaresi". **– olmak** kurtulmak.

خلاصه **hulâsa** *A. a.* 1 özet, 2 öz, iç, asıl. *z.* sözün kısası, kısacası.

خلاصةً **hulâsaten** *A. z.* özet olarak, kısa ve öz biçimde.

خلاف **hılâf** *A. s.* 1 yalan, 2 aykırı, karşı. *a.* aykırılık, uymazlık.

خلافت **hılâfet** *A. a.* 1 halifelik, vekillik, temsilcilik, 2 Müslüman hükümdarın yönetimi.

خلافت پناه **h.-penâh** *F. a. ve s.* halifelik sıfatını taşıyan, Yüce Tanrı'nın ve Hz. Peygamber'ın temsilciliği demek olan hilâfeti koruyan ve kollayan.

خلاق **Hallâk** *A. a.* 1 yoktan var eden, yaratan, yaratıcı. Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

خلال **hılâl** *A. a.* 1 ucu sivri, daha çok diş aralarını temizlemek için kullanılan çöp, 2 ara, aralık, 3 ay adları ile birlikte kullanıldığında "içinde" anlamı verir: *h.-i Şevval'de* "Şevval ayı içinde".

خلائق **halâık** *A. ç. a.* 1 yaratıklar, 2 insanlar, 3 *T.* (*k. dili:* **halayık**) kadın hizmetçi, cariye. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

خلت **hullet** *A. a.* gerçek dostluk, içten yakınlık.

خلجان **halecân** *A. a.* titreme, çırpınma; kalp çarpıntısı, yürek oynaması.

خلخال **halhâl** *A. a.* bazı yerlerde/yörelerde kadınların süs olarak ayak bileklerine taktıkları altın/gümüş halka, ayak bileziği.

خلد **huld** *A. a.* 1 cennet, 2 ölümsüzlük, değişmeksizin ve yok olmaksızın sürekli olduğu gibi kalma.

خلدالله **halleda'llâh** *A.* "Allah varlığını sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.

[1]خلط **halt** *A. a.* 1 -i -e katıp karıştırma, (iki şeyi/ikiden çok şeyi) birbiriyle karıştırma: *h.-ı mezâhib* "mezhebleri birbirine karıştırma", 2 çirkin ve kötü söz söyleme.

خلط کلام **h.-ı kelâm** *F. a.* saçma sapan, abuk sabuk konuşma.

[2]خلط **hılt** *A. a.* 1 eskiden insan mizacını oluşturduğuna inanılan dört ana salgıdan her biri, 2 bir şeye karışmış olan başka şey.

خلطه **hılta** *A. a.* yakınlık, arkadaşlık, dostça ilişki. – **eylemek** yakınlık kurmak, arkadaşlık etmek.

خلعت **hıl'at** *A. a.* bir tür üstlük, kaftan. Padişahlar tarafından sadrazamlar ve vezirlere giydirilir, onlar da kendilerinden daha aşağı rütbede olanlara giydirirlerdi. Bu merasim genel olarak bir memuriyete atama sırasında/bir hizmet, bir yararlık karşılığında yapılırdı.

[1]خلف **halef** *A. a.* 1 babadan sonra kalan oğul: *hayrü'l-halef* "hayırlı evlat", 2 birinin yerine geçen/gelen (kimse).

خلفاً عن سلف **halefen an selef** *A. z.* geçenden sonra gelene geçmek yoluyla.

[2]خلف **half** *A. a.* arka, ard.

[3]خلف **hulf** *A. a.* verdiği sözü yerine getirmeme, sözünü tutmama.

خلفاء **hulefâ'**, خلفا **hulefâ** *A. ç. a.* halifeler; *bk.* خليفه **halîfe.**

[1]خلق **halk** *A. a.* 1 yaratma. – **etmek** yaratmak, 2 dünyada yaşayan tüm insanlar: *h.-ı âlem* "tüm dünya insanları", 3 aynı ülkede yaşayan, aynı uyrukta olan insan topluluğu, 4 aynı soydan gelen insanlar topluluğu, 5 belli bir yerde/bir mahallede/bir köyde vb. yaşayanların tümü, 6 (seçkinlere göre) sıradan insanlar.

[2]خلق **hulk** *A. a.* huy, tabiat, yaradılış: *ekmelü'l-hulk* "yaradılışça en mükemmel".

خلقت **hılkat** *A. a.* yaradılış.

خلقةً **h.en** *A. z.* yaradılış bakımından, yaradılışça.

خلقى **hılkî** *F. s.* yaradılışta olan, doğuştan gelen, yaradılışla ilgili ve ilintili olan.

خلقيت **hılkiyyet** *A. a.* yaradılış, (bir huy ve nitelik) doğuştan olma.

خلل **halel** *A. a.* bozukluk, eksiklik. – **gelmek** bozulmak. – **getirmek** bozmak. – **vermek** bozmak.

خالپذير **h.-pezîr** *F. s.* 1 bozulmaya yatkın (nesne), 2 bozuk, bozulmuş (nesne).

خلو **hulüv(v), hulû** *A. a.* boşluk, boş olma.

خلوت **halvet** *A. a.* 1 yalnızlık: *kûşe-i halvet* "yalnızlık köşesi", 2 dar ve küçük yer, küçük oda, 3 *tas.* herşeyden el etek çekip, bütün dünya bağlarından sıyrılıp tam bir yalnızlık içinde Yüce Yaratıcı ile baş başa kalma, tek başına sürekli kulluk etme.

خلوتخانه **h.-hâne** *F. a.* tek başına kalıp dinlenecek yer.

خلوت كزيده **h.-güzîde** *F. s.* yalnızlığı, yalnız kalmayı seçen (kimse).

خلوت كزين **h.-güzîn** *F. s.* yalnızlığı seçen, bir köşeye çekilip yalnız yaşayan, münzevî (kimse).

خلوت نشين **h.-nişîn** *F. s.* tek başına oturan (kimse).

خلود **hulûd** *A. a.* sürekli olma, sürme, kalma: *yevm-i hulûd* "kıyamet günü".

خلوص **hulûs** *A. a.* 1 iç temizliği, doğruluk, içinde kötülük bulunmama, ard niyet taşımama, 2 içtenlik, içten bağlılık/sevgi, 3 yaranmak isteme, yaltaklanma; *arz-ı hulûs* "sevgi ve içtenliğini bildirme /gösterme".

خلوق **halûk** *A. s.* iyi huylu, alçak gönüllü, dostluğu istenir, cana yakın, sıcak kanlı kimse.

خلیج **halîc** *A. a.* denizin iki kara parçası arasında nehir gibi uzanan girintisi, deniz kulağı,

خلیده **halîde** *F. s.* saplanmış, sançılmış, batırılmış (nesne).

خلیطه **halîta** *A. a.* karıştırılmış şey/karışık şey, karışım.

خلیفه **halîfe** *A. a.* (*T. k. dili:* قالفه , قلفه **kalfa**) 1 vekil, temsilci: *halîfetu'llâh* "Allah'ın vekili /temsilcisi", 2 Hz. Muhammed'in temsilcisi olarak tüm Müslümanların başı ve önderi olan kimse, 3 hükümdar, 4 Osmanlı sultanlarının unvanı.

خلیل **halîl** *A. s.* dost: *Halîlu'llâh* "Allah'ın dostu". Hz. İbrahim'in lakabıdır.

خلیل آزر **H.-i Âzer** *F. a.* Âzer oğlu Halil, Hz. İbrahim.

[1]خم **ham** *F. s.* eğri, bükük; çatık; *ebrû-yi ham* "çatık kaş". **– olmak** bükülmek. *a.* büklüm, kıvrım: *h.-i kâkül* "perçem büklümü".

خم شده **h.-şüde** *F. s.* bükülmüş, eğrilmiş, eğri (nesne).

خم اندر خم **h. ender-ham** *F. s.* kıvrım kıvrım, büklüm büklüm (saç).

خم بخم **h. be-ham** *F. s. yuk. bk.*

خم در خم **h. der-ham** *F. s. yuk. bk.*

[2]خم **hum** *F.* küp.

خمخانه **h.-hâne** *F. a.* meyhane.

[1]خمار **hammâr** *A. a.* şarap satan, meyhaneci: *hâne-i hammâr* "meyhane".

[2]خمار **humâr** *A. a.* şarabın keyif verici etkisi geçtikten sonra kalan baş ağrısı, sersemlik.

خماسی **humâsî** *A. s.* beşli. *a. dilb.* Arapçada beş kök harfi olan kelime.

خمبره **humbere** *F. a.* (*T. k. dili:* قومباره **humbara**, **kumbara**) 1 küçük kavanoz/küçük küp, küpçük, 2 içine barut ile birlikte demir ve kurşun parçaları konan demir küre; havan topuyla atılan bir tür mermi, 3 para biriktirmek için yapılmış, üstünde para atmaya elverişli bir yarığı olan gereç.

خمخمه **hamhame** *A. a.* genizden konuşma, hımhımlık.

خمر **hamr** *A. a.* 1 şarap, 2 her türlü içki.

خمریه **hamriyye** *T. a.* şarap üzerine söylenmiş/yazılmış kaside.

خمس **hums** *A. s.* beşte bir.

خمسه **hamse** *A. s.* 1 beş: *havâss-i hamse* "beş duyu", 2 beş mesneviden oluşan mesnevi dizisi.

خمسین **hamsîn** *A. s.* elli.

خمود **humûd** *A. a.* ateş kor hâlinde kalıp alevi basılma.

خموش **hamûş** *F. s.* susmuş, konuşmayan, suskun (kimse).

خمیازه **hamyâze** *F. a.* esneme. **– çekmek** esnemek.

خمیازه کش **h.-keş** *F. s.* esneyen (kimse).

خمیده **hamîde** *F. s.* eğrilmiş, bükülmüş: *kad-hamîde* "boyu eğrilmiş, iki büklüm olmuş".

خمیر **hamîr** *A. a.* (*T. k. dili:* خمور **hamur**) 1 unu suyla/başka bir sıvıyla karıştırıp yoğurmakla elde edilen kıvamlıca madde, 2 maya. 3 *mec.* yaradılış, huy, tıynet.

خمیر کار **h.-kâr** *F. a.* hamurcu.

خمیر مایه **h.-i mâye** *F. a.* asıl, öz.

خمیره **hamîre** *F. a.* hamur.

خنازیر **hanâzîr** *A. ç. a.* domuzlar; *bk.* خنزیر **hınzîr.**

خناس **hannâs** *A. a.* şeytan.

خنثى **hunsâ** *A. a.* iki cinsiyetli; hem dişilik, hem erkeklik belirtileri olan kimse.

خنجر **hancer** *A. a.* (*T. k. dili:* خنچر **hançer**) ucu sivri, eğri bıçak.

خنجرى اللحيه **hanceriyyü'l-lihye** *A. a.* ince uzun sakallı kimse.

خنداخند **handâhand** *F. s.* sürekli gülen: *bezm-i handâhand* "neşe içinde sürekli gülenlerin bulunduğu meclis".

خندان **handân** *F. s.* gülen, güleç: *çehre-i handân* "güler yüz".

خندق **handak** *A. a.* (*T. k. dili:* هندك **hendek**) uzun ve derince çukur; ark.

خنده **hande** *A. a.* gülme, gülüş, gülücük: *h.-i müstehziyâne* "küçümserce/alaycı gülüş".

خندهٔ جام **h.-i câm** *F. a.* içine şarap doldurulduğunda kadehte görülen parlaklık/ışıltı.

خندهٔ زمين **h.-i zemîn** *F. a.* yerin baharla birlikte canlanıp yeşillenmesi.

خنزير **hınzîr** *A. a.* domuz.

خنصر **hınsır** *A. a.* serçe parmak.

خنق **hank** *A. a.* (birini) boğazını sıkıp boğma, boğarak öldürme.

خنكار **hunkâr** *F. a.* (*T. k. dili* : **hünkâr**) 1 mutlu, bahtı açık, bahtiyar kimse, 2 hükümdar, padişah, 3 ulu kimse: *Molla Hunkâr* "Mevlânâ Celâleddîn".

خنكارى **hunkârî** *F. s.* (*T. k. dili* : **hünkârî**) 1 padişaha ait, padişahla ilgili ve ilintili, 2 çok güzel, nefis: *hunkârî kâğıd* "beyaz, değerli bir tür kâıt". *a.* sarayda yetiştirilen bir güvercin türü.

خواب **hâb** *F. a.*1 uyku, 2 rüya.

خواب كران **h.-i girân** *F. a.* ağır uyku.

خواب نوشين **h.-i nûşîn** *F. a.* tatlı uyku.

خواب آلود **h.-âlûd,** خواب آلوده **h.-âlûde** *F. s.* uyku basmış (kimse).

خواب خركوش **h.-i hargûş** *F. a.* tavşan uykusu, çıt çıksa uyanacak derecede hafif uyku.

خوابناك **h.nâk** *F. s.* uykulu, uykusu gelmiş (kimse).

خوابيده **hâbîde** *F. s.* uyumuş, uykuya dalmış (kimse).

خواتم **havâtim** *A. ç. a.* 1 mühürler, 2 yüzükler, 3 sonuçlar, bitişler; *bk.* خاتم **hâtem,** خاتمه **hâtime.**

خواتيم **havâtîm** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

خواتين **havâtîn** *A. ç. a.* hanımlar, hatunlar; *bk.* خاتون **hâtûn.**

خواجكى **hâcegî** *F. a.* ticaretle, mal alım satımıyla uğraşan kimse.

خواجه **hâce** *F. a.* (*T. k. dili:* خوجه **hoca**) 1 efendi, sahip. 2 öğretici, ders verici, muallim, müderris, 3 sarıklı, molla, 4 ticaret erbabı, tüccar.

خواجه تاش **h.-tâş** *F. a.* bir efendinin kölelerinden her biri.

خواجهٔ دو سرا **h.-i dü serâ** *F. a.* Hz. Muhammed.

خواجه سراي **h.-serây** *F. a.* haremde görevli hadım zenci.

خواجهٔ عالم **h.-i âlem** *F. a. bk.* خواجهٔ دو سرا **h.-i dü serâ**

خواجهٔ كائنات **h.-i kâinât** *F. a. bk.* خواجهٔ دو سرا **h.-i dü serâ.**

خواجهكان **hâcegân** *F. ç. a.* 1 efendiler, sahipler, 2 hocalar, öğreticiler, 3 alım satım işleriyle uğraşan kimseler, tüccar, 4 *T.* eskiden Osmanlı devlet teşkilâtında bir görev ve bu görevi anlatan rütbe. Dîvân-ı

Hümâyûn'da ve Paşakapısı'nda (Bâbıâlî'de) bulunan kalemlerin (büroların) amirleriyle daha başka memurlar bu rütbeyi taşırlardı.

خوار **hor**[1] *F. s.* 1 değersiz, önemsiz, aşağı, küçük görülen, değer verilmeyen (kimse), 2 az, 3 kolay.

خوار **-hâr**[2] *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 yiyen, 2 içen, çeken: *şîr-hâr* "süt içen", *gam-hâr* "gamlı, sıkkın, üzüntülü", *mey-hâr* "şarap içen/çeken".

خوارج **havâric** *A. ç. a.* hâricîler, Hz. Ali'ye karşı çıkıp baş kaldıranlar; *bk.* خارجی **hâricî.**

خوارق **havârık** *A. ç. a.* harikalar; *bk.* خارقه **hârika.**

خواره **hâre** *F. a.* yiyecek, yemek, yiyinti.

خواستکار **hâstgâr** *F. s.* isteyen, isteyici (kimse).

خواستکاری **hâstgârî** *F. a.* isteyicilik, isteyici olma nitelik ve hâli.

خواسته **hâste** *F. s.* 1 istenilen, istenmiş, 2 mal mülk.

خواص **havâs(s)** *A. ç. a.* 1 etkiler, tesirler; *bk.* خاصه **hâssa**, 2 kimi hastalıklara manevî etkide bulunup iyileştirsin diye okunan dualar ve yapılan muskalar.

خواطر **havâtır** *A. ç. a.* hatıralar; *bk.* خاطره **hâtıra.**

[1]خوان **hân** *F. a.* sofra; sini, tepsi vb. gibi üzerine yemek kapları konulan nesne.

خوانچه **h.çe** *F. a.* küçük tepsi.

خوانسالار **h.-sâlâr** *F. a.* sofracı, sofracı başı, davet ve ziyafet sahibi.

[2]خوان **-hân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okuyan, seslendiren: *hamd-hân* "övgü düzen, 'hamd olsun' diyen", *"salâ-hân* "çağıran, seslenen", *mersiye-hân* "mersiye okuyan", *gazel-hân* "gazel okuyan".

خواننده **hânende** *F. s.* 1 okuyucu, çağırıcı, 2 *T.* ses sanatçısı.

[1]خواه **hâh** *F. bağl.* ister ... ister: *hâh fakr ü hâh gınâ* "ister yoksulluk, ister zenginlik". *z.* ister istemez.

خواه نا خواه **h. nâ-hâh** *F. z.* ister istemez.

[2]خواه **-hâh** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) isteyen, dileyen: *hayr-hâh* "iyilik isteyen".

خواهر **hâher** *F. a.* kız kardeş.

خواهش **hâhiş** *F. a.* istek, isteme.

خواهشکار **h.kâr,** خواهشکر **h.ger** *F. s.* istekli, hevesli.

خوب **hûb** *F. s.* güzel: *h.-rû* "güzel yüzlü".

خوبی **hûbî** *F. a.* güzellik.

خوج **hûc** *F. a.* ibik, horozun ibiği.

خود **hod** *F. a.* kendi.

خود بخود **h. be-hod** *F. z.* kendi kendine, kendiliğinden.

خود بین **h.-bîn** *F. s.* kendini beğenmiş, burnu havada, mağrur (kimse).

خود پرست **h.-perest** *F. s.* kendine tapınan, gözü kendinden başkasını görmeyen, kimseyi beğenmeyen.

خود پسند **h.-pesend** *F. s.* kendini beğenmiş, bencil (kimse).

خود رای **h.-rây** *F. s.* kendi aklını beğenmiş, kimsenin sözüne aldırmayan, bildiğini işleyen, dik başlı (kimse).

خود فروش **h.-fürûş** *F. s.* kendini övüp duran, şarlatan (kimse).

خود روی **h.-rû/rûy** *F. a.* kendi kendine biten, yabani ot/bitki.

خود ستاي **h.-sitâ/-sitây** *F. s.* kendini öven (kimse).

خود سر **h.-ser** *F. s.* bildiğini yapan, inatçı (kimse).

خود كام **h.-gâm** *F. s.* kendi dileğinden başka bir şey düşünmeyen, bencil (kimse).

خود نما **h.-nümâ** *F. s.* kendini gösterici, kendini ortaya sürüp "En iyi/en lâyık benim" iddiasında bulunan (kimse).

خودى **hodî** *F. a.* benlik.

[1]خور **hor** *F. s.* aşağı, düşük, değersiz. – **tutmak/kullanmak** -e özen göstermemek, -i gözetmemek, -i dikkatsiz ve özensiz kullanmak.

[2]خور **hor** *F. a.* yiyecek, azık.

[3]خور **-hor** *s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yiyen: *kûfte-hor* "köfte yiyen".

[4]خور **hûr** *F. a.* güneş.

خورد **hord, hurd** *F. s.* 1 küçük, ufak, değersiz, 2 az, pek az, 3 yiyecek, azık, gıda.

خورد و خواب **h. ü hâb** *F. a.* yemek ve uyku. Tembel, uyuşuk kimseler hakkında kullanılır.

خوردنى **hordenî** *F. s.* yemeğe elverişli, yenilebilir. *a.* yiyecek, azık, gıda.

خورده **horde, hurde** *F. s.* 1 yemiş: *taâm-horde* "yemek yemiş", *sâl-horde* "yıl yemiş, yani: yaşlı, ihtiyar", 2 (*T. k. dili:* **hurda**) küçük parça, parçacık, kırıntı.

خورشيد **hurşîd** *F. a.* güneş: *hurşîd-iştihâr* "ünlü, güneş gibi ünü her yanı kaplamış".

خورنق **havernak** *F. a.* eski Irak meliklerinden Nu'mân b. Münzir'in ünlü mimar Sinmâr'a /Sinimmâr'a yaptırdığı Kûfe yakınlarındaki köşkün adı.

خوش **hoş** *F. s.* güzel, iyi, 2 sevimli, cana yakın.

خوشاب **h.-âb** *F. a.* (*T. k. dili:* خوشاف **hoşaf**) şekerli suda kaynatılmış meyve, komposto.

خوش آمد **h. âmed** *F. söz* hoş geldi.

خوش آمدى **h. âmedî** *F. söz* hoş geldin.

خوش نما **h.-nümâ** *F. s.* 1 güzel görünen (nesne/kimse), 2 güzel gösteren (ayna/nesne): *âyîne-i hoş-nümâ* "güzel gösteren ayna".

خوش دل **h.-dil** *F. s.* hâli vakti yerinde, memnun, gönlü kanmış (kimse).

خوش حال **h.-hâl** *F. s.* iyi durumda, hâli vakti yerinde (kimse).

خوش خوان **h.-hân** *F. s.* güzel okuyan, güzel sesli (kuş/okuyucu).

خوش صحبت **h.-sohbet** *F. s.* güzel ve tatlı konuşan, konuşması insana zevk veren (kimse).

خوش قدم **h.-kadem** *F. s.* ayağı uğurlu, meymenetli (kimse).

خوش كوار **h.-güvâr** *F. s.* sindirimi kolay; lezzetli, tatlı (yiyecek/içecek).

خوش كو **h.-gû** *F. s.* tatlı dilli (kimse).

خوش منش **h.-meniş** *F. s.* iyi huylu, geçimli (kimse).

خوش نوا **h.-nevâ** *F.* güzel sesli (okuyucu/şarkıcı).

خوشا **hoşâ** *ünl.* Ne güzel!

خوشه **hûşe** *F. a.* 1 başak, 2 salkım: *h.-engûr* "üzüm salkımı".

خوشه چين **h.-çîn** *F. s. ve a.* 1 ekin biçildikten sonra tarlada kalan döküntü başakları toplayan kimse, 2 onun bunun yazdıklarını tıtıklamak suretiyle eser yazan yazar/şair.

خوشهٔ چرخ/سپهر **h.-i çarh/sipihr** *F. a.* başak burcu.

خوف **havf** *A. a.* 1 korku, 2 korkma: **– ü recâ** korkma ve umma.

خوك **hûk** *F. a.* domuz.

خوكبان **h.bân** *F. a.* domuz çobanı.

خوليا **hûliyâ** *F. a.* 1 ortak mal, herkesin kullanımına açık olan şey, 2 (*Yun.* **melanholia**'dan) malihulya, melankoli.

خون **hûn** *F. a.* kan.

خوناب **h.-âb**, خونابه **h.-âbe** *F. a.* kanlı su, kanlı gözyaşı.

خون آلود **h.-âlûd**, خون آلوده **h.-âlûde** *F. s.* kana bulaşmış/bulanmış (kimse).

خون آشام **h.-âşâm** *F. s.* kan içici.

خون افشان **h.-efşân** *F. s.* kan saçıcı (kimse).

خون بار **h.-bâr** *F. s.* kan yağdırıcı (kimse).

خون بها **h.-behâ** *F. a.* kan bahası, diyet.

خون چكان **h.-çekân** *F. s.* kan damlatıcı (kimse).

خونخوار **h.-hâr** *F. s.* kan içici (kimse).

خونخواه **h.-hâh** *F. s.* kan isteyici, kan davası güden (kimse).

خونريز **h.-rîz** *F. s.* kan dökücü (kimse).

خون فشان **h.-feşân** *F. s. bk.* خون افشان **h.-efşân**.

خونه **havene** *A. ç. a.* hainler; *bk.* خائن **hâin.**

خونی **hûnî** *A. s.* 1 kanla ilgili/ilintili, 2 eli kanlı, katil.

خوی **hoy** *F. a.* ter.

خوی كرده **h.-kerde** *F. s.* terlemiş, terli.

خو-ی **hû/hûy** *F. a.* 1 yaradılıştan gelen/yaradılışta var olan nitelik/özellik, tabiat, cibillet, mizaç: *bed-hû* "huysuz, kötü huylu, titiz, geçimsiz, kavgacı", 2 sonradan alışılan şey, alışkanlık, âdet. **– edinmek** bir şeyi sürekli yapmak, bir şeyi yapmaya alışmak, âdet edinmek, 3 kötü alışkanlık.

خوی كرده **h.-kerde** *F. s.* huy edinmiş, alışmış (kimse).

خويش **hîş** *F. a.* 1 kendi, kendisi, 2 aralarında kan bağı olan, yakın, akraba: *hîş ü bîgâne* "kendinden olan ve olmayan, yakın ve uzak".

خويشاوند **hîşâvend** *F. a.* soy sop, akrabalar, aralarında kan bağı bulunanlar.

خيابان **hıyâbân** *F. a.* iki yanı ağaçlı geniş ve düzgün yol.

[1]خيار **hıyâr** *F. a.* bilinen bitki ve iri uzun meyvesi, salatalık.

[2]خيار **hıyâr** *A. a.* 1 istediği gibi davranma, bir işi yapıp yapmamakta serbest olma, inisiyatif, 2 iki şeyden iyi olanını isteme/seçme, inisiyatif.

[3]خيار **hıyâr** *A. ç. a.* çok iyilik yapanlar, iyiliği çok kimseler; *bk.* خير **hayyir.**

[1]خياط **hayyât** *A. a.* terzi, dikici.

[2]خياط **hıyât** *A. a.* 1 dikiş ipliği, 2 dikiş iğnesi.

خياطت **hıyâtat** *A. a.* terzilik.

خيال **hayâl** *A. a.* 1 zihinde canlandırma, 2 zihinde canlandırılan şey, 3 ne olduğu anlaşılamayan, belli belirsiz görülen şey, 4 görüntü: *h.-i yâr* "sevgilinin görüntüsü". **– etmek/eylemek** zihinde canlandırmak.

خيالات **h.ât** *A. ç. a.* hayaletler.

خيالات لطيفه **h.-i latîfe** *F. ç. a.* yalın görüntüler.

hayâlet خیالت *A. a.* 1 gerçekte olmadığı halde var sanılan, göz önünde belirdiği ileri sürülen görüntü, 2 varlığı olmayan şeyin göz önünde canlanması, görüntü.

hayâlî خیالی *A. s.* 1 hayalle ilgili ve ilintili olan, hayalde canlandırılan (şey), 2 karagöz oyunu oynatan sanatçı, karagözcü.

hayâliyyât خیالیات *T. ç. a.* zihinde canlandırılan şeyler.

hıyâm خیام *A. ç. a.* çadırlar; *bk.* **hayme.**

hıyânet خیانت *A. a.* (bir kimse) kendisine karşı duyulan güveni kötüye kullanma, hainlik etme. *s. T.* sözünde durmayan, güvenilmez, vefasız (kimse).

haybet خیبت *A. a.* umutsuzluk.

h.-zede خیبت زده *F. s.* umutsuzluğa düşen, umudunu yitiren (kimse).

hayr خیر *A. a.* (*T. k. dili:* **hayır**) iyilik, iyi ve yararlı şey; *zıddı:* **şer(r)**.

h.-endîş خیر اندیش *F. s.* iyilik düşünen (kimse).

h.-hâh خیر خواه *F. s.* iyilik isteyen, iyilikten yana olan (kimse).

hayyir خیر *A. s.* iyilikçi; herkese, her zaman iyilik eden (kimse).

hayrât خیرات *A. ç. a.* iyi işler, yararı başkalarına dokunan yapılar; okul, köprü, çeşme gibi eserler. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

[1]**hîre** خیره *F. s.* 1 (göz için) kamaşmış, görmez olmuş, fersiz, 2 aklı karışık, şaşkın, ne diyeceğini/ne yapacağını bilemez duruma düşmüş; kötü, hayırsız, inatçı; uğursuz, sakar (kimse).

h.-dest خیره دست *F. s.* sakar, becerik-siz; uğursuz (kimse).

h.-ser خیره سر *F. s.* alık, sersem (kimse).

h.-rây خیره رای *F. s.* aklı karışık, yerinde düşünemeyen, görüş ve düşüncesi tutarsız/zayıf (kimse).

[2]**hıyere** خیره *A. a.* -i üstün tutma, -i üstün tutup seçme, -i seçip ayırma. *s.* seçilmiş, seçilen (kimse).

h.-i nâs خیره ناس *F. a.* halkın seçilmişi, toplum içinde seçkin konumda bulunan kimse.

hıyeretu'llâh خیرة الله *F. a.* Yüce Allah'ın seçtiği, Yüce Tanrı tarafından seçilmiş kimse.

-hîz خیز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 kalkan, 2 sıçrayan, zıplayan, atılan: *seher-hîz* "sabah erken kalkan", 3 kaldıran; oluşturan, doğuran: *mevc-hîz* "dalga kaldıran, dalga oluşturan, dalgalandıran".

hîzâb خیزاب *F. a.* dalga.

hîzân خیزان *F. s.* atılıcı. *z.* atılarak. Daha çok "düşerek" anlamındaki **üftân** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *üftân ü hîzân* "düşe kalka".

hayzürân خیزران *F. s.* (*T. h. dili:* **hezaren**) 1 Hint kamışı, bambu.

hîzende خیزنده *F. s.* sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı (nesne).

hayşûm خیشوم *A. a.* geniz.

hayt خیط *A. a.* iplik, tel: *haytu'ş-şuâ'* "tel tel görünen güneş ışınları".

h.-ı ebyaz خیط ابیض *F. a.* şafak söker-ken ufukta iplik demetleri hâlinde görünen beyazlık.

h.-ı esved خیط اسود *F. a.* güneşin batışından sonra ufukta beliren yol yol siyahlık.

خيطه **hayta** *A. a.* 1 ip, urgan, 2 kazık.

خيك **hîk** *F. a.* tulum: *h.- mey* "şarap tulumu".

خيل **hayl** *A. a.* 1 at sürüsü, 2 atlı asker, 3 takım, topluluk; kalabalık, cemaat: *ser-hayl* "baş, başbuğ".

خيلى **haylî** *F. s.* çok, çokça, epeyi.

خيم **hıyem** *A. ç. a.* çadırlar; bk خيمه **hayme.**

خيمه **hayme** *A. a.* çadır: *h.-nişîn* "çadırda oturan".

خيمهٔ ازرق **h.-i ezrak** *F. a.* mavi çadır, yani: gökyüzü.

خيمه كاه **h.gâh** *F. a.* çadır yeri, çadır kurulan yer.

خيمهٔ كبود **h.-i kebûd** *F. a. bk.* خيمهٔ ازرق **h.-i ezrak**.

خيوط **huyût** *A. ç. a.* ipler, iplikler; *bk.* خيط **hayt.**

خيول **huyûl** *A. ç. a.* 1 at sürüleri, 2 atlı askerler.

د d

د Osmanlı Türkçesi alfabesinin onuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 4'tür.

داء **dâ', dâ** *A. a.* hastalık, sayrılık, dert, illet.

داء خناذير **dâü'l-hanâzîr** *A. a.* "sıraca" denilen hastalık.

داء القلب **dâü'l-kalb** *A. a.* kalp hastalığı.

داء كلب **dâü'l-kelb** *A. a.* kuduz hastalığı.

دأب **de'b** *A. a.* süregelen uygulama, yaygın alışkanlık, yol, kural, usul, âdet, kaide.

دابه **dâbbe** *A. a.* her tür binek hayvan.

دابة الارض **dâbbetü'l-arz** *A. a.* kıyamet kopmazdan önce çıkacağı söylenen hayvan. Kıyamet alâmetlerinden biridir

داخل **dâhıl** *A. a.* (*T. k. dili* : **dâhil**) iç: *d.-i sûr* "sur içi", *s.* 1 (bir yere) giren, içeride olan (kimse/nesne), 2 -i içine alan, -i içinde bulunduran (nesne).

داخلاً **d.en** *A. z.* içten, iç bakımından.

داخله **dâhıle** *T. a.* 1 bir nesnenin içi, iç yüzü, 2 insanın içi, iç yüzü.

داخلة الارض **dâhıletü'l-arz** *A. a.* yeryüzü üzerindeki yerler, yeryüzünün köşe bucakları, kuytu köşeleri.

داخلى **dâhılî** *F. s.* iç, içte bulunan, içe ait, içle ilgili ve içle ilintili olan (iş/durum/konu/özellik vb.).

داخنه **dâhıne** *A. a.* duman çıkan boşluk, baca.

[1]داد **dâd** *F. a.* 1 aklın ve vicdanın gereği olan ölçülülük, insaf, adalet, 2 ağlama, sızlanma. Bu anlamda daha çok "haykırış, çığıltı, çığlık" anlamındaki **feryâd** ile birlikte bağlam öbeği içinde geçer: *dâd ü feryâd* "imdat, vah, eyvah!"

دادكر **d.ger** *F. s.* insaflı (kimse).

داد خواه **d.-hâh** *F.s.* insaf ve adalet isteyen, şikâyetçi, davacı.

داد فرماى **d.-fermâ/-fermây** *F. s.* 1 Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

داد كستر **d.- güster** *F. s.* adalet dağıtan, adaletli davranan (kimse),

[2]داد **dâd** *F. a.* 1 verme, veriş; satış: *dâd ü sited* "alış veriş". 2 vergi, bağış: *d.-i Hudâ* "Tanrı vergisi".

دادا **dâdâ** *F. a.* çocuğa bakan kadın hizmetli, dadı.

دادار **dâdâr** *F. a.* 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

دادر **dâder** *F. a.* erkek kardeş.

دادو **dâdû** *F. a.* çocuğa bakan erkek görevli, lala.

[1]دار **dâr** *A. a.* 1 büyük ev, konak, 2 bina, yapı, 3 yer: *dârü'l-emân* "gü-

venli/güvenlikli yer", *dârü'l-harb* "savaş alanı, Müslümanların yönetiminde bulunmayan yerler /topraklar", 4 yurt, konak.

دار عبرت **d.-i ıbret** *F. a.* ibret konağı, yani: dünya.

دار فنا **d.-i fenâ** *F. a.* yok oluş yurdu, bu dünya

دار بقا **d.-i bakâ** *F. a.* sürekli kalış yurdu, öte dünya.

دار الخلد **dârü'l-huld** *A. a.* sürekli kalış yeri, cennet.

دار السعير *A. a.* **dârü's-seîr** cehennem.

دار السلام **dârü's-selâm** *A. a.* 1 cennet, 2 (eskiden) Bağdat.

دار السلطنه **dârü's-saltane, dârü'l-mülk** *A. a.* başkent, payitaht.

دارين **dâreyn** *A. ç. a.* iki yurt, dünya ve ahiret.

[2]دار **dâr** *F. a.* idam sehpası.

[3]دار **dâr** *F. a.* savaş. Aslında "sahip ol, bırakma!" anlamındadır, daha çok "tut!" anlamındaki **gîr** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *dâr ü gîr* "tut ve sahip ol/bırakma" Bu öbek de "savaş, dövüş" anlamında kullanılmıştır; *dâr gîr* biçimi de vardır.

[4]دار **-dâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, *cihân-dâr* "cihana sahip olan", *hukm-dâr* "buyruk sahibi", *tâc-dâr* "taç sahibi", *mâl-dâr* "mal mülk sahibi, zengin".

دارا **Dârâ** *F. a.* 1 Eski İran hükümdar sülâlelerinden Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu ve son hükümdarı, Dârâb, Dârâv, Darius. İskender'le yaptığı savaşta yenilmiş ve İskender'in parayla satın aldığı iki saray görevlisi tarafından öldürülmüştür. 2 büyük hükümdar.

دارات **dârât** *F. a.* göz kamaştırıcı büyüklük, şan, görkem, gösteriş, şatafat, debdebe.

دارنده **dârende** *F. s.* tutucu, gizleyici, saklayıcı, alıkoyucu.

دارو **dârû** *F. a.* ilâç, em.

داروبرد **dârûberd** *F. a.* gösterişlilik, görkem, göz kamaştırıcı büyüklük, ihtişam.

داروگير **dâr ü gîr** *F. a.* savaş; *bk.* [3]دار **dâr.**

داس **dâs** *F. a.* 1 orak, 2 iki yanı keskin ucu sivri silâh, meç.

داس زرين **d.-i zerrîn** *F. a.* altın orak, yani: hilâl biçimindeki ay.

داستان **dâstân** *F. a.* (*T. k. dili:* **dâsitân**) 1 tarih, 2 bir tarih olayını, bir kahramanlık öyküsünü, bir kahramanın başından geçenleri anlatan çoklukla manzum eser, hikâye.

داستان سرا-ی **d.-serâ/d.-serây** *F. a.* destan anlatan/okuyan kimse.

داشته **dâşte** *F. s.* yıpranmış, eskimiş (nesne).

داعی **dâî** *A. a.* 1 çağıran, yanına çekmeye çalışan, propaganda yapan, 2 sebep olan, yol açan, **– olmak** yol açmak, 3 dua eden, el açıp yalvaran, duacı.

الداعی **ed-dâî** *T.* eskiden tezkere ve mektuplarda ilmiye sınıfı mensuplarının imza üstüne koydukları "duacınız" anlamındaki not.

dâiye داعيه *A. a.* insanın bir şeye/bir konuya içten yönelmesine yol açan, insanı bir şeyin üstüne düşmeye yönelten hâl, eğilim: *d.-i tefavvuk* "üstünlük eğilimi".

dâğ داغ *F. a.* 1 kızgın demirle yapılan damga, iz, nişan. 2 unutulmayacak derecede şiddetli etki, başa gelen katlanılması güç bir olayın yürekte açtığı derin yara/bıraktığı iz: *d.-ı derûn* "gönül yarası".

d. ber-dâğ داغ بر داغ *F. a.* yara yara üzerine, yani: katmerli acı /üzüntü.

d. ber-dil داغ بر دل *F. s.* gönlü yaralı, çok üzüntülü (kimse).

d.-dâr داغ دار *F. s.* çok üzüntülü, pek etkilenmiş (kimse).

d.-zen داغ زن *F, s,* damga vurucu (kimse).

dâfi' دافع *A. s.* 1 savunucu, önleyici, savıcı, savıp giderici (nesne/kimse): *dâfiu'l-emrâz* "hastalıkları giderici/iyileştirici", 2 (Yüce Tanrı için) sıkıntı ve rahatsızlıkları giderici.

dâfia *A. a.* (**kuvve-i dâfia**'dan kısaltma) hastalık ve mikroplara karşı direnme gücü, bağışıklık sistemi.

dâfık دافق *A. s.* hızla dökülen (su).

dâl[1] دال *A. a.* د harfinin adı. Şekilce benzeri olan ذ 'den farkını belirtmek için "noktasız" anlamında *mühmel* ile vasıflanır, "dâl-i mühmele" diye anılır.

dâl(l)[2] دال *A. s.* gösteren, işaret eden (nesne).

dâm دام *F. a.* 1 tuzak, fak, ağ: *d.-i murğ* "kuş tuzağı", 2 hile, düzen.

d.gâh/ d.geh دامكاه دامكه *F. a.* tuzak yeri, yani: dünya.

dâmâd داماد *F. a.* güvey.

dâmân دامان *F. a.* etek, giysinin alt kenarı.

dâmen دامن *F. a.* etek : *pâk-dâmen, ter-dâmen* "eteğinde bulaşık olmayan, yani: namuslu, iffetli (kadın)", 2 dağ, yığın gibi yüksek yerlerin/şeylerin yere yakın/yere ulaşan bölümü: *d.-i kûh* "dağ eteği". *yuk. m. bk.*:

d. der-meyân دامن در ميان *F. z.* eteği belinde, yani: hizmete hazır durumda olan (kimse).

d.-gîr دامن كير *F. a.* eteğe yapışan, yani: hasım, davacı, düşman.

dâmia دامعه *A. a.* kanı damla damla akıp duran yara.

dân[1] دان *F. takı* Alet ve kap adları yapar: *âteşdân* "ateşlik, mangal", *cüzdân* "para çantası", *çâydân* "çay pişirme kabı, *nemekdân* "tuzluk".

-dân[2] دان *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, bilir (kimse): *kadrdân* "değer bilir", *nükte-dân* "nükte bilir, şakacı, şakadan anlar, esprili".

dânâ دانا *F. s.* bilen, bilici, bilgili: *merd-i dânâ* "bilgili kişi".

dâniş دانش *F. a.* 1 bilme, biliş, 2 bilgi.

d.ger دانشكر *F. s.* bilen, bilgili (kimse).

d.mend دانشمند *F. s.* (*T. k. dili:* دانشمن, دانشمان **danışman**) bilgi sahibi olan, bilgili (kimse). *a.* ilim adamı, bilim insanı.

d.ver دانشور *F. a.* bilgili kimse.

dânek[1] دانك *F. a.* küçük tane, tanecik.

dânk[2] دانك *F. a.* (*T. k. dili:* دنك **denk**) bir dirhemin altıda biri değerindeki ağırlık ölçüsü.

دانده **dânende** *F. s.* bilici, bilen (kimse): *d. -i nikât* "incelikleri bilen"

دانه **dâne** *F. a.* (*T. h. dili:* دنه **dene,** تنه **tene**) 1 arpa, buğday vb. gibi tahıl ürünü, 2 *T. mec.* her türlü küçük boyda yuvarlak, çekirdek: *dâne-i hardel* "hardal tanesi", 3 *T.* saçma, tüfek mermisi, kurşun, 4 yemlik, tuzağa serpilen buğday vb.

دانه چين **d.-çîn** *F. s.* tane toplayıcı/devşirici; yere saçılmış, döküntü hâlindeki küçük şeylerden yararlanan (kimse).

داهی **dâhî** *A. a.* üstün zekâlı kimse; kavrama, anlama, yeni şeyler bulma ve zor konularda çözüm üretme gücü engin, olağanüstü yetenekli kimse.

[1]داهيه **dâhiye** *A. a. yuk. m. bk.*

[2]داهيه **dâhiye** *A. a.* yıkım, büyük zarara ve acıya yol açan olay, belâ, âfet.

داو **dâv** *F. a.* satranç, dama, tavla gibi oyunlarda sıra.

داور **dâver** *F. a.* 1 (büyük harfle) yarattıklarına iyilikler bağışlayan, adaletli davranan Yüce Tanrı, 2 *mec.* adaletli hükümdar.

داوری **dâverî** *F. a.* hükümdarlık.

دائر **dâir** *A. s.* 1 dönen, 2 ... ile ilgili, ilişkili, bağlantılı olan.

دائراً ما دار **dâiren mâ-dâr** *A. z.* çepeçevre.

دائره **dâire** *A. a.* 1 çember, 2 devlet işleri görülen yer, resmî makam, 3 bu kuruluş ve birimlerin bulundukları yapı, 3 konut olarak kullanılan bir yapının bağımsız bölümleri, 4 *mus.* zilli def.

دائرهٔ نصف النهار **d.-i nısfü'n-nehâr** *F. a. gökb.* gün ortası dairesi, boylam.

دائم **dâim** *A. s.* 1 sürekli olan, sürüp giden , 2 var olan durumunu sürdüren, olduğu gibi kalan, değişmeyen. *z.* hep, sürekli, her zaman.

دائما **dâimâ** *T. z.* sürekli, hep, her zaman.

دائمی **dâimî** *F. s.* 1 sürekli olan, sonu olmayan, 2 süren, sürüp giden.

داين **dâyin** *A. s.* (birine) borç veren, (birinden) alacaklı olan (kimse).

دايه **dâye** *F. a.* (*T. h. dili :* طايه **taya**) 1 çocuk bakıcısı, dadı, 2 emzikli cariye, süt annesi.

دب **düb(b)** *A. a.* kuyruk.

دب اكبر **d.-i ekber** *F. a.* büyük ayı takım yıldızı, yedi yarlar.

دب اصغر **d.-i asğar** *F. a.* küçük ayı takım yıldızı.

دباغ **debbâğ** *A. a.* (*T. k. dili:* طباق, طاباق **tabak**) sepici, hayvan derilerini işleyip meşin, kösele hâline getiren kimse.

دباغت **dibâğat** *A. a.* sepicilik, tabaklık.

دبدبه **debdebe** *A. a.* 1 gürültülü patırtılı ses: *d.- i kûs* "kös gürültüsü", 2 göz kamaştırıcı görünüş, gösteriş, görkem, şatafat.

دبر **dübr, dübür** *A. a.* arka, art, kıç; *zıddı:* قبل **kubl.**

دبستان **debistân** *F. a.* mektep, okul.

دبور **debûr** *A. a.* batıdan esen yel, batı rüzgârı.

[1]دبوس **debbûs** *A. a.* (*T. k. dili:* طوپوز **topuz**) yuvarlak başlı, kısa saplı savaş aracı, gürz, bozdoğan.

[2]دبوس **debûs** *F. a.* 1 topuz, 2 (gemide) kamara.

دبير **debîr** *A. a.* yazıcı, yazı yazan, kâtip.

دبير آسمان **d.-i âsmân** *F. a.* göğün ikinci katında bulunan Utarit gezegeni.

دبير فلك **d.-i felek** *F. a. yuk. bk.*

disâr دثار *A. a.* üstlük. kaftan. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "çok" anlamında bir vasıflayıcı gibi kullanılmıştır: *merhamet-disâr* "çok merhametli".

dücâce, decâce دجاجه *A. a.* tavuk.

deccâl دجال *A. a.* kıyametten önce ortaya çıkacağı söylenen yalancı ve bozguncu kimse. Bunun ortaya çıkışı kıyamet alâmetlerinden biridir.

dehâlet دخالت *T. a.* 1 -e girme, 2 -e sığınma. **– eylemek** -e sığınmak.

duhân دخان *A. a.* 1 duman, 2 tütün. **– çekmek** tütün içmek.

duht, **duhter** دخت، دختر *F. a.* kız: *d.-i rez* "üzüm kızı, yani: şarap".

d.-ender دختندر *F. a.* üvey kız.

dahl دخل *A. a.* karışma, ilgili olma, 2 dokunma, kınama, incitme, 3 gelir, kazanç.

d. ü harc دخل و خرج *F. a.* gelir ve gider.

dahme دخمه *F. a.* 1 türbe, lahit, kabir: *d.-güşâ* "mezarcı, kabir çukuru açıcı", 2 erkek devenin kızgın olduğu mevsimde ağzından saçılan köpük, 3 *T.* yüksekte patlayıp aşağıya doğru rengârenk ışıklar saçan/bulunduğu yerde yakılarak havaya doğru renkârenk ışıklar püskürten bir tür donanma fişeği.

duhûl دخول *A. a.* 1 içeri girme, 2 -in içine girme. **– etmek** içeri/ -in içine girmek.

duhûliyye دخوليه *T. a.* giriş ücreti, giriş izni/bileti parası.

dahîl دخيل *A. a.* birinin koruma gölgesine sığınan, birinden esirgenme dileyen (kimse).

der(r)[1] در *A. a.* hayır, iyilik: *li'llâhi derruhû* "Allah ödüllendirsin, ödülünü Allah versin" anlamında dua sözü, *lâ derre derruhû* "işi hayırlı olmasın" anlamında beddua sözü.

der[2] در *F. a.* kapı.

d.-i saâdet در سعادت *F. a.* İstanbul.

d. be-der در بدر *F. s.* kapı kapı gezen, dilenerek yaşayan, serseri.

der[3] در *F. takı* Türkçenin bulunma hâli eki **-de**'ye karşılıktır: *d.-âğûş* "kucakta", *d.-enbâr* "ambarda".

d.-pîş در پيش *F. z.* önde, önünde.

d.-hâl در حال *F. z.* o anda, hemen, vakit geçirmeksizin.

d.-dest در دست *F. s.* elde, tutulmuş, gereği yapılmak üzere ele alınmış/geçirilmiş (kimse/iş).

d.-uhde در عهده *F. s.* üste alınmış, üstlenilmiş (iş).

d.-kâr در كار *F. z.* işte, belli.

d.-kenâr در كنار *F. a.* 1 mektup ve resmî evrak üzerine yazılan not, 2 -i kucaklama, -i kucağa alma.

d.-mânde در مانده *F. s.* kapıda kalmış, yani: bitkin, kesilmiş, gücü tükenmiş.

d.-meyân در ميان *F. a.* 1 arada, ortada, orta yerde, 2 halk içinde, uluorta. **– etmek** ortaya getirmek/koymak, göz önüne sermek.

-der[4] در *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yırtan, yaran, parçalayan: *ciger-der* "ciğer parçalayan", *saf-der* "saf yaran", *perde-der* "perde yırtıcı, yani: utanmaz, arlanmaz, iffetsiz (kadın).

dür(r)[5] در *A. a.* inci.

d.-dâne در دانه *F. a.* inci tanesi.

d.-i nâ-süfte در نا سفته *F. a.* 1 delinmemiş inci, 2 evlenmemiş kız, kız oğlan kız.

در یتیم **d.-i yetîm** *F. a.* 1 kabuk içinde tek olarak oluşan iri ve değerli inci, 2 Hz. Muhammed.

درا **derâ** *F. a.* çan, çıngırak.

دراجه **derrâce** *A. a.* 1 eskiden üstü sığır gönüyle örtülü, tekerlekli, içindekiler tarafından bir düzenekle hareket ettirilerek yavaş yavaş kale dibine sokulan bir tür savaş aracı, 2 *T.* bisiklet.

درارى **derârî** *A.* ç. *a.* parlak, ışıltılı şeyler; *bk.* دری **dürrî.**

دراز **dirâz** *F. s.* uzun: *dûr ü dirâz* "uzun uzun, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak".

دراز دست **d.-dest** *F. s.* eli uzun, yani: ona buna sataşan/zarar veren/haksızlık eden, onun bunun huzurunu bozan (kimse).

دراز کوش **d.-gûş** *F. a.* uzun kulaklı, yani: tavşan.

درازى **dirâzî** *F. a.* uzunluk.

دراك **derrâk** *A. s.* kolay ve çabuk kavrayışlı, kavrayış ve anlayışı çok güçlü (kimse/akıl): *akl-i derrâk* "çabucak kavrayan akıl". *kuvve-i derrâk* "kolay ve çabuk kavrama gücü".

دراهم **derâhim** *A.* ç. *a.* dirhemler: *bk.* درهم **dirhem.**

درا-ى **-derâ/-derây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyip duran, bitevi söyleyen: *yâve-derâ/derây* "durmadan boş sözler söyleyen, çene çalan, gevezelik eden".

درايت **dirâyet** *A. a.* bilgililik, iş bilirlik, beceriklilik.

دربار **derbâr** *F. a.* 1 ev, konut, 2 avlu, açıklık, 3 kabul salonu.

دربان **derbân** *F. a.* kapıcı.

دربان فلك **d.-i felek** *F. a. mec.* güneş/ay.

دربند **derbend** *F. a.* (*T. h. dili:* دروند **dervend,** دورن **devren**) 1 sınır boylarındaki küçük savunma yeri, küçük kale, 2 dağın yüksek yerlerindeki dar geçit, boğaz, 3 geçitlerde gözcülük etmek üzere bulunan küçük birlik.

[1]درج **derc** *A. a.* 1 -i araya sokma, -e yer verme, -i -in içine koyma, -e -de yer verme. **– etmek** -i -in içine koymak. 2 hattatların yazı çalışması örneklerini barındıran dürülmüş kâğıt, meşk tomarı.

[2]درج **dürc** *A. a.* kutu: *d.-i dür* "inci kutusu".

درج تنك **d.-i teng** "dar kutu, yani: sevgilinin ağzı".

درجه **derece** *A. a.* 1 basamak: *d.-i süllem* "merdiven basamağı", 2 birbirini izleyen yüksekliklerin aşağıdan yukarıya doğru giden sırası, aşama, 3 ölçü, sıra, mertebe: *d.-i bâlâ* "yüksek sıra/mertebe" 4 kısım, bölük, 5 bir çemberin 60'ta birine eşit olan açı birimi, 6 *gökb.* açı değeri bakımından yıldızların yörüngelerinin 360'ta biri. Bu sayı sonra 12 burca bölünmüş ve her burç açısı otuz derece sayılmıştır. Her derece 60'ar dakika, her dakika 60'ar saniye ve her saniye 60'ar sâlisedir.

درخت **diraht** *F. a.* ağaç: *d.-i ömr* "ömür ağacı".

درخش **dirahş** *F. a.* ışık, parıltı.

درخشان **dirahşân** *F. s.* ışıklı, parıltılı, ışık saçan, ışıl ışıl ışıyan, parıl parıl parlayan: *mihr-i dirahşân* "ışık saçan güneş".

[1]درد **derd** *F. a.* üzüntü, acı, keder, 2 tasa, kaygı, içte duyulan huzursuzluk: *d.-i dil* "gönül huzursuzluğu".

دردمند **d.mend** *F. s.* (*T. k. dili:* **derdimend, derdümend**) dertli, derde düşmüş, dert sahibi (kimse).

دردناك **d.nâk** *F. s.* 1 dertli, 2 kaygılı.

[2]درد **dürd** *F. a.* tortu, çöküntü.

درر **dürer** *A.* ç. *a.* iri inciler; *bk.* دره **dürre.**

درز **derz** *A. a.* 1 yiv, (giysideki) dikiş yeri, 2 taş/tuğla ile örülmüş duvarlarda taş ve tuğla aralarında kalan boşlukların harçla doldurulup mala ile düzeltilmesiyle oluşan düzgün kabartı, çizgi.

درزی **derzî** *F. a.* (*T. k. dili:* ترزی **terzi**) elbise diken kimse.

درس **ders** *A. a.* 1 bilgi edinme, bir konuda bilgi sahibi olmak için okuma, belleme. **– almak** okumak, öğrenmek için bilgi edinmek. **– vermek** bilgi aktarmak, okutmak. 2 *mec.* yararlı sonuç, kazanç, pay, hisse.

درس عبرت **d.-i ıbret** *F. a.* insanın gözünü açan/insanda göz açıklığı sağlayan sonuç, us payı.

درس عام **d.- i âm** *F. a.* 1 eskiden müderrislerin camilerde verdikleri, isteyen herkesin katılabildiği, halka açık ders, 2 bu tür ders veren hoca.

درست **dürüst** *F. s.* doğru, yerinde, uygun: *fikr-i dürüst* "doğru düşünce". 2 sağlam, sağ salim, kusur ve eksiği olmayan, bütün: *ten-dürüst* "bedeni sağlam, bedence kusursuz ve güçlü".

درشت **dürüşt** *F. s.* sert, kaba, katı: *suhan-i dürüşt* "sert/kaba söz".

درع **dir'** *A. a.* zırh, demir/çelik halkalarla örülmüş savaş gömleği.

درفش **direfş** *F. a.* sancak, bayrak.

درك **derk** *A. a.* 1 -i anlama, -i kavrama, -e akıl erdirme, (bir şeyin) gerçekliğine ermek için kafa yorma: *d.-i hakâyık* "gerçekleri anlama/kavrama". **– eylemek** anlamak, akıl erdirmek. 2 en aşağı kat, dip.

درکار **der-kâr** *F. s.* işte, işte olan, işin içinde yer alan, belli, besbelli, apaçık.

درگاه **dergâh** *F. a.* 1 Yüce Tanrı'nın katı/huzuru: *dergâh-i İlâhî,* 2 *mec.* hükümdarların, büyük adamların yanı ve bulundukları yer, 3 bir tarikatin şeyhi ve dervişlerinin oturdukları yer, tekke.

درگر **dürger** *F. a.* (*T. k. dili:* دولگر **dülger**) yapının kapı ve pencere dışındaki ahşap kısımlarını yapan usta.

درکنار **der-kenâr** *F. a.* 1 kucakta, 2 bir yazının altına/kenarına düşülen not. **– etmek** bir yazının/mektubun altına/kenarına not düşmek.

[1]درگه **dergeh** *F. a. bk.* درگاه **dergâh.**

[2]درگه **dereke** *A. a.* 1 aşağı inilen basamak: *d.-i mirkât* "merdivenin en alt basamağı", 2 en aşağı kat: *d.-i cehennem* "cehennemin en alt katı".

درم **direm** *F. a.* 1 madenî para, 2 (eskiden) okkanın dört yüzde biri, 3 (daha sonra) kilonun binde biri; eski dirhemin aşağı yukarı üçte biri.

درمان **dermân** *F. a.* 1 ilaç, iyileştirici araç/madde, 2 güç, dayanma gücü, dayanıklılık, takat.

درماندگی **dermândegî** *F. a.* âcizlik.

درمانده **dermânde** *F. s.* gücü tükenmiş, bitkin, çaresiz, zavallı.

درماندگان **d.gân** *F.* ç. *a.* bitkinler, âcizler, zavallılar.

درن **deren** *A. a.* (el, üst baş) kirli olma.

درنده **derende, derrende** *F. s.* yırtıcı (hayvan): *şîr-i derende* "yırtıcı aslan".

درنك **direng** *F. a.* 1 yavaşlık, durgunluk, 2 durma, eğlenme, dinlenme, huzur, istirahat.

دروازه **dervâze** *F. a.* açık duran, gerek duyulmadıkça kapanmayan büyük kapı.

دروازهٔ کوش **d.-i gûş** *F. a. mec.* kulak deliği.

دروازهٔ نوش **d.-i nûş** *F. a. mec.* ağız.

درود **dürûd** *F. a.* 1 övgü, dua, 2 selâm, esenlik dileği.

دروز **dürûz** *A.* ç. *a.* yivler, dikiş yerleri; *bk.* درز **derz**: *benâtü'd-dürûz* "yiv kızları, yani: *mec.* giysilerin dikiş yerlerinde yuvalanan bitler."

دروس **dürûs** *A.* ç. *a.* dersler; *bk.* درس **ders.**

دروع **dürû'** *A.* ç. *a.* zırhlar, savaş gömlekleri; *bk.* درع **dir'.**

دروغ **dürûğ** *F. a.* yalan.

دروغزن **d.-zen** *F. a. ve s.* yalancı.

دروغگر **d.ger** *F. a.* ve *s. yuk. bk.*

دروغ مصلحت آمیز **d.-ı maslahat-âmîz** *F. a.* ara bulmak, iki kişiyi barıştırmak için söylenen yalan.

دروغی **dürûğî** *F. s.* yalan kabilinden, yalan gibi olan.

دروگر **dürûger** *F. a. bk.* درگر **dürger.**

درون **derûn** *F. a.* 1 iç: *d.-i sefîne* "geminin içi". 2 kalp, gönül: *derd-i derûn* "kalp ağrısı, gönül üzüntüsü".

درونی **derûnî** *F. s.* içten gelen, gönülden yükselen, yürekten kopan: *âh-i derûnî* "yürekten kopan/gönülden yükselen ah"

درویش **dervîş** *F. a.* 1 yoksul, dilenci, 2 *tas.* herhangi bir tarikate girmiş kimse, 3 *tas.* dünyadan yüz çeviren, vaktini yalnızca dua ve ibadetle geçiren, olanca benliğiyle Tanrı'ya yönelmiş kimse.

[1]دره **dere, derre** *F. a.* 1 iki dağ arasındaki açık ve çukur yer, 2 dağlarda sel sularının aktığı yarık, yatak, 3 ırmakçık, çay.

دهٔ آسمان **d.-i âsmân** *F. a.* samanyolu, saman uğrusu.

[2]دره **dirre** *A. a.* kırbaç.

[3]دره **dürre** *A. a.* iri inci.

[1]درهم **derhem** *F. s.* karışık, dolaşık, karmakarış; buruşuk. *a.* incinme, kırılma. **– olmak** incinmek, kırılmak.

[2]درهم **dirhem** *A. a.* eski okkanın dört yüzde biri. Yetmiş adet orta boy arpanın ağırlığına denk bir ağırlık ölçüsü idi; *bk.* درم **direm.**

[1]دری **derî** *F. s.* dereyle ilgili ve ilintili, derede olan/yaşayan: *kebk-i derî* "dere kekliği".

[2]دری **dürrî** *F. s.* parlak, parıltılı, ışıltılı: *kevkeb-i dürrî* "parlak yıldız".

دریا **deryâ** *F. a.* deniz.

دریا دل **d.-dil** *F. s.* yüce gönüllü, sabırlı, dayanıklı, hoşgörülü (kimse).

دریای اخضر **d.-yi ahzar** *F. a. mec.* gök, gökyüzü.

دریا بار **d.-bâr** *F. s.* deniz gibi coşan, coşkun tabiatlı (kimse). *a.* deniz kenarındaki ülke.

دریابند **d.-bend** *F. a.* liman.

دریا کش **d.-keş** *F. a. ve. s.* çok içki içen, bekri.

دریای لعل **d.-yi la'l** *F. a. mec.* şarap küpü/fıçısı.

دریا نوش **d.-nûş** *F. a.* ve *s. yuk. bk.*

دریاچه **deryâçe** *F. a.* küçük deniz, büyük göl.

دریچه **derîçe** *F. a.* 1 iki kanatlı büyük kapılarda kanatlardan birinin içine yerleştirilmiş, insan girip çıkmasına elverişli küçük kanat, 2 pencerelerdeki açılır kapanır kanat, pencere kanadı.

دریده **derîde** *F. s.* yırtılmış, yırtık. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *perde-derîde, nikâb-derîde mec.* "yolsuz, iffetsiz kadın".

دریده دهن **d.-dehen** *F. s.* 1 boşboğaz (kimse), 2 acı konuşan, incitici söz söyleyen (kimse).

دریغ **dirîğ** *F. a.* esirgeme: *bî-dirîğ* "bol, bol bol, esirgenmemiş". *ünl.* vah vah, yazık!

دریغا **dirîğâ** *F. ünl.* yazık, yazıklar olsun!

دریوز **deryûz** *F. a.* dilencilik.

دریوزه **deryûze** *F. a. yuk. bk.*

دریوزهگر **d.ger** *F. a.* dilenci.

[1]دزد **düzd** *F. a.* hırsız.

[2]دزد **-düzd**[2] *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çalan/çalıcı: *dil-düzd* "gönül çalıcı".

دزدار **diz-dâr** *F. a.* kale muhafızı.

دزدیده **düzdîde** *F. s.* çalınmış: *nigâh-i düzdîde* "çalmaca bakış, göz ucuyla bir anlık bakış."

دساتیر **desâtîr** *A.* ç. *a.* 1 not defterleri, 2 kopyalar, örnekler, modeller; *bk.* دستور **düstûr.**

دساس **dessâs** *A. s.* çok kandırıcı, çok hileci (kimse).

دسائس **desâis** *A.* ç. *a.* kandırmacalar; *bk.* دسیسه **desîse.**

دست **dest** *F. a.* el.

دست آموذ **d.-âmûz** *F. s.* yavru iken beslenip ele alıştırılmış (avcı kuş).

دستآویز **d.-âvîz** *F. a.* küçükten büyüğe sunulan armağan, küçük ve değersiz hediye.

دست اره **d.-erre** *F. a.* (*T. k. dili:* دسته **destere/testere**) el bıçkısı; ağaç, tahta vb. kesmeye yarayan el aleti.

دست بدست **d. be-dest** *F. a.* el ele, el sıkışıp anlaşarak yapılan peşin satış.

دستبرد **d.-bürd** *F. a.* üstünlük, baskınlık, galebe.

دستبوس **d.-bûs** *F. a.* el öpme.

دستبوسی **d.-bûsî** *F. a.* el öpmek eylemi.

دسترس **d.-res** *F. s.* -i elde etmiş, -i ele geçirmiş, -e erişmiş (kimse). **– olmak** elde etmek, erişmek.

دستك **d.ek** *F. a.* 1 küçük el, elcik, 2 pamuk eğirme aleti, iğ, kirmen, 2 *T.* kapı açılmaması için arkasına konulan ağaç, payanda, dayak.

دستگاه **d.gâh** *F. a.* (*T.* تزگاه **tezgâh,** دزگاه **dezgâh**) 1 iş yeri, 2 bez, çul vb. dokuma aleti, 3 bir iş yapan/bir şey üreten sanatkârların önlerindeki genişçe tahta/masa, 4 kahve, meyhane gibi yerlerdeki hizmet masası, büfe, 5 gemi yapılan yerlerde omurganın oturtulduğu tahta altlık, kızak.

دستكه **d.geh** *F. a. yuk. m. bk.*

دستكير **d.-gîr** *F. s.* yardımcı, el uzatıcı, arka çıkıcı, koruyucu.

دستمال **d.-mâl** *F. a.* el silecek bez, mendil.

دستمايه **d.-mâye** *F. a.* anapara, sermaye.

دستار **destâr** *F. a.* sarık.

دستار بند **d.-bend** *F. a. ve s.* sarık saran, başı sarıklı.

دستارچه **destârçe** *F. a.* mendil, yağlık.

دستاسنك **destâseng** F *a.* sapan.

دستان **destân** *F. a.* düzen, dolap, oyun, hile.

دستانزن **d.-zen** *F. s.* hileci, oyuncu, düzenbaz (kimse).

دسته **deste** *F. a.* 1 (çeşitli alet ve kap kaçakta) tutma yeri, sap, kulp, 2 demet.

[1]دستور **destûr** *F. a.* izin.

[2]دستور **düstûr** *A. a.* 1 kanun kitabı/mecmuası, 2 bir şeyle ilgili temel kural, 3 (kanunlara ve kurallara bağlı davranmak zorunda olmaları yönünden) vezir, bey, yüksek rütbeli yönetici.

دستور العمل **düstûrü'l-amel** *A. a.* hükümleri göz önünde bulundurulacak kanun/kural.

دستى **destî** *F. a.* kulplu, emziksiz, topraktan yapılmış, içine su, şarap vb. sıvı konulan kap.

دستيار **destyâr** *F. s.* yardımcı.

دستيارى **destyârî** *F. a.* yardımcılık.

دستينه **destîne** *F. a.* el bileziği.

دسكره **deskere** *F. a.* 1 hasta taşımak için kullanılan dört kollu geniş tahta, sedye, 2 yapılarda tuğla, harç vb. taşımak için kullanılan dört kollu gereç.

دسم **desem** *A. a.* çerviş yağı.

دسيسه **desîse** *A. a.* hile, aldatmaca, oyun.

دشت **deşt** *F. a.* kır, ova, çöl.

دشمان **düşmân** *F. a.* (*T. k. dili*: **duşman**)1 kötülük düşünen, kötülük etmek isteyen kimse; *zıddı:* دوست **dost**, 2 bir devlete karşı kötü niyetleri olan devlet.

دشمن **düşmen** *F. a.* (*T. k. dili*: **duşmen**) *yuk. m. bk.*

دشنام **düşnâm** *F. a.* sövme, sövüp saymа.

دشنه **deşne** *F. a.* hançer.

دشنهٔ صبح **d.-i subh** *F. a.* tan yeri ağarırken ufka yayılan ışık demeti.

دشنهٔ لارى **d.-i Lârî** *F. a.* Lâr işi hançer.

دشوار **düşvâr** *F. s.* güç, zor: *emr-i düşvâr* "güç iş".

دعاء **duâ'**, دعا **duâ** *A. a.* 1 el açıp yalvararak Yüce Tanrı katından iyilik, yardım ve esenlik dileme, 2 bu amaçla okunan çeşitli ayetler, hadisler ve düzenlenmiş sözler.

دعا خوان **d.-hân** *F. a.* dua edici/okuyucu kimse.

دعات **duât** *A. ç. a.* çağırıcılar, davet ediciler; *bk.* داعى **dâî.**

دعامه **diâme** *A. a.* kalın direk, payanda, destek.

دعاوى **deâvî** *A. ç. a.* davalar; *bk.* دعوى **da'vâ**.

دعائم **deâim** *A. ç. a.* payandalar, dayaklar, destekler; *bk.* دعامه **diâme.**

دعوت **da'vet** *A. a.* 1 çağırma, çağrı, 2 şölen, ziyafet, yeme içme ve eğlenme toplantısı, 3 dua: *müstecâbü'd-da've* "duası makbul olan kimse".

دعوتيه **da'vetiyye** *T. a.* davet yazısı/

kâğıdı, 2 davet için gelene verilen bahşış.

da'vâ دعوىٰ *A. a.* 1 hakkını aramak için mahkemeye baş vurma, 2 bir mahkemede yapılan haklılık tartışması, haklaşma, 3 çözümü istenen şey, sorun, mesele, 4 ileri sürülen ve doğruluğu savunulan yanlış görüş ve düşünce.

dağdağa دغدغه *A. a.* sıkıntı, kaygı, tasa, şaşkınlığın yol açtığı iç karışıklığı, telâş.

dağal دغل *F. a.* 1 hile, oyun, düzen, dubara, 2 kötülük.

d.-bâz دغلباز *F. s.* hileci, dubaracı, düzenbaz.

def(f) دف *A. a.* (*T. k. dili:* **tef** تف) "daire" denilen musiki aleti. Çoklukla okuyucular/hanendeler kullanır.

defâtir دفاتر *A. ç. a.* defterler; *bk.* **defter** دفتر.

defâin دفائن *A. ç. a.* gömüler, defineler; *bk.* **define** دفينه.

defter دفتر *A. a.* birbirine tutturulmuş yapraklardan oluşan, çoğunlukla dik dörtgen biçimindeki kâğıt destesi.

d.-i a'mâl دفتر اعمال *F. a.* bir kimsenin bütün iyi ve kötü işlerinin yazıldığı defter.

d.-i hâkânî دفتر خاقانی *F. a.* emlâk kayıtlarını ihtiva eden defterlerin saklandığı yer.

d.-hâne دفتر خانه *F. a. yuk. m. bk.*

defterî دفترى *F. s.* 1 defterle ilgili ve ilişkili, defterde olan, 2 defterci.

def' دفع *A. a.* 1 -i savma, -i giderme: *d.-i belâ* "belâyı savma", 2 duyulan sıkıntıyı giderme: *d.-i hâcet* "aptes bozma, sidiği/dışkıyı dışarı atarak duyulan sıkıntıyı giderme", 3 savulma, çekip gitme. **– olmak** çekip gitmek.

def'ât دفعات *A. ç. a.* kereler; *bk.* **def'a** دفعه.

def'a دفعه *A. a.* kez, kere: *def'a-i ûlâ* "birinci kez".

defn دفن *A. a.* -i çukura koyup üstünü örtme, (ölüyü) gömme.

defîn دفين *A. s.* gömülmüş, gömülü (kişi/nesne).

defîne دفينه *A. a.* gömülü para, altın vb. değerli şeyler, gömü.

dak(k) دق *A. a.* (*T. k. dili:* **tak** طاق) çalma, vurma: *d.-ı bâb* "kapıyı çalma".

dikâk, dükâk دقاق *A. a.* ufak parça, kırıntı.

dakâyık دقايق *A. ç. a.* incelikler, anlaşılması ve çözülmesi güç konular/noktalar; *bk.* **dakîka** دقيقه.

dikkat دقت *A. a.* 1 incelik: *d.-i nazar* "bakış inceliği", 2 zihin yorarak ve yakın ilgi duyarak bakma: *nazar-i dikkat* "uzun uzadıya gözden geçirme, yakın ilgi gösterme, derinden inceleme.

dakîk دقيق *A. s.* ince: *fikr-i dakîk* "ince düşünce". *a.* toz hâline getirilmiş şey, un.

dakîka دقيقه *A. a.* 1 anlaşılması çok dikkat gerektiren, güç konu/ince nokta.

d.-dân دقيقه دان *F. s.* ince meseleleri, anlaşılması güç noktaları bilen (kimse).

d.-senc دقيقه سنج *F. s.* güç şeyleri, incelikleri akıl terazisinde ölçüp tartan (kimse).

دقیقه شناس **d.-şinâs** *F. s.* anlaşılması güç konuları, nesne ve oluşların inceliklerini bilip tanıyan (kimse).

دك **dek** *F. a.* oyun, tuzak, hile. **d.-e düşmek** oyuna gelmek, tuzağa düşmek.

دكاكين **dekâkîn** *A.* ç. *a.* dükkânlar, *bk.* دكان **dükkân**.

دكان **dükkân, dükân** *A. a.* çarşıda, pazarda çeşitli eşya satılan kapalı yer.

دكانچه **dükânçe** *F. a.* küçük dükkân.

دل **dil** *F. a.* yürek, gönül.

دل آرا **d.-ârâ** *F. s.* ve *a.* 1 gönül bezeyici, sevgisi gönül için süs olan, yani: gönül verilen, sevilen, 2 güzel, değerli, beğenilen, değerli bulunan.

دل آرام **d.-ârâm** *F. s.* ve *a.* gönle huzur verici.

دل آزار **d.-âzâr** *F. s.* gönül incitici (kimse).

دل أشوب **d.-âşûb** *F. s.* ve *a.* gönlü alt üst edici, iç huzurunu bozucu.

دل آگاه **d.-âgâh** *F. s.* iç gözü açık, kalbi uyanık (kimse).

دل آور **d.-âver** *F. s.* ve *a.* yürekli, yiğit, korkusuz, gözü pek.

دل آزرده **d.-âzürde** *F. s.* gönlü kırılmış, incinmiş (kimse).

دل آویز **d.-âvîz** *F. s.* ve *a.* gönlün kapıldığı, gönlü kapıp alan.

دل افروز **d.-efrûz** *F. s.* gönlü aydınlatıcı, gönle ferahlık verici (söz/yer).

دل افكار **d.-efgâr** *F. s. ve a.* gönlü yaralı, âşık.

دلبر **d.-ber** *F. s.* ve *a.* gönül alan, gönlü alıp götüren.

دلبسته **d.-beste** *F. s.* ve *a.* gönlü bağlanmış, tutkun, âşık.

دل پذیر **d.-pezîr** *F. s.* gönlün benimsediği, gönle hoş gelen (nesne).

دل پسند **d.-pesend** *F. s.* gönlün beğendiği/hoşlandığı (kimse/nesne).

دلتنك **d.-teng** *F. s.* gönlü dar, yani: canı sıkkın, üzüntülü, gamlı, kederli (kimse).

دلجو/دلجوی **d.-cû/d.-cûy** *F. s.* gönlün aradığı/istediği (kimse/nesne).

دلخسته **d.-haste** *F. s.* gönlü hasta, yani: dertli, derde düşmüş (kimse).

دلخواه **d.-hâh** *F. s.* gönlün istediği, gönül isteği/arzusu olan (nesne).

دلخون **d.-hûn** *F. s.* gönlü kanlı, yani: çok üzüntülü (kimse).

دلداده **d.-dâde** *F. s.* ve *a.* gönül vermiş, âşık.

دلدار **d.-dâr** *F. s.* ve *a.* gönle hükm edici, sevgili.

دلدوز **d.-dûz** *F. s.* ve *a.* gönül delici, yani: kalbe acı verici.

دلربا **d.-rübâ** *F. s.* ve *a.* gönül kapıcı.

دلریش **d.-rîş** *F. s.* gönlü yaralı, dertli, kahırlı (kimse).

دلساز **d.-sâz** *F. s.* gönül yapıcı, kalbe ferahlık verici (kimse/nesne).

دلستان **d.-sitân** *F. s.* ve *a.* gönlü ele geçirici, gönül kapıcı.

دلسوخته **d.-sûhte** *F. s.* gönlü yanmış (kimse).

دلسوز **d.-sûz** *F. s.* gönül yakıcı (kimse).

دلخراش **d.-hırâş** *F. s.* gönül tırmalayıcı, yani: kalbe acı/ıstırab verici (çığıltı/ses vb.).

دلشاد **d.-şâd** *F. s.* sevinçli, sevinmiş (kimse).

دلشده **d.-şüde** *F. s.* ve *a.* gönlü gitmiş, gönlünü kaptırmış (kimse).

دلشکار **d.-şikâr** *F. s.* ve *a.* gönül avlayıcı (güzel).

دلشکاف **d.-şikâf** *F. s.* gönlü yaralayıcı (söz/güzel vb.).

d.-şikeste *F. s.* gönlü kırık (kimse).

دلشکفته **d.-şüküfte** *F. s.* gönlü açılmış, yani: istekli, şevkli (kimse).

دلفریب **d.-firîb** *F. s.* ve *a.* gönül aldatıcı (güzel).

دلفرو **d.-fürûz** *F. s. bk.* دل افروز **d.-efrûz.**

دلفکار **d.-figâr** *F. s. bk.* دل افکار **d.-efgâr.**

دلکشا **d.-güşâ** *F. s.* gönül açıcı (yer).

دل کداز **d.-güdâz** *F. s.* gönül eritici, yani: gönle acı verici (söz/davranış vb.).

دلگیر **d.-gîr** *F. s.* 1 gönlü tutan/ele geçiren, gönle yerleşip kalan (güzel/sevgi vb.), 2 gücenmiş, incinmiş (kimse).

دل مرده **d.-mürde** *F. s.* gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).

دلنشین **d.-nişîn** *F. s.* gönüle yerleşen, gönlü yer edinen, gönülde oturan (sevgi/sevgili).

دلنواز **d.-nüvâz** *F. s.* gönül okşayıcı, gönlü hoş edici (söz/davranış/tavır vb.).

دلاك **dellâk** *A. a.* (*T. k. dili:* تلاق **tellak**) hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse.

[1]دلال **delâl** *A. a.* naz, cilve, oynaklık, kırıtış.

[2]دلال **dellâl** *A. a.* (*T. k. dili:* تلال **tellâl**) 1 alışverişte alıcıyla satıcı arasında aracılık eden kimse, 2 satılacak şeyi yüksek sesle duyurarak satan kimse.

دلالت **delâlet** *A. a.* 1 yol gösterme, kılavuzluk etme, 2 anlatma, gösterme, ... anlamına gelme, 3 belirti, gösterge, işaret.

دلائل **delâil** *A. ç. a.* deliller; *bk.* دلیل **delîl.**

دلدل **düldül** *A. a.* 1 Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye armağan ettiği kır at. *s.* düldül gibi çabuk ve çevik (at).

دلق **delk** *A. a.* 1 eski, yırtık pırtık giysi, 2 dervişlerin giydiği eski ve yamalı hırka.

دلقپوش **d.-pûş** *F. s.* yırtık pırtık ve yamalı hırka giyen (derviş).

دلك **delk** *A. a.* sürtme, ovuşturma.

دلو **delv** *A. a.* 1 kova, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş bu burca ikinci kânunun sekizinci günü girer.

دلوه **delve** *A. a.* kova.

دلیر **dilîr** *F. s.* yürekli, gözü pek, yiğit, cesur.

دلیرانه **d.âne** *F. s.* ve *z.* yiğitçe, yiğide yakışır yolda ve biçimde.

دلیل **delîl** *A. a.* 1 kılavuz, yol gösterici, 2 bilinmeyen bir şeyin bilinmesini sağlayan, bilinen bir şeyin de ne ve nasıl olduğunu göstermeye yarayan aracı, doğru iz, sağlıklı belirti.

[1]دم **dem** *A. a.* kan.

[2]دم **dem** *F. a.* 1 nefes, soluk: *d.-i vâpesîn* "son nefes", *Mesîhâ-dem* "Hz. İsa gibi nefesi diriltici olan". **– urmak/vurmak** -den söz etmek, -den söz açmak, boş sözlerle iddiada bulunmak. 2 an, vakit, zaman.– **çekmek** içki içmek, içki içerek vakit geçirmek.

دمادم **d.âdem** *F. z.* sürekli, hep, her vakit.

دم بدم **d. be-dem** *F. z.* hiç ara ermeksizin, ardı sıra, anbean.

دمبسته **d.-beste** *F. s.* nefesi tutulmuş, soluğu kesilmiş, susmuş, tutulup kalmış: *bülbül-i dem-beste* "susmuş, sesi soluğu kesilmiş bülbül".

دمساز **d.-sâz** *F. a.* arkadaş, yoldaş, dost.

دمکذار **d.-güzâr** *F. s.* (bir şekilde) vakit geçiren (kimse).

دمکش **d.-keş** *F. s.* Neyzenlerin sürekli üfürenleri; bülbül, kanarya gibi kuşların sürekli ötenleri, özellikle de avurtunu kabartıp durmadan kendine has bir ses çıkaran bir tür güvercin için kullanılır.

[3]دم **düm** *F. a.* kuyruk.

دماء دما **dimâ'**, دما **dimâ** *A. a.* kanlar; *bk.* دم **dem**.

دمار **demâr** *A. a.* ölüm.

دمار آور **d.-âver** *F. s.* düşmanını öldüren, intikam alan (kimse).

دماغ **dimâğ** *A. a.* 1 beyin, 2 zihin, bilinç, 3 anlayış, kavrayış.

دمان **demân** *F. a.* 1 sevinçten/öfke ve kızgınlıktan bağırıp çağırma, 2 azgın bir şekilde, kudurmuşça saldırma. *s.* 1 çılgına dönmüş: *pîl-i demân* "çılgına dönmüş fil", 2 coşkun, azgın, kabarıp coşmuş, önüne gelen her şeyi sürükleyip götüren: *seyl-i demân* "azgın sel".

دمچه **dümçe** *F. a.* kısa kuyruk.

دمدمه **demdeme** *F. a.* 1 aldatma, kandırma, baştan çıkarma, 2 ün, nam, şöhret, 3 davul, kös, 4 kavga, kargaşa.

دمع **dem'** *A. a.* gözyaşı.

دمعان **dem'ân** *A. a.* ağzına kadar, silme dolu kap: *kadeh-i dem'ân* "silme dolu kadeh".

دمعه **dem'a** *A. a.* bir damla gözyaşı.

دمل **dümel, dümmel** *A. a.* büyük kan çıbanı.

دمن **dimen** *A. ç. a.* süprüntüler; *bk.* [2]دمنه **dimne**.

دمنده **demende** *F. s.* 1 kükreyip haykırarak saldıran: *şîr-i demende* "kükreyip haykırarak saldıran aslan", 2 üfleyen: *ney-demende* "ney üfleyen".

[1]دمنه **demne, dimne** *F. a.* çakal.

[2]دمنه **dimne** *A. a.* süprüntü, çer çöp yığını.

دموع **dümû'** *A. a.* gözyaşları; *bk.* دمع **dem'**.

دموی **demevî** *F. s.* 1 kanla ilgili, kandan kaynaklanan; *harâret-i demevî* "kandan kaynaklanan sıcaklık", 2 kanı baskın: *d.-mizâc/demeviyyü'l-mizâc* "mizacında kan özellikleri baskın olan, sıcak ve yaş tabiatlı, kanlı canlı, coşkun, heyecanlı (kimse)", 3 çok kan toplanması türünden.

دمیده **demîde** *F. s.* gelişmiş, yetişmiş, büyümüş (fidan vb.): *nev-demîde* "yeni bitmiş, yeni büyümüş"

دناست **denâset** *A. a.* kirlilik, kir pas içinde oluş.

دنانیر **denânîr** *A. ç. a.* altınlar, altın paralar; *bk.* دینار **dînâr**.

دنائت **denâet** *A. a.* alçaklık, düşüklük, kötü huyluluk, soysuzluk.

دنبال, دنباله **dünbâl, dünbâle** *F. a.* kuyruk: *kevkeb-i dünbâle-dâr* "kuyruklu yıldız".

دندان **dendân** *F. a.* diş.

دندانه **dendâne** *F. a.* (tarak, çark, testere vb. gibi çentikli şeylerde) sivri çıkıntı.

دندنه **dendene** *F. a.* yavaş sesle kendi kendine söylenme, mırıldanma: *d.-i fertût* "çok yaşlı, bunamış birinin kendi kendine söylenip durması"

دنس **denes** *A. a.* kir, kir pas.

دنك **denk** *F. s.* şaşkın, aklı dağılmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş (kimse).

دنئ **denî'**, دنی **denî** *A. s.* alçak, değersiz, seviyesiz: *dünyâ-yi denî* "alçak dünya".

دنيا **dünyâ** *A. a.* üzerinde yaşadığımız gezegen, cihan, âlem; *zıddı:* آخرت **âhıret**: *ehl-i dünyâ* "1 dünyalı, dünya üzerinde yaşayan, 2 dünyaya çok değer veren, ahireti düşünmeyen".

دنيا پرست **d.-perest** *F. a.* ve *s.* dünyaya tapıcı, dünya malına düşkün, hırslı, tamahkâr.

دنيوی **dünyevî** *F. s.* bu dünyaya ait, bu dünya ile ilgili ve ilintili.

دنئه **denîe** *A. a.* insanı aşağılayan, insanlık değerini düşüren çirkinlik, kusur, kötü huy ve davranış: *d.-i temelluk* "yaltaklanma çirkinliği".

دو **dü** *F. s.* 1 iki, 2 tavla/oyun zarının, üzerinde iki nokta bulunan yüzü.

دوباره **d. bâre** *F. z.* (*T. k. dili*: **dubara**) iki kez. *a.* 1 hile, düzen, 2 zarların ikisinin de iki noktalı yüzleri yukarıda olacak biçimde düşmesi.

دوتا **d. tâ** *F. s.* iki kat, bükülmüş: *kadd-i dü tâ* "iki kat olmuş boy".

دو روی **d.-rû/d.-rûy** iki yüzlü, riyakâr (kimse).

دونيم **d. nîm** *F. s.* iki parça, ikiye ayrılmış/bölünmüş.

دواء, دوا **devâ'**, **devâ** *A. a.* 1 iyileştirici madde, em, ilâç, 2 çare, çıkış yolu.

دواساز **d.-sâz** *F. s.* çare bulucu (kimse).

دواى مسك **d.-i misk** *T. a.* Edirne'de yapılan güzel kokulu bir tür helva.

دواب **devâb(b)** *A. ç. a.* binek hayvanları; *bk.* دابه **dâbbe.**

دوات **devât** *A. a.* (*T. k. dili:* ديويت **divit**) hokkalı kalemlik, yazı takımı.

[1]دوار **devâr** *A. a.* baş dönmesi.

[2]دوار **devvâr** *A. s.* durmadan, sürekli dönen: *çarh-ı devvâr* "sürekli dönen gök".

دواره **devvâre** *A. a.* pergel.

دواعی **devâî** *A. ç. a.* eğilimler, düşkünlükler; *bk.* داعيه **dâıye.**

دواليب **devâlîb** *A. ç. a.* dolaplar; *bk.* دولاب **dûlâb.**

دوام **devâm** *A. a.* sürüp gitme, değişmeden olduğu gibi kalma, durumunu sürdürme, tükenmezlik, değişmezlik, sürerlik: *ber-devâm* "aynı yolda, aynı durumda; sürekli, devam üzre", *d.-i devlet ü ıkbâl* "güç ve mutluluğun sürüp gitmesi",

دوان **devân** *F. s.* seğirtici, koşucu (kimse).

دواهی **devâhî** *A.* ç. *a.* yıkıma ve üzüntüye yol açan olaylar, belâlar; *bk.* داهيه **dâhiye.**

دواوين **devâvîn** *A.* ç. *a.* divanlar, şiir kitapları; *bk.* ديوان **dîvân.**

دوائر **devâir** *A.* ç. *a.* daireler; *bk.* دائره **dâire.**

دوçار **dûçâr** *T. s.* 1 karşılaşma, rast gelme, karşısına çıkma, 2 uğrama,

başına gelme, gelip çatma, tutulma. **– olmak** 1 ... ile karşılaşmak, 2 -e uğramak

دوحه **devha** *A. a.* ulu ağaç.

دوخته **dûhte** *F. s.* 1 dikilmiş, 2 sağılmış (hayvan).

[1]دود **dûd**, دوده **dûde** *A. a.* kurtçuk.

[2]دود **dûd** *F. a.* duman: *d.-âlûd* "dumanlı, dumana bulanmış".

دود دماغ **d.-i dimâğ** *F. a. mec.* böbürlenme, büyüklük taslama.

[1]دور **devr** *A. a.* 1 dönme. **– etmek** dönmek. 2 gezip dolaşma: *d.-i âlem* "dünyayı gezip dolaşma", 3 (bir şeyi) birinden alıp başkasına verme, (bir şeyi/görevi/sorumluluğu) başkasının üstüne geçirme/yükleme, 4 mevsim, belirli süre: *d.-i gül* "gül mevsimi", 5 (Kur'ân'ı) baştan sona sırasıyla, cüz cüz okuma.

دور دائم **d.-i dâim** *F. a.* sürekli dönme.

[2]دور **dûr** *F. s.* uzak, ırak.

دورادور **d.âdûr** *F. s.* çok/pek uzak. *z.* uzun uzun.

دور اندیش **d.-endîş** *F. s.* uzak görüşlü, ileriyi düşünen (kimse).

دورباش **d. bâş** *F. ünl.* uzak ol, uzaklaş, savul! *a.* sopa, değnek.

دوربین **d.-bîn** *F. s.* (*T. k. dili:* **dürbün**) 1 uzağı gören, 2 uzakları yakına getiren araç, dürbün, teleskop.

دورنویس **d.-nüvîs** *T. a.* uzağı yazan, yani: telgraf.

دور و دراز **d. ü dirâz** *F. z.* uzun uzadı.

[1]دوران **deverân** *F. a.* dönme, dolaşma: *d.-ı dem* "kanın damarlarda dolaşması".

[2]دوران **devrân** *F. a.* zaman: *sâkî-yi devrân* "zamanın sakisi".

دوره **devre** *A. a.* dönüş, dönme: *devre-i seneviyye* "bir yıllık dönüş".

دوری **dûrî** *F. a.* uzaklık.

دوز **-dûz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 diken: *cüvâl-dûz* (*T. çuvaldız*) "çuval diken", *zer-dûz* sırma diken; sırmalı. 2 delen, delip geçen: *ciger-dûz* "ciğeri delip geçen", 3 (göz için) sürekli bakan: *dîde-dûz* "gözünü dikip sürekli bakan (kimse)".

دوزخ **dûzah** *F. a.* cehennem, tamu.

دوزخی **dûzahî** *F. s.* cehennemlik.

دوزخیان **dûzahıyân** *F. ç. a.* cehennemlikler.

دوست **dost** *F. a.* 1 arkadaş, sevilen ve güven duyulan kişi, 2 sevgili, yar.

دوستانه **d.âne** *F. s.* dostça, dosta yakışırca.

دوستدار **d.-dâr** *F. s.* dost tutan, dost edinen, sevgilisi olan (kimse).

دوش **dûş** *F. a.* (*T. k. dili:* **döş**) omuz: *ber-dûş* 1 omuzda, omuz üzerinde, 2 ("evi omuzunda, yani: evsiz barksız" anlamındaki **hâne ber-dûş**'tan kısaltma olarak) nerde sabah orda akşam dolaşıp duran, evsiz barksız, yersiz yurtsuz kimse, serseri.

دوشیزگی **dûşîzegî** *F. a.* kızlık, bekâret.

دوشیزه **dûşîze** *F. a.* kız, kız oğlan kız.

دوشین **dûşîn**, دوشینه **dûşîne** *F. s.* dün geceyle ilgili ve ilintili, dün geceyi ilgilendiren.

دول **düvel** *A. ç. a.* devletler; *bk.* دولت **devlet.**

دولاب **dûlâb** (*T. k. dili:* **dolap**) *A. a.* 1 kuyudan su çıkarmaya yarayan düzenek, çark, 2 düzen, oyun, dubara,

hile. – **çevirmek** oyun kurmak, hile yapmak. 3 mancınık, 4 pusu, 5 sabit/taşınabilir, içine eşya konulan, çoklukla raflı/bölmeli yer/nesne.

دولت **devlet** *A. a.* 1 mutluluk, güç, zenginlik, 2 belli sınırlar içinde toprak bütünlüğüne sahip olarak siyasi bakımdan örgütlenmiş bir halkın oluşturduğu varlık, 3 devleti yöneten siyasi güç, hükümet.

دوم **düvüm**, دومین **düvümîn** *F. s.* ikinci.

دون **dûn** *F. s.* 1 aşağı, düşük: *d.-behâ* "ucuz, pahalı olmayan, pahası az". 2 alçak, aşağılık, soysuz (kimse).

دویت **devît** *F. a.* divit; *bk.* دوات **devât**.

[1]ده **deh** *F. a.* on: *d.-sâle* "on yaşında".

ده دله **d.-dile** *F. s.* on gönüllü, yani: vefasız, hercai, ayran gönüllü (kimse).

ده یك **d.-yek** *F. a.* onda bir.

[2]ده **dih** *F. a.* köy.

ده خدا **d.-hudâ** *F. a.* köy ağası, köy kahyası.

دهاء **dehâ'**, دها **dehâ** *A. a.* olağanüstü zekâ, erişilmez derecede yüksek anlayış ve kavrayış, üstün ve seçkin kişilik özelliği.

دهات **dühât** *A. ç. a.* dâhiler: *bk.* داهی **dâhî.**

دهاقین **dehâkîn** *A. ç. a.* çiftçiler, tarımla uğraşan köylüler; *bk.* دهقان **dihkân.**

دهالیز **dehâlîz** *A. ç. a.* dehlizler; *bk.* دهلیز **dehlîz.**

دهان **dehân** *F. a.* ağız: *d.-i teng* "ufak ağız".

دهانه **dehâne** *F. a.* (kimi kaplarda) ağız: *d.-i tennûr* "tandır ağzı".

دهر **dehr** *A. a.* 1 uzun ve sürekli zaman, 2 dünya, âlem.

دهره **dehre** *F. a.* (*T. k. dili:* طهره **tahra**) dal kesmeye yarayan ağzı dişli bir kesici âlet.

دهری **dehrî** *F. s.* maddî dünya ile ilgili, manevî dünyaya/öte dünyaya inanmayan, materyalist (kimse).

دهشت **dehşet** *A. a.* 1 korku ve ürküntü verme, korkunç olma, 2 insanın aklını başından alacak derecede büyük korku, ne yapacağını bilemez duruma düşüren aşırı ürküntü.

دهقان **dihkân** *A. a.* 1 çiftçi, köylü, 2 büyük toprak sahibi, köy ağası.

دهلیز **dehlîz, dihlîz** *A. a.* 1 evlerde sokak kapısıyla iç kapı arasındaki boşluk/aralık, 2 sokak kapısıyla ev arasındaki avluya bakan sofa, 3 evin kapısıyla üst kata çıkılan merdiven arasındaki boşluk, hayat.

دهم **dehüm** *F. s.* onuncu.

[1]دهن **dehen** *F. a.* ağız: *gül-dehen* "gül gibi kırmızı ve güzel ağızlı".

[2]دهن **dühn** *A. a.* eskiden saça ve elbisenin yakasına sürülen güzel kokulu yağ.

دهور **dühûr** *A. ç. a.* zamanlar; *bk.* دهر **dehr.**

دهیاء **dehyâ'**, دهیا **dehyâ** *A. s.* usta, iş bilir, çok becerikli, cin fikirli (kimse). Daha çok **dâhiye** ile birlikte, onu vasıflayıcı bir üye olarak kullanılmıştır: *dâhiye-i dehyâ*; *bk.* داهیه **dâhiye.**

دی **dey** *F. a.* kış.

دیات **diyât** *A. ç. a.* diyetler; *bk.* دیت **diyet.**

[1]دیار **deyyâr** *A. a.* 1 manastırda yaşayan kimse, manastır papazı, 2 kimse, kişi.

²دیار **diyâr** *A. ç. a.* 1 evler; *bk.* دار **dâr**. 2 (tekli anlamda) ülke, il, yurt, memleket.

دیان **Deyyân** *A.* egemen, dilediğini işleyen, dilediğini dilediği gibi yapan; sonsuz varlık sahibi olan (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

دیانت **diyânet** *A. a.* dindarlık, din hükümlerine göre yaşamak, dinin buyruk ve yasaklarını tanımak, bunlara uygun davranmak.

دیبا **dîbâ** *F. a.* ipekli kumaş, canfes: *d.-yi münakkaş* "işlemeli ipek kumaş".

دیباجه **dîbâce** *A. a.* (kitapta) giriş, mukaddime.

دیت **diyet** *A. a.* öldürme/yaralama karşılığında öldürenin/yaralayanın ödemesi hükme bağlanan para/mal.

دیجور **deycûr** *F. s.* karanlık: *şeb-i deycûr* "karanlık gece".

دیدار **dîdâr** *F. a.* 1 görme, 2 yüz, çehre, cemal.

دیدان **dîdân** *A. a.* kurtçuklar; *bk.* دوده **dûde.**

دیدن **deyden,** دیدنه **deydene** *A. a.* kural, töre, yol, usul, âdet.

¹دیده **dîde** *F. a.* göz: *nûr-i dîde* "1 gözün ışığı, yani: görüş, görme niteliği, 2 *mec.* sevgili, yar.

²دیده **-dîde** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gören, -e erişen, -i elde eden: *kerem-dîde* "iyilik gören, iyiliğe erişen", *zarar-dîde* "zarara uğrayan".

دیدبان , دیده بان **d.bân,** *F. s.* 1 gözetici, gözleyici, 2 gözcü.

دیر **deyr** *A. a.* manastır.

دیرانی **deyrânî** *A. s.* manastırda oturan/yaşayan (papaz).

دیرین **dîrîn,** دیرینه **dîrîne** *F. s.* eski: *resm-i dîrîn* "eski âdet".

¹دیگ **dîg** *F. a.* topraktan yapılmış kap, tencere, çömlek, kavanoz: *d.-sifâlîn* "toprak tencere/çömlek". *d-i sevdâ mec.* aşk tenceresi, yani: içinde sevgi pişirilen tencere.

²دیگ **dîk** *A. a.* horoz.

دیگر **dîger** *F. s.* başka, başkası, öteki.

دیگر کون **d.-gûn** *F. s.* bozuk, bozulmuş, başkalaşmış, durumu değişmiş.

دیگر بار **d. bâr** *F. z.* başka sefer, başka zaman.

دیمومت **deymûmet** *A. a.* sürekli olma, bozulmadan ve değişmeden olduğu gibi kalma, süreklilik hâli: *d.-i sıhhat* "sağlığın sürekliliği".

¹دین **deyn** *A. a.* borç, belli bir süre sonunda ödenmek üzere ödünç alınan para.

²دین **dîn** *A. a.* bir topluluğun inancı ve inancının gereklerine bağlılıkla girdiği/tuttuğu yol.

دین پرور **d.-perver** *F. s.* inançlı, inancına sahip çıkan, inancı yolunda çaba gösteren (kimse).

دیندار **d.-dâr** *F. s.* inançlı ve inancının gereklerini eksiksiz yerine getiren (kimse).

دینار **dînâr** *A. a.* damgalı altın; kanunen on dirhem saf gümüş değerindeki altın.

دیو **dîv** *F. a.* (*T. k. dili:* دو **dev**) şeytan.

دیوار **dîvâr** *F. a.* (*T. k. dili:* **duvar**) taş, tuğla, kerpiç vb.'den yapılan sınırlayıcı ve koruyucu set, engel.

dîvân ديوان *A. a.* 1 yönetim konularının görüşüldüğü, kamu işlerinin çözüldüğü, yüksek dereceli devlet ilgililerinin katılımıyla oluşan topluluk, meclis, 2 (eskiden) padişaha sunulacak işler, kararlar, yazılar ve kayıtlar üzerinde görüşmeler yapmak, ayrıca bir takım kararlar almak ve bunları kayda geçirip saklamakla görevli, yüksek dereceli bir kısım devlet memurunun katıldığı kurul, 3 bir şairin yazdığı şiirleri içine alan, kafiye harflerine göre düzenlenmiş mecmua/kitap.

d.-i harb ديوان حرب *F. a.* askerî mahkeme.

d.i ilâhî ديوان الهى *F. a.* ahirette kulların dünyada işlediklerinin hesabının sorulacağı büyük mahkeme, mahkeme-i kübra.

dîvânçe ديوانچه *F. a.* küçük divan, içinde az sayıda şiir bulunan divan.

dîvâne ديوانه *F. s.* deli, aklını yitirmiş.

dîvânî ديوانى *F. s.* 1 divanla ilgili ve ilintili, 2 divana özgü, divanda yazılan yazılarda, fermanlar, buyruklar ve buyurultularda kullanılan, okunması güç bir tür yazı,

dîvbâd ديوباد *F. a.* şiddetli yel, kasırga.

deyyûs ديوث *A. a.* karısının başka erkekle/erkeklerle ilişkisine göz yuman kimse.

dîvçe ديوچه *F. a.* ağaç kurdu.

düyûn ديون *A. ç. a.* borçlar; *bk.* **deyn.** دين

dîhî ديهى *F. a.* köylü.

dîhîm ديهيم *F. a.* 1 değerli taşlarla süslenmiş taç, 2 elmaslı serpuş.

ذ Z

ذ Osmanlı Türkçesi alfabesinin on birinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 700'dür. Tarihlerde ذی الحجه Zilhicce ayının kısaltmasıdır.

ذا **zâ** *A. zam.* Arapçada işaret zamiridir. Osmanlı Türçesinde tek başına kullanılmamıştır; kimi birleşik kelimelerde görülür: *ba'dezâ* "bundan/ondan sonra", *kezâ* "bunun gibi, böyle, öyle."

ذئاب **ziâb** *A.* ç. *a.* kurtlar; *bk.* ذئب **zi'b.**

ذئب **zi'b** *A. a.* kurt.

ذابح **zâbih** *A. a.* (hayvanı) boğazını keserek öldüren kimse, kasap.

ذات **zât** *A. dişil a.* 1 sahip olan kadın: *zâtü'z-zevc* "kocalı, kocası olan (kadın)", 2 kendilik, bir nesneyi bağımsız bir benlik yapan öz. Nesnelerin beş duyuyla kavranamayan iç ve anlam yanını anlatır.

ذاتاً **zâten** *A. z.* aslında.

ذات البين **zâtü'l-beyn** *A. a.* iki nesne arasındaki gerçeklik, ilgi.

ذاتی **zâtî** *F. s.* şahsî, kişiye ait.

ذاکر **zâkir** *A. s.* 1 anan, akla getirerek söz eden/düşünen, 2 *tas.* zikir yapan, 3 *tas.* tekkelerde zikir sırasında dervişleri zikre teşvik için makamla ilâhiler okuyan kimse.

ذاکی **zâkî** *A. s.* keskin kokulu (misk, anber).

ذال **zâl** *A. a.* ذ harfinin adı. Gövdesi د 'la benzediği için "noktalı" anlamındaki *mu'cem* sıfatıyla vasıflanır, "zâl-i mu'ceme" olarak anılır.

ذاهب **zâhib** *A. s.* 1 giden, 2 kendince bir açıklama yolu bulan, bir düşünce ve sanıya uyan. **– olmak** sanmak, öyle düşünmek.

ذاهل **zâhil** *A. s.* 1 dikkatsiz, özensiz (kimse), 2 unutan, unutkan (kimse).

ذائب **zâib** *A. a.* eriyen, eriyici (nesne).

ذائق **zâık** *A. s.* tatıcı, tatan (kimse): *z.-ı mevt* "ölümü tatıcı".

ذائقه **zâika** *A. a.* (**kuvve-i zaıka**'dan kısaltma) tat alma duyusu.

ذباب **zübâb,** ذبابه **zübâbe** *A. a.* sinek.

ذباله **zübâle** *A. a.* mum/kandil fitili.

ذبح **zebh** *A. a.* (hayvanı) boğazlama, boğazını keserek öldürme.

ذبول **zübûl** *A. a.* sararıp solma, buruşma. **– bulmak** sararıp solmak.

ذبیح **zebîh** *A. s.* boğazlanmış, kesilmiş (hayvan)

ذحول **zühûl** *A. a.* düşmanlıklar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

ذخائر **zehâir** A, ç. *a.* saklanmış tahıl ürünleri; *bk.* ذخیره **zahîre.**

ذخر **zuhr** *A. a.* ahirette gerekli olacak güzel iş ve eylemleri dünyada iken yapıp biriktirme.

ذخیره **zahîre** *A. a.* gerektiğinde kullanılmak üzere ambarda saklanmış tahıl ürünü.

ذخیرهٔ آخرت **z.-i âhıret** *F. a.* öbür dünyada işe yarayacak iyilikler, iyi ve yararlı işler.

ذراع **zirâ'** *A. a.* insanın dirseğinin ucundan orta parmağının ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü, arşın.

ذراع اعشاری **z.-ı a'şârî** *F. a.* ondalık zira, yani: metre.

ذراع معماری **z.-ı mi'mârî** *F. a.* mimarların kullandıkları yirmi dört parmağa bölünmüş uzunluk ölçüsü.

ذرعی **zer'î** *A. s. huk.* arşınla ölçülen şeyler.

ذره **zerre** *A. a.* 1 çok küçük şey, 2 güneş ışıkları içinde uçar gibi görünen toz taneleri. Büyüklükçe ve değerce karşılaştırma için kulanılır.

ذروه **zirve** *A. a.* tepe, yüksek bir yerin en üst noktası.

ذریت **zürriyyet** *A. a.* döl, nesil.

ذریعه **zerîa** *A. a.* sebep, vesile, fırsat.

ذقن **zakan** *A. a.* çene: *çâh-i zakan* "çene çukuru".

ذکاء **zekâ'**, ذکا **zekâ** *A. a.* (insanda) çabuk kavrama, birden algılama, hemen anlama, akıl yürütme, çözüm üretme, sonuç çıkarma gibi yeteneklerin tümü.

ذکاوت **zekâvet** *A. a. yuk. m. bk.*

ذکر **zeker** *A. a.* 1 erkek; *zıddı:* انثی **ünsâ.** 2 erkeklik organı, penis.

ذکر **zikr** *A. a.* 1 anma, hatıra getirme, 2 ağıza alma, adını dile getirme, 3 -den söz etme, -nin adı geçme, **– etmek** -den söz etmek, 4 *tas.* kimi tarikatlerde Tanrı'nın güzel adlarından birini/bir kaçını belirli sayıda/sayısı belirsiz olarak belli bir biçimde, belli bir usulle anma.

ذکر جمیل **z.-i cemîl** *F. a.* -i güzel bir şekilde anma.

ذکور **zükûr** *A. ç. a.* erkekler; *bk.* ذکر **zeker.**

ذکورت **zükûret** *A. a.* erkeklik.

ذکی **zekî** *A. s.* çabuk kavrayan, hemen anlayan, birden algılayan (kimse); *zıddı:* غبی **gabî.**

ذلت **zillet** *A. a.* horluk, alçaklık, hakirlik.

ذلك **zâlike** *A. zam.* Osmanlı Türkçesinde tek başına kullanılmamıştır; zarf olarak kullanılan kimi birleşik yapılarda görülür: كذالك *kezâlik* "onun gibi", مع ذالك *maa zâlik* "bununla birlikte", بناءعلیٰذالك *binâen alâ zâlik* "buna göre, buna dayanarak".

ذل **zül(l)** *A. s.* alçaklık, horluk, düşkünlük.

ذلول **zelûl** *A. s.* yumuşak huylu, yavaş (insan/hayvan); *zıddı:* سرکش **serkeş.**

ذلیل **zelîl** *A. s.* hor, hakir, alçak (kimse).

ذم **zem(m)** *A. a.* 1 yerme, kınama; *zıddı:* مدح **medh.** 2 yergi.

ذمام **zemmâm** *A. s.* işi gücü onu bunu yermek olan kimse.

ذمائم **zemâim** *A. ç. a.* yerilecek hâller/davranışlar; *bk.* ذمیمه **zemîme.**

ذمت **zimmet** *A. a.* 1 -i üstlenme, -i yüklenme, -i üstüne alma, 2 üstlenilen/yüklenilen şey, borç, yük: *berâet-i zimmet* "üstünde bulunan borçtan sıyrılıp kurtulma, itham edildiği şeyle ilgisi bulunmadığı anlaşılma."

ذمیم **zemîm,** ذمیمه **zemîme** *A. a.* yerilmeyi ve kınanmayı hak eden kötü hâl ve davranış.

[1]ذنب **zenb** *A. a.* suç, kabahat, günah.

[2]ذنب **zeneb** *A. a.* kuyruk.

ذنوب **zünûb** *A. ç. a.* günahlar; **bk.** ذنب **zenb.**

ذو **zü** *A. a.* sahip. Türkçenin **-li** ekine denktir. Tek başına kullanılmamıştır, Arapça kimi sözlerde yer alır: *zü'l-fekâr* "iki ağızlı/çatallı", *zü'l-vecheyn* "iki yönlü/iki taraflı, harem ve selâmlık olarak kullanılan daire".

ذوات **zevât** *A. ç. a.* zatlar; *bk.* ذات **zât.**

ذوائب **zevâib** *A. ç. a.* başın arkasına doğru sarkan perçemler. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır. Ancak bu da tek başına kullanılmamış ve "kuyruklular" anlamında **zü-zevâib** olarak "yıldızlar" anlamındaki **kevâkib**'e vasıflayıcı olarak getirilmiştir: *kevâkib-i zü-zevâib* "kuyruklu yıldızlar".

ذوب **zevb,** ذوبان **zevebân** *A. a.* (maden) erime, sıvı hâle gelme.

ذوق **zevk** *A. a.* bir şeyi beğenmekten, bir şeyin hoşa gitmesinden/istenen şeyin elde edilmesinden doğan hoş duygu, hoşlanma, tat alma, -in tadına varma/tadını alma.

ذوی **zevî** *A. a.* sahipler. Türkçenin **-li** ekine karşılıktır; tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zevi'l-ukûl* "akıllılar, akıllı yaratıklar, insanlar".

ذهاب **zehâb** *A. a.* 1 gitme, 2 kendine göre anlama, sanma.

ذهب **zeheb** *A. a.* saf altın.

ذهن **zihn** *A. a.* insan beyninde doğuştan var olan anlama, kavrama ve unutmama gücü.

ذهول **zühûl** *A. a.* 1 (bir şeyi) unutmuş gibi bilerek terk etme, 2 yorgunluk ve dalgınlık yüzünden unutma/yanılma. **– etmek** unutmak/yanılmak. Tamlayıcısı ayrılma hâli eklidir: *-den zühûl etmek.*

ذهنی **zihnî** *F. s.* 1 zihinle ilgili, 2 zihinli, anlama ve kavrama gücü yeterli ve üstün olan (kimse).

ذهیب **zehîb** *A. s.* altın sürülmüş, yaldızlı (nesne).

ذی **zî** *A. a.* iye, sahip. Türkçenin **-li** ekine denktir. Tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zî-hayât* "canlı", *zî-şân* "şanlı", *zî-kıymet*, "değerli".

ذیل **zeyl** *A. a.* 1 etek: *tavîlü'z-zeyl* "uzun etekli (elbise)" 2 dağın düzlüğe inen alt yanı, 3 tarih ve biyografi kitaplarının eki olmak üzere daha sonra başkaları tarafından yazılan kitap.

ذیل ازار **z.-i izâr** *F. a.* peştemalın eteği.

ذیلیات **zeyliyyât** *T. ç. a.* zeyil türünden yazılmış şeyler.

ذیول **züyûl** *A. ç. a.* etekler; ekler; *bk.* ذیل **zeyl.**

ر r

ر Osmanlı Türkçesi alfabesinin on ikinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 200'dür. Tarihlerde Rebiulevvel ayının kısaltmasıdır.

راء **râ'** *A. a.* ر harfinin adı.

رابح **râbıh** *A. s.* kazanan, kazanç sağlayan (kimse), 2 kazançlı, kazanç sağlayıcı (iş/alış veriş), 3 faizci, faizle para veren (kimse).

رابط **râbıt** *A. s.* bağlayıcı, bağlantı kurucu/sağlayıcı (nesne).

رابطه **râbıta** *A. a.* 1 bağ, ilgi, ilinti: *r.-i kalb* "gönül bağı", 2 ilişki, yakınlık, tanışıklık, 3 düzen, düzenlilik, düzgünlük.

رابع **râbi'** *A. s.* dördüncü.

رابعاً **r.an** *A. z.* dördüncü olarak.

راتب **râtib** *A. s.* 1 sıraya koyan, sıralayan (kimse), 2 sağlam, dayanıklı, değişmez (nesne/durum), 3 *a.* azık, yiyecek, geçimlik.

راتبه **râtibe** *F. a.* aylık, ücret, maaş.

راجح **râcih** *A. s.* (başka bir nesneden) üstün tutulan (nesne), (başka bir nesneye/duruma göre) seçilen, iyi ve üstün sayılan (nesne/durum).

راجع **râci'** *A. s.* 1 -e geri dönen, -e dokunan, -i gösteren, 2 -e bağlı, ... ile ilgili, ... ile ilgisi bulunan, ait.

راجل **râcil** *A. s.* 1 yaya, 2 *mec.* güçsüz, beceriksiz, sermayesiz (kimse).

راجلاً **r.en** *A. z.* yaya olarak, yürüyerek.

رآجی **râcî** *A. s.* isteyen, uman, bekleyen, yalvaran (kimse).

راح **râh** *A. a.* şarap.

راحت **râhat** *A. a.* 1 dinlenme; bir iş yapmadan, zihnini bir şeyle yormadan, keyfince, huzur içinde gün geçirme, 2 maddî ve manevî sıkıntıdan uzak olma; başı dinç, gönlü kedersiz olma, huzur içinde bulunma, istirahat etme, **– etmek/eylemek** sıkıntısızca yaşamak, başı ve gönlü dinç olmak, 3 bir şeyin eksikliğini duymadan sıkıntısız yaşama, bolluk, refah. *s.* 1 sıkıntısız, tasasız, üzüntüsüz, 2 kullanışlı, uygun, tedirginlik vermeyen, sıkıntı verici olmayan. *z. T.* 1 sıkılmadan, sıkıntı duymaksızın, 2 sıkıntı vermeden, sıkıntı doğurmaksızın.

راحت حلقوم **r.-i hulkûm** (*T. h. dili:* **rahat lokum**) şekerli nişasta eriyiğinin kaynatılması, belli bir kıvama gelip pelteleşmesinden sonra kalınca tabaka hâlinde tezgâha serilmesi, soğuduktan sonra irice küpler halinde kesilmesiyle yapılan bir şekerleme türü, lokum.

راحل **râhıl** *A. s.* 1 bir yerden ayrılıp başka yere giden, göçen, 2 yolcu, yolculuğa çıkan, yola koyulan (kimse).

راحله **râhıle** *A. a.* yük hayvanı.

راحم **râhım** *A. s.* acıyıcı, esirgeyici (kimse).

راحه **râha** *A. a.* avuç içi, ey ayası.

راده **râdde** *A. a.* 1 derece, ölçü, kerte, 2 (zaman ve miktar için) sıra, su, sınır.

راز **râz** *F. a.* sır, giz: *r-i nihân* "gizli sır".
رازدان **r.-dân** *F. a.* ve *s.* sır bilen dost, sırdaş.

رازقی **râzıkî** *F. a.* (*T. k. dili:* رازاقی **razakı**) bir cins üzüm.

رازیانج **râzyânec,** رازیانه **râziyâne** *F. a.* (*T. k. dili:* رزنه **rezene**) meyveleri yemeklerde ve kimi içkilerde tat verici olarak kullanılan hoş kokulu bir bitki.

رأس **re's** *A. a.* 1 (insanda) baş, kafa, 2 başlangıç, baş: *r.-i sene* "yeni yıl başlangıcı, yıl başı", 3 tepe: *r.-i cebel* "dağın tepesi", 4 (canlı hayvan için) sayı, adet, 5 *mec.* ilk adım, en önemli yön/yan, 6 baş, başkan, reis.
سأر المال **re'sü'l-mâl** *A. a.* sermaye.
رأساً **re'sen** *A. z.* 1 kendi başına, kendi kendine, 2 bir başına, kimseye bağlı olmaksızın, bağımsız olarak, 3 başlı başına, bir şeyi dikkate almaksızın, bir şeye bağlı olmaya gerek duymaksızın.

راسب **râsib** *A. s.* dibe çöken, çöküntü oluşturan (şey/madde).

راست **râst** *F. s.* 1 doğru; *ziddı:* کج **kec**: *râh-i râst* "doğru yol", 2 Türk müziğinde bir makam adı. – **gelmek** 1 (biri/bir şey) beklemediği hâlde/sırada karşısına çıkmak, ... ile karşılaşmak, -e kavuşmak, 2 payına düşmek, şans eseri eline geçmek, 3 (atılan şey) hedefe varmak/değmek, – **getirmek** 1) (atılan şey için) hedefi buldurmak, 2) ... ile uygun düşürmek, uygunlaştırmak, -e denk getirmek,
راستکار **r.-kâr** *F. a.* işi doğru olan/işini doğru yapan kimse.
راستکو **r.-gû** *F. s.* doğru konuşan/söyleyen (kimse).

راستی **râstî** *F. a.* doğruluk.

راسخ **râsıh** *A. s.* sağlam, sarsılmaz, dayanıklı. *a.* din konusunda derin ve engin bilgisi olan, dinle ilgili her türlü bilgi ve gerçeğe erişmiş büyük bilgin.

راسخت **râsuht** *F. a.* (*T. k. dili* راستق **rastık**) kadınların kaşlarına sürdükleri kara boya. – **taşı** antimon.

راشی **râşî** *A. s.* rüşvet veren (kimse).

راصد **râsıd** *A. a.* 1 *gökb.* (bir gök cismini/gökle ilgili bir durumu) çıplak gözle/bir araçla izleyen kimse, gözlemci. *s.* gözleyen, dikkatle bakıp anlamaya çalışan (kimse).

راضی **râzî** *A. s.* hoş karşılayan, boyun eğen, doğru ve yerinde bulan (kimse).

راطب **râtıb** *A. s.* ıslak, nemli (nesne).

راعد **râıd** *A. s.* gürültü çıkaran, gürleyen, gürüldeyen (nesne): *sehâb-i râıd* "gürleyen bulut".

راعده **râıde** *A. a.* gürüldeyici bulut.

راعی **râî** *A. s.* çoban, sığırtmaç.

راغ **râğ** *A. a.* dağ eteği, çayırlık. Daha çok **bâğ** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *bâğ u râğ.*

راغب **râğıb** *A. s.* istekli, candan dileyip isteyen.

رأفت **re'fet** *A. a.* acıma, esirgeme.

رافض **râfız** *A. s.* bırakan, uzaklaşan, terk eden (kimse).

رافضه **Râfıza** *A. a.* bir Şiî topluluğu.

رافضى **Râfizî** *A. s.* "Râfıza" adlı Şiî topluluğundan olan kimse.

رافع **râfi'** *A. s.* 1 yukarı kaldıran, yükselten, 2 gideren, savan. 3 (büyük harfle) Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

راقم **râkım** *A. a.* 1 yazan, yazıcı kimse: *râkımü'l-hurûf* "satırların yazarı, yazar", 2 bir noktanın belirli bir düzlemin hizasından yükseklik derecesi, yükselti.

راكب **râkib** *A. s.* (ata/bineğe) binen, binici (kimse).

راكباً **r.en** *A. z.* -e binmiş olarak; *zıddı:* ماشياً **mâşiyen.**

راكد **râkid** *A. s.* durgun (su vb.)

راكع **râki'** *A. s.* namazda belini bükerek gövdesini yere paralel duruma getiren (kimse).

رام **râm** *F. s.* boyun eğen, bağlanan. **– etmek** -e boyun eğdirmek, -e bağlamak. **– olmak** -e boyun eğmek, -e bağlanmak.

رامشكر **râmişger** *F. a.* müzik aleti çalan/şarkı söyleyen kimse, ses ve saz sanatçısı.

رامى[1] **râmî** *A. a.* okçu, ok atıcı kimse.

رامى[2] **râmî** *F. s.* 1 pek bağlı, tam anlamıyla boyun eğmiş (kimse).

ران[1] **rân** *F. a.* kalça, kıç, oturak: *zîr-i rân* " (birinin) kıçının altı, yani: *mec.* -e boyun eğen, -in buyruğu altına giren".

ران[2] **-rân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, yürüten: *hukm-rân* "hükmünü yürüten, egemen", *kâm-rân* "istediği gibi hayat süren, mutlu".

راوند **râvend** *F. a.* tadı mayhoş bir tür bitkinin kökü. Bu kökten elde edilen şurup ilaç olarak kullanılmıştır.

راوى **râvî** *A. a.* (bir haberi/bir bilgiyi/bir olayı) aktaran kimse.

راويان **râviyân** *F. ç. a.* raviler, *bk.* راوى **râvî.**

راه **râh** *F. A.* yol.

راهبر **r.-ber** *F. a.* kılavuz, rehber.

راهدار **r.-dâr** *F. a.* geçitlerde oturan gümrük görevlisi.

راهزن **r.-zen** *F. a.* yol kesici, haydut, hırsız.

راهنما **r.-nümâ** *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

راهنمون **r.-nümûm** *F. a.* yol gösteren, kılavuz.

راهوار **r.vâr** *F. s.* 1 (*T. k. dili* راهوان **rahvan**) koşarken bir yandaki ön ve arka bacağını aynı anda atan, üzerindeki biniciyi sarsmadan koşan (at), 2 hızlı koşan, eşkin (at).

راهب **râhib** *A. s.* (Yüce Yaratıcı'dan) korkan (kimse). *a.* 1 manastırda yaşayan papaz, keşiş, karabaş, 2 Hristiyan din adamı, papaz.

راهن **râhin** *A. a.* malını rehin olarak veren kimse.

راهيه **râhiye** *A. a.* bal arısı.

راى **rây** *F. a.* 1 görüş, oy, 2 Hint hükümdarlarının unvanı, raca.

رأى **re'y** *A. a.* görüş, oy.

رأى العين **re'yü'l-ayn** *A. a.* gözle görme yoluyla elde edilen görüş.

رايت **râyet** *A. a.* sancak.

رایج **râyic** *A. s.* sürümde olan, geçerli (para/nesne). *a.* değer, paha: *r.-i vakt* "bir şeyin içinde bulunulan zamandaki değeri".

رایحه **râyiha** *A. a.* koku.

رایش **râyiş** *A. a.* rüşvet verenle alan arasında aracılık eden kimse.

رائف **râif** *A. s.* acıyıcı, acıyıp esirgeyici, merhametli (kimse).

رائق **râik** *A. s.* katkısız, halis, saf.

رایگان **râygân,** *F. s.* (*T. k. dili* **râyegân**) karşılığı verilmeksizin elde edilen şey, bedava, beleş. **– etmek** karşılıksız, bir karşılık istemeden vermek.

[1]رائی **râî** *A. s.* gören, görücü (kimse).

[2]رائی **râiy(y), râî** *A. s.* kafiye harfi ر olan (kaside).

رب **Rab(b)** *A. a.* 1 bütün yarattıklarını besleyen, gerek duydukları her şeyi veren yaratıcı, Yüce Tanrı, 2 elinde bulunduran, dilediğince kullanıp yöneten, sahip ve malik olan (kimse): *rabbü'l-Ka'be* "Kâ'be'nin sahibi, yani: Allah", *rabbü'd-dâr* "ev sahibi".

[1]ربا **ribâ** *A. a.* faiz, nema.

[2]ربا **-rübâ** *F. s.* (Farsça asıllı birleşik sıfatlarda) kendine çeken, kapan, kapıcı: *âhen-rübâ* "demir çekici, mıknatıs", *dil-rübâ* "gönül çekici", *keh-rübâ* "saman çeken, kehribar".

رباب **rebâb,** ربابه **rebâbe** *A. a.* tanburu andırır kısa saplı çalgı.

رباط **ribât** *A. a.* 1 bağ: *r.-i muhabbet* "sevgi bağı". 2 han, konak, konaklama yeri.

رباطی **ribâtî** *F. a.* hancı.

رباعی **rübâî** *F. s.* 1 dörtlü, 2 *dilb.* (Arapçada) kök harflerinin sayısı dört olan mastar, 2 *ed.* dört mısradan oluşan nazım.

ربانی **Rabbânî** *F. s.* Tanrı katıyla ilgili ve ilişkili, kutsal: *lutf-i Rabbânî* "Tanrı katından gelen iyilik ve güzellik". *a.* Yüce Tanrı'ya yakın olmak, O'nun beğenip benimsemesini sağlamak için dünya ilgi ve ilişkilerinden sıyrılıp arınma ve manevi mertebeler kazanma yolunda sürekli çaba gösteren kimse, ârif.

ربح **ribh** *A. a.* kazanç, kâr.

ربط **rabt** *A. a.* -i bağlama, (iki ucu/kenarı) birbirine tutturma: *r.-ı evrâk* "kâğıt yapraklarını birbirine tutturma".

ربط قلب **r.-ı kalb** *F. a.* gönül bağlama, gönülden bağ kurma. gönülden bağlanma.

ربط کلام **r.- kelâm** *F. a.* sözü derli toplu, tutarlı ve uyumlu biçimde söyleme.

ربع **rub'** *A. s.* dörtte bir.

ربع دائره **r.-ı dâire** *F. a.* 1 dairenin dörtte biri, 2 *gökb.* bir gözlem aleti, irtifa tahtası.

ربع مسکون **r.-ı meskûn** *F. a.* dünyanın karalardan oluşan dörtte birlik kısmı.

ربقه **ribka** *A. a.* 1 ilmikli ip, 2 ilmik.

ربوب **rebûb** *A. a.* üvey oğul.

ربوبیت **rübûbiyyet** *A. a.* tanrılık. Yalnızca Yüce Tanrı için kullanılır.

ربوده **rübûde** *F. s.* kapılmış: *dil-rübûde* "gönlü kapılmış/gönlünü kaptırmış, âşık". **– kılmak** kapmak, -in elinden almak.

ربون **rebûn** *A. a.* (alış verişte) pey olarak verilen para.

ربيب **rebîb** *A. a.* üvey oğul.

ربيبه **rebîbe** *A. a.* üvey kız.

ربيع **rebî'** *A. a.* bahar.

ربيعى **rebîî** *F. s.* ilkbaharla ilgili, ilkbaharla ilintisi ve bağı olan.

رتب **rüteb** *A. ç. a.* rütbeler, *bk.* رتبه **rütbe.**

رتبه **rütbe,** رتبت **rütbet** *A. a.* (yükseklikçe) derece, sıra, mertebe.

رتق **retk** *A. a.* bir nesnenin yarık ve yırtığını bitiştirme. Tek başına kullanılmayıp anlamca zıddı olan **fetk** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *retk u fetk* "işleri iyi bir şekilde yürütmek, yoluna yordamına uygun ve gereğine göre çekip çevirmek" anlamında kullanılır.

رتمه **retme** *A. a.* görülecek işi unutmamak için parmağa bağlanan ip.

رتيمه **retîme** *A. a. bk.* رتمه **retme.**

رثاثت **resâset** *A. a.* 1 eskime, yıpranma, 2 eskilik, yıpranmışlık.

رثيث **resîs** *A. s.* eski, köhne.

رجاء **recâ',** رجا **recâ** *A. a.* (*T. k. dili* **ricâ**) umma, umarak isteme.

رجال[1] **ricâl** *A. ç. a.* 1 erkekler; *bk.* رجل **recül.** 2 belli başlılar, ileri gelen kimseler: *r.-i devlet* "devlet ileri gelenleri".

رجال الغيب **ricâlü'l-ğayb** *A. a.* gayb erenleri, veliler, ermişler.

رجال[2] **ricâl** *A. ç. a.* yayalar; *bk.* راجل **râcil.**

رجب **Receb** *A. a.* ay takvimi aylarından yedincisinin adı.

رجحان **rüchân** *A. a.* üstünlük, üstün olma durum ve niteliği.

رجحانيت **rüchâniyyet** *T. a.* üstün olma hâli, üstünlük.

رجز **recez** *A. a. ed.* aruzda dört *müstef'ilün*'den oluşan ana kalıp.

رجس **rics** *A. a.* 1 kötülük, pis iş, 2 maddî ve manevî pislik.

رجسه **recse** *A. a.* şiddetli gök gürültüsü.

رجعت **ric'at** *A. a.* 1 geri dönme. **– etmek** geri dönmek. 2 *ask.* ilerleyen ordu birliklerinin geri çekilmesi.

رجعت قهقريه **r.-i kahkariyye** *F. a.* bozgun hâlinde geri dönme, düşman karşısında bozguna uğrayıp çarpışarak geri çekilme.

رجعت كواكب **r.- kevâkib** *F. a. astr.* bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında en yüksek noktaya vardıktan sonra inişe geçmesi.

رجعه **rec'a** *A. a.* öldükten sonra yeniden dünyaya gelme.

رجفان **recfân** *A. a.* şiddetle sarsılma, deprenme.

رجفه **recfe** *A. a. yuk. m. bk.*

رجل[1] **recül** *A. a.* ergenlik çağına gelmiş erkek.

رجل[2] **ricl** *A. a.* ayak.

رجل البحر **riclü'l-bahr** *A. a.* deniz ayağı, yani: körfez.

رجم **recm** *A. a.* 1 -i taşlama, -e taş atma, -i taşa tutma: *r.-i şeytân* "şeytan taşlama", 2 birine atılan taş.

رجوع **rücû'** *A. a.* 1 -den geri dönme, -den vazgeçme, 2 *ed.* bir inceliğe dayandırarak "yok, öyle değil" deyip söylediği sözden dönme yolunda yapılan sanat.

رجوليت **recûliyyet** *A. a.* erkeklik, erkek olma hâl ve niteliği.

رجوم **rücûm** *A. ç. a.* taşa tutmalar, atılan taşlar; *bk.* رجم **recm.**

رجیم **recîm** *A. s.* 1 taşlanmış, taşa tutulmuş, 2 (şeytan için) Hak katından kovulmuş, sürülmüş.

رچل **reçel** *T. a.* meyvelerin şekerle kaynatılması ile elde edilen kıvamlıca kahvaltılık tatlı; *bk.* ریچال **rîçâl.**

رحال **rihâl** *A. ç. a.* deve palanları; *bk.* رحل **rahl.**

رحل **rahl** *A. a.* semer, palan.

رحلت **rıhlet** *A. a.* 1 göçme, bir yerden başka bir yere gitme, 2 *T.* öte dünyaya göçme, ölme.

رحله **rahle** *A. a.* üzerine Kur'ân/kitap koymak için ağaçtan yapılmış ayaklı altlık, küçük sıra.

[1]رحم **rahım, rahim** *A. a.* 1 döl yatağı: *r.-i mâder* "ananın döl yatağı". 2 ana tarafından yakınlık, hısımlık

[2]رحم **rahm** *A. a.* 1 esirgeme. **– kılmak** esirgemek.

رحمٰن , رحمان **Rahmân,** *A. a.* yarattıklarını çok esirgeyen, hep iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı. 99 güzel adından biridir.

رحمت **rahmet** *A. a.* 1 acıma duygusuyla esirgeme, 2 (Yüce Tanrı için) kullarına acıyarak iyilikte bulunma, iyilikle karşılık verme.

رحیق **rahîk** *A. s.* 1 yıllanmış (şarap), 2 *mec.* eskiye dayanan, köklü: *muhabbet-i rahîk* "köklü sevgi".

رحیل **rahîl** *A. s.* göçme, göç etme; göç. Daha çok ölüm, öte dünyaya gidiş için kullanılır: *kûs-i rahîl* "göç kösü".

رحیم **rahîm** *A. s.* 1 acıyıp esirgeyici (kimse), 2 (büyük harfle) kullarına hep iyilikler ve güzellikler bağışlayan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

[1]رخ **ruh** *A. a.* satranç oyununda bir taşın adı.

[2]رخ **ruh** *F. a.* 1 yanak: *gül-ruh* "gül yanaklı", *la'l-ruh* "al yanaklı", 2 yüz, çehre: *r.-ı zerd* "sarı çehre".

رخسوده **r.-sûde** *F. s.* yüz sürmüş.

رخاء رخا **rehâ', rehâ** *A. a.* geçim rahatlığı, bolluk içinde yaşama.

رخام **ruhâm** *A. a.* mermer.

رخامی **ruhâmî** *F. s.* mermerden, mermerden yapılmış.

رخاوت **rehâvet** *A. a.* gevşeklik.

رخت **raht** *F. a.* 1 giyim kuşam ve kullanılan çeşitli eşya: *r.-i arûs* "gelinin getirdiği şeyler, çeyiz" 2 bir şey yapmak, bir işi görmek için gerekli araç gereç, 3 at takımı vb. yol eşyası.

رخسار **ruhsâr,** رخساره **ruhsâre** *F. a.* 1 yanak: *gül-ruhsâr* "gül yanaklı", 2 yüz, çehre.

رخش **rahş** *A. a.* 1 hızlı giden, iyi yol alan dayanıklı ve gösterişli at.

رخش بهار **r.-i behâr** *F. a.* bahar atı, yani: bahar mevsiminde sürekli esen ve havayı bulutlandıran yel.

رخش غیرت **r.-i ğayret** *F. a.* gayret atı, yani: çabayı sürekli ve verimli kılan, amaca ulaştırıcı istek ve kararlılık.

رخشا **rahşâ,** رخشان **rahşân** *F. s.* parlak.

رخشنده **rahşende** *F. s.* parıldayıcı, parıl parıl parlayan (nesne).

رخصت **ruhsat** *A. a.* izin.

رخنه **rahne** *F. a.* 1 yarık, gedik, yırtık, 2 zarar, kayıp.

رخنه دار **r.-dâr** *F. s.* zarar görmüş, kayba uğramış.

رخیص **rahîs** *A. s.* 1 ucuz, 2 yumuşak (kumaş, giysi vb.), 3 birden ölüm.

رد **red(d)** *A. a.* -i geri çevirme, karşılık verme.

رد کلام **r.-i kelâm** *F. a.* söylenen sözü kabul etmeyip geri çevirme.

رد سلام **r.-i selâm** *F. a.* selâma karşılık verme.

رداء ردا **ridâ'**, ردا **ridâ** *A. a.* 1 belden yukarıyı örten giysi, 2 omuzlara atılan enli ve uzun kumaş, şal.

رذائت **redâet** *A. a.* kötülük.

ردیّ **redî'** *A. s.* kötü, bayağı, değersiz (nesne): *ridâ-yi redî'* "kötü üst giysisi/hırka"

ردیف **redîf** *A. a.* 1 birinin ardı sıra giden, arkadan gelen kimse, 2 eskiden bir askerî sınıf, yedek asker, 3 *ed.* beyit sonlarında kafiyeden sonra tekrarlanan aynı anlamdaki kelime/ek.

رذالت **rezâlet** *A. a.* insanın değerini düşürücü, başkalarını rahatsız eden, toplumca çirkin görülen hâl ve davranışlar.

رذائل **rezâil** *A. ç. a.* kötü huylar ve hâller; *bk.* رذیله **rezîle.**

رذلاء رذلا **rüzelâ'**, رذلا **rüzelâ** *A. ç. a.* reziller; *bk.* رذیل **rezîl.**

رذیل **rezîl** *A. a.* bayağı, soysuz, aşağılık, namussuz kimse.

رز **rez** *F. a.* 1 üzüm kütüğü, asma, 2 üzüm: *duhter-i rez* "üzüm kızı, yani: şarap".

رزاق **Rezzâk** *A. a.* bütün yarattıklarının rızkını veren Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

رزانت **rezânet** *A. a.* ağırlık, ağır başlılık, oturaklılık.

رزق **rızk** *A. a.* (*T. k. dili:* **rızık**) azık, besin, yiyecek içecek türünden besleyici şeyler.

رزم **rezm** *F. a.* savaş.

رزمی **rezmî** *F. a.* savaşçı, savaş eri.

رزنه رازیانج **rezene** *T. a. bk.* **râzyânec.**

رزه **rezze** *A. a.* (*T. k. dili* **reze**) 1 menteşe, 2 ufak çengel, 3 kapıyı kapalı tutmaya yarayan yay.

رزین **rezîn** *A. s.* ağır, sağlam, yerinde, güçlü: *re'y-i rezîn* "sağlam görüş".

رس **-res** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) koşan, giden, erişen, ulaşan, yetişen: *dest-res* "eli erişen", *müjde-res* "müjdeci, bir müjdeyi vermek üzere giden/koşan", *feryâd-res* "yardım isteyenin yardımına koşucu", *meded-res* "yardıma koşan".

رسا **-resâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 erişen, 2 eriştiren: *müjde-resâ* "müjde eriştiren".

رسالت **risâlet** *A. a.* 1 elçilik, 2 peygamberlik.

رساله **risâle** *T. a.* küçük kitap, kitapçık.

رسام **ressâm** *A. a.* resim yapan, resim sanatçısı.

رسان **-resân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 getiren, 2 götüren, eriştiren, ulaştıran: *şeref-resân* şeref getiren/eriştiren.

رسانه **resâne** *F.* özlem, hasret.

رسانه خوار **r.-hor** *F. s.* özlem çekici (kimse).

رسائل **resâil** *A. ç. a.* risaleler; *bk.* رساله **risâle.**

رستاخیز رستخیز **rüstâhîz**, **rüstehîz** *F. a.* kıyamet.

رستاق **rüstâk** *A. a.* köy, çiftlik.

رستکار **restgâr** *F. s.* kurtulan (kimse).

[1]رسته **reste** *F. s.* kurtulmuş (kimse).

[2]رسته **rüste** *F. s.* (ot, ağaç, meyve için) bitmiş, yetişmiş, büyümüş, olgunlaşmış.

رسل **rüsül** *A. ç. a.* elçiler, peygamberler; *bk.* رسول **resûl.**

رسم **resm** *A. a.* (*T. k. dili* **resim**) 1 yazma, çizme. **– etmek** yazmak, yazı ile kâğıda geçirmek. 2 iz, belirti, nişan, 3 biçim, şekil, 4 taslak, kaba çizim, 5 canlı/cansız bir şeyin, bir manzaranın kâğıt vb. üzerine elle yapılan benzeri, 6 tutulan/seçilen yol, yol yordam, gidiş, tarz, usul, 7 olagelen şey, alışkanlık, âdet, 8 merasim, tören, 9 vergi.

رسماً **resmen** *A. z.* 1 devlet adına ve yapılagelen törenle, 2 yolu yordamınca, usulüne uygun biçimde, 2 *mec.* âdet yerini bulsun diye, görünüşte.

رسمی **resmî** *F. s.* 1 devlet katıyla ilgili, 2 kanuna, kurala, yerleşik usullere ve geleneğe uygun olan.

رسن **resen** *F. a.* ip, urgan.

رسوا-ی **rüsvâ/rüsvây** *F. s.* insanların gözünde hiç değeri olmayan, düşük, pespaye, rezil (kimse).

رسوب **rüsûb** *A. a.* çöküntü, tortu.

رسوخ **rüsûh** *A. a.* 1 (manevî nitelikler için) güçlülük, sağlamlık, sarsılmazlık, 2 derin, sağlam ve güvenilir bilgi, üstatlık.

رسول **resûl** *A. a.* 1 elçi, 2 Tanrı elçisi, peygamber, 3 Hz. Muhammed.

رسوم **rüsûm** *A. ç. a.* 1 vergiler; *bk.* رسم **resm**. 2 (tekli gibi) yol yordam, edep erkân, davranış tarzı.

رسید **resîd** *F.* Aslında "erişti" anlamında bir çekimli fiildir. Eskiden maliyede bir paranın alındığını/hükümsüz kaldığını gösteren bir işaret yerine kullanılmıştır.

رسیده **resîde** *F. s.* 1 erişmiş, varmış, yetişmiş: *peyâm-i resîde* "yerine erişmiş haber", 2 (meyve için) olgunlaşmış, çağını bulmuş: *nev-resîde* "yeni yetişmiş".

رشاد **reşâd** *A. a.* doğru yolu bulup girme, Hakk'a yakınlaşma yolunda kararlı bir şekilde yol alma.

رشاش **reşâş**, رشاشه **reşâşe** *A. a.* çisinti; çok ince, toz zerreleri hâlinde yağan yağmur.

رشاشه پاش **r.-pâş** *F. s.* çisinti saçıcı.

رشته **rişte** *F. a.* iplik, ip teli: *ser-i rişte* "iplik ucu".

رشح **reşh** *A. a.* (beden) terleme, (toprak kap içinde bulunan sıvı) sızma, damla hâlinde kabın dış yüzüne çıkma.

رشحات **reşehât** *A. ç. a.* damlalar; *bk.* رشحه **reşha.**

رشحه **reşha** *A. a.* sızıntı, damla.

رشاشه پاش **r.-pâş** *F. s.* damla saçıcı (bulut).

رشحه ریز **r.-rîz** *F. s.* damla dökücü/yağdırıcı (bulut).

رشد **rüşd** *A. a.* 1 doğru yola girme, doğru yolda gitme, 2 doğru düşünme, doğru karar verme, 3 ergenlik çağına erişme.

رشك **reşk** *A. a.* kıskanma, kıskançlık, çekememezlik, haset.

رشك آور **r.-âver** *F. s.* kıskançlık doğurucu, kıskandırıcı (durum/nesne).

رشكين **r.în** *F. s.* kıskanç.

رشوت **rişvet, rüşvet** *A. a.* bir çıkar elde etmek için verilen para/hediye.

رشوتخوار **r.-hor/-hâr** *F. s.* rüşvet alan/yiyen (kimse).

رشيح **reşîh** *A. s.* ter, sızıntı, damla.

رشيد **reşîd** *A. s.* 1 doğru yolda giden (kimse), 2 akıllı, becerikli, doğru ve yerinde iş gören, ne yaptığını bilen (kimse), 3 ergen (kimse), 4 "doğru yolu gösteren, doğru yola kılavuzlayan" anlamında Yüce Tanrı'nın sıfatlarındadır.

رصاد **rassâd** *A. a.* gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını sürekli gözleyen kimse.

[1]رصاص **rassâs** *A. a.* kalaycı.

[2]رصاص **resâs** *A. a.* 1 kalay, 2 kurşun.

رصافت **resâfet** *A. a.* sağlam ve dayanıklı olma; sağlamlık, berklik, dayanıklılık.

رصانت **resânet** *A. a.* sağlamlık, dayanıklılık.

رصد **rasad** *A. a.* 1 gözünü dikip bir şeyi gözetme, 2 gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını gözleme.

رصيف **rasîf** *A. s.* dirençli, dayanıklı, sağlam (temel, bina, rıhtım vb.)

رصين **rasîn** *A. s.* dayanıklı, berk, pek, kolay yıkılmaz, sarsılmaz (duvar/temel/hisar vb.).

رضاء **rızâ,** رضا **rızâ** *A. a.* beğenme, hoş bulma, hoş karşılama, hoşnutluk.

رضاءً لله **rızâen li'llâh** *A. z.* Allah'ın rızasını kazanmak için.

رضاع **razâ', rızâ'** *A. a.* (çocuk) süt emme.

رضاعت **razâat, rizâat** *A. a. yuk. m. bk.*

رضوان **rızvân** *A. a.* 1 hoş karşılama, hoş bulma, 2 (büyük harfle) cennet kapıcısının adı.

رضى **razıye** *A.* "Hoşnut olsun, güzel bulsun" anlamında çekimli fiildir.: *razıya'llâhü anh* "Allah ondan hoşnut olsun".

رضيع **razî'** *A. a.* 1 süt kardeş, 2 süt emen çocuk, süt çocuğu.

رضيعالبان **râzîâ lebân** *A. ç. a.* iki süt kardeş, süt ikizi.

رطب **ratb** *A. a.* 1 yaş, nemli, ıslak; *zıddı:* يابس **yâbis.** 2 yumuşak.

رطب السان **ratbü'l-lisân** *A. s.* yumuşak dilli/sözlü (kimse).

رطب و يابس **r. ü yâbis** *F. a.* yaş ve kuru, yani: ilişkili ilişkisiz, saçma sapan (söz).

رطبه **ratbe** *A. a.* 1 yonca, 2 gencecik, körpe dilber.

رطل **rıtl** *A. a.* eski bir sıvı ölçüsü; yaklaşık olarak okkanın üçte biri.

رطوبت **rutûbet** *A. a.* ıslaklık, yaşlık, nem.

رطيب **ratîb** *A. s.* 1 yaş, ıslak (nesne), 2 körpe, yumuşacık (nesne)

رعاف **ruâf** *A. a. tıp* burun kanaması.

رعام **ruâm** *A. a.* 1 *tıp* (hayvanların burunlarında) iltihaplanma ve bundan ileri gelen akıntı 2 (insanda) burun içinde yaralar açılmasına yol açan hastalık.

رعايا **reâyâ** *A. ç. a.* halk, toplumu oluşturan tüm insanlar; bk; رعيه **raıyye.**

رعايت **riâyet** *A. a.* -e uyma, -e önem verme, -e saygı gösterme, -i dikkate alma, -i gözetme. **– etmek** -e uymak, -e önem vermek, -e karşı saygılı davranmak.

رعب **ru'b** *A. a.* insanı sarıp iş görmekten alıkoyan korku.

رعد **ra'd** *A. a.* gök gürültüsü.

رعد انداز **r.-endâz** *F. s.* gök gürültüsü gibi ürküntü verici ses çıkaran (nesne).

رعشه **ra'şe** *A. a.* titreme.

رعشه دار **r.-dâr** *F. s.* titreyen, titrek (nesne).

رعشه ناك **r.-nâk** *F. s. yuk. bk.*

رعنا **ra'nâ** *A. a.* salınarak yürüme. *s.* güzel, hoş, göz alıcı: *gül-i ra'nâ* "çok hoş gül".

رعونت **rüûnet** *A. a.* bönlük, bir işe yaramazlık, sünepelik, çolpalık.

رعى **ra'y** *A. a.* 1 (hayvan) otlama, 2 (hayvanı) otlatma.

رعيه **raıyye,** رعيت **raıyyet** *A. a.* bir devletin yönetimi altında yaşayanlar, tebaa, uyruk.

رعيتپرور **r.-perver** *F. s.* uyruğunu koruyan ve refah içinde yaşamaları için çalışan (hükümdar/yönetim).

رغائب **reğâib** *A. ç. a.* 1 aşırı istek gösterilen şeyler; *bk.* رغيبه **rağîbe.** 2 çok miktarda bağışlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

رغبت **rağbet** *A. a.* güçlü bir eğilimle dileme, aşırı istek gösterme.

رغم **rağm** *A. a.* hoşa gitmeyecek ve kötü görülecek bir işi ve eylemi birine nisbet olsun diye bilerek yapma/birinin hoşlanmayacağı, çirkin göreceği bir işi inadına işleme.

رغماً **r.en** *A. z.* inadına, nisbet olsun diye.

رف **ref(f)** *A. a.* (*T. k. dili:* راف **raf**) üzerine öte beri koymak için duvara/dolaba tutturulmuş/yerleştirilmiş uzun enlice düz tahta.

رفاقت **refâkat** *A. a.* yoldaşlık, yol arkadaşlığı.

رفاه **refâh** *A. a.* bolluk, bolluk içinde olma, darlık çekmeden kolay ve sıkıntısız bir hayat sürme.

رفاهت **refâhet** *A. a. yuk. m. bk.*

رفاهيت **refâhiyyet** *A. a. yuk. m. bk.*

رفت **reft** *F. a.* gitme. Tek başına kullanılmaz, "gelme" anlamındaki **âmed** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *âmed ü reft* "gelip gitme".

رفتار **reftâr** *F. a.* 1 yürüme, 2 edalı edalı, salınarak yürüme

رفته **refte** *F.* 1 gitmiş, 2 gidilmiş: *nârefte* "kimsenin gitmediği, gidilmemiş (yer/yol)".

رفته رفته **r. r** *F. z.* git gide, gide gide, yavaş yavaş.

رفرف **refref,** رفرفه **refrefe** *A. a.* 1 perdelik ve döşemelik yeşil renkli kumaş, 2 ince kumaş, 3 perde, etek vb. kenarlarından sarkan kısım, saçak, 4 döşek, 5 kuşu çok, ağaçlı, yeşillikle kaplı yer, 6 dalları salkım salkım sarkan ağaç.

رفض **rafz,** رفض **refaz** *A. a.* 1 bırakmak, doğru yoldan çıkmak, sapıtmak, 2 Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd'i terk edenlerin yoluna uymak, râfizîlere katılmak.

رفع **ref'** *A. a.* 1 -i yukarı kaldırma, -i yükselteme: *r.-i sadâ* "sesini yükseltme, bağırma", 2 ortadan kaldırma, sona erdirme, giderme: *r.-i nizâ'* "çekişmeyi sona erdirme". 3 *dilb.* Arapçada bir kelimenin sonundaki ünsüz sesi *-ü* ve *-ün* olarak seslendirme.

رفعت **rif'at** *A. a.* (manevî bakımdan) yükseklik, yücelik.

رفق **rıfk** *A. a.* yavaşlık, yumuşaklık, tatlılık.

رفقاء **rüfekâ'**, رفقا **rüfekâ** *A. ç. a.* yoldaşlar, arkadaşlar; *bk.* رفيق **refîk.**

رفو **refû** *F. a.* yama, örgü.

رفوكر **r.ger** *F. a.* yamacı, yamayıcı, örücü.

رفيع **refî'** *A. s.* yüksek, yüce: *refîu'l-kadr* "çok değerli, değeri pek yüksek (kimse)".

رفيق **refîk** *A. s.* yoldaş, arkadaş.

[1]رق **rak(k)** *A. a.* üzerine yazı yazılan ince deri, tirşe.

[2]رق **rık(k)** *A. a.* 1 kulluk, kölelik, 2 kul, köle.

رقاب **rikâb** *A. a.* boyunlar; *bk.* رقبه **rakabe.**

رقابت **rekâbet** *T. a.* kendi isteği, amacı ve çıkarı uğruna başka-larıyla yarışma/çekişme.

رقاص **rakkâs** *A. a.* 1 raks eden, çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynayan, köçek, 2 saat sarkacı.

رقباء **rukabâ'** *A. ç. a.* rakipler; *bk.* رقيب **rakîb.**

رقبه **rakabe** *A. a.* 1 ense kökü, boyun, 2 kul, erkek/kadın köle.

رقت **rıkkat** *A. a.* 1 (kâğıt vb. için) incelik, 2 (kalp/gönül/söz vb. için) yumuşaklık, duygusallık, hoşluk, güzellik: *r.-i kalp* "kalp yumuşaklığı, yumuşak kalplilik".

رقت آميز **r.-âmîz** *F. s.* acınacak, üzüntü duyulacak, kalbe acı verecek (davranış/durum).

رقص **raks** *A. a.* çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynama.

رقس كنان **r.-künân** *F. z.* oynayarak, raks ede ede.

رقصان **raksân** *F. s.* raks eden, oynayan.

رقعه **ruk'a** *A. a.* 1 üzerine yazı yazılacak kâğıt/deri parçası, 2 yazı.

رقم **rakam** *A. a.* 1 sayıları gösteren işaretlerden her biri. – **eylemek** saymak, 2 harf.

رقمزده **r.-zede** *F. a.* ve *s.* yazılmış, yazı ile kaydedilmiş.

رقمزن **r.-zen** *F. a.* yazıcı.

رقيب **rakîb** *A. a.* 1 başkasının başarısını ve çıkarını engelleyerek kendi başarı ve çıkarı için çalışan, istediğini elde etmek için başkasıyla yarışan/başkasına engel olan kimse, 2 "koruyucu, görüp gözetici" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

رقيت **rıkkıyyet** *A. a.* kulluk, kölelik hâli.

رقيق **rakîk** *A. s.* 1 ince: *rişte-i rakîk* "ince iplik", 2 yufka, kırılgan, duygulu: *rakîku'l-kalp* "yufka yürekli".

رقيمه **rakîme** *A. a.* yazılı (kâğıt, mektup vb.).

رقيه **rukye** *A. a.* üfürükçülerin okudukları dualar, yaptıkları efsunlar, tılsımlar.

رقيه خوان **r.-hân** *F. a.* üfürükçü, afsuncu.

رك **reg** *F. a.* 1 damar: *r.-i cân* "can damarı, şah damarı", 2 soy: *bed-reg* "soyu bozuk, kötü soylu (kimse)".

ركزن **r.-zen** *F. a.* kan alıcı, hacamatçı/doktor.

ركاب **rikâb** *A. a.* 1 üzengi, 2 kat, huzur: *rikâb-i hümâyûn* "kutlu kat".

ركابدار **r.dâr** *F. a.* 1 hükümdarlar ata binerken üzengileri tutan has ahır görevlisi.

ركاكت **rekâket** *A. a.* 1 bozukluk, çarpıklık: *r.-i tab'* "huy bozukluğu", 2 (dil için) tutukluk: *r.-i lisân* "dil tutukluğu, konuşma zorluğu".

رکبه **rükbe** *A. a.* diz, diz kapağı.

رکز **rekz** *A. a.* -i yere saplama, -i yere saplayıp dikme.

رکعت **rek'at** *A. a.* namazda, bedeni belden bükerek yere paralel duruma getirme hareketi olan ve ayağa kalkıp dikilmekle bütünlenen hareketler bütününün her biri

رکعتین **rek'ateyn** *A. ç. a.* iki rek'at.

رکعات **rekeât** *A. ç. a.* rek'atler; *bk.* رکعت **rek'at.**

رکن **rükn** *A. a.* 1 temel, dayanak, esas, 2 bulunduğu mevki ve makam yönünden güçlü, sözü geçerli kimse, 3 *ask.* kurmay.

رکوب **rükûb** *A. a.* (ata/gemiye vb.) binme.

رکود **rükûd** *A. a.* (hava, deniz vb. için) durgunluk.

رکوع **rükû'** *A. a.* namazda elleri diz kapaklarına dayayıp beli bükerek bedeni yere paralel duruma getirme hareketi.

رکیك **rekîk** *A. s.* 1 bozuk, kusurlu, yanlış: *nazm-i rekîk* "bozuk, kusurlu nazım", 2 tutuk: *rekîkü'l-lisân* "tutuk dilli, kekeme"

رکین **rekîn** *A. s.* 1 yüksek, yüce, 2 ölçülü, ağırbaşlı, oturaklı (kimse).

[1]رم **rem** *F. a.* ürkme. Tek başına kullanılmaz, kimi birleşik yapılarda görülür.

رمکرده **r.-kerde** *F. s.* ürkmüş (hayvan): *esb-i rem-kerde* "ürkmüş at".

[2]رم **rim(m)** *A. a.* çürümüş kemik.

رماح **rimâh** *A. ç. a.* mızraklar; *bk.* رمح **rumh.**

رماد **remâd** *A. a.* kül.

رمادی **remâdî** *T. s.* kül renginde, kül renkli.

[1]رمال **remmâl** *A. a.* remilci. Eskiden kum üzerine birtakım şekiller yapıp gizli/gelecekle ilgili şeyleri gördüğünü ileri süren kimse.

[2]رمال **rimâl** *A. ç. a.* kumlar; *bk.* رمل **reml.**

رمان **rümmân** *A. a.* nar.

رمانی **rümmânî** *F. s.* nar çiçeği renginde.

رمح **rumh** *A. a.* 1 mızrak, 2 *mec.* yoksulluk.

رمد **remed** *A. a.* göz ağrısı, göz kapağı iltihabı.

رمز **remz** *A. a.* isteğini gizli yoldan, birtakım işaretlerle/anlamı kapalı sözlerle bildirme/anlatma.

رمز آشنا **r.-âşnâ** *F. s.* anlamı kapalı sözlerle/işaretlerle ne demek istendiğini bilen/anlayan kimse.

رمز شناس **r.-şinâs** *F. s. yuk. m. bk.*

رمص **ramas** *A. a.* çapak.

رمضان **Ramazân** *A. a.* ay takviminin dokuzuncu ayı, oruç tutulan ayın adı.

رمق **ramak** *A. a.* ömürden kalan süre, *z.* (bir şeyin gerçekleşmesi için kalan) pek az süre. **– kalmak** pek az kalmak.

[1]رمل **remel** *A. a. ed.* mısraları 4 *fâilâtün* parçasından oluşan ana aruz kalıbı. Değişik vezinleri vardır.

[2]رمل **reml** *A. a.* 1 kum, 2 kum üzerinde oluşan birtakım noktalar ve çizgilerden gelecekle ilgili bilgiler verme/sonuçlar çıkarma bilgisi/iddiası.

رمنده **remende** *F. s.* ürkek.

رمه **reme** *F. a.* sürü.

رموز **rümûz** *A. ç. a.* remizler; *bk.* رمز **remz.**

رمیده **remîde** *F. s.* ürkmüş (kimse/hayvan).

رمیم **remîm** *A. s.* çürümüş, çürük. Çoklukla kemiği vasıflayıcı olarak kullanılır.

رنج **renc** *F. a.* 1 hastalık, 2 sıkıntı, acı, ıstırap: *r.-i derûn* "iç sıkıntısı", *r.-i firâk* "ayrılık acısı".

رنجبر **r.-ber** *F. a.* 1 tarım işçisi, 2 yapı işçisi.

رنجش **renciş** *F. a.* 1 inciniş, sızlanış, 2 sıkıntı, keyifsizlik: *r.-i humâr* "şarabın etkisi geçtiken sonraki baş ağrısının verdiği keyifsizlik"

رنجه **rence** *F. s.* 1 keyifsiz, hasta, 2 üzüntülü, kederli. *a.* sıkıntı, eziyet.

رنجور **rencûr** *F. s.* 1 hasta, keyifsiz, 2 üzüntülü, dertli, kederli.

رنجوری **rencûrî** *F. a.* 1 hastalık, keyifsizlik, 2 üzüntülü olma hâli.

رنجیده **rencîde** *F. s.* incinmiş, üzüntülü, kederli, 2 rahatsız, keyfi kaçmış. – **olmak** rahatsız olmak.

رنده **rende** *F. a.* 1 havuç, patates, soğan, peynir vb. şeyleri ince, küçük parçalara ayırmaya yarayan mutfak aracı, 2 marangozların tahta yüzeylerini temizlemek, düzlemek ve pürüzsüz duruma getirmek için kullandıkları araç.

رندیده **rendîde** *F. s.* 1 ufak parçalara bölünmüş (nesne), 2 düzeltilmiş (tahta vb.).

رنك **reng** *F. a.* 1 cisimlerden yansıyan ışığın gözde meydana getirdiği duyum, 2 bir cismi başka bir cisimden ayırıcı görünüş niteliği, 2 boyanın görünüşündeki nitelik, 3 boya. – **vermek** boyamak, -i boya sürerek renkli hâle getirmek. – **vermemek** (bir konuda) bildiğini gizlemek. 4 nitelik. 5 hile, göz boyacılık: – **etmek** hile yapmak, 6 yol, gidiş, tarz.

رنك آور **r.-âver** *F. s.* göz boyacı, hilekâr (kimse).

رنكارنك **r.âreng** *F. s.* çeşit çeşit renklerle boyanmış, türlü renkleri olan (nesne).

رنك آمیز **r.-âmîz** *F. s.* karışık renkli, rengi çeşitli ve değişik tonlarda olan (nesne).

رنكین **r.în** *F. s.* 1 boyalı, renkli, 2 güzel, beğenilen, göze ve gönle hoş gelen (nesne/görünüş).

رنین **renîn** *A. a.* (hayvan için) bağırma, haykırma, anırma, inleme.

رو[1] **-rev** *F.* s (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) giden, yürüyen: *âheste-rev* yavaş yürüyen, *pîş-rev* "1 önde giden, ileride yürüyen, 2 *mus.* Türk müziğinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli ve dört tekrarlı parça", *tîz-rev* "çabuk yürüyen", *râh-rev, reh-rev* "yol alan, yolda giden, yola koyulmuş, *kalem-rev* "bir hükümdarın egemenliği altında bulunan yer/ülke".

رو **rû** *F. a. yüz; bk.* روی **rûy.**

رو برو **r. be-rû** *F. z.* yüz yüze.

روپوش **r.-pûş** *F. a.* 1 yüz örtüsü, peçe, 2 yüzünü örtücü.

روكردان **r.-gerdân** *F. s.* yüz döndüren, yüz çeviren (kimse).

رومال **r.-mâl** *F. s.* yüz sürücü (kimse).

رونما **r.-nümâ** *F. s.* yüz gösterici, ortaya çıkıcı, görünücü (kimse/nesne)

رونمون **r.-nümûn** *F. s. yuk. m. bk.*

روا **revâ** *F. s.* uygun, yerinde, yaraşır. – **görmek** uygun bulmak: *nâ-revâ* "uygun ve yerinde olmayan".

روابط **revâbıt** *A. ç. a.* ilişkiler, bağlar; *bk.* رابطه **râbıta.**

روات **rüvât** *A. ç. a.* söyleyenler, aktaranlar; *bk.* راوی **râvî.**

رواتب **revâtib** *A. ç. a.* aylıklar, maaşlar; *bk.* راتبه **râtibe.**

رواج **revâc** *A. a.* sürüm, geçerlik, değer. – **vermek** sürümlü olmasını, değerli tutulmasını sağlamak.

رواح **revâh** *A. a.* 1 güneşin gün ortasından sonra batıya yönelmeye başlamasından itibaren akşama kadar olan zaman, 2 akşam, güneş battıktan sonraki vakit: *sabâh u revâh* "öğleden önceki ve öğleden sonraki vakitler".

روافض **revâfız** *A. ç. a.* Şiiliğin bir kolu olan Râfıza'ya mensup olanlar; *bk.* رافضه **râfıza.**

رواق **rivâk, rüvâk** *A. a.* 1 tenteye benzeyen ev, oba, 2 üstü kapalı, önü açık yer, sundurma, saçak altı, kemer altı.

رواقیون **revâkıyyûn** *A. ç. a. fels.* eski Yunan filozoflarından bir bölüğüne verilen ad. Bir saçak altında toplanıp tartıştıklarından bu adla anılmışlardır, başkanları Zenon'dur.

روان **revân** *F. s.* yürüyen, yürüyücü: *serv-i revân* "yürüyen selvi". 2 akıcı, akıp giden: *âb-i revân* "akıp giden su, akarsu", *reh-revân* "yolcu, yolda giden". *a.* can, ruh: *rûh-ı revân* "yürüyen ruh".

روانبخش, روانبخشا **r.-bahş, r.-bahşâ** *F. s.* can bağışlayıcı, diriltici.

روانه **revâne** *F. a.* yola koyulan, yürüyen, giden. – **olmak** yola koyulmak, gitmek.

روانی **revânî** *F. a.* irmik ve yumurta ile yapılan, pişip kızardıktan sonra üzerine şerbet dökülen bir tür tatlı.

رواهی **revâhî** *A. ç. a.* bal arıları; *bk.* راهیه **râhıye.**

روایت **rivâyet** *A. a.* 1 bir haberi/bir sözü nakletme, bir olay hakkında bilgi aktarma, 2 söylenti.

روایح **revâyıh** *A. ç. a.* güzel kokular; *bk.* رایحه **râyiha.**

روباه **rûbâh,** روبه **rûbeh** *F. a.* tilki.

[1]روح **revh** *A. a.* 1 sağlık ve esenlik, baş ve gönül dinçliği, iç açıklığı, huzur, 2 hafif hafif esen serin yelin insan bedenine verdiği hoşluk, ferahlık: *r.-i sabâ* "tan yelinin bedene verdiği ferahlık".

روح روح **r.-ı rûh** *F. a.* can sağlığı, iç açıklığı.

روح و ریحان **r. u reyhân** *F. a.* huzur ve azık.

[2]روح **rûh** *A. a.* 1 canlı varlıklarda dirlik içinde bulunmayı sağlayan güç, can, 2 *tas.* insanı iyiliğe ve güzelliğe yönlendiren güç, 3 kimi bitkilerden ve başka nesnelerden kimyasal işlemlerle elde edilen etkili madde.

[1]روحانی **revhânî** *F. s.* hoş, güzel, gönül açıcı (yer): *cây-i revhânî* "gönül açıcı yer".

[2]روحانی **rûhânî** *F. s.* ruhla ilgili ve ilişkili; *zıddı:* جسمانی **cismânî.**

رود **rûd** *F. a.* 1 ırmak, akarsu, 2 bir tür çalgı, 3 saz kirişi/teli.

روده **rûde** *F. a.* bağırsak.

روز **rûz** *F. a.* gün, gündüz.

روز افزون **r.-efzûn** *F. s.* günden güne çoğalan.

روز بروز **r. be-rûz** *F. z.* günden güne.

روز حساب **r.-i hısâb** *F. a.* kıyamet.

روز مره **r.-merre** her günkü, günlük.

روزنامچه **r.-nâmçe** *F. a.* 1 günlük hesapların, gelir ve giderlerin kaydedildiği yevmiye defteri, 2 günlük olayların yazıldığı küçük defter, günlük, 3 eskiden maliyenin iki büyük dairesinin adı: *rûznâmçe-i evvel, rûz-nâmçe-i sânî.*

روزنامه **r.-nâme** *F. a.* günlük defter, günlük gelir ve giderlerle olayların kaydedildiği küçük defter.

روزانه **rûzâne** *F. a.* yevmiye, gündelik.

روزن **revzen** *F. a.* pencere.

روزنه **revzene** *F. a.* pencere kanadı.

روزه **rûze** *F. a.* oruç.

روزه دار **r.-dâr** *F. s.* oruçlu (kimse).

روزی **rûzî** *F. a.* yiyecek, azık, geçimlik, kısmet, rızık.

روزی خوار **r.-hor** *F. a.* kısmetini yiyen varlık, canlı yaratık.

روزی دار **r.-dâr** *F. a.* gündelikçi.

روزی رسان **r.-resân** *F. s.* yarattıklarını besleyen, rızık veren (Yüce Tanrı).

روزینه **rûzîne** *F. a.* gündelik, yevmiye.

رؤس **rüûs** *A. a.* 1 başlar; *bk.* رأس **re's.** 2 (tekli gibi) küçük rütbe verildiğini bildiren sadrazamlık yazısı.

رؤساء **rüesâ'**, رؤسا **rüesâ** *A. ç. a.* başkanlar, reisler; *bk.* رئيس **reîs.**

روسپی **rûspî** *F. a.* (*T. k. dili* **orospu**) kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

روستا **rûstâ** *F. a.* köy.

روستایی **rûstâyî** *F. a.* köylü, çiftçi.

روش **reviş** *F. a.* tutum, gidiş yol, tarz.

روش ساده **r.-i sâde** *F. a.* gösterişsiz tutum.

روشن **rûşen** *F. s.* 1 aydın, ışıklı, parlak.

روشن دل **r.-dil** *F. a.* ve *s.* gönlü ışıklı, içi aydınlanmış, tanrısal sırları bilen, ârif.

روشن ضمیر **r.-zamîr** *F. a.* ve *s. yuk. bk.*

روشنگیر **r.-gîr** *F. a.* cilâcı. *s.* belli, açık, apaçık.

روشن بیان **r.-beyân** *F. s.* sözü açık, dediği anlaşılır (kimse).

روشنا **rûşenâ** *F. s. yuk. m. bk.*

روضه **ravza** *A. a.* içinde bol su kaynağı bulunan ağaçlık yeşil alan, bağ, bahçe.

روضهٔ رضوان **r-i rıdvân** *F. a.* cennet.

روضهٔ مطهره **r.-i mutahhere** *F. a.* Hz. Peygamber'in Medine'de bulunan kabri.

روغن **revğan** *F. a.* (*T. k. dili* **ruğan**) yağ.

روغنین **r.în** *F. a.* 1 hamuru tereyağıyla yoğrulmuş ekmek/gözleme. 2 *T.* tereyağlı hamurdan yapılmış "kadı lokması" denilen tatlı.

روغنی **revğanî** *T. s.* tere yağında kızartılmış (yiyecek). *a.* 1 yağcı, 2 hamuru tere yağıyla yoğrulmuş çörek, poğaça, 3 *T.* üstü yağ gibi kaygan, parlak siyah deri.

رؤف **Reûf** *A. s.* pek acıyıp esirgeyici (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

رونده **revende** *F. s.* giden. Daha çok anlamca zıddı olan **âyende** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *âyende vü revende* "gelen giden".

رونق **revnak** *A. a.* parlaklık, dirilik, hoşluk, canlılık: *r.-ı şebâbet* "gençlik canlılığı/parlaklığı".

روی **revî** *F. a. ed.* kafiyenin son asıl harfi olan/son asıl harfi yerinde bulunan harf.

[1]روی **rûy** *F. a.* yüz, çehre: *r.-i zemîn* "yeryüzü".

[2]روی **rûy** *F.* tunç.

روین **rûyîn** *F. s.* tunçtan, tunçtan yapılmış.

روین تن **r.-ten** *F. s.* tunç bedenli. İsfendiyar'ın lakabıdır.

رؤیا **rü'yâ** *A. a.* düş.

رویت **reviyyet** *A. a.* doğru ve yerinde, gereği gibi düşünmek.

رؤیت **rü'yet** *A. a.* 1 görme: *r.-i hilâl* "hilâli görme", 2 (dava için) bakma.

ره **reh** *F. a.* yol

رهبر **r.-ber** *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

رهپیما **r.-peymâ** *F. s.* yol ölçücü, yani: yol alıcı, yolda yürüyüp gidici (kimse/deve/kafile).

رهرو **r.-rev** *F. a.* yola giden, yol alan, yolcu.

رهزن **r.-zen** *F. a.* yol kesici, haydut.

رهگذار **r.-güzâr**, رهگذر **r.-güzer** *F. a.* yol boyu, yol geçen yer/yolun geçtiği yer.

رهنما **r.-nümâ** *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

رهنمون **r.-nümûn** *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

رهنورد **r.-neverd** *F. s.* yol alan, yolda ilerleyen (kimse).

رهیاب **r.-yâb** *F. s.* yol bulan, amacına ulaşan (kimse).

رها **rehâ**, رهایی **rehâyî** *A. a.* kurtulma.

رهابنه **rehâbine**, رهابین **rehâbîn** *A. ç. a.* papazlar; *bk.* رهبان **rühbân.**

رهب **rehb** *A. a.* korku. Daha çok aynı anlamdaki **hirâs** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rehb ü hirâs.*

رهبان **rühbân** *A. ç. a.* papazlar; *bk.* راهب **râhib.**

رهبانیت **rehbâniyyet**, **rühbâniyyet** *A. a.* papazlık, Hristiyan din adamlığı.

رهبت **rehbet** *A. a.* aşırı korkma, yılgınlık gösterme; *zıddı:* رغبت **rağbet.**

رهن **rehn** *A. a.* (*T. k. dili* **rehin**) ödünç alınan para ve eşyaya karşı verilen şey, tutu.

رهن **rühün**, رهون **rühûn** *A. a.* rehinler; *bk.* رهن **rehn.**

رهین **rehîn** *A. a.* ödünç alınan paraya/eşyaya karşılık olarak verilen şey.

رهینه **rehîne** *A. a. yuk. m. bk.*

ریاء **riyâ'**, ریا **riyâ** *A. a.* (bir kimse) kendini taşımadığı niteliklerle gösterme/sahte kılığa bürünme ve yapma tavırlar içinde görünme, iki yüzlülük.

ریاکار **r.kâr** *F. s.* iki yüzlü (kimse).

ریاح **riyâh** *A. ç. a.* yeller; *bk.* ریح **rîh.**

ریاحین **reyâhîn** *A. ç. a.* fesleğenler; *bk.* ریحان **reyhân.**

ریاست **riyâset** *A. a.* bir topluluğa baş olma, başkanlık, önderlik, reislik.

ریاض **riyâz** *A. ç. a.* bahçeler; *bk.* روضه **ravza.**

ریاضت **riyâzat** *A. a.* nefsin isteklerini yerine getirmeme, her türlü dünya lezzetinden el çekme ve azla yetinerek yaşama.

ریاضی **riyâzî** *F. s.* matematikle ilgili.

ریان **reyyân** *A. s.* suya kanmış.

ریب **reyb** *A. a.* 1 şüphe: *bilâ-reyb* "şüphesiz". 2 felâket: *r.-i menûn* "zamanın başa getirdiği felâket".

ریتین **rieteyn** *A. ç. a.* iki ak ciğer, yani: ak ciğerin sağ ve sol parçaları.

ریچال **rîçâl** *F. a.* (*T. k. dili*: **reçel**); *bk.* رچل **reçel.**

ریح **rîh** *A. a.* yel, esinti, rüzgâr.

ریح جنوبی **r.-i cenûbî** *F. a.* güney rüzgârı, lodos.

ریح شمالی **r.-i şimâlî** *F. a.* kuzey rüzgârı, poyraz.

ریح طیار **r.-i tayyâr** *F. a.* eklem ve adale ağrısı, romatizma.

ریحان **reyhân** *A. a.* 1 fesleğen, 2 azık, rızık.

ریحانه **reyhâne** *A. a.* bir demet fesleğen.

ریختم **rîhtım** *F. a.* deniz ve nehir kenarında, önü birbirine kenetli taşlarla döşenmiş, arkası moloz ve toprakla doldurulup düzeltilerek gemilerin yanaşmasına elverişli duruma getirilmiş set.

ریخته **rîhte** *F. s.* dökülmüş, akıtılmış.

ریز **-rîz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dökücü: *eşk-rîz* "gözyaşı dökücü", *hûn-rîz* "kan dökücü".

ریزان **rîzân** *F. s.* aşağıya doğru akan, dökülen: *eşk-i rîzân* "akan gözyaşı".

ریزش **rîziş** *F. a.* akış, dökülüş.

ریزه **rîze** *F. a.* kırıntı, döküntü: *r.-i elmâs* "elmas kırıntıları".

ریزه خوار **r.-hor** *F.* kırıntı yeyici, yani: yoksul.

ریزهٔ سیمین **r.-i sîmîn** *F. a.* gümüş kırıntısı, yani: yıldızlar.

ریسمان **rîsmân** *F. a.* ip, urgan.

[1]ریش **rîş** *F. a.* yara: *dil-rîş* "gönlü yaralı".

[2]ریش **rîş** *F. a.* sakal.

ریشبز **r.-büz** *F. a.* ve *s.* keçi sakallı.

ریشخند **r.-hand** *F. a.* sakala gülme, *yani:* bıyık altından gülme.

ریشه **rîşe** *F. a.* 1 saçak, püskül, 2 bitki köklerindeki lif gibi ince ve uzun parçalar.

ریعان **rey'ân, reyeân** *A. a.* 1 her şeyin ilk çağı, körpelik, tazelik: *rey'ân-i şebâb* "gençlik çağı", 2 bereketli olma, bol olma, bolluk.

ریگ **rîg** *F. a.* toz halinde ince kum. Eskiden kurutma tozu olarak yazının üzerine serpilirdi.

ریم **rîm** *F. a.* pislik, bok.

ریم آهن **r.-i âhen** *F. a.* demir boku.

ریمه **rîme** *F. a.* çapak.

ریه **rie** *A. a.* akciğer.

رئیس **reîs** *A. a.* baş, başkan, önder, 2 bir topluluğu oluşturan üyelerin başı, 3 gemi kaptanı.

ز Z

ز Osmanlı Türkçesi alfbesinin on üçüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 7'dir. Gövdesi ر harfine benzediğinden ondan ayırmak için "noktalı" anlamında "mu'cem" sıfatıyla vasıflandırılmıştır.

[1]زا **zâ** *F.s. bk.* زای **zây.**

زاء **zâ'**, زا **zâ**[2] *A. a.* ز harfinin adı.

زاج **zâc** *A. a.* (*T. k. dili:* صاچ **sac**) kükürtle demir birleşiminden oluşan bir madde.

زاج قبریس **z.-i Kıbrîs** *F. a.* (*T.* **saçıkıbrıs**) yeşile çalar mavi renkte, kimi deri ve göz hastalıkları ile bitki hastalıklarında, daha çok da bağcılıkta kullanılan bir tuz, göz taşı, bakır sülfat.

زاجر **zâcir** *A. s.* engelleyici, alıkoyucu, yasaklayıcı (kimse /nesne).

زاحف **zâhıf** *A. a.* sürünerek yürüyen, sürüngen (hayvan).

زاخر **zâhır** *A. s.* (deniz için) taşkın, coşkun, kabarmış.

[1]زاد **zâd** *A. a.* 1 azık, yiyecek, 2 yol azığı, kumanya.

[2]زاد **zâd** *F. s.* doğmuş, -den doğma, -den olma. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik ad ve sıfatlarda yer alır: *perî-zâd* "periden olma", *hâne-zâd* "-in evinde doğmuş", *mâder-zâd* "1 anadan doğma, 2 doğuştan olan/gelen" "*nev-zâd* "yeni doğmuş".

زاد **zâde** *A.* "Artsın, çoğalsın" anlamında bir çekimli fiildir, kimi dua sözlerinde geçer: *Zâde umruhû* "Ömrü artsın".

زادکان **zâdegân** *F. ç. a.* soylular.

زاده **zâde** *F. s.* 1 doğmuş, -den doğma/olma: *merdüm-zâde* "insandan doğmuş, insan oğlu", *halâl-zâde* "meşru birleşmeden doğmuş", *harâm-zâde* "piç, zina çocuğu". *a.* 1 oğul: *şeh-zâde* "padişah oğlu". 2 *mec.* ürün, verim, mahsul: *zâde-i tab'* "yaradılış ürünü".

[1]زار **zâr** *F. takı* Adlara eklenir, yer adları yapar, Türkçenin **-lik** ekine karşılıktır: *çemenzâr* "yeşillik, çemenlik", *gülzâr* "güllük, gül bahçesi", *lâlezâr* "lâlelik, lâle bahçesi".

[2]زار **zâr** *F. s.* inleyen, inleyici: *âşık-ı zâr* "inleyen âşık", *dil-i zâr* "inleyen gönül".

[3]زار **zâr** *F. s.* 1 arık, çelimsiz, ince: *cism-i zâr* "arık beden", 2 ince perde, örtü; insan bedeninde iç uzuvların üzerindeki ince deri, kimi meyve ve sebzelerde katlar, taneler vb. arasındaki pek ince örtü.

زارع **zâri'** *A. a.* tohum atan, tahıl ürünü yetiştiren köylü, çiftçi.

زاری **zârî** *F. a.* ağlayap sızlanma.

زاغ **zâğ** *F. a.* karga.

زاکی **zâkî** *A. s.* 1 temiz, arı duru, kir bulaşmamış, kire/pisliğe bulaşmamış (kimse), 2 katışıksız, saf, halis (nesne).

زال **zâl** *F. s.* 1 yaşlı, ak sakallı, kocamış, ihtiyar (erkel), 2 İranlı ünlü savaşçı Rüstem'in babasının adı.

زامر **zâmir** *A. a.* nefesli saz sanatçısı, neyzen.

زامله **zâmile** *A. a.* 1 küçük yük, 2 yük hayvanı.

زانو **zânû** *F. a.* diz.

زانو زن **z.-zen** *F. s.* diz çöken (kimse).

زانو بزانو **z. be-zânû** *F. z.* diz dize.

زانی **zânî** *A. a.* zina yapan erkek.

زاویه **zâviye** *A. a.* 1 açı, 2 köşe, bucak, 3 tekke: *z.-nişîn* tekkede oturan.

زاهد **zâhid** *A. s.* 1 dünya ile ilgisini keserek dinin buyruklarını eksiksiz olarak yerine getiren, yasaklarından titizlikle kaçan, sürekli kulluk eden kimse, sofu, 2 ham sofu, iki yüzlü, kalp gözü kapalı, irfansız (kimse).

زاهر **zâhir** *A. s.* parlak (yıldız).

زاهق **zâhık** *A. s.* yok olucu, yok olup gidici, ortadan kaybolucu (şey).

زاهل **zâhil** *A. s.* 1 sıkıntısı sona eren, rahata kavuşan (kimse), 2 unutan, yanılan (kimse).

زائد **zâid** *A. s.* katma olan, sonradan katılan: *harf-i zâid* "Arapçada kök harfleri dışında bir kelimenin kalıbını oluşturmak için katılan harf", 2 gereksiz (nesne).

زائر **zâir** *A. s.* -i görmeye giden, -i ile görüşmeye giden (kimse).

زائل **zâil** *A. s.* yok olan, gözden kaybolan (nesne): *zıll-i zâil* "yok olan gölge".

زای **-zây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) doğuran, doğurucu: *nâdire-zây* "az görülür şey doğurucu"

زایچه **zâyiçe** *A. a.* yıldızların belli vakitlerdeki konumlarını ve görünüşlerini gösteren liste.

زباد **zebâd** *A. a.* 1 "kalye misk" denilen güzel koku, 2 misk kedisi.

زبان **zebân** *F. a.* dil: *z.-i Türkî* "Türk dili, Türkçe".

زبان دراز **z.-dirâz** *F. s.* dili uzun, ona buna dil uzatan, incitici sözler söyleyen, haddini bilmez, saygısız kimse.

زبانزد **z.-zed** *F. s.* söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın olarak kullanılan kelime /söz.

زبانه **zebâne** *F. a.* 1 terazi dili, 2 yalın, alev.

زبانه کش **z.-keş** *F. s.* yalınlı, alevli.

زبانی **zebânî** *A. a.* cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek.

[1]زبد **zebed** *A. a.* köpük.

[2]زبد **zübd** *A. a.* tereyağı.

زبده **zübde** *A. a.* öz: *z.-i kâinât* "varlığın özü, *yani:* Hz. Muhammed".

زبر **zeber** *F. a.* üst.

زبر دست **z.-dest** *F. a.* ve *s.* eli üstün, üstün gelen, üstte kalan, kazanan, yenen, galip.

زبرین **zeberîn** *F. s.* üstteki.

زبرجد **zeberced** *A. a.* açık yeşil renkte değerli bir taş.

زبور **zebûr** *A. a.* 1 kitap, yazılı şey, 2 Hz. Davud'a Tanrı katından inen kitap.

زبون **zebûn** *F. s.* güçsüz.

زبونکش **z.-küş** *F. a.* ve *s.* güçsüzü ezen, gücü zayıflara, kendini savunamayacak olanlara geçen.

زبیب **zebîb** *A. a.* 1 kuru üzüm, 2 kuru incir.

[1]زجاج **zeccâc** *A. a.* cam eşya yapan, şişeci, camcı.

[2]زجاج **zücâc**, زجاجه **zücâce** *A. a.* cam, sırça; şişe

زجر **zecr** *A. a.* gerek sesle, gerekse sessiz olarak bir şeyin yapılmasını engelleme, önleme, yasaklama.

زحاف **zihâf** *A. a. ed.* 1 aruzda vezin kalıbını oluşturan parçaların harf eklenmesiyle/düşmesiyle bozulması, 2 *T.* uzun okunması gereken ünlü sesin ölçünün istediği biçimde kısa okunması.

زحام **zihâm** *A. a.* sıkışıklık, kalabalık.

زحف **zahf** *A. a.* 1 ayaklarını sürüyerek yürüme, 2 (ordu) düşman üzerine yürüme, 3 düşman üzerine gönderilen asker.

زحل **Zühal** *A. a.* Yedi gezegenden birinin adı. Yeri altıncı gök tabakasıdır.

زحمت **zahmet** *A. a.* güçlük, zorluk, sıkıntı.

زخار **zahhâr** *A. s.* coşkun, taşkın (deniz).

زخارف **zahârif** *A. ç. a.* aldatıcı görünüşler, göz boyayıcı şeyler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

زخرف **zuhrûf** *A. a.* aldatıcı görünüş, sahte süs.

زخم **zahm** *F. a.* yara.

زخم خورده **z.-horde** *F. s.* yara yemiş, yani: yaralanmış, yaralı (insan/hayvan).

زخمناك **z.nâk** *F. s.* yaralı.

زخمين **z.în** *F. s.* yaralı.

زخمه **zahme** *F. a.* 1 telli sazlarda tele vurma aracı, tezene, mızrap, 2 üzengi kayışı.

زد **zed** *F. a.* "Vurma" anlamındadır, tek başına kullanılmaz, kimi birleşik kelimelerde görülür: *zebân-zed* "söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın kullanılan kelime/söz".

زده **zede** *F. s.* -e uğramış, başına kötü bir iş gelmiş (kimse): *âfet-zede* "yıkıma uğramış", *harîk-zede* "başına yangın felâketi gelmiş".

زر **zer** *F. a.* 1 altın, 2 altın para.

زر افشان **z.-efşân** *F. s.* 1 altın saçan/serpen.

زر اندود **z.-endûd** *F. s.* yaldızlanmış, altın suyuyla kaplanmış (nesne).

زرباف **z.-bâf** *F. a.* sırmalı kumaş dokuyan kimse.

زر بافته **z.-bâfte** *F. a. yuk. bk.*

زربفت **z.-beft** *F. a.* sırmalı kumaş.

زردوز **z.-dûz** *F. a.* 1 sırmacı, sırma yapıcı, simkeş, 2 sırmalı.

زر شناس **z.-şinâs** *F. a.* altından anlayan kimse, sarraf.

زركار **z.-kâr** *F. s.* altın işleme (nesne).

زركر **z.ger** *F. a.* kuyumcu.

زركوب **z.-kûb** *F. a.* altın dökücü, altın varak yapıcı kimse.

زركون **z.-gûn** *F. s.* altın renkli (nesne).

زرنشان **z.-nişân** *F. a.* kılıç, hançer vb. üzerine işlenen altın yazı.

زرنكار **z.-nigâr** *F. s.* altın nakışlı (nesne).

زراع **zürrâ'** *A. ç. a.* ekinciler, çiftçiler; *bk.* زارع **zârî'**.

زراعت **zirâat** *A. a.* ekincilik, çiftçilik.

زرافه **zerâfe, zerrâfe** *A. a.* (*T. h. dili:* زورناپا **zurnapa**) zürafa.

زراق **zerrâk** *A. s.* iki yüzlülüğü huy edinmiş (kimse).

زرد **zerd** *F. s.* sarı.

زردفام **z.-fâm** *F. s.* sarı renkli (nesne).

زردالو **z.-âlû** *F. a.* (*T. k. dili:* **zerdâli**) 1 küçük meyveli bir kayısı türü, 2 bu ağacın meyvesi.

زردشت **Zerdüşt** *F. a.* Mecusi.

زرده **zerde** *F. a.* pirinçle yapılan ve içine safran katılarak sarı renkli görünüm kazandırılan bir tatlı türü.

زرده‌چاو **z.çâv** (*T. k. dili:* زردهچال **zerdeçal**) köklerinden kumaş boyası olarak kullanılan boyalı bir madde çıkarılan bitki.

زرده چوب **z.-çûb** *F. a. yuk. m. bk.*

زردی **zerdî** *F. a.* sarılık.

زرع **zer'** *A. a.* 1 (tohum) ekme, saçma, 2 ekin.

زرق **zark** *A. a.* gösteriş.

زرق و ریا **z. u riyâ** *F. a.* gösteriş ve ikiyüzlülük.

زرقاء **zerkâ'**, زرقا **zerkâ** *A. a.* (dişil) yeşil gözlü kadın.

زرنیخ **zirnîh,** زرنیق **zirnîk** *F. a.* (*T. k. dili:* **zırnık**) arsenik.

زرنیخی **zirnîhî** *F. s.* zırnık renginde, acı sarı renkte olan (nesne).

زره **zirih** *F. a.* (*T. k. dili:* زرخ **zırh**) küçük madenî halkalardan örülerek yapılmış savaş elbisesi.

زروع **zürû'** *A. ç. a.* tarladaki biçilmemiş ekinler; *bk.* زرع **zer'**.

زرین **zerrîn** *F. s.* 1 altından yapılmış, 2 altın gibi sarı ve parlak.

زرین قدح **z.-kadeh** *F. a.* altın rengindeki çiçeği kadehe benzeyen, soğanlı bir bitki.

زشت **zişt** *F. s.* çirkin; *zıddı:* خوب **hûb.**

زشتی **zîştî** *F. a.* çirkinlik.

زعامت **zîâmet** *A. a.* (*T. k. dili:* **zeâmet**) bir kimseye hazine arazilerinden verilen ve kanunca belirlenmiş geliri kendisine bırakılan topraklar.

زعفران **za'ferân** *A. a.* (*T. k. dili:* صافران **safran**) 1 baharda çiçek açan soğanlı bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen, bazı tatlılara renk ve tat vermek için katılan toz.

زعم **zu'm** *A. a.* kötü zan, asılsız sanı.

زعیم **zaîm** *A. a.* zeamet sahibi; *bk.* زعامت **zeâmet.**

زغن **zağan** *F. a.* çaylak kuşu. Daha çok "karga" demek olan **zâğ** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *zâğ u zağan.*

زفاف **zifâf** *A. a.* (gelin ve güvey) gerdeğe girme,

زفت **zift** *A. a.* 1 çam, katran ve çınar ağaçlarından çıkarılan kara zamkın/sakızın kaynatılmasıyla elde edilen madde, 2 yerden çıkan katranın buharlaşması/damıtılması yoluyla elde edilen katı, siyah madde.

زفیر **zefîr** *A. s.* içeri çekilmiş soluğu dışarı salma.

زقاق **zukâk** *A. a.* (*T. k. dili:* صوقاق , سوقاق **sokak**) evler arasındaki dar yol.

زقوم **zakkûm** *A. a.* kırmızı, pembe, beyaz çiçekleri olan, yaprağı acı, ağacımsı bir tür süs bitkisi.

زکاء **zekâ'**, زکا **zekâ** *A. a.* iyilik, iyilikçi ve iyi hâlli olma.

زکات **zekât** *A. a.* 1 İslâm'ın beş şartından biri; yılda bir kez mal ve paranın kırkta birinin yoksullara yardım amacıyla verilmesi, 2 bu şekilde verilen mal/para.

زکام **zükâm** *A. a.* nezle.

زکی **zekî** *A. s.* iyi, iyi hâlli (kimse).

زلات **zellât** *A. a.* sürçmeler; *bk.* زله **zelle.**

زلازل **zelâzil** *A. ç. a.* zelzeleler; *bk.* زلزله **zelzele.**

زلال **zülâl** *A. a.* hafif içimli serin su.

زلزال **zilzâl, zelzâl** *A. a.* sarsılma, sarsıntı.

زلزله **zelzele** *A. a.* 1 sarsılma, sarsıntı, 2 yer sarsıntısı.

زلف **zülf** *A. a.* yüzün iki yanından sarkan saç.

زلف عروس **z.-i arûs** *F. a.* 1 gelin saçı, 2 güzel kokulu bir çiçek adı.

زلفه **zülfe** *A. a.* 1 ufak saçak, 2 sülüs yazıda eliflerin ucundaki çengel.

زلق **zalk,** زلقه **zelka** *A. a.* sürçme, (ayak) kayma.

زله **zelle** *A. a.* 1 kayma, 2 *mec.* yanlış.

زمام **zimâm** *A. a.* 1 yular, 2 *mec.* elde tutma, denetim altında bulundurma: *z.-i ümûr* "işlerin elde tutulması, denetim altında bulundurulması".

زمامدار **z.-dâr** *F. s.* yular tutan, yani: iş elinde/denetimi altında olan (kimse).

زمان **zemân** *A. a.* 1 az/çok süre, vakit, 2 uzun bir sürenin belirli parçası, aralık, 3 süre içinde belli bir nokta, bir olayın gerçekleştiği sıra, oluş anı, 4 çağ, mevsim,

زمانه **zemâne** *F. a.* içinde yaşanılan süre parçası, devir.

زمرد **zümürrüd** *A. a.* (*T. k. dili:* **zümrüt**) yeşil renkli, değerli bir taş.

زمره **zümre** *A. a.* insan topluluğu, bölük, takım, cemaat.

زمزم **zemzem** *A. a.* Kâ'be yakınlarındaki bilinen kuyu ve bu kuyunun suyu.

زمزمه **zemzeme** *A. a.* kulağa hoş gelen ezgili ses: *z.-i andelîb* "bülbül sesi"

زمستان **zemistân** *F. a.* kış mevsimi.

زمن **zemen** *A. a.* süre, vakit.

زمهریر **zemherîr** *A. a.* 1 şiddetli soğuk, 2 kış mevsiminin en soğuk dilimi, karakış.

زمین **zemîn** *A. a.* 1 yer, yerin yüzü, toprak, 2 bir yerin ayak basılan yönü, taban, döşeme: *z.-i hâne* "evin döşemesi" 3 (kâğıt, tahta vb.'de) üst yan, satıh, 4 *mec.* temel, dayanak, 5 dünya.

[1]زن **-zen** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) "fiilin belirttiği oluş ve kılışı işleyici" anlamında: *hande-zen* "gülen", *dest-zen* "el vuran, eline alan", *şimşîr-zen* "kılıç vuran/sallayan", *ışve-zen* "kırıtan", *na're-zen* "bağıran, haykıran".

[2]زن **zen** *F. a.* kadın, (erkeğe göre) dişi eş.

زنپاره **z.-pâre** *F. a.* (*T. k. dili:* **zampara**) kadına düşkün, kadın peşinde koşan kimse.

زن دوست **z.-dost** *F. a. yuk. bk.*

زناء **zinâ',** زنا **zinâ** *A. a.* meşru olmayan kadın erkek birlikteliği.

زنابیر **zenâbîr** *A. ç. a.* arılar; *bk.* زنبور **zenbûr.**

زنابیل **zenâbîl** *A. ç. a.* zenbiller; *bk.* زنبیل **zenbîl.**

زناد **zinâd** *A. ç. a.* çakmak demirleri; *bk.* زند **zend.**

زنادقه **zenâdıka** *A. ç. a.* zındıklar; *bk.* زندیق **zindîk.**

زنادیق **zenâdîk** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

زنار **zünnâr** *A. a.* papazların bellerine bağladıkları kuşak.

زنان **zenân** *F. ç. a.* kadınlar.

زنانير **zenânîr** *A. ç. a.* papaz kuşakları; *bk.* زنار **zünnâr.**

زنبق **zenbak** *A. a.* zambak.

زنبورك **zenbûrek** *F. a.* (*T. k. dili:* زنبرك **zenberek**) 1 hareket ettirici olarak kullanılan çelikten sarma yay, 2 bir tür küçük savaş topu.

زنبيل **zinbîl, zenbîl** *F. a.* hasırdan/hurma liflerinden örülmüş, içine eşya koymaya yarayan orta boyda saplı kap.

زنج **zenc** *A. a.* koyu siyah derili, kıvırcık saçlı insan, Habeş.

زنجبيل **zencebîl** *A. a.* (*T. k. dili:* زنجفيل **zencefil**) 1 Hindistan, Malezya gibi sıcak iklimli ülkelerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen tadı acımsı bir toz.

زنجی **zencî** *F. s.* Habeşistanlı/Etiyopyalı.

زنجير **zencîr** *F. a.* 1 (*T. k. dili:* **zincir**) birbirine geçirilmiş iri/ufak demir halkalardan oluşan çeşitli uzunlukta dizi, 2 zincir halkaları gibi birbirine ulanmış nesne, dizi.

زنخ **zenah,** زنخدان **zenahdân** *F. a.* çene, enek.

[1]زند **zend** *A. a.* 1 çakmak demiri, 2 bilek kemiği.

[2]زند **Zend** *F. a.* Zerdüşt'ün kitabının adı.

زندان **zindân** *F. a.* hapishane.

زندقه **zendaka** *A. a.* inançsızlık, dinsizlik.

زندگانی **zindegânî** *F. a.* geçinme, geçim, sağlık, dirilik, sağlık içinde yaşama.

زندگی **zindegî** *F. a.* dirlik, hayat.

زنده **zinde** *F. s.* 1 sağ, diri.

دل زنده **z.-dil** *F. s.* gönlü diri, yani: gerçekleri bilen kalp gözü açık (kimse). 2 canlı, çevik, oynak, hareketli (kimse/hayvan).

زنديق **zindîk** *A. s.* inançsız, dinsiz, tanrıya ve ahirete inanmayan (kimse), zındık.

[1]زنك **zeng** *F. a.* 1 pas, 2 Habeşistan/Etiyopya.

[2]زنك **zeng** *F. a. bk.* زنج **zenc.**

زنكار **zengâr** *F.* i. pas.

زنكل **zengül,** زنكول **zengûl** *F. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu.

زنكله **zengüle** *F. a.* 1 çıngırak, 2 def pulu, 3 Türk musikisinde bir makam adı.

زنكی **zengî** *F. a.* koyu siyah tenli kimse; *bk.* زنجی **zencî.**

زنهار **zinhâr** *F. ünl.* Sakın! Aman ha!

زواجر **zevâcir** *A. ç. a.* yasaklayıcı ve yasak edilmiş şeyler; *bk.* زاجره **zâcire.**

زواد **zevâd** *A. ç. a.* azıklar, yiyecekler; yol azıkları, yolluklar; *bk.* زاد **zâd.**

زوار **züvvâr** *A. ç. a.* ziyaretçiler: *bk.* زائر **zâir.**

زوال **zevâl** *A. a.* yok olma, kaybolma, göçüp gitme: *z.-i şems* "güneşin kaybolması, batması".

پذير زوال **z.-pezîr** *F. s.* yok olucu, yok olma niteliği olan (nesne).

زواهر **zevâhir** *A. ç. a.* çiçekler; *bk.* زهره **zehre.**

زوايا **zevâyâ** *A. ç. a.* açılar; köşeler; *bk.* زاويه **zâviye.**

زوائد **zevâid** *A. ç. a.* artık şeyler, fazlalıklar; *bk.* زائده **zâide.**

زوائل **zevâil** *A. ç. a.* kaybolucu, yok olucu şeyler; *bk.* زائله **zâile.**

زوج **zevc** *A. a.* 1 çift, 2 (kadına göre) erkek eş, koca.

زوجه **zevce** *A. a.* (erkeğe göre) dişi eş, karı.

زوجیت **zevciyyet** *A. a.* karı koca arasındaki eş olma hâli.

[1]زور **zûr** *A. s.* gerçek olmayan, yalan, yalancı: *kavl-i zûr* "yalan söz", *şâhid-i zûr* "yalancı şahit".

[2]زور **zûr** *F. a.* güç, kuvvet: *z.-i bâzû* "kol kuvveti". *s.* ağır, yorucu, meşakkatli.

زورباز **z.-bâz** *F. a.* 1 güç isteyen oyunlar yapan gösterici, 2 (*T. k. dili:* زوربا **zorba**) gücünü kullanarak başkalarının hakkını alan (kimse).

زورق **zevrak** *A. a.* kayık.

زورقچه **zevrakçe** *F. a.* küçük kayık, sandal.

زه **zih** *F. a.* 1 yay kirişi, 2 şerit, dar uzun kumaş parçası, 3 kâğıt vb. şeylerin etrafına çekilen çizgi.

زهکیر **z.-gîr** *F. a.* okçuların kirişi çekmek için parmaklarına taktıkları halka.

زهاد **zühhâd** *A. ç. a.* dünya ile ilgilerini kesip sürekli kulluk eden kimseler; *bk.* زاهد **zâhid.**

زهادت **zehâdet** *A. a.* dindarlık, dinin buyruk ve yasaklarına tam anlamıyla bağlı yaşama, dünya nimetlerinden el çekerek sürekli kulluk etme.

زهد **zühd** *A. a.* dinin buyruklarına sımsıkı sarılarak dünya bağlarından sıyrılma, gönülde dünya sevgisi ve zevklerine yer vermeme.

زهر **zehr** *F. a.* (*T. k. dili:* **zehir**) öldürücü madde, ağu: *z.-i kâtil* "öldürücü zehir". *s.* 1 çok acı, 2 çok tuzlu.

زهراب **z.-âb**, زهرابه **z.-âbe** *F. a.* zehirli su.

زهر آلود **z.-âlûd** *F. s.* zehirle karışık, zehirli (madde).

زهردارو **z.-dârû** *F. a.* panzehir.

زهرخند **z.-hand** *F. a.* acı acı gülme, acı gülüş.

زهراء **zehrâ'**, زهرا **zehrâ** *A. dişil a.* yüzü güzel, ak ve parlak yüzlü kadın.

[1]زهره **zehre** *A. a.* çiçek.

[2]زهره **zehre** *F. a.* 1 öd, 2 yüreklilik, cesaret.

زهره چاك **z.-çâk** *F. s.* ödü patlamış, yani aşırı derecede korkmuş (kimse),

زهره دار **z.-dâr** *F. s.* yürekli, korkusuz, cesur (kimse)..

زهره **Zühre** *A. a.* Yedi gezegenden birinin adı. Yeri göğün üçüncü katıdır. Dünyadan en parlak görünen yıldızdır. Edebiyatta saz ve musiki ile, kimi zaman da aşk ve güzellikle birlikte anılır. Halk arasında "Kervankıran" ve "Çoban Yıldızı" denilen yıldızdır.

زهی **zehî** *F. ünl.* Ne güzel! Ne hoş! *s.* (miktar anlatımlı) ne kadar: *zehî tasavvur-i bâtıl* "ne kadar geçersiz tasavvur".

زی **ziy(y)** *A. a.* kılık, görünüş: *z.-i ahyâ* "diriler kılığı"

زیاده **ziyâde** *A. a.* artıklık, fazlalık, *s.* çok, fazla.

زیارت **ziyâret** *A. a.* 1 -i görmeye, ... ile görüşmeye gitme: *z.-i ahbâb* "dost ziyareti", 2 görmeye/görüşmeye gelen kimsenin yanına giderek karşılık verme, 3 dua etmek, dilekte bulunmak amacıyla kutsal sayılan bir yere, bir kabre, bir türbeye gitme.

زیان **ziyân** *F. a.* kayıp, zarar; *zıddı:* نفع **nef'**.

زیانکار **z.-kâr** *F. s.* 1 kayba uğramış, zarar etmiş (kimse), 2 zarar verici (kimse).

زیب **zîb** *F. a.* süs.

زیب آور **z.-âver** *F. s.* süsleyici (kimse).

زیبا-ی **zîbâ/zîbây** *F. a.* alımlı, yakışıklı; güzel, çekici: *çehre-i zîbâ* "güzel ve çekici yüz".

زیبق **zîbak** *A. a.* cıva.

زیبنده **zîbende** *F. s.* yakışıklı, güzel, göz alıcı (nesne): *libâs-i zîbende* "göz alıcı elbise".

زیت **zeyt** *A. a.* zeytinyağı.

زیتون **zeytûn** *A. a.* (*T. k. dili:* زیتین **zeytin**) yağı çıkarılan/yemeklik olarak yeşil ve siyah olmak üzere tuzlama ve salamurası yapılan zeytin ağacı meyvesi.

زیتونی **zeytûnî** *F. s.* zeytin renginde.

زیج **zîc** *A. a.* yıldızların konumlarıyla ilgili cetveller.

زیر[1] **zîr** *F. a.* alt, aşağı; *zıddı:* بالا **bâlâ**: *z.-i pây* "ayak altı, ayağın altı".

زیردست **zîr-dest** *F. a.* bir ülke sınırları içinde yaşayan halk, ahali, uyruk, tebaa.

زیر[2] **zîr** *A. a.* telli musiki aletlerinde kullanılan ince tel, kiriş.

زیرا **zîrâ** *F. bağl.* 1 Bir birleşik cümlede aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki cümleden sebep bildiren ikinci cümlenin başında gelir, **çünki** ile işleyişçe eş değerdedir: *Ol ğonce-feme bülbül-i nâlân gerekmez – Zîrâ ki der-i besteye derbân gerekmez* "O gonca ağızlı güzele inleyen bülbül (yani: âşık) gerekmez; çünkü kapalı kapıya kapıcı gerekmez". 2 Farsçadan alınma bir cümle tipinde anlatımca **çün/çünki** ile eş değerde olmak üzere ilk cümlenin başında da gelir. Bu cümle de bir sebep cümlesidir ve Türkçenin **-diğinden, -diği için, -mesi yüzünden** gibi zarffiil şekilleri ile kurulmuş zarffiil cümlelerine karşılıktır: *Fikr-i meâl idüp, zîrâ Engüri ser-hadd-i memleket idi, "Karamânoğlı mebâdâ nehb ü ğâret idüp hasâretten memlekete ziyân gele" diyü hâlini i'lâm itti* "Durum değerlendirmesi yapıp, Ankara ülkenin sınırı olduğundan, Karamanoğlu olur ki yağmalar ve yol açacağı yıkımdan ülke zarara uğrar" diye durumunu bildirdi". Kimi örneklerde **zîrâ ki** olarak da görülür.

زیرك **zîrek** *F. s.* (*T. k. dili:* **zeyrek**) açıkgöz, kurnaz, becerikli, zeki, akıllı.

زیف **zeyf** *A. a.* kalp para.

زین[1] **zeyn** *A. a.* süs, bezek.

زین[2] **zîn** *F. a.* eyer.

زینپوش **z.-pûş** *F. a.* eyer örtüsü.

زینت **zînet** *F. a.* süs, bezek, donatı.

زینهار **zînhâr** *F. ünl.* Sakındırma ve uyarma bildirir: "Sakın, sakın ha!"

زیور **zîver** *F. a.* süs, bezek.

زیوف **züyûf** *A. a.* 1 (para) kalp olma, 2 *ç. a.* kalp paralar; *bk.* زیف **zeyf.**

ژ

ژ Osmanlı alfabesinin on dördüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri ز gibi 7'dir.

ژاژ **jâj, jâje** *F. a.* 1 deve dikeni, 2 anlamsız, boş, tutarsız, abuk sabuk, saçma sapan söz.

ژاژ خای **j.-hâ/-hây** *F. s.* abuk sabuk konuşan, saçmalayan, saçma sapan şeyler söyleyen (kimse).

ژاله **jâle** *F. a.* kırağı, çiy.

ژرف **jerf** *F. s.* derin (su).

ژرفا **jerfâ** *F. s.* derin (su). *a.* suyun derin yeri.

ژرفین **jerfîn** *F. a.* kapı sürmesi/dayağı.

ژنده **jende** *F. a.* yamalı, yırtık pırtık, eski püskü hırka.

ژنك **jeng** *F. a.* 1 pas, 2 (gözde) çapak, 3 çehrede oluşan buruşukluk, 4 Maniheizm'in kurucusu ünlü ressam Mânî'nin resim mecmuası; erjeng.

ژنکار **jengâr** *F. s.* pas.

ژنکله **jengele** *F. a.* (hayvanlarda) çatal tırnak.

ژیان **jiyân** *F. s.* kükremiş (hayvan): *şîr-i jiyân* "kükremiş arslan".

ژیوه **jîve** *F. a.* (*T. k. dili:* جیوه **cive, cıva**)

ژولیده **jûlîde** *F. s.* dağınık, karışık, birbirine girmiş: *j.-mû/-mûy* "dağınık saçlı".

س S

س Osmanlı Türkçesi alfabesinin on beşinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 60'tır. Gövdesi ش harfine benzediğinden, ondan ayırmak için "noktasız" anlamındaki **mühmel** sıfatıyla vasıflanır.

سا **sâ** *F. takı* gibi. Adların sonuna gelir, takı öbeği oluşturur: *anber-sâ* "amber gibi, amber kokulu", *müşk-sâ* "misk gibi, misk kokulu.".

سابح **sâbih** *A. s.* yüzen, yüzücü.

سابحه **sâbiha** *A. a.* gemi.

سابع **sâbi'** *A. s.* yedinci.

سابعاً **s.an** *A. z.* yedinci olarak.

سابق **sâbık** *A. s.* geçen: *sâl-i sâbık* "geçen yıl".

سابق و لاحق **s. u lâhık** *F. s.* geçen ve ardından gelen, önceki ve sonraki.

سابقه **sâbıka** *A. a.* işlenmiş suç.

سابقون **sâbıkûn,** سابقين **sâbıkîn** *A. ç. a.* geçmişler, gelmiş geçmiş olanlar. Büyük din bilginleri ve büyük insanlar için kullanılır.

ساتر **sâtir** *A. s.* örtücü, gizleyici: *sâtirü'l-uyûb* "ayıpları örtücü, gizleyici (Yüce Tanrı)".

ساجد *A. s.* 1 secde edici, namazda alnını yere koyucu, 2 alnı yere değen, yani: namaz kılan, dindar (kimse).

ساحر **sâhir** *A. s.* sihir yapan (kimse), büyücü, sihirbaz: *şâir-i sâhır* "büyücü şair, yani: büyüleyici güzellikte şiir söyleyen kimse".

ساحره **sâhıre** *A. a.* (*dişil*) büyücü kocakarı.

ساحل **sâhıl** *A. a.* su kıyısı, yalı.

ساحل خانه **s.-hâne** *F. a.* su kıyısındaki ev, yalı.

ساحه **sâha** *A. a.* düz ve geniş yer, geniş açıklık, alan.

ساخته **sâhte** *F. s.* 1 düzme, düzmece, aslına benzetilerek yapılan, yapma, kalp, 2 *mec.* yapmacık.

ساختەکار **s.kâr** *F. s.* 1 düzmece işler yapan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, iki yüzlü (kimse).

ساخته وقار **s.-vakâr** *F. s.* ağırbaşlı gibi davranan, ağırlık ve ağırbaşlılık taslayan (kimse).

سادات **sâdât** *A. ç. a.* efendiler; *bk.* سيد **seyyid.**

سادس **sâdis** *A. s.* altıncı.

سادساً **s.en** *A. z.* altıncı olarak, altıncı sırada olmak üzere.

سادگی **sâdegî** *F. a.* süsten arınmışlık, yalınlık.

ساده **sâde** *F. s.* 1 yalın, süslü olmayan: *üslûb-i sâde* "yalın üslup", 2 katışık olmayan, saf, halis: *sâde yağ*, 3 temiz, kire bulanmamış, arı duru, 4 kavrayışı az, aklı kıt, bön: *Sen*

henüz ey sâde ol mazmûnı idrâk etmedin. 5 üzerinde yazı çizi bulunmayan (kâğıt, levha vb.), 5 tüysüz, kılsız (yüz). *z.* yalnız, yalnızca: *Sâde sensin nakş-i levh-i hâtırım* "Gönül levhamı süsleyen nakış yalnızca sensin".

ساده دل **s.-dil** *F. s.* ve *a.* temiz yürekli.

ساده رو **s.-rû** *F. s.* tüysüz, sakalı bıyığı bitmemiş (genç).

ساده لوح **s.-levh** *F. s.* içinde alacası olmayan, iyi niyetli, kimseye kötülük etmeyi/kimseyi kandırmayı düşünmeyen, kurnazlık bilmeyen (kimse).

ساذج **sâzec** *A. a.* sade; *yuk. m. bk.*

سار **sâr(r)** *A. s.* sevindirici, sevinç verici (durum/ortam).

سارا **sârâ** *F. s.* katkısız, saf, halis: *anber-i sârâ* "halis amber".

ساربان **sârbân** *F. a.* deveci.

سارچه **sârçe** *F. a.* (*T. k. dili:* سرچه **serçe**) 1 koyuca boz renkli, güzel ötüşlü küçük bir kuş, 2 sığırcık.

سارق **sârık** *A. s.* hırsız.

ساری **sârî** *A. s.* bulaşıcı (hastalık).

[1]ساز **sâz** *F. a.* 1 çalgı aleti, 2 çalgı takımı.

[2]ساز **-sâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yapıcı, düzücü, düzenleyici: *terennüm-sâz* "ezgiler düzücü, güzel sesle şarkı söyleyici", *çâre-sâz* "çare bulucu, yoluna koyucu, iyileştirici" *hâtır-sâz* "gönül yapıcı, iyilik ederek sevindirici", *kerem-sâz* "iyilik edici, bağışta bulunucu" *nemîme-sâz* "dedikoducu, ortalık karıştırıcı".

سازکار **sâzkâr** *F. s.* uygun.

سازنده **sâzende** *F. s.* saz çalan, saz sanatçısı.

ساطع **sâtı'** *A. s.* baş çeken, yükselen, yükselip göze görünen (nesne).

ساطور **sâtûr** *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **satır**) enli, büyükçe kesici alet; kısa saplı enli balta.

ساعت **sâat** *A. a.* 1 zaman bildiren alet, 2 bir günün on ikide biri, 3 sıra, su, vakit, 4 kıyamet.

ساعد **sâıd** *A. a.* bilek.

ساعی **sâî** *A. s.* çalışan, çaba harcayan (kimse). **– olmak** çalışmak.

ساغر **sâğar** *F. a.* kadeh.

سافر **sâfir** *A. a.* yolculuk eden kimse, yolcu.

سافل **sâfil** *A. s.* 1 alçak, aşağı, rezil (kimse), 2 *mec.* değersiz, kötü, pis (nesne).

ساق **sâk** *A. a.* 1 incik, baldır: *teşmîr-i sâk* "baldırı sıvama, yani: işe hazırlanma", 2 (bitkilerde) sap.

ساقط **sâkıt** *A. s.* düşen: *hükm-i sâkıt* "düşen, değeri kalmayan hüküm", *cenîn-i sâkıt* "düşük".

ساقه **sâka** *A. ç. a.* sürücüler, bir yöne yönlendiriciler; *bk.* سائق **sâik.**

ساقة الجيش **sâkatü'l-ceyş** *A. a.* ordunun artçıları.

ساقی **sâkî** *A. a.* içki dağıtan, kadeh sunan kimse.

ساقیه **sâkıye** *A. a.* (*dişil*) 1 su dağıtan/veren kadın, 2 su kanalı, 3 su dolabı.

ساکت **sâkit** *A. s.* susmuş olan, sesini çıkarmayan, konuşmayan, suskun (kimse).

ساكن **sâkin** *A. s.* 1 kımıldamayan, hareketli olmayan, hareket etmeyen, durgun (nesne/kimse), 2 kalabalık ve gürültülü olmayan, sessiz (yer), 3 yumuşak huylu, geçimli, kavgayı çekişmeyi sevmeyen (kimse), 4 *dilb.* (Arapçada) ünlü sesle okunmayan (ünsüz ses) *a.* bir yerde oturan kimse.

سال **sâl** *F. a.* yıl.

سالخورده **s.-horde** *F. s.* yıl yemiş, yani: yaşlanmış, yaşlı (kimse).

سالديده **s.-dîde** *F. s.* çok yaşamış, görmüş geçirmiş (kimse).

سالار **sâlâr** *F. a.* 1 baş, önder, reis, 2 ordu komutanı.

سالب **sâlib** *A. s.* yok edici, giderici, kaçırıcı: *s.-i huzûr* "huzur kaçırıcı".

سالف **sâlif** *A. s.* 1 geçen, geçmiş: *sâlifü'z-zikr* "adı geçen", 2 eski.

سالك **sâlik** *A. a.* 1 yol tutup giden, yola düşen kimse, yolcu, 2 *tas.* bir tarikate girip şeyhe bağlanan, o tarikatin izlediği yolda Yüce Tanrı katına yakınlaşmak için yol almaya çaba harcayan kimse, derviş, yol eri.

سالم **sâlim** *A. s.* 1 hastalığı bulunmayan, sağ, sağlam, 2 eksiği, kusuru ve lekesi bulunmayan, temiz, arı, 3 korkusuz, güven duyan, güven içinde yaşayan. *a. dilb.* (Arapçada) kök harfleri arasında kelime kalıplarında bozulmalara yol açan harflerden biri bulunmayan kelime, 5 *dilb.* (Arapçada) bir kelimenin kalıbını oluşturan harfleri arasına harf katılmadan, yalnızca sonuna birtakım ekler/sesler getirilerek yapılan çoklu: *kâtib-kâtibîn, âlim-âlimûn, arz-arzât, vâlidân* "anne ve baba", *vâlideyn* "anne ve baba" gibi.

ساله **sâle** *F. a.* 1 eskiden ordu saflarının arkasında durup merkezi gözleyip kollayan birlik, kafadar, dümdar, 2 belli bir yaşta olan, yaşlı, yaşında. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, tek başına kullanılmaz: *yeksâle* "bir yaşında".

سالوس **sâlûs** *F. a.* ikiyüzlülük, riya. *s.* ikiyüzlü.

ساليانه **sâliyâne** *F. a.* 1 yıllık olarak ödenen emeklilik maaşı, 2 yıllık vergi.

[1]سام **sâm** *F. a.* 1 hastalık, 2 gök kuşağı, eleğimsağma, 3 ateş, 4 (büyük harfle) ünlü bir İranlı savaşçının adı.

[2]سام **Sâm** *A. a.* Hz. Nuh'un oğlunun adı.

[3]سام **sâm(m)** *A. s.* zehirli. *a.* çölden esen kuru ve yakıcı yel, sam yeli.

سامان **sâmân** *F. a.* 1 varlık, zenginlik, servet, 2 baş ve gönül dinçliği, huzur, rahatlık, 3 dirlik, düzen.

سامانسوز **s.-sûz** *F. s.* düzeni bozucu ve alt üst edici olan (kimse/olay vb.).

سامح **sâmıh** *A. a.* cömert, eli açık kimse.

سامع **sâmi'** *A. s.* işiten, duyan (kimse), 2 dinleyen, dinleyici, kulak verici (kimse).

سامعه **sâmia** *A. a.* işitme duyusu. **Kuvve-i sâmia**'dan kısaltmadır.

سامندر **sâmender** *F. a.* (*T. k. dili:* سمندر **semender**) ateşte yaşayan hayvan; bk. سمندر **semender.**

سامه **sâmme** *A. a.* 1 alacalı, zehirli bir kertenkele türü, 2 yılan, akrep vb. zehirli her türlü hayvan.

سامی **sâmî** *A. s.* yüksek, yüce. Sadrazamlık makamı ve bu makamca yazılan buyrukları vasıflayıcı olarak kullanılmıştır.

سان **-sân** *F. takı* Türkçenin **gibi** takısına denktir. Adlara eklenerek adın kavramına "-in gibi, -e benzer" anlamı katar: *yek-sân* "... ile birmiş gibi", *şem'-sân* "mum gibi".

سانح **sânıh** *A. s.* hatıra gelen, zihinde düşünce olarak beliren/doğan (şey): *re'y-i sânıh* "hatıra gelen görüş".

سانحه **sâniha** *A. a.* hatıra gelen, zihinde beliren düşünce/söz.

ساهر **sâhir** *A. s.* gece uyuyamayan, gece gözüne uyku girmeyen (kimse).

ساهره **sâhire** *A. a.* 1 yer, yeryüzü, 2 çöl.

ساهور **sâhûr** *A. a.* 1 gece uyumama, geceleri uyanık olma hâli, 2 ay ağılı, hâle.

ساهی **sâhî** *A. s.* yanılan, yanlış yapan (kimse).

سا-ی **-sâ/-sây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, sürücü: *cebînsâ* "alın süren".

سائبه **sâibe** *A. a.* başıboş (hayvan).

سائر **sâir** *A. s.* 1 yer değiştiren, yürüyen, dolaşan, akıp giden: *sehâb-i sâir* "(gökte) akıp giden bulut", *mesel-i sâir* "dillerde dolaşan deyiş/atasözü", 2 başka, diğer: *sâir husûsât* "başka konular/şeyler".

سائر فی المنام **s. fi'l-menâm** *A. a.* uykuda dolaşan, uyur gezer.

سائره **sâire** *A. a.* diğerleri. Her zaman bir bağlam öbeği içinde bulunduğundan **ve** bağlamıyla birlikte **ve sâire** biçiminde kullanılır.

سایس **sâyis** *A. a.* (*T. k. dili:* سیس **seyis**) at bakıcısı.

سائق **sâık** *A. s.* yöneltici, yönlendirici, yön verici, yol açıcı; sürücü, sürüp götürücü, sürükleyici, sebep olucu (şey).

سائقه **sâıka** *A. a.* yönlendiren şey, sürükleyen durum.

سائل **sâil** *A. s.* soran, sorucu, 2 akan, akıcı: *dem-i sâil* "akan kan", 3 dilenci.

سائمه **sâime** *A. a.* başıboş bir durumda çayıra salınmış hayvanlar.

سایه **sâye** *F. a.* gölge.

سایه‌بان, سایبان **s.bân** *F. a.* (*T. k. dili:* سایوان **sayvan**) gölgelik, tente.

سایه‌دار **s.-dâr** *F. s.* gölgeli.

ساییده **sâyîde** *F. s.* 1 sürülmüş, 2 ezilmiş, 3 eskimiş, yıpranmış.

سب **seb(b)** *A. a.* ağzını bozmak, sövmek, sövüp saymak.

سبا **Sebâ,** سبأ **Sebe'** *A. a.* Hz. Süleyman zamanında Yemen'de Belkis'in hükmettiği toprakların adı.

سبابه **sebbâbe** *A. a.* sağ elin baş parmak yanındaki parmağı, şehadet parmağı.

سباح **sebbâh** *A. s.* suda yüzücü.

سباحت **sibâhat** *A. a.* (*T. k. dili:* **sebâhat**) suda yüzme.

سباع **sibâ'** *A. ç. a.* yırtıcı hayvanlar; *bk.* سبع **sebu'.**

سباعی **sübâî** *A. s.* yedili, yedilik.

سباق **sibâk** *A. a.* 1 (birinin) önüne geçme, 2 bir sözün ilerisi, sonrası.

سبائك **sebâik** *A. ç. a.* erimiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parçalar; *bk.* سبیکه **sebîke.**

سبب **sebeb** *A. a.* 1 bir şeye/isteğe /sonuca ulaşma aracı, 2 bir şeyin olmasına, ortaya çıkmasına yol açan/bir sonucun elde edilmesine aracı-

lık eden şey, 2 bir konuda söylenen yalan söz/yapılan gerçek dışı açıklama, bahane.

سبت **sebt** *A. a.* cumartesi: *yevmü's-sebt* "cumartesi günü", *ashâbü's-sebt* "Yahudiler".

سبحان **Sübhân** *A. a.* her türlü eksiklikten uzak olan Yüce Tanrı.

سبحان‌الله **Sübhâna'llâh** *A.* "Yüce Tanrı'yı kutsarım ve her türlü eksiklikten uzak sayarım" anlamında bir dua sözü.

سبحانی **Sübhânî** *A. s.* Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından olan/gelen/erişen: *kerem-i Sübhâ-nî* "Yüce Tanrı katından gelen/ulaşan iyilik"

سبحه **sübha** *A. a.* doksan dokuz taneli dizi, tespih.

سبحه کش **s.-keş** *F. s.* ve *a.* tespih çeken.

سبز **sebz** *F. s.* yeşil: *berg-i sebz* "yeşil yaprak".

سبزه **sebze** *F. a.* 1 yaprakları, taneleri, kökleri ve meyveleri pişirilerek yenen bitki, 2 yeşillik, yeşil yapraklı bitkiler.

سبزه زار **s.zâr** *F. a.* yeşillikle kaplı yer, yeşil alan.

سبزوات **s.vât** *T. a.* (*k. dili*: **zerzevat**) pişirilerek yenen bitkiler; *bk.* **سبزه sebze.**

سبزین **sebzîn** *F. s.* yeşil renkli, yeşil renkte olan: *câme-i sebzîn* "yeşil renkli giysi".

سبط **sıbt** *A. a.* torun.

سبطین **sıbtayn** *A. ç. a.* iki torun, yani: Hz. Peygamber'in iki torunu olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

[1]سبع **seb'** *A. s.* yedi.

[2]سبع **sebu'** *A. a.* yırtıcı hayvan.

[3]سبع **sübu', süb'** *A. s.* yedide bir.

سبعه **seb'a** *A. a.* yedi.

سبعهٔ سیاره **s.-i seyyâre** *F. a.* gezegen olan yedi yıldız, yedi gezegen.

سبعون **seb'ûn**, سبعین **seb'în** *A. s.* yetmiş.

سبعی **sebuî** *F. s.* yırtıcı, vahşî.

سبق **sebak** *A. a.* ders, dinleyerek /okuyarak bilgi edinme/alma.

سبق آموز **s.-âmûz** *F. a.* ders öğreten, öğretmen.

سبقخوان **s.-hân** *F. a.* ders okuyan, öğrenci.

سبق **sebk** *A. a.* 1 ileri geçme, ilerleme, 2 olma, vuku bulma, gerçekleşme. – **etmek** olmak, vuku bulmak, gerçekleşmek, 3 (yarışta) önde bitirme, kazanma, 4 (yarışı) önde bitiren, kazanan (kimse/hayvan).

سبقت **sebkat** *A. a. bk.* سبق **sebk**.

[1]سبك **sebk** *A. a.* 1 (külçe hâlindeki madeni) eritip kalıba dökme, 2 kelimeleri söz kalıpları hâlinde düzenleme, söze düzen verme, 3 sözün düzenleniş biçimi.

[2]سبك **sebük** *F. s.* 1 tartıda ağırlığı az gelen, yeyni, hafif, 2 çabuk, hızlı, 3 *mec.* ağırlığı olmayan, hoppa (kimse).

سبکبار **s.-bâr** *F. s.* 1 yükü hafif, 2 *mec.* sıkıntısız, dertsiz, başı dinç.

سبکپای **s.-pâ/-pây** *F. s.* hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).

سبکپرواز **s.-pervâz** *F. s.* hızlı ve çok uçan (kuş).

سبکرو **s.-rev** *F. s.* hızlı giden, hızlı yürüyen (kimse).

سبکروح **s.-rûh** *F. s.* sıcak kanlı, sıkıcı olmayan, görüşüp konuşması insana haz veren (kimse).

سبکسر **s.-ser** *F. s.* aşağılık, alçak, rezil (kimse).

سبکمزاج **s.-mizâc** *F. s.* ağırlığı olmayan, vakarsız, hoppa, hafifmeşrep (kadın).

سبکمایه **s.-mâye** *F. s.* değersiz, itibarsız (kimse).

سبکمغز **s.-mağz** *F. s.* akılsız, bön (kimse).

[1]سبل **sebel** *A. a.* 1 göze inen perde, katarakt, 2 göz kapaklarının iç yüzünde kıllanma şeklinde görülen hastalık.

[2]سبل **sübül** *A. ç. a.* yollar; *bk.* سبیل **sebîl.**

سبلا **seblâ** *A. s.* uzun kirpikli (göz).

سبلت **seblet** *A. a.* bıyık.

سبو **sebû** *F. a.* topraktan yapılmış su kabı, testi.

[1]سبوح **sebûh** *A. s.* suda yüzücü.

[2]سبوح **Sübbûh** *A. a.* her zaman ve her yerde kutsanan Yüce Tanrı.

سبوره **sebbûre** *A. a.* üzerinde yazı çalışması yapılan tahta, yaz boz tahtası.

[1]سبی **seby** *A. a.* -i esir etme, -i (savaşta) esir alma.

سبی **sebî**[2] *A. a.* tutsak, esir.

سبیکه **sebîke** *A. a.* eritilmiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parça.

سبیل **sebîl** *A. a.* 1 geniş ve işlek yol, 2 hayır amacıyla yol üstüne yapılmış, geçen geçene su dağıtılan etrafı parmaklıklı yer, 3 hayır amacıyla dağıtılan su. **– etmek** Allah'ın rızasını kazanmak için dağıtmak.

سپار **-sipâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) veren, harcayan: *cân-sipâr* "canını veren", *cân-sipârâne* "canını verircesine".

سپارش **sipâriş** *F. a.* -e ısmarlama, -e verme, -e aktarma.

سپاس **sipâs** *F.* övgü, (birini) iyiliklerini sayarak anma, şükür, dua.

سپاه **sipâh** *F. a.* 1 ordu, savaş erleri, asker, 2 eskiden kapıkulu süvarilerinin birinci bölüğünün adı.

سپاهسالار **s.-sâlâr** *F. a.* ordu başı, başbuğ, başkomutan.

سپاهی **sipâhî** *F. a.* tımarlı atlı asker.

سپد **seped** *F. a.* sazdan, enlice ince ağaç kabukları ve çubuklarından, hasır vb.'den örülerek yapılmış kap.

سپر **siper** *F. a.* 1 kalkan, 2 korunmak ve savunma yapmak için ardına gizlenilen sağlam ve dayanıklı yer, 2 önleyici ve koruyucu şey.

سپر صاعقه **s.-i sâika** *F. a.* paratoner.

سپنج **sipenc** *F. s.* üç-beş günlük, geçici (yer/konak): *serây-i sipenc* "geçici dünya".

سپند **sipend** *F. a.* üzerlik tohumu. Tütsü kabı içindeki kor ateş üzerine atılır ve yanarken çıkan güzel kokulu dumanı çevreye yayılırdı.

سپه **sipeh** *F. a.* savaş erleri, silâhlı kuvvetler, ordu.

سپهبد **s.büd** *F. a.* ordu başı, başbuğ.

سپهدار **s.-dâr** *F. a.* ordu başı, başbuğ.

سپهسالار **s.-sâlâr** *F. a.* ordu başı, başbuğ.

سپهر **sipihr** *F. a.* 1 gök, 2 *mec.* kut, baht, yazgı.

سپید **sepîd** *F. s.* ak, beyaz.

سپیده **sepîde** *F. a.* 1 beyazlık, 2 tan vakti.

سپیده دم **s.-dem** *F. a.* 1 sabah aydınlığı, 2 tan vakti, ortalığın iyice aydınlandığı vakit. *z.* sabahla birlikte.

ستا **setâ** *F. a.* 1 üç telli saz, 2 tanbur.

ستاد **sitâd** *F. a.* satın alma, alış: *dâd ü sitâd* "alışveriş".

ستار **settâr** *A. s.* kullarının günahlarını, kötü işlerini gizleyen ve bağışlayan (Yüce Tanrı).

ستاره **sitâre** *F. a.* yıldız.

ستاره شناس **s.-şinâs** *F. a.* gökbilimci, astronom, müneccim.

[1]ستان **-sitân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) alıcı, alan: *cân-sitân* "can alıcı", *dâd-sitân* "intikam alıcı", *kişver-sitân* "ülke alıcı, fatih".

[2]ستان **stân/istân** *F. takı* Yer adları yapar. Bir ünlüden sonra **stân,** ünsüzden sonra **istân** ve **sitân** olarak gelir: *hurmâstân* "hurmalık, hurma bahçesi", *gülistân, gülsitân* "güllük, gül bahçesi".

ستایش **sitâyiş** *F. a.* övme, övüş.

[1]ستر **setr** *A. a.* 1 -i örtme, 2 (Tanrı) bağışlama.

ستر **sitr**[2] *A. a.* örtü, perde.

سترك **sütürk** *F. s.* 1 büyük, iri (nesne), 2 güçlü, yürekli ve akıllı (kimse), 3 kızgın, öfkeli, canı sıkkın (kimse).

ستره **sütre** *A. a.* 1 örtü, perde, 2 (*T. k. dili:* **setre**) ceket.

سته **sitte** *A. s.* altı.

ستوده **sütûde** *F. s.* övülen, övülmüş: *s.-hısâl* "huyları övülmüş, iyi huylu".

ستور **sütûr** *F. a.* binek hayvanı.

سترپان **s.bân** *F. a.* binek hayvanlarına bakan kimse.

ستون **sütûn** *F. a.* 1 direk, 2 bir gazetenin sayfalarında/bir listede boyuna uzanan bölüklerden her biri.

ستير **setîr** *A. s.* gizli, örtülü, kapalı.

ستيره **setîre** *F. a.* örtülü, kapalı kadın.

ستيز, ستيزه **sitîz, sitîze** *F. a.* savaş, dövüş, cenk, kavga.

ستين **sittîn** *A. s.* altmış.

سجاده **seccâde** *A. a.* yere serilerek üzerinde namaz kılınan küçük boy halı, kilim, post, dokuma.

سجاده نشين **s.-nişîn** *F. a.* postta oturan, post sahibi şeyh.

سجال **sicâl** *A. ç. a.* büyük/dolu su kovaları; *bk.* سجل **secl.**

سجايا **secâyâ** *A. ç. a.* yaradılışlar, huylar, karakterler; *bk.* سجيه **seciyye.**

سجده **secde** *A. a.* 1 namaz sırasında iki eli ve alnı yere koyma biçiminde uygulanan hareket, 2 bu şekilde gerçekleştirilen dinî gereklik, farz. **– etmek/kılmak** namaz sırasında iki eli ve alnı yere koymak.

سجع **sec'** *A. a. ed.* nesir kafiyesi; nesir cümlelerinde işleyişçe birbiriyle denkleşen söz öbeklerinin, kimi zaman bu söz öbeklerindeki her kelimenin sonlarındaki seslerin birbiriyle uyuşur olması.

سجل **sicil(l)** *A. a.* mahkeme defteri; anlaşmaların, sözleşmelerin, hükümlerin yazıldığı ana defter, kütük.

سجن **sicn** *A. a.* suçluların konulduğu yer, zindan, hapishane.

سجنجل, سجنجله **secencel, secencele** *A. a.* ayna.

سجود **sücûd** *A. a.* secde etme, namazda başını ellerle birlikte yere koyma.

سجيه **seciyye** *A. a.* huy, yaradılış, karakter.

سحاب **sehâb** *A. a.* bulut.

سحابه **sehâbe** *A. a.* tek bulut.

سحار **sehhâr** *A. s.* işi gücü sihir yapmak olan, çok sihirbaz (güzel/sevgili/göz)

سحائب **sehâib** *A. ç. a.* bulutlar; *bk.* سحابه **sehâbe.**

[1]سحر **sehar** *A. a.* tan yeri ağarmadan önceki vakit.

سحرخیز **s.-hîz** *F. s.* seher vaktinde kalkan, erken uyanan (kimse).

سحرکاه **s.gâh**, سحرکه **s.geh** *F. a.* seher vakti.

[2]سحر **sihr** *A. a.* büyü, büyücülük, cadılık.

سحر آمیز **s.-âmîz** *F. s.* büyüleyici (güzel/sevgili).

سحرباز **s.-bâz**, سازسحر **s.-sâz** *F. s.* ve *a.* büyücü.

سحر حلال **s.-i halâl** *ed.* bir beyitte/bir edebî sözde bir kelimeyi/sözü hem öncesi, hem de sonrası ile anlamca ilgili olabilecek yolda kullanmak biçimindeki söz sanatı.

سحری **seherî** *F. s.* seher vaktindeki: *duâ-yi seherî* "seher vaktinde edilen dua".

سحق **sahk** *A. a.* (bir nesneyi) dövüp ezme. – **etmek** dövüp ezmek.

سحلب **sahleb** *A. a.* (*T. k. dili:* سالب **sâlep**) 1 yumru köklü bir bitki, 2 bu bitkinin köklerinden elde edilen toz.

سحلبی **sahlebî** *T. a.* salep yapan ve satan kimse.

سحور **sahûr** *A. a.* 1 oruç tutanların gecenin sonlarına doğru belli vakitlerde yedikleri yemek, temcit yemeği, 2 bu yemeğin yenildiği vakit.

سحوری **sahûrî** *T. a.* 1 sahur vaktine yakın oruç tutacak olanları uyandırmak için davul çalan kimse, 2 davul gürültüsü.

سخاء **sehâ'**, سخا **sehâ** *A. a.* cömertlik etme, cömert olma, 2 cö-mertlik.

سخافت **sehâfet** *A. a.* (düşünce, görüş vb. için) bozukluk, çürüklük, zayıflık, tutarsızlık.

سخانت **sehânet** *A. a.* sıcıklık, kızgınlık.

سخاوت **sehâvet** *A. a.* cömertlik.

سخت **saht** *F. s.* 1 güçlü, zorlu, kuvvetli: *bâzû-yi saht* "güçlü kol". 2 büyük, çok: *derd-i saht* "büyük sıkıntı/acı) 3 *mec.* katı, acımasız: *dil-i saht* "acımasız gönül, katı kalp", 4 sert, buruşuk, abus, ekşi (yüz), 5 huysuz, hırçın, harın, gem tutmaz (at).

سخت رو **s.-rû** *F. s.* sert yüzlü (kimse).

سختکیر **s.-gîr** *F. s.* güçlü biçimde tutan (kimse).

سخت لکام **s.-ligâm** *F. s.* gem tutmaz, sert başlı, huysuz (at).

سختیان **sahtiyân** *F. a.* keçi derisinden ve dana gönünden yapılan bir tür meşin.

سختیانی **sahtiyânî** *F. a.* sahtiyancı, meşin satan.

سخره **suhre** *A. a.* gülünç kıyafetler giyip gülünç şeyler yaparak insanları güldüren kimse, palyaço.

سخن **suhan, suhun, sehun** *F. a.* söz.

سخن آرا **s.-ârâ** *F. s.* sözü süsleyen/bezeyen, yani: güzel söz söyleyen (kimse).

سخن پرداز **s.-perdâz** *F. s.* söz düzücü, yani: düzgün ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).

سخندان **s.-dân** *F. s.* söz bilen, yani yerinde söz söylemesini bilen (kimse).

سخنران **s.-rân** *F. s.* akıcı, doğru, anlaşılır söz söyleyen (kimse).

سخن سنج **s.-senc** *F. s.* söz tartan, yani: söyleyeceği sözü ölçüp biçen, yerinde söz söyleyen (kimse), şair.

سخن شناس **s.-şinâs** *F. s.* sözün ne ve nasıl olduğunu bilen, sözden anlayan (kimse).

سخنگو **s.-gû** *F. s.* söz söyleyen, yani açık ve anlaşılır biçimde konuşan (kimse).

سخنور **s.ver** *F. a.* açık ve düzgün söz söyleyen kimse.

سخونت **suhûnet** *A. a.* sıcaklık.

سخی **sahî** *A. s.* cömert.

سخیف **sahîf** *A. s.* boş, zayıf, işe yaramaz, değersiz (akıl, düşünce, görüş).

سخین **sahîn** *A. s.* sıcak, kızgın.

سد **sed(d)** *A. a.* 1 -i kapama, -i tıkama: *s.-i bâb* "kapıyı kapama", 2 kalın, yüksek, engelleyici sağlam duvar, engel.

سداجت **sedâcet** *A. a.* yalınlık, sadelik.

[1]سداد **sedâd** *A. a.* doğruluk, doğru yolda olma. Çoklukla eş anlamlısı olan **rüşd** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rüşd ü sedâd*.

[2]سداد **seddâd** *A. a.* şişe kapağı, tıkaç, tapa.

سداسی **südâsî** *A. s.* altılı, altılık.

سدره **sidre** *A. a.* 1 Trabzon hurmasına benzer bir meyve ve ağacı, 2 varılacak son nokta/sınır: *sidretü'l-müntehâ* "bitiş noktası /sınırı", *s.-nişînân* "bu noktada bulunanlar, melekler".

سدس **südüs** *A. s.* altıda bir.

سده **südde** *A. a.* 1 kapı, 2 kapı eşiği.

سدید **sedîd** *A. s.* doğru, yanlış olmayan: *re'y-i sedîd* "doğru görüş".

سدیر **sedîr** *A. a.* minder, peyke, kerevet gibi üzerine oturulacak nesne.

[1]سر **ser** *F. a.* 1 baş: *ser ü pâ* "baş ve ayak", 2 uç: *s.-i zülf* "saçın ucu", 3 tepe: *s.-i kûh* "dağın tepesi".

سراپا **s.âpâ** *F. z.* baştan ayağa dek, bütünüyle, tamamen.

سراسر **s.âser** *F. z.* baştan başa, büsbütün *a.* bir tür değerli ve pahalı kumaş. Eskiden çoklukla kürklere astar olarak kaplanırdı.

سراسیمه **s.-âsîme** *F. s.* şuuru bulanmış, duyuları dış dünya etkilerini algılamaz duruma gelmiş (kimse).

سرآغاز **s.-âğâz** *F. a.* başlangıç.

سرآمد **s.-âmed** *F. s.* ileri gelen, saygın, seçkin (kimse).

سرآمدان **s.-âmedân** *F. ç. a.* ileri gelenler, sözü geçerler, söz sahipleri, seçkinler, saygın kimseler.

سرآهنك **s.-âheng** *F. a.* 1 *ask.* keşif kolu, kolcu asker, devriye, 2 bir müzik topluluğunun başı, şef.

سرافراز **s.-efrâz** *F. s.* başını kaldırıp boy gösteren, yükselen, yukarı kalkan. **– etmek** yükseltmek, yukarı kaldırmak.

سرانجام **s.-encâm** *F. a.* 1 işin sonu, bir işin vardığı nokta, 2 başa gelen ders alınacak durum, yaşanan ibret verici olay.

سرانداز **s.-endâz** *F. s.* serdengeçti, ölüm korkusu taşımayan, başını ortaya koyan, korku nedir bilmeyen yiğit.

سرباز **s.-bâr** *A. s.* serdengeçti, ölüm korkusu olmayan, korkusuz (er / yiğit).

سربسته **s.-beste** *F. s.* 1 başı bağlı, 2 gizli, örtülü, kapalı.

سربسر **s. be-ser** *F. z.* baştan başa.

سربلند **s.-bülend** *F. s.* başı yüksekler/yukarılara erişmiş yani: yüce, yüksek (nesne/kimse): *serv-i serbülend* "yüksek, boyu uzun, yükseklere boy salmış servi", *edîb-i ser-bülend* "başı/adı yücelere çıkmış, yani: ünlü yazar".

سرپاش **s.-pâş** *F. a.* 1 çomak, 2 gürz.

سرپوش **s.-pûş** *F. a.* (erkekler için) başa giyilen her türlü nesne, baş kabı.

سرتاج **s.-tâc** *F. a.* 1 baş tacı, başa giyilen taç, 2 *mec.* başa giyilen taç gibi değerli ve varlığıyla övünç duyulan (kimse).

سرچشمه **s.-çeşme** *F. a.* çeşme başı, göz göz kaynayan su kaynağı/birden çok gözünden su akan yalaklı çeşme.

سرحد **s.-had** *F. a.* iki devlet toprağını ayıran coğrafî çizgi, sınır.

سرخوش **s.-hoş** *F. s.* içkinin uyuşturucu etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş şuuru bulanık, duyuları uyuşuk (kimse).

سرشار **s.şâr** *F. s.* 1 ağzına kadar dolu: *sâğar-i serşâr* "ağzına kadar dolu kadeh", 2 sınırı aşmış, taşkın, coşkun: *mest-i serşâr* "alkol duvarını aşmış sarhoş".

سرعسکر **s.-asker** *F. a.* ordu başı, başbuğ, başkomutan.

سرفراز **s.-firâz** *F. s. bk.* سرافراز **ser-efrâz.**

سرفرو **s.-fürû** *F. s.* baş eğme. **– etmek/eylemek/kılmak** baş eğmek.

سرکار **s.-kâr** *F. a.* yönetici, (bir işi) çekip çeviren, âmir, baş, başkan, şef.

سرگذشت **s.-güzeşt** *F. a.* baştan geçen şey, serüven, macera.

سرگران **s.-girân** *F. s.* içkiden başı uyuşmuş, sarhoş. **– etmek** sarhoş etmek.

سرگردان **s.-gerdân** *F. s.* başı dönen, ne yapacağını bilemeyen, şaşkın, şaşırıp kalmış (kimse).

سرکرده **s.-gerde** *F. s.* öncü, baş, bir kötü işe öncülük eden, kötü yoldaki bir topluluğun başını çeken kimse: *s.-i eşkıyâ* "eşkıya başı".

سرگرم **s.-germ** *F. s.* 1 başı uyuşmuş, sarhoş, 2 beyni karıncalanmış, (bir durumu/şeyi) kavrayamaz duruma düşmüş.

سرکش **s.-keş** *F. s.* 1 dik başlı, baş kaldıran, söz dinlemez, boyun eğmez (kimse), 2 sert, huysuz, harın, gem tutmaz (at).

سرگشته **s.-geşte** *F. s.* başı dönen, şaşkın, ne yapacağını bilemez duruma düşen (kimse).

سرمست **s.-mest** *F. s.* içkiden başı dönmüş, sarhoş (kimse).

سرمستی **s.-mestî** *F. a.* sarhoşluk.

سرمو-ی **s.-i mû/-mûy** *F.* z. kıl kadar, zerrece.

سرنامه **s.-nâme** *F. a.* başlık, mektup vb. yazılarda başa konulan, gönderilen kişinin adını, unvan ve mevkiini bildiren kelimeler.

سرنگون **s.-nigûn** *F. s.* baş aşağı döndürülmüş, başı aşağı getirilmiş (nesne): *câm-i ser-nigûn* baş aşağı döndürülmüş, yani: içindeki dökülmüş bardak/kadeh". **– etmek** (içi sıvıyla dolu bir kabı) baş aşağı döndürmek, içindekini yere dökmek.

سرنوشت **s.-nüvişt** *F. a.* alın yazısı, kader.

²سر **sir(r)** *A. a.* 1 saklı olan/saklanan şey, giz, 2 içte saklanan, yalnızca bir kişinin bildiği şey, 3 kimsenin bilmediği, akıl erdiremediği şey, nesne ve oluşların iç yüzü, 4 bir işin/şeyin araştırma, gözleme ve sezgi yoluyla kavranabilen yanı.

¹سرا **serâ** *F. a.* saray; bk. سرای **serây.**

سراپرده **s.-perde** *F. a.* 1 hükümdar otağı, 2 evin/odanın ortasına çekilen perde, 3 çadır kapısı perdesi.

²سرا **-serâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ırlayan, şakıyan, güzel ve etkili bir sesle okuyan: *gazel-serâ* "güzel sesle, ezgili olarak gazel okuyan, "*nağme-serâ* "ezgiler döktüren, güzel sesle şarkı okuyan".

سراب **serâb** *A. a.* 1 çölde güneş ışınlarının yansımasıyla su gibi görünen ters görüntü, algım salgım, yalgın, 2 *mec.* dünya.

سرابیل **serâbîl** *A. ç. a.* gömlekler; *bk.* سربال **sirbâl.**

¹سراج **serrâc** *A. a.* (*T. k. dili:* **saraç**) 1 eyer ve koşum takımı yapan ve satan kimse, 2 meşin üzerine sırma ve ipekle desen işleyerek çeşitli eşyalar yapan ve satan kimse.

²سراج **sirâc** *A. a.* kandil, lamba, meş'ale, mum vb. ışık kaynağı.

سراجه **sirâce** *A. a.* (*T. k. dili:* **sıraca**) çıktığı yerde deriyi bozan, iyileşmesi güç bir yara türü, bir tür verem hastalığı.

سراچه **serâçe** *F. a.* 1 küçük ev, 2 büyük konak, saray yavrusu.

سرادق **sürâdık** *A. a.* 1 hükümdar otağı, 2 otak perdesi.

سراغ **sürâğ** *F. a.* iz, belirti, eser.

سراق **sürrâk** *A. ç. a.* hırsızlar; *bk.* سارق **sârık.**

سرای **serây** *F. a.* 1 hükümdarların ve büyük devlet adamlarının oturdukları gösterişli yapı, 2 büyük, gösterişli ve süslü yapı, büyük konak, saray yavrusu.

سرای سپنج **s.-i sipenc** *F. a.* üç beş günlük saray, yani: geçici dünya.

سرایا **serâyâ** *A. ç. a.* düşman üzerine gönderilen askerî birlikler; *bk.* سریه **seriyye.**

سرایت **sirâyet** *A. a.* bulaşma, geçme.

سرائر **serâir** *A. ç. a.* içte saklanan şeyler, gizlilikler; *bk.* سریره **serîre.**

سراینده **serâyende** *F. s.* ırlayıcı, şakıyıcı, güzel sesle ötücü (kuş).

سربال **sirbâl** *A. a.* gömlek.

سربست **serbest** *F. s.* 1 bir bağı ve engeli olmayan, bağsız ve bağlantısız, iradesi elinde, hür (kimse) 2 sıkılmayan, çekinmeyen (kimse).

سربستی **serbestî** *F. a.* serbestlik, (bir işi yapmakta/bir şeyi gerçekleştirmekte) bağ ve engel bulunmama.

سرج **serc** *A. a.* at eyeri.

سرخ **surh** *F. s.* kırmızı.

سرخاب **s.-âb** *F. a.* ördeğe benzeyen kırmızı tüylü bir kuş, angıt.

سرخی **surhî** *F. a.* kırmızılık.

¹سرد **serd** *A. s.* (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtme/söyleme. – **etmek** (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtmek/söylemek.

²سرد **serd** *F. s.* 1 (hava, yel vb. için) soğuk, 2 (*T. k. dili:* **sert**) katı, kırıcı, haşin (huy, tabiat).

سرداب **s.-âb,** سردابه **s.-âbe** *F. a.* bodrum, toprak seviyesinin altında, yer içinde kalan serin yer.

سردی **serdî** *F. a.* 1 soğukluk: *s.-i hevâ* "havanın soğukluğu", 2 katılık, peklik, kırıcılık: *s.-i tabîat* "huy katılığı, kırıcılık, haşinlik".

سرزنش **serzeniş** *F. a.* 1 paylama, 2 başa kakma.

سرسام **sersâm** *F. a.* bunama, bunaklık hastalığı. *s.* (*T. k. dili:* **sersem**) aklı kıt, alık, kandırılması kolay (kimse).

سرسری **serserî** *F. s.* 1 boş gezen, başı boş dolaşan, 2 boş, anlamsız (söz): *lâf ü güzâf-i serserî* "anlamsız sözler".

سرشت **sirişt** *F. a.* yaradılış, yaradılış özelliği, huy: *furkat-sirişt* "ayrılığı huy edinmiş".

سرشته **sirişte** *F. s.* yoğurulmuş, hamur hâline getirilmiş.

سرشك **sirişk** *F. a.* 1 gözyaşı, 2 damla.

سرطان **seretân** *A. a.* 1 yengeç, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş Haziran ayının dokuzunda bu burca girer, 3 Türkçede "yenirce" denilen bir hastalığın adı, frengi.

سرعت **sür'at** *A. a.* hız, çabukluk.

سرعت انتقال **s.-i intikâl** *F. a.* anlama çabukluğu, yani: çabuk kavrama, hemen anlama.

سرف **seref** *A. a.* saçıp savurma, yersiz ve gereksiz yere elden çıkarma.

[1]سرقت **sirkat** *A. a.* çalma, aşırma, hırsızlık.

[2]سرقت **serakat, serikat** *A. a.* (*T. k. dili:* **sirkat**) *yuk. m. bk.*

سرقه **seraka** *A. ç. a.* hırsızlar; *bk.* سارق **sârık.**

سرکنگبین **sirkengebîn** *F. a.* ekşi bal şerbeti.

سرکه **sirke** *F. a.* çürümüş üzümden elde edilen ekşi su.

سرکه فروش **s.-fürûş** *F. a.* 1 sirkeci, sirke yapan ve satan kimse, 2 *mec.* ekşi yüzlü, somurtkan, dargın ve bir şeyden hoşlanmamış kimse.

سرکین **sergîn** *F. a.* gübre, fışkı.

سرما **sermâ** *F. a.* 1 kış, 2 soğuk: *s.-dîde* "çok üşümüş, donmuş". 3 kış mevsimi.

سرمد **sermed** *F. s.* süreklilik, ölümsüzlük, bitimsizlik, sonsuzluk.

سرمدی **sermedî** *F. s.* sürekli, devamlı, ölümsüz, sonsuz olan.

سرمه **sürme** *T. a.* göze çekilen siyah renkli toz.

سرمه دان **s.dân** *F. a.* (*T. h. dili:* **sürmedanlık**) sürmelik, sürme kabı.

سرمه کش **s.-keş** *F. s.* 1 (gözüne) sürme çekmiş (kimse), 2 (gözüne) sürme çekilmiş (kimse).

سرنا-ی **sürnâ/sürnây** *F. a.* (*T. k. dili:* زورنا **zurna**) nefesli çalgı.

سرو **serv** *F. a.* (*T. k. dili:* سروی **servi/**سلوی **selvi**) kışın yaprağını dökmeyen, ince uzun bir Akdeniz bölgesi ağacı.

سرو آزاد **s.-i âzâd** *F. a.* dalları düzgün bitmiş, derli toplu, gövdesi pürüzsüz görünümde olan selvi.

سرو سهی **s.-sehî** *F. a.* düzgün büyüyüp gelişmiş iki ana kolu olan selvi.

سرو ناز **s.- nâz** *F. a.* dalları etrafa yayılmış selvi.

سروج **sürûc** *A. ç. a.* eyerler; *bk.* سرج **serc.**

سرود **sürûd** *F. a.* güzel ve ezgili sesle seslenme/ötme, ırlama.

سرور **server** *F. a.* önder, baş, başkan, reis: *s.-i enbiyâ* "nebiler önderi (Hz. Muhammed)"

سرور **sürûr** *A. a.* sevinç. – **etmek** -i sevindirmek, (üzüntüyü) sevince dönüştürmek.

سروش **sürûş** *F. a.* 1 melek, 2 Hz. Cebrail.

سرهنك **serheng** *F. a.* çavuş: *s.-i haşem* "hizmetçiler topluluğunun çavuşu".

سرير **serîr** *A. a.* 1 taht.

سرير آرا **s.-ârâ** *F. s.* tahtı süsleyen (sultan). *a.* yumuşak döşekli ayaklı yatak.

سريره **serîre** *A. a.* içte saklanan, kimsenin bilmediği şey, sır.

سريع **serî'** *A. s.* hızlı, çabuk.

سريعاً **serîan** *A. z.* hemen, hızlı olarak, hızlı bir şekilde.

سريه **seriyye** *A. a.* düşman üzerine gönderilen küçük birlik.

سزا **sezâ** *F. s.* uygun, yaraşır, lâyık.

سست **süst** *F. s.* 1 gevşek, sölpük. – **kılmak** gevşetmek, 2 yavaş, tembel (kimse)

سطح **sath** *A. a.* (nesnelerde) düz üst yan, yüz: *s.-ı deryâ* "denizin yüzü".

سطحى **sathî** *A. s.* 1 yüzle ilgili bulunan, yüze ilişkin, 2 yüzünden, içine bakmadan, derinliğine inmeden, kabaca, üstünkörü.

سطر **satr** *A. a.* (*T. k. dili:* **satır**) 1 sıra, dizi, 2 bir yazının sayfada enine sıralar oluşturan kelime birlikleri.

سطوت **satvet** *A. a.* ezici güç.

سطوح **sutûh** *A. ç. a.* yüzler, üst yanlar; *bk.* سطح **sath.**

سطور **sutûr** *A. ç. a.* satırlar; *bk.* سطر **satr.**

سعادت **seâdet** *A. a.* baht açıklığı, uğurluluk, mutluluk; *zıddı:* شقاوت **şakâvet**: *der-i seâdet, der-seâdet* mutluluk kapısı, yani İstanbul.

سعادتمند **s.mend** *F. s.* uğurlu, mutlu, bahtı açık.

سعال **süâl** *A. a.* öksürük.

سعايت **siâyet** *A. a.* kovculuk etme, çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma, geçme.

سعتر **sa'ter** *A. a.* kekik.

سعد **sa'd** *A. a.* 1 kutluluk, kutlu ve uğurlu olma, 2 uğur, kut: *kevkeb-i sa'd* "uğur yıldızı".

سعداء **suadâ'** *A. ç. a.* uğurlu kimseler; *bk.* سعيد **saîd.**

سعدان **sa'dân** *A. ç. a.* iki uğur yıldızı, Venüs/Zühre ve Jüpiter /Müşteri.

سعدين **sa'deyn** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

سعه **sea, sia** *A. a.* bolluk, bereket, refah: *s.-i hâl* "hâli vakti iyi olma, bolluk içinde bulunma".

سعى **sa'y** *A. a.* 1 emek harcama, çalışma, çabalama.

سعى بليغ **s.-i belîğ** *F. a.* emek harcayarak gereğince çalışma, 2 hızlı hızlı yürüme.

سعيد **saîd** *A. s.* 1 mutlu, mutluluğa ermiş; *zıddı:* شقى **şakî.** 2 uğurlu.

سعير **saîr** *A. s.* 1 alev alev yanan ateş, 2 cehennem.

سفارت **sefâret** *A. a.* 1 elçilik, 2 elçilik makamı.

سفاك **seffâk** *A. s.* çok kan dökücü.

سفال **sifâl,** سفاله **sifâle** *F. a.* 1 çanak çömlek, çini gibi topraktan yapılmış şeyler, 2 orak.

سفالت **sefâlet** *A. a.* yoksulluk yüzünden içinde bulunulan hâl, düşkünlük.

سفالين **sifâlîn** *F. a.* çamurdan yapılmış kap, çanak çömlek: *kûze-i sifâlîn* "toprak bardak".

سفاهت **sefâhet** *A. a.* 1 akıl kıtlığı, kavrayışsızlık, budalalık, 2 (parayı/malı) budalaca, akılsızca tüketme.

سفائن **sefâin** *A. ç. a.* gemiler; *bk.* سفينه **sefine.**

سفته **süfte** *F. s.* delinmiş: *dürr-i süfte* "delinmiş inci".

[1]سفر **sefer** *A. a.* 1 yolculuk, bir yerden başka bir yere göçme, ırak yere gitme, 2 ordunun savaşmak üzere düşmanın bulunduğu yere doğru yola çıkması, 3 savaş, cenk, 4 kez, kere.

[2]سفر **sifr** *A. a.* 1 kitapçık, cüz, Tevrat'ı oluşturan parçalar, bölükler.

سفراء **süferâ'**, سفرا **süferâ** *A. ç. a.* elçiler; *bk.* سفير **sefîr.**

سفرجل **sefercel** *A. a.* ayva.

سفره **süfre** *A. a.* (*T. k. dili:* صفره **sofra**) üzerinde yemek yenilen yaygı/yuvarlak, ayaklı, büyücek tahta tabla.

سفرى **seferî** *F. s.* 1 yolculuğa özgü olan (kıyafet), 2 *ask.* savaş durumuyla ilgili, savaş durumunun gerektirdiği (işler/önlemler vb.), 3 *din* yolculuk durumuyla ilgili (hükümler).

سفسطه **sefsata** *A. a.* görünüşte doğru, gerçekte yalan olan kıyas, doğru gibi göründüğü hâlde sonucu yanlış olan söz, saçma.

سفسطه پرداز **s.-perdâz** *F. s.* saçma üreten, yalan yanlış söz söyleyen (kimse).

سفك **sefk** *A. a.* -i dökme, -i akıtma: *s.-i dimâ'* "kanlar akıtan"

[1]سفلا **süflâ** *A. s.* (dişil) aşağı: *cihet-i süflâ* "aşağı yön".

سفلاء **süfelâ'**, [2]سفلا **süfelâ** *A. ç. a.* hor, alçak, edepsiz kimseler; *bk.* سفيل **sefîl.**

سفله **sifle** *A. s.* alçak, soysuz, utanmaz, rezil.

سفله پرور **s.-perver** *F. s.* alçak kimseleri koruyup kollayan (kimse).

سفلى **süflî** *F. s.* bayağı, düşük, hor, değersiz (kimse).

سفليات **süfliyyât** *A. ç. a.* dünya ile ilgili bayağı, değersiz işler ve şeyler.

سفن **süfün** *A. ç. a.* gemiler; *bk.* سفينه **sefine.**

سفهاء **süfehâ'**, سفها **süfehâ** *A. ç. a.* müsrifler, varını yoğunu akılsızca kötü yerlerde ve işlerde kullananlar; *bk.* سفيه **sefîh.**

سفيد **sefîd** *F. s.* ak, beyaz: *rîş-i sefîd* "ak sakal".

سفير **sefîr** *A. a.* elçi.

سفيل **sefîl** *A. s.* yoksulluk yüzünden kötü duruma düşmüş, düşkün (kimse)

سفينه **sefîne** *A.* a gemi.

سفيه **sefîh** *A. s.* parasını/malını düşüncesizce harcayan; zevk, eğlence ve hovardalık uğruna parasını/malını akılsızca savurup tüketen (kimse).

سقاء **sakkâ'**, سقا **sakkâ** *A. a.* (*T. k. dili:* **saka**) eskiden kırbayla sırtında taşıyarak/hayvana yükleyerek para karşılığı su dağıtan kimse.

سقاطه **sükâta** *A. a.* döküntü.

سقام **sakâm** *A. a.* hastalık.

سقامت **sakâmet** *A. a.* bozukluk: *s.-i re'y* "görüş bozukluğu", *s.-i fikr* "düşünme bozukluğu".

سقايت **sikâyet** *A. a.* Mekke'de hacılara zemzem suyu dağıtma hizmeti.

سقر **sakar** *A. a.* cehennem, tamu.

سقط **sakat** *A. a.* 1 el, ayak gibi beden üyelerinden biri biçimce bozulmuş (kimse), 2 bozuk, yerinde ve düzgün olmayan (söz, iş vb.)

سقط **sıkt** *A. a.* vaktinden önce ölü doğan çocuk, düşük.

سقطات **sakatât** *A. ç. a.* söz bozuklukları, sözde yanlışlar ve eksikler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

سقف **sakf** *A. a.* 1 tavan, 2 dam.

سقم **sakam** *A. a.* hastalık.

سقوط **sukût** *A. a.* 1 düşme, düşüş: *s.-ı evrâk* "yaprakların yere dümesi", 2 (değerce) aşağı düşme, değerini ve etkisini yitirme.

سقوف **sukûf** *A. ç. a.* damlar; tavanlar; *bk.* سقف **sakf.**

سقی **saky** *A. a.* -i sulama, suvarma.

سقیم **sakîm** *A. s.* 1 bozuk (düşünce, görüş), 2 hasta (kimse).

سك **seg** *F. a.* it, köpek.

سکبان **segbân** *F. a.* (*T. k. dili:* سکمن **seğmen/seymen**) (eskiden) hükümdarla birlikte ava giden, av köpeklerine bakıp eğiten bir yeniçeri ocağı sınıfı. Bunlar da diğer yeniçeriler gibi savaş zamanlarında da orduya katılırlardı.

سکجان **s.-cân** *F. s.* it canlı (kimse).

سکسار **s.-sâr** *F. a.* köpek başlı, yeşil renkli, ejderha suratlı, keçi sakallı, fil kulaklı, mavi gözlü hayalî canavar.

سکاری **sükârâ** *A. ç. a.* sarhoşlar; *bk.* سکران **sekrân.**

سکال **sigâl** *F. a.* düşünce: *bed-sigâl* "kötü düşünceli".

سکالش **sigâliş** *F. a.* düşünüş, düşünme biçimi.

سکان **sükkân** *A. ç. a.* (bir yerde) oturanlar; *bk.* ساکن **sâkin.**

سکت **sekt** *A. a.* 1 sesi soluk almaksızın tutma, 2 *ed.* aruzun *mef'ûlü mefâilün feûlün* kalıbında bir hecesini düşürme ve kalıbın *mef'ûlün fâilün feûlün* biçiminde değişmesine yol açma.

سکته **sekte** *A. a.* 1 durma: *s.-i kalp* "kalbin durması", 2 kesilme, kesintiye uğrama, 3 yavaşlama, düzeni bozulma, düzensiz duruma gelme, 4 durgunluk, bozukluk.

سکته دار **s.-dâr** *F. s.* düzensiz, düzeni bozuk (nesne).

[1]سکر **sekr** *A. a.* sarhoşluk.

[2]سکر **sükker** *A. a.* şeker.

سکرات **sekerât** *A. ç. a.* dalgınlıklar; *bk.* سکره **sekre.** *s.-i mevt* "ölüm anında gelen dalgınlık/kendini kaybetmişlik hâli".

سکران **sekrân** *A. a.* içkinin etkisiyle kendinden geçmiş, sarhoş.

سکره **sekre** *A. a.* manevî bir etkiyle gelen kendinden geçmişlik hâli: *s.-i garâm* "(bir şeye) aşırı düşkünlükten doğan kendinden geçmişlik hâli".

سکری **sükkerî**, سکرین **sükkerîn** *F. s.* 1 şekerli (nesne), 2 şekerden yapılmış (nesne).

سکنات **sekenât** *A. ç. a.* kımıldanmadan duruşlar. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır. Daha çok anlamca zıddı olan *harekât* ile birlikte bağlam öbeği kurar: *harekât ü sekenât.*

سکنجبین **sikencebîn**, سکنکبین **sikengebîn** *F. a.* ekşi bal suyu.

سکنه **sekene** *A. ç. a.* (bir yerde) oturanlar; *bk.* ساکن **sâkin.**

süknâ, süknâ سکنا سکنی *A. a.* 1 ev, konak, çadır vb. oturacak yer, 2 (bir yerde) yerleşik olma, oturma.

sükût سکوت *A. a.* susma, sesini çıkarmama.

sükûtî سکوتی *T. s.* susmayı alışkanlık edinmiş, susma yolunu seçmiş.

sükûn سکون *A. a.* kımıldamama, yerinden ayrılmama, durma, dinelme.

sükûnet سکونت *T. a.* 1 hareketsizlik, yerinden ayrılmama, 2 dinme, durma, durgunluk.

sikke سکه *A. a.* 1 para üzerindeki yazı/nakış, damga, 2 Mevlevî dervişlerinin giydikleri külâh, 3 yol: *sikketü'l-hadîd* "demir yol".

s.-zen سکه‌زن *F. a.* paraya damga basan usta/işçi.

s.-ken سکه‌کن *F. a.* damga kalıbı yapan usta/işçi.

sekîne, sekînet سکینه سکینت *A. a.* ağırlık, ağırbaşlılık, ölçülülük, dirençlilik.

sel(l) سل *A. a.* çekip sıyırma: *s.-i seyf* "kılıcı kınından çekip sıyırma".

silâh سلاح *A. a.* her türlü kesici ve ateşli, öldürücü savaş aleti.

selâset سلاست *A. a.* (sözde) akıcılık niteliği, kulağa hoş ve ezgili biçimde gelme özelliği bulunma.

selâsil سلاسل *A. ç. a.* zincirler; *bk.* **silsile.** سلسله

selâtîn سلاطین *A. ç. a.* sultanlar: *bk.* **sültân.** سلطان

sülâf, sülâfe سلاف سلافه *A. a.* şarap, süci, çakır.

sülâle سلاله *A. a.* döl, soy, nesil, zürriyet.

selâm سلام *A. a.* 1 her türlü eksiklik ve bozukluktan uzak olma, 2 her türlü tehlike ve yıkımdan uzak olma, 3 birbirini esenleme, "Tanrı sana/size esenlik versin" ve "Sana da" diyerek birbirine dua etme, 4 Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

selâmet سلامت *A. a.* 1 bir sıkıntıdan/acı verici bir durumdan /bir yıkımdan uzak olma hâli, esenlik, 2 (bir işin/şeyin sonu) iyiye varma, (bir iş/şey) iyi bir şekilde sonuçlanma, esenliğe çıkma.

[1]selb سلب *A. a.* 1 kapma, zorla alma, 2 yok etme, giderme: *s.-i huzûr* "huzuru yok etme", 3 bir oluş ve kılışın gerçekleşmemesi, olumsuzluk, inkâr; *zıddı:* **isbât.** اثبات

[2]seleb سلب *A. a.* 1 birinden kapıp alınan şey, 2 birinin üstünden sıyrılıp alınan şey.

selbî سلبی *A. s.* olmama, gerçekleşmemeyle ilgili, olumsuz.

selce سلجه *A. a.* istiridye.

silah سلح *A. a.* silah.

silahşor سلحشور *F. a.* ok atmak, cirit savurmak, sıçramak, eğer yanına ve altına inmek gibi gösteriler sergileyen atlı.

selh سلخ *A. a.* 1 kesilmiş hayvanın derisini yüzme, 2 ay yılı aylarının son günü.

s.-hâne سلخخانه *F. a.* (*T. k. dili:* **salhâne**) hayvan kesim yeri, mezbaha. صالخانه

selsâl سلسال *A. a.* yumuşak, hafif ve lezzetli su.

selsebîl سلسبیل *A. a.* 1 yumuşak, hafif ve lezzetli su, 2 cennette bir kaynak/çeşme.

سلسله **silsile** *A. a.* 1 zincir, 2 birbirine ulaşıp giden şeylerin bütünü, dizi, 3 soy sop, ocak.

سلطان **sultân** *A. a.* 1 güç, egemenlik, 2 hükümdar, egemenlik sahibi.

سلطنت **seltanet** *A. a.* 1 hükümdarlık, egemenlik, 2 devlet, 3 *mec.* görkem, gösteriş, şaşaa, tantana.

سلطه **silta** *A. a.* (*T. k. dili:* شلته **şilte**) içine kuru ot, saman, kıtık, pamuk vb. doldurulmuş minder.

[1]سلعه **sel'a** *A. a.* 1 başta oluşan yarık, 2 "hıyarcık" denilen hastalık.

[2]سلعه **sil'a** *A. a.* 1 ur, 2 alınıp satılan şey, ticaret malı.

سلف **selef** *A. a.* 1 (bir görevde/makamda) yerine geçilen kimse, yeni gelenden önceki kimse, 2 (çoklu yerine) geçmiştekiler, geçmişte kalanlar: *s.-i sâlihîn* "iyi kimselerin geçmişte kalanları".

سلك **silk** *A. a.* 1 dizi, sıra, 2 yol, geçim yolu, tutulan iş, meslek.

[1]سلم **selem** *A. a.* henüz elde edilmemiş ürünün belirlenen değerine karşılık yapılan peşin ödeme.

[2]سلم **silm, selm** *A. a.* barış, sulh.

[3]سلم **süllem** *A. a.* merdiven.

سله **selle** *A. a.* (*T. k. dili:* **sele**) kamış, saz vb.'den örme bir tür kollu sepet.

سله باف **s.-bâf** *F. a.* sepetçi, sepet örücü.

سلوك **sülûk** *A. a.* 1 yola girme, yol tutma, 2 bir topluluğa katılıp onlar gibi düşünme/davranma /yaşama, 3 *tas.* bir tarikate girme.

سلوى **selvâ** *A. a.* 1 bal, 2 bıldırcına benzer bir tür kuş.

سليب **selîb** *A. s.* aklı alınmış, şuurunu yitirmiş (kimse).

سليط **selît** *A. a.* kötü huylu ve kötü sözlü, insanı incitip rahatsız eden kimse.

سليقه **selîka** *A. a.* (insanda) güzel söz söyleme ve yazma konusunda doğuştan gelen yetenek ve yatkınlık.

سليل **selîl** *A. a.* yeni doğmuş çocuk.

سليم **selîm** *A. s.* eksiklik ve bozukluktan uzak, kusursuz, iyi, sağlam. Daha çok *yaradılış, akıl, zevk* gibi kelimeleri niteleyici olur: *tab'-ı selîm* "kusursuz yaradılış".

[1]سم **sem(m)** *A. a.* zehir, ağu: *s.-i kâtil* "öldürücü zehir".

[2]سم **süm** *F. a.* at, katır, öküz vb. hayvanların tırnağı.

سماء **semâ'**. سما **semâ** *A. a.* gök.

سمات **simât** *A. a.* nişanlar, izler, belirtiler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.) Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, Türkçenin benzerlik anlatımlı **gibi** takısına denk gelir: *melek-simât* "melek görünüşlü, melek gibi".

سماجت **semâcet** *A. a.* çirkinlik, kötü görünüş.

سماحت **semâhat** *A. a.* cömertlik.

سماط **simât** *T. a.* (*k. dili*: **somat**) 1 sofra, 2 yemek, şölen, ziyafet.

سماع **semâ'** *A. a.* 1 işitme, 2 Mevlevi dervişlerinin ayin sırasındaki dönüşleri, 3 (*T. h. dili:* **samah**) Alevilerin ayin sırasındaki dönüşleri.

سماق **sümmâk** *A. a.* (*T.* صوماق **sumak**) 1 sıcak bölgelerde yetişen bir ağaç, 2 bu ağacın dövülerek toz hâline getirilip yemeklere katılan mercimeğe benzer ekşi meyvesi.

سماك **simâk** *A. ç. a.* balıklar; *bk.* سمك **semek**.

سمانت **semânet** *A. a.* semirme, besili duruma gelme.

سماوات, سمٰوات **semâvât** *A. ç. a.* gökler; *bk.* سماء **semâ'**.

سمباره **süm-bâre**, سنباره **sün-bâre** *F. a.* (*T. k. dili:* زيمپارا **zımpara**, زينپاره **zınpara**) kılıç, bıçak gibi şeyleri parlatmak ve bilemek için kullanılan bir tür sert taş, bileği taşı.

سمت **semt** *A. a.* 1 yön, 2 *gökb.* ayakta duran bir kimsenin başının ve ayağının bulunduğu karşılıklı iki yön.

سمت سأر **s.-i re's** *F. a.* baş ucu/baş ucu noktası. Astronomi terimi olarak ayakta duran bir gözlemcinin boyu doğrultusunda uzanan çizginin göğe ulaştığı nokta. Batı dillerine **zenit** olarak geçmiştir.

سمت قدم **s.-i kadem** *F. a.* ayak ucu/ayak ucu noktası. Astronomi terimi olarak, ufkun altında gözlemcinin ayağı yönündeki nokta. **Semt-i nazîr** de denir, batı literatüründe Arapça 'nazîr' kelimesinden alınmış olarak **nadir** olarak geçer.

سمرت **sümret** *A. a.* (ten) karayağız olma, esmerlik.

سمسار **simsâr** *A. a.* satıcı ile alıcı arasında aracılık eden, miyancı, komisyoncu.

سمع **sem'** *A. a.* 1 kulak, 2 işitme.

سمعه **süm'a** *A. a.* gösteriş için iki yüzlülükle yapılan iş ve eylem.

سمك **semek** *A. a.* balık.

[1]سمن **semen** *F. a.* yasemin: *s.-sâ* "yasemin kokulu".

[2]سمن **simen** *A. a.* (*T. k. dili:* **semen**) semizlik, besililik.

سمند **semend** *F. a.* at.

سمندر **semender** *F. a.* 1 "su kertenkelesi" denilen bir hayvan, 2 ateşte doğup ateş içinde yaşadığına inanılan bir hayvan.

سمو **sümüv(v), sümû** *A. a.* yükseklik, yücelik.

سموح **semûh** *A. s.* çok cömert (kimse)

سموحت **sümûhat** *A. a.* cömertlik, cömertçe davranma.

سمور **semmûr** *A. a.* (*T. k. dili:* **samur**) 1 derisinden kürk yapılan bir hayvan, 2 bu hayvanın derisinden yapılmış kürk.

[1]سموم **semûm** *A. s.* 1 çok sıcak, kuru, bitkileri kavuran (yel): *bâd-i semûm* "sam yeli". 2 zehirli (şey).

[2]سموم **sümûm** *A. a.* zehirler; *bk.* سم **sem(m).**

سمى **semiy(y), semî** *A. s.* adaş.

سمير **semîr** *A. a.* 1 gece sohbeti arkadaşı, 2 Farsça kurallı kimi birleşik sıfatlarda Türkçenin **-li** ekine denk bir anlatımı vardır: *fezâil-semîr* "erdemli".

سميع **semî'** *A. s.* 1 iyi işiten, işitmesi güçlü olan (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri.

سمين **semîn** *A. s.* semiz, besili, yağlı (kimse/hayvan)

سن **sin(n)** *A. a.* 1 yaş, 2 diş.

سناً **sinnen** *A. z.* yaşça.

سناء **senâ'**, سنا **senâ** *A. a.* bir çok türü bulunan bir ot.

سناء مكى **S.-i Mekkî** (*T. k. dili:* سنامكى **sinameki**) Mekke senası, bu otun yaprağı müshil olarak kullanılan türü.

senâbik سنابك *A. ç. a.* hayvan tırnaklarının uçları. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

senâbil سنابل *A. ç. a.* başaklar; *bk.* **sünbüle.** سنبله

sinân سنان *F. a.* 1 mızrak, 2 süngü.

sünbül سنبل *F. a.* 1 güzel kokulu, soğanlı bir bahar çiçeği. Başka renkleri olmakla birlikte eski edebiyatta değişik ilgilerle anılan daha çok mor renkli olanıdır. 2 *mec.* saç.

sünbüle سنبله *A. a.* 1 başak, 2 başak burcu.

sünbülî سنبلی *F. s.* 1 sümbül renginde, yani: mor, 2 yağmur yağdırmayan mor bulutlarla kaplı kapalı (hava).

sünnet سنت *A. a.* Müslümanlar için örnek alınan, kılavuz olarak benimsenen Hz. Peygamber'in kutlu davranışları, alışkanlıkları.

sünnetu'llâh سنت الله *A. a.* 1 Yüce Tanrı'nın koyduğu esaslar, inananlar için tutulması gerekli buyruklar, kaçınılması gereken yasaklar, 2 yaratıkların, şeylerin uymak zorunda bulundukları varlığın işleyiş kanunları, hikmetler, 3 (küçük yaştaki çocuklarda) erkeklik organının ucundaki derinin kesilip alınması, 4 bunun için yapılan düğün ve verilen şölen.

-senc سنج *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tartıcı: *sühan-senc* "söz tartıcı"

sincâb سنجاب *F. a.* derisinden kürk, özellikle de kürk yakası yapılan hayvan.

sincâbî سنجابی *F. s.* sincap kürkü renginde.

sencîde سنجیده *F. s.* tartılmış: *s.-i mîzân-i dikkat* "dikkat terazisinde tartılmış".

sened سند *A. a.* 1 yapılacak işe/ödemeye karşılık imzalanan kâğıt, imzalı yüklenme belgesi, 2 dayanak, delil.

senderûs سندروس *A. a.* (*T. k. dili:* **sandalos**) صاندالوس tropik bölgelerde yetişen kopal ağacından çıkarılan, cilâ olarak kullanılan kehribara benzer bir tür yağ /reçine.

sündüs سندس *A. a.* ince, değerli ipekli kumaş.

sentûr سنطور *F. a.* kanuna benzer, küçük başlı tokmaklarla çalınan bir tür saz.

seng سنك *F. a.* taş.

s.-i hârâ سنك خارا *F. a.* sert taş.

s.istân, s.lâh سنكستان سنكلاخ *F. a.* taşı çok yer, taşlık.

s.în سنكين *F. s.* 1 taştan, taşla yapılmış, 2 katı, sert: *dil-i sengîn* "katı yürek".

sınmâr, sinimmâr, sinnimâr سنمار *F. a.* Eski hükümdarlardan Münzir oğlu Nu'mân'ın yaptırdığı "Havernak" adlı ünlü köşkün mimarının adı.

sünen سنن *A. ç. a.* sünnetler; *bk.* **sünnet.** سنت

sene سنه *A. a.* yıl.

sünûh سنوح *A. a.* (bir şey) birden hatıra gelme, içine doğma.

sinnevr سنور *A. a.* kedi.

sünûn سنون *A. ç. a.* yıllar; *bk.* **sene.** سنه

senevî سنوی *A. s.* yıllık, bir yıllık.

[1]seniy(y), senî سنی *A. s.* yüksek, yüce.

[2]sünnî سنی *A. s.* Hz. Peygamber'in sünnetlerine sıkı sıkıya bağlı olanların yolundan gidenlerden her biri.

سنين **sinîn** *A. ç. a.* yıllar; *bk.* سنه **sene.**

سو **sû** *F. a. bk.* سوی **sûy.**

سوء **sû',** سو **sû** *A. a.* kötülük; *zıddı:* حسن **hüsn.** Daha çok ad takımlarında görülür, ancak bu ad takımları anlamca sıfat takımı gibidir: *s.-i hâl* "kötü hâl", *s.-i zan* "kötü sanı", *s.-i niyyet* "kötü niyet". Zıddı olan **hüsn** de böyledir.

[1]سواء **sevâ', sevâ** *A. a.* denklik, eşitlik.

[2]سواء **sivâ', sivâ** *A. takı* -den başka, -den gayrı, -den maada.

سوابق **sevâbık** *A. ç. a.* 1 işlenmiş suçlar, 2 geçmişte olanlar/yaşananlar/yapılanlar; bk. سابقه **sâbıka.**

سواحل **sevâhıl, sevâhil** *A. ç. a.* kıyılar, deniz kıyıları; **bk.** ساحل **sâhıl.**

سواد **sevâd** *A. a.* 1 karalık, kara olma hâl ve niteliği: *s.-i zülf* saç karalığı", 2 karalama, müsvedde, 3 ne olduğu belli olmayan/seçilemeyen koyu görüntü, karaltı, karartı.

سواد اعظم **s.-i a'zam** *F. a.* büyük/ulu şehir.

سواد العين **sevâdü'l-ayn** *A. a.* göz bebeği.

سواد القلب **sevâdü'l-kalp** *A. a.* kalbin tam ortasında bulunduğu var sayılan siyah nokta.

سواد خوان **s.-hân** *F. a.* yazıyı yeni söken, çat pat okuyan.

[1]سوار **sivâr** *A. a.* bilezik.

[2]سوار **süvâr** *F. s.* binmiş. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *esb-süvâr* "ata binmiş", *üştür-süvâr* "deveye binmiş".

سواری **süvârî** *F. s.* 1 atlı, atlı asker, 2 gemi reisi, gemi kumandanı.

سواطع **sevâtıh** *A. ç. a.* görünen, yukarıda ve yüksekte olan şeyler; *bk.* ساطع **sâtı'.**

سواعد **sevâıd** *A. ç. a.* bilekler; *bk.* ساعد **sâıd.**

سوافل **sevâfil** *A. ç. a.* aşağı yanlar, değeri düşük şeyler; *bk.* سافل **safîl.**

سواقی **sevâkî** *A. ç. a.* su dağıtan kadınlar; *bk.* ساقيه **sâkıye.**

سؤال **süâl, süvâl** *A. a.* 1 bir şeyi öğrenmek için (birinden) bilgi isteme, soru, 2 (birinden) bir şey isteme, dilencilik.

سوام **sevâm(m)** *A. ç. a.* zehirli hayvanlar; *bk.* سام **sâmme.**

سوانح **sevânıh** *A. ç. a.* içe doğan şeyler, akla gelen düşünceler; *bk.* سانحه **sâniha.**

سوائم **sevâim** *A. ç. a.* başı boş otlayan hayvanlar; *bk.* سائمه **sâime.**

سوخته **sûhte** *F. s.* yanmış, yanık.

سود **sûd** *F. a.* yarar, kazanç, fayda.

سودمند **s.mend** *F. s.* yararlı, faydalı (nesne).

سوداء **sevdâ',** سودا **sevdâ** *A. a.* 1 istek, heves: *s.-yi hâm* "boş heves", 2 (bir kimseye/bir şeye karşı) aşırı sevgi ve eğilim, tutku, 3 insan mizacını oluşturduğu var sayılan dört temel elemandan biri, kara sevdâ, kara öd.

سودا زده **s.-zede** *F. s.* aşırı sevgiye kapılmış, tutkun, delice âşık, melankolik (kimse).

سوداگر **s.ger** *F. s.* 1 delice âşık, tutkun, 2 işi mal alıp satmak olan kimse, tâcir, tüccar

سوداوی **sevdâvî,** سودائی **sevdâî** *F. s.* 1 kara sevda, kara öd, 2 kara sevdalı, melankolik.

سوده **sûde** *F. s.* 1 sürmüş: *ruh-sûde* "yanağını sürmüş". 2 sürülmüş.

[1]سور **sûr** *A. a.* korunmak amacıyla bir yerin etrafına çekilen kalın duvar, kale duvarı.

[2]سور **sûr** *F. a.* düğün, dernek, şenlik, şölen.

[3]سور **süver** *A. ç. a.* sûreler; *bk.* سوره **sûre.**

سوراخ **sûrâh** *F. a.* delik.

سوره **sûre** *A. a.* Kur'ân'ın ayrı adlar taşıyan 114 ana bölümünden her biri.

[1]سوز **sûz** *F. a.* yanma.

سوز و كداز **s. ü güdâz** *F. a.* yanıp yakılma.

سوزناك **s.nâk** *F. s.* 1 ateşli, yakıcı, 2 etkili, etkileyici, 3 Türk musikisi makamlarından biri.

[2]سوز **-sûz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yakan, yakıcı. *cân-sûz* "can yakıcı", *dil-sûz* "yürek yakıcı", *tâkat-sûz* "güç yakıcı, yani: güçsüz bırakıcı".

سوزان **sûzân** *F. s.* 1 yakıcı, yakan: *âteş-i sûzân* "yakıcı ateş", 2 yanıcı, yanan: *dil-i sûzân* "yanan gönül"

سوزش **sûziş** *F. a.* 1 yanış, yanma, 2 yakıcı etki, şiddetli etkileyiş.

سوزن **sûzen** *F. a.* iğne.

سوزنكر **s.ger** *F. a.* iğneci, iğne yapan usta.

سوزنده **sûzende** *F. s.* yakıcı, yakan.

سوسمار **sûsmâr** *F. a.* kertenkele, keler.

سوسن **sûsen** *F. a.* (*T. k. dili:* صوصام **susam**) ince sivri yapraklı, kokulu iri mor çiçekli, soğanlı bir bahar bitkisi.

سوط **savt** *A. a.* kamçı, kırbaç.

[1]سوق **sevk** *A. a.* -i ileri sürme, -i yürütme, -i gönderme.

[2]سوق **sûk** *A. a.* çarşı, pazar.

سوقى **sûkî** *F. s.* çarşı ile ilgili, çarşıdaki. *a.* çarşı esnafı, çarşı çalışanı.

سوكند **sevgend** *F. a.* and, yemin.

سومنات **süvmenât** *F. a.* eskiden Hindistan'ın Gücürat eyaletinde bulunan ünlü bir tapınak. Gazneli Sultan Mahmud tarafından yıkılıp yok edildiği aktarılmıştır.

سوهان **sûhân** *F. a.* törpü, ince kertikli eğe.

سوى **seviy(y), sevî** *A.* düz, her yanı aynı ölçüde/seviyede olan (yer/nesne).

سوياً **seviyyen** *A. z.* aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak.

سوى **sûy** *F. a.* yan, taraf; *bk.* سو **sû.**

سويدا **süveydâ** *A. a.* kalbin tam ortasında bulunduğu söylenen siyah noktacık. Eskilerce *basiret*, yani *kalp gözü* denilen şeydir, yedi katlı olduğu kabul edilen kalbin en derinindeki kat sayılmıştır.

سويه **seviyye, seviye** *A. a.* düzlük, aynı ölçüde olma hâl ve niteliği: *ale's-seviyye* "aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak".

سه **sih** *F. a.* (*T. k. dili:* **seh/se**) üç: *sih-pâ* (*T. k. dili:* **sehpâ**) "üç ayaklı altlık/küçük masa"; *se yek* üç ve bir, yani: tavla zarlarından birinin 3, ötekinin 1 benekli yüzleri.

سپا **se-pâ** *F. a.* üç ayaklı, yüksekçe tabla. Eskiden seyyar satıcılar başlarında taşıdıkları eşya kabını durduklarında üzerine koymak için yanlarında bulundururlardı.

سها **Sühâ** *A. a.* Küçük ayı yıldız kümesinin ortasında belli belirsiz görünen küçük bir yıldız.

سهام **sihâm** *A. ç. a.* oklar; *bk.* سهم **sehm**: *S.-i Kazâ* 17. yüzyılın ünlü şairi Nef'î'nin hicivlerini topladığı mecmuanın adı.

سهر **seher** *A. a.* gece uykusuzluğu, gece uyuyamama hastalığı.

سهران **sahrân** *A. a.* gece uyuyamama hastalığı olan kimse.

سهل **sehl** *A. s.* kolay.

s.-i mümteni' سهل ممتنع *F. a.* kolay sanılan, ama benzeri yazılmak/söylenmek istendiğinde güçlüğü anlaşılan eser/söz.

[1]سهم **sehm** *A. a.* 1 ok, 2 pay, hisse, nasip, 3 faiz ödemeli hisse senedi.

[2]سهم **sehm** *F. a.* korku.

s.kîn, سهمناك **s.nâk** *F. s.* korkulu, korku verici, ürkütücü (nesne/yer).

سهو **sehv** *A. a.* yanılma, yanlış yapma.

s.en سهواً *A. z.* yanlışlıkla, yanılarak.

سهولت **sühûlet** *A. a.* kolaylık.

سهويات **sehviyyât** *A. ç. a.* yanlışlıktan ileri gelen şeyler.

سهی **sehî** *A. s.* doğru, düz: *serv-i sehî* "düz selvi".

سهيل **Süheyl** *A. a.* parlak bir yıldız. Yemen'de pek parlak göründüğü için "Süheyl-i Yemenî/Yemânî" diye de anılır.

سياح **seyyâh** *A. a.* çok gezen, gezgin.

s.-i bî-karâr سياح بيقرار *F. a.* bir yerde oturmayıp sürekli dolaşan kimse.

سياحت **siyâhat** *A. a.* (*T. k. dili:* **seyâhat**) gezme, bir yerde oturmayıp sürekli gezip dolaşma.

سيادت **siyâdet** *A. a.* efendilik, ululuk, beylik, reislik.

سيار **seyyâr** *A. s.* ve *a.* belli bir yerde oturmayıp işini/görevini gezerek yapan, gezici, gezgin.

سياره **seyyâre** *A. a.* gezegen/gezegenler.

سياست **siyâset** *A. a.* 1 toplum düzenini kurma ve sağlama, kurulu düzenin işlemesi için gerekli kanun ve kuralları koyma ve uygulama, halkın işlerinin görülmesi, refah ve mutluluğu için çalışma şeklindeki egemenlik, 2 suç işleyenler hakkında kanun hükümlerine göre verilen cezaları yerine getirme.

سياسی **siyâsî** *A. s.* siyasetle ilgili, siyasetin konusu olan (iş/şey). *a.* siyasetle uğraşan kimse, politikacı.

سياق **siyâk** *A. a.* 1 sözün aynı yolda gelişi, yani: başının sonunun birbirini tutması, anlamlı olması, anlam bütünlüğü taşıması. Daha çok **sibâk** ile kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *siyâk u sibâk.*

سياقت **siyâkat** *A. a.* 1 (birini/bir nesneyi) ileri itmek, itelemek, 2 *T.* eskiden kullanılmış, çengelli, çarpık ve noktasız, güç okunan bir yazı türü.

سيال **seyyâl** *A. s.* akıcı, akışkan, su gibi akma özelliği olan (şey).

سياله **seyyâle** *A. a.* 1 akıcı/akışkan madde, 2 (elektrik için) akım.

سيان **siyyân** *A. a.* (*T. k. dili:* **seyyân**) 1 (iki şey) birbirine bütünüyle denk ve eşit olma, 2 birbirine denk ve eşit olan iki şey.

سياناً **seyyânen** *T. z.* aralarında fark gözetmeksizin, bir tutarak.

سياه **siyâh** *F. s.* kara; *zıddı:* بياض **beyâz**. *s.-baht, s.-rûz* "kutsuz, bahtsız".

سیاه پوش **s.-pûş** *F. s.* karalar giymiş, yani: acılı, matemli (kimse).

سیاه کوش **s.-gûş** *F. a.* karakulak, çakala benzer yırtıcı bir hayvan.

سیاهکار **s.-kâr** *F. s.* suçlu, günahkâr (kimse).

سیاهی **siyâhî** *F. s.* 1 karalık, 2 kara tenli, Afrika halklarının birinden olan kimse.

سیب **sîb** *F. a.* elma: *s.-i zenahdân* "çene elması, yani: elmaya benzeyen çene".

سیخ **sîh** *F. a.* demir şiş.

سید **seyyid** *A. a.* 1 efendi, önder, baş, başkan, reis, 2 Hz. Muhammed'in soyundan olan kimse.

سیدان **seyyidân** *A. ç. a.* iki efendi, yani: Hz. Hasan ve Hüseyin.

[1]سیر **seyr** *A. a.* yürüme, yürüyüş: *s.-i âdî* "olağan hızda yürüyüş", *s.-i serî'* "hızlı yürüyüş", 2 gezme, gezinme, 3 seyirlik bir oyuna/bir gösteriye eğlenme amacıyla bakma.

سیر فی المنام **s. fi'l-menâm, s.-i fi'l-menâm** *A. a.* uykuda gezme, uyur gezer hastalığı.

[2]سیر **sîr** *F. s.* tok, doymuş, kanmış.

سیراب **s.-âb** *F. s.* 1 suya kanmış /doymuş (toprak vb.), 2 canlı, taze, sulu: *gül-i sîrâb* "canlı gül".

[3]سیر **siyer** *A. ç. a.* davranışlar, huylar, hâller, tutumlar; *bk.* سیرت **sîret.**

سیران **seyrân** *A. a.* (bir yeri/bir yerin güzelliklerini) görmek amacıyla gezme.

سیرانگاه **s.gâh** *F. a.* görmek için gidilecek, gezilecek yer.

سیرت **sîret** *A. a.* insanın iyi/kötü tuttuğu yol, hâl ve gidiş, tutum, davranış.

سیف **seyf** *A. a.* kılıç.

[1]سیل **seyl** *A. a.* yatağını doldurarak kabarıp coşkun bir şekilde akan su.

سیلاب **s.-âb,** سیلابه **s.-âbe** *F. a.* sel suyu, kabarıp taşarak coşkun bir şekilde akan su.

سیلخیز **s.-hîz** *F. s.* yatağından dışarı yayılan su, taşkın su.

[2]سیل **sîl, sil** *F. a.* sel; *bk.* سیل **seyl.**

سیلان **seyelân** *A. a.* akma.

سئله **seele** *A. ç. a.* dilenciler; *bk.* سائل **sâil.**

سیلی **sîlî** *F. s.* (*T. k. dili:* سله **sille**) tokat: *s.-hor, s.-hâr* "tokat yiyen"

سیم **sîm** *F. a.* gümüş.

سیماب **s.-âb** *F. a.* gümüş suyu, yani: cıva.

سیمکش **s.-keş** *F. a.* sırmacı, sırma yapan usta.

[1]سیما **sîmâ** *A. a.* yüz, çehre; yüzün kendine özgü görünüşü.

[2]سیما **siyyemâ** *A. z.* özellikle, bilhassa.

سیمرغ **sîmurğ** *F. a.* 1 halk arasında "zümrüdüanka" denilen adı belli, kendi belirsiz kuş. Otuz kuş büyüklüğünde/otuz kuşun renginde olduğundan bu adla anılmıştır. 2 *tas.* kutup mertebesindeki insan, ergin insan, ermiş kişi.

سیمیاء **sîmyâ',** سیمیا **sîmyâ** *A. a.* kimyevî maddeler kullanarak ve birtakım hilelere baş vurarak bakır başta olmak üzere kimi madenleri altına çevirme sözde bilimi.

سیمین **sîmîn** *F. s.* gümüş, gümüşten, gümüşten yapılmış. *s.-ber* "gümüş bedenli".

سیمین فواره **s.-fevvâre** *F. a.* gümüş fıskıye, yani: ay.

سین sîn *A. a.* س harfinin adı. Gövdesi ش harfine benzediği için, "noktasız" anlamındaki "mühmel" sıfatıyla vasıflanmıştır.

سیناء Sînâ' *A. a.* Yüce Tanrı'nın gücünün Hz. Musa'ya göründüğü dağın adı.

سینه sîne *F. a.* 1 göğüs, 2 göğüs boşluğu, göğüs kafesinin içi, 3 kalp.

سینه زن s.-zen, سینه کوب s.-kûb *F. s.* göğsünü yumruklayan/döven, yani: yas tutan, dövünen (kimse) .

سینه سوز s.-sûz *F. s.* yürek yakıcı (durum).

سیه siyeh *F. a.* kara: *s.-pûş* "siyah elbiseli"

سیوف süyûf *A. ç. a.* kılıçlar; *bk.* **سیف seyf.**

سیول süyûl *A. ç. a.* seller; *bk.* **سیل seyl.**

سینی sînî *F. a.* kenarsız, yuvarlak büyük tepsi, üzerine yemek kapları konulan madenî tabla.

سیئ seyyi' *A. s.* kötü, fena.

سیئه seyyie *A. a.* kötü iş, kötülük, suç, günah.

ش ṣ

ش Osmanlı Türkçesi alfabesinin on altıncı harfi. Ebced hesabında rakam değeri 300'dür. Evrak ve mektuplara konan tarihlerde Şaban ayının kısaltmasıdır.

شاء şâe *A.* "diledi" anlamında çekimli bir fiildir. انشاء الله *inşâallah* ve ماشاءالله *mâşâallah* sözlerinde geçer, tek başına kullanılmaz.

شائبه şâibe *A. a.* 1 iz, belirti, eser, 2 şüphe, 3 leke, bulaşık, pislik.

شائق şâık *A. s.* istekli, hevesli, arzulu.

شاب[1] şâb *F. a.* denizde oluşan, beyaz renkli, ağız buruşturucu, suda eriyen antiseptik, sert madde.

شاب[2] şâb(b) *A. a.* genç insan: *şeyh u şâb* "yaşlı ve genç".

شاب امرد ş.-i emred *F. a.* tüysüz genç.

شاباش şâbâş *F. z.* aferin, çok iyi, bravo.

شاتم şâtim *A. s.* ağzı bozuk, sövüp sayan (kimse).

شاخ şâh *F. a.* 1 dal, 2 boynuz, 3 parça.

شاخسار ş.sâr *F. a.* dallı budaklı ağaçların bulunduğu yer, sık ağaçlık.

شاد şâd *F. s.* sevinçli (kimse).

شاداب ş.-âb *F. s.* sulu, suya kanmış, canlı, taze (sebze/meyve /çiçek).

شادکام ş.kâm *F. s.* istediğini elde etmiş olmaktan, bir işi başarmaktan ötürü sevinç duyan (kimse).

شادمان ş.mân *F. s.* çok sevinçli.

شادان şâdân *F. s.* sevinçli, memnun.

شادروان şâdırvân *T. a.* cami avlularındaki çoklukla ortası fıskiyeli, etrafında abdest almak için musluklar bulunan yuvarlak kubbeli yapı.

شادی şâdî *F. a.* sevinç.

شاذ şâz(z), şâz *A. s.* kural dışı.

شارب[1] şârib *A. s.* içki içen (kimse).

شارب اللیل و النهار şâribü'l-leyli ve'n-nehâr *F. a.* gece gündüz içen kimse, bekri.

شارب[2] şârib *A. a.* bıyık.

شارح şârıh *A. a.* bir kitabın kapalı, anlaşılması güç yanlarını, terimlerini, herkesçe bilinmeyen deyim ve sözlerini açıklayan kimse.

شارع şâri' *A. a.* din hükümleri koyan. Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber için kullanılır.

شارق şârık *A. s.* parlayan, ışık saçan. Daha çok güneşi vasıflayıcı bir niteliktir.

شارقه şârıka *A. a.* aydınlık, ışık.

شاطر şâtır *A. a.* 1 girişken, atak, hevesli, her işe koşuşturan (kimse) 2 (eskiden) sarayın dış hizmetlerini gören ve peykler gibi padişahın çok yakınında bulunan bir hizmetli sınıfı. Merasimlerde hükümdarın yanı başında ve solakların önünde yürürlerdi. İpekli kumaştan elbi-

seler giyerler, sırma işlemeli kuşak sararlardı.

شاعر **şâır, şâir** *A. a.* şiir yazan kimse.

شافع **şâfi'** *A. s.* (işlenen suçu) bağışlayıcı (Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber).

شافعی **Şâfiî** *A. a.* İmam Şâfiî'nin mezhebinden olanların her biri.

شافی **şâfî** *A. s.* 1 iyileştirici (şey): *devâ-yi şâfî* "iyileştirici ilaç", 2 inandırıcı, doyurucu (şey): *cevâb-i şâfî* "doyurucu cevap".

شاق **şâk(k)** *A. s.* güç, zorlu, uğraştırıcı, yorucu (şey).

شاقول **şâkûl** *A. a.* (*T. h. dili:* شاوول **şavul**) ucunda sivri uçlu madenden yapılma ağırlık bulunan, işlenmekte olan taş ve tuğla duvarın doğruluğunu belirlemek için kullanılan duvarcı aleti.

شاکر **şâkir** *A. s.* gördüğü iyiliğe karşılık övgüde bulunan (kimse).

شاکرد **şâgird** *F. a.* öğrenci, çırak.

شاکی **şâkî** *A. s.* yakınan, beğenmediğini dile getiren (kimse).

شال **şâl** *F. a.* 1 (eskiden) özellikle Hindistan ve İran'ın belli yörelerinde dokunan değerli bir kumaş, 2 kadınların omuzlarına attıkları kumaş/örme örtü.

شالی **şâlî** *T. a.* Ankara keçisinin kılından yapılma iplikle dokunmuş ince kumaş, tiftik kumaş.

[1]شام **şâm** *F. a.* güneşin battığı vakit, gecenin başlangıcı, akşam.

[2]شام **şâm(m)** *A. s.* koku alıcı/duyucu.

شآمت **şeâmet** *A. a.* uğursuzluk.

شامخ **şâmıh** *A. s.* 1 yüksek, yüce: *cebel-i şâmıh* "yüce dağ", 2 burnu havada, kendini beğenmiş (kimse).

[1]شامه **şâme** *F. a.* baş örtüsü.

[2]شامه **şâme** *A. a.* insan bedenindeki siyah renkli küçük kabartı, ben.

[3]شامه **şâmme** *A. a.* koku alma duyusu; **kuvve-i şâmme**'den kısaltmadır.

شان **şân** *A. a.* başkalarınca büyük görülen, insan için övünç vesilesi olan hâl; adı herkesçe duyulup tanınma, ün: *celîlü'ş-şân* "şanı yüce", *ulüvv-i şân* "ün yüksekliği, çok ünlü olma".

شانه **şâne** *F. a.* tarak.

شاه **şâh** *F. a.* hükümdar. İran hükümdarlarının unvanıdır. Birçok birleşik kelimede hükümdar niteliğine bağlı olarak "iri, büyük; değerli, göz alıcı vb." anlamlar verir.

شاهانه **ş.âne** *A. s.* 1 hükümdar olana özgü/hükümdar olana yakışır ve yaraşır (nesne, davranış vb.), 2 çok değerli, pek güzel (nesne, söz, davranış vb.).

شاهباز **ş.-bâz** *F. a.* 1 beyaz tüylü iri doğan, 2 iri ve yakışıklı genç.

شاهبال **ş.-bâl** *F. a.* kuş kanadının ucundaki uzun tüyler.

شاهبندر **ş.-bender,** شهبندر **şeh-bender** *F. a.* konsolos.

شاهبیت **ş.-beyt,** شهبیت **şeh-beyt** *F. a.* bir manzumenin en güzel beyti. Tek bir güzel beyit için de kullanılır.

شاهپر **ş.-per,** شهپر **şeh-per** *F. a.* kuş kanadının en uzun tüyleri.

شاهتره **ş.-tere** *F. a.* baharda biten, çiçekleri kimi hastalıkların tedavisinde kullanılan bir ot.

شاهدارو **ş.-dârû** *F. a.* şarap.

ş.-dâne شاهدانه *F. a.* iri ve düzgün biçimli inci.

ş.-râh, şeh-râh شاهراه، شهراه *F. a.* geniş ve işlek yol.

ş.-zâde, şeh-zâde شاهزاده، شهزاده *F. a.* hükümdar oğlu.

ş.-süvâr, şeh-süvâr شاهسوار، شهسوار *F. a.* usta binici.

ş.-nişîn, şeh-nişîn شاهنشين، شهنشين *F. a.* 1 hükümdarlara özgü oturma yeri, 2 (evlerde) sokağa bakan çıkma, seyir köşkü.

ş.vâr شاهوار *F. s.* hükümdar gibi tek olan, eşi bulunmayan, eşsiz. Daha çok inciyi vasıflayıcı nitelik olur: *dürr-i/dür-i şâhvâr/şehvâr* tek ve değerli inci.

[1]şâhid شاهد *A. a.* (bir konu hakkında) gördüğünü/bildiğini/duyduğunu söyleyen, tanık.

ş.-i âdil شاهد عادل *F. a.* gerçeği söyleyen tanık.

ş.-i zûr شاهد زور *F. a.* yalancı tanık.

[2]şâhid شاهد *F. a.* 1 güzel. 2 *tas.* insanın kalbini kaplayan, başka bir şeyin sevgisine yer bırakmayan derin sevgi, güçlü bağ.

ş.-i bâzâr شاهد بازار *F. a.* pazar güzeli, yani: kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

şâhık شاهق *A. s.* yüksek (yapı, dağ, ağaç vb.).

şâhika شاهقه *A. a.* tepe, uç, en üst nokta, zirve.

şâhinşâh, şâhinşeh شاهنشاه، شاهنشه *F. a.* şahlarşahı, en büyük hükümdar.

şâhî شاهی *F. s.* 1 hükümdara ait: *tûğ-ı şâhî* "hükümdar tuğu", 2 hükümdara yaraşır, çok güzel ve değerli. *ıtr-i şâhî* "çok güzel ve değerli koku". *a.* 1 bir tür helva, 2 yirmi para değerinde bir madenî para, 3 uzun menzilli bir tür top.

şâhîn شاهين *F. a.* doğan.

şâyân شايان *F. s.* yaraşır, yakışır; uygun, yerinde.

şâyed شايد *F. bağl.* belki, olur ki, ola ki, olabilir ki.

şâyestegî شايستگی *F. a.* yaraşırlık, yakışırlık.

şâyeste شايسته *F. s.* yaraşır, hak kazanmış, -e değer: *ş.-i merhamet* "acımaya değer"

şâyi' شايع *A. s.* duyulmuş, dile düşmüş (haber, olay, sır, söz vb.). *a.* ortak pay, bölünmemiş ortak hisse.

şâyia شايعه *A. a.* duyulmuş, dile düşmüş haber/olay/söz/sır vb.

şâygân شايكان *F. s.* bol, geniş, uzun; zengin: *kâfiye-i şâygân* "zengin kafiye".

şâygânî شايكانی *F. a.* bolluk.

[1]şeb شب *F. a.* gece.

ş.-efrûz شب افروز *F. a.* ve *s.* 1 geceyi aydınlatan, yani: ay, 2 ateş böceği.

ş.âne شبانه *F. s.* gece yapılan, gece olan, geceye özgü: *sohbet-i şebâne* "gece sohbeti".

ş.-bûy, ş.-bû شب بوی، شببو *F. a.* (*T. k. dili:* **şebboy**) türlü renklerde, katmersiz ve katmerli çeşitleri olan, güzel kokulu bilinen çiçek.

ş.-perek, ş.-pere شبپره، شبپرك *F. a.* yarasa.

ş.-tâb شبتاب *F. a.* ateş böceği.

ş.-çerâğ شبچراغ *F. a.* değerli bir taş. Söylentiye göre geceleri deniz kıyılarında belirir, meş'ale gibi çevreye ışık saçarmış.

ş.hûn شبخون *F. a.* düşman üzerine yapılan gece baskını.

ş.-dîz شبدیز *F. a.* 1 karayağız at, 2 eski Fars hükümdarlarından Pervîz oğlu Hüsrev'in atının adı.

ş.-reng شبرنك *F. s.* gece renkli, yani: kara.

ş.-zinde-dâr شب زندهدار *F. s.* 1 gece uyumayan, sabahlayan (kimse): *ş.-i sohbet* "gece boyunca sohbet etmiş, geceyi sohbetle geçirmiş kimse, 2 geceyi ibadet ederek geçiren kimse, 3 gece bekçisi.

ş.istân شبستان *F. a.* 1 yatak odası, 2 gece ibadet etmeye özgü oda.

ş.-gerd شبكرد *F. a.* 1 gece dolaşan devriye, bekçi vb., 2 ay.

ş.-gûn شبكون *F. s.* gece renkli, yani: kara.

ş.-gîr شبكير *F. a.* 1 gece yol alan kervan, 2 sabahın erken saati, seher vakti, 3 seher vakti öten bir kuş. *s.* gece işlenen (iş).

ş.-nem شبنم *F. a.* çiy.

ş.-i yeldâ شب يلدا *F. a.* kışın en uzun geceleri, ay takvimine göre Kânûnuevvel'in beşinden on birine kadar olan geceler.

[2]şeb(b) شب *A. a.* (*T. k. dili:* **şap شاب**) tadı ekşimsi buruk antiseptik bir madde.

şebâb شباب *A. a.* gençlik.

şebâbet شبابت *T. a.* gençlik.

Şübât شباط *A. a.* Güneş takviminin on ikinci ayı, güdük ay, küçük ay.

[1]şebân شبان *F. ç. a.* geceler: *rûzân ü şebân* "gündüzler ve geceler".

ş.-rûz شبانروز *F. a.* bir gün bir gecelik süre.

ş.gâh, شبانكه ş.geh شبانكاه *F. a.* 1 gece vakti, 2 ağıl vb. türden gecelemeye özgü yer.

[2]şubân شبان *F. a.* çoban.

[3]şubbân شبان *A. ç. a.* gençler; *bk.* **şâb(b) شاب**.

şebâhet شباهت *A. a.* benzeme, benzeyiş.

şebeke شبكه *A. a.* 1 avda kullanılan ağ, avcı ağı, 2 türbe ve sebil gibi yapıların pencerelerine yerleştirilen, sandukaların etrafına çekilen oymalı ve güzel şekilli parmaklık.

[1]şebeh شبه *A. a.* benzeme, benzerlik: *vech-i şebeh* "benzerlik yönü".

[2]şibh شبه *A. a.* -i andıran, -e benzer; *şibh-i cezîre* "adayı andıran, adaya benzer, yani: yarım ada".

[3]şübeh شبه *A. ç. a.* şüpheler; *bk.* **şübhe شبهه**.

şübühât شبهات *A. ç. a.* şüpheler; *bk.* **şübhe شبهه**.

şübhe شبهه *A. a.* bir işin/şeyin doğruluğunu ve gerçekliğini kestiremekten ileri gelen kararsızlık hâli.

şebîke شبيكه *F. a.* 1 ağ, 2 delikli, oymalı parmaklık.

şebîh شبيه *A. s.* benzeyen, benzer, andırır: *şebîh-i gonce* "goncaya benzer".

şitâ', شتا şitâ شتاء *A. a.* kış: *mevsim-i şitâ* "kış mevsimi".

şitâb شتاب *F. a.* 1 gidiş, yol alış, 2 hızlı gidiş, seğirtme, ivme, sür'at.

şitâbân شتابان *F. s.* hızlı giden, su gibi akarca giden, seğirten, iven (insan/at vb.).

şütur شتر *F. a.* deve.

شتربان **ş.bân** *F. a.* deveci, deve bakıcısı ve güdücüsü.

شتر دل **ş.-dil** *F. s.* deve kalpli, yani: kinci (kimse).

شتر کاو **ş.-gâv** *F. a.* zürafa.

شتر کربه **ş.-gürbe** *F. s.* ve *z.* deve ve kedi, yani: gâh şöyle, gâh böyle; hem iyi, hem kötü; düzensiz.

شتر مرغ **ş.-murğ** *F. a.* deve kuşu.

شتم **şetm** *A. a.* sövmek, sövüp saymak.

شتوم **şütûm** *A. ç. a.* küfürler; *bk.* شتم **şetm.**

شتی **şettâ** *A. ç. a.* dağınık, farklı, başka başka. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı sıfat takımlarında görülür, vasıfladığı ad çoklu olur: *ümûr-i şettâ* "dağınık işler", *mevâdd-i şettâ* farklı konular". (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

شجاع **şücâ'** *A. s.* yürekli, gözü pek, yiğit.

شجاعت **şecâat** *A. a.* yiğitlik, gözü peklik, korkusuzluk.

شجر **şecer** *A. a.* ağaç.

شجره **şecere** *A. a.* 1 soy cetveli, soy kütüğü, 2 ağaç: *ş.-i zakkûm* "zakkum ağacı".

شجعان **şüc'ân** *A. ç. a.* savaş erleri, bahadırlar; *bk.* شجیع **şecî'.**

شجیع **şecî'** *A. s.* yiğit, yürekli, gözü pek, korkusuz.

شحم **şahm** *A. a.* iç yağı.

شحمه **şahme** *A. a.* bir parça iç yağı, iç yağı parçası.

شحمة الاذن **şahmetü'l-üzn** *A. a.* kulak memesi.

شحنه **şahne** *F. a.* güvenlik amiri, bir yerin güvenliğini sağlayan/bir yerin güvenliğinden sorumlu olan kimse, subaşı, polis.

شخص **şahs** *A. a.* insan görünüşünde varlık, kişi, kimse, adam.

شخصاً **ş.an** *A. z.* kendi olarak, kendi varlığıyla, kendisi.

شخصی **şahsî** *A. s.* 1 kişiye ait, kişiyle ilgili, 2 kendisinde var olan, özel: *ğaraz-ı şahsî* "özel amaç".

شخصیات **şahsıyyât** *T. ç. a.* birine ait/biriyle ilgili konular, özellikle biriyle ilgili kötü durumlar ve sözler.

شخصیت **şahsıyyet** *A. a.* başkasına benzemeyiş, kişi olarak kendi oluş, kendiyle özdeş olma, özgelik.

شخوص **şühûs** *A. ç. a.* şahıslar; *bk.* شخص **şahs.**

[1]شد **şed(d)** *A. a.* sıkıca bağlama.

شد رحل **ş.-i rahl** *F. a.* palanı sıkıca bağlama, yani: uzun yolculuk için hazırlanma.

[2]شد **şüd** *F.* "gitti" anlamında çekimli fiil. Tek başına kullanılmaz, "geldi" anlamındaki **âmed** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *âmed şüd, âmed ü şüd.*

شدت **şiddet** *A. a.* 1 sertlik, katılık: *ş.-i şitâ* "kışın sertliği", 2 artıklık, fazlalık: *ş.-i zekâ* "zekâ fazlalığı".

شدید **şedîd** *A. s.* çok, dayanılmaz derecede sert; karşı konulmaz, zorlu: *azâb-i şedîd* "dayanılmaz eziyet".

شدیده **şedîde** *A. a.* başa gelen acı verici oluş, büyük yıkım, belâ.

شذرات **şezerât** *A. ç. a.* altın kırıntıları. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

شذوذ **şüzûz** *A. a. dilb.* (bir kelime) kurala uymama, kural dışı olma.

şüzûr شذور *A. ç. a.* eritilmiş parça/külçe altınlar; *bk.* **şezere** شذره.

şer(r) شر *A. a.* kötülük, başkasına zarar verici ve düşmanlığa yol açıcı iş; *zıddı:* **hayr** خير.

şirâ', şirâ شراء, شرا *A. a.* -i satın alma. – **etmek** satın almak.

şerâıt, şerâyıt شرائط *A. ç. a.* başka bir şeyin varlığı varlığına bağlı bulunan şeyler; *bk.* **şerîta** شريطه.

şerâin, şerâyîn شرائن, شرايين *A. ç. a.* insan bedenindeki atar damarlar; *bk.* **şiryân** شريان.

şerâb شراب *A. a.* 1 içilecek şey, içecek, 2 üzümden yapılmış, sarhoş edici içki, süci.

şerâr شرار *A. a.* kıvılcım.

şerâret[1] شرارت *A. a.* kötülük yapma.

şirâret[2] شرارت *A. a.* kötülük, yaramazlık, şirretlik.

şirâre, şerâre شراره *F. a.* kıvılcım.

şirâ' شراع *A. a.* yelken.

şerâfet شرافت *A. a.* 1 soylu ve değerli olma, 2 Hz. Peygamber soyundan gelme.

şerâyı' شرايع *A. ç. a.* 1 şeriatler; *bk.* **şerîat** شريعت. 2 din hükümleri.

şürb شرب *A. a.* (bir sıvı maddeyi) içme.

şerbet شربت *A. a.* 1 tatlı sıvı, 2 sürgün ilacı olarak kullanılan özel karışım.

şirret شرت *A. a.* kötü olma, kötülük, kötü huyluluk, zararlı ve kötü işler peşinde olma hâl ve niteliği. *s. T.* kötü, kötülük edici, zarar verici, huzur kaçırıcı (kimse).

şerh شرح *A. a.* bir şeyin/bir kitabın kapalı ve güç anlaşılır yanlarını açıklamak ve yorumlamak için söylenen sözler/yazılan kitaplar.

şerha شرحه *A. a.* 1 yarık, 2 kesilen yerden sarkan/kopan parça, dilim.

şirzime شرذمه *A. a.* 1 parça, bölük, dilim, 2 az sayıda insan topluluğu, bir avuç insan. Çoklukla "az" anlamındaki **kalîl** ile nitelenerek anlamı pekiştirilir: *şirzime-i kalîle* "pek küçük insan topluluğu".

şerer شرر *A. a.* kıvılcım.

ş.-feşân شرر فشان *F. s.* kıvılcım saçan.

şart شرط *A. a.* başka bir şeyin varlığı varlığına bağlı olan şey, başka bir şeyin varlığı için/başka bir şeyin gerçekleşmesi için koşulan şey, koşul.

şer' شرع *A. a.* Tanrı katından inen ve Hz. Peygamber'in bildirdiği buyruk ve yasaklar.

şeref شرف *A. a.* (manevî bakımdan) yükseklik, ululuk, değerlilik.

ş.-i zâtî شرف ذاتی *F. a.* bir kişinin gerek soydan gelen, gerekse ilim, erdem ve edep gibi yüksek değerler edinerek sonradan kazandığı büyüklük.

ş.-bahş, ş.-bahşâ شرفبخش, شرفبخشا *F. s.* şeref verici, değer kazandırıcı (kimse/durum vb.).

ş.-resân شرفرسان *F. s.* şeref eriştirici (kimse).

ş.-rîz شرفريز *F. s.* her yere ve herkese şeref veren (kimse).

ş.-sânıh شرفسانح *F. s.* şeref doğuran, kendisinden şeref doğan (kimse).

ş.-sudûr شرفصدور *F. s.* kendisinden şeref çıkan/üreyen (kimse). Bunların hepsi hükümdarın buyruklarını vasıflayıcı nitelikler olarak kullanılmıştır.

[1]şürefâ', şurefâ شرفاء *A. ç. a.* Hz. Peygamber'in soyundan gelenler; *bk.* şerîf شريف.

[2]şürefâ' شرفاء *A. ç. a.* şerefeler; *bk.* şerefe شرفه.

şürüfât شرفات *A. ç. a.* şerefeler; *bk.* şürfe, şerefe شرفه.

şerefe شرفه *T. a.* (*A.* şürfe, şürfet) minarelerin üst kısmında, müezzinlerin ezan okurken dolaştıkları yuvarlak, önü perdeli çıkıntı.

şark شرق *A. a.* doğu; *zıddı:* ğarb غرب.

şarkî شرقى *A. s.* doğuya ait, doğuyla ilgili, doğuda olan.

şirk شرك *A. a.* Yüce Tanrı'nın birliğini tanımama, Yüce Tanrı'ya ortak koşma.

şürekâ' شركاء, şurekâ شركا *A. ç. a.* ortaklar; *bk.* şerik شريك.

şirket شركت *A. a.* ortaklık.

şerm شرم *F. a.* utanma.

şermsar شرمسار ş.sâr *F. s.* utanan, utanmış (kimse).

şermsarî شرمسارى ş.sârî *F. a.* utanmış olma hâli, utanmışlık.

şermgîn شرمكين ş.gîn *F. s.* utangaç (kimse).

şermende شرمنده ş.ende *F. s.* utanmış (kimse).

şürûh شروح *A. ç. a.* şerhler; *bk.* şerh شرح.

şürûr شرور *A. ç. a.* zarar ve ziyana, üzüntü ve acıya yol açan nesneler; *bk.* şer(r) شر.

şürût شروط *A. ç. a.* şartlar; *bk.* şart شرط.

şürû' شروع *A. a.* -e başlama.

şiryân شريان *A. a.* atar damarlardan her biri.

[1]şerîr شرير *A. a.* sürekli kötülük peşinde olan, işi gücü kötülük etmek olan kimse.

[2]şirrîr شرير *A. s.* çok kötü, her an kötülük düşünen, hep kötülük peşinde koşan (kimse).

şerît شريط *A. a.* (*T. k. dili:* şerit شريت) 1 yün ve ipekten örme/dokuma dar uzun parça, 2 ince ve seyrek dokunmuş bezden yapılmış sargı.

şerîta شريطه *A. a.* sözleşme maddeleri, şartlar; *bk.* şart شرط.

şerîat شريعت *A. a.* 1 doğru yol, 2 Tanrı katından inen buyruklar ve yasaklar, 3 Kur'ân ayetleri, hadisler, büyük din bilginlerinin sağlam kaynaklara ve delillere dayanan doğru ve üzerinde birleşilmiş görüşleri ile biçimlenmiş İlâhî düzen.

şerîf شريف *A. s.* 1 değerli, yüksek, yüce, kutsal, 2 soyunda bulunan yüksek değerleri taşıyan, soylu, 3 Hz. Muhammed'in soyundan gelen.

şerîk شريك *A. s.* 1 (işte) ortak, 2 arkadaş, yoldaş.

[1]şest شست *F. a.* okçuların baş parmaklarına geçirdikleri yüksük.

[2]şüst شست *F. a.* yıkama. Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki şû/şûy ile birlikte kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *şüst ü şû/şûy.*

şüste شسته *F. s.* yıkanmış (nesne).

şeş شش *F. s.* altı.

ş. cihet شش جهت *F. a.* altı yön: sağ, sol, ön, arka, üst, alt.

ş.-per ششپر *F. a.* altı dilimli topuz.

ş.-hâne ششخانه *F. a.* namlusu altı yivli tüfek.

şeşüm ششم *F. s.* altıncı.

şast شصت *F. a.* 1 altmış, 2 okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük.

şetâret شطارت *A. a.* neşeli olma hâli, şenlik.

şatranc شطرنج *A. a.* (*T. h. dili:* **santranç** سانطرانج) bilinen oyun.

şeâir شعائر *A. ç. a.* izler, belirtiler, nişanlar; *bk.* **şeîre** شعيره.

şiâr شعار *A. a.* 1 ayırıcı özellik; bir şeyi başka bir şeyden ayıran iz, belirti; huy, davranış, alışkanlık, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, "ilke, prensip" anlamı verir: *kerem-şiâr* "iyilik yapmayı ilke edinmiş (kimse)"; *zafer-şiâr* "ilkesi kazanmak olan (kimse)".

şuâ' شعاع *A. a.* güneş ışığı, güneşe bakıldığında göze tel tel, iplik iplik görünen parlak ışık: *haytü'ş-şuâ'* "ışık telleri/iplikleri".

şu'ubât شعبات *A. ç. a.* şubeler; *bk.* **şu'be** شعبه.

Şa'bân شعبان *A. a.* Ay takviminin 8. ayı. "Üç aylar" denilen aylardan ikincisi, Ramazan'dan önceki ay.

şu'bede شعبده *F. a.* hokkabazların el çabukluğuyla yaptıkları oyun.

ş.-bâz شعبده باز *F. a.* el çabukluğuyla gösteri yapan kimse, hokkabaz.

şu'be شعبه *A. a.* 1 bölüntü, bölük, dal, kol, 2 bir ana yönetim merkezine/kuruluşa bağlı ikinci derecedeki küçük yerlerden biri.

[1]şa'r شعر *A. a.* kıl.

[2]şi'r شعر *A. a.* (*T. k. dili:* **şiir**, *h. dili:* **şiğr**) 1 vezinli ve kafiyeli söz, 2 dil yapılarını ustaca dizerek, sesleri uyuşumlu biçimde kullanarak, anlam inceliklerini gözeterek sergilenen sanatlı anlatım biçimi.

şuarâ', **şuarâ** شعرا **şuarâ** شعراء *A. ç. a.* şairler; *bk.* **şâir** شاعر.

şa'riye شعريه *A. a.* (*T. k. dili:* **şehriye** شهريه) tel hâline getirilmiş kuru hamur.

şa'şaa شعشعه *A. a.* parlaklık, göz alıcılık: *ş.-i şems* "güneş ışıklarının parlaklığı".

şu'le شعله *A. a.* alev.

ş.--dâr شعله دار *F. s.* alevli.

ş.-gîr شعله كير *F. s.* alev almış, tutuşmuş, alevlenmiş.

şuûr شعور *A. a.* (bir şeyi) iyice anlayıp bilme, (bir şeyin iyi ve kötü yanlarını) iyice tanıyıp kavrama, bilme ve tanıma yeteneği, bilinç. **– etmek** iyice bilmek, iyice tanıyıp kavramak.

şaîr شعير *A. s.* arpa.

[1]şaîre شعيره 1 arpa tanesi, 2 göz kapaklarında çıkan sivilce, arpacık.

[2]şaîre شعيره *A. a.* iz, belirti, nişan; özellikle hac sırasında yerine getirilmesi gerekli iş ve ibadetlerin gerçekleştirildiği yerler.

şağâl, şeğâl شغال *A. a.* (*T. k. dili:* **çakal** چاقال) tilkiden küçük bir yaban hayvanı.

şuğl شغل *A. a.* iş, iş güç.

şifâ', **şifâ** شفا **şifâ** شفاء *A. a.* hastalıktan kurtulma, iyileşme, sağlığına kavuşma, sağalma.

ş.-yâb شفايياب *F. s.* iyileşmiş, sağlığına kavuşmuş (kimse).

ş. nâ-pezîr شفا ناپذير *F. a.* tedavisi mümkün olmayan hastalık.

şefâat شفاعت *A. a.* 1 bir suçlunun bağışlanmasını dileme, 2 bir şeye gerek duyan kimse için yardım isteme.

şeffâf شفاف *A. s.* cam ve billur gibi, ışığı geçirdiğinden bir yanından bakıldığında öte yanı görülen cisim.

şifâh شفاه *A. ç. a.* dudaklar; *bk.* **şefeh** شفه.

şifâhen شفاهاً *A. z.* ağızdan, dille, söyleyerek.

şeftâlû شفتالو *F. a.* (*T. h. dili:* **şefteli** شفتلی) 1 bilinen tatlı, sulu ve güzel kokulu meyve, 2 öpücük.

şüfeâ', şüfeâ شفعاء, شفعا *A. ç. a.* şefaatçiler; *bk.* **şefî'** شفیع.

şefak شفق *A. a.* 1 güneş batıktan sonra ufukta beliren kızıllık, 2 güneş domadan önce ufukta beliren aydınlık.

ş.-gûn شفقگون *F. s.* şafak renkli (nesne).

şefkat شفقت *A. a.* acıyarak esirgeme, acıyarak esirgeyip sevme. Arapça sözlerde **şefakat** ve **şefaka** olarak okunur: *dârü'ş-şefaka.*

şefe شفه *A. a.* dudak: *bintü'ş-şefe* "dudağın kızı, yani: söz".

şefevât شفوات *A. ç. a.* dudaklar; *bk.* **şefe** شفه.

şefevî شفوی *A. s.* dudağa ait, dudakla ilgili, dudakla ilgisi ve ilintisi olan: *hurûf-i şefeviyye* "dudak ünsüzleri".

şefî' شفیع *A. s.* şefaatçi, bir suçlu için bağışlanma dileyen (kimse):

ş.-i rûz-i cezâ شفیع روز جزا *F. a* ahirette günahkâr kullar için Hak'tan bağışlanma dileyecek olan Hz. Peygamber.

şefîk شفیق *A. s.* acıyıp esirgeyici (kimse).

şak(k)[1] شق *A. a.* yarma, yırtma, 2 yarık, çatlak.

ş.-ı şefe شق شفه *F. a.* dudak açma, yani: konuşma. Daha çok olumsuz anlamda kullanılır.

şık(k)[2] شق *A. a.* 1 ikiye ayrılmış bir nesnenin iki parçasından biri, 2 bir konunun iki yönünden biri.

şekâ', şekâ شقاء, شقا *A. a.* uğursuzluk, kötü yaradılışlılık.

şikâk شقاق *A. a.* bozuşma: *nifâk u şikâk* "anlaşmazlık ve bozuşma".

şekâvet, şakâvet شقاوت *A. a.* haydutluk, kanun tanımazlık.

şekâyık, şakâyık شقایق *A. a.* parlak, büyücek yapraklı kırmızı ve pembe renkli bir çiçek, "şakâyık-ı nu'mâniyye" de denir. Ağaç şakayığı ve yer şakayığı olmak üzere iki türü vardır. Yer şakayığı yumru köklüdür. **– gülü** iri parlak yapraklı bir gül çeşidi.

şakırrâk شقراق *A. a.* yeşil, kırmızı ve beyaz renkli tüylerle nakış nakış bezekli bir kuş,

şukka شقه *A. a.* 1 parça, 2 bayrak, sancak, 3 mektup.

şükûk شقوق *A. ç. a.* yarıklar, çatlaklar; *bk.* **şak(k)** شق.

şakî شقی *A. s.* uğursuz, her türlü kötülüğü işleyen; kanun, kural, töre tanımaz (kimse), *a.* yol kesici; ıssız yerlerde, dağ başlarında soygun yapan kimse, haydut.

şakîk شقیق *A. a.* 1 ortadan yarılmış bir nesnenin iki parçasından her biri, 2 öz erkek kardeş.

şakîka شقیقه *A. a.* 1 *tıp* yarım baş ağrısı, 2 öz kız kardeş.

şıkkayn شقین *A. ç. a.* bir konunun iki yönü.

şek(k) شك *A. a.* bir şeyin/sözün varlığı-yokluğu, doğruluğu-yanlışlığı, gerçekliği-yalanlığı arasında duyulan kararsızlık, şüphe; *zıddı:* **yakîn** یقین.

şükât شکات *A. ç. a.* şikâyetçiler; *bk.* **şâkî** شاکی.

[1]شکار **şikâr** *F. a.* av.

[2]شکار **-şikâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) avlayıcı, avlayan: *dil-şikâr* "gönül avlayıcı".

شکاری **şikârî** *F. s.* 1 avla ilgili, av için olan, avda kullanılan: *seg-i şikârî* "av köpeği", 2 elde etmeye, edinmeye değer (nesne). *a.* avcı.

[1]شکاف **şikâf** *F. a.* yırtık, yarık.

[2]شکاف **-şikâf** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yarıcı, yırtıcı: *mû-şikâf* "kıl yarıcı, yani: titiz, çok dikkatli, kılı kırk yaran".

شکافه **şikâfe** *F. a.* mızrap, kimi telli/kirişli sazları çalarken parmağa takılan gereç.

شکایت **şikâyet** *A. a.* (bir kimse) hoşlanmadığı/ağırına giden/kendisine sıkıntı ve acı veren bir şeyi davranışlarıyla anlatma/sözle bildirme; yakınma.

[1]شکر **şeker, şekker** *F. a.* kimi bitkilerin sap ve köklerinden çıkarılan öz suyun kristal hâle getirilmesiyle elde edilen tatlı madde.

شکرآب **ş.-âb** *F. a.* şeker ile su; *mec.* iki dost arasındaki küçük kırgınlık, dargınlık, soğukluk.

شکرخند **ş.-hand,** شکرخنده **ş.-hande** *F. a.* tatlı gülüş, hafifçe gülme, tebessüm.

شکرریز **ş.-rîz** *A. s.* 1 şeker saçıcı, yani: hoşa gidecek anlamlı ve güzel söz söyleyici (kimse), 2 sevinç gözyaşı.

شکرگفتار **ş.-güftâr** *F. s.* tatlı sözlü (kimse).

[2]شکر **şükr** *A. a.* (*T. k. dili:* **şükür**) görülen iyiliğe karşılık olmak üzere düzülen övgü.

شکر گذار **ş.-güzâr** *F. s.* şükür eden, iyilik gördüğüne övgü düzen (kimse).

شکران **şükrân** *A. a. yuk. m. bk.*

شکست **şikest** *F. s.* kırılmış, kırık: *dil-şikest* "gönlü kırılmış". *a.* 1 kırılma. 2 kırma. **– etmek** kırmak. **– olmak** kırılmak.

شکسته **şikeste** *F. s.* kırılmış, kırık: *hâtır-ı şikeste* "kırık gönül".

شکسته بال **ş.-bâl** *F. s.* kanadı kırılmış, yani: çaresiz, umudunu yitirmiş, canı sıkkın (kimse).

شکسته دل **ş.-dil** *F. s.* gönlü kırılmış, incinmiş (kimse).

شکسته زبان **ş.-zebân** *F. s.* kırık dilli, yani: peltek konuşan (kimse).

شکل **şekl** *A. a.* (*T. k. dili:* **şekil**) 1 biçim, kılık, resim, 2 (mantıkta) bir kıyasın düzenlenme biçimi, 3 *mat.* bir/birkaç sınırla sınırlanmış biçim.

شکم **şikem** *A. a.* 1 karın, 2 mide.

شکم بنده **ş.-bende** *F. s.* obur, doymak bilmez (kimse).

شکم پرور **ş.-perver,** شکم پرست **ş.-perest** *F. s.* boğazına düşkün, yemek yemeyi çok seven (kimse).

شکمبه **şikembe** *F. a.* (*T. k. dili:* **işkembe**) 1 karın, 2 mide, 3 *T.* hayvan midesi, 4 *T.* hayvan midesinden yapılan çorba.

[1]شکن **şiken** *F. a.* büklüm, kıvrım.

[2]شکن **şiken** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kırıcı, parçalayıcı: *saf-şiken* "saf parçalayıcı, yani: yiğit, savaş eri".

شکنج **şikenc** *F. a.* kıvrım, büklüm: *ş.-i turre* "alın saçı kıvrımı".

شکور **şekûr** *A. s.* verdiği azıklar, yaptığı iyilikler ve bağışlar için Yüce Tanrı'yı sürekli öven.

şükûfe شكوفه *F. a.* çiçek.

şükûk شكوك *A. ç. a.* kararsızlıklar; *bk.* **şek(k)** شك.

şekve, şekvâ شكوىٰ *A. a.* -i beğenmediğini dili getirme, -den hoşlanmadığını gösterme.

şükûh شكوه *F. a.* göz kamaştırıcı büyüklük, ürküntü verici görünüş, gösteriş, görkem.

şikîb شكيب *F. a.* (*T. k. dili:* **şekîb**) sabır. **– etmek** sabr etmek.

şikîbâ, şikîbende شكيبا شكيبنده *F. s.* sabr edici, sabır gösterici (kimse).

şekîme شكيمه *A. a.* 1 dik başlı, gem tutmaz atın ağzına geçirilen gem, 2 ayak direme, direnme, kolay teslim olmama.

şelvâr شلوار *F. a.* (*T. k. dili:* **şalvar** شالوار) ağı bol, uçkurlu üst donu.

şem(m) شم *A. a.* koklama.

şemâil شمائل *A. ç. a.* 1 huylar, yaradılış özellikleri, 2 biçimler, kılıklar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

şemâtet شماتت *A. a.* iki dargın/düşman kimseden birinin başına gelen güç ve sıkıntı verici durumdan ötürü öbürünün sevinç gösterisinde bulunması.

şemâte شماته *A. a.* (*T. k. dili*: **şamata**) gürültü, patırtı, yaygara.

şümâr[1] شمار *F. a.* 1 sayı, 2 -i sayma, -i hesaplama.

-şümâr[2] شمار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) sayıcı, sayan: *ahter-şümâr, encüm-şümâr* "yıldız sayıcı", *hatve-şümâr* "adım sayıcı".

şümârende شمارنده *F. s.* sayan: *ş.-i eyyâm* "günleri sayan".

şemmâs شماس *A. s.* başının ortası tıraşlı bir cins papaz, diyakos.

şimâl شمال *A. a.* 1 sol; *zıddı:* **yemîn** يمين, 2 kuzey.

şimâlî شمالى *A. s.* kuzeye ait, kuzey yönünde bulunan; (yel için) kuzeyden esen/gelen.

şemmâme شمامه *A. a.* (*T. k. dili*: **şamama**) 1 kabuğu kırmızı, turuncu, yeşil, sarı karışık renkli, dilimli, kavuna benzer, çok güzel kokulu bir tür meyve, 2 *T.* güzel kokulu bir tür küçük kavun.

şümürde شمرده *F. s.* sayılmış.

şems شمس *A. a.* güneş.

şemse شمسه *A. a.* 1 güneş biçiminde işleme, 2 güneş biçiminde madenî süs eşyası.

şemsiyye شمسيه *A. a.* 1 güneş ışınlarından korunmak için baş üzerinde tutulan saplı siperlik. Üzerine su geçirmez kumaş geçirilmiş olanı daha çok yağmurdan korunmak amacıyla kullanılır. 2 (*dişil*) *dilb.* Arapçada belirlilik takısı olan ال'den sonra gelen bir öbek harf. Bu harflerin önünde takının ل'ı seslendirilmez: الشمس *eş-şems*, النجوم *en-nücûm* gibi. ش harfinin de içinde bulunduğu bu harflere *hurûf-i şemsiyye* "güneş harfleri" denir, şunlardır: ن ظ ط ض ص ش س ز ر ذ د ث ت ب. Ön sesi bu harflerden biri olan bir kelimeye ال katıldığında harf şeddeli, yani ikiz okunur: *kable't-târîh* "tarih öncesi", *ba'de'z-zevâl* "güneş battıktan sonra" gibi.

şimşâd شمشاد *F. a.* şimşir ağacı.

şemşîr شمشير *F. a.* (*T. k. dili:* **şimşîr**) kılıç.

şem' شمع *A. a.* 1 ışık kaynağı olarak kullanılan fitilli mum, 2 bal mumu.

ş.dân شمعدان *F. a.* (*T. k. dili:* **şamdan**) mumluk, mum altlığı.

şem'a شمعه *A. a.* bal mumuna bulaştırılmış/bal mumu ile kap-lanmış fitil. Kırmızı renkli mühür mumunu eritmek için kullanılırdı.

şemle شمله *A. a.* Arapların kullandıkları bir tür başlık.

şemme شمه *A. a.* 1 bir kez koklama, 2 *T.* kokumluk, yani: pek az/pek küçük şey, kırıntı: *ş.-i hakîkat* "gerçeğin kırıntısı".

şümûs شموس *A. ç. a.* güneşler; *bk.* **şems**. شمس

şümû' شموع *A. ç. a.* mumlar; *bk.* **şem'**. شمع

şümûl شمول *A. a.* (manevî yönden) -i içine alma, -i kaplama, -i hükmü altına alma, ... ile ilgili bulunma.

şemîm شميم *A. a.* güzel koku.

şemîme شميمه **A. a.** güzel kokulu şey.

şen شن *T. s.* neşeli, sevinçli, keyifli (kimse).

şinâ, şinâh شناه شنا *F. a.* suda yüzücü.

-şinâs شناس *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, tanıyan: *sühan-şinâs* "söz bilen, sözü iyi, yerinde ve güzel kullanmasını bilen".

şenâat شناعت *A. a.* kötülük, çirkinlik; yakışıksız, kötü ve çirkin işler işleme: *irtikâb-i şenâat* "kötü iş işleme"

şinâver شناور *F. a.* suda yüzücü, suda yüzen (kimse).

şenâyi' شنايع *A. ç. a.* yakışıksız, kötü ve çirkin işler; *bk.* **şenîa**. شنيعه

şenbih, şenbe شنبه *F. a.* 1 gün: *penc-şenbe* (*T. k. dili: perşembe*) beşinci gün, 2 cumartesi.

şinîd شنيد *F. s.* işitme: *güft ü şinîd* "söyleme ve işitme".

şinîde شنيده *F. s.* işitilmiş: *nâ-şinîde* "işitilmemiş".

şenî' شنيع *A. s.* yakışıksız, çirkin, kötü (iş/söz/davranış).

şenîa شنيعه *A. a.* yakaşıksız, kötü ve çirkin iş.

şevâib شوائب *A. ç. a.* şaibeler; *bk.* **şâibe**. شائبه

şevârib شوارب *A. ç. a.* bıyıklar; *bk.* **şârib.** شارب

şevârık شوارق *A. ç. a.* aydınlıklar; *bk.* **şârika.** شارقه

Şevvâl شوال *A. a.* Ay takviminin onuncusu, Ramazan'dan sonraki ay, bayram ayı.

şevâhid شواهد *A. ç. a.* bir davayı/iddiayı ispat etmek için gösterilen örnekler, dayanılan dayanaklar, ileri sürülen deliller; *bk.* **şâhid.** شاهد

[1]şevâhık شواهق *A. ç. a.* tepeler, yüksek noktalar; *bk.* **şâhika.** شاهقه

[2]şevâhık شواهق *A. ç. a.* yüksek yapılar, dağlar vb.; *bk.* **şâhık**. شاهق

şûh شوخ *F. s.* şen, neşeli, konuşkan, şakacı, sıcak kanlı, senli benli, teklifsiz (güzel/kimse).

[1]şûr شور *F. s.* 1 tuzlu, 2 uğursuz. *a.* 1 tuzluluk, 2 toprağı tuzlu çorak yer, 3 pas, kir pas, 4 kargaşa, karışıklık, kavga gürültü, 5 çağıltı, şarıltı: *ş.-i deryâ* "deniz çağıltısı"

ş.-âbe شورابه *F. a.* 1 tuzlu/acı su, 2 gözyaşı

ş.-efgen شور افكن *F. s.* kargaşa yaratıcı, ortalık karıştırıcı (kimse).

ş.-engîz شور انگيز *F. s.* kavga çıkarıcı.

[2]-şûr شور *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı.

şûrâ', شورا **şûrâ** *A. a.* görüşme yeri, dernek, meclis.

شورش **şûriş** *F. a.* karışıklık, kargaşa, kavga, kötü amaçlı gösteri.

شوره **şûre** *F. s.* ekime elverişsiz tuzlu toprak, çorak yer.

شوریده **şûrîde** *F. s.* karışmış, karmakarış olmuş: *dil-i şûrîde* karmakarış olmuş gönül" *akl-i şûrîde* "karışmış akıl".

شوق **şevk** *A. a.* eğilim, heves: *fart-ı şevk* "aşırı eğilim".

شوك **şevk** *A. a.* diken.

شوکستان **ş.istân** *F. a.* dikenlik.

شوکت **şevket** *A. a.* 1 (kılıç, hançer vb. için) keskinlik, 2 büyüklük, güçlülük, korku verici görünüş, göz alıcılık. (Padişaha özgü nitelikler olarak kullanılmıştır.)

شوم **şûm** *F. s.* (*T. k. dili:* **şom**) uğursuz: *tâli'-i şûm* "uğursuz baht".

شوهر **şevher** *F. a.* kadına göre erkek eş, koca.

شئون **şüûn** *A. ç. a.* işler, oluşlar, hâller; *bk.* شأن **şe'n**.

شو[1]-ی **şû/şûy** *F. a.* yıkama. Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki **şüst** ile kurulmuş bağlam öbeğinde görülür: *şüst ü şû/şûy*.

[1]شوی **şûy** *F. a.* kadına göre erkek eş, koca: *zen ü şûy* "karı koca".

[3]شوی **-şûy** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıkayıcı, yıkayan: *câme-şûy* "çamaşır yıkayıcı".

شه **şeh** *F. a.* hükümdar, bk. شاه **şâh**. Birçok birleşik isimde, **şâh** gibi, hükümdar niteliği olmak üzere "büyük, ulu, iri; değerli, gösterişli" gibi anlamlarda kullanılmıştır:

شهباز **ş.-bâz** *F. a. bk.* شاهباز **şâh-bâz**.

شهبال **ş.-bâl** *F. a. bk.* شاهبال **şâhbâl**.

شهبندر **ş.-bender** *F. a. bk.* شاهبندر **şâh-bender**.

شهپر **ş.-per** *F. a. bk.* شاهپر **şâh-per**.

شهدانه **ş.-dâne** *F. a.* شاهدانه **şâh-dâne**.

شهراه **ş.-râh** *F. a. bk.* شاهراه **şâh-râh**.

شهسوار **ş.-süvâr** *F. a. bk.* شاهسوار **şâh-süvâr**.

شهنشین **ş.-nişîn** *F. a. bk.* شاهنشین **şâh-nişîn**.

شهوار **ş.vâr** *F. a. bk.* شاهوار **şâhvâr**.

شهاب **şihâb** *A. a.* geceleri atmosfere girdiğinde hızla giden ışıklı bir cisim olarak görülen göktaşı.

شهاب ثاقب **ş.-i sâkıb** *F. a.* delici göktaşı.

شهادت **şehâdet** *A. a.* 1 tanıklık etme; tanıklık, 2 şehitlik, 3 görünen varlar, varlıklar dünyası: *âlem-i şehâdet* "varlar/varlıklar dünyası".

شهامت **şehâmet** *A. a.* 1 cesaret ve yiğitçe atılganlıkla birlikte keskin zekâ ve çabuk kavrama, 2 etkili önderlik, olan biteni değerlendirip gereğini hemen yapma.

شهباء **şehbâ'**, شهبا **şehbâ** *A. s.* (*dişil*) 1 kül renkli, kül rengine yakın kırçıl renkte: *bağle-i şehbâ* "kırçıl dişi katır", 2 Halep şehrini vasıflayan nitelik. Uzaktan akçıl göründüğünden bu vasıfla nitelendirilmiştir: *Halebü'ş-şehbâ*.

شهد **şehd** *F. a.* bal.

شهدابه **ş.-âbe** *F. a.* bal suyu.

شهداء **şühedâ'**, شهدا **şühedâ** *A. ç. a.* şehitler; *bk.* شهید **şehîd**.

[1]شهر **şehr** *A. a.* ay.

[2]شهر **şehr** *F. a.* (*T. k. dili:* **şehir**) büyük yerleşim yeri.

şöhret شهرت *A. a.* 1 ün kazanma, ünlenme, adı yürüme, adlı sanlı olma, 2 ün, san.

[1]şehrî شهری *A. a.* bir ay için olan miktar, aylık.

[2]şehrî شهری *F. s.* şehirli, şehirde oturan (kimse).

şehryâr شهریار *F. a.* (*T. k. dili:* **şehriyâr**) büyük hükümdar:

ş.-i heft iklim شهریار هفت اقلیم *F. a.* yedi ülkenin hükümdarı, yani; güneş.

şehlâ', şehlâ شهلاء شهلا *A. s. (dişil)* 1 ala gözlü kadın, 2 *T.* tatlı şaşı, yarı şaşı bakan (göz): *çeşm-i şehlâ* "yarı şaşı göz".

şehnâz شهناز *F. a.* Türk musikisinde bir makam adı.

şehinşâh, şehinşeh شهنشاه شهنشه *F. a. bk.* **şâhinşâh** شاهنشاه.

şehvânî شهوانی *A. s.* 1 bedenî zevklerle ilgili (eğilim, düşünce vb.), 2 bedenî zevklere düşkün (kimse)

şehvet شهوت *A. a.* 1 (bir şeye karşı duyulan) aşırı sevgi, düşkünlük, 2 nefsin bedenî zevklere olan aşırı düşkünlüğü, azgınlık.

ş.-perest شهوت پرست *F. s.* nefsin eğilim ve istekleri peşinde koşan, bedenî zevklerden başka bir şey düşünmeyen kimse.

[1]şühûd شهود *A. a.* 1 göze görünme, belirme, varlık bulma, meydana gelme: *âlem-i şühûd* "gözle görünme dünyası, varlıklar âlemi", 2 görme.

[2]şühûd شهود *A. ç. a.* tanıklar, tanıklık edenler; *bk.* **şâhid** شاهد.

şühûr شهور *A. ç. a.* aylar; *bk.* **şehr** شهر.

şehî شهی *A. s.* 1 isteklendirici, istek ve eğilim arttırıcı (şey), 2 yeme isteğini arttırıcı, iştah açıcı (şey): *et'ıme-i şehiyye* "iştah açıcı yiyecekler".

şehîd شهید *A. s.* Allah yolunda, Yüce Tanrı'nın çizdiği yolda, hak uğrunda, hakkı savunmak için ölen kimse.

şehîr شهیر *A. s.* ünlü, ün kazanmış/yapmış: *şehr-i şehîr* "ün kazanmış şehir".

şehîk شهیق *A. a.* soluğu içeri çekerek ses çıkarma: *ş.-ı himâr* "eşeğin anırırken soluğunu çekerek ses çıkarması"

şehîm شهیم *A. s.* cesaretli, atak, aynı zamanda da çabuk kavrayışlı ve üstün zekâlı olan (kimse).

şey', şey شیء شی *A. a.* nesne.

şeyâtîn شیاطین *A. ç. a.* şeytanlar; *bk.* **şeytân** شیطان.

şeyb شیب *A. a.* kocama, yaşlanma, saç sakal ağarma.

şeyh شیخ *A. a.* yaşlı, kocamış, ihtiyar kimse: *şeyhu'l-harem* "haremin yaşlısı". 2 bir kabilenin/topluluğun başı; baş, önder, reis, 3 *tas.* taliplere/isteklilere tarikat edeb erkânını, yol yordamını öğreten, kılavuzluk eden kimse; yol ışığı, mürşit; 4 *tas.* olgunlukta doruğa erişmiş, sırlar dünyasına yol bulmuş kimse; ergin insan, Hak dostu, veli

şeyhu'l-ekber شیخ الاکبر *F. a.* en büyük şeyh. (Muhiddin Arabî için kullanılmıştır.)

şeyhûhat شیخوخت *A. a.* yaşlılık, kocamışlık.

şeyhayn شیخین iki şeyh, yani: Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer.

şeydâ شیدا *F. s.* çılgın, deli.

[1]şîr شیر *F. a.* aslan.

ş.âne شیرانه *F. z.* aslanca, aslancasına.

ş.-pençe شیرپنچه *F. a.* arslan pençesi, yani: ölüme yol açan iltihaplı bir kan çıbanı, kızıl yara.

ş.-dil شیردل *F. s.* aslan yürekli, korkusuz, gözü pek, yiğit (kimse).

ş.-i jiyân, شیر ژیان **ş.-i ğurrân,** شیر غران **ş.-i ğurrîn** شیر غرین *F. a.* kükremiş/kükreyerek saldıran kızgın aslan.

[2]**şîr** شیر *F. a.* süt: *ş.-i mâder* "ana sütü".

şîrâze شیرازه *F. a.* 1 kitap yapraklarını düzgün biçimde tutan ve cilde bağlayan uzun örme şerit, 2 *mec.* -i sağlayıcı şey: *ş.-i intizâm* "düzen sağlayıcı şey"

ş.-bend شیرازه بند *F. s.* 1 şirazelenmiş, şirazesi konmuş (kitap), 2 *mec.* düzenlenmiş, düzene konmuş (iş).

şîrdân شیردان *F. a.* (*T. k. dili:* **şirden** شیردن) geviş getiren hayvanların dört bölümlü midelerinde besinin bir kez daha sindirildiği dördüncü bölüm.

şîre شیره *F. a.* (*T. k. dili:* **şıra** شیرا) ekşimemiş üzüm suyu.

şîrîn شیرین *F. s.* tatlı.

ş.-edâ شیرین ادا *F. s.* hoş tavırlı (kimse/güzel/sevgili).

ş.-zebân شیرین زبان *F. s.* tatlı dilli (kimse/güzel/sevgili).

ş.-kâr شیرین کار *F. s.* iyi davranan, gönül yapan (güzel/sevgili).

ş.-kâm شیرین کام *F. s.* tadı damakta kalmış, yani çok lezzetli (yiyecek/davrenış vb.).

şîşe شیشه *F. a.* 1 her türlü cam kap, ağzı dar, boğazlı cam kap.

Şeytân شیطان *A. a.* 1 asıl adı **Azâzil** olan, meleklere hocalık etmiş büyük bir melekken Yüce Tanrı'nın Hz. Âdem'e secde etmesi buyruğunu yerine getirmediği için Hakk'ın rahmetinden kovulup sürülmüş melek, 2 insanı azgınlığa ve kötü yola sürükleyen kibirli ve inatçı yalın varlık/kimse, 3 *T.* zeki, kurnaz olup insanı kandırmaya çalışan kimse.

şeytânî شیطانی *A. s.* şeytana yaraşır, şeytanca.

şeytanet شیطنت *A. a.* 1 şeytanlık, şeytana özgü hâl, 2 *T.* insanda beğeni duygusu uyandıran zekâ fazlalığı, ince düşünme özelliği, 3 *T.* insanda tiksinti duygusu uyandıran düzenbazlık, şirretlik, bozgunculuk.

şîa شیعه *A. a.* 1 (birinin gücüne dayanak olan) yandaşlar, yol arkadaşları, yoldaşlar, yardımcılar, adamlar, 2 Hz. Ali ile onun soyundan gelenlere gönül verip bağlananlar ve onların yolu.

Şîî شیعی *F. a.* şîa yolunu benimsemiş kimse.

şîfte شیفته *F. s.* kendini iyice dağıtmış, aşırı sevgiyle/üzüntüyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş (kimse), çılgın. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *ş.-dil* "yüreği paramparça olmuş", *ş.-hâl* "hâli perişan, daramadağın olmuş, perişan duruma düşmüş".

şiyem شیم *A. ç. a.* iyi huylar, iyi tabiatler, iyi yaradılış özellikleri"; *bk.* **şîme** شیمه.

şîme شیمه *A. a.* iyi huy, iyi yaradılış özelliği, iyi tabiat.

[1]**şeyn** شین *A. a.* kusur, leke, ayıp.

[2]شین **şîn** *A. a.* ش harfinin adı.

شیهه **şîhe** *F. a.* at kişnemesi.

شیوخ **şüyûh** *A. ç. a.* yaşlılar; topluluk önderleri; *bk.* شیخ **şeyh.**

شیوع **şüyû'** *A. a.* (bir konu/bir durum) herkesçe duyulma, (bir haber, bir bilgi) yayılma, herkesçe bilinir duruma gelme.

شیون **şîven** *F. a.* (bir sıkıntı, bir darlık, bir acı yüzünden) ağlayarak bağırıp çağırma, matem.

شیوه **şîve** *F. a.* 1 güzellerin çekici ve gönül avlayıcı duruş, tutum ve davranışları, eda, naz, 2 yol yordam, biçim, tarz, üslup,

شیوه کار **ş.-kâr** *F. s.* şiveli, edalı (güzel).

بازشیوه **ş.-bâz,** شیوه کر **Ş.-ger** *F. s.* güzel, çekici ve kışkırtıcı davranışlarla gönül avlayan (güzel).

شیوهٔ لسان **ş.-i lisân** *F. a.* konuşma/anlatım tarzı.

ص S

ص Osmanlı Türkçesi alfabesinin on yedinci harfi. Harfin gövdesi ض ile aynı olduğundan "noktasız" anlamında "mühmele" ile vasıflanır: *sâd-i mühmele*. Ebced hesabında sayı değeri 90'dır. Evrak ve mektuplardaki tarihlerde *Safer* ayının kısaltmasıdır.

صابر **sâbir** *A. s.* sabırlı (kimse).

صابون **sâbûn** *A. a.* suyla kullanıldığında pisliği, kiri gideren nesne.

صابونى **sâbûnî** *F. a.* sabun yapan ve satan kimse.

صابونيه **sâbûniyye** *T. a.* bir tür nişasta helvası.

صاحب **sâhıb** *A. a.* 1 -i elinde bulunduran, (bir malı/mülkü) dilediği gibi kullanma hakkı bulunan kimse, iye: *sâhıbü'd-dâr* "ev sahibi". Farsça ad takımlarında katkı alan durumunda bulunduğunda takımın kurucu *i* sesi düşer, birleşik bir yapı ortaya çıkar: *s.-hâne* "ev sahibi". 2 bir özelliği olan, bir niteliği taşıyan kimse: *s.-firâset* "çabuk kavrayış özelliği olan kimse", 3 sohbet edici kimse.

صاد **sâd** *A. a.* ص harfinin adı.

صادر **sâdir** *A. s.* çıkan, ortaya konulan (buyruk, söz vb.).

صادق **sâdık** *A. s.* 1 doğru, yalan olmayan, gerçek: *kavl-i sâdık* "doğru söz". 2 güvenilir, yürekten bağlı (kimse): *sâdık kul*.

صادق القول **sâdıku'l-kavl** *A. s.* doğru sözlü (kimse).

صارم **sârim** *A. a.* keskin (kılıç).

صاعد[1] **sâıd** *A. s.* yükselen, göğe çıkan (duman vb.)

صاعقه **sâıka** *A. a.* yıldırım.

صاف **sâf,** صافى **sâfî** *A. s.* 1 duru, katışıksız, saf, tortusuz (nesne), 2 lekesiz, arı, tertemiz: *kalb-i sâf* "tertemiz yürek".

صالح **sâlıh** *A. s.* 1 dinin buyruklarına sıkı sıkıya bağlı, iyi işler yapıp kötü işlerden titizlikle sakınan (kimse), 2 uygun, elverişli (durum/iş).

صالحات **sâlihât** *A. ç. a.* Yüce Tanrı'nın buyruklarına uygun iyi işler yapan Müslüman kadınlar; *bk.* صالحه **sâliha**.

صامت **sâmit** *A. s.* suskun, susmuş, konuşmayan (kimse).

صانع **sâni'** *A. s.* 1 -i meydana getirici, yapıcı, 2 yoktan var edici, yaratıcı Yüce Tanrı.

صائب **sâib** *A. s.* 1 yanılmayan, yanılmaz: *re'y-i sâib* "yanılmaz görüş", 2 hedefe varan, hedefi bulan (ok): *sehm-i sâib* "hedefi bulan ok".

صائل **sâil** *A. s.* saldırıcı, saldıran, saldırgan (kimse/asker): *def'-i sâil* "saldırganı geri püskürtme".

صائم **sâim** *A. s.* oruçlu (kimse).

صبا **sabâ** *A. a.* kuzeydoğu yönünden hafifçe esen iç açıcı serin yel.

صبا رفتار **s.-reftâr** *F. s.* sabâ yeli gibi hafif gidişli (at).

صباح **sabâh** *A. a.* 1 günün başlangıcı, 2 güneşin doğuşundan öğleye kadar olan zaman, kuşluk vakti.

صباحگاه **s.gâh** *F. a.* sabah vakti.

صباحت **sabâhat** *A. a.* güzellik. Çokluk-la yüz güzelliği için kullanılır: *s.-i vech* "yüz güzelliği".

[1]صباغ **sabbâğ** *A. a.* 1 boyama işi yapan kimse, boyacı, 2 deriye renk veren madde.

[2]صباغ **sıbâğ,** صبغ **sıbğ,** صبغه **sıbğa** *A. a.* 1 boya, 2 yaradılış, huy, tabiat, cibillet.

صباوت **sabâvet** *A. a.* bebeklik, çocukluk.

صبح **subh** *A. a.* sabah.

صبح كاذب **s.-ı kâzib** *F. a.* yalancı sabah, yani: güneş daha doğmadan ortalığa yayılan ilk aydınlık.

صبح صادق **s.-ı sâdık** *F. a.* güneşin ufukta görünmesiyle birlikte ortalığ yayılan gerçek aydınlık.

صبر **sabr** *A. a.* başa gelen dayanılması güç bir yıkım/acı karşısında çırpınıp dövünmeden, ağlayıp sızlamadan, ne yapacağını bilmez duruma düşmeden soğuk kanlılığını koruma, içini serin tutma, dayanma, katlanma; *zıddı:* جزع **ceza'**.

صبغ **sabğ** *A. a.* -i boyama.

صبوح **sabûh** *A. a.* sabahleyin içilen şarap.

صبور **sabûr** *A. a.* 1 başa gelen katlanılması güç yıkım ve acıya ağlayıp sızlamadan, soğuk kanlı-lığını bozmadan katlanan kimse, 2 günah işleyen kullarının cezasını vermekte acele etmeyip sonsuz merhameti ile bağışlayan ve erteleyen Yüce Tanrı.

صبی **sabî** *A. a.* küçük erkek çocuk, oğlancık.

صبیان **sıbyân** *A. ç. a.* küçük yaşta çocuklar; *bk.* صبي **sabî**.

صبیح **sabîh** *A. s.* güzel (çocuk/yüz)

صح **sah(h)** *A.* "doğrudur, yanlışsızdır" anlamında çekimli bir fiil. *a.* 1 kabul ve doğrulama işareti; (eskiden) resmî evrak ve yazılara doğruluğunu bildirmek için üst dereceli memurlar tarafından konulan işaret, bir tür imza, 2 (eskiden) gümüş eşya üzerine katışıksız olduğunu göstermek için darphanece basılan damga.

صحابت **sahâbet** *A. a.* (birine) sahip çıkma, koruma amacıyla yardım etme.

صحابی **sahâbî** *A. a.* Hz. Peygamber'in arkadaşlarından ve yakınlarından olan, kendisini görmüş ve görüşmüş olanlardan biri olan zat.

صحاری **sahârî,** صحارىٰ **sahârâ** *A. ç. a.* kırlar, düzlükler; *bk.* صحرا **sahrâ**.

صحاف **sahhâf** *A. a.* kitap alıp satan kimse, kitapçı.

صحائف **sahâif** *A. ç. a.* sayfalar; *bk.* صحيفه **sahîfe**.

صحبت **suhbet** *A. a.* (*T. k. dili:* **sohbet**) 1 görüşme, konuşma, bir araya gelip

söyleşme, halleşme, yarenlik etme, 2 (sevenle sevilen) başbaşa görüşme, 3 (kadınla erkek arasındaki) birleşme.

صحت **sıhhat** *A. a.* 1 eksizsizlik, kusursuzluk, 2 sağlık, dinçlik

صحراء **sahrâ'**, صحرا **sahrâ** *A. a.* ova, düzlük, düz ve geniş yer.

صحف **suhuf** *A. ç. a.* sayfalar; *bk.* صحيفه **sahîfe.**

صحن **sahn** *A.* 1 ev avlusu, evin ortasındaki açıklık, 2 bir yerin ortasında bulunan açıklık, alan, meydan, 3 (*T. k. dili:* **sahan**) kâse, yuvarlak yemek kabı: *s.-i sîm* "gümüş sahan, yani: ay", 3 zil, tunçtan yapılmış, birbirine vurularak çalınan musiki aleti: *sahnân* "çifte zil".

صحن چمن **s.-i çemen** *F. a.* ağaçlı ve çiçekli geniş bir yeşil alanın ortasında yer alan düzlük.

صحن دو رنك **s.-i dü-reng** *F. a.* iki renkli meydan, yani: (gece ve gündüz ilgisiyle) dünya.

صحنه **sahne** *T. a.* tiyatroda oyun sergilenen, yerden yüksekçe ve genişçe yer.

صحو **sahv** *A. a. tas.* kulun "kendinden geçme" demek olan *gaybet* ve *sekr* hâlinden olağan hâle dönmesi; ayılma, yeniden çevresini ve eşyayı tanıma, kendinin farkına varma.

صحيح **sahîh** *A. s.* 1 doğru ve yanlışsız (söz, düşünce vb.) 2 bulaşık, eksiklik ve bozukluktan uzak (nesne), 3 *dilb.* Arapçada kelime kalıplarında bozukluğa yol açmayan (harf).

صحيفه **sahîfe** *A. a.* kâğıdın/kitap yaprağının bir yüzü.

صخره **sahre** *A. a.* büyük sert taş, kaya.

صد **sad** *F. a.* (sayı için) yüz.

صد برك **s.-berg** *F. a.* yüz yapraklı, yani: katmerli, güzel kokulu bir tür gülün adı.

صد هزار **sad hezâr** *F. a.* yüz bin.

صدا **sadâ** *A. a.*1 ses, 2 yankı.

صدارت **sadâret** *A. a.* 1 sadrazamlık, başvezirlik, 2 *T.* (memuriyet derecesi bakımından) şeyhülislâmlıktan önceki makam, kazaskerlik.

صداع **sudâ'** *A. a.* baş ağrısı.

صداقت **sadâkat** *A. a.* gerçek dostluk, içten bağlılık.

صدد **saded** *A. a.* 1 niyet, kasıt, 2 *T.* asıl konu, sözün/konuşmanın ana çerçevesi, maksat.

صدر **sadr** *A. a.* 1 göğüs, 2 baş, yüksek mevkide oturan kimse: *sadr-i a'zam* "en yüksek mevkide oturan kimse", 3 en üst yer, mevkice ve rütbece en yukarıda ve ileridekilerin yeri: *s.-i meclis* "bir topluluk içindeki en üst rütbelinin oturduğu/oturacağı yer", 3 mevki, rütbe. Anadolu ve Rumeli kazaskerleri için kullanılır: *sadr-i Anadolu* "Anadolu kazaskerliği mevkii", 4 Anadolu/Rumeli kazaskeri: *sadr-i Rumeli* "Rumeli kazaskeri".

صدر نشين **s.-nişîn** *F. s.* ve *a.* en başta, en yukarıda oturan, en üst mevkide bulunan.

صدف **sadef** *A. a.* içinde inci oluşan bir tür istiridyenin parlak, beyaz kabuğu.

صدق **sıdk** *A. a.* doğruluk; *zıddı:* كذب **kizb**: *s.-ı beyân* "sözün doğruluğu".

صدقه **sadaka** *A. a.* Allah rızası için yoksullara verilen para/yapılan yardım.

صدمه **sadme** *A. a.* çarpma.

[1]صدور **sudûr** *A. a.* 1 çıkma, görünme, yayılma, 2 verilme, ortaya konulma.

[2]صدور **sudûr** *A. ç. a.* 1 göğüsler, 2 sadrazamlar, 3 Anadolu ve Rumeli kazaskerleri; *bk.* صدر **sadr**.

[1]صديق **sadîk** *A. s.* 1 gerçek dost, 2 sözüne güvenilir kimse.

[2]صديق **sıddîk** *A. s.* çok doğru, hiç yalan söylemeyen, yalan nedir bilmeyen kimse, 2 Hz. Ebubekir'in lakabıdır.

صراحت **sarâhat** *A. a.* (söz) kapalılıktan uzak, herkesçe kolayca anlaşılacak derecede açık olma, (söylenen sözle ne denilmek istendiği) açıkça anlaşılma.

صراحی **surâhî** *A. a.* cam su kabı.

صراط **sırât** *A. a.* 1 yol, 2 cehennem köprüsü.

صراف **sarrâf** *A. a.* para bozan, faizle para alan/veren kimse, banker.

صرافیه **sarrâfiyye** *T. a.* bir sarrafın yaptığı işlem için aldığı para, sarraflık hakkı.

صرصر **sarsar** *A. a.* soğuk ve gürültüyle esen rüzgar, kasırga.

صرع **sar'**, صرعه **sar'a** *A. a.* bilinen sinir hastalığı, tutarık.

[1]صرف **sarf** *A. a.* 1 -i çevirme, -den vazgeçme, (bir nesneyi/işi) bir durumdan başka bir duruma getirme, 2 (para, emek v. için) harcama, tüketme, -e/için kullanma. – **etmek** harcamak. 3 *dilb.* yapı bilgisi, kelimelerin yapım ve çekim konularını işleyen gramer bölümü.

[2]صرف **sırf** *A. s.* katışıksız, halis: *kizb-i sırf* "katışıksız yalan". *z.* yalnızca, sadece.

صرم **sarm, sırm** *A. a.* (*T. k. dili:* **sırım**) 1 deri, 2 *T.* ince ve uzun deri şerit.

صره **surre** *A. a.* 1 para kesesi, 2 Mekke ve Medineye Osmanlı sultanları tarafından her yıl hediye olarak gönderilen para ve eşya.

صریح **sarîh** *A. s.* açık, açık seçik, anlaşılır (söz/anlatım).

صریر **sarîr** *A. a.* gıcırtı, iki nesnenin sürtünmesinden çıkan ses.

صریر خامه **s.-i hâme** *F. a.* kamış kalemin yazı sırasında kâğıda sürtünmesi sonucu çıkan ses.

صریر باب **s.-i bâb** *F. a.* kapı gıcırtısı.

صریع **sarî'** *A. s.* yere düşmüş sara hastası.

صعب **sa'b** *A. s.* güç, çetin; *zıddı:* سهل **sehl**.

صعقه **sa'ka** *A. a.* bayılma, baygınlık.

صعوبت **suûbet** *A. a.* güçlük.

صعود **suûd** *A. a.* yukarı çıkma, yükselme.

صعوه **sa'vе** *A. a.* Türkçede "kuyruk sallayan" denilen kuşun adı.

صغار **sığâr** *A. ç. a.* küçükler; *bk.* صغير **sağîr**.

صغائر **sağâir** *A. ç. a.* cezası az olan küçük günahlar; *bk.* صغيره **sağîre**.

صغر **sığar** *A. a.* küçüklük, küçük olma hâl ve niteliği.

صغرىٰ **suğrâ** *A. s.* (*dişil*) 1 küçük, 2 *man.* bir kıyasın küçük önermesi.

صغير **sağîr** *A. s.* küçük.

صغيره **sağîre** *A. a.* küçük günah.

saf(f) صف *A. a.* sıra, dizi.

s.-ârâ صف آرا *F. s.* saf süsleyici, yani: savaş erleri içinde gözde olan (yiğit).

s.-beste صف‌بسته *F. s.* sıra oluşturmuş, sıra sıra dizilmiş.

s.-der صف‌در *F. s.* saf yırtıcı, yani; iyi dövüşen (savaş eri).

s.-şiken صف‌شکن *F. s.* ve *a.* saf bozucu, yani: savaş eri, cengâver.

s.-i niâl صف نعال *F. a.* pabuçluk, pabuçların sıralandığı yer.

safâ', صفا **safâ** *A. a.* 1 duruluk, berraklık, 2 iç açıklığı, üzüntüsüzluk.

s.-yâb صفایاب *F. s.* keyifli, şen (kimse).

sıfet صفت *A. a.* 1 nitelik, hâl, biçim, görünüş: *melek-sıfet* "melek nitelikli, melek gibi, melek huylu". Bu örneğe uygun birleşiklerde Türkçenin **gibi** takısına denk bir işleyişte görülür, birleştiği kelimenin anlamının belirttiği "niteliği/nitelikleri taşıyan" anlamı verir. 2 *dilb.* bir adı vasıflayan ve belirten kelime/kelime öbeği.

safh صفح *A. a.* 1 -den yüz çevirme, 2 suç bağışlama.

safahât صفحات *A. ç. a.* 1 dış yanlar, düz ve yassı yüzler, 2 birbirini izleyen değişik durumlar/görünüşler; *bk.* **safha** صفحه.

safha صفحه *A. a.* 1 bir cismin görünen dış yanı, yassı ve düz yüzü, yüzey, 3 yazılmış/yazılabilir kâğıt yüzeyi, 4 birbiri ardından gelen değişik durumların her biri, aşama, evre.

s.-i kamer صفحهٔ قمر *F. a.* ayın dolanımı süresince gösterdiği değişik durumlar/görünüşler.

sıfr صفر *A. a.* 1 boş: *sıfrü'l-yed* "eli boş", 2 *mat.* sağına geldiği rakamı on kez büyüten işaret. Eski rakamlarda işareti noktaydı.

safrâ', صفرا **safrâ** *A. a.* öd; (eskilere göre) insan mizacını oluşturan dört ana salgıdan biri.

safrâvî صفراوی *F. s.* 1 mizacında safra baskın olan, 2 aksi, huysuz, titiz (kimse).

sufret صفرت *A. a.* sarılık, sarı renkli olma hâli.

safsâf صفصاف *A. a.* akça söğüt.

suffe صفه *A. a.* (*T. k. dili:* **sofa** صوفه) evlerde odalar dışında oturacak sekili genişçe yerler.

safvet صفوت *A. a.* temizlik, arılık: *s.-i kalp* "kalp temizliği"

sufûf صفوف *A. ç. a.* sıralar, diziler; *bk.* **saf(f).** صف

safî صفی *A. s.* 1 temiz, arı: *kalb-i safî* "temiz kalp", 2 Hz. Âdem'in lakabı.

safîh صفیح *A. a.* 1 gök, 2 kâğıt gibi yassı ve düz nesne.

safîha صفیحه *A. a.* 1 kapı kanadı, 2 düz, yassı, ince taş/madenî levha.

safîr صفیر *A. a.* 1 ıslık, 2 ince güzel sesle ötüş. *s.-i bülbül* "bülbülün ötüşü".

sak(k) صك *A. a.* kadı hükmü, kadının verdiği belge.

sukûk صکوك *A. ç. a.* kadı hükümleri; *bk.* **sak(k).** صك

salâ', صلا **salâ** صلاء *A. a.* 1 sabah, Cuma ve bayram namazlarından önce/bir ölüm haberini vermek için çoklukla sabahla öğle/öğle ile ikindi arasındaki bir vakitte bildirme ve duyurma amacıyla okunan Hz.

Peygamber'e övgü mahiyetindeki dua, 2 *T.* meydan okuma. Bu anlamda الصلا **es-salâ** olarak da kullanılmıştır.

صلاخوان **s.-hân** *F. s.* 1 salâ okuyan, müezzin, 2 meydan okuyan, açıkça kafa tutan kimse.

صلابت **salâbet** *A. a.* 1 sertlik, katılık, 2 manevî güç, manevî dayanıklılık ve direnç, moral: *s.-i kalb* "kalbin manevî yönden dayanıklılık ve direnci".

صلات **salât** *A. a.* 1 namaz kılma, namaz, 2 Hz. Peygamber'e dua.

صلاح **salâh** *A. a.* iyilik, barış; *zıddı:* فساد **fesâd**.

صلاحيت **salâhıyyet** *A. a.* bir görevden doğan hakla işe karışma, yetki.

[1]صلب **salb** *A. a.* asma, asarak öldürme.

[2]صلب **sulb** *A. a.* (insanda) omurga.

[3]صلب **sulb** *A. a.* sert, katı.

صلحاء **sulehâ'**, صلحا **sulehâ** *A. ç. a.* günahsız iyi kimseler; *bk.* صالح **sâlih**.

صله **sıle, sıla** *A. a.* 1 yerine yurduna, eşine dostuna kavuşma, 2 *dilb.* önüne gelen bir bağlamla sıfatı olduğu adla ilişkilendirilen cümle. Bu kuruluş aslında Türkçede bir sıfat takımında sıfatın addan önce gelmesi kuralına aykırı bir durumu yansıtır, bununla birlikte bu aykırı yapı dilimize Farsçadan **ki** bağlamlı bir kuruluş olarak alınmış ve geniş ölçüde kullanılmıştır: *ervâh ki tuhfe-i Hudâ'dır* "Hudâ'nın armağanı olan ruhlar".

صلهٔ رحم **s.-i rahm** *F. a.* ana babasını, yakınlarını ziyaret etme.

صلوات **salavât, salevât** *A. ç. a.* namazlar, dualar; *bk.* صلات **salât**.

صلوله **salvele** *A. a.* Hz. Peygamber'e salevat getirme, "Salevâtu'llâhi aleyhi ve selâmuhû" deme.

صليب **salîb** *A. a.* haç.

صماخ **sımâh** *A. a.* 1 kulak, 2 kulak deliği.

صمت **samt** *A. a.* susma, suskunluk.

صمد **samed** *A. a.* ulu ve sürekli kalıcı. Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

صمدانى **samedânî** *A. s.* 1 Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından gelen, 2 ulu ve sürekli kalıcı.

صمصام, صمصامه **samsâm, samsâme** *A. a.* keskin kılıç.

صمغ **samğ** *A. a.* (*T. k. dili:* ضمغ **zamğ**) kimi ağaçların gövdelerinden sızan, havayla temas ettiğinde koyulaşıp yoğunlaşan sıvı madde.

صمم **samem,** صم **sam(m)** *A. a.* sağırlık.

[1]صموت **samût** *A. s.* hiç konuşmayan, yüzünü ekşiterek susup oturan (kimse).

[2]صموت **sumût** *A. a.* susma, sus pus olma, konuşmadan oturma.

صميم **samîm** *A. a.* bir şeyin en derin, en iç ve en temiz yeri/bölümü: *s.-i kalp* "kalbin en derin yeri", *an samîmi'l-kalb* "büyük bir içtenlikle, candan gönülden".

صميمى **samîmî** *A. s.* içten, içten gelen, tertemiz, ard niyet ve iki yüzlülük kokusu bulaşmamış (söz/davranış).

صنادید **sanâdîd** *A. ç. a.* yiğitler, korku nedir bilmez erler; *bk.* صنديد **sındîd.**

صناديق **sanâdîk** *A. ç. a.* sandıklar; *bk.* صندوق **sandûk.**

صناعت **sınâat** *A. a.* (*T. k. dili:* **zenaat, zanaat**) bilgi, yatkınlık, tecrübe ve

ustalık gerektiren, günlük hayatta bir çok hizmetin görülmesi ve ihtiyaç duyulan şeylerin/ürünlerin sağlanması için yapılan iş.

صنايع **sanâyi'** *A. ç. a.* işler, iş kolları, sanatlar; *bk.* صنيعه **sanîa** ve صنعت **san'at.**

صندل **sandal** *A. a.* sert ve kokulu bir ağaç. Odunundan tesbih yapılır. Birkaç türü içinde en değerlisi beyaz olanıdır.

صندلى **sandalî** *A. s.* 1 sandal ağacından yapılmış (nesne), 2 beyaz. *a.* (*T. k. dili:* صاندالیه **sandaliye /sandalye**) sandal ağacından yapılmış dört ayaklı oturma aracı, iskemle.

صندوق **sandûk** *A. a.* (*T. k. dili:* صندیق **sandık**) içine eşya konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı kap.

صندوقه **sandûka** *A. a.* türbelerde mezar üzerine yerleştirilen, tahtadan yapılma ve çoklukla yeşil çuhayla kaplanan andığı andırır yapı.

صنع **sun'** *A. a.* 1 iş, yapış, -i ortaya koyuş, 2 yapma ve oldurma gücü.

صنعت **san'at** *A. a.* 1 iş, bir kimsenin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı şey, 2 bir işi sürekli yapmakla kazanılan ustalık ve beceri, 3 sözü değerli ve süslü kılan yön.

صنف **sınf** *A. a.* (*T. k. dili:* **sınıf**) 1 bir bütünün parçaları, bölüm, bölük, 2 öbek, küme, takım, 3 belli nitelikleri olan, aynı işi yapan/aynı iş ve görev için ayrılmış kimselerin oluşturduğu topluluk.

صنم **sanem** *A. a.* 1 put, duvar resmi, 2 *mec.* resim gibi güzel sevgili.

صنوبر **sanevber** *A. a.* 1 çam fıstığı ağacı, 2 çam fıstığı kozalağı, 3 *mec.* sevgilinin boyu.

صنوف **sunûf** *A. ç. a.* sınıflar; *bk.* صنف **sınf.**

صنيع **sanî'** *A. a.* içinde gizli niyet ve hile bulunan iş.

صنيعه **sanîa** *A. a.* 1 içinde gizli niyet ve hile bulunan iş, 2 uydurma, sahte ve hileli iş, düzen, tuzak.

صواب **savâb** *A. s.* doğru.

صوابديده **s.-dîde** *F. s.* doğru görülmüş, doğrulanmış.

صوابنما **s.-nümâ** *F. s.* doğruyu gösteren.

صوارم **savârim** *A. ç. a.* keskin kılıçlar; *bk.* صارم **sârim.**

صواعق **savâık** *A. ç. a.* yıldırımlar; *bk.* صاعقه **sâıka.**

صواغ **savvâğ,** صياغ **sayyâğ** *A. a.* altın ve gümüş işleri yapan usta, kuyumcu.

صوامع **savâmi'** *A. ç. a.* manastırlar; صومعه **savmaa.**

صوب **savb** *A. a.* 1 yan, kat, huzur, 2 yön, taraf.

صوت **savt** *A. a.* ses.

صور[1] **sûr** *A. a.* 1 boynuz boru, 2 Hz. İsrâfil'in kıyamet gününde üfleyeceği boru.

صور[2] **suver** *A. ç. a.* suretler; *bk.* صورت **suret.**

صورت **sûret** *A. a.* (*T. k. dili*: **surat**) 1 kılık, biçimce dış görünüş, 2 yaşayış biçiminden yansıyan görüntü, hâl, 3 resim, 4 yapma biçimi, tarz, 5 yazı kopyası.

صورى **sûrî** *A. s.* 1 dış görünüşle ilgili, dış görünüşü yansıtan, 2 biçimce, yani: özü bulunmayan, içten olmayan, lâf olsun diye yapı-lan/

söylenen: *medâyih-i sûriyye* "özsüz, içten olmayan, lâf olsun diye söylenen övgüler".

صوف **sûf, sof** *A. a.* 1 yün, yapağı, 2 yün dokuma.

صوفی **sûfî, sofî** *A. a. tas.* gönlü dupduru, nefsini öldürerek Hak'ta yokluğa ererek Hak'ta dirlik bulmuş, görünüşte halk içinde, ama her an Hak ile birlikte, sırlar bilgisinin aydınlığıyla gören ve bilen kimse, eren, ermiş, 2 (*T. k. dili:* **sofu**) dini bütün, dinin emir ve yasaklarına içtenlikle uyan kimse, 3 şekilci, dinin özünü kavrayamamış, katı tutumlu dindar, softa.

صوفیه **sûfiyye, sofiyye** *A. a.* 1 tasavvuf, sufilerin yolu, 2 sufiler, tasavvuf yolu yolcuları.

صولت **savlet** *A. a.* atılma, saldırma.

صولجان **savlecân** *A. a.* "gûy ü çevgân" denilen oyunda atlı oyuncuların yerdeki topu sürüklemek için kullandıkları ucu eğri sopa.

صوم **savm** *A. a.* oruç.

صومعه **savmaa** *A. a.* manastır, Hristiyan keşişlerinin ıssız yerlerde, dağ tepelerinde yapıp, toplumdan kopuk olarak içinde yaşadıkları yapı.

صون **savn** *A. a.* -i koruma.

صهبا **sahbâ** *A. s.* kırmızı renkli: *mey-i sahbâ* "kırmızı şarap". *a.* kırmızı şarap.

صهر **sıhr** *A. a.* evlilik yoluyla doğan akrabalık bağı; kayın peder, kaynana, kayın birader, gelin, damat, baldız, enişte gibi akrabalık kavramlarının yansıttığı, eşler arası ilgilerden doğan yakınlık.

صهرنج صهریج **sahrinc, sahrîc** *A. a.* (*T. k. dili:* صارنج **sarnıc**) su biriktirmek için yer altında yapılmış hazne, yer altı su deposu.

صهل **sahl** *A. a.* ses kısıklığı.

صهیل **sahîl** *A. a.* at kişnemesi.

صیاد **sayyâd** *A. a.* avcı.

صیاغت **sıyâğat** *A. a.* kuyumculuk.

صیام **sıyâm** *A. a.* 1 oruç, 2 oruç tutma.

صیانت **sıyânet** *A. a.* -i koruma, -i kollama.

صیت **sît** *A. a.* 1 iyi ün, ad, nam, 2 ortalığı kaplayan ses.

صیحه **sayha** *A. a.* haykırma, haykırış.

صید **sayd** *A. a.* 1 av, 2 avlama: *s.-i mâhî* "balık avlama".

صیدلانی **saydelânî** *A. a.* eczacı.

صیدله **saydele** *A. a.* eczacılık.

صیرف صیرفی **sayref, sayrefî** *A. a.* 1 her işin yolunu bilen ve bulan, açıkgöz, kurnaz kimse, 2 (*T. k. dili:* صراف **sarraf**) para bozan, para değiştiren, her türlü para işi yapan kimse, banker.

صیغه **sîğa** *A. a. dilb.* fiilin çekimli şekillerinden her biri.

صیف **sayf** *A. a.* yaz mevsimi.

صیفیه **sayfiyye** *A. a.* yazlık ev, yazlık.

صیقل **saykal** *A. a.* cilâ. **– urmak/vurmak** cilâlamak.

صین **Sîn** *A. a.* Çin.

صینی **Sînî** *A. s.* 1 Çin işi, 2 Çin porseleni.

ض d, z

ض Osmanlı Türkçesi alfabesinin on sekizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 800'dür.

ضابط **zâbıt** *A. a.* 1 *ask.* (eskiden) teğmenden (mülâzim-i sânî'den) binbaşıya kadar olan rütbelerden birini taşıyan subay, 2 resmî dairelerde büro (kalem) amirlerinden biri.

ضابطان **z.ân** *F. ç. a.* komutanlar.

ضابطه **zâbıta** *A. a.* 1 bir yerin asayiş ve güvenlik işlerine bakan teşkilât, emniyet, polis, 2 kural, bağlayıcı hüküm.

ضاحك **dâhik** *A. s.* gülen, gülücü (kimse).

ضاد **dâd** *A. a.* ض harfinin adı.

ضارب **dârib** *A. s.* -e vuran, -i döven (kimse).

ضال **dâl(l)** *A. s.* yolunu, izini kaybetmiş, doğru yoldan çıkmış, azmış (kimse).

ضامن **zâmin** *A. a.* birinin borcunu/ sorumluluğunu üzerine alan kimse, kefil. **– olmak** (birine) kefil olmak.

ضايع **zâyi'** *A. s.* elden çıkan, kaybolan, yitik (para, mal, eşya vb.).

ضباط **zubbât** *A. ç. a.* komutanlar; *bk.* ضابط **zâbıt.**

ضبط **zabt** *A. a.* 1 -i tutma, -i etkisiz duruma getirme, 2 -i yönetme, -den kullanma hakkı ve yetkisi alma/elde etme, 3 güç kullanarak bir yeri ele geçirme, feth etme, 4 (birinin elinden malını) zorla alma, gasp, 5 (bir bilgiyi/öğrendiği şeyi) zihinde tutma, belleme, 6 (ifadeyi, durumu, olayı) kayd etme, yazıya geçirme, 7 el koyma.

ضبطيه **zabtıyye** *A. a.* bir ülkenin asayiş ve güvenlik işlerinden sorumlu teşkilât, emniyet, polis.

ضجرت **ducret** *A. a.* darlık, sıkıntı.

ضخامت **dahâmet** *A. a.* irilik, kalınlık, kabalık.

ضحك **dıhk** *A. a.* gülme.

ضحوه **dahve** *A. a.* ilk kuşluk vakti, yani: güneşin ufkun üstüne çıkıp ışıklarının ortalığı iyice vakit. Bunu izleyen vakte ise "duhâ" denir, Türkçesi "kaba kuşluk"tur.

ضحىٰ **duhâ** *A. a.* öğleden önceki birkaç saatlik zaman, kaba kuşluk.

ضخم **dahm** *s. a.* büyük, iri, kocaman.

ضد **zıd(d)** *A. a.* 1 biri ötekini tutmayan, birbirine karşı duran, karşıt (iki şey), 2 birbirine karşı çıkan, birbiriyle çelişen, ters, 2 *dilb.* anlamca birbirine karşı olan kelimeler.

ضديت **zıddiyyet** *T. a.* 1 (iki şey/iki kişi) birbirine karşı olma/birbirine karşı durma, 2 (iki şey arasındaki) terslik, (birbirini) tutmazlık, (birbiriyle) uyuşmazlık.

ضر **zar(r)** *A. a.* zarar, kayıp.

ضراعت **zarâat** *A. a.* alçak gönüllülük, kendini aşağı görme.

ضرب **darb, zarb** *A. a.* 1 -e vurma, 2 -i dövme, 3 (davul için) çalma, 4 (madenî paraya) sikke basma, 5 güç: *darb-i dest* "kol gücü", 6 *mat.* çarpma işlemi.

ضرب مثل **d.-i mesel** *F. a.* bir hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan meşhur söz; ata sözü.

ضربان **darabân** *A. a.* vuruş, atış: *d.-i nabz* "nabız atışı".

ضربه **darbe** *A. a.* (sopa, kılıç vb. ile) vurma, çarpma.

ضرر **zarar** *A. a.* 1 kayba uğrama, kaybetme: *nef' ü zarar* "kazanma ve kaybetme, 2 elden çıkan, kayıp: *kâr ve zarar* "kazanç ve kayıp". **– etmek** 1 kayba uğramak, 2 (birinin) kayba uğramasına yol açmak.

ضروب **durûb** *A. ç. a.* darblar; *bk.* ضرب **darb.**

ضروب امثال **d.-i emsâl** *F. a.* bir gerçek hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan sözler, ata sözleri.

ضرورت **zarûret** *A. a.* (bir işi/şeyi) ister istemez yapma, yapmama/ geri bırakma seçeneği bulunmama, gereklik, lüzum: *bi'z-zarûre* "ister istemez", 2 aşırı yoksulluk, ileri derecede gerek duyma, pek gerekseme.

ضروری **zarûrî** *A. s.* ister istemez yapılacak olan, kaçınılması söz konusu olmayan (iş).

ضروریات **zarûriyyât** *A. ç. a.* gerekli olan ve ister istemez yapılan şeyler.

ضریح **darîh** *A. a.* mezar.

ضریر **darîr** *A. a.* anadan doğma kör (kimse).

ضعف[1] **za'f** *A. a.* 1 güçsüzlük, dermansızlık: *z.-i pîrî* "yaşlılık dermansızlığı", 2 *mec.* yeteri kadar olmama, yetersizlik: *z.-ı îmân* "inanç yetersizliği".

ضعف[2] **zı'f** *A. a.* bir şeyin miktarca dengi.

ضعفاء **zuafa'**, ضعفا **zuafâ** *A. ç. a.* güçsüz kimseler; yoksul kimseler; *bk.* ضعیف **zaîf.**

ضعفیت **za'fiyyet** *T. a. bk.* ضعف **za'f.**

ضعفین **zı'feyn** *A. ç. a.* bir şeyin miktarca iki misli.

ضعیف **zaîf** *A. s.* güçsüz, dermansız.

ضفدع **dıfda'** *A. a.* kurbağa.

ضلال **dalâl**, ضلالت **dalâlet** *A. a.* sapkınlık, doğru yoldan çıkma.

ضلال کامل **d.-i kâmil** *F. a.* Hak yolundan bütün bütüne uzaklaşma.

ضلع **dıl'** *A. a.* 1 kaburga kemiği, 2 *mat.* bir şeklin bir yanı.

ضم **zam(m)** *A. a.* 1 (bir şeyi) (bir şeye) katma, 2 *dilb.* Arapçada bir harfi ötre ile okuma.

ضماد **zımâd** *A. a.* yakı, lapa.

ضمان **zamân** *A. a.* kefillik.

ضمائر **zamâir** *A. ç. a.* zamirler; *bk.* ضمیر **zamîr.**

ضمائم **zamâim** *A. ç. a.* katılmış nesneler; *bk.* ضمیمه **zamîme.**

ضمن **zımn** *A. a.* (iş, davranış ve söz için) iç yüz.

ضمناً **z.en** *A. z.* saklayarak, kapalı biçimde, dolaylı yoldan.

ضمنی **zımnî** *F. s.* gizli, saklı, kapalı, dolaylı.

ضمه **zamme** *A. a. dilb.* Arapçada bir ünsüzü seslendirme işaretlerinden biri; *u/ü* ünlüsüne karşılıktır.

ضمیر **zamîr** *A. a.* 1 iç, yürek, kalp: *z.-i sâf* "saf yürek", 2 içte saklı şey, niyet: *keşf-i zamîr* "içini okuma, ni-

yetini anlama.3 *dilb.* ismin yerini tutan kelime.

ضميمه **zamîme** *A. a.* -e katılan şey: **– etmek** -i -e katmak.

ضنك **dank** *A. a.* dar.

ضوء **zav'** *A. a.* aydınlık, ışık.

ضوابط **zavâbıt** *A. ç. a.* kurallar, usuller; *bk.* ضابطه **zâbıta.**

ضياء **zıyâ'**, ضيا **zıyâ** *A. a.* aydınlık, ışık: *z.-i şems* "güneşin ışığı/aydınlığı".

ضيا پاش **z.-pâş** *F. s.* ışık saçıcı, ortalığı aydınlatıcı (ışık kaynağı).

[1]ضياع **zayâ'** *A. a.* elden çıkma, yok olma.

[2] ضياع **zıyâ'** *A. ç. a.* işlenir topraklar, küçük çiftlikler; *bk.* ضيعه **zay'a.**

ضيافت **zıyâfet** *A. a.* konukları yedirip içirerek ağırlama, şölen, toy.

ضيف **dayf** *A. a.* konuk.

ضيفان **dîfân** *A. ç. a.* konuklar: *bk.* ضيف **dayf.**

[1]ضيق **zayyik** *A. s.* dar, sıkıntılı (yer).

[2]ضيق **zîk** *A. a.* dar olma, darlık: *d.-ı maâş* "geçim darlığı".

ضيق نفس **z.-ı nefes** *F. a.* (*T. h. dili:* **tıknefes**) soluk alma zorluğu çekme, sık sık nefes alıp verme.

ضيوف **zuyûf** konuklar; *bk.* ضيف **dayf.**

ط t

ط Osmanlı Türkçesi alfabesinin on dokuzuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 9'dur.

طاب ثراه **tâbe serâh** *A.* "kabri temiz olsun" anlamında bir dua sözüdür.

طابخ **tâbıh** *A. s.* ve *a.* pişirici, pişiren.

طابع **tâbi'** *A. a.* (kitap) basan kimse, yayıncı.

طابيه **tabya** *T.* a (*A.* تعبيه **ta'biye**'den) *ask.* savunma yeri, düşmana karşı savunma yapmak için askerin, topların yerleştirildiği korunaklı yer, metris, istihkâm.

طاحونه **tâhûne** *A. a.* değirmen.

طارد **târid** *A. s.* -i sürücü, -i sürüp çıkarıcı (kimse).

طارق **târık** *A. a.* sabah yıldızı, Zühre.

طارم **târem, târim** *A. a.* (*T. h. dili*: دريم **der'm**) 1 tahtadan yapılmış, yuvarlak, üstü örtülü yapı, çardak, 2 sırıklarla yapılmış, üstü keçeyle/bezle örtülü kır evi, derim evi, 3 çatı, dam, kubbe.

طارم نيلكون **t.-i nîl-gûn** *F. a.* mavi renkli kubbe, yani: gök.

طاری **târî** *A. s.* çıkagelen, gelip ulaşan/çatan (bozukluk, hastalık, sıkıntı vb.). – **olmak** çıkagelmek, gelip ulaşmak.

طاس **tâs** *F. a.* 1 yuvarlak, derince maden kap, 2 tas biçiminde olan nesne.

طاعت **tâat** *A. a.* Yaratıcı'ya karşı kulluk görevi, Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmak, yasakladıklarından kaçınmak suretiyle hoşnutluğunu kazanmaya çalışma.

طاعون **tâûn** *A. a.* bilinen bulaşıcı hastalık, veba.

طاغی **tâğî** *A. s.* 1 azgın, haddini bilmez, yetkisini aşan kibirli (kimse) 2 serkeş, isyankâr (kimse/ kimseler).

طاغيه **tâğıye** *A. a.* 1 isyankâr, serkeş kimse, 2 kendini beğenmiş, kibirli ve inatçı kimse, 3 ahmak, bön kimse.

طاق **tâk** *A. a.* 1 iki sütunu/ayağı birbirine bağlayan, daha çok yuvarlak biçimli bağlantı, kemer.

طاق ابرو **t.-ı ebrû** *F. a.* kaş kemeri, yani: kemere benzer kaş.

طاق فيروزه رنك **t.-ı fîrûze-reng**, طاق لاجوردی **t.-ı laciverdî**, طاق نيلوفر **t.-nîlû-fer** *F. a.* mavi renkli kemer, yani: gök.

طاقت **tâkat** *A. a.* beden gücü, dayanıklılık. Arapça sözlerde طاقه **tâka** olarak okunur: *alâ kadri't-tâka* "güç yettiğince".

طاقتفرسا **t.-fersâ** *F. s.* dayanma gücünü yok edici, dayanılmaz derecede olan.

طاقیه **tâkıyye** *A. a.* (*T. k. dili:* تقیه **takye, takke**) erkeklerin kullandıkları bir tür başlık.

طاقیه‌دوز **t.-dûz** *F. a.* takke dikici, takkeci,

طالب **tâlib** *A. s.* 1 isteyen, istekli (kimse), 2 alacağını isteyen (kimse), 3 *tas.* bir tarikate girip edep erkânını öğrenmek isteyen (kimse), yol eri, *a.* öğrenci, bilgi edinmek, öğrenmek için okula giden.

طالبه **tâlibe** *A. a.* kız öğrenci.

طالع **tâli'** *A. s.* (gök cisimleri için) doğan, ufkun üstünde belirip görünen, 2 (*T. k. dili:* **tâlih**) uğur, baht, şans: *t.-i nâ-sâz* "uygunsuz baht, kötü şans".

طامات **tâmât** *A. ç. a.* sayıklamalar, uygunsuz ve saçma sapan sözler.

طامة **tâmmet** *A. a.* büyük acı ve sıkıntı doğuran olay, felâket, belâ.

طامة الکبرا **tâmmetü'l-kübrâ** *A. a.* büyük felâket, yani kıyamet.

طامع **tâmi'** *A. s.* aç gözlü (kimse).

طاهر **tâhir** *A. s.* (maddî ve manevî yönden) temiz, pisliğe bulanmamış (kimse).

طاووس **tâvûs,** طاوس **tâvus** *A. a.* hindiye benzer, güzel tüylü kuş.

طاووس آتش پر **t.-i âteş-per** *F. a.* ateş telekli tavus, yani: güneş.

طاووس سدره **t.-i sidre** *F. a.* Hz. Cebrail.

طائر **tâir** *A. s.* uçan, uçucu. *a.* kuş: *t.-i hayâl* "hayal kuşu".

طایع **tâyi'** *A. s.* (bir zorlama, baskı ve etki olmaksızın) (bir işi/şeyi) kendi isteğiyle yapan (kimse).

طائف **tâif** *A. s.* tavaf edici (kimse).

طائفه **tâife** *A. a.* (*T. k. dili:* **tayfa**) 1 bölük, öbek, topluluk, 2 gemi çalışanı, gemilerde türlü işlerde çalışanlar/gemi çalışanlarının her biri.

طائل **tâil** *A. a.* fayda. Daha çok anlamını olumsuzlaştıran **bî-** takısıyla birlikte kullanılmışıtır: *bî-tâil* "faydasız".

طب **tıb(b)** *A. a.* hekimlik.

طبابت **tabâbet** *A. a.* hekimlik, doktorluk.

طباخ **tabbâh** *A. a.* pişirici, aş hazırlayıcı kimse, aşçı.

طباخت **tıbâhat** *A. a.* aşçılık.

طباع **tıbâ'** *A. ç. a.* yaradılış özellikleri, huylar; *bk.* طبع **tab'.**

طباعت **tıbâat** *A. a.* (*T. k. dili:* **tabâat**) (kitap, gazete vb.) basma işi ve sanatı, basım. Arapça sözlerde **tıbâa** olarak okunur: *dârü't-tıbâa* "matbaa, basım evi", *dârü't-tıbâatü'l-âmire* "devlet matbaası".

[1]طباق **tıbâk** *A. a.* 1 (iki şey) (birbirine) uyma, uygunluk.

[2]طباق **tıbâk** *A. ç. a.* tabakalar: *sipihr-i nüh tıbâk* "dokuz katlı gök".

طبایع **tabâyi'** *A. ç. a.* yaradılışlar, yaradılış özellikleri, huylar; *bk.* طبیعت **tabiat.**

طبخ **tabh** *A. a.* (yemek için) pişirme.

طبع **tab'** *A. a.* 1 huy, yaradılış ve davranış özelliği, 2 kitap basma; dizme, düzenleme ve baskı işlemlerini tamamlama yoluyla bir kitabı yayıma hazır duruma getirme.

طبعه **tab'a** *A. a.* basım, baskı: *t.-i ûlâ* "ilk baskı".

[1]طبق **tabak** *A. a.* topraktan/bakır vb. madenden yapılmış yemek kabı.

طبق الارض **tabaku'l-arz** *A. a.* yeryüzü.

[2]طبق **tıbk** *A. a.* (iki nesne/ikiden çok nesne) birbirinin aynı olma, (iki nesne/ikiden çok nesne) arasında/aralarında fark bulunmama.

طبقه **tabaka** *A. a.* kat.

طبل **tabl** *A. a.* (*T. k. dili*: داوول **davul**) bir kasnakla iki yanına gerilmiş ince deriden oluşan, tokmak ve bir çırpıyla çalınan, çeşitli büyüklüklerde, bilinen çalgı aleti, davul.

طبلباز **t.-bâz,** طبلزن **t.-zen** *F. a.* davulcu, davul çalan (kimse).

طبله **table** *A. a.* 1 yuvarlak, üstü düz, ayaklı/ayaksız olabilen, üzerine eşya koymağa elverişli altlık, 2 umaç, ok nişanı, nişangâh, menzil.

طبله‌كار **t.kâr** *F. a.* 1 sattığı şeyleri bir tablaya yerleştirip başında taşıyarak satış yapan kimse, 2 bir tabla üzerine konmuş yemek kaplarını getirip götüren kimse.

طبول **tubûl** *A.* davullar; *bk.* طبل **tabl.**

طبيب **tabîb** *A. a.* hekim, doktor.

طبيعت **tabîat** *A. a.* 1 insanda yaradılıştan gelen tanıtıcı ve ayırıcı özelliklerin oluşturduğu yön; huy, karakter, 2 her şeyi o şey yapan ayırıcı özellik/özellikler, 3 dış dünya, varlıklar dünyası, her an değişen ve yenilenen yüzüyle canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu görünür evren, doğa.

طبيعى **tabîî** *A. s.* doğuştan gelen, doğal, kendine özgü.

طحال **tıhâl** *A. a.* dalak.

طحان **tahhân** *A. a.* değirmenci.

طحانت **tahânet** *A. a.* değirmencilik.

طحن **tahn** *A. a.* -i öğütme, -i un hâline getirme.

طحين **tahîn** *A. s.* 1 öğütülmüş, un hâline getirilmiş (taneli ürün), 2 darı unu, 3 öğütülmüş susamdan çıkarılan yağlı, koyuca sıvı.

طرار **tarrâr** *A. s.* yan kesici, kapıp alıcı, kapkaççı, hırsız: *turre-i tarrâr* "gönlü kapıp alan alın saçı, yani: sevgili".

[1]طراز **tırâz** *A. a.* 1 elbiselerin yakalarına, yen ağızlarına ve önlerine sırma, ipek vb. ile işlenilen nakış, 2 bezek, süs, 3 arma, resim, şekil, harf, 4 anlamlı, kısa, özlü niteleme sözü, 5 biçim, yol, yol yordam, tarz.

[2]طراز **-tırâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 düzücü, düzenleyici, meydana getirici: *bedîa-tırâz* "güzellik meydana getirici, güzellik düzücü", *dîbâce-tırâz* "önsöz düzenleyici", 2 süsleyen, bezeyen: *bezm-tırâz* "meclisi süsleyen, varlığıyla meclise süs katan".

طرازنده **tırâzende** *A. s.* süsleyici, süsle donatıcı: *t.-i arûsân* "gelin süsleyici".

طراوت **tarâvet** *A. a.* tazelik, canlılık ve dirilik.

طرائق **tarâık** *A. ç. a.* meslekler, iş kolları; *bk.* طريقت **tarîkat.**

طرب **tareb** *A. a.* keyiflilik, şenlik ve sevinçlilik hâli. Daha çok eş anlamlısı olan **şevk** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *şevk u tareb.*

طرب افزا **t.-efzâ** *F. s.* neşe ve sevinç arttırıcı.

طرب انگيز **t.-engîz** *F. s.* ortalığı sevince boğan, ortamı neşe ile dolduran.

طربناك **t.nâk** *F. s.* sevinçli, şen, neşeli.

طربساز **t.-sâz** *F. s.* neşe verici, keyiflendirici.

طرح **tarh** *A. a.* 1 -i yerleştirme, -i bir yere koyma, -i yapma: *t.-ı esâs* "yapının yapılacağı yere temel yerleştirme, temel atma", 2 -den çıkarma, -in içinden alıp ayırma/atma, 3 yapı, bina: *t.-ı latîf* "güzel yapı", 4 düzenleme, biçim verme. – **etmek** düzenlemek, (şiir için) yazmak.

طرد **tard** *A. a.* 1 -i sürme, -i yanından uzaklaştırma, 2 -nin işine son verme.

طرز **tarz** *A. a.* biçim, (bir şeyi) anlatma/yapma yolu yordamı, (düşünce, anlayış ve zevki) aktarmaktaki/yansıtmadaki kişiye özgü bakış ve tutum, üslup.

[1]طرف **taref** *A. a.* 1 yan: *bî-taref* "tarafsız, kimsenin yanında yer almayan", 2 yön, altı yönden her biri: *t.-i garbî* "batı yönü", 3 ("bulunduğu mevki bakımından rütbece yüksek kişi" anlamında) zat: *t.-i âlî* "yüksek zat".

طرفدار **t.-dâr** *F. a.* taraf tutucu kimse, birinin/bir görüşün yanında yer alan, yandaş.

[2]طرف **tarf** *A. ç. a.* yanlar; *bk.* طرف **taref.**

[1]طرفه **tarfe** *A. a.* 1 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma, 2 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma sırasında geçen süre: *tarfetü'l-ayn içre/içinde* "gözü bir kez kapayıp açacak kadar kısa süre içinde".

[2]طرفه **turfe** *A. s.* tuhaf, görülmedik, hayret verici (kimse/nesne/durum vb.), 2 gülünç (kimse/nesne).

طرق **turuk** *A. ç. a.* yollar; *bk.* طریق **tarîk.**

طره **turre** *A. a.* alın saçı, alna dökülmüş saç.

طریاق **turyâk** *A. a.* ilaç olarak kullanılan bir tür afyonlu macun.

طریان **tareyân** *A. a.* (hastalık, bozukluk vb. için) birdenbire ortaya çıkma, bir belirti vermeksizin çıkagelme.

طرید **tarîd** *A. s.* -den sürülmüş, kovulmuş, uzaklaştırılmış (kimse).

طریف **tarîf** *A. s.* görülmedik, tuhaf, garip (nesne).

طریق **tarîk** *A. a.* 1 iki yer arasını birleştiren uzaklık, yol, 2 bir yerden başka bir yere gitmek için geçilen yürümeye elverişli yer, geçit, 3 yerleşim yerlerinde mahalleler arasındaki düzgün, geniş ulaşım şeritleri, cadde, 4 bir mahalle içinde evler arasındaki dar ulaşım şeritleri, 5 *mec.* belirli bir amaca ulaşmak için benimsenen kılavuz, yöntem, usul: *t.-ı tedrîs* "öğretim yolu", *t.-ı Hak* "Hak yolu".

طریق عام **t.-ı âm** *F. a.* ana yol, ortak kullanılan geçiş yolu,

طریق خاص **t.-ı hâs** *F. a.* kişiye/kişilere özel yol.

طریقت **tarîkat** *A. a.* Yüce Tanrı katına yakınlaşmak, erginlik kazanmak için girilen, esasları bir büyük zat/veli tarafından konulan manevî yol.

طشت **taşt** *F. a.* leğen.

طعام **taâm** *A. a.* aş, yiyecek, yemek.

طعامیه **taâmiyye** *T. a.* 1 yemeklik, yemek akçası, 2 bazı tekke ve zaviyelerle vakıf kurumlarında yoksulların, dervişlerin ve yolcuların karınlarını doyurmak için ayrılan/vakf olunan gelir.

طعان **ta"ân** *A. a.* (birini) yanlışlarını, eksikliklerini sayıp dökerek kötülemeyi huy hâline getiren kimse.

طعم **ta'm** *A. a.* yenilen bir şeyin damakta bıraktığı duygu, tat: *meyve-i hoş-ta'm* "tadı hoş meyve".

طعمه **tu'me** *A. a.* yiyecek şey, yiyinti.

طعن **ta'n** *A. a.* (birini) kusurlarını, yanlışlarını ve eksiklerini anarak kötüleme, çekiştirme. (-e) – **etmek** (birini) kötülemek, çekiştirmek.

طعنه **ta'ne** *A. a.* (birini) eksik ve yanlışlarını sayıp dökerek kötüleme, çekiştirme.

طغات **tuğât** *A. ç. a.* azgınlar, haddini aşanlar; serkeşler, isyancılar; *bk.* طاغی **tâğî.**

طغرا **tuğrâ** *F. a.* hükümdar imzası, Osmanlı sultanlarının pençe şeklindeki özel çizimli imzası.

طغیان **tuğyân** *A. a.* 1 (insan için) haddini aşma, azma, azgınlık, 2 (su) taşma, yatağının dışına yayılma.

طفره **tafre, tafra** *A. a.* 1 yukarı sıçrama, 2 yersiz ve sevimsiz bir şekilde kendini övme, üst perdeden atma tutma, 3 (ilmiye sınıfı için) yükselme, paye alma.

طفره فروش **t.-fürûş** *F. s.* tafra satan, üst perdeden atıp tutarak kendini öven.

طفل **tıfl** *A. a.* çocuk.

طفولت **tufûlet** *A. a.* 1 çocukluk, 2 körpelik, tazelik.

طفولیت **tufûliyyet** *A. a.* çocukluk.

طفیلی **tufeylî** *A. s.* 1 (düğün yemeklerine davetsiz gitmesiyle ünlenmiş Kûfeli bir şair olan Tufeyl'e nisbetle) asalak, 2 dalkavuk.

طلاء طلا **tılâ', tılâ** *A. a.* 1 yağ vb. gibi sürülecek madde, 2 bakır, gümüş vb. üzerine sürülen altın suyu, yaldız.

طلاب **tullâb** *A. ç. a.* istekliler; öğrenciler; *bk.* طالب **tâlib.**

طلاق **talâk** *A. a.* boşama, (erkek) nikâhlı eşini bırakma.– **vermek** boşamak.

طلاق ثلاثه **t.ı selâse** *F. a.* üç kez boşama, (kadına) üç kez "Seni boşadım" deme.

طلاقت **talâkat** *A. a.* 1 güler yüzlü olma, güler yüzlülük hâli, 2 düzgün, akıcı, kem küm etmeden konuşma.

طلاوت **talâvet** *A. a.* (bir nesne) (güzelliği sebebiyle) herkesçe beğenilme, değerli ve üstün tutulma.

طلب **taleb** *A. a.* -i isteme.

طلبکار **t.kâr** *F. s.* istekli (kimse).

طلبه **talebe** *A. ç. a.* isteyiciler, istekliler; *bk.* طالب **tâlib.** Çoğu kez tekli olarak kullanılır. Eskiden çoklukla medrese öğrencileri için kullanılırdı.

طلسم **tılsım** *A. a.* (*T. k. dili:* **tılsım**) 1 sihir ve büyü türünden olağan dışı işler yapacağına inanılan güç, 2 muska vb. gibi koruyucu olduğuna inanılan nesneler.

طلعت **tal'at** *A. a.* yüz, çehre.

طلق **talk** *A. a.* gümüş renginde, cam gibi şeffaf, yaprak yaprak ayrılan, toz hâline getirildiğinde yağlı görünen, daha çok cam yapımında kullanılan, ateşe dayanıklı bir maden, magnezyum.

طلوع **tulû'** *A. a.* doğma, doğuş: *t.-ı şems* "güneşin doğması".

talîa طليعه *A. a. ask.* keşif kolu, düşmanın sayıca durumunu, gücünü ve hareketlerini gözleyen gözcü birlik, ileri karakol.

talîk طليق *A. s.* 1 güler yüzlü (kimse), 2 düzgün, akıcı konuşan (kimse).

tams طمث *A. a.* (kadın) aybaşı olma.

tumturâk طمطراق *F. a.* 1 gösteriş, göz alıcılık, görkem, debdebe, 2 ses açısından kulağa hoş gelen, parıltılı (söz), 3 *dilb.* Arapçada kimi ünsüzlerin dilin üst damağa yaklaşmasıyla kazandıkları özellik.

tama' طمع *A. a.* (*T. k. dili:* **tamah** طماح) aç gözlülük, aşırı istek. (-e) **– etmek** (büyük bir istekle) -i ele geçirmeye çalışmak.

tınâb طناب *A. a.* çadır ipi, çadırı kazığa tutturan ip, gergi ipi.

tannâz طناز *A. a.* herkesle alay eden, onunla bununla eğlen-mekten zevk alan kimse. Çoklukla sevgili için vasıf olarak kullanılmıştır: *dilber-i tannâz* "alaycı sevgili".

tanbûr طنبور *A. a.* yayla/mızrapla çalınan, uzun kollu, telli, bilinen çalgı.

tantane, tantana طنطنه *A. a.* 1 ezgili ses, 2 gürültü, 3 gürültülü gösteriş: *t.-i mevkib* "gürültü içinde geçen gösteri topluluğu".

tanîn طنين *A. a.* 1 çınlama, tınlama, 2 vızıltı: *t.-i zübâb* "sinek vızıltısı".

t.-endâz طنين انداز *F. s.* çınlayıcı, çın çın ötücü (nesne).

tavâşî طواشى *A. ç. a.* harem ağası.

tavâf طواف *A. a.* (bir yerin) çevresini dolaşma. **– etmek** çevresini dolaşmak.

tavâif طوائف *A. ç. a.* topluluklar; *bk.* **tâife** طائفه.

[1] tûbâ طوبٰى *A. a.* (*F.* **tûbî** طوبى) cennette bulunan bir ağaç.

[2] tûbâ طوبٰى *A. ünl.* Ne güzel, ne hoş!

tavr طور *A. a.* 1 davranış biçimi, 2 anlamlı ve maksatlı davranış, 3 *T.* yapmacık hareket, gösteriş.

tûr طور *A. a.* 1 ağaç, 2 (büyük harfle) Hz. Musa'ya Yüce Tanrı'nın gücünün göründüğü dağ, Tûr-i Sînâ.

tûtî طوطى *F. a.* (*T. h. dili:* **dudu**) papağan.

tav' طوع *A. a.* bilerek ve isteyerek boyun eğme.

t.an طوعاً *A. z.* gönül rızasıyla, bilerek ve isteyerek.

tavf طوف *A. a.* (bir yerin) çevresini dolaşma.

tûfân طوفان *A. a.* 1 ortalığın suyla kaplanmasına yol açan çok şiddetli ve sürekli yağan yağmur, 2 Hz. Nuh zamanında olmuş ve canlı cansız her şeyin su altında kalıp yok olmasına yol açmış büyük sel baskını.

tavk طوق *A. a.* 1 gerdanlık, 2 (hayvanda) boyun askısı, tasma, 3 (kumru, güvercin vb. boynundaki) renkli tüy halka, 4 güç, kuvvet: *t.-ı beşerden hâric* "insan gücünü aşan"

tûl طول *A. a.* uzunluk.

t.en طولاً *A. z.* uzunluğuna, uzunluk bakımından.

tûlânî طولانى *F. s.* 1 uzun, 2 yüksek, yüce.

tûlâ طولٰى *A. s.* (*dişil*) çok/pek uzun: *yed-i tûlâ* "pek uzun el".

tûmâr طومار *A. a.* (*T. k. dili:* **tomar**) 1 dürülmüş (kâğıt, deri vb.), 2 birbirine yapıştırılarak uzatılmış kâğıdın dürülmesiyle oluşan defter.

طویت **taviyyet** *A. a.* içte beslenen gizli dilek/niyet: *hüsn-i taviyyet* "iyi dilek/niyet".

طویل **tavîl** *A. s.* uzun, 2 *ed.* Arapların kullandığı aruz kalıplarından biri; **bahr-i tavîl**'den kısaltmadır.

طویله **tavîle** *A. a.* 1 birbirine bağlanmış hayvanlar dizisi, hayvan katarı, 2 çayıra salınan hayvanın ayağına bağlanan uzun ip, 3 (*T. k. dili:* طاوله **tavla**) hayvan bağlanan yer, ahır.

طهارت **tahâret** *A. a.* temizlik.

طهور **tahûr** *A. s.* 1 çok temiz (nesne); kendi temiz, aynı zamanda da temizleyici olan (nesne).

طی **tay(y)** *A. a.* 1 -i dürme, -i katlama, 2 -i aşma, -in ötesine geçme, -in ilerisine gitme: *t.-i mekân* "bir yerin ötesine geçme, yer değiştirip başka bir yere gitme", *t.-i lisân* "dilin imkânlarını aşıp ötesine geçme." 3 -i azaltma, -i kısaltma: *t.-i mesâfe* "uzaklığı giderek kısaltma", 4 -i bitirme, -i tüketme.

طیار **tayyâr** *A. a.* hızlı ve çok uçucu.

طیارات **tayyârât** *A. ç. a.* bedava elde edilen, bağış yoluyla ele geçen, bir emek karşılığı olmayan gelirler.

طیب[1] **tayyib** *A. s.* iyi, hoş, güzel.

طیب[2] **tîb** *A. a.* sürünecek güzel kokulu madde.

طیبه **Taybe** *A. a.* Medine'nin diğer adı.

طیر **tayr** *A. a.* kuş.

طیران **tayerân** *A. a.* uçma.

طین **tîn** *A. a.* çamur, balçık.

طینت **tînet** *A. a.* (insanda) bedence ve ruhça yaradılış özellikleri, cibillet.

طیور **tuyûr** *A. ç. a.* kuşlar; *bk.* طیر **tayr.**

ظ z Z

ظ Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirminci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 900'dür.

ظاء **zâ'**, ظا **zâ** *A. a.* ظ harfinin adı.

ظالم **zâlim** *A. s.* 1 (birine/birilerine) haksızlık eden (kimse), 2 (birine/birilerine) eziyet eden, acı çektiren (kimse).

ظاهر **zâhir** *A. s.* 1 görünen, açık, belli, göz önünde, ayan beyan (nesne/durum), 2 görünüş.

ظاهر بين **z.-bîn** *F. s.* görünüşe bakan, dıştan gören, görünüşe göre yargıya varan (kimse).

ظاهراً **z.en** *A. z.* dışarıdan, görünüşe bakarak; görünüşçe, görünüşe göre.

ظرافت **zarâfet** *A. a.* 1 sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki olma, 2 güzel görünüş, yakışıklılık.

ظرف **zarf** *A. a.* 1 içine bir şey koymaya yarayan her türlü kap, 2 (zamanca) ...lık sürenin içi, 3 *dilb.* sıfatların anlattıkları vasıfları, fiillerin anlattıkları kılış ve oluşu açıklayan, değiştiren ve sınırlayan isim sınıfından kelime.

ظرفاء **zurefâ'**, ظرفا **zurefâ** *A. ç. a.* zarif kimseler; *bk.* ظريف **zarîf.**

ظرفيت **zarfiyyet** *A. a. dilb.* zarf olma işleyiş ve niteliği, bir kelimenin zarf olarak kullanılması, zarf görevinde bulunması.

ظروف **zurûf** *A. ç. a.* zarflar; *bk.* ظرف **zarf.**

ظريف **zarîf** *A. s.* 1 sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki (kimse).

ظريفانه **z.âne** *F. s.* zarif olan kimseye düşer ve yakışır biçimde, zarifçe: *tavr-i zarîfâne* "zarif kimseye yakışır tavır".

ظفر **zafer** *A. a.* 1 ulaşılmak istenen hedefe varma, başarı, 2 düşman karşısında başarı kazanma, düşmanı yenme.

ظفرياب **z.-yâb** *F. s.* ulaşmak istediği hedefe varmış, başarmış (kimse).

ظفر **zufr, zıfr** *A. ç. a.* tırnak.

ظل **zıl(l)** *A. a.* gölge: *zıllu'llâh* "Allah'ın gölgesi, yani: İslâm padişahı".

ظلال **zılâl** *A. ç. a.* gölgeler; *bk.* ظل **zıl(l).**

ظلام **zalâm** *A. a.* ışıksız olma, aydınlık olmama, karanlık.

ظلم **zulm** *A. a.* (*T. k. dili:* **zulüm**) 1 haksızlık, 2 -e eziyet etme, -in canını acıtma.

ظلماً **z.en** *A. z.* haksız olarak, zorbalıkla.

ظلمات **zulümât, zulmât** *A. ç. a.* karanlıklar; *bk.* ظلمت **zulmet.**

ظلمانى **zulmânî** *A. s.* ışıksız olan, karanlık (yer).

ظلمت **zulmet** *A. a.* karanlık olma: *z.-i leyl* "gecenin karanlığı".

ظليل **zalîl** *A. s.* aydınlık olmayan, ışıksız; gözün bir nesne, bir karaltı görmediği, kapkaranlık: *mahall-i zalîl* "kapkaranlık yer", *zıll-i zalîl* "koyu gölge".

ظن **zan(n)** *A. a.* kesinliği bilinmeyen bir şey üzerinde olabilirliğe dayanan bir yargıda bulunma, sanı, sanma, 2 iki şeyden birini seçmekte kararsız kalma, kararsızlık, şüphe, şek, tereddüt.

ظنون **zunûn** *A. ç. a.* sanılar; *bk.* ظن **zan(n).**

ظنيات **zanniyyât** *A. ç. a.* asılsız sanılar, yersiz şüpheler, tereddütlü yargılar.

ظواهر **zavâhir** *A. ç. a.* göze görünen, görülebilen şeyler/yönler.

[1]ظهر **zahr** *A. a.* arka, sırt.

[2]ظهر **zuhr** *A. a.* öğle: *vakt-i zuhr* "öğle vakti".

ظهريه **zahriyye** *A. a.* bir mektubun/ bir yazının/bir senedin vb. arkasına yazılan yazı, konulan not /işaret.

ظهور **zuhûr** *A. a.* görünme, belirme, meydana çıkma.

ظهورات **z.ât** *A. ç. a.* beklenmedik ve umulmadık bir sırada ortaya çıkan, geliveren şeyler.

ظهير **zahîr** *A. s.* (birine) arka çıkan, yardımcı (kimse).

ع a, ı, u

ع Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi birinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 70'tir.

عابد **âbid** *A. a.* kulluk görevlerini yerine getiren, Yüce Tanrı'ya içtenlikle, hoşnutluğunu gözeterek kulluk eden kimse, 2 *tas.* cennete girmek, cennet nimetlerine kavuşmak amacıyla kulluk eden kimse.

عابر **âbir** *A. s.* (bir yerden) geçen, geçip giden (kimse).

عاج **âc** *A. a.* fil dişi.

عاجز **âciz** *A. s.* 1 elinden iş gelmeyen, beceriksiz, işe yaramaz (kimse), 2 gücü az, (bir işi yapmaya) gücü yetmeyen, zavallı, düşkün (kimse).

عاجزانه **â.âne** *A. z.* gücü az olan/güçsüz olan kimseye düşen/yaraşan: *tuhfe-i âcizâne* "güçsüz kimseye yaraşan armağan".

عاجزی **âcizî** *F. s.* güçsüz, zavallı olan kimseyle ilgili; güçsüz, zavallı olan kimseyle yakınlığı ve ilişkisi bulunan (kimse/yön/durum). Alçakgönüllülük sözü olarak kullanılmıştır: *peder-i âcizî* "ben zavallının babası".

عاجل **âcil** *A. s.* 1 şimdi, geciktirilmeden, beklemeden, hemen olması/yapılması vb. gereken (iş, eylem vb.): *emr-i âcil* "hemen yapılması gereken iş", 2 zorlayıcı, öncelikli, ilk olarak yapılması gereken (iş, eylem vb.).

عاجی **âcî** *F. s.* fil dişinden yapılma.

عادت **âdet** *A. a.* eskiden beri yapılagelen, bu yüzden olağan ve gerekli olan değeri kazanmış eylem, iş, nitelik ve durum; gelenek, görenek.

عادل **âdil** *A. a.* hakkı gözeten, gerçekten yana olan, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranan, doğru (kimse): *şâhid-i âdil* "yalan söylemeyen, doğru tanık".

عادلانه **â.âne** *F. z.* doğru ve gerçek olana, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranana yakışacak biçimde.

عادی **âdî** *A. s.* 1 görülegelen, olağan (nesne/durum), 2 bayağı, niteliksiz, değerce aşağı, değersiz (kimse/nesne)

عار **âr** *A. a.* utanç verici/utanılacak şey, 2 utanma, utanç duyma.

عارض[1] **ârız** *A. s.* önceden yokken sonradan olan/gelen. **– olmak** -e sonradan gelip ulaşmak, -de daha önce yokken sonradan belirmek.

عارض[2] **ârız** *A. a.* yanak.

عارضه **ârıza** *A. a.* 1 sonradan olan, daha önce yokken daha sonra ortaya çıkan durum; bozukluk, düzensizlik, düzgün olmama hâli.

عارف **ârif** *A. a.* 1 bilgili, haberli, anlayışlı, kavrayışı engin kimse, 2 *tas.* kalp gözüyle sırları görebilen, iç aydınlığıyla manevî hâllere, zevk yoluyla gizli bilgilere ve tatlara ulaşmış kimse.

عاری **ârî** *A. s.* 1 üzerinde bir şey bulunmayan, çıplak, 2 -den uzak, temiz, arı, 3 boş.

عاریت **âriyet** *A. a.* geçici bir süre için alınan/verilen şey, eyreti nesne.

عاریةً **â.en** *A. z.* eyreti olarak, geçici bir süre için, kalıcı olmaksızın.

عازم **âzim** *A. s.* 1 kararlı, bir şeyi/işi yapmayı kafasına koymuş (kimse), 2 -e yönelmiş, -e doğru yola çıkmış (kimse). **– olmak** -e yönelmek, -e gitmek/-i gerçekleştirmek üzere yola çıkmak.

عاشر **âşir** *A. s.* onuncu.

عاشق **âşık** *A. s.* içini bir şeyin sevgisi kaplayan, yüreğine birinin/bir şeyin sevgi ateşi düşen, -i seven (kimse).

عاشوراء **âşûrâ'**, عاشورا **âşûrâ** *A. a.* 1 Muharrem ayının onuncu günü, 2 Muharrem ayının onuncu günü pişirilen bilinen tatlı aş.

عاصف **âsıf**, عاصفه **âsıfe** *A. s.* şiddetli rüzgâr.

عاصم **âsım** *A. s.* günahsız, günahtan arınmış (kimse).

عاصی **âsî** *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın yasaklarını dinlemeyen, dince yasak edilmiş işleri işleyen, günahkâr (kimse), 2 toplum düzenine karşı baş kaldıran, buyruk ve yasaları dinlemeyen (kimse).

عاطر **âtır** *A. s.* 1 güzel kokulu (nesne), 2 güzel, hoş, hoşa giden, hoşlanılan (şey): *hâtır-i âtır* "güzel hatır".

عاطف **âtıf** *A. s.* 1 (birine) sevgi duyan, (birine) iyi gözle ve sevgi duyarak bakan, (birine karşı içinde) ilgi, bağ ve eğilim besleyen (kimse), 2 *dilb.* (iki kelime arasında) bağ kuran, (iki üyeyi birbirine) bağlayan: *vâv-i âtıfe* "iki üye arasında bağ kuran vav, bağlam".

عاطفت **âtıfet** *A. a.* acıma, eğilim ve sevgi duyarak esirgeme.

عاطل **âtıl** *A. s.* 1 iş görmeyen, işlemeyen, bir işe yaramayan (nesne), 2 tembel, iş yapmayan, boş oturan (kimse), 3 geçersiz, geçerliği olmayan (şey/hüküm).

عافیت **âfiyet** *A. a.* sağlık.

عاق **âk(k)** *A. s.* dik başlı, inatçı, saygısız (kimse).

عاقبت **âkıbet** *A. a.* son, sonuç. *z.* sonunda, nihayet.

عاقبت انیش **â.-endîş** *F. s.* (işin) sonunu düşünen, derin düşünceli (kimse).

عاقبت بین **â.-bîn** *F. s.* (işin) sonunu gören, ileri görüşlü (kimse).

عاقد **âkıd** *A. s.* bir sözleşmenin taraflarından her biri.

عاقدین **â.eyn** *A. a.* bir sözleşmenin iki tarafı.

عاقر **âkır** *A. s.* kısır (kadın). *a.* bitki yetişmeyen çorak yer, kumlu ve tuzlu toprak.

عاقل **âkıl** *A. s.* akıllı (kimse).

عاقلانه **â.âne** *F. s.* ve *z.* akılı olana yaraşırca.

عاکف **âkif** *A. s.* 1 kendi isteğiyle bir yere kapanıp yalnız yaşayan (kimse), 2

ibadet etmek maksadıyla Mekke'de/cami vb. kutsal yerlerde insanlarla görüşmeden tek başına kalıp vaktini ibadetle geçiren (kimse).

âl عال *A. s.* yüksek, yüce. Tek başına kullanılmaz, "pek yüksek, yüceler yücesi" anlamındaki **âlü'l-âl** عال العال sözünde geçer.

[1]**âlem** عالم *A. a.* 1 bütün yeryüzü ve gökyüzü varlıkları, evren, 2 canlı ve cansız varlıklar, yaratıklar 3 dünya, 4 özellikli bir durumu yansıtan oluş/varlık, 5 başkaları, el, 6 eğlence.

â.-ârâ علم آرا *F. s.* dünyayı bezeyen, varlığıyla dünyayı süsleyen (kimse).

â.-efrûz عالم افروز *F. s.* dünyayı aydınlatıcı (nesne).

â.-penâh عالم پناه *F. s.* dünya insanları için sığınak, dünyadaki bütün insanların sığınacağı (yer/kimse).

â.-gîr عالمگير *F. s.* dünyayı eline geçiren (hükümdar).

[2]**âlim** عالم *A. s.* bilen, bilgi sahibi olan (kimse).

â.âne عالمانه *F. s.* ve *z.* bilen kimseye yakışacak biçimde.

âlimü'l-gayb عالم الغيب *A. a.* bilinmezler dünyası ile ilgili bilgileri bilen, yani: Yüce Tanrı.

âlemî عالمى *F. s.* 1 âlemle ilgili, âlemde olan/bulunan, 2 insan.

âlemiyân عالميان *F. ç. a.* insanlar.

âlemîn عالمين *A. ç. a.* âlemler; *bk.* **âlem.**

âlî عالى *A. s.* 1 yüksek, yüce (yer): *bâb-i âlî* "yüksek kapı; başbakanlık". 2 değerli, değer taşıyan (kimse).

â.-tebâr عالى تبار *F. s.* soyu yüce, yüksek soylu bir kökten gelen (kimse).

â.-câh عالى جاه *F. s.* mevkii yüksek, yüksek mevkide bulunan (kimse).

â.-cenâb عالى جناب *F. s.* yüksek gönüllü, onurlu, onurunu gözetip küçük işler/şeyler peşinde olmayan, iyilik ve cömertliğe eğilimli (kimse).

â.-şân عالى شان *F. s.* şanı yüce, şerefli, onuru ve değeri yüksek (kimse).

â.-kadr عالى قدر *F. s.* değeri yüksek, çok değerli (kimse).

â.-güher عالى گهر *F. s.* yaradılışı ve mayası/özü yüksek olan (kimse).

â.-makâm, عالى مكان **â.-mekân** عالى مقام *F. s.* yeri, rütbe ve makamı yüksek olan (kimse).

â.-himmet على همت *F. s.* (bir işi başarma yolunda) üstün çaba gösteren, kesin niyetli, var gücüyle çalışan, elinden geleni ardına koymayan (kimse).

âliye عاليه *A. a.* en üst nokta, en yüksek yer, tepe.

[1]**âm** عام *A. a.* yıl, sene.

[2]**âm(m)** عام *A. s.* 1 genele ait, genelle ilgili: *tarîk-ı âm* "herkes için olan, ortaklaşa kullanılan yol", 2 *dilb.* aynı cinsten olan teklerin oluşturduğu yoğun bir varlık kümesi ile bu küme içindeki her teki ve yalın kavramları gösteren, cins bildiren: *ism-i âm* "cins isim".

âmir عامر *A. s.* 1 bakımlı, bayındır (yer), 2 oturulan, ahalisi olan, şenlikli (yer), 3 bakımlı, işlenmiş (toprak), 4 devletin olan, devlete ait: *tersâne-i âmire* "devlet tersanesi".

[1]عامل **âmil** *A. a.* (eski Arap devletlerinde) yönetici, vali.

[2]عامل **âmil** *A. s.* yapan, işleyen (kimse), 2 etkili, etki yapan (nesne), 3 uyan, koyduğu bir kural ve hükme/verdiği bir öğüde uygun davranan (kimse).

عامه **âmme** *A. a.* bütün halk, kamu.

عائد **âid** *A. s.* 1 geri gelen, geri dönen (nesne/kimse/konu), 2 ... ile ilgili, ... ile ilgisi bulunan (nesne/konu).

عائده **âide** *A. a.* ... ile ilgili bulunan pay, çıkar, yarar vb., (birine) yapılan bağış, iyilik vb.: *kesîrü'l-âide* "çok yararlı, yararı çok".

عائله **âile** *A. a.* bir toplum içindeki, kan bağına ve evlilikle ortaya çıkan yakınlıklara dayanan birlik, 2 ev halkı; karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk, 3 aynı soydan gelenlerin oluşturduğu bütün, 4 dişi eş, karı.

عباء **abâ'**, عبا **abâ** *A. a.* yünden yapılmış kaba kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış üstlük, hırka.

عباپوش **a.-pûş** *F. s.* ve *a.* aba hırka giyen, derviş.

عباد **ıbâd** *A. ç. a.* 1 (Yüce Tanrı'ya nisbetle) kullar, Yüce Tanrı'nın yarattığı insanlar: *az'afü'l-ıbâd* "kulların en güçsüzü"; *bk.* عبد **abd**.

عباد الله **ıbâdu'llâh** *A. a.* 1 Allah'ın kulları, insanlar, 2 *T.* çok ucuz satılan şeyler için "Bedava denecek fiyattan; gelsin, herkes alsın!" anlamında bir seslenme sözü olarak kullanılır.

عبادت **ıbâdet** *A. a.* 1 kulluk etme, kulluğun gerektirdiği işleri yapma, Yüce Yaratıcı'ya tapınma, 2 kutsal tanıdığı şeye/şeylere tapınma: *ı.-i asnâm* "putlara tapınma".

عبادتکار **ı.kâr** *F. s.* kulluk görevlerini yerine getiren (kimse).

عبارت **ıbâret** *A. a.* 1 birşeyin ne olduğunu/nasıl olduğunu/ne kadar olduğunu ortaya koyan genel görünüm, algı, sonuç ve ölçü, ... -den başka olmayan şey, 2 ibare; *bu m. bk.*

عباره **ıbâre** *A. a.* 1 konuşan kimsenin söylediğinden dinleyenin kulağına ulaşan söz, 2 uzun/kısa bir kelime öbeğinden oluşan söz: *tatvîl-i ibâre* "sözü uzatma". Nazımda **ibâret** gibi de kullanılır; bu *m. bk.*

عباس **abbâs** *A. a.* 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in amcasının adı.

عباسی **Abbâsî** *A. s.* Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelen (kimse). *a.* 1 Hz. Abbas'ın soyundan gelen kimse, 2 Safevi hükümdarı Şah Abbas döneminde kullanılan bir madenî para.

عبث **abes** *A. s.* yararı olmayan, boş ve yersiz iş, saçma.

عبد **abd** *A. a.* kul, köle: *a.-i atîk* "azatlı köle".

عبده **abede** *A. ç. a.* dinin buyruk ve yasaklarına tam anlamıyla uyanlar; *bk.* عابد **âbid.**

عبر **ıber** *A. ç. a.* ibretler; *bk.* عبرت **ibret.**

عبرانی **İbrânî** *A. s.* 1 Yahudilerle ilgili, 2 İbranice.

عبرت **ıbret** *A. a.* insan için uyarıcı, ders verici ve eğitici olan konu/gelişme/olay: *ı.-i müessire* "etkileyici gelişme/olay". – **almak** -den ders çıkarmak.

عبرت آميز **ı.-âmîz** *F. s.* ders çıkarılacak yönü bulunan (nesne/konu/olay / durum).

عبرتبخش **ı.-bahş** *F. s.* uyarıcı, ders çıkarılacak (nesne/konu/olay/durum).

عبرتنما **ı.-nümâ,** عبرتنمون **ı.-nümûn** *F. s.* ibret verici, ibretlik (nesne/olay/durum).

عبعاب **ab'âb** *A. a.* karnından konuşan kimse, vantrolog.

عبهر **abher** *A. a.* nergis.

عبوديت **ubûdiyyet** *A. a.* kulluk, Yüce Tanrı'nın buyruklarına uyma, yasaklarından kaçınma.

عبور **ubûr** *A. a.* geçme, bir yandan öte yana gitme, bir kıyıdan karşı kıyıya geçme.

[1]عبوس **abûs** *A. s.* 1 asık, somurtkan, ekşi (yüz): *vech-i abus* "asık, somurtkan yüz", 2 asık suratlı, ekşi yüzlü (kimse): *abûsü'l-vech* "asık suratlı kimse".

[2]عبوس **ubûs,** عبوست **ubûset** *A. a.* ekşi yüzlülük hâli, yüzünü ekşitme, yüz ekşiliği.

[1]عبيد **abîd** *A. ç. a.* kullar, köleler, uşaklar; *bk.* عبد **abd.**

[2]عبيد **Ubeyd** *A. a.* küçültme adı olarak "kulcuk" anlamında kişi adı. *ümmü ubeyd* "boş, ıssız ve kurak çöl".

عبير **abîr** *A. a.* güzel kokulu bir karışım. Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri, portakal gibi güzel kokulu bitkilerle bir miktar misk çok ince olarak dövülmek suretiyle yapılırmış.

عتاب **ıtâb** *A. a.* azarlama, tersleme, paylama. **– etmek** azarlamak, paylamak.

عتبه **atebe** *A. a.* kapı eşiği.

عترت **ıtret** *A. a.* soy, soy sop, akraba; kabile, oymak.

عتق **ıtk** *A. a.* azatlık, özgürlük, hürriyet.

عتقاء **utekâ',** عتقا **utekâ** *A. ç. a.* azatlılar; *bk.* عتيق **atîk.**

عته **ateh** *A. a.* bunama, bunaklık hâli. **– getirmek** bunamak.

عتو **utüv(v)** *A. a.* dik başlılıkla karışık böbürleniş.

عتيق **atîk** *A. s.* 1 eski: *abd-i atîk* "eski köle, yani: azat edilmiş köle", 2 Hz. Ebubekir'i vasıflayan sıfatlardan biri: *sadîk-ı atîk* "eski dost".

عثرات **aserât** *A. ç. a.* sürçmeler; *bk.* عثره **asre.**

عثره **asre** *A. a.* sürçme.

عجائب **acâib** *A. ç. a.* şaşılacak, eşi bulunmayan şeyler, harikalar; *bk.* عجيبه **acîbe.**

عجائب سبعه **a.-i seb'a** *F. a.* dünyanın yedi harikası.

عجائز **acâiz** *A. ç. a.* koca karılar; *bk.* عجوز **acûz.**

[1]عجب **aceb** *A. a.* şaşılacak şey. *z.* acaba.

[2]عجب **ucb** *A. a.* kendini beğenme, kendini değerli sanma.

عجبا **acebâ** *F. z.* şaşkınlık, kararsızlık, merak ve kuşku anlatır.

عجز **acz** *A. a.* 1 (bir işi yapmaya) gücü yetmeme, güçsüzlük hâli, 2 (bir işi yapmakta) yetersiz olma, yetersizlik hâli.

عجزه **aceze** *A. ç. a.* güçsüzler, zavallılar; *bk.* عاجز **âciz.**

عجله **acele** *A. a.* sabırsız davranma, çabukluk, ivme: *ale'l-acele* "çarçabuk". *z.* acele ile, beklemeksizin, hemen.

[1]عجم **acem** *A. a.* 1 Arap soyundan olmayan kavimler, 2 İranlı, Fars, 3 Türk müziğinde bir makam adı, 4 *T.* (büyük harfle) İran.

[2]عجم **acm** *A. a. dilb.* harfe nokta koyma.

عجمی **acemî** *F. s.* 1 Arap soyundan olmayan, 2 Acem, İranlı, 3 *mec.* tecrübesiz, 4 yabancı.

عجوز **acûz,** عجوزه **acûze** *A. s.* kocakarı.

عجول **acûl** *A. s.* aceleci, sabırsız (kimse).

عجیب **acîb** *A. s.* şaşkınlık verici (şey, durum): *hâl-i acîb* "şaşkınlık verici durum".

عجیبه **acîbe** *A. a.* şaşılacak, şaşırıp kalınacak şey, nitelik.

عد **ad(d)** *A. a.* 1 -i sayma, -in sayısını belirleme, 2 -e değer verme, ... yerine koyma, ... gibi görme.

عداد **ıdâd** *A. a.* 1 sayı, sayı dizisi, 2 sıra, dizi.

عدالت **adâlet** *A. a.* akla ve insanların değer ölçülerine göre doğruluğu benimsenmiş olanı yapma; her işte, her şeyde ve herkes hakkında doğru ve gerçek olanı yerine getirmeye çalışma.

عداوت **adâvet** *A. a.* düşmanlık.

عدت **ıddet** *A. a.* 1 bir kadının kocasından boşandıktan sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz günlük süre, 2 bir kadının kocası öldükten sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz otuz günlük süre.

عدد **aded** *A. a.* sayı.

عددی **adedî** *F. s.* sayıyla ilgili, sayısal.

عدس **ades** *A. a.* mercimek.

عدسه **adese** *A. a.* mercek.

عدل **adl** *A. a.* adalet; *bu m. bk.*

عدم **adem** *A. a.* 1 yokluk; *zıddı:* وجود **vücûd**, 2 olmama, bulun-mama: *a.-i mes'ûliyyet* "sorumluluğu olmama".

عدن **adn** *A. a.* 1 cennet, 2 sekiz cennetten birinin adı; nebilere, sıddıklara ve şehitlere özgü bir cennet olduğu aktarılmıştır.

عدو **adüv(v), adû** *A. a.* düşman: *adû-yi cân* "can dümanı": *adüvv-i kadîm* "eski düşman".

عدوان **udvân** *A. a.* düşmanlık.

[1]عدول **udûl** *A. a.* sapma, ayrılma.

[2]عدول **udûl** *A. ç. a.* doğru sözlüler; **bk.** عادل **âdil**

عدید **adîd** *A. s.* birden çok, tek olmayıp sayılabilir olan (nesne). Çoklu adlara vasıf olduğundan kullanımda dişili olan عدیده **adîde** biçimi yaygındır: *berâhîn-i adîde* "birden çok/çok sayıda delil".

عدیل **adîl** *A. s.* benzer, denk, eş: *bî-adîl* "eşsiz".

عدیم **adîm** *A. s.* yok, olmayan (şey). Türkçenin **-siz** eki gibi *yoksunluk* bildirir: *adîmü'l-misâl* "benzersiz, eşşiz".

عذاب **azâb** *A. a.* ceza, acı verici karşılık, eziyet, işkence.

عذار **ızâr** *A. a.* yanak: *gül-ızâr* "gül yanaklı".

عذب **azb** *A. a.* tatlı, hoş (su, su gibi akıcı konuşma/anlatım): *azbü'l-beyân* "konuşması su gibi akıcı olan (kimse)".

عذر **uzr** *A. a.* (*T. k. dili:* **özür**) bir işin işlenmesine/işlenmemesine sebep olan husus.

عذر لنك **u.-i lenk** *F. a.* topal özür, yani: yersiz ve geçersiz özür.

عذراء **azrâ'**, عذرا **azrâ** *A. a.* (*dişil*) bakire, kız oğlan kız.

عذوبت **uzûbet** *A. a.* tatlılık, şirinlik.

عراق **Irâk** *A. a.* Bağdat ve Basra'yı içine alan bölgenin adı. Daha sonra İran'ın kuzeybatı kısmındaki dağlık bölgeye de bu ad verilmiş, bu yüzden ilki "Irâk-ı Arab", ikincisi "Irâk-ı Acem" diye anılmıştır.

عرائس **arâis** *A. ç. a.* gelinler; *bk.* عروس **arûs**.

عرائض **arâız** *A. ç. a.* sunulan hususlar; عريضه **arîza**.

عرب **Areb** *A. a.* 1 asıl yurtları Arap Yarımadası olan ve büyük çoğunluğu bugün de burada yaşayan halk, 2 bu halkın soyundan olan kimse.

A.-i âbide *F. a.* eski, Âd ve Semûd gibi soyları tükenmiş eski Arap kavimleri.

عرب عرباء **A.-i arbâ'**, غربا **arbâ** *F. a.* saf Arap.

عرب متعربه **A.-i mütearribe**/مستعربه **müsta'ribe** *F. a.* aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşmış olanlar.

عربان **urbân** *A. ç. a.* çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar.

عربده **arbede** *A. a.* çok sayıda kişinin karıştığı kavga.

عرش **Arş** *A. a. din* ve *fels.* burçlar göğü olan sekizinci göğün üstündeki gök tabakası. Eski filozoflarca, bir görüşe göre, bütün varlığı kuşatan şey, başka bir görüşe göre de dokuzuncu felektir; bu yüzden "yüce" anlamındaki **muallâ** sıfatıyla vasıflanır. Ona aynı zamanda "kaplayıcı varlık ruhu", "en üstün egemenlik mevkii", "Tanrı'nın mutlak egemenlik ve yönetimi" gibi anlamlar da verilmiştir.

عرصات **arasât** *A. ç. a.* 1 arsalar; *bk.* عرصه **arsa**, 2 (tekli gibi) mahşer yeri.

عرصه **arsa** *A. a.* boş ve geniş yer, açıklık, alan, meydan.

[1]عرض **araz** *A. a.* 1 tat ve renk gibi, kendiliğinden varlığı bulunmayıp bir öz (cevher) ile varlık değeri kazanan şey, 2 insana yoksulluk, zenginlik, hastalık, üzüntü, sıkıntı gibi sonradan gelen hâller.

[2]عرض **arz** *A. a.* 1 küçükten büyüğe yapılan sunum, 2 gösterme, sergileme: *a.-ı hüner* "hüner gösterme". **– etmek** göstermek.

[3]عرض **ırz** *A. a.* şeref, namus ve iffet gibi değerlerden doğan, bir insanın şahsı ve eşiyle ilgili olup titizlikle korunan bir üstün nitelik.

عرعر **ar'ar** *A. a.* dikenli ardıç.

عرف **urf** *A. a.* (*T. k. dili:* **örf**) kanunla belirlenmeyip bir yerin geleneği ile içinde bulunulan zamanın ve şartların gerekli kıldığı hüküm ve uygulama, 2 savaş zamanlarında/olağanüstü durumlarda yönetim gücünün geçici olarak askere devredilmesi yoluyla yürütme erkinin kullanılması. 3. *T.* (eskiden) ilim adamlarının merasim kavuğu.

عرفاء **urefâ'**, عرفا **urefâ** *A. ç. a.* bilgili ve irfanlı kimseler; عريف **arîf**.

عرفات **arefât** *A. ç. a.* hacıların arefe günü "vakfe" denilen görevi yerine getirdikleri Mekke yakınlarındaki yer.

عرفان **ırfân** *A. a.* 1 bilme, bilgi sahibi olma, 2 bilgi aracılığıyla ve düşünme yoluyla ulaşılan bilgi, 3 *tas.* manevî haz, duyuş, tadış.

عرفه **arefe** *A. a.* (*T. k. dili* : **arife**) hacıların Arafat dağında vakfe görevini yerine getirdikleri Zilhicce ayının dokuzuncu günü.

[1]عرق **arak** *A. a.* 1 ter: *arak-ı cebîn* "alın teri", 2 rakı.

[2]عرق **ırk** *A. a.* 1 soy, 2 damar, kök.

عرق الذهب **ırku'z-zeheb** *A. a.* altın kökü, yani: bu adla anılan bir bitki.

عرق السوس **ırku's-sûs** *A. a.* meyan kökü.

عرقيه **arakıyye** *A. a.* tiftikten yapılma derviş başlığı, 2 terlik, ter mendili.

عرمرم **aremrem** *A. a.* 1 çok kalabalık (asker), 2 coşkun, önüne gelen her şeyi sürükleyen (sel): *seyl-i aremrem* "coşkun sel".

عروج **urûc** *A. a.* yukarı çıkma, yükselme. – **etmek** yukarı çıkmak, yükselmek,

عروس **arûs** *A. a.* gelin.

[1]عروض **urûz** *A. a.* -e gelip çatma, -e ulaşma.

[2]عروض **arûz** *A. a. ed.* eski şiirin ahenk ölçülerinden söz eden ilim.

[3]عروض **arûz** *A. a. ed.* bir beytin birinci mısraının son parçası,

عروق **urûk** *A. ç. a.* damarlar; kökler; *bk.* عرق **ırk**.

عريان **uryân** *A. s.* çıplak.

عريانى **uryânî** *A. s.* soyulmuş, çıplak hâle getirilmiş (nesne). *a.* kabuğu soyulmuş bir tür hoşaflık erik.

عريش **arîş** *A. a.* çardak, sundurma.

عريض **arîz** *A. s.* enli, yassı (nesne).

عريض و عميق **a. u amîk** *T. z.* enine boyuna, uzun uzadı, genişlik ve derinliğiyle.

عريضه **arîza** *A. a.* küçükten büyüğe gönderilen yazı.

عريف **arîf** *A. s.* ... ile bilinen, ... ile tanınan (kimse/nesne).

[1]عز **azze** *A.* "adı yücelsin, yüce olsun" anlamında Arapça çekimli bir fiil. Dua sözlerinde geçer: *azze ve celle* (Yüce Tanrı için) "adı ve şanı yücelsin", *azze nasruhû* "başarısı artsın".

[2]عز **ız(z), عزت ızzet** *A. a.* ululuk, şeref ve onur sahibi olma. *s.* (yalnız Yüce Tanrı için) ulu, yüce: *Rabb-i ızzet* "Yüce Tanrı".

عزت نفس **ı.-i nefs** *F. a.* insan benliğinin hep iyi, yüksek, kişinin değerini arttırıcı şeylere eğilim gösterip değerini düşürücü şeylerden sakınması demek olan bir tabiî özellik.

عزائم **azâim** *A. a.* 1 bir hastalığın iyileşmesi için okunan Kur'ân ayetleri, 2 (çoklu olarak) afsunlar, muskalar; *bk.* عزيمت **azîmet**.

عزب **azeb** *A. s.* evlenmemiş, bekâr (erkek). *a.* deniz kuvvetleri askeri.

عزرائيل **Azrâîl** *A. a.* dört büyük melekten biri, ölüm meleği.

عزل **azl** *A. a.* (birini) resmî görevden uzaklaştırma.

عزلت **uzlet** *A. a.* insanlarla bir arada yaşamayı bırakıp tek başına kalma, bir köşeye çekilme.

عزلت كزين **u.-güzîn** *F. s.* ve *a.* yalnızlık köşesini seçen.

azm عزم *A. a.* (*T. k. dili:* **azim**) 1 (bir işe) kesin bir niyet ve kararlılıkla koyulma, (bir işi) titizlikle, önemseyerek, üstüne düşerek, gerekli çabayı göstererek yapma. – **etmek** (bir işi) başarmak için kesin kararlı olmak ve önemseyerek gerektiği şekilde çaba göstermek. 2 (bir yere gitmek/varmak üzere) yola koyulma: *a.- râh* "yola koyulma".

azv عزو *A. a.* (bir şeyi) (bir şeye/birine) yükleme, (bir şeyi) (bir şeyle/bir kimseyle) ilişkilendirme: *azv-i noksân* "-e eksiklik yükleme".

azviyyât عزويات birine yüklenen asılsız, kötü ve çirkin şeyler.

azîz عزيز *A. s.* 1 ulu, yüce, büyük, 2 saygıya değer, hürmetli, 3 değerli, 4 derecesi yüksek, yüksek dereceli, 5 sonsuz güç sahibi (Yüce Tanrı); 99 güzel addan biridir. *a.* veli, ermiş, Tanrı dostu, 2 Hristiyanların ermiş saydıkları kimse.

a.-i Mısr عزيز مصر *F. a.* Firavunlar döneminde maliye bakanına verilen unvan. Yusuf kıssasında geçer.

azîmet عزيمت *A. a.* bir yere gitmek/varmak üzere yola çıkma. – **etmek** yola çıkmak.

azîme عزيمه *T. a.* cinleri musallat oldukları kimseden uzaklaştırmak; yılan, akrep vb. hayvanların zarar vermesini önlemek iddiasıyla yapılan afsun, tılsım/yazı-lan dua, muska vb.

asâkir عساكر *A. ç. a.* askerler; *bk.* **asker**.

asâle عساله *A. a.* bal peteği.

asced عسجد *A. a.* halis altın.

usr, usret عسر, عسرت *A. a.* güçlük; *zıddı:* **yüsr.**

ases عسس *A. a.* bir yerin huzur ve güvenini sağlamak için geceleri gezen görevli, bekçi, kolcu.

asker عسكر *A. a.* çeri, savaş eri.

asel عسل *A. a.* bal: *a.-i musaffâ* "süzme bal".

asîr عسير *A. s.* güç, çetin (iş /durum).

aşâ', aşâ [1]عشاء, عشا *A. a.* akşam yemeği.

ışâ', ışâ [2]عشاء, عشا *A. a.* gecenin koyu karanlığının başlangıcı, güneş battıktan sonra suların kararmağı dem: *salât-i ışâ* "akşam namazı", *vakt-i ışâ* "akşam vakti".

uşşâk عشاق *A. ç. a.* âşıklar; *bk.* **âşık**.

aşâyâ عشايا *A. ç. a.* akşamlar; *bk.* **aşiy(y).**

aşâir عشائر *A. ç. a.* aşiretler; *bk.* **aşîret.**

ışâeyn عشائين *A. ç. a.* akşam ve yatsı namazları.

aşr [1]عشر *A. a.* 1 katarak 9'u 10'a tamamlama, 2 Kur'ân'dan on ayet kadar okuma.

uşr [2]عشر *A. a.* (*T. k. dili:* **öşür**) onda bir.

ışret عشرت *A. a.* 1 eğlenme, keyif, zevk, 2 *T.* içki içme, içkicilik.

aşere عشره *A. a.* (*T.* **aşer**) on: *isnâ aşer* "on iki", *vâhid aşer* "on birinci", *sânî aşer* "on ikinci".

ışrûn, ışrîn عشرون, عشرين *A. s.* yirmi.

ışk عشق *A.* (*F. ve T. k. dili:* **aşk**) *a.* (birine/bir şeye) gönül verme, sevme, gönülden bağlanma.

ışve عشوه *A. a.* güzellerin ilgi çekmek, gönül çelmek için takındıkları cilveli davranış tarzı, kırıtış, naz.

ı.ger, عشوه‌كار ı.kâr *F. s.* işveli, cilve eden, kırıtan (güzel).

عشى aşiy(y) *A. a.* günün sonu, akşam.

عشير aşîr *A. s.* onda bir.

عشيرت aşîret *A. a.* 1 aynı kökten gelen topluluk, oymak, kabile, 2 bir kimsenin çoluk çocuğu, yakınları ve kendisinin yanında ve yakınında bulunanların tümü.

عصا asâ *A. a.* uzun değnek, sopa, baston

عصات usât *A. ç. a.* isyancılar, zorbalar; günahkârlar; *bk.* **عاصى âsî**.

عصاره usâre *A. a.* (meyvelerden çıkarılan) öz su.

عصافير asâfîr *A. ç. a.* serçe kuşları; *bk.* **عصفور usfûr.**

عصب asab *A. a.* sinir.

عصبه asabe *A. a.* 1 baba tarafından akraba, 2 *huk.* babası ve çocuğu olmayan ölenin akrabalık ilişkisiyle mirasçısı olup, asıl hak sahipleri alacaklarını aldıktan sonra kalanı alan kimse.

عصبيت asabiyyet *A. a.* yakınlarının tarafını tutma, yakınlarını destekleme kaygısı taşıma/gütme, taraftarlık.

عصر asr 1 zaman, 2 yüz senelik zaman aralığı, yüz yıllık süre, 3 ikindi vakti.

عصفور usfûr *A. a.* serçe kuşu.

عصمت ısmet *A. a.* dince yasaklanmış şeylerden ve insanı değersizleştiren iş ve eylemlerden sakınma, 2 (kadında) namus, iffet, 3 suçsuzluk, günahsızlık, masumiyet.

ı.-penâh, عصمت مآب ı.-meâb *F. s.* namus ve iffetin sığınağı olan, yani: son derecede namuslu ve iffetli (kadın).

عصيان ısyân *A. a.* 1 asilik, itaatsizlik, baş kaldırıcılık, serkeşlik, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmama, yasak ettiği şeylerden sakınmama.

عصيده asîde *A. a.* 1 bulamaç, 2 taze bamya, un, et suyu ve tereyağıyla pişirilen bir tür yemek.

عصير asîr *A. s.* suyu/yağı alınmak için sıkılan nesne.

عضد adud *A. a.* kolun dirsekten omuz başına kadar olan kısmı, pazı, 2 yardımcı.

عضدى adûdî *A. s.* pazıyla ilgili.

عضله adale *A. a.* kas.

عضو uzv *A. a.* (*T. k. dili:* **uzuv**) el, kol, bacak, baş gibi beden üyeleri.

عضوض adûd *A. s.* 1 ısırılarak yenilecek yiyecek, 2 sıkıntılı vakit, büyük sıkıntıya yol açan yıkım zamanı.

عضوى uzvî *F. s.* bedenin bir parçasıyla ilgili.

عطاء atâ', عطا atâ *A. a.* para yardımı, bağış, bahşiş.

عطا بخش a.-bahş *F. s.* bağışta bulunan (kimse).

عطار attâr *A. a.* güzel kokulu esanslar ve yağlar satan kimse, 2 baharat ve tedavi amacıyla kullanılan çeşitli şeyler satan kimse, 3 (*T. k. dili:* **آقطار aktar**) mahalle aralarındaki küçük dükkânlarda baharat, iğne iplik, düğme, incik boncuk türü şeyler satan kimse.

عطارت ıtâret *A. a.* attarlık.

عطارد Utârid *A. a.* göğün ikinci katında bulunan gezegenin adı. Hitabet, güzel ve etkili konuşma, sanat ve bozgunculuk ilâhı sayılırdı. Eski edebiyatta kalem, defter, kâtiplik, sanat kelimeleriyle birlikte anılır.

عطالت **atâlet** *A. a.* işsiz durma, bir iş yapmadan boş oturma.

عطایا **atâyâ** *A. ç. a.* bahşişler; *bk.* عطیه **atıyye.**

عطر **ıtr** *A. a.* güzel kokulu esans, yağ, karışım.

عطسه **atse** *A. a.* 1 aksırma, 2 aksırık.

عطش **atş** *A. a.* susama, susuzluk hâli.

عطشان **atşân** *A. s.* susamış, su içme gerekliği duyan (kimse).

عطف **atf** *A. a.* 1 -i yöneltme, -i çevirme: *a.-i nazar* "bakışını yöneltme", 2 -e yükleme, ... ile ilgilendirme, ... ile ilgili sayma, 3 *dilb.* bir kelimeyi/bir cümleyi önceki kelime/cümle ile ilgili ve bağlı duruma koyma: *edât-i atf* "bağlama edatları, bağlayıcılar, bağlamlar.

عطف بیان **a.-i beyân** *F. a.* önceki kelimenin anlamını açıklamak/pekiştirmek için bağlamla söze katılan kelime/kelimeler: *îzâh ve teşrîh* gibi.

عطوف **atûf** *A. s.* çok merhametli, çok esirgeyici (kimse).

عطوفت **atûfet** *A. a.* acıyıp esirgeme.

عطیه **atıyye** *A. a.* bağış, bahşiş.

عظام **ızâm** *A. ç. a.* 1 büyükler, ulular; *bk.* عظیم **azîm**, 2 kemikler; *bk.* عظم **azm.**

عظائم **azâim** *A. ç. a.* olağanüstü olaylar, büyük işler; *bk.* عظیمه **azîme.**

[1]عظم **azm** *A. a.* kemik: *a.-i remîm* "çürümüş kemik".

[2]عظم **ızam** *A. a.* büyüklük, ululuk.

عظماء **uzamâ'**, عظما **uzamâ** *A. ç. a.* büyükler, görünüşçe ve mevkice büyük kimseler: *bk.* عظیم **azîm.**

عظمت **azamet** *A. a.* büyüklük, ululuk.

عظمیٰ **uzmâ** *A. s.* (اعظم **a'zam**'ın dişili) en büyük. Çoklu hâldeki /dişil sayılan adlara vasıf olduğunda kural gereğince bu biçimi kullanılır: *sadâret-i uzmâ* "en büyük sadâret, yani: sadrazamlık".

عظیم **azîm** *A. s.* büyük, ulu.

عظیمه **azîme** *A. a.* büyük iş.

عفاریت **afârît** *A. ç. a.* çok zararlı, çok zarar verici cinler, ifritler; *bk.* عفریت **ifrît.**

عفت **ıffet** *A. a.* kötü işlerden, dince haram sayılmış eylemlerden, yasaklanmış şeylerden uzak durma, sakınma.

عفریت **ıfrît** *A. a.* cinlerden çok kötü, zarar verici ve şirret olanı.

عفو **afv** *A. a.* (birinin suçunu) bağışlama, (birinin suçundan) geçme.

عفونت **ufûnet** *A. a.* 1 çürüme, çürüyüp kötü kokma, 2 kötü koku.

عفیف **afîf** *A. s.* haramdan ve kötü işten sakınan, temiz. namuslu, iffetli (kadın).

[1]عقاب **ıkâb** *A. a.* suç işleyenin gördüğü/göreceği acı verici ve sıkıntılı işlem, ceza.

[2]عقاب **ukâb** *A. a.* 1 kara kuş, tavşancıl, 2 *gökb.* bir yıldız kümesinin adı.

عقار **akâr** *A. a.* ev, han, dükân, bağ, tarla vb. gelir getiren mülk.

عقارب **akârib** *A. ç. a.* akrepler; *bk.* عقرب **akreb.**

عقارت **akâret, ukâret** *A. a.* kısırlık.

عقاقیر **akâkîr** *A. ç. a.* ilâçlara katılan bitki kökleri. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

عقال **ıkâl** *A. a.* 1 bağ, bend, 2 ayağa vurulan köstek.

عقائد **akâid** *A. ç. a.* inançlar; *bk.* عقيده **akîde.**

عقب **akab, akıb** *A. a.* 1 ökçe, 2 bir kimsenin ardına düşüp ne durumda olduğunu sorup araştırma: *der-akab* "hemen, gecikmeksizin, hiç vakit kaybetmeden".

عقبكير **a.-gîr** *F. s.* -in ardından giden (kimse).

عقبه **akabe** *A. a.* 1 sarp yokuş, 2 tehlikeli geçit.

عقبىٰ **ukbâ** *A. a.* 1 öte dünya, ahiret, 2 kulların dünyada yaptıklarının hesabını verdikten sonra görecekleri iyi ve kötü karşılıklar: *dâr-i ukbâ* "hesap sonrası iyi ve kötü karşılıkların verileceği konak/yer"

[1]عقد **akd** *A. a.* 1 -i bağlama, -i düğümleme, 2 -i kurma, 3 -i toplama: *a.-i encümen/meclis* "encümeni/meclisi toplama", 4 karşılıklı kabulle yapılan sözleşme: *a.-i nikâh* "nikâh sözleşmesi".

[2]عقد **ıkd** *A. a.* gerdanlık, boyuna takılan değerli taş dizisi.

عقد ثريا **ı.-i Süreyyâ** *F. a.* bir gerdanlık gibi görünen Ülker adlı takım yıldızı.

عقد **ukad** *A. a.* düğümler; *bk.* عقده **ukde.** *hallâlü'l-ukad* "düğümleri çözücü, yani: güç ve zor konuları çözüme kavuşturucu kimse".

عقده **ukde** *A. a.* düğüm.

عقده كشا **u.-küşâ** *F. s.* düğüm çözücü, yani: güç işlerin üstesinden gelen (kimse).

عقدهٔ درون **u.-i derûn** *F. a.* iç düğümü, yani: gönül derdi.

عقرب **akreb** *A. a.* 1 bilinen zehirli hayvan, 2 saatin kısa ibresi.

عقل **akl** *A. a.* (*T. k. dili:* **akıl**) anlama, kavrama, ayırma, saklama ve düşünme gücü, us. **– etmek** hatırlamak.

عقلاء **ukalâ'**, عقلا **ukalâ** *A. ç. a.* akıllı kimseler; *bk.* عاقل **âkıl.**

عقلى **aklî** *F. s.* 1 akla uygun, mantıklı, 2 zihin gücüne bağlı, zihinle bulunan ve kavranan 3 teorik.

عقوبت **ukûbet** *A. a.* kötü ceza, işkence, azap.

عقود **ukûd** *A. ç. a.* akitler, iki tarafça karara bağlanıp kabul edilen maddeler; *bk.* عقد **akd.**

عقور **akûr** *A. s.* kudurmuş gibi saldıran, yırtıcı (hayvan), 2 kuduz (köpek).

عقوق **ukûk** *A. a.* anaya babaya asi olma.

عقول **ukûl** *A. ç. a.* akıllar; *bk.* عقل **akl.**

[1]عقيده **akîde** *A. a.* inanç, inan.

[2]عقيده **akîde** *T. a.* ağda kıvamına gelinceye kadar kaynatılan şekerin soğuduktan sonra aldığı sert ve kırılgan biçim, akide şekeri.

عقيق **akîk** *A. a.* parlak, yarı saydam değerli bir taş.

عقيق يمانى **a.-ı Yemânî** *F. a.* kırmızı renkli Yemen akiki.

عقيم **akîm** *A. s.* 1 kısır, çocuğu olmayan (dişi), 2 sonuçsuz (iş, girişim vb.)

عكام **akkâm** *A. a.* 1 para karşılığında deve ile yük taşıyan kimse, 2 hacca surre ile birlikte giden hademe. Bunlar yola çıkmadan önce İstanbul'da dümbelek çalarak dolaşırlardı.

عكس **aks** *A. a.* 1 sesin bir yere vurup geri gelmesi, yankılanma, yankı, 2

ışığın bir yere vurması, şeklin bir yerde görünmesi, yansıma, görüntü, 3 ters, zıt, -e aykırı, 4 *ed.* bir kelime öbeğindeki kelimelerin sırasını değiştirerek başka bir öbek oluşturma: *dîdem ruhunu gözler, gözler ruhunu didem*; *kelâm-i kibâr kibâr-i kelâmdır* gibi.

ukûs عكوس *A. ç. a.* yankılar, yansımalar, tersine dönmeler; *bk.* **aks** عكس.

alâ' علاء **alâ** علا *A. a.* yükseklik, (değer ve şereflilik yönünden) yücelik.

ılâc علاج *A. a.* 1 hastayı sağaltma, iyileştirme, 2 hastayı iyileştirmek için verilen hap, şurup vb. nesne.

alâka علاقه *A. a.* 1 ilgi, ilişik: *kat'-ı alâka* "ilişik kesme", 2 ilgi duyma; gönül bağı, sevgi, aşk. **– etmek** -e ilgi duymak.

a.-dâr علاقه دار *F. s.* ve *a.* 1 ilgili, 2 ortak.

allâm علام *A. s.* her şeyi bilen, bilgisi sınırsız (Yüce Tanrı).

allâmü'l-guyûb علام الغيوب *A. a.* bilinmezler âlemi ile ilgili her şeyi bilen (Yüce Tanrı).

alâmet علامت *A. a.* bir şeyin tanınmasını sağlayan iz, belirti; işaret, damga, nişan: *a.-i nusret* "yardım belirtisi", *a.-i fârika* ayırıcı işaret.

allâme علامه *A. a.* çok şey bilen, her şeyden haberi olan, büyük bilgin.

alâniyet علانيت *A. a.* göz önünde olma, açıklık ve görünürlük hâli.

ılâve علاوه *A. a.* 1 ekleme, katma, 2 katılan şey, ek.

alâık علائق *A. ç. a.* ilişkiler; *bk.* **alâka** علاقه.

alâim علائم *A. ç. a.* belirtiler, izler, işaretler; *bk.* **alâmet** علامت.

ıllet علت *A. a.* 1 hastalık, maraz, 2 bir sonuç doğurucu, -e yol açıcı şey, sebep: *harf-i ıllet* "Arapça kelime kalıplarında bozulmaya yol açan harf", *hurûf-i ıllet* "و ve ا harfleri".

alef علف *A. a.* yulaf.

alaka علقه *A. a.* kan pıhtısı.

ılel علل *A. ç. a.* hastalıklar; *bk.* **ıllet** علت.

alem[1] علم *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 kubbe, minare ve sancak direğinin tepesine yerleştirilen hilâl biçiminde ay/hilâle benzer, oyma yazılı süs.

a.-dâr علمدار *F. a.* sancaktar, sancak taşıyan kimse.

ılm[2] علم *A. a.* (*T. k. dili:* **ilim**) 1 bilme; *zıddı:* **cehl** جهل. 2 bir konu ile ilgili, öğrenme, araştırma/gözlem yoluyla elde edilen bilgiler.

ulemâ' علماء **ulemâ** علما *A. ç. a.* bilginler; *bk.* **âlim** عالم.

ılmî علمى *A. s.* ilimle ilgili, ilme dayanan, bilimsel.

alen علن *A. a.* göz önünde olma, görünürlük hâli.

a.en علناً *A. z.* göz önünde, meydanda, açıkça, açıktan açığa, gizlemeden.

alenî علنى *A. s.* açık, meydanda, görünür.

aleniyyet علنيت *A. a.* (bir iş/nesne) açıkta, göz önünde olma, açıklık hâl ve niteliği.

alev علو *T. a. bk.* **alev** آلو.

ulüv(v), ulû علو *A. a.* (maddî şeyler dışında) büyüklük, yükseklik, yücelik.

u.-i şân علو شان *F. a.* şanı şerefi yüce olma

u.-i himmet علو همت *F. a.* kararlılık ve üstün çaba yüceliği.

ulvân علوان *A. a.* kendini övme, böbürlenme, övünme. – **satmak** böbürlenmek, kendini övmek.

ulûfe علوفه *A. a.* (eskiden) asker maaşı.

ulûm علوم *A. ç. a.* ilimler; *bk.* **ilm.**

ulvî علوی *A. s.* yüksek; *zıddı:* **süflî.**

ulviyyât علويات *A. ç. a.* manevî yücelikler; *zıddı:* **sufliyyât.**

ulviyyet علويت *A. a.* büyüklük, yücelik, ululuk.

[1]**alâ** على *A. takı* üzerine, üzerinde, üzre, -e, -de, ... ile, ... ile birlikte. Örneklerde görüleceği gibi kimi durumlarda başına geldiği kelimenin son ünsüzünü esre ile, yani: *i* gibi okutur:

ale'l-ıtlâk على الاطلاق *A. z.* genel olarak, bir şeye özgü olmaksızın.

ale'l-infirâd على الانفراد *A. z.* ayrı ayrı, birer birer.

alâ eyyi hâl على اى حال *A. z.* her durumda, nasıl olursa olsun.

ale't-tahkîk على التحقيق *A. z.* gerçek olarak, muhakkak surette.

lâ ale't-ta'yîn لا على التعيين *A. z.* -e ayırmaksızın, -e özgü kılmaksızın, belirsiz olarak,

ale't-tafsîl على التفصيل *A. z.* ayrıntılı olarak.

ale't-tevâlî على التوالى *A. z.* ardı sıra, kesintisiz olarak.

alâ hâlihî على حاله *A. z.* olduğu gibi.

alâ hıde على حده *A. z.* yalnız, tek başına.

ale'l-husûs على الخصوص *A. z.* özellikle, hususi olarak.

ale'l-hısâb على الحساب *A. z.* hesap üzerine, hesaba dayalı olarak.

ale'd-devâm على الدوام *A. z.* sürekli olarak, ara vermeksizin.

ale'r-re'si ve'l-ayn على الرأس و العين *A. z.* başım gözüm üstüne.

ale's-seviyye على السويه *A. z.* bir düzüye, aynı seviyede.

ale's-sabâh على الصباح *A. z.* erkenden, sabahla birlikte.

alâ tarîkı'l-hezl على طريق الهزل *A. z.* eğlence kabilinden, eğlence olsun için.

ale'l-âde على العاده *A. z.* olağan şekilde, olageldiği gibi.

ale'l-acele على العجله *A. z.* aceleyle, hemen, gecikmeksizin.

ale'l-umûm على العموم *A. z.* geneliyle, hepsi, hepsini içine alacak biçimde.

ale'l-amiyyâ (*T.* **ale'l-amyâ**) على العميا *A. z.* körü körüne, araştırmaksızın, öğrenmeye çalışmaksızın.

ale'l-gafle على الغفله *A. z.* farkında olmadan, aymazlıkla, gafil bulunduğu sırada.

ale'l-fevr على الفور *A. z.* birden, hemen.

ale'l-kâide على القاعده *A. z.* kurala/kuralına uygun olarak.

alâ kadri't-tâka على قدر الطاقه *A. z.* gücü yettiğince.

alâ kile't-takdîreyn عل كلا التقديرين *A. z.* her iki durumda.

alâ külli hâl على كل حال *A. z.* her durumda.

alâ merâtibihim على مراتبهم *A. z.* sırasıyla, rütbe ve derecelerine göre.

alâ melei'n-nâs على ملأ الناس *A. z.* herkesin gözü önünde.

alâ vefkı'l-matlûb على وفق المطلوب *A. z.* istenildiği gibi.

alâ hâzâ على هذا *A. z.* bunun üzerine.

ali(yy), alî[2] على *A. s.* yüksek; büyük, ulu. Çoklu adlarla, şekilce ve saymaca dişil adlarla birlikte kullanıldığında kural gereğince dişil biçimiyle gelir: *evâmir-i aliyye* اوامر عليه "yüksek buyruklar", *devlet-i aliyye* دولت عليه "büyük devlet", 2 (büyük harfle) Hz. Ali.

ulyâ علیا *A. s.* (**a'lâ**'nın dişili) çok/pek yüksek, Çoklu adlarla, şekilce ve saymaca dişil adlara geldiğinde kural gereğince bu biçimi kullanılır: *Ka'be-i ulyâ* "yüce Kâ'be", *atebe-i ulyâ* "yüce eşik".

aleyke عليك *A.* **alâ**'nın zamirli biçimi. "Senin üzerine, sana" anlamındadır, kimi Arapça sözlerde görülür: *aleyke's-selâm* "Allah'ın esenliği senin üzerine olsun", *aleyke avnü'llâh* "Allah'ın yardımı senin üzerine olsun, yani: Allah yardımcın olsun".

alîl عليل *A. s.* 1 hasta, hastalıklı (kimse), 2 sakat (kimse).

alîm عليم *A. s.* çok bilen, her şeyi bilen, herşeyden haberi olan (Yüce Tanrı)

aleyh عليه *A.* 1 **alâ**'nın zamirli biçimi. "Onun üzerine, ona" demektir. Kimi Arapça sözlerde görülür: *aleyhi's-selâm* "Allah'ın esenliği onun üzerine olsun", *aleyhi'r-rahme* "Rahmet olsun ona", *binâen aleyh* "ona göre, ona dayanarak, öyle olunca", *mebnâ aleyh* "(bir şey/konu) üzerine dayandırılmış/oturtulmuş şey, sözü edilen/söz konusu edilen şey", *müttefekun aleyh* "üzerinde birleşilmiş/anlaşılmış olan", *müddeâ aleyh* "kendisine karşı ileri sürülen husus, suçlama", *rahmetu'llâhi aleyh* "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun", 2 *T.* birini suçlamak ve kötülemek için seçilen/tutulan yol: *aleyhinde konuşmak.*

ılliyyûn, ılliyyîn عليون, عليين *A. a.* inananların ruhları ile iyi iş ve eylemlerin yükseltildiği, göklerin üstünde/cennette bulunan bir manevî makam.

am(m) عم *A. a.* (*T. h. dili:* **emmi**) babanın erkek kardeşi, amca.

ımâd عماد *A. a.* 1 direk, 2 dayanacak şey, dayak, destek.

ımâret عمارت *A. a.* bakımlı, şen ve bayındır olma; *zıddı:* خراب **harâb**, 2 öğrencilere ve yoksullara aş dağıtılan hayır kurumu.

ımâme عمامه *A. a.* (*T. k. dili:* **amâme**) sarık.

ummân عمان *A. a.* büyük deniz: *Bahr-i Ummân* "Arabistan'ın güney doğusu ile Hindistan'ın batısındaki denizin adı".

amâim عمائم *A. ç. a.* sarıklar; *bk.* عمامه **ımâme**.

amd عمد *A. a.* (bir işe) düşüne taşına, önünü sonunu görerek başlama, 2 (bir işi) bile isteye, bilerek, kurarak, önceden düşünüp karar vermiş olarak işleme.

amden عمداً *A. z.* bile isteye, zihninde kurgulayarak, önceden düşünüp karar vermiş olarak.

umde عمده *A. a.* 1 destek, dayak, dayanak, dayanacak şey, 2 güvenilecek yer, güvenilir belge/kaynak vb.

عمر **umr** *A. a.* (*T. k. dili:* **ömür**) canlı olarak yaşama süresi, hayat: *u.-i tavîl* "uzun ömür".

عمران **umrân** *A. a.* bakımlılık, şenlik, bayındırlık durum ve niteliği..

عمره **umre** *A. a.* hac mevsimi dışında Kâ'be ve kutsal yerleri ziyaret etme.

عمق **umk** *A. a.* derinlik.

عمقاً **u.an** *A. z.* derinliğine, derinlik bakımından.

عمل **amel** *A. a.* 1 iş, eylem, 2 iş işleme, eylemde bulunma, bir işi ve bir eylemi gerçekleştirme, uygulama.

عملاً **a.en** *A. z.* çalışarak, yaparak, işleyerek.

عمل كثير **a.-i kesîr** *F. a.* güç, başarılması zor iş.

عمل مانده **a.-mânde** *F. a.* işten güçten kalmış, iş yapamaz duruma gelmiş kimse. 3 sürgün, ishal; *zıddı:* قبض **kabz, kabız**.

عمله **amele** *A. ç. a.* işçiler: *bk.* عامل **âmil**.

عملى **amelî** *F. s.* işe dayanan, işle gerçekleştirilen, pratik.

عمليات **ameliyyât** *A. ç. a.* bir işle/ bir eylemle gerçekleştirilen şeyler, uygulamalar; *bk.* عمليه **ameliyye.**

عمليه **ameliyye** *A. a.* bir eylemle gerçekleştirme, uygulama, tatbikat.

عمه **amme** *A. a.* babanın kız kardeşi, hala.

عمود **amûd** *A. a.* direk.

عموداً **a.en** *A. z.* dikine, dik olarak.

عمود القوم **amûdü'l-kavm** *A. a.* bir topluluğun büyüğü, ulusu.

عمود الجيش **amûdü'l-ceyş** *A. a.* ordu komutanı.

عمود فقارى **a.-i fıkârî** *F. a.* bel kemiği, omurga.

عموم **umûm** *A. s.* bütün, hep, cümle. *a.* genel olma, teklerin tümünü kaplama, herşeyi içine alma; *zıddı:* خصوص **husûs**, 3 bütün halk, tüm insanlar, kamu: *bi'l-umûm* "bütün, istisnasız, tümüyle", *ale'l-umûm* "bütün, varca, olanca", *umûm insanlar.*

عمى **amâ,** عما **amâ** *A. a.* körlük.

عمياً **amiyyen** *A. z.* körü körüne, körcesine.

عماى قلب **a.-yi kalb** *F. a.* kalp körlüğü, yani: bilgisizlik, geri zekâlılık, bönlük ve aymazlıktan doğan hâl.

عميق **amîk** *A. s.* derin: *bahr-i amîk* "derin deniz", *fikr-i amîk* "derin düşünce".

عميم **amîm** *A. s.* herkesi kucaklayan, herkesi ve herşeyi içine alan: *lutf-i amîm* "herkesi içine alan iyilik", *amîmü'l-ihsân* "bağışı herkesi kaplayıcı".

عن **an** *A. takı* Türkçenin **-den** ekine karşılıktır.

عن اصل **a. asl** *A. z.* aslından.

عن جهل **a. cehl** *A. z.* bilmeyerek.

عن صميم القلب **a. samîmi'l-kalb** *A. z.* yüreğin derinliğinden, içten.

عن الغياب **ani'l-ğıyâb** *A. z.* görmeksizin/tanımaksızın.

عن قريب **a. karîb** *A. z.* yakında.

عن قصد **a. kasdin** *A. z.* bile bile, bilerek.

عن يد **a. yedin** *A. z.* elden, elden ele.

عنه **a.hü** *A. zam.* o erkekten.

عنها **a.hâ** *A. zam.* o kadından/söz edilen şeyden.

عنها منها **a.hâ minhâ** *A. z.* şu bu, öte beri, şundan bundan, şöyle böyle ederek.

عنهما **a.hümâ** *A. zam.* o iki erkekten/kadından.

عنهم **a.hüm** *A. zam.*onlardan.

عنكم **a.küm** *A. zam.* sizden,

عنا **a.nâ** *A. zam.* bizden.

عناب **unnâb** *A. a.* (*T. k. dili:* خناب **hunnab**) 1 kabuğu koyu kahve renginde, zeytinden irice, taze ve kurutulmuş olarak yenen bir meyve, 2 bu meyvenin küçük yapraklı, iri dikenli ağacı.

عناد **ınâd** *A. a.* (bir kimse) karşı çıktığı konuda direnme, ayak direme.

عنادل **anâdil** *A. ç. a.* bülbüller; *bk.* عندليب **andelîb**.

عناصر **anâsır** *A. ç. a.* elemanlar, unsurlar; *bk.* عنصر **unsur**.

عنان **ınân** *A. a.* dizgin: *atf-i inân* "dizgin çevirme, bir yöne dönme".

عنانريز **ı.-rîz** *F. s.* ve *a.* dizgin gevşetmiş, (atı) hızla koşturan (kimse/binici).

عنانكش **ı.-keş** *F. s.* ve *a.* dizgin çeken, yani: ölçülü giden (kimse/binici).

عنان بر عنان **ı. ber-ınân** *F. z.* dizgin dizgine, yani: atbaşı, yanyana, birlikte.

عنايت **ınâyet** *A. a.* 1 iyilik, yardım, destek, kayırma, koruyup gözetme, ilgi gösterme, el uzatma, destekleme, 2 *din* Yüce Tanrı'nın kulları üzerindeki sürekli koruyuculuğu, gözeticiliği, hep iyiliğe yönelik bakışı, 3. *tas.* kulluktan ve içtenlikle yönelişten doğan Tanrı buyruklarına karşı bağlılık ve sevgi.

عنب **ınep** *A. a.* 1 üzüm: *bintü'l-ınep* "üzüm kızı, yani: şarap".

عنب الثعلب **ınebü's-sa'leb** *A. a.* tilki üzümü.

عنب الدب **ınebü'd-dübb** *A. a.* ayı üzümü, koca yemiş. 2 bedende çıkan sivilce, kabarcık

عنبر **anber** *A. a.* aynı adı taşıyan bir balıktan elde edilen güzel kokulu, koyu siyah renkte bir madde, amber.

عنبرين **anberîn** *F. s.* 1 amberden, amberdenmiş gibi olan, 2 amber gibi siyah ve güzel kokulu.

عنبر بار **a.-bâr** *F. s.* amber saçıcı (nesne).

عنبر بوی **a.-bû/-bûy** *F. s.* amber kokulu (nesne).

عند **ınd, ınde** *A. a.* yan, kat, nezd. *ında'llâh* "Allah katında", *ınde-mâ* "o sırada", *ındehû* "onun katında, onun elinde" *min ındi'llâh* "Allah katından".

عندليب **andelîb** *A. a.* bülbül.

عندی **ındî** *A. z.* benim yanımda, bence, benim görüşüme göre.

عنصر **unsur** *A. a.* 1 üye, eleman, 2 ana madde, esas, temel.

عنعنه **an'ane** *A. a.* birçok kimsenin dilinden aktarılma yoluyla gelen, bilinegelen/sürekli yapılagelen şey, gelenek.

عنف **unf** *A. a.* sertlik, hırçınlık; *zıddı:* رفق **rıfk**.

عنفوان **unfüvân** *A. a.* gençlik, yetişkinlik çağının başı/başlangıcı:

عنفوان جوان **u.-i cüvân** *F. a.* yetişkinlik çağının başı.

عنق **unk** *A. a.* boyun.

عنقاء **Ankâ'**, عنقا **Ankâ** *A. a.* Kaf dağında yaşadığına inanılan kuş. "Ankâ-yi muğrib" olarak da anılır. "Ankâ" denmesinin sebebi boynunun uzun olması, "muğrib" ile nitelenmesi-

nin sebebi ise uzun süre havada kalıp gözden kaybolarak yükseklere çıkması ve batı yönünde uzaklara gitmesiymiş. Otuz kuşun renginde/otuz kuş büyüklüğünde olduğundan Farsçada "Sî-reng", "Sî-murğ" adıyla adlanmıştır. 2 *tas.* ergin insan.

عنقود **unkûd** *A. a.* salkım.

عنوان **unvân** *A. a.* bir kimsenin işini, mesleğini ve toplum içindeki yerini gösteren ad, san.

عنود **anûd** *A. s.* çok dik başlı, doğruyu bildiği hâlde "Doğrudur" demekte direnen (kimse).

عنوه **anve** *A. a.* zor, baskı; zorlama.

عنوةً **anveten** *A. z.* zorla, güç kullanarak.

عنيد **anîd** *A. s.* çok dik başlı, çok inatçı (kimse).

عنيف **anîf** *A. s.* sert, katı, kırıcı (konuşma/söz).

عنين **ınnîn** *A. s.* erkekliği olmayan kimse, puluç.

عوارض **avârız** *A. ç. a.* bozukluklar, sakatlıklar; *bk.* عارضه **ârıza.**

– **akçası** (eskiden) her mahalleden olağan dışı durumlarda alınan vergi.

– **vakfı** geliri bir yerin/bir mahallede oturanların/bir sanatla uğraşanların belirli ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş vakıf.

عواصف **avâsıf** *A. ç. a.* şiddetli rüzgârlar; *bk.* عاصفه **âsıfe.**

عواطف **avâtıf** *A. ç. a.* iyilikler; *bk.* عاطفت **âtıfet.**

عواقب **avâkıb** *A. ç. a.* sonlar, son nefesler; *bk.* عاقبت **âkıbet.**

عوالم **avâlim** *A. ç. a.* âlemler; *bk.* عالم **âlem.**

عوام **avâm(m)** *A. ç. a.* halkın alt tabakası, ayak takımı; *zıddı:* خواص **havâs(s)**; *bk.* عام **âm(m).**

عوامل **avâmil** *A. ç. a. dilb.* Arapçada kelime sonlarındaki ünsüzlerin seslilendirilmesini yönlendiren takılar, etkenler.

عوائد **avâid** *A. ç. a.* bağış yoluyla/bedavadan, beleş olarak gelen mal, para; *bk.* عائده **âide.**

عوج **ıvec** *A. a.* eğrilik, çarpıklık, engebe.

عود **ûd** *A. a.* (*T. k. dili:* **öd**) 1 Hindistan gibi sıcak ülkelerde yetişen, yanarken güzel koku yayan bir ağaç, 2 bu ağacın tütsü olarak kullanılan kıymıkları, 3 mızrapla çalınan telli Türk müziği çalgılarından biri.

عودت **avdet** *A. a.* -den geri dönme, -den dönüp yerine gelme.

عورت **avret** *A. a.* 1 kadın, (erkeğe göre) dişi eş, 2 örtülmesi gereken beden azaları.

عوض **ıvaz** *A. a.* karşılık, bedel: *bilâıvaz* "bedelsiz, beleş".

عوعوه **av'ave** *A. a.* 1 havlama, 2 (birine) edepsizce ve hiç yeri yokken dil uzatma.

عوق **avk** *A. a.* (birini) işten alıkoyma, (birine) engel olma. Daha çok **te'hîr** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *avk u te'hîr.*

عون **avn** *A. a.* yardım.

عهد **ahd** *A. a.* (bir konuda) söz verme, (bir işi) üzerine alma, 2 (bir şeyi yapmak üzere verilen) söz, yemin, 3 dönem, zaman: *a.-i şebâb* gençlik dönemi.

عهده **uhde** *A. a.* 1 bir işi üstlenme, bir memuriyeti yüklenme, 2 bir işi üstlenen, bir memuriyeti yüklenen kişinin temsil ettiği hak/görev/yük: *uhdesinden gelmek* "hakkından gelmek, hakkını vermek, üzerine düşen yükü taşımak". 3 (bir borcu, bir işi) üzerine alma, kefalet.

عهود **uhûd** *A. ç. a.* verilen sözler; yapılan sözleşmeler; *bk.* عهد **ahd.**

عيادت **ıyâdet** *A. a.* hastayı ziyarete gitme, hasta ziyareti.

عياذ **ıyâz** *A. a.* sığınma.

ıyâzen bi'llâh عياذاً بالله *A. z.* Allah'a sığınarak.

[1]عيار **ayyâr** *A. s.* 1 dolandırıcı (kimse), 2 sürekli gezip dolaşan (kimse), 3 kurnaz, zeki (kimse)

[2]عيار **ıyâr** *A. a.* (*T. k. dili:* **ayar**) altın, gümüş gibi değerli madenlerin saflık derecesi: *kem-ıyâr* "düşük ayarlı", *tâmmü'l-ıyâr* "ayarı tam", 2 madenî paranın ağırlıkça eksiksiz olması: *sâhib-ıyâr* "paranın ayarını denetlemekle görevli darphane memuru", 3 saatin doğru gitmesi, 4 ölçü aletlerinin doğru olması, 5 *mec.* derece, mertebe.

عياش **ayyâş** *A. s.* içkiye çok düşkün, bekri.

عيال **ıyâl** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **ayal**) bir kimsenin geçimini sağlamak zorunda bulunduğu kimseler: *evlâd ü ıyâl* "çoluk çocuk". (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

عيان **ıyân** *A. s.* (*T. k. dili:* **ayan**) açık, belli, göz önünde. **– etmek** açıklamak. **– olmak** -i açıklanmak, -i bilinir hâle gelmek.

عيب **ayb** *A. a.* (*T. k. dili:* **ayıp**) 1 eksiklik, sakatlık, kusur, 2 çirkinlik, leke, utanılacak hâl, 3 yanlış iş, kınanacak davranış.

عيد **îd** *A. a.* bayram.

î.-i fıtr عيد فطر *F. a.* Ramazan/Şeker Bayramı.

î.-i adhâ عيد اضحا *F. a.* Kurban Bayramı.

عيدى **îdiyy,** عيديه **îdiyye** bayramla ilgili, bayramlık: *kasîde-i îdiyye* "bayramlık kaside".

عيسوى **Îseviyy,** عيسويه **Îseviyye** *A. s.* Hz. Îsâ ve dini ile ilgili.

عيش **ayş** *A. a.* yaşamak için gerekli olan yiyip içmek, uyumak, çalışmak vb. işleri yaparak canlılığını sürdürme, dirlik, hayat, 2 yiyip içip keyif sürme, zevk içinde yaşama, eğlenme.

[1]عين **în** *A. ç. a.* iri gözlüler; *bk.* عيناء **aynâ'**.

[2]عين **ayn** *A. a.* 1 göz: *isâbet-i ayn* "göz değmesi/dokunması", *insânü'l-ayn* "göz bebeği", 2 öz, asıl, (bir şeyin) kendisi, (... denilen şeyin) ta kendisi: *ayn-i hakikat* "gerçek denilen şeyin ta kendisi", 3 (bir şeye) birebir benzer, eş, 4 kaynak, pınar, göz.

aynen عيناً *A. z.* 1 (bir şeyin) kendisi olarak, *tıp*kı, 2 olduğu gibi, değişiklik yapmaksızın.

[3]عين **ayn** *A. a.* (*T. k. dili:* **ayın**) *A. a.* ع harfinin adı.

عيناء **aynâ',** عينا **aynâ** *A. a.* iri gözlü (cennet kızı, huri).

عيوب **uyûb** *A. ç. a.* kusurlar; çirkinlikler, lekeler; *bk.* عيب **ayb**.

عيوق **ayyûk** *A. a.* kuzey yarım küredeki bir takım yıldızı oluşturan yıldızlardan biri; samanyolunun sağında, Ülker takım yıldızının ardında görünen parlak yıldız. Bu yıldız çok yüksek göründüğünden dilimizde aşırı derecede yüksek ve yükseklikle ilgilendirilecek şey bununla anılır: *(birinin) sesi ayyuka çıkmak, (birini överken) ayyuka çıkarmak* gibi.

عيون **uyûn** *A. ç. a.* 1 gözler, 2 su kaynakları; *bk.* عين **ayn**.

غ ğ

غ Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi ikinci harfi. Ebced hesa-bında rakam değeri 1000'dir.

غابن ğâbin *A. s.* işte/alış verişte hile yapan (kimse).

غابه ğâbe *A. a.* içinde aslan barınan orman.

غادر ğâdir *A. s.* sözünde durmayan, sözünün eri omayan, güvenilmez (kimse).

غار ğâr *A. a.* in, mağara: *yâr-i ğâr* "mağara arkadaşı, yani: Hz. Ebubekir".

غارت ğâret *A. a.* yağma, çapul. **– etmek** yağmalamak.

غارتكر ğ.ger *F. s.* yağmacı (kimse).

غازه ğâze *A. a.* kadınların yüzlerine sürdükleri renkli madde, düzgün, allık.

غازى ğâzî *A. s.* Müslüman savaşçı.

غاشيه ğâşiye *A. a.* (*T. h. dili:* **خاشه haşa**) atın üzerine örtülen sırmalı ve şeritli örtü, eyer örtüsü.

غاشيه‌دار ğ.-dâr *F. a.* (eskiden) eyer örtüsü taşıyan görevli, seyis.

غاصب ğâsıb *A. s.* birinin malını zorla alan, zorba, yağmacı (kimse).

غافر Ğâfir *A. s.* kullarının suçlarını bağışlayıp esirgeyen, yarlığayan (Yüce Tanrı).

غافل ğâfil *A. s.* 1 çevresinde olan bitenden habersiz, dalgın, aymaz (kimse), 2 -e boş veren, -e aldırmayan, -i önemsemeyen (kimse).

غافلانه ğ.âne *F. s.* ve *z.* gafilce, gafilcesine.

غالب ğâlib *A. s.* üstün gelen, yenen, (savaşı, yarışmayı) kazanan (kimse).

غالبا ğâlibâ *A. z.* büyük bir ihtimalle, öyle anlaşılıyor ki, görünüşe göre.

غالبانه ğ.âne *F. s.* ve *z.* üstün gelene düşecek/yakışacak biçimde.

غالبيت ğâlibiyyet *A. a.* üstünlük, sözü ve buyruğu geçer/tutulur olma.

غالى ğâlî *A. s.* 1 pahalı, değeri yüksek (nesne), 2 kaynayıcı, taşıp kabarıcı (nesne/kimse).

غاليه ğâliye *A. a.* (*T. h. dili:* **قليه kalye**) bir tür güzel kokulu karışım, kalye misk; misk ve amber, bayır turpu yağı, aselbent (benzoin sakızı) ve hoş kokulu damıtılmış sularla hazırlanırmış.

غامض ğâmız *A. s.* kapalı, anlaşılması güç (söz).

غامضه ğâmıza *A. a.* anlaşılması güç konu/durum.

غانم ğânim *A. s.* savaşta doyumluk, yani: düşman malı ele geçiren (savaşçı).

غانماً ğânimen *A. z.* ganimet elde etmiş olarak.

غاوی **ğâvî** *A. s.* azgın, Hak yolundan sapmış, yolunu şaşırmış (kimse).

غائب **ğâib** *A. s.* 1 yok, olmayan, bulunmayan, ortada görünmeyen (kimse /nesne); *zıddı:* حاضر **hâzır**. 2 nerede olduğu bilinmeyen, bulunamayan, yitik. **– etmek** -i yitirmek, -i bulamamak. **– olmak** yitmek, varlığı silinmek, 3 *dilb.* 3. kişi.

غایت **ğâyet** *A. a.* son, uç, sınır, bitiş noktası: *bî-ğâyet* "sınırsız". *z.* çok, pek, son derecede.

غایة الغایه **ğâyetü'l-ğâye** *A. s.* pek çok, son derecede çok, sınırsız denilecek kadar fazla.

غائله **ğâile** *A. a.* sıkıntı verici, baş ağrıtıcı durum/nesne.

غایه **ğâye** *A. a.* amaç, hedef, varılmak istenen son nokta, sonuç: *bî-ğâye* "amaçsız".

غائی **ğâî** (*dişil*: غائیه **ğâiye**) *A. s.* sonla ilgili, sonuca ilişkin. *illet-i ğâiye* "bir amaca ulaşmakla elde edilen/edilecek sonuç, amacın dayandığı temel".

غبار **ğubâr** *A. a.* toz.

غبار آلود **ğ.-âlûd** *F. s.* toza bulanmış (nesne).

غباوت **ğabâvet** *A. a.* akıl noksanlığı, anlayışsızlık, bönlük.

غبراء **ğabrâ'**, غبرا **ğabrâ** *A. s.* (اغبر **ağber**'in dişili) boz renkli (nesne). Daha çok toprağa vasıf olarak verilir: *sâha-i ğabrâ* "yeryüzü, dünya"

غبطه **ğıbta** *A. a.* imrenme.

غبطه فرما **ğ.-fermâ** *F. s* imrendirici (kimse/nesne).

غبطه کش **ğ.-keş** *F. s.* imrenici (kimse).

غبغب **ğabğab** *A. a.* çene altı, gıdık.

غبن **ğabn** *A. a.* işte/alış verişte aldatma.

غبی **ğabî** *A. s.* bön, aklı kıt, geri zekâlı (kimse).

غثیان **ğaseyân** *A. a.* kusma.

غذاء **ğıdâ'**, غذا **ğıdâ**, *A. a.* besleyici/besin değeri olan yiyecek ve içecek, besin.

غدار **ğaddâr** *A. s.* 1 çok vefasız, hiç güvenilmez (kimse), 2 çok acımasız (kimse).

غدر **ğadr** *A. a.* 1 vefasızlık, hâinlik, güvenilmezlik, 2 acımasızlık, zulüm, eziyet, cefa, 3 haksızlık, (birine) haksız yere zarar verme.

غدو **ğudüv(v)** *A. a.* sabahın erken vakti, fecirle güneşin doğuşu arasındaki vakit: *bi'l-ğudüvvi ve'l-âsâl* "sabah akşam".

غده **ğudde** *A. a.* beze, vücudun herhangi bir yerinde deri altında oluşan şişlik, küçük yumru.

غدیر **ğadîr** *A. a.* su birikintisi, selden sonra oluşan küçük gölcük.

غذاء **ğızâ'**, غذا **ğızâ** *A. a. bk.* غذاء **ğıdâ'**.

غراء **ğarrâ'**, غرا **ğarrâ** *A. s.* (*dişil*, اغر **ağar(r)**'ın dişil adlara geldiğinde aldığı biçim) parlak, ışıklı, parıldayan: *şerîat-i ğarrâ* "ışık saçan şeriat", *kasîde-i ğarrâ* "parlak kasîde"

غراب **ğurâb** *A. a.* karga.

غراب البین **ğurâbü'l-beyn** *A. a.* 1 Araplarca uğursuz ve arabozucu sayılan bir tür karga; bu yüzden *mec.* "uğursuz kimse" anlamına gelir. 2 ayakları ve gagası kırmızı bir tür kuş.

غرابت **ğarâbet** *A. a.* olağan dışılık, şaşkınlık verici bir görünüş ve durumda olma, tuhaflık.

ğurâbiye غرابيه *T. a.* (*k. dili:* قورابيه **kurâbiye**) un, yağ, şeker ve sütle yapılan, hamuruna ayrıca badem, fındık vb. katılan, ağızda kolayca ufalanıp eriyen küçük çörek, gevrek, karga lokumu.

ğırâr, ğırâre غرار, غرارە *A. a.* (*T. k. dili:* **harar** خرار) büyük kıl çuval.

ğarâm غرام *A. a.* aşırı sevgi, (bir şeye karşı) aşırı düşkünlük.

ğarâmet غرامت *A. a.* 1 borç ve diyet gibi ödenmesi gerekli şey, 2 (bir kimse) ödemesi gerekli şeyi ödeme.

ğurrân غران *F. s.* hışımla homurdanan (arslan): *şîr-i ğurrân*.

ğarâib غرائب *A. ç. a.* şaşılacak durumlar, şaşkınlık verici işler; *bk.* **ğarîbe** غريبه.

ğarb غرب *A. a.* güneşin battığı yön, batı.

ğ.-i şimâlî غرب شمالى *F. a.* kuzeybatı, kara yelin estiği yön.

ğ.-i cenûbî غرب جنوبى *F. a.* güneybatı, lodosun estiği yön.

ğurebâ', ğurebâ غرباء, غربا *A. ç. a.* yabancılar; yoksullar; *bk.* **ğarîb** غريب.

ğırbâl غربال *A. a.* (*T. k. dili:* **kalbur** قلبور) iri delikli tahıl eleği.

ğurbet غربت *A. a.* 1 (bir kimse) evinden barkından, yurdundan yuvasından ayrılıp başka yerde yaşama, 2 *mec.* (**diyâr-i ğurbet**'ten kısaltılmış olarak) evinden barkından uzak yer.

ğ.-zede غربتزده *F. s.* ve *a.* evinden yurdundan uzağa düşmüş.

ğarbî غربى *F. s.* 1 batıya ait (nesne), 2 batıdan esen (rüzgâr), 3 batıdaki, batıda olan, batıya bakan (nesne).

ğurer غرر *A. ç. a.* ay takvimine göre ayın ilk günün gecesindeki görünüşleri; *bk.* **ğurre** غره.

ğars غرس *A. a.* ağaç dikme.

ğaraz غرض *A. a.* 1 amaç, maksat, 2 kötü niyet, içte saklanan düşmanlık, kin. *el-ğaraz* "sözün kısası, elhasıl".

ğ.kâr غرضكار *F. s.* kötü niyetli, kinci (kimse).

ğarğara غرغره *A. a.* suyu/bir sıvıyı yutmadan boğaz bölgesinde çalkalama.

ğuref غرف *A. ç. a.* çardaklar; *aş. m. bk.*

ğurfe غرفه *A. a.* çardak.

ğark غرق *A. a.* suya batma. *s.* batmış, (bir şeyin) içinde kaybolmuş: *ğ.-ı deryâ* "denize batmış, denizde suya gömülüp kaybolmuş", *ğ.-ı nûr* "nura batmış, nura bürünmüş".

ğuremâ', ğuremâ غرماء, غرما *A. ç. a.* alacaklılar; *bk.* **ğârim** غارم.

ğurrende غرنده *F. s.* hışımla gürleyip haykıran (arslan).

[1]ğırre غره *A. s.* kendini beğenmiş, boş ve geçersiz şeyle kendini aldatmış (kimse).

[2]ğurre غره *A. a.* 1 atın alnındaki beyazlık, 2 ay takvimine göre her ayın ilk gününün gecesinde ayın gökteki görünüşü.

ğurûb غروب *A. a.* 1 (güneş) batma, 2 (bir nesne) görünmez olma.

ğurûr غرور *A. a.* kurum, şişinme, kendini satma, böbürlenme.

ğarîb غريب *A. s.* 1 yabancı, el, 2 kimsesiz, bakımsız, acınacak durumda olan (kimse), 3 yoksul, fakir, 4 tuhaf, olağan dışı, şaşkınlık verici.

غريبه ğarîbe *A. a.* tuhaf durum, şaşılacak iş.

غريزه ğarîze *A. a.* yaradılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

غريزى ğarîzî *F. s.* doğuştan olan, yaradılışla ilgili bulunan, tabiî.

غريق ğarîk *A. s.* batmış, (su/ışık içinde) gömülüp kaybolmuş, (suda) boğulmuş (kimse).

غريم ğarîm *A. a.* alacaklı (kimse).

غريو ğırîv *F. a.* dik ve keskin sesle bağırma, çığıltı.

غزاء ğazâ', غزا ğazâ *A. a.* savaş, cenk. – **etmek** (düşmanla) savaşmak.

غزات ğuzât *A. ç. a.* gaziler; *bk.* **غازى ğâzî**.

غزال ğazâl *A. a.* ceylân, ahu.

غزاله ğazâle *A. a.* dişi ceylân.

غزل ğazel *A. a.* ilk beyti kendi arasında kafiyeli (musarra') diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli (mukaffâ), en az beş, en çok on beş beyitlik bir nazım şekli.

غزوه ğazve *A. a.* savaş, cenk.

غسال ğassâl *A. a.* ölü yıkayan erkek.

غساله ğassâle *A. a.* ölü yıkayan kadın.

[1]غسل ğasl *A. a.* 1 -i yıkama, 2 ölü yıkama: *ğ.-i meyyit* "ölüyü yıkama".

[2]غسل ğusl *A. a.* boy abdesti, gerekli durumda İslâm'ın şartlarına göre bedeni temizleme.

غش ğış(ş) *A. a.* kötülük, iç bozukluğu, alaca: *bî-ğış* "saf, temiz, arı duru". Tek başına pek kullanılmaz, daha çok eş anlamlısı olan **غل ğıl(l)** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *ğıll ü ğış*.

غشاء ğışâ', غشا ğışâ *A. a.* 1 örtü, perde, 2 *tıp* zar.

غشاوت ğışâvet *A. a. yuk. m. bk.*

غشى ğaşy *A. a.* bayılma, kendinden geçme. – **etmek** (birini) bayıltmak. – **olmak** bayılmak. *s.* bayılmış, kendinden geçmiş.

غصب ğasb *A. a.* (birinin malını) zorla alma, (birinin malına) zorla el koyma.

غصص ğusas *A. ç. a.* tasalar, kaygılar; *aş. m. bk.*

غصه ğussa *A. a.* tasa, kaygı, sıkıntı, keder.

غضب ğazab *A. a.* 1 öfke, kızgınlık: *nigâh-i ğazab* "öfkeli bakış". – **etmek** -e kızmak, -e öfkelenmek. 2 -e darılma, dargınlık.

غضبان gazbân *A. s.* öfkeli, kızgın (kimse).

غضروف ğudrûf *A. a.* kıkırdak.

غضنفر ğazanfer *A. a.* arslan.

غضنفرانه ğ.âne *F. s.* ve *z.* arslanca, arslancasına.

غضوب ğazûb *A. s.* son derece kızgın, kükremiş (kimse/arslan vb. hayvan)

غطا ğıtâ *A. a.* örtü, perde.

غفار Ğaffâr *A. s.* kullarının günahlarını çok bağışlayıp esirgeyici, çok yarlığayıcı (Yüce Tanrı): *Ğaffârü'z-zünûb* "günahları bağışlayıcı (Yüce Tanrı)

غفران ğufrân *A. a.* yarlığama, (Yüce Tanrı) kulun günahlarını bağışlayarak esirgeme.

غفلت ğaflet *A. a.* 1 dalgınlık, aymazlık, çevresinde olan bitenden haberi olmama, 2 yanılma, yanlış yapma.

غفور Ğafûr *A. s.* kullarının günahlarını bağışlayıcı, çok yarlığayıcı olan (Yüce Tanrı).

ğafîr غفير *A. s.* her yanı kaplayıcı, her yana yayılıcı. Tek başına kullanılmaz, "çok büyük kalabalık" anlamındaki **cemm-i ğafîr** sözünde geçer.

ğıl(l) غل *A. a.* kötülük, alaca, iç kiri; krş. **ğış(ş).** غش

ğalâ', **ğalâ** غلا غلاء *A. a.* pahalılık, (mal ve eşya için) değer yüksekliği.

ğulât غلات *A. ç. a.* kaynayanlar, taşıp kabaranlar. Bazı mezheplerin aşırılarına denir.

ğulâz غلاظ *A. a.* 1 iri, büyük, kalın, yoğun, kaba, 2 önemli: *eymân-i ğulâz* "büyük yeminler".

ğılâf غلاف *A. a.* (*T. k. dili:* **kılıf**) kılıf, kın: *ğ.-i seyf* "kılıç kını".

ğulâm غلام *A. a.* 1 bıyığı çıkmamış genç, 2 köle, kul: *ğ.-i kemter* "en değersiz kul".

ğalebe غلبه *A. a.* (*T. k. dili:* **kalaba**)1 -i yenme, -e üstünlük sağlama, (savaşta/dövüşte/güç yarıştırmada) üstün gelme. **– çalmak** -e üstünlük sağlamak, 2 insan çokluğu, insan yığını, kalabalık.

ğalat غلط *A. a.* yanlış.

ğ.-gû غلط كو *F. s.* yalan yanlış konuşan (kimse).

ğ.-nüvîs غلط نويس *F. s.* yalan yanlış yazan (kimse).

ğaltân غلطان *F. s.* yuvarlanan, yuvarlanıcı (nesne): *gûy-i ğaltân* yuvarlanan top".

ğaltîde غلطيده *F. s.* yuvarlanmış (kimse/nesne): *ğ.-i hâk* "yere düşüp yuvarlanmış".

ğılzat غلظت *A. a.* 1 kalınlık, irilik, kabalık, yoğunluk, 2 *mec.* görgüsüzlük, nezaketsizlik, incelikten yoksunluk.

ğulğul, **ğulğule** غلغل غلغله *A. a.* çok sayıda kimsenin birlikte çıkardığı ses, gürültü, patırtı, uğultu, çağrışma.

ğılmân غلمان *A. ç. a.* bıyığı çıkmamış gençler; *bk.* **ğulâm.** غلام

ğalle غله *A. a.* tarım ürünü, tahıl.

ğulüv(v), ğulû غلو *A. a.* taşkınlık, haddi aşma.

ğaleyân غليان *A. a.* 1 kaynama, kabarma: *ğ.-i mâ* "suyun kaynaması", 2 ısıtılan su kaynama derecesini bularak fokurdamaya başlama, 3 *mec.* (öfke ile) dolma, coşma, köpürme: **ğ.-a gelmek** (öfke sebebiyle) coşmak, köpürmek.

ğalîz غليظ *A. s.* 1 kalın, yoğun, kaba (nesne): *bisât-ı ğalîz* "kaba döşek/minder". 2 yakışıksız, çirkin (söz): *kelâm-i ğalîz* "kaba söz", 3 çirkin, kötü, ağza alınmaz (söz).

ğam(m) غم *A. a.* sıkıntı, üzüntü, kaygı, tasa, keder, dert.

ğ.-dîde غمديده *F. s.* üzüntü verici bir durumla karşılaşmış, üzüntüye düşmüş, üzüntülü (kimse).

ğ.-zede غمزده *F. s.* üzüntüye kapılmış, üzüntülü, tasalı (kimse).

ğ.-güsâr غمكسار *F. s.* kaygı giderici (kimse/durum).

ğ.-nâk, غمناك **ğ.-gîn**, غمكين **ğ.-hâr** غمخوار *F. s.* tasalı, kaygılı, sıkıntılı (kimse).

ğammâz غماز *A. s.* 1 bir kimsenin kusurlarını, eksiklerini, yanlış ve kötü işlerini araştırıp başkalarına anlatan/söyleyen kimse, arkadan çekiştirici, kovcu, 2 casus, 3 fitneci,

ortalık karıştırıcı: *ğamze-i ğammâz* "fitneci gamze".

غمازه **ğammâze** *A. a.* göz kırparak, usulca çimdikleyerek şakalaşan genç kız.

غمد **ğımd** *A. a.* kın.

غمز **ğamz** *A. a.* (birini) arkasından çekiştirme, kovlama.

غمزه **ğamze** *A. a.* göz kırpma, göz kırparak işaret verme, 2 dilberce bir eda ile kirpik süzerek bakma: *ğ.-i fettân* "ortalık karıştırıcı bakış".

غموض **ğumûz** *A. a.* (söz) kapalı ve güç anlaşılır olma.

غموم **ğumûm** *A. ç. a.* gamlar; *bk.* غم **ğam(m).**

غنا **ğınâ** *A. a.* 1 zenginlik, dirlik genişliği, ihtiyaçsızlık, 2 usanç, 3 ezgi, ır, nağme.

غناج **ğannâc** *A. s.* çok nazlı, pek kırıtık, son derecede oynak (dilber).

غنائم **ğanâim** *A. ç. a.* düşmandan alınan mallar; *bk.* غنيمت **ğanîmet.**

غنج **ğunc** *A. a.* kırıtma.

غنج و دلال **ğunc ü delâl** *F. a.* kırıtma, oynama, kıpır kıpır kıpırdanma, naz ve işve.

غنجه **ğonce** *F. a.* yaprakları az açılmış/henüz açılmamış gül.

غنجه دهن **ğ.-dehen** *F. s.* gonca ağızlı (güzel).

غنجهٔ آب **ğ.-i âb** *F. a.* yağmur yağarken su üzerinde beliren kabarcık.

غنم **ğanem** *A. a.* koyun.

غنوده **ğunûde** *F. s.* uyumuş.

غنی **ğanî** *A. a.* 1 zengin, varlıklı, 2 (büyük harfle) hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her şeyin mutlak sahibi olan (Yüce Tanrı). (-i) **– eylemek** -i zengin yapmak, -i zengin duruma getirmek.

غنی دل **ğ.-dil** *F. s.* zengin gönüllü, gönlü zengin (kimse).

غنيمت **ğanîmet** *A. a.* 1 savaşta düşmandan alınan mal, 2 *mec.* kazanç. (-i) **– bilmek** -i kazanç saymak.

غواشی **ğavâşî** *A. ç. a.* sırma işlemeli at örtüleri; *bk.* غاشيه **ğâşiye.**

غواص **ğavvâs** *A. a.* dalgıç, 2 bulucu, bulup ortaya getirici: *nâdire-ğavvâs* "az bulunur şeyleri bulup ortaya getirici".

غوامض **ğavâmız** *A. ç. a.* anlaşılması güç şeyler/konular/maddeler; *bk.* غامض **ğâmız,** غامضه **ğâmıza.**

غوايت **ğavâyet** *A. a.* azgınlık, Hak yolundan çıkma.

غوث **ğavs** *A. a.* 1 yardım, 2 önder, ulu, baş, 3 *tas.* varlık mertebelerinden ikincisi olan ilk görünüş ve iniş âleminin bilgilerini, varlıklar bilgisi âlemi olan o âlemin sırlarını bilen zat, "kutup" mertebesinde bulunan en büyük veli.

غوث اعظم **ğ.-i a'zam** *F. a.* en büyük veli, kutup.

غور **ğavr** *A. a.* dip: *amîku'l-ğavr* "dibi derin (deniz, kuyu vb.)".

غوره **ğûre** *F. a.* koruk.

غوزه **ğûze** *A. a.* (*T. k. dili:* قوزه **koza**) *F. a.* içinde tohum/kurtçuk bulunan kap.

غوطه **ğûta** *F. a.* suya dalma.

غوطه خوار **ğ.-hor** *F. a.* suya dalan, dalgıç.

غوغا **ğavğâ** *A. a.* çekişme, çatışma, dalaş.

غوك **ğûk** *F. a.* kurbağa.

غيا **ğayyâ** *A. a.* cehennemde bulunan bir dere/kuyu. Edebiyatta derinlik ilgisiyle kullanılır.

غياب **ğıyâb** *A. a.* bulunmama, meydanda olmama; *zıddı:* حضور **huzur.** *ani'l-ğıyâb* "kendisi bulunmaksızın/bilmeksizin".

غياباً **ğ.en** *A. z.* 1 kendisi yokken, kendi ortada olmaksızın, 2 görüp tanımadan, adını başkasından duyarak.

غياث **ğıyâs** *A. a.* yardım isteyenin yardımına koşma, zorda kalıp "İmdat" diyene el uzatma.

غيب **ğayb** *A. a.* 1 bilinmezlik, 2 olmama, bulunmama; *zıddı:* حضور **huzûr**, 2 bilinmezler, bilinmeyen şeyler, görünmez ve bilinmez durumlar, gizli işler: *âlimü'l-ğayb ü hafâyâ* "bilinmezleri ve gizli şeyleri bilen", 3 görünmeyen, bilinmeyen, algılanamayan manevî âlem, ruhlar ve melekler âlemi, üst âlem.

[1]غيبت **ğaybet** *A. a.* 1 yok olma, ortada bulunmama, gizli ve saklı olma, 2 ortada bulunmama, meydanda olmama.

[2]غيبت **ğîbet** *A. a.* (*T. k. dili:* **ğıybet**) (birinin) arkasından konuşma, (birini) çekiştirme; (birinin) eksik, kusur ve yanlışlarını başkalarına anlatma, kovculuk etme: **– etmek** -i çekiştirmek.

غيبوبت **ğaybûbet** *A. a.* görünmez olma, göze görünmeme, meydanda olmama, bulunmama.

غير **ğayr** *A. a.* başka, özge. *s.* olmayan, -sız. Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/katkı alan yerinde kullanıldığında Türkçenin -den yoksun olma, yani: *yoksunluk* bildiren **-siz** ekine karşılık gelir: *ğ.-i kâbil* "yeteneksiz", *ğ.-i muntazam* "düzensiz".

غيرت **ğayret** *A. a.* 1 (adına, namusuna, değerli saydığı şeylere /konulara ilişen söz ve davranışlara karşı) tepki gösterme, 2 kıskanma, 3 özen göstererek, emek harcayarak, elinden geleni yaparak çalışma, çaba gösterme.

غيرتكش **ğ.-keş** *F. s.* 1 emek harcayan, çaba gösteren, çalışkan (kimse), 2 yardımsever, herkesin yardımına koşan (kimse), 3 yandaş, taraftar olan (kimse), 4 kıskanç (kimse).

غيظ **ğayz** *A. a.* şiddetli öfke, öfke kabarması, aşırı kızgınlık, hışım.

غين **ğayn** *A. a.* غ harfinin adı.

غيوب **ğuyûb** *A. ç. a.* bilinmeyenler, gizli bilgiler, sırlar; *bk.* غيب **ğayb**.

غيور **ğayûr** *A. s.* çalışkan.

ف f

ف Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi üçüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 80'dir.

فاء **fâ'** *A. a.* ف harfinin adı.

فآت **fiât** *A. ç. a.* küçük insan toplulukları; *bk.* فئه **fie**.

فاتح **fâtih** *A. s.* 1 açan, açıcı: *f.-i ebvâb* "kapıları açan", 2 ele geçiren, alan: *f.-i İstanbul* İstanbul'u alan", 3 (büyük harfle) **fâtih-i Kostantıniyye**'den kısaltılmış olarak: Sultan II. Mehmed.

فاتحه **fâtiha** *A. a.* 1 başlangıç: *f.-i kitâb* "kitabın başlangıcı", 2 Kur'ân'ın birinci suresi: *el-fâtiha* "Fatiha suresinin okunması için birinin uyarma ve hatırlatma amacıyla söylediği söz". – **denilmek** (bir konuda) son söz söylenmek, -e kesin karar verilmek.

فاتر **fâtir** *A. s.* gevşek, dağınık: *hâtır-i fâtir* "dağınık gönül".

فاجر **fâcir** *A. s.* kötü ve yasak iş işleyen, günahkâr (kimse): *mülhid-i fâcir* "günahkâr dinsiz".

فاجع **fâci'** *A. s.* üzüntü verici (durum).

فاجعه **fâcia** *A. a.* 1 üzüntü verici durum/olay; ansızın gelen, büyük zarara ve acıya yol açan yıkım, 2 *tiy.* dram.

فاحش **fâhış** *A. s.* 1 çirkin, kötü (söz, hâl, davranış vb.), 2 çok fazla, aşırı, ölçüsüz (fiyat, faiz vb.)

فاحشه **fâhişe** *A. a.* 1 büyük günah, 2 kötü yola düşmüş kadın, orospu.

فاخته **fâhte** *A. a.* 1 boynu halkalı güvercin, tahtalı güvercin, 2 üveyik kuşu.

فاخر **fâhir** *A. s.* 1 kendini öven, övünen (kimse), 2 güzel, süslü, gösterişli (nesne): *libâs-i fâhır* "güzel, süslü giysi", 3 değerli (nesne): *metâ'-ı fâhır* "değerli mal".

فارس[1] **fâris** *A. a.* 1 herhangi bir hayvana, özellikle at, eşek, katır gibi tek toynaklı bir hayvana binmiş kimse: *f.-i dırğâm* "arslana binmiş". 2 atlı, ata binmiş kimse, 3 arslan.

فارس[2] **fâris** *A. a.* 1 kumsal yer, 2 Acem ülkesi, özellikle İran'ın güneyi, Şiraz bölgesi

فارغ **fârığ** *A. s.* 1 boş, 2 artık bir iş yapmayan, işten güçten el çekmiş (kimse), 3 yapageldiği işi bırakmış, işlemekte olduğu işten vazgeçmiş (kimse), 4 dinç, rahat, huzurlu.

فارغ البال **fârığu'l-bâl** *A. s.* kalbi huzurlu, gönlü dinç (kimse).

فارق **fârık** *A. s.* 1 ayıran, ayırıcı, ayırt edici, iki şey arasındaki ayrılığı gören/anlayan (kimse): *f.-ı nîk ü bed*

"iyiyi kötüyü ayıran", 2 bir şeyin başka şeylerden/benzerlerinden ayrı olduğunun anlaşılmasını sağlayıcı (şey): *alâmet-i fârıka* "ayırıcı nişan/işaret".

فاره **fâre** *A. a.* küçük sıçan, ev sıçanı, fındık sıçanı.

فاروق **fârûk** *A.* doğruyu yanlıştan, gerçeği yalandan ayırma konusunda güçlü, yeterli ve yetenekli olan (kimse), 2 (büyük harfle) Hz. Ömer'in lakabı.

فاسخ **fâsıh** *A. s.* (bir ortaklığı, bir sözleşmeyi vb.'ni) bozan, geçer-liğini ortadan kaldıran (kimse).

فاسد **fâsid** *A. s.* 1 kötü, yanlış, bozuk (iş, eylem), 2 bozguncu, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).

فاسق **fâsık** *A. s.* dince yasak edilmiş, günah sayılan her türlü kötülüğü işleyen, Hak yolundan çıkmış, günahkâr (kimse).

فاش **fâş** *F. a.* 1 (gizli bir şey) herkesçe duyulma, açığa çıkma, 2 açıklanmış, duyulmuş, meydana çıkmış, yayılmış gizli şey. **– etmek** (gizli tutulması gereken bir haberi/bilgiyi/durumu) açıklamak, meydana çıkarmak, bilinir yapmak.

فاصل **fâsıl** *A. s.* (iki şeyin arasını) ayıran/ayırıcı: *hatt-ı fâsıl* "ayırıcı çizgi".

فاصله **fâsıla** *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) açıklık, uzaklık, boşluk, aralık, 2 (bir şeyi) ikiye ayıran şey, bölme, 3 (bir işin) bir süre için durması, kesinti: *bilâ-fâsıla* "kesintisiz", 4 *ed.* aruzda iki açık bir kapalı/üç açık bir kapalı heceden oluşan ölçü parçaları ve bu yapıdaki kelimeler.

فاضل **fâzıl** *A. s.* bilgi, erdem, iyilik, cömertlik vb. gibi iyi nitelikler bakımından üstün (kimse).

فاطر **Fâtır** *A. s.* Yaratıcı (Yüce Tanrı).

فاعل **fâil** *A. a.* 1 işleyen, kılan, yapan, gerçekleştiren (kimse), 2 *dilb.* eylemin gösterdiği kılışı gerçekleştiren kişi; cümlede bir ad/ad hükmünde bir kelime/kelime öbeği.

فاقه **fâka** *A. a.* yoksulluk. Daha çok eş anlamlısı olan **fakr** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *fakr ü fâka*.

فاکهه **fakihe** *A. a.* meyve, yemiş.

فال **fâl** *A. a.* bir işi, bir beklentisi, bir umudu olan kimsenin oyun kâğıdı, kahve telvesi, bakla, kitap gibi araçlarla olacağı/geleceği öğrenmek için yaptığı girişim, 2 bu yolda elde edilen sonuç. **– bakmak** çeşitli araçlarla olacağı /geleceği öğrenmeye çalışmak.

فام **fâm** *F. a.* renk. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılır: *gül-fâm* "gül renkli".

فانوس **fânûs** *A. a.* 1 mum vb. bir ışık kaynağının sönmemesi için üzerine geçirilen cam koruyucu, lamba camı, fener camı, 2 (dış etkilerden korumak/hava ile temasını kesmek için) bir şeyin üzerine konan cam kapak.

فانوس خیال **f.-i hayâl** *F. a.* içinde mum yanan, etrafı üzerinde şekiller bulunan bezden bir örtüyle kaplı, bez üzerindeki şekilleri yansıtan bir tür fener.

فانی **fânî** *A. s.* yok olucu, son bulucu (varlık).

فائده **fâide** *A. a.* (*T. k. dili:* **fayda**)1 (maddî ve manevî) kazanç. 2 yarar, assı. – **etmek** yaramak, yarar sağlamak, yararı dokunmak. 3 yararlı bir yazı/yazı parçası. Böyle yazıların başına başlık olarak konurdu. 4 yardım, hayır.

فائده مند **f.mend** *F. s.* kazançlı.

فائز **fâiz** *A. s.* amacına ulaşmış, isteğini elde etmiş (kimse)

فائض **fâız** *A. s.* taşan, taşkın. *a. T.* borç olarak verilen para için belli süreler için belirli bir miktarda alınan artı değer, nema.

فائق **fâık** *A. s.* (manevî bakımdan) üstün (kimse).

فبها **febihâ** *A.* diyecek bir şey yok, ne âlâ. Bir şart cümlesinden sonra gelir, sonuç cümlesinin yerini tutar.

فتاح **fettâh** *A. s.* bütün istek ve dilek kapılarını açan (Yüce Tanrı).

فتادكان **fütâdegân** *F. ç. a.* (bir hâle) düşmüş kimseler: *f.-i hicret* "gurbete düşmüş kimseler".

فتاده **fütâde** *F. s.* 1 düşmüş, düşkün, 2 (bir hâle) uğramış: *f.-i ışk u alâka* "aşka düşmüş, gönlünü kaptırmış kimse".

فتان **fettân** *A. a.* baştan çıkarıcı, ayartıcı (güzel/göz/gamze vb.): *çeşm-i fettân* "baştan çıkarıcı göz".

فتاوىٰ **fetâvâ** *A. ç. a.* fetvalar; *bk.* فتوى **fetvâ.**

فتح **feth** *A. a.* -i açma, 2 (savaş sonucunda) (kaleyi, şehri, ülkeyi) alma, ele geçirme, 3 -i işler/iş görülür duruma getirme, 4 *dilb.* Arapçada bir hece ünsüzünü a/e ile okuma.

فتحه **fetha** *A. a. dilb.* Arapçada bir hece ünsüzünü a/e ile seslendiren işaret, üstün.

فتراك **fitrâk** *F. a.* 1 (atta) terki, 2 terki kayışı; eyeri tutan, atın kuyruk altından geçirilen kayış.

فتق **fetk** *A. a.* -i yarma, -i yerinden söküp ayırma. Daha çok "bitiştirme" demek olan zıt anlamlısı ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *fetk u retk.*

فتن **fiten** *A. ç. a.* karışıklıklar, kavgalar, çekişmeler; *bk.* فتنه **fitne**.

فتنه **fitne** *A. a.* 1 (birini) azdırma, baştan çıkarma, 2 karışıklık, kavga, 3 dilberin karışıklık çıkmasına yol açan güzellik ve çekiciliği, 4 ara bozucu kimse.

فتنه آميز **f.-âmîz** *F. s.* ortalık karıştırıcı (kimse).

فتنه انكيز **f.-engîz** *F. s.* 1 karışıklık çıkarıcı (kimse), 2 karışıklık çıkmasına yol açan (davranış/duruş/durum).

فتنه جو **f.-cû** *F. s.* ortalığı karıştırmak için vesile arayan (kimse) .

فتوت **fütüvvet** *A. a.* 1 yiğitlik, delikanlılık, 2 eli açıklık, iyilikseverlik, yardımseverlik, 3 *tas.* (bir kimse) hem dünya, hem ahiret işlerinde kendi yararını öne çıkarmadan başkalarının yararını, düşünüp gözetme, halkın çıkarını kendi çıkarına üstün tutma, bu uğurda çalışıp çabalama.

[1]فتوح **fütûh** *A. a.* 1 üstünlük sağlama, üstün gelme, nusret, zafer, 2 *tas.* manevî dünyadan ulaşan aydınlığa ve sırlara kavuşma, aydınlanma:

rûh-ı pür-fütûh "manevî ışıkla aydınlanmış apaydın ruh".

فتوح[2] **fütûh** *A. ç. a.* fetihler; *bk.* فتح **feth.**

فتور **fütûr** *A. a.* 1 bezme, usanma, 2 bezginlik hâli, usanç: *bilâ-fütûr* bezmeden, usanmadan. – **getirmek** bezmek.

فتوىٰ **fetvâ** *A. a.* 1 bir mesele hakkında dinî hukuk esaslarına göre ilgili makamlarca cevap verme, 2 bu yolda verilen cevap.

فتىٰ **fetâ** *A. a.* yiğit.

فتيل **fetîl,** فتيله **fetîle** *A. a.* (*T. k. dili:* **fitil**) 1 büklüm, 2 kandillerde bir ucu yağ içinde bulunan, öteki ucu havayla temas edip yanan bükülmüş ince ip, 3 hamamda keselenirken vücuttan ayrılan ölü deri parçacıkları.

فجار **füccâr** *A. ç. a.* günahkârlar; *bk.* فاجر **fâcir.**

فجأة **füc'et** *A. a.* 1 ansızın, birdenbire çıkagelme, 2 hastalık sonucu olmayıp birdenbire gelen ölüm.

فجأةً **f.en** *A. z.* birdenbire, ansızın, beklenmedik bir şekilde ve anda.

فجر **fecr** *A. a.* güneşin doğuşundan önce doğu ufkunda beliren kızıllık, tan yeri ağartısı.

فجر كاذب **f.-i kâzib** *F. a.* güneş doğmazdan önce ufukta beliren ışın demeti.

فجر صادق **f.- sâdık** *F. a.* güneşin ufka iyice yaklaşması/ufukta görünmesiyle birlikte ortalığı kaplayan gerçek aydınlık.

فجره **fecere** *A. ç. a.* günahkârlar; *bk.* فاجر **fâcir.**

فجور **fücûr** *A. a.* Hak yolundan ayrılıp kötü yola düşme, kötülük ve günah işleme peşinde olma.

فجيع **fecî'** *A. s.* acıklı, üzüntü ve acı verici (durum, olay).

فجيعه **fecîa** *A. a.* acıklı durum/olay, büyük zarar ve acıya yol açan durum/olay, yıkım, belâ, musibet.

فحاش **fahhâş** *A. s.* sürekli çirkin ve edep dışı işler peşinde olan adam.

فحاوى **fehâvî** *A. ç. a.* kavramlar, kavrayışlar; *bk.* فحواء **fehvâ'.**

فحش **fuhş** *A. a.* 1 çirkin ve kötü işler yapma, tiksinti verici ve iğrenç davranışlarda bulunma, 2 toplum, töre ve dinin çirkin bulduğu ve yasak ettiği cinsî ilişkide bulunma, zina.

فحشاء **fahşâ',** فحشا **fahşâ** *A. a.* 1 çirkin, kötü; aklın, kamu vicdanının ve hukukun beğenmediği/ çirkin bulduğu/suç saydığı iş, eylem, 2 cinsî istekler, 3 zekât vermekten kaçınma, zekât verme konusunda cimrilik etme.

فحص **fahs** *A. a.* (bir şeyin) iç yüzünü araştırma.

فحم **fahm** *A. a.* kömür.

فحواء **fehvâ',** فحوا **fehvâ** *A. a.* bir nesneye/duruma/bir sonuca işaret eden bir sözün gösterdiği gerçeklik, anlam.

فحول **fühûl** *A. ç. a.* (kendi alanında) ileri gelenler, büyükler, ün kazanmış olanlar. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır: *fühûl-i ulemâ* "bilginler arasında ileri gelenler".

فحوىٰ **fehvâ** *A. a. bk.* فحواء **fehvâ'.**

فخار **fahhâr** *A. s.* çok övünen, kendini çok öven (kimse).

فخام **fihâm** *A. ç. a.* ulular, büyükler; *bk.* فخيم **fahîm.**

فخامت **fahâmet** *A. a.* ululuk; mevki, şan ve şerefçe yükseklik. Resmî

lakaplardandı; sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı prensler hakkında kullanılırdı.

فخذ **fahz** *A. a.* bacağın kalçadan dize kadar olan bölümü, uyluk.

فخر **fahr** *A. a.* 1 kendini övme, övünme, 2 başkasını övme. *s.* kendisiyle övünülen, … için övünme sebebi olan: *f.-i âlem* dünya için övünme sebebi olan (Hz. Peygamber), *fahrü'l-vüzerâ* "vezirler için övünme sebebi olan (vezir).

فخرى **fahrî** *A. s.* 1 bir karşılık almaksızın, yalnızca övünç duymak amacıyla görülen/yerine getirilen (iş, görev), 2 bu şekilde hizmet eden (kimse).

فخريه **fahriyye** *A. a. ed.* bir şairin kendini övmek için yazdığı şiir. Eski şairler çoğu kez kasidelerde de kendilerine övgü düzmüşlerdir.

فخور **fahûr** *A. s.* çok övünen, kendini çok öven (kimse).

فخيم **fahîm** *A. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek (kimse). Sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı şehzadeler için kullanılan bir nitelikti.

فخيمانه **f.âne** *F. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek olana yakışır biçimde.

فداء فدا **fedâ', fidâ' fidâ** *A. a.* 1 (birini) kurtarmak için verilen şey, kurtarma bedeli, fidye, 2 (bir şey uğruna) (değerli bir şeyden) vazgeçme, (değerli bir şeyi) -in uğruna verme. – **etmek/eylemek** (değerli bir şeyi) -in uğruna vermek.

فدائ **fedâî** *T. a.* kendi çıkarını ve canını bile esirgemeksizin görev/inandığı şey/yararlı bir iş uğrunda her fedakârlığı göze alan kimse, serdengeçti.

فديه **fidye** *A. a.* can kurtarma parası, (esirlikten) kurtulma bedeli: *fidye-i necât* "kurtulma fidyesi".

فذلكه **fezleke** *A. a.* (bağlama edatı olan ف **fe** ile uzak için gösterme sıfatı olan ذلك **zâlike**'den oluşmuş "ve şu" anlamında bir söz). 1 özet, sonuç, kısa anlatım. (Özet mahiyetinde bilgi içeren kitaplara ad olarak verilmiştir.) 2 (eskiden) soruşturma sonucunu bildiren yazı, 3 kovuşturma sonucunu bildiren yazı, zabıt.

فر[1] **fer** *F. a.* 1 ışık, 2 görme gücü, gözdeki canlılık, 3 gösteriş, süs, göz kamaştırıcılık, görkem. Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/tamlanan durumunda bulunduğunda *r* ikizlenir: *ferr-i saltanat* "egemenlik görkemi", *ger ü fer* güç ve görkem. Türkçedeki **kelli felli/kerli ferli** bu sözden gelmedir.

فر[2] **fer(r)** *A. a.* geri kaçma, geri çekilme: *kerr ü fer* (savaşta) saldırdıktan sonra geri çekilip yeniden saldırma.

فراخ **ferâh** *F. s.* 1 bol, geniş, açık. 2 görevini kötüye kullanan, yetki sınırını aşan (kimse), 3 parasını pulunu boş yere tüketen (kimse), müsrif.

فراخ آستين **f.-âstîn** *F. s.* bol yenli, yani: eli açık, cömert (kimse).

فراخ دست **f.-dest** *F. s.* eli açık, cömert (kimse).

فراخ رو **f.-rev** *F. s.* geniş adımlarla yürüyen, hızlı hızlı giden (kimse).

فراخ كام **f.-kâm** *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

فراخی **ferâhî** *F. a.* bolluk, zenginlik.

فرادیس **ferâdîs** *A. ç. a.* cennetler; *bk.* فردوس **firdevs.**

فرار **firâr** *A. a.* 1 (kurtulmak amacıyla) kaçma, savuşma, 2 *ask.* yerini bırakıp kaçma, görevi yerine getirmemek için gizlice savuşma.

فراری **firârî** *T. a.* kaçak, kaçkın.

[1]فراز **firâz** *F. a.* yokuş; *zıddı:* نشیب **nişîb.** 2 yükseklik. *s.* yüksek.

[2]فراز **-firâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yükselten, yukarı kaldıran/çeken: *ser-firâz* "başını yükseltmiş, başı yukarıda olan, yani: seçkin (kimse).

فراست **firâset** *A. a.* güçlü anlayış ve kavrayış, (durumdan ve duruştan) hemen anlam çıkarabilme.

[1]فراش **ferrâş** *A. a.* (*T. h. dili:* **faraş**) 1 (yatak, halı, kilim vb.'yi yayan, döşeyen hizmetçi, 3 Kâ'be'yi ve kutsal yerleri silip süpüren, bu gibi yerlerin temizliğini yapan ve buraları koruyan kimse.

[2]فراش **firâş** *F. a.* yatak, döşek: *esîr-i firâş* "yatak esiri, yani: yatalak hasta", *hem-firâş* "yatak arkadaşı, eş"

فراشت **ferâşet** *A. a.* 1 Kâ'be'de ve Hz. Peygamber'in türbesinde hizmet görme; buraların temizlik, bakım ve korunması gibi işleri yapma, 2 padişah buyrultusuyla verilen bir unvan. Kendisine bu unvan verilen kimseler padişah adına söz konusu kutsal yerlere her yıl birtakım vakıf gelirleri aktarır, buraların bakımı ve korunmasıyla ilgilenirlerdi.

فراعنه **ferâıne** *A. ç. a.* firavunlar; *bk.* فرعون **fir'avn.**

فراغ **ferâğ** *A. a.* 1 (işi) bırakma, (işten) çekilme, 2 dinlenme, istirahat: *künc-i ferâğ* "dinlenme köşesi", 3 rahatlık, sıkıntısızlık, kaygısızlık hâli: *f.-ı bâl* gönül rahatlığı. 4 -den vazgeçme, -i bitirme, -i sonlandırma: **– kaydı** yazma kitapların sonunda yer alan, yazan kimsenin kimliğini ve yazma işinin nerede ve hangi tarihte bittiğini bildiren kayıt.

فراغت **ferâğat** *A. a.* 1 rahat, dinçlik, dinlenme, 2 (işten) çekilme, vazgeçme, işsiz kalma, 3 -e ilgi duymama, -e karşı ilgisiz davranma.

فراق **firâk** *A. a.* ayrılık.

فراموش **ferâmûş** *F. a.* unutma. **– etmek/eylemek** -i unutmak.

فراهم **ferâhem** *F. a.* toplanma. *s.* 1 toplanmış, sıvanmış, 2 *mec.* hizmete hazırlanmış (kimse).

فراوان **firâvân** *F. s.* çok, bol; uzun: *ömr-i firâvân* "uzun ömür".

فرائد **ferâid** *A. ç. a.* tekler, eşi olmayanlar; *bk.* فرید **ferîde.**

فرائض **ferâız** *A. ç. a.* farz olan iş ve eylemler, Tanrı buyrukları; *bk.* فریضه **ferîza.**

فربه **ferbih** *F. s.* besili, semiz (hayvan).

فرتوت **fertût** *F. s.* 1 çok yaşlı, kocamış (insan), 2 bunamış, bunak (kimse).

فرتوتی **fertûtî** *F. a.* 1 ihtiyarlık, 2 bunaklık.

[1]فرج **ferc** *A. a.* kadının ud yeri.

[2]فرج **ferec** *A. a.* sıkıntıdan, üzüntüden uzak olma, ferahlık.

فرجام **fercâm** *F. a.* 1 son. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *bed-fercâm*

"sonu kötü, kötü sonlu", *bî-fercâm* "sonsuz", *nâ-fercâm* "sonu belirsiz, sonu iyi olmayan", 2 yarar, assı.

فرجامكاه **f.gâh** *F. a.* kabir, mezar.

فرجه **fürce** *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) açıklık, yarık, 2 boşluk, gedik, 3 *mec.* giriş yeri, ağız, 3 *mec.* iç açıklığı, ferahlık.

[1]فرح **ferah** *A. a.* sevinç, bir şeye sevinmekle/bir şeyden tat almakla içte duyulan açılma, iç açıklığı, neşe. **– bulmak** içi açılmak, neşelenmek, sevinç duymak.

فرح آور **f.-âver** *F. s.* sevindirici, neşe verici, iç açıcı (yer/haber vb.).

فرح بخش **f.-bahş** *F. s.* insanın içini açıcı, sevinç verici, neşelendirici (yer, haber vb.).

فرح افزا **f.-efzâ**, فرح فزا **f.-fezâ** *F. s.* sevince boğucu, sevinç arttırıcı (haber vb.).

فرح افشان **f.-efşân**, فرح فشان **f.-feşân** *F. s.* sevinç ve neşe saçıcı (yer/durum/haber vb.).

فرحناك **f.nâk** *F. a.* 1 sevinçli, şen, neşeli (kimse), 2 Türk musikisinde bir makam adı.

[2]فرح **ferih** *A. a.* sevinçli (kimse). Tek başına kullanılmaz, "övünen" anlamındaki فخور **fahûr** ile birlikte bir bağlam öbeği içinde görülür: *ferih ü fahûr.*

فرحان **ferhân** *A. a. yuk. m. bk.*

فرحت **ferhat** *A. a.* sevinç.

فرخ **ferruh** *F. s.* uğurlu (kimse).

فرخ زاد **f.-zâd** 1 mutlu, şen (kimse), 2 başarılı, bahtı açık (kimse).

فرخال **ferhâl** *F. a.* kıvırcık ve dolaşık olmayan uzun düz saç.

فرخنده **ferhunde** *F. s.* uğurlu: *f.-pây* "ayağı uğurlu", *f.-rây* görüşü "isabetli", *f.-tâli'* "bahtı uğurlu", *f.-fâl* "falı uğurlu".

فرد **ferd** *A. a.* 1 bir topluluk içindeki her tek, 2 insanoğullarından her biri, kişi, kimse: *f.-i âferîde* "yaratılmış kimse", 3 *ed.* tek beyit, 4 birden ona kadar olan sayıların her biri: *ferdü'l-ferd* "tam olarak ikiye bölünemeyen sayı". *s.* 1 bir, tek, biricik, 2 eşi olmayan, eşsiz.

فردا **ferdâ** *F. a.* 1 yarın, içinde bulunulan günün ertesi, ertesi gün, 2 kıyamet.

فردانيت **ferdâniyyet** *A. a.* birlik, teklik. Yüce Tanrı'ya özgü sıfatlardandır.

فردوس **firdevs** *A. a.* 1 cennet, 2 (büyük harfle) sekiz cennetten birinin adı, 3 içinde ağaçlar, çiçekler ve akar sular bulunan bahçe.

فرديت **ferdiyyet** *T. a.* birlik, bir ve tek oluş özellik ve niteliği.

فرز **ferz** *F. a.* satranç taşlarından biri, vezir.

فرزانه **ferzâne** *F. s.* bilgili, bilge (kişi).

فرزند **ferzend** *F. a.* oğul.

فرس **feres** *A. a.* at.

فرسا **-fersâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıpratıcı, aşındırıcı, tüketici: *tâkat-fersâ* "güç tüketici", *tahammül-fersâ* "dayanma gücünü tüketici, dayanılmaz".

فرستادكان **firistâdegân** *F. ç. a.* peygamberler.

فرستاده **firistâde** *F. s.* 1 gönderilmiş (kimse/nesne), 2 Hz. Peygamber.

فرسخ **fersah** *A. a.* yaklaşık beş kilometrelik bir uzaklık ölçüsü: – *fersah* "çok, çok çok".

فرسنك **ferseng** *F. a. yuk. m. bk.*

فرسوده **fersûde** *F. s.* aşınmış, yıpranmış, eskimiş (nesne).

فرش **ferş** *A. a.* 1 (döşek, halı, kilim, hasır vb.'yi) döşeme, serme, yayma, 2 (bir yeri) çakıl, taş, mermer vb. ile kaplama, 3 döşenen şey, döşeme, döşek, halı vb. 4 yeryüzü: *arş ü ferş.*

فرشتكان **firiştegân** *F. ç. a.* melekler.

فرشته **firişte** *F. a.* (*T. k. dili*: **ferişte**) melek: *f.-haslet* melek huylu (kimse).

فرصت **fursat** *A. a.* (*T. k. dili:* **fırsat**; *h. dili:* **fırsant**) (bir şeyi yapmak/ bir işi gerçekleştirmek için) uygun durum ve zaman.

فرصتجو **f.-cû** *F. s.* fırsat arayan, frsatını kollayan (kimse).

فرصتياب **f.-yâb** *F. s.* fırsat bulan, eline fırsat geçen (kimse).

فرض **farz** *A. a.* 1 namaz ve oruç gibi, yerine getirilmesi her müslüman için gerekli, tutulmaması günah olan Tanrı buyrukları, 2 gerekli iş, 3 tutma, var sayma: **– etmek** tutmak, var saymak: *bi'l-farz* örnek olarak, -i göz önünde bulundurarak.

فرض عين **f.-ı ayn** *F. a.* yerine getirilmesi tek tek her müslüman için gerekli olan buyruklar,

فرض كفايه **f.-ı kifâye** F. *a.* yerine getirilmesi bütün müslümanlar için gerekli olmayıp bazılarının yerine getirmesiyle diğerlerinden gerekliği düşen buyruklar.

فرضا **farzâ** *A. z.* (*T. k. dili:* **farazâ**) tutalım ki, farz edelim ki.

فرضى **farazî** *A. s.* var sayıma dayanan, olmuş ve gerçek olmayıp, oluş ve gerçekliği var sayılan, hayal edilen (şey).

فرضيات **farzıyyât** *A. ç. a.* aslı ve gerçekliği bilinmeyip/belli olmayıp oluşu var sayıma, tahmine dayanan şeyler.

فرضية **farzıyyet,** فرضيه **farzıyye** *A. a.* var sayılan, varlığı/oluşu tahmine dayanan, hayal edilen şey.

فرط **fart** *A. a.* aşırılık, ölçüyü aşıp geçme, taşkınlık. Bu kelime de, حسن **hüsn** ve سوء **sû'** gibi, başında belirtilen/tamlanan olarak yer aldığı Farsça kurallı ad takımları Türkçe kurallı bir yapıya dönüştürüldüğünde, vasıflayan anlamlı bir kelime olarak adın önünde sıfat gibi kullanılır: *f.-ı zekâ* "aşırı zekâ", *f.-ı muhabbet* "aşırı sevgi" gibi.

فرع **fer'** *A. a.* 1 dal: *asl u fer'* kök ve dal", 2 bir ana noktadan/bir ana hattan ayrılan kolların her biri, 3 ikinci derecede önemi olan şey, ayırtı, ayrıntı.

فرعون **fir'avn** *A. a.* 1 eski Mısır hükümdarlarının unvanı, 2 Hz. Musa zamanındaki Mısır firavunu.

فرعى **fer'î** *A. s.* ana ve asıl olanla ilgili bulunmayıp dal ve kol durumunda olanla ilgili olan.

فرفار **ferfâr** *A. a.* (*T. k. dili:* فارفاره **farfara**) geveze, çok konuşan, ağırbaşlı olmayan, ciddiyetsiz kimse.

فرفره **ferfere** *A. a.* hafiflik, ciddiyetsizlik, güvenilmezlik.

فرق **firak** *A. ç. a.* fırkalar, bir ordunun birlikleri; *bk.* فرقه **fırka**.

[1]فرق **fark** *A. a.* 1 başkalık, iki şeyi birbirine göre başka yapan ayırıcı yön/yan: *Farkı vardır vakâr ile kibrin.* 2 ayırma, seçme. **– etmek** (bir şeyi) kendisi olarak tanımak.

²فرق **fark** *A. a.* (insan başında) tepe.

فرقان **Furkân** *A. a.* Kur'ân'ın başka bir adı. Doğru ile yanlışın, helâl ile haramın arasını ayırdığı için bu adla adlandırılmıştır.

فرقت **fırkat** *A. a.* ayrılık.

فرقد **farkad** *A. a.* kuzey kutpuna yakın iki yıldızın adı; ikisine birden **farkadân** denir.

فرقدان **farkadân** *A. ç. a. yuk. m. bk.*

فرقه **fırka** *A. a.* 1 insan topluluğu, bir bölük insan, takım, küme, yığın, 2 *ask.* (eskiden) ferîk rütbesindeki bir komutanın komuta ettiği büyük birlik, tümen.

فرما **-fermâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) buyurucu: *hükm-fermâ* "hükm eden, buyruk verip yöneten, egemen", *fermân-fermâ* "buyruk veren, buyruğuyla egemen olan".

فرمان **fermân** *F. a.* 1 buyruk, emir, 2 tuğralı hükümdar buyruğu, buyrultu, yarlık.

فرمانبر **f.-ber** *F. s.* buyruk tutan, verilen buyruğu yerine getiren (kimse/uyruk).

فرمانبردار **f.-ber-dâr** *F. s. yuk. m. bk.*

فرمانده **f.-dih** *F. s.* buyruk verici.

فرمانروا **f.-revâ** *F. s.* buyruğu tutulan, buyruğu yerine getirilen, egemenliği geçerli.

فرمانفرما **f.-fermâ** *F. s.* buyruk buyuran, sözü ve hükmü geçer, egemen.

فرمایش **fermâyiş** *F. a.* ısmarlama.

فرموده **fermûde** *F. s.* buyurulmuş olan.

فرهنك **ferheng** *F. a.* 1 edep, 2 bilgi; beceri, 3 akıl, 4 oturaklılık, 5 Fars dili sözlüğü.

فرو **fürû** *F. a.* aşağı, 2 az, 3 alçak, düşük. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *f.-mânde* "yorulmuş, yorgunluktan kesilip kalmış (kimse)", *f.-mâye* "aslı düşük, mayası bozuk, soysuz (kimse)", *f.-nihâde* "-den düşülmüş, -den çıkarılmış", *ser-fürû* "başı aşağıda, yani: boyun eğmiş (kimse)". **– etmek** boyun eğmek. **– olmak** -den düşürülmek.

فروخت **fürûht** *F. a.* satma; *zıddı:* خرید **harîd**: *harîd ü fürûht* "alma satma, alım satım".

فروردین **ferverdîn** *F. a.* Celâlî takviminin ilk ayı, Mart.

فروز **-fürûz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ışıklandırıcı, aydınlatıcı, parlatıcı: *cihân-fürûz* "dünyayı aydınlatıcı", *encümen-fürûz* "topluluğa ışık saçıcı", *hâtır-fürûz, dil-fürûz* "gönlü aydınlatıcı, yani: şenlendirici, sevindirici"

فروزان **fürûzân** *F. s.* ışık saçan, parlayan: *şem'-i fürûzân* "ışık saçan, çevresini aydınlatan mum"

فروزنده **fürûzende** *F. s.* 1 yanan, çevreye aydınlık saçan, 2 yakıcı.

فروسیت **fürûsiyyet** *A. a.* binicilik, ata binme/at sürme konusunda usta ve yetenekli olma niteliği.

فروش **-fürûş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 satan, satıcı: *nân-fürûş* "ekmek yapan ve satan kimse, ekmekçi", *hod-fürûş* kendini satan, yani: benlik sahibi, kibirli, gururlu kimse", *ma'lûmât-fürûş* "bilgili görünmek isteyen, bilgiçlik taslayan kimse.

فروع **furû'** *A. ç. a.* dallar; *bk.* فرع **fer'**.

فروغ **furûğ** *A.* ışık: *f.-ı âfitâb* "güneş/güneşin ışığı".

فروق **furûk** *A. ç. a.* başkalıklar, ayrılıklar; *bk.* فرق **fark**.

فروه **ferve** *F. a.* kürk.

فرياد **feryâd** *F. a.* 1 yüksek sesle seslenme, haykırma, çığlık atma, 2 yardım istemek amacıyla "İm-dat, yetişin" diye bağırma, 3 yardım çağrısı.

فريب **-firîb** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) aldatıcı, aldatan. *ebleh-firîb* "ahmak aldatan/aldatıcı (kimse)", *dil-firîb* "gönül aldatıcı (güzel)", *nazar-firîb, nigeh-firîb* "göz aldatıcı, yani: bakışları üzerine çekici (güzel)".

فريد **ferîd** *A. s.* tek, eşsiz, eşi ve benzeri olmayan (nesne/kimse): *ıkd-i ferîd* "tek inciden oluşmuş gerdanlık", *ferîdü'l-asr* "zamanın biriciği, zamanında eşi bulunmayan kimse".

فريضه **ferîza** *A. a.* 1 farz olan Tanrı buyruğu, 2 gerekli olan şey, 3 borç, görev.

فريفته **firîfte** *F. s.* aldatılmış; aldanmış.

فريفته دل **f.-dil** *F. s.* gönlü aldatılmış, gönlü alınmış/ele geçirilmiş, yani: âşık edilmiş (kimse)

فريق **ferîk** *A. a.* 1 oldukça büyük bir bölük oluşturan insan topluluğu, 2 *T.* tümen komutanı.

فريك **ferîk** *A. a.* olgunlaşmış, kuruyup kabuğu soyulur duruma gelmiş buğday tanesi.

فزا-ى **-fezâ/-fezây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) arttırıcı, çoğaltıcı: *hayret-fezâ* "şaşkınlık arttırıcı".

فزود **-füzûd** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) arttıran, arttırıcı: *muhabbet-füzûd* "sevgi arttırıcı".

فزون **füzûn** *F. s.* çok, fazla, artık.

فزونتر **f.-ter** *F. s.* daha/pek çok.

فساد **fesâd** *A. a.* 1 çürüme, bozulma, 2 karışıklık, 3 geçersizlik, 4 kötülük; *zıddı:* صلاح salâh.

فسان **fesân** *F. a.* 1 bileği: *seng-i fesân* "bileği taşı", 2 masal, asılsız hikâye.

فسانه **fesâne** *F. a.* asılsız hikâye, masal.

فستان **fistân** *F. a.* kadınlara özgü bir tür giysi.

فستق **fustuk** *A. a.* (*T. k. dili:* **fıstık**) *Antep, çam, yer* gibi kelimelerle türleri belirtilen yemiş.

فستقى **fustukî** *F. s.* sarımtırak açık yeşil renkte olan (nesne)

فسحت **fushat** *A. a.* genişlik, açıklık.

فسحتسرا-ى **f.-serâ, f.-serây** *F. a.* büyük, geniş ve açık alan: *f.-i âsmân* "göğün uçsuz bucaksız genişliği".

فسحتكده **f.gede** *F. a.* engin, uçsuz bucaksız alan: *f.-i sipihr* "göğün uçsuz bucaksız alanı"

فسخ **fesh** *A. a.* -in geçerliğini kaldırma, -i hükümsüz bırakma, -i bozma.

فسده **fesede** *A. ç. a.* bozguncular, ortalık karıştırıcılar; *bk.* فاسد **fâsid**.

فسرده **füsürde** *F. s.* donmuş (su, sıvı)

فسق **fısk** *A. a.* 1 kötülük, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tanımama, günah işleme.

فسقه **feseka** *A. ç. a.* yasak ve çirkin işleri işleyenler; *bk.* فاسق **fâsık**.

فسوس **füsûs** *F. ünl.* vah, vah vah, yazık.

فسون **füsûn** *F. a.* büyü.

فسيح **fesîh** *A. s.* geniş, açık (yer).

فشافش **feşâfeş** *F. a.* 1 atılan okun giderken çıkardığı ses, 2 şıpırtı, hışırtı.

فشان **-feşân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, saçan: *âteş-feşân* "ateş saçan", *reşha-feşân* "su damlası saçan/damlalar hâlinde su saçan".

فص **fas(s)** *A. a.* yüzük taşı.

فصاحت **fesâhat** *A. a.* 1 bir sözü meydana getiren kelimelerde ses, anlam ve ezgi bakımından kusur bulunmama, (söz) pürüzsüz, akıcı, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır olma, 2 sözde bulunan söz konusu nitelik ve özellikler, 3 söz söyleyenin bu nitelik ve özellikte söz söyleyebilme yatkınlığı.

فصاحت پرداز **f.-perdâz** *F. s.* pürüzsüz, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).

فصاد **fassâd** *A. a.* kan alan kimse, hacamatçı.

فصاد **fisâd** *A. a.* (damardan) kan alma.

فصال **fassâl** *A. a.* eksik ve kusurlarını diline dolayıp onu bunu çekiştiren, kötüleyen kimse.

فصحاء **fusahâ'**, فصحا **fusahâ** *A. ç. a.* doğru, düzgün, pürüzsüz, ezgili söz söyleyenler; *bk.* فصيح **fasîh**.

فصد **fasd** *A. a.* kan alma.

فصل **fasl** *A. a.* 1 -i -den ayırma; *zıddı:* وصل **vasl**, 2 doğru ile yanlışın arasını ayırıp karara varma: **– etmek** (bir dava konusunda) karara varmak. 3 mevsim, 4 bir kitabın ana bölümleri içindeki küçük bölümler, alt bölümler, 5 *mus.* aynı makamda bestelenmiş peşrev, şarkı, saz semaisi gibi parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi, 6 *T.* (bir kimseyi) çekiştirme, 7 *dilb.* bağlam öbeklerinin bağlamsız olması.

فصل الخطاب **faslü'l-hitâb** *A. a.* kitabın önsözü ile konunun işleneceği asıl metin arasındaki **emmâ ba'd** sözü.

فصوص **fusûs** *A. ç. a.* yüzük taşları; *bk.* فص **fas(s)**.

فصول **fusûl** *A. ç. a.* kısımlar, bölükler; *bk.* فصل **fasl**.

فصيح **fasîh** *A. s.* 1 bir dili doğru, düzgün, kurallarına uygun, açık ve anlaşılır biçimde konuşan /kullanan (kimse), 2 doğru, pürüzsüz, dilin kurallarına uygun, derli toplu, gereksiz yere uzatılmayan, açık, anlaşılır (söz).

فضاء **fezâ'**, فضا **fezâ** *A.* a. 1 uzay, 2 geniş yer, 3 göz alabildiğine uzanan düzlük/ova/kır.

فضا نورد **f.-neverd** uçsuz bucaksız ovada yol alan.

فضاحت **fezâhat** *A. a.* rezillik, çirkinlik, pislik, yüz kızartıcı durum, leke.

فضائل **fezâil, fezâyil** *A. ç. a.* erdemler; *bk.* فضيلت **fazîlet**.

فضل **fazl** *A. a.* 1 üstünlük, erdemlilik; *zıddı:* نقص **naks**. 2 iyilik, cömertlik.

فضلاء **fuzalâ'**, فضلا **fuzalâ** *A. ç. a.* erdemli kimseler; *bk.* فاضل **fâzıl**.

فضلات **fazalât** *A. ç. a.* artılar, artıklar, artanlar; *bk.* فضله **fazla**.

فضله **fazla** *A. a.* 1 -den artık, -den daha çok; 2 (miktarca) artan, kalan, 3 gereksiz şey. *z.* 1 çok, 2 gereksiz yere.

فضه **fızza** *A. a.* gümüş.

فضول **fuzûl** *A. a.* 1 aşırılık, 2 -e karışma, -e sataşma. *s.* her işe karışan, herşeye burnunu sokan, can sıkıcı (kimse), 3 terbiyesiz, küstah, mü-

nasebetsiz (kimse): *bü'l-fuzûl* "çok konuşan, ona buna sataşan, haddini bilmez, can sıkıcı (kimse)", 4 (*T. k. dili:* **fodol**, **fodul**) kendini beğenmiş, kurumlu, dik başlı, büyüklük taslayan (kimse)

فضولی **fuzûlî** *F. s.* boş konuşan, herkesin işine karışan, üzerine düşmeyen/kendisini ilgilendirmeyen işlere burnunu sokan, ukalâ (kimse). *z.* boşuna, yersiz olarak, üzerine düşmediği, haddi ve hakkı olmadığı hâlde.

فضیح **fazîh** *A. s.* rezil, alçak (kimse).

فضیحه **fazîha** *A. a.* rezillik ve alçaklığa düşürücü durum/konu/iş ve eylem.

فضیلت **fazîlet** *A. a.* yaradılıştan gelen/sonradan kazanılan üstünlükler, değerlilikler, erdemlilik.

فطام **fıtâm** *A. a.* (süt çocuğunu) sütten kesme.

فطانت **fetânet** *A. a.* zihin açıklığı, zihnin anlama ve kavrama konusundaki yeterliği.

فطر **fıtr** *A. a.* (*T. k. dili:* **fıtır**) oruç açma/bozma: *îd-i fıtr* Ramazan bayramı.

فطرت **fıtret** *A. a.* 1 yaradılış, 2 yaradılış özellikleri, huy, cibillet, tabiat.

فطره **fıtre** *T. a.* Ramazan'da yoksullara/geçim darlığı içinde bulunanlara verilen sadaka.

فطنت **fıtnet** *A. a.* uyanıklık, anlayış ve kavrayış yeteneği, zihin açıklığı.

فطور **fatûr** *A. a.* oruç açacak nesne.

فطیر **fatîr** *A. a.* 1 olmamış, olgunlaşmamış, kıvamını bulmamış nesne, 2 henüz mayalanmamış hamur.

فطین **fatîn** *A. s.* çabuk anlayıp kavrayan, zihin gücü yüksek (kimse).

فظاظت **fezâzat** *A. a.* 1 kabalık, kırıcılık, sertlik, 2 kötü sözlülük.

فعال **fa"âl** *A. s.* 1 çok çalışan, çalışkan (kimse), 2 girişken, atılgan (kimse).

فعال **fiâl** *A. ç. a.* işler; *bk.* فعل **fi'l**: *bed-fiâl* "işi gücü kötülük etmek olan, kötü işli (kimse)".

فعل **fi'l** *A. a.* (*T. k. dili:* **fiil**)1 iş, 2 eylem, 3 *dilb.* bir kılış ve oluş/yapma ve olma bildiren kelime.

فعلاً **f.en** *A. z.* yaparak, sözle değil iş olarak.

فعلی **fi'lî** *A. s.* 1 sözde kalmayıp yapılan, iş olarak gerçekleştirilen, 2 gerçek olan, tutmaca ve saymaca olmayan, 3 *dilb.* fiille ilgili, fiile özgü.

فعلیات **fi'liyyât** *A. ç. a.* yapılan işler, gerçekleştirilen eylemler, sözde ve düşüncede kalmayıp uygulama olarak görülen iş ve davranışlar.

فغان **fiğân** *F. a.* acı çekerek/çekilen acıdan ötürü bağırma, feryat.

فغفور **fağfûr** *A. a.* 1 Çin hükümdarlarının unvanı, 2 porselen kap: *kâse-i fağfûr* "porselen kâse"

فغفوری **fağfûrî** *F. s.* 1 Çin işi, 2 Çin porseleni, Çin işi porselen kap.

فقار **fekâr** *A. a.* (*T. k. dili:* **fikâr**) omurga kemikleri: *zü'l-fekâr* (*T. k. dili: zülfikar*) üzerinde omurga kemiklerine benzer menevişleri olan ünlü kılıç. Bedir savaşında ele geçirilmiş ve Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye verilmiştir.

فقاری **fekârî** *A. s.* omurga kemikleriyle ilgili: *amûd-i fekârî* "ensenin üst başından kuyruk sokumuna kadar uzanan, omurga kemiklerinin bağlı olduğu eklemli kemik yapısı, bel kemiği".

فقاهت **fekâhet** *A. a.* fıkıh konusunda sağlam ve derin bilgi sahibi olma:

fekâhetlü (eskiden) müftüler için kullanılan unvan.

فقدان **fıkdân** *A. a.* olmama, bulunmama; yokluk, eksiklik hâli.

فقر **fakr** *A. a.* yoksulluk, züğürtlük.

فقراء **fukarâ', fukarâ** *A. ç. a.* yoksullar; *bk.* فقير **fakîr.**

فقرات **fıkarât** *A. ç. a.* fıkralar; *bk.* فقره **fıkra.**

فقره **fıkra** *A. a.* 1 hikâye, masal, 2 kısa, özlü, güldürücü/ders verici anlatım türü. 3 (maddeler hâlinde numaralandırılmış yazılarda/kanun metinlerinde/kitaplarda) her madde içinde satır başlarıyla ayrılmış bölüklerden her biri.

فقط **fekat** *A. z.* ancak, lâkin, ne var ki. *bağl.* yalnız, ancak, ama, şu kadar var ki.

فقه **fıkh** *A. a.* (*T. k. dili:* **fıkıh**) Müslümanların din ve dünya ile ilgili iş, eylem ve davranışlarını düzenleyen hükümlerle ilgili bilim dalı.

فقها **fukahâ',** فقها **fukahâ** *A. ç. a.* fakihler; *bk.* فقيه **fakîh.**

فقير **fakîr** *A. s.* yoksul, züğürt.

فقيه **fakîh** *A. a.* fıkıh bilgini.

فك **fek(k)** *A. a.* 1 -i koparma, -i yerinden ayırma, 2 (birini, bir rehini, bir esiri) kurtarma, 3 çene.

فكار **figâr** *F. s.* 1 yaralı (nesne), 2 örselenmiş, zedelenmiş (nesne), 3 *mec.* incinmiş, kırılmış (gönül): *dil-figâr* "incinmiş gönül".

فكاهه **fükâhe** *A. a.* şaka, takılma, ilişme, mizah.

فكر **fikr** (*T. k. dili*: **fikir**) فكرت **fikret** *A. a.* 1 düşünme, 2 düşünme gücü, 3 düşünce.

[1]فكن **figen, fiken** *F. s.* atıcı, fırlatıcı; yere serici.

[2]فكن **figen,** فكنده **figende** *F. s.* 1 atılmış, 2 yere serilmiş.

[1]فلاح **felâh** *A.* a kurtuluş, kurtulma, esenliğe kavuşma. – **bulmak** kurtulmak, esenliğe kavuşmak.

[2]فلاح **fellâh** *A. a.* çiftçi, çiftçilikle uğraşan kimse, köylü.

فلاحت **felâhat** *A. a.* çiftçilik.

فلاخن **felâhan** *A. a.* taş atmaya yarayan bilinen alet, sapan.

فلاسفه **felâsife** *A. ç. a.* filozoflar; *bk.* فيلسوف **feylesûf.**

فلاطون **Felâtûn** *A. a.* ünlü filozof Eflâtun.

فلاكت **felâket** *T. a.* büyük zarar ve acıya yol açan durum, yıkım, âfet, musibet.

فلان **fülân** *A. a.* (*T. k. dili:* **falan**) 1 adı söylenmek/anılmak istenmeyen biri, 2 sayılan birkaç nesne adından sonra *ve saire/ve benzerleri (vs.)* yerinde kullanılır. *s.* hatırlanmayan, söylenmesi/tekrarlanması gerekli görülmeyen durumlarda "bilmem hangi/söz konusu olan, sözü edilen" anlamlarında olmak üzere sıfat takımlarında vasıflayıcı olarak kullanılır.

فلج **felc** *A. a.* inme, nüzül.

فلذلك **felizâlike** *A. bağl.* ("ve" anlamındaki ف **fe**, "için" anlamındaki ل **li** ve "şu" anlamındaki ذلك **zâlike**'den oluşmuş bir birleşik yapı) o halde, buna göre, artık, şimdi.

فلز **filiz(z)** *A. a.* her tür madenin ocaktan çıkarılan işlenmemişi, cevher.

فلس **füls** *A. a.* bakır para: *füls-i ahmer* 1 "kırmızı füls, yani: bakır para", 2 çok küçük, pek değersiz tutar.

فلسفه **felsefe** *A. a.* 1 varlık ve var oluş ile varlıkların neliği, nasıllığı, işleyişi, ilkeleri üzerine düşünce ve araştırmalar, 2 bu türlü görüş ve düşünceleri konu edinen araştırma alanı, 3 fizik, biyoloji, matematik, teoloji, ahlâk, psikoloji, mantık vb. bilim dallarının tümü, 4 teoloji ile mantık, psikoloji ve ahlâk gibi doğrudan düşünceyle ilgili, uygulamalı olmayan bilim dallarını içine alan araştırma ve inceleme alanı.

فلفل **fülfül** *A. a.* kara biber.

فلق **felak** *A. a.* 1 sabah aydınlığı, 2 tomruk.

[1]فلك **felek** *A. a.* 1 gök, 2 gök tabakası, 3 (gök cisimleri için) yörünge.

فلك الافلاك **felekü'l-eflâk** *A. a.* en yüksek gök tabakası. Eskilere göre sekiz katlı göğün üstünde, onları sarıp kuşatan en üst tabaka, 3 zaman, 4 dünya, 5 ecel, 6 olan bitenin, karşılaşılan iyi kötü olayların kaynağı.

[2]فلك **fülk** *A. a.* gemi.

فلكه **fülke** *A. a.* ağırlaştırmak ve iğrilen ipin yığılıp toplanmasını sağlamak için iğin alt ucuna yakın yere geçirilen ortası delik yuvarlak parça, ağırşak, 2 çadır direğinin tepesine yerleştirilen, çatkının ve örtünün üst yanını tutan ortası delik tahta halka.

فلكى **felekî** (*dişil*: فلكيه **felekiyye**) *A. s.* 1 göğe ait, gökle ilgili; gökte bulunan, 2 gök bilimiyle ilgili, astronomik, 3 gök bilimci, astronom.

فلكيات **felekiyyât** *A. ç. a.* gök bilimiyle ilgili konular/bilgiler /çalışmalar.

فلكيون **felekiyyûn** *A. ç. a.* astronomlar.

فلوس **fülûs** *A. ç. a.* bakır paralar; *bk.* فلس **füls.**

فم **fem** *A. a.* (*nazım dilinde*: **femm**)1 (canlı varlıklarda) ağız: *f.-i nâzik* "ince dudaklı ağız", *gonce-fem* "gonca ağızlı, yani: ağzı goncaya benzeyen", 2 dudak: *gül-fem* "gül dudaklı", 3 (kaplarda) açık yan, 4 akar suların deniz ve göle döküldükleri yer, 5 (yol, körfez vb.'de) açık yön, 6 (kesici aletlerde) keskin yan.

فن **fen(n)** *A. a.* 1 tür, çeşit, 2 uygulamalı bilgi alanı, hüner, sanat: *bi'l-fen* "sanatla, sanat vasıtasıyla", *pür-fen* "herşeyi yapan, eli her işe yatkın kimse", *hezâr-fen* "1 birçok sanat dalında becerisi olan kimse, çok yönlü usta, 2 becerikli, güç işlerin üstesinden gelen kimse".

فناً **f.en** *A. z.* sanat yönünden/sanat vasıtasıyla.

فناء **fenâ'**, فنا **fenâ** *A. a.* 1 yok olma, yok oluş, tükeniş, bitiş; yokluk, hiçlik *zıddı:* بقا **bakâ**: *âğûş-i fenâ* "yokluk kucağı, yani: mezar", *dâr-i fenâ* "yok oluş evi, yani: dünya". – **bulmak** yok olmak, 2 *tas.* yol erinin kendi işini görememesi hâli/kulun yalnızca Tanrı'nın dilek ve isteğine göre davranması, kendi iradesini Tanrı'nın iradesinde tüketip yok etmesi.

فنايابِ **f.-yab**, فنا پذير **f.-pezîr** *F. s.* yok olucu, tükenici (nesne).

فنا فی لله **fenâ fi'llâh** *A. a. tas.* Allah'ta tükenme, bütün insanî niteliklerden sıyrılarak tanrısal niteliklere bürünme; kulun kendi varlığını Tanrı'nın varlığında tüketmesi, varlığı yalnızca Allah olarak görüp bilir hâle gelmesi.

فند **fend** *F. a.* aldatma, hile, dek.

فندق **funduk** *A. a.* (*T. k. dili:* **fındık**) bilinen kabuklu meyve.

فنون **fünûn** *A. ç. a.* uygulamalı sanatlar; *bk.* فن **fen(n).**

فنی **fennî** *A. s.* fene ait, fenle ilgili ve ilişkili.

فواحش **fevâhış** *A. ç. a.* fahişeler; *bk.* فاحشه **fâhişe.**

فواخر **fevâhır** *A. ç. a.* güzel, göz alıcı, görkemli şeyler; *bk.* فاخره **fâhire.**

فؤاد **füâd** *A. a.* can evi, yürek, gönül: *mesrûrü'l-füâd* "gönlü sevinçli, neşeli, şen".

فوارس **fevâris** *A. ç. a.* atlılar, biniciler; *bk.* فارس **fâris.**

فواره **fevvâre** *A. a.* fıskiye, fışkırarak akan su.

فواکه **fevâkih** *A. ç. a.* meyveler; *bk.* فاکهه **fakihe.**

فوائد **fevâid** *A. ç. a.* yararlar, kazançlar; *bk.* فائده **fâide.**

فوت **fevt** *A. a.* kaçma, ele girmişken yok olma, uçup gitme, bir daha ele geçmemek üzere yitme: *f.-i fürsat* "fırsatı kaçırma". **– etmek/eylemek** -i elden kaçırmak.

فوته **fûte** *F. a.* (*T. k. dili:* **fota, futa**) peştemal, önlük.

فوج **fevc** *A. a.* bölük, yığın, küme, takım.

فوج فوج **f. f.** *F. z.* bölük bölük.

فوجا فوج **f.âfevc** *F. z.* akın akın, ulam ulam.

فور **fevr** *A. a.* (bir işe) birden, aceleyle girişme: *ale'l-fevr* "bir-denbire".

فوراً **f.en** *A. z.* hemen, çabucak, çarçabuk.

فوران **feverân** *A. a.* 1 (su, kan, yanardağ vb.) fışkırma, püskürme, 2 (bir kimse) birden öfkelenme, parlama, köpürme. **– etmek** 1) (su, kan, yanardağ vb.) fışkırmak, püskürmek, 2) (bir kimse) öfke ile parlamak.

فوری **fevrî** *A. s.* 1 düşünüp taşınmadan, birden yapılan (iş/davranış), 2 atak, (işe) hemen girişen (kimse), 3 sinirli, birden parlayan (kimse)

فوز **fevz** *A. a.* (bir kimse) amacına ulaşma, dilediği şeyi elde etme. Daha çok yakın anlamlıları olan **necât** ve **nusret** kelimeleriyle bağlam öbeklerinde görülür: *fevz ü necât, fevz ü nusret.*

فوطه **futa** *A. a. bk.* فوته **fûte.**

فوق **fevk** *A. a.* 1 üst; *zıddı:* دون **dûn**: *mâ-fevk* "1 (rütbece) üstteki, daha üst durumda olan,, 2 amir".

فوق الحد **fevka'l-had** *A. z.* belirli sınırın üstünde, haddinden fazla.

فوق العاده **fevka'l-âde** *A. z.* 1 olağanüstü, görülmemiş 2 ayrıca, özel olarak.

فوق الغایه **fevka'l-ğâye** *A. z.* son derecede.

فوق ما یتصور **fevka mâ-yetesavver** *A. z.* düşünülebilir derecenin üstünde, pek çok, aşırı.

فوق المأمول **fevka'l-me'mûl** *A. z.* umulandan çok.

فوقانی **fevkânî** *A. s.* 1 üstte olan (şey), 2 *dilb.* (Arap asıllı alfabe harflerinden) noktası üstte olan.

فول **fûl** *A. a.* 1 bakla, 2 küçük siyah taneli bir bakla türü.

فولاد **fûlâd** *A. a.* çelik.

فهام **fehhâm** *A. s.* çok zeki, anlayış ve kavrayışı yüksek (kimse).

فهرس **fihris** *A. a. aş. m. bk.*

فهرست **fihrist** *F. a.* 1 bir kitabın içinde yer alan üst bölüm başlıklarıyla bölüm içi alt başlıklarını gösteren cetvel, 2 kitap adlarının yazılı bulunduğu defter, katalog.

فهم **fehm** *A. a.* anlama, kavrama. **– etmek** -i anlamak. **– olunmak** anlanmak, kavranmak.

فهیم **fehîm** *A. s.* çok anlayışlı ve kavrayışlı, anlayış ve kavrayışı yüksek (kimse).

[1]فی **fî** *A. takı* 1 Türkçenin **-e** ve **-de** ekleri ile **içinde, üzere, ile** gibi takılarına karşılıktır, hepsi zarf olarak kullanılan birçok takı öbeğinde görülür, 2 (eskiden) resmî ve özel yazılarda tarihlerin önüne konurdu: *fî* … "… tarihinde". Bugün kullanmakta olduğumuz **fî tarihinde** sözü bu eski uygulamaya dayanır.

فی الاصل **fi'l-asl** *A z.* aslında.

فی الجمله **fi'l-cümle** *A. z.* sözün kısası, özetle, özet olarak, özetleyecek olursak.

فی الحقیقه **fi'l-hakîka** *A. z.* gerçekten.

فی الحال **fi'l-hâl** *A. z.* bu/o anda, hemen, derhal.

فی زماننا هذا **fî zemânînâ hâzâ** *A. z.* bu günkü günde.

فی سبیل الله **fî sebîli'llâh** *A. z.* Allah yoluna/yolunda.

فی ما بعد **fî mâ-ba'd** *A. z.* bundan sonra, bundan böyle, bir daha.

فی نفس الامر **fî nefsi'l-emr** *A. z.* gerçekte, işin aslına bakılacak olursa.

فی الواقع **fi'l-vâkı'** *A. z.* olduğu üzere, gerçekten.

فیه **fîh/fîhi** *A. z.* onun hakkında, onunla ilgili ve ilişkili.

فی یومنا **fî yevminâ** *A. z.* günümüzde.

[2]فی **fî** *T. a.* değer, paha. Arapçanın yukarıdaki maddede açıklanan takısının eskiden değer bildiren rakamlardan önce de "…. değerinde" anlatımıyla kullanılması zamanla bu anlamı kazanmasına yol açmıştır: *fî-i maktû'* "biçilmiş değer", *fî-i mîrî* "devletçe belirlenmiş değer". Bu yapma kelimenin çoklusu bugüne kalmıştır; *bk.* فیئات **fiât**

فیاض **feyyâz** *A. s.* çok ve kesintisiz bağışlayıcı (Yüce Tanrı): *f.-ı ezel, f.-ı mutlak* "Yüce Tanrı".

فیافی **feyâfî** *A. ç. a.* susuz çöller; *bk.* فیفا **feyfâ**.

فیروز **fîrûz** *A. s.* 1 uğurlu; sevince yol açıcı, sevindirici: *rûz-i fîrûz* "uğurlu/sevinçli gün".

فیروز بخت **f.-baht** *F. s.* bahtı açık (kimse), 2 talihi yüzüne gülen, kazanan (kimse).

فیروز مند **f.mend** *F. s.* üstünlük sağlayan, yenen, zafer kazanan (kimse).

فیروزه **fîrûze** *A. a.* açık mavi renkte, yüzük ve gerdanlık yapımında kullanılan değerli bir taş.

فیروزه رنك **f.-reng**, فیروزه فام **f.-fâm** *F. s.* mavi renkli (nesne): *kubbe-i fîrûze-fâm* "mavi renkli kubbe, yani: gök"

فیصل **feysal** *A. a.* (bir dava ile ilgili olarak verilen) hüküm, karar; sonuç, son. – **vermek** (davayı) sonuçlandırmak.

فیصل پذیر **f.-pezîr** *F. s.* sonuçlandırılmış, karara bağlanmış (konu/dava).

فیض **feyz** *A. a.* (ürün için) bolluk, bereket, 2 (kazanç ve assı yolunda) ileri gitme, ilerleme sağlama. – **bulmak** ilerleme sağlamak, kazanç ve assı elde etmek. 3 manevî mutluluğa erme, aydınlanma, Tanrı katına yakınlaşma.

فیضان **feyezân** *A. a.* (su, akarsu) taşma, yatağından çıkma.

فیفاء **feyfâ'**, فیفا **feyfâ** *A. a.* kurak kır, susuz çöl.

فیل **fîl** *A. a.* bilinen hayvan: *dâü'l-fîl* "fil hastalığı, bacakların fil ayağı gibi şişmesine yol açan bir hastalık"., *âmmü'l-fîl* "fil yılı, Hz. Peygamber'in doğduğu yıl".

فیلسوف **feylesûf** *A. a.* (*T. k. dili*: **feylesof**) filozof; varlık, var oluş ve varlıklar düzeni üzerine düşünce üreten kimse, hakim, hikmet eri.

فئه **fie** *A. a.* topluluk, tayfa, insan kümesi: *fie-i kalîle* "küçük bir insan topluluğu". Daha çok aşağılama ve küçük görme amaçlı kullanılır.

فیوض **füyûz** *A. a.* 1 bolluk, bereket, 2 iyilik, bağış, 3 ilerleme, olgunluk ve kazanç sağlama, 4 manevî esinti, mana âleminden ulaşan aydınlık.

فیوضات **f.ât** *A. ç. a.* manevî esintiler, mana âleminden ulaşan aydınlıklar.

فیول **füyûl** *A. ç. a.* filler; *bk.* فیل **fîl**.

فیئات **fiât** *T. ç. a.* değer; *bk.* ²فی **fî**.

ق k

ق Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi dördüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 100'dür.

قائد **kâid** *A. a.* (hayvanı) süren, yeden kimse, çoban, sığırtmaç 2 (askeri) sevk ve idare eden kimse, komutan: *kâidü'l-ceyş* "başbuğ, komutan", 3 önde bulunan, önde giden, öncü: *kâidü'l-cebel* "dağın çıkıntısı, dağ burnu".

قائل **kâil** *A. s.* 1 (söz) söyleyen, diyen (kimse), 2 konuşan (kimse): *sâkit ü kâil* "susan ve konuşan", 3 (bir iddia/bir durum karşısında) "Olur, tamam" diyen, -e rıza gösteren, -e razı olan (kimse). **– olmak** -e razı olmak.

قائم **kâim** *A. s.* 1 ayakta duran, dinelen (kimse), 2 durmakta olan, varlığı süren (nesne), 3 (birinin) yerine geçen (kimse), 4 dik, dik durumda bulunan (nesne), 5 çok namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geçiren (kimse).

قائماً **k.en** *A. z.* 1 ayakta, ayakta olarak, dinelerek, 2 dik olarak, 3 olduğu/göründüğü hâliyle.

قائمقام **k.-makâm** *F. a.* (*T. k. dili:* **kaymakam**) 1 (birinin) yerine geçen, (birinin) yerini tutan, vekil, 2 bir ilçeyi yöneten devlet memuru, 3 (eskiden) binbaşıyla miralay arasındaki bir askerî rütbe, yarbay.

قائمه **kâime** *A. a.* 1 (eskiden) uzun bir kâğıt üzerine yazılan bir tür buyruk, 2 (madenî/kâğıt) para, 3 fatura, 4 *mat.* dik: *zâviye-i kâime* "dik açı".

قابض **kâbız** *A. s.* 1 -i tutan, -i yakalayan (kimse) 2 -i alan: *k.-ı ervâh* "ruhları alan, yani: Azrail". 3 peklik yapan (yiyecek, ilâç vb.).

قابض مال **k.-ı mâl** *F. a.* (*T. k. dili:* **kabzımal**) 1 tahsildar, 2 meyve ve sebze alım satımında aracılık eden kimse, komisyoncu.

قابل **kâbil** *A. s.* 1 yeterliği/yeteneği olan (nesne/kimse): *k.-i terbiye* "eğitilebilir", *k.-i hitâb* "konuşulabilir (kimse)", 2 olabilir, yapılabilir (iş, nesne): *k.-i imkân* "olabilir, mümkün (iş)". *a.* erkek çocuk doktoru, 4 (büyük harfle) Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

قابله **kâbile** *A. a.* (*dişil*) çocuk doğurtan kadın, ebe.

قابليت **kâbiliyyet** *A. a.* 1 -i alabilir olma, ... için yeterli olma/bulunma, yetenek, 2 olabilirlik, 3 güç, yeterlik.

قابليات **kâbiliyyât** *A. ç. a.* yetenekler.

قاتل **kâtil** *A. s.* -i öldüren, -i öldürücü: *zehr-i kâtil* "öldürücü zehir".

قادح **kâdıh** *A. s.* (bir kimse için) kötü söz söyleyen, (birini) kötüleyen (kimse).

قادر **kâdir** *A. s.* 1 güçlü, -e gücü yeten, 2 (büyük harfle) her şeye gücü yeten Yüce Tanrı.

قادمه **kâdime** *A. a.* 1 *ask.* ileri karakol, düşmanı gözetleyen öncü birlik, 2 kuş kanadının öndeki uzun telekleri: *k.-cünbân-i azîmet* "yola çıkış teleklerini oynatma, yani: yola koyulma".

قاذورات **kâzûrât** *A. ç. a.* pislik. (Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.)

قارعه **kâria** *A. a.* 1 kıyamet, 2 birden çıkagelen yıkım, acı verici ve zarara yol açıcı olay, musibet, belâ.

قاروره **kârûre** *A. a.* 1 içine sıvı madde konulan cam kap, şişe, 2 *tıp* sidik kabı, ördek.

قارون **Kârûn** *A. a.* Hz. Musa zamanında yaşamış, olağanüstü zenginliğiyle ün yapmış biri. Doğu edebiyatında zenginlik, maddî güç yanında hasislik ilgisiyle de adı sıkça anılmıştır.

قاری[1] **kârî** *A. a.* köyde oturan kimse, köylü.

قارئ **kâri'**, قاری[2] **kârî** *A. s.* 1 -i okuyan, -i okuyucu (kimse), 2 Kur'ân'ı yolu yordamınca, tecvit kurallarına uygun olarak okuyan (kimse).

قاسم **kâsim** *A. s.* (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). *a.* 1 *mat.* bölen, 2 (*T. k. dili*: **kasım**) yılı ikiye bölen gün; on birinci ay olan İkinci Teşrin'in yirmi altıncı günü. Kışın başlangıcı sayılır. 3 sonbahar, güz.

قاسی **kâsî** *A. s.* katı, pek, taş gibi sert: *kalb-i kâsî* "taş gibi katı kalp".

قاصد **kâsıd** *A. s.* -e yönelen, -i yapmayı düşünen (kimse), 2 haber götüren, ulak, tatar, haberci.

قاصر **kâsır** *A. s.* 1 kısa: *kâsıru'l-yed* "eli kısa, yani beceriksiz, güçsüz", 2 eksik, yetersiz, kusurlu (nesne).

قاصرةالطرف **kâsıratü't-tarf** *A. a.* eşinden başkasına bakmayan kadın.

قاصف **kâsıf** *A. s.* şiddetle gürleyen, çok gürültü çıkaran: *ra'd-i kâsıf* "şiddetli gök gürlemesi".

قاضی **kâdî, kâzî** *A. s.* karşılayan, yerine getiren, yapan, eden (kimse): *kâdı'l-hâcât, kâzıyü'l-hâcât* "kullarının bütün istek ve dileklerini karşılayan (Yüce Tanrı)". *a.* (*T. k. dili*: **kadı**) mahkeme başkanı, yargıç, hakim.

قاضی عسکر **kâdî-asker, kâzı-asker** *F. a.* (*T. k. dili:* **kazasker**) 1 eskiden orduyla birlikte gezen, daha sonra meşihat, yani: şeyhülislâmlık dairesindeki iki büyük mevkiden birinde bulunan yüksek rütbeli yargıç. Kazaskerlik, ulema sınıfı içinde şeyhülislâmdan sonraki ikinci rütbe sayılırdı. 2 fiilen hizmet görmeyip bu dereceyi taşıyan kimse.

قاضی القضاة **kâdı'l-kudât, kâzıyü'l-kudât** (eskiden) en yüksek rütbeli yargıç, şeyhülislâm/kazasker.

قاطبه **kâtıbe** *A. a.* bütün, hep, hepsi: *kâtıbe-i ahvâl* "olanlar, olan bitenin bütünü/hepsi".

kâtıbeten قاطبتاً *A. z.* 1 bütünüyle, hepsi birlikte, 2 (olumsuz cümlede) hiç, hiçbir zaman, aslâ.

kâtı' قاطع *A. s.* 1 kesen, kesici (alet): *seyf-i kâtı'* "keskin kılıç", 2 -i durduran, -in ilerlemesini engelleyen, 3 kesin, şüphe götürmez, susturucu: *burhân-i kâtı'* "kesin delil".

kâid قاعد *A. s.* -de oturan (kimse).

k.en قاعداً *A. z.* oturarak.

kâide قاعده *A. a.* 1 temel, esas, 2 kural.

k.-şiken قاعده شكن *F. s.* kurala uymayan, kural dışına çıkan (kimse/durum).

Kâf[1] قاف *A. a.* eskilere göre dünyayı çepeçevre sardığı kabul edilen dağın adı, Kaf dağı. Anka kuşu bu dağda yaşarmış. Doğu edebiyatında çoklukla yükseklik ve gösterişlilik sembolü olarak kullanılmıştır.

kâf[2] قاف *A. a.* ق harfinin adı.

kâfile قافله *A. a.* 1 birlikte yol alan topluluk, kervan, katar: *k.-i huccâc* "hacılar kafilesi", 2 bölüm bölüm gönderilen şeylerin her bir bölümü, 3 birbiri ardı sıra gelen nesnelerin oluşturduğu bütün: *k.-i emvâc* "dalgalar kafilesi" 4 adları bir araya getirilmiş kimselerin tümü: *k.-i şuarâ* "şairler kâfilesi".

kâfiye قافيه *A. a. ed.* mısra/beyit sonlarında belli kurallara bağlı olarak son harflerin yinelenmesiyle sağlanan ses uygunluğu.

k.-perdâz, k.-senc قافيه پرداز قافيه سنج *F. s.* ve *a.* şair.

kâkulle قاقله *A. a.* (*T. k. dili:* **kakula** قاقوله) sıcak iklimlerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkinin güzel kokulu, baharat ve ilâç olarak kullanılan meyvesi.

kâkum قاقم *A. a.* kediye benzer, kuyruğu siyah, beyaz tüylü postundan kürk yapılan küçük bir yaban hayvanı.

kâl قال *A. a.* söz. Çoklukla **kîl** قيل ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *kîl ü kâl* "dedikodu".

kâleb, kâlib قالب *A. a.* (*T. k. dili:* **kalıp**) 1 dökümcülerin tasarladıkları biçimi elde etmek için içine erimiş maden akıttıkları özel olarak hazırlanmış kap, kalıp, 2 örnek, model, 3 (canlı varlıkta) beden, gövde.

kâli' قالع *A. s.* (bir şeyi) kökünden çekip koparan (kimse).

kâlîçe قاليچه *F. a.* küçük halı, seccade.

kâmet قامت *A. a.* boy: *k.-i mevzun* "düzgün boy", 2 ayakta ezan okuma, 3 farz namazlardan önce, ayağa kalkıp saf tutma çağrısı olarak camide müezzinin yüksek sesle okuduğu ezan.

kâmûs قاموس *A. a.* 1 denizin ortası, engin, 2 büyük deniz, okyanus, muhit, 3 büyük sözlük.

kâni' قانع *A. s.* payına düşenle yetinip fazlasını istemeyen (kimse).

kânûn قانون *A. a.* 1 kural, 2 *huk.* yasa, 3 gelenek, görenek, örf, 4 bilinen Türk müziği çalgısı.

kânûnî قانونى *F. s.* kanuna uygun olan (durum/iş). *a.* kanun sanatçısı.

kâhir قاهر *A. a.* üstün gelen, yenen; ezici, bastırıcı: *kuvvet-i kâhire* "ezici güç".

قباء **kabâ'**, قبا **kabâ** *A. a.* üstlük, üste giyilen önü açık giysi, entari, kaftan, tunik.

قباب **kıbâb** *A. ç. a.* kubbeler, *bk.* قبه **kubbe**.

قباجه **kabâce** *F. a.* küçük üstlük, gömlek, mintan.

قباحت **kabâhat** *A. a.* suç, çirkin ve kötü iş.

[1]قباله **kabâle** *A. a.* 1 bir devlet gelirini, kefil göstererek, taksitle ödemek üzere toptan satın alma senedi, 2 bir şeyin bütünüyle götürü satılması, 3 Yahudi cemaatlerinin et gibi kimi tüketim malları için verdikleri harç.

[2]قباله **kıbâle** *A. a.* ebelik işi, bilgisi ve becerisi.

قبان **kabbân** *A. a.* (*T. k. dili:* قپان **kapan**) büyük terazi.

قبايح **kabâyıh**, قبائح **kabâih** *A. ç. a.* çirkin davranışlar ve işler, suçlar; *bk.* قبيحه **kabîha**.

قبائل **kabâil** *A. ç. a.* kabileler,; *bk.* قبيله **kabîle.**

قبح **kubh** *A. a. A. a.* çirkinlik; *zıddı:* حسن **husn**.

قبحيات **kubhıyyât** *A. ç. a.* çirkin işler ve durumlar.

قبر **kabr** *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **kabir**) ölünün gömüldüğü çukur, mezar çukuru, 2 mezar.

قبض **kabz** *A. a.* 1 -i elle kavrama, -i tutup çekip alma, 2 -i dürme: *kabz u bast* "dürme ve yayma", 3 -i alma, 4 büyük aptes yapamama hâli, peklik.

قبضه **kabza** *A. a.* 1 avuç, pençe, 2 kılıç, bıçak vb.'nin tutulacak yeri. *s.* bir avuçluk, bir avuç kadar (şey).

قبط **kıbt** *A. a.* eski Mısır'ın yerli halkı.

قبطی **kıbtî** *A. s.* 1 eski Mısır'ın yerli halkından olan kimse, 2 *T.* çingene.

[1]قبل **kabl** *A. z.* önce; *zıddı:* بعد **ba'd**. Arapça kurallı ad takımlarında takı işleyişiyle kullanılmıştır. Bu tür ad takımları Türkçenin belirsiz ad takımı kalıbındaki takı öbeklerine denktir, bunlar cümlede zarf olarak kullanılmıştır: *kable't-târîh* "tarih öncesinde", *kable't-tulû'* "güneş doğmadan önce".

[2]قبل **kıbel** *A. a.* kat, yan, huzur, taraf: *min kıbeli'r-Rahmân* "bağışlayıcı Yüce Tanrı katından".

قبله **kıble** *A. a.* 1 Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri Kâ'be, 2 güney, 3 dönülen yön.

قبلتين **kıbleteyn** *A. a.* Kâ'be ile Kudüs'teki Beyt-i Makdis.

قبله نما **k.-nümâ** *F. a.* kıbleyi gösteren araç, pusula.

قبه **kubbe** *A. a.* 1 yarım küre biçiminde yapı örtüsü, yuvarlak çatı, 2 *mec.* yeryüzü, dünya: *Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş* – Bâkî.

قبهٔ فیروزه فام **k.-i fîrûze-fâm**, قبهٔ مینا **k.-i mînâ** *F. a.* gökyüzü.

قبهٔ زر بفت **k.-i zer-beft** *F. a.* yıldızlarla bezenmiş gök.

قبور **kubûr** *A. ç. a.* mezar çukurları; *bk.* قبر **kabr**.

قبول **kabûl** *A. a.* 1 -e isteyerek/istemeyerek razı olma, 2 -i üstüne alma, -i üstlenme, 3 -i uygun bulma, onaylama, 4 -e olumlu karşılık verme. **– etmek/eylemek** 1 -e isteyerek/istemeyerek razı olmak, 2 -i üstüne almak, -i üstlenmek, 3 -i uygun

bulmak, -i onaylamak, 4 -e olumlu karşılık vermek.

قبیح **kabîh** (*dişil:* قبیحه **kabîha**) *A. s.* 1 çirkin (nesne); *zıddı:* وجیه **vecîh**: *vech-i kabîh* "çirkin yüz" 2 kaba, kötü (şey/iş/davranış), *ef'âl-i kabîha* "kaba davranışlar".

قبیل **kabîl** *A. a.* 1 çeşit, tür, soy, 2 -e benzer, türlü. Türkçede daha çok -den ekiyle birlikte **kabilinden** biçimi kullanılmıştır.

قبیله **kabîle** *A. a.* aynı soydan türemiş insan topluluğu, boy.

قتل **katl** *A. a.* (birini) öldürme.

قتیل **katîl** *A. s.* öldürülen (kimse).

قحبه **kahbe** *A. a.* kötü yola düşmüş kadın, orospu, fahişe.

قحط **kaht** *A. a.* (*T. k. dili:* قط **kıt**) 1 ürün azlığı, kuraklık yüzünden yeterli ürün elde edilememesiyle ortaya çıkan sıkıntılı durum, kıtlık, 2 *mec.* azlık, yokluk.

قحف **kıhf** *A. a.* kafa tası.

قد **kad(d)** *A. a.* boy.

قد و قامت **kad(d) ü kâmet** *F. a.* boy pos.

قدح **kadeh** *A. a.* 1 cam, billur, ağaç/topraktan yapılmış küçük çanak, kulpsuz su kabı, 2 içki bardağı.

قدح پیما **k.-peymâ** *F. s.* şarap içen (kimse).

قدح شکن **k.-şiken** *F. s.* bardak kıran (kimse).

قدح مریم **k.-i Meryem** *F. a.* "saksı güzeli" denilen çiçek.

قدح لاجوردی **k.- laciverdî** *F. a.* gökyüzü.

[1]قدر **kader, kadar** *T. a.* ölçü, miktar. *takı* 1 … ölçüsünde, 2 … gibi, 3 … dek, … değin, 4 gösterme sıfatlarıyla birlikte ve belirsizlik sıfatı **ne** ile birlikte belli olmayan ölçü bildirir: o (bu/şu/ne) kadar.

[2]قدر **kadr** *A. a.* (*T. k. dili:* **kadir**)1 değer, kıymet, 2 değerlilik, değer taşıma, değerli olma.

قدر دان **k.-dân** *F. s.* değer bilen, değerli olanı anlayan (kimse).

قدر شناس **k.-şinâs** *F. s.* değer tanıyan, yani: yapılan bir iyiliğin değerini anlayıp ona göre karşılıkta bulunan (kimse).

[3]قدر **kadr** *A. a.* 1 -e değer biçme, -i değerlendirme, 2 güç, takat, 3 rütbe, basamak: *âlî-kadr* "yüksek rütbeli, üst basamakta bulunan (kimse)", 4 (*T. k. dili:* **kader, kadar**) ölçü, miktar, derece: *alâ kadri'l-imkân* "mümkün oldukça, elden geldiğince, güç yettiğince".

[4]قدر **kader** *A. a.* alın yazısı; Yüce Tanrı'nın belirlediği, değiştirilip başkalaştırılamaz olan yargı, ezelî hüküm.

قدرت **kudret** *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, takat, 2 etkileme gücü, etki, 3 varlık, zenginlik, servet: *zî-kudret* "zengin, varlıklı (kimse)", *bî-kudret* "1 güçsüz, 2 yoksul, fakir (kimse)".

قدریه **kaderiyye** *A. a.* kaderi inkâr edip "kul kendi eylemlerinin yaratıcısıdır" görüşünü savunan bir düşünce ekolü; "mu'tezile" denilen sünnî inanca aykırı düşünce akımlarından bir kol.

[1]قدس **kaddese** *A.* çekimli fiil. Veliler için kullanılan, "Allah ruhunu kutsasın" anlamında bir dua sözü.

[2]قدس **kuddise** *A.* "kutsanmış olsun" anlamında çekimli bir fiil. Tanrı ve-

lileri için dualarda kullanılmıştır: *Kuddise sirrahû* "Sırrı kutsanmış olsun/Allah sırrını kutsasın".

[3]قدس **kuds, kudüs** *A. a.* arılık, temizlik: *hazîretü'l-kuds* cennet, *rûhü'l-kudüs* "büyük meleklerden Cebrâil".

قدسی **kudsî** *A. s.* Yüce Tanrı katıyla, meleklerle ve yalın varlıklarla ilgili, kutsal, ulu, ilâhî: *hadîs-i kudsî* "Yüce Tanrı katından ilham edilmiş, Hz Peygamber tarafından söze dökülmüş hadis".

قدسیات **kudsiyyât** *A. ç. a.* Yüce Tanrı katıyla ve yalın varlıklarla ilgili işler.

قدسیان **kudsiyân** *F. ç. a.* yalın varlıklar, melekler, ruhlar.

قدسیت **kudsiyyet** *T. a.* kutsallık, kutluluk, arınmışlık, ululuk.

[1]قدم **kadem** *A. a.* 1 ayak: *sâbit-kadem* "ayağı yerinden oynamaz, yani: -den vazgeçmez, sürekli", *hoş-kadem* "ayağı uğurlu (kimse)", 2 yarım arşınlık, yani: on iki parmaklık bir uzunluk ölçüsü birimi, 3 uğurluluk.

قدم بوس **k.-bûs** *F. s.* -in ayağını/ayak öpücü (kimse).

قدمران **k.-rân** *F. s.* yol alan, ilerleyen, yürüyen (kimse).

قدم رنجه **k.-rence** *F. a.* gelme zahmeti; tenezzül.

قدمکش **k.-keş** *F. s.* ayağını çeken, -den vazgeçip bir daha yanaşmayan (kimse).

قدم نهاده **k.-nihâde** *F. s.* ayak basmış, gelmiş (kimse).

[2]قدم **kıdem** *A. a.* (bir işte) (hizmet yönünden) eskilik, 2 (zaman bakımından) eskide kalmış olma, eskilik, 3 başlangıcı olmama, ilk ve en eski olma, öncesi olmayan bir zamandan beri var olma. Yüce Tanrı'nın zatına özgü sıfatlardandır.

قدماً **k.en** *A. z.* eskilik bakımından, eskilik yönüyle.

قدماء **kudemâ'**, قدما **kudemâ** *A. ç. a.* eskiler; *bk.* قدیم **kadîm**.

قدمه **kademe** *A. a.* basamak.

قدمیه **kademiyye** *T. a.* bahşiş, ayak parası, ayak teri.

قدوس **kuddûs** *A. s.* her türlü eksiklikten uzak ve arınmış olan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

قدوم **kudûm** *A. a.* dışarıdan/uzak bir yerden gelme, gelip erişme.

قدوه **kıdve, kudve** *A. a.* kendisine uyulup ardınca gidilecek kimse, önder: *kıdvetü'l-ulemâ* "bilginler önderi, yani: en büyük bilgin".

قدید **kadîd** *A. a.* 1 kurutulmuş et, pastırma, 2 iskelet.

قدیر **kadîr** *A. s.* her şeye gücü yeten; Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

قدیم **kadîm** *A. s.* 1 eski: *âşnâ-yi kadîm* "eski dost", *mine'l-kadîm* "eskiden, eskiden beri", 2 öncesi olmayan, başlangıcı bilinmeyen, ezelî.

قراء **karrâ'**, قرا **karrâ** *A. a.* (bir metni/Kur'ân'ı) güzel okuyan kimse.

قراب **kırâb** *A. a.* kın.

قرابت **karâbet** *A. a.* soyca ve dölce insanlar arasında bulunan bağ, yakınlık, akrabalık.

قرابت صهریه **k.-i sıhriyye** *F. a.* kız alıp vermek yoluyla doğan yakınlık.

قرابه **karâbe** *A. a.* 1 surahi, 2 testi vb. büyük su kabı.

قرابين **karâbîn** *A. ç. a.* kurbanlar; *bk.* قربان **kurbân**.

قرار **karâr** *A. a.* 1 -de durma, -de eğlenme, 2 -den ayrılmama, -de direnme, 3 dinginlik, huzur. **– bulmak** dinlenmek, huzur bulmak. 4 (bir hal/bir tutum) değişmeksizin sürme, (bir hâli/bir tutumu) değişmeden sürdürme, 5 sonuç, yargı, hüküm, 6 -i sonlandırma, -i bitirip durma. **– kılmak** -i sonlandırmak, -i bitirip durmak. 7 durma yeri: *ma'dilet-karâr* "adaletin durduğu yer, adalet merkezi".

قرار داده **k.-dâde** *F. s.* sonuca bağlanmış, sonuçlandırılmış (iş).

قرار كير **k.-gîr** *F. s.* karar tutan, yani: kararı verilmiş, sonuca bağlanmış.

قرار ياب **k.-yâb** *F. s.* karar bulan, yani: biten, sona eren.

قرارگاه **k.gâh** *F. a.* 1 durulacak, oturulacak ve dinlenilecek yer, 2 *ask.* bir askerî birliğin/bir ordunun subaylarının bulundukları yer.

قراضه **kurâza** *A. a.* kırıntı, döküntü: *k.-i nân* "ekmek kırıntısı".

قران **kırân** *A. a.* 1 birleşme, bitişme, kavuşma, 2 iki gezegenin bir burçta birleşmesi: *sâhıb-kırân* "1 iki uğurlu gezegen sayılan Zühre ve Müşteri'nin bir burçta birleştikleri gün dünyaya gelmiş olan kimse, uğurlu ve bahtı açık kimse, 2 başarılı, güçlü hükümdar.

قرآن **Kur'ân** *A. a.* Hz. Peygamber'e Hak katından Cebrâil aracılığıyla indirilmiş kitap, Müslümanların kutsal kitabı.

قرآنی **Kur'ânî** *A. s.* Kur'ân ile ilgili, kaynağı Kur'ân olan.

قرائت **kırâet** *A. a.* -i okuma.

قرائن **karâin** *A. ç. a.* ip uçları, izler; *bk.* قرينه **karîne**.

قرب **kurb** *A. a.* yakınlık; *zıddı:* بعد **bu'd**.

قربان **kurbân** *A. a.* 1 Yüce Tanrıya yakınlık sağlamaya vesile olan şey, 2 *din* kulluk amacıyla belirli bir vakitte belirli şartları taşıyan hayvanı yolu yordamınca boğazlamak, 3 *din* bu şekilde boğazlanan hayvan, 2 *mec.* (biri uğruna) canını bağışlama. (-e) **– olmak** (biri uğruna) canını bağışlamak.

قربت **kurbet** *A. a.* 1 ana tarafından yakınlık, hısımlık, 2 Yüce Tanrı katına yakınlık.

قربه **kırbe** *A. a.* (*T. k. dili:* **kırba**) sakaların su taşıdıkları, köseleden yapılmış, ağız kısmı dar su kabı, 2 *T.* küçük çocukların karınlarının şişmesi.

قربيت **kurbiyyet** *T. a.* yakınlık.

قرة **kurret,** قره **kurre** *A. a.* tazelik, parlaklık, parıltı, canlılık.

قرةالعين **kurretü'l-ayn** *F. a.* göz aydınlığı, göz nuru, göze parıltı hâlinde yansıyan duygu, sevinç.

قرحه **kurha** *A. a.* (*T. k. dili:* **karha**) yara, çıban.

قرشی **Kureşî,** قريشی **Kureyşî** *A. s.* Kureyş kabilesinden olan (kimse): *nebiyy-i Kureşî* "Kureyş kabilesinden olan peygamber, yani: Hz. Muhammed".

قرص **kurs** *A. a.* 1 yuvarlak biçimli nesne, top, küre: *k.-ı şems* "güneş küre-

si/topu", 2 misk ve amberle hazırlanan tütsü.

قرض **karz** *A. a.* 1 ödünç verme, 2 ödünç olarak verilen/alınan (para, mal), borç, ödünç.

قرض حسن **k.-ı hasen** *F. a.* faizsiz borç.

قرضاً **k.an** *A. z.* ödünç olarak, ödünç verme yoluyla.

قرطاس **kırtâs** *A. a.* kâğıt.

قرعه **kur'a** *A. a.* talihini denemek/sıra belirlemek amacıyla üzeri işaretli/işaretsiz olan katlanmış kâğıt parçası çekme, zar atma vb. biçimlerde yapılan işlem.

قرمز **kırmız** *A. a.* 1 nohut iriliğinde kızıl renkli bir böcek, 2 bu böceğin suda haşlanmasıyla elde edilen, iplik ve kumaş boyamakta kullanılan kızıl renkli boya.

قرمزی **kırmızî** *A. s.* (*T. k. dili:* **kırmızı**) kırmız renginde, kızıl, al. *a.* kızıl renk.

قرن **karn** *A. a.* 1 boynuz: *zü'l-karneyn* "iki boynuzlu", 2 yüz yıllık süre, yüz yıl, asır, 3 çağ, dönem, 4 zaman, 5 yaştaş.

قرناً بعد قرنٍ **karnen ba'de karnin** *A. z.* çağdan çağa, dönemden döneme.

قرناء **kurenâ'** *A. ç. a.* 1 yakınlar; *bk.* قرين **karîn**. 2 *T.* hükümdarın yakınlarından olan, özel hizmetinde bulunan kimse, mâbeyinci.

قرنفل **karenfül, karenfil** *A. a.* (*T. k. dili:* **karanfil**) 1 güzel kokulu bilinen çiçek, 2 sıcak iklimlerde yetişen bir tür ağacın güzel kokulu, acı, küçük taneli meyvesi.

قرنه **kurna** *A. a.* çeşme, hamam vb.'de musluk altındaki, akan suyun içinde biriktiği, çoklukla mermerden yapılma yuvarlak havuzcuk,

قرون **kurûn** *A. ç. a.* yüz yıllar; *bk.* قرن **karn**:

قرون اولی **k.-i ûlâ** *F. a.* İslâm'ın ortaya çıkışına kadarki zamanlar.

قرون وسطی **k.-i vüstâ** *F. a.* İslâm'ın ortaya çıkışından İstanbul'un fethine karar geçen zaman aralığı.

قرون متأخره **k.-i müteahhire** *F. a.* İstanbul'un fethinden sonraki zamanlar.

قروی **kurevî,** (*dişili:* قرویه **kureviyye**) *A. s.* köylü: *maîşet-i kureviyye* "köylü yaşayışı, köylüce yaşayış".

قریٰ **kurâ** *A. ç. a.* köyler; *bk.* قریه **karye**.

قریب **karîb** *A. s.* 1 (yer ve zamanca) uzak olmayan, yakın; *zıddı:* بعید **baîd**: *an karîb* "yakında, çok geçmeden", 2 akraba, hısım, 3 eş dost, komşu vb. *takı* kadar: *Aradan üç seneye karîb zaman geçti.*

قریحه **karîha** *A. a.* 1 bir işi yapma, bir işe başlama/bir işe niyet etme hevesi/yeterliği, kişisel girişim özelliği, inisiyatif, 2 düşünme gücü, insan zihninin düşünce üretme yeteneği.

قریرالعین **karîrü'l-ayn** *A. s.* gözü parlamış, yani: sevinci gözüne yansımış, sevinçten gözleri ışıl ışıl parlayan (kimse)

قرین **karîn** *A. s.* 1 yakın, 2 bir insanın arkadaş, yoldaş, dost, yandaş, komşu gibi yakın ilişkide bulunduğu kimselerden her biri, 3 bir durum kazanmış, beklentisi gerçekleşmiş, -e ermiş, -e kavuşmuş, -i elde etmiş: *karîn-i kabul* "kabule değer bulunmuş, makbul", *saâdet-karîn* "mut-

luluğa ermiş", 4 bir hükümdarın en yakınında bulunan görevlilerden her biri, mabeynci: *ser-karîn* "baş mabeynci".

قرینه **karîne** *A. a.* 1 bir sözün/bir durumun/bir işin anlaşılmasına kılavuzluk eden şey, ipucu, 2 bir şeyin gerçekten o şey olduğunu kavramaya kılavuzluk eden şey, belirti, emare: *k.-i kâtıa* "kesin belirti".

قریه **karye** *A. a.* köy; yurt, yuva: *karyetü'n-nahl* "karınca yuvası".

قریة الانصار **karyetü'l-ensâr** *A. a.* Medine.

قزاز **kazzâz** *A. a.* ipekçi, ipek satan kimse.

قزح **kuzah** *A. a.* bulutlardan sorumlu bir melek adı. (Bu anlamıyla kullanılmamıştır; yalnızca "gök kuşağı" anlamındaki **kavs-i kuzah** sözünde geçer.)

قسام **kassâm** *A. s.* (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). *a.* miras malını bölüştüren memur.

قساوت **kasâvet** *A. a.* iç sıkıntısı, tasa, kaygı, üzüntü. – **çekmek** tasalanmak, içi sıkılmak.

قست **kıst** *A. a.* 1 pay, hisse. 2 parça parça ödenen borcun her parçası.

قست الیوم **kıste'l-yevm** *A. a.* güne düşen pay, günlük hisse.

قسر **kasr** *A. a.* (birine) (bir işi) zorla yaptırma, (birine) zorla iş gördürme.

قسطاس **kıstâs** *A. a.* terazi.

[1]قسم **kasem** *A. a.* and, yemin: *maa'l-kasem* "yeminle".

[2]قسم **kısm** *A. a.* parça, bölük.

قسمت **kısmet** *A. a.* 1 -i bölme, -i hisselere ayırma, 2 *mat.* bölme işlemi: *hâric-i kısmet* "bir bölme işleminde bölenin her birimine düşen payı gösteren çıkan sayı", 3 Yüce Tanrı katınca her kul için belirlenmiş değiştirilemez değer, ezelî yargının her kula ayırdığı pay, nasip.

قسوت **kasvet** *A. a.* iç sıkıntısı, darlık, tasa, keder: *k.-i kalb* "üzüntü, iç darlığı".

قسوت افزا **k.-efzâ** *F. s.* iç karartıcı, sıkıntı verici (yer).

قسوت انگیز **k.-engîz** *F. s.* sıkıntıya uğratıcı, iç daraltıcı (yer).

قسوتبخش **k.-bahş** *F. s.* sıkıntı verici (yer).

قسیس **kıssîs** *A. a.* papaz, keşiş.

قشر **kışr** *A. a.* kabuk.

قشور **kuşûr** *A. ç. a.* kabuklar; *bk.* قشر **kışr**.

قصاب **kassâb** *A. a.* (*T. k. dili:* **kasap**) 1 koyun, sığır gibi eti yenen hayvanları kesen kimse, 2 dükânında et satan kimse.

قصاص **kısâs** *A. ç. a.* öldürme, yaralama, sakat bırakma biçiminde sonuçlanan bir suçu işleyene şeriat kanunlarına göre aynı sonuçları veren cezayı uygulama.

قصاصاً **kısâsan** *A. z.* kısas yoluyla, aynı sonucu veren işlemi uygulayarak.

قصائد **kasâid** *A. ç. a.* kasideler; *bk.* قصیده **kasîde**.

قصب **kasab** *A. a.* 1 kamış ve kamış gibi boğumlu bitki: *kasabü's-sükker* "şeker kamışı", 2 parmak kemikleri, 3 *tıp* nefes borusu, akciğerdeki hava kanalı, 4 ince, yumuşak keten bezi.

قصب السبق **kasabü's-sebak** *A. a.* (eskiden Araplarda) atlı yarış yapılan

meydanda varış yerine dikilen, birinci gelen yarışmacının yerinden çıkarıp aldığı kargı. Türkçede bir şekilde akranlarına üstünlük sağlamış kimse hakkında kullanılmıştır: *hâiz-i kasabü's-sebak-ı kemâlât* "olgunluklar yarışında kargıyı ele geçirmiş, yani: olgunluk konusunda akranlarını geçip geride bırakmış kimse".

قصبات **kasabât,** قصبه **kasaba** *A. ç. a.* 1 boğumlu bitkiler, 2 nefes boruları/kanalları; *bk.* قصب **kasab**.

قصبه **kasaba** *A. a.* köyden büyük, şehirden küçük yerleşim birimi, ilçe.

قصد **kasd** *A. a.* 1 kurma, düşünme, niyet, amaç, maksat, 2 ölüm, yaralama, zarar verme girişimi, 3 isteyerek ve kararlaştırarak bir işe girişme, 3 kötü niyet: *an kasdin* "bilerek ve isteyerek, önceden düşünüp karar vererek", *bilâ-kasdin, bi-gayri kasdin* "kasıt bulunmaksızın, yanlışlıkla".

قصداً **k.en** *A. z.* bilerek ve isteyerek, bile bile, bile isteye.

[1]قصر **kasr** *A. a.* (*T. k. dili:* **kasır**) yüksek ve süslü yapı, köşk.

[2]قصر **kasr** *A. a.* -i kısaltma, -i kısa kesme, 2 -i sınırlandırma, -i belli bir sınır ve ölçü içinde tutma, 3 eksiklik: *k.-i himmet* "ilgi ve çaba eksikliği", 4 *ed.* (söz) anlaşılmasına engel olacak derecede kısa olma, 5 *ed.* aruzda bir ölçü parçasının son hecesinin düşürülmesi.

قصر يد **k.-i yed** *huk.* el çekme, bırakma, feragat.

قصص **kısas** *A. ç. a.* masallar, hikâyeler; *bk.* قصه **kıssa**.

[1]قصور **kusûr** *A. a.* 1 bir işi yapmaya gücü yeterken yapmama, 2 yapılmaması gereken/yapılması durumunda cezayı gerektiren iş ve davranış, suç, kabahat, 3 yanlışlık, 4 beceriksizlik, 5 artan, kalan, fazla.

[2]قصور **kusûr** *A. ç. a.* köşkler; *bk.* قصر **kasr.**

قصوىٰ **kusvâ** *A. s.* (*dişil*) 1 en son, en sondaki: *mertebe-i kusvâ* "en son basamak" 2 son, bitim, bitiş, nihayet: *hadd-i kusvâ* "bitiş sınırı".

قصه **kıssa** *A. a.* anlatılan uydurma/gerçek olay, hikâye, rivayet: *ahsenü'l-kasas* "hikâyelerin en güzeli, yani: Yusuf Peygamber'in başından geçenleri anlatan hikâye", 2 yaşanmış hâl, baştan geçen olay, sergüzeşt: *el-kıssa* "kısacası, sözün kısası, elhasıl".

قصه حوان **k.-hân** *F. a.* hikâye anlatan kimse, kıssacı.

قصيده **kasîde** *A. a.* ilk beytinin mısraları kendi aralarında, diğer beyitlerin ilk mısraları serbest, ikinci mısraları ilk beyitle aynı kafiyede olan, on beşten fazla beyitten oluşan, konusu daha çok övgü olan manzume.

قصير **kasîr** *A. s.* kısa: *kasîrü'l-kâme* "kısa boylu", *seyl-i kasîr* "yatağında akan, taşkın olmayan sel".

قضاء **kazâ',** قضا **kazâ** *A. a.* 1 alın yazısının çıkagelmesi, olacak olan her şeyin olacağı günün gelip çatması, 2 kadılık, yargıçlık, 3 Tanrı buyruğu olan namaz, oruç gibi bir yükümlülüğü daha sonra gerektiği şekilde yerine getirme, 4 kasıtsız olarak/

beklenmedik şekilde ve anda meydana gelen üzücü olay: *ecel-i kazâ* "umulmadık anda, beklenmedik bir olay sonucunda gerçekleşen ölüm". 5 -i işleme, -i yapma, -i yerine getirme, -i gerçekleştirme: *ez-kazâ* "umulmadık ve beklenmedik şekilde, rastlantı eseri olarak".

k.en قضاءً *A. z.* ansızın ve beklenmedik şekilde, rastlantı eseri olarak/yanlışlıkla.

kazârâ قضارا *F. z.* beklenmedik bir anda ve biçimde, rastlantı eseri olarak.

kuzât قضاة *A. ç. a.* kadılar; *bk.* **kâdî** قاضى.

kazâyâ', **kazâyâ** قضايا *A. ç. a.* önermeler; *bk.* **kazıyye** قضيه.

kazîb قضيب *A. s.* 1 değnek, dal, çubuk, 2 erkeklik organı.

kazıyye قضيه *A. a.* 1 iş, konu, mesele, madde, 2 *man.* hem doğru, hem yanlış denebilecek söz, önerme.

k.- külliyye قضيهٔ كليه *F. a.* hükmü teklerinin tümünü kapsayan önerme.

k.-i muhkeme قضيهٔ محكمه *F. a.* bir mahkemece verilmiş, kanun açısından değiştirilemez duruma gelmiş olan hüküm.

kat(t) قط *A. a.* kamış kalemin ucunu "mıktaa" denilen aletin üzerine koyup enine kesme.

kıtâr قطار *A. a.* (*T. k. dili:* **katar**) 1 ard arda sıralanmış hayvan dizisi, 2 bir lokomotifin çektiği vagonlar dizisi.

kuttâ' قطاع *A. ç. a.* yol kesiciler, eşkıyalar; *bk.* **kâtı'** قاطع.

katâyif, **katâif** قطايف قطائف *A. ç. a.* 1 kadifeler, *bk.* **katîfe** قطيفه. 2 (*T. k. dili:* **kadayıf** قادايف) tel kadayıf, ekmek kadayıfı, yassı kadayıf gibi türleri bulunan tatlı.

kutb قطب *A. a.* (*T. k. dili:* **kutup**) 1 değirmen taşının çevresinde döndüğü mil, 2 dünya merkezinden geçtiği var sayılan eksenin yüzeye ulaşan, biri kuzeyde, öbürü güneyde bulunan iki noktası, 3 *mec.* kendisine uyulan kimse, baş, önder, 3 *tas.* tanrı dostları (veliler) arasında ilk görünüş ve iniş âlemi olan "bilgi âlemi" sırlarını bilen zat, 4 "Demirkazık" denilen yıldız.

kutr قطر *A. a.* 1 yan, yön, yer, taraf. Bu anlam tekli gibi kullanılan çoklusu **aktâr**'da vardır; *bk.* **aktâr** اقطار. 2 bir dairenin merkezinden geçmek şartıyla çevresinin bir yanından öbür yanına uzanan doğru çizgi, çap: *nısf-i kutr* "yarı çap".

k.en قطراً *A. z.* çap bakımından, çapının ölçüsüne göre.

katarât قطرات *A. ç. a.* damlalar; *bk.* **katre** قطره.

katrân قطران *A. a.* 1 ardıç ve çam ağaçlarından/maden kömüründen çıkarılan kara renkte, kötü kokulu, suda erimeyen, sıvı yağ kıvamında bir madde.

katre قطره *A. a.* damla: *k.-i bârân* "yağmur damlası", *k.-i sirişk* "gözyaşı damlası".

kat' قطع *A. a.* 1 -i kesme, 2 (bağı) koparma, (bağlılığı) kaldırma, (... ile ilişkiyi) bozma: *k.-ı alâka* "ilgiyi kesme, bağı koparma", 3 kesip atma, yitirme, yok etme, son verme: *k.-ı ümmîd* "umudunu yitirme", *k.-ı*

muhâbere haberleşmeye son verme", 4 (davayı, tartışılan konuyu) çözme, çözüme/sonuca kavuşturma, 5 (yol) alma, öne geçme, ilerleme, ileri gitme: *k.-ı tarîk, k.-ı mesâfe* "yol alma, yolda ileri noktalara ulaşma", 6 (yolda gidenin) önüne çıkma, (yolcunun) (yolunu) kesme: *k.-ı tarîk* "yol kesme, yolcuları çevirip hırsızlık etme, haydutluk".

قطعاً **kat'an,** قطعا **kat'â** *A. z.* hiçbir zaman, aslâ.

قطع رحم **k.-ı rahm** *F. a.* yakınları arayıp sormama; *ziddı:* **sıla-i rahm**.

قطع مرأتب **k.-ı merâtib** *F. a.* birbiri ardına rütbe alıp ilerleme.

قطع نظر **k.-ı nazar** *F. a.* -i görmeme, -e bakmama, -e değer vermeme.

قطعه **kıt'a** *A. a.* 1 parça, bölük, 2 yeryüzünde belli sınırlarla ayrılmış büyük kara parçaları, 3 *ed.* aynı vezinde, ilk beytinin mısraları kafiyece bir olmayan, çoklukla iki beyitlik nazım parçası.

قطعی **kat'î** *A. s.* kesip atan, tereddüde yer bırakmayan, kesin.

قطعیاً **kat'iyyen** *A. z.* kesin olarak, hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmaksızın.

قطن **kutn** *A. a.* (*T. k. dili:* **kutun**) pamuk.

قطنی **kutnî** *A. s.* 1 pamuktan, pamuklu, 2 pamuk ve ipek karışımı, atlas taklidi bir tür kumaş.

قطیفه **katîfe** *A. a.* (*T. k. dili:* **kadife**) yumuşak, az tüylü, düz/işlemeli bilinen değerli kumaş.

قعده **ka'de** *A. a.* oturma, oturuş: *Zi'l-ka'de* ay takviminin on birinci ayı.

قعر **ka'r** *A. a.* dip: *k.-i çâh* "kuyunun dibi".

قعقعه **ka'kaa** *A. a.* iki madenî nesnenin çarpışmasından çıkan ses, savaşta birbirine çarpan kılıçlardan yayılan ses.

قعود **kuûd** *A. a.* 1 oturma. **– etmek** oturmak. 2 namazda oturma biçiminde gerçekleştirilen hareket, 3 (yabancı hükümdarlar için) egemenliği temsil eden sandalyeye oturma.

قعور **kaûr,** قعیر **kaîr** *A. s.* çok/pek derin: *deryâ-yi kaûr* "çok derin deniz".

قفاء **kafâ',** قفا **kafâ** *A. a.* 1 boynun ard yanı, ense, 2 *mec.* arka, geri, 3 *T.* baş, 4 *T.* kafa tası, 5 *T. mec.* akıl, zekâ, anlayış, kavrayış, 6 *T. mec.* bönlük, akıl kıtlığı. **– tutmak** (söz) dinlememek, diklenmek, sert davranmak.

قفس **kafes** *F. a.* 1 telden/ağaç çubuklarından yapılmış, göz göz, içine kuş vb. konup taşınabilir araç, 2 pencere, sebil gibi yerlere konan, oymalı/birbirine çatılmış metal ve ahşap çubuklardan oluşan koruma amaçlı delikli perde.

قفل **kufl** *A. a.* kilit.

قفول **kufûl** *A. ç. a.* kilitler; *bk.* قفل **kufl**.

قققنس **kaknus,** قققنوس **kaknûs** *A. a.* Hint adalarında yaşadığı ileri sürülen bir kuş. Gagasında çok sayıda delik varmış, rüzgâr estiğinde bu deliklerden giren hava ile türlü türlü sesler çıkarırmış.

قلاب **kullâb** *A. a.* ucu sivri ve eğri demir, çengel.

قلاده **kılâde** *F. a.* gerdanlık.

قلاش **kallâş** *A. s.* yalancı, düzenbaz, hileci, dubaracı, güvenilmez (kimse).

قلاع **kılâ'** *A. ç. a.* kaleler; *bk.* قلعه **kal'a**.

قلافت **kılâfet** *A. a.* (*T. k. dili:* قالافات , قلافات **kalafat**) (ahşap gemilerde) su geçirmemesi için kaplama tahtalarının arasını zifte bulanmış üstüpüyle doldurup üzerini ziftle kaplama, 2 yeniçeri ocağında üst rütbeli subayların giydikleri bir tür kavuk.

[1]قلب **kalb** *A. a.* 1 can evi, bedende kan dolaşımını sağlayan organ, 2 (duygu merkezi sayılan) gönül, 3 duygu, his, 3 *ask.* ordunun iki kanadının ortası.

قلباً **k.en** *A. z.* yürekten, can u gönülden, içtenlikle.

[2]قلب **kalb** *A. a.* 1 -i değiştirme, -i döndürme, -i başka bir kalıba koyma, 2 *ed.* bir kelimenin ünsüz harflerinin yerlerini değiştirip başka bir harf eklemeksizin yeni bir anlamlı kelime çıkarma: *âteş-şitâ, emel-elem* gibi.

[3]قلب **kalb** *(l kalın okunur) T. s.* 1 sahte, taklit, 2 kendini olduğundan farklı gösteren (kimse), 3 yalancı, güvenilmez (kimse).

قلبزن **kalb-zen** *F. s.* (*T. k. dili:* قالبازان **kalpazan**) 1 sahte para basan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, sahtekâr (kimse).

قلت **kıllet** *A. a.* azlık; *zıddı:* كثرت **kesret**.

قلزم **kulzüm** *A. a.* deniz: *Bahr-i Kulzüm* Kızıldeniz.

قلع **kal'** *A. a.* -i çekip koparma, -i yerinden ayırma.

قلعه **kal'a** *A. a.* (*T. k. dili:* **kale**; *h. dili:* قلا **kala**) büyük bir yerleşim yerinin/şehrin çevresinde, sınır boylarında ve dağ geçitlerinde koruma ve korunma amacıyla yapılan, kalın ve yüksek duvarlı, burçlu yapı, hisar.

قلقل **kulkul** *A. a.* 1 tetik, tez canlı, ayağına çabuk, her işe koşan kimse, 2 bir sıvının hareket etmesiyle çıkan ses.

قلم **kalem** *A. a.* 1 yazı çizi gereci, 2 maden, tahta ve taş üzerine yazı ve şekil oymakta kullanılan çelikten yapılmış, keskin uçlu gereç, 3 yazı türü, 4 bezek, resim, nakış, 5 ucu kalem biçiminde kesilmiş ince ağaç dalı, 6 aşı yapmak için körpe budaklardan alınıp ucu kalem gibi kesilerek yarığa yerleştirilen ince sap, 7 resmî kuruluşlarda yazı işlerinin yürütüldüğü yer, 8 çeşit, tür, 9 sıra ile/cins ve türlerine göre numara verilerek bir kâğıda/deftere kaydedilen mal ve eşya.

قلمرو **k.-rev** *F. a.* bir hükümdarın/bir hükümetin egemenliği/yönetimi altında bulunan topraklar/ülke.

قلمزن **k.-zen** *F. a.* yazıcı, yazı yazan kimse.

قلمكار **k.kâr** *F. a.* 1 tülbent üzerine ince fırçayla bezekler yapıp yazma yapan sanatkâr, yazmacı, 2 oda duvarlarını, tavanları renk renk boyalarla bezeyen sanatçı, nakkaş, 3 altın, gümüş, bakır gibi madenlerden yapılmış türlü kaplar üzerine çelik kalemle bezek, resim ve yazı kazıyan sanatkâr.

قلمكش **k.-keş** *F. a.* 1 yazıcı, kâtip, 2 bir yazının üzerini çizen, bir kay-

dın üzerini çizerek geçerliğini kaldıran (kimse).

قلندر **kalender** *F. a.* 1 Kalenderî Tarikati'nden olan kimse. Bir şîî-bâtınî yolu olan bu yolu izleyenler başlarına on dilimli keçe külah giyerler; saç, sakal, bıyık ve kaşlarını usturaya vurarak ellerinde dilenci kâsesi ve bayraklarla şehir, şehir, kasaba kasaba, köy köy dolaşırlar; davul ve boru çalarlar; giyim-kuşam, yol-yordam gibi şeylere aldırmazlar, dilencilik ederek geçinirlerdi. 2 hiçbir şeye aldırmayan, her şeyi hoş görüp hoş karşılayan kimse, 3 dünya ile ilgisini kesen, dünyanın zevk, güzellik ve çekiciliklerine aldanmayıp bunlara uzak duran, üst âlem gerçekliklerine ulaşmış, hikmet sahibi kimse, hakim, filozof.

قلنسوه **kalensüve** *A. a.* 1 tepesi sivri başlık, külâh, 2 tolga altına giyilen keçe başlık, takke.

قله **kulle** *A. a.* (*T. k. dili:* **kule**) 1 dağ tepesi, 2 her nesnenin en üst yanı/noktası, 3 çoklukla silindir biçimindeki yüksek yapı.

قلوب **kulûb** *A. ç. a.* kalpler; *bk.* قلب **kalb**.

قلیا **kalyâ** *F. a.* Türkçede "kalye taşı" denilen madde, potasyum hidrat.

قلیل **kalîl** *A. s.* az.

قلیمیا **kılîmiyâ** *F. a.* altın ve gümüş eritildikten sonra köpük ve çöküntü gibi yüzünde ve dibinde oluşan nesne, posa.

قلیه **kalye** *F. a.* tere yağıyla pişirilen, içine soğan, ceviz katılan, etli sebze yemeği.

قمار **kımâr** *A. a.* (*T. k. dili:* **kumâr**) iki/ikiden çok kişi arasında ortaya para/değerli nesne koyarak kâğıt, zar/başka araçlarla oynanan oyun.

قمارباز **k.-bâz** *F. a.* kumarcı, kumar oynayan kimse.

قماش **kumâş** *A. a.* pamuk, keten, yün/ipekten yapılan dokuma.

قمر **kamer** *A. a.* 1 ayın "hilâl" denilen ilk üç günlük görünüşünden sonraki görünüşüne verilen ad, 2 (her türlü görünüşüyle) ay.

قمری **kamerî** *A. s.* ayla ilgili, ayla ilintili, aya dayanan: *kamerî ay* "ayın dünya çevresindeki dolanım süresine göre hesaplanan süre".

قمری **kumrî** *A. a.* (*T. k. dili:* **kumru**) güvercine benzer, ondan biraz küçük, boz renkli, boynu halkalı kuş.

قمرین **kamereyn** *A. ç. a.* iki ay, iki ışık kaynağı, yani: güneş ve ay.

قمریه **kameriyye** *T. a.* mehtaplı gecelerde oturmak için bahçelerde yapılan, yerden yüksekçe, üstü örtülü, etrafı açık yer, köşk.

قمیص **kamîs** *A. a.* gömlek.

قناد **kannâd** *A. a.* şeker yapan kimse, şekerci.

قناديل **kanâdîl** *A. ç. a.* kandiller; *bk.* قنديل **kandîl**.

قناع **kınâ'** *A. a.* baş örtüsü.

قناعت **kanâat** *A. a.* az şeyle yetinme, çok istememe, payına düşeni yeter bulma. **– etmek /eylemek** azla yetinmek, payına düşeni yeter bulmak.

قنب **kınneb** *A. a.* (*T. k. dili:* قناب , قیناب **kınnap, kınap**) kenevirden yapılma ip, kalınca kenevir iplik.

قنبر **kanber** *A. a.* 1 Hz. Ali'nin kölesinin adı, 2 her işe yarayan, her işi gören, her işin girdisini çıktısını bilen kimse.

قند **kand** *A. a.* şeker kamışının kristalleşmiş öz suyu, nebat şekeri.

قندز **kundüz** *A. a.* (*T. k. dili:* قوندوز **kunduz**) kuyruğu tilki kuyruğuna benzer, postundan kürk yapılan, su kıyılarında yaşayan bir hayvan.

قنديل **kandîl** *A. a.* 1 içindeki sıvı yağ bir fitil yardımıyla yakılan aydınlatma aracı, 2 herhangi bir ışık kaynağı.

قنديل ترسا **k.-i tersâ** *F. a.* Hıristiyanların kilisede ve kutsal saydıkları yerlerde sürekli yaktıkları kandil.

قنطار **kıntâr** *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **kantar**) ağır ve büyük şeyleri tartmakta kullanılan büyük tartı aleti, 2 yerine göre değişebilen, başlıca kırk dört okkalık ağırlık ölçüsü.

قنطره **kantara** *A. a.* kemerli, büyük taş köprü.

قنفذ **kunfüz** *A. a.* erkek kirpi, 2 sıçan, fare.

قنوت **kunût** *A. a.* 1 kulluk, tapınma, ibadet, 2 vitir namazı.

قنوط **kunût** *A. a.* -den umut kesme, umutsuzluk hali..

قوارع **kavâri'** *A. ç. a.* acı verici ve zarara yol açıcı olaylar, belâlar, musibetler, **bk.** قارعه **kâria.**

قوارع القرآن **kavâriu'l-Kur'ân** *A. a.* her türlü kötülük ve zarardan korunmak için okunan *Âyetel-kürsî*, *Yâsin*, *Muavvizeteyn* gibi Kur'ân sureleri.

قواس **kavvâs** *A. a.* (*T. k. dili:* قواص **kavas**) 1 okçu, (eskiden) ok atmak ve ok takımlarını taşımak için üst rütbeli devlet adamlarının yanında bulunan hizmetli sınıfından kimse, 2 (sonraları) rütbece çavuşların altında olmak üzere, üst rütbeli devlet adamlarının yanında bulunan silâhlı kimse, 3 (daha sonra) elçi, konsolos gibi yabancı memurların yanında hizmet gören kimse.

قواصف **kavâsıf** *A. ç. a.* gürültü ile, uğuldayarak esen rüzgârlar; *bk.* قاصف **kâsıf.**

قواعد **kavâid** *A. ç. a.* kurallar; *bk.* قاعده **kâide.**

قوافل **kavâfil** *A. ç. a.* kafileler; *bk.* قافله **kâfile.**

قوافی **kavâfî** *A. ç. a.* kafiyeler; *bk.* قافيه **kâfiye.**

قوال **kavvâl** *A. s.* çok konuşan, geveze, lafazan (kimse).

قوالب **kavâlib,** قواليب **kavâlîb** *A. ç. a.* kalıplar; *bk.* قالب **kâleb, kâlib.**

قوام **kıvâm** *A. a.* 1 duruş, durma, var olma, varlığını sürdürme, 2 bir şeyin varlığının sürmesini sağlayan şey, dayanak, sığınak, 3 sıvı bir maddenin koyuluk derecesi, 4 her bir durum için gerekli olan ölçü, tav, çağ. **k.–ını bulmak, k.–a gelmek** olması gereken durumu kazanmak, tavına gelmek, çağını bulmak.

قوانين **kavânîn** *A. ç. a.* kanunlar; *bk.* قانون **kânûn.**

قوائم **kavâim** *A. ç. a.* kâğıt paralar; *bk.* قائمه **kâime.**

[1]قوت **kût** *A. a.* azık, yiyecek, gıda.

قوت لا يموت **kût-i lâ-yemût** *F. a.* açlıktan ölmeyecek kadar azık, kıt kanaat geçinecek kadar gelir.

[2]قوت **kuvvet,** قوه **kuvve** *A. a.* 1 güç, kudret, 2 bir devletin silâhlı kuv-

vetleri, 3 sağlık, dinçlik; *zıddı:* ضعف **za'f.** 4 etki, etkileme gücü, 5 özgülük, özellik, duyu gücü: *kuvve-i hâfıza* "zihinde tutma, unutmama gücü".

قوس **kavs** *A. a.* 1 yay, 2 çember parçası, 3 burçlar kuşağındaki on iki burçtan birinin adı. Akrep Burcu ile Oğlak Burcu arasında yer alır, Güneş bu burca İkinci Teşrin'de, yani yılın on birinci ayında girer.

قوس قزح **k.-i kuzah** *F. a.* gökkuşağı, eleğimsağma.

قوسين **kavseyn** *A. a.* iki yay.

قوصره **kavsare** *A. a.* kamıştan/ağaç şeritlerden yapılmış örme sepet,

قول **kavl** *A. a.* söz.

قولاً **k.en** *A. z.* söz olarak; *zıddı:* فعلا **fi'len.**

قول مجرد **k.-i mücerred** *F. a.* dayanağı, delili olmayan söz.

قوم **kavm** *A. a.* (*T. k. dili:* **kavim**, *h. dili:* **kavum**) 1 soy ve boy bakımından birbirine bağlı, aralarında dil, töre ve kültür ortaklığı bulunan insanlar topluluğu, budun, 2 insan topluluğu, cemaat: *kavm ü kabîle* "yakınlar, hısım akraba".

قوم محصور **k.-i mahsûr** *F. a.* yüz kişiden az olan köy halkı.

[1]قوى , قوا **kuvâ** *A. ç. a.* kuvvetler; *bk.* قوت **kuvvet.**

[2]قوى **kavî** *A. s.* 1 güçlü, kuvvetli, zorlu; sağlam, dayanıklı, dirençli, sarsılmaz: *binâ-yi kavî* "sağlam yapı", 2 sağlam, güvenilir, güven verici: *va'd-i kavî* "sağlam söz", 3 zengin, varlıklı (kimse).

قويم **kavîm** *A. s.* doğru: *râh-i kavîm* "doğru yol".

قهار **Kahhâr** *A. s.* dilediğinde dilediğini yere çalıp acınacak duruma düşürücü Yüce Tanrı.

قهر **kahr** *A. a.* 1 (bir kimseyi) zorlama, (birine) bir işi zorla yaptırma, 2 (birine) üstün gelip adını batırma, (birini) yere serip rezil duruma düşürme, 3 *T.* (bir kayıptan, bir başarısızlıktan, istediği ve beklediği bir şeyi elde edememekten ötürü) içi içini yeme, (bir şeyin acısı) içine işleme.

قهرمان **kahremân** *F. a.* yiğit, bahadır, gözü pek kimse.

قهرمانى **kahremânî** *F. a.* kahramanlık.

قهقرى **kahkarî** *A. a.* arkasını dönmeden, düşmandan yüz döndürmeden vuruşarak savaş alanından hızla geri çekilme: *ric'at-i kahkarî* "(savaşta) çarpışarak hızla geri çekilme".

قهقهه **kahkaha** *A. a.* 1 sesli gülüş, yüksek sesle gülme, 2 boru biçiminde bir tür çiçek.

قهوه **kahve** *A. a.* sıcak iklimlerde yetişen bir bitkinin meyvesinin çekirdeği, 2 bu çekirdeklerin kavrulduktan sonra değirmende çekilmesiyle elde edilen toz, 3 bu tozun suyla karıştırılıp pişirilmesiyle yapılan sıcak içecek, 4 kahve içilen yer, kahvehane.

قئ **kay'**, قى **kay** *A. a.* kusma. **– etmek** kusmak.

قياس **kıyâs** *A. a.* 1 (bir şeyi) başka bir şeye benzeterek/başka bir şeyi ölçü alarak değerlendirme, karşılaştırma, oranlama: *bî-kıyâs* "sayıca dengi bu-

lunmaz derecede çok, sınırsız". 2 -i -e benzetme; benzerlik 3 *dilb.* kurala uygunluk; *zıddı:* سماع **semâ'**: *ale'l-kıyâs* "kurala göre, kurala uygun olarak. *alâ ğayri'l-kıyâs* kurala aykırı olarak. 4 *man.* "küçük önerme" ve "büyük önerme" denilen iki önerme ile bir sonuçtan oluşan yargı, 5 *din* ayet ve hadislerden çıkarılan hükümlere dayanarak yeni durumlar için dinî hüküm çıkarma.

خلاف قياس **hılâf-i kıyâs** *F. a.* benzerleriyle karşılaştırmaya uygun olmayan, kural dışı, düzensiz.

قياس نفس **k.-i nefs** *F. a.* kendini örnek alma, kendine benzeterek yargıya varma.

قياصره **kayâsıre** *A. ç. a.* Roma ve Bizans hükümdarları; *bk.* قيصر **kaysar.**

قيافت **kıyâfet** *A. a.* 1 dış görünüş, kılık, 2 (birinin) giyim kuşamıyla verdiği görüntü: *tebdîl-i kıyafet* "giyim kuşamını değiştirip tanınmayacak bir görünüşe girme", 3 giyecek, giysi, 4 insanın yüz hatlarından ve dış görünüşünden yaradılışı, huyu suyu ve davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarma bilgi ve yeteneği.

قيافت نامه **k.-nâme** *F. a.* insanın kılığından davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarmanın dayanakları konusunda yazılmış kitap.

قيام **kıyâm** *A. a.* 1 ayağa kalkma. **– etmek** ayağa kalkmak. 2 ayakta durma, 3 namazın ayakta durma şeklinde gerçekleştirilen kısmı, 4 namaz, ibadet, 5 (bir işe) girişme, kalkışma, başlama, 6 ayaklanma, isyan. **– etmek** ayaklanmak, isyan çıkarmak. 7 dirilme: *rûz-i kıyâm* "diriliş günü".

قيامت **kıyâmet** *A. a.* 1 varlık düzeninin dağılıp bozulması ve o gün bütün ölülerin dirilip bir araya derilmesi, 2 kıyamet günü, 3 *mec.* olağanüstü yıkım, büyük felâket, 4 gürültü, patırtı. **–i koparmak** öfkeyle bağırıp çağırmak, ortalığı birbirine katmak.

قيد **kayd** *A. a.* 1 -i bağlama. **– etmek** -i bağlamak. 2 bağlayacak nesne, bağ, 3 giden/gelen bir resmî yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirme. **– etmek** bir yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirmek: *terkîn-i kayd* "(biriyle) bağı koparma, ilişiği kesme, (birini) işten çıkarma, (defterden) adını silme", 4 bu şekilde deftere geçirilen konu, tarih ve numara, 5 (bir şeyi) sınırlandırma, birtakım şartlara bağlayarak şartlı duruma getirme: *bilâ-kayd ü şart* "şartsız ve kayıtsız olarak, bağsız ve ilintisiz olarak", 6 -e önem verme, -i görev edinme, -i umursama: *bî-kayd, bilâ-kayd* "ilişiksiz, bir şeyi önemsemeksizin". 7 (birinin adını) (bir ilgi ile) deftere/listeye yazdırma, 8 *dilb.* bir cümlede/bir söz öbeğinde anlam sınırlayıcı üye, 9 (marangozlukta) iki tahtayı birbirine bağlayan parça.

قيد حيات **k.-i hayât** *F. z.* sağ oldukça, yaşadıkça, yaşadığı sürece.

قيد و شرط **kayd ü şart** *F. a.* bir sözün/bir sözleşmenin kimi yönlerini sınırlandıran ve bir şartla şartlı hale getiren söz/madde.

قيراط **kîrât** *A. a.* (*T. k. dili:* **kırat, karat**) kuyumcuların kullandıkları dört

keçi boynuzu çekirdeğinin ağırlığına denk ağırlık ölçüsü, karat. Yirmi dört tanesi bir miskaldir.

قیروان **kîrvân** *A. a.* 1 kervan, kafile, 2 Batı Afrika'da bir yer adı.

قیس **Kays** *A. a.* bir Arap aşk hikâyesi olan *Leylâ ve Mec-nûn*'un erkek kahramanının adı.

قیصر **kaysar** *A. a.* Roma ve Bizans hükümdarı.

قیل **kîl** *A. a.* (Aslında "denildi" anlamında çekimli bir fiildir) denilen, söz.

قیل و قال **kîl ü kâl** *F. a.* denildi ve dedi, yani: dedikodu, onu bunu çekiştirme.

[1]قیم **kayyim** *A. a.* 1 muhafız, koruyucu, koruyup gözetici (kimse), 2 (*T. k. dili:* **kayyum**) cami hademesi.

[2]قیم **kıyem** *A. ç. a.* değerler; *bk.* قیمت **kıymet.**

قیمت **kıymet,** (Arapça kurallı ad ve sıfat takımlarında: قیمه **kıyme**) *A. a.* 1 değer, paha, bedel: *k.-i i'tibâriyye* "devletçe belirlenmiş değer", *k.-i hakîkıyye* "asıl değer", *k.-i mevzûa* "satıcı tarafından konulan değer", *zî-kıymet* "değerli, pahalı", 2 manevî değer, kişinin başkaları üzerinde uyandırdığı saygınlık, şeref, itibar.

قیمت شناس **k.-şinâs** *F. s.* değerden anlar, değerli olanı bilir ve tanır (kimse).

قیود **kuyûd** *A. ç. a.* kayıtlar, *bk.* قید **kayd.**

قیودات **kuyûdât** *A. ç. a.* resmî işlemlerin ve yazışmaların yazıldığı defterler.

قیوم **kayyûm** *A. s.* ezelî ve ebedî olan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

ك k, g

ك Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi beşinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 20'dir.

ك **ke** *A. takı* Türkçenin **gibi** takısına karşılıktır. Hepsi zarf olarak kullanılan birtakım sözlerde geçer:

كالاول **ke'l-evvel** *A. z.* önceki/eskisi gibi.

كأن **ke-enne,** كأنه **ke-nnehû** *A. z.* sanki, gûyâ.

كماكان **ke-mâ kân** *A. z.* olduğu gibi.

كماهوحقه **ke-mâ hüve hakkuhû** *A. z.* hakkı olduğu gibi, hakkınca.

كذلك **ke-zâlik** *A. z.* böylece, yine böyle.

كائن **kâin** *A. a.* olan, bulunan, var olan.

كائنات **kâinât** *A. ç. a.* varlıklar dünyası, evren, âlem.

كابر **kâbir** *A. a.* büyük, ulu.

كابراً عن كابر **kâbiran an kâbir** *A. z.* büyükten büyüğe.

كابوس **kâbûs** *A. a.* uykuda basan ağırlık, karabasan.

كاتب **kâtib** *A. a.* bir resmî dairede/bir rütbeli devlet adamının yanında yazı yazma işini gören kimse, yazıcı: سر كاتب *ser-kâtib* "baş yazıcı". كاتبی سر *sır kâtibi* gizli ve önemli yazıları yazan elçilik kâtibi.

كاتب فلك **k.-i felek** *F. a.* Utarit yıldızı.

كاتب وحی **k.-i vahy** *F. a.* 1 Hz. Peygamber'e inen Kur'ân ayetlerini yazan sahabelerden her biri, 2 Hz. Osman. *s.* 1 yazı yazmayı bilen (kimse), 2 dili iyi kullanan, bir konuyu yazıya dökmesini bilen, iyi yazı yazan (kimse).

كاتب الحروف **katibü'l-hurûf** *A. a.* (bir kitabı) kaleme alan kimse, yazar.

كاتم **kâtim** *A. s.* (bir bilgiyi/konuyu) saklayan, gizli tutan (kimse): *k.-i esrâr* "sırları saklayan (kimse)".

كاخ **kâh** *A. a.* 1 köşk, kasır, 2 tek göz oda.

كاذب **kâzib** *A. s.* 1 yalancı (kimse), 2 uydurma, asılsız, yalan, sahte (söz/haber/durum): *haber-i kâzib* "yalan haber". *subh-ı kâzib* "yalancı sabah, güneş doğmadan önce belirip bir süre sonra kaybolan aydınlık".

[1]كار **kâr** *F. a.* 1 iş, iş güç, sanat, 2 yarar, assı, kazanç, 3 etki, tesir.

آزموده **k.-âzmûde** *F. s.* iş bilir, tecrübeli (kimse): *merd-i kâr-âzmûde* "tecrübeli adam".

كار آگاه **k.-âgâh** *F. s.* işten anlar, iş bilir, işe yatkın (kimse).

پردازكار *F. s.* **k.-perdâz** 1 iş gören, bir işle uğraşan (kimse).

كار خانه **k.-hâne** *F. s.* iş yeri, dükkân, atelye, fabrika vb.

کاردان **k.-dân** *F. s.* iş bilen, iş bilir, işten anlar (kimse).

کار دیده **k.-dîde** *F. s.* görmüş geçirmiş, tecrübeli (kimse).

کارزار **k.zâr** *F. a.* savaş, cenk.

کار ساز **k.-sâz** *F. s.* iş yapan, iş gören, elinden iş gelir, becerikli (kimse).

کار شناس **k.-şinâs** *F. s.* işten anlar, iş bilir (kimse).

کار فرما **k.-fermâ** *F. s.* 1 iş buyuran, buyrukçu, âmir, 2 hükümdar.

کارکاه **k.gâh,** کارکه **k.geh** *F. a.* iş yeri, bir iş görülen yer.

کار کذار **k.-güzâr** *F. s.* iş bitirici, becerikli, işgüzar (kimse).

کارکر **k.ger** *F. s.* 1 iş gören, iş yapan (kimse), 2 etki eden, etki uyandıran, yarar sağlayan (nesne/araç/durum).

کار کیر **k.-gîr** *F. s.* iş tutucu, iş becerici, *a.* (*T. k. dili:* **kâgir**; *h. dili:* **kâğır**) ahşap olmayan; taş, tuğla vb. malzemeyle yapılmış yapı.

کار نامه **k.-nâme** *F. a.* 1 (*T. h. dili:* کرمه **kerleme**) taslak, örnek, 2 savaş tarihi.

کار و بار **k. ü bâr** *F. a.* iş güç.

[2]کار **kâr** *F. takı* bir nesne ile uğraşanı, bir nesne üreteni, bir şey yapanı ve satanı, bir işle sürekli olarak ilgileneni, bir işi meslek olarak yapanı gösteren adlar yapar: *bestekâr* "beste yapan".

کاربان **k.bân** *F. a.* 1 at, deve, katır vb. hayvanlardan oluşan katar, 2 tüccar ve yolcu topluluğu, kervan, kafile.

کاربان سرای **k.-serây** *F. a.* ana yollar, özellikle ticaret yolları üzerinde yolcuların hayvanlarıyla birlikte barınmasına elverişli büyük konaklama yeri, han.

کاروان **kârvân** *F. a.* yolcular katarı, kafile, kervan.

کاروان سرای **k. -serây** *F. a. yuk. m. bk.*

کاریز **kârîz** *F. a.* 1 bir alanı sulamak için yer altına döşenen künklerle yapılan su yolu, oğun, 2 (*T. k. dili:* کریز **keriz**) pis su gideri olarak kullanılan yer altı yolu, pislik kanalı.

کأس **ke's** *A. a.* (*F.* ve *T.* **kâs**) 1 sıvı kabı, bardak, 2 içi şarap dolu kadeh, 3 (çiçekte) kapçık.

کاسب **kâsib** *A. s.* çalışıp kazanan, bir iş görerek geçimini sağlayan (kimse): *el-kâsibü habîbu'llâh* "Çalışıp kazanan Allah'ın sevdiği kimsedir".

کاست **kâst** *F. s.* eksik. Tek başına kullanılmaz; daha çok "az ve eksik olmayan, tam, eksiksiz" anlamındaki *bî-kem ü kâst* bağlam öbeğinde görülür.

کاسته **kâste** *F. s.* eksilmiş (nesne).

کاسد **kâsid** *A. s.* geçersiz, sürümsüz, geçerliği olmayan (nesne).

کاسر **kâsir** *A. s.* kıran, parçalayan (kimse): *kâsiru'l-asnâm* "putları parçalayan, yani: Hz. İbrâhim".

کاسه **kâse** *F. a.* içine çorba, hoşaf vb. sıvı şeyler koymaya elverişli yayvan, geniş kap.

کاسه بند **k.-bend** *F. a.* kırık kâseleri onaran kimse.

کاسه کر **k.-ger** *F. a.* kâse yapan kimse.

کاسهٔ سر **k.-i ser** *F. a.* baş kâsesi, yani: kafatası.

کاسه لیس **k.-lîs** *F. s.* ve *a.* kâse yalayıcı kimse, yani: dalkavuk.

كاش **kâş** *F. bağl.* (*T. k. dili:* كش **keş**) **ki** ile birlikte **keşki** biçiminde kullanılır, dilek bildiren cümlelerin başında gelip dileği güçlendirir; olumlu cümlelerde özlem, olumsuz cümlelerde pişmanlık anlatır.

كاشانه **kâşâne** *F. a.* 1 kışlık kapalı balkonlu oda, 2 güzel görünüşlü, göz alıcı, büyük ev, konak, 3 yatak odası, 3 yuva: *k.-i mürğân* "kuş yuvası".

كاشف **kâşif** *A. s.* (bilinmeyen şeyi) bilinir duruma getiren, -i açığa çıkaran (kimse): *k.-i esrâr* "sırları açığa çıkaran". *a.* (eskiden) Mısır'da kaymakamlara/yöneticilere verilen ad.

كاشكه **kâşki,** كاشكى **kâşkî** *F. bağl.* (*T. k. dili:* **keşki**) *bk.* كاش **kâş**.

كاظم **kâzım** *A. s.* öfke ve kinini bastıran, nefsine ağır gelen bir söz/eylem/davranış karşısında hemen öfkeye kapılmayan (kimse).

كاغد **kâğıd** *A. a.* üzerine yazı yazmaya yarayan, hamur durumuna getirilmiş ağaç yongalarından yapılan ince yaprak.

كاغذ **kâğaz** *F. a. bk.* كاغد **kâğıd**.

كاف **kâf** *A. a.* ك harfinin adı.

كافر **kâfir** *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın varlığına inanmayan, tanrı tanımaz, imansız, ateist (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın verdiği nimetleri görmezden gelen, gördüğü iyilik ve bağışlara gözünü kapayan, nankör (kimse): *k.-i ni'met* "iyilik bilmez, nankör". *a.* düşman.

كافرستان **k.istân** *F. a.* Hindistan'ın kuzey doğusunda bir bölgenin adı.

كافل **kâfil** *A. s.* (bir borcu/bir yükü) üzerine alan, yüklenen, kefil olan (kimse).

كافل ارزاق امم **k.-i erzâk-ı ümem** *F. a.* bütün yaratıkların azıklarını sağlamayı üstlenmiş olan Yüce Tanrı.

كافور **kâfûr** *A. a.* 1 Hindistan'da yetişen bir ağaçtan sızan zamktan elde edilen beyaz, yarı şeffaf, kırılgan ve keskin kokulu bir madde, 2 *mec.* bembeyaz nesne: *şem'-i kâfûr* "kâfurla yapılmış beyaz mum".

كافوري **kâfûrî** *A. s.* 1 kâfur renginde/kâfurdan yapılmış (nesne), 2 *T.* kâfur.

كافه **kâffe** *A. a.* bütün, hep, cümle: *kâffe-i ef'âl* "bütün işler".

كافةً **kâffeten** *A. z.* olduğu gibi, hepsi, hepsi birden, tümü.

كافى **kâfî** *A. s.* yeter, yeterli, elverir: *mıkdâr-i kâfî* "yeterli ölçü".

كاكل **kâkül** *F. a.* (*T. h. dili:* **kâhkül**) yanaklar üzerinden sarkan dağınık uzun saç: *Gerden-i billûra dökmüş kâkül-i zer-târını* "Altın telli, yani: sarı kâkülünü billûr gerdana dökmüş".

كالا **kâlâ** *F. a.* 1 kumaş: *k.-yi hüner* "hüner kumaşı". 2 giyimlik ve döşemelik değerli kumaş, 3 *mec.* anapara, sermaye.

كالبد **kâlbüd, kâlbed** *F. a.* beden, kalıp: *Söz kâlbüd-i kadr-i benî-âdemdir* "Söz insanoğlunun değerinin kalıbıdır" – Avnî.

كالوس **kâlûs** *F. s.* ahmak, bön, ebleh (kimse).

كالوسانه **k.âne** *F. s.* ve *z.* ahmakça, ahmakçasına.

كام **kâm** *F. a.* istek, murat, amaç, maksat. **– almak** (bir kimse) muradına ermek, istediğine kavuşmak.

کامبخش **k.-bahş** *F. s.* -i isteğine erdirici, -i istediğine kavuşturucu (kimse).

کامبین **k.-bîn** *F. s.* 1 -in isteğini dikkate alıcı, -in istediğini verici (kimse), 2 istediği olmuş, isteği yerine gelmiş, mutlu (kimse).

کامپرور **k.-perver** *F. s.* istekli, istek peşinde koşan (kimse).

کامران **k.-rân** *F. s.* (*T. k. dili:* **kâmürân**) istediği olmuş, istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

کامرانی **k.-rânî** *F. a.* mutluluk.

کامروا **k.-revâ** *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu (kimse).

کامروایی **k.-revâyî** *F. a.* mutluluk.

کامکار **k.-kâr** *F. s.* 1 muradına ermiş, bahtiyar, mutlu (kimse), 2 büyük, ulu, güçlü: *hukümdâr-i kâmkâr* "güçlü, ulu hükümdar".

کامور **k.-ver** *F. s.* mutlu, dileğine ermiş, istediğini elde etmiş (kimse).

کامیاب **k.-yâb** *F. s. yuk. m. bk.*

کامل **kâmil** *A. s.* 1 tam, eksiksiz (nesne): *kâmilü'l-ayâr* "ayarı tam, saf ve kusursuz", 2 bilgili, olgun, erdemli ve ergin (kimse): *İnsân-i kâmil olmağa sa'y eyle âdem ol* "Olgun insan olmaya çalış, adam ol – Bâkî. 3 *ed.* aruz kalıplarından birinin adı.

کامه **kâme** *F. s.* muradına ermiş, mutlu: *bül-kâme* istek peşinde koşan, isteği hiç bitmeyen.

[1]کأن **keenne, کأنه keennehû** *A.* z. sanki, sözde.

[2]کأن **keen** *A. bağl.* sanki, ... -miş gibi, farz edin ki. Birkaç Arapça sözde görülür: *keen lem yekün* "sanki yokmuş, hiç olmamış gibi".

[1]کان **kân** *F. a.* 1 maden ocağı, maden, 2 *mec.* (iyi nitelikler ve insanca değerler açısından) kaynak: *k.-i kerem* "cömertlik kaynağı".

[2]کان **kâne** *A.* "Oldu, olur" anlamında çekimli fiildir. Kimi Arapça sözlerde bulunur: *mâ-şâa'llâhü kân* "Allah'ın istediği olur".

کانون **kânûn** *A. a.* 1 içinde ateş yakılan yer, ocak, soba vb., 2 (eskiden) Aralık ve Ocak ayları. Rumî takvime göre Mart'tan itibaren yılın onuncu ve on birinci ayları idi.

کانی **kânî** *F. s.* 1 madenle ilgili, madenî, 2 maden ocağındaki cevher gibi, yani: değerli.

کاو **gâv** *F. a.* sığır.

کاوبان **g.bân** *F. a.* sığırtmaç.

کاو دشتی **g.-i deştî** *F. a.* yaban sığırı.

کاو بحری **g.-i bahrî** *F. a.* su sığırı, manda.

کاو زمین **g.-i zemîn** *F. a.* 1 Yaratıcının yerin kalbine koyduğu yaratıcı güç, 2 dünyayı boynuzları üzerinde taşıdığı hikâyelerde anlatılan öküz. 3 dünyada otlayan boğa. Bunun zıddı gökteki boğa, yani: Boğa burcudur.

کاومشرب **g.-meşreb** *F. s.* sığır huylu, yani: ağır, yavaş, kaba, kavrayışı kıt (kimse).

[1]کاه **kâh** *F. a.* saman, saman çöpü.

کاهربا **k.-rübâ** *F. a.* saman çeken, yani: kehribar; *bk.* کهربا **keh-rübâ**.

[2]کاه **-kâh** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eksiltici, eksilten: *cân-kâh* "can eksiltici, yani: can alıcı, öldürücü".

[3]کاه **gâh** *F. takı* zaman ve yer adları yapar: *subhgâh* "sabah vakti", *şebângâh* "gece vakti", *secdegâh*

"secde yeri", *nazargâh* "bakış yeri, -in baktığı yer".

[4]كاه **gâh** *F. a.* an, zaman, vakit: *her gâh* "her zaman", *nâ-gâh* "ansız, beklenmedik bir anda, ansızın", *gâh gâh* "zaman zaman", *gâh ü bî-gâh* "sıralı sırasız, vakitli vakitsiz". *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gâh ağlarım gâh gülerim.*

كاهل **kâhil** *A. a.* 1 ağır, uyuşuk, tembel (kimse), 2 durgun (su).

كاهلانه **k.âne** *F. s.* ve *z.* uyuşukçasına, tembelcesine.

كاهن **kâhin** *A. a.* bilinmeyeni, geleceği, olacakları haber veren kimse, falcı, bakıcı: *k.-i ebleh-firîb* "bön aldatan falcı".

كاهواره **kâhvâre** *F. a.* beşik.

كاهى **gâhî** *F. z.* ara sıra, kimi zaman, bazen. *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gâhî ... gâhî ... . gâh ... gâhî* gibi de kullanılır: *Gâh olur gurbet vatan, gâhî vatan gurbetlenir.*

كاهيجه **gâhîce** *F. z.* ara sıra, bazen.

كبائر **kebâir** *A. ç. a.* büyük günahlar; *bk.* كبيره **kebîre**: *ehl-i kebâir* "büyük günah işleyenler".

كباب **kebâb** *A. a.* 1 doğrudan ateşte pişirilmiş et, 2 ateş üzerinde/ateşe tutularak pişirilen her türlü nesne: *kestâne kebabı, şiş kebabı* vb.

كبابه **kebâbe** *A. a.* kara bibere benzer baharlı tane.

كبابيه **kebâbiyye** *T. a.* lüle dibinde kalan tütün.

كباد **kebbâd** *A. a.* ağaç kavununa benzer, limondan irice, içi etli bir tür meyve.

كباده **kebâde** *A. a.* fazla gergin olmayan idman yayı.

كباده كش **k.-keş** *F. a.* okçuluğa yeni başlayan kimse.

كبار **kibâr** *A. ç. a.* 1 büyükler, ulular, büyük adamlar; *zıddı:* صغار **sığâr**. *s.* 1 büyük: *sahâbe-i kibâr* "büyük sahâbîler". 2 soylu, görgülü, terbiyeli, ince, zarif (kimse): *kibâr zât,* 3 zengin, varlıklı (kimse).

كبارانه **k.âne** *F. s.* ve *z.* kibarca, kibarcasına, kibar olana yakışır biçimde ve yolda: *vakâr-i kibârâne* "kibarca ağırlık".

كبان **kebbân** *A. a.* kapan, büyük terazi.

كبد **kebid, kebd, kibd** *A. a.* (*T. k. dili:* **kebed**) 1 karaciğer, 2 kalp, 3 gökkubbenin ortası.

كبد البحر **kebidü'l-bahr** *A. a.* denizin ortası, engin yeri.

كبد القوس **kebidü'l--kavs** *A. a.* yayın tutulan yeri, ortası.

[1]كبر **gebr** *F. a.* 1 Mecusi, ateşe tapan kimse, 2 Tanrı'nın birliğini tanımayan kimse, müşrik, ateist.

[2]كبر **kiber** *A. a.* büyüklük, ululuk; *zıddı:* صغر **sığar.**

[3]كبر **kibr** *A. a.* büyüklük satma, büyüklük taslama, büyüklenme.

كبراء **küberâ', küberâ** *A. ç. a.* yüksek mevki sahipleri, yüksek makamlarda bulunanlar; *bk.* كبير **kebîr.**

كبرى **kübrâ** *A. s.* (اكبر **ekber**'in *dişili*). (Yapıca ve anlamca dişil kelimelerle, çoklu adlar gibi dişil sayılan kelimelerle birlikte) daha/en büyük: *Hadîcetü'l kübrâ* "Hz. Peygamber'in hanımı", *ğazve-i kübrâ* "büyük savaş".

كبرياء **kibriyâ'**, كبريا **kibriyâ** *A. a.* çok/pek ululuk, büyüklük; Yüce Tanrı için kullanılır: *cenâb-i kibriyâ* "Yüce Tanrı'nın ulaşılmaz ululuk katı".

كبريت **kibrît** *A. a.* 1 kükürt, 2 bir şeyi yakmaya yarayan, ucu yanıcı çöp.

كبريت احمر **k.-i ahmer** *F. a.* 1 kırmızı kükürt; kükürt türleri arasında en az bulunanı ve değerlisi, 2 eski kimyacılara göre pek az bulunan bir iksir, filozof taşı.

كبريتى **kibrîtî** *F. s.* açık limon renginde.

كبش **kebş** *A. a.* (*T. h. dili:* **çepiş**) koç.

كبك **kebk** *F. a.* keklik.

كبك درى **k.-i derî** *F. a.* dağ eteği kekliği, sesi güzel büyükçe bir tür keklik.

كبوتر **kebûter** *F. a.* güvercin.

كبوتر نامه بر **k.-i nâme-ber** *F. a.* mektup götürüp getiren güvercin, posta güvercini.

كبوترباز **k.-bâz** *F. a.* güvercin besleyen kimse.

كبود **kebûd** *F. s.* gök renginde, mavi: *çeşm-i kebûd* "mavi göz".

كبير **kebîr** *A. s.* ulu, büyük; kocaman, iri: *câmi'-i kebîr* "ulu cami".

كبيره **kebîre** *A. s.* büyük günah.

كبيسه **kebîse** *A. s.* doldurulmuş (nesne): *sene-i kebîse* "güneş takviminde dört senede bir gelen, bir yıl fazlası olan yıl". *a.* bir gün fazlası olan yıl.

كپچه **kepçe** *T. a.* köpük almaya yarayan delikli, uzun saplı mutfak gereci; *bk.* كفچه **kefçe**.

كتائب **ketâib** *A. ç. a.* askerler; *bk.* كتيبه **ketîbe**.

كتاب **kitâb** *A. a.* ciltli/ciltsiz yazılı yapraklardan oluşan kâğıt destesi.

كتاب الله **kitâbu'llâh** *A. a.* Allah'ın kitabı, yani: Kur'ân.

كتاب **küttâb** *A. ç. a.* yazıcılar; *bk.* كاتب **kâtib**.

كتابت **kitâbet** *A. a.* yazı yazma, bir konuyu yazıya dökme, kaleme alma.

كتابه **kitâbe** *A. a.* 1 taş üzerine yazılan oyma/kabartma yazı, yazıt: *k.-i seng-i mezâr* "mezar taşı kitabesi".

كتابى **kitâbî** *F. a.* 1 kitapçı, kitap alıp satan kimse, 2 hükümdara ait kitaplıklarda görevli kimse.

كتان **kettân** *A. a.* (*T. k. dili:* كتن **keten**) 1 saplarından elde edilen lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki, 2 bu bitkinin saplarından elde edilen lif. *s.* keten lifinden elde edilen iplikle dokunmuş (kumaş): *keten gömlek*.

[1]كتب **ketb** *A. a.* yazı yazma.

[2]كتب **kütüb** *A. ç. a.* kitaplar; *bk.* كتاب **kitâb.**

كتبه **ketebe** *A. ç. a.* resmî dairelerde yazı işlerinde çalışan küçük memurlar, yazıcılar; *bk.* كاتب **kâtib**.

كتف **kitf, kitif** *A. a.* kürek kemiği.

كتله **kütle** *A. a.* yığın, küme.

كتم **ketm** *A. a.* (bir nesneyi/sözü) gizleme, gizli tutma, saklama: *k.-i râz* "sır saklama".

كتمان **kitmân** *A. a.* -i gizleme, -i saklama: *k.-i sir* "sır saklama".

كتوم **ketûm** *A. s.* ağzı sıkı, sır vermeyen (kimse).

كتيبه **ketîbe** *A. a.* asker.

كتيبه پرور **k.-perver** *F. s.* askere iyi bakan, askeri görüp gözeten (kimse).

كثافت **kesâfet** *A. a.* yoğunluk, sıklık; kalınlık, kabalık: *k.-i eşcâr* "ağaçların sıklığı".

kesret کثرت *A. a.* çokluk, çok olma hâli ve niteliği; *zıddı:* **kıllet** قلت.

kesîr کثیر *A. s.* çok.

kesîrü'l-vukû' کثیر الوقوع *A. s.* çok olan, sık sık meydana gelen.

kesîf کثیف *A. s.* yoğun, sık: *ebr-i kesîf* "yoğun bulut, su yüklü yağmur bulutu".

kec کج *F. s.* eğri, çarpık.

k.-endîş کج اندیش *F. s.* kötülük düşünen, kötü yürekli (kimse).

k.-bîn کجبین *F. s.* 1 şaşı (göz), 2 *mec.* -e çarpık yaklaşımlı, kötü niyetli, içi bozuk (kimse).

k.-re'y کجرأی *F. s.* yanlış düşünceli, çarpık görüşlü (kimse).

k.-reftâr کجرفتار *F. s.* eğri yürüyüşlü, tersine yürüyen (kimse).

k.-rev کجرو *F. s.* eğri/kötü yolda giden (kimse)

k.-fehm کجفهم *F. s.* (sözü) ters anlayan, anlayışı kıt (kimse).

k.-külâh کجکلاه *F. s.* eğri külâhlı, külâhını eğri giyen (kimse).

k.-nazar کجنظر *F. s.* eğri bakışlı, yani: kıskanç (kimse).

k.-nihâd کجنهاد *F. s.* huyu bozuk (kimse).

kecâbe کجابه *F. a.* devenin hörgücü üzerine konulan, hac gibi uzun yolculuklarda içinde oturulan, üstü örtülü bir tür tahtırevan.

kecâve کجاوه *F. a. yuk. m. bk.*

keçkûl کچکول *F. a.* dilenci kabağı; *bk.* **keşkül** کشکول.

kehhâl کحال *A. a.* 1 göz hekimi, 2 göze sürme çekici kimse, sürmeci.

kehl[1] کحل *A. a.* göze sürme çekme.

kühl[2] کحل *A. a.* sürme.

kehîl کحیل *A. s.* sürmeli (göz).

ked[1] کد *F. a.* ev. (Türkçede tek başına kullanılmamıştır.)

k.-bânû کدبانو *F. a.* 1 evli kadın, 2 ev hanımı; evin işlerini çekip çeviren, ev içinde sözü geçer yaşça büyük kadın, hanımefendi.

k.-hudâ کدخدا *F. a.* (*T. k. dili:* **kethudâ** کتخدا, **kihaya,** کهایا **kâhya**) کهیا 1 (eskiden) saraylarda ve konaklarda her türlü işle ilgilenen, güvenilir, becerikli, iş bilir kimse, 2 işlerin düzenli yürümesi, gerekli ihtiyaçların karşılanması ve hizmetlerin aksatılmadan yerine getirilmesi için kimi iş ve sanat kollarına baş olarak görevlendirilen/seçilen kimse.

ked(d), ked[2] کد *A. a.* (bir işi başarmak için) emek çekme.

k.-i yemîn کدیمین *F. a.* sağ elin emeği, yani: el emeğiyle sağlanan kazanç.

gedâ کدا *F. a.* ve *s.* 1 dilencilik eden kimse, dilenci, 2 yoksul.

-güdâz گداز *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eritici, eriten, eritip bitiren, varlığını yok eden: *tahammülgüdâz* "dayanma gücünü eritip yok edici", *cân-güdâz* "can alıcı, bitirip tüketici", *tâkat-güdâz* "güçsüz bırakıcı"

gedâyî گدایی *F. a.* dilencilik.

keder کدر *A. a.* 1 bulanıklık, duru olmama hâli, 2 üzüntü, iç sıkıntısı, acı, tasa.

k.-efzâ کدرافزا *F. s.* üzüntü arttırıcı (söz/davranış/durum).

k.-engîz کدرانگیز *F. s.* üzüntüye yol açıcı, acı verici (söz/davranış / durum).

كدمه **kedme** *A. a. tıp* yara izi.

كده **kede** *F. takı* Türkçenin **-lik** ekine karşılıktır, yer adları yapar: *âteşkede* "Mecusi tapınağı", *bütkede* "puta tapanların tapınağı", *meykede* "meyhane".

كدور **küdûr** *A. ç. a.* kederler; *bk.* كدر **keder.**

كدورت **küdûret** *A. a.* bulanıklık; *zıddı:* صفوت **safvet.**

كذا **kezâ** *A. z.* böyle, şöyle, şöylece, yine o şekilde/o yolda.

[1]كذاب **kezzâb** *A. s.* çok yalancı (kimse)

[2]كذاب **kezzâb** *T. a.* (*F.* تیزاب **tîz-âb'dan**) 1 bilinen yakıcı ve aşındırıcı madde, derişik nitrik asit, 2 *mec.* zarar verici kimse.

[1]كذار **güzâr** *F. a.* geçme, gitme; gezme: *geşt ü güzâr* "gezip dolaşma".

[2]كذار **-güzâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 geçiren: *demgüzâr* "zaman geçiren", 2 yerine getiren, ödeyen, eda eden: *şükrgüzâr* "şükür borcunu ödeyen", *hıdmet-güzâr* "hizmet gören, bir hizmeti yerine getiren", *kâr-güzâr* "bir işi işleyen, bir işin gereğini yapan", *vâm-güzâr* "borcunu ödeyen", 3 sunan, söyleyen, arz eden: *sühan-güzâr* "sözü yolunca yordamınca söyleyen".

كذارش **güzâriş** *F. a.* geçiş, geçip gitme: *g.-i eyyâm* "günlerin geçişi"

كذارنده **güzârende** *F. s.* geçiren: *g.-i evkât* "vaktini geçiren".

كذاف **güzâf** *F. s.* boş, asılsız, değersiz söz: *lâf ü güzâf.*

كذالك **kezâlik** *A. z. bk.* كذا **kezâ.**

كذب **kizb** *A. a.* yalan.

كذر **güzer** *F. a.* geçme. **– etmek/eylemek** geçmek: *reh-güzer* "geçecek yer/yol, geçiş yeri, geçit", *Bir düş gibidir hak bu ki ma'nâda bu âlem – Kim göz yumup açınca güzer eyler* "Doğrusu şudur ki, bu dünya anlamca göz açıp kapayıncaya kadar geçip giden bir düş gibidir" –Nef'î.

كذركاه, كذركه **g.gâh, g.geh** *F. a.* yol uğrağı, geçit, derbent.

كذشتكان **güzeştegân** *F. ç. a.* geçmişler, eskiler, geçmişte yaşamış olanlar: *g.-i şuarâ* "şairlerin eskileri, eski şairler".

كذشته **güzeşte** *F. s.* 1 geçen, geçmiş, geçip gitmiş: *sâl-i güzeşte* "geçen yıl", 2 işlemiş faiz.

كذوب **kezûb** *A. s.* sürekli yalan söyleyen, yalan söylemeyi alışkanlık edinmiş (kimse).

[1]كر **ker(r)** *A. a.* (bir şeyden) geri döndükten sonra (o şeye) yeniden yönelme. Tek başına kullanılmaz, yalnızca "düşmana hücum edip arkasını dönmeden vuruşarak geri geri çekildikten sonra yeniden saldırma" anlamındaki **kerr ü fer** sözünde geçer.

[2]كر **ger** *F. bağl.* şart bildirir, Türkçede çoklukla nazım dilinde şart cümlelerinin başında şartı güçlendirici bir üye yerindedir: *Ger dilersen bulasın oddan necât* "Eğer cehennem ateşinden kurtulmayı dilersen ..."- Süleyman Çelebi

[3]كر **ger** *F. takı* Türkçenin addan ad yapan **-ci** ekine karşılıktır, "bir nesneyle uğraşan, bir iş/bir nesne

yapan, bir şey üreten ve satan, bir işle sürekli olarak ilgilenen, bir işi meslek olarak yapan" anlatımlı fail (kılıcı) adları yapar: *âhenger* "demirci", *zerger* "altından nesneler yapan ve satan kimse, kuyumcu".

کراء **kirâ'**, کرا **kirâ** *A. a.* geçici olarak oturma/kullanma amacıyla alınan/tutulan bir malın/yerin sahibine verilen aylık/yıllık para, ücret.

[1]کرات **kerrât** *A. a.* kerreler, defalar; *bk.* کره **kerre**. *cedvel-i kerrât* "çarpım cetveli".

کرات عدیده **k.-i adîde** *F. z.* çok kereler.

[2]کرات **kürât** *A. ç. a.* küreler, yuvarlak cisimler; *bk.* کره **küre**.

[1]کرار **kerrâr** *A. s.* düşman üzerine döne döne saldıran (savaşçı yiğit): *Hayder-i kerrâr* "Hz. Ali'nin lakabıdır".

[2]کرار **kirâr** *A. a.* yineleme, önceden olan/geçen bir şeyi yeniden yapma.

کراراً **k.en** *A. z.* yeniden, yinelemek suretiyle.

کراسته **kerâste** *F. a.* (*T. k. dili:* کرسته **kereste**) tomruktan biçilmiş, çeşitli uzunlukta ve ende tahta.

کرام **kirâm** *A. ç. a.* büyükler, büyük ve değerli kimseler; *bk.* کریم **kerîm**.

کرامت **kerâmet** *A. a.* 1 Yüce Tanrı katına yakınlık sağlamış kimselerin, yani: velilerin gösterdikleri olağan dışı hâl, 2 olağan dışı sayılacak derecede uygun ve yerinde söz/görüş/düşünce. **– buyurmak** son derecede isabetli bir söz söylemek/bir görüş bildirmek.

کرامی **girâmî** *F. s.* değerli, ulu, saygıdeğer (durum/davranış).

[1]کران **girân** *F. s.* 1 taşınması güç, ağır: *bâr-i girân* "ağır yük", 2 güç, başarılması/yerine getirilmesi /ödenmesi güç (konu/iş/borç vb.): *teklîf-i girân* "güç teklif", 3 değeri yüksek, pahalı (nesne): *g.-behâ* "pahası yüksek".

کرانبار **g.-bâr** *F. s.* 1 yükü ağır, ağır yükü olan (nesne), 2 meyvesi bol, bol meyveli (ağaç).

کران جان **g.-cân** *F. s.* ağır canlı, sıkıcı, arkadaşlığından/sohbetinden hoşlanılmayan (kimse).

کرانخواب **g.-hâb** *F. s.* ağır uykulu, uykusu ağır (kimse).

کرانخوار **g.-hâr** *F. s.* çok yiyen, obur (kimse).

کراندست **g.-dest** eli ağır, işini yavaş gören (kimse).

کرانسر **g.-ser** *F. s.* kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

کرانسرشت **g.-sirişt** *F. s.* ağır tabiatli, tembel, uyuşuk (kimse).

کرانسیر **g.-seyr** *F. s.* ağır gidişli, ağır ağır ve yavaş adımlarla yürüyen (kimse).

کرانکوش **g.-gûş** *F. s.* ağır işiten, sağır (kimse).

کرانمایه **g.-mâye** *F. s.* değeri ağır, yani: pahalı (nesne).

[2]کران **kerân** *F. a.* uç, kenar, sınır, son. Hemen her zaman olumsuzluk eki olan **bî-** ile birlikte kulanılmıştır: *deryâ-yi bî-kerân* "uçsuz bucaksız deniz".

کران تا کران **k. tâ-kerân** *F. z.* uçtan uca, bir uçtan bir uca.

[3]کران **kürân** *F. a.* (*T. h. dili:* **güran**) al at.

کراهت **kerâhet**, کراهیت **kerâhiyet** *A. a.* 1 -den iğrenme, 2 din hükümlerine

göre açıkça ve kesin olarak haram kılınmayıp işlenmesi günah sayılmadığı hâlde haram olma ihtimali yüksek olduğundan kaçınılması gereken şeyin durumu.

كرب **kerb** *A. a.* tasa, gam.

كربت **kürbet** *A. a.* sıkıntı, iç acısı, gam, tasa: *k.-i ğurbet* "gurbet sıkıntısı/acısı".

كربز **gürbüz** *F. s.* gösterişli, güçlü, iri yapılı (genç).

كربلاء **Kerbelâ'**, كربلا **Kerbelâ** *A. a.* Irak'ta Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer.

كربه **gürbe** *F. a.* kedi.

كرپاس **kirpâs** *A. a.* işlenmemiş, ham bez, keten ve pamuk dokuma: *k.-pâre* "bez parçası".

كرتان **kerretân** *A. ç. a.* sabah ve akşam.

كرج **girec** *F. a.* (*T. k. dili:* كيرج **kireç**) 1 kireç taşının yüksek ısıda yakılmasıyla elde edilen parçalar hâlindeki beyaz renkli madde, 2 bunun suda eritilmesiyle elde edilen kaymak kıvamında madde, 3 bunun suyla karıştırılmasıyla elde edilen eriyik, 4 sıva.

كرچه **gerçi** *F. bağl.* her ne kadar, -se de. Karşıtlık bildirir.

كرد[1] **gerd** *F. a.* toz, toz toprak.

كردآلود **g.-âlûd** *F. s.* toza toprağa bulaşmış (nesne/üst baş).

كردآلوده **g.-âlûde** toza bulaşmış, toz içinde kalmış (kimse/nesne).

كرد[2] **gird** *F. s.* yuvarlak: *tâ-i gird* "yuvarlak *t*".

كرداب **g.-âb** *F. a.* su çevrintisi, burgaç.

كرداكرد **g.âgird** *F. z.* çepeçevre, fırdolayı.

كردباد **g.-bâd** *F. a.* 1 şiddetli rüzgâr, 2 tayfun.

كرد[3] **gürd** *F. s.* yürekli, gözü pek, yiğit (kimse).

كردار **girdâr** *F. s.* 1 iş, eylem, fiil, 2 alışkanlık, tutuş, tutum, tarz, tavır. Daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *ma'delet-girdâr* "alışkanlığı adalet olan/adaleti alışkanlık edinmiş (hükümdar)".

كردان **gerdân** *F. s.* dönen: *çarh-ı gerdân* "dönen gök", *rû-gerdân* "yüzünü dönen".

كردش **gerdiş** *F. a.* dönüş; *gerdiş-i eflâk* "feleklerin dönüşü".

كردكار **Girdgâr** *F. a.* sürekli işleyen, oluş ve yok oluş dünyasında her an dilediğince iş gören Yüce Tanrı.

كردن **gerden** *F. a.* boyun: *sîm-gerden* "gümüş boyunlu".

كردن بسته **g.-beste** *F. s.* boynu bağlı, yani: boyun eğmiş, itaatli (kimse).

كردن بند **g.-bend** *F. a.* boyun bağı, boyna geçirilen bağ.

كردن داده **g.-dâde** *F. s.* boyun uzatmış, yani: itaat etmiş (kimse).

كردنفراز **g.-firâz** *F. s.* boyun kaldıran, yani: övünen (kimse).

كردنكش **g.-keş** *F. s.* boyun çekici, yani: büyüklük satan, böbürlenip diklenen (kimse)

كردون **gerdûn** *F. s.* dönen, dönücü (gök/gökler): *çarh-ı gerdûn* "dönen gök". *a.* gök, felek: *g.-haşmet* "gök gibi göz kamaştırıcı (kimse)". Daha çok hükümdarları vasıflayıcı bir nitelik olarak kullanılmıştır.

كردونه **gerdûne** *F. a.* tekerlekli araba: *gerdûne-süvâr* "arabaya binmiş".

كرده **kerde** *F. s.* 1 etmiş, eylemiş, yapmış, kılmış, 2 edilmiş, kılınmış,

yapılmış. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: *te'lîf-kerde* "telif kılınmış, yazılmış", *cem'-kerde* "toplanmış".

gürz كرز *F. a.* uzunca saplı demir topuz.

gürisnegî كرسنكى *F. a.* açlık.

gürisne, gürsine كرسنه *F. s.* aç.

g.-çeşm كرسنه چشم *F. s.* aç gözlü (kimse).

g.-çeşmâne كرسنه چشمانه *F. z.* aç gözlüye yakışırca.

kürsî كرسى *A. a.* (*T. k. dili:* **kürsü**) 1 taht, 2 yüksekçe oturma yeri, sedir, 3 camilerde vaizlerin konuşma yaptıkları yüksekçe yer, 4 yer, merkez: *kürsî-yi hükûmet* "hükümet merkezi", 5 temel: *kürsî taşı* "temel taşı".

kirişme كرشمه *F. a.* (*T. k. dili:* **girişme**) işve, kaş göz işareti yaparak cilve satma, cilvelenme.

girift كرفت *F. a.* -i tutma: *ahz ü girift* "alıp tutma". *s.* 1 dolaşık, içiçe girmiş/geçmiş (nesne), 2 girintili çıkıntılı (nesne), 3 kısaltılmış, kısa (nesne).

giriftâr كرفتار *F. s.* tutulmuş, tutsak: *g.-i ışk* "aşk tutsağı".

girifte كرفته *F. s.* -e tutulmuş: *g.-i dâm* tuzağa tutulmuş (hayvan)".

g.-dem كرفته دم *F. s.* nefesi tutulmuş (kimse)

kerefs كرفس *F. a.* (*T. k. dili:* كره‌ويز **kereviz**) yaprakları hoş kokulu bilinen sebze.

gürg كرك *F. a.* kurt.

kergeden كركدن *F. a.* (*T. k. dili:* كركدان **gergedan**) burnunun üstünde sivri uçlu kıvrık bir boynuzu olan, saldırgan yaban hayvanı.

kerges كركس *F. a.* akbaba.

[1]kerem كرم *A. a.* 1 ululuk, büyüklük, soyluluk, şeref, 2 iyi ve üstün niteliklerle donanmış olma, iyilikseverlik, yardımseverlik; *ziddı:* خساست **hasâset.**

k.kâr كرمكار *F. s.* iyilikçi, iyiliksever, yardımsever (kimse).

k.-güster كرم كستر *F. s.* herkese iyilik eden, iyiliği yaygın ve kaplayıcı (kimse).

k.-perver كرم پرور *F. s.* iyilik etmeyi sever, iyilik etmekten hoşlanır (kimse).

[2]kerm كرم *A.* a üzüm kütüğü.

[3]germ كرم *F. s.* 1 sıcak; *ziddı:* سرد **serd**: *germ ü serd* 1 "sıcak ve soğuk", 2 *mec.* "iyilik-kötülük, darlık-genişlik gibi zıt hâller".

g.-âbe كرمابه *F. a.* ılıca, kaplıca. 2 hızlı, coşkun.

g.âgerm كرما كرم *F. s.* kızışmış, kaynaşmış, iyice coşmuş, coşkun duruma gelmiş: *bezm-i germâgerm-i ülfet* "yakınlığın kaynaşmaya dönüştüğü meclis".

g.-rân كرمران *F. s.* at vb. hayvanları hızlı süren (kimse)

g.-hîz كرمخيز *F. s.* ayağına çabuk, hızla yol alan (kimse).

g.mend كرم مند *F. s.* aceleci, ivek (kimse).

[1]germâ كرما *F.* sıcak: *mevsim-i germâ* "yaz mevsimi".

küremâ', **[2]küremâ** كرماء *A. ç. a.* eli açık, iyiliksever kimseler; *bk.* كريم **kerîm.**

germî كرمى *F. a.* sıcaklık: *germî-yi hevâ* "havanın sıcaklığı", *germî vü serdî* "sıcaklık ve soğukluk".

كرميخ **gürmîh** *F. a.* (*T. k. dili:* **gülmıh**) 1 başlı büyük çivi, enser, 2 ağaçtan/demirden büyük kazık.

كرنای **kerrenây** *F. a.* zurnaya benzer, uzun, tiz sesli bir nefesli çalgı.

كرنك **küreng** *F. a.* al at.

[1]كره **girih** *F. a.* düğüm.

كرهكشا **g.-küşâ** *F. s.* düğüm açıcı, yani: zor işleri çözücü (kimse)".

كرهكير **g.-gîr** *F. s.* 1 düğümlü (nesne), 2 örgülü (saç).

كره بند **g.-bend** *F. a.* uçkur.

كره بر كره **g. ber-girih** *F. z.* düğüm düğüm üstüne, karmakarışık, çözülmesi/içinden çıkılması çok güç (durum/konu vb.).

[2]كره **kerh** *A. a.* -den tiksinme, iğrenme.

كرهاً **k.en** *A. z.* iğrenerek, tiksinti duyarak, istemeden.

[1]كره **kerre** *A. a.* (*T. k. dili:* **kere**) kez, defa.

[2]كره **küre** *A. a.* (*T.* كوره **küre**) 1 yuvarlak nesne, 2 dünya: *k.-i arz* "yeryüzü yuvarlağı".

[3]كره **kürre** *F. a.* at, eşek vb. hayvanların yavrusu: *kürre-i har* "eşek yavrusu".

كروب **kürûb** *A. ç. a.* sıkıntılar, tasalar; *bk.* كرب **kerb**.

كروبی **kerrûbî** *A. a.* Yüce Tanrı katına en yakın meleklerden her biri.

كروبيان **kerrûbiyân** *F. ç. a. aş. m. bk.*

كروبيون **kerrûbiyyûn** *A. ç. a.* Yüce Tanrı katına en yakın melekler.

كرور **kürûr** *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına olma; ardı sıra gelme: *kürûr-i eyyâm* "günlerin birbirini izlemesi", *kürûr-i leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün ardı sıra gelişi".

كروم **kürûm** *A. ç. a.* üzüm kütükleri; *bk.* كرم **kerm**.

كروه **gürûh** *F. a.* bölük, topluluk, cemaat, takım: *g.-i eşkıyâ* "eşkıyâ takımı", *g.-i seele* dilenciler topluluğu".

كروه كروها **g.âgürûh,** كروه **g. g.** *F. s.* ve *z.* bölük bölük.

كروی **kürevî** *A. s.* küre biçimli, top şeklinde, yuvarlak (nesne).

كريان **giryân** *F. s.* ağlayan (kimse): *çeşm-i giryân* "ağlayan göz".

كريبان **girîbân** *F. a.* yaka.

كريبانكير **g.-gîr** *F. s.* yaka tutucu, -in yakasına yapışıcı (kimse).

كريز **girîz** *F. a.* kaçma, firar etme. *s.* kaçkın, kaçak, firarî.

كريزگاه **g.gâh** *F. a.* 1 kaçacak yer, 2 *ed.* bir kasidede tagazzülden sonra başlayan övülen hakkındaki niteleme beyitlerinin ilk beyti, 3 amaçlanan şeyle ilgi kuran söz.

كريزان **girîzân** *F. s.* kaçan, kaçıcı (kimse).

كريزنده **girîzende** *F. s.* kaçıcı, kaçan (kimse).

كريم **kerîm** (*dişili:* كريمه **kerîme**) *A. a.* soylu, ulu, büyük (kimse), 2 yardımsever, eli açık, cömert, iyilikçi, yüksek insan nitelikleri olan, erdemli (kimse), 3 yüce, kutsal, mübarek: *âyet-i kerîme* "kutsal âyet".

كريمانه **k.âne** *F. s.* ve *z.* soylu ve erdemli kimseye düşer/yaraşır yolda/şekilde.

كريمه **kerîme** *A. a.* kız çocuk.

كريسنده **giryende** *F. s.* ağlayan, ağlayıcı (kimse): *g.-i hasret* "duyduğu özlem yüzünden ağlayan (kimse)."

كريوات **küreyvât** *A. ç. a.* kürecikler; *aş. m. bk.*

كريوات بيضا **k.-i beyzâ** *F. a.* ak yuvarlar.

كريوات حمرا **k.-i hamrâ** *F. a.* al yuvarlar.

[1]كريوه **küreyve** *A. a.* kürecik.

[2]كريوه **girîve** *F. a.* 1 çıkmaz, çıkmaz yol: *g.-i ışk* "aşk çıkmazı, aşkın çıkmaz yolu", 2 dar geçit, uçurumlu yol.

[1]كريه **girye** *F. a.* ağlama, gözyaşı dökme.

كريه پاش **g.-pâş** *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).

كريه خيز **g.-hîz** *F. s.* girye koparıcı, yani: birden şiddetle gözyaşı dökmeye başlayan (kimse)

كريه بار **g.-bâr**, كريه خيز **g.-rîz** *F. s.* ağlayan, gözlerinden yağmur gibi gözyaşı boşalan (kimse).

كريه فشان **g.-feşân** *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).

كريه ناك **g.-nâk** *F. s.* ağlayan (kimse).

[2]كريه **kerîh** *A. s.* iğrenç, tiksinti verici (nesne): *kerîhü'l-manzar* "iğrenç görünüşlü" (kimse).

كريهه **kerîhe** *A. a.* tiksinti verici davranış/iş/suç.

كز **-gez** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ısırıcı: *leb-gez* "dudak ısırıcı".

كزا **gezâ** *F. s.* ısıran: *leb-gezâ* "dudak ısıran".

كزاف **güzâf** *F. s. bk.* كذاف **güzâf.**

كزند **gezend** *F. a.* zarar, ziyan.

كزى **kezî** *F. a.* hâre taklidi, ipekle karışık bir tür kumaş.

كزيده **güzîde** *F. s.* seçilmiş, seçkin (kimse/nesne): *g.-i efrâd* "fertler içinde seçkin (kimse)".

[1]كزين **güzîn** *F. s.* seçkin; beğenilip seçilmiş: *nazm-ı güzîn* "seçkin nazım".

[2]كزين **-güzîn** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) seçen: *halvet-güzîn* "yalnızlığı seçen".

كس **kes** *F. a.* kimse, kişi: *bî-kes* "kimsesiz".

كساد **kesâd** *A. a.* (alış verişte) durgunluk, sürümsüzlük: *zıddı:* رواج **revâc.**

كسار **-güsâr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 sunan, 2 (içki için) içen, çeken: غمكسار *ğam-güsâr* "(arkadaşının, sevdiğinin) üzüntüsünü paylaşan kimse, dert ortağı", ميكسار *mey-güsâr* "şarap içen, içkici kimse."

كسالت **kesâlet** *A. a.* üşenme, tembellik.

كسان **kesân** *F. ç. a.* kimseler, kişiler.

[1]كسب **kesb, kisb** *A. a.* 1 -i emek harcayarak kazanma, -i çaba ile elde etme.: *k.-i servet* "zenginlik kazanma, zengin olma." 2 emek sonucu elde edilen şey, kazanç: *kisb ü kâr.*

كسبه **küsbe** *A. a.* yağı çıkarılmak için sıkılan bir maddeden kalan artık, posa.

كسبى **kisbî** *F. s.* sonradan kazanılmış, çalışmak ve emek vermekle elde edilmiş olan (şey)

كستاخ **güstâh** *F. s.* (*T. k. dili:* **küstah**) arsız, edepsiz, edep erkân bilmez (kimse).

كستاخانه **g.âne** *F. s.* ve *z.* arsızca, arsızcasına.

كستر **-güster** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yayıcı, yayan: *zıyâ-güster* "ışık yayan, ortalığı aydınlatan".

كسترده **güsterde** *F. s.* yayılmış, döşenmiş (nesne).

كستهم **Küstehem** *F. a.* Eski İran savaş kahramanlarından ikisinin adı.

كسر **kesr** *A. a.* (*T. k. dili:* **kesir**) 1 -i kırma, -i parçalama, 2 -i bozma; -i lekeleme, -e leke sürme: *k.-i nâmûs* "(birinin) namusuna leke sürme", 3 *dilb.* Arapçada bir ünsüz sesin esreyle, yani: *i* ile seslendirilmesi, 4 *mat.* bir bütünün bölündüğü eşit parçalardan her biri/bir kaçı.

كسره **kesre** *A. a. dilb.* Arapçada ünsüz sesleri seslilendirme işaretlerinden biri. Ünsüz sesi gösteren harfin altına yatık bir çizgicik olarak konulur, *ı, i* gibi okunur.

كسرى **kisrâ** *F. a.* eski İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın lakabı. Sonraki hükümdarlar da bu lakabı kullanmıştır.

كسسته **güsiste** *F. s.* kırılmış, yerinden ayrılmış, kopmuş (nesne).

كسسته مهار **g.-mehâr** *F. s.* 1 yuları kopmuş (at vb.), 2 *mec.* başı boş, ipini koparmış, orda burda serserice dolaşan (kimse).

كسل **kesel** *A. a.* gevşeklik, üşengeçlik, uyuşukluk.

كسلان **keslân** *A. a.* tembel, üşengeç, uyuşuk.

كسوت **kisvet** *A. a.* 1 her türlü giyim, giyecek, giysi, 2 (*T. k. dili:* **kisbet**) pehlivanların giydikleri kalın meşinden yapılmış, belden diz kapaklarının altına kadar inen alt giysisi.

كسور **küsûr** *A. a.* parçalar, kesirler; *bk.* كسر **kesr**.

كسورات **küsûrât** *A. ç. a.* كسر **kesr**'in katmerli çoklusu.

كسوف **küsûf** *A. a.* güneş tutulması.

كسوه **kisve** *A. a.* her türlü giyecek, giysi, elbise, çamaşır.

[1]كش **-keş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 çekici, çeken, katlanan: *cefâ-keş* "sıkıntı çeken, sıkıntı içinde olan (kimse)". 2 kendine çeken, çekici, cazip: *dil-keş* "gönül çekici (güzel)", 3 harcayan, veren: *ğayret-keş* "çalışkan, çaba harcayan, emek veren (kimse), 4 içen; *mey-keş* "şarap içen, şarapçı", 5 kaldıran: *ser-keş* "baş kaldıran (kimse)", 6 -i çekip uzatan, işleyen: *sîm-keş* "sırma işleyen", 7 çekilen: *pîş-keş* "öne çekilen, yani: sunulan şey, hediye".

[2]كش **küş** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) öldüren, öldürücü: *merdüm-küş* "adam öldüren, katil", *zebûn-küş* "güçsüz, savunmasız, zavallı kimseye acımayan, katı kalpli, merhametsiz (kimse)".

كشا **-küşâ, -güşâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) açıcı, açan; alan, ele geçiren: *dil-küşâ* "gönül açıcı, iç açıcı, ferahlık verici (yer)", *memâlik-küşâ* "ülkeler alıcı, büyük fetihçi (hükümdar)".

كشاد **küşâd** *F. a.* 1 -i açma; -i ele geçirme: *k.-i hâtır* "gönül açma". *resm-i küşâd* "(bir yapıyı) açma, hizmete sokma töreni". **– etmek** açmak. 2 tavla oyunlarından birinin adı.

كشاده **küşâde** *F. s.* 1 açık.

كشاده ابرو **k.-ebrû** *F. s.* 1 iki kaşının arası açık (kimse), 2 açık yüzlü, yani: güleryüzlü (kimse).

كشاده دست **k.-dest** *F. s.* açık elli, yani: cömert, akı (kimse).

كشاده زبان **k.-zebân** *F. s.* 1 açık dilli, yani: akıcı ve düzgün konuşan

(kimse). 2 şen, neşeli, sevinçli (kimse).

k.-dil كشاده دل *F. s.* gönlü açık, yani: şen, neşeli, güler yüzlü, sevinçli (kimse).

keşşâf كشاف *A. a.* 1 çok keşif yapan, çok sayıda bilinmeyen şeyi bulup ortaya çıkaran (kimse), 2 gizli konuları, nesnelerin gizli yanlarını, gizli anlamları çözüme kavuşturan, yorumlayan (kimse).

keşâkeş كشاكش *F. s.* çekişme, kavga, dövüş, itiş kakış, 2 savaş, cenk, 3 tasa, gam, keder.

keşân كشان[1] *F. a.* çeken, katlanan (kimse). Bu fail adı, aslında emir kökü olan **-keş** sıfatıyla kurulmuş Farsça kurallı birleşik sıfatların **-ân** ile yapılmış çokluları ile karıştırılmamalıdır: *mihnet-keşân* "mihnet çekenler" gibi.

keşân كشان[2] *F. z.* çekerek.

k. ber-keşân, كشان كشان بر كشان **k. k.** *F. z.* çeke çeke.

küşâyiş كشايش *F. a.* açıklık: *k.-i hevâ* "havanın açıklığı".

küşâyende كشاينده *F. s.* açan.

geşt كشت[1] *F.* 1 (iç açıcı, eğlendirici/hoş bir şeye) bakma, seyir: *gül-geşt* "gül seyri". 2 (görmek ve vakit geçirmek amacıyla) gezme, dolaşma: *g.-i deşt ü sahrâ* "çölde ve kırda dolaşma", *g. ü güzâr* "gezip dolaşma".

kişt كشت[2] *F. a.* ekin.

k.-zâr كشتزار *F. a.* tarla.

k.-kâr كشتكار *F. a.* ekinci, çiftçi.

küştâr كشتار *F. a.* kesilmiş koyun vb.

küştere كشتره *F. a.* uzun marangoz rendesi.

küştegân كشتكان *F. ç. a.* öldürülmüş olanlar; *bk.* **küşte** كشته.

küştenî كشتنى *F. a.* öldürülmeye lâyık, öldürülesice: *külhanî-yi küştenî* "öldürülmeye lâyık bir serseri".

küşte كشته *F. s.* öldürülmüş (kimse).

keştî كشتى *F. a.* gemi: *keştî-yi ğam* "gam gemisi".

k.bân كشتيبان *F. a.* gemici, gemi yöneticisi, reis, kaptan.

k.gâh كشتيكاه *F. a.* gemi konağı, gemi sığınağı, liman.

keşf كشف[1] *A. a.* (*T. k. dili:* **keşif**) 1 (görünmeyen/kapalı bir şeyi) açık duruma getirme, (bir şeyin üzerindeki örtüyü) sıyırma, kaldırma: *keşf-i nikâb* "yüz örtüsünü, peçeyi kaldırma", 2 (gizli, bilinmeyen bir şeyi) bilinir kılma, -i ortaya çıkarma, -i bulma: *k.-i râz* "sırrı ortaya çıkarma", 3 (bir işi yapmak için gerekli gideri) ortalama olarak hesaplama, 4 *tas.* Tanrı katından gelen ışıkla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez, sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Hakk'ın sıfatlarının gerçekliğine varma; bu yolla edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.

keşef كشف[2] *A. a.* kaplumbağa.

keşfiyyât كشفيات *A. ç. a.* keşifle ilgili konular, keşif yoluyla varılan sonuçlar; *bk.* **keşf** كشف.

keşk كشك *F. a.* kurutulmuş yoğurt, kurut, keş.

keşkûl كشكول *F. a.* 1 dilenci çanağı, kalenderler gibi dilenerek geçinen kimi gezginci dervişlerin yanlarında taşıdıkları kayık biçimindeki

kap. Hintli dervişler büyük Hindistan cevizi kabuğundan yapılma kaplar kullandıklarından ağaç vb. maddelerden yapılanlar da bunlara benzerdi. 2 (**keşkûl-i fukarâ**'dan kısaltma olarak) içine döğülmüş badem katılan bir tür sütlü tatlı.

کشمکش **keş me-keş** *F. s.* itişme kakışma, karışıklık, kavga, dövüş.

کشنش **kişniş** *F. a.* bir yıllık bir bitki ve bu bitkinin güzel kokulu tohumu.

کشوده **küşûde** *F. s.* açılmış (nesne).

کشور **kişver** *F. a.* ülke, il, memleket.

کشورآرا **k.-ârâ** *F. s.* ülkeyi süsleyen (hükümdar).

کشورکشا **k.-güşâ** *F. s.* ülke alıcı, ülke ele geçirici, fâtih.

کشورگیر **k.-gîr** *F. s.* il tutucu, yani: hükümdar.

کشیده **keşîde** *F. s.* 1 çekmiş, (boy için) uzamış: *kad-keşîde* "boy çekmiş, uzamış". – **etmek** 1 (telgraf) çekmek, 2 (şölen) düzmek, ziyafet vermek. Bu anlamda **kılmak** ile de kullanılmıştır. *a.* 1 virgül, 2 kısa çizgi, çizgicik, tire.

کشیده قامت **k.-kâmet**, کشیده قد **k.-kad** *F. s.* uzun boylu (kimse/güzel). 2 -e çekilmiş, -e geçirilmiş: *k.-i silk-i tahrîr* "yazı ipine geçirilmiş, yani: yazılmış".

کشیش **keşîş** *F. a.* papaz, rahip.

کظیم **kezîm** *A. s.* öfkesini bastıran, kızgınlığını belli etmeyen (kimse).

کعب **ka'b** *A. a.* 1 topuk kemiği, 2 aşık, 3 oyun zarı, 4 *mec.* eş, eşit, denk. **–ına varmak** (birine) denk olmak, (biriyle) denk sayılmak.

کعبه **Ka'be** *A. a.* Müslümanların kıblesi olan kutsal yer.

کف[1] **kef** *F. a.* köpük.

کفگیر **kef-gîr** *F. a.* kepçe.

کف[2] **kef(f)** *A. a.* 1 -den vazgeçme, -den geri durma: *k.-i yed* "el çekme", 2 el: *zâhir-i kef* "elin üstü", *bâtın-i kef* "elin içi, aya", 3 *ed.* aruzda ölçü biriminin yedinci harfini düşürme: *fâilâtün* yerine *fâilât* gibi.

کفار **küffâr** *A. ç. a.* kâfirler; *bk.* کافر **kâfir**.

کفارت **keffâret** *T. a.* (*T. k. dili*: **kefâret**) 1 zorda kalınarak/yan-lışlıkla işlenen bir günahın bağışlanması ümidiyle din hükümlerince belirlenmiş ölçüde verilen sadaka/tutulan oruç vb., günahtan arınma.

کفارت یمین **k.-i yemîn** *F. a.* bir kimsenin yemin ederek "Yapacağım" dediği işi yapmaması durumunda din hükümlerine göre, sadaka vermek, oruç tutmak, köle azat etmek gibi ödemesi gereken karşılık.

کفاف **kefâf** *A. a.* 1 bir şeyin misli, dengi, 2 ölmeyecek kadar azık.

کفاف نفس **k.-i nefs** *F. a.* kendi hayatını sürdürmek için bir kimseye gerekli olan rızık.

کفالت **kefâlet** *A. a.* (birinin bir yükümlülüğü yerine getirmemesi durumunda) yükümlülüğü üstüne alma şeklindeki kanunî işlem, kefillik.

کفالت بالتسلیم **k.-i bi't-teslîm** *F. a.* (bir malın) teslimine kefil olma.

کفالت بالدرك **k-i bi'd-derek** *F. a.* satılan şeyin satın alana teslim edilmesi ile birlikte bedelinin ödenmesine/satanın kendisine kefil olma.

کفالت بالمال **k.-i bi'l-mâl** *F. a.* mala kefil olma.

كفالت بالنفس **k-i bi'n-nefs** *F. a.* bir kimsenin şahsına kefil olma.

كفالت موقته **k.i muvakkate** *F. a.* geçici kefillik.

كفالت نقديه **k.-i nakdiyye** *F. a.* (bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda karşılık olarak kullanılmak üzere) belirli ölçüde bir para verilerek gerçekleşen kefillik.

كفايت **kifâyet** *A. a.* yetme, yetişme, el verme; yeter olma hâli.

كفت **güft** *F.* Aslında "dedi", "söyledi" anlamında çekimli bir fiildir. Tek başına kullanılmaz, aşağıdaki bağlam öbeklerinde "söz" anlamında geçer: *güft ü şinîd* "kulağa gelen sözler, söylentiler", *güft ü gû* "dedi kodu".

كفتار **güftâr** *F. a.* söz: *g.-i şîrîn* "tatlı söz".

كفته **güfte** *F. s.* 1 söylenmiş (söz), 2 *mus.* bestelenmiş manzume.

كفچه **kefçe** *F. a.* (*T. k. dili:* **kepçe**) köpük almaya yarayan, delikli, geniş çe, uzun saplı mutfak gereci.

كفر **küfr** *A. a.* (*T. k. dili:* **küfür**) 1 inançsızlık, Allah'ın varlığını ve birliğini tanımama; *zıddı:* ايمان **îmân**. 2 söğüp sayma, çirkin sözler söyleme.

كفرباز **k.-bâz** *F. s.* söğüp sayan (kimse).

كفران **küfrân** *A. a.* (gördüğü iyiliği) unutmak/tepme, (gördüğü iyiliğin) değerini bilmeme.

كفران نعمت **k.-i ni'met** *F. a.* nimeti tepme.

كفره **kefere** *A. ç. a.* kâfirler; *bk.* كافر **kâfir**.

كفريات **küfriyyât** *A. ç. a.* küfür sayılan sözler.

كفش **kefş** *A. a.* ayakkabı, papuç.

كفشدوز **k.-dûz** *F. a.* dikici, ayakkabı tamircisi.

كفشكر **k.ger** *F. a.* ayakkabı yapan ve satan kimse.

كفل **kifl** *A. a.* 1 pay, bölük, hisse, 2 eş, denk. *Zü'l-kifl* peygamber olduğu söylenen bir zatın adı.

كفن **kefen** *A. a.* (*T. k. dili:* **kefin**) yıkandıktan sonra ölüyü sardıkları beyaz bez.

كفن بدوش **k. be-dûş** *F. a.* kefeni sırtında (kimse).

كفن پوش **k.-pûş** *F. a.* kefen kuşanmış, kefene bürünmüş (kimse).

[1]كفه **keffe** *A. a.* (*T. k. dili:* **kefe**) terazi gözü/tablası.

[2]كفه **küfe** *F. a.* kamıştan/ağaç dallarından örülen, yük taşamaya yarayan saplı, ağzı geniş yük taşıma aracı.

كفؤ **küfü'** *A. a. aş. m. bk.*

كفو **küfüv** *A. a.* eş, denk

كفيل **kefîl** *A. s.* birinin üstlendiği şeyi kendisi de üstlenen (kimse).

[1]كل **gil** *F. a.* balçık, lüle çamuru.

كل ارمنى **g.-i Ermenî** *F. a.* siyaha okşar koyu kırmızı renkte, yumuşakça, yağlı çamur.

كل مختوم **g.-i mahtûm** *F. a.* Limni adasından getirilen en değerli çamur.

[2]كل **gül** *F. a.* bilinen çiçek.

كلاب **gül-âb** *F. a.* gül suyu.

كل اندام **g.-endâm** *F. s.* gül endamlı, yani: boyu posu gül fidanı gibi ince ve ölçülü biçili (güzel).

كلباغ **g.bâğ** *F. a.* gül bahçesi.

كلبدن **g.-beden** *F. s.* gül bedenli, teni gül gibi canlı, renkli ve nazik olan (güzel/sevgili).

گلبرگ **g.-berg** *F. a.* gül yaprağı.

گلبشکر **g. be-şeker** *F. a.* gül yaprağından yapılan tatlı, gül reçeli.

گلبیز **g.-bîz** *F. s.* gül serpen (kimse).

گلبن **g.-bün** *F. a.* gül fidanı, gül açan yer.

گل تر **g.-i ter** *F. a.* canlı, taze, pırıltılı gül.

گلتن **g.-ten** *F. s.* gül tenli, teni gül gibi, güzel ve canlı.

گلچهره **g.-çehre** *F. s.* gül çehreli, yüzü gül gibi güzel olan (kimse).

گلچین **g.-çîn** *F. s.* gül devşirici, gül toplayıcı (kimse).

گلدان **g.dân** *F. a.* içine gül konan kap, vazo.

گلحیز **g.-hîz** *F. s.* gül yetiştiren (kimse).

گلدسته **g.-deste** *F. a.* gül demeti.

گل رعنا **g.-i ra'nâ** *F. a.* dışı sarı, içi kırmızı bir tür gül.

گلرو/گلروی **g.-rû/g.-rûy** *F. s.* gül yüzlü, yüzü gül gibi güzel (kimse/sevgili).

گلزار **g.zâr** *F. a.* gül bahçesi.

گلزمین **g.-zemîn** *F. a.* içkili eğlence yeri.

گل سرخ **g.-i sürh** *F. a.* kırmızı gül.

گلستان **g.istân, g.sitân** *F. a.* gül bahçesi.

گلشن **g.şen** *F. a.* gül bahçesi.

گل صد برگ **g.-i sad-berg** *F. a.* katmerli bir tür iri gül.

گلعذار **g.-ızâr** *F. s.* gül yanaklı, yanağı gül gibi kırmızı, güzel ve canlı (kimse/sevgili).

گلغنجه **g.-ğonce** *F. a.* gül goncası.

گلفام **g.-fâm** *F. s.* gül renginde, gül renkli (nesne/şarap).

گلفشان **g.-feşân** *F. s.* gül saçıcı (kimse).

گلگشت **g.geşt** *F. a.* içinde güller bulunan gezinti yeri.

گلگون **g.-gûn** *F. s.* gül renginde, gül renkli (şarap)

گلگونه **g.-gûne** *F. s.* (kadınların yüzlerine sürdükleri) gül renkli düzgün.

گلنار **g.-nâr** *F. a.* 1 meyvesiz nar ağacı çiçeği, 2 büyük yapraklı, katmerli, kırmızı renkli bir çiçek, 3 olgun duruma gelmiş kiraz.

گلنخل **g.-nahl** *F. s.* gül fidanı.

گل نشاط **g.-i neşât** *F. s.* içki, kırmızı şarap.

گلنگبین **g.-engübîn** *F. s.* gül yaprağı ve balla yapılan bir tür tatlı, pelte, jöle.

کل[2] **kül(l)** *A. a.* bir çok parçadan oluşan bir şeyin hiçbir parçası dışarıda kalmamak üzere taşıdığı nitelik, *zıddı:* جزؤ **cüz'**. *s.* bütün, hep, her, genel.

کلاب **kilâb** *A. ç. a.* köpekler; *bk.* کلب **kelb.**

گلاج **gülâc** *F. a.* (*T. k. dili:* گولاج **güllaç**) 1 çok ince nişasta yufkası, 2 bu yufkadan yapılmış bilinen tatlı.

کلال **kelâl** *A. a.* bezginlik, yorgunluk. **– gelmek** bezginlik gelmek, bezgin duruma düşmek.

کلال آور **k.-âver** *F. s.* bezginlik getirici (nesne/durum).

کلاله **külâle** *F. a.* 1 kıvırcık saç, 2 çiçek demeti.

کلام **kelâm** *A. a.* 1söz, 2 İslâm felsefesi. کلام قدیم **K.-i kadîm,** کلام الله **Kelâmu'llâh** *A. a.* Kur'ân.

كلاه **külâh** *F. a.* 1 erkeklerin giydiği konik başlık, 2 külâha benzer şey: *minare külâhı, şeker külâhı.* – **etmek** -e oyun oynamak, -i aldatmak.

كلب **kelb** *A. a.* köpek, it: *k.-i akûr* "her gördüğünü ısıran, saldırgan köpek.

كلب الماء **kelbü'l-mâ'** *A. a.* su köpeği, yani: kunduz.

كلبانك **gülbâng** *F. a.* 1 duyulurluğu yüksek ses: *g.-i kûs* "kösün çıkardığı güm güm öten ses", 2 (eskiden) belli zamanlarda çok sayıda insanın bir ağızdan, yüksek sesle söyledikleri övgü sözleri: *gülbâng-i tevhîd* bir ağızdan yüksek sesle *Lâ ilâhe illa'llâh* deme.

كلبتان **kelbetân** *A. a.* (*T. k. dili:* كرپتن **kerpeten**) daha çok çivi sökmeye yarayan/bir nesneyi yerinden çıkarmakta kullanılan iki saplı, iki ağızlı araç.

كلبه **külbe** *F. a.* (*T. k. dili:* قلبه , قولوبه **kulübe**) 1 tek göz oda, dar ve küçük kapalı mekân, 2 yoksul evi, 3 çalı çırpıdan yapılmış üstü örtülü barınma yeri, 3 barınacak yer, köşe, bucak.

كلبهٔ احزان **k.-i ahzân** *F. a.* Hz. Yakub'un oğlu Yusuf'un ortadan kaybolması üzerine sürekli gözyaşı döktüğü oda.

كلخان **külhân**, كلخن **külhan** *F. a.* hamamlarda suyu ve havayı ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ateşliği.

كلخانى , كلخنى **külhanî** *F. a.* ve *s.* 1 yersiz yurtsuz, soğuk kış günlerinde ısınmak için hamam ocaklığını yurt tutan, 2 serseri, işsiz güçsüz, orada burada dolaşan.

كلس **kils** *A. a.* kireç, kireç taşı.

كلفت **külfet** *A. a.* 1 gereksiz yorgunluk, boşuna çekilen emek, boş yere katlanılan güçlük, ağırlık, 2 güçlüğe katlanarak iş görme, işte zorlanma, 3 *mec.* tören, emekle yapılan hazırlık. – **etmek** emek çekmek, güçlüğe katlanmak.

[1]كلك **kelek** *F. s.* 1 ham, olmamış (kavun, karpuz). 2 lekeler hâlinde boş yerleri olan (deri vb.), 3 kılsız (deri). *a.* şişirilmiş tulumlar üzerine yerleştirilmiş örme kamıştan bir tabla biçiminde sal. Büyük akarsularda, özellikle Dicle ve Fırat'ta kullanılmıştır.

[2]كلك **kilk** *F. a.* kamış kalem.

كلم **kelim** *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* كلمه **kelime**: *mevsûku'l-kelim* "sözleri inandırıcı bulunan, sözlerine inanılan (kimse), *nâfizü'l-kelim* "sözü geçer (kimse)".

كلمات **kelimât** *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* كلمه **kelime**.

كلمه **kelime** *A. a.* 1 anlamlı en küçük söz birimi, sözcük, 2 cümle/cümlelerden oluşan bütünlüklü anlatım, söz, lakırdı, kelâm.

كلام باقيه **k.-i bâkıye**, كلمهٔ توحيد **k.-i tevhîd**, كلمة الله **kelimetu'llâh** *F. a.* "Lâ ilâhe illa'llâh Muhammedü'r-rasûlü'llâh" sözü.

كلمه بكلمه **k. be-kelime** *F. s.* her kelimeyi dikkate alarak, hiçbir kelime atlamadan yapılan (tercüme); *zıddı*: **meâlen.**

كلنك **külünk** *F. a.* kazma.

[2]گلو **gelû, gülû** *F. a.* (insanda ve hayvanda) boğaz.

گلوبند **g.-bend** *F. a.* boğaz bağı, boğaza dolanan sargı.

گلوگیر **g.-gîr** *F. a.* boğazdan güçlükle geçen, boğazda kalan (yiyecek).

[1]گله **gele** *F. a.* hayvan sürüsü.

گله‌بان **g.bân** *F. a.* çoban, sığırtmaç.

[2]گله **gile** *F. a.* 1 sızlanma, yanıp yakılarak acınma, 2 üzüm tanesi, 3 iki dağ arasından geçen yol.

گله مند **g.mend** *F. s.* sızlanıcı.

[3]گله **kelle** *F. a.* 1 baş, kafa, 2 başın tepesi, 3 (yuvarlak biçimli nesneler için) tane: *bir kelle lahana, kelle peyniri.*

کلهٔ بریان **k.-i biryân** *F. a.* kızartılarak pişirilmiş hayvan başı.

گله شکری **k. şekeri** *T. a.* dip kısmı yuvarlak, üst yanı sivrice top şeker.

[4]گله **küleh** *F. a.* ucu sivri erkek başlığı.

کلی **küllî** *A. s.* bütün, eksiksiz, tam, en küçük bir parçası bile eksik olmayan, kaplayıcı, genel. 2 *man.* bütünü/geneli gösteren kavram.

کلیاً **külliyyen** *A. z.* büsbütün, bütünüyle, tamamen.

کلی عقل **küllî akıl** *T. a.* 1 *fels.* İslâmîleştirilmiş eski Yunan felsefesine göre, yaratıcı gücün, yani tanrının aktif görünüşü, ilk akıl; bundan sırasıyla dokuz akıl çıkmıştır. 2 *tas.* Hz. Cebrâil, 3 *tas.* Hz. Muhammed'e ait gerçeklik.

کلیات **külliyyât** *A. ç. a.* 1 bütünlükler, bütünlüğü olan şeyler; *bk.* کلیت **külliyyet**: *k.-i ümûr* "yapılacak işlerin bütünü, bütün işler", 2 bir yazarın/şairin bütün yazdıklarını içine alan kitap, mecmua.

کلیت **külliyyet** *A. a.* bütünlük.

کلیچه **külîçe** *F. a.* (*T. k. dili:* کولچه , کلچه **külçe**) 1 teker biçiminde nesne, top, kurs: *k.-i âftâb* "güneş tekeri", *k.-i -kamer* "ay tekeri", 2 maden kalıbı, döküldüğü kalıbın biçimini almış maden.

کلیچهٔ سیم **k.-i sîm** *F. a.* gümüş külçe, yani: ay.

کلید **kilîd** *F. a.* 1 anahtar, 2 anahtarla açılan dilli düzenek.

کلید ایمان **k.-i îmân**, کلید بهشت **k.-i behişt** *F. a.* şehadet sözü, yani: *Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlühû.*

کلیسا **kelîsâ** *F. a.* (*T. k. dili:* کلیسه **kelise, kilise**) Hıristiyan tapınağı.

[1]کلیم **kelîm** *A. s.* konuşulan kimse, dinleyici, muhatap.

کلیم الله **Kelîmu'llâh** Hz. Musa.

[2]کلیم **kilîm** *F. a.* 1 yünden dokunmuş kalın ve kaba sof: *k.-pûş* "kilimden yapılmış hırka giyen (kimse)", 2 yaygı, yer örtüsü, döşeme.

کلیمشوی **k.-şûy** *F. a.* aba/keçe yıkayıcı kimse.

[1]کم **güm** *F. s.* yitik, kayıp (nesne).

کمراه **g.-râh** *F. s.* yolunu kaybetmiş, yani: azgın, doğru yoldan çıkıp kötü yola sapmış (kimse).

کمکرده **g.-kerde** *F. s.* kaybolmuş, adı sanı belirsiz olmuş (kimse).

کمکرده پی **g.-kerde pey** *F. s.* izi kaybolmuş, eseri kalmamış (kimse).

کمنام **g.-nâm** *F. s.* adı kaybolmuş, yani: unutulmuş (kimse).

[2]کم **kem** *F. s.* tam olmayan, eksik, az; (değerce) düşük, aşağı (nesne); *zıddı:* بیش **bîş**: *bîş ü kem* "artık ve eksik".

كمبضاعه **k.-bidâa** *F. s.* sermayesi az/yeteneksiz (kimse).

كمبها **k.-behâ** *F. s.* değeri az, değersiz (nesne).

كمپايه **k.-pâye** *F. s.* derecesi düşük (kimse).

كمعيار **k.-ayâr** *F. s.* ayarı düşük (altın).

كمقدر **k.-kadr** *F. s.* sıradan, itibarsız (kimse).

كمكو **k.-gû** *F. s.* az konuşan, az söz söyleyen (kimse).

كممايه **k.-mâye** *F. s.* soysuz, soyu sopu belirsiz, alçak (kimse).

كمنام **k.-nâm** *F. s.* ünsüz, namsız (kimse).

كمياب **k.-yâb** *F. s.* az bulunur (nesne)

كما **kemâ** *A. taklı* gibi, üzre.

كما فى الاول **k. fi'l-evvel** *A. z.* önceki/önceden olduğu gibi.

كما فى السابق **k. fi's-sâbık** *A. z.* geçmişteki gibi.

كما كان **k.-kân** *A. z.* olduğu gibi.

كما هو/هى **k. hüve/hiye** *A. z.* onun gibi, olduğu gibi.

كما ينبغى **k. yenbağî** *A. z.* lâyık olduğu gibi.

كمال **kemâl** *A. a.* 1 (bir nesne) tam, eksizsiz ve kusursuz olma, olgunluk, 2 (insan için) kusur sayılan huy ve davranışlardan uzak bulunma, yüksek insan değerleriyle vasıflanmış olma, erginlik, 3 bilgi, kültür, erdem.

كمالات **k.ât** *A. ç. a.* yüksek insan nitelikleri, erdemler; *bk.* كمال **kemâl**.

كمام **kimâm** *A. a.* 1 köpek gibi ısırıcı hayvanların ağzına geçirilen nesne, ağızlık, 2 (çoklu) ağaç çiçeklerinin kapçıkları; *bk.* كم **kim(m).**

[1]كمان **gümân,** كمانه **gümâne** *F. a.* 1 sanma, sanı, işkil, zan, 2 kuşku, şüphe: *bî-rayb ü gümân* "kuşkusuz ve işkilsiz".

[2]كمان **kemân** *A. a.* 1 yay: *k.-ebrû* "keman kaşlı (kimse/güzel)", 2 bilinen yaylı çalgı.

كمانكش **k.-keş** *F. a.* okçu, ok atmakta usta kimse/asker.

كمانى **kemânî** *F. a.* keman çalan, keman sanatçısı.

كمتر **kemter** *F. s.* 1 çok/pek eksik, çok/pek az (nesne), 2 değersiz, hor, hakir, düşük (kimse).

كمترين **kemterîn** *F. s.* daha/en değersiz, en aşağı (kimse).

كمخا **kemhâ** *F. a.* bir tür ipek kumaş.

كمر **kemer** *F. a.* 1 kuşak, 2 üstü çoklukla yarım çember biçiminde, üzerindeki ağırlığı iki yana aktaran duvar içindeki boşluk.

كمر بسته **k.-beste** *F. a.* kuşağını sarmış, yani: -e kuşanmış, -e hazırlanmış (kimse).

كمر بند **k.-bend** *F. a.* kemerini bağlamış, -e hazır (kimse).

كمل **kümmel** *A. ç. a.* olgun ve ergin kimseler; *bk.* كامل **kâmil**.

كمند **kemend** *A. a.* 1 ucu halkalı/ilmikli uzun ip, 2 hayvanı/düşman askerini yakalamak için kullanılan ucu halkalı ip, 3 ucu halkalı yağlı idam ipi.

كمون **kemmûn** *A. a.* (*T. k. dili:* كيمون **kimyon**) ıtırlı bir yıllık bir bitki ve bu bitkinin tohumundan elde edilen güzel kokulu bahar.

كمون **kümûn** *A. a.* gizlenme.

[1]كميت **kemiyyet, kemiyet** *T. a.* nicelik, miktarca değer.

[2]کمیت **kümeyt** *A. a.* 1 kırmızı/siyah şarap, 2 donu bozca kızıl, kuyruğu ile yelesi siyah at.

[1]کمین **kemîn** *F. s.* pusu kurmuş, pusuya girip gizlenmiş (kimse). *a.* pusu.

[2]کمین, کمینه **kemîne** *F. s.* değersiz, hor, hakir, düşük, aşağı.

کمیوی **kimyevî** *A. s.* kimya bilimiyle ilgili (konu/madde).

[1]کن **-ken** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) koparan, dağıtıp parçalayan, söken, delen: *kûh-ken* "dağı parçalayan/delen".

[2]کن **kün** *A.* "ol" anlamında emir kipinde bir fiildir; *kâf-i kün* "کن'ün ك'si" gibi çok az sayıda örnek dışında tek başına kullanılmaz, "'Ol!' der ve olur" anlamındaki **kün fe-yekûn** sözünde geçer. Bu söz Yüce Yaratıcının oldurma sıfatının yansımasını anlatır.

[3]کن **-kün** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yapıcı, edici: *der-miyân-kün* "ortaya getirici".

کنائس **kenâis** *A. ç. a.* kiliseler; *bk.* کنیسه **kenîse**.

کنار **kenâr** *F. a.* 1 kıyı: *k.-i deryâ* "deniz kıyısı", 2 uç, son, sınır, bitiş yeri: *k.-i bâğ* "bağın ucu/sınırı", 3 yazılı sayfanın boş yerleri: *der-kenâr* "resmî yazının kenarına düşülen not", 3 -i kucaklama. **– etmek** kucaklamak. *s.* kıyıda olan/bulunan, ücra: *kenar yer*.

کنارگیر **k.-gîr** *F. a.* (fıçı vb. nesnelerde) parçaları tutan çember.

کناره **kenâre** *F. a.* 1 kıyı, 2 uç, sınır, 3 kucak, 4 kasap çengeli.

کنام **künâm** *F. a.* 1 (insan için) ev, çadır vb. oturma yeri, 2 (kuşlar için) yuva, 3 (yabani hayvanlar için) orman, in.

کنان **künân** *F. z.* ... ederek, ... yaparak: *raks-künân* "oynayarak", *seyr-künân* "giderek/gezerek". Türkçenin **-erek** zarffiil ekine denktir, örneklerdeki gibi birleşik yapılarda görülür.

کناه **günâh** *F. a.* Yüce Tanrı'nın buyruklarına aykırı olan iş ve eylem, suç.

کناهکار **g.kâr** *F. s.* günah işleyen (kimse).

کاهیشه **g.-pîşe** *F. s.* günah işlemeyi huy edinen, sürekli günah işleyen (kimse).

کنایه **kinâye,** کنایت **kinâyet** *A. a.* 1 sözü kapalı ve başka şey anlaşılacak yolda söyleme/bir şey söyleyip başka bir şeye gönderme yapma, 2 *ed.* hem hakikat, hem mecaz anlamda anlaşılabilecek yolda söz söyleme, 3 aykırı anlamını kast ederek söz söyleme, andırarak sitem etme, 4 bu yolda söylenilen söz, tariz.

کنبد **günbed** *F. a.* kubbe, yarım küre biçiminde olan bina örtüsü, dam: *g.-i hadrâ* "yeşil kubbe, yani: gök, sema".

[1]کنج **genc** *F. a.* 1 hazine, 2 gömü, define.

کنج شایکان **g.-i şâygân** *F. a.* eski İran hükümdarlarından Pervîz'in ünlü hazinelerinden ikincisinin adı.

[2]کنج **künc** *F. a.* köşe, bucak: *k.-i mihnet* "gam köşesi".

کنجایش **küncâyiş** *F. a.* -e sığma, -e sığışma.

k.-pezîr كنجايش پذير *F. s.* sığan, sığacak kadar olan (nesne/durum).

güncişk كنجشك *F. a.* kırlangıç kuşu.

gencûr كنجور *F. a.* hazine bekçisi, haznedar.

küncîde كنجيده *F. s.* -e sığmış.

gencîne كنجينه *F. a.* hazine.

kend كند *F. a.* nebat şekeri.

gendüm كندم *F. a.* buğday.

g.-gûn كندمكون *F. s.* buğday renkli (ten).

g.-nümâ كندمنما *F. s.* insanın yüzüne gülüp aldatan (kimse)

kende كنده *F. s.* hendek.

kenz كنز *A. a.* gömü, define: *k.-i irfân* "erdem definesi", *kenzü'l- berekât* "bereketler definesi".

Ken'ân كنعان *A. a.* Filistin, Hz. Yakup'un yaşadığı topraklar: *mâh-i Ken'ân* "Yusuf Peygamber".

kenef كنف *A. a.* 1 kıyı, köşe, kenar, 2 sığınak, korunmak için sığınılan yer, 3 (bahçeli evlerde bahçenin uzak köşesine yapılmış) ayak yolu.

küngüre كنكره *F. a.* 1 kale duvarları üzerindeki balkon, 2 kubbe şeklindeki her şeyin üstü, tepesi: *k.-i âsmân* "gök kubbenin tepesi".

künende كننده *F. s.* yapan, eden, kılan. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçenin fail adı yapan **-en** eki işleyişindedir: *âğâz-künende* "başlayan".

kene كنه *F. a.* bilinen kan emici böcek.

künh كنه *A. a.* 1 öz, gerçeklik, cevher, asıl, 2 dip, son, son uç.

künûz كنوز *A. ç. a.* hazineler; *bk.* **kenz.** كنز

kenîz, kenîzek كنيز, كنيزك *F. a.* dişi köle, cariye.

kenîse كنيسه *A. a.* Hıristiyan tapınağı, kilise.

künye كنيه *A. a.* bir kimseyi babası ve annesiyle özgüleştiren ad, lakap: *İbn Kemâl, Ümmü Külsûm* gibi. 2 bir kimsenin adı, aile adı, doğum yeri ve yılı, işi gibi bilgileri gösteren kayıt.

-gû كو *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyen, söyleyici: *sühan-gû* "söz söyleyen".

güvâ كوا *F. a.* tanık, şahit; *bk.* **güvâh.** كواه

-güvâr كوار *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yutulması ve sindirimi kolay: *hoş-güvâr, şîrîn-güvâr* "tadı hoş (nesne)". *a.* tat, lezzet.

kevâkib كواكب *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* **kevkeb.** كوكب

güvâh كواه *F. A.* tanık, şahit.

-kûb كوب *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) vuran, atan: *pây-kûb* "ayağıyla vuran, tepen" *leked-kûb* "tekme atan/sallayan".

kûpâl كوپال *F. a.* gürze benzer demir topuz.

kûtâh كوتاه *F. s.* 1 kısa, boyu az, boysuz, 2 eksik, yetersiz.

k.-endîş كوتاه انديش *F. s.* düşüncesi zayıf, iyi düşünemeyen (kimse).

k.-bîn كوتاه بين *F. s.* 1 kısa görüşlü (kimse), 2 aymaz, dalgın, gafil (kimse).

k.-nazar كوتاه نظر *F. s. yuk. m. bk.*

Kevser كوثر *A. a.* Yüce Tanrı'nın Hz. Peygamber'e bağışı olan, suyu tatlı ve soğuk cennet ırmağı/havuzu: *şerâb-i Kevser* "Kevser şerbeti".

kûder كودر *F. a.* (*T. k. dili:* **güderi**) astarlık ince deri.

كودك **kûdek** *F. a.* çocuk.

كودك منش **k.-meniş** *F. s.* çocuk huylu (kimse).

كودن **gevden** *F. s.* ahmak, bön, aklı kıt (kimse).

[1]كور **gûr** *F. a.* kabir çukuru, mezar.

كوركن **g.-ken** *F. a.* mezar kazıcı, mezarcı.

كورستان **g.istân** *F. a.* mezarlık, sinle.

[2]كور **gûr** *F. a.* yaban eşeği.

[3]كور **kûr** *F. s.* (*T. k. dili*: **kör**) gözü görmeyen, âmâ (kimse).

كور آب **k.-âb** *F. a.* serap.

كور دل **k.-dil** *F. s.* gönlü kör, yani: cahil.

كورانه **kûrâne** *F. s.* ve *z.* körcesine.

[1]كوزه **gûze, goze** *F. a.* (*T. k. dili:* **koza**) içinde tohum/böcek bulunan kapçık.

[2]كوزه **kûze** *F. a.* topraktan yapılma su kabı, testi.

كوزه كر **k.-ger** *F. a.* testi, çömlek vb. toprak kaplar yapan usta, çömlekçi.

كوس **kûs** *F. a.* (*T. k. dili:* **kös**) büyük davul, yerde/devenin iki yanına yerleştirilmiş olarak deve üzerinde çalınırdı.

كوساله **gûsâle** *F. a.* dana, buzağı.

كوسفند **gûsfend** *F. a.* koyun.

كوسه **kûse** *F. a.* (*T. k. dili:* **köse**) pek az/seyrek sakalı olan/hiç sakalı olmayan adam.

كوش **gûş** *F. a.* kulak. – **etmek** 1 kulak vermek, söyleneni dinlemek, 2 önem vermek, dikkate almak.

كوش هوش **g.-i hûş** *F. a.* akıl kulağı, yani: dikkat.

كوشدار **g.-dâr** *F. s.* kulak tutan, sözü dikkatle dinleyen (kimse).

گوشت **gûşt** *F. a.* et.

گوشش **gûşiş** *F. a.* çalışma, çaba.

گوشمال **gûşmâl** *F. a.* kulak burma, -in kulağını çekme, -i uyarma, -i hafifçe cezalandırma. – **vermek** -i uyarmak, -i hafifçe cezalandırmak.

گوشه **gûşe** *F. a.* (*T. k. dili:* **köşe**) uç, bucak

گوشهٔ دهن **g.-i dehen** *F. a.* ağzın yanakla birleşen iki ucu.

گوشهٔ چشم **g.-i çeşm** *F. a.* göz ucu.

گوشوار **gûşvâr** *F. a.* küpe.

كوفته **kûfte** *F. s.* (*T. k. dili*: **köfte**) dövülmüş/kıyılmış (et). *a.* kıyılmış etle yapılan bir yemek.

كوكب **kevkeb** *A. a.* yıldız: *k.-i dürrî* / *derrî* "parlak yıldız".

كوكب الحديد **kevkebü'l-hadîd** *A. a.* demir parıltısı.

كوكبه **kevkebe** *A. a.* 1 yıldız, 2 (eskiden) hükümdarların, beylerin yanıbaşında sancak gibi taşınan, ucunda parlak bir metal top bulunan egemenlik ve büyüklük sembolü sırık, 3 atlı insan topluluğu, süvari alayı, 4 göz kamaştırıcı büyüklük, görkem, tantana: *k.-i ıkbâl* "mutluluk görkemi".

كوكرد **gûkird** *F. a.* (*T. k. dili:* كوكورت **kükürt**) bilinen element, sülfür. Rengi sarıdır, ancak kırmızı renklisi de vardır ve daha değerlidir, buna "filozof taşı" da denir.

كوكنار **kûknâr** *F. a.* (*T. k. dili:* **köknar**) 1 iğne yaprakları kısa ve yassı, reçineli bir çam türü, 2 haşhaş kozalağı.

كومه **kûme** *F. a.* (*T. k. dili:* **küme**) 1 toprak yığını, 2 yığın biçimli nesne.

[1]کون **gûn** *F. a.* 1 renk. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *gül-gûn* "gül renkli". *gendüm-gûn* "buğday renkli", 2 tür, türlü: *dîger-gûn* 1 başka türlü, 2 kötü, bozuk. *gûnâgûn* 1 türlü türlü, 2 renk renk, alaca.

[2]کون **kevn** *A. a.* 1 var oluş, oluş, varlık, 2 varların tümü, âlem, evren: *kevn ü mekân* varlıklar ve varlıkların yeri.

[3]کون **kûn** *F. a.* kıç, oturak yeri.

کونا **gûnâ** *F.* a. türlü: *bir gûnâ* "bir türlü", *bu gûnâ* "bu türlü".

کونه **gûne** *F. a. yuk. m. bk.*

کونین **kevneyn** *A. ç. a.* iki âlem, yani yoğun ve yalın âlemler.

کوه **kûh** *F. a.* dağ: *kûh ü deşt* "dağ ve ova".

کوهسار **k.sâr** *F. a.* dağlık (yer).

کوهکن **k.-ken** *F. s.* dağ delen/kesen (kimse).

کوهنمون **k.-nümûn** *F. s.* dağ gibi, yani: heybetli (kimse).

کوهر **gevher** *F. a.* 1 asıl, öz, maya, cevher, 2 soy, kök, nesep: *pâk-gevher* "soydan, soylu (kimse)", 3 *fels.* kendiliğinden var olan, olması için başka şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; *zıddı:* عرض **araz**. 4 elmas, yakut, zümrüt, firuze vb. değerli taş, mücevher: *g.-pâş* "mücevher saçıcı", 5 inci. *g.-bâr* "inci yağdırıcı".

کوهرتاب **g.-tâb** *F. a.* ince tülbent üzerine altın tel işlemeli baş örtüsü.

کوهرریز **g.-rîz** *F. s.* mücevher döken, yani: güzel söz söyleyen (kimse).

کوهرشناس **g.-şinâs** *F. a.* değerli taşlar/değerli taşlardan yapılmış şeyler satan kuyumcu.

کوهرفروش **g.-fürûş** *F. a. yuk. m. bk.*

کوهرین **g.în** *F. s.* üzerinde değerli taşlar bulunan, mücevherli, murassa' (hançer, kemer vb.): *târîh-i gevherîn* "ebcedle düşülmüş tarihlerde mısraın/beytin yalnızca noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih".

کوهری **gevherî** *F. a. yuk. m. bk.*

[1]کوی **gûy** *F. a.* bir tür atlı polo olan oyunda kullanılan top.

[2]کوی **-gûy** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyen; *bk.* کو **-gû**.

[3]کوی **kûy** *F. a.* (*T. k. dili:* **köy**) 1 mahalle, sokak, 2 en küçük yerleşim birimi, kırlık yerlerdeki küçük toplu yaşam alanları.

کویا **gûyâ** *F. s.* söyleyen, konuşan: *tûtî-yi gûyâ* "konuşan papağan". *z.* 1 (benzerlik bildirir:) sanki, sanırsın ki, sözde: *Gûyâ nasihat ediyor.* 2 (aktarılan bir işin/sözün doğrulanmadığını bildirir:) dediğine göre: *Gûyâ kendi yazmış.* کویاکه **gûyâ ki** biçimi de vardır.

کوینده **gûyende** *F. s.* söyleyen (kimse): *gûyende-i evsâf* "-in vasıflarını söyleyen".

[1]که **geh** *F. a. bk.* گاه **gâh**.

[2]که **keh** *F. a.* saman.

کهربا **k.-rübâ** *F. s.* (*T. k. dili:* کهربار **kehribar**) saman kapan, yani: bir yünlü beze biraz sürtüldüğünde samanı/kâğıt parçasını çeken, yarı şeffaf fosilleşmiş reçine.

کهکشان **k.-keşân** *F. a.* geceleri gökyüzünde beyaz bir yol gibi görünen yıldızlar kuşağı, saman uğrusu, hacılar yolu.

[3]که **ki** *F. zam.* ve *bağl.* Türkçe **kim** zamirinin eşidir. Farsçada hem soru zamiri, hem bağlam olarak kullanılmakla birlikte, Türkçeye yalnızca bağlam işleyişiyle geçmiş, dilimizin söz dizimi kurallarına aykırı yapıdaki bir cümle tipinde bu işleyişiyle çok geniş bir kullanım alanı bulmuştur: *Ervâh ki tuhfe-i Hudâdır – Hâk-i reh-i şâh-i enbiyadır* "Hudâ'nın armağanı olan ruhlar, peygamberler şahının yolunun toprağıdır." – Şeyh Gâlib. Kimi cümlelerde "çünkü" bağlamı yerindedir: *Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır* "Aldanma, çünkü şair sözü elbette yalandır" – Fuzûlî. Bir tür birleşik cümlede ise işleyişçe Türkçenin **-diği için/-diğinden** takısına eştir. Ayrıca başka bağlamlarla birleşmiş, birleşik yapılar oluşturmuştur: **mademki, sanki, gûyâ ki, kaçan ki, ne zaman ki** vb.

[1]کهان **gehân** *F. a.* zaman, vakit. Tek başına kullanılmaz, çoklukla **nâ-** olumsuzluk eki ile birlikte görülür: *nâ-gehân* "ansızın, birdenbire".

[2]کهان **kihân** *F. a.* küçükler, küçük şeyler. Tek başına kullanılmaz, "büyükler" anlamındaki **mihân** ile birlikte zıt anlamlı bağlam öbeğinde görülür: *kihân ü mihân.*

کهان **kühhân** *A. ç. a.* bilinmezlikler dünyasından haber verenler; *bk.* کاهن **kâhin**.

کهانت **kehânet** *A. a.* bilinmezlikler âleminden haber verme, falcılık, bakıcılık.

کهانت **kihânet** *A. a.* (*T. k. dili:* **kehânet**) falcılık, bakıcılık, kâhinlik.

کهتر **kihter** *F. s.* çok/pek küçük (kimse/nesne): *birâder-i kihter* "yaşça pek küçük erkek kardeş".

کهترین **kihterîn** *F. s.* daha/en küçük (kimse/nesne).

کهر **güher** *F. a.* değerli taş, 2 inci; *bk.* کوهر **gevher**.

کهربار **g.-bâr** *F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

کهرپاره **g.-pâre** *F. a.* mücevher parçası.

کهرپاش **g.-pâş** mücevher saçıcı (kimse).

کهرریز **g.-rîz** *F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

کهرفشان **g.-feşân** *F. s.* mücevher serpici (kimse).

کهسار **kühsâr,** کهستان **kühistân** *F. a.* dağlık, dağlık yer.

کهف **kehf** *A. a.* 1 mağara, oyuk, in, 2 sığınak: *k.-i emân* "güven sığınağı, güvenli sığınak".

کهف الامم **kehfü'l-ümem** *F. a.* bütün insan toplulukları için sığınak olan (hükümdar),

کهف القوم **kehfü'l-kavm** *F. a.* bir topluluk için sığınak olan (kimse).

کهل **kehl** *A. s.* yaşlı, saçına sakalına kır düşmüş (kimse).

کهن **kühen** *F. s.* eski.

کهنسال **k.-sâl** *F. s.* kocamış, yaşlı (kimse).

[1]کهنه **kehene** *A. ç. a.* bilinmezlik âleminden haber verenler; *bk.* کاهن **kâhin**.

[2]کهنه **köhne** *F. s.* eski.

کهنه بهار **k.-behâr** *F. a.* sonbahar.

کهواره **kehvâre** *F. a.* beşik.

کهوارهٔ فنا **k.-i fenâ** *F. a.* yok oluş beşiği, yani: dünya.

كهوف **kühûf** *A. ç. a.* mağaralar, inler; *bk.* كهف **kehf**.

كهول **kühûl** *A. ç. a.* saçına sakalına ak düşmüş kimseler; *bk.* كهل **kehl**.

كهولت **kühûlet** *A. a.* yaşlanma, saça sakala ak düşüp gücü azalmaya başlama.

كهين **kihîn** *F. s.* küçük (nesne).

[1]كى **key** *F. z.* ne zaman. **tâ** ve **tâ be-** ile birlikte kullanılmıştır: *tâ key, tâ be-key* "ne zamana kadar".

[2]كى **key** *F. a.* büyük hükümdar. Eski İran hükümdar sülâlelerinin ikincisinden gelenlerin taşıdığı unvandır: *Keykâvus, Keykubâd* gibi.

[3]كى **key(y)** *A. a.* dağlama, kızgın demirle bedenin bir yerini/bir yarayı yakma.

كياست **kiyâset** *A. a.* akıl, anlayış, kavrayış, uyanıklık gibi niteliklerle donanmış olma.

كيال **keyyâl** *A. s.* kileyle ölçen (kimse).

كياه **giyâh** *F. a.* ot, bitki.

كياه شتر **g.-i şütür** *F. a.* deve dikeni.

كياه نمناك **g.-i nemnâk** *F. a.* semiz otu.

كيتي **gîtî** *F. a.* dünya, cihan.

كيتى آرا **g.-ârâ**, كيتى آراى **g.-ârây** *F. a.* iri yapraklı, güzel kokulu bir tür gülün adı.

كيتى بان **g.-bân** *F. a.* hükümdar.

كيتى ستان **g.-sitân** *F. s.* cihanı ele geçirici, büyük fetihçi (hükümdar).

كيتى فروز **g.-fürûz** *F. s.* dünyayı aydınlatıcı (güneş).

كيتى نما **g.-nümâ** *F. s.* cihanı gösteren (ayna).

كيتى نورد **g.-neverd** *F. a.* dünyayı gezip dolaşan kimse, gezgin.

كيد **keyd** *A. a.* hile, tuzak, kandırmaca.

[1]كير **kîr** *F. a.* (insan ve hayvanda) erkeklik aleti.

[2]كير **-gîr** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tutan, alan, ele geçiren: *cihân-gîr* "cihanı ele geçiren, büyük fetihçi (hükümdar)". *âlem-gîr* "evreni ele geçirici (hükümdar)". *pîşgîr* (*T. k. dili:* **peşkir**) "yağlık, sofra peçetesi".

كيرودار **gîr ü dâr** *F. a.* tut al, yani: savaş, cenk.

كيس **kîs** *A. a.* 1 para kesesi, 2 (kadında) döl yatağı.

كيسه **kîse** *F. a.* (*T. k. dili:* كسه **kese**) içine para konulan kap.

كيسه بر **k.-bür** *F. a.* yankesici.

كيسه پرداز **k.-perdâz** *F. s.* kese boşaltan, yani: çok cömert (kimse).

كيسه دار **k.-dâr** *F. a.* 1 kese tutucu, yani: bir büyük devlet adamının parasını yanında bulundurup, gerektiği zaman kullanan kimse, vekilharç, 2 Sadrazamlıkta/Bâbıâlîde kalem (büro) âmirlerinin, görevi evrak kesesini korumak olan yamağı/yardımcısı.

كيسو **gîsû** *F. a.* omuz üstüne sarkan uzun saç.

كيسودار **g.-dâr** *F. s.* uzun saçlı (kimse/kadın).

كيسوبند **g.-bend** *F. a.* 1 saç bağı, bant, 2 toka, 3 taç.

كيش **kîş** *F. a.* inanç, din, yol, mezhep: *bî-kîş* "dinsiz, mezhepsiz (kimse)". Yalnız kullanılmaz, daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *gebr-kîş* "Mecûsî, Maniheist".

[1]كيف **keyf** *A. a.* (*T. k. dili:* **keyif**) 1 sağlık. **–i bozulmak** sağlığı bozul-

mak, hastalanmak. 2 hoşluk, neşe, sevinç, haz. – **-i kaçmak** canı sıkılmak, neşesi dağılmak. 3 içkiden doğan neşe, sarhoşluğun verdiği hoşluk. *s.* azca sarhoş (kimse). – **olmak** azca sarhoş olmak, neşesini bulmak. – **vermek** azca/hafif sarhoş etmek, neşelendirmek.

[2]كيف **keyfe** *A. z.* nasıl, nice: *k. me't-tefak* "nasıl uygun düşerse". *k. mâ-yeşâ'* "nasıl isterse, istediği gibi".

كيفر **keyfer** *F. a.* (iyilik ve kötülük için) karşılık, mükâfat, ceza.

كيفيت **keyfiyyet** *A. a.* 1 nitelik, nasıllık, durumca özellik, hâl, 2 iş, konu, madde.

كيل **keyl** *A. a.* 1 (tahıl ürünleri için) ölçü, ölçek, 2 ölçme.

كيله **kîle** *A. a.* tahıl ölçeği. Ağırlığı yörelere göre değişir.

كيمياء **kîmyâ'**, كيميا **kîmyâ** *A. a.* 1 (eskiden) bakırı altın yapmanın yollarını arayan bir bilim dalı. Buna *kîmyâ-yi kâzib*, yani "yalancı kimya" da denir. 2 olağanüstü etkili bir madde, iksir, 3 maddelerin yapılarını, yapıyı oluşturan birimleri, bu birimlerin birleşimlerini, birbirine etkilerini, dönüşümlerini, bunların üretim yollarını inceleyen bilim.

[1]كين **gîn** *F. takı* adlardan vasıf bildiren kelimeler, yani sıfatlar yapar, Türkçenin **-li** ekine karşılıktır: *gamgîn* "gamlı, üzüntülü (kimse)", *şermgîn* "arlı, yani: ar duygusu olan, utanan (kimse)".

[2]كين **kîn** *F. a.* içte saklanan düşmanlık, gizli öc alma duygusu; *aş. m. bk.*

كينه **kîne** *F. a.* gizli düşmanlık, içte saklı öc alma duygusu; *bk.* كين **kîn**.

كينه خواه **k.-hâh** *F. s.* düşmanlık isteyici /arayıcı (kimse).

كينه كاه **k.gâh/k.geh** savaş alanı.

كينونت **keynûnet** *A. a.* var olma, -in varlığı sürme, mevcudiyet.

كيوان **Keyvân** *F. a.* Zühal gezegeninin adı.

ل l

ل Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi altıncı harfi. Ebced hesabında rakam değeri 30'dur.

ل **li** *A. takı* Türkçenin **için, sebebinden, yüzünden, -den ötürü, -den dolayı** vb. takılarına karşılıktır, kimi Arapça sözlerde geçer: لابوين *li-ebeveyn* "ana ve baba tarafından", لابِ *li-ebin* baba tarafından, baba bir (kardeş)", لاجل *li-ecli* "-den dolayı, maksadıyla", لام *li-üm* "ana tarafından, ana bir (kardeş)", لحكمة *li-hikmetin* "bir hikmete/sebebe dayalı olarak" لسببٍ *li-sebebin* "bir sebepten ötürü", لقائله *li-kâilihî* "söyleyenindir, söyleyene aittir" anlamında söz. لمترجمه *li-mütercimihî* "çevirenin/çevirene ait". لله *li'llâh* "Allah için, Allah aşkına, Allah rızası için", لمحرره *li-muharririhî* "yazarının /yazarına ait", لمؤلفه *li-müellifihî yuk. m. bk.*, *li-hâzâ* "bunun için".

لا **lâ** *A. takı* Adlara ve fiillere gelir, olumsuzluk bildirir. Kimi Arapça sözlerde geçer: *lâ edrî* "bilmiyorum", *lâ-akall* "en azından, en aşağısı", *lâ-büd(d)* "*s.* çok gerekli, bırakılamaz. *z.* ne olursa olsun, mutlakâ, elbette", *lâ-be's* "zararı yok, olsun, bir şey olmaz", *lâ-cerem* "şüphesiz, çaresiz, elbette" *lâ-havle* "Dayanılması güç bir durumla karşılaşıldığında/sabrın tükendiği noktaya gelindiğinde söylenen "Kuvvet ve kudret ancak Allah'a yaraşır" anlamındaki *Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ bi'llâhi'l aliyyi'l-azîm* duası; Türkçede **çekmek** ve **okumak** fiilleriyle fiilleştirilmiştir. *lâ-siyyemâ* "hele, özellikle, bilhassa, hepsinden çok" *lâ-şek(k)* "şüphesiz, elbette" *lâ-şey'* "bir şey değil, pek değersiz ve önemsiz iş" *lâ-tâil* "boş, işe yaramaz, yararsız", *lâ-ilâc* "çaresiz", *lâ-ale't-ta'yîn* "belirlemeksizin, ayırmaksızın, her ne ve her kim olursa", *lâ-mahâle* "ister istemez, çaresiz", *lâ-mekân* "yeri olmayan, yeri bulunmayan, yere ihtiyacı bulunmayan" *lâ-yetecezzâ* "bölünmez, parçacıklara ayrılmaz" *lâ-yeteğayyer* "değişmez, değişip başkalaşmaz", *lâ-yuhsâ* "sayılamayacak kadar çok", *lâ-yezâl* "son bulmaz, ölümsüz, sürekli, ebedî", *lâ-yutâk* "dayanılamaz, çekilemez, karşı konulamaz", *lâ-yuad(d)* "sayısız, sayısı belirsiz", *lâ-ya'kıl* "aklı başında olmayan, ne yaptığını bilmeyen", *lâ-ya'nî* "anlamsız", *mâ lâ-ya'nî* "anlamsız ve ilgisiz şey, saçma". *lâ-yemût* "ölümsüz".

لاابالی **lâ-übâlî** *A. s.* 1 hiçbir şeye aldırmayan, "beni ilgilendirmez, bana ne, beni ırgalamaz" diyerek olan biten karşısında kayıtsız kalan, tepkisiz davranan (kimse), 2 saygısız, teklifsiz, yol yordam bilmez, usul erkân tanımaz, arsız (kimse). *z.* teklifsizce, merasime gerek duymaksızın, yoluna yordamına uyma gereği duymaksızın.

لاابالیانه **lâübâliyâne** *F. z.* 1 hiçbir şeye aldırmaksızın, kayıtsızca, 2 teklifsizce.

لا ادری **lâ edrî** *A. söz bk.* لا **lâ.**

لا اقل **lâ-akal** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لاب **li-ebin** *A. z. bk.* ل **li.**

لا بأس **lâ-be's** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لا بد **lâ-büd** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لات **lât** *A. a.* İslâm'dan önce Kâ'be'de bulunan büyük putlardan birinin adı.

لاجرم **lâ-cerem** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لاجورد **lâciverd** *A. a.* 1 koyu mavi renkte bir taş, 2 koyu mavi renk.

لاجوردی **lâciverdî** *A. s.* koyu mavi renkte olan (nesne).

لاحق **lâhık** *A. s.* 1 sonradan gelen, eklenen (nesne), 2 yeni, yeni gelen, şimdiki; *zıddı:* سابق **sâbık.**

لاحقه **lâhıka** *A. a.* ek, ekleme, sonradan eklenen yazı vb.

لاحم **lâhım** *A. s.* et yiyen, etle beslenen, etobur (hayvan).

لاحن **lâhın** *A. s.* yanlış okuyan (kimse).

لا حول **lâ-havle** *A. dua bk.* لا **lâ.**

لاخ **lâh** *F. takı* Türkçenin **-lik** ekine karşılıktır, adlardan yer adları yapar: *senglâh* "taşlık".

لادن **lâden** *F. a.* taşlık yerlerde yetişen bir tür çamdan çıkan, zifte benzer, siyah ve kokulu zamk.

لازال **lâ-zâle** *A.* "Eksilmesin, eksik olmasın" anlamında dua sözü.

لازق **lâzık** *A. s.* 1 yapışkan, sıvışık (madde/nesne).

لازم **lâzım** *A. s.* 1 bir nesnenin ayrılmazı, bir şeyle birlikte bulunmazsa olmaz olan, gerek. **– olmak/gelmek** gerekmek. 2 *dilb.* geçişsiz (fiil).

لازم غیر مفارق **l.-i ğayr-i müfârık** *F. s.* -den ayrılması mümkün olmayan, -den ayrılamaz, çok/pek gerekli.

لازم ملزوم **l. melzûm** *A. a.* varlıkları birbirine bağımlı olan, biri olmazsa öbürü de olmayan/biri olunca öbürünün de olması/bulunması gereken iki şey.

لازمه **lâzime** *A. a.* gerekli olan, yerine getirilmesi kaçınılmaz olan nesne, gereklik, yük,: *l.-i zimmet* "zimmet yükü", *l.-i tebrîk* kutlama gerekliği".

لاژورد **lâjüverd** *F. s. bk.* لاجورد **lâciverd.**

لاسیما **lâ-siyyemâ** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لاشك **lâ-şek(k)** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لاشه **lâşe** *F. a.* (*T. k. dili:* لش **leş**) hayvan ölüsü.

لاشئ **lâ-şey'** *A. s. bk.* لا **lâ.**

لاصق **lâsık** *A. s.* yapışık, bitişik (nesne).

لاطائل **lâ-tâil** *A. s. bk.* لا **lâ.**

لا علی التعیین **lâ ale't-ta'yîn** *A. z. bk.* لا **lâ.**

لاغر **lâğar** *F. s.* arık, çelimsiz; güçsüz.

لاغری **lâğarî** *F. a.* arıklık, zayıflık.

لاف **lâf** *F. a.* 1 söz, lakırdı, 2 konuşma. **– etmek** konuşmak. 3 konu, ad: **–ını etmek** -in adını anmak, -den söz etmek, 4 yersiz, gereksiz ve yararsız,

boş ve anlamsız söz: *lâf ü güzâf* "boş sözler", 5 boş yere övünme, kendinde olmayan nitelikleri varmış gibi sayıp dökme, atıp tutma. – **urmak** atıp tutmak, kendini övmek.

لافزن **l.-zen** (*T. k. dili:* لافازان **lafazan**) 1 çok, konuşan, geveze, 2 *atıp* tutan, kendini öven.

لآل **leâl,** لآلی **leâlî** *A. ç. a.* inciler; *bk.* لؤلؤ **lü'lü'**.

[1]لال **lâl** *F. s.* dilsiz. – **olmak** susmak, konuşamaz duruma gelmek.

[2]لال **lâl** *F. s.* kırmızı, al: *şükûfe-i lâl* "kırmızı çiçek".

لالا **lâlâ** *F. a.* (*T. k.* dilinde *l*'ler kalın okunur) 1 erkek çocuğun bakımı, gözetimi ve yetişmesi görevi verilmiş yaşlı kimse, erkek bakıcı.

[1]لاله **lâle** *F. a.* bilinen soğanlı bahar çiçeği.

لاله رخ **l.-ruh,** لاله رخسار **l.-ruhsâr** *F. s.* lâle yanaklı, yani: al yanaklı (güzel).

لاله زار **l.zâr** *F. a.* lâle bahçesi, lâlelik.

لاله فام **l.-fâm,** لاله كون **l.-gûn** *F. s.* lâle renginde, al, kırmızı.

لالهٔ كوهی **l.-i kûhî** *F. a.* dağ lâlesi.

[2]لاله **lâle** *F. a.* (eskiden) esirlerin ve suçluların boyunlarına takılan demir halka.

لآلی **leâlî** *A. ç. a.* inciler; *bk.* لؤلؤ **lü'lü'**.

لام **lâm** *A. a.* ل harfinin adı.

لآمت **leâmet** *A. a.* alçaklık, soysuzluk.

لامح **lâmıh** *A. s.* ışık saçıcı, parıldayıcı (nesne).

لامحاله **lâ-mahâle** *A. z. bk.* لا **lâ**.

لامس **lâmis** *A. s.* -e elle dokunan, -i eliyle yoklayan (kimse).

لامسه **lâmise** *A. a.* (**kuvve-i lâmise'den** kısaltma) dokunma duyusu.

لامع **lâmi'** (*dişil:* لامعه **lâmia**) *A. s.* parıldayan, parıldayıcı: *bark-ı lâmi'* "parıldayan şimşek".

لا مكان **lâ-mekân** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لانه **lâne** *F. a.* 1 kuş yuvası, 2 barınak, ev vb.

لانه كير **l.-gîr** *F. s.* -i yuva tutan (kimse).

لاهوت **lâhût** *A. a.* 1 yaratıcı, tanrı, ruh, yüce âlem, 2 yüce âlem, bilinmezlikler âlemi, 3 *tas.* var oluş basamaklarının ilk basamağı, Yüce Yaratıcı'nın yalnızca zâtî sıfatlarının belirdiği ehadiyyet mertebesi.

لايتجزی **lâ-yetecezzâ** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايتغير **lâ-yeteğayyer** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايتناهی **lâ-yetenâhî** *A. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız, sonsuz.

لايح **lâyıh** *A. s.* 1 görülen, göz önünde olan (nesne), 2 meydana çıkan, beliren, görünen (nesne), 3 parıldayan (nesne).

لايحصی **lâ-yuhsâ** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايحه **lâyiha** *A. a.* bir konu/bir dava ile ilgili olarak görüş ve düşünce bildirmek/savunma yapmak amacıyla yazılan yazı.

لايزال **lâ-yezâl** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لا يطاق **lâ yutâk** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايعد **lâ-yuad(d)** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايعقل **lâ-ya kıl** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لا يعنی **lâ ya'nî** *A. s. bk.* لا **lâ**.

لايق **lâyık** *A. s.* uygun, yaraşık, yakışık.– **olmak** -e yaraşmak, -e yakışmak, -e uygun düşmek. – **görmek** yakıştırmak, uygun bulmak.

لائم **lâim** *A. s.* kınayan, taşlayan, başa kakan (kimse).

لائمه **lâime** *A. a.* kınama, serzeniş.

لايموت **lâ-yemût** *A. s. bk.* لا **lâ**.

[1]لب **leb** *F. a.* 1 dudak: *ğonce-leb* "gonca dudaklı", 2 kıyı, kenar, uç, sınır, son: *l.-i deryâ* "deniz kıyısı".

لبا لب **l.âleb** *F. s.* dopdolu, ağzına kadar dolu.

لب بلب **l. be-leb**, لب بر لب **l. ber-leb** *F. z.* dudak dudağa.

لب بسته **l.-beste** *F. s.* konuşmayan, ağzı bağlı, suskun (kimse).

لبریز **l.-rîz** *F. s.* coşkun, taşkın: *l.-i meserret* "sevinç coşkunu, sevinçten coşmuş (kimse)".

[2]لب **lüb(b)** *A. a.* 1 iç, iç taraf; *zıddı:* قشر **kışr**, 2 öz, iç, içte bulunan meyve: *lübbü'l-cevz* "ceviz içi", 3 iyi, halis, katışıksız (nesne), 4 (insanda) akıl, zekâ, ruh, anlam vb. iç güçlerin her biri.

لبابت **lebâbet** *A. a.* akıllı, anlayışlı ve çabuk kavrayışlı olma hâli.

لباس **libâs** *A. ç. a.* giyecek, giysi: *l.-i fersûde* "eskimiş giysi".

لبن **leben** *A. a.* süt.

لبنی **lebenî** *F. s.* sütlü (aş).

لبیب **lebîb** *A. s.* aklı başında, zeki (kimse).

لبیك **lebbeyk** *A.* (*T. h. dili:* لپی **lepey**, لپه **lepe**) "Buyurun, buyruk sizindir!" anlamında boyun eğme bildiren söz.

لثه **lisse**, **lise** *A. a.* diş eti.

لجاج **lecâc**, لجاجت **lecâcet** *A. a.* ... ile düşmanlık etme, -e karşı düşmanlıkta ayak direme, ... ile sürekli çekişip durma.

لجام **licâm** *A. a.* gem.

لجه **lücce** *A. a.* 1 denizin kıyıdan uzak, suyun en derin olduğu yeri, engin, 2 büyük kalabalık.

لحاظ **lehâz** *A. a.* göz ucu, göz kuyruğu.

لحاظه **lühâza** *A. a.* göz ucuyla kaçamak bakış, bir görümlük ani bakış.

لحاف **lihâf** *A.* 1 yorgan, 2 (bitkilerde) zar.

لحام **lihâm** *A. ç. a.* metalleri tutturma işleminde kullanılan kurşun, kalay alaşımı, lehim.

لحامت **lehâmet** *A. a.* etli, semiz olma hâli.

لحد **lahd** *A. a.* mezar çukuru, taş/tuğla ile örme duvarlı kabir.

لحظه **lahza** *A. a.* 1 kısa zaman aralığı, an, bir dakika, 2 göz ucuyla bakma.

لحم **lahm** *A. a.* et.

لحمه **lahme** *A. a.* et parçası.

لحن **lahn** *A. a.* 1 ezgi, nağme, 2 anlaşma aracı, dil, 3 okurken sürçme, okumada yanlış yapma.

لحود **luhûd** *A. ç. a.* lahidler; *bk.* لحد **lahd**.

لحوق **luhûk** *A. a.* -e ulaşma, -e erişme, -e bağlanıp kapılanma.

لحوم **luhûm** *A. ç. a.* etler; *bk.* لحم **lahm**.

لحیانی **lihyânî** *A. s.* uzun ve kaba sakallı (kimse).

لحیه **lihye** *A. a.* sakal. – **koyuvermek** sakal uzatmak.

لخت **laht** *F. a.* parça, dilim, bölük; *l.-i ciğer* "ciğer parçası".

لدن **ledün** *A. a.* bilgi vasıtalarıyla elde edilemeyen, yalnızca Yüce Tanrı'nın bildirmesiyle bilinen bilinmezler âlemi bilgisi.

لدنی **ledünnî** *A. a.* ledün bilgisiyle ilgili, sırlı.

لدنیات **ledünniyyât** *A. ç. a.* bilinmezler, sırlar, şeylerin ve olanların iç yüzleri,

لدى **ledâ** *A. takı* (ال ile bir ada birleştiğinde **lede** okunur) Türkçenin **-dikte, -diğinde** gibi zarffiil eklerine karşılıktır ve hepsi zarf olarak kullanılan birleşiklerde görülür: *lede'l-hâce* "ihtiyaç duyulduğunda", *lede'l-ıktizâ* "gerek duyulduğunda" *lede't-tahkîk* "araştırıldıkta, soruşturuldukta" *lede'l-vasl* "ulaşıldıkta" *lede'l-mutâlaa* "düşünüldüğünde".

لذات **lezzât** *A. ç. a.* tatlar, lezzetler; *bk.* لذت **lezzet.**

لذائذ **lezâiz** *A. ç. a.* tat alınan şeyler, lezzetli yiyecekler: *bk.* لذيذه **lezize.**

لذت **lezzet** *A. a.* yenilen ve içilen şeylerin damakta bıraktığı hoş duygu, tat.

لذلك **li-zâlik** *A. takı bk.* ل **li.**

لذيذ **lezîz** *A. s.* tadı hoşa giden, tadından hoşlanılan (yiyecek, içecek)

لرزان **lerzân** *F. s.* titreyen, titrek. *z.* titreyerek: *lerzân lerzân* "titreye titreye".

لرزش **lerziş** *F. a.* titreyiş.

لرزه **lerze** *F. s.* titreme.

لرزه ناك **l.nâk** *F. s.* titrek.

لزوجت **lüzûcet** *A. a.* (tutkal gibi) yapışıp kalma, yapışkanlık ve çekilip uzama özelliği.

لزوم **lüzûm** *A. a.* 1 işe yarama, gerekli olma, 2 gerek duyulan nesne/değer/konu, 3 -i isteme, -i önemseme, -in üzerinde durma, -i dikkate alma.

لزوم ما لا يلزم **l.-i mâ lâ-yelzem** *F. a.* gereksiz bir şeyi isteme/önemseme.

لسان **lisân** *A. a.* 1 ağız içinde, konuşma seslerinin oluşmasında önemli iş gören organ, 2 anlaşma, anlatma, duygu ve düşüncelerle edinilmiş bilgileri aktarma aracı.

لسان حال **l.-i hâl** *F. a.* insanın yüzünde beliren değişiklikler ile davranışlarında görülen başkalıkların gösterdiği anlamlar.

لسن **lüsün** *A. ç. a.* diller; *bk.* لسان **lisân.**

لشكر **leşker** *F. a.* 1 ordu, 2 asker, nefer, er, çeri.

لشكرشكن **l.-şiken** *F. s.* yiğit, kahraman (er).

لشكرعرمرم **l.-i aremrem** *F. a.* sel gibi akıp gelen ordu.

لشكركش **l.-keş** *F. s.* ordu yürüten, orduyu savaşa götüren/süren (hükümdar, komutan).

لصوق **lusûk** *A. a.* yapışık/bitişik olma.

لطافت **letâfet** *A. a.* göze hoş gelen, insanda beğenme duygusu uyandıran nitelik, güzellik: *l.-i endâm* "boy pos güzelliği", *l.-i hevâ* "havanın güzelliği".

لطائف **letâif** *A. ç. a.* hoşa giden sözler/anlatılar; *bk.* لطيفه **latîfe.**

لطف **lutf** *A. a.* 1 güzellik, hoşluk: *l.-i tabîat* "huy güzelliği", 2 okşayarak, kırmadan ve incitmeden, gönül yaparak, yumuşaklıkla davranma, 3 bu yolla sunulan bağış.

لطفاً **l.en** (*l ince okunur*) *A. z.* iyilik ve güzellikle, iyi davranış bağışında bulunarak.

لطمه **latme** *A. a.* tokat, şamar: *l.-hor* "tokat yiyen".

لطيف **latîf** *A. s.* 1 güzel, hoş, ince, zarif (nesne/söz/davranış/duruş): *mizâc-i latîf* "ince yaradılış", *l.-reng* "hoş renkli", 2 yarattıklarına sürekli iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir: *Abdüllatîf* "Latîf olan Allah'ın kulu".

لطیفه **latîfe** *A. a.* 1 eğlence olsun diye söylenen, hoşa gidici ve hoş görülen nükteli söz, şaka, takılma: *Latîfe latîf olmalı.* 2 incelik, güzellik, iyilik: *latîfe-i ğaybiyye* "sırlı incelik/güzellik/iyilik/bağış".

لطیفه پرداز **l.-perdâz** *F. s.* şaka üreten, takılmayı seven, şakacı (kimse).

لطیفه کو **l.-gû** *F. s.* latife söyleyen,

لعاب **luâb** *A. a.* bal ve şeker gibi tatlandırıcılarla pişirilen sakızlanmış tatlı.

لعب **lu'b** *A. a.* oyun.

لعبت **lu'bet** *A. a.* 1 oyun aracı, 2 görenlerin hayran kaldıkları şey.

لعبتباز **l.-bâz** *F. a.* hokka, şişe vb. oyun araçlarıyla oyunlar sergileyen kimse,

لعبة العين **lu'betü'l-ayn** *F. a.* göz bebeği.

[1]لعل **la'l** *A. a.* 1 kırmızı renkli bir tür değerli taş. En değerlileri Bedahşan'da çıktığından Doğu edebiyatında eğretileme yoluyla dudak yerine **la'l-i Bedahşân/la'l-i Bedahşânî** biçimleri çokça kullanılmıştır. 2 *mec.* kırmızı dudak.

لعل رنك **l.-reng**, لعل فام **l.-fâm**, لعلكون **l.-gûn** *F. s.* lâl renkli, yani: kırmızı. Bunlar şarap için kullanılmış nitelemelerdir.

لعل روان **l.-i revân** *F. a.* akıcı lâl, yani: şarap.

[2]لعل **lealle** *A. bağl.* belki, umulur ki, beklenir ki. Tek başına kullanılmaz, "**belki** ve **keşki** diyerek avunma, bir işe yaramaz boş sözlerle vakit geçirme" anlamında **leyte ve lealle** sözünde geçer.

لعن **la'n**, لعنت **la'net** *A. a.* 1 sürme, uzaklaştırma, bağışlanma ve esirgeyişten mahrum bırakma, 2 Hakk'ın sevgi ve ilgisinden uzak düşme, sürülme, 2 beddua, ilenç.

لعنت الله **la'netu'llâh** *A. a.* Allah'ın sevgisinden ve ilgisinden sürülmüşlük.

لعين **laîn** *A. s.* 1 lânetlenmiş, kovulmuş, sürülmüş, aforoz edilmiş (kimse/şeytan), 2 adı lânetle anılan (kimse).

لغات **luğât, lüğât** *A. ç. a.* diller; *bk.* لغت **luğat**.

لغت **luğat, lüğat** *A. a.* 1 duygu ve düşüncelerin, bilgilerin aktarılma aracı, insan topluluklarının konuştukları dil, 2 kelime, 3 söz, 4 bir dilde kullanılan kelimelerle bunların anlamları, kökleri ve yapılarını inceleyen bilim, leksikoloji, 5 bir dilin kelimelerini belli bir düzende anlamlarıyla birlikte veren kitap, sözlük, 6 terim, özel anlamlı kelime.

لغز **luğaz** *A. a.* bilmece, yanıltmaç.

لغزان **lağzân** *F. s.* sürçen, kayan (kimse). *z.* sürçerek, kayarak.

لغزیده **lağzîde** *F. s.* sürçmüş, kaymış (kimse).

لغو **lağv** *A. a.* 1 boş ve yararı olmayan söz, saçma: *lehv ü lağv* "eğlence ve saçma", 2 yanılgı, yanlış, hatâ, 3 -i geçersiz sayma, -i kaldırma. **– etmek** -i geçersiz saymak, -i kaldırmak. **– olunmak** kaldırılmak.

لغوی **luğavî** *A. s.* dilci, dilbilimci.

لغویون **luğaviyyûn** *A. ç. a.* dilciler, dilbilimciler.

لف **lef(f)** *A. a.* -i dürme, -i katlama.

لف و نشر **leff ü neşr** *ed.* daha önce söylenen kelimelerle/sözlerle il-

gili, onlarla anlamca ilişkili başka kelimeleri/sözleri daha sonra sıra ile/karışık olarak söyleme biçiminde bir söz sanatı.

لفاً **l.en** *A. z.* dürerek, katlayarak

لفان **lüffân** *A. ç. a.* (*T. h. dili:* لوفان **lüfan**) ekşi nar.

لفظ **lafz** *A. a.* kendi başına anlamı olsun olmasın, her gramer biriminin ses örgüsü/kabı. Arap gramercileri ses örgüsü anlamlı olana kelime, olmayana harf (edat) adını vermişlerdir. Bir başka değerlendirme ile **lafz**, bir belirtilenin/gösterilenin belirteni /gösterenidir.

لفظی **lafzî** *A. s.* ses örgüsüyle, seslendirme yönüyle ilgili; *zıddı:* معنوی **ma'nevî**.

لقاء **likâ'**, لقا **likâ** *A. a.* 1 yüz: *meh-likâ* "ay yüzlü (güzel)", 2 yüz yüze gelme, karşılaşma, (iki insan) rast gele karşılaşıp kavuşma.

لقاء الله **likâu'llâh** *A. a.* kıyamet günü.

لقاطه **lükâta** *A. a.* yere atılmış/yerden alınmış değersiz nesne.

لقاطه چین **l.-çîn** *F. s.* yerden değersiz şeyleri toplayan (kimse). *a.* çeri çöpü toplayan, temizlikçi, çöpçü.

لقب **lakab** *A. a.* (*l ince okunur*) bir kimseye kendi adından başka, sonradan bir şeyle/durumla ilgilendirme yoluyla konulan ad, takma ad.

لقطه **lükata** *A. a.* sokakta bulunup alınan sahibi belirsiz mal/nesne.

لقلق **laklak** *A. a.* (*l ince okunur*) 1 leylek, 2 boş ve anlamsız söz, 3 leyleğin çıkardığı ses.

لقمه **lokma** *A. a.* 1 bir yutumluk, bir parça yiyecek: *lokma lokma* "parça parça", 2 yemek, yiyecek. – **etmek** yemek yemek.

لقمه شمار **l.-şümâr** *F. s.* lokma sayıcı, yani: insanın yediği lokmayı sayan cimri (kimse).

لقیط **lakît** (*dişili:* لقیطه **lakîta**) (*l ince okunur*) *A. a.* kapı önü, bir köşe başı, cami avlusu vb. yerlere bırakılıp bulunan yeni doğmuş çocuk.

لکام **ligâm** *F. a.* gem.

لکد **leked** *F. a.* tekme.

لکدزن **l.-zen** *F. s.* tekme vuran (hayan).

لکدخوار **l.-hâr** tekme yiyen (kimse).

لکلك **legleg** *F. a.* (*T. k. dili:* **leylek**) uzun bacaklı, uzun gagalı bilinen büyük göçmen kuş.

لکن[1] **lâkin** *A. bağl.* Bir tür bağlam cümlesinde ikinci sıradaki yan cümlenin başında gelir, bu cümlenin yargısı çoklukla baş cümle yargısını çürütür: *Bu gün açız yine, lâkin yarın ümîd ederim.* Bu tür cümlelerde baş cümle **ise de** (**isen de, iseniz de, isek de, iseler de**) biçiminde kurulmuşsa yan cümlenin başına **lâkin** getirilmez: *Bugün yine aç isek de yarın ümit ederim* ... gibi.

لکن[2] **legen** *F. a.* 1 (eskiden) el yıkanırkan ibrikten dökülen suyun biriktiği kap, 2 içinde çamaşır yıkanan büyük bakır /teneke kap, tekne.

لکنت **lüknet**, لکونت **lüknûnet**, لکونت **lükûnet** *A. a.* pelteklik, tutukluk.

لکه **leke** *F. a.* 1 bir kumaş/bir yüzey üzerinde yağ/renkli bir madde damlamasından/dökülmesinden oluşan benek, iz, 2 bir nesneye/üste başa bulaşan pislik, 3 yüzde/tende

doğuştan olan/sonradan oluşan benek, 4 *mec.* kişinin adını kirletecek, ününü sarsacak durum, kara, şaibe, 5 kötü kadın, fahişe.

لكه دار **l.-dâr** *F. s.* yüzü kara, adı yüz kızartıcı bir işe karışmış (kimse).

لمح **lemh** *A. a.* bir anlık bakış, çalmaca bakış. Tek başına kullanılmaz, "hızla göz atıp bakma" anlamındaki şu sözlerde geçer: كلمح البصر *ke-lemhi'l-basar*, كلمح بالبصر *ke-lemhin bi'l-basar*, لمح بصر *lemh-i basar*.

لمحات **lemehât** *A. ç. a.* çalmaca bakışlar; *bk.* لمحه **lemha**.

لمحه **lemha** *A. a.* şimşek çakışı gibi bir an içinde bakıp göz kaçırma, bir görümlük bakış, çalmaca bakış.

لمحة البصر **lemhatü'l-basar** *A. a.* gözün bir görümlük bakış süresi: *lemhatü'l-basarda* "bir an içinde".

لمس **lems** *A. a.* elle dokunma, elle dokunarak varlığını duyma.

لمع **lem'** *A. a.* parlama, ışık saçma, parıldama.

لمعات **lemeât** *A. ç. a.* parıltı, çakıp sönme.

لمعان **lemeân** *A. a.* parlama, parıldama. **– etmek** parlamak, parıldamak.

لمعه **lem'a** *A. a.* 1 bir kez ışıma, çakıp sönme, çakım, 2 parıltı.

لم يزل **lem-yezel** *A. s.* yok olmaz, varlığı bitimsiz, sürekli kalıcı olan (varlık); Yüce Tanrı'nın sıfatlarındandır.

لنك **leng** *F. s.* topal, aksak.

لنكر **lenger** *F. a.* 1 gemi çapası, demir: *l.-endâz* "demir atan", 2 kenarı enlice büyük sahan/tepsi.

لو **lev** *A. bağl.* Şart bildirir, dilimizde yalnızca **ve** ile birlikte **-se de/-se bile** karşılığı olarak **velev** biçimi kullanılmıştır.

لواء **livâ'**, لوا **livâ** *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 iki alaydan oluşan asker birliği, 3 mutasarrıfla yönetilen, birkaç kazadan oluşan idare birimi.

لواء الحمد **livâü'l-hamd** *A. a.* hamd sancağı.

لواحق **levâhık** *A. ç. a.* ekler, eklemeler; *bk.* لاحقه **lâhika.**

لوازم **levâzim** *A. ç. a.* olmazsa olmaz şeyler; *bk.* لازمه **lâzime**.

لوام **levvâm** *A. s.* çok kınayıcı (kimse/nefis)

لوامع **levâmi'** *A. ç. a.* parlayan, parıldayan şeyler; *bk.* لامعه **lâmia**.

لوايح **levâyıh** *A. ç. a.* açıklama ve savunma yazıları; *bk.* لايحه **lâyıha**.

لوث **levs** *A. a.* pislik, dışkı.

لوح **levh** *A. a.* üzerine yazı yazılan düz nesne.

لوحش‌الله **levhaşa'llâh** *A.* "Allah ırak etmesin, Allah onu bizden uzaklaştırmasın" anlamında, *lâ evhaşa'llâh'tan* kısaltılmış, ululama, şaşkınlık ve övgü anlatımlı bir sözdür.

لوحه **levha** *A. a.* 1 tahta, metal vb.'den yapılmış düz nesne, 2 çerçevelenip duvara asılan resim.

لوذعى **levzeî** *A. s.* düzgün ve etkileyici konuşan, akıllı ve zarif adam.

لوز **levz** *A. a.* bademe.

لوزتان **levzetân** *A. a.* iki bademe, yani: insanın boğazının iki yanındaki "bademcik" denilen bezler.

لوزه **levze A. a.** tek bademe.

لوط **Lût** *A. a.* Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden birinin adı.

لوعه **lev'a** *A. a.* sevgiden/keder ve sıkıntıdan ötürü kalpte oluşan acı, ağrı, sızı.

لوله **lûle** *F.* a. 1 çeşme, yalak vb. yerlere takılan, ucundan su akan boru, 2 suyun aktığı ağza takılan çeşitli biçimlerde yapılmış açılır kapanır alet, musluk, 3 su ölçüsü, masura, 4 nargile/tütün çubuğuna geçirilen tütünlük, toprak kapçık, 5 dürülmüş saç, saç kıvrımı.

لؤلؤ **lü'lü'** *A. a.* inci.

لؤلؤ لالا **l.-i lâlâ** *F. a.* parlak inci.

لؤلؤ بار **l.-bâr** *F. s.* inci yağdıran.

لؤلؤ پاش, لؤلؤ فشان **l.-feşân** *F. s.* inci saçan, inci serpen.

لوم **levm** *A. a.* kınama, ayıplama, suçlama. **– etmek** kınamak.

لون **levn** *A. a.* renk, don: *l.-i feres* "atın donu".

لوند **levend** *F. a.* 1 işsiz güçsüz, gönlünce yaşayan, içkici, çapkın, bıçkın, güzel giyimli başıboş kimse, 2 (eskiden) Venediklilerin Doğu ülkelerinden topladıkları maaşlı tüfekli hafif denizci asker, 3 (eskiden) önceleri korsan gemilerinde, daha sonra devlet hizmetine alınarak donanma gemilerinde gemici ve savaşçı olarak bulunan tüfekli asker sınıfı, 4 (eskiden) beylerbeyi ve vezir yanında hizmet gören başı bozuklardan toplama bir süvari sınıfı.

لوندانه **l.âne** *F. s.* ve *z.* levendce, levendcesine.

له **lehû, leh** *A. zam.* onun için, ondan yana, onun tarafına; *bk.* ل **le.**

لهب **leheb** *A. a.* alev, yalaz.

لهبان **lehbân** *A. a.* (ateş) alevlenme, yalazlanma.

لهجه **lehce** *A. a.* 1 dil, ağız içinde bulunan ve seslerin oluşmasında önemli görevi bulunan organ, 2 söyleyiş, sözü ses örgüleri hâlinde ağızdan çıkarış: *fasîhu'l-lehce* "söyleyişi düzgün", 3 söz söyleme: *lehce-i pâkîze* "arı duru söz söyleme", 4 bir dilin söyleyiş farklılıklarına dayanan alt kolu, diyalekt, 5 bir dilin tarihî, coğrafî ve siyasî sebeplerden ötürü ses, yapı ve dizim özellikleri bakımından farklılık gösteren ana kolu, alt dil.

لهو **lehv** *A. a.* insanı yararlı bir iş yapmaktan alıkoyan eylem, oyun, eğlence.

لهویات **lehviyyât** *A. ç. a.* oyun, eğlence, çalıp çığırma türünden eylemler.

لهیب **lehîb** *A. s.* 1 alev, yalaz, şule, 2 (ateş) alev alma, yalazlanma.

لیاقت **liyâkat** *A. a.* 1 -e yararlık, -e uygunluk, -e yarar ve uygun olma hâl ve niteliği, 2 iş bilirlik, hüner, tecrübe, 3 güç yetme, güçlülük.

لیال **leyâl**, لیالی **leyâlî** *A. ç. a.* geceler; *bk.* لیل **leyl.**

لئام **liâm** *A. ç. a.* ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türünden cimriler; *bk.* لئیم **leîm.**

لیت **leyte** *A. bağl.* keşki, keşke. Yalnızca **lealle** ile birlikte kullanılmıştır; *bk.* لعل **lealle.**

لیس **-lîs** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yalayıcı: *kâse-lîs* kâse yalayıcı, yani: dalkavuk.

لیف **lîf** *A. a.* 1 bitki teli, 2 hamamda sabunlanmak için kullanılan bitki teli demeti.

لیقه **lîka** *A. a.* (*T. h. dili:* **liga**) 1 mürekkebin akmasını önlemek için hok-

kasına konulan ham ipek, 2 yaldızın altına sürülen lake.

لیك **lîk,** لیکن **lîkin** *F. bağl.* ancak, lâkin, fakat. Yalnız nazımda kullanılmıştır; *bk.* لکن **lâkin.**

لیل **leyl** *A. a.* gece.

لیلاً **l.en** *A. z.* gece vakti, geceleyin.

لیلاء **leylâ',** لیلا **leylâ** *A. a.* pek karanlık gece, ayın son gecesi.

لیل لیلا **l.-i leylâ** *F. a.* (gecenin uzunluk ve karanlığının çokluğunu anlatmak için) kapkaranlık ve upuzun gece.

لیله **leyle** (*A. tamlamalarda:* لیلة **leylet**) *A. a.* gece: *L.-i Kadr, Leyletü'l-Kadr* "Ramazan ayının 27. gecesi olan Kadir Gecesi".

[1]لیلی **Leylâ** *A. a.* Ünlü aşk hikâyesinde Mecnun'un sevgilisinin adı.

[2]لیلی **Leylî** *F. a. yuk. m. bk.*

[3]لیلی **leylî** *F. s.* 1 gecelik, 2 yatılı.

لیمه **lîme** *F. a.* parça, yırtık: *lîme lîme* "parça parça".

لین **leyn, leyyin** *A. s.* yumuşak (nesne).

لین الجانب **leyyinü'l-cânib** *F. s.* sıcak kanlı, kibirsiz, görüşüp konuşması insanın hoşuna giden (kimse).

لئیم **leîm** *A. s.* ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türden cimri, alçak, değersiz (kimse).

لینت **lînet** *A. a.* yumuşaklık; *zıddı:* خشونت **huşûnet.**

م m

م Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi yedinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 40'tır.

[1]ما **mâ** *A. zam.* Arapçanın ilgi zamirlerinden biri. Bir adla onu bir vasıfla belirli kılan sıfat arasında yer alır. Bu sıfat bir kelime/bir kelime öbeği/bir cümledir. Bu yapı Türkçe söz dizimine aykırıdır. Türkçede, aşağıda verilen kalıp sözlerde geçer:

ماباقی **m.-bâkî** *A. a.* geri kalanı, gerisi, kalan, bakıye.

مابعد **m.-ba'd** *A. a.* 1 sonra, sonrası, 2 dışı, üstü: مابعدالطبیعه *mâ-ba'de't-tabîa* "tabiat üstü, yani yaratılmışlar dünyasıyla ilgili olmayıp tanrısal alanla ilgili bilgi."

ما به الافتخار **m. bihi'l-iftihâr** *A. a.* kendisiyle övünülen, övünç kaynağı olan kimse.

مابین **m.-beyn** *A. a.* 1 iki şey arası, ara, 2 (eskiden) evlerde haremle selâmlık arasındaki oda, 3 sultan sarayında selâmlık dairesi.

ماتقدم **m.-tekaddem** *A. a.* geçmiş zaman, geçmişte kalan durum/nesne, eskiler.

ماجری **m.-cerâ** *A. a.* olmuş, olmuş bitmiş şey, baştan geçmiş, yaşanmış olay/durum.

[1]مادام **m.-dâme** *A. z.* 1 -de oldukça, -de bulundukça: *mâ-dâme'l-hayât* "yaşadıkça, sağ oldukça, ömrü oldukça."

[2]مادام **m.-dâm**, مادام که **m.-dâm ki** *bağl.* çünkü; değil mi ki, -diğine göre.

مادون **m.-dûn** *A. a.* 1 alt taraf, bir şeyin aşağısında bulunan yan, 2 buyruk altında bulunan, memur, ast.

ماحصل **m.-hasal** *A. a.* elde edilen sonuç, kazanılan şey, kazanç: *m.-i ömr* "ömür kazancı, yani: çocuk".

ماحضر **m.-hazar** *A. a.* var olan, elde bulunan, ne varsa, her ne bulunduysa, hemen kullanılabilecek olan yiyecek vb.

ماسبق **m.-sebak** *A. s.* ve *a.* geçen, önceki: *hikâye-i mâ-sebak* "önceki hikâye"

ماسلف **m.-selef** *A. s.* ve *a.* geçmiş (konu/iş/olay)

ماسواء **m.-sivâ**, ماسوا , ماسوی **m.-sivâ** (**mâ-sivâu'llâh**'tan kısaltma) *A. a.* Yaratıcı'dan başka her şey, şeyler.

ماشاءالله **m.-şâa'llâh** *A. z.* 1 (övgü, beğenme bildirir) Allah'ın istediği gibi, Allah nasıl istemişse öyle, 2 (şaşkınlık, şaşırtıcı bulma bildirir) Sen de mi istedin? Sen de mi varsın? Bu nasıl iş?

ماصدق **m.-sadak** *A. a.* doğrulanmış olan/uygun düşen durum/konu/iş.

ماعدا **m.-adâ** *A. a.* ve *takı* başka, kalan; -den, başka, -den gayrı.

مافات **m.-fât** *A. a.* elden giden, yitirilen nesne/fırsat vb: *telâfî-yi mâfât* "yitirilen şeye karşılık başka bir şey kazanma".

مافوق **m.-fevk** *A. a.* 1 üstte olan/bulunan kimse, âmir, üst, 2 daha çoğu, fazlası.

مافي‌الباب **m.-fi'l-bâb** *A. a.* kapı içinde, yani: -e dahil olan, -nin içinde bulunan konu/iş/durum.

ما في البال **m.-fi'l-bâl** *A. a.* içteki şey, candan istenen ve dilenen konu/iş/nesne, maksat.

ما في الضمير **m.-fi'z-zamîr** *A. a. yuk. m. bk.*

ماقبل **m.-kabl** *A. a.* ön; *zıddı:* مابعد **mâ.-ba'd**: *mâ-kabli meftûh* "önü, yani: ön sesi a/e ile ünlülerini karşılayan fetha (üstün) ile okunan (kelime)".

مالاكلام **m.lâ-kelâm** *A. s.* söz götürmez, diyecek söz bulunmaz, tam ve eksiksiz.

مالانهايه **m.lâ-nihâye** *A. s.* sonsuz, bitimsiz.

مالايعنى **m.lâ-ya'nî** *A. a.* anlamsız, boş, yararsız iş/söz.

مالزمه **m.-lezime** *A. a.* (*T. k. dili:* **malzeme**) gerekli nesneler, ihtiyaç duyulan şeyler, avadanlık.

مامضى **m.-mazâ** *A. a.* geçen, olan biten hâl/iş/konu/madde: *mazâ mâ-mazâ* "geçen geçti, olan oldu".

مامللك **m.-melek** *A. a.* kullanma hakkı bulunan şeyler, olanca mal mülk, kullanılanların olancası.

ما نحن فيه **m. nahnü fîhi** *A. a.* sözünü ettiğimiz konu/iş.

ماوراء **m.-verâ'**, ماورا **mâ-verâ** *A. a.* öte, ard, geri, arka yan: *mâ-verâü'n-nehr* "nehrin ötesi", *mâ-verâü't-tabîa* "olağandışı durum", *mâ-verâ'-i Kafkas* "Kafkas dağlarının ötesindeki ülkeler".

ماوقع **m.-vaka'** *A. a.* olmuş şey, yaşanmış olay.

مايعرف **m.-yu'ref** *A. s.* bilinmez (nesne). *a.* yastık altında saklanan para, altın vb.

ما[2] **mâ** *A. takı* Olumsuzluk bildirir, yalnızca şu sözde geçer:

ما فيه شئ **m. fîhi şey'ün** *A.* (*T. h. dili:* **mafiş**) yok, hak getire, bitti, kalmadı.

ماء **mâ'**, ما[3] **mâ** *A. a.* su.

ماء الحيات **mâü'l-hayât** *F. a.* bengi su.

ماء جارى **m.-i cârî** *F. a.* akar su.

ماء جامد **m.-i câmid** *F. a.* durgun su.

مآب **meâb** *A. a.* 1 dönülecek, dönülüp gelinecek yer, 2 sığınılacak yer, sığınak. Hükümdarlar, büyük zatlar hakkındaki vasıflandırmalar için Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılır: *şevket-meâb* "ululuk sığınağı", *fezâil-meâb* "erdemler sığınağı".

مأبون **me'bûn** *A. s.* eşcinsel, homoseksüel.

مات **mât** *F. a.* 1 yenilme, yenilgi, 2 (satranç oyununda) şahın esir düşmesi.

مأت **miât** *A. ç. a.* 1 yüzler, yüz sayısı ve katları, 2 yüz yıllık süreler, yüzyıllar.

ماتم **mâtem** *A. a.* 1 ölen kimse için ağlama, 2 acı verici bir olay karşısında gözyaşı dökme, 3 üzüntü, acı, yas.

m.-engîz ماتم انگیز *F. s.* ortalığı yasa boğan (olay/durum).

m.-zede ماتم زده *F. s.* yaslı, acılı, acı görmüş (kimse).

m.-serâ, m.-gede ماتمکده ماتم سرا *F. a.* yas evi.

m.-fezâ ماتم فزا *F. s.* acı üstüne acı verici, çekilen acıyı arttırıcı (iş/tutum/davranış/olay/.

m.-künân ماتم کنان *F. z.* yas tutarak.

mâtemî ماتمی *F. s.* yaslı, acılı (kimse).

meâsir مآثر *A. ç. a.* güzel eserler, kişinin adını yaşatan izler, işler, yadigârlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

meâsim مآثم *A. ç. a.* günahlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

me'sûre مأثوره *A. a.* geçip gidenlerden sonra gelenlere aktarılan, iz bırakmış, yararlı ve ders çıkarılacak haberler.

me'sûm مأثوم *A. s.* suçlu, bir şeyle suçlanmış (kimse); *zıddı:* معصوم **ma'sûm**.

mâcid ماجد *A. s.* ulu, soylu, değerli (kimse).

mâcin ماجن *A. s.* insanlara hile yollarını öğreten (kimse): *müftî-yi mâcin* "hile hocası müftü".

me'cûr مأجور *A. s.* 1 yaptığı hizmet ve iyiliğin karşılığını görmüş, ödül kazanmış, 2 kiraya verilmiş nesne/yer, kiralık.

mâhî ماحی *A. s.* -i yok edici, -in varlığını kaldırıcı, -i ortadan götürücü, def edici (nesne/durum vb.): *mâhî-yi âlâm* "sıkıntıları giderici".

me'haz مأخذ *A. a.* bir şeyin alındığı yer, kaynak.

meâhiz مآخذ *A. ç. a.* bir nesnenin alındığı, çıkarıldığı yerler, kaynaklar; *bk.* مأخذ **me'haz**.

me'hûz مأخوذ *A. s.* alınmış (nesne).

mâdıh مادح *A. s.* -i öven, hakkında iyi şeyler söyleyerek birini anan.

mâder مادر *A. a.* ana, anne.

m.âne مادرانه *F. s.* ve *z.* anaca, anaya düşer ve yakışır yolda/biçimde.

mâderî مادری *F. a.* analık, ana olma değer ve niteliği.

mâdde ماده *A. a.* 1 öz, maya, asıl, cevher, 2 yoğun cisim, 3 iş, husus, 4 bir/birkaç paragraflık yazı bölüğü, 5 (kanun metinlerinde olduğu gibi) numaralandırılmış metin parçalardan her biri.

mâddî مادی *A. s.* 1 maddeyle, yani: yoğun cisimle ilgili (yön/yan/konu vb.); *zıddı:* معنوی **ma'nevî**, 2 maddeci, materyalist (kimse).

mâddiyyât مادیات *A. ç. a.* maddeyle ilgili konular.

mâdiyân مادیان *F. a.* dişi at, kısrak.

me'zûn مأذون *A. s.* 1 izin verilmiş, izinli sayılmış, izinle ayrılmış (kimse), 2 bir işi işlemek, bir sanatı icra etmek için yeterli sayılmış (kimse).

mâr[1] مار *F. a.* yılan.

mâr(r)[2] مار *A. s.* geçen, anılan.

mârrü 'z-zikr مار الذکر *A. a.* adı geçen, kendisinden söz edilen.

mârrü'l-beyân مار البیان *A. a.* açıklanan, söz edilen.

mâr-pîç مارپیچ *F. a.* (*T. k. dili:* مارپوچ **marpuç**) oynak nargile borusu.

Mârût ماروت *A. a.* Kur'ân'da anılan bir melek. "Hârût" adlı melekle birlikte geçer.

ماریه **mâriye** *A. a.* (*T. h. dili:* **marya**) dişi koyun.

مازو **mâzû** *F. a.* (*T. k. dili:* مازی **mazı**) 1 bir tür çit bitkisi, 2 bu bitkinin dericilikte kullanılan meyvesi.

مأسور **me'sûr** *A. s.* esir edilmiş, tutsak düşmüş (kimse).

ماسوره **mâsûre,** ماشوره **mâşûre** *F. a.* (*T. k. dili:* ماصوره **masura**) 1 üzerine şerit, iplik, tel sarılan, silindir biçiminde kısa ince kamış/ağaç parçası, 2 dokuma tezgâhında üzerine iplik sarılmış, mekik döndükçe ipliği bırakan çubuk, 3 oluk, lüle, zıvana, 4 akan suyun ölçüsünü belirlemekte kullanılan ölçü birimi. Lülenin dörtte biri olup kalınlığı dört çuvaldıza eş sayılır.

ماشطه **mâşita** *A. a.* kadınların saçlarını tarayan, gelini süsleyen kadın.

ماشی **mâşî** *A. s.* yürüyen, yaya giden.

ماشیاً **mâşiyen** *A. z.* yürüyerek, yaya giderek.

ماضی **mâzî** *A. s.* geçmiş (zaman): *edvâr-i mâzıye* "geçmiş dönemler", *El-mâzî lâ-yüzker* "geçmiş anılmaz."

مأکل **me'kel** *A. a.* 1 geçim yolu, geçimlik, rızık, kazanç, 2 yenecek/yenilecek nesne, 3 bir yerden getirilen tahıl ürünü.

مأکله **me'kele** *A. a.* yiyecek, azık.

مأکول **me'kûl** *A. s.* yenilmiş, yenecek (nesne).

مأکولات **me'kûlât** *A. ç. a.* yenmiş/yenilecek şeyler, yemekler.

ماکیان **mâkiyân** *F. a.* tavuk

مآل **meâl** *A. a.* 1 öz, 2 sözün özü, (sözden) çıkan/elde edilen değer, anlam: *bî-meâl* "(söz için) özsüz, değersiz, anlamsız".

[1]مال **mâl** *A. a.* para dahil, değeri olan şeyler, insanın elinde bulunan işe yarar her türlü nesne.

مالپرست **m.-perest** *F. s.* mal düşkünü, mala tapan (kimse).

مالدار **m.-dâr** *F. s.* zengin, varlıklı (kimse).

[2]مال **mâl** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 süren: *rû-mâl* "yüz süren (kimse), 2 sürülen, silinen: *pâ-mâl/pây-mâl* ayak sürülen, yani: ayaklar altına düşmüş, çiğnenen, *dest-mâl* "el silinen bez, el sileceği, mendil, yağlık".

مالا مال **mâlâmâl** *F. s.* 1 dopdolu, ağzına kadar dolu, silme (kap), 2 pek çok (para, eşya vb.).

مالش **mâliş** *F.* sürtme, ovuşturma, ovma.

مالشکاه **m.gâh,** مالشکه **m.geh** *F. a.* yüz sürülecek yer, yani: secde yeri.

مالشکر **m.ger** *F. s.* ovuşturan, ovuşturucu (kimse).

مالك **mâlik** *A. s.* 1 bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran, bir malı/mülkü dilediği gibi kullanma hakkı ve yetkisi olan (kimse), 2 (büyük harfle) cennet kapıcısı.

مالکانه **m.âne** *F. a.* hazine topraklarından, kullanma hakkı belirli şartlarla bir kişiye bırakılan toprak.

مالکه **mâlike** (*dişil*) *A. a.* bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran (dişi kimse): *m.-i hüsn ü ân* "güzellik ve çekicilik iyesi".

مألوف **me'lûf** *A. s.* alışılmış, yakınlık sağlanmış, kendisiyle sıcak ve yakın ilişki kurulmuş (kimse).

مألوم **me'lûm** *A. s.* üzüntülü, üzüntüye kapılmış (kimse)

ماله **mâle** *F. a.* (*T. k. dili:* مالا **mala**) duvarcıların ve sıvacıların kullandıkları bilinen alet.

مالی **mâliy(y), mâlî** *A. s.* para ve malla ilgili: *umûr-i mâliyye* "malla ilgili işler".

مالیت **mâliyet** *T. a.* bir eşyanın kârsız değeri.

مالیخلیا **mâlîholiyâ** *F. a.* 1 sürekli iç kapanıklığı, gönül sıkıntısı, kara sevda, melankoli, 2 boş hayaller, boş düşünceler.

مالیه **mâliye** *A. a.* 1 gelir ve giderle ilgili konuların, para ve mülk yönetimiyle ilgili kuralların bütünü, 2 devletin gelirlerini toplayan, giderlerini yöneten kuruluş.

ماما **mâmâ** *F. a.* 1 anne, 2 yaşlı ev hanımı, hatun.

مأمن **me'men** *A. a.* güven içinde olunacak yer, güvenli yer.

مأمن رضا **m.-i rızâ** *F. a.* Mekke.

مأمور **me'mûr** *A. s.* 1 (birine) buyurulan/buyurulmuş, (birinden) yapması istenmiş (iş/hizmet vb.) 2 bir iş görmekle görevlendirilmiş kimse, 3 bir devlet dairesinde belli bir para karşılığında çalışan kimse, 4 (görev rütbesi bakımından) bir yetki sahibinin denetim ve buyruğu altında iy gören kimse.

مأمول **me'mûl** *A. s.* 1 umulan, beklenen: *fevka'l-me'mûl* "umulanın/beklenenin üstünde". 2 olması beklenir, mümkün, muhtemel. *a.* umut, beklenti.

مأمون **me'mûn** *A. s.* güven duyan, kötü bir durumla karşılaşma korkusu ve kaygısı bulunmayan (kimse): *me'mûnü'l-ğâile* "sıkıntıya düşme kaygısı bulunmayan (kimse)"

مانده **mânde** *F. s.* bitkin duruma düşmüş, bitip tükenmiş, yorulmuş. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *pes-mânde* "geri kalmış (kimse)", *hâtır-mânde* "hatırı kalmış, gücenmiş (kimse)", *der-mânde* "kapıda kalmış, yani: bir iş görecek gücü olmayan, zavallı, âciz (kimse)", *amel-mânde* "işten güçten kalmış, iş yapamaz, işe yaramaz duruma gelmiş (kimse).

مانع **mâni'** *A. s.* 1 -in olmasını durduran, -in önünü kapayan, -e engel olan (kimse/nesne/durum): **– olmak** -in olmasını durdurmak, -i engellemek. 2 -i esirgeyen, -in olmasını istemeyen (kimse), 3 -i önleyici nesne/kimse/durum, engel: *m.-i şer'î* "kanun engeli".

مانند **mânend,** مانده **mânende** *F. s.* benzer, andırır, eş, denk. Türkçenin **gibi** takısına karşılıktır: *m.-i İrem* "İrem bahçesine eş, İrem gibi", *mânend-i süveydâ* "süveydâ benzeri, süveyda gibi".

مأنوس **me'nûs** *A. s.* 1 alışılmış: *me'nûsü'l-isti'mâl* yaygın olarak kullanılan, kullanımına alışılmış" 2 beğenilmiş, gönül verilmiş, gözde (kimse).

مانی **Mânî** *F. a.* Maniheizm'in kurucusu olan ünlü ressam. Erteng/Erjeng

adlı resim mecmuası ile tanınır. Sâsâniyân sülâlesi hükümdarlarından *Behrâm-i Şâpûr* tarafından öldürülmüştür.

me'vâ مأوى *A. a.* 1 yuva, barınacak yer, barınak, 2 sığınacak yer, sığınak.

mâh ماه *F. a.* 1 ay: *m.-i tâbân* "parlayan, ışık saçan ay", *m.-i nev* "yeni ay, hilâl", *mâh ü hurşîd* "ay ve güneş", 2 yılın on iki bölümünden biri: *mâh-i rûze* "oruç ayı, yani: Ramazan", 3 *mec.* güzel yüzlü kimse.

m. be-mâh ماه بماه *F. z.* aydan aya.

m.çe ماهچه *F. a.* sancakların, minare alemlerinin, cami kubbelerinin tepesine yerleştirilen hilâl benzeri şekil.

m.-pâre ماهپاره *F. a.* ay parçası, ay gibi güzel yüzlü.

m.-peyker ماهپیکر ay yüzlü, yüzü ay gibi güzel ve parlak (güzel).

m.-tâb ماهتاب *F. a.* 1 ay aydınlığı, 2 on dört gecelik ay, dolunay. 3 (*T. k. dili:* **maytap**) bir tür fişek.

m.-rû, m.-rûy ماهرو ,ماهروی *F. s.* ay yüzlü (güzel).

m.-i Ken'ân ماه کعان *F. a.* Yûsuf Peygamber.

m.-i Nahşeb ماه نخشب *F. a.* "İbn Mukanna'" lâkabıyla anılan Hakîm ibn Atâ'nın civa vb. maddelerden elde ettiği bir kimyevî karışımı kullanarak Nahşeb (Nesef) şehri yakınlarındaki Siyâm Dağı eteğinde bulunan bir kuyudan göğe aksettirdiği söylenen ay. Anlatıldığına göre ışığı üç fersaha (yaklaşık 15 kilometreye) ulaşan bu ay gökte altmış gece görünür, bu durumda, bakanlar gökte iki ay görürmüş.

mâhir ماهر *A. s.* becerikli, usta, işininin ehli (kimse).

mâhî ماهی *F. a.* balık.

m.-hâr, m.-gîr ماهی خوار ,ماهی گیر *F. a.* balıkçıl kuşu.

m.-fürûş ماهی فروش *F. a.* balık satan, balıkçı.

mâhiyâne ماهیانه *F. a.* aylık olarak ödenen ücret.

mâhiyyet ماهیت *A. a.* 1 kendilik, nelik, 2 *man.* zihinde bulunan tekleri bakımından geneli gösteren bir kavram. Bu onun ne olduğu hakkında zihinde bulunan bilgidir. Eğer dışarıda da tekleri varsa, buna da *hakikat* (gerçeklik) denir. Buna göre *mahiyet* her kavramı kapsar, ama *hakikat* ancak dışarıda tekleri bulunan kavramlara özgü olur.

mâide مائده *A. a.* üzerinde yemek bulunan sofra.

mâyi' مایع *A. s.* sıvı (madde); *zıddı:* **sulb** صلب.

mâil مائل *A. s.* 1 istekli, eğilimli (kimse), 2 -e hevesli, -e düşkün, -e tutkun (kimse), 3 -e yetenekli (kimse), 4 -e benzer, -i andırır, -e çalar, -e yakın (nesne), 5 -e doğru eğilmiş, eğri (nesne), 6 -e yüz tutmuş, -e hazır: *m.-i inhidâm* yıkılmaya yüz tutmuş, yıkıldı yıkılacak".

mâye مایه *F. a.* (*T. k. dili:* **maya**) 1 öz, iç değer: *fürû-mâye* "mayası bozuk, özü değersiz", 2 sermaye, varlık, güç: *bî-mâye* "varlıksız, güçsüz", *mâye-dâr* "güçlü, varlıklı", 3

mie مائه *A. a.* yüz sayısı.

مائی **mâî** *F. s.* 1 su ile ilgili, 2 sulu, 3 *T.* su renginde, mavi.

مباح **mübâh** *A. a. din* yapılması/yapılmaması durumunda övgü ve kınamayı gerektirmeyen/dinî bir yükümlülük bulunmayan, ne helâl ne de haram olan davranış.

[1]مباحث **mebâhis** *A. ç. a.* konular; *bk.* مبحث **mebhas**.

[2]مباحث **mübâhis** *A. s.* (biriyle) bahse tutuşan (kimse).

مباحثه **mübâhase** *A. a.* 1 bahse tutuşma, (iki kişi) birbirinin görüşünü çürütmeye çalışma, 2 görüşme, (bir konu üzerinde) herkesin kendi düşünce ve görüşünü söyleyerek yapılan konuşma.

مباد **me-bâd,** مبادا **me-bâdâ** *F. z.* sakın, olmaya, olmaya ki.

مبادرت **mübâderet** *A. a.* hemen ve hevesle başlama, (işe) birden girişme.

مبادله **mübâdele** *A. a.* (iki kişi arasında) bir nesneyi başka bir nesne ile değiştirme, değiş tokuş etme.

مبادی **mebâdî** *A. ç. a.* başlangıçlar; *bk.* أمبد **mebde'**.

مبارات **mübârât** *A. a.* 1 ortakla/erkek eşle anlaşarak ayrılma, 2 çekişme, birbirine benzer yolda davranma.

مبارز **mübâriz** *A. s.* savaşçı, dövüşçü, kavgacı, düşmanıyla/rakibiyle dövüşe/kavgaya tutuşan (kimse).

مبارزت **mübârezet** *A. a.* (nazım dilinde kullanılır), *bk.* مبارزه **mübâreze.**

مبارزه **mübâreze** *A. a.* 1 savaşa tutuşma, silâhla vuruşma, çarpışma, 2 savaş, vuruş, dövüş.

مبارك **mübârek** *A. s.* 1 bereketli, bolluk sağlayıcı (nesne), 2 ulu, değerli, saygı gösterilmesi, kutsal sayılması, kutsanması, ululanması gereken (kimse/nesne), 3 uğurlu, uğur getiren, kutlu, hayırlı, meymenetli, kademli (kimse/nesne), 4 Alay yoluyla kınanmaya yaraşır kişi ve nesneler için kullanılır: *A mübarek bir kere sorsan a!*

مباشر **mübâşir** *A. a.* 1 (eskiden) bir resmî kararı ilgilisine ulaştırarak gereğini yapan kimse, 2 bir malın alınması için görevlendirilen kimse, 3 hakimin emrinde olup onun buyruk ve isteklerini yerine getiren kimse, 3 *mec.* buyruk sahibi imişçesine davranan, tafralı tavırlarıyla başa musallat olan kimse.

مباشرت **mübâşeret** *A. a.* (işe) başlama, (işe) girişme, (işi) gerçekleştirmeye koyulma.

مباعدت **mübâadet** *A. a.* (birbirinden) uzaklaşma.

مباعده **mübâade** *A. a. bk.* مباعدت **mübâadet.**

مبالات **mübâlât** *A. a.* özen, dikkat, ilgi.

مبالغ **mebâlığ** *A. ç. a.* tutarlar; *bk.* مبلغ **meblağ.**

مبالغه **mübâlağa** 1 (işi) kusursuz işleme, tam ve eksizsiz olarak yapma/gerçekleştirme, 2 büyütme, aşırıya kaçma, küçük ve önemsiz bir işi/konuyu/davranışı büyük gösterme.

مبانی **mebânî** *A. ç. a.* yapılar, binalar; *bk.* مبنى **mebnâ**.

مباهات **mübâhât** *A. a.* övünme, -den övgü ile söz etme, -den/... ile övünç duyma.

مباهی **mübâhî** *A. s.* övünen (kimse)

مبايعه **mübâyaa** *A. a.* -i satın alma.

مباين **mübâyin** *A. s.* 1 (ötekilere göre) farklı (nesne/durum/davranış), 2 aykırı, zıt (nesne/durum/davranış).

مباينت **mübâyenet** *A. a.* 1 farklılık, 2 aykırılık, zıtlık.

مبتداء **mübtedâ'**, مبتدا **mübtedâ** *A. s.* 1 baş, başlangıç, 2 *dilb.* (Arapçada) iki üyeli isim cümlesinde ilk üye; *müsnedün ileyh* "yüklemin belirttiği yükü taşıyan" da denir.

مبتدع **mübtedi'** *A. s.* 1 Hz. Peygamber zamanında olmayan/doğru sayılmayan inanış ve anlayışları olan/davranışlarda bulunan (kimse), 2 yeni şeyler bulan, yeniden bir şeyler üreten (kimse).

مبتدی **mübtedî** *A. s.* (öğrenime/işe) yeni başlayan (kimse), acemi.

مبتذل **mübtezel** *A. s.* 1 herkesin elinde/herkesin dilinde olan, çok kullanılan, kullanıla kullanıla değerini yitirmiş (kimse/söz/nesne), 2 bol ve ucuz (nesne).

مبتسم **mübtesim** *A. s.* hafifçe, tatlı bir biçimde gülen, gülümseyen.

مبتلا **mübtelâ** *A. s.* 1 tutulmuş, yakayı kaptırmış, düşkün, bağımlı (kimse), 2 âşık, aşk bağıyla bağlanmış (kimse)

[1]مبتلع **mübtela'** *A. s.* yutulan (nesne).

[2]مبتلع **mübteli'** *A. s.* -i yutan (kimse).

مبتلی **mübtelâ** *A. a. bk.* مبتلا .

مبتنی **mübtenî** *A. s.* 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* (bir şeye) dayanan (görüş/iddia vb.).

مبتهج **mübtehic** *A. s.* sevinçli, neşeli (kimse).

مبجل **mübeccel** *A. s.* ululanmış, ululuğu vurgulanmış, ulu tutulmuş (kimse).

مبحث **mebhas** *A. a.* bir şeyden söz edilen yer, konu.

مبحوث **mebhûs** *A. s.* sözü edilmiş (konu/iş/husus).

مبحوث عنه **mebhûsün anh**, **mebhûsün anhâ** *A. a.* sözü geçen şey, kendisinden söz edilen nesne.

مبدأ **mebde'** *A. a.* 1 başlama zamanı, 2 başlama yeri, 3 baş, başlangıç, (bir işin/bir girişimin/bir eylemin) ilk zamanları, 4 kaynak.

مبدع **mübdi'** *A. s.* 1 örneği olmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan, 2 (dinle ilgili) yeni ve aykırı inanç ve düşünceleri, uygunsuz davranışları benimseyen (kimse).

[1]مبدل **mübeddel** *A. s.* değiştirilmiş, başkalaştırılmış, başka bir biçime ve kalıba konulmuş (nesne/konu/düşünce vb.).

[2]مبدل **mübeddil** *A. s.* -i değiştiren (kimse/madde).

مبذر **mübezzir** *A. s.* yersiz ve gereksiz olarak elden çıkaran, düşüncesizce harcayıp savuran (kimse).

مبذول **mebzûl** *A. s.* 1 verilmiş, gönül rızasıyla dağıtılmış (nesne), 2 bol. – **etmek** bollaştırmak.

مبراء **müberrâ'**, مبرا **müberrâ** *A. s.* arınmış, uzak (nesne/söz vb.)

مبرات **meberrât** *A. ç. a.* iyilikler, bağışlar, hayır işleri; *bk.* مبره **meberre**.

[1]مبرد **mübrid, müberrid** *A. s.* -i soğutucu.

[2]مبرد **müberred** *A. s.* soğutulmuş, soğuk (su vb.)

[1]مبرز **mübriz** *A. s.* meydana çıkaran, göz önüne koyan (nesne).

[2]مبرز **mübrez** *A. s.* meydana konulmuş, göz önüne serilmiş (nesne).

[1]مبرم **mübrem** *A. s.* kaçınılmaz olan, gelip çatan, kurtulması imkânsız (iş/oluş/olay vb.)

[2]مبرم **mübrim** *A. s.* 1 (bir işin yapılması için) isteğini üsteleyip duran, ağır baskı uygulayan, direnen (kimse), 2 can sıkıcı, sözleriyle baş ağrıtan, çekilmez (kimse).

مبرود **mebrûd** *A. s.* soğumuş, soğuk (nesne).

مبرور **mebrûr** *A. s.* yararlı, iyi (iş/eylem): *amel-i mebrûr* "iyi iş".

مبرهن **müberhen** *A. s.* gerçekliği delille gösterilmiş, kesin olarak ispatlanmış (olay/oluş/konu).

مبزع **mibza'** *A. a.* hacamat zembereği.

مبسوط **mebsût** (*dişili*: مبسوطه **mebsûta**) *A. s.* yayılmış, döşenmiş, serilmiş, açılmış: *cenâh-i mebsût* "açılmış kanat", *niam-i mebsûta* "yayılmış nimetler".

[1]مبشر **mübeşşir** *A. s.* muştulayıcı, müjde verici (kimse/haber vb.)

[2]مبشر **mübeşşer** *A. s.* muştulanmış, kendisine müjde ulaştırılmış (kimse): *aşere-i mübeşşere* "cennetle muştulanmış on sahabe".

مبصر **mubassır** *A. s.* 1 görüp gözetici (kimse). *a.* 1 (gümrüklerde) eşyayı korumak ve belirli harçları almakla görevli küçük memur, 2 (okullarda) öğrencilerin durum ve davranışlarını gözleyip denetleyen, düzeni sağlayan (kimse).

مبضع **mibza'** *A. a. bk.* مبزع **mibza'**.

[1]مبطل **mübtıl** *A. s.* bir şeyin geçerliğini kaldıran, hükmünü iptal eden (kimse).

[2]مبطل **mübtal** *A. s.* geçerliği kaldırılmış, iptal edilmiş (karar/hüküm/madde).

مبطن **mübattın** *A. s.* 1 içten pazarlıklı, kinci, gizli düşmanlık besleyen (kimse), 2 karnı çökük (kimse).

مبطئ **mübtî'**, مبطی **mübtî** *A. s.* ağırdan alan, ağır davranan, yavaş gelip geciken (kimse).

مبعد **müba"ıd** *A. s.* -den uzaklaştırıcı (kimse/etki vb.).

مبعوث **meb'ûs** (*dişili*: مبعوثه **meb'ûse**) *A. s.* gönderilmiş (kimse/nesne): *tahrîrât-i meb'ûse* "gönderilmiş mektuplar/yazılar". *a.* 1 bir devlet/bir kimse tarafından bir işi görmek/bir konuyu görüşmek üzere vekil olarak gönderilen kimse, 2 milletvekili.

مبغوض **mebğûz** *A. s.* yüz çevrilmiş, sevilmemiş, nefret duyulmuş (kimse).

[1]مبلغ **meblağ** *A. a.* 1 varılabilecek/erişilebilecek son nokta, sınır: *meblağ-ı kemâl* "olgunluğun son noktası" 2 tutar, para miktarı.

[2]مبلغ **mübelliğ** *A. s.* (bir haberi/buyruğu/kararı/uyarıyı) yerine ulaştıran (kimse/yazı). *a.* (büyük camilerde) imamın ve müezzinin sözlerini tekrar ederek duyamayacak uzaklıktakı kimselere duyuran kimse.

مبلوع **meblû'** *A. s.* yutulmuş (nesne).

[1]مبنی **mebnâ** *T. a.* 1 (yapıda) temel, 2 yapı.

[2]مبنی **mebnî** *A. s.* 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* -e dayanan,

-e ile ilgili, 3 *dilb.* Arapçada söz içindeki yerine ve etkenlere göre son harfinin okunuşu değişmeyen (isim): *mebnî ale'l-feth* "sonu hep üstünle, yani: a/e olarak okunan isim. *takı* Türkçenin **-den dolayı, -den ötürü** takıları gibi zarf olarak kullanılan öbeklerde görülür, takıldığı ad bulunma hâlinde olur: *bu mülâhazaya mebnî ... .*

مبنى على الحكايه **m. ale'l-hikâye** bir hikâyeye dayanan, anlaşılması o hikâyenin bilinmesine bağlı olan söz.

مبول **mibvel** *A. a.* sidik kabı, ördek.

مبوله **mibvele** *A. a. yuk. m. bk.*

[1]مبهج **mübehhic** *A. s.* -i güzelleştiren, güzellik veren (kimse/nesne)

[2]مبهج **mübhic** *A. s.* sevinç veren, sevindiren (haber/söz/yazı vb.)

مبهم **mübhem** *A. s.* belirsiz, sınırsız, her yana çekilir, her türlü anlam çıkarılır (söz/işaret/yazı vb.)

مبهوت **mebhût** *A. s.* ne yaptığını, ne ettiğini bilmez duruma düşmüş, sersemlemiş,: *dil-i mebhût* "sersemlemiş gönül".

مبهور **mebhûr** *A. s.* nefes darlığına tutulmuş, har har soluyan, solugan (insan/hayvan).

مبيت **mebît** *A. a.* 1 (bir yerde) gecelememe, 2 geceleyecek yer.

[1]مبيض **mebîz** *A. a.* 1 (kadında) yumurtalık, oğulduruk, 2 (bitkilerde) çiçeklerin döllenip meyve oluşacak yeri.

[2]مبيض **mübeyyız** *A. s.* taslak yazıları temize çeken (kâtip).

[3]مبيض **mübeyyaz** *A. s.* temize çekilmiş (yazı).

[1]مبيع **mebî'** *A. s.* satılan, satılık (eşya/mal).

[2]مبيع **mübî'** *A. s.* satılmış (eşya/mal).

[1]مبين **mübîn** *A. s.* 1 -i açıklayan, -i açık seçik ortaya koyan (söz/yazı vb.), 2 doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü, iyilikle kötülüğü ayırıcı (din/Tanrı buyruğu/Kur'ân).

[2]مبين **mübeyyin** *A. s.* -i apaçık gösteren, -i gerçek yüzüyle bildiren, -i açığa çıkaran, -i gözler önüne seren (söz/haber/iz/işaret vb.).

[3]مبين **mübeyyen** *A. s.* meydana çıkarılmış, açık seçik bildirilmiş (söz/durum/iş vb.).

متابع **mütâbi'** *A. s.* -e uyan, -i izleyen (kimse/durum).

متابعت **mütâbaat** *A. a.* -in arkası sıra gitme, -e uyma, -i izleme.

متأثر **müteessir** *A. s.* 1 -den etkilenen, -in etkisiyle içini kötü duygular kaplayan, üzülen, acı duyan (kimse).

متأخر **müteahhır** *A. s.* sonra gelen, sonraki; *zıddı:* متقدم **mütekaddim**.

متأدب **müteeddib** *A. s.* güzel davranış, iyi huy ve alışkanlıklar öğrenen, eğitilen (kimse).

متأدى **müteeddî** *A. s.* (borcunu) ödeyen, (yükümlülüğünü) yerine getiren (kimse).

متأذى **müteezzî** *A. s.* sıkılan, sıkıntı duyan, sıkıntıya düşen (kimse).

متارك **mütârik** *A. s.* savaşı anlaşma ile geçici olarak durduran iki taraftan her biri.

متاركه **mütâreke** *A. a.* iki tarafın anlaşması ile savaşı geçici olarak durdurma, silâh bırakışma.

متأسف **müteessif** *A. s.* acı duyan, "vah yazık!" diyerek yazıklanan (kimse).

متاع **metâ'** *A. a.* (*T. k. dili:* **matah**) 1 (özellikle kumaş ve dokuma türünden) satılık şeyler, ticaret malı: *m.-ı kem-behâ* "ucuz mal", 2 *mec.* elde bulunan değerli şey, sermaye: *m.-ı vasl* "kavuşma sermayesi".

متاعب **metâib** *A. ç. a.* yorgunluklar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

متأكد **müteekkid** *A. s.* yinelenen, bir kez daha vurgulanan (haber/istek/duyuru vb.)

متألف **müteellif** *A. s.* -e alışan, ... ile anlaşan/barışan (kimse)

متألم **müteellim** *A. s.* üzülen, üzüntü duyan, dertlenen (kimse).

متأمل **müteemmil** *A. s.* -i derinliğine düşünen, -e iyice kafa yoran (kimse).

متانت **metânet** *A. a.* sağlamlık, dayanıklılık: *m.-i kalb* "yürek dayanıklılığı".

متأنّی **müteennî** *A. s.* adımını sakınarak atan, acele etmeyip düşüne taşına iş gören/davranan (kimse).

متأهل **müteehhil** *A. s.* evli, evlenmiş (erkek).

متأيد **müteeyyid** *A. s.* güçlenmiş, güç kazanmış (iş/durum/söz/haber).

متبادر **mütebâdir** *A. s.* birden ortaya çıkan, çıkagelen, beklenmedik sırada akla gelen (düşünce).

متبادل **mütebâdil** *A. s.* biri öbürüne karşılık olan, biri ötekinin yerine geçen, nöbetleşe birbirine karşılık tutulan (nesneler/iş ve eylemler).

متبارز **mütebâriz** *A. s.* karşı karşıya gelip birbiriyle savaşan/dövüşen (askerler/kimseler).

متباعد **mütebâıd** *A. s.* -den uzaklaşan (kimse)

متباقی **mütebâkî** *A. s.* geri kalan, artan (sayı/ölçü)

متباكٍ **mütebâkî** *A. s.* yalandan ağlayan, ağlar gibi olan/görünen.

متباله **mütebâlih** *A. s.* alık gibi görünen, alık tavrı takınan (kimse).

متباهی **mütebâhî** *A. s.* övünen (kimse).

متباين **mütebâyin** *A. s.* 1 birbiriyle çelişen, birbirinin zıddı/aksi olan (iki şey/durum).

متبحر **mütebahhır** *A. s.* derin ve geniş bilgi sahibi olan (kimse/ilim adamı)

متبختر **mütebahtir** *A. s.* büyüklük taslayıp kabararak salına salına yürüyen (kimse).

متبخر **mütebahhır** *A. s.* 1 buharlaşan, buhar hâline gelen (nesne), 2 tütsülenen, tütsüye bulanan (nesne).

متبدع **mütebeddi** *A. s.* sünnete bağlı olanların yolundan ayrılıp yeni inanç, düşünce ve davranışlar yoluna sapan (kimse).

متبدل **mütebeddil** *A. s.* değişmiş, başkalaşmış, başka bir durum kazanmış (iş/durum vb.)

متبرد **müteberrid** *A. s.* soğumuş (su).

متبرع **müteberri'** *A. s.* (birine/bir yere) gönüllü olarak bağışta bulunan (kimse)

متبرك **müteberrik** *A. s.* kendisiyle uğur kazanılan, uğur kaynağı olan, uğurlu, mübarek (kimse).

متبرّی **müteberrî** *A. s.* -den yüz çeviren, -den uzak duran, -den kaçan/kaçınan (kimse).

متبسط **mütebessit** *A. s.* yayılmış, serilmiş (nesne)

متبسم **mütebessim** *A. s.* gülümseyen (kimse).

متبصبص **mütebasbıs** *A. s.* yaltaklanan, dalkavukluk eden (kimse).

متبصر **mütebassır** *A. s.* ince düşünen, ileri görüşlü, olanı biteni dikkatle gözleyen ve inceleyen (kimse).

متبع **müttebi'** *A. s.* -e uyan, -e uyarak bağlanan (kimse).

متبکم **mütebekkim** *A. s.* konuşurken tutulup kalan (kimse).

متبلر **mütebellir** *A. s.* billurlaşan, kristalleşen (sıvı).

متبلل **mütebellil** *A. s.* ıslanmış, ıslak (nesne)

متبوع **metbû'** *A. s.* 1 kendisine uyulan (kimse); *zıddı:* تابع **tâbi'**, 2 *dilb.* ad ve sıfat takımlarında belirtilen/katkı alan yerindeki üye. *a.* buyruğu tutulmuş, buyruk sahibi olarak tanınmış kimse, hükümdar.

متبول **mütebevvil** *T. s.* işeyen, su döken (kimse).

متبین **mütebeyyin** *A. s.* açığa çıkan, netlik kazanan, açık ve anlaşılır bir durum kazanan (konu/düşünce/anlam vb.)

متتابع **mütetâbi'** *A. s.* birbirini izleyen, birbiri ardından gelen (nesne/durum/oluş vb.)

متتالی **mütetâlî** *A. s. yuk. m. bk.*

متتبع **mütetebbi'** *A. s.* (bir konuyu) derinliğine inceleyen, ardına düşüp araştıran (kimse).

متتوج **mütetevvic** *A. s.* taç giyen, taçlanan (kimse/hükümdar).

متثبت **mütesebbit** *A. s.* bekleyen, yerinden ayrılmayan/kımıldamayan (kimse).

متجاسر **mütecâsir** *A. s.* yüreklilik gösteren, yürekli davranan, pervasızca atılan (kimse).

متجانب **mütecânib** *A. s.* çekinen, sakınan (kimse)

متجانس **mütecânis** *A. s.* cinsi bir, aynı cinsten olan (nesneler/varlıklar).

متجاهل **mütecâhil** *A. s.* bilmez gibi davranan, bilmezliğe vuran (kimse).

متجاور **mütecâvir** *A. s.* aynı çevrede olan/birbirine yakın bulunan, komşu olan (kimseler/alanlar/yapılar vb.)

متجاوز **mütecâviz** *A. s.* 1 -i geçen, -i aşan (kimse/nesne), 2 saldıran, taşkınlık eden (kimse/taraf), 3 -den artık, -den fazla, -i aşan (kimse/nesne).

متجبر **mütecebbir** *A. s.* büyüklük taslayıp sert davranan, zorbalık eden (kimse).

متجدد **müteceddid** *A. s.* yenilenen (nesne)

متجرد **mütecerrid** *A. s.* 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 bekâr (erkek), 3 yalnız başına yaşayan (kimse), 4 *tas.* dünya ile ilgisini büsbütün keserek Yüce Yaratıcı katına yönelen (kimse).

متجزی **mütecezzî** *A. s.* bölünen, parçalara ayrılan, parça parça olan (nesne).

متجسد **mütecessid** *A. s.* biçim kazanan, yoğun bir varlık hâline gelen (nesne).

mütecessis متجسس *A. s.* -i araştıran, -i yoklayan, -i öğrenmeye/-den haber almaya çalışan (kimse).

mütecessim متجسم *A. a.* cisimleşen, cisim gibi görünen, yoğun varlık görünümü veren/kazanan (nesne).

müteca"ıd متجعد *A. a.* kıvrım kıvrım olmuş, kıvırcık (saç): *müteca'ıdü'l-eş'âr* "kıvırcık saçlı" (kimse).

mütecellid متجلد *A. s.* 1 aşırı derecede ataklık/gözü peklik gösteren, 2 dediğim dedik ve dik başlılıkla öne atılan (kimse).

mütecellî متجلى *A. s.* 1 görünen, ortaya çıkan (nesne), 2 parlak, parıltılı, ışıyan, ışıldayan (nesne).

mütecemmid متجمد *A. s.* donmuş (su/sıvı).

mütecemmi' متجمع *A. s.* toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne).

mütecemmil متجمل *A. s.* ... ile donanmış, ... ile bezenmiş, ... ilesüslenmiş (nesne).

mütecennib متجنب *A. s.* -den kaçınan, -den sakınan, -den kaçan, -den çekinen (kimse).

mütecennin متجنن *A. s.* delirmiş, aklını yitirmiş (kimse).

mütecevviz متجوز *A. s.* 1 yapılması/söylenmesi doğru olmayan bir işi/sözü doğru sayan (kimse), 2 sözü mecazlı söyleyen (kimse).

mütecehhiz متجهز *A. s.* donanmış, her yanıyla tam ve eksiksiz duruma getirilmiş, tüm eksikleri giderilerek tam anlamıyla düzenlenmiş (nesne).

mütehâb متحاب *A. s.* sevgi paylaşan, birbirini seven, birbirine karşı dostluk duyguları sergileyen (kimseler).

mütehârib متحارب *A. s.* birbiriyle savaşan (iki taraf).

mütehâşî متحاشى *A. a.* sakınan, çekinen (kimse).

mütehâlif متحالف *A. a.* kavgalı iki tarafa da yemin veren, "Allah aşkına" gibi sözlerle iki tarafın arasını bulmaya çalışan (kimse).

mütehâmık متحامق *A. a.* kendini ahmak gibi gösteren, ahmaklığa vuran (kimse).

mütehattim متحتم *A. a.* gerekli olan, -i gerektiren (nitelik/nesne).

mütehassir متحثر *A. a.* 1 pıhtılaşan (kan vb.), 2 dibe çöken. tortu bırakan (nesne).

mütehaccir متحجر *A. a.* taşlaşan, taş kesilen (nesne).

müttehıd متحد *A. s.* birleşmiş, birlik olmuş (nesne/kimse/düşünce vb.).

müttehıdü'l-fikr متحد الفكر *A. s.* aynı düşüncede olan, aynı düşünceyi paylaşan (kimseler).

müttehidü'l-meâl متحد المآل *A. s.* aynı anlamda olan, anlamdaş, eş anlamlı (söz/kelime).

mütehaddib متحدب *A. s.* kamburlaşan, kanbur biçimini kazanan (kimse/nesne).

mütehaddis متحدث *A. s.* yeni çıkan, yokken beliren (nesne).

mütehaddir متحدر *A. s.* inişe geçmiş, hızla aşağıya doğru inen/yuvarlanan (nesne).

mütehazzir متحذر *A. s.* çekingen ve dikkatli davranan (kimse).

müteharrik متحرك *A. s.* 1 kımıldanan, yer değiştiren, giden, hareket eden (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) bir ünlü

sesle seslilendirilen ünsüz ses/açık hece, bir ünlü sesle kapanan hece.

متحرم **müteharrim** *A. s.* 1 haramdan kaçınan (kimse), 2 kişinin değerini azaltacak, onurunu zedeleyecek iş ve davranışlardan uzak duran (kimse).

متحری **müteharrî** *A. s.* -i araştıran, -i araştırıp ne ve nasıl olduğunu anlamaya çalışan (kimse).

متحسر **mütehassir** *A. s.* hasret çeken, elden giden/elde edilmesi dilenen bir şey için özlem duyan (kimse).

متحسس **mütehassis** *T. s.* pek duygulu. – **olmak** son derecede duygulanmak.

متحشد **mütehaşşid** *A. s.* (birlikte bir harekette bulunmak/birbirine yardım etmek için) koşuşup toplanan (kimseler).

متحصل **mütehassıl** *A. s.* oluşan, çıkan, ortalığa yayılan (nesne).

متحصن **mütehassın** *A. s.* (kaleye) sığınan, kapanan (kimse, asker vb.)

متحفظ **mütehaffız** *A. s.* kendini koruyan, korunup sakınan (kimse).

متحقد **mütehakkıd** *A. s.* kin duyan, birine karşı gizli düşmanlık besleyen (kimse).

متحقق **mütehakkık** *A. s.* doğruluğu ortaya çıkan, gerçekliği anlaşılan (durum/nesne).

متحکم **mütehakkim** *A. s.* zorbaca davranan, baskı uygulayan, dediğim dedik davranışı sergileyen, beylik taslayan (kimse).

متحکمانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* zorbaca davranana yakışır biçimde ve yolda.

متحلل **mütehallil** *A. s.* eriyen, eriyik hâline gelen (nesne).

متحلی **mütehallî** *A. s.* ... ile süslenmiş, ... ile donanmış (kimse/nesne).

متحمض **mütehammız** *A. s.* ekşimiş (nesne/madde).

متحمل **mütehammil** *A. s.* çeken, taşıyabilen, yüklenebilen (kimse/nesne).

متحول **mütehavvil** *A. s.* 1 değişmiş, başka bir durum, nitelik ve görünüm kazanmış (nesne). – **olmak** olmak değişmek, başkalaşmak. 2 çabuk değişen, bir durumda kalmayan (nesne)

متحیر **mütehayyir** *A. s.* şaşırmış, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse), şaşkın: *hamse-i mütehayyire* "şaşkın beşli". Beş gezegen için kullanılan bir sözdür.

متحیز **mütehayyiz** *A. s.* seçkin bir yer tutan, sayılır ve sözü geçer olan, etkili ve önemli (kimse).

متخاشی **mütehâşî** *A. s.* korkup çekinen (kimse).

متخاصم **mütehâsım** *A. s.* 1 birbirine düşmanlık eden (kimseler/taraflar). 2 davacı ve davalı olan (taraflardan her biri).

متخالف **mütehâlif** *A. s.* birbirine aykırı olan, biri ötekine uymayan (nesne/durum).

متخدر **mütehaddir** *A. s.* örtünen, örtünerek gizlenen, kimseye görünmeyen (kadın).

متخذ[1] **müttehız** *A. s.* kabul eden, benimseyen, tutan, uyan (kimse).

متخذ[2] **müttehaz** *A. s.* benimsenen, tutulan, kullanılan, geçerli sayılan (karar/kural/yol vb.).

متخرش **müteharriş** *A. s.* tırmalanmış, tırnakla tırmık tırmık berelenmiş (yüz/göğüs vb.).

متخشع **mütehaşşi'** *A. s.* alçak gönüllülük gösteren, nefsini alçak gören (kimse).

متخشن **mütehaşşin** *A. s.* sertlik gösteren, sert davranan (kimse).

متخشى **mütehaşşî** *A. s.* korkup çekinen, saygıyla karışık korku duyan (kimse).

متخصص **mütehassıs** *A. s.* 1 ayrılmış, yalnız bir iş için kullanılan (nesne), 2 bir konuda/dalda bilgi, deneyim ve ustalığı olan, uzman (kimse).

متخضر **mütehazzır** *A. a.* yeşillenen, yeşil görünüm kazanan (nesne/yer)

متخضع **mütehazzı'** *A. a.* alçak gönüllü (kimse).

متخطر **mütehattır** *A. s.* hatırlayan, aklına getiren (kimse).

متخطى **mütehattî** *A. s.* 1 atlayıp geçen, sınırı aşan (kimse), 2 yanılan, yanlış yapan (kimse), 3 yanlış iş yapan, suç işleyen (kimse).

متخفف **mütehaffif** *A. s.* 1 hafifleyen, ağırlığı azalan (nesne), 2 ayağına potin, çizme gibi konçlu bir ayak kabı giyen (kimse).

متخلد **mütehallid** *A. s.* (bir yerde) sürekli kalıcı olan (kimse/varlık).

متخلص **mütehallıs** 1 kurtulmuş, yakasını kurtarmış (kimse), 2 başka bir ad (mahlas) kullanan (şair).

متخلق **mütehallık** *A. s.* bir şeyi huy edinen, bir niteliği tutum ve davranış biçimi olarak benimseyen (kimse)

متخلل **mütehallil** *A. a.* 1 bir aralığa giren (kimse), 2 bozulan; (-den ötürü) özü, yapısı ve görünüşü değişen (kimse/nesne).

متخلى **mütehallî** *A. a.* boşalan, boş kalan (yer).

متخوف **mütehavvif** *A. a.* korkak, korkuya kapılan (kimse).

متخيل **mütehayyil** *A. a.* hayal kuran, hayal peşinde koşan, kuruntulu (kimse).

متداخل **mütedâhıl** *A. a.* birbirine geçmiş, birbirine girmiş, biri ödenmeden ötekinin ödeme/ödenme zamanı gelmiş (borç, maaş vb.).

متدارك **mütedârik** *A. a.* 1 yetişip ulaşan (kimse/nesne), 2 *ed.* dört *fâilün*'den oluşan aruz ölçüsü. Arap şiirinde kullanılmıştır.

متدافع **mütedâfi'** *A. a.* 1 itişip kakışan, birbirini itip üzerinden uzaklaştırmaya çalışan (kimseler), 2 birbirini etkileyen (nesneler), 3 (savaşta) düşmanı süren, kovan (taraf).

متداول **mütedâvil** *A. a.* geçer akçe olan, kullanılan, alınıp verilen (para/mal vb.).

متداوى **mütedâvî** *A. a.* kendi kendini iyileştiren, hastalığına kendisi çare bulan (kimse).

متدائر **mütedâir** *A. a.* ... le ilgili, ... ile ilintili (madde/konu).

متدبر **mütedebbir** *A. a.* (işin) sonunu, neye varacağını düşünen, ileri görüşlü (kimse).

متدرس **mütederris** *A. a.* ders alan, okuyarak bilgi edinmeye çalışan (kimse).

متدنى **mütedennî** *A. s.* gerileyen, geri giden (iş/durum); *zıddı:* مترقى **müterakkî.**

متدين **mütedeyyin** *A. s.* 1 bir dini benimsemiş, bir dinde olan (kimse/topluluk), 2 dindar, dinine bağlı (kimse).

متذبذب **mütezebzib** *A. s.* kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemez durumda olan (kimse).

متذکر **mütezekkir** *A. a.* anan, hatırlayan, ... hakkında söyleşen (kimse).

متذلق **mütezellık** *A. s.* ayağı kayan, sürçen (kimse).

متذلل **mütezellil** *A. a.* aşağılanmaya katlanan, alçak düşen (kimse).

متذوق **mütezevvık** *A. s.* 1 -in tadını defalarca tatmış (kimse), 2 keyif içinde yaşayan, zevk ve safa süren (kimse).

متراخی **müterâhî** *A. s.* geri duran, gevşek davranan, yavaş hareket eden (kimse).

مترادف **müterâdif** *A. s.* -e uyan, -in ardı sıra giden (nesne/kimse), 2 *dilb.* eş anlamlı (kelime).

متراضی **müterâzî** *A. s.* birbirinden razı ve hoşnut olan (iki kişi/kimseler).

مترافع **müterâfi'** *A. s.* mahkemeye başvurup davanın görülmesini, iki tarafın dinlenmesi için duruşma yapılmasını isteyen (kimse).

متراکم **müterâkim** *A. s.* biriken, toplanan, yığılan (para/mal/yazı vb.).

مترتب **müterettib** *A. s.* 1 sıralı, tertipli, düzenli (nesne), 2 -e düşen, ... ile ilgili bulunan (iş/konu/durum), 3 -den doğan, -den ileri gelen (sonuç/durum).

[1]مترجم **mütercim** *A. s.* bir dilde yazılmış metni başka bir dile aktaran (kimse).

[2]مترجم **mütercem** *A. s.* bir dilden başka bir dile aktarılmış (metin).

مترجی **mütereccî** *A. s.* 1 uman, umutla bekleyen (kimse), 2 yalvaran, dileyen (kimse).

مترحل **müterahhıl** *A. s.* yerini değiştiren, bir yerden başka bir yere göçen (kimse).

مترحم **müterahhım** *A. s.* -e acıyan (kimse).

متردد **mütereddid** *A. s.* kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemeyen (kimse).

[1]مترس **meters** *F. a.* (*T. k. dili:* **meteris**) açılmaması için kapı arkasına konulan ağaç, dayak, 2 *ask.* topraktan/ağaçtan yapılma korunma amaçlı yer, korunak, siper.

[2]مترس **mitres** *A.* a siper, metris.

مترسب **müteressib** *A. s.* dibe çöken, tortulanan (madde/nesne)

مترسم **müteressim** *A. s.* resimlenmiş, üzerine resim yapılmış, resimli duruma getirilmiş (yer/nesne).

مترشح **mütereşşıh** *A. s.* -den sızan, -den sızıntı şeklinde dışarı çıkan, terleyen (nesne).

مترصد **müterassıd** *A. s.* 1 dikkatle gözleyen, (gök cisimlerini) rasat eden (kimse), gözlemci, 2 kollayan, -in olmasını/ortaya çıkmasını bekleyen: *m.-i fırsat* "fırsat kollayan (kimse)".

مترفع **mütereffi'** *A. s.* 1 yükselen, yükseklere çıkan (nesne), 2 ... ile yükselen, ... ile mertebe kazanan.

مترفه **mütereffih** *A. s.* refaha kavuşmuş, rahat ve sıkıntısız hayat süren, bolluk içinde yaşayan (kimse).

مترقب **müterakkıb** *A. s.* -in yoluna bakan, umutla bekleyen (kimse).

مترقص **müterakkıs** *A. s.* aşağı yukarı, sağa sola sallanıp duran (nesne).

مترقی **müterakkî** *A. s.* ileri giden, ilerleyen, eski durumundan/konumun-

dan daha iyi bir duruma/konuma gelen (iş/durum vb.)

مترکب **müterekkib** *A. s.* birleşen, iki/ikiden çok şeyin birleşmesiyle oluşan (nesne/madde).

مترنح **müterennıh** *A. s.* (sarhoşluktan/hastalıktan ötürü) iki yana sallanarak yürüyen, yalpalayan (kimse).

مترنم **müterennim** *A. s.* güzel ezgilerle şakıyan, kulağa hoş gelen ezgili bir sesle ırlayan (kimse, kuş vb.)

متروك **metrûk** *A. s.* 1 bırakılmış, atılmış (nesne): *mâl-i metrûk* "bırakılmış mal", 2 kullanılmasından vazgeçilmiş, kullanılmayan: *metrûk ev.*

متروکات **m.ât** *A. ç. a.* ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler, mallar.

متزاحم **mütezâhım** *A. s.* kalabalık içinde sıkışıp kalan, kalabalık yüzünden sıkıntıya düşen (kimse).

متزايد **mütezâyid** *A. s.* artan, çoğalan (nesne)

متزبد **mütezebbid** *A. s.* 1 köpüren, köpüklenen (sıvı nesne), 2 kaymak bağlayan (süt, yoğurt vb.)

متزقم **mütezakkım** *A. s.* -i güçlükle yutan (kimse).

متزلزل **mütezelzil** *A. s.* sarsılan, sallanan (yer/yapı).

متزوج **mütezevvic** *A. s.* evlenen, eş alan (erkek).

متزهد **mütezehhid** *A. s.* Yüce Tanrı buyruklarını eksiksiz yerine getiren, sürekli kulluk etme yolunu seçen (kimse).

متزهر **mütezehhir** *A. s.* 1 parlayan (nesne), 2 çiçeklenen, çiçek açan (ağaç, bitki).

متزين **mütezeyyin** *A. s.* süslenmiş, bezenmiş, donanmış (nesne/yer).

متسابق **mütesâbık** *A. s.* birbiriyle yarışan, birbirini geçmeye çalışan (iki/ikiden çok kimse).

متساقط **mütesâkıt** *A. s.* birbiri ardınca düşen/dökülen (damla vb.).

متسأل **mütese"il** *A. s.* dilenen, dilencilik eden (kimse).

متسالق **mütesâlık** *A. s.* 1 tırmanıcı (bitki), 2 uçucu (kuş).

متسامح **mütesâmıh** *A. s.* 1 göz yuman, görmezlikten gelen (kimse), 2 hoş gören, hoşgörülü davranan (kimse).

متساوی **mütesâvî** *A. s.* aynı ölçüde ve değerde olan, büyüklükçe ve değerce eş (nesneler).

متسبب **mütesebbib** *A. s.* -e yol açan, -in olması sonucunu doğuran (durum/etken/kimse).

متستر **mütesettir** *A. s.* örtünen, örtünüp gizlenen (kadın).

متسجد **müteseccid** *A. s.* secde eden, secdeye kapanan (kimse).

متسخن **mütesahhın** *A. s.* ısınmış, kızmış, sıcak ve kızgın duruma gelmiş (nesne).

متسع **müttesi'** *A. s.* genişleyen, genişlik kazanan (nesne/yer).

متسکن **mütesekkin** *A. s.* 1 yatışan, dinen (deniz/hava/rüzgâr vb.), 2 yatıştırıcı (ilâç vb.).

متسلح **mütesellıh** *A. s.* silâhlanmış, silâh kuşanmış (kimse/asker).

متسلسل **müteselsil** *A. s.* (zincir halkaları gibi) birbirine ulanıp giden (dağ/kefil vb.).

متسلط **mütesellıt** *A. s.* -e sataşan, -e sarkıntılık eden (kimse).

متسلم **mütesellim** *A. s.* kendisine bırakılan şeyi alan (kimse). *a.* (eskiden)

yönetimce vergi ve harçların toplanması ile görevlendirilen kimse, tahsilât memuru, muhassıl.

متسلی **müteselli** *A. s.* teselli bulan, bir yolla avunan; acısını, üzüntüsünü sahip olduğu başka avutucu şeylerle unutur gibi olan (kimse).

متسم **müttesim** *A. s.* damgalı (hayvan/nesne)

متسمم **mütesemmim** *A. s.* ... ile zehirlenmiş (kimse)

متسیب **müteseyyib** *A. s.* -e aldırmayan, (-e karşı) kayıtsız davranan, -e boş veren (kimse).

متشابه **müteşâbih** *A. s.* 1 birbirine benzeyen (nesneler), 2 anlamı gizli ve belirsiz olup yoruma açık olan, asıl anlamı dışında başka bir anlam taşıyan, başka bir maksatla örnek olarak verilmiş (ayet).

متشارك **müteşârik** *A. s.* ortaklaşan, birbirine ortak olan (iş/durum/anlam vb.)

متشاعر **müteşâir** *A. s.* şairlik taslayan, şairlik iddiasında bulunan kimse).

متشاكل **müteşâkil** *A. s.* 1 birbiriyle uyuşan, birbirine eş, denk ve uygun olan (nesneler), 2 *ed.* aruzda *fâilâtün mefâîlün mefâîlün* ölçüsündeki kalıp. Fars edebiyatında kullanılmıştır.

متشأم **müteşe"im** *A. a.* -i uğursuz sayan, -in uğursuzluk getireceğini sanan, uğursuzluk beklentisi içinde olan (kimse).

متشاور **müteşâvir** *A. s.* birbirine danışan (kimseler).

متشبث **müteşebbis** *A. s.* (bir işe) girişen, girişimci (kimse).

متشبك **müteşebbik** *A. s.* ağ gibi parçaları birbirine geçen, şekli balık ağı gibi göz göz olan (nesne).

متشبه **müteşebbih** *A. s.* -i andıran, -e benzeyen(nesne).

متشتت **müteşettit** *A. s.* dağılmış, dağınık (iş/nesne).

متشجر **müteşeccir** *A. s.* iyice büyüyüp ağaca dönen (ot).

متشجع **müteşecci'** *A. s.* yiğitlik taslayan, kendini yiğit satan (kimse).

متشخص **müteşahhıs** *A. s.* 1 kişi kılığına bürünen, kişilik/kimlik kazanan (nesne), 2 birinin kim olduğunu hatırlayan, birini tanıyan (kimse), 3 yer kaplayan, iri ve sallı (nesne), 4 bulguları belli, belirtileri bilinen (hastalık).

متشدد **müteşeddid** *A. s.* 1 şiddetlenen, şiddet kazanan (yel, dalga vb.), 2 işini sert ve hırçınlıkla gören (kimse), 3 pekleşmiş, dayanıklı hâle gelmiş (nesne).

متشرع **müteşerri'** *A. s.* din buyruklarına uygun davranan (kimse), 2 dinle ilgili konularla uğraşan, dinle ilgili konularda geniş ve derin bilgisi bulunan (kimse).

متشرف **müteşerrif** *A. s.* şeref kazanan/bulan (kimse).

متشعب **müteşa"ıb** *A. s.* 1 dallara, kollara ayrılan (iş/konu vb.), 2 çatallı, dallı budaklı (ağaç).

متشعر **müteşa"ır** *A. s.* bedeni kıllı, kılı çok olan (kimse).

متشعشع **müteşa'şı'** *A. s.* parlak, göz alıcı (nesne).

متشفی **müteşeffî** *A. s.* şifa bulan, iyileşen (kimse).

متشكر **müteşekkir** *A. s.* gördüğü iyiliğe, aldığı yardım ve bağışa karşı övgü ile karşılıkta bulunan (kimse).

متشكك **müteşekkik** *A. s.* bir şeyin gerçekliği konusunda kararsız kalan, -den şüphe duyan (kimse).

متشكل **müteşekkil** *A. s.* 1 bir şekil kazanmış, bir biçime bürünmüş olan (nesne/kimse), 2 -den elde edilmiş, -den oluşmuş, ... ile varlık bulmuş olan (nesne).

متشكى **müteşekkî** *A. s.* yakınan, hoşnutsuzluğunu ileri sürerek hakkını isteyen/sızlanan (kimse).

متشلشل **müteşelşil** *A. s.* yüksekten dökülüp şarıl şarıl akıp çağlayan (su).

متشمر **müteşemmir** *A. s.* sıvanmış, -e hazırlanmış (kimse).

متشمس **müteşemmis** *A. s.* güneş vuran, güneş alan, güneşli (yer).

متشوش **müteşevviş** *A. s.* karmakarışık olan (nesne/durum).

متشوق **müteşevvık** *A. s.* -e eğilim gösteren ve istek duyan (kimse). **– olmak** -e istek duymak, -e eğilim göstermek.

متشيخ **müteşeyyıh** *A. s.* 1 yaşlanan, kocalan (kimse), 2 kendini yaşlı gösteren (kimse), 3 şeyhlik taslayan (kimse).

متشيع **müteşeyyi'** *A. s.* şiî olmuş, şiî mezhebine girmiş (kimse).

متصاحب **mütesâhıb** *A. s.* -e sahip çıkan (kimse).

متصادف **mütesâdif** *A. s.* rastlayan, ... ile birden karşılaşan, -e karşı gelen (kimse).

متصادم **mütesâdim** *A. s.* birbirine çarpan, çarpışan (nesneler).

متصاعد **mütesâıd** *A. s.* yükselen, yukarıya doğru çıkan (nesne).

متصدر **mütesaddir** *A. s.* baş köşede oturan (kimse).

متصدق **mütesaddık** *A. s.* 1 sadaka veren (kimse), 2 yürekten bağlı olduğu ortaya çıkıp anlaşılan (kimse).

متصدى **mütesaddî** *A. s.* 1 (bir işe) girişen (kimse), 2 (birine) ilişen, sataşan (kimse).

متصرف **mütesarrıf** *A. s.* 1 (bir işi) istediği gibi işleyen (bir malı/bir yeri) dilediği gibi kullanan (kimse), 2 sahip, malik. *a. T.* bir vilâyete bağlı sancaklardan birini yöneten kimse, sancak beyi.

متصعب **mütesa"ıb** *A. s.* güçleşen, güç duruma gelen (iş).

متصعد **mütesa"ıd** *A. s.* yukarıya çıkan (nesne).

متصف **müttesıf** *A. s.* bir nitelikle nitelenmiş, bir sıfatla vasıflanmış (kimse), kendisinde bir nitelik ve vasıf bulunan (kimse).

متصل **müttesıl** *A. s.* -e bitişik (yer/nesne), 2 *dilb.* bitişen, bitişme özelliği olan (harf), 3 aralıksız süren, sürekli olan (eylem/iş). *z.* sürekli olarak, aralıksız bir biçimde, bitevi.

متصلب **mütesallib** *A. s.* 1 sertleşmiş (madde/nesne), 2 *mec.* girdiği yolda kararlılıkla yürüyen; tuttuğu yolu ödün vermeden sürdüren (inançlı kimse/önder).

متصلف **mütesallif** *A. s.* kendi ölçüsünü bilmeyen, haddi ve gücü dışında üstünlük iddiasında bulunan, yetersiz olduğu hâlde kendini övüp duran (kimse).

[1]متصور **mütesavvir** *A. s.* -i zihninde canlandıran, (bir şeyin neliğini ve niteliğini) zihninde biçimlendiren (kimse).

[2]متصور **mütesavver** *A. s.* 1 zihinde canlandırılan (iş/nesne), 2 yapılması düşünülen/gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış olan (iş), 3 düşünülebilir, olması beklenir (durum/davranış).

متصوف **mütesavvıf** *A. a.* Yüce Tanrı'ya yakınlaşma, sırlar dünyasına erişme, üst âlemle ilgili bilgilere ulaşma yolu olan tasavvuf yolunun yolcusu.

متصوفه **mütesavvife** *A. s.* tasavvuf yolunun yolcuları.

متضاد **mütezâd(d)** *A. s.* birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen (madde/konu)

متضاعف **mütezâıf** *A. s.* katlanan, kat kat olan/artan (gelir, kazanç vb.).

متضرر **mütezarrir** *A. s.* zarar görmüş, zarara uğramış olan (kimse)

متضرع **mütezarrı'** *A. s.* yanlış ve eksiklerini, suç ve günahlarını bilerek bağışlanmak için boyun büküp nefsini alçaltarak yalvaran, niyazda bulunan (kimse).

متضمن **mütezammin** *A. s.* içine alan, kapsayan (konu/yazı/kitap anlam vb.)

متطابق **mütetâbık** *A. s.* birbirine uyan, uygun gelen (söz/nesne /ölçü).

متطاول **mütetâvil** *A. s.* 1 uzanan (nesne), 2 uzatarak yükselen (nesne).

متطبب **mütetabbib** *A. s.* tabiblik taslayan, kendisine tabib süsü veren (kimse).

متطرب **mütetarrib** *A. s.* coşan, sevinç içinde şarkı mırıldanarak hoplayıp zıplayan (kimse).

متطهر **mütetahhir** *A. s.* maddî ve manevî olarak temizlenen (kimse).

متطير **mütetayyir** *A. s.* -i uğursuz sayan, -den uğursuzluk gelir diye düşünen (kimse).

متظاهر **mütezâhir** *A. s.* birbirine bakan, birbirine görünen (yerler/nesneler).

متظلل **mütezallil** *A. s.* 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 korunup kollanan (kimse).

متظلم **mütezallim** *A. s.* uğradığı haksızlıktan ötürü yakınan, hâlinden şikâyet eden (kimse).

متظهر **mütezahhir** *A. s.* 1 karısına nikâhı bozan sözlerden birini söyleyen (koca), 2 koruyucusu, gözeticisi olan (kimse).

متعادل **müteâdil** *A. s.* birbirine denk olan (kimseler/nesneler).

متعارض **müteârız** *A. s.* biribirine zıt olan, birbirinin hükmünü bozan (hüküm).

متعارف **müteârif** *A. s.* tanınmış, herkesçe bilinen (kimse).

متعاسر **müteâsir** *A. s.* güçleşen (iş/konu).

متعاشر **müteâşir** *A. s.* birbiriyle hoş geçinen, dostluk edip yoldaşlık eden (kimseler).

متعاظم **müteâzım** *A. s.* gözde büyüyen, göze büyük görünen (iş/nesne).

متعاقب **müteâkıb** *A. s.* birbirini izleyen, birbiri ardından gelen/giden (konu/iş/madde vb.).

متعال **müteâl** *A. s.* yüksek, aşkın (Yüce Tanrı).

متعالی **müteâlî** *A. a.* yükselen, yücelen, yücelere çıkan (değer/ruh vb.)

متعامی **müteâmî** *A. a.* görmezlenen, görmezliğe vuran (kimse).

متعاهد **müteâhid** *A. a.* sözleşen (kimseler/taraflar)

متعبد **müteabbid** *A. a.* kulluk eden, kulluk görevlerini aksatmadan yerine getiren (kimse).

متعبس **müteabbis** *A. a.* yüzünü buruşturan, öfke ve hoşnutsuzluğunu yüz hatlarıyla anlatan (kimse).

متعجب **müteaccib** *A. a.* şaşan, şaşırıp kalan (kimse).

متعجل **müteaccil** *A. a.* aceleci, işin birden ve çabucak bitmesini isteyen (kimse).

متعدد **müteaddid** *A. a.* sayıca birden fazla olan, çok, çok sayıda (nesne).

متعدی **müteaddî** *A. s.* 1 -e haksızlık eden, -i zarara sokan (kimse), 2 *dilb.* belirttiği kılış bir nesneyi etkileyen (fiil).

متعذر **müteazzir** *A. s.* 1 özürlü (kimse), 2 başarılması güç olan, elde edilmesi kolay olmayan (iş/sonuç).

متعربه **müteârribe** *A. s.* Arap kavminden olmayıp sonradan Araplar arasında yaşayarak Araplaşan (kimse).

متعرض **müteârrız** *A. s.* (birine) ilişen, sataşan, takılan (kimse).

متعری **müteârrî** *A. s.* 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 -den ilgisini kesen (kimse).

متعسر **müteassir** *A. s.* güçleşen, çözümü güç duruma gelen, güç, çetin (iş/mesele/durum).

متعصب **müteassıb** *A. s.* 1 taraftarlıkta aşarılığa kaçan (kimse), 2 aşırı dindar (kimse), 3 aşırı dindar olmakla birlikte başka din ve inançtan olanlara karşı düşmanlık güden (kimse), 3 gelişmeye kapalı, tutucu (kimse).

متعطر **müteattır** *A. s.* güzel kokular sürünen (kimse).

متعظم **müteazzım** *A. s.* büyüklük satan, büyüklenen (kimse).

متعفف **müteaffif** *A. s.* aşırı iffetli davranan, haramdan ve kötülük işlemekten kaçınan (kadın).

متعفن **müteaffin** *A. s.* bozulup kokan (nesne).

متعقل **müteakkıl** *A. s.* akıllı, kavrayışlı (kimse).

متعلق **müteallık** *A. s.* 1 ... ile ilgi ve ilişiği olan, -e bağlı bulunan (konu/iş/madde), 2 bir kimse ile yakınlığı/akrabalığı bulunan (kimse).

متعلل **müteallil** *A. s.* 1 bahane ileri sürerek bir işin yapılmasını erteleyen, 2 bahane ile vakit geçiren/zaman kazanan (kimse).

متعلم **müteallim** *A. s.* öğrenen, öğrenim gören, okuyarak bilgi edinen (kimse).

متعلی **müteallî** *A. s.* yükselen, yüksek yere erişen (kimse).

متعمد **müteammid** *A. s.* kanunun suç saydığı bir işi bilerek ve tasarlayarak işleyen (kimse).

متعمق **müteammık** *A. s.* (bir konuda) derinleşen, (bir konunun) derinliğine inen (kimse).

متعمی **müteammî** *A. s.* gözleri görmez duruma gelen (kimse).

متعند **müteannid** *A. s.* ayak direyen, dediğim dedik tavrı sergileyen (kimse).

متعوج **müteavvic** *A. s.* eğrilen, eğrilip çarpılan (nesne).

متعه **müt'a** *A. a.* geçici nikâh.

متعهد **müteahhid** *A. s.* -i üzerine alan, -i yüklenen, -i yüklenici (kimse).

متعيش **müteayyiş** *A. s.* yaşayan, geliri olup yaşamını sürdüren (kimse).

متعين **müteayyin** *A. s.* 1 belirlenmiş, ne/ne kadar/ne için olduğu kararlaştırılmış (konu/iş/tutar vb.), 2 ileri gelen, etkili, sözü geçer (kimse).

متغافل **müteğâfil** *A. s.* bilmez ve anlamaz görünen, bilmezliğe vuran, (kimse).

متغذى **müteğaddî** *A. s.* ... ile beslenen (kimse).

متغذى **müteğazzî** *A. s. yuk. m. bk.*

متغرب **müteğarrib** *A. s.* ğurbete giden (kimse).

متغرد **müteğarrid** *A. s.* güzel sesle öten (kuş).

متغزل **müteğazzil** *A. s.* gazel söyleyen/yazan (kimse).

متغلب **müteğallib** *A. s.* zorla, güç kullanarak bir hakkı/hakkı olmadığı şeyi elde eden, zorba (kimse).

متغلف **müteğallif** *A. s.* kınına sokulmuş, kın içinde bulunan (kılıç, hançer vb.)

متغنى **müteğannî** *A. s.* güzel bir sesle ezgili olarak türkü/şarkı okuyan (kimse).

متغيب **müteğayyib** *A. s.* gözden kaybolan, görünmez olan (nesne).

متغير **müteğayyir** *A. s.* 1 başkalaşmış, değişmiş, başka bir görünüm ve nitelik kazanmış (nesne), 2 bozulmuş, gerçek niteliğini ve görüntüsünü kaybetmiş (nesne).

متفاخر **mütefâhir** *A. s.* övünen, kendinde olan bir değere güvenerek kurum satan (kimse).

متفاضل **mütefâzıl** *A. s.* 1 üstünlük yarışına çıkan, üstün olduğunu ileri süren (kimse), 2 artan, kalan (miktar).

متفأل **mütefe"il** *A. s.* 1 fal açan, fala bakan (kimse), 2 iyiliğe yoran, hayırlı sayan (kimse).

متفاوت **mütefâvit** *A. s.* birbirinden farklı olan, aralarında fark bulunan (unvan/görev/derece/paye vb.)

متفحص **mütefahhıs** *A. s.* bir nesnenin iç yüzünü ve gerçekliğini dikkatle araştıran (kimse).

متفخر **mütefahhir** *A. s.* büyüklük ve üstünlük taslayan, kendinde olan bir değere güvenerek kurulan (kimse).

متفرج **müteferric** *A. s.* gezinen, sıkıntısını atıp ferahlamak için gezintiye çıkan (kimse).

متفرح **müteferrih** *A. s.* ferahlayan, açılan (kimse).

متفرد **müteferrid** *A. s.* 1 tek olan, dengi, eşi ve benzeri bulunmayan (kimse), 2 tek başına ve bağımsız yaşayan (kimse).

متفرس **müteferris** *A. s.* -i anlayan, -i kavrayan, -i sezen (kimse).

متفرع **müteferri'** *A. s.* 1 dallanan, dallara/kollara ayrılan (yol, konu vb.), 2 bir konuyla ilgili olan (yazı, kitap vb.).

متفرعن **mütefer'ın** *A. s.* Firavunlaşan, Firavun tavrı takınan (kimse).

متفرغ **müteferrığ** *A. s.* -den vazgeçen (kimse).

متفرق **müteferrık** *A. s.* 1 birbirinden ayrı olan, başka başka olan (nesneler), 2

bütünlüğü bozulmuş, dağılmış, oraya buraya konmuş (nesneler).

متفرقه **müteferrika** *A. a.* 1 belirli olmayan dağınık giderler ve bu gibi giderlere karşı verilen para, 2 dağınık işler.

متفسح **mütefessıh** *A. s.* bollaşan, genişleyen (durum/nesne).

متفسخ **mütefessıh** *A. s.* çürümüş, çürüyüp dağılmış ve kokmuş (nesne).

متفطن **mütefattın** *A. s.* çabuk anlayan, çabuk kavrayan (kimse).

متفق **müttefık** *A. s.* 1 birbiriyle uyuşup birleşen, birlik olan, birlikte hareket eden, aralarında anlaşma ve bağlaşma olan (kimseler/devletler), 2 aynı şekilde düşünen, fikir ve iş birliği içinde olan (kimseler).

متفق الرأی **müttefıku'r-re'y** *A. a.* görüşleri aynı olanlar, aynı görüşte olan kimseler.

متفق القول **müttefıku'l-kavl** *A. a.* sözleri aynı olan kimseler, ağız birliği etmiş kimseler.

متفق علیه **müttefık aleyh** *A. s.* üzerinde anlaşılmış (konu/madde).

متفقد **mütefakkıd** *A. s.* araştıran, arayıp soran (kimse).

متفقه **mütefakkıh** *A. s.* fıkıh öğrenimi görmüş, fıkıh âlimi olmuş (kimse).

متفکر **mütefekkir** *A. s.* 1 düşünen, düşünce gücünü kullanan (kimse), 2 düşünceli, düşünceye dalmış, dalgın (kimse) *a.* birçok konuda kendine özgü düşünceleri olan kimse, düşünür.

متفکك **mütefekkik** *A. s.* ahmaklığı yüzünden hep dalgın ve dağınık olan (kimse).

متفنن **mütefennin** *T. s.* 1 çeşitli uygulamalı bilim dallarında bilgi sahibi olan (kimse), 2 (bir konunun ustası, uzmanı olan (kimse).

متفوض **mütefevvız** *A. s.* 1 (bir işi) üstlenen (kimse), 2 bir arazinin/ev, han, hamam gibi üstü örtülü vakıf yerlerinin kullanma hakkını satın alan (kimse).

متفوق **mütefevvık** *A. s.* üste çıkan, üstün gelen (kimse).

متفهم **mütefehhim** *A. s.* çok anlayışlı, çabuk kavrayışlı (kimse).

متقابل **mütekâbil** *A. s.* 1 karşılıklı olan, ayrı yönlerde olup birbirine bakan (nesne/yer/iş).

متقارب **mütekârib** *A. s.* 1 birbirine yakın olan şeylerin her biri, 2 *ed.* (aruzda) dört *feûlün* parçasından oluşan (ölçü kalıbı).

متقاصر **mütekâsır** *A. s.* 1 bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmayan, işte bilerek gevşeklik gösteren (kimse), 2 -i kısa tutan, -i kısa gösteren (kimse).

متقاضی **mütekâzî** *A. s.* -i sıkıştıran, -i zorlayan, -in üzerinde baskı uygulayan (kimse).

متقاطر **mütekâtır** *A. s.* damla damla dökülen, damlayan (yağmur, sıvı).

متقاعد **mütekâıd** *A. s.* emekli olmuş, bir memuriyetten/bir işten ayrılıp kendisine bir aylık bağlanmış (kimse).

متقبض **mütekabbız** *A. s.* 1 bir şeye canı sıkılıp yüzü kasılmış (kimse), 2 dürülüp toplanıp bir araya gelen, kasılan (nesne).

متقبل **mütekabbil** *A. s.* -i ret etmeyip kabul eden, -i yüklenen (kimse).

متقدس **mütekaddis** *A. s.* son derecede arınmış olan (kimse).

متقدم **mütekaddim** *A. s.* 1 önde bulunan, öndeki, öncelikli (iş), 2 (zamanca) eski, geçmiş (dönem, çağ), 3 birinin huzuruna götürülen, takdim olunan (nesne).

متقدمين **mütekaddimîn** *A. a.* eskiler, eski adamlar.

متقرب **mütekarrib** *A. s.* yaklaşmaya çalışan, yakınlaşıp yanaşan, yakınlık sağlamak için çabalayan (kimse).

متقرح **mütekarrıh** *A. s.* 1 *tıp.* yaralı, çıbanlı (kimse), 2 *tıp* yara ve çıban türünden olan, iltihaplı (hastalık).

متقرر **mütekarrir** *A. s.* yerleşen, yerleşip kalan.

متقشع **mütekaşşi'** *A. s. tıp* balgamlı, balgam tüküren (hasta).

متقلد **mütekallid** *A. s.* 1 takınan, -i (gerdanlık gibi) boynuna takan (kimse), 2 -i kuşanan, -i beline takan (kimse), 3 *mec.* -i üstlenen, -i üzerine alan (kimse).

متقلص **mütekallıs** *A. s. tıp* kasılan (adale).

متقلل **mütekallil** *A. s.* azalmış, az kalmış (nesne).

متقن **müttekın** *A. a.* -i kesin olarak bilen, (... üzerinde) şüphesi bulunmayan (kimse).

متقوس **mütekavvis** *A. s.* eğri, yay gibi eğrilmiş (nesne).

متقى **müttakî** *A. s.* dince yasak iş ve eylemlerden sakınan (kimse).

متقيح **mütekayyıh** *A. s. tıp* irinli, irin toplamış (yara).

متقيد **mütekayyid** *A. s.* görevini gereğince yapan, işinde titiz ve dikkatli (kimse).

متكاء **müttekâ'**, متكا **müttekâ** *A. a.* 1 dayanılacak, yaslanılacak nesne, sopa, baston vb., 2 koltuk değneği.

متكاثر **mütekâsir** *A. s.* çoğalmış, sayısı artmış, çok (nesne).

متكاثف **mütekâsif** *A. s.* koyulaşmış, koyu, yoğun (nesne).

متكاسل **mütekâsil** *A. s.* (işinde) gevşek davranan, üşengeç (kimse).

متكافئ **mütekâfî** *A. s.* birbirine denk olan (ölçü vb.).

متكافياً متناسب **mütekâfiyen mütenâsib** *A. s.* aralarında ilgi bulunan iki şeyden birinin artmasıyla öteki azalan/birinin azalmasıyla öteki artan (nesneler).

متكبر **mütekebbir** *A. s.* kendini büyük gören, kibirlenen (kimse).

متكثر **mütekessir** *A. s.* çoğalan, artan (nesne).

متكدر **mütekeddir** *A. s.* 1 canı sıkkın, üzüntülü, tasalı, kaygılı (kimse), 2 bulanık, bulanmış (su vb.).

متكرر **mütekerrir** *A. s.* yinelenen, yinelenmiş (söz, yazı, buyruk vb.)

متكره **mütekerrih** *A. s.* -den tiksinen, -den iğrenen (kimse), 2 hoşlanmadığı kimseye karşı yüz buruşturup dargınlık gösteren (kimse).

متكسر **mütekessir** *A. s.* kırılmış, parça parça olmuş (cam, bardak, kâse vb.)

متكفل **mütekeffil** *A. s.* (birine) kefil olan (kimse).

متكلس **mütekellis** *A. s.* kireç tutmuş, kireçlenmiş (nesne).

mütekellif متكلف *A. s.* yük altına giren, güç ve ağır bir işi/işleri yüklenen (kimse).

mütekellim متكلم *A. s.* 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 *dilb.* birinci kişiyi gösteren (zamir/çekim şekli, kip) 3 topluluk karşısında konuşan (kimse). *a.* İslâm teolojisi alanında geniş bilgisi olan, kelâm ilmi bilgini olan kimse.

mütekemmil متكمل *A. s.* olgunlaşmış, olgun (nesne).

mütekevvin متكون *A. s.* 1 olan, var olan, 2 varlık kazanan, bir bağımsız varlık olarak meydana çıkan (nesne/varlık/oluş).

müttekî متكى *A. s.* -e dayanan, -e yaslanan, -e söykenen (kimse).

mütelâhık متلاحق *A. s.* birbirine katılan, katışan (nesneler).

mütelâşî متلاشى *T. s.* rahatsızlık içinde koşuşturan, sıkıntılı ve soğukkanlılığını kaybetmiş bir biçimde acele eden (kimse).

mütelâsık متلاصق *A. s.* birbirine bitişik, birbiriyle birleşmiş (nesneler).

mütelâtım متلاطم *A. s.* birbirine çarpan, çarpışan (dalgalar).

mütelâfî متلافى *A. s.* kaybettiği şeyi sonradan yine elde eden (kimse).

mütelâkî متلاقى *A. s.* birbiriyle karşılaşıp buluşmuş, birbirine kavuşmuş (kimseler).

mütelâlî متلالى *A. s.* şimşek gibi çakıp parıldayan (nesne).

mütelâhî متلاهى *A. s.* oyun ve eğlenceyle vakit geçiren (kimse).

mütelebbis متلبس *A. s.* giyinmiş, giyimlikli (kimse).

mütelessim متلثم *A. s.* yüzünü peçeyle örten, peçeli (kadın).

müteleclic متلجلج *A. s.* düzgün ve anlaşılır biçimde söz söyleyemeyen, konuşurken dili dolaşan (kimse).

mütelezziz متلذذ *A. s.* -den tat alan, -den hoşlanan (kimse).

mütelezzic متلزج *A. s.* çekildikçe uzayan yapışkan (nesne).

mütelattıf متلطف *A. s.* yumuşak ve nazik bir biçimde davranan (kimse).

mütlif متلف *A. s.* -i boş yere harcayan, -i gereksiz şekilde tüketen (kimse).

mütelaffız متلفظ *A. s.* -i seslendiren, -i ağızdan sesli olarak duyuran (kimse).

mütelakkıb متلقب *A. s.* lakap kullanan, lakaplı (kimse).

mütelakkî متلقى *A. s.* 1 (bir şeyi) kavrayış ve inancına göre kabul eden (kimse), 2 -i karşılayıp alan (kimse).

mütelemmiz متلمذ *A. s.* öğrenicilik niteliği kazanan, öğrenci olup öğrenmeye çalışan (kimse).

mütelemmi' متلمع *A. s.* parıldayan (nesne).

mütelevvis متلوث *A. s.* pis bir şeye bulaşıp kirlenmiş, pis, bulaşık (nesne).

mütelevvin متلون *A. s.* 1 renk renk olan, renkten renge giren (kimse/nesne), 2 bir hâlde durmayıp sürekli değişen, oynak tabiatlı (kimse).

mütelehhif متلهف *A. s.* (özlediği/kaybettiği bir şey için) "Ah, vah, yazık" deyip üzülen, tasalanan, kaygılanan (kimse).

müteleyyin متلين *A. s.* yumuşayan, yumuşak nitelik kazanan (nesne);

zıddı: متخشن **mütehaşşin**, متقبض **mütekabbız.**

متماثل **mütemâsil** *A. s.* 1 birbirine benzeyen, birbirinin eşi ve dengi olan (nesneler), 2 *mat.* kalansız bölünen (sayı).

متماجد **mütemâcid** *A. s.* 1 ululuğunu ve değerliliğini dile getirerek övünen (kimse), 2 ululuk ve büyüklük konusunda birbiriyle tartışan (kimseler).

متمادی **mütemâdî** *A. s.* kesintisiz olarak uzayıp giden, süren, sürekli olan (durum/zaman/iş/oluş).

متمادیاً **mütemâdiyen** *A. z.* kesintisiz olarak, sürekli bir biçimde.

متمارض **mütemârız** *A. s.* hasta gibi görünen, yalandan hasta olan (kimse).

متمالك **mütemâlik** *A. s.* kendine mâlik olan, nefsini denetim altında bulunduran (kimse).

متمایز **mütemâyiz** *A. s.* denkleri arasında öne çıkmış, seçkin (kimse). *a.* (eskiden) sivil bürokrasi rütbelerinden ikinci derecenin birinci basamağında olan kimse.

متمایل **mütemâyil** *A. s.* 1 bir yana eğilmiş, bir yöne doğru yatmış (nesne), 2 *mec.* birine/bir düşünceye/bir görüşe heves duyan, eğilimi olan, -e yatkın (kimse).

متمتع **mütemetti'** *A. s.* yarar bulan, kazanç sağlayan, kâr eden (kimse).

متمثل **mütemessil** *A. s.* 1 (bir şeye) eş ve denk olacak duruma gelen (nesne), 2 (bir sözü) mesel olarak söyleyen (kimse).

متمدح **mütemeddıh** *A. s.* kendini öven, övünen (kimse).

متمدن **mütemeddin** *A. s.* medenîleşmiş olan, medenî değerler ve ölçüler içinde yaşayan (kimse).

متمرد **mütemerrid** *A. s.* diklenen, dik başlı, aksi, kibirli ve inatçı (kimse).

متمسخر **mütemeshır** *A. s.* 1 maskaralık eden (kimse), 2 birinin taklidini yaparak alay eden, biriyle alay ederek zevklenen (kimse).

متمسك **mütemessik** *A. s.* -i kuvvetle ve özenle tutan, -e yapışan (kimse).

متمكن **mütemekkin** *A. s.* 1 bir yeri yurt tutmuş, bir yere yerleşmiş, bir yerde oturan (kimse), 2 *dilb.* (Arapçada) seslilendirme işaretlerini kabul eden (kelime).

متملق **mütemellık** *A. s.* yaltaklanan (kimse).

متملك **mütemellik** *A. s.* mülk edinen, kullanma hakkını üzerine alan (kimse).

[1]متمم **mütemmim** *A. s.* -i tamamlayan (kimse). *a. mat.* bir yay parçasının/bir açının dairenin yarısına göre olan fazlalığı.

[2]متمم **mütemmem** *A. s.* tamamlanmış, eksiği kalmamış (nesne).

متمنا **mütemennâ** *A. s. bk.* متمنى .

[1]متمنى **mütemennî** *A. s.* -i dileyen (kimse).

[2]متمنى **mütemennâ** *A. s.* dilenen (nesne/konu).

متموج **mütemevvic** *A. s.* dalgalanan, dalgalanmış (deniz, ot, ekin vb.)

متمول **mütemevvil** *A. s.* mallı mülklü, zengin (kimse).

متمهد **mütemehhid** *A. s.* serilen, yayılıp döşenen (nesne).

متميز **mütemeyyiz** *A. s.* denkleri arasından ayrılıp başka bir yer tutan, seçkinleşen, seçkin (kimse).

متميع **mütemeyyi'** *A. s.* sıvılaşan, sıvı hâline gelen, sulanıp akan (nesne).

متنادر **mütenâdir** *A. s.* pek az bulunan (nesne).

متنادى **mütenâdî** *A. s.* yüksek sesle birbirine seslenen/birbirini çağıran (kimseler)

متناسب **mütenâsib** *A. s.* 1 birbirine uygun olan (nesneler): *makâdîr-i mütenasibe* "nispetleri aynı ve birbirine uygun olan nicelikler", 2 gösterişli, boylu poslu, güzel (kimse).

متناسل **mütenâsil** *A. s.* birbirinden doğup üreyen (nesne). *a.* bir çiçeğin içinden çıkan yavru çiçek.

متناصر **mütenâsır** *A. s.* yardımlaşan (kimseler).

متناظر **mütenâzır** *A. s.* birbirine bakan (ev, pencere vb.).

متنافر **mütenâfir** *A. s.* birbirini yadırgayan, birbirinden iğrenen (kimseler).

متنافى **mütenâfî** *A. s.* birbirine zıt olan, birbiriyle uyuşmayan (nesneler).

متناقص **mütenâkıs** *A. s.* azalan, gittikçe azalıp küçülen (nesne, değer, ölçü vb.).

متناقض **mütenâkız** *A. s.* birbirine aykırı olan, birbirini çürüten (görüş, düşünce vb).

متناكح **mütenâkih** *A. s.* aralarında nikâh yapan, nikâh yaparak evlenen (kadın ve erkek).

متناهى **mütenâhî** *A. s.* sonlanan, son bulan (iş/durum): *nâ-mütenâhî, ğayr-i mütenâhî* "sonsuz, sonu olmayan".

متناوب **mütenâvib** *A. s.* 1 ara ara, tekrar tekrar gelen, yinelenen (durum/oluş), 2 bir işte nöbetleşen, işi nöbetle yapan (kimseler).

متناول **mütenâvil** *A. s.* yiyen, karnını doyuran (kimse).

متناوم **mütenâvim** *A. s.* uyur gibi görünen, yalandan uyuyan (kimse).

متنبت **mütenebbit** *A. s.* yerden biten, ot gibi yerden uç verip çıkan (nesne).

متنبه **mütenebbih** *A. s.* uslanan, -den ders alan, aklını başına toplayan (kimse).

متنبى **mütenebbî** *A. s.* nebilik iddiasında bulunan (kimse).

متنحنح **mütenahnıh** *A. s.* hırıltıyla soluyan, hırıltı çıkararak nefes alan (kimse).

متنخم **mütenahhım** *A. s. tıp* balgam çıkaran (kimse).

متنزل **mütenezzil** *A. s.* 1 aşağı doğru inen, aşağılayan (nesne, kuş vb.), 2 alçak gönüllü davranarak gönül yapan (kimse).

متنزه **mütenezzih** *A. s.* sıkıntısını unutmak, ferahlamak için kırda, iç açıcı yerlerde dolaşan, gezinen (kimse).

متنشر **müteneşşir** *A. s.* yayılan, dağılan (haber/kitap/gazete/dergi vb.)

متنصح **mütenassıh** *A. s.* öğüt dinleyip uslanan, nasihat kabul eden (kimse).

متنصر **mütenassır** *A. s.* Hıristiyan olan, Hıristiyan dinine geçen (kimse).

متنعم **mütena'ım** *A. s.* 1 bolluk içinde, sıkıntısızca yaşayan (kimse), 2 hiç sıkıntı çekmeden, bolluk içinde ve el bebek gül bebek büyümüş/yaşamış (kimse).

متنغم **mütenağğım** *A. s.* ırlayan, ezgi mırıldanan (kimse).

متنفذ **müteneffiz** *A. s.* saygın, sözü geçer ve dinlenir (kimse).

متنفر **müteneffir** *A. s.* -den iğrenen, -den tiksinen, -den tiksinti duyarak çekinip kaçınan (kimse).

متنفس **müteneffis** *A. s.* 1 soluk alan, soluyan (kimse/canlı), 2 yorgunluk çıkaran, dinlenen (kimse).

متنقد **mütenakkıd** *A. s.* -i seçip ayıran, -in iyisini-kötüsünü, doğrusunu-yanlışını gösteren (kimse).

متنقل **mütenakkıl** *A. s.* bir yerden başka bir yere göçen, göçmen (kimse).

متنكر **mütenekkir** *A. s.* tanınmayacak kılığa giren (kimse).

متنكراً **m.en** *A. z.* kim olduğu bilinmeyecek, tanınmayacak bir kılığa girerek ve başka bir ad kullanarak.

متنور **mütenevvir** *A. s.* aydınlanan, aydınlanmış (yer).

متنوع **mütenevvi'** *A. s.* türlü türlü, başka başka, çeşit çeşit, her biri ayrı ve ayrı bir nitelikte olan (nesneler).

متنوم **mütenevvim** *A. s.* 1 uyuklayan, kestiren, ımızganan (kimse), 2 rüya gören (kimse).

متواتر **mütevâtir** *A. s.* 1 ağızdan ağıza yayılan, halk arasında söylenen (söz/durum/olay), 2 *ed.* (kafiye terimi olarak) iki seslilendirilmemiş harf ile bunlar arasında seslilendirilmiş bir ünsüz harfi bulunan kelimelerden oluşan kafiye: يارم ve بارم gibi.

متواتراً **m.en** *A. z.* herkesçe bilinir ve doğrulanır olarak.

متواجه **mütevâcih** *A. s.* yüz yüze olan (kimseler).

متواجهاً **m.en** *A. z.* yüz yüze.

متوارث **mütevâris** *A. s.* miras yoluyla geçen, -den miras kalan (mal).

متوارد **mütevârid** *A. s.* birbiri ardınca gelen (haber/yazı/olay vb.).

متوارى **mütevârî** *A. s.* arkada/altta kalıp görünmeyen, arkaya/alta gizlenen, gizli (nesne/kimse).

متوازى **mütevâzî** *A. s.* paralel (çizgi, kenar vb.).

متواصل **mütevâsıl** *A. s.* birbirine bitişik olan, birbirine ulaşıp kavuşan (çizgi, yol vb.).

متواضع **mütevâzı'** *A. s.* alçak gönüllü, kendisinden değer ve mertebece küçük ve aşağıda olanlara karşı büyüklük taslamayıp kendisini onlarla bir tutan (kimse).

متوافر **mütevâfir** *A. s.* çoğalan, artan (nesne).

متوافق **mütevâfık** *A. s.* birbirine uyan, biri diğerine uygun düşen (durum).

متوالى **mütevâlî** *A. s.* ardı kesilmeyen, birbiri ardınca gelen (nesneler/olaylar/gelişmeler).

متوالياً **mütevâliyen** *A. z.* birbirini izleyerek, bir düziye.

متوتر **mütevettir** *A. s.* gerilmiş, gergin (ip/sinir vb.)

متوثق **mütevessık** *A. s.* (bir işi) güvenle işleyen, (bir işe) güçle sarılan (kimse).

متوجد **müteveccid** *A. s.* vecde gelen, manevî bir aydınlanmayla bambaşka bir duruma giren (kimse).

متوجع **müteveccı'** *A. s.* 1 ağrıyan, sızlayan (uzuv), 2 başa gelen bir kötü

durum sebebiyle üzülen, acı duyan (kimse).

متوجه **müteveccih** *A. s.* 1 yüzünü bir yere çeviren, bir yöne yönelip dönen (kimse), 2 (birine) yumuşak ve güzel davranan, gönül alıcı söz ve davranışlarla birinin gönlünü kazanan (kimse).

متوجهاً **m.en** *A. z.* -e yönelerek.

متوحش **mütevahhış** *A. s.* ürken, yadırgayıp kaçan (kimse/hayvan).

متودد **müteveddid** *A. s.* -e sevgi gösteren, -e kendini sevdiren, -e dostça davranan (kimse).

متورع **müteverri'** *A. s.* yasaklanmış işlerden, günah sayılan iş, eylem ve davranışlardan sakınıp çekinen (kimse).

متورم **müteverrim** *A. s.* 1 bedeninde şişlikler ve oyuklar oluşan (kimse), 2 "verem" denilen akciğer hastalığına yakalanmış olan (kimse).

متوسط **mütevassıt** *A. s.* 1 araya giren, aracılık eden (kimse), 2 orta boy, ne küçük ne büyük olup ikisi arası olan (nesne).

متوسع **mütevessi'** *A. s.* genişleyen (nesne).

متوسل **mütevessil** *A. s.* bir tutamak/dayanak bulup ona dayanan/tutunan (kimse).

متوسلاً **m.en** *A. z.* bir tutamağa tutunarak, bir şeyi tutamak sayarak.

متوشح **müteveşşıh** *A. s.* takıp takıştırmış, değerli takılarla donanmış (kadın).

متوصل **mütevassıl** *A. s.* 1 -e kavuşan (kimse), 2 -e yakınlaşan, ... ile yakınlık sağlayan (kimse).

متوضح **mütevazzıh** *A. s.* aydınlanan, açıkça ne olduğu bilinir ve anlaşılır duruma gelen (konu/iş vb.).

متوطن **mütevattın** *A. s.* (bir yere) yerleşen, (bir yeri) vatan tutan, yurt edinen (kimse).

متوغل **mütevağğıl** *A. s.* (bir iş) işleyen, (bir işle) uğraşan (kimse).

متوفى **müteveffâ** *A. s.* ölmüş (kimse).

متوقر **mütevakkır** *A. s.* ağırlık, ağır başlılık kazanan, ağırbaşlı davranış ve tavırlar sergileyen (kimse).

متوقع **mütevakkı'** *A. s.* -i uman, -i bekleyen (kimse)

متوقف **mütevakkıf** *A. s.* (bir yerde) duran, dinelen, eğlenen (kimse). *takı T.* (yönelme hâlinde bir ada takılır) bağlı: *Nehârın hulûlü şemsin tulûuna mütevakkıftır* "Gündüzün girmesi güneşin doğmasına bağlıdır".

متوقى **mütevakkî** *A. s.* kendini koruyan, (kendini koruma amacıyla) -den çekinen, -den sakınan (kimse).

متوكل **mütevekkil** *A. s.* her konuda ve her zaman Yüce Tanrı'ya güven besleyen, O'nun yüce katına sığınıp yardım ve ilgisini uman, bekleyen (kimse).

متوكلاً **m.en** *A. z.* Yüce Tanrı'ya güvenip bağlanarak.

متوكلانه **m.âne** *F. s. z.* mütevekkil kimseye düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

متولد **mütevellid** *A. s.* 1 doğan, doğmuş (kimse), 2 *mec.* -den doğan, -den kaynaklanan (durum/sonuç).

متوله **mütevellih** *A. s.* aklı başından gitmiş, deliye dönmüş, divane gibi

ne yaptığını ne yapacağını bilmeyen (kimse).

متولی **mütevellî** *A. a.* bir vakfın şartlarına göre işlemesini sağlayan, gelirlerini ve giderlerini yöneten kimse.

متوهم **mütevehhim** *A. s.* 1 kuruntulu, çekingen (kimse), 2 kusur ve yanlış sanıp korkan, ürken (kimse).

متوهمانه **m.âne** *F. z.* kuruntulu bir biçimde, ürkerek, çekinerek.

متهاجم **mütehâcim** *A. s.* 1 birbirine saldıran (kimseler), 2 birine saldıran (kimse).

متهاجی **mütehâcî** *A. s.* 1 birbiriyle alay eden, birbirini iğneleyen (kimseler), 2 biriyle alay eden, birini alaya alan (kimse).

متهارم **mütehârim** *A. s.* kendini yaşlı gibi gösteren, yaşlı olmadığı hâlde yaşlıymış gibi davranan, yaşlı tavrı takınan (kimse).

متهافت **mütehâfit** *A. s.* 1 pervane gibi bir şeyin üzerine bile isteye düşen/çarpan, bir şeyin üzerine uçarcasına atılan (kimse).

متهالك **mütehâlik** *A. s.* aceleyle ve sabırsızlıkla bir şeye eğilim gösteren, bilerek kendini tehlikeye atan (kimse).

متهاون **mütehâvin** *A. s.* işini önemsemeyip gevşek ve ağır davranan, tembellik edip işini umursamayan, kayıtsız davranıp görevini yapmayan (kimse).

متهجی **müteheccî** *A. s.* hece harflerini sırasıyla okuyan (kimse).

متهدی **mütehaddî** *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın yardım ve bağışıyla doğru yolu bulan/doğru yola giren (kimse), 2 (birine) hediye gönderen (kimse).

متهزز **mütehezziz** *A. s.* titreyen, sarsılan (nesne).

متهکم **mütehekkim** *A. s.* kızgınlık ve öfkeyle alay eden, küçük düşürme ile karışık öfke saçan (kimse).

متهکمانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* öfke saçana yaraşır yolda ve biçimde.

متهم **müttehim** *A. s.* bir kusur ve suçla suçlanan/suçlanmış, suçlu sanılan (kimse).

متهور **mütehevvir** *A. s.* işin sonunu düşünmeyip birden parlayarak şiddete baş vuran, bir işe pervasızca saldırıp öfkeyle kavgaya girişen (kimse).

متهورانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* birden parlayıp kavgaya tutuşan kimseye yaraşır yolda ve biçimde.

متهیّ **mütheyyi'** *A. s.* -e hazırlanmış olan, ... mek için hazır bekleyen (kimse).

متهیج **mütheyyic** *A. s.* pır pır çırpınan, hızlı hızlı atan, çarpan (kalp).

متیبس **müteyebbis** *A. s.* kuruyan/kurumuş (nesne).

متیسر **müteyessir** *A. s.* kolaylıkla yapılan, zorlanılmadan sonuç veren/alınan (iş/girişim).

متیقظ **müteyakkız** *A. s.* uyanık ve gözü açık bulunan, ileri görüşlülük ve dikkatle hareket eden (kimse).

متیقن **müteyakkın** *A. s.* -i kesin olarak bilen, -i şüphe duymaksızın kavrayıp anlayan (kimse).

متیمم **müteyemmim** *A. s.* teyemmüm eden, yani: su bulunmayan yerlerde yüzünü, dirseğe kadar kollarını temiz toprakla sıvazlayarak abdest alan (kimse).

[1]müteyemmin متيمن *A. s.* (bir nesneyi, bir işi) uğurlu sayan (kimse).

[2]müteyemmen متيمن *A. s.* uğurlu tutulmuş, uğurlu sayılmış, kendisinden hayır umulmuş, hayırlı, mübarek, uğurlu olan (iş/nesne/durum).

metîn متين *A. s.* 1 sağlam, dayanıklı (kimse/nesne): *hisâr-i metîn* sağlam kale", 2 yerinde, doğru, değerli (görüş, düşünce) *fikr-i metîn* "doğru düşünce".

müsâb مثاب *A. s.* sevap kazanmış olan (kimse).

müsâberet مثابرت *A. a.* -i sürdürme, ... ile sürekli uğraşma. **– olunmak** sürdürülmek, ... ile sürekli uğraşılmak.

mesâbe مثابه *A. a.* 1 ölçü, değer, basamak, derece: *lâ-şey mesâbesinde* "bir şey sayılmayacak, dikkate alınmayacak değerde".

misâl مثال *A. a.* 1 örnek, benzer, eş, 2 örnek alınacak söz, öğüt verici hikâye, mesel, 3 buyrultu, ferman, berat, 4 (*âlem-i misâl*'den kısaltma) düş, rüya, 5 açıklayıcı/inandırıcı söz, tanık, delil. *takı* (birleştiği isimle kurduğu Farsça kurallı bir birleşik sıfat yapısında), -e benzer, -e nitelikli: *kîmyâ-misâl* "iksir gibi, iksir etkili". Ayrıca Farsça kurallı ad takımında bir ön takı gibi de kullanılır: *misâl-i bedr* "dolunay gibi."

m.-i imtisâl مثال امتثال *F. a.* örnek alınmaya değer örnek, tıpkısı yapılmaya yaraşır (iş/davranış vb.).

mesâlib مثالب *A. ç. a.* insanın başkalarınca duyulmasından çekindiği kusur ve suçlar. Tekliği pek az kullanılmış olan meslebe مثلبه'dir.

mesâne مثانه *A. a.* sidik torbası, sidik kavuğu.

mesânî مثانى *A. ç. a.* 1 katlar. (Teklisi kullanılmamıştır): *seb'ul -mesânî* yedi katlı, yani yedi ayetten oluşan Fatiha suresi, 2 (büyük harfle) Kur'ân: *esrâr-i Mesânî* "Kur'ân sırları", 3 Kur'ân'ın iki kez okunan/çok okunan ayetleri, 4 Kur'ân'ın birinci suresi olan Fâtiha suresi.

[1]müsbet مثبت *A. s.* gerçekliği/doğruluğu kesin olarak ortaya konmuş, ispat olunmuş (konu/görüş/iddia vb.)

[2]müsbit مثبت *A. s.* -i kesin olarak ortaya koyan, ispat eden (söz/yazı/belge vb.).

[3]müsebbet مثبت *A. s.* yerleşmiş, sağlamca yerine oturmuş (durum/konu/madde vb.)

[4]müsebbit مثبت *A. s.* -i yerleştirici, -i değişmez kılıcı, -i sağlamlaştırıcı/destekleyici (söz/delil/yazı vb.).

miskâl مثقال *A. a.* 1 ölçü, miktar, 2 bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü. Yirmi kırata denktir.

[1]miskab مثقب *A. a.* (*T. k. dili:* matkap ماتقب) bilinen delici alet.

[2]müsakkab مثقب *A. s.* delinmiş (nesne).

[3]müsakkıb مثقب *A. s.* -i delen, delici (âlet/nesne/madde).

meskûb مثقوب *A. s.* delinmiş (nesne): *dürr-i meskûb* "delinmiş inci".

[1]mesel مثل *A. a.* 1 halk arasında kullanılan, atalardan kalma, öğüt verici, ders çıkarıcı yanı bulunan söz, atalar sözü, atasözü, 2 (*T.* masal ماصال) hikâye, kıssa, destan: *darb-ı mesel* 1) atasözü söyleme, 2) atasözü.

meselâ, مثلا **meselen** *A. z.* misal olarak, örnek olarak, şunun gibi.

[2]مثل **misl** *A. a.* 1 eş, benzer, denk, 2 miktarca eş değer, kat.

مثلث **müselles** *A. s.* 1 üçlü, üçe katlanmış, üç kat (nesne), 2 *geo.* üç köşeli, üç kenarlı şekil.

مثمر **müsmir** *A. s.* 1 meyve verici, meyveli (ağaç), 2 etkili, yararlı, iyi sonuç verici (iş/çaba/söz vb.). **– olmak** yarar sağlamak.

مثمن **müsemmen** *A. s.* 1 sekiz katlı, sekize katlanmış (nesne), 2 *ed.* sekiz mısralı bendlerden oluşan manzume, 3 *geo.* sekiz köşeli, sekiz kenarlı şekil, 4 bir değer karşılığında satılmış (nesne).

مثنات **müsennât** *A. s.* (*dişil*) iki noktalı (harfler); *bk.* مثنى **müsennâ**.

مثنوى **mesnevî** *A. a. ed.* 1 her beytinin mısraları birbiriyle kafiyeli olan uzun manzume, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddîn'in ünlü eserinin adı.

مثنى **müsennâ** *A. s.* 1 iki katlı, iki parçadan oluşmuş, ikili (nesne), 2 iki noktalı (harf), 3 *dilb.* (Arapçada) iki kişiyi/iki nesneyi gösteren (kelime).

مثوبات **mesûbât** *A. ç. a.* iyi karşılıklar; *bk.* مثوبه **mesûbe**.

مثوبه **mesûbe** *A. a.* iyi işlere verilen iyi karşılık, ödül, sevap.

مثول **müsûl** *A. a.* (birinin huzurunda) ayakta durma, dinelme.

مجاب **mücâb** *A. s.* isteği ve dileği kabul olunan, kabul cevabına erişen (kimse).

مجادله **mücâdele** *A. a.* 1 ... ile atışma, ... ile -e tutuşma, ... ile çekişme, ... ile kavga etme.

مجاذيب **mecâzîb** *A. ç. a.* ilâhî cezbeye tutulmuş kimseler; *bk.* مجذوب **meczûb**.

مجارى **mecârî** *A. ç. a.* su yatakları, kanallar; *bk.* مجرى **mecrâ**.

[1]مجاز **mecâz** *A. a.* 1 iki noktayı birbirine bağlayan yol, geçit, köprü, 2 *ed.* (bir kelimeyi) gerçek anlamında kullanılmadığını gösteren bir belirti ile, bir ilgi gözeterek başka bir anlamda kullanma, 3 bu yolda kulanılmış kelime.

مجازاً **m.en** *A. z.* mecaz olarak, mecaz yoluyla.

[2]مجاز **mücâz** *A. s.* 1 (bir konuda) izin almış, izinli (kimse), 2 yasaklanmamış, geçerli, din hükümlerine göre helâl (iş/davranış).

مجازات , مجازاة **mücâzât** *A. a.* (bir suç/bir kabahat işleyeni) cezalandırma, (bir suç işleyene) kanun gereğince uygulanan işlem.

مجازفه **mücâzefe** *A. a.* (bir malı) götürü satma.

مجازى **mecâzî** *A. s.* mecaz yollu, gerçek olmayan (anlam).

مجاسرت **mücâseret** *A. a.* cesaret gösterme, yürekli ve atak olma.

مجال **mecâl** *A. a.* güç, derman, direnç. **– komamak** direncini kırmak, güçsüz düşürmek.

مجالس **mecâlis** *A. ç. a.* meclisler; *bk.* مجلس **meclis**.

مجالست **mücâleset** *A. a.* ... ile birlikte oturma.

مجالى **mecâlî** *A. ç. a.* aynalar; *bk.* مجلى **meclâ**.

مجامع **mecâmi'** *A. ç. a.* toplantı yerleri, toplanma alanları.

مجامعت, مجامعه **mücâmaat, mücâmaa** *A. a.* karı koca arasındaki cinsî ilişki, birleşme.

mücâmele مجامله *A. a.* birbirine güzel sözler söyleyip dostluk gösterisinde bulunma.

mecâmî' مجاميع *A. ç. a.* dergiler; *bk.* **mecmûa** مجموعه.

meccân مجان *A. s.* beleş, bedava, havadan gelen, bir karşılık ödemeden elde edilen (şey).

m.en مجاناً *A. z.* bedavadan, beleş olarak.

mücânebet مجانبت *A. a.* 1 -den sakınma, -den çekinme, 2 (bir kimseden) uzaklaşma.

mücânis مجانس *A. s.* -e benzeyen, ... ile bir cinsten olan (kimse/nesne).

mücâneset مجانست *A. a.* -e benzeme, ... ile bir cinsten olma.

mecânîk مجانيق *A. ç. a.* mancınıklar; *bk.* منجنيق **mencinîk**.

mücâvebe مجاوبه *A. a.* 1 (birine/bir soruya) cevap verme, 2 ... ile mektuplaşma.

mücâvir مجاور *A. s.* 1 komşu, 2 Mekke/Medine civarında oturan/konuklayan (kimse).

mücâveret مجاورت *A.* 1 komşuluk, 2 Mekke/Medine civarında oturma/konuklama.

mücâhid مجاهد *A. s.* 1 düşmanla savaşan (kimse): *m. fî sebîli'llâh* "Allah yolunda düşmanla savaşan (kimse)", 2 (bir işte/bir konuda) çaba gösteren, çalışan, çabalayan (kimse).

mücâhede مجاهده *A. a.* 1 çaba harcayarak çalışma, 2 din düşmanıyla savaş, 3 *tas.* nefsin istek ve heveslerine karşı verilen savaş.

mücbir مجبر *A. s.* -e zorlayan, -i zorla yaptıran, -e zorlayıcı (nesne/sebep/konu vb.).

mecbûr مجبور *A. s.* 1 zorlanmış, (bir işe/bir şeye) baskıyla yönlendirilmiş (kimse), 2 -i yapmak zorunda olan, yükümlü (kimse), 3 bağlı, tutkun (kimse).

mecbûl مجبول *A. s.* yaradılışta olan nitelik, doğuştan gelen özellik, huy. **– bulunmak** yaradılışta olan bir niteliği taşımak.

mücteba مجتبى *A. s.* seçilmiş, seçkin (kimse): *rasûl-i müctebâ* "seçkin resûl, Hz. Muhammed".

mücterin مجترن *A. s.* çok çalışma ve tecrübeyle sanatında ustalık ve beceri kazanmış, uzmanlaşmış (kimse).

müctemi' مجتمع *A. s.* bir araya gelen, toplanan (kimseler/nesneler).

mücteneb مجتنب *A. s.* sakınan, çekinen (kimse).

müctenih مجتنح *A. s.* 1 bir yana eğilen (kimse/nesne), 2 secdede ellerini yere koyarak dirseklerini iki yana açıp öylece duran (kimse).

mücteneâ مجتنى *A. s.* devşirilmiş, toplanmış (nesne).

müctehid مجتهد *A. s.* 1 uğraşan, çalışıp çaba gösteren (kimse), 2 Kur'ân'dan ve hadislerden dinî hükümler çıkarma işinde yetkin büyük din bilgini, imam.

mecd مجد *A. a.* 1 atadan gelen ululuk, soy yüksekliği, 2 (sonradan edinilmiş değerlerle) değerli ve ulu olma.

mücid(d) مجد *A. s.* (bir işte) elinden geldiğince çalışan, (bir işi başarmak için) bütün gücüyle çalışan, üstün çaba gösteren (kimse).

müceddid[1] مجدد *A. s.* -i yenileyen, -i yeni durumuna getiren, -i yeni bir

biçime ve yola koyan, -i yeniden canlandıran, -e hayat veren (kimse).

[2]مجدد **mücedded** *A. s.* 1 yenilenmiş, yeni bir duruma kavuşturulmuş (nesne), 2 yeni, henüz kullanılmamış (nesne).

مجدر **mücedder** *A. s.* çiçek hastalığından yüzü delik delik olmuş, çopur (kimse).

مجدول **mecdûl** *A. s.* 1 sağlam, dayanıklı, sarsılmaz (nesne/yapı), 2 bükülmüş, bükük (nesne).

مجذوب **meczûb** *A. s.* çekilmiş (nesne). *a.* 1 çevresinden ve kendi varlığından habersiz, kendinden geçmiş ve şaşkın bir hâlde yaşayan kimse, alık, tevekkel, 2 *tas.* cezbeli, yani: varlığı Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmiş, kendi katına döndürülüp yönlendirilmiş kimse.

مجذور **meczûr** *A. s.* kendisiyle çarpılmış (sayı).

مجذوم **meczûm** *A. s.* cüzamlı, miskin (kimse).

[1]مجرب **mücerreb** *A. s.* denenmiş (kimse/nesne).

[2]مجرب **mücerrib** *A. s.* görmüş geçirmiş, olan bitenler hakkında yerinde ve yanılmaz bilgi ve görüş edinmiş (kimse).

[1]مجرد **micred** *A. a.* cerrahların kemik kazımak için kullandıkları bir âlet.

[2]مجرد **mücerred** *A. s.* 1 soyulmuş, çıplak bırakılmış, çıplak (kimse), 2 dünya bağlarından sıyrılmış, yalnızlık yolunu seçip Allah katına yönelmiş (kimse), 3 yalnız yaşıyan, evlenmemiş (kimse), 4 (ruh ve melek gibi) yalın varlık, 5 *dilb.* (Arapçada) anlam katkısı sağlayıcı harf almamış kök durumundaki (kelime). *z.* her durumda, mutlaka.

مجردات **m.ât** *A. ç. a.* üst âlem varlıkları, ruhlar ve melekler.

مجرم **mücrim** *A. s.* 1 suç/günah işlemiş, suçlu/günahkâr (kimse), 2 kanuna aykırı davranışta bulunup yakalanan ve yargı önüne çıkarılan (kimse).

مجروح **mecrûh** *A. s.* 1 yaralı: *dil-i mecruh* "yaralı gönül", 2 geçersiz olduğu anlaşılmış (söz, sav).

مجرور **mecrûr** *A. s.* 1 çekilmiş (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) esre ile okunan (ünsüz harfi).

مجرى **mecrâ** *A. a.* (sıvı madde için) yatak: *mecrâ-yi mâ* "su yatağı, su yolu".

m.-yi kalem *F. a.* kalemin mürekkep sızan boşluğu.

مجزوم **meczûm** *A. s.* 1 akılca kesinliği belirlenmiş, kesin olduğu yargısına varılmış (durum, görüş vb.), 2 *dilb.* (Arapçada) ünlüsü bulunmayan ünsüz harfi, bu kelimenin iki hecesi sonundaki ünsüz sesleri gösteren ج ve ز gibi.

مجسم **mücessem** *A. s.* 1 üç boyutlu yoğun varlık niteliği/görünüşü kazandırılmış/kazanmış (yalın nesne), 2 kabartma resim/biçim.

مجعد **müca'ad** *A. s.* kıvrım kıvrım kıvrılmış, bükülüp lüle lüle yapılmış (saç).

مجعول **mec'ûl** *A. s.* yapılmış, yapma.

مجف **mücef** *A. s.* içi boş, içinde bir şey bulunmayan, boşluk (yer/duvar vb.)

[1]مجفف **müceffef** *A. s.* kurumuş, suyu çekilmiş (nesne).

[2]مجفف **müceffif** *A. s.* -i kurutucu, -i kuru duruma getirici (nesne).

[1]مجلد **mücelled** *A. s.* 1 ciltlenmiş, kap geçirilmiş (kitap), 2 bir ciltlik (kitap).

مجلدات **m.ât** *A. ç. a.* ciltli kitaplar.

[2]مجلد **mücellid** *A. a.* ciltçi, cilt yapan (usta).

مجلس **meclis** *A. a.* 1 toplanma, bir araya gelme, 2 toplanma yeri, 3 bir konunun üyeler arasında görüşülmesi için ayrılmış yer, oturum salonu, 4 görüşüp konuşmak üzere bir araya gelmiş kimseler topluluğu, 5 dostlar toplantısı.

مجلس آرا **m.-ârâ** *F. s.* meclisi süsleyen, yani: dinlemekten zevk alınan, hoş sohbet (kimse).

مجلس بیع **me.-i bey'** *F. a.* pazarlık için bir araya gelme,

مجلس عقد **m.-i akd** *F. a.* (bir konuyu) karara bağlama için iki tarafın bir araya geldiği yer.

مجله **mecelle** *A. a.* 1 kitap, dergi, 2 fıkıh kitaplarının işlemler (muâmelât) konularından derlenmiş kurallar.

مجلوب **meclûb** *A. s.* 1 -den getirilmiş (nesne), 2 ... ile -e çekilmiş, ... ile çekilip -e bağlı hâle getirilmiş/bağlılığı kazanılmış (kimse): *m.-i iltifât* "gönül okşayıcı sözlerle çekilip bağlılığı kazanılmış (kimse).

[1]مجلی ، مجلا **meclâ** *A. a.* görüntü yansıtan yer, ayna: *m.-yi mücellâ* "parlak ayna".

[2]مجلی **mücellâ**, مجلا **mücellâ** *A. s.* 1 kiri pası giderilmiş, temizlenmiş (nesne), 2 üzeri pürüzsüz duruma getirilip cilâ sürülmüş (nesne), 3 parlak, parıltılı (nesne).

[3]مجلی **mücellî** *A. s.* 1 (bir yüzeyin) kirini pasını giderip temiz hâle getiren (kimse), 2 (bir yüzeyi) cilâlayıp parlatan (kimse).

مجمر **mecmer** *A. a.* tütsü kabı, buhurdan.

مجمع **mecma'** *A. a.* 1 eşyanın/insanların toplandığı yer, 2 kavuşma yeri.

مجمع البحرین **mecmau'l-bahreyn** *A. a.* iki denizin kavuştuğu yer.

مجمعه **mecma'a** *A. a.* beğenilen sözlerin, şiirlerin, gerekli bilgilerin yazıldığı kitap/defter, seçmeler kitapçığı.

مجمل **mücmel** *A. s.* kısaltılmış, kısa, özlü, özet (söz/yazı).

مجملاً **m.en** *A. z.* kısa olarak, kısa keserek, kısaltarak.

مجموع **mecmû'** *A. s.* 1 bir araya getirilmiş, toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne), 2 bütün, hep, hepsi. *a.* 1 toplu nesne, yığın, küme, toplam, 2 *mat.* toplam, kara cümle.

مجموعاً **m.an** *A. z.* 1 topluca, bir arada, 2 bütünüyle, hepsi.

مجموعه **mecmû'a** *A. a.* 1 bir araya getirilip düzenlenmiş nesneler bütünü, koleksiyon, 2 şiirler, seçme sözler ve türlü konularda notlar yazılı cep defteri, 3 süreli yayın, dergi.

مجود **mücevvid** *A. s.* Kur'ân'ı tecvit kurallarına göre okuyan (kimse).

مجور **mücevver** *A. s.* çevrilmiş, döndürülmüş (nesne).

مجوز **mücevvez** *A. s.* suç ve günah sayılmamış, yerinde ve uygun bulunmuş (davranış/iş vb.).

مجوزه **mücevveze** *A. a.* bir tür merasim kavuğu.

مجوس **mecûs** *A. a.* ateşe tapan topluluk, Zerdüşt inancı mensupları.

مجوسی **mecûsî** *A. s.* 1 ateşe tapan, Zerdüştî (kimse), 2 Zerdüşt inancıyla/bu inanca bağlı olanlarla ilgili (konu).

مجوف **mücevvef** *A. s.* içi boş, oyuk (nesne).

مجوهر **mücevher** *A. s.* 1 elmasla donanmış, elmaslı (nesne/takı), 2 *dilb.* (Arapçada) noktalı harf 3 *ed.* yalnız noktalı harflerinin rakam değerleri toplanarak hesaplanan (mısra/beyit).

مجوهرات **m.ât** *A. ç. a.* elmaslı/başka değerli taşlı takılar.

[1]مجهز **mücehhez** *A. s.* 1 … için gerekli her şeyi sağlanmış olan (nesne), 2 tam donanımlı, her türlü donanımı yerli yerinde (gemi).

[2]مجهز **mücehhiz** *A. s.* … için gerekli her şeyi bulup buluşturan (kimse).

مجهود **mechûd** *A. a.* çaba, emek: *bezl-i mechûd etmek* "emek harcamak".

مجهول **mechûl** *A. s.* bilinmeyen; *zıddı:* معلوم **ma'lûm**: *fi'l-i meçhul* "işleyeni bilinmeyen eylem".

مجیب **mücîb** *A. s.* kendisinden istenen yerine getiren, istenen ve sorulan şeye karşılık veren (kimse).

مجید **mecîd** *A. s.* 1 ulu, yüce, saygın (kimse), 2 "yüceler yücesi" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

مجیز **mücîz** *A. s.* (birine) bir işi işleme, bir görevi yerine getirme konusunda izin belgesi veren (kimse).

محابا **muhâbâ** *F. a.* Daha çok yoksunluk eki olan **bî-** ile birlikte "çekinmeksizin, sakınmaksızın, pervasızca" anlamındaki **bî-muhâbâ** sözünde geçer. – **etmemek** -den çekinmemek, -den sakınmamak.

محابس **mehâbis** *A. ç. a.* ceza ve tutuk evleri, zindanlar; *bk.* محبس **mahbes**.

محابیب **mehâbîb** *A. ç. a.* güzeller, sevilenler; *bk.* محبوب **mahbûb**.

محاجات **muhâcât** *A. a.* birbirine bilmece sormak yoluyla zekâ yarışması yapma.

محاذات **muhâzât** *A. a.* … ile karşı karşıya olma/durma.

محاذی **muhâzî** *A. s.* … ile bir hizada, karşı karşıya bulunan (nesne).

محاذیر **mehâzîr** *A. ç. a.* sakıncalar; *bk.* محذور **mahzûr.**

محارب **muhârib** *A. s.* savaşçı (asker), cenk eri olan (kimse).

محاربه **muhârebe** *A. a.* … ile savaşma.

محارم **mehârim** *A. ç. a.* (İslâm dinine göre) yasaklanmış şeyler; *bk.* محرم **mahrem**.

محارم اللیل **mehârimü'l-leyl** *A. a.* yolculuk edilmesi sakıncalı geceler.

محاریب **mehârîb** *A. ç. a.* mihraplar; *bk.* محراب **mihrâb**.

محاسب **muhâsib** *A. s.* hesap tutma konusunda uzmanlığı olan (kimse).

محاسبه **muhâsebe** *A. a.* 1 … ile hesaplaşma, … ile alacak verecek hesabı görme, 2 gelir-gider, alacak-verecek hesaplarını kanun, kural ve belirli usullere göre tutma, bunların defter ve evrakını düzenleme yolu yordamı, 3 bir resmî dairenin hesap işlerine bakan kalem/büro.

محاسن **mehâsin** *A. ç. a.* güzellikler; *bk.* حسن **hüsn.**

محاسن اخلاق **m.-i ahlâk** *A. a.* huy güzellikleri.

محاصر **muhâsır** *A. s.* ele geçirmek için şehir, kale ve istihkâm gibi bir yerin etrafını kuşatan (ordu/komutan vb.).

محاصره **muhâsara** *A. a.* bir yeri/bir kaleyi ele geçirmek için dört yanını kuşatıp zorlama, düşmanı çember içine alma.

محاضر **mehâzır** *A. ç. a.* dilekçeler; *bk.* محضر **mahzar.**

محاضرات **muhâzarât** *A. ç. a.* kimi bilim ve fen konuları, özellikle tarih ve edebiyat ile ilgili hatırda tutulan, yeri geldiğinde aktarılıp anlatılan bilgiler, olaylar, hikâyeler, şiirler, ilgi çekici ve ders verici fıkralar.

محاضره **muhâzara** *A. a.* tarih ve edebiyatla ilgili fıkralar, hikâyeler, ilgi çekici ve eğlenceli olaylar aktarma, bu konularda sohbet etme.

محاط **muhât** *A. s.* 1 çevrilmiş, çevrelenmiş, çepçevre sarılmış, kuşatılmış (yer/nesne), 2 -in içine giren, -in içinde bulunan (nesne).

محاط علم **m.-ı ilm** *F. a.* birinin bilgisi içinde bulunan (konu/husus).

محافظ **muhâfız** *A. s.* 1 (birini/bir yeri) bekleyen, koruyan, gözeten, bekçi, korucu (kimse), 2 bir savunma yerinin korunma ve yönetiminden sorumlu kimse, kale muhafızı, dizdar.

محافظه **muhâfaza** *A. a.* 1 -i koruma, -i kollama, -i gözetme, 2 -i geçerli tutma, -i bırakmama.

محافل **mehâfil** *A. ç. a.* toplantı yerleri; *bk.* محفل **mahfil, mahfel.**

محاق **muhâk, mehâk** *A. a.* ayın son üç gecesi, ne gece ne de gündüz göründüğü günler.

محاكم **mehâkim** *A. ç. a.* mahkemeler; *bk.* محكمه **mahkeme.**

محاكمه **muhâkeme** *A. a.* 1 davalı ve davacı mahkemede yargıç huzurunda hesaplaşma, 2 yargılama, dava konusunu yargıç karara bağlama.

[1]محال **mahâl** *A. ç. a.* yerler; *bk.* محل **mahal(l)**: *m.-i mübâreke* "mübarek yerler".

[2]محال **muhâl** *A. s.* olmaz/olmayacak, gerçekleşmesi söz konusu olmayan (olay/eylem/durum). *a.* olabilirliği bulunmayan şey.

محال به **muhâlün bih** *A. a. huk.* birinin üzerine geçen borç/mal.

محال عليه **muhâlün aleyh** *A. a. huk.* üzerine geçen borcu/malı kabul eden kimse.

محال له **muhâlün leh** *A. a. huk.* alacaklı olan kimse.

محامد **mehâmid** *A. ç. a.* 1 övgüler, 2 iyi nitelikler, güzel huylar; *bk.* محمدت **mehmedet.**

محاوره **muhâvere** *A. a.* 1 (birine) cevap verme, 2 iki kişi karşılıklı lâf etme, konuşma.

محب **muhib(b)** *A. s.* -i seven, -e karşı sevgi besleyen (kimse). *a.* 1 dost, arkadaş, 2 derviş olmadığı hâlde bir tarikate ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakınlarına (ehl-i beytine) sevgi besleyen kimse.

محبانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* 1 dostlara yakışır biçimde, 2 derviş olma-

dığı hâlde bir tarikate ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakınlarına (ehl-i beytine) sevgi besleyen kimseye düşer ve yaraşır yolda.

محبت **mahabbet** *A. a.* (*T. k. dili:* **muhabbet**) 1 gönül eğilimi, gönül bağı, sevgi, 2 aşk, tutku, 3 dostluk, yakınlık. – **etmek** 1 dostluk etmek, ... ile dostluk ilişkisi içinde olmak, 2 ... ile dostça konuşmak.

محبس **mahbes** *A. a.* ceza ve tutuk evi, zindan.

محبوب **mahbûb** *A. s.* 1 sevilen, beğenilen (kimse), 2 gönül verilen (kimse).

محبوب القلوب **mahbûbü'l-kulûb** *A. a.* gönülleri kendine bağlayan, sevgisi gönüllerde yer eden (kimse).

محبوس **mahbûs** *A. s.* cezasını çekmek üzere hapishaneye konmuş (kimse).

محتاج **muhtâc** *A. s.* 1 -e gerek duyan, -i savmaya güç yetiremeyen (kimse), 2 -i gerekli olan, -e gereksinim duyan (durum/nesne/ yer vb.), 3 yoksul, yardım bekleyen (kimse), 4 gördüğü bir iyilik ve yardım karşısında iyilik ve yardım edene karşı kendini boyun eğmek durumunda gören (kimse).

محتال **muhtâl** *A. s.* yalancı, hileci, dubaracı (kimse).

محتبس **muhtebis** *A. s.* kapanan, tıkanan, kapanarak içindeki alıkoyan (nesne).

محتجب **muhtecib** *A. s.* örtünmüş, örtülü (nesne).

محترز **muhteriz** *A. s.* sakınan, çekinen, sakıngan, çekingen (kimse/nesne).

محترزانه **m.âne** *F. z.* sakınarak, sakınırcasına.

محترس **muhteris** *A. s.* sakınan (kimse).

محترص **muhterıs** *A. s.* bir şeye karşı şiddetli arzu duyan, istediği şeyi elde etmek için yanıp tutuşan ve aşırı çaba harcayan (kimse).

محترق **muhterık** *A. s.* 1 yanmış, yanık (odun/ev vb.) – **olmak** yanmak, 2 *mec.* ... ile içi yanmış, -den son derecede etkilenmiş (kimse).

محترم **muhterem** *A. s.* saygıdeğer, saygın, ulu, ululanmaya yaraşır (kimse).

محتسب **muhtesib** *A. a.* 1 (eskiden) şehre sokulup satılan maddelerden vergi/harç alan memur, 2 şehrin asayişi ile ölçülerin, tartı aletlerinin tam ve hilesiz olmasına bakan, bugünün polis ve belediye memurlarının görevini yürüten kimse.

محتشد **muhteşid** *A. s.* biriken, (bir araya) toplanan (kimseler/nesneler).

محتشم **muhteşem** *A. s.* 1 gösterişli, görkemli, adamlarının çokluğu ve süsü püsüyle göz kamaştıran (kimse), 2 büyük, ulu, eşsiz ve benzersiz (kimse).

محتصد **muhtesıd** *A. s.* ekin biçen, ekin kaldıran (köylü/çiftçi).

محتضر **muhtezır** *A. s.* ölüme iyice yaklaşmış, ölümünü bekleyen (yaşlı/ hasta).

محتطب **muhtetıb** *A. s.* 1 odun toplayan (kimse), 2 kesim yapılan ormanlık yer/koru, baltalık.

محتقر **muhtekır** *A. s.* -i hor gören, -i kötü sözlerle aşağılayan (kimse).

muhtekın محتقن *A. s.* idrar yapamama ve kabızlık hâllerinde şırınga kullanan (kimse).

muhtekir محتكر *A. s.* elindeki malı kıtlık zamanında yüksek fiyata satmak için saklayan kimse, vurguncu, madrabaz.

muhtelic محتلج *A. s.* titreme illetine tutulmuş olan (kimse).

muhtemel محتمل *A. s.* olabilir, olması umulur ve beklenir, olası (durum/nesne).

muhtevî محتوى *A. s.* -i içine alan, -i içinde bulunduran (nesne).

muhaccel محجل *A. s.* 1 gelin odasına oturtulmuş (gelin), 2 ayağı sekili (at).

mahcûb محجوب *A. s.* 1 utangaç (kimse), 2 utanma duygusu olan, davranışları düzgün, edepli (kimse), 3 gizlenmiş, örtünmüş (nesne/kimse).

mahcûbiyyet محجوبيت *A. a.* 1 örtülü/gizli olan şeyin gösterdiği durum ve nitelik, 2 utanç duyma, utanma, arlanma, 3 utangaçlık, utanma huyu.

mahcûr محجور *A. s.* (küçük yaşta olma, delilik, bunaklık yüzünden/mahkeme kararına göre) malını kullanması yasaklanmış (kimse).

mahcûz محجوز *A. s.* alacaklı tarafından alacağına karşılık olmak üzere mahkemece rehin olarak tutulan (borçlu malı).

muhaddeb محدب *A. s.* 1 kamburlaştırılmış, kambur gibi çıkıntılı duruma getirilmiş (nesne), 2 ortası tümsekli yuvarlak (biçim).

muhdes[1] محدث *A. s.* 1 sonradan olan, sonradan varlık bulan, yaratılmış (nesne), 2 *mec.* yeni çıkma, eskiden olmayan/bilinmeyen (âdet, davranış vb.).

muhdis[2] محدث *A.* (bir şeyi) sonradan ve yeniden çıkaran/ortalığa süren.

muhaddis[3] محدث *A. a.* Hz. Peygamber'in hadislerini aktaran ve hadis ilmiyle uğraşan (kimse).

muhaddes[4] محدث *A. s.* duyurulmuş, övgüyle aktarılıp anlatılmış (konu/olay vb.).

muhadded[1] محدد *A. s.* sınırlanmış, sınırı kesilmiş/belirlenmiş (konu/yer/madde).

muhaddid[2] محدد *A. a.* -e sınır koyan, -i sınırlayan (kimse).

muhaddir محدر *A. s.* kabartıcı, şişirici (etki/nesne vb.).

mahdûd محدود *A. s.* sınırlanmış, sınırlandırılmış, sınırları belirlenmiş (nesne).

mahdûdü'l-cevânib محدود الجوانب *A. s.* yanları sınırlandırılmış (yer).

mahzûr محذور *A. s.* 1 sakınılan, korkulan (nesne/durum), 2 sakınılması gereken, zarara yol açabilecek (nesne/davranış/eylem).

mahzûre محذوره *A. a.* kaçınılacak şey, sıkıntı doğuracak durum, belâ.

mahzûf محذوف *A. s.* aradan çıkarılmış, kaldırılmış, silinmiş (harf).

mihrâb محراب *A. a.* cami ve mescitlerde Kâ'be'ye bakan duvarda bulunan, imamın durduğu yer

mihrâk محراق *A. a.* bir ısı/ışık kaynağından gelen ışınların toplandığı yer, odak.

[1]محرر **muharrir** *A. s.* yazar, yazmayı meslek edinmiş (kimse).

[2]محرر **muharrer** *A. s.* yazılmış (ad/konu/madde/buyruk vb.): *ber-vech-i muharrer* "yazılmış olduğu gibi".

محرر الاسم **muharrerü'l-ism** *A. s.* adı yazılmış olan (kimse)

[1]محرز **muhriz** *A. s.* -i kazanan, -i kendi malı eden, -i edinen (kimse).

[2]محرز **muhrez** *A. s.* kazanılmış, elde edilmiş, ele geçirilmiş (değer/nesne vb.).

محرش **muharriş** *A. s.* (deriyi) yara açarcasına tırmalayan, tırmık tırmık eden (etken/etkili madde).

محرص **muharrıs** *A. s.* -i hırslandıran, -in hırsını kabartan, -in aç gözlülüğünü kamçılayan (durum/davranış/etki vb.).

محرف **muharref** *A.* sözleri değiştirilmiş/gerçek anlamından başka anlam verilmekle anlamı bozulup başkalaştırılmış (söz/kitap vb.).

[1]محرق **muharrık** *A. s.* 1 çok yakıcı, çok acı verici (nesne) , 2 insanın içini kavuran, çok susatan (nesne).

[2]محرق **muhrık** *A. s.* 1 -i yakan, -i yakıp yok eden (ateş/madde), 2 *mec.* çok etkili, yürek yakıcı (durum/davranış/tavır vb.).

محرك **muharrik** *A. s.* -i kımıldatan, -i yerinden oynatan, -i hareket ettiren (nesne).

[1]محرم **mahrem** *A. s.* 1 evlenilmesi yasak sayılan, nikâh düşmeyen (kadın/erkek), 2 *mec.* içli dışlı, (birine) sırlarını, işlerini, gizli hâllerini bilecek kadar yakın olan (kimse), 3 gizli. – **tutmak** gizlemek. *a.* dince yasaklanmış olan iş/eylem, haram.

[2]محرم **muharrem** *A. a.* 1 haram kılınmış, işlenmesi dince haram sayılmış (iş/davranış/eylem), 2 Ay takviminin birinci ayı.

محرمات **m.ât** *A. ç. a.* işlenmesi dince haram ve yasak edilmiş (işler/davranışlar/eylemler).

محرمانه **mahremâne** *F. z.* gizlice, gizli olarak, kimseye duyurmamak şartıyla.

محرميت **mahremiyyet** *A. a.* 1 kanun açısından nikâh düşmeyen kimsenin durumu, 2 içli dışlılık, senli benlilik, teklifsizlik, 3 sır olarak saklanıp kimseye duyurulmayan şeyin niteliği.

محرميه **muharremiyye** *T. a.* 1 Müslümanların yılbaşısı olan Muharrem ayının birinci günü kutlu ve uğurlu olması amacıyla/dileğiyle verilen bahşiş/karşılıklı olarak verilen armağan, yılbaşı armağanı, 2 *ed.* yeni yıl tebriki için söylenen kaside.

محرور **mahrûr** *A. s.* öfke, kızgınlık vb. duygular yüzünden ateşlenmiş, yani: coşmuş (yürek).

محروس **mahrûs** (*dişili*: محروسه **mahrûse**) *A. s.* korunmuş, koruma altında bulunan (ülke, yer): *memâlik-i mahrûse* "koruma altında bulunan ülkeler".

محروق **mahrûk** *A. s.* yanmış (yer, nesne).

محروقات **m.ât** *A. ç. a.* odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakacak.

محروم **mahrûm** *A. s.* yoksun, bahtsız, nasipsiz (kimse).

محروميت **mahrûmiyyet** *A. a.* yoksunluk, bahtsızlık.

mahzûn محزون *A. s.* tasalı, üzüntülü, kederli (kimse).

m.âne محزونانه *F. s.* ve *z.* üzüntülü olana yaraşır yolda, tasalı olanın durumuna uygun düşen biçimde: *girye-i mahzûnâne* "tasalı olanın durumuna uygun düşen biçimde gözyaşı".

[1]**muhsin** محسن *A. s.* iyilikçi, iyilik etmeyi sever, herkese iyilik eden (kimse).

[2]**muhassin** محسن *A. s.* -i beğenen, -i güzel bulan, -e alkış tutan (kimse).

muhassenât محسنات *A. ç. a.* yararlı görüldüğü için beğenilen, hayırlı, kazanç sağlayıcı, güzel işler/eylemler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

mahsûb محسوب *A. s.* hesaplanmış, hesabı tutulmuş, hesaba geçirilmiş (gelir, kazanç, para).

m.en محسوباً *A. z.* borca/alacağa tutularak.

mahsûd محسود *A. s.* kıskanılan, başkalarının kıskançlığını çeker durumda olan.

m.-i akrân محسود اقران *F. s.* akranlarınca kıskanılan (kimse).

mahsûr محسور *A. s.* donuklaşmış, feri gitmiş (göz).

mahsûs محسوس *A. s.* bir duyu ile algılanmış, anlaşılmış (şey).

m.ât محسوسات *A. ç. a.* göze görünen, gözle algılanan şeyler.

mahşer محشر *A. a.* 1 toplanacak yer, 2 kıyamet günü bütün insanların toplanacaklarına inanılan yer, 3 çok kalabalık topluluk: *mahşer gibi T. s.* çok kalabalık.

mahşerî محشری *T. s.* mahşeri andırır derecede çok, çok kalabalık.

mahşûr محشور *A. s.* toplanmış, bir öbek oluşturmuş (kimseler).

[1]**muhaşşî** محشی *A. s.* bir kitabın kenarlarına/alt ve üst boşluklarına açıklamalar yazan, notlar koyan (kimse).

[2]**muhaşşâ** محشی *A. s.* notlanmış, açıklama notları konmuş (sayfa/kitap).

[1]**muhassıl** محصل *A. s.* -i var eden, -i yapan, -i meydana getiren (kimse). *a.* (eskiden) devlet gelirlerini toplamakla görevli kimse, tahsildar.

[2]**muhassal** محصل *A. s.* alınmış, toplanmış, elde edilmiş (gelir/mal). *z.* sözün kısası, kısacası, elhâsıl, hâsılı.

muhassalü'l-kelâm محصل الكلام *A. z.* sözün kısası, kısacası, hâsıl-ı kelâm.

muhsın محصن *A. s.* haramdan sakınan (kimse).

muhsanât, muhsınât محصنات *A. ç. a.* haramdan sakınan, namus ve iffetini koruyan kadınlar.

mahsûd محصود *A. s.* ekini biçilmiş (tarla).

mahsûr محصور *A. s.* çevresi kuşatılmış, kuşatma altına alınmış (kale, yer).

mahsûl محصول *A. s.* elde edilen (verim, sonuç), ortaya çıkan (ürün).

m.-dâr محصولدار *F. s.* verimli, bol ürün/iyi sonuç veren (nesne, ağaç, çalışma vb.).

mahz محض *A. a.* katkısız, halis, saf (nesne).

mahzâ محضا *A. z.* salt, sırf; ancak, yalnızca.

[1]**mahzar** محضر *A. a.* 1 kat, yan, huzur, 2 çok imzalı dilekçe, arzuhal, 3 mahkeme sicili, sicil defteri.

[2]محضر **muhzır** *A. s.* ilgili tarafları ve şahitleri çağırarak duruşmada bulunmalarını sağlamak, yargıcın istek ve buyruklarını bildirmek, evrak getirip götürmek gibi görevleri olan kimse, mübaşir.

محظور **mahzûr** *A. s.* dince yasaklanmış (iş, eylem).

محظورات **m.ât** *A. ç. a.* yasaklanmış ve dince haram edilmiş işler, eylemler.

محظوظ **mahzûz** *A. s.* 1 bahtı açık, talihli (kimse), 2 sevinç duyan, hoşlanan, keyif alan (kimse). **– olmak** sevinmek, hoşlanmak.

محفظه **mahfaza** *A. a.* 1 içinde bir şey saklanan kap, 2 koruyucu dış kap, kılıf, örtü.

محفل **mahfel, mahfil** *A. a.* 1 toplantı/toplanma yeri, belli vasıfta kimselerin belli bir amaçla bir araya geldikleri yer: *m.-i şuarâ* "şairlerin bir araya geldikleri yer", 2 (camilerde) çevresi parmaklıklı/yerden yüksekçe yapılmış müezzinlere ayrılmış yer.

محفوظ **mahfûz** *A. s.* 1 saklanmış, saklanarak koruma altına alınmış (nesne), 2 ezberlenmiş (söz, şiir, ayet vb.)

محفه **mehaffe, mihaffe** *A. a.* deve ve katır sırtına konulan iki taraflı, üstü kapalı oturma yeri.

محفوف **mahfûf** *A. s.* çevresi ... ile kuşatılmış, çevresine ... yığılmış: *el-mahfûf bi-sunûfi avâtıfi'l-Meliki'l-a'lâ* "Yüce Yaratıcının türlü türlü iyilik ve bağışlarıyla çevresi kuşatılmış".

محق **muhık(k)** *A. s.* 1 hakkı yerine getiren, haklı olanın hakkını veren, doğrudan ayrılmayan, adaletli davranan (kimse), 2 bir anlaşmazlıkta/bir geçimsizlikte haklı olan (kimse/taraf).

[1]محقر **muhakkar** *A. s.* küçük düşürülmüş, horlanmış, aşağılanmış (kimse).

[2]محقر **muhakkır** *A. s.* (birini) küçük düşüren, horlayan, aşağılayan (kimse).

[1]محقق **muhakkık** *A. s.* bir olay ve durumun gerçek olup olmadığını araştıran, olan bitenin doğrusunu arayan, gerçeği meydana çıkaran, bir şeyin iç yüzünü araştırıp inceleyen (kimse).

[2]محقق **muhakkak** *A. s.* gerçekliği ve doğruluğu anlaşılmış, doğru, kesin, gerçek (iş/konu/durum/haber). *z.* kesinlikle, kesin olarak, şüphesiz, tereddütsüz.

محقن **mıhkan** *A. a. tıp* şırınga.

محقنه **mıhkane** *A. a. yuk. m. bk.*

[1]محك **mehak(k)** *A. a.* (*T. k. dili:* مهنك **mihenk**) altının ayarını ölçmekte kullanılan bir tür siyah taş, mihenk taşı.

[2]محك **mihek(k)** *A. a.* 1 taş üzerine yazı yazmakta kullanılan ucu keskin çelik alet, 2 mihenk taşı.

[1]محكم **muhkem** *A. s.* sağlam, dayanıklı, berk (nesne).

[2]محكم **muhakkem** *A. s.* yerine oturmuş, yerleşmiş, sağlamlaştırılmış (nesne).

محكمات **muhkemât** *A. ç. a.* Kur'ân'ın hüküm bildiren, anlamı yorum ge-

rektirmeyen açıklıkta ayetleri. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır; *zıddı:* متشابهات **müteşâbihât.**

محكمه **mahkeme** *A. a.* 1 dava görülen yer, duruşma salonu, 2 dava, duruşma, 3 mahkeme salonunun/salonlarının içinde bulunduğu yapı.

محكوك **mahkûk** *A. s.* kazınmış, kazınmak suretiyle oluşturulmuş (nesne): *mühr-i mahkûk* "kazınmış mühür".

محكوم **mahkûm** *A. s.* 1 hükümlü, hüküm giymiş (kimse), 2 *mec.* -e bağımlı duruma gelmiş (kimse), -i yapmak zorunda olan (kimse) 3 yapılması kaçınılmaz olan (iş, eylem).

محكوم به **mahkûmün bih** *A. a.* hakimin hüküm giymiş kimseye yüklediği ceza.

محكوم عليه **mahkûmün aleyh** *A. a.* davayı kaybeden kimse.

محكوم له **mahkûmün leh** *A. a.* davayı kazanan kimse.

محكى **mahkî** *A. s.* anlatılmış, aktarılmış (söz, olay, hikâye).

محل **mahal(l)** *A. a.* yer: *m.-i ikâmet* "oturulan yer, oturma yeri, adres".

محلب **mahleb** *A. a.* 1 Türkçede "kokulu kiraz" ve "İdris ağacı denilen bir ağaç, 2 bu ağacın bahar olarak kullanılan yemişi, 3 bal.

محلل **muhallil** *A. s.* çözen, parçalara/parçalarına ayıran (nesne/madde).

محله **mahalle** *A. a.* 1 bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün ayrı adlar taşıyan kısımlarından her biri, 2 (eskiden) bir cami/mescitle iki muhtarı bulunan yerleşim yeri birimi.

محلات **mahallât** *A. ç. a.* mahalleler; *bk.* محله **mahalle.**

محلوج **mahlûc** *A. s.* atılmış (pamuk).

محلول **mahlûl** *A. s.* 1 çözülmüş, dağılmış (nesne), 2 varisi bulunmayan kimseden kalan mülk, 2 boş kalan (mansıp, makam), 3 bir sıvı içinde erimiş (madde). *a.* eriyik.

محلى **muhallâ** *A. s.* bezenmiş, süslenmiş, donatılmış (nesne).

محمدت **mahmedet, mahmidet** *A. a.* 1 (birini) övme, (birinin) iyiliklerini, iyi yönlerini anma, 2 övgü, görülen iyiliğe karşı düzülen övücü söz, medhiye.

محمدتساز **m.-sâz** *F. s.* övgü düzen, övücü sözler söyleyen (kimse).

محمس **muhammes** *A. s.* kavrulmuş (tane/çekirdek).

[1] محمص **muhammas** *A. s. yuk. m. bk.*

[2] محمص **muhammıs** *A. s.* 1 kavurma aleti, tava vb., 2 kahve vb. kavurup satan (kimse).

محمض **muhammaz** *A. s.* paslanmış, pas tutmuş (nesne).

محمل **mahmil** *A. a.* (*T. k. dili:* **mahmel**) 1 deve üzerine oturtulan, iki taraflı, tepesi sivri, daha çok yük taşımak için yapılmış bir tür sepet , 2 deve üzerinde taşınan yük, 3 halife ve beyler tarafından her yıl hac mevsiminde kafileyle gönderilen hediyeler.

محمود **mahmûd** *A. s.* 1 övülmüş (kimse/yer): *makâm-i mahmûd* "övülmüş yer, yani: en yüksek cennet", 2 Hz. Peygamber'in doğduğu yılda Kâ'be'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin getirdiği büyük filin adı.

محمود الشيم **mahmûdü'ş-şiyem** *A. s.* huyları övülmüş, övgüye değer huyları olan (kimse).

محمول **mahmûl** *A. s.* 1 -i yüklenmiş, -in üzerine konulmuş (nesne), 2 -e işaret eden, -in işareti olan (durum, gelişme, görünüş). *a. man.* "mevzû" denilen özneye yüklenen konuyu/özelliği gösteren söz/söz öbeği, yüklenen, haber.

محمولاً **m.en** *A. z.* yüklü olarak, yüklü olduğu durumda.

محموله **mahmûle** *A. a.* yük.

محموم **mahmûm** *A. s.* 1 sıtmaya/ateşli bir hastalığa tutulmuş (kimse), 2 *mec.* (yüksek ateş yüzünden sayıklayan hasta gibi) sayıklayan, saçma sapan sözler söyleyen (kimse).

محمی **mahmî** *A. s.* korunan, gözetilen, savunulan, kol kanat gerilen (kimse).

[1]محميه **mahmiye** *A. a.* -i koruma, -i gözetme.

[2]محميه **mahmiyye** *A. a.* (**medîne-i mahmiyye**'den kısaltma) korunmuş, her türlü koruma önlemleri alınmış büyük şehir: *m.-i Burûse* "Bursa büyük şehri".

محن **mihen** *A. ç. a.* sıkıntılar, güçlükler; *bk.* محنت **mihnet**.

محنت **mihnet** *A. a.* 1 güçlük, sıkıntı, 2 üzüntü, tasa, keder, elem, 3 kayba ve yıkıma yol açan acı verici durum, belâ, afet.

محنط **muhannat** *A. s.* "hanût" denilen güzel kokulu maddelerle tütsülenmiş (ölü kefeni).

محنی **muhannâ** *A. s.* 1 eğri, çarpık, bükük (nesne), 2 kınalı, kına yakılmış (el/saç vb.).

محو **mahv** *A. a.* -i 1 -i yok etme, -i ortadan kaldırma, -in varlığına son verme, 2 -i batırma, -i yıkma, -in kayba/yıkıma uğramasına yol açma. – **etmek** 1 -i yok etmek, 2 -in batmasına, kayba uğramasına yol açmak. – **olmak** 1 yok olmak, ortadan kalkmak, 2 batmak, kayba uğramak.

محو و اثبات **m. ü isbât** *F. a.* 1 yanlışı silerek, doğruyu bırakarak bir yazıyı düzeltme, 2 kimi yerlerini çıkarmak, kimi yerlerini değiştirmek, kimi yerlerini olduğu gibi bırakmak suretiyle bir şeyi kendine mal etme.

محور **mihver** *A. a.* 1 eksen, 2 dünyanın merkezinden geçip uçları kuzey ve güney kutuplarına ulaştığı var sayılan doğru.

[1]محول **muhavvel** *A. s.* 1 değiştirilmiş, başka türlü olmuş (nesne), 2 -e ısmarlanmış, -i için ayrılmış, -e aktarılmış (iş/hizmet/para vb.)

[2]محول **muhavvil** *A. s.* -i değiştiren, başka bir duruma döndüren (kimse/nesne/etken).

محویت **mahviyyet** *T. a.* alçakgönüllülük.

محیر **muhayyir** *A. s.* şaşırtıcı, şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü: *m.-i ukûl* "akıllara şaşkınlık verici".

محیط **muhît** *A. s.* 1 kuşatan, çepçevre saran (yer/nesne), 2 kara parçalarını kuşatıp saran büyük deniz, okyanus: *bahr-i muhît-i kebîr* "büyük okyanus". *a.* sınır, çevre: *m.-i dâire-i ışk* "aşk dairesinin sınırı".

محیل **muhîl** *A. a. huk.* borcunu başkası üzerine geçiren/aktaran kimse.

محیی **muhyî** *A. s.* canlandırıcı, can verici, yaratıcı (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

muh(h) مخ *A. a.* 1 ilik, 2 öz, 3 *tıp* beyin, 4 *tıp* göz yuvarı.

m.-ı şevkî مخ شوکی *F. a.* omurilik.

muhâbere مخابره *A. a.* haberleşme, birbirini bilgilendirme.

muhâdı' مخادع *A. s.* hileci, sahtekâr (kimse).

muhâdaat مخادعت *A. a. bk.* **muhâdaa** مخادعه.

muhâdaa مخادعه *A. a.* (birini) hile ile aldatma.

muhâdenet مخادنت *A. a.* dostluk, sevgi ve güvene dayanan arkadaşlık.

mehâdîm مخادیم *A. ç. a.* oğullar; *bk.* **mahdûm** مخدوم.

mehâzîl مخاذیل *A. ç. a.* utanç verici, aşağılık duruma düşmüş kimseler; *bk.* **mahzûl** مخذول.

mehâric مخارج *A. ç. a.* 1 çıkış yerleri, 2 *dilb.* seslerin ses yolundaki boğumlanma noktaları; *bk.* **mahrec** مخرج.

mehâzin مخازن *A. ç. a.* mahzenler; *bk.* **mahzen** مخزن.

muhâsım مخاصم *A. s.* aralarında düşmanlık bulunanlardan her biri, bir davanın iki tarafından her biri.

muhâsame مخاصمه *A. a.* birbirine düşman olup çekişme, birbirine düşmanlık besleme.

muhât مخاط *A. s. tıp* balgam, sümük.

muhâtü'ş-şeytân مخاط الشیطان *A. a.* yazın öğle vaktinde havada güneş ışınlarından göze yansıyan örümcek ağı gibi tel tel görüntü.

muhâtab[1] مخاطب *A. s.* 1 kendisine söz söylenen, söylenen sözü dinleyen (kimse), 2 *dilb.* bir fiilin ikinci tekli ve çoklu kişileri gösteren çekim şekli.

muhâtıb[2] مخاطب *A. s.* dinleyene söz söyleyen, konuşan (kimse).

muhâtabe مخاطبه *A. a.* söyleşme, söz edişme.

muhâtare مخاطره *A. a.* 1 korku, tehlike, 2 korkulu bir işe girişme/korkulu bir durumla karşılaşma.

mehâfet مخافت *A. a.* korkma: *Re'sü'l-hikmeti mehâfetü'llâh* "Hikmetin başı, Allah'tan korkmaktır."

muhâlasat مخالصت *A. a.* (biriyle) dostça ve içtenlikle ilişkide bulunma, çıkar gözetmeyen, sevgi ve güvene dayalı arkadaşlık etme.

muhâlata مخالطه *A. a.* 1 ... ile uyuşma, 2 ... ile görüşme, ... ile yakın ilişkide bulunma.

muhâlif مخالف *A. s.* aykırı, karşıt, zıt, uygunsuz (davranış/iş/eylem).

muhâlefet مخالفت *A. a.* aykırılık, karşıtlık, uymazlık, zıtlık.

muhbir مخبر *A. s.* -i haber verici, -e haber taşıyıcı (kimse).

m.-i sâdık مخبر صادق *F. a.* verdikleri haberden sorumlu olmamak için adlarını gizleyenlere verilen unvan.

mahbûn مخبون *A. s.* 1 kıtlık zamanında kullanılmak üzere saklanmış nesne, 2 *ed.* aruzda ikinci harfi düşürülmüş vezin parçası; مستفعلن *müstef'ilün*'den مفتعلن *müfteilün* gibi.

muhtâr مختار *A. a.* 1 seçilmiş (nesne): *kavl-i muhtâr* "seçilmiş söz", 2 (Hz. Peygamber hakkında) seçkin: *Ahmed-i muhtâr* "Yüce Yaratıcı'nın seçkin kulu Ahmed, yani: Hz. Muhammed", 3 kendi seçimi ve bağımsız yapma gücüyle iş gören,

istediği gibi davranan, kimsenin baskısı ve etkisi altında bulunmayan (kimse), 4 kendi kendini idare eden, bağımsız, özerk (yönetim). *a.* bir köyün/bir mahallenin yasalarla belirlenmiş işlerini yürütmek için o köyün/o mahallenin seçmenleri tarafından seçilmiş/atanmış kimse.

[1]مخترع **muhteri'** *A. a.* 1 daha önce yapılmamış/benzeri bulunmayan bir şey yapan, buluş sahibi (kimse), 2 olmamışı olmuş gösteren, yalan uyduran, yalancı (kimse).

[2]مخترع **muhtera'** *A. s.* önceden yokken yeni bulunmuş, yeni yapılmış (nesne), 2 uydurulmuş, uydurma, yalan (söz).

مخترعات **m.ât** *A. ç. a.* 1 buluşlar, yeni bulunmuş/yapılmış şeyler, 2 düzmeceler, yalanlar, uydurmalar.

مختص **muhtas(s)** *A. s.* -e ayrılmış, -e özgü, hususi, özel (yer/bölüm/ durum). *a.* -e özel bir bağ ve ilişki ile bağlı olan, -e kapılanan kimse.

مختصر **muhtasar** *A. s.* 1 uzun ve ayrıntılı olmayan, kısa tutulmuş, kısa (konuşma/yazı/kitap vb.), 2 gösterişsiz, az masrafla ve az kimse ile yapılan (düğün, merasim vb.).

مختصراً **m.an** *A. z.* kısaca, kısa olarak, kısaltarak.

مختطف **muhtetıf** *A. s.* 1 -i kapıp alan (kimse), 2 göz kamaştıran (ışık).

مختفى **muhtefî** *A. s.* saklanan, gizlenen (kimse).

مختل **muhtel(l)** *A. s.* bozuk, bozulmuş, karışık, alt üst olmuş, düzeni bozulmuş (şuur/sağlık/düzen vb.).

مختلس **muhtelis** *A. s.* 1 -i kapan, -i çalan (kimse), 2 devlete/başkasına ait bir malı üstüne geçiren (kimse).

مختلط **muhtelıt** *A. s.* 1 ... ile bir araya gelip görüşen (kimse), 2 karışık, değişik maddelerden/kimselerden oluşmuş (madde, heyet, komisyon vb.).

[1]مختلف **muhtelif** *A. s.* 1 başka başka, ayrı ayrı, birbirine uymayan, birbirinden ayrı (nesneler), 2 değişen, nitelik ve kılık değiştiren, bir durumda durmayan (nesne).

[2]مختلف **muhtelef** *A. s.* üzerinde tam bir anlaşma bulunmayan, uyuşulmamış (söz/konu vb.).

مختلف فيه **muhtelefün fîh** *A. s.* üzerinde anlaşmazlık bulunan, uyuşulmamış, (düşünce/görüş/mesele/güçlük vb.).

مختمر **muhtemir** *A. s.* 1 (ekmek hamuru gibi) mayalanan, ekşiyip özlenen (nesne), 2 (şarap gibi) kaynayıp kabaran, olgunlaşma derecesini bulan (şarap vb.).

مختنق **muhtenık** *A. s.* nefessiz kalıp boğulan (kimse).

مختوم **mahtûm** *A. s.* 1 mühürlenmiş (yazı, kâğıt), 2 bağlanmış, kilit vurulmuş (nesne).

مختون **mahtûn** *A. s.* sünnet olmuş (çocuk).

مخجل **muhcil, muhaccil** *A. s.* -i utandıran (kimse/durum).

[1]مخدر **muhaddir** *A. s. tıp* uyuşturucu (madde/ilâç).

[2]مخدر **muhadder** *A. s.* perde ardında yaşayan, insanlara görünmeyen (erkek).

مخدره **muhaddere** *A. s.* örtülü, kapalı, iffetli (kadın).

مخدرات **muhadderât** *A. ç. a.* örtülü, kapalı kadınlar.

مخدش **muhaddiş** *A. s.* kaşıntıya yol açan (ilâç).

مخدوم **mahdûm** *A. s.* 1 oğul, 2 kendisine hizmet olunan (çocuk).

مخذول **mahzûl** *A. s.* hor, aşağılanmış, küçük düşmüş, perişan olmuş (kimse).

مخرب **muhrib, muharrib** *A. s.* yıkıcı, -i yıkan, -i yerle bir eden, -i darmadağın eden (ordu/fırtına/ zelzele vb.)

[1]مخرج **mahrec** *A. a.* 1 çıkış yeri, çıkılacak yer, 2 *dilb.* bir sesin ses yolundaki boğumlanma noktası, 3 (ilmiye yolunda) büyük bir payeye yükselmenin aracı sayılan küçük paye, 4 ilmiye rütbelerinden İstanbul kadılıklarından birine yükselmeden önceki görev yeri rütbesi.

[2]مخرج **muhrec** *A. s.* 1 -den çıkarılmış, atılmış (kimse/nesne), 2 -den çıkmış, -i bitirmiş kimse, 3 *mat.* dört işlemden birinin sonucu, 4 -e göre yapılmış, ... örnek tutularak çizilmiş/biçim verilmiş (nesne).

مخرش **muharriş** *A. s.* 1 tırmalayıcı, kaşındırıcı (nesne), 2 azdırıcı, (yara vb.nin) azmasına yol açıcı (nesne).

مخروب **mahrûb** *A. s.* yıkılmış, yerle bir edilmiş (yapı).

مخروط **mahrût** *A. s.* şekerci ve minare külâhına benzer şekil, koni.

مخروطی **mahrûtî** *A. s.* konik (şekil).

مخزن **mahzen** *A. a.* 1 içinde mal ve eşya saklanan kapalı yer, kiler, ambar, 2 *T.* bodrum, 3 *T.* mağara.

مخزون **mahzûn** *A. s.* hazinede saklanan (para, takı vb. değerli şey).

[1]مخصص **muhassıs** *A. s.* -i -e özgü kılan, -i -e için özelleştiren (kimse).

[2]مخصص **muhassas** *A. s.* -e özgü kılınan, -e için özelleştirilen (nesne).

مخصوص **mahsûs** *A. s.* 1 -e ayrılmış, -e özgü kılınmış (nesne, yer vb.), 2 herkes için olmayan, belirli iş/kimse için ayrılmış olan (nesne, yer vb.).

مخصوصاً **m.an** *A. z.* -e özgü olarak, ... için ayrılmış olarak.

مخضب **muhazzab** *A. s.* kınayla boyanmış (el/saç).

مخضوب **mahzûb** *A. s.* boyanmış, boyalı (nesne): *rîş-i mahzûb* "boyanmış sakal".

مخضوع **mahzû'** *A. s.* başını eğmiş, alçak gönüllülükle bağlanmış (kimse).

مخطر **muhtır** *A. s.* -i hatırlatan- -i hatıra getiren (nesne): *m.-ı eyyâm-i şebâb* "gençlik günlerini hatırlatan".

مخطره **muhtıra** *A. a.* 1 -i hatıra getirmek, -i hatırlatmak için yazılan yazı, ihtarname, 2 -i unutmamak için yazılan not.

[1]مخطط **muhattıt** *A. s.* -i çizen (kimse).

[2]مخطط **muhattat** *A. s.* 1 çizilmiş, çizilerek biçimlendirilmiş (nesne), 2 çizgili, üzerinde çizgiler bulunan (nesne).

مخطور **mahtûr** *A. s.* ölümcül tehlikeye, ölüme yaklaşmış (kimse).

مخطوط **mahtût** *A. s.* çizgili, üzerine çizgi çizilmiş (kâğıt, yüzey vb.)

مخطی **muhtî** *A. s.* 1 yanıltıcı, yanlış yapmaya yol açıcı, yanlışa düşürücü (durum/nesne), 2 yanılan, yanlış

yapan (kimse), 3 dince günah olan bir eylemi gerçekleştirerek yanlış ve kötü yola sapan (kimse).

[1]مخفف **muhaffef** *A. s.* hafifletilmiş, (etkisi ve sonucu) azaltılmış (ceza).

[2]مخفف **muhaffif** *A. s.* etki ve sonucunu azaltıcı/düşürücü (sebep/ceza vb).

مخفى **mahfî** *A. s.* gizli, saklı (nesne).

مخفياً **mahfiyyen** *A. z.* gizlice, gizli olarak.

مخل **muhıl(l)** *A. s.* bozan, bozup değiştiren, kötü duruma ve niteliğe bürüyen (etki/davranış /nesne/durum).

مخلا **muhallâ** *A. s. bk.* مخلى .

مخلخل **muhalhıl** *A. s.* havanın ağırlığını giderici, hafiflik verici (yel, esinti vb.).

[1]مخلد **muhalled** *A. s.* kalıcı, varlığı sürüp giden, ayakta duran, devamlı (nesne).

[2]مخلد **muhallid** *A. s.* -i kalıcı duruma getiren, -e kalıcı bir nitelik kazandıran (nesne).

[1]مخلص **mahlas A. a.** 1 (soyadı kanunundan önce) kişiye konan asıl ada ek olarak verilen ikinci ad: *Mustafa Kemal, Osman Nuri* gibi, 2 *ed.* şairlerin şiirde kullandıkları bir tür imza. Divan şiirinde çoklukla Arapça bir adın nispet ekli biçimidir: *Avnî, Fuzûlî, Nev'î* gibi.

[2]مخلص **muhallas** *A. s.* kurtarılmış/kurtulmuş (kimse).

[3]مخلص **muhallıs** *A. s.* -i kurtaran (kimse).

[4]مخلص **muhlıs** *A. s.* içten, candan, yürekten bağlı, içinde kötülük ve art niyet bulunmayan (dost, arkadaş, köle vb.).

مخلصانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* içten, yürekten, içinde kötülük ve art niyet olmaksızın.

مخلف **muhallef** *A. s.* ölen kimsenin geride bıraktığı para/mal vb., terike.

مخلفات **m.ât** *A. ç. a.* ölen kimseden geriye kalan şeyler.

مخلوط **mahlût** *A. s.* içine başka bir şey katılmış, katışık (madde).

مخلوق **mahlûk** *A. s.* 1 yaratılmış (varlık): *m.-ı Hak* "Yüce yaratıcı tarafından yaratılmış".

مخلوقات **m.ât** *A. ç. a.* gözle görünen/görünmeyen canlı varlıklar.

مخلوقه **mahlûka** *A. a.* başka bir şair tarafından söylendiği hâlde birinin "Benimdir" dediği şiir/kaside.

[1]مخلى **muhallâ** *A. s.* boşaltılmış (yer/kap).

[2]مخلى **muhallî** *A. s.* -i boşaltan, -i boşaltıcı (kimse).

مخلية الهوا **muhalliyetü'l-hevâ** *T. a.* kapalı bir yerin havasını boşaltmaya yarayan âlet, hava boşaltma pompası.

مخمر **muhammer** *A. s.* 1 yoğurulmuş (nesne), 2 mayalanmış, mayalanıp kabarmış (nesne), 3 (şarap gibi) kaynayıp kıvamını bulmuş (nesne).

مخمس **muhammes** *A. s.* beşli, beş katlı (nesne). *a.* 1 *geo.* beş köşeli, beş kenarlı şekil, 2 *ed.* beş mısralı kıtalardan oluşan nazım şekli. Beşinci beyit tekrarlanırsa "mükerrer", tekrarlanmazsa "müzdeviç" adını alır. Kimi muhammeslerde tekrarlanan mısra değil, beyittir.

muhammen[1] مخمن *A. s.* tahmin edilen, oranlama yoluyla belirlenen (değer).

muhammin[2] مخمن *A. s.* oranlama yoluyla değer biçen (kimse). *a.* 1 eşya ve mallara değer biçen gümrük görevlisi, 2 rehin olarak alıkonacak mücevherat vb. değerli nesnelere değer biçen görevli, 3 vergi ve harca bağlanacak mülklerin değerini oranlama yoluyla belirleyen görevli.

mahmûr مخمور *A. s.* 1 sarhoşluğunun etkisi henüz geçmemiş, yarı sarhoş (kimse), 2 uykudan yeni uyanmış, uyku sersemliğinden kurtulmamış (kimse), 3 sarhoş gözü gibi süzgün bakışlı (göz). *z.* (yinelemeli) sarhoş gibi, mestçe, mestâne.

muhnık مخنق *A. s.* -i boğarak öldüren (kimse).

mahnûk مخنوق *A. s.* boğulmuş (kimse),

mahûf مخوف *A. s.* 1 korkulur, korkulu, tehlikeli (yer), 2 korku verici, ürkütücü (kılık, görünüş).

muhayyer[1] مخير *A. s.* istediğini seçmeye/bir şeyi alıp almamaya kendi başına karar veren (kimse), 2 (*T. h. dili:* موخايار **muhayar**) beğenilmediği taktirde geri alınmak üzere satılan (nesne).

muhayyir[2] مخير *A. s.* iki nesneden birini seçip ayırmayı, iki nesne arasındaki farkı belirlemeyi isteyenin/alıcının kararına bırakan (kimse).

muhîf مخيف *A. s.* korkutucu, korku verici (iş/eylem/davranış/görünüş).

muhayyel مخيل *A. s.* zihinde canlandırılmış, hayalde var edilmiş (nesne).

m.ât مخيلات *A. ç. a.* hayal mahsulü olan şeyler.

meddâh مداح *A. s.* çok öven, aşırı övgüde bulunan (kimse). *a.* 1 (eskiden) hikâye anlatan kimse, 2 taklit yaparak, hoş ve gülünç hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.

medâhıl مداخل *A. ç. a.* giriş yerleri; *bk.* **medhal** مدخل.

müdâhale مداخله *A. a.* 1 -e karışma, -e burnunu sokma, -e girişme, 2 araya girme, aracılık etme.

midâd مداد *A. a.* mürekkep.

medâr مدار *A. a.* 1 bir şeyin daire oluşturacak biçimde döneceği yer, daire biçiminde yol, 2 dönen bir şeyin merkezinde bulunan dayanak noktası, çevresinde daire biçiminde dönülen nokta, 3 *mec.* dayanak noktası, aracı, yardımcı, sebep, vesile, 3 *gökb.* bir gezegenin güneşin etrafında dönerken çizdiği daire, yörünge, 4 *coğ.* güneşin hizalarına kadar varıp geri döndüğü, ekvatorun iki yönünde bulunduğu var sayılan iki daire, tropik.

m.-i Seretân مدار سرطان *F. a.* ekvatorun kuzeyindeki, Yengeç burcuna rastlayan daire.

m.-i Cedy مدار جدي *F. a.* ekvatorun güneyindeki, Oğlak burcuna rastlayan daire. Diğer burçlar bunların arasında uzanır.

müdârâ مدارا *A. a.* 1 (birine) iyi davranma, ... ile barışık olma, 2 öfke, kızgınlık ve kötü niyetini belli etmeyip birinin yüzüne gülme.

müdârât مدارات *A. a. yuk. m. bk.*

medâric مدارج *A. ç. a.* adım adım ilerlenen yollar; *bk.* **medrece** مدرجه.

medâris مدارس *A. ç. a.* medreseler; *bk.* **medrese** مدرسه.

مدافع **müdâfi'** *A. s.* savunma yapan, saldırı karşısında kendini korumak için saldırana karşı koyan (kimse/asker).

مدافعه **müdâfaa** *A. a.* 1 düşman saldırısını savma, kendini korumak için düşmana karşı koyma/durma, 2 hakkındaki iddiayı çürütecek yolda karşı iddiada bulunma, savunma yapma.

مدام **müdâm** *A. s.* sürekli, kesintisiz, her zaman olan/yapılan (iş/davranış/eylem): *mest-i müdâm* "sürekli sarhoş olan, hiç ayılmayan kimse". *a.* şarap, süci.

مدامع **medâmi'** *A. ç. a.* göz yaşları; *bk.* مدمع **medma'**.

مدانی **müdânî** *A. s.* 1 -e yakın, -i andırır (nesne), 2 benzer, denk, eş. Bu anlamda daha çok yoksunluk bildiren **bî-** takısıyla birlikte gelir: *bî-müdânî* "eşsiz, benzersiz (kimse/nesne)".

مداهن **müdâhin** *A. s.* yüze gülücü, şahsî çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü düzücü, dalkavuk, koltukçu (kimse).

مداهنه **müdâhene** *A. a.* şahsî çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü dolu sözler söyleme, kalkavukluk etme.

مداوا **müdâvâ** *A. a. aş. m. bk.*

مداوات **müdâvât** *A. a.* (hastaya) bakma, (hastayı) iyileştirmek için ilâç verme.

مداوله **müdâvele** *A. a.* değiş tokuş etme, değiştirme, alıp verme, alış veriş etme.

مداولهٔ افکار **m.-i efkâr** *F. a.* fikir alış verişi.

مداوم **müdâvim** *A. s.* (bir işte) ara vermeden çalışan, (bir yere) sürekli gidip gelen (kimse).

مداومت **müdâvemet** *A. a.* (bir işe/işte) ara vermeden çalışma, (bir yere) sürekli olarak gidip gelme. – **etmek** (bir işte) ara vermeden çalışmak.

مدایح **medâyıh** *A. ç. a.* övgü manzumeleri; *bk.* مدیحه **medîha**.

مدائن **medâin** *A. ç. a.* 1 şehirler; *bk.* مدینه **medîne**, 2 (büyük harfle) aktarıldığına göre, eski İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın kurduğu, ünlü *Tâk-ı Kisrâ*'nın bulunduğu büyük şehir.

مداینه **müdâyene** *A. a.* ödünçleşme, ödünç alıp verme.

مدبر[1] **müdebbir** *A. s.* işlerin yürümesi için çare ve çözüm üreten; tuttuğu işte, bulunduğu girişimde başarılı olmak için gerekli hazırlık ve düzenlemeleri yapan, kazanma ve başarmanın yollarını bulan (kimse).

مدبر[2] **müdebber** *A. s.* azatlığı için efendisi ölümünü şart koşmuş olan köle.

مدبر[3] **müdbir** *A. s.* gözden düşmüş, yüzüne bakan kimse kalmamış, talihi tersine dönmüş (kimse).

مدبوغ **medbûğ** *A. s.* tabaklanmış (deri).

مدت **müddet** *A. a.* 1 zaman, vakit, 2 belirli zaman aralığı, zaman parçası, süre, 3 bir nesnenin varlığının/bir hareketin sürdüğü zaman parçası.

مدح **medh** *A. a.* (*T. k. dili*: **medih**) 1 (birini) övme, *zıddı:* ذم **zem(m)**, 2 övmek için söylenen sözler, övgü.

midhat مدحت *A. a.* 1 (birinin) iyiliklerini, iyi niteliklerini dile getirme, övme, 2 övgü sebebi olan durum.

m.ger مدحتکر *F. s.* (birini) öven (kimse).

müddehar[1] مدخر *A. s.* biriktirilmiş, toplanıp saklanmış (tahıl/yiyecek/para/mal).

müddehır[2] مدخر *A. s.* biriktiren, toplayan (kimse).

medhal مدخل *A. a.* 1 girecek yer, giriş yeri, 2 giriş, başlangıç: *M.-i Kavâid-i Osmâniyye* "Osmanlıca Kurallarına Giriş", 3 el, parmak, rol: *zî-medhal* "(bir işe) karışmış olan, (bir işte) parmağı bulunan kimse". **–i olmak** (bir işin) içine girmiş olmak, (bir işte) parmağı olmak.

medhûl مدخول *A. s.* 1 dile düşmüş (kimse), 2 kendisine bir şey girmiş olan (kimse).

meded مدد *A. a.* yardım. *ünl.* Yardım edin! Yardım eden yok mu?

m.-cû مدد جو *F. s.* yardım arayan (kimse).

m.-hâh مدد خواه *F. s.* yardım isteyen (kimse).

m.-resân مدد رسان *F. s.* yardım eriştirici (kimse).

m.kâr مدد کار *F. a.* yardımcı.

müdir(r) مدر *A. s.* 1 idrar sökücü (ilâç), 2 süt, kan ve idrar gibi sıvıların akıcılığını artıran (ilâç).

medrec مدرج *A. a.* basamak basamak çıkılan yükseklik, adım adım ilerlenen yol.

medrece مدرجه *A. a. yuk. m. bk.*

müderris مدرس *A. a.* 1 ders veren, öğreten, bilgi aktaran kimse, öğretmen, hoca, 2 camilerde ve medreselerde öğrenciye çeşitli konularde ders veren büyük hoca, bilgin, 3 resmî olarak verilen bir ilmî rütbeyi taşıyan kimse.

medrese مدرسه *A. a.* 1 ders okunan yer, 2 (eskiden) en yüksek derecede öğrenim görülen yer, yüksek okul, 3 öğrencilerin içinde kalarak öğrenim gördükleri bina.

müdrik مدرك *A. s.* 1 anlayan (kimse), 2 (bir isteğe/amaca) yetişen, eren, ulaşan (kimse), 3 ergen, ergenlik yaşına ermiş (genç), 4 yetişmiş, olgunlaşmış (meyve).

müddeâ مدعا *A. s. bk.* مدعی[2].

med'uv(v), med'û مدعو *A. s.* davet olunmuş, çağırılmış, çağrılı (kimse).

med'uvven مدعواً *A. z.* çağrılı olarak, çağırılmak suretiyle.

müddeî[1] مدعی *A. s.* 1 davacı, 2 yersiz bir iddiada bulunan, hiçbir esası olmayan bir hak/bir yetki isteğinde bulunan (kimse).

m.-i şahsî مدعیٔ شخصی *F. a.* kanunun suç saydığı bir işlemden/eylemden zarar görmüş olduğundan mahkemeye baş vurarak uğradığı zarar ve ziyanın ödenmesini isteyen kimse.

m.-i umûmî مدعیٔ عمومی *F. a.* devlet adına görev yapan, devlet ve kamunun haklarını korumak, hukukun gereklerini yerine getirmek üzere sanıkları kovuşturan adliye görevlisi, savcı.

müddeâ[2] مدعیٰ *A. a.* 1 dava konusu olan nesne/nokta, 2 asılsız olarak ileri sürülen nokta/istek.

مدعیٰ علیه **m. aleyh** *A. a.* hakkında bir iddia ileri sürülen, kendisine bir suç yüklenen kimse, davalı.

مدعیٰ به **m. bih** *A. a.* dava konusu olan nokta/husus, davacının ileri sürdüğü iddia.

مدغم **müdğam** *A. s. dilb.* (Arapçada) yanyana bulunup da biri diğerinin içine katılmış aynı cins harflerden birincisi. İkincisine "müdğamün fîh" denilir: حس *his(s)*, مدر *müdir(r)* gibi.

مدفن **medfen** *A. a.* ölmüş kimsenin gömüleceği yer, mezar yeri.

مدفوع **medfû'** *A. s.* 1 uzaklaştırılmış, öteye itilmiş (nesne), 2 -den çıkarılıp -e verilmiş (para, mal vb.).

مدفوعات **m.ât** *A. ç. a.* harcanmış, verilmiş paralar.

مدفون **medfûn** *A. s.* 1 gömülmüş (ölü), 2 yer altına gömülüp saklanmış (para, değerli eşya).

مدقق **müdekkık** *A. s.* (gerçeği/doğruyu) dikkatle ve özenle araştıran, (bir konuyu/bir meseleyi) kılı kırk yararcasına gözden geçirip inceleyen, (bir işi/bir noktayı) inceden inceye ve derinliğine ele alıp irdeleyen (kimse).

مدققانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* müdekkık olana düşer/yaraşır ve yakışır biçimde.

مدلل **müdellel** *A. s.* delille doğruluğu/gerçekliği/kesinliği ortaya çıkmış olan (nokta/iddia/madde).

مدلول **medlûl** *A. s.* 1 delil olarak getirilmiş (söz/belge/tanık), 2 delilin gösterdiği yargı, sözün biçiminden çıkan anlam, sözün belirttiği anlam değeri.

مدمر **müdemmer** *A. s.* yok edilmiş, kökü kazınmış (kötülük/eşkıyâ vb.)

مدمع **medma'** *A. a.* 1 gözyaşı çıkan yer, göz, 2 gözyaşı.

مدمن **müdmin** *A. s.* -e devam ederek alışkanlık/bağımlılık kazanan (kimse).

مدمن خمر **m.-i hamr** *F. a.* devamlı içerek içki bağımlısı olmuş (kimse).

مدن **müdün** *A. ç. a.* şehirler, büyük yerleşim yerleri; *bk.* مدینه **medîne.**

مدنی **medenî** *A. s.* şehirli, şehirde oturan ve yaşayan; *zıddı:* بدوی **bedevî.**

مدنی الطبع **medeniyyü't-tab'** *A. s.* yaşayış ve davranışça şehirli olan, şehirli gibi yaşayan (kimse).

مدنیت **medeniyyet** *A. a.* şehirlilik, şehirde yaşayanın yansıttığı durum ve taşıdığı nitelik; eğitim ve öğretim, toplum değerlerine uyma ve davranışça gelişmiş olma, değişim ve gelişmelerin gereklerine uygun yaşama; *zıddı:* بدویت **bedeviyyet.**

مدور[1] **müdevvir** *A. s.* -i döndüren, -i çeviren (nesne/kimse).

مدور فخذ **m.-i fahız** *F. a. tıp* uyluk kemiğinin yukarı ucundaki iki çıkıntıdan her biri.

مدور[2] **müdevver** *A. s.* 1 döndürülmüş, çevrilmiş (nesne), 2 tekerlek biçimli, yuvarlak, değirmi (nesne).

مدون[1] **müdevvin** *A. s.* 1 -i toplayıp bir araya getiren (kimse), 2 bir bilim dalıyla ilgili konuları bir araya getirip açıklayarak kitaplaştıran (bilim insnı).

مدون[2] **müdevven** *A. s.* bir araya toplanıp belirli bir düzene konularak kitaplaştırılmış (bilimlik konular/şiirler).

مدونات **m.ât** *A. ç. a.* türlü konularda meydana getirilmiş kitaplar.

مدهش[1] **müdhiş** *A. s.* dehşete düşüren, büyük korku ve ürküntü yaratan (varlık/haber/tabiat olayı).

مدهش[2] **müdehhiş** *A. s.* büyük korku ve ürküntü yaratan (olay).

مدهن[1] **müdehhin** *A. s.* güzel kokulu yağ sürünen (kimse).

مدهن[2] **müdehhen** *A. s.* güzel kokulu yağ sürülmüş (nesne/kimse)

مدهوش **medhûş** *A. s.* 1 korkmuş, ürkmüş (kimse), 2 şaşırmış, ne yaptığını, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).

مدى **medâ** *A. a.* 1 uzanma, sürme, erme, 2 son, erim.

مدى الايام **mede'l-eyyâm** *A. z.* günlerin sonuna dek, yani: sürekli, daima.

مدى الاعوام **mede'l-a'vâm** *A. z.* yılların sonuna dek, yani: çok uzun süreli, kesintisiz.

مدى البصر **mede'l-basar** *A. z.* gözün görebildiği yere kadar.

مدى الدهور **mede'd-dühûr** *A. z.* zamanlar boyunca, sonsuza dek.

مديح **medîh** *A. s.* övgüye yol veren (şey), övgü vesilesi olan (konu/durum/davranış/tutum)

مديحه **medîha** *A. a.* 1 övgü vesilesi olan konu, 2 övgü manzumesi.

مديحه سنج **m.-senc** *F. s.* övgüler düzen, övgü şiirleri söyleyen (kimse).

مديد **medîd** *A. s.* 1 çekilmiş, uzatılmış: *hatt-ı medîd* "uzatılmış hat/çizgi", 2 uzun: *zemân-i medîd* "uzun zaman", 3 *ed.* bir aruz kalıbının adı.

مديد البصر **medîdü'l-basar** *A. s.* uzağı gören/uzaktan gören (kimse)

مدير **müdîr** *A. s.* 1 (bir yeri/işi) çekip çeviren (kimse), 2 ilçelere bağlı küçük yerleşim birimleri olan nahiyeleri yöneten resmî görevli, 3 tutumlu, iktisatlı (kimse), 4 döndürücü (âlet).

مدينه **medîne** *A. a.* 1 büyük şehir, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in türbesinin bulunduğu şehir.

مدينة السلام **Medînetü's-selâm** *A. a.* Bağdat.

مديون **medyûn** *A. s.* borçlu (kimse).

مذاب **müzâb** *A. s.* erimiş/eritilmiş (madde/nesne): *la'l-i müzâb* "erimiş lal taşı, yani: *mec.* şarap".

مذابح **mezâbıh** *A. ç. a.* hayvan kesim yerleri: *bk.* مذبح **mezbah**, مذبحه **mezbaha.**

مذاق **mezâk** *A. a.* 1 -den tat alma, -den zevk duyma, 2 tat, lezzet, 2 tat alma yeri, damak: *hulvü'l-mezâk* "tatlı, tadı tatlı", *mürrü'l-mezâk* "tadı acı", *muhtellü'l-mezâk* "tat alma duygusu bozuk".

مذاكره **müzâkere** *A. a.* bir konu üzerinde yapılan görüşme.

مذال **müzâl** *A. s. ed.* (aruzda) *mütefâilün* parçasının *mütefâilân* biçimine girmesi.

مذاهب **mezâhib** *A. ç. a.* mezhepler; *bk.* مذهب **mezheb.**

مذبح **mezbah** *A. a.* hayvan kesim yeri.

مذبحه **mezbaha** *A. a. yuk. m. bk.*

مذبذب[1] **müzebzeb** *A. s.* kararsız kalmış, bir durumda/bir yerde duramamış (kimse).

[2]مذبذب **müzebzib** *A. s.* iki işten/şeyden birini seçmekte zorlanan, kararsız olan, bir şeyi/bir tarafı seçemeyen (kimse).

مذبوح **mezbûh** *A. s.* kesilmiş (hayvan).

مذبوحانه **m.âne** *F. s.* kesilen hayvanın çırpındığı gibi, çırpınarak.

[1]مذكر **müzekker** *A. s.* ve *a.* 1 *dilb.* (Arapçada) gerçek, sözce ve anlamca eril (ad), 2 *dilb.* (Arapçada) sıfat, zamir ve fiilin eril isme özgü biçimi.

[2]مذكر **müzekkir** *A. s.* 1 (bir şeyi) andıran, hatırlatan, hatırda canlandıran (nesne), 2 *tas.* zikr eden, Yüce Tanrı'nın güzel adlarından birini/bir kaçını belirli sayıda/sayısız olmak üzere belli bir biçim ve yol yordamla anan (kimse).

مذكره **müzekkere** *T. a.* bir işle ilgili olarak üste ve ilgili makama sunulan, görüş/öneri bildiren yazı.

مذكور **mezkûr** *A. s.* anılan, anılmış (kimse/nesne/konu).

مذل **müzil(l)** *A. s.* (dilediğini) alçaltan, zavallı ve acınacak duruma düşüren (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

مذلت **mezellet** *A. a.* küçük düşme, horluk, düşkünlük, perişanlık.

مذلقه **mezlaka** *A. a.* sürçme yeri, ayak kayıp düşülecek yer, kaypancak: *m.-i hakâret* "hakarete uğrayıp küçük düşecek yer".

مذلل **müzellil** *A. s.* -i hor ve hakir duruma düşüren, -i horlayan, -i aşağılayan (kimse)

مذمت **mezemmet** *A. a.* -i yermek, -i kınamak: *ehl-i mezemmet* "kınanmışlar".

مذمم **müzemmem** *A. s.* huy, davranış ve eylemleri bakımından kötü, edepsiz, yolsuz erkânsız (kimse).

مذموم **mezmûm** *A. s.* yerilmiş, kınanmış (kimse).

مذنب **müznib** *A. s.* günah işleyen (kimse).

[1]مذوب **müzevveb** *A. s.* erimiş/eritilmiş (maden).

[2]مذوب **müzevvib** *A. s.* (maden) eritici (kimse).

[1]مذهب **mezheb** *A. a.* 1 gidecek yol, 2 girilen/tutulan/benimsenen yol, meslek, 3 *din* Büyük müctehidlerin belirledikleri din ve inanç yolu.

[2]مذهب **müzehhib** *A. a.* kitap sayfalarını ve yazı levhalarını yaldızla süsleyen sanatçı.

[3]مذهب **müzehheb** *A. s.* yaldızlanmış, yaldızla süslenmiş (sayfa/levha/kitap)

مذی **meziy(y), mezî** *A. a.* eşle oynaşma sırasında erkeklik organından gelen koyuca sıvı.

مذيل **müzeyyel** *A. s.* 1 eklemeli, sonunda ek bulunan, sonuna ek konmuş (yazı/kitap), 2 kuyruk ve kulak gibi ekleme parçası olan (nesne), 3 çok kullanılan, elden ele dolaşan (nesne).

مذيلاً **m.en** *A. z.* altına ek olarak cevabı yazılmak suretiyle.

مر **mür(r)** *A. s.* acı; *zıddı:* حلو **hulv**.

مرابحه **mürâbaha** *T. a.* kanunca belirlenmiş sınırlara ve insaf ölçülerine uymayan yüksek faiz, tefeci faizi.

مرابط **mürâbıt** *A. s.*sürekli ibadet eden, bütün zamanını ibadetle geçiren (kimse).

مرابطه **mürâbata** *A. a.* (yolu/geçidi) bağlama, düşmanın hücum edeceği sınırlarda durup bekleme.

مرابطين **mürâbıtîn** *A. ç. a.* (eskiden) Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş bir devletin hükümdarlarının lakabı.

مرات **merrât** *A. ç. a.* kereler, defalar; *bk.* مره **merre.**

مرآت **mir'ât** *A. a.* ayna, gözgü.

مراتب **merâtib** *A. ç. a.* basamaklar; *bk.* مرتبه **mertebe.**

مراڭ **merâsî** *A. ç. a.* mersiyeler; *bk.* مرثيه **mersiye.**

مراجعت **mürâceat** *A. a.* 1 (bir yere) geri dönme, 2 (yararlanmak amacıyla) (bir kimseye/kılavuzluk edecek bir kaynağa/bir örneğe/destek olacak bir nesneye) baş vurma/bakma; (bir konu hakkında) (bir kimseyle) görüşme, (bir kimseye) danışma.

مراح **merâh** *A. a.* 1 iç açıcı, rahatlık verici yer, 2 (genel anlamda) yer.

مراحل **merâhıl** *A. ç. a.* konak yerleri, konulacak yerler, konak; *m.-i baîde* "uzak konaklar"; *bk.* مرحله **merhale.**

مراحم **merâhım** *A. ç. a.* esirgeyişler; *bk.* مرحمت **merhamet.**

مراد **mürâd** A. a. 1 istenen şey, istek, 2 söylenmesi/elde edilmesi dilenen şey, dilek, amaç, maksat, meram.

مرادف **mürâdif** *A. s.* 1 anlamı başka bir kelimeyle bir olan, eş anlamlı (kelime), 2 yoldaş, arkadaş.

مرار **mirâr** *A. a.* defalar, kereler; *bk.* مره **merre.**

مراراً **m.en** *A. z.* defalarca, birçok kez, sık sık.

مرارت **merâret** *A. a.* acılık; *zıddı:* حلاوت **halâvet.**

مراره **merâre** *A. a.* öd kesesi.

مراسله **mürâsele** *A. a.* 1 yazışma, mektuplaşma, yazı ile haberleşme, 2 (eskiden) kadıların naipler (kadı yardımcıları) tayin edilmesi için yazdıkları resmî mektup.

مراسم **merâsim** *A. ç. a.* kurallar, gelenekler, benimsenmiş ortak davranışlar ve tutumlar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

مراصد **merâsıd** *A. ç. a.* gözlem yerleri, rasat evleri; *bk.* مرصاد **mirsâd.**

مراعات **mürâât** *A. a.* -e bakma, -i gözetme, -e uyma, -in gereğini yerine getirme.

مراعى **merâî** *A, ç. a.* otlak yerleri, çayırlar; *bk.* مرعى **mer'â.**

مرافعه **mürâfea** *A. a.* 1 dava için mahkemeye başvurma, davalıyı duruşma için yargıç huzuruna çağırma/mahkemeye getirme, 2 duruşma, davalı ile mahkemede yüz yüze gelme.

مرافق **mürâfık** *A. s.* 1 (birine) yoldaşlık ve arkadaşlık eden (kimse), 2 ... ile bir arada bulunan (nesne).

مرافقت **mürâfakat** *A. a.* yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

مراق **merâk** *A. a.* 1 istek, 2 heves, düşkünlük, 3 benliği kaplayan dilek, tutku.

مراقب **mürâkıb** *A. s.* 1 -e bakan, -i gözeten, -i gözleyip kollayan (kimse), 2

مراقبه **mürâkabe** *A. a.* 1 -i gözetme, -e dikkatle bakma, 2 *tas.* çokluk dünyasını terk edip bütün benliğiyle Yüce Tanrı katına yönelme, birlik denizinde kaybolup yücelikler dünyasına bakma.

merâkıd مراقد *A. ç. a.* ölü gömülü yerler; *bk.* **merkad** مرقد.

merâkib مراكب *A. ç. a.* (hayvan, araba, kayık, gemi vb.) binilecek şeyler, binekler; **bk. merkeb** مركب.

merâkiz مراكز *A. ç. a.* merkezler; *bk.* **merkez** مركز.

merâm مرام *A. a.* elde edilmek istenen şey, varılmak istenen hedef, istek, dilek, amaç.

m.-bahş مرام بخش ، **m.-bahşâ** مرام بخشا (birinin) istediğini veren, (birini) isteğine kavuşturan.

mürâhene مراهنه *A. a.* bahse tutuşup kaybedenin vermesi şartıyla ortaya bahis bedeli koyma.

merâvih مراوح *A. ç. a.* yelpazeler; *bk.* **mirvaha** مروحه.

merâvîh مراويح *A. ç. a.* ovalar, kırlar, açıklık yerler; مروحه **mervaha**.

merâyâ مرايا *A. ç. a.* aynalar; *bk.* **mir'ât** مرآت.

mürâî مرائی *A. s.* herşeyi gösteriş için yapan, söylediğinin ve yaptığının gösterişten öte bir değeri bulunmayan, özü sözüne uymayan, ikiyüzlü, riyakâr (kimse).

mürâiyâne مرائيانه *F. s.* ve *z.* ikiyüzlü olan kimseye yaraşır biçimde/yolda.

mürebbâ مربا *A. s. bk.* مربّی[2]

merba' مربع[1] *A. a.* bahar köşkü, baharlık köşk.

mürebba' مربع[2] *A. s.* 1 dörtlü, dört kat olan/dört üyeden oluşan (nesne), 2 dört köşeli (nesne/biçim), 3 *mat.* kendisiyle çarpılmış (sayı), 4 en ve boy olarak ölçülmüş (toprak/yer). *a.* 1 *geo.* dört köşeli ve dört kenarlı şekil, 2 *mat.* bir sayının kendisiyle çarpımından elde edilen sayı, 3 bir arsanın/arazinin en ve boy uzunluğunun çarpılmasıyla bulunan ölçü değeri, (metre ile) toplam metrekaresi, 4 *ed.* dört mısralı bentlerden oluşan nazım biçimi.

مربع نشين *F. s.* baharlık köşkte oturan (kimse).

merbût مربوط *A. s.* 1 bağlanmış, bağlı (nesne), 2 -a bağlı, ... ile ilgili ve ilişkili (kimse/konu/iş/daire/cümle vb.).

m.an مربوطاً *A. z.* bağlanarak, bağlanmak suretiyle.

merbûtıyyet مربوطيت *A. a.* bağlılık.

mürebbî مربی[1] *A. a.* ve *s.* bir çocuğun/birden çok çocuğun eğitimini üstlenmiş olan kimse, eğitici, eğitmen.

mürebbâ مربّی[2] *A. s.* 1 terbiye olunmuş (kimse), 2 reçel.

müretteb مرتب[1] *A. s.* 1 dizilmiş, sıralanmış, yerli yerine konulmuş, hazır edilmiş (nesne/asker vb.), 2 kurmaca, yalandan düzülmüş (iş), 3 belirli, ayrılmış (aylık/günde-lik/harçlık/yol gideri vb.)

mürettib مرتب[2] *A. s.* 1 dizen, yerli yerine koyan (kimse), 2 (matbaalarda) harfleri dizerek kitap, dergi/gazete satırlarını ve sayfalarını düzenleyen usta.

mürettebât مرتبات *A. ç. a.* 1 belirlenmiş, ayrılmış paralar, ödenekler, 2 *den.* gemi görevlileri.

mürtebıt مرتبط *A. s.* bağlı, bağlanmış (nesne).

mertebe مرتبه *A. a.* basamak, rütbe.

mürtecel مرتجل[1] *A. s.* düşünülmeden, birden söylenmiş (söz).

mürtecil مرتجل[2] *A. s.* (güzel sözü/şiiri) düşünmeksizin, hemen söyleyen (kimse); (bir söze) birden karşılık veren, hazırcevap (kimse).

mürtecâ مرتجی[1] *A. s.* umulan, beklenen (nesne/durum).

mürtecî مرتجی[2] *A. s.* uman, bekleyen (kimse).

mürtehil مرتحل *A. s.* 1 bu dünyadan öte dünyaya göçen, ölen (kimse), 2 göç eden, yer değiştiren (kimse).

mürted(d) مرتد *A. s.* (*T. h. dili:* **murtat** مورطاط) İslâm dinini bırakıp başka bir dine bağlanan (kimse).

mürtezık مرتزق *A. s.* geçimlik alan (kimse).

mürtezika مرتزقه (**ehl-i/tâife-i mürtezika**'dan kısaltma) *A. a.* (eskiden) maaşlı saray ve devlet görevlileri, ulûfeliler.

mürtesim مرتسم *A. s.* resmi çıkan, görüntüsü yansıyan (nesne/kimse). **– olmak** -de resmi görünmek, -e görüntüsü yansımak.

mürteşî مرتشی *A. s.* rüşvet alan, rüşvetçi (kimse).

mürtezâ مرتضا *A. s. bk.* مرتضیٰ.

mürtezavî مرتضوی *A. s.* Hz. Ali ile ilgili, Hz. Ali'ye özgü ve ona ilişkin.

mürtezâ مرتضیٰ *A. s.* 1 beğenilmiş, seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Ali'nin lakabı.

mürteış مرتعش *A. s.* titreyen (kimse).

mürtefi' مرتفع *A. s.* 1 yükselen, yükseğe çıkan (nesne/kimse), 2 yüksek (yer).

mürtekî مرتقی *A. s.* 1 yukarı çıkan (nesne), 2 ilerleyen, ilerleme kaydeden, düzelen, iyi duruma gelen (durum/gidiş).

mürtekib مرتکب *A. s.* (kötü işleri) işleyen, (dince günah, kanunca suç, toplumca ayıp ve çirkin sayılan eylemleri) gerçekleştiren (kimse).

mürettil مرتل *A. s.* Kur'ân'ı yavaş yavaş, tecvit kurallarına uygun ve saygılı bir biçimde okuma.

mürtehin مرتهن[1] *A. a. huk.* isteklerinin karşılanmasını sağlamak için borçludan rehin alan kimse.

mürtehen مرتهن[2] *A. s.* alacaklı tarafından verilen paraya/eşyaya karşılık rehin olarak alıkonulan şey.

mersiye مرثیه *A. a.* 1 ölen kişinin ardından güzellik ve iyiliklerini anarak gözyaşı dökme, ağıt, 2 acıklı manzume.

m.-hân مرثیه خوان *F. s.* mersiye söyleyen/okuyan (kimse).

merc مرج *A. a.* (bir şeyi) (bir şeyin içine) katıp karıştırma. Tek başına kullanılmaz, هرج **herc** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür. **herc ü merc** هرج و مرج *A. a.* (insanlar) birbirine düşüp karmakarış olma. **– olmak** (insanlar) birbirine düşüp karmakarış olmak.

mercân مرجان *A. a.* 1 ılık denizlerde yaşayan kırmızı kalker iskeletli hayvan, 2 bu hayvanın süs eşyası yapımında kullanılan iskeleti. *s.* mercandan yapılmış (nesne).

mürecceb مرجب *A. s.* değerli, saygı ile karşılanması, saygı gösterilmesi gereken. Yalnızca ay adı olan Recep kelimesini niteler bir sıfat olarak kullanılmıştır: *Receb-i mürecceb.*

müreccah مرجح[1] *A. s.* üstün tutulmuş, seçilip ayrılmış, ayrıcalıklı sayılmış (nesne).

[2]مرجح **müreccih** *A. s.* üstün tutan, seçip ayıran (kimse).

مرجع **merci'** *A. a.* 1 dönüş yeri, dönülüp gidilecek/gelinecek yer, 2 baş vurulacak yer, işini görmek/gördürmek için insanların başvurdukları kimse/yer.

مرجمك **mercümek** *F. a.* 1 bilinen tarım bitkisi, 2 bu bitkinin ufak, yassı ve yuvarlak tanesi.

مرجو **mercüv(v), mercû** *A. s.* istenmiş, dilenmiş, dilek olarak duyurulmuş (konu/iş). **– olmak** dilenmek, istenmek.

مرجوح **mercûh** *A. s.* 1 üstün bir konum elde etmiş, üstün konumda bulunan (nesne), 2 karşı taraftan önce delil gösterme durumunda bulunmayan (kimse).

مرجوم **mercûm** *A. s.* taşlanmış (kimse).

مرجئه **mürcie** *A. a.* kulluk görevlerini yerine getirmeyi niyet ve inanca göre öteleyen, "inanç amelsiz sözdür" görüşünü benimseyen bir sapık görüşün adı.

مرح **merah** *A. a.* aşırı sevinç, aşırı derecede sevinme ve neşelenme.

مرحبا **merhabâ** *A. ünl.* 1 "Benden çekinmeyiniz, benimle gönül rahatlığıyla görüşüp konuşabilirsiniz" anlamında selâmlama sözü, 2 ululama ve hayranlık anlatır: Ne hoş!, Ne kadar güzel!, Maşallah! 3 Alay anlatır: Hayr ola! Bu ne güzel iş böyle!

مرحله **merhale** *A. a.* konulan yer, konak.

مرحمت **merhamet** *A. a.* -e acıma, -i esirgeme.

مرحمت بخش **m.-bahş** *F. s.* acıyan, esirgeyen (kimse).

مرحمت پرور **m.-perver** *F. s.* içinde acıma ve esirgeme duygusu olan (kimse).

مرحمت شعار **m.-şiâr** *F. s.* acıma ve esirgemeyi huy edinmiş, acıma ve esirgemesi çok olan (kimse).

مرحمت كستر **m.-güster** *F. s.* herkesi acıyan ve esirgeyen, merhameti yaygın ve kaplayıcı (kimse).

مرحوم **merhûm** *A. s.* Yüce Tanrı'nın esirgeyici katına ulaşmış, ölmüş (kimse). Yalnızca Müslüman olarak ölmüş kimse için kullanılır.

مرخص **mürahhas** *A. s.* 1 yetkili, kendisine bir iş/görev için izin ve yetki verilmiş (kimse), 2 elçi, delege.

مرخم **mürahham** *A. s. dilb.* (Arapçada) sonundan bir/birkaç harf düşürülerek kısaltılmış kelime.

[1]مرد **merd** *F. a.* 1 kişi, fert, 2 yiğit, bahadır.

مردانه **m.âne** *F. s.* yiğitçe, yiğide yakışır biçimde.

مرد فرد **m.-i ferd** *F. a.* eşi bulunmayan yiğit.

[2]مرد **mürd** *F. s.* (hayvan için) ölmüş, gebermiş. **– olmak** (hayvan) ölmek, gebermek.

مردار **mürdâr** *F. s.* pis, iğrenç; *zıddı:* پاك **pâk**.

مرداسنك **mürdâseng** *F. a.* kurşun oksidi.

مردف **müreddef** *A. s.* 1 -in ardı sıra yürütülmüş, -in ardına takılmış (nesne), 2 ardı sıra getirilmiş/söylenmiş (söz), 3 *ed.* redifli (şiir).

مردكان **mürdegân** *F. ç. a.* ölüler.

مردم **merdüm** *F. a.* insan.

مردم آزار **m.-âzâr** *F. s.* insan incitici, yani: gönül kırıcı. Sert, haşin (kimse).

مردم خوار **m.-hâr** *F. s.* insan yiyici, yamyam.

مردم زاد **m.-zâd** *F. a.* insan oğlu.

مردم کش **m.-küş** *F. s.* insan öldüren, eli kanlı, katil.

مردم‌گیاه **m.-giyâh** *F. a.* Türkçede "kan kurutan" denilen bitki.

مردم‌گیه **m.-giyeh** *F. a. yuk. m. bk.*

مردمك **merdümek** *F. a.* göz bebeği.

مردمی **merdümî** *F. a.* insanlık.

مردود **merdûd** *A. s.* geri döndürülmüş, kabul edilmemiş (kimse/nesne/istek).

مرده **mürde** *F. s.* ölü, ölmüş (kimse/hayvan).

مردهدل **m.-dil** *F. s.* gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).

مرده‌شو-ی **m.-şû/-şûy** *F. a.* ölü yıkayan kimse, gassal.

مردهسنك **mürdeseng** *F. a. bk.* مرداسنك **mürdâseng.**

مردی **merdî** *F. a.* yiğitlik.

مرذول **merzûl** *A. s.* horlanmış, acınacak ve utanacak duruma düşürülmüş (kimse).

مرزبان **merzbân** *F. a.* 1 sınır muhafızı, 2 yandaş, taraftar.

مرزغه **merzaa** *A. a.* ağır kokulu, etrafa mikrop saçan su birikintisi, bataklık.

مرزنكوش **merzengûş** *F. a.* (*T. h. dili:* كوشك مرجان **mercanköşk**) güzel kokulu bir çiçek, bir tür fesleğen, sıçan kulağı, güvey otu,

مرزوق **merzûk** *A. s.* yiyecek içeceği bol olan, mutlu, rahat yaşayan (kimse).

[1]مرسل **mürsil** *A. s.* gönderen, gönderici (kimse).

[2]مرسل **mürsel** *A. s.* 1 gönderilmiş (mektup, yazı vb.), 2 Tanrı katından gönderilmiş (elçi, peygamber): *nebiyy-i Mürsel* "gönderilmiş nebi".

مرسلات **m.ât** *A. ç. a.* gönderilen nesneler, gönderiler; *bk.* مرسله **mürsele.**

مرسله **mürsele** *A. a.* 1 mektup, yazı, 2 gönderilen eşya, koli.

مرسلين **mürselîn** *A. ç. a.* peygamberler, Tanrı katından gönderilen elçiler; *bk.* مرسل **mürsel.**

[1]مرسم **müressem** *A. s.* resmi yapılmış (kimse/nesne).

[2]مرسم **müressim** *A. a.* -in resmini yapan (kimse).

مرسوم **mersûm** *A. s.* 1 yazılmış, çizilmiş, işaretlenmiş, belirli kılınmış (nesne), 2 anılan, adı geçmiş (kimse), 3 alışılagelmiş, yapılagelmiş, gelenekleşmiş (iş/tutum/ davranış). *a.* buyrultu, yarlık, ferman.

مرسی **mersâ** *A. a.* liman, gemi yatağı.

مرسين **mersîn** *A. a.* güzel kokulu yaprakları yaz kış yeşil kalan, beyaz çiçekli bir orman ağacı.

مرشح **müreşşah** *A. s.* 1 eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse), 2 *ed.* bir kelimenin yakın anlamını çağrıştıran bir kelimeye yer vermekle yapılmış (tevriye): *Kalmaz sabâya ettiği bu rüzgârdır* mısraında *rûzgâr*'ın yakın anlamı olan *yel*'i çağrıştıran *sabâ*'ya yer verilmesi gibi.

مرشد **mürşid** *A. s.* doğru yola kılavuzlayan, doğru yolu gösteren (kimse). *a. tas.* 1 tarikat şeyhi, müridi tutulan yolda eğiten önder, 2 *mec.* aymazlıktan kurtarıcı, uyarıcı kimse.

مرصاد **mirsâd** *A. a.* 1 çevreyi gözetecek yer, rasat yeri, 2 gök cisimlerini izleme aleti, dürbün.

مرصد **mirsad** *A. a. yuk. m. bk.*

مرصص **mürassas** *A. s.* 1 lehimlenmiş (nesne), 2 kalaylanmış (nesne).

مرصع **mürassa'** *A. s.* 1 üzerine elmas ve başka değerli taşlar yerleştirilerek bezenmiş (nişan/hançer /kemer/cilt vb.), 2 *ed.* iki cümleyi/iki cümle üyesini/iki kelime öbeğini oluşturan kelimelerin her birinin vezin ve kafiyece uyuşması biçiminde uygulanan bir seci türü.

مرصوص **mersûs** *A. s.* sağlam, dayanıklı, yıkılmaz, sarsılmaz (yapı).

مرض **maraz** *A. a.* hastalık, mizaç bozukluğu, keyifsizlik.

مرض مزمن **m.-ı müzmin** *F. a.* uzun süreli, kronik hastalık.

مرض موت **m.-ı mevt** *F. a.* ölümcül, ölüme götüren hastalık.

مرض نفسانی **m.-ı nefsânî** *F. a.* nefsin kötü arzularından ileri gelen bozukluk, ahlâk bozukluğu.

مرضات **merzât** *A. a.* hoşnutluk, razı olma, rıza.

مرضاة الله **merzâtü'llâh** *A. a.* Allah'ın rızası: *taleben li-merzâtü'llâh* "Allah'ın rızasını isteyerek".

مرضع **mürzı'** *A. s.* çocuk emziren, emzikli (kadın).

مرضعه **mürzıa** *A. a.* taya, süt annesi.

[1]مرضی **marzıy(y), marzî** *A. s.* iyi görülmüş, güzel ve yerinde bulunmuş, hoş karşılanmış, kabul edilmiş, benimsenmiş (huy/davranış/armağan vb.)

[2]مرضی **merzâ** *A. a.* hastalar; *bk.* مریض **marîz.**

مرطوب **mertûb** *A. s.* su almış, ıslak (nesne, yer).

مرعا **mer'â** *A. a.* (*T. k. dili:* **mera**) *bk.* مرعیٰ **mer'â.**

مرعبه **mer'abe** *A. a.* 1 insana ürküntü veren ıssız yer, 2 birden ürkme.

مرعوب **mer'ûb** *A. s.* ürkmüş, korkmuş (kimse/hayvan).

[1]مرعیٰ **mer'â** *A. a.* hayvan otlatmaya elverişli otlu yer, otlak.

[2]مرعی **mer'î** *A. s.* 1 sayılan, saygı gösterilen (kimse), 2 gözetilen, uyulan, gözde, geçerli (davranış/yargı/değer/kural/kanun vb.)

مرغ **murğ** *F. a.* kuş.

مرغاب **m.-âb** *F. a.* su kuşu, yani: ördek, kaz vb.

مرغ الهی **m.-ı İlâhî** *F. a.* İlâhî kuş, yani: insan ruhu.

مرغ دل **m.-ı dil** *F. s.* yürek kuşu, yani: 1 kalp, yürek, 2 anlayış, duyuş ve kavrayış.

مرغ دل **m.-dil** *F. s.* kuş yürekli, yani: ürkek, korkak.

مرغ روز **m.-ı rûz** *F. a.* güneş.

مرغزار **m.zâr** *F. a.* kuş yatağı, kuş cenneti.

مرغ زر **m.-ı zer** *F. a.* altın kuş, yani: güneş.

مرغ زرین **m.-ı zerrîn** *F. a.* süğlün.

مرغ زرین بال **m.-ı zerrîn-bâl** *F. a.* altın kanatlı kuş, yani: güneş.

مرغ زرین پر **m.-ı zerrîn-per** *F. a. yuk. m. bk.*

مرغ سلیمان **m.-ı Süleymân** *F. a.* Süleyman'ın kuşu, yani: çavuş kuşu, hüdhüd.

مرغ آویزشب **m.-ı şeb-âvîz** *F. a.* ishak kuşu, bataklık baykuşu.

مرغ شب و روز **m.-ı şeb ü rûz** *F. a.* gece ve gündüz kuşu, yani: ay ve güneş.

مرغ صبح **m.-ı subh** *F. a.* sabah kuşu, yani: bülbül.

مرغ طرب **m.-ı tareb** *F. a.* neşe ve şenlik kuşu, yani: şarkı söyleyen, hânende.

مرغ نامه بر **m.-ı nâme-ber** *F. a.* mektup götüren kuş, yani: güvercin.

مرغان **murğân** *F. a.* kuşlar.

مرغان سدره **m.-i Sidre** *F. a.* Sidre kuşları, yani: melekler.

مرغانه **murğâne** *F. a.* kuş yumurtası.

مرغزار **merğzâr** *F. a.* sulak, otlu ve ağaçlı yer. Bu gibi yerleri kuşlar üreme bölgesi olarak yuva tuttuğu için eski metinlerde bile **murğzâr** okunacak biçimde seslilendirilmiş olduğu görülür; bu yüzden "kuş cenneti" diye de bir karşılık verilmesi gerekir.

مرغوب **merğûb** *A. s.* beğenilen, güzel bulunan (nesne/davranış /söz vb.)

مرغول **merğûl** *A. s.* örülmüş (saç). *a.* 1 saç örgüsü, 2 kuş sesi, 3 musiki sesi, ezgi.

مرغوله **merğûle** *A. a. yuk. m. bk.*

مرفوع **merfû'** *A. s.* 1 yukarı kaldırılmış (nesne/organ vb.), 2 *dilb.* (Arapçada) ötre ile, yani: yuvarlak ünlü ile seslilendirilmiş ünsüz harfi.

[1]مرفه **müreffeh** *A. s.* varlık ve bolluk içinde yaşayan, gönençli (kimse/ aile/ toplum).

[2]مرفه **müreffih** *A. s.* varlığa ve bolluğa kavuşturan, yaşama ölçülerini yükselten (kimse/yönetici vb.).

مرقات **mirkât** *A. a.* merdiven.

مرقد **merkad** *A. a.* ölü için ebedî uyku ve istirahat yeri olan mezar, kabir.

مرقع **mürakka'** *A. s.* yamanmış, yamalı (nesne). *a.* dervişlerin giydikleri yama üstüne yama vurulmuş, eski püskü hırka.

مرقعات **m.ât** *A. ç. a.* güzel yazı örnekleri; *bk.* مرقعه **mürakkaa.**

مرقعه **mürakkaa** *A. a.* birbiri üzerine yapıştırılıp mukavva gibi kalınlaşmış kâğıt üzerine yazılmış güzel yazı örneği, hattatın çalışma aracı.

مرقق **mürakkak** *A. s.* inceltilmiş, ince (nesne).

مرقم **mürakkam** *A. s.* yazılmış (yazı/ sayı vb.)

مرقوم **merkûm** *A. s.* 1 yazılmış, yazıya dökülmüş (konu, madde, nesne), 2 adı yazılmış olan/geçen (kimse).

مرك **merg** *F. a.* ölüm.

مرك شادی **m.-i şâdî** *F. a.* sevinç ölümü, aşırı sevinç yüzünden meydana gelen ölüm.

مرکا مرگ **mergâ mergî** *F. a.* veba, kolera gibi hastalıklar yüzünden meydana gelen toplu ölüm, kırım, büyük afet.

[1]مرکب **merkeb** *A. a.* 1 at, gemi vb. binilecek araç, 2 eşek.

[2]مرکب **mürekkeb** *A. s.* birleştirilip karıştırılmış, birkaç şeyin birbirine katılmasıyla oluşmuş, yalın olmayan, birleşik (nesne/madde): *cism-i mürekkeb* "birden çok elementten oluşmuş cisim", *cehl-i mürekkeb* "katmerli cahillik, kendini âlim sanan cahilin cehaleti", *a. T.* yazı yazmakta/şekil çizmekte kullanılan renkli sıvı madde.

[3]مرکب **mürekkib** *A. s.* 1 -i birleştiren, (şeyleri) bir araya getirip birleşik

yapan (kimse), 2 bir birleşik içinde yer alan, birleşiği kuran (üye).

مركز **merkez** *A. a.* 1 (ülke, yerleşim, kuruluş, iş için) yönetim yeri, 2 (belli bir alanda) ortada bulunan yer, 3 bir dairenin/bir küre yüzeyinin tam ortasında bulunan, üzerindeki bütün noktalara eşit uzaklıktaki nokta, 3 *mec.* biçim, durum, nitelik.

مركوز **merkûz** *A. s.* dikilmiş, saplanmış (nesne). – **eylemek** -e dikmek, -e saplamak.

مرمت **meremmet** *A. a.* -i onarma, -i onarıp yenileme/düzeltme, -i iyileştirme.

مرمر **mermer** *A. a.* bilinen sert taş.

مرموز **mermûz** *A. s.* işaret yoluyla anlatılmış, gizlice işaret edilmiş (konu, dilek, istek/amaç).

مرمى **mermiy(y), mermî** *A. s.* atılmış (nesne). *a.* ateşli bir silâhla atılan şey, kurşun, gülle vb.

مروارید **mürvârîd** *F. s.* inci.

مروت **mürüvvet** *A. s.* 1 insanlık, insana yakışır nitelik ve hâl, mertlik, 2 (insan olmanın gereklerinden olmak üzere) (başkalarına) iyilik etme, (herkese) iyilikte bulunma.

مروتمند **m.mend** *F. s.* insan olmanın değerlerine sahip, iyilikçi (kimse).

[1]مروج **mürevvec** *A. s.* geçerlik ve değer kazandırılmış, sürümü arttırılmış (görüş/tutum vb.)

[2]مروج **mürevvic** *A. s.* 1 -e geçerlik ve değer kazandıran (kimse), 2 *mec.* -i yürüten, -i etkili kılan, -i güçlendiren, -e değer katan (tutum/görüş/davranış /iş/işlem).

مروجه **mervece** *A. a.* 1 açıklık, düzlük, ova, 2 her yanından rüzgâr esen yer.

[1]مروح **mürevvah** *A. s.* 1 güzel koku ile kokulandırılmış (nesne), 2 rahata erdirilmiş (kimse).

[2]مروح **mürevvih** *A. s.* 1 -e koku katan, -i kokulandıran (nesne), 2 rahatlık veren, rahat ettiren (nesne).

مروحه **mirvaha** *A. a.* yelpaze.

مروحه جنبان **m.-cünbân** *F. s.* yelpaze sallayıcı (kimse).

مرور **mürûr** *A. s.* 1 geçme, gitme, geçip gitme, 2 -in bir yanından girip öte yanından çıkma.

مرور زمان **m.-i zemân** *F. a.* belirlenmiş sürenin dolması, kanunen belirlenmiş sürenin sona ermesi.

مروريه **mürûriyye** *A. a.* geçiş ücreti.

مروق **mürevvak** *A. s.* süzülmüş, süzülüp duru hâle getirilmiş (sıvı nesne).

مروه **Merve** *A. a.* Mekke'de bulunan bir dağın adı.

مروى **mervî** *A. s.* aktarılmış, "Şöyledir" diye anlatılmış (olay/iş vb.)

مره **merre** *A. a.* kere, kez.

مرهٔ واحده **m.-i vâhide** *F. a.* ilk kez.

مرةً بعد اخرى **merreten ba'de uhrâ** *A. z.* birbiri ardından birkaç kez.

مرهب **mürehhib** *A. s.* korkutucu, korku verici (nesne/durum/olay).

مرهم **merhem** *A. a.* (*T. k. dili:* ملهم **melhem**) 1 yara/deri üzerine sürülerek kullanılan, yumuşak, kıvamlıca ilâç.

مرهم سای **m.-sây** *F. s.* (yarayı iyileştirme amacıyla) merhem süren (kimse).

مرهون **merhûn** *A. s.* 1 rehin olarak bırakılan, ödünç/geçici olarak kullanılmak üzere alınan paraya/nesneye karşılık verilen (nesne), 2 belirli,

(-in olması için) beklenmesi gereken: *vakt-i merhûn* "belirli vakit", 3 *mec.* -e bağlı, -e uğramış: *m.-i firâş* "yatağa bağlı".

مریخ **Merrîh** *A. a.* göğün beşinci katındaki gezegenin adı, Behrâm, Mars, Ares.

مرید **mürîd** *A. s.* 1 (büyük harfle) biricik buyruk sahibi olan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir. 2 *tas.* bir mürşide (yol göstericiye) bağlanarak onun eğitim ve denetimine giren, henüz sülük mertebesine varmamış yol eri, derviş.

مریض **marîz** *A. s.* hastalıklı, hasta (kimse).

مریم **Meryem** *A. a.* Hz. İsa'nın annesinin adı.

مرئی **mer'î** *A. s.* gözle görülen, görülebilir (nesne). **– olmak** görülmek.

مزاج **mizâc** *A. a.* 1 insan bedeninde salgıların bir oran içinde karışmasından ortaya çıktığı var sayılan dengeli durum, doğuştan gelen yetenek ve özellik, yaradılış, 2 huy, tabiat, davranış biçimi: *leyyinü'l-mizâc* "yumuşak yaradılışlı, halim selim (kimse)", 3 bedenin sağlık açısından durumu: *nâ-mizâc* hasta, keyifsiz "kimse", 4 düşünce, tutum.

مزاجدان **m.-dân** *F. s.* mizaç bilici, kişinin huyundan suyundan anlayıcı (kimse).

مزاجگیر **m.-gîr** *F. s.* canının istediği gibi, keyfine göre söz söyleyen/davranan (kimse).

[1]مزاح **mezzâh** *A. s.* ona buna takılan, şakacı (kimse).

[2]مزاح **müzâh** *A. s.* (*T. k. dili:* **mizah**) şaka, takılma, eğlenme, eğlence.

مزاحکو **m.-gû** *F. s.* güldürücü ve eğlendirici söz söyleyen (kimse).

مزاحف **müzâhaf** *A. s. ed.* (aruzda) uzun okunması gerekirken vezin gereği kısa okunan (hece ünlüsü).

[1]مزاحم **mezâhım** *T. ç. a.* sıkıntılar, güçlükler.

[2]مزاحم **müzâhım** *A. s.* sıkıntı veren, rahatsız eden, ters gelen, sıkıştıran, zorlayan (nesne/durum)

مزاحمه **müzâhame** *A. a.* 1 -e sıkıntı verme, -i sıkıştırma, -i zorlama, 2 üşüşme, birbirini itip sıkıştırarak sıkışıklık yaratma.

مزاد **mezâd** *T. a.* (bir eşyayı/bir malı/bir mülkü) en yüksek bedeli verene satılmak üzere satışa çıkarma.

مزار **mezâr** *A. a.* 1 ziyaret yeri, 2 kabir, ölenin gömülü bulunduğu yer.

مزارع **mezârı'** *A. ç. a.* ekim alanları; *bk.* مزرعه **mezraa.**

مزارعه **müzâraa** *A. a.* 1 ekincilikle geçinme, 2 *huk.* toprak sahibi ile onu işleyip ürün yetiştirecek kimse arasında ürünün paylaşılması şartıyla yapılan ortaklık.

مزالق **mezâlık** *A. ç. a.* kayılacak yerler, kaygan zeminler; *bk.* مزلقه **mezlaka.**

مزامیر **mezâmîr** *A. ç. a.* Hz. Davud'a Tanrı katından inen "Zebûr" adlı kitabın sureleri; *bk.* مزمار **mizmâr.**

مزاوجه **müzâvece** *A. s.* (bir kadınla bir erkek) eş olarak birleşme, evlilik birliği kurma.

مزایا **mezâyâ** *A. ç. a.* 1 erdemler, insan değerleri açısından üstünlükler, 2 sözün güzellikleri ve incelikleri; *bk.* مزیت **meziyyet.**

مزایده **müzâyede** *A. s.* (bir malı/bir eşyayı) açık arttırma ile satılığa çıkar-

ma, en çok verenin üstünde kalma yoluyla satışa sunma.

مزبله **mezbele** *A. a.* çöplük.

مزبور **mezbûr** *A. s.* 1 yazılmış, kayda geçirilmiş (olay, ad, tutar vb.), 2 adı geçen, kendisinden söz edilen (kimse).

مزج **mezc** *A. a.* (iki şeyi) birbirine karıştırma/katıştırma.

مزجات **müzcât** *A. s.* az, küçük, kısıtlı (para/sermaye vb.)

مزجی **mezcî** *F. s.* katışık, katışmış (nesne): *terkîb-i mezcî* "kelimeleri anlam bağımsızlıklarını az çok yitirerek birbirine katışmış, yeni bir anlam bağlamış ad takımı: *ney-şeker, âbdest, âbrû* gibi.

مزخرف **müzahref** *A. s.* sahte yaldızla yaldızlanmış, boya ve süslerle göz alıcılık kazandırılmış değersiz, halis ve saf olmayan, kalp (nesne).

مزخرفات **m.ât** *A. ç. a.* 1 sahte yaldız ve süslerle güzellik kazandırılmış değersiz şeyler, 2 *T.* süprüntü, döküntü, pislik.

مزد **müzd** *F. a.* ücret, karşılık.

مزداد **müzdâd** *A. s.* artmış, çoğalmış (nesne).

مزدحم **müzdehım** *A. s.* yığılmış, yığın hâline gelmiş, sıkışık (topluluk).

مزدلفه **Müzdelife** *A. a.* Kâ'be'de Arafat ile Mînâ arasında bir kutsal yer.

مزراق **mizrâk** *A. a.* (*T. k. dili:* **mızrak**) uzun saplı, ucunda demirden sivri bir parça bulunan savaş aracı, kargı.

مزرع **mezra'** *A. a.* ekim yeri, ekim yapılan toprak, tarla: *ed-dünyâ mezraatü'l-âhire* "dünya ahiretin tarlasıdır".

مزرعه **mezraa** *A. a. yuk. m. bk.*

مزرکش **müzerkeş** *A. s.* altın sırma ile işlemeli (kumaş/seccade/giysi vb.)

مزروع **mezrû'** *A. s.* ekilmiş (toprak).

مزروعات **m.ât** *A. ç. a.* toprağa ekilmiş tohumlar.

مزعج **müz'ic** *A. s.* rahatsız edici, bıktırıcı, usandırıcı, baş ağrısı (kimse/hayvan/ağrı vb.).

مزعفر **müza'fer** *A. s.* safran katılmış, safranla boyanmış, sarı renkli (pilâv/zerde vb.).

مزکّی[1] **müzekkâ** *A. s.* 1 kirden pastan arındırılmış, tertemiz edilmiş (nesne), 2 kötü yoldan çevrilip iyi yola getirilmiş, günah ve suç işlemekten uzaklaştırılmış (kimse).

مزکّی[2] **müzekkî** *A. s.* 1 kötü iş ve eylemlerden, yüz kızartıcı hâllerden uzaklaştırıcı, nefsi eğitici (kimse/nesne/aracı).

مزلف **müzellef** *T. s.* sakalı yeni çıkmaya başlamış olan (genç).

مزلقه **mezlaka** *A. a.* kaygan yer.

مزمار **mizmâr** *A. a.* 1 kavala benzer bir nefesli çalgı, 2 Hz. Davud'a inen kitabın sureleri, 3 *tıp* nefes yolu.

مزمن **müzmin** *A. s.* eskimiş, üzerinden zaman geçmiş, uzun süreli (hastalık).

مزمور **mezmûr** *A. s.* 1 ney, düdük, kaval türü üflemeli çalgı, 2 mizmarla birlikte söylenen şarkı, 3 Zebûr'un sureleri.

مزوا **müzevvâ** *A. s. bk.* مزوّی **müzevvâ.**

مزواجه **mizvâce** *A. a. bot.* çift cinsiyetli, kendi kendine döllenen bitki.

مزوج **müzevvec** *A. s.* çiftlendirilmiş, döllendirilmiş (bitki).

مزور[1] **müzevvir** *A. s.* yalancı, dolandırıcı, yalan dolanla, sahte belgelerle onu bunu kandıran (kimse).

مزورانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* dolandırıcılıkla, yalan dolanla, yalan dolandan başka bir şey olmayan.

مزور[2] **müzevver** *A. s.* allanıp pullanmış yalan ve sahte (nesne).

مزوىٰ **müzevvâ** *A. s.* köşeli (şekil/nesne). *a.* köşe.

مزه **meze** *F. a.* 1 tat, çeşni, lezzet, 2 içkiyle birlikte yenilen çerez/soğuk yemek türü yiyecekler

مزهره **müzhere** *A. a.* çiçeklerle donanmış yer, çiçek bahçesi.

مزيت **meziyyet** *A. a.* 1 bir kimseyi başkalarından üstün kılan, bilgi, cömertlik, yiğitlik vb. nitelikler, 2 (söz için) güzellik, çekicilik.

مزيد **mezîd** *A. a.* artma, çoğalma. *s.* artmış, çoğalmış (nesne),

مزيد فيه **mezîdün fîh** *A. a. dilb.* (Arapçada) kök harfleri üzerine belli harfler katılarak yapısı değiştirilmiş fiil kalıpları.

مزيف **müzeyyif** *A. s.* -i çürütücü, -in sahte ve kalp olduğunu ortaya çıkarıcı (kimse).

مزيل **müzîl** *A. s.* -i giderici, -i yok edici (nesne).

مزيل اللون **müzîlü'l-levn** *A. s.* renk giderici (madde).

مزين[1] **müzeyyen** *A. s.* süslenmiş, süslü (nesne).

مزين[2] **müzeyyin** *A. s.* -i süsleyen (kimse).

مژدگانى **müjdegânî** *F. a.* sevindirici bir haber ulaştırana verilen bahşiş.

مژده **müjde** *F. a.* sevindirici haber.

مژده رس **m.-res** *F. s.* müjde getiren, müjdeci (kimse).

مژده رسان **m.-resân** *F. s. yuk. m. bk.*

مژده رسانى **m.-resânî** *F. a.* müjdecilik, müjde getiricilik.

مژده فرما **m.-fermâ** *F. s.* müjdeci, müjdeli haberi ulaştıran (kimse).

مژگان **müjgân** *F. ç. a.* kirpikler. (Tekli gibi de kullanılır.)

مژنك **mejeng** *F. s.* 1 çirkin, iğrenç (nesne), 2 korkak, kalleş, namert (kimse).

مژه **müje** *F. a.* kirpik.

مس **mes(s)** *A. a.* 1 -e değme, -e dokunma, 2 gerekli olma, ortaya çıkma.

مساء **mesâ'**, مسا **mesâ** *A. a.* akşam: *subh u mesâ* "sabah ve akşam".

مسابقت **müsâbakat** *A. a.* 1 yarışma, yarış, -den ileri geçmeye, -e üstünlük sağlamaya çalışma.

مسابقه **müsâbaka** *A. a. yuk. m. bk.*

مساجد **mesâcid** *A. ç. a.* mescitler; *bk.* مسجد **mescid**.

مساح **messâh** *A.* işi yer ölçümü yapmak olan kimse.

مساحه **mesâha** *A. a.* 1 yer ölçme, 2 ölçü.

مسار **mesâr** *A. a.* sevinçler; *bk.* مسرت **meserret**.

مسارعت **müsâreat** *A. a.* ivme, acele etme.

مسارعتاً **m.en** *A. z.* sür'atle, iverek, acele ederek.

مساطر **mesâtır** *A. ç. a.* satır çizme araçları; *bk.* مسطر **mistar**.

مساعد **müsâid** *A. s.* 1 uygun, elverişli (hava/durum/şart vb.), 2 yeter, yeterli (imkân/para/güç vb.)

مساعده **müsâade** *A. a.* 1 yardım, el verme, 2 -e izin verme, -e engel olmama, -i serbest bırakma.

مساعفه **müsâafe** *A. a.* (bir isteğe) olumlu cevap verme, "Olur" deme, -e yardımcı olmak için izin verme.

مساعی **mesâî** *A. ç. a.* çalışmalar çabalar; *bk.* مسعی **mes'â.**

[1]مساغ **mesâğ** *A. a.* yapılabilir olma, yasak olmama.

[2]مساغ **müsâğ** *A. s.* dince yasak edilmemiş olan, yapılmasında sakınca bulunmayan (iş/eylem).

مسافر **müsâfir** *A. a.* 1 yolcu, seyyah, 2 konuk, mihman, 3 ziyaretçi, ziyaret amacıyla bir yere gelen kimse, 4 göz içinde beliren beyaz nokta/leke.

مسافرت **müsâferet** *A. a.* 1 yolculuk, seyahat, 2 konukluk.

مسافعه **müsâfea** *A. a.* (iki kişi) birbirinin boynuna sarılma.

مسافه **mesâfe** *A. a.* iki nokta arası, uzaklık

مساقات **müsâkât** *A. s.* meyve bahçesi sahibiyle bakımı ve yetiştiricisi arasında meyveyi bölüşmek suretiyle yapılan ortaklık.

مساکن **mesâkin** *A. ç. a.* meskenler; *bk.* مسکن **mesken.**

مساکین **mesâkîn** *A. ç. a.* miskinler; *bk.* مسکین **miskîn.**

مسالك **mesâlik** *A. ç. a.* gidilecek/uyulacak yollar; *bk.* مسلك **meslek.**

مسالمت **müsâlemet** *A. a.* barışıklık, iyi geçim.

مسأله **mes'ele** *A. a.* 1 soru içeren, cevabı istenen şey, 2 çözümü gereken/çözüm isteyen soru, problem, 3 önemli ve çözüm getirilmesi gereken güçlük, sorun.

مسام **mesâm(m)** *A. ç. a.* üzerinde delik bulunan yerler, delikli yerler.

مسامات **mesâmmât** *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **mesâmât**) (yukarıdaki çoklulun çoklusu olmak üzere) cilt üzerindeki küçük delikler.

مسامحه **müsâmaha** *A. a.* (yanlışı/kusur ve eksiği) görmeyip göz yumma, (uygunsuz bir davranışı) hoş görme.

مسامره **müsâmere** *A. a.* gece sohbeti, gece toplantısı.

مسامع **mesâmi'** *A. ç. a.* işitme organları, kulaklar; *bk.* مسمع **misma'.**

مسامیر **mesâmîr** *A. ç. a.* çiviler, mıhlar; *bk.* مسمار **mismâr.**

مساند **mesânid** *A. ç. a.* dayanaklar; *bk.* مسند **mesned.**

مساهله **müsâhele** *A. a.* kolaylık gösterme, zorlamama, yavaş davranma, baskı ve şiddet uygulamama.

مساوات **müsâvât** *A. a.* (iki şey arasındaki) denklik, eşitlik.

[1]مساوی **mesâvî** *A. ç. a.* kötülükler; *bk.* سوء **sû'**; *zıddı:* محاسن **mehâsin.**

[2]مساوی **müsâvî** *A. s.* 1 eş, eşit, eş değerli, değerce bir olan (nesneler/durumlar/nitelikler/özellikler), 2 *mat.* "=" işareti.

مسائل **mesâil** *A. ç. a.* meseleler; *bk.* مسئله **mes'ele.**

مسبب **müsebbib** *A. s.* -in olmasını/gerçekleşmesini sağlayan, -in ortaya çıkmasına/meydana gelmesine aracı olan/yol açan (kimse/nesne/durum).

مسبب الاسباب **müsebbibü'l-esbâb** *A. a.* bütün sebepleri var eden, her işin, her durumun, her oluşun gerçek yaratıcısı olan Yüce Tanrı.

مسبب حقیقی **m.-i hakîkî** *F. a. yuk. m. bk.*

مسبتات **müsebbitât** *A. a.* uyuşturucu ilâçlar, vücudun kimi sistemlerinin olağan işleyişini yavaşlatan narkoz ilâçları.

مسبح **müsebbih** *A. s.* 1 tesbih eden, yani: "Sübhânallâh" diyen (kimse).

مسبحان **m.ân** *F. ç. a.* tesbih ediciler.

مسبحان فلك **m.-i felek** *F. a.* feleğin teşbih edicileri, yani: melekler.

مسبع **müsebba'** *A. s.* 1 yedili, yedi parçalı/yedi şeyi kapsayan (nesne/şekil vb.), 2 yedi ile çarpılmış, yedi kat (sayı), 3 *geo.* yedi açılı, yedi köşeli ve yedi kenarlı (şekil). *a.* yedi köşeli şekil, 2 *ed.* yedi mısralı bendlerden oluşan nazım biçimi.

مسبوق **mesbûk** *A. s.* 1 (yolda) geçilmiş, geride kalmış (kimse), 2 -den önce geçmiş, daha önce geçmiş, önceden geçmiş, önde bulunan (kimse/nesne).

مسبوق الامثال **mesbûku'l-emsâl** *A. s.* benzerleri/denkleri daha önce geçmiş olan. İkinci anlam bunun kısaltması olarak kullanılır.

[1]مست **mest** *F. s.* sarhoş, esrimiş, esrik (kimse).

[2]مست **mest** *F. a.* çorap gibi tek parçalı, abdest sırasında üzerine ıslak parmaklar sürülen ince deriden yapılmış ayakkabı.

[1]مستأجر **müste'cer** *A. s.* kira ile tutulmuş (yer).

مستأجرفیه **müste'cerün fîh** *A. a. huk.* kiraya verenin sözlemeyi yürürlüğe koyması için kiracı tarafından verilen şey, depozit.

[2]مستأجر **müste'cir** *A. s.* kiracı, (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

مستأجل **müste'cel** *A. s.* belirli bir vakte kadar geciktirilen (iş/eylem).

مستأذن **müste'zin** *A. s.* izin isteyen (kimse).

[1]مستأصل **müste'sal** *A. s.* kökünden koparılmış (ağaç vb.)

[2]مستأصل **müste'sıl** *A. s.* (ağaç vb.'yi) kökünden söküp koparıcı (fırtına/kimse).

[1]مستأمن **müste'men** *A. s.* güvence verilmiş, can ve mal güvenliği sağlanmış (kimse).

[2]مستأمن **müste'min** *A. s.* sığınan, aman dileyen (kimse).

مستأنف **müste'nif** *A. s.* 1 (bir işe) yeniden girişimde bulunan, yeniden başlayan (kimse), 2 *huk.* alt mahkemece verilmiş karar ve hükmü kabul etmeyip bir üst mahkemeye baş vurarak bozmak için dilekçe veren (kimse).

مستانه **mestâne** *F. s.* 1 sarhoşça, sarhoşa yakışır biçimde, 2 sarhoş.

مستبان **müstebân** *A. s.* ayan beyan, ortada, açık seçik, açıkça anlaşılan (durum/söz).

مستبد **müstebid(d)** *A. s.* keyfince iş gören, istediğini istediği gibi yapan, baskıcı, zorba (kimse/yönetici/hükümdar).

[1]مستبدل **müstebdel** *A. s.* değiştirilmiş, geri çekilip yerine yenisi gönderilmiş (asker/birlik).

[2]مستبدل **müstebdil** *A. s.* 1 -i değiştiren (kimse/yetkili/komutan vb.), 2 karşılık, bedel alıcı (kimse).

مستبرئ **müstebrî'**, مستبری **müstebrî** *A. s.* idrardan sonra tenasül uzvunu

temizlemiş, çamaşırına sidik bulaşmasını önlemiş olan (kimse).

مستبشر **müstebşir** *A. s.* 1 (birine) sevindirici bir haber veren (kimse), 2 (sevindirici bir haberle) sevinen (kimse).

مستبضع **müstebzı'** *A. s. huk.* geliri kendine, yani verene ait olmak üzere sermaye verilen kimse.

مستبعد **müsteb'ad** *A. s.* olması/gerçekleşmesi uzak görülen, imkân ve ihtimal görülmeyen (iş/durum/sonuç).

مستتر **müstetir** *A. s.* 1 örtü altına gizlenmiş (kimse), 2 gizli, saklı, açık ve ortada olmayan (nesne): *zamîr-i müstetir* "(Arapçada) çekimli bir fiilin çekim şeklinde gizli zamir".

[1]مستثقل **müsteskıl** *A. s.* 1 (birini) ağır ve can sıkıcı bulup kovarcasına soğuk davranan, (kimse).

[2]مستثقل **müsteskal** *A. s.* kendisine kovulurcasına soğuk davranılmış, ağır kanlı, sıkıcı, tahammül edilmez (kimse).

مستثنى **müstesnâ** *A. s.* ayrı, ayrık, ayrıklı, olağan dışı, sıra dışı, alışılagelenden başka (kural/davranış/tutum/nitelik vb.).

مستجاب **müstecâb** *A. s.* isteği kabul görmüş, dileğine karşılık verilmiş (kimse).

مستجاب الدعوه **müstecâbü'd-da've** *A. s.* duası Hak katında kabul gören (kimse).

مستجمع **müstecmi'** *A. s.* -i bir araya toplayan, -i özünde taşıyan/bulunduran (kimse).

مستجمع كمالات **m.-i kemâlât** *F. s.* erdemleri özünde bulunduran (kimse).

مستجهل **müstechil** *A. s.* herkesi cahil sayan, kimseyi beğenmeyen (kimse).

مستجوب **müstecvib** *A. s.* cevap isteyen (kimse).

مستحاثه **müstehâse** *A. s.* fosil.

مستحب **müstehab(b)** *A. s. din* işlenmemesi günah sayılmayıp işlenmesinde sevap bulunan iş/eylem.

مستحسن **müstahsen** *A. s.* herkesçe beğenilen, iyi ve güzel bulunan (yol/tutum/adet vb.)

[1]مستحصل **müstahsıl** *A. s.* üreten, elde eden (kimse).

[2]مستحصل **müstahsal** *A. s.* üretilmiş, elde edilmiş (ürün/nesne).

[1]مستحضر **müstahzır** *A. s.* 1 -e/-in katına getiren, -de bulunduran/de bulunmasını sağlayan (kimse), 2 -i hazırlayan, -i kullanılır duruma getiren (kimse).

[2]مستحضر **müstahzar** *A. s.* 1 huzura getirilen, -de bulundurulan (kimse), 2 hazırlanmış, kullanılabilir duruma getirilmiş (nesne).

مستحضرات **m.ât** *A. ç. a.* hatırda tutulup gerektiğinde kullanılan bilgiler, tarih ve edebiyatla ilgili fıkralar, şiirler vb. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

[1]مستحفظ **müstahfız** *T. s.* 1 (kale, geçit ve sınır boylarında) muhafız, korucu, koruyucu (asker), 2 olağan askerlik ve yedeklik hizmetinden sonra, kırk yaşını aşkın olanların bulundukları, asıl görevleri savaş sırasında cephe gerisini koruyup kollamak olan bir sınıfa mensup (güç/asker). *a.* bu sınıftan olan asker.

مستحفظ[2] **müstahfaz** *A. s.* her türlü korunma tedbiri alınmış, iyi korunan, güvenli (yer).

مستحق **müstehak(k)** *A. s.* -e hak kazanmış, -e yaraşır (kimse). *a. T.* hak edilen karşılık, (birinin) lâyık olduğu iyi/kötü davranış, ödül/ceza. Daha çok "ceza" anlamıyla kullanılır.

مستحقر[1] **müstahkar** *A. s.* hakarete uğramış, aşağılanmış, aşağı/küçük görülmüş, horlanmış (kimse).

مستحقر[2] **müstahkır** *A. s.* (birini) aşağılayan, hor gören (kimse).

مستحكم **müstahkem** *A. s.* güçlendirilmiş, güçlü ve dayanıklı duruma getirilmiş, sağlam, kolay yıkılmaz (yapı/savunma yeri vb.)

مستحيل **müstehîl** *A. s.* olması/gerçekleşmesi olabilirlik sınırları dışında bulunan (iş).

مستحيى **müstahyî** *A. s.* utanan, sıkılan, utangaç, sıkılgan (kimse)

مستخبر **müstahber** *A. s.* haber alınmış, haberi elde edilmiş (iş/durum/girişim/niyat vb.)

مستخدم **müstahdem** *A. s.* bir işte kullanılan (kimse).

مستخرج[1] **müstahrec** *A. s.* 1 -den çıkarılmış, -den alınmış (bilgi/yazı parçası/sonuç vb.).

مستخرج[2] **müstahric** *A. s.* 1 -i -den çıkaran (kimse), 2 (okuduğundan) anlam çıkarabilen (okuyucu/öğrenici).

مستخف **müstehıf(f)** *A. s.* (birini) küçümseyen, önemsemeyen, bayağı ve hor sayarak eğlenen (kimse).

مستخلص[1] **müstahlas** *A. s.* kurtarımış (nesne).

مستخلص[1] **müstahlıs** *A. s.* (bir nesneyi) kurtaran (kimse).

مستخلف[1] **müstahlef** *A. s.* (birinin) yerine geçirilen, başkasının yerine atanan (kimse).

مستخلف[2] **müstahlif** *A. s.* (birini) kendi yerine geçiren (kimse).

مستدام **müstedâm** *A. s.* sürekli, bitimsiz, süreduran (durum/nitelik).

مستدرك **müstedrik** *A. s.* -i anlamak isteyen (kimse).

مستدعا **müsted'â** *A. s. bk.* مستدعىٰ[2].

مستدعى[1] **müsted'î** *A. s.* durumunu ve isteğini yönetime/resmî bir kuruma yazı ile bildiren, dilekçe veren (kimse).

مستدعىٰ[2] **müsted'â** *A. s.* dilenen, dilekçe ile dile getirilen (istek).

مستدل **müstedel(l)** *A. s.* delille anlaşılmış, delillendirilmiş (konu/iddia)

مستدير **müstedîr** *A. s.* değirmi, yuvarlak (nesne/şekil).

مستديم **müstedîm** *A. s.* sürekli, süregiden (durum/nesne).

مستدين **müstedîn** *A. s.* (birinden) borç alan, (birine) borçlanan (kimse).

مستذل **müstezil(l)** *A. s.* (birini) küçük gören, küçümseyen, adam yerine koymayan (kimse).

مستراح **müsterâh** *A. a.* 1 dinlenme yeri, 2 ayak yolu, tuvalet.

مسترجا **müstercâ** *T. s. bk.* مسترجى.

مسترجىٰ **müstercâ** *T. s.* 1 umulan, beklenen (karşılık/cevap/sonuç), 2 yalvararak istenen, dilenen (nesne).

مسترحم[1] **müsterham** *A. s.* yalvararak istenmiş (nesne).

مسترحم[2] **müsterhım** *A. s.* isteğinin yerine getirilmesi/bağışlanması için yalvaran (kimse).

مسترخی **müsterhî** *A. s.* tembel, uyuşuk, gevşek, sölpük (kimse).

مسترشد **müsterşid** *A. s.* hidayet, yani: doğru yola kılavuzlanmayı dileyen (kimse).

مسترشی **müsterşî** *A. s.* rüşvet isteyen (kimse).

مسترق **müsterak** *A. s.* çalınmış (nesne): *hamse-i müsteraka* "Celâli takviminde yıl sonuna eklenen beş gün".

مسترهن **müsterhin** *A. s.* rehin isteyen (kimse).

مستریح **müsterîh** *A. s.* 1 işten güçten uzaklaşıp dinlenen (kimse), 2 içi rahat olan, huzurlu (kimse).

مستزاد **müstezâd** *A. s.* 1 (sayıca) artmış/(sayısı) arttırılmış (nesne), 2 *ed.* Mısralarına kısa bir manzum parça eklenen manzume, özellikle gazel. Çoklukla *mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün* ölçüsüyle yazılmış manzumelerde bu kısa parça *mef'ûlü feûlün* ölçüsünde olur.

مستسعد **müstes'ad** *A. s.* uğurlu sayılan (durum/olay vb.).

مستسقی **müsteskî** *A. s.* 1 vücudunun bir yerinde, daha çok da karnında su toplanan (kimse), 2 yağmur duasına çıkan (kimse).

مستشار **müsteşâr** *A. s.* kendisine danışılan, kendisinden görüş alınan (kimse). *a.* bakanlık ve elçiliklerde bakan ve elçiden sonraki en yüksek yöneticinin resmî unvanı.

مستشرق **müsteşrık** *T. s.* Doğulu kavimlerin dil, edebiyat, tarih ve kültürlerini araştıran ve inceleyen Batılı araştırmacı.

مستشفی **müsteşfî** *A. s.* şifa arayan (kimse).

مستشهد **müsteşhed** *A. s.* örnek alınmış, örnek olarak kullanılmış (söz/metin/şiir vb.)

مستصحب[1] **müstashab** *A. s.* (birinin) yanına verilmiş (kimse).

مستصحب[2] **müstashıb** *A. s.* (birini) yanına alan, (birini) yanında bulunduran, (birini) yanında götüren (kimse).

مستضی **müstezî** *A. s.* -den ışık alan/ışığını -den alan (cisim/yıldız).

مستطاب **müstetâb** *A. s.* beğenilmiş, güzel bulunmuş (söz/kitap/tavır /davranış vb.)

مستطرف **müstatrif** *A. s.* -i yeni, benzersiz, güzel sayan/güzel gösteren (kimse).

مستطیل **müstetîl** *A. s.* uzayan (nesne). *A. geo.* dikdörtgen.

مستطیل الرأس **müstetîlü'r-re's** *A. a.* başı öne doğru uzun kimse.

مستظرف **müstazref** *A. s.* -i içine alan, -in etrafını kuşatan, -i kaplayan (nesne).

مستظل **müstezıl(l)** *A. s.* 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 sığınmış, sığınmacı, koruma altında bulunan (kimse).

مستظهر **müstazhir** *A. s.* -e dayanan, -e arka veren, -den yardım alan (kimse)

مستعار **müsteâr** *A. s.* 1 eğreti olarak alınmış (nesne), 2 takma, gerçek olmayan (ad). *a. huk.* getirisi bedelsiz olarak alınmış, alanın sahibinin izni oldukça kullanabildiği mal.

مستعان **müsteân** *A. s.* kendisinden yardım dilenen (Yüce Tanrı).

مستعجل **müsta'cel** *A. s.* çabuk yapılması istenen, önemli oluşu bakı-

mından bir an önce gerçekleşmesi/bitirilmesi dilenen (iş).

müsteıd(d) مستعد *A. s.* yetenekli, alımlı, bir şeyi almaya, bir niteliği kazanmaya doğuştan yatkınlığı olan (kimse).

m.âne مستعدانه *F. s.* ve *z.* yetenekli ve alımlı olana yakışır/yaraşır yolda ve biçimde.

müsta'rib مستعرب *A. s.* Araplaşmış (kimse).

müsta'tıf مستعطف *A. s.* acıma ve esirgenme isteyen (kimse).

müsta'fî مستعفی *A. s.* bir görevden ayrılmayı isteyen (kimse).

müsta'lî مستعلی *A. s.* 1 yükselen, yükseğe çıkan (nesne), 2 üste çıkan, üstün gelen, üstünlük sağlayan (kimse), 3 *dilb.* (Arapçada) söylenişi sırasında dilin üst damağa yükselmesi ve kapaklanmasıyla kalınlık niteliği kazanan ses. Bunlar *hurûf-i müsta'liye* denilen خ ص ض ط ظ غ ق harfleridir.

müsta'mer [1]مستعمر *A. s.* düzgün ve bakımlı duruma getirilmiş, şenlendirilmiş (yer).

müsta'mir [2]مستعمر *A. s.* (bir yeri) bakımlı ve şenlikli duruma getiren.

müsta'mere مستعمره *A. a.* bir devlet tarafından göçmenler yerleştirilerek düzenli bir yerleşim yeri durumuna getirilmiş arazi parçası.

müsta'mil [1]مستعمل *A. s.* -i kullanan (kimse).

müsta'mel [2]مستعمل *A. s.* kullanılan (nesne).

müsteîr مستعير *A. s.* -i eyreti olarak alan (kimse).

müsteîn مستعين *A. s.* yardım isteyen (kimse).

müsteînen billâh مستعيناً بالله *A. z.* Allah'tan yardım isteyerek.

müsteğâs مستغاث *A. s.* kendisinden yardım dilenenen (Yüce Tanrı).

müstağreb [1]مستغرب *A. s.* garip ve şaşırtıcı bulunmuş (nesne/tutum/davranış vb.).

müstağrib [2]مستغرب *A. s.* -i garip gören /kimse).

müstağrık مستغرق *A. s.* (*T. k. dili:* **müstağrak**) 1 -e batmış, ... ile dolmuş: *m.-ı sürûr* "sevinçle dolmuş", 2 kendini bilmeyecek derecede dalgın, derin düşünceye dalmış (kimse).

müstağfir مستغفر *A. s.* Yüce Tanrı'dan bağışlanmayı dileyen (kimse).

müsteğallât مستغلات *A. ç. a.* ekilip biçilebilir, tarım ürünü elde edilen vakıf toprakları; *zıddı:* مسقفات **müsakkafât.** (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

müstağnî مستغنی *A. s.* 1 -e ihtiyacı olmayan, -e gerek duymayan (nesne/kimse), 2 elindekiyle yetinip kimseden bir şey istemeyen/beklemeyen, tok gözlü (kimse), 3 gereksiz, gerek duyulmayan (iş/eylem vb.), 4 çekingen, nazlı (kimse).

müsteğîs مستغيث *A. s.* yardım ve ilgi dileyen (kimse).

müstefâd مستفاد *A. s.* 1 anlaşılmış (konu/husus vb.), 2 kazanılmış, sağlanmış, elde edilmiş (yarar/assı/kazanç).

müsteftî مستفتی *A. s.* fetva isteyen, yani: karşı karşıya kaldığı bir güç-

lüğün/bir meselenin şeriat hükümlerine göre çözüm ve açıklamasını öğrenmek üzere ilgili kimseye/yere baş vuran (kimse).

مستفرغ **müstefrığ** *A. s.* kusturucu (ilâç).

مستفيد **müstefîd** *A. s.* -den yararlanan, -den yarar sağlayan (kimse).

مستفيض **müstefîz** *A. s.* manevî kazanç sağlayan, feyz alan/bulan (kimse).

[1]مستقبل **müstakbil** *A. s.* (gelen birini) karşılayan, (gelen birini) karşılamak üzere yoluna çıkan (kimse).

[2]مستقبل **müstakbel** *A. s.* 1 karşılanmış (kimse), 2 gelecek (zaman), 3 *dilb.* bildirme kiplerinden gelecek zamanı gösteren kip, bir fiilin gelecek zaman bildiren çekim şekli.

[1]مستقر **müstekar(r)** *A. a.* yerleşilen, oturulan yer.

[2]مستقر **müstekır(r)** *A. s.* yerleşmiş, oturmuş (kimse/durum).

[1]مستقرض **müstakraz** *A. s.* borç ve ödünç olarak alınmış (para/nesne).

[2]مستقرض **müstakrız** *A. s.* (birine) ödünç para veren (kimse).

مستقل **müstekıl(l)** *A. s.* bağımsız, başlı başına, kendi başına olan (nesne/yönetim/devlet vb.).

مستقلاً **m.en** *A. z.* bir yere bağımlı olmaksızın, bağımsız olarak.

مستقيم **müstekîm** *A. s.* 1 doğru, düz, düzgün (nesne), 2 *mec.* dürüst, namuslu, yalanı dolanı ve hilesi olmayan (kimse).

مستكبر **müstekbir** *A. s.* kendini büyük gören, büyüklenen (kimse).

[1]مستكره **müstekrih** *A. s.* -den iğrenen, -den tiksinen (kimse).

[2]مستكره **müstekreh** *A. s.* tiksinti verici, iğrenç (nesne).

مستكرى **müstekrî** *A. s.* (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

مستكشف **müstekşif** *A. s.* -in ne/nasıl/neden/niçin olduğunu öğrenmeye çalışan (kimse).

مستلذ **müstelez(z)** *A. s.* hoşlanılmış, hoş ve lezzetli bulunmuş (nesne).

مستلزم **müstelzim** *A. s.* -i gerekli kılan, -i gerektiren, -e sebep olan, -e yol açan, ... sonucunu doğuran (durum). – **olmak** -e yol açmak, ...sonuçunu doğurmak.

مستمد **müstemid(d)** *A. s.* yardım isteyen (kimse).

مستمر **müstemir(r)** *A. s.* bir düziye uzayıp giden, süregiden, sürekli (durum).

مستمراً **m.en** *A. z.* sürekli olarak, bir düziye.

مستمع **müstemi'** *A. s.* -i işiten, -i dinleyen (kimse).

مستمعاً **m.an** *A. z.* işiterek.

مستملك **müstemlek** *A. s.* satın alınan, satın alma yoluyla mülk edinilen (mülk).

مستملكه **müstemleke** *A. a.* bir devlet tarafından özel bir şekilde yönetilerek kullanılan yabancı topraklar, sömürge.

مستمند **müstmend** *F. s.* (*T. k. dili:* **müstemend**) 1 üzgün, tasalı, kederli, mahzun, gamlı (kimse), 2 *mec.* acınacak durumda olan, yoksul, düşkün, muhtaç, zavallı (kimse).

مستند **müstenid** *A. s.* -e dayanan, (bir şeyi) dayanak olarak gösteren/kullanan (kimse/durum).

مستنداً **m.en** *A. z.* -e dayanarak, -i dayanak göstererek.

مستنسخ **müstensıh** *A. s.* yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran, bir kitabı kopya ederek yeni bir nüshasını elde eden (kimse).

مستنطق **müstentık** *A. s.* 1 -i sorup cevap isteyen (kimse), 2 sorgu hakimi.

مستنير **müstenîr** *A. s.* ışıklı, parlak (nesne/cisim).

مستوجب **müstevcib** *A. s.* 1 yaraşık, uygun (durum/nesne), 2 sebep, vesile, vasıta olan (nesne).

[1]مستودع **müstevda'** *A. s.* emanet olarak bırakılmış (nesne) *a. T. huk.* saklanmak üzere kendisine bırakılan bir malı alan kimse.

[2]مستودع **müstevdi'** *A. s.* 1 (birine) (bir şeyi) emanet olarak bırakan (kimse), 2 armağan olarak konulan (para/nesne).

مستور **mestûr** *A. s.* üzeri örtülmüş, örtülü (nesne).

مستوره **mestûre** *A. a.* 1 kapalı giyimli kadın, 2 dürüst, iffetli kadın, 3 mühürlü (yazı).

[1]مستوفى **müstevfî** *A. s.* -i alan, -i toplayan (kimse). *a.* (eskiden) hazine mallarını/alacaklarını tahsil edenlere verilen görev unvanı.

[2]مستوفٰى **müstevfâ** *A. s.* yeter, yeterli, dolgun (maaş/bedel vb.).

مستولى **müstevlî** *A. s.* 1 bir yeri/bir ülkeyi zorla ele geçiren, istilâcı (devlet), 2 yayılan, yayılıcı, bulaşıcı (hastalık).

مستوى **müstevî** *A. s.* 1 düz, düzgün, pürüzsüz, inişsiz çıkışsız, bir hizada ve seviyede, yaygın (çizgi/düzlem/biçim vb.), 2 *dilb.* dişil ile erili bir/hem eril hem dişil olan (ad/sıfat).

مستهجن **müstehcen** *A. s.* çirkin, kötü, yüz kızartıcı, genel ahlâka aykırı, yersiz, ayıp (söz/davranış /görüntü vb.).

مستهزئ, مستهزى **müstehzî'**, **müstehzî** *A. s.* -i alaya alan, ... ile alay eden, ... ile eğlenen, alaycı (kimse).

مستهزيانه **müstehziyâne** *F. s.* ve *z.* alaycı kimseye yaraşır yolda, alaycı bir tavırla, alay ederek.

[1]مستهلك **müstehlek** *A. s.* tüketilmiş, bitirilmiş (nesne).

[1]مستهلك **müstehlik** *A. s.* -i tüketici, -i tüketip bitiren (kimse/toplum).

مستى **mestî** *F. a.* sarhoşluk.

مسجد **mescid** *A. a.* namaz kılacak kapalı yer, küçük cami.

مسجد اقصى **m.-i aksâ** *F. a.* Kudüs'teki büyük cami.

مسجد حرام **m.-i harâm** *F. a.* Kâ'be.

مسجع **müsecca'** *A. s. ed.* secili, yani: cümleleri, cümle üyeleri, söz birlikleri sonunda sesçe birbirine uygun kelimeler olan, bu şekilde düzenlenmiş (düz yazı).

مسجل **müseccel** *A. s.* sicilli, sicile geçirilmiş, mahkeme defterine yazılmış (kimse).

مسجن **mescen** *A. a.* ceza ve tutuk evi, hapishane.

مسجود **mescûd** *A. s.* kendisine tapılan yüce varlık, yani: Allah. **– kılmak** -in önünde secdeye kapanmak.

مسجور **mescûr** *A. s.* 1 taşkın (su): *bahr-i mescûr* "taşkın deniz", 2 alevli (ateş), 3 kızgın (fırın).

مسجون **mescûn** *A. s.* hapishaneye konmuş, hapse düşmüş (kimse).

مسح **mesh** *A. a.* 1 (bir yüzey üzerindeki suyu/bulaşık nesneyi) elle silme,

2 (bir şeye) el sürme, elle sıvama, 3 (abdest alırken) ıslak eli başın bir bölüğüne sürme işlemi.

مسحر **müsahhar** *A. s.* kendisine büyü yapılmış, büyülenmiş, büyü ile aldanmış/aldatılmış (kimse).

مسحور **meshûr** *A. s.* büyülenmiş (kimse): *m.-i hüsn ü ân* "güzellik ve çekicilikten büyülenmiş".

مسحوق **meshûk** *A. s.* döğülmüş, un hâline getirilmiş (nesne).

[1]مسخر **müsahhar** *A. s.* 1 güç kullanılarak ele geçirilmiş (yer), 2 boyun eğdirilmiş, itaat altına alınmış (kimse/halk).

[2]مسخر **müsahhır** *A. s.* 1 (bir yeri) güç kullanarak, zorla ele geçiren (kimse), 2 zorla boyun eğdiren (kimse).

مسخره **mashara** *A. a.* (*T. k. dili:* **maskara**) 1 gülünç kılıklı; giyim kuşamıyla, söz ve davranışlarıyla insanları güldüren kimse, soytarı, 2 gülünç duruma düşmüş biri, 3 herkesin gülüp eğlendiği kimse.

مسخن **müsahhan** *A. s.* ısıtılmış (nesne).

مسخنه **meshane** *T. a.* ısıtma gereci.

مسدس **müseddes** *A. s.* 1 altılı, altı parçadan oluşan, altı bölüklü (nesne), 2 altı kenarı ve altı köşesi olan (şekil). *a. geo.* 1 altı köşeli ve altı kenarlı şekil, altıgen, 2 *ed.* altı mısralı bendlerden oluşan manzume.

مسدود **mesdûd** *A. s.* kapatılmış kapanmış, kapalı (yer/nesne): *bâb-i mesdûd* "kapalı kapı".

مسرت **meserret** *A. a.* sevinç.

مسرت آور **m.-âver** *F. s.* sevinç getirici, sevindirici (haber, söz vb.).

مسرت افزا **m.-efzâ** *F. s.* sevinç arttırıcı (durum/söz/haber vb.)

مسرت بخشا **m.-bahşâ** *F. s.* sevinç bağışlayıcı, sevindirici (durum/söz/haber vb.)

مسرج **müserrec** *A. s.* eğer vurulmuş, eğerlenmiş (hayvan).

مسرف **müsrif** *A. s.* (parayı/varlığını/her türlü nesneyi) gereksiz yere/aşırı derecede harcayan (kimse).

مسرفانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* gereksiz yere ve düşünmeden harcayarak, müsrifçesine.

مسرود **mesrûd** *A.* s söylenmiş, ortaya konmuş, açıklanmış (durum/ konu vb.)

مسرور **mesrûr** *A. s.* sevinmiş, sevinçli (kimse)

مسروق **mesrûk** *A. s.* aşırılmış, çalınmış (nesne).

مسطح **müsattah** *A. s.* yassı durumda olan/yassı duruma getirilmiş, yassılanmış, yassı (yüzey).

[1]مسطر **mistar** *A. a.* (*T. k. dili:* **mıstar**) 1 satır çizmeye yarayan araç, cetvel, 2 (eskiden) kâğıt üzerine satır izleri geçirmek için kullanılan, üzerine iplikler gerilmiş gereç.

[2]مسطر **müsattar** *A. s.* yazılmış, yazıya geçirilmiş (söz/bilgi/olay vb.).

مسطور **mestûr** *A. s.* yazılmış, yazıya dökülmüş (konu/madde).

[1]مسعد **müs'ad** *A. s.* mutlu edilmiş (kimse).

[2]مسعد **müs'id** *A. s.* -i mutlu eden, -in mutluluk duymasını sağlayan (kimse/olay/durum).

مسعدت **mes'adet** *A. a.* mutluluk, bahtiyarlık.

مسعود **mes'ûd** *A. s.* mutlu, bahtı açık, talihi uygun (kimse).

مسفور **mesfûr** *A. s.* yazılmış (konu/madde).

مسفوع **mesfû'** *A. s.* nazar değmiş (kimse).

مسفوك **mesfûk** *A. s.* dökülmüş, akıtılmış (nesne).

مسقط **meskat, meskıt** *A. a.* düşme yeri.

مسقط رأس **m.-ı re's** *F. a.* insanın doğduğu yer, doğum yeri.

مسقط الطائر **meskatü't-tâir** *A. a.* kuşun kanadı.

مسقف **müsakkaf** *A. s.* üstü örtülü, tavanlı, çatılı (bina, dam vb.).

مسقفات **m.ât** *A. a. huk.* ev, han, dükkân gibi üstü örtülü vakıf yerleri; *ziddı:* مستغلات **müsteğallât.**

مسقىٰ **müsakkâ** *A. s.* sulanmış (yer). *a. T.* (موصاقه **musakka**) kıymalı patlıcan yemeği.

مسك **misk** *A. a.* "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğindeki bir torbacıktan/kabuktan elde edilen güzel kokulu madde.

مسكين **m.în** *F. s.* 1 misk kokulu (nesne), 2 misk renginde (nesne).

مسكت **müskit** *A. s.* ağız kapatan, susturan, susturucu (söz/cevap soru).

مسكر **müskir** *A. s.* sarhoş edici (madde).

مسكرات **m.ât** *A. ç. a.* sarhoş edici, sarhoşluk verici maddeler.

[1]مسكن **mesken** *A. a.* ev, konut.

[2]مسكن **müsekkin** *A. s. tıp* yatıştırıcı, rahatlatıcı, ağrı ve sızıyı dindirici, uyuşturucu (ilâç).

مسكنت **meskenet** *A. a.* yoksulluk, düşkünlük.

مسكوب **meskûb** *A. s.* kalıba dökülmüş, dökme (nesne).

مسكوك **meskûk** *A. s.* damgalanmış, damga vurulmuş, sürüme hazır (akça).

مسكوكات **m.ât** *A. ç. a.* damgalı madenî paralar.

مسكون **meskûn** *A. s.* 1 içinde oturulan (ev), 2 üzerinde insan yaşayan, yurt edinilmiş (yer/toprak).

مسكى **miskiy(y), miskî** *A. s.* 1 misk ile kokulandırılmış, misk sürülmüş, misk kokulu (nesne), 2 misk renginde, yani: siyah (nesne).

مسكى الختام **miskiyyü'l-hıtâm** *A. a.* misk kokulu son. **– olmak** en güzel biçimde son bulmak.

مسكين **miskîn** *A. a.* ve *s.* 1 yardım ve bakıma muhtaç durumda bulunan, hiçbir şeyi olmayan ve bitkinlikten ötürü kazanç sağlayacak bir iş görmeye gücü yetmeyen (kimse), 2 uyuşuk, tembel, mıymıntı, beceriksiz, âciz (kimse), 3 *T.* "tembel hastalığı" denilen cüzam hastalığına yakalanmış (kimse).

مسكينانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* miskince, büyük bir uyuşukluk ve beceriksizlikle.

مسلح **müsellah** *A. s.* silâhlandırılmış, silâh kuşanmış, silâhlı (kimse/asker/birlik).

مسلحاً **m.an** *A. z.* silahlandırılmış/silâhlanmış olarak.

مسلخ **meslah** *A. a.* hayvan yüzülen yer, salhane, kesim evi.

مسلسل **müselsel** *A. s.* birbirine zincir halkaları gibi bağlı olan, birbirini izleyen, birbirinden ayrılmaz bir sıra oluşturan (soy/dağ/cümle vb.).

مسلسلاً **m.en** *A. z.* birbirine bağlı olarak, arka arkaya, sırasıyla, aralıksız.

[1]مسلط **müsellıt** *A. s.* (birini) (birine) sataştıran, (birini) (birinin) başına saran (kimse).

[2]مسلط **müsellat** *A. s.* (birinin) üzerine düşüp rahat bırakmayan, (birini) baskı altında tutan, ikide birde karşısına çıkıp sataşan, ilişerek huzurunu kaçıran (kimse/hayvan vb.).

مسلك **meslek** *A. a.* 1 tutulan/benimsenen/izlenen yol. – **tutmak** -i yol olarak benimsemek. 2 iş, geçim yolu, 3 çığır.

[1]مسلم **müslim** *A. s.* ve *a.* İslâm dininden olan kimse, müslüman.

[2]مسلم **müsellim** *A. s.* 1 -i teslim eden, -i -e veren (kimse), 2 (eskiden) bir kazaya/bir nahiyeye devlet tarafından yönetici olarak atanan kimse, en küçük mülkiye memuru.

[3]مسلم **müsellem** *A. s.* 1 teslim olunmuş, verilmiş (nesne), 2 doğrulanmış, doğru olduğu itiraf olunmuş (söz/haber vb.), 3 itirazsız kabul edilmiş, boyun eğilmiş (buyruk/iddia vb.).

مسلمان **müslimân, müselmân, müsülmân** *F. a.* (*T. k. dili:* **müslüman**) 1 dini İslâm olan (kimse), 2 sağlam inançlı kimse, mü'min.

مسلمه **müslime** *A. a.* müslüman kadın.

مسلوب **meslûb** *A. s.* -i alınmış, -i giderilmiş, -den yoksun bırakılmış, -den edilmiş: *meslûbü'r-râha* "rahatından edilmiş, rahatı bozulmuş (kimse)", *meslûbü'ş-şuûr* "şuuru giderilmiş (kimse)".

مسلوخ **meslûh** *A. s.* derisi yüzülmüş (hayvan).

مسلول **meslûl** *A. s.* kınından çıkarılmış (kılıç).

مسمار **mismâr** *A. a.* çivi, enser.

مسماری **mismârî** *A. s.* çiviye benzer, çivi biçiminde olan (nesne): *hatt-ı mismârî* "çivi yazısı".

مسمط **müsemmat** *A. s. ed.* 4 *mefâîlün*/4 *müstef'ilün* gibi, parçaları aynı ve öbekleşebilir vezinlerle söylenmiş, iç kafiyeleri bulunan manzumelere verilen ad. Bu tür manzumelerde beyitlerin ikinci mısraları gazelin esas kafiyesine uymakla birlikte üç parçası da ayrıca kendi aralarında kafiyeli olduğundan, parçalar birer mısra şeklinde yazıldığında bir beyit dört mısralı bir bend oluşturur.

مسمع **misma'** *A. a.* 1 kulak, 2 *tıp* dinleme âleti.

مسمعه **mismaa** *A. a. yuk. m. bk.*

مسموع **mesmû'** *A. s.* işitilmiş (söz/ haber).

مسموعات **m.ât** *A. ç. a.* işitilen, kulağa gelen haberler.

مسموم **mesmûm** *A. s.* 1 zehirli (nesne), 2 zehir verilmiş, zehirlenmiş (kimse).

مسموماً **m.en** *A. z.* zehirlenmiş olarak, zehirlenmek suretiyle.

مسمى **müsemmâ** *A. s.* isimlendirilmiş, bir ad verilmiş (nesne).

مسمى بالنقيض **müsemmâ bi'n-nakîz** *A. s.* zıddıyla adlandırılan/anılan (kimse/nesne).

مسن **müsin(n)** *A. s.* yaşlı (kimse).

[1]مسند **mesned** *A. a.* 1 üzerine dayanılacak nesne, dayanak, 2 yüksek mevki, makam: *âsmân-mesned* "mevkii göklere eş (sultan)".

m.-ârâ مسند آرا *F. s.* bir mesnede süs veren (kimse).

m.-nişîn مسند نشين *F. s.* bir mevkide bulunan (kimse).

müsned[2] مسند *A. s.* kendisine bir şey yüklenmiş/kendisi bir şeyle ilgilendirilmiş (iş/eylem/nitelik/suç vb.). *a. dilb.* (cümlede) iş, eylem, hareket nitelik belirten kavram, haber, yüklem.

müsnedün ileyh مسند اليه *A. a. dilb.* (cümlede) yüklemin belirttiği kavramı yüklenen kişi/nesne, kimse, kılıcı, fail.

mesnûn مسنون *A. s.* 1 bilenmiş (bıçak, kılıç vb. kesici alet), 2 yıllanmış (nesne), 3 Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarından sayılan (iş/uygulama vb.): *emr-i mesnûn-i hıtân* "Hz. Peygamber'in tavsiyesi olan sünnet".

misvâk مسواك *A. a.* diş temizliği için kullanılan, misvak ağacının ince dallarından yapılmış hoş kokulu ve lifli çubuk, tabii dış fırçası.

müsevvid مسود *A. a.* (bir yazıyı) yazan, kaleme alan kimse, yazıcı, kâtip.

müsvedde[1] مسوده *A. a.* daha sonra temize çekilmek üzere yazılan, üzerinde düzeltme ve eklemeler yapılabilecek durumdaki taslak yazı.

müsevvede[2] مسوده *A. s. yuk. m. bk.*

müshil مسهل *A. s.* bağırsak dolgusunu yumuşatıp dışkının kolayca dışarı atılmasını sağlayan ilâç.

meshûf مسهوف *A. s.* bitevi su içen, suya kanmama hastalığına yakalanmış olan (kimse).

müseyyeb مسيب *A. s.* tembel, üşengeç, işini düzenli ve zamanında yapmayıp savsaklayan (kimse).

Mesîh مسيح *A. a.* (üzerine yağ sürülmüş anlamıyla) Hz. İsa'nın lakabı.

Mesîhâ مسيحا *A. a.* Hz. İsa'nın lakabı.

M.-dem مسيحا دم *F. s.* Hz. İsa gibi nefesi ölüleri diriltici (kimse).

M.-nefes مسيحا نفس *F. s. yuk. m. bk.*

Mesîhî مسيحى *A. s.* Hz. İsa ile ilgili ve ilintili (konu, madde).

mesîh مسيخ *A. s.* 1 hayvan kılığına girmiş (insan), 2 garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş (insan/hayvan).

mesîhî مسيخى *A. s.* garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş insanla/hayvanla ilgili ve ilintili.

mesîr مسير *A. a.* 1 gezme, dolaşma, 2 gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.

mesîre مسيره *A. a.* gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.

m.gâh مسيرهگاه *F. a.* gezme, gezip dolaşma yeri.

mesîl مسيل *A. a.* suyun akıp gittiği yer, su yatağı.

mes'ûl مسئول *A. s.* 1 sorulan (konu/madde), 2 istenilen (nesne/iş/madde), 3 işlediği işten, yaptığından ötürü cevap verme durumunda bulunan/işlediği kusurun cezası kendisine kesilecek olan, sorumlu (kimse), 4 birinin kefilliği altında bulunan (kimse).

mes'ûlün bi'l-mâl مسئول بالمال *A. s.* mal/para ile sorumlu ve kefil olan (kimse).

mes'ûlün bi'n-nefs مسئول بالنفس *A. s.* şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مشابه **müşâbih** *A. s.* -e benzeyen, -in eşi gibi olan (nesne).

مشابهت **müşâbehet** *A. a.* (iki şey arasındaki) benzerlik.

مشاتمه **müşâteme** *A. s.* sövüşme, (iki kişi) birbirine sövüp sayma.

مشاجره **müşâcere** *A. s.* sopayla dövüşme, birbirini sopalama.

مشار **müşâr** *A. s.* işaret olunmuş, gösterilmiş (kimse/nesne).

مشار اليه **müşârün ileyh** *A. s.* kendisine işaret olunan, yukarıda adı geçen (kimse). Resmî yazışmalarda İstanbul payelilerle ferikler, birinci derecede devlet memurları, Rumeli beylerbeyi payelileri ve rütbece bunların üstünde bulunanlar hakkında, özel yazışmalarda ise seçkin kimseler için kullanılırdı.

مشار بالانامل **müşârün bi'l-enâmil** *A. s.* parmakla gösterilen, yani: meşhur (kimse).

مشار بالبنان **müşârün bi'l-benân** *A. s. yuk. m. bk.*

مشارب **meşârib** *A. ç. a.* huylar, tabiatler; *bk.* مشرب **meşreb**.

مشارق **meşârık** *A. ç. a.* (yıldızların ve mevsimlere göre güneş ve ayın doğduğu derecelerin değişmesi yönünden) doğu yönleri; *bk.* مشرق **maşrık**.

مشارك **müşârik** *A. s.* ve *a.* 1 (bir işte/eylemde) (birinin) yanında yer alan, (biriyle) birlikte bulunan, (bir işe) karışan kimse, 2 iş ortağı, ortak.

مشاركت **müşâreket** *A. s.* ortaklık.

مشاطه **meşşâta** *A. a.* gelinlerin saçlarını tarayıp yüzlerini boyayan kadın.

مشاع **müşâ'** *A. s.* 1 yayılmış (haber vb.), 2 ortak kullanılıp bölüşülen, bir yerin ahalisinin ortaklaşa kullanıp yararlandığı (arazi/koru/orman vb.).

مشاعر **meşâır** *A. ç. a.* 1 hac sırasında ziyaret edilecek yerler, yerine getirilecek görevler; *bk.* منسك **mensek**, 2 (insanda) duyular.

مشاعره **müşâare** *A.* a (iki şair) karşılıklı şiir söyleme, şiirle söyleşme, atışma.

مشاعل **meşâıl** *A. ç. a.* ışık kaynakları, kandiller; *bk.* مشعل **meş'al**, مشعله **meş'ale**.

مشاغل **meşâğıl** *A. ç. a.* meşgaleler; *bk.* مشغله **meşğale.**

مشافهه **müşâfehe** *A. s.* aracısız olarak, yüz yüze konuşma, ağız ağıza söyleşme.

مشاق **meşâk** *A. ç. a.* zorluklar, sıkıntılar; *bk.* مشقت **meşakkat**.

مشاكله **müşâkele** *A. s.* (iki şey) birbirine uygun gelme, şekilce bir olma, benzeme.

مشام **meşâm(m)** *A. a.* koku alma merkezi, geniz.

مشأمة **meş'emet** *A. a.* uğursuzluk; *zıddı:* ميمنت **meymenet**.

مشاور **müşâvir** *A. a.* kendisinden görüş sorulan, kendişine danışılan kimse, danışman.

مشاورت **müşâveret** *A. a. aş. m. bk.* Bu daha çok nazımda kullanılmıştır.

مشاوره **müşâvere** *A. s.* görüş alışverişinde bulunma.

[1]مشاهد **meşâhid** *A. ç. a.* şehitlikler; *bk.* مشهد **meşhed.**

[2]مشاهد **müşâhid** *A. s.* 1 gözle gören (kimse). *a.* -i dikkatle inceleyen, -e eleştirici gözle bakan kimse, gözlemci.

مشاهده **müşâhede** *A. s.* 1 -i gözle, yüz yüze bakarak görme, 2 *tas.* O kendisini görüyormuş gibi Hakk'ı iç gözüyle görme.

مشاهره **müşâhere** *A. s.* (birini) aylıkla tutma.

مشاهرةً **müşâhereten** *A. z.* aylıklı olarak.

مشاهير **meşâhîr** *A. ç. a.* ünlüler; *bk.* مشهور **meşhûr**.

مشائيم **meşâîm** *A. ç. a.* uğursuz nesneler; *bk.* مشئوم **meş'ûm**.

مشايخ **meşâyıh** *A. ç. a.* 1 yaşlılar, ihtiyarlar; 2 bir yerin, bir mesleğin büyükleri, 3 tarikat ululaları; *bk.* شيخ **şeyh**.

مشبك **müşebbek** *A. s.* balık ağı/pencere kafesi gibi göz göz örülmüş/biçimlendirilmiş (nesne).

مشبه **müşebbeh** *A. s.* 1 -e benzetilen (nesne), 2 benzer, eş, denk olan (nesne). *a. ed.* bir benzetmede: benzeyen, yani: kendisi bir şeye benzetilen.

مشه به **müşebbehün bih** *A. s. ed.* bir benzetmede: benzetilen, yani: kendisiyle bir şey arasında benzerlik ilgisi kurulan, bir şey kendisine benzetilen.

مشت **müşt** *F. a.* 1 yumruk, 2 avuç, avuç içiyle yapılan vuruş, tokat, şamar.

مشتاء **meştâ'**, مشتا **meştâ** *A. a.* kış geçirilen, kışın oturulan yer, kışlak.

مشتاة **meştât** *A. a. yuk. m. bk.*

مشتاق **müştâk** *A. s.* -i özleyen, -e özlem duyan, özlem içinde olan (kimse).

مشتبه **müştebih** *A. s.* üzerinde şüphe duyulan, şüpheli (kimse/konu).

مشتد **müşted(d)** *A. s.* şiddetlenmiş, şiddet kazanmış (durum/nitelik / olay vb.)

[1]مشترك **müşterek** *A. s.* 1 ortaklaşa kullanılan (nesne/mal/mülk), 2 birkaç kişiyle/birkaç nesneyle ilgisi/ilgili bulunan (durum/çıkar/ ölçü vb.).

مشترك المنفعه **müşterekü'l-menfaa** *A. s.* yararı/getirisi ortak olan, paylaşılabilir (mal vb.).

مشترك الميزان **müşterekü'l-mîzân** *A. s.* ölçülebilir, ölçüye gelir (nesne).

[2]مشترك **müşterik** *A. s.* kem küm edip duran, kendi kendine söylenen (kimse).

[1]مشترى **müşterî** *A. s.* (bir malı/bir nesneyi) satın alan, alıcı (kimse). *a.* (büyük harfle) yedi gezegenden birinin adı, Bercîs. *Sa'd-i ekber* "en büyük kutlu" ve *Kâdi-yi felek* "feleğin kadısı" da denir.

[2]مشترى **müşterâ** *A. s.* satın alınmış (köle/mal vb.): *abd-i müşterâ* "satın alınmış köle".

مشتعل **müşteıl** *A. s.* yalınlanan, parlayan, alevlenen (ateş).

مشتغل **müşteğıl** *A. s.* (bir işle) uğraşan (kimse).

مشتق **müştak(k)** *A. s.* aralarında kök/köken ve anlamca ilişki, yapı bakımından ise başkalık bulunan, bir aile oluşturan kelimelerden her biri.

[1]مشتكى **müştekâ** *A. s.* şikâyet konusu olan (iş/davranış/olay vb.).

مشتكى عنه **m. anh** *A. a.* kendisinden şikâyetçi olunan kimse.

[2]مشتكى **müştekî** *A. s.* 1 (bir iş, bir davranış, bir fiil/bir durum karşısın-

da) hoşnutsuzluğunu dile getiren (kimse), 2 bir eylemden/bir olaydan ötürü zarara uğradığını ileri sürerek mahkemeye baş vurup hak arayan (kimse).

مشتمل **müştemil** *A. s.* -i bürüyüp örten, -i saran, -i kavrayan, -i içine alan, -i kaplayan (durum/konu/husus/madde).

مشتملات **müştemelât** *A. s.* (*T. k. dili:* **müştemilât**) (bir nesnenin) kapladığı, içine aldığı (nesneler), (bir yerin) ekleri, uzantıları, bağlı birimleri.

مشته **müşte** *F. a.* (*T. k. dili:* **muşta**) 1 bıçak, hançer ve kılıç kabzası gibi avuçla tutulacak nesne, 2 saraçların ve ayakkabıcıların kullandıkları saplı tahta/demir tokmak.

مشتهر **müştehir** *A. s.* ... ile ünlenmiş, ... ile ün sahibi olmuş (kimse).

[1]مشتهٰى **müştehâ** *A. s.* istenilen, arzu duyulan (nesne).

مشتهيات **müşteheyyât** *A. ç. a.* güzel şeyler, istek duyulan nesneler.

[2]مشتهى **müştehî** *A. s.* 1 -e karşı istekli (kimse), 2 iştahı açık, boğazlı (kimse).

مشتوم **meştûm** *A. s.* sövülmüş (kimse).

مشتى **müştî** *F. s.* bir avuç, bir avuçluk, avuç dolusu (miktar).

[1]مشجر **meşcir** *A. a.* ağaçlık yer, koru.

[2]مشجر **müşeccer** *A. s.* 1 üzerinde ağaç/ağaç dalları işlemeleri bulunan (kumaş), 2 ağaç/orman manzaralı (resim).

مشجره **meşcere** *A. a. bk.* [1]مشجر **meşcir.**

مشحون **meşhûn** *A. a.* dolu: *muhabbet-meşhûn* "sevgiyle dolu".

مشخص **müşahhas** *A. s.* 1 kimliği/hangi şahıs olduğu belirlenmiş (kimse), 2 üç boyutlu, gözle görülür elle tutulur bir kılıkta olan, yoğun (nesne/cisim).

[1]مشدد **müşedded** *A. s.* 1 yeğinliği/derecesi arttırılmış (ceza/işlem/eylem), 2 *dilb.* şeddeli, yani üzerine ˜ işareti konmuş (harf).

[2]مشدد **müşeddid** *A. s.* -in yeğinliğini/derecesini arttırıcı (nitelik/sebep)

مشرب **meşreb** *A. a.* 1 yaradılış, tabiat, 2 huy, davranış özelliği, tutum, âdet, 3 gidiş, yaşama tarzı, davranış biçimi: *derviş-meşreb* "derviş gibi yaşayan, dervişlik yolunu seçmiş (kimse)".

مشربه **mişrebe** *A. a.* (*T. k. dili:* ماشرابا **maşrapa**) su içmek için kullanılan küçük, saplı kap

مشرح **müşerrah** *A. s.* açılmış, açıklanmış, üzerinde ayrıntılı bilgi verilmiş (konu/madde).

مشرع **meşra'** *A. a.* 1 yol, geçecek yer, geçit, 2 su oluğu.

[1]مشرف **müşrif** *A. s.* 1 (bir nesneyi/bir yeri) üstten/yüksekten bakıp gören (yer), 2 yükselen, yükseğe çıkan (kimse/nesne), 3 -e eğimli, -e yakın, -e yüz tutmuş (kimse/nesne): *m.-i harâb* "yıkılmaya yüz tutmuş".

[2]مشرف **müşerref** *A. s.* şereflendirilmiş, kendisine şeref kazandırılmış (kimse). **– olmak** şereflenmek, şeref kazanmak.

مشرق **meşrık** *A. a.* güneşin doğduğu yön, doğu.

مشرقين **meşrıkayn** *A. ç. a.* güneşin yazın ve kışın doğduğu iki yer.

مشرك **müşrik** *A. s.* Yüce Tanrı'ya ortak koşan (kimse).

مشروب **meşrûb** *A. a.* içilecek şey.

مشروح **meşrûh** *A. s.* 1 açılmış, açık ve anlaşılır duruma getirilmiş, zor anlaşılır yerleri açıklığa kavuşturulmuş (söz/yazı/metin), 2 ayrıntısıyla söylenmiş/yazılmış, yukarıda açıkça belirtilmiş (konu/madde).

مشروط **meşrût** *A. s.* bir şart ile bağlı, varlığı başka bir nesnenin/durumun varlığı ile ilintili olan (nesne/durum).

مشروط له **meşrûtun leh** *A. a.* vakfeden tarafından vakıf gelirleri için vakıf şartı olarak konulmuş olan kişi/yön.

مشروطه **meşrûta** *A. a.* 1 eski sahibi tarafından satılmamak şartı ile mirasçılarına bırakılmış ev vb., 2 (bir yere) vakıf olarak bırakılmış ev.

مشروع **meşrû'** *A. s.* şeriate göre işlenmesinde sakınca bulunmayan, şeriate uygun (iş/eylem/davranış).

مشط **muşt** *A. a.* 1 tarak, 2 çulhaların (çul dokuyanların) kullandıkları dokuma tarağı, 3 yumruk.

مشط القدم **muştu'l-kadem** *A. a.* ayağın parmaklarla bilek arasındaki bölümü, ayak tarağı.

مشط اليد **muştu'l-yed** *A. a.* elin parmaklarla bilek arasındaki bölümü, el tarağı.

مشطه **muşta** *A. a.* 1 yumruk, 2 saç tarağı; *bk.* مشته **müşte.**

[1]مشعر **meş'ar** *A.* 1 hac sırasında yerine getirilmesi gereken iş ve eylemin gerçekleştirildiği yerlerden her biri, 2 (insandaki) beş duyudan her biri.

[2]مشعر **müş'ır** *A. s.* (bir haberi/bir bilgiyi) yazı ile bildiren (kimse/yazı).

مشعشع **müşa'şa'** *A. s.* gösterişli, parlak, görkemli.

مشعل **meş'al** *A. a.* ışık kaynağı, kandil.

مشعله **meş'ale** *A. a.* ışık kaynağı, kandil, lamba, 2 açık alanları gece aydınlatmak için kullanılan, tepesindeki kafesin içinde çıra, yağlı paçavra vb. yakılan demir direk.

مشغله **meşğale** *A. a.* iş güç, zaman ve emek harcanarak işlenen iş.

مشغوف **meşğûf** *A. s.* aklı başından gitmiş, delirmiş (kimse).

مشغول **meşğûl** *A. s.* 1 bir iş yapan, bir işle uğraşan (kimse), 2 dalgın, düşünceli (kimse). **– etmek** -in iş görmesine bir şekilde engel olmak.

مشغوليت **meşğûliyyet** *T. a.* bir iş işleme, iş görme, bir işi olma, boş durmama.

مشفق **müşfik** *A. s.* esirgeyip koruyan, sevecenlik gösteren (kimse).

مشفقانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* esirgeyip koruyarak, sevecenlikle, müşfik olan kimseye düşer ve yaraşır biçimde ve yolda.

مشق **meşk** *A. a.* 1 öğrenilmek istenen şey için hocanın hazırlayıp verdiği örnek, 2 yazı örneği, aynısını yazmaya çalışmak için güzel yazı hocasının yazıp öğrencisine verdiği yazı, 2 *mus.* alışmak için yapılan tekrarlı çalışma. **– etmek** (bir şeyi öğrenmek için) çalışıp çabalamak.

مشقت **meşakkat** *A. a.* güçlük, sıkıntı. **– çekmek** güçlüğe uğramak, sıkıntı çekmek.

مشك **müşk** *A. a.* 1 güzel kokulu bir madde, misk. "Tatar illeri" de de-

nilen Hıtâ ve Huten'in belirli bir bölgesinde yaşayan geyiğin/keçinin göbeğinde oluşan torbacıklardan elde edilirdi. 2 *mec.* siyahlık, 3 mürekkep.

مشك آلود **m.-âlûd** *F. s.* miske bulanmış, misk sürülmüş (nesne).

مشكبار **m.-bâr** *F. s.* misk yağdıran, misk saçan, yani: misk kokulu (nesne).

مسك تاتارى **m.-i Tâtârî** *F. a.* Tatar miski.

مسك تبت **m.-i Tübt** *F. a.* Tibet miski.

مشكفام **m.-fâm** *F. s.* misk renkli, yani: siyah.

مشكين **m.în** *F. s.* 1 misk kokulu (nesne), 2 siyah renkli (nesne).

مشكين چاه **m. çâh** *F. a.* kimi güzellerin yüzlerinde bulunan ben.

مشكين سنان **m. sinân** *F. a.* uzun siyah kirpik.

مشكين كلاه **m. külâh** *F. a.* siyah renkli başlık, yani güzellerin siyah saçları.

مشكين بيد **m. bîd** *F. a.* çiçeği güzel kokulu "sultânî söğüt/Acem söğüdü" denilen bir tür söğüt.

مشكاة **mişkât** *A. a.* içine mum, lamba/kandil koymak için duvarda özel olarak yapılmış odacık, duvar hücresi.

[1]مشكك **müşekkek** *A. s.* kuşkuya düşürülmüş, içine kuşku salınmış, kuşkulu (kimse).

[2]مشكك **müşkek** *F. s.* tedavi amaçlı kullanılan, güzel kokulu bir bitki kökü.

[1]مشكل **müşkil** *A. s.* güç, çetin, zor (iş/konu/durum). *a.* çözümü güç konu, başarılması zor iş, engel.

مشكل پسند **m.-pesend** *A. s.* güç beğenici, olur olmaz şeyi beğenmeyen, her şeyi güçlükle beğenen (kimse).

مشكل پسندانه **m.-pesendâne** *F. s.* ve *z.* bir şey beğenmeyen kimseye özgü ve yaraşır biçimde.

مشكلتر **m.ter** *A. s.* çok zor, pek çetin (konu/iş).

مشكل كشا-ى **m.-küşâ/-küşây** *A. s.* güç konuları çözen/zor işlerin üstesinden gelen (kimse).

[2]مشكل **müşekkel** *A. s.* 1 biçim verilmiş, biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş (nesne), 2 iri, kocaman, gösterişli (nesne/kimse).

مشكوت **mişkât** *A. a. bk.* مشكات .

مشكور **meşkûr** *A. s.* şükre yaraşır, övgüye değer, beğenilen (iş/davranış vb.).

مشكور المساعى **meşkûrü'l-mesâî** *A. s.* çabası/çalışması övgüye değer (kimse).

مشكوك **meşkûk** *A. s.* kesinliği bulunmayan, şüpheli (konu/madde).

مشكوك الاحوال **meşkûkü'l-ahvâl** *A. s.* durumu şüpheli (kimse).

مشكول **meşkûl** *A. a.* 1 üç ayağı sekili at, 2 *ed.* (aruzda) harfleri düşürülmüş biçimi kullanılan parça; *fâilâtün* parçasının ikinci ve yedinci harflerinin düşürülmesiyle kalan *feilât* gibi.

مشمس **müşemmes** *A. s.* 1 güneşe serilmiş, (kurusun diye) güneşli bir yere konulmuş/yayılmış (nesne), 2 güneşli, güneş vurmuş (nesne/yer).

مشمع **müşemma'** *A. a.* (*T. k. dili:* موشامبا **muşamba**) 1 erimiş bal mumuna batırılmış bez, 2 üzeri su geçirmez

madde ile kaplanmış bez/kâğıt vb. nesne, 3 su geçirmez yağmurluk.

m.-ı ticârî مشمع تجاری *T. a.* ziftli kalın bez/kâğıt. Eskiden nemden korumak için balyalara sarılırdı.

m.-ı tıbbî مشمع طبی *T. a.* yara/ağrılı yer üzerine yapıştırılan, tedavi edici madde sürülmüş/emdirilmiş bez, yakı.

meşmûl مشمول *A. a.* 1 çepçevre sarılmış, kucaklanmış, ... ile kuşatılmış (kimse): *m.-i nigâh-i merhamet* "esirgeme bakışıyla kuşatılmış", 2 -in içinde bulunan (nesne).

meşmûm مشموم *A. s.* koklanmış (nesne). *a.* güzel koku.

müşmeiz مشمئز *A. s.* -e karşı duyduğu nefretten ötürü canı sıkılan, -den tiksinti duyan.

müşennef مشنف *A. s.* küpe takılmış, küpe ile süslenmiş (kimse).

mişvâr مشوار *A. a.* davranış biçimi, tarz.

müşevveş مشوش *A. s.* karışık, karmakarış, alt üst olmuş, düzeni bozuk, (iş/durum/zihin vb.).

müşevvık مشوق *A. s.* 1 özendirici, isteklendirici, istek uyandırıcı (kimse/durum/söz vb.), 2 gayrete getirici, kamçılayıcı (kimse/durum/söz vb.).

müşevvek مشوك *A. s.* dikenli (bitki/ağaç).

meşhed[1] مشهد *A. a.* (*T. h. dili:* **maşat** ماشات) 1 birinin şehit düştüğü yer, şehit mezarı/türbesi, 2 şehitlik.

müşhid[2] مشهد *A. s.* tanık getiren (kimse).

meşhûd مشهود *A. s.* gözle görülen (nesne/durum/iş vb.)

meşhûr مشهور *A. s.* ünlü, herkesçe bilinen, tanınmış (kimse/söz/olay / durum).

meşy مشی *A. a.* yürüme, yaya gitme.

m.en مشیاً *A. z.* yürüyerek, yaya olarak.

meşîb مشیب *A. a.* yaşlanma, ihtiyarlama.

meşiyyet مشیت *A. a.* 1 istek, dilek, yapma gücü, irade, 2 (**meşiyyetullâh**'dan kısaltma olarak) Yüce Yaratıcının bütün yaratılmışlar ve oluşlar üzerindeki mutlak yapma ve yönlendirme gücü.

meşîhat مشیخت *A. a.* 1 ilmiye sınıfında en yüksek rütbe olan şeyhülislâmlık, 2 tarikat önderliği.

müşeyyid[1] مشید *A. s.* (bir yapıyı) yüksek ve sağlam biçimde yapan (kimse).

müşeyyed[2] مشید *A. s.* yüksek ve sağlam biçimde yapılmış/kurulmuş (yapı).

müşîr مشیر *A. s.* buyuran, buyruk verme yerinde ve rütbesinde olan (kimse). a. *ask.* (eskiden) vezirlik rütbesine eş sayılan en yüksek rütbeyi kazanmış kimse.

müşîriyyet مشیریت *T. a. ask.* 1 en yüksek askerî rütbe, müşîr rütbesi, 2 bir müşirin yönetiminde bulunan yer/kuruluş.

meşîme مشیمه *A. a.* 1 son, döl eşi, 2 döl yatağı.

meş'ûm مشئوم *A. s.* uğursuz (durum/kimse/nesne)

meşyûm مشیوم *A. s.* bedeninde ben bulunan (kimse), benli (kimse).

mas(s) مص *A. a.* -i içine çekme, -i emme.

musâb مصاب *A. s.* (kötü bir durumla) karşılaşmış, (sıkıntı ve acı verici bir

duruma) uğramış, -den zarar görmüş (kimse).

مصابرت **musâberet** *A. a. aş. m. bk.*

مصابره **musâbere** *A. a.* dayanma, bekleme, sabır ve tahammül gösterme.

مصابيح **mesâbîh** *A. ç. a.* aydınlatma araçları, ışık kaynakları; *bk.* مصباح **misbâh.**

مصاحب **musâhib** *A. a.* 1 ... ile dostça konuşan kimse, arkadaş, yaren, 2 (eskiden) sultanların/yüksek rütbeli birinin yanında bulunup kendisini ilgi çekici tarih olayları, hikâyeler, fıkralar anlatarak, ince ve anlamlı sözler söyleyerek eğlendiren kimse.

مصاحبت **musâhabet** *A. a.* (iki kişi/ikiden çok kişi arasındaki) arkadaşça konuşma. – **etmek** (iki/daha çok kişi bir araya gelip) arkadaşça konuşmak.

مصاحبه **musâhabe** *A. s. yuk. m. bk.*

مصاحف **mesâhıf** *A. ç. a.* Kur'ânlar; *bk.* مصحف **Mushaf.**

مصادر **mesâdir** *A. ç. a.* kendisinden bir nesne çıkan nesneler, kaynaklar; *bk.* مصدر **masdar.**

مصادره **musâdere** *A. s.* 1 (eskiden) geleneğe bağlı bir uygulama olarak suçlu bir kimsenin malına/eşyasına el koyma, 2 yasak bir nesneye yasalar gereği el koyma.

مصادف **musâdif** *A. s.* -e rast gelen, -in önüne çıkan, ... ile karşılaşan/çakışan (kimse/durum/olay vb.).

مصادفه **musâdefe** *A. a.* -in önüne çıkma, -e rast gelme, ... ile karşılaşma/çakışma.

مصادقت **musâdakat** *A. a.* içtenlik ve doğrulukla arkadaşlık etme, dostlaşma, açık ve doğru davranma.

مصادمه **musâdeme** *A. a.* (iki şey birbirine) çarpma, vurma; çarpışma, vuruşma: *m.-i efkâr* "düşüncelerin çapışması".

مصارع[1] **mesârı'** *A. ç. a.* güreş meydanları; *bk.* مصرع **masra'.**

مصارع[2] **musârı'** *A. a.* güreşçi, pehlivan.

مصارعه **musâraa** *A. a.* güreşme, güreş. – **etmek** güreşmek.

مصارف **mesârif** *A. ç. a.* harcamalar, masraflar; *bk.* مصرف **masraf.**

مصاريع **mesârî'** *A. ç. a.* beyit birimleri, mısralar; *bk.* مصراع **mısrâ'.**

مصاريف **mesârîf** *A. ç. a.* harcanmış, elden çıkmış nesneler; *bk.* مصروف **masrûf.**

مصاف **masâf(f)** *A. ç. a.* savaş safları, savaşta birliklerin konumlandığı yerler; *bk.* مصف **mesaf(f).**

مصافات **musâfât** *A. a.* doğruluk, içten sevgi, iki yüzlü olmayan gerçek bağlılık.

مصافحه **musâfaha** *A. a.* el sıkışma; selâmlama, ilgi ve sevgi gösterme anlamında birbirinin elini tutma.

مصالح[1] **mesâlih** *A. ç. a.* görülecek işler; *bk.* مصلحت **maslahat**: *ashâb-i mesâlih* "devlet kapısında görülecek işi olanlar".

مصالح[2] **musâlih** *A. s.* ... ile barışan, ... ile uzlaşan, ... ile barış anlaşması yapan (kimse/devlet).

مصالحه **musâlaha** *A. a.* barışma, uzlaşma, uyuşma.

مصاهرت **musâheret** *A. a.* kız alma/güvey olma yoluyla kurulan yakınlık.

مصاهره **musâhere** *A. a. yuk. m. bk.*

مصائب **mesâib** *A. ç. a.* sıkıntılar, üzüntü ve acı verici olaylar; *bk.* مصيبت **musîbet**.

مصايفه **musâyefe** *A. a.* (birini) yalnızca yaz aylarında çalışmak üzere ücretle tutma, (biriyle) yazlık işçi olarak sözleşme yapma.

مصباح **mısbâh** *A. a.* 1 ışık kaynağı, aydınlatma aracı, çıra, kandil, 2 sabah vakti şarap içmekte kullanılan büyük kâse.

مصباح المسحور **mısbâhü'l-meshûr** *A. a.* sabaha kadar yanmış, ışığı sönükleşmiş kandil.

مصبغ **musabbağ** *A. s.* boyanmış, boyalı (nesne).

[1]مصحح **musahhah** *A. s.* düzeltilmiş, yanlıştan arındırılmış (yazı/metin).

[2]مصحح **musahhıh** *A. a.* 1 (bir metni/bir yazıyı) yanlıştan arındıran, yanlışsız duruma getiren kimse, 2 (eskiden matbaalarda) baskıya hazırlanan bir kitabın dizgi yanlışlarını düzelten kimse.

[1]مصحف **Mushaf** *A. a.* Kur'ân.

[2]مصحف **musahhaf** *A. s.* 1 yanlış yazılmış, yanlış işaretlerle yazıya geçirilmiş (kelime), 2 (Arap asıllı eski alfabeye göre) harflerinin noktaları yanlış konarak anlamı büsbütün değiştirilmiş (kelime/söz); سور *sûr* "düğün", yerine شور *şûr* "kargaşa, şamata, karışıklık" gibi.

مصحوب **mashûb** *A. s.* 1 yoldaş olarak alınan, birlikte götürülen (kimse), 2 birlikte oturulan, kendisiyle sohbet edilen (kimse), 3 birlikte olunan, kucaklanan (sevgili).

مصحوباً **m.en** *A. z.* yanında bulunarak, refakatçi olarak.

مصداق **mısdâk** *A. a.* -i doğrulayıcı nesne, kılavuz, gerekçe.

مصداقنجه **misdâkınca** *T. taklı* -in kılavuzluk ettiği gibi/üzere.

[1]مصدر **masdar** *A. a.* 1 çıkış yeri, kaynak, 2 *dilb.* fiil kökü, fiilden türemiş bütün kelimelerin dayandığı kök.

[2]مصدر **musadder** *A. s.* ... ile başlayan, ... ile başlıklandırılmış (yazı/şiir).

[1]مصدع **musaddi'** *A. s.* baş ağrıtan, baş ağrısına yol açan (nesne/söz/durum/madde).

[2]مصدع **musadda'** *A. s.* başı ağrıtılmış, rahatsız edilmiş (kimse).

[1]مصدق **musaddık** *A. s.* (bir sözü) "Doğrudur, gerçektir" diyerek doğrulayan (kimse).

[2]مصدق **musaddak** *A. s.* 1 doğrulanmış, doğruluğu ve gerçekliği dile getirilmiş/vurgulanmış (söz), 2 mühür basma/imza koyma yoluyla doğruluğu/kesinliği resmen ortaya konmuş/belirtilmiş (karar/yazı/belge vb.).

مصدوقه **masdûka** *A. a.* doğru söz, gerçek.

[1]مصر **Mısr** *A. a.* (*T. k. dili:* **Mısır**) 1 Afrika'nın kuzey doğusunun ucunda yer alan ülke, 2 (küçük harfle) büyük şehir.

[2]مصر **musır(r)** *A. s.* bir düşünce ve görüşte, bir konuda ayak direyen, dediğim dedik yollu davranan, direnip sözünü geri almayan (kimse).

مصرانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* ayak direyen, dediğim dedik yollu davranan kimseye yakışır biçimde.

مصراع **mısrâ'** *A. a.* 1 kapı kanadı, 2 *ed.* manzum sözün en küçük birimi olan beyti oluşturan iki parçadan her biri.

مصراع آزاده **m.-ı âzâde** *F. a.* tek mısra.

مصراع بر جسته **m.-ı ber-ceste** *F. a.* uzun uzun düşünülmeden söylenmiş güzel mısra.

مصرح **musarrah** *A. s.* açıkça gösterilmiş, bütün açıklığıyla ve ayrıntısıyla ortaya konmuş, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde gösterilmiş (konu/nokta vb.)

[1]مصرع **masra'** *A. a.* güreş meydanı.

[2]مصرع **mısra'** *A. a. bk.* مصراع **mısrâ'**.

[3]مصرع **musarra'** *A. s. ed.* 1 iki mısraı da kafiyeli olan beyit, 2 her mısraı aynı kafiyede beyitlerden oluşan manzume.

مصرف **masref** *A. a.* cepten çıkan para, gider.

مصروع **masrû'** *A. s.* sara (tutarık) hastası, saralı (kimse).

مصروف **masrûf** *A. s.* 1 harcanmış (para), 2 ... için kullanılan, ... için verilen, ... için gösterilen (emek/çaba/yardım/niyet vb.), 3 başka bir yöne çevrilmiş, uzaklaştırılmış (nesne). *a. T.* gider, harcama.

مصطبر **mustabir** *A. s.* uğradığı/çektiği sıkıntı karşısında sabır gösteren, dayanan, korku ve umutsuzluğa kapılmayan (kimse).

مصطبه **mıstabe** *A. a.* (*T. k. dili:* **mastaba**) (büyük kapı aralarında, kahvehane, meyhane gibi yerlerde) yüksekçe oturma yeri, peyke.

مصطفوی **Mustafevî** *A. s.* Hz. Peygamber'le ilgili ve O'na özgü olan.

مصطفیٰ **mustafâ** *A. s.* 1 seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Peygamberin adı.

مصطلح **mustalah** *A. s.* 1 sözlük anlamı dışında bir bilim mensuplarınca özel anlamda kullanılan (kelime), 2 *T.* garip deyişler, ilim terimleri ve anlaşılmaz kelimelerle dolu, sadelikten uzak, herkesçe anlaşılması güç (yazı/söz).

مصعاد **mıs'âd** *T. a.* asansör.

[1]مصعد **mas'ad** *A. a.* yükseğe çıkma yeri, merdiven, basamak.

[2]مصعد **mıs'ad** *T. a.* sıvıları buhar hâline getirip serpmeye yarayan âlet, sublimatör.

مصغر **musağğar** *A. s.* 1 küçültülmüş (nesne), 2 *dilb.* küçültme anlamı taşıyan (ad). *a. dilb.* belirli yapıdaki küçültme adı.

مصف **mesaf(f)** *A. a.* 1 bir askerî birliğin saf tutup dizildiği yer, savaş alanı.

مصفا **musaffâ** *A. s.* arıtılmış, yabancı maddelerden temizlenip arı duru hâle getirilmiş (su vb.).

مصفف **musaffef** *A. s.* sıra sıra dizilmiş, sıralar hâlinde düzenlenmiş (nesne/asker vb.).

مصفوف **masfûf** *A. s.* saf bağlamış, sıra tutup dizilmiş (asker).

[1]مصفیٰ **musaffâ** *A. s. bk.* مصفا .

[2]مصفی **musaffî** *A. s.* arıtan/arıtmaya yarayan (madde/nesne).

مصقل **mıskal** *A. a. aş. m. bk.*

مصقله **mıskale** *A. a.* kuyumcu ve madenden eşya yapanların kullandıkları parlatma aracı, saykal demiri, cilâ âleti.

مصقول **maskûl** *A. s.* cilâlanmış, cilâlı (ayna vb.).

مصل **masl** *A. a.* 1 yoğurt suyu, 2 kan suyu, plâzma.

مصلا **musallâ** *A. a.* 1 namaz kılacak yer, namazgâh, 2 *T.* cenaze namazı kılınan üstü açık genişçe alan.

مصلب **musalleb** *A. s.* 1 katılaştırılmış, katı duruma getirilmiş (nesne), 2 haç biçiminde olan, haç gibi çapraz çatılmış olan (nesne).

مصلح **muslıh** *A. s.* bir nesnenin eksik ve kusurlarını gidererek iyi duruma getiren (kimse), 2 bir anlaşmazlığı uzlaşma yoluyla çözmeye/birbiriyle davalı iki tarafı kavga etmeden barıştırmaya çalışan (kimse).

مصلحت **maslahat** *A. a.* 1 bir işin iyi bir şekilde sonuçlanmasını sağlayan yol; barış, anlaşma ve iyilik yolu; *zıddı:* مفسدت **mefsedet**. 2 iş, 3 konu, madde, husus, 4 önemli iş, önemli konu, mesele, 5 iş, görev, memuriyet, 6 bir iş görme, bir işlemde bulunma, 7 sanat, meşguliyet, 8 sebep, vesile, 9 iyilik, bağış, 10 öğüt, tavsiye,

مصلحت آمیز **m.-âmîz** *F. s.* işi iyi sonuca götüren, barış sağlayan (söz/araç/girişim vb.): *dürûğ-ı maslahat-âmîz* "ara düzelten, barış sağlayan yalan".

مصلحت بین **m.-bîn** *F. s.* iş görmekte başarılı, tecrübeli (kimse).

مصلحت شناس **m.-şinâs** *F. s.* işten anlar (kimse).

مصلحت گذار **m.-güzâr** *F. s.* iş bilir, becerikli (kimse). *a.* 1 geçici olarak elçilik yapan kimse, elçi vekili, 2 elçi.

مصلوب **maslûb** *A. s.* asılmış (kimse).

مصلوباً **m.en** *A. z.* asılarak, asılmak suretiyle.

[1]مصلی **musallî** *A. s.* namaz kılan, günlük beş namazını bırakmayan (kimse).

[2]مصلی **musallâ** *A. s. bk.* مصلا.

مصمت **musammet** *A. s.* 1 içi boş, kof olmayan (nesne), 2 *dilb.* Arap asıllı alfabenin م ل ن ف ر ب harfleri dışında kalan harfler.

مصمم **musammem** *A. s.* yapılması karara bağlanmış, yerine getirilmesi kesinleşmiş (iş/niyet/düşünce).

مصنع **musanna'** *A. s.* 1 bilgi, sanat, hüner ve beceriyle yapılmış, ustalıklı, usta işi (yapı, eser), 2 uydurma, asılsız, sahte (iş/söz/rivayet vb.)

[1]مصنف **musannif** *A. a.* (bir konuda) kitap yazan, (derleme ve toplama yoluyla) kitap hazırlayan kimse.

[2]مصنف **musannef** *A. s.* yazılmış, kaleme alınmış, meydana getirilmiş (kitap).

مصنفات **m.ât** *A. ç. a.* yazılmış, meydana getirilmiş, kaleme alınmış kitaplar.

مصنوع **masnû'** *A. s.* 1 beceri ve ustalıkla yapılan (nesne), 2 düzme, yapma, sahte (nesne).

مصوت **musavvit** *A. s.* ünlü, duyulurluğu olan, ün veren (ses). *a. dilb.* ses yolunun açık ve engelsiz durumunda ses dudaklarından gelen, ağız boşluğunda alt çene, dudaklar ve dilin hareketleriyle çeşitlenen konuşma seslerinden her biri, ünlü ses.

[1]مصور **musavvir** *A. s.* 1 bir biçime koyan, biçimlendiren, biçim veren (nesne/araç/kimse), 2 ressam.

مصورانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* biçimlendirene, biçim verene düşer/uyar/yakışır biçimde.

[2]مصور **musavver** *A. s.* 1 biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş, biçim verilmiş (nesne), 2 resimlendirilmiş, resimli (kitap/gazete/dergi vb.).

مصون **masûn** *A. s.* korunmuş, koruma altına alınmış (kimse/nesne).

مصيب **musîb** *A. s.* 1 yerini bulan, yerine varıp erişen, (ok vb.), 2 doğru, yerinde, uygun, ... ile örtüşen/çakışan (eylem/iş/karar/görüş/düşünce vb.).

مصيبت **musîbet** *A. s.* başa gelen sıkıntı, uğranılan güçlük, düşülen zor ve acı verici durum, belâ, dert.

مصيبت زده **m.-zede** *F. s.* sıkıntıya düşmüş, katlanması güç ve acı verici bir olayla karşılaşmış (kimse).

مصير **masîr** *T. s.* Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "birleştiği adın belirttiği niteliği kazanmış" anlamlı sıfatlar yapar, bu işleyişiyle Türkçenin **-li** ekine karşılıktır: *zamîr-i sadâkat-masîr* "bağlılık niteliğine bürünmüş kalp", *serîr-i şevket-masîr* "yücelik niteliği kazanmış taht" gibi.

مصيقل **musaykal** *A. s.* cilâlanmış, düzgün, pürüzsüz ve parlak bir duruma getirilmiş (kâğıt/yüzey).

مضاجع **mezâci'** *A. ç. a.* ölmüşlerin yattığı yerler, kabirler; *bk.* مضجع **mazca'**.

مضاد **muzâd(d)** *A. s.* 1 zıt ve aykırı olan (nesne/durum/söz vb.), 2 -in etkisine karşı koyan (nesne/madde).

مضار **mezâr(r)** *A. a.* kayıplar, zararlar; *bk.* مضرت **mazarret**.

[1]مضارب **mazârib** *A. ç. a.* 1 (çadır/direk vb. için) dikme yerleri, 2 kamçı, değnek vb. vurma araçları, 3 kimi telli sazlarda tele vurmak için kullanılan araçlar, tezeneler; *bk.* مضراب **mızrâb**.

[2]مضارب **mudârib** *A. s.* dövüşen, vuruşan (kimse). *a. tic.* sermaye ile emek ortaklığı biçiminde kurulan bir ortaklıkta sermayeyi kullanıp kazanç sağlamak üzere çalışan ortak.

مضاربه **mudârebe** *A. a.* 1 dövüşme, vuruşma, 2 **tic.** sermaye ile emek ortaklığı biçiminde kurulan şirket.

مضارع **muzâri'** *A. s. dilb.* geniş zaman kipi.

مضارعت **muzâraat** *A. a. dilb.* (Arapçada) geniş zaman kipinin nitelik ve durumu.

مضاعف **muzâaf** *A. s.* 1 iki kat, kat kat, 2 *dilb.* (Arapçada) ikinci ve üçüncü kök harfleri bir cinsten olan (kelime).

مضاف **muzâf** *A. s.* katılan, katılmış, bağlanmış, bağlı (yerleşim birimi vb.). *a. dilb.* başka bir ada katılan ad.

مضاف اليه **muzâfün ileyh** *A. a.* bir ad takımında (isim tamlamasında) katkı alan üye. Türkçede bir ad takımını kuran iki üyenin sırası katkı alan+katılan, Arapça ve Farsçada ise katılan+katkı alan biçimindedir.

مضافات **muzâfât** *A. ç. a.* belirli bir merkeze bağlı yerler.

mezâk مضاق *A. a.* darlık, sıkıntı.

mezâmîn مضامين *A, ç. a.* mazmunlar; *bk.* **mazmûn** مضمون.

muzâhât مضاهات *A. a.* -e benzeme, -in benzeri olma, benzerlik.

muzâhî مضاهى *A. s.* benzer, eş, denk.

muzâyaka مضايقه *A. a.* 1 güçlük, darlık, sıkıntı, 2 geçim sıkıntısı, yokluk, yoksulluk, darda kalma, dara düşme.

mazbata مضبطه *A. a.* bir toplantıda/bir kurulda yapılan görüşmelerin sonucunu bildiren, bir üst makama sunulmak üzere kaleme alınan, görüşmede bulunan herkesin imzasını taşıyan yazı, rapor.

mazbût مضبوط *A. s.* 1 ele geçirilmiş, alınmış (yer/nesne), 2 yazılmış, kayda geçirilmiş (konuşma/konu/madde/olay), 3 hatırda tutulan, unutulmayan (söz/bilgi vb.) 4 dağınık olmayan, derli toplu (nesne/yer), 4 korumalı, koruma niteliği olan, sağlam, (yer), 5 belli, belirlenmiş (sınır vb.).

muzcir مضجر *A. s.* sıkıntıya düşmüş, sıkıntılı, sıkılmış, hüzünlü, kederli (kimse).

mazca' مضجع *A. a.* 1 yatacak yer, yatak, 2 *mec.* mezar: *Nevvera'llâhü mazcaahû* "Allah, yattığı yeri aydınlatsın".

madhak[1] مضحك *A. a.* gülünç kimse, soytarı, maskara.

mudhik[2] مضحك *A. s.* gülünç, gülünecek, gülmeye yol açan, güldürücü (davranış/eylem/görüntü).

mudhike مضحكه *T. s.* gülünç oyun, eğlenceli tiyatro oyunu, güldürü, komedi.

muzır(r) مضر *A. s.* zararlı, zarar verici, dokunan (kimse/yemek vb.).

mızrâb مضراب *A. a.* kimi telli çalgıların tellerine vurmaya yarayan kemik/boynuz vb.'den yapılma, yassıca esnek nesne.

mazarret مضرت *A. a.* ziyan, kayıp; *zıddı:* **menfaat.** منفعت

madrûb مضروب *A. s.* 1 dövülmüş, dayak yemiş, (kimse), 2 damgalanmış, basılmış (madenî para). *A. mat.* çarpılan sayı.

madrûbün fîh مضروب فيه *A. a. mat.* çarpan sayı.

m.eyn مضروبين *A. ç. a. mat.* birbiriyle çarpılan iki sayı.

mazrûr مضرور *A. s.* zarara uğramış, zarar görmüş (kimse).

madrûs مضروس *A. s.* örülerek yapılmış, örme (duvar/kuyu vb.)

muztaci' مضطجع *A. s.* yan üstü yatan, yan tarafına uzanan (kimse).

muztar(r) مضطر *A. s.* çaresiz kalmış, çıkış yolu bulamamış, -i yapmak zorunda bulunan (kimse). **– kalmak** -i yapmak zorunda kalmak.

muztarib مضطرب *A. s.* 1 çalkanan, çalkanıp duran (su/deniz vb.), 2 (maddî ve manevî) rahatsızlık duyan, acı çeken (kimse).

m.âne مضطربانه *F. s.* ve *z.* muztarip olana uygun ve yaraşır yolda ve biçimde.

muza''af مضعف *A. s.* bir kat artmış, bir misli çoğalmış (nesne/para vb.).

مضغ **mazğ** *A. a.* -i (ağızda) çiğneme.

مضل **mudıl(l)** *A. s.* (birini) doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran, azdıran, baştan çıkaran (kimse).

مضمار **mızmâr** *A. a.* at meydanı, at koşusu yapılan yer,

مضمحل **muzmahıl(l)** *A. s.* bitip tükenen, ardı kesilen, namı nişanı kalmayan, adı sanı batan, yok olan (aile/hanedan/soy).

مضمر **muzmer** *A. s.* içte saklanmış, açığa vurulmayıp gizlenmiş, örtülü, gizli, saklı (bilgi/konu/nesne). *a. dilb.* gizli, zihinde olan, varlığı mantıkça anlaşılan, söylenmemiş olan (fail/kılıcı kimse).

مضمضه **mazmaza** *A. a.* (abdest alırken) suyu ağza alıp çalkalama.

مضموم **mazmûm** *A. s.* 1 -e katılmış, -e eklenmiş (nesne), 2 (Arapçada) ötrü ile okunan ünsüz harfi.

مضمون **mazmûn** *A. a.* 1 anlam, 2 ince, nükteli güzel söz.

مضئ **muzî'** *A. s.* ışık saçan, ışıklı, parlak (cisim/nesne).

مضيع **muzî'** *A. s.* -i yok eden, -in yok olmasına yol açan (davranış/eylem vb.).

[1]مضيق **mazîk** *A. s.* dar, sıkıntılı yer.

[2]مضيق **muzîk** *A. s.* sıkıcı, sıkan, darlaştıran, daraltan (yer/durum/nesne).

مطابخ **matâbıh** *A. ç. a.* mutfaklar; *bk.* مطبخ **matbah**.

مطابع **metâbi'** *A. ç. a.* basım evleri; *bk.* مطبعه **matbaa**.

مطابق **mutâbık** *A. s.* 1 uygun, uyan (durum/nesne). – **gelmek** uymak, uygun düşmek, 2 *dilb.* (Arapça bir kelime öbeğinde) nitelik ve nicelik bakımından birbirine uyan (kelimeler).

مطابقت **mutâbakat** *A. a.* 1 uygunluk, birbirini tutma, birbirine uyma, 2 *dilb.* (Arapça kelime öbeklerinde) nitelik, nicelik vb. bakımlarından kelimeler arasında bulunan uygunluk.

مطاع **mutâ'** *A. s.* önünde boyun eğilen, buyruğu tutulan, uyruğu olunan (kimse).

[1]مطاف **metâf** *A. a.* etrafı dolaşılarak ziyaret edilen yer.

[2]مطاف **mutâf** *A. s.* çevresinde dolanılan, tavaf olunan (yer).

مطالب **metâlib** *A. ç. a.* istekler, elde edilmek istenen şeyler; *bk.* مطلب **matleb**.

مطالبه **mutâlebe** *A. a.* 1 hakkını arama, hak isteme, iddiada bulunma, 2 istek, iddia.

[1]مطالع **metâli'** *A. ç. a.* doğuş yerleri; *bk.* مطلع **matla'**.

[2]مطالع **mutâli'** *A. s.* okuyan, (bir nesne/konu üzerinde) bilgi ve görüş kazanmaya çalışan (kimse).

مطالعه **mutâlaa**, **mutâlea** *A. a.* 1 (bir nesneyi/bir konuyu) öğrenmek, (bir konuda) bilgi ve görüş sahibi olmak, yatkınlık ve yetkinlik kazanmak için sürekli, anlamaya ve kavramaya çalışarak düşünme, 2 sürekli okuma ve düşünme yoluyla bir konu üzerinde elde edilen yatkınlık ve yetkinlik, görüş, bakış açısı.

مطاوع **mutâvı'** *A. s.* 1 bilerek ve isteyerek başkasına uyan/boyun eğen (kimse), 2 *dilb.* fiilin gösterdiği kılışın failine döndüğünü/faili üzerinde gerçekleştiğini anlatan, dönüşlü (fiil).

مطاوعت **mutâvaat** *A. s.* 1 buyruğa

uyma, boyun eğme, bağlılık gösterme, 2 *dilb.* dönüşlü fiil çatısı.

mutâvele مطاوله *A. s.* (bir işi/sözü) bugün, yarın diyerek sürüncemede bırakma, belirlenmiş süreyi uzatma, oyalama.

metâyâ مطايا *A. ç. a.* binek hayvanları; *bk.* **matıyye.** مطيه

metâib مطائب *A. ç. a.* seçilmiş şeyler. (Teklisi kullanılmayan çoklardandır.)

mutâyebe مطايبه *A. s.* şakalaşma, birbirine takılma, karşılıklı latife söyleme.

matbah مطبخ *A. a.* (*T. k. dili:* **mutpak** موتپاق, **mutfak** موتفاق) yemek pişirilen yer, aşçı evi.

matbaa مطبعه *A. a.* kitap, dergi, gazete vb. basılan yer, basım evi.

mutbık[1] مطبق *A. s.* 1 *tıp* sarıp kaplayıcı ve sürekli, iyileşmeyen, sağalmayan, giderek kötüleşen (hastalık hâli), 2 *dilb.* (Arapçada) dilin üst damağa iyice kapaklanmasıyla çıkarılan (harfler); ظ ط ض ص harfleri.

mutabbak[2] مطبق *A. s.* 1 uydurulmuş, uygunluğu sağlanmış, uygun duruma getirilmiş (iş/nesne), 2 uygulanmış, uygulaması yapılmış (iş/nesne), 3 kapak gibi kapanmış (nesne).

matbûh مطبوخ *A. s.* pişmiş/pişirilmiş (nesne/yemek).

matbû' مطبوع *A. s.* 1 basılmış (kâğıt/kitap/dergi vb.), 2 güzel, düzgün, beğenilen, hoş (görünüş/duruş/davranış vb.).

mıthan مطحن *A. a. aş. m. bk.*

mıthane مطحنه *A. a.* değirmen.

mathûn مطحون *A. s.* öğütülmüş (tane).

matar مطر *A. a.* yağmur.

mutarrâ مطرا *A. s.* taze, canlı (çiçek/sebze/ten vb.).

matrân, mıtrân مطران *A. a.* rütbeli Hıristiyan din adamı, piskopos, metropolit.

mutrib مطرب *A. s.* 1 ortalığı şenlendiren, çevreye/çevresine neşe saçan (kimse), 2 makam ve usulüne uygun şekilde şarkı, gazel, ilâhi vb. okuyan kimse, 3 çalgıcı.

matrah مطرح *A. a.* 1 temel atılacak, bina kurulacak yer, 2 durulan, yerleşilen, konumlanılan yer.

muttarid مطرد *A. s.* 1 sıralı, düzenli, belirli bir sıraya göre olan, birbirini izleyen, bir düziye sürüp giden (iş/eylem/davranış vb.), 2 bir genel kurala bağlı ve uygun olan (davranış/uygulama vb.).

m.en مطرداً *A. z.* sırasınca, düzenli biçimde, bir düziye, tam bir düzen içinde.

mutarrez مطرز *A. s.* kenarı işlemeli, kenarında işleme bulunan (kumaş, giysi vb.)

mıtrak مطرق *A. a.* (*T.* **matrak** ماطراق) 1 değnek, sopa, 2 bir çeşit savaş âleti, tokmak, 3 demirci çekici.

mıtraka مطرقه *A. a. yuk. m. bk.*

matara مطره *T. a.* 1 meşinden/madenden yapılma, eyer kaşına/arkaya asılan su kabı.

matrûh مطروح *A. s.* 1 atılmış (nesne), 2 belirlenmiş ve salınmış (vergi), 3 temeli atılmış (bina), 4 *mat.* çıkarma işleminde: çıkan.

matrûhun minh مطروح منه *A. a. mat.* çıkarma işleminde: çıkarılan.

matrûd مطرود *A. s.* kovulmuş, atılmış (kimse).

mutarrâ مطرىٰ *A. s. bk.* مطرا .

mut'ım مطعم *A. s.* yemek yediren, açın ve yoksulun karnını doyuran (kimse).

mat'ûn مطعون *A. s.* 1 kınanmış, ayıplanmış (kimse), 2 veba hastalığına yakalanmış (kimse).

m.en مطعوناً *A. z.* vebaya yakalanarak, veba yüzünden.

matfî مطفى[1] *A. s.* söndürülmüş (yangın/ateş).

mutfî مطفى[2] *A. s.* (ateşi/kızgınlığı) söndüren, bastıran, yatıştıran (kimse/nesne).

mutfiyü'l-cemr مطفى الجمر *A. s.* Mart'ın onundan on altısına kadar süren kocakarı soğuklarının altıncı ve son günü.

mutallâ مطلا *A. s.* yaldızlı, yaldızlanmış (nesne).

matleb مطلب *A. a.* 1 istenen şey, istek, dilek, 2 konu.

mutalsem مطلسم *A. s.* tılsımlı, afsunlu (nesne/kimse).

matla' مطلع[1] *A. a.* 1 (güneş, ay ve yıldız için) doğma, 2 doğuş yeri, 3 *ed.* bir kasidenin/bir gazelin mısraları birbiriyle kafiyeli ilk beyti.

muttali' مطلع[2] *A. s.* öğrenmiş, haberli, bilgili (kimse).

mutlak مطلق *A. s.* 1 salıverilmiş, başıboş bırakılmış (hayvan/insan), 2 bağsız ve bağlantısız, bir sınırla sınırlanmamış, bir bağla bağlanmamış olan, serbest, bir başına işleyen ve kendi başına egemenliği olan (kimse/nesne/durum vb.); *zıddı:* مقيد **mukayyed**. *z. T.* ne ve nasıl olursa olsun, her durumda, kesinlikle, kesin olarak.

mutlakâ مطلقا *A. z.* 1 bir şartla sınırlı ve bir bağla bağlı olmaksızın, genel anlamda, 2 kesin olarak, kesinlikle, elbette.

mutlakan مطلقاً *A. z. bk.* مطلقا **mutlakâ**.

mutlaku'l-ınân مطلق العنان *A. s.* yuları bırakılmış, yani: *mec.* başıboş, her türlü bağ ve sınırlamadan uzak, kayıtsız.

mutallaka مطلقه *A. s.* kocasından boşanmış kadın.

matlûb مطلوب *A. s.* 1 istenen, aranan, dilenen (nesne), 2 alacak (para/mal). *a.* 1 istenilen şey, arzu, maksat, 2 borç olarak verilmiş para, alacak.

mutallâ مطلىٰ *A. s. bk.* مطلا .

matmah مطمح *A. a.* göz dikilen nesne/yer.

m.-ı nazar مطمح نظر *F. a.* göz dikilen nesne.

matmûr مطمور *A. s.* gömülmüş (nesne).

matmûre مطموره *A. a.* 1 yer altı ambarı, 2 kabir, mezar.

matmû' مطموع *A. s.* çok istenen, aşırı arzu duyulan (nesne).

mutmein مطمئن *A. s.* kanmış, inanmış, inancı pekişmiş, doğruyu bulmuş, kuşkusu kalmayıp kesin bilgiye ulaşmış, zihninde soru işareti kalmamış, bir çözüme ulaşarak kafası rahatlamış (kimse).

mutantan مطنطن *A. s.* gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, debdebeli (alay/görünüş).

mutavvel مطول *A. s.* 1 uzun (söz/açıklama/yazı/kitap), 2 ayrıntılı (söz/açıklama/yazı/kitap).

matvî مطوی *A. s.* dürülmüş, katlanmış (nesne).

matviyyen مطوياً *A. z.* dürülerek, katlanarak.

mutahher[1] مطهر *A. s.* 1 arıtılmış, temizlenmiş, temiz, arı (su/giysi/yer/nesne), 2 kutsal (yer).

mutahhir[2] مطهر *A. s.* (maddî ve manevî bakımdan) arıtıcı, temizleyici (nesne/kimse/durum/tutum /davranış).

mıthere مطهره *A. a.* (*T. k. dili:* **mathere**) su kabı; *bk.* **matara** مطره.

mutayyeb مطيب *A. s.* gönlü hoş edilmiş, yakınması giderilmiş (kimse).

mutî' مطيع *A. s.* 1 baş eğen, buyruk tutan, söz dinleyen, boyun sunan (kimse), 2 uyruk olan, bir hükümdarın/hükümetin egemenliğini kabul etmiş (halk/topluluk), 3 yumuşak başlı, itaatli, düzene uyan, bozgunculuk etmeyen (kimse/halk).

matıyye مطيه *A. a.* binek hayvanı.

mezâhir[1] مظاهر *A. ç. a.* görünme yerleri, aynalar; *bk.* **mazher** مظهر.

muzâhir[2] مظاهر *A. s.* yardım edici, arka verici (kimse).

muzâheret مظاهرت *A. s.* -e yardım etme, -in elinden tutma, -i destekleme.

mazrûf مظروف *A. s.* 1 bir kap/kılıf içine konulmuş, kaplı, 2 zarfa konmuş (yazı).

m.en مظروفاً *A. z.* (evrak için) zarfa konulmuş, zarflanmış olarak.

muzaffer مظفر *A. s.* 1 isteği yerine gelen, istediğini elde eden, hedefine ulaşan (kimse), 2 (savaşta) başarı kazanan, üstün gelen (kumandan/ordu).

m.en مظفراً *A. z.* başarı kazanmış, üstünlük sağlamış olarak.

m.âne مظفرانه *F. s.* ve *z.* başarı kazanana/üstün gelene yakışır ve yaraşır biçimde.

muzafferiyyet مظفريت *T. a.* maksadına ulaşma ve düşmana üstünlük sağlama hâli.

muzlim مظلم *A. s.* 1 karanlık (gece/yer vb.), 2 açık ve açıkça görülür olmayan, şüpheli, karanlık içinde saklı, gizli (nesne/konu/nokta vb.), 3 uğursuz, kara.

mazalle[1] مظله *A. a.* gölgelik.

mazılle[2] مظله *A. a.* büyük kıl çadır.

maznûn مظنون *A. s.* 1 sanılan, beklenen (durum/oluş/gelişme), 2 bir suçu işlediği yolunda kendisinden şüphelenilen (kimse). *a. huk.* sorgulanan kimse, zanlı.

mazınne مظنه *A. a.* 1 kendisinden kötü/iyi bir davranış sanılan, beklenen (kimse), 2 *T.* ermiş olduğu sanılan kimseler.

m.-i sû' مظنهٔ سوء *F. a.* kendisinden kötülük beklenen kimse.

m.-i kerâmet مظنهٔ کرامت *A. a.* keramet sahibi olduğu sanılan kimse.

mazher مظهر *A. a.* 1 görünme/yansıma yeri, ayna, 2 başarmış, kazanmış, elde etmiş, meramına ermiş kimse.

mazheriyyet مظهريت *A. a.* -i başarma, -i kazanma, -i elde etme.

maa مع *A. takı* Türkçenin **ile** takısıyla **-le** ekine karşılıktır.

maan معاً *A. z.* birlikte.

مع الافتخار **maa'l-iftihâr** *A. a.* övünç duyarak.

مع الكراهه **maa'l-kerâhe** *A. z.* istemeyerek, zorla.

مع الممنونيه **maa'l-memnûniyye** *A. z.* sevinerek, sevinç duyarak.

مع ذلك **m. zâlik** *A. z.* bununla birlikte.

مع زيادة **m. ziyâdetin** *A. z.* bol bol, fazlasıyla.

مع ما فيه **m. mâfîh** *A. z.* öyle olmakla birlikte, böyleyken.

معه **m.hû** *A. z.* onunla birlikte.

مع هذا **m. hâzâ** *A. z.* bununla birlikte.

معاء **miâ'**, معا **miâ** *A. a.* bağırsak.

معابد **meâbid** *A. ç. a.* mabetler, tapınaklar, ibadet yerleri; *bk.* معبد **ma'bed**.

معابر **meâbir** *A. ç. a.* geçiş yerleri, geçitler, derbentler; *bk.* معبر **ma'ber.**

معاتب **muâteb** *A. s.* azarlanmış, paylanmış (kimse).

معاتبه **muâtebe** *A. s.* -e darılma, -i suçunu yüzüne vurup azarlama, -e çıkışma, -i paylama.

معاجين **meâcîn** *A. ç. a.* macunlar; *bk.* معجون **ma'cûn.**

[1]معاد **meâd** *A. a.* 1 dönülen yer, dönülüp gidilecek yer, 2 öte dünya, ahiret: *yevmü'l-meâd* "ahiret günü", 3 dönüş, geri gidiş.

[2]معاد **muâd** *A. s.* geri çevrilmiş, geri verilmiş (nesne).

معادات **muâdât** *A. s.* 1 (birine) düşmanlık etme, düşmanca davranma, düşmanlıkta bulunma, 2 birbirine karşı düşmanlık besleme.

معادل **muâdil** *A. s.* denk, eş, benzer, bir, aynı.

معادله **muâdele** *A. s.* 1 -e denk, eş ve benzer olma, benzerlik, (iki şey arasında) hacim, miktar ve değerce denklik, 2 *mat.* iki işlem arasındaki eşitlik.

معادن **meâdin** *A. ç. a.* madenler; *bk.* معدن **ma'den**.

معاذ **meâz** *A. a.* sığınacak yer, sığınak.

معاذالله **meâza'llâh** *A. z.* Allah saklasın. Allah'a sığındık.

معاذره **muâzere** *A. a.* 1 özür dileme, mazeretini bildirerek affını isteme, 2 bahane ileri sürme, yalan sebep göstererek af dileme.

معار **muâr** *A. a.* ödünç olarak verilmiş mal.

معارج **meâric** *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* معراج **mi'râc**.

معارض **muârız** *A. s.* karşı gelen/çıkan, uygunsuz davranıp çekişen (kimse).

معارضه **muâraza** *A. a.* 1 birbirine karşı gelme, anlaşamama, 2 anlaşmazlık, kavga, çekişme.

معارف **meârif** *A. ç. a.* bilgiler; bk; معرفت **ma'rifet.**

معارف پرور **m.-perver** *F. s.* eğitimci; bilginin yayılması, bilgili insanların çoğalması için çalışan (kimse).

معارفه **muârefe** *A. a.* bilişme, tanışma, biliş olma, tanış olma.

معاركه **muâreke** *A. a.* savaşma, birbiriyle savaş etme.

معاش **meâş** *A. a.* 1 yaşayış, dirlik, 2 yaşamı sürdürmek için gerekli şey, geçimlik, 3 *T.* bir işe karşılık aydan aya alınan para, aylık.

معاشر **meâşir** *A. ç. a.* topluluklar, insan yığınları; *bk.* معشر **ma'şer.**

معاشرت **muâşeret** *A. a.* birbiriyle hoş geçinme, arkadaşlık etme, birbirine dostluk ve sevgi bağıyla bağlı bulunma.

معاشقه **muâşaka** *A. a.* birbirini sevme, birbirine karşı duyduğu sevgi ve ilgiyi açığa vurma.

معاصر **muâsır** *A. s.* aynı zaman diliminde, aynı yüzyılda yaşayan, çağdaş (kimseler).

معاصی **meâsî** *A. ç. a.* din buyruklarına uymayan iş ve eylemler, suçlar; *bk.* معصیت **ma'sıyet.**

معاف **muâf** *A. s.* 1 (suç ve kusuru) bağışlanmış (kimse), 2 ayrı tutulmuş, ayrıcalık tanınmış (kimse).

معافیت **muâfiyyet** *T. a.* 1 bağışlanmış olma, 2 ayrıcalık, ayrıcalıklı olma.

معاقبه **muâkabe** *A. a.* birbirini cezalandırma, birbirini cezaya uğratma.

معاقد **muâkıd** *A. s.* birbiriyle sözleşme yapan (kimseler). *a. huk.* bir sözleşmenin iki tarafından her biri.

معاقده **muâkade** *A. a.* sözleşme, (iki taraf arasında) karşılıklı irade beyanıyla gerçekleşen işlem.

معالجه **muâlece** *A. a.* hastayı ilâçla iyileştirme, hastalığa yakalanmış bir kimseyi sağlığına kavuşturma, sağaltma.

معالم **meâlim** *A. ç. a.* 1 dinî inançla ilgili konular, meseleler, 2 yol izleri, nişanlar; *bk.* معلم **ma'lem.**

معالی **meâlî** *A. ç. a.* 1 büyüklükler, üstünlükler, yüksek manevî değerler, 2 yüksek fikirler, insan aklının erişemeyeceği ince, kavranması güç konular. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

معامله **muâmele** *A. a.* 1 (iki kişi) birbiriyle iş yapma, alış veriş etme, aralarında herhangi bir işlem gerçekleştirme, 2 davranış biçimi, tutum, tavır, 3 faiz: *muâmeleci* "faizle para veren kimse".

معاند **muânid** *A. s.* inatçı, karşı duran, dik başlı, lâf dinlemez, dediğim dedik, bildiğinden ve dediğinden dönmez (kimse).

معانده **muânede** *A. a.* dik başlılık, uzlaşmazlık, karşı durmakta ayak direme.

معانقه **muâneka** *A. a.* (sevgi ve dostluk göstergesi olarak) birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma.

معانی **meânî** *A. ç. a.* 1 anlamlar, 2 *ed.* gramer ve anlam bilgisine dayanan, sözün yerindeliğini, anlatılmak istenene uygunluğunu konu edinen bilim dalı.

معاودت **muâvedet** *A. a.* 1 geri dönme, dönüş, 2 -i alışkanlık edinme.

معاوضه **muâvaza** *A. a.* değiş tokuş, trampa.

معاوضةً **muâvazaten** *A. z.* değiş tokuş yoluyla, trampa ederek.

معاون **muâvin** *A. s.* yardımcı (kimse). *a. T.* bir memura/yöneticiye görevde bulunduğu sırada yardım eden, yokluğunda görevini üstlenip yetkilerini kullanan kimse.

معاونت **muâvenet** *A. a.* (birine) yardım etme, (birine) yardımda bulunma, yardım.

معاهد **muâhid** *A. s.* antlaşma yapan (kimse/devlet), antlaşma yapan taraflardan her biri.

معاهده **muâhede** *A. a.* sözleşme, antlaşma.

معايده **muâyede** *A. a.* bayramlaşma.

معايش **meâyiş** *A. ç. a.* geçimlikler, yaşamı sürdürmek için gerek duyulan şeyler; *bk.* معيشت **maîşet**.

معاينه **muâyene** *A. a.* 1 bakışma, yüz yüze bakma, 2 -i gözden geçirme, -i inceleme, -in gerçekliğini araştırma, yoklama.

معبد **ma'bed** *A. a.* 1 ibadet yeri, tapınak, 2 cami, mescid.

[1]معبر **ma'ber** *A. a.* köprü, geçit.

[2]معبر **mi'ber** *A. a.* 1 su geçmeye yarayan araç, gem, kayık, sal, kelek vb., 2 köprü.

[3]معبر **muabbir** *A. s.* düş yoran, düşlerden anlam çıkaran (kimse).

معبود **ma'bûd** *A. a.* kulluk edilmeye lâyık olan Yüce Yaratıcı, Allah, 2 put, fetiş, güneş vb. tapınılan varlık.

معتاد **mu'tâd** *A. s.* alışılmış, alışkanlık edinilmiş (davranış/tutum). *a.* alışılan davranış ve tutum, alışkanlık, âdet. **– olmak** -e alışılmak, -i alışkanlık edinmek.

معتبر **mu'teber** *A. s.* 1 sözü geçer, hatırı sayılır, saygıdeğer, saygın (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 geçer, geçer akçe, kullanılır, sayılır (nesne/söz/hüküm vb.), 4 değerli (evrak vb.). *a.* toplum içinde sivrilmiş, ileri gelen, sözü geçer, hatırı sayılır kimse. Bu anlamda daha çok çokluğu olan **mu'teberân** kullanılır.

معتد **mu'ted(d)** *A. s.* sayılmış.

معتد به **mu'teddün bih** *A. a. huk.* bir değer üzerinde anlaşmazlığa yol açıcı aynı değerde bir dengi/misli bulunan şey.

معتدل **mu'tedil** *A. s.* 1 ortada, dengeli, ne az ne çok olan (nitelik) 2 (hava için) ne soğuk ne sıcak, ılıman, 3 (insan karakteri için) yavaş, ılımlı, sert ve aşırı olmayan.

معتدلانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* aşırılıktan uzak, orta hâlli, dengeli biçimde.

معتذر **mu'tezir** *A. s.* özür dileyen, geçerli bir bahane göstererek bağışlanma isteyen (kimse).

معترض **mu'terız** *A. s.* karşı duran, güçlük ve engel çıkaran, bir sözde sebeple başkalarının söz ve görüşüne karşı çıkan (kimse).

معترضه **mu'teriza** *T. a.* (**işâret-i mu'teriza'dan** kısaltma) parantez.

[1]معترف **mu'teref** *A. s.* gizlenmeyip söylenmiş (konu/husus).

[2]معترف **mu'terif** *A. s.* 1 bildiği bir şeyi gizlemeyip söyleyen, bir işin gerçeğini saklamayıp açıklayan (kimse), 2 kendi yanlış ve eksiğini çekinmeden söyleyen (kimse).

معتزل **mu'tezil** *A. s.* topluluktan ayrılıp bir yana çekilen, ayrı bir yöne/yola giden (kimse).

معتزله **mu'tezile** *A. s.* sünnet ehlinden ayrılıp "Vâsıl bin Atâ" adlı kişinin ardına düşen bir topluluk. Kaderi inkâr edip kulun eylemlerini kendi bağımsız iradeleriyle gerçekleştirdikleri görüşünde olduklarından bu görüşte olanların yolu "Kaderiye" diye anılmıştır.

معتسف **mu'tesif** *A. s.* haksızlık ve zorbalık eden (kimse).

mu'tesım معتصم *A. s.* 1 -i elle sıkı sıkı tutan, -i eliyle kavrayan (kimse), 2 günahtan sakınıp korunan (kimse).

mu'tak معتق *A. s.* kölelikten azat edilmiş, azatlı (kimse), salıverilmiş (köle).

mu'tekıd معتقد *A. s.* 1 (bir görüş ve inanca) bağlanan, (bir görüş ve inancı) benimseyen (kimse/topluluk), 2 inançlı, inancının gereklerini yerine getiren, dindar (kimse).

mu'tekadât معتقدات *A. s.* inanılan/inanç konusu olan şeyler, akide. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

mu'tekif معتكف *A. s.* 1 bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçiren (kimse), 2 Ramazan ayını her türlü iş ve ilişkiden uzak kalıp cami içinde sürekli ibadet ederek geçiren (kimse).

mu'tel(l) معتل *A. s. dilb.* (Arapçada) üç kök harfinden biri "illet harfleri" denilen ا و ی harflerinden biri olan (kelime).

mu'temed معتمد *A. s.* 1 kendisine güven duyulan, dayanılan (kimse), 2 güvenilebilir, inanılır, sağlam (kimse). *a.* bir inşaatı gözeten, çalışanları denetleyen güvenilir kimse, çavuş.

mu'temedü'd-devle معتمد الدوله *A. s.* (eskiden) İslâm devletlerinde büyük vezirlere verilen unvan.

mu'temedün aleyh معتمد العليه *A. a.* kendisine güvenilen kimse.

mu'tenâ معتنىٰ *A. s.* 1 önemli, seçkin, ayrıcalıklı, en değerli (nesne/kimse), 2 özenle, özene bezene yapılmış (nesne).

ma'tûh معتوه *A. s.* bunak (kimse).

[1]mu'cib معجب *A. s.* şaşkınlık verici, şaşırtıcı (nesne/konu/durum/görünüş).

[2]muaccib معجب *A. s. yuk. m. bk.*

mu'cibe معجبه *A. a.* şaşılacak (nesne/durum/konu).

[1]mi'cez معجز *A. a.* kadınlara özgü bir tür baş örtüsü.

[2]mu'ciz معجز *A. s.* 1 kimsenin yapamayacağı nitelikte ve durumda olan, benzerini yapmaya güç yetmez, onun gibisini yapmaya kalkışanın çaresiz ve başarısız kalmaya mahkûm olduğu (iş/eylem), 2 *ed.* doğru, düzgün, anlaşılır, yerinde, güzel ve benzersiz (söz).

m.-nümâ معجز نما *F. s.* olağanüstü, alışılmışın dışında, mucize gibi nitelik ve hâller gösteren.

[3]muacciz معجز *A. s.* karşısındakini canından bezdirecek derecede sıkan, rahatsız edici, yapışkan, usanç verici, sıvışık (kimse).

mu'cize معجزه *A. s.* peygamberlerin gösterdiği tabiat üstü ve olağan dışı iş, davranış ve eylem.

muaccel معجل *A. s.* belirli bir zamana bağlanmamış, vadesiz, peşin, hemen yapılması/verilmesi/ ödenmesi şart ve gerekli olan (iş/nesne/söz/para vb.).

muaccelen معجلاً *A. z.* hemen, bir an önce, hiç bekletmeden.

muaccele معجله *A. a.* belirli zamanlarda alınacak gelir ve aidatlara karşılık peşin olarak ödenen bedel/para.

mu'cem معجم *A. s.* dilb. (Arapçada) noktalı (harf): *târîh-i mu'cem* "yalnız noktalı harflerinin sayı değerleri toplanarak bulunan tarih."

معجون **ma'cûn** *A. a.* 1 hamur kıvamındaki nesne, 2 iyileştirici etkisi olan maddelerden yapılmış, yutulmaya elverişli parçacıklar hâlindeki ilaç, 3 renkli, bahar katılmış kıvamlı çocuk tatlısı, 3 (eskiden) afyon bağımlılarının yuttukları uyuşturucu, 4 yağlı boya sürmeden önce yüzey üzerindeki delikleri ve yarıkları kapamak için kullanılan hamur kıvamlı madde.

معد **muad(d)** *A. s.* düzülmüş, hazırlanmış, düzgün ve hazır duruma getirilmiş (iş/nesne).

معد للاستغلال **muaddün li'l-istığlâl** *A. s.* kiraya verilmek için hazırlanmış (bina).

[1]معدل **ma'dil** *A. a.* sapılacak yer, sapak.

[2]معدل **muaddil** *A. s.* bir ve eşit duruma getiren, iki eşit parçaya ayıran, iki tarafın aynı olmasını sağlayan (durum).

معدل النهار **muaddilü'n-nehâr** *A. a.* günü iki eşit parçaya bölen, gece ve gündüzün eşit olduğu günlerde güneşin geçtiği ekvatora paralel daire.

معدلت **ma'delet** *A. a.* doğruluk, doğru ve hak olanı gözetme, haksızlık etmeme, adaletli davranma; *zıddı:* ظلم **zulm**.

معدلت پرور **m.-perver** *F. s.* doğru, doğrudan yana, doğruyu ve haklıyı gözeten (kimse).

معدلت کستر **m.-güster** *F. s.* doğrulukla hükmeden, herkese karşı adaletli davranan (kimse).

معدن **ma'din,** (*T. k. dili:* **ma'den**) *A. a.* 1 yer altında bulunan, birtakım maddelerle karışık/birleşik durumda bulunan değerli inorganik madde, filiz, 2 bakır, altın, gümüş vb. metal, 3 maden çıkarılan yer, maden ocağı, 4 *mec.* (değerler/değerli nesneler için) kaynak: *m.-i mürüvvet* "iyilik kaynağı", *m.-i irfân* "bilgi ve erdem kaynağı". *s.* madenden yapılmış (nesne).

معدنی **ma'denî** *A. s.* madenden yapılmış (nesne).

معده **mi'de** *A. a.* besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği organ, kursak.

معدود **ma'dûd** *A. s.* 1 sayılan, sayılmış, sayılı (nesne): *eyyâm-i ma'dûdât* "sayılı günler, yani: Kurban Bayramı'nın ilk üç günü", 2 değerli tutulan, değer verilen (durum/tutum vb.).

معدول **ma'dûl** *A. s.* Kimi Farsça kelimelerde yazıda olan, ancak okunmayan و *vav.* Aslında خ harfinin gösterdiği sesin değeriyle ilgili bu و Türkçede *â* ve *o* gibi okunur: خوان *hân~hon* gibi.

معدوم **ma'dûm** *A. s.* yok; *zıddı:* معلوم **ma'lûm**.

[1]معذب **mu'zib** *A. s.* (*T. k. dili:* موذب **mûzip**) 1 can sıkıcı, sıkıntı verici, rahatsız edici (durum/nesne/kimse), 2 şakacı, takılgan (kimse).

[2]معذب **muazzib** *A. s.* inciten, eziyet eden, sıkıntı veren, rahatsız eden, acı çektiren (kimse/nesne/davranış/tutum vb.).

[3]معذب **muazzeb** *A. s.* acı çekmiş, eziyet görmüş, sıkıntıya uğramış (kimse).

معذرت **ma'ziret** (*T. k. dili:* **ma'zeret**) *A.*

a. bir görevin yerine getirilmemesine/bir suç ve kabahatin istenmeden işlenmesine yol açan durum, 2 geçerli sebep ve bahane ileri sürerek bağışlanmayı dileme.

معذور **ma'zûr** *A. s.* 1 bir görevin yerine getirilmemesinde/bir suç ve kabahatin işlenmesinde geçerli bir bahane ve sebebi olan (kimse), 2 özrü yerinde bulunan, ileri sürdüğü bahane ve sebep geçerli sayılan (kimse). **– görmek/tutmak** -in mazeretini kabul etmek.

معذوريت **ma'zûriyyet** *A. a.* mazur olma hâli, özür.

معرا **muarrâ** *A. s.* 1 soyulmuş, çıplak (nesne), 2 boş, -den yoksun, -den uzak, ... ile ilgisi bulunmayan (kimse).

معراج **mi'râc** *A. a.* 1 merdiven, 2 (yükseğe/yukarıya) çıkma yeri, 3 yükselme, yukarıya çıkma, 4 Hz. Peygamber'in Tanrı katına yükselme mucizesi.

[1]معرب **mu'rib** *A. s. dilb.* (Arapçada) konusu kelime sonlarının seslilendirilmesi olan kitap.

[2]معرب **mu'reb** *A. a. dilb.* (Arapçada) sonu seslilendirilen, yani: çekimlenebilir olup sonu cümle içindeki yerine ve âmile (etkene) göre seslilendirme kabul eden (kelime).

[3]معرب **muarreb** *A. s. dilb.* Arapçalaştırılmış, yani: Arapça asıllı olmayıp, başka dillerden alınarak Arapçanın ses düzenine uydurulmuş (kelime).

[1]معرج **ma'rec** *A. a.* yükseğe çıkılan yer.

[2]معرج **mi'rec** *A. a.* yükseğe çıkma aracı, merdiven.

[1]معرض **ma'raz** *A. a.* sergi, pazar.

[2]معرض **mu'rız** *A. s.* -den yüz çeviren, -de gönlü olmayan, -e karşı gönülsüz, -e uzak duran, -den kaçınan (kimse).

[3]معرض **muarrız** *A. s.* (bir duruma/bir söze/bir davranışa) kapalıca, ustaca ve bilgece itiraz eden, örtülü bir anlatım diliyle bir karşı görüş dillendiren (kimse).

[1]معرف **muarrif** *A. s.* 1 bir haberi duyuran, bir bilgiyi etraflıca aktaran (kimse). *a.* 1 bir merasimde kişileri tanıtan kimse, teşrifatçı, 2 camilerde sultanların, hayır sahiplerinin, tekkelerde ise yardımda bulunanların adlarını anarak onları öven müezzin ve tekke görevlisi, 3 (mahkemelerde) bir kimsenin kimliğini doğrulayan kimse.

[2]معرف **muarref** *A. s.* ayrıntılı olarak bildirilmiş; ne, kim ve nasıl olduğu açıklanmış (kimse/nesne).

معرفت **ma'rifet** *A. a.* 1 düşünce yoluyla elde edilen bilgi, kesin bilgi, 2 beceri, hüner; *zıddı:* انكار **inkâr**.

معرفت پرور **m.-perver** *F. s.* becerikli, hüner sahibi (kimse).

معرق **muarrık** *A. s. tıp* terletici (ilâç).

معركه **ma'reke** *A. a.* savaş alanı.

معروض **ma'rûz** *A. s.* 1 göz karşısında bulunan, gözle görülür durumda olan (nesne), 2 -e karşı olan (yer/konum), 3 serilmiş, herkesin görebileceği/herkesçe görülür biçimde sunulmuş (nesne). **– kalmak** sergilenmek, herkesin görebilmesi için sergiye konulmak, 4 (bir büyük kişinin katına) çıkarılan, sunulan (nesne), 5 (bir üste, bir resmî maka-

ma) sunulan (yazı/düşünce /görüş/ bilgi vb.) 6 (daha önce/yukarıda) açıklanan/söylenen (konu//madde/ bilgi/ad vb.) 7 -e uğrayan, başına bir hâl gelen (kimse). – **kalmak** -e uğramak, başına bir hâl gelmek.

المعروض **el-ma'rûz** *A. a.* (eskiden) akranlar arasındaki yazışmalarda yazının başına konulan söz.

معروض چاکرانه **m.-ı çâkerâne** *F. a.* (eskiden) arzuhallerin/sadrazamlara sunulan resmî yazıların, genel olarak da büyükten küçüğe sunulan istek yazılarının başına yazılan, alçak gönüllülük anlatan söz.

معروض بندکانه **m.-ı bendegâne** *F. a. yuk. m. bk.*

معروضات **m.ât** *A. ç. a.* küçükten büyüğe sözlü/yazılı olarak sunulan bilgiler/istek ve dilekler.

معروف **ma'rûf** *A. s.* 1 bilinen (kimse/ konu/durum), 2 aklın benimsediği, kanunun yol verdiği iş ve eylem; *zıddı:* منکر **münker**.

معرا **muarrâ** *A. s. bk.* .

معز **muız(z)** *A. s.* -i değerli kılan, -e değer katan, -e şan ve şeref kazandıran (kimse). *a.* (dilediği kullarını) ulu ve üstün duruma getirici Yüce Tanrı.

معزز **muazzez** *A. s.* 1 değerli, ulu, şan ve şeref sahibi (kimse), 2 saygı gösterilen, el üstünde tutulan, değer verilen (kimse), 3 değeri bilinmesi, esirgenmesi gereken, kutsal (nesne/ yer/varlık).

معزول **ma'zûl** *A. s.* memuriyetten çıkarılmış, azledilmiş (kimse).

معزولاً **m.en** *A. z.* memuriyetten çıkarılarak, azl edilerek.

معزولیت **ma'zûliyyet** *A. a.* memuriyetten çıkarılmış olma durumu.

معسکر **muasker** *A. s.* sefer sırasında ordunun konumlandığı yer, ordugâh.

معسل **muassel** *A. s.* ballı içecek/şurup.

معشار **mi'şâr** *A. a.* 1 onda bir, 2 binde bir.

[1]معشر **ma'şer** *A. a.* 1 topluluk, cemaat, 2 toplum, cemiyet.

[2]معشر **muaşşir** *A. a.* öşür, yani: elde edilen ürünün onda birini toplayan memur.

[3]معشر **muaşşer** *A. s.* ona bölünmüş/ on parçadan oluşan, onlu, onluk (nesne/sayı/birim). *a.* 1 *geo.* on kenarı ve on açısı olan şekil, 2 *ed.* ilk bendi aynı kafiyede on mısradan, sonraki bendleri aynı kafiyede sekiz mısra ile ilk bendin kafiyesiyle aynı kafiyede olan bir beyitten oluşan manzume.

معشری **ma'şerî** *A. s.* toplumla ilgili, toplumu ilgilendiren/kapsayan.

معشوق **ma'şûk** *A. s.* sevilen, gönülden sevgi beslenen kimse.

معشوقه **ma'şûka** *A. a.* sevilen kadın.

معصار **mı'sâr** *A. a.* üzüm, zeytin, susam vb. nesnelerin suyunu/yağını çıkarmaya yarayan sıkma âleti, pres.

[1]معصر **ma'sar** *A. a.* sıkma aracı, pres.

[2]معصر **mı'sar** *A. a. yuk. m. bk.*

معصور **ma'sûr** *A. s.* sıkılmış (üzüm, zeytin vb. nesne).

معصوم **ma'sûm** *A. s.* suçsuz, günahsız (kimse). *a.* küçük çocuk.

معصیت **ma'sıyet** *A. a.* din buyruklarına uymama, dince yasak edilmiş iş ve eylemlerde bulunma, günah.

معضل **mu'zıl** *A. s.* güç, çetin, anlaşılmaz, anlaşılması zor (söz).

معضلات **m.ât** *A. ç. a.* çözümü güç, başarılması zor meseleler, büyük ve üstesinden gelinmesi ağır işler. Tekliği kullanılmayan çoklardandır.

معطر **muattar** *A. s.* güzel kokuya bulanmış, güzel kokulu (saç/nesne).

معطر ساز **m.-sâz** *F. s.* -e güzel koku süren, -i güzel kokar duruma getiren (kimse).

معطس **muattıs** *A. s.* aksırtıcı, aksırığa yol açıcı (nesne/ilâç).

معطل **muattal** *A. s.* 1 terk edilmiş, olduğu gibi bırakılmış, kullanılmaz, işlemez (nesne/iş yeri vb.), 2 boş, işsiz, aylak (kimse).

معطوف **ma'tûf** *A. s.* 1 eğilmiş, bir yana dönmüş (nesne), 2 -e çevrilmiş, -e döndürülmüş (nesne), 3 -e yüklenmiş (durum/nitelik/davranış) , 4 ... ile ilgili (durum/tutum/davranış), 5 *dilb.* bir bağlam öbeğinde bir bağlamla başka bir kelimeye bağlanmış (kelime).

معطوف عليه **ma'tûfün aleyh** *A. a. dilb.* bir bağlam öbeğinde kendisine bağlamla bir kelime bağlanmış olan (üye)

[1]معطىٰ **mu'tâ** *A. s.* verilen, bağışlanan (nesne/armağan).

[2]معطى **mu'tî** *A. s.* veren, bağışlayan (kimse).

[1]معظم **muazzam** *A. s.* 1 büyük, iri, kocaman (yapı/nesne), 2 saygıdeğer, ulu, yüksek rütbeli (kimse), 3 önemli, ağır, güç (iş/konu).

[1]معظمات **m.ât** *A. ç. a.* büyük ve ağır işler, çözümü güç meseleler, içinden çıkılması zor durumlar.

[2]معظم **mu'zam** *A. s.* bir nesnenin en büyük/en iyi ve değerli parçası, 2 büyük kütle/en büyük parça/en geniş hacim.

[2]معظمات **m.ât** *A. ç. a.* ana parçalar, en büyükler: *m.-i bilâd* "ana merkezler, en büyük şehirler".

معفو **ma'füv(v), ma'fû** *A. s.* (suçu) bağışlanmış, suçundan geçilmiş (kimse).

[1]معقب **muakkıb** *A. s.* -in ardı sıra gelen, -in ardını izleyen, -in ardına düşen (kimse/oluş).

[2]معقب **muakkab** *A. s.* ardına düşülmüş, ardı sıra gelinmiş (kimse/oluş/beklenti).

معقد **muakkad** *A. s.* 1 düğümlenmiş, düğümlü (nesne), 2 *ed.* anlaşılması çok güç, ne demek istendiği belirsiz, kör düğüm edilmiş (söz).

معقود **ma'kûd** *A. s.* bağlanmış, düğümlenmiş, bağlı (nesne).

معقود عليه **ma'kûdün aleyh** *A. a.* bir sözleşmenin yapılmasına dayanak olan konu.

معقول **ma'kûl** *A. s.* 1 akla uygun, aklın doğru ve yerinde bulduğu (konu/iş/eylem vb.), 2 akılla bilinen, akıl yoluyla doğruluğu/yerindeliği kesinleşen (bilgi/konu); *zıddı:* منقول **menkûl**, 3 mantıklı, aklını kullanan, aklıyla iş gören (kimse).

معكوس **ma'kûs** *A. s.* 1 tersine döndürülmüş, baş aşağı edilmiş (nesne), 2 -e karşı olan, zıt (iş/durum/tutum), 3 -den yansıyan (görüntü/ses), 4 *mec.* iyi gitmeyen, uğursuz (iş).

معكوساً **m.en** *A. z.* tersinden, ters olarak: *m. mütenâsib* "tersten/tersinden uygun".

معلا **muallâ** *A. s.* yüksek, yüce (yapı/dağ/yer vb.)

معلق **muallak** *A. s.* 1 asılmış, asılı (nesne), 2 boşlukta duran, bir yere asılı ve takılmış olmayan (gök cismi), 3 bir sonuca bağlanmamış, çözüm bekleyen (iş/konu/mesele). *a.* boşluk.

معلقه **muallaka** *A. a.* (**kasîde-i muallaka**'dan kısaltma) İslâm'dan önce Kâ'be duvarına asılan kaside. Bunlar yedi büyük şairin yedi kasidesi olup "*muallakât-i seb'a*" diye anılır.

[1]معلل **muallil** *A. s.* bir sebep ve bahane ileri süren (kimse).

[2]معلل **muallel** *A. s.* 1 illetli olarak gösterilmiş (nesne), 2 bir sebebe dayandırılan/bir sebeple açıklanan (iş/durum).

[1]معلم **muallim** *A. s.* öğretici, öğretmen, hoca, üstat.

[2]معلم **muallem** *A. s.* öğretilmiş, eğitilmiş, eğitimli (kimse/asker/at/kuş vb.).

معلن **mu'lin** *A. s.* -i bildiren, -i açıklayan, -i duyuran (kimse).

معلول **ma'lûl** *A. s.* 1 hasta, hastalıklı (kimse), 2 sakat, kötürüm (kimse).

معلولاً **m.en** *A. z.* hasta olarak, hasta olduğundan, hastalığı yüzünden.

معلوليت **ma'lûliyyet** *A. a.* hastalık, hasta olma durum ve niteliği.

معلوم **ma'lûm** *A. s.* belli, bilinen (kimse/nesne/konu): *fi'l-i ma'lûm* "işleyeni bilinen iş/eylem".

معلومات **m.ât** *A. ç. a.* 1 bilinen şeyler, öğrenilmiş ve kazanılmış bilgiler, 2 (tekli gibi) bilgi.

معلومات فروش **m.-fürûş** *F. s.* bilgiçlik taslayan, bilmediği konuda bilirmiş gibi konuşup duran (kimse).

معلوميت **ma'lûmiyyet** *A. a.* bilinir olma hâl ve niteliği, bilinirlik.

معلىٰ **muallâ** *A. s. bk.* معلا .

معما **muammâ** *A. a.* 1 anlamı gizli, anlaşılması güç söz/şekil, bilmece, yanıltmaç, 2 *ed.* cevabı bir ad olan bilmece, içinde bir ad gizlenmiş söz/mısra/beyit.

معمار **mi'mâr** *A. a.* yapı kuran, bir yapının plânını hazırlayıp bu plâna göre kurulup yapılmasını sağlayan kimse.

معمارى **mi'mârî** *A. s.* mimarla/mimarlıkla ilgili (nesne/bilgi/iş), mimar işi (yapı).

معمر **muammer** *A. s.* uzun ömürlü, çok yaşayan (kimse).

معمم **muammem** *A. s.* sarıklı, başında sarık bulunan (kimse).

معمور **ma'mûr** *A. s.* 1 bakımlı, bayındır (yer); *zıddı:* خراب **harâb**, 2 işlenen, ekilip biçilen (toprak), 3 üzerinde insan bulunan, yaşanılan, şenlikli (yerleşim yeri).

معموره **ma'mûre** *A. a.* 1 bakımlı, düzenli ve şenlikli yer, 2 yerleşim yeri, kasaba, şehir.

معمول **ma'mûl** *A. s.* 1 -den yapılmış, -den yapma, 2 *dilb.* Arapçada bir etkenin (âmilin) etkisiyle son ünsüzü bir türlü okunan kelime.

معمولات **m.ât** *A. ç. a.* elle/makineyle üretilmiş eşya.

معمول به **ma'mûlün bih** *A. a.* örnek tutulan, uyulan, -e kılavuzluk eden (gelenek/kural/söz vb.)

معمىٰ **muammâ** *A. a. bk.* معما .

معنا **ma'nâ** *A. a. bk.* معنىٰ .

ma'nen معناً *A. z.* 1 anlamca, anlam yönünden, 2 dolaylı yoldan, açıktan ve doğrudan olmayarak.

muanber معنبر *A. s.* 1 amber kokulu, amber kokan, amberli (saç/yel/nesne), 2 güzel kokulu (nesne).

muannid معند *T. s.* inatçı, dik başlı, dediğini yapan, söylediğinden dönmeyen, geri adım atmayan (kimse).

muanven معنون *A. s.* bir unvan taşıyan, bir unvan ile tanınmış (kimse).

ma'nevî معنوی *A. s.* 1 anlamla ilgili ve ilişkili olan (yön/durum/nitelik), 2 maddeyle, madde dünyasıyla ilişkili olmayan, ruhsal, yalın varlıklar dünyasıyla ilgili (nesne/nitelik/durum).

ma'nâ معنیٰ *A. a.* (*F.* ve *T.* **ma'nî**) 1 anlam, ses örgüsü olan kelime kalıplarının iç yükü, özü, 2 bir kelimenin/bir sözün gösterdiği nesne/nitelik/hareket /iş, gösterilen, medlûl, 3 bir sözün aktardığı bilgi, bir sözle aktarılmak istenen duygu/düşünce, 4 iç, öz, cisimle ilgili bulunmayan durum/nitelik, 5 *mec.* geçerli sebep, akla uygun gerekçe, 6 rüya: *âlem-i ma'nâ* "rüya âlemi".

ma'nîdâr معنی دار *F. s.* anlamlı, bir anlam belirten, boş/boşuna değil (söz/davranış/durum).

muavvec معوج *A. s.* eğri, çarpık, bükük, kıvrımlı, inişli çıkışlı (nesne/yüzey).

muavvece معوجه *A. a.* deve boynu gibi eğri imbik şişesi.

muavvez معوذ *A. a.* muska/tılsım vb. geçirilecek yer.

muavvizetân معوذتان *A. ç. a.* Kur'ân'ın Felak ve Nâs sureleri.

muavvak[1] معوق *A. s.* geciktirilmiş, oyalanmış (iş).

muavvık[2] معوق *A. s.* geriye bırakan, geciktiren, oyalandırıp eğlendiren (kimse/durum/iş).

meûnet معونت *A. a.* 1 yardım, 2 azık, geçimlik, rızık.

ma'vüne, meûne معونه *A. a.* (*T. k. dili:* **mauna**, ماوونه **mavna**) yelken ve kürekle hareket ettirilen, yük taşımaya yarar, güvertesiz büyük deniz aracı.

ma'hûd معهود *A. s.* 1 iki kişi arasında bilinir olan (kimse/durum/olay), 2 (alay ve küçümseme anlatımlı) seninki, aşna.

mi'yâr معیار *A. a.* ölçü, değer ve saflık derecesi gösteren âlet, ayar ölçüsü, ölçek

muayyeb معیب *A. s.* ayıplanmış, kötü ve çirkin görülmüş (iş/davranış/eylem/tutum).

m.ât معیبات *A. ç. a.* çirkin ve kötü hâller/davranışlar/eylemler/tutumlar.

meıyyet معیت *A. a.* 1 birliktelik, ... ile birlikte olma, 2 birlikte bulunulan kimsenin altında/buyruğuna bağlı olma.

muîd معید *A. s.* -i geri verici/çevirici (kimse). *a.* (eskiden medreselerde) öğrencinin gördüğü dersi yeniden anlatan ve açıklayan müderris yardımcısı, asistan, müzakereci.

muîr معیر *A. a. huk.* (bir nesneyi) eğreti olarak veren kimse.

maîşet معیشت *A. a.* yaşamı sürdürmek için gerekli olan nesne, geçimlik, dirlik.

[1]معين **maîn** *A. s.* duru, temiz (su). *a. geo.* dört kenarı eşit, iki açısı geniş, iki açısı dar olan baklava biçimli şekil.

[2]معين **muayyen** *A. s.* belirli, belli, sınırları çizilmiş, özgülenmiş (vakit/yer/miktar vb.).

معينات **m.ât** *A. ç. a.* sürekli olarak verilecek şeyler, asker tayınları.

[3]معين **muayyin** *A. s.* belirleyici, belli bir duruma getirici (kimse/durum/şart vb.)

[4]معين **muîn** *A. s.* yardımcı, yardım edici, arka, kol kanat gerici, koruyup gözetici (kimse) 2 (büyük harfle) Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

معيوب **ma'yûb** *A. s.* 1 ayıplanmış, toplumun ahlâk değerlerine aykırı sayılan, utanç verici olan (iş/davranış/eylem), 2 bir kusur ve eksiği olan (kimse).

مغ **moğ, muğ** *A. a.* ateşe tapan, Mecusi.

مغبچه **m.-beçe/m.-beççe** *A. a.* 1 Mecusi çocuğu, 2 meyhaneci çırağı, içki dağıtan genç, saki.

مغكده **m.gede** *A. s.* 1 Mecusi tapınağı, 2 meyhane.

مغابنه **muğâbene** *A. s.* (iki kişi) birbirini aldatma, aldatışma.

مغارب **meğârib** *A. ç. a.* batı yönleri, güneşin mevsimlere göre değişen batış yerleri; *bk.* مغرب **mağrib.**

مغاره **meğâre** *A. a.* (*T. k. dili:* مغارا **mağara**) dağlarda bulunan oyuk, in.

مغازى **meğâzî** *A. ç. a.* 1 savaşlar, gazâlar, 2 savaş erlerinin hikâyeleri, ünlü savaşçıların kahramanlıklarını anlatan destanlar: *ğâzî-yi ebü'l-meğâzî* "savaş kahramanlıkları anlatılan gazi". (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

مغافر **meğâfir** *A. ç. a.* zırhlı başlıklar, tulgalar; *bk.* مغفر **miğfer.**

مغاك **meğâk** *A. a.* çukur.

مغاكچه **m.çe** *F. a.* çukurcuk.

مغالبه **muğâlebe** *A. a.* 1 üstün gelmek için uğraşma, 2 üstün gelme, hasma/düşmana üstünlük sağlama.

مغالطه **muğâlata** *A. s.* 1 (birini) yanıltmak için/yanıltacak yolda söz söyleme, 2 doğruya benzer/yanlış öncüllerden oluşan kıyas, safsata.

مغان **muğân** *A. ç. a.* ateşe tapanlar, Mecusiler; *bk.* مغ **muğ.**

مغانه **muğâne** *A. s.* ateşe tapanların tapınma yolları, Mecusi adap ve erkânı, Mecusi ritüelleri.

مغاير **muğâyir** *A. s.* aykırı, uygun olmayan, farklı, başka türlü, zıt (söz/durum/davranış vb.).

مغايرت **muğâyeret** *A. s.* uygun olmayış, farklılık, aykırılık, uygunsuzluk

مغبر **muğber(r)** *A. s.* 1 tozlu, tozla kaplı (nesne/yer), 2 *mec.* kırgın, gücenik, gücenmiş, incinmiş, kalbi kırılmış (kimse).

مغبوط **mağbût** *A. s.* imrenilen, kıskanılan (kimse/davranış)

مغبون **mağbûn** *A. s.* (alışverişte) aldanmış (kimse).

مغترب **muğterib** *A. s.* 1 gurbete düşen, gurbet illere giden (kimse), 2 gözden kaybolan, batan (güneş/ay/yıldız).

مغترق **muğterık** *A. s.* suda boğulan (kimse).

مغتصب **muğtesıb** *A. s.* -i zorla alan, -e zorbalıkla el koyan (kimse).

[1]مغتنم **muğtenem** *A. s.* savaş kazanımı olarak elde edilmiş, ganimet yoluyla alınmış (mal).

مغتنم[2] **muğtenim** *A. s.* 1 -i ganimet yoluyla alan (kimse), 2 -i ganimet bilen, -e ganimet gözüyle bakıp yararlanan (kimse).

مغدور **mağdûr** *A. s.* haksızlığa uğramış (kimse), 2 kayba uğramış, muhtaç duruma düşmüş (kimse).

مغدی **muğaddî** *A. s.* besleyici (madde/yiyecek).

مغرب **mağrib** *A. a.* 1 güneşin battığı yön, batı, 2 güneşin batma vakti: *salâtü'l-mağrib, salât-i mağrib* "akşam namazı", 3 batı ülkeleri; Mısır hariç, Afrika'nın kuzeybatısında bulunan ülkeler.

مغرب ادنی **m.-i ednâ** *F. a.* Libya, Trablusgarp.

مغرب اقصی **m.-i aksâ** *F. a.* Fas.

مغرب اوسط **m.-i evsat** *F. a.* Tunus ve Cezayir.

مغربی **mağribî** *A. s.* Faslı.

مغرد **muğarrid** *A. s.* 1 güzel, etkileyici ve yüksek sesle şarkı söyleyen (ses sanatçısı), 2 güzel ötüşlü (kuş).

مغرق **muğrak** *A. s.* 1 suda boğulmuş (kimse), 2 anlamı kapalı (söz).

مغرور **mağrûr** *A. a.* 1 aldanmış, aldatılmış (kimse), 2 kendini beğenen, burnu havada, kibirli (kimse).

مغروراً **m.en** *A. z.* 1 -e güvenerek, -e dayanarak, 2 aldanarak, boş bir şeye güvenip dayanarak.

مغروریت **mağrûriyyet** *A. a.* kendini beğenmişlik.

مغروس **mağrûs** *A. s.* toprağa dikilmiş (fidan, ağaç)

مغروق **mağrûk** *A. s.* (suda) boğulmuş (kimse).

مغز **mağz** *F. a.* 1 beyin, 2 ilik, 3 akıl, 4 iç, öz: *m.-i bâdâm* "badem içi".

مغزیٰ **mağzâ** *A. a.* amaç, niyet, kasıt.

مغسل **mağsel** *A. a.* ölü yıkanan yer, gasilhane.

مغسول **mağsûl** *A. s.* yıkanmış (nesne/ölü).

مغشوش **mağşûş** *A. s.* 1 karışık (nesne), 2 bakırla karışık altın/gümüş: *sikke-i mağşûş* "bakırla karışık gümüş sikke, metelik".

مغشوشات **m.ât** *A. ç. a.* karışık madeni paralar.

مغشی[1] **mağşiy(y), mağşî** *A. s.* bayılmış, baygın (kimse).

مغشیاً **mağşiyyen** *A. z.* baygın olarak.

مغشی[2] **muğşâ, muğaşşâ** *A. s.* örtülü, -e bürünmüş (nesne).

مغصوب **mağsûb** *A. s.* sahibinin haberi ve izni yokken alınmış, zorla ele geçirilmiş, el konulmuş (nesne/mal).

مغصوب منه **mağsûbün minh** *A. a.* malı zorla alınan kimse.

مغضب **muğzıb** *A. s.* -i kızdıran, -i öfkelendiren (kimse).

مغضبه **mağzabe** *A. a.* öfke ve kızgınlığa yol açan (iş/davranış/durum).

مغضوب **mağdûb, mağzûb** *A. s.* gazaba uğramış, öfke ve kızgınlığa hedef olmuş (kimse).

مغضوب علیه **mağzûbün aleyh** *A. s.* -in gazabına uğramış, -in öfkesine hedef olmuş (kimse)

مغطی **muğattî** *A. s.* üstüne perde/örtü çekilmiş, perdelenmiş, örtülmüş (nesne).

مغفر **mığfer** *A. a.* savaş sırasında başa giyilen demir başlık, tulğa.

مغفرت **mağfiret** *A. a.* (Yüce Tanrı'ya özgü olmak üzere) yarlıgama, kulların güahlarını bağışlama.

[1]مغفل **muğfel** *A. s.* aldatılmış, kandırılmış (kimse).

[2]مغفل **muğfil** *A. s.* -i aldatan, -i kandıran (kimse).

مغفور **mağfûr** *A. s.* (Yüce Tanrı tarafından) günahları bağışlanmış, yarlıganmış (kimse).

مغلطه **mağlata** *A. a.* zihin karıştırıcı söz, yanıltmaç.

مغلطه پرداز **m.-perdâz** *F. s.* zihin karıştırıcı sözler düzen, saçma sözler üreten (kimse).

مغلق **muğlak** *A. s.* 1 kapalı, kilitli (kapı vb.): *Hûblar eylediler şîve kitâbın ezber – Fenn-i hüsn içre velî bâb-ı vefâ muğlaktır* (Nev'î), 2 *mec.* anlaşılmaz, dizimi ve düzeni karışık/kelimeleri yabansı olduğundan zor anlaşılan, açık ve kolay anlaşılır olmayan, kapalı (söz/yazı/anlatım), 3 zorlu, pürüzlü, çözümü güç (mesele/iş).

مغلوب **mağlûb** *A. s.* 1 yenilmiş, kaybetmiş, sıngın (kimse), 2 güç altında ezilmiş, ezgin (kimse).

مغلوباً **m.en** *A. z.* yenilmiş olarak.

مغلوبيت **mağlûbiyyet** *A. a.* 1 yenilme, yenilmişlik, yenilenin durumu ve niteliği; *zıddı:* غالبيت **ğâlibiyyet**, 2 -in buyruğu altında bulunma, ezginlik.

مغلوق **mağlûk** *A. s.* kilitli, kilitlenmiş (nesne).

مغلول **mağlûl** *A. s.* 1 susuzluktan içi yanmış (kimse), 2 boynuna halka geçirilmiş, boynu halkalı, (kimse).

مغلی **muğallî** *A. s.* 1 iyice kaynatılmış, taşma noktasına getirilmiş (su/sıvı), 2 *tıp* papatya, ıhlamur, hatmi gibi çiçeklerin kaynatılmış suları.

[1]مغمد **muğmed** *A. s. aş. m. bk.*

[2]مغمد **muğammed** *A. s.* kınlı, kınla kaplı, kın içinde bulunan (yaprak/kanat vb.).

مغمد الجناح **mugammedü'l-cenâh** *T. a. zool.* kın kanatlılar.

مغمور **mağmûr** *A. s.* 1 ünsüz, namsız (kimse), 2 yıkılmış, bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş (yer); *zıddı:* معمور **ma'mûr**.

مغموم **mağmûm** *A. s.* 1 tasalı, üzüntülü, kederli (kimse/kalp vb.), 2 bulutlu, kapalı (hava).

[1]مغنی **muğannî** *A. a.* 1 güzel sesiyle usul ve makamına uygun biçimde şarkı, gazel vb. okuyan, şarkıcı, ses sanatçısı, 2 güzel bir sesle öten kuş.

[2]مغنی **muğnî** *A. s.* 1 daha çoğunu gerektirmeyen, başka şeye ihtiyaç bırakmayan, yeter, doyurucu (nesne/bilgi), 2 zenginleştirici, zengin edici (nesne/kimse), 3 kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan (Yüce Tanrı).

مغيب **muğayyeb** *A. s.* beş duyuyla algılanamayan, gizli, bilinmeyen, üst âlemle ilgili olan (bilgi/konu/varlık).

مغيبات **m.ât** *A. ç. a.* beş duyuyla algılanamayan, bilinmeyen durumlar/konular, gizlişeyler, sırlar.

مغيث **muğîs** *A. s.* düşeni kaldıran, darda kalana el uzatan, yardım eden, yardımda bulunan (kimse).

مغير **muğayyer** *A. s.* başkalaştırılmış, başka bir duruma/biçime sokulmuş (nesne).

مغيلان **muğaylân** *A. s.* 1 deve dikeni, 2 *mec.* dünya.

مغیلانزار **m.zâr** *F. a.* deve dikeniyle kaplı yer, dikenlik.

مفاتح **mefâtih,** مفاتیح **mefâtîh** *A. ç. a.* anahtarlar; *bk.* مفتاح **miftâh**.

مفاجات **müfâcât** *A. a.* ansızın gelip çatma, beklenmedik bir sırada olup bitme/gerçekleşme.

مفاجه **müfâce** *A. s. yuk. m. bk.*

مفاحص **mefâhıs** *A. ç. a.* kuş yuvaları; *bk.* مفحص **mefhas**.

مفاخر **mefâhir** *A. ç. a.* övünç sebebi olan özellikler/nitelikler/durumlar; *bk.* مفخر **mefhar,** مفخرت **mefharet**.

مفاخره **müfâhare** *A. a.* (birine karşı) kendince iyi nitelik, yön ve üstünlüklerini sayıp dökme, övünme, böbürlenme.

مفاد **müfâd** *A. a.* söylenen sözden anlaşılan, anlanan şey, anlam, mana.

[1]مفارق **mefârık** *A. ç. a.* başın orta yerleri, baş tepeleri; *bk.* مفرق **mefrak**.

[2]مفارق **müfârık** *A. s.* ayrılan, ayrılır olan (nesne/husus/madde).

مفارقت **müfârakat** *A. a.* 1 (iki şey) birbirinden ayrılma, -i bırakıp gitme, -den uzaklaşma, 2 (bir yeri) terk etme, (bir yerden) ayrılıp uzağa gitme, 3 (eşler) birbirinden ayrılma.

مفاسد **mefâsid** *A. ç. a.* bozukluğa yol açan şeyler; *bk.* مفسدت **mefsedet**.

مفاصل **mefâsıl** *A. ç. a.* eklemler; *bk.* مفصل **mafsal**.

مفاض **müfâz** *A. s.* bol, nicelik bakımından çok, bereketli (nesne).

مفاغمه **müfâğame** *A. a.* öpme.

مفاوضه **müfâvaza** *A. a.* 1 (bir işte) mal, sermaye, kullanım, yetki ve temsil bakımından ortak olma, 2 (bir işi) başkasına yükleme, ısmarlama.

مفاوضةً **müfâvazaten** *A. z.* müfâvaza yoluyla, müfâvaza biçiminde.

مفت **müft** *F. s.* bedelsiz, bedava, beleş.

مفتاح **miftâh** *A. a.* anahtar.

مفتت **müfettit** *A. s.* parçalayan, parça parça eden, ufak parçalara ayıran (ilâç/araç vb.)

مفتتات **m.ât** *A. ç. a.* böbrek ve sidik torbasında biriken taşları parçalayıcı ilâçlar.

مفتح **müfettih** *A. s.* 1 kapalı bir şeyi açık duruma getirici, açıcı (kimse), 2 *mec.* iyilik ve güzellik bağışlayıcı, sevap yollarına kılavuzlayıcı (Yüce Tanrı). a 1 *tıp* mide şişkinliğini giderici, geğirtici (ilâç), 2 *tıp* yara deşmeye yarayan alet.

مفتخر **müftehir** *A. s.* övünen (kimse).

مفتخرانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* övünen kimseye yakışır ve yaraşın biçimde/yolda.

مفترس **müfteris** *A. s.* pençe atıp yırtan, pençe vurup parçalayan, yırtıcı (hayvan)

مفترق **müfterık** *A. s.* ayrılan, dağılan, birbirinden ayrılıp uzaklaşan (nesne).

مفترى **müfterî** *A. s.* kara çalan, yalanla birine kötülük yükleyen (kimse).

مفتريات **müfteriyât** *A. ç. a.* yalana dayanan kötü ilişkilendirmeler, iftira yollu kötülemeler.

مفتش **müfettiş** *A. a.* 1 -i gereğince sorup araştıran, (bir işin/bir olay ve konunun iç yüzünü ve gerçekliğini) araştırıp anlamağa çalışan kimse, 2 bir görevin gereğince yerine getirilip getirilmediğini/bir şikâyet konusu-

nu araştırıp durumu/olayı/gerçeği aydınlatmak, olan bitenin iç yüzünü ortaya çıkarmakla görevli kimse.

مفتضح **müftezıh** *A. s.* bayağılık ve kötülükleri ortaya çıkmış, alçak, rezil (kimse).

مفتقر **müftekır** *A. s.* 1 sıkıntıya düşmüş, sıkıntı içinde bulunan, yoksul, züğürt (kimse), 2 -e ihtiyacı olan, -e ihtiyaç duyan (kimse), 3 boyun büküp alçak gönüllülük gösteren (kimse).

[1]مفتل **müfettel** *A. s.* bükülmüş, fitil hâline getirilmiş (ip/saç vb.)

[2]مفتل **müfettil** *A. s.* bükücü, fitil hâline getirici (kimse).

[1]مفتن **müftin** *A. s.* fitneci, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).

[2]مفتن **müfetten** A. s. bozgunculuk yüzünden başı belâya girmiş (kimse).

مفتوت **meftût** *A. s.* ufalanmış (nesne).

مفتوح **meftûh** *A. s.* 1 açılmış (kapı/pencere vb.), 2 ele geçrilmiş, alınmış (yer), 3 *dilb.* (Arapçada) üstünle okunan ünsüz ses.

مفتول **meftûl** *A. s.* fitil gibi örülmüş, örülü (ip, saç).

مفتون **meftûn** *A. s.* 1 tutulmuş, vurgun, -in sevgisi içini kaplamış (kimse), 2 (bir şeyi aşırı beğenmekten ötürü) şaşkınlığa uğramış, şaşırıp kalmış (kimse).

مفتونیت **meftûniyyet** *A. a.* 1 sihre uğramışça kendini kaybetmişlik hâli, vurgunluk, 2 aşırı beğenme duygusu, beğenilen şey karşısında düşülen şaşkınlık duygusu.

مفتی **müftî** *A. a.* 1 İslâm hukuku ile ilgili bir konuda fetva veren kimse, 2 bir yerin Müslüman cemaatinin din işlerine bakan resmî görevli.

مفحص **mefhas** *A. a.* kuş yuvası.

[1]مفحم **müfhım** *A. s.* bir konu üzerindeki görüşmede/tartışmada karşısındakini susturan, konuşamayacak duruma düşüren (kimse).

[2]مفحم **müfham** *A. s.* susturulmuş, söz söyleyemeyecek duruma düşürülmüş (kimse).

مفخر **mefhar** *A. a.* 1 kıvanılacak, övünç duyulacak nesne/durum/yer, 2 övünç duyma, kıvanma.

مفخرت **mefharet** *A. a. yuk. m. bk.*

مفخم **müfahham** *A. s.* 1 büyük sayılmış, ululuğu kabul edilmiş, büyük, ulu (kimse/devlet vb.), 2 *dilb.* (Arapçada) kalın söylenen (harf).

مفر **mefer(r)** *A. a.* kaçacak yer, kaçış yeri.

مفرح **müferrih** *A. s.* 1 iç açıcı, eğlenceli, hoşça vakit geçirilen, insanın sıkıntı ve üzüntüsünü gideren açık ve havadar (yer), 2 *tıp* ferahlık verici, sıkıntı giderici, iç açıcı (ilâç).

[1]مفرد **mefred** *A. a.* (*T. k. dili:* مفرت **mefret**) iri, kocaman, büyük.

[2]مفرد **müfred** *A. s.* 1 yalnız, tek, 2 *dilb.* tekli, tekil (ad). *a. ed.* iki mısraı birbiriyle kafiyeli olmadığı gibi başka bir beyitle de kafiyece ilişkisi olmayıp tek kalan, yani: kafiyesiz beyit.

[3]مفرد **müferrid** *A. s.* din buyruk ve yasaklarına eksiksiz uymak, Yüce Tanrı katına yakınlaşmak için yalnızlığı seçen ve sürekli kulluk eden (kimse).

مفردات **müfredât** *A. ç. a.* sıradan/önemli ayrı ayrı yazılan ve anılan şeyler.

müfredât-i ümûr مفردات امور *F. a.* önemsiz, ufak tefek işler.

müfriz[1] مفرز *A. a. mat.* rakamlar arasına konan ayırıcı işaret.

müfrez[2] مفرز *A. s.* ayrılmış, bölünmüş, bir bütünden ayrılıp başka bir birim hâline getirilmiş (yer/topluluk vb.). *a. ask.* bölük, bir büyük birlikten ayrılmış küçük birim, bölük.

müferres مفرس *A. s.* Farsçalaştırılmış, yani: Farsçaya başka dillerden alınmış (kelime).

müferreş مفرش *A. s.* döşenmiş (ev/oda vb.).

müfrit[1] مفرط *A. s.* 1 olağandan fazla, aşırı, obartılı (durum/nitelik/nicelik), 2 olağan dışı, sıra dışı, son derecede çok ve üstün (iyi/kötü nitelik).

müferrit[2] مفرط *A. s.* aşırıya kaçan, sınırı aşan, yanlış ve kusurlu iş yapan (kimse).

mefrak مفرق *A. a.* başın tam ortası, başın tepesi.

mefrûş مفروش *A. s.* döşenmiş (nesne).

m.âtmefrûşât *A. ç. a.* halı, kilim, seccade, minder vb. gibi yere serilen şeyler.

mefrûz مفروض *A. s.* 1 farz kılınmış olan ibadetler, 2 var sayılmış (kimse/konu/madde).

mefrûğ مفروغ *A. s.* -e bırakılmış (bina/toprak vb.).

mefrûğun bih مفروغ به *A. a.* -e bırakılan devlet arazisi, üstü örtülü ve örtüsüz yerler.

mefrûğun leh مفروغ له *A. a.* bir yerin/şeyin kullanma hakkı ve mülkiyeti bir bedelle kendisine bırakılmış kimse.

mefrûk مفروق *A. s.* (birbirinden ayrılmış (nesne): *lefîf-i mefrûk* "(Arapçada) birinci ve üçüncü harfleri illet harflerinden biri olan fiil kökü".

mefsedet مفسدت *A. a.* 1 bozukluk, bir şeyin/bir durumun bozulmasına yol açan nitelik/özellik: *zıddı:* **maslahat** مصلحت, 2 -i azdırma, ara bozma, bozgunculuk etme, -i kötülüğe yönlendirme.

müfesser[1] مفسر *A. s.* yorumlanmış, anlamı ayrıntılı olarak açıklanmış, anlaşılır kılınmış (metin/söz).

müfessir[2] مفسر *A. s.* 1 bir sözün anlamını/bir metnin aktardığı bilgiyi anlaşılır kılan, ayrıntılı olarak açıklayan ve yorumlayarak aydınlatan (kimse), 2 Kur'ân yorumcusu.

mefseka مفسقه *A. a.* kötülük yeri, kötü işler işlenen yer.

mefsûh مفسوخ *A. s.* 1 geçerliği kaldırılmış, hükmü geçersiz kılınmış (karar/kural/uygulama), 2 bütünlüğü bozulmuş, parçaları dağıtılmış (yapı).

mefsûhıyyet مفسوخیت *A. a.* geçersiz olma, -in geçerliği kaldırılma.

mifsad مفصد *A. a.* kan alma âleti, çark.

mefsıl[1] مفصل *A. a.* (*T. k. dili:* **mafsal**) eklem, kemiklerin birbirine eklemlendiği oynak yeri, boğmak.

müfassal[2] مفصل *A. s.* ayrı ayrı ve uzun uzadıya anlatılmış, ayrıntıları gösterilmiş (söz/yazı/metin vb.).

m.en مفصلاً *A. z.* ayrıntılı olarak, uzun uzadıya.

mefsûd مفصود *A. s.* kan alınmış (kimse).

müfazzaz مفضض *A. s.* gümüş kaplı, gümüşle kaplanmış (kap/hançer/ kılıç vb.).

مفضل **müfazzal** *A. s.* nitelik ve değerlilik açısından başkalarından üstün tutulmuş, erdemli ve şanı yüce (kimse).

مفطر **müftır** *A. s.* oruç açan (kimse).

مفطور **meftûr** *A. s.* 1 yaratılmış (varlık), yaratık, mahlûk, 2 yaradılışta olan, yaradılıştan gelen (özellik/nitelik).

مفطوم **meftûm** *A. s.* sütten kesilmiş (çocuk).

مفعول **mef'ûl** *A. s.* yapılmış, işlenmiş, gerçekleştirilmiş (iş). *a.* 1 bir kılanın kılışından yansıyan etki, 2 *dilb.* fiillerde oluş ve kılışın etkisini ve şartlarını gösteren kişi/nesne.

مفعول به **mef'ûlün bih** *A. a.* geçişli fiilin tamlayıcısı, nesne.

مفعول صريح **m.-i sarîh** *F. a.* yüklemi geçişli fiil olan cümlede, failin gerçekleştirdiği işin etkisinde kalan kimseyi/nesneyi gösteren üye, nesne.

مفعول غير صريح **m.-i ğayr-i sarîh** *F. a.* (Arapçada) cümlede bir takı ile üyelik durumu/işleyişi belirtilen kişi/nesne adı. Bunlar Türkçenin hâl ekli tamlayıcılarına karşılıktır.

مفقود **mefkûd** *A. s.* 1 olmayan, bulunmayan, yok hükmünde bulunan (nesne), 2 *huk.* yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen (kimse).

مفكر **müfekkir** *A. s.* 1 düşünen, düşünür nitelikli (kimse), 2 düşündüren, düşünmeye yönelten (durum/konu/oluş vb.)

مفلح **müflıh** *A. s.* korku ve acı verici durumlardan korunmuş, rahat ve huzur içinde gün geçiren (kimse).

مفلس **müflis** *A. s.* 1 sermayesini/varını yoğunu yitiren, parasız pulsuz kalan (kimse), 2 *tic.* borcunu ödeyemeyecek, yükümlülüklerini yerine getiremeyecek duruma düşmüş (iş adamı).

مفلسانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* müflisçesine, iflâs etmiş kimseye düşer ve yakışır yolda.

مفلوج **meflûc** *A. s.* inmeli, felçli (kimse).

مفنى **müfnî** *A. s.* -i yok eden (kimse/madde/olay vb.).

[1]مفوض **müfevvız** *A. s.* (bir işi) (birine) yükleyen/bırakan, -i -e ısmarlayan (kimse).

[2]مفوض **müfevvaz** *A. s.* (birine) ısmarlanmış, (birinin üstüne) bırakılmış/yüklenmiş (iş/görev vb.).

مفهوم **mefhûm** *A. s.* anlaşılmış, algılanmış (konu/söz/madde/durum). *a.* sözden çıkarılan genel anlam, anlamı özet olarak veren sonuç, anlam duyurusu, mesaj.

مفيد **müfîd** *A. s.* 1 -i iyi anlatan, -i açıkça ve güzelce belirtip ortaya koyan (yazı vb.), 2 yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/davranış vb.), 3 kazanç sağlayıcı, bilgi dağarcığını zenginleştirici (kitap/yazı vb.). **– olmak** etki uyandırmak, etkili olmak, işe yaramak, sağlamak.

مفيض **müfîz** *A. s.* bollaştıran, bolluk ve bereket veren (Yüce Tanrı).

مقابر **mekâbir** *A. ç. a.* mezarlıklar; *bk.* مقبر **makber**.

مقابل **mukâbil** *A. s.* 1 birbirine bakan, birbirinin karşısında bulunan (ev, yapı vb.), 2 karşılaşan, karşı karşıya

gelen (kimseler), 3 karşılık, bedel yerine olan, ... için olan. *a.* karşılık, bedel. *taka T. dilb.* (yönelme durumu ekli bir ada takılarak) karşılık, karşı.

مقابله **mukâbele** *A. a.* 1 karşı karşıya olma, karşılıklılık, -in karşısında bulunma, 2 karşılık verme, (bir söz, eylem ve davranışa) uygun söz, eylem ve davranışla cevap verme, 3 (iki şeyi) karşılaştırma, (iki şeyin) uygunluğunu denetleme, 4 (tekkelerde) karşı karşıya oturularak yapılan zikir ve sema, 5 (camilerde) Kur'ân'ı hafızların ezberden, cemaatten kimilerinin ise gözle izleyerek/alçak sesle birlikte okumaları.

مقابله بالمثل **mukâbele bi'l-misl** *A. a.* başkasından görülen bir davranışın aynını gösterme.

مقاتله **mukâtele** *A. a.* 1 vuruşma, öldürüşme, birbirini öldürme, 2 savaş.

مقادير **mekâdîr** *A. ç. a.* ölçüler, nicelikler, miktarlar; *bk.* مقدار **mıkdâr.**

مقارب **mukârib** *A. s.* birbirine yakın olan, birbirinin yakınında bulunan (kimseler/yapılar/nesneler).

مقاربت **mukârebet** *A. a.* 1 (iki şey) birbirine yakın olma, (iki şey arasındaki) yakınlık, 2 akrabalık.

مقارن **mukârin** *A. s.* bitişik, ulaşık, ... ile bir araya gelmiş: *m.-i sıhhat* doğru, yanlışsız.

مقارنت **mukârenet** *A. a.* bitişme, ulaşma, bir araya gelme, birlikte/bir arada bulunma.

مقارنه **mukârene** *A. a. yuk. m. bk.*

مقاسمه **mukâseme** *A. a.* -i bölüşme, -i paylaşma.

[1]مقاص **makâs** *A. a.* kâğıt, bez, saç vb. yumuşak nesneleri kesmeye yarayan, iki parçalı bilinen araç, sındı, 2 makas biçiminde kesişen ağaç, ray vb. 3 araba yayı. *s.* çift uçlu, çifte, çatal.

[2]مقاص **makâs(s)** *A. a.* makaslar; *bk.* مقص **makas(s).**

مقاصد **mekâsıd** *A. ç. a.* maksatlar; *bk.* مقصد **maksat.**

مقاطعه **mukâtaa** *A. a.* 1 bir toprağın kira karşılığında birinin kullanımına bırakılması, 2 ekim yapılan toprak olarak vakf edilip daha sonra arsaya/bağ ve bahçeye dönüştürülen yer için ürünün onda birine karşılık götürü olarak verilen kira bedeli.

مقال **mekâl** *A. a.* 1 söz, 2 söyleme, söyleyiş.

مقاله **mekâle** *A. a.* 1 bir konu üzerine söylenen söz/yazılan yazı, 2 söz: *harf-i mekâle-i kün* "kün sözünün harfi".

مقاليد **mekâlîd** *A. ç. a.* anahtarlar: *bk.* مقلاد **miklâd.**

مقام **mekâm** *A. a.* 1 durulan/durulacak yer, durak, 2 büyük memuriyet, mesned: *m.-i sadâret-i uzmâ* "yüksek sadrazamlık makamı", 3 bir velinin/bir yüksek rütbeli kimsenin gömülü bulunduğu/adına yapılmış türbe/bina, ziyaret yeri, 4 ezgi, 5 *mus.* bir oktav içinde bulunan sekiz sese göre bir bestenin işleniş biçimi.

مقامه **makâme** *A. a.* 1 toplanma yeri, 2 topluluk, 3 *mus.* makam.

مقاوله **mukâvele** *A. a.* 1 sözleşme, (bir konuda) birbirine söz vererek an-

laşma, 2 (bir iş için) iki taraf arasında varılan karar ve içinde iki tarafın şartları bulunmak üzere düzenlenen senet.

مقاوم **mukâvim** *A. s.* 1 karşı koyan, dayanan (kimse), 2 dayanıklı (nesne).

مقاومت **mukâvemet** *A. a.* -e karşı durma, -e karşı koyma, dayanma.

مقایسه **mukâyese** *A. a.* iki şeyin değerini/niteliğini birbiriyle karşılaştırarak ölçme/belirleme, ölçüye vurma, ölçümleme.

مقبره **makbere** *A. a.* 1 bir ölünün gömülü bulunduğu yer, 2 mezarlık, sinle.

[1]مقبل **mukabbel** *A. s.* öpülen (kimse/nesne).

[2]مقبل **mukabbil** *A. s.* öpen (kimse)

[3]مقبل **mukbil** *A. s.* bahtı açık, talihli, uğurlu (kimse).

مقبور **makbûr** *A. s.* gömülmüş (ölen kimse).

مقبوض **makbûz** *A. s.* alınmış, alınan (nesne). *a.* 1 alınan/alınmış belli ölçüde para, 2 (**makbûz senedi/ilmühaberi**'nden kısaltma ile) alınan para vb. için verilen alındı belgesi.

مقبول **makbûl** *A. s.* 1 alınan, geri çevrilmeyen (nesne), 2 kabul olunan, beğenilen, geri çevrilmeyen (nesne/dilek): *makbûlü'r-recâ* "dileği geri çevrilmeyen", 3 benimsenen, yok/hiç yerine sayılmayan (söz/istek), 4 herkesçe değerli tutulan, önem verilen (kimse), 5 geçer akçe olan, çoğunluk tarafından iyi ve değerli bulunan (nesne), 6 hoşa giden, beğenilen (nesne/davranış).

[1]مقتبس **muktebes** *A. s.* yararlanmak için/amacıyla alınmış/kullanılmış/aktarılmış (bilgi/öğüt/söz vb.)

[2]مقتبس **muktebis** *A. s.* (bir bilgiyi/bir öğüdü vb.'yi) yararlanmak için/amacıyla birinden/bir yerden alan/kullanan/aktaran (kimse).

مقتحم **muktehım** *A. s.* (zorluğa) göğüs geren, (işten) yılmayan (kimse).

مقتدا **muktedâ** *A. s.* önder, (bir işte/bir yolda/bir eylemde) kendisine uyulan, (bir işe/bir eyleme) önderlik eden (kimse).

مقتدر **muktedir** *A. s.* 1 güçlü, gücü kuvveti yerinde olan, elinden iş gelen, (bir işi) yapmaya gücü yeten (kimse), 2 -i yapabilen, -in üstesinden gelen, (bir konuda/tuttuğu bir işte) başarıya ulaşan, becerikli, başarılı (kimse).

[1]مقتدیٰ **muktedâ** *A. s. bk.* مقتدا .

[2]مقتدی **muktedî** *A. s.* (bir kimseye/bir yola) uyan (kimse).

مقترب **mukterib** *A. s.* -e yakınlaşan, ... ile yakınlık sağlayan (kimse).

مقترن **mukterin** *A. s.* -e yaklaşan, -in yakınına gelen (kimse/nesne).

مقتصد **muktesıd** *A. s.* 1 (davranışları) ılımlı, ölçülü (kimse), 2 gelirini dengeli ve ölçülü kullanan, iktisatlı yaşayan (kimse).

مقتضا **muktazâ** *A. s.* 1 gereklik, olağan sonuç, 2 gerekçe, dayanak.

[1]مقتضیٰ **muktazâ** *A. s. bk.* مقتضا .

[2]مقتضی **muktazî** *A. s.* gereken, gerekli olan, olması gereken, lüzumlu, lâzım (nesne/durum/tutum).

[1]مقتطف **muktetuf** *A. s.* -i toplayan, -i derleyen, -i devşiren (kimse).

[2]مقتطف **muktetaf** *A. s.* toplanmış, devşirilmiş, derlenmiş (bilgi/gereç/nesne).

مقتفا **muktefâ** *A. s.* uyulan, ardı sıra gidilen (kimse).

[1]مقتفیٰ **muktefâ** *A. s. bk.* مقتفا .

[2]مقتفی **muktefî** *A. s.* (birine) uyan, (birinin) ardı sıra giden (kimse).

مقتل **maktel** *A. a.* 1 ölüm yeri, öldürülme yeri, 2 *ed.* Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi olayını anlatan eser.

مقتول **maktûl** *A. s.* öldürülmüş (kimse). *a.* vurulmuş, ölmüş kimse.

مقدار **mıkdâr** *A. a.* 1 nicelik, 2 bölük, parça, kısım, 3 (insanda) değer, kadr, 4 *tıp* kullanılacak uygun nicelik, doz.

مقدر **mukadder** *A. s.* 1 Yüce Tanrı tarafından belirlenip Levh-i Mahfuz'a yazılmış olan değişmez/değiştirilemez varlık/varlıklar bilgisi, kader, 2 değeri biçilmiş, bir değere bağlanmış (nesne), 3 beğenilmiş, değeri bilinmiş (iş/nesne), 3 kelime olarak söylenmeyip/yazılmayıp anlam bağından çıkarılan/söze mantıkça eklenen kelime.

مقدرات **m.ât** *A. ç. a.* 1 alın yazısı gereği olan durumlar, yazgı, kader, 2 *huk.* ağırlık ve uzunluk ölçüsü ile niceliği belirlenemeyen şeyler.

مقدر **mukaddir** *A. s.* 1 yaratmazdan önce her şeyin nasıl olacağını, bütün yaratıklar hakkındaki bilgileri belirleyip Levh-i Mahfuz'a yazan (Yüce Tanrı), 2 -e değer biçen, -in değerini söyleyen (kimse), 3 -in değerini bilen, -i beğenen (kimse).

مقدرت **makdiret, makderet, makdüret** *A. a.* 1 varlık, zenginlik, 2 güç, kuvvet iktidar.

مقدس **mukaddes** *A. s.* kutsanmış, her türlü eksik, kusur ve yanlıştan uzak ve arınmış sayılmış (varlık/yer/buyruk/kitap vb.)

[1]مقدم **makdem** *A. a.* gelme, geliş.

[2]مقدم **mukaddem** *A. s.* 1 öne geçirilmiş, öne konulmuş, ileri çekilmiş (nesne), 2 önde bulunan, ileride olan, önden giden (varlık/nesne/konu), 3 zamanca ileride bulunan, eski; *zıddı:* مؤخر **muahhar**, 4 değeri, önemi ve gerekliği çok olan (konu/iş vb.)/mertebe ve rütbesi yüksek olan (kimse), 5 *man.* iki önermeden oluşan bir kıyasın birinci önermesi, 6 *ask.* redif (yedek) askerinin ayrıldığı iki sınıftan birincisi.

مقدما **mukaddemâ** *A. z.* bundan önce, daha önce, önceden.

[3]مقدم **mukaddim** *A. s.* -i ileri getiren, -i alıp öne geçiren, -i getirip -e sunan (kimse).

[4]مقدم **mukdim** *A. s.* (bir işi) savsaklamadan, özenle ve ciddiyetle, emek vererek ve gerekli çabayı göstererek yapan (kimse).

مقدمه **mukaddime** *A. a.* 1 önde bulunan, öne geçirilen, öncelikli sayılan iş/eylem vb., 2 maksada girişmezden önce söylenen ve maksadın ortaya konmasına dayanak olan söz. – **yapmak** söylenilecek söze kapı açmak için önceden konuya uygun söz söylemek. 3 bir kitabın asıl konusuna girişmezden önce yazılış sebebi, amacı, önemi, genel

yapısı ve kapsamı vb. gibi yönleri açıklayıcı yazı, önsöz, giriş. 4 *ask.* (**mukaddimetü'l-ceyş**'ten kısaltma) ordunun ileride bulunan kısmı, öncü birlikler.

مقدمات **mukaddimât** *A. ç. a.* mukaddimeler.

مقدوح **makdûh** *A. s.* sövülmüş, sövülüp sayılmış (kimse).

مقدور **makdûr** *A. s.* kaderin biçtiği, kader gereğince olan, Allah tarafından takdir olunan (durum/nitelik ve nicelik). *a.* 1 kader, alın yazısı, 2 güç yeterince/yettiğince olan nicelik/ölçü, elden gelen ölçü.

[1]مقر **makar(r)** *A. a.* 1 durulan/durulacak yer, 2 yönetim yeri, merkez: *m.-i idâre* "yönetim merkezi".

[2]مقر **mukar(r)** *A. s.* üstlenilmiş, saklanmayıp açıklanmış (borç/suç vb.).

مقر به **mukarrün bih** *A. a.* saklamayıp üstlenen kimsenin üstlendiği şey, borç vb.

مقر له **mukarrün leh** *A. a.* saklamayıp üstlenen kimsenin üstünde hakkı olduğunu bildirdiği ve kendisine borçlu olduğunu açıkladığı kimse.

[3]مقر **mukır(r)** *A. s.* doğrusunu söyleyen, "vardır/öyledir" diyen, (borcunu/suçunu) saklamayıp üstlenen (kimse).

مقراض **mıkrâz** *A. a.* iki ağızlı kesme aracı, makas.

[1]مقرب **mukarreb** *A. s.* 1 -e yaklaştırılmış (kimse), 2 yakın, -in yakınında bulunan (kimse).

مقرب الهی **m.-i İlâhî** *A. a.* Tanrı katına yakın olan. Peygamberler, melekler ve veliler için kullanılır.

مقربین **mukarrebîn** *A. ç. a.* Tanrı katına en yakın olan melekler. Kimi Kur'ân yorumcularına göre bunlar arşı taşıyan melekler (*hamele-i arş*)tır, kimilerine göre ise dört büyük melek (*kerûbiyyûn*)dur.

[2]مقرب **mukarrib** *A. s.* kendine yaklaştırıcı/çekici (kimse).

مقرح **mukarrıh** *A. s. tıp* yarayı olgunlaştırıp açılmasını sağlayan ilâç.

[1]مقرر **mukarrer** *A. s.* 1 kararlaştırılmış, karara bağlanmış, yapılması/gerçekleştirilmesi kesinleşmiş (iş/eylem vb.), 2 kaçınılmaz, kuşkusuz (oluş/iş/eylem/davranış vb.), 3 anlatılmış, söylenmiş (iş/konu/mesele/husus).

[2]مقرر **mukarrir** *A. s.* 1 anlatan, (bir konuyu/bir meseleyi) bütün yönleri ve ayrıntılarıyla açıklayarak dile getiren (kimse); *zıddı:* مخاطب **muhâtab**. *a.* hocanın/müderrisin verdiği dersi öğrenciye tekrar eden yardımcı.

[1]مقرض **mukarrız** *A. s.* bir eseri, bir kitabı övme yolunda yazı yazan (kimse).

[2]مقرض **mukrız** *A. s.* borç veren (kimse).

مقرمه **mıkreme** *A. a.* (*T. k. dili:* **makrama**, *h. dili:* ماخراما **mahrama**) 1 sofrada kullanılan işlemeli el bezi, peçete, 2 köylü kadınların başlarını örttükleri nakışlı örtü.

مقرنس **mukarnes** *A. s.* merdiven gibi basamaklı (çatı), basamak basamak yükselen (kubbe): *sakf-ı mukarnes, tâk-ı mukarnes* "basamaklı çatı/kubbe", *seyf-i mukarnes* " (eskiden) 'kırk merdiven' denilen ve ağız ta-

rafı basamak basamak olan kentikli olan kılıç"

مقروح **makrûh** *A. s.* yaralanmış, yaralı (kimse).

مقروض **makrûz** *A. s.* ödünç olarak verilmiş (para/nesne).

مقرون **makrûn** *A. s.* 1 yakınlaşmış, -ın yakınına gelmiş, -e ulaşmış, -e kavuşmuş (kimse/nesne/durum): *lefîf-i makrûn* (Arapçada) ikinci ve üçüncü kök harfleri illet harflerinden olan fiil kökü", 2 *ed.* aruzda bir kapalı hece ile iki açık heceden oluşan kelimeye yakın olan parça: *gezelim* gibi.

مقسط **mukassat** *A. s.* taksitli, parçalı ödemeli (satış/alış veriş).

مقسطاً **m.an** *A. z.* parça parça ödeme biçiminde, taksitli olarak.

[1]مقسم **maksim** *A. a.* (*T. k. dili:* **maksem**) 1 bir nesnenin kollara ayrıldığı yer, 2 suyun kollara bölünmüş olarak çeşitli yönlere akıtıldığı yer, maslak, savak.

[2]مقسم **mukassem** *A. s.* taksim edilmiş, kısım kısım ayrılmış/bölünmüş (yer/mal vb.).

[3]مقسم **mukassim** *A. s.* kısım kısım ayıran, parça parça bölen (kimse)

[4]مقسم **muksim** *A. s.* ant içen, yemin eden (kimse).

مقسوم **maksûm** *A. s.* bölünmüş, kısım kısım ayrılmış (nesne). *a.* bölme işleminde: bölünen sayı.

مقسوم عليه **maksûmün aleyh** *A. a.* bölme işleminde: bölen.

مقسی **mukassî** *A. s.* sıkıntılı, iç karartıcı, dar (yer).

مقشر **mukaşşer** *A. s.* (kabuğu/derisi) soyulmuş, iç (ceviz, badem vb.).

مقصد **maksad** *A. a.* dilek, dilenen nesne.

مقصر **mukassır** *A. s.* kusurlu davranan, (bir işi) yapmaya gücü varken çekinip yapmayan/gücü yetmediği için bırakan (kimse).

مقصود **maksûd** *A. s.* dilenen, istenen, ele geçmesi umulan (nesne/sonuç). *a.* istek, dilek, amaç.

مقصور **maksûr** *A. s.* 1 ... ile sınırlanmış, sınırları belirlenmiş (nesne), 2 *dilb.* kısa okunan (ünlü ses). Arapça kelimlerde bu ses ى 'dir: دعوى *da'vâ*, شكوى *şekvâ* gibi. Bu gibi kelimelerde bu harf Farslar tarafından *î* gibi okunmuş (*da'vî*, *şekvî*), Osmanlı Türkçesine de böyle geçmiş, geniş okunduğu zaman da دعوا ، شكوا gibi yazılmış, *da'vâ*, *şekvâ* gibi okunmuştur.

مقصوره **maksûre** *A. s.* büyük camilerde hükümdarlar için yapılmış özel yer.

مقطر **mukattar** *A. s.* 1 damla damla dökülmüş, damlatılmış (gözyaşı/su/sıvı madde), 2 damıtılmış (su/sıvı).

[1]مقطع **makta'** *A. a.* 1 (bir nesnenin) kesim yeri, 2 bir makinenin/şeklin içini göstermek için ortasından kesilmişçe görünüşünü yansıtan resim/maket, kesit, 3 *ed.* (şiirde) durak yerleri, 4 (gazel ve kasidede) son beyit.

[2]مقطع **mukatta'** *A. s.* 1 parçalara ayrılmış, bölük bölük edilmiş (nesne), 2 ayrı yazılan, kendisinden sonra gelen harfe bitişmeyen (harf): *hurûf-i mukattaa* "bitişmeyen harfler".

مقطعات **m.ât** *A. s.* kıtalar biçiminde yazılmış şiirler.

مقطوع **maktû'** *A. s.* 1 kesik, kesilmiş (nesne), 2 pahası kesinleştirilmiş, pazarlık kabul etmez (mal/nesne), 3 tartı ve ölçüyle satılmayan, götürü (nesne/mal).

مقطوعاً **m.an** *A. z.* götürü olarak, pazarlıksız, toptan.

مقطه **mıkatta** *A. a.* (*T. k. dili:* ماقته **makta**) kamış kalemin ucunu kesmek için kullanılan kemik altlık.

مقعد **mak'ad** *A. a.* 1 oturulacak yer, 2 oturak yeri, kıç.

مقعر **muka'ar** *A. s.* oyuk, çökük, çukur (yer/zemin)

مقفا **mukaffâ** *A. s.* kafiyeli (söz/şiir).

مقفل **mukaffel** *A. s.* kilitli (kapı vb.)

مقفىٰ **mukaffâ** *A. s. bk.* مقفا .

مقلاد **mıklâd** *A. a.* 1 kilit dili, kilit üzerindeki, anahtar boşluğuna giren dil, 2 hazine.

[1]مقلب **makleb** *A. a.* -in altını üstüne çevirme, 2 -in önünü son, sonunu ön yapma, 3 -in altını üstüne çevirme yeri.

[2]مقلب **mıkleb** *A. a.* cilt kulağı, kitap kabının sol yanında bulunan oynak parça.

[1]مقلد **mukalled** *A. s.* 1 takılmış, boyuna asılmış (nesne), 2 taklidi yapılan, söz ve davranışları kendisine benzetilen (kimse).

[2]مقلد **mukallid** *A. s.* 1 (gerdanlık/muska/tılsım vb. gibi bir nesneyi) boynuna takan/asan (kimse), 2 bir şeyin aynını yapmaya çalışan (kimse), 3 birinin söz ve davranışlarının aynını yaparak eğlenen, taklitçi (kimse).

مقلدانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* taklit ederek/taklitçiye yaraşır yolda/biçimde.

مقلوب **maklûb** *A. s.* 1 altı üstüne getirilmiş, içi dışına döndürülmüş (nesne), 2 değiştirilmiş, başka bir duruma dönüştürülmüş (yer/nesne /yapı), 3 harfleri tersine okunduğunda da aynı kelime/söz öbeği elde edilen kelime/söz öbeği: دام على العماد (*ale'l-imâd dâme*) gibi.

مقلوع **maklû'** *A. s.* sökülmüş, kökünden/yerinden çekilip çıkarılmış (nesne).

مقلوم **maklûm** *A. s.* yonulmuş, yontulmuş (ağaç).

مقلوم الظفر **maklûmü'z-zufr** *A. s.* tırnağı yontulmuş/törpülenmiş (kimse/hayvan).

مقله **mukle** *A. s.* 1 göz, 2 göz bebeği.

مقمر **mukmir** *A. s.* aydınlık, mehtaplı (gece).

مقنطر **mukantar** *A. s.* kemerli, kemer biçiminde (çatı/yapı/köprü örtüsü).

مقنطره **mukantare** *A. a.* 1 *gökb.* güneşin gölgesine göre saatleri gösteren alet, 2 ufka paralel olarak gökte bulunduğu var sayılan dairelerden her biri.

مقنع **mukni'** *A. s.* kanaat uyandıran, kandırıcı, inandırıcı (söz/karşılık/delil vb.)

مقنعه **muknia** *A. s. zoo.* kurbağa yavrularının yumurtadan çıktıkları ilk hâli.

مقنفذ **mukanfez** *A. s. zoo.* üzeri yumuşak dikenlerle kaplı (hayvan).

مقنن **mukannen** *A. s.* kanun ve kuralca belirlenmiş/alışkanlığa bağlı, belli, belirli, değişmez, şaşmaz (uygulama/iş/davranış vb.).

مقنيات **m.ât** *A. ç. a.* alışılagelen tahsisat.

mukavvâ مقوا *A. s.* güçlendirilmiş (nesne/madde). *a.* kalın ve dayanıklı bir tür kâğıt.

mukavves مقوس *A. s.* eğri, yay biçiminde (kubbe/kaş vb.).

makûl مقول *A. s.* söylenmiş, denilmiş (söz). *a.* söylenilen şey, söz.

m.-i kavl مقول قول *F. a. demek* ve *söylemek* fiillerinin yüklem işleyişinde olduğu tam/yarım yargılı cümlede nesne işleyişinde olan cümle kalıbındaki söz: *Dedim: "İnci nedir?" Dedi: "Dişimdir", "Sen bilirsin" dedim, "Elbette ben bilirim" diye söylene söylene çekip gitti.*

makûle مقوله *A. a.* tür, çeşit, soy, cins.

mukavvim مقوم *A. s.* 1 eğriyi doğrultan, eğri ve çarpık şeyi düz/düzgün duruma getiren (kimse), 2 -i kıvama getiren, -i uygun ve ölçülü duruma sokan (kimse/madde).

mukavvâ[1] مقوی *A. s. bk.* مقوا .

mukavvî[2] مقوی *A. s.* 1 güçlendirici, güç verici (madde/ilâç).

makhûr مقهور *A. s.* yenilmiş, ezilmiş, rezil duruma düşmüş, aşağılanmış.

mıkyâs مقیاس *A. a.* 1 parmak, arşın, fersah vb. uzunluk ölçmekte kullanılan ölçü birimi, 2 ölçü, miktar, derece, 3 haritanın kapsadığı alana göre nisbeti, ölçek.

mukayyed[1] مقید *A. s.* 1 … ile bağlanıp bağlı duruma getirilmiş, 2 gözetilmiş, boş bırakılmayıp/boş verilmeyip özen ve dikkat gösterilmiş (kimse/iş/konu vb.), 3 ayağına bukağı takılmış, bağlı (hayvan), 4 deftere yazılmış (evrak/konu/sayı vb.).

mukayyid[2] مقید *A. s.* -i başıboş bırakmayıp bir şekilde bağlı duruma getiren (kimse). *a.* evrak suretlerini, konu, özet ve numaralarını deftere yazan kimse, kayıt memuru.

makîs مقیس *A. s.* başka şeye benzetilmiş, başka şeye benzetilerek onunla karşılaştırılmış (nesne).

makîsun aleyh مقیس علیه *A. a.* bir nesne ile benzerlik ilgisi kurularak kendisiyle karşılaştırılan nesne: *Bâtıl makîsun aleyh olamaz* "Asılsız şey başka bir şeye benzerlik ilgisiyle karşılaştırılamaz".

mukîm مقیم *A. s.* (bir yerde) oturan (kimse).

mukayyi' مقیئ *A. s.* kusturucu (nesne/ilâç).

mükâbere مکابره *A. a.* 1 (münazarada) kendi söylediğinin doğru olmadığını bildiği hâlde kural dışı olarak ağız kalabalığıyla hasmı susturmaya çalışma, 2 büyüklenme, kendini büyük görme.

mekâtib[1] مکاتب *A. ç. a.* mektepler, eğitim ve öğretim yuvaları; *bk.* **mekteb** مکتب.

mükâtib[2] مکاتب *A. s.* 1 (biriyle) mektuplaşan, her zaman mektup yazarak haberleşen (kimse), 2 kendisini belirlenmiş şart ve yolla sahibinden satın alan (esir).

mükâtebe مکاتبه *A. a.* 1 yazışma, mektuplaşma, mektupla haberleşme, 2 *huk.* bir esirin belirlenmiş şart ve yolla kendi pahasını yazdırması, yani: esirin kendini sahibinden satın alması.

mekâtîb مکاتیب *A. ç. a.* mektuplar; *bk.* **mektûb** مکتوب.

مکار **mekkâr** *A. s.* çok hileci, işi gücü hile yapmak olan (kimse).

مکارم **mekârim** *A. ç. a.* iyilikler, huy güzellikleri, baştan aşağı iyilik olan işler ve davranışlar; *bk.* مکرمت **mekrümet**.

مکارم اخلاق **m.-i ahlâk** *F. s.* huy güzellikleri.

مکارم پناه **m.-penâh** *F. s.* iyilikler sığınağı, yani: iyilikler kaynağı olan (kimse/sultan)

مکاره **mekâre** *A. a.* (*T. k. dili:* مکاری **mekâri**) eşya taşımak için kira ile tutulan hayvan, 2 kira hayvanlarına yüklenmiş eşya.

مکاره **mekârih** A, *ç. a.* tiksinti verici işler/eylemler/maddeler; *bk.* مکروه **mekrûh**.

مکاری **mükârî** *A. a.* 1 (*T. k. dili:* **mekâri,** مکاره **mekkâre**) yolcu/ eşya/araç gereç için kirayla tutulan katır, deve vb. hayvan, 2 yolcu/eşya/araç gereç taşıyan katırcı/deveci, 3 kira hayvanlarının taşıdığı yük.

مکاسب **mekâsib** *A. ç. a.* kazançlar; kazanç aracı olan işler; *bk.* مکسب **mekseb**.

مکاشفه **mükâşefe** *A. a.* (görünmeyen bir şeyi) görünür duruma getirme, (üzerindeki örtüyü sıyırıp bir nesneyi) meydana çıkarma, 2 (tanınmayan bir şeyi) tanıtma, 3 *tas.* Tanrı katından gelen bir ışıkla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez/bilinmez sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Tanrı'nın sıfatlarının gerçekliğine varma, 4 *tas.* bu yolla elde edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.

مکافات **mükâfât** *A. a.* 1 ödül; bir hizmet, bir iyilik, bir başarıdan ötürü verilen güzel ve değerli karşılık; *zıddı:* مجازات **mücâzât**, 2 birinin beğenilen bir işi ve hizmetine güzel ve değerli bir şeyle karşılık verme. **– etmek** beğenilen bir işe/kazanılan bir başarıya güzel ve değerli bir şey vererek karşılıkta bulunmak.

مکافاةً **m.en** *A. z.* mükâfat olarak.

مکافی **mükâfî** *A. s.* eş, denk, bir (nesne): *kat'-ı mükâfî* "oval bir şeklin her bir büyük çemberi."

مکالمه **mükâleme** *A. a.* 1 söyleşme, karşılıklı konuşma, lâkırdı etme, 2 iki devlet arasında sözleşme yapmak için iki tarafça görevlendirilmiş kişilerin görüşmesi.

مکان **mekân** *A. a.* 1 yer, 2 oturulan yer, makam: *Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn* "Oturulan yerin değeri oturanın değerinden gelir". 3 ev, yuva, 3 barınma yeri, barınak.

مکانت **mekânet** *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklılık, saygınlık gibi niteliklere sahip olma; *zıddı:* خفت **hıffet**.

مکائد **mekâid** *A. ç. a.* hileler, düzenler, aldatmacalar; *bk.* مکیدت **mekîdet**.

مکب **mükib(b)** *A. s.* bir işin/bir konunun/bir meselenin üzerine düşen, bir şeye kendini vererek sürekli uğraşan ve çaba gösteren (kimse).

مکتب **mekteb** *A. a.* her seviyede resmî ve özel öğretim ve eğitim kurumu.

مکتحل **müktehil** *A. s.* gözlerine sürme çeken (kimse).

مکترب **mükterib** *A. s.* üzüntülü, kederli, kaygılı, tasalı (kimse).

[1]مکتسب **mükteseb** *A. s.* kazanılmış (bilgi/mülk/para vb.)

müktesib مكتسب[2] *A. s.* -i kazanan (kimse).

müktefî مكتفى *A. s.* -i yeter gören, -i yeterli sayan (kimse).

mektûb مكتوب *A. s.* çeşitli konularda ve değişik amaçlarla bir kimsenin birine yazıp gönderdiği yazı/yazılı kâğıt, bitik, name, varaka.

mektûbî مكتوبى *A. a.* mektupçu; bir bakanlığın, bir resmî dairenin, bir ilin yazışmalarını yöneten üst rütbeli memur: *m.-i sadâret* "Başbakanlık mektupçusu", *m.-i vilâyet* "il mektupçusu".

mektûm مكتوم *A. s.* 1 sır olarak saklanan, açıklanmayan (iş/konu /madde), 2 gizlenen, kaçırılan, kayda geçirilmeyen (kimse/nesne/mal/gelir vb.)

meks مكث *A.* (bir yerde) durma, bekleme, eğlenme. **– etmek** (bir yerde) durmak, beklemek.

miksâr مكثار *A. a.* çok konuşan kimse, geveze.

müksir مكثر *A. s.* 1 -i çoğaltan (kimse/nesne/madde), 2 zengin, varlıklı, çok mal edinmiş (kimse).

miksîr مكثير *A. a. bk.* **miksâr.** مكثار

mikhâl مكحال *A. a.* göze sürme çekmekte kullanılan ince uçlu demir çubuk, mil.

mikhal مكحل[1] *A. a. yuk. m. bk.*

mükahhal مكحل[2] *A. s.* sürmeli, sürme sürülmüş (göz).

mükhale مكحله *A. a.* sürme kutusu.

mekhûl مكحول *A. s.* sürme çekilmiş, sürmeli (göz).

mükedder مكدر[1] *A. s.* 1 azarlanmış, paylanmış (kimse), 2 bulandırılmış, bulanık (su), 3 üzüntülü, tasalı, gamlı; kaygılı (kimse).

mükeddir مكدر[2] *A. s.* 1 (birini) azarlayan, paylayan (kimse), 2 üzen, üzüntü veren; kaygıya düşüren (kimse).

mükezzib مكذب *A. s.* (birini) yalancı çıkaran, (birinin) yalan söylediğini ileri süren.

mekzûbe مكذوبه *A. a.* yalan söz.

meğer مكر[1] *F. bağl.* 1 Ayrılığı ve başkalığı olan/çekinceli olarak ortaya konan bir durumu anlatır, bu durumda başında bulunduğu cümlenin yüklemi tasarlama/uyarı kiplerinden dilek-şart ve istek kipinde olur: *Yarın mutlaka giderim, meğer ki hasta olayım. İnsanın kötüsü olmaz, meğer ki züğürt ola.* Bu anlatımıyla nesirde **meğer ki/kim** biçimiyle de kullanılmıştır. 2 umulanın/beklenenin tersi olan bir durumu anlatır; bu durumda başında bulunduğu cümlenin yüklemi söylenti tarzında olur: *Ben onu hasta sanıyordum, meğer iyileşip dışarı çıkmış.* Bu anlamda **meğerse** biçimi de kullanılmıştır. *z.* 1 şaşırma/tuhaf bulma yollu sorulu bir anlatım bildirir: *Onun sözünü ciddiye almadım, meğer ne kadar haklıymış.* 2 şüphe ve olasılık bildirir: *öyle görünüyor ki...* Bu anlamdaki kullanılışında nesirde **ki** ile birleşmiş biçimi de görülür, 3 Zan ve tahmin bildirir: *Meğer kim pençe-i sîmîne bir meh-pâre saplanmış* "Galiba gümüş pençeye bir ay parçası saplanmış". 4 Şüphe anlatımlı soru bildi-

rir: *Kalmış mı meğer denilmedik söz* "Kalmış mı acaba denilmedik söz"– Şeyh Gâlib.

[2]مکر **mekr** *A. a.* 1 hile, düzen, 2 (birini) hileyle aldatma, maksadından uzaklaştırma/caydırma.

مکر محمود **m.-i mahmûd** *F. a.* maksadından caydırılan kimse hakkında güzel bir iş aramak yolunda yapılan hile.

مکر مذموم **m.-i mezmûm** *F. a.* maksadından caydırılan kimse için kötü bir iş aramak suretiyle olan hile.

[1]مکرر **mükerrer** *A. s.* 1 iki kez/birçok kez yapılmış (iş/işlem), 2 birkaç kez işleme uğratılmış (nesne/madde): *kand-i mükerrer* "birkaç kez kaynatılmış nebat şekeri".

مکرراً **m.en** *A. z.* birkaç kez yapılmak suretiyle, birkaç kez işleme uğratarak, yapılan işlemi birkaç kez yineleyerek, bir daha, tekrar betekrar.

[2]مکرر **mükerrir** *A. s.* 1 (sözü/işi) iki ve daha çok kez yineleyen (kimse), 2 *huk.* (bir suçu) iki kez/ikiden çok işleyen, sabıkalı (kimse).

[1]مکرم **mükerrem** *A. s.* saygın, saygıdeğer, değerli sayılan, saygı gösterilmesi gereken, ulu, itibarlı, şerefli, hürmetli (kimse/yer vb.).

مکرماً **m.en** *A. z.* ululayarak, saygılı bir şekilde, şan ve şerefine uygun davranmak suretiyle.

[2]مکرم **mükrem** *A. s.* ağırlanmış, saygı gösterilmiş, değer verilmiş, değerli (kimse).

[3]مکرم **mükrim** *A. s.* (birini) ağırlayan, (birine) saygı ve ilgi gösteren (kimse).

مکرمت **mekremet** *A. a.* (*T. k. dili:* **mekrümet**) 1 soyluluk, erdemlilik, cömertlik gibi insan değerlerinden doğan büyüklük, ululuk, 2 saygınlık, 3 cömertlik.

مکره **mükreh** *A. s. huk.* istemediği hâlde kendisine zorla, baskı ile bir iş yaptırılan (kimse).

مکروه **mekrûh** *A. s.* 1 iğrenilen, tiksinilen (nesne), 2 *din* haram olmayan, ancak işlenmesi iyi görülmeyen iş.

مکس **meges** *F. a.* sinek.

مکس انگبین **m.-i engübîn** *F. a.* bal sineği, yani: arı.

مکسران **m.-rân** *F. a.* sinek kovan nesne, yelpaze.

مکسگیر **m.-gîr** *F. a.* 1 sinek tutan, yani: örümcek ağı.

مکسوار **m.vâr** *F. s.* sinek gibi.

مکسب **mekseb** *A. a.* kazanç yeri, kazanç elde edilen/edilecek yer: *mekteb-i feyz-mekseb* "ilerleme, kazanç sağlama yeri olan mektep"

[1]مکسر **mükesser** *A. s.* 1 kırılmış, dağıtılmış (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) kırık, yani: bir kelimenin tekli yapısı başkalaştırılarak, kök harfleri belli kalıplara dökülerek oluşturulan, kuralsız (çoklu): *cem'-i mükesser.*

[2]مکسر **mükessir** *A. s.* -i kıran, -i parçalayan (kimse/nesne).

مکسوب **meksûb** *A. s.* kazanılmış, elde edilmiş (para/mal/bilgi/sanat/beceri vb.).

مکسور **meksûr** *A. s.* 1 kırılmış, kırık (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) esre ile, yani: *i* ile seslilendirilen ünsüz harf.

مکسوف **meksûf** *A. s.* ışığı kesilmiş, tutulmuş (güneş).

mekşûf مكشوف *A. s.* 1 meydanda olan, kapalı bulunmayan, açık (nesne): *mekşûfü'r-re's* "başı açık", 2 belli, bilinir, gözle görülür (nesne), 3 bilinmezken bilinir duruma gelmiş, bulunmuş, ele geçmiş (nesne/bilgi).

müka"ab مكعب *A. s.* 1 *mat.* eşit altı kareden oluşan altı yüzlü dikdörtgen, küp, 2 *mat.* kenarı bir metre olan bir küpün hacmine eşit hacim ölçüsü birimi, metre küp 3 *mat.* bir sayıyı kendisiyle çarptıktan sonra çıkan sayıyı yine o sayı ile çarparak elde edilen sayı; 3x3x3=27 gibi.

mekfûl مكفول *A. s.* kefil olunmuş, kefalet yoluyla yüklenilmiş (borç/para/mal).

mekfûlün bih مكفول به *A. s.* kefil olunarak yüklenilen (nesne) /kefil olunan (kimse).

mekfûlün anh مكفول عنه *A. a.* kendisinden ötürü kefil durumunda bulunulan (kimse).

mekfûlün leh مكفول له *A. a.* kendisi için kefil olunan (kimse)

mükellef مكلف *A. s.* bir işi yapmak zorunda olan, yükümlü (kimse), 2 *T.* süslü, gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, her şeyiyle/her yanıyla eksiksiz ve tam donanımlı (yapı/sofra/şölen/düğün vb.).

mükellel مكلل *A. s.* 1 taç giydirilmiş, taçlı (kimse), 2 süslü, güzel (nesne).

mükemmel[1] مكمل *A. s.* tam donanımlı, eksiksiz, her bakımdan tam ve kusursuz, düzgün, ergin ve yetkin (iş/eylem/nesne/kimse).

mükemmil[2] مكمل *A. s.* 1 (bir işi) bitirip sona erdiren (kimse/nesne/durum/nitelik), 2 -i bütünleyici, -in bütünlük ve güzelliğine katkı sağlayıcı (nesne/durum/nitelik).

mekmen مكمن *A. a.* pusu.

mekmûn مكمون *A. s.* saklanmış, saklı (kimse/nesne)

miknet مكنت *A. a.* güç, kuvvet.

meknûz مكنوز *A. s.* 1 yere gömülmüş, gömülü (nesne), 2 hazineye saklanmış, saklı (para/değerli nesne).

meknûn مكنون *A. s.* 1 dizilmiş, dizili (nesne): *dürr-i meknûn* "dizili inci", 2 gizli, saklı (nesne).

mükennâ مكنىٰ *A. s.* künyeli, bir künye ile künyelenmiş (kimse/nesne).

mükûr مكور *A. ç. a.* hileler, aldatmacalar; *bk.* **mekr.** مكر

mekûk مكوك *F. a.* (*T. k. dili*: **mekik**) ortası delik, iki başı sivri dokumacı aleti. Ortadaki boşluğuna iplik sarılı masura konur, dokuma sırasında iki yandan atılarak masuradaki iplik gergi iplerinin arasından geçirilirdi.

mükevkeb مكوكب *A. s.* yıldızlar gibi parıltılı cisimlerle donanmış, parlak, göz alıcı (nesne/görünüş/donanma/alay).

mükevven[1] مكون *A. s.* yapılmış, var edilmiş, var olmuş, varlık bulmuş, (nesne/madde).

m.ât مكونات *A. ç. a.* varlıklar, yaratıklar.

mükevvin[2] مكون *A. s.* olduran, yaratan, yoktan var eden (Yüce Tanrı).

mikyâl مكيال *A. a.* tahıl ürünleri ölçeği.

mekîdet مكيدت ، مكيدة *A. a.* 1 -e hile yapma, -i aldatma, 2 hile, dubara, düzen.

mükeyyif مكيف *A. s.* keyif verici (madde).

مکیفات **m.ât** *A. ç. a.* keyif verici maddeler.

مکیك **mekîk** *F. a. bk.* مکوك **mekûk**.

مکیل **mekîl** *A. a.* 1 -i ölçme, -in ölçüsünü belirleme, 2 kileyle ölçülen tahıl ürünü, 3 ölçek.

مکیلات **m.ât** *A. ç. a.* kileyle ölçülen tahıl ürünleri.

مکین **mekîn** *A. s.* -de oturan, -e yerleşmiş (kimse), 2 sözü geçer, güçlü (kimse).

مکینت **mekînet** *A. a.* ağır başlılık, oturaklılık, saygınlık; *zıddı:* خفت **hıffet.**

مکیول **mekyûl** *A. s.* kile vb. ölçek ile ölçülmüş (tahıl ürünü).

[1]ملا **melâ** *A. a.* ova, açıklık, açık alan, sahra.

ملأ **mele'**, [2]ملا **melâ** *A. a.* 1 dolu olma, doluluk; *zıddı:* خلا **halâ**, 2 kalabalık, topluluk, halk topluluğu, cemaat: *alâ melei'n-nâs* "halkın gözü önünde".

ملأ اعلی **mele'-i a'lâ** *A. a.* büyük melekler/yüce ruhlar, yalın varlıklar topluluğu.

[3]ملا **mollâ** *A. s.* 1 mevleviyyet payesi taşıyan kadı, büyük kadı, 2 mevleviyyet payesinde bulunan kişi, 3 büyük din bilgini, büyük hoca, 4 dinî ilimler tahsil eden öğrenci, medrese öğrencisi.

ملای روم **mollâ-yi Rûm** *F. a.* Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî.

ملابسه **mülâbese** *A. a.* 1 benzerlikleri yönünden iki şeyin birbirine karışması/karıştırılması, 2 ilgi, yön.

ملاح **mellâh** *A. a.* gemici.

[1]ملاحت **melâhat** *A. a.* 1 çekici güzellik, alımlılık, 2 güzel yüzlülük, tuzluluk.

[2]ملاحت **milâhat** *A. a.* gemicilik.

ملاحظه **mülâhaza** *A. a.* 1 -e dikkatle bakma, -i dikkatle gözden geçirme, -i inceleme, 2 -i her yönden kavramaya çalışma, (bir şey üzerinde) zihin yorma, -i derinliğine düşünme, 3 -i dikkate alma, tedbirli davranma.

ملاحم **melâhım** *A. ç. a.* savaş yerleri, cenk alanları; *bk.* ملحمه **melhame**.

ملاذ **melâz** *A. a.* sığınma yeri, sığınacak yer, sığınak.

ملازم **mülâzim** *A. s.* bir yere/bir kişiye yapışmışça bağlanan (kimse). *a.* 1 çırak, bir işe/bir memuriyete/bir topluluğa girmek için maaşsız gidip gelen ve hizmet eden (kimse), *ask.* teğmen.

ملازمت **mülâzemet** *A. a.* 1 (bir yere/bir kişiye) ayrılmaz biçimde sarılıp bağlanma, 2 devam, (bir işi) ısrarlı şekilde sürdürme, (bir işe) sarılma, 3 çıraklık, bir memuriyete geçmek için bir daireye maaşsız olarak gidip gelme ve hizmet etme.

ملاصق **mülâsık** *A. s.* yapışık, ayrılmaz biçimde bitişik (nesne).

ملاصقه **mülâsaka** *A. a.* bitişme, bitişip yapışma, ilişip yanaşma, ulaşma.

ملاطفه **mülâtafe** *A. a.* 1 (birine) iyi davranma, güler yüzle ve yumuşaklıkla muamele etme, 2 şakalaşma, birbirine takılma.

ملاعب **melâıb** *A. ç. a.* 1 oyun yerleri, oyun sergilenen ve gösteri yapılan yerler; *bk.* ملعب **mel'ab**, 2 oyun araçları, oyuncaklar; *bk.* ملعبه **mel'abe**.

ملاعبه **mülâabe** *A. a.* oynaşma.

ملاعین **melâîn** *A. ç. a.* kovulmuş, lânetlenmiş kimseler; *bk.* ملعون **mel'ûn.**

mülâkât ملاقات *A. a.* yüz yüze görüşme, görüşmek üzere buluşup bir araya gelme.

mülakî ملاقى *A. s.* yüz yüze gelen, karşılaşıp kavuşan, görüşen (kimseler).

melâl, ملال **melâlet** ملالت *A. a.* usanç, bıkkınlı, sıkıntı, içte duyulan huzursuzluk.

melâm ملام *A. a.* kınanmış, azarlanmış (kimse).

melâmet ملامت *A. a.* kınama, azarlama.

mülâmese ملامسه *A. a.* 1 -i elle tutma, -i yoklama, 2 (bir nesneyi) yalnızca dokunmakla/içini açıp görmeden örtüsünün ve kabının üstünden elle yoklayarak alıp satma.

melâmî ملامى *A. a.* dünyaya hiç değer vermeyen, dinî yükümlülüklere kulak asmayan, kalenderce yaşayan, halkın kınamasına aldırış etmeyen bir anlayışın/bir yolun bağlısı olan kimse.

melâhî ملاهى *A. ç. a.* oyun ve eğlence araçları. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

melâik, ملائك **melâike** ملائكه *A. ç. a.* melekler; *bk.* **melek.** ملك

mülâyim ملايم *A. s.* 1 uygun (durum/nitelik/yol/biçim), 2 yumuşak, yavaş (yaradılış/huy), 3 durgun, elverişli (hava), 4 kabızlığı olmayan (kimse).

mülâyemet ملايمت *A. a.* 1 uygunluk, 2 (huy için) yumuşaklık, yavaşlık, 3 (hava için) durgunluk, elverişlilik, 4 kabızlığı olmama.

melbûs ملبوس *A. s.* 1 giyilmiş, kullanılmış (giysi), 2 giyinmiş, kuşanmış (kimse).

m.ât ملبوسات *A. ç. a.* her türlü giyim eşyası, giysiler, giyimlikler.

millet ملت *A. a.* 1 inanç, din, inanç yolu, mezhep, 2 aynı dinde olanların oluşturduğu topluluk, 3 aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, ülkü, gelenek ve görenek birliği bulunan insan topluluğu, ulus.

mültebis ملتبس *A. s.* başka bir şeyden fark olunamayan, şüpheli (durum/nesne).

mültecâ ملتجا *A. a.* sığınılacak yer, sığınak.

mültecî[1] ملتجى *A. s.* sığınmacı, bir yerden/birinden kaçıp başka yere/birine sığınan (kimse).

mültecâ[2] ملتجىٰ *A. s. bk.* ملتجا .

mültehık ملتحق *A. s.* -e katılmış, -e eklenmiş (yer).

mültezem[1] ملتزم *A. s.* üstlenilmiş, sahiplenilmiş, gerekli sayılmış (iş/işlem vb.).

mültezim[2] ملتزم *A. s.* -i üzerine alan, -i üstlenen/sahiplenen (kimse). *a.* devlet gelirlerinden bazılarının toplanmasını hazineye belirli bir para vererek/kefil göstererek üzerine alan kimse.

mültesık ملتصق *A. s.* … ile kavuşan, -e ulaşıp bitişen (nesne).

mültef(f) ملتف *A. s.* birbiri içine girmiş, birbiri üzerine sarılmış, birbirine dolanıp karışmış (ağaçlar/saçlar vb.).

mülteffetü's-sâk ملتفة الساق *A. s.* dalları birbirine geçmiş (ağaçlar).

mültefet[1] ملتفت *A. s.* kendisine yakınlık ve güler yüz gösterilmiş, saygılı ve dostça davranılmış (kimse).

[2]ملتفت **mültefit** *A. s.* (birine) güler yüzle yakınlık gösteren, gönül alıcı sözler söyleyip hoşa gidici davranışlar gösteren (kimse).

ملتقا **mültekâ** *A. a.* iki şeyin birbirine kavuşup birleştiği yer.

ملتقط **mültekıt** *A. s.* -i toplayıp alan, (yerdeki şeyi) toplayan (kimse).

ملتقم **mültekım** *A. s.* -i yutan (kimse).

[1]ملتقىٰ **mültekâ** *A. s. bk.* ملتقا .

ملتقىٰ الابحر **mülteka'l-ebhur** denizlerin kavuşup birleştiği yer.

[2]ملتقى **mültekî** *A. s.* kavuşan, buluşup birleşen (nesne).

[1]ملتمس **mültemes** *A. s.* istenen, yapılması/yerine getirilmesi dilenen/öğütlenen (iş/husus), salık verilen (kimse).

[2]ملتمس **mültemis** *A. s.* dilekte bulunan, bir şeyi öğütleme/salık verme yoluyla isteyen (kimse).

ملتمع **mültemi'** *A. s.* parıldayan, ışık saçan (cisim/nesne).

ملتهب **mültehib** *A. s.* 1 yalımlanan, alev alev yanan, yalımlı (ateş), 2 *tıp* şişip kızaran, iltihaplanarak ateş gibi yanan (yara).

ملتوى **mültevî** *A. s.* eğrilmiş, bükülmüş, eğri büğrü olmuş (nesne).

ملتئم **mülteim** *A. s. tıp* onulan (yara).

ملجأ **melce'** *A. a.* sığınma yeri, sığınak.

ملجى **mülcî** *A. s.* zorlayan, çaresiz bırakan, istemeyerek kabul edilmek zorunda kalınan (durum).

ملح **milh** *A. a.* tuz.

ملحد **mülhıd** *A. s.* Tanrı'ya ve dine inanmayan, Tanrı tanımaz, dinsiz imansız, ateist (kimse).

ملحق **mülhak** *A. s.* 1 katılmış, eklenmiş, eklenti (ev/oda/bahçe /toprak vb.), 2 bağlanmış, bağlı (yerleşim ve yönetim birimi), 3 *dilb.* (Arapçada) üçlü kökten gelmekle birlikte dörtlü kalıplardan birine göre çekimlenen (fiil).

ملحقات **m.ât** *A. a.* 1 bir merkeze bağlı yerler, 2 *dilb.* (Arapçada) üçlü kökten geldikleri hâlde dörtlü kalıplardan birine uygun çekimlenen fiiller

ملحم **mülahham** *T. s.* şişman, etli butlu (kimse).

ملحمه **melhame** *A. a.* çok can kaybına yol açan büyük savaş.

ملحود **melhûd** *A. s.* lahit içine konulmuş, çevresi duvarla örülmüş çukura yerleştirilmiş (ceset).

ملحوظ **melhûz** *A. s.* 1 düşünülen, hatıra gelen, akıldan geçen (durum/olay/gelişme).

ملحوظات **m.ât** *A. ç. a.* akla gelen şeyler, olası ve olması beklenir durumlar/olaylar/gelişmeler.

ملخ **melah** *A. a.* çekirge.

ملخ آبي **m.-ı âbî** *F. a.* su çekirgesi, "teke" denilen, kaynar suda haşlandığında kıpkırmızı olan deniz böceği.

ملخص **mülahhas** *A. s.* önemli noktaları alınıp gereksiz kısımları çıkarılarak özü çıkarılmış, özetlenmiş olan (eser/kitap/karar vb.).

[1]ملزم **mülzem** *A. s.* bir konu üzerindeki görüşme ve tartışmada söyleyecek sözü kalmayıp susmak zorunda kalan (kimse).

ملزم[2] **mülzim** *A. s.* (birini) susturan, susmak zorunda bırakan (kimse).

ملزوم **melzûm** *A. s.* kendi varlığı için başka bir nesnenin varlığı gerekli olan (nesne): *lâzim ü melzûm* "gerekli olan ve kendisi için bir nesne gerekli olan".

ملساء **melsâ'**, ملسا **melsâ** *A. a.* 1 dümdüz, pürüzsüz ve kaygan yer: *arz-ı melsâ* "üzerinde ot bitmeyen toprak, otsuz yer", 2 içimi hoş içki, şarap, süci.

ملصق **mülsak** *A. s.* bitiştirilmiş, birbiriyle bitişik duruma getirilmiş (uç/sınır/nesne/yer vb.)

ملصوق **melsûk** *A. s.* -e bitiştirilmiş (nesne).

ملطف **mülattıf** *A. s.* (birine) iyi davranan, güler yüz ve tatlı dille ululayıp ağırlayan (kimse).

ملعب **mel'ab** *A. a.* oyun yeri.

ملعبه **mel'abe** *A. a.* oyuncak.

ملعنت **mel'anet** *A. a.* lânetlenmeye yaraşır iş ve davranış.

ملعنت پیشه **m.-pîşe** *F. s.* işi gücü mel'anet etmek olan, mel'anet peşinde koşan (kimse).

ملعنت کارانه **m.-kârâne** *F. s.* ve *z.* lânetlenecek yolda, lânetlemeyi hak edecek biçimde.

ملعون **mel'ûn** *A. s.* lânetlenmiş, Yüce Tanrı'nın esirgemesinden uzak düşmüş, kovulmuş (kimse/şeytan). *a.* lânetlenmeyi hak edecek davranışlarda bulunan kimse.

ملغىٰ **mülğâ** *A. s.* geçerliği kaldırılmış, işleyişine son verilmiş (daire/kurum /topluluk vb.).

ملغىٰ عن العمل **mülğâ ani'l-amel** *A. a. dilb.* (Arapçada) işleyişsiz, etki alana (ma'mûle) etkisi olmayan etken (âmil).

ملفف **müleffef** *A. s.* sarılmış, dürülüp toplanmış (nesne).

ملفوظ **melfûz** *A. s.* söylenen, söylenmiş, ağızdan çıkmış (söz).

ملفوظات **m.ât** *A,. ç. a.* birinin söylediği sözler.

ملفوف **melfûf** *A. s.* sarılmış, katlanmış, sarılıp katlanarak bir zarf/kap içine konmuş (kâğıt/pusula).

ملفوفاً **m.en** *A. z.* -e sarılı ve zarf içine konulmuş olarak.

ملقب **mülakkab** *A. s.* ... lâkabıyla anılan, ... ile lâkaplanmış (kimse).

ملقط **milkat** *A. a. tıp* çocuğu ana rahminden tutup almağa yarayan araç, forseps.

ملقوط **melkût** *A. s.* 1 yerden alınmış (nesne), 2 bir köşe başına, cami avlusuna vb. yerlere bırakılmış (çocuk).

ملك[1] **melek** *A. a.* 1 üst âlemin yalın varlıklarından biri, 2 *mec.* çok güzel/yumuşak huylu ve günahsız kimse.

ملك الموت **melekü'l-mevt** *A. a.* ölüm meleği, Azrâil.

ملك خصلت **m.-haslet** *F. s.* melek huylu (kimse).

ملك سیما **m.-sîmâ** *F. s.* melek yüzlü, yani: yüzü pek güzel (kimse).

ملك مشرب **m.-meşreb** *F. s.* melek huylu; huyu suyu, gidişi, tutumu melek gibi olan (kimse)

ملك[2] **melik** *A. a.* egemenlik eyesi, iktidar sahibi, hükümdar.

[3]ملك **milk** *A. a.* 1 kullanma hakkı birinin elinde bulunan, para, yapı, hayvan, toprak vb. gibi nesneler, 2 vakıf olmayan, mülkiyet yoluyla kullanılan bina, arazi vb.

ملك يمين **m.-i yemîn** *F. a.* kadın köle, cariye.

[4]ملك **mülk** *A. s.* 1 üzerinde kullanım hakkı bulunan, arazi ve akar gibi gelir getiren taşınmaz mal, 2 vakıf olmayan sahipli arazi ve ev, dükkân, han gibi kira geliri sağlanan mal, 3 bir devletin/bir ülkeyi yöneten hükümdarın elinde/buyruğunda bulunan topraklar.

ملكدار **m.-dâr** *A. s.* hükümdar.

ملكات **melekât** *A. ç. a.* yerleşmiş alışkanlıklar, kalıcı yatkınlıklar.

ملكات فاضله **m.-i fâzıla** *F. a.* cömertlik, cesaret yiğitlik, hak severlik, iffet gibi değerli melekeler.

ملكات رديئه **m.-i redîe** *F. s.* çekememezlik, sevgisizlik, kin, cimrilik, yalancılık, aç gözlülük, kibir, utanmazlık gibi kalıcı alışkanlıklar.

ملكت **milket** *A. a. bk.* ملك **milk**.

ملكوت **melekût** *A. a.* ululuk, egemenlik, sonsuz büyüklük ve güçlülük: *âlem-i melekût* "yücelikler, yüce varlıklar dünyası"

ملكوتى **melekûtî** *A. s.* üst âlemle ilgili ve ilişkili, üst âlemden olan.

ملكه **meleke** *A. a.* bir işi çok ve sürekli yapmakla insanda oluşan kalıcı güç, yerleşmiş alışkanlık, kalıcı yatkınlık.

ملكى **mülkî** *A. s.* mülke ait, mülkü/idareyi ilgilendiren, mülkle/yönetimle ilgili olan (konu/husus/mesele/iş vb.).

ملكيت **mülkiyyet/milkiyyet** *A. a.* vakıf ve mîrî (devlet hazinesine ait) olmayan arazi ve akarın durum ve niteliği.

[1]ملل **melel** *A. a.* usanç, usançtan ileri gelen can sıkıntısı, bunalım.

[2]ملل **milel** *A. ç. a.* milletler; *bk.* ملت **millet.**

ملمع **mülemma'** *A. s.* 1 alaca bulaca, rengârenk, çeşitli renklerle renklendirilmiş (süsleme/kumaş vb.), 2 *ed.* her mısraı ayrı dilde olan beyit/böyle beyitlerden oluşan manzume, 3 *T.* sıvama, baştan aşağı bulaşık, pislik içinde olan (giysi, üst baş).

ملموس **melmûs** *A. s.* dokunulmuş, elle yoklanmış (nesne).

ملوان **melevân** *A. a.* gece ile gündüz: *mâ dâme'l-melevân* "geceyle gündüz sürüp gittikçe".

ملوث **mülevves** *A. s.* 1 pis, bulaşık, pisliğe bulaşmış (nesne/yer/kılık kıyafet vb.), 2 düzensiz, karmakarışık (yer/iş/durum).

ملوك **mülûk** *A. ç. a.* 1 mülkler; *bk.* [4]ملك **mülk**, 2 hükümdarlar, *bk.* [2]ملك **melik.**

ملول **melûl** *A. s.* canı sıkkın, usanç yüzünden bunalmış (kimse).

ملوم **melûm** *A. s.* kınanmış, azarlanmış, paylanmış (kimse).

ملون **mülevven** *A. s.* çok renkli, rengârenk (nesne), 2 (bir renk ile) boyanmış, renkli (nesne).

[1]ملهم **mülhem** *A. s.* 1 Tanrı katından kalpte ve zihinde uyandırılmış (görüş/düşünce/yol vb.), 2 Tanrı katından kalbi ve zihni uyandırılan/

uyanık tutulan (kimse): *el-mülûkü mülhemün* "sultanların kalbi ve zihni Tanrı katından gelen ışıkla aydınlıktır/uyanıktır".

[2]ملهم **mülhim** *A. s.* kalbi ve zinhi uyandıran/ışıklandıran (Yüce Tanrı).

ملهوب **melhûb** *A. s.* alevlenmiş, yalazlanmış (ateş).

ملهوف **melhûf** *A. s.* tasalanmış, hüzünlenmiş (kimse).

ملی **millî** *A. s.* milletle ilgili, millete ait (nesneler/konular/değerler vb.).

مليت **milliyyet** *A. a.* 1 din, inanç, mezhep, 2 ırk.

مليح **melîh** *A. s.* çekici, alımlı (güzel).

مليسا **melîsâ** *A. a.* tüylü küçük yapraklı, oya gibi beyaz çiçek açan, yaprakları tedavi amaçlı kullanılan br bitki, oğul otu.

مليك **melîk** *A. s.* gerçek egemenlik sahibi olan Yüce Yaratıcı. 99 güzel addan biridir.

[1]ملين **müleyyen** *A. s.* yumuşatılmış, yumuşak (nesne).

[2]ملين **müleyyin** *A. s. tıp* yumuşatıcı (ilâç); *zıddı:* قابض **kâbız**.

ممات **memât** *A. a.* ölüm.

مماثل **mümâsil** *A. s.* -e benzeyen, -i andıran, ... gibi, ... kabilinden olan, (nesne/iş/durum vb.).

مماثله **mümâsele** *A. s.* -e benzeyiş, -i andırış.

ممارست **mümâreset** *A. s. aş. m. bk.*

ممارسه **mümârese** *A. s.* bir işi tekrar tekrar ve çok yapmakla kazanılan alışıklık, alışkanlık, yatkınlık.

مماس **mümâs(s)** *A. s.* 1 -e dokunan, (kimse/nesne), 2 *geo.* bir çenberin/eğrinin bir noktasına dıştan dokunup geçen ve onu kesmeyen doğru, teğet.

مماشات **mümâşât** *A. s.* işleri çekip çevirmek için bir yol seçip izleme, bir işi başarmak için uygun yolu seçme, 2 bir düşünceye hizmet eder biçimde davranarak hoş geçinme, uzlaşma yolunda uyumlu hareket etme, uysallık gösterme.

مماطله **mümâtale** *A. s.* vadeyi/borcu "Bugün, yarın" diyerek uzatıp geciktirme.

ممالك **memâlik** *A. ç. a.* ülkeler; *bk.* مملكت **memleket**.

مماليك **memâlîk** *A. ç. a.* köleler; *bk.* مملوك **memlûk**.

ممانعت **mümâneat** *A. s.* (bir işi) engelleme, (bir işin) yapılmaması için çalışma, (bir işin) gerçekleşmesini önlemek yolunda çaba gösterme.

ممتاز **mümtâz** *A. s.* 1 ayrıcalıklı, kendisine ayrıcalık tanınmış (kimse), 2 seçilmiş, seçkin (kimse).

ممتازيت **mümtâziyyet** *T. a.* ayrıcalık, özel hak,yetki ve şart.

ممتثل **mümtesil** *A. s.* buyruğa uyan, aldığı emre uygun davranan (kimse).

ممتحن **mümtehın** *A. s.* (birini) sınayan, deneyen (kimse), *a.* bilgi, ustalık, yeterlik, tecrübe ve yetkinlik derecesini anlamak üzere sorup söyletmek/yazdırmak/yaptırmak suretiyle bir kimseyi sınayan kimse.

ممتد **mümted(d)** *A. s.* uzanıp giden, süren, gideduran (mesafe/zaman).

ممتزج **mümtezic** *A. s.* 1 birbiriyle karışmaya elverişli, birbiriyle karışabilir (nesneler), 2 birbirine uyan, birbiriyle bağdaşan, aykırı düşmeyen

(biçim/renk/durum vb.), 3 bozuk ve kusurlu yanı bulunmayan, parçaları birbiriyle uyuşumlu, birbiri üzerine tam oturan (çerçeve/kapı/kasa vb.), 4 geçimli, herkesle uyumlu (kimse).

ممتلی **mümtelî** *A. s.* 1 dolu, dolmuş (kap vb.), 2 midesi iyice dolmuş, artık yiyemeyecek duruma gelmiş (kimse).

ممتنع **mümteni'** *A. s.* 1 -i uygun bulmayan, -i benimsemeyen, -e karşı çıkan (kimse), 2 yapılamaz olan, yapılmasının yolu bulunmayan (iş/işlem vb.).

ممتنع الحصول **mümteniu'l-husûl** *A. s.* elde edilmesinin yolu bulunmayan (nesne/iş/işlem).

[1]ممثل **mümessel** *A. s.* 1 örneklenmiş, örneği gösterilmiş (nesne), 2 benzeri çizilmiş, resimlenmiş, resmi yapılmış (nesne), 3 basılmış, çoğaltılmış (kitap/dergi vb.).

[2]ممثل **mümessil** *A. s.* -i örnek olarak getiren, -i örneklendiren, -in örneğini gösteren (kimse), 2 -in örneğini çıkaran, benzerini yapan (kimse), 3 (kitap/dergi vb. için) basan (kimse).

ممجد **mümecced** *A. s.* ululanmış, ululuğu vurgulanmış, övgü ile büyüklüğü bildirilmiş (kimse).

ممد **mümid(d)** *A. s.* 1 yardım eden, yardıma gelen, yardımcı (kimse), 2 -i uzatıcı (durum/nesne vb.): *m.-i hayât* "yaşamı uzatıcı".

ممدوح **memdûh** *A. s.* övülmüş, övgüye değer bulunmuş (kimse/nesne/durum/davranış).

ممدود **memdûd** *A. s.* uzatılmış, uzamış, uzun: *zıll-i memdûd* "uzun gölge", *elif-i memdûde* "uzun bir ünlü gibi okunan elif".

ممر **memer(r)** *A. a.* yol, geçiş yeri, geçit: *m.-i nâs* "herkesin kullandığı, halkın gelip geçtiği yol".

ممزوج **memzûc** *A. s.* karışmış, karışık (nesne). **– olmak** karışmak.

[1]ممسك **mümsik** *A. s.* 1 kendini denetim altında tutan, nefsine söz geçiren (kimse), 2 eli sıkı, cimri (kimse).

[2]ممسك **mümessek** *A. s.* misk sürülmüş, misk kokulu (saç vb.).

ممسوح **memsûh** *A. s.* elle sıvanmış, sıvazlanmış (nesne).

ممسوخ **memsûh** *A. s.* çirkin bir hayvan kılığına sokulmuş (kimse).

ممشی **memşâ** *A. a.* ayak yolu, yüz numara, helâ.

ممصوص **memsûs** *A. s.* emilmiş, sorulmuş (sıvı nesne).

ممضا **mümzâ** *A. s.* imzalanmış, imzalı (yazı/evrak vb.).

[1]ممضی **mümzâ** *A. s. bk.* ممضا .

[2]ممضی **mümzî** *A. s.* (mektup, yazı, evrak vb.'ni) imzalayan (kimse).

ممکن **mümkin** *A. s.* 1 yapılabilen, olabilen, yapılmasına güç yeten, yapılması imkân sınırları içinde bulunan (iş/işlem/eylem vb.), 2 *tas.* sebepsiz var olan, varlığı gerekli ve zorunlu olan, bütün var oluşların kaynağı bulunan Yüce Yaratıcı dışında kalan, bir var oluş sebebi bulunan şeylerin her biri.

ممکنات **m.ât** *A. ç. a.* 1 yaratılmış olan şeyler, yaratıklar, varlıklar, 2 *tas.* var olmak için başka bir varlığa muhtaç bulunanlar, bağımlı varlıklar.

ممكن الحصول **mümkinü'l-husûl** *A. s.* yapılması/elde edilmesi güç olmayan.

ممكن الشفا **mümkinü'ş-şifâ** *A. s. tıp* şifası olan, iyileşebilir (hastalık).

ممل **mümil(l)** *A. s.* usandırıcı, usanç verici (kimse/söz/durum vb.).

مملحه **memleha** *A. a.* tuz elde edilen yer, tuzla.

مملكت **memleket** *A. a.* 1 ülke, bir kimse/yönetim tarafından yönetilen yer, 2 bir özellik ve niteliği yönüyle birlik gösteren yer, diyar, bölge, 3 *T.* yerleşim yeri; il, şehir, kasaba, belde, 4 *T.* doğum yeri, kişinin doğup büyüdüğü, ailesinin yerleşik bulunduğu yer.

مملو **memlû** *A. s.* dolu (kap).

مملوح **memlûh** *A. s.* 1 tuzlu (nesne), 2 tuzla hazırlanan, tuzlama (yiyecek).

مملوك **memlûk** *A. a.* kul, köle. *s.* kullanılan, birinin malı olan (nesne).

مملوكانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* köleye yaraşır, köleye yaraşırca. Nesir dilinde, söz söyleyenin büyük rütbeli bir kimseye karşı, sözlerinin değersizliğine işaret etmek için kullandığı nitelik.

مملول **memlûl** *A. s.* usandırmış, kendisinden usanılmış (kimse).

ممنوع **memnû'** *A. s.* yasaklanmış, yapılmasına/kullanılmasına yasak getirilmiş (madde/nesne).

ممنون **memnûn** *A. s.* 1 minnet duyan, gördüğü iyiliğe karşılık kendini borçlu hisseden (kimse), 2 hoşnut, gönlü kanmış. – **etmek** -i razı etmek, -in gönlünü yapmak. 3 *T.* sevinçli, sevinç duyan (kimse).

[1]ممهد **mümehhed** *A. s.* 1 yayılmış, döşenmiş, serilmiş (yaygı vb.), 2 yerleştirilmiş, kurulmuş, düzenlenmiş (yapı vb.).

[2]ممهد **mümehhid** *A. s.* 1 -i yayan, -i döşeyen (kimse), 2 (bir yapıyı) kuran, yerleştiren, (bir yapıya) düzen veren (kimse).

[1]ممهل **mümehhil** *A. s.* sonraya bırakan, mühlet veren (kimse).

[2]ممهل **mümhil** *A. s. yuk. m. bk.*

ممهور **memhûr** *T. s.* mühürlenmiş, mühürlü (yazı/evrak).

ممهوره **memhûre** *A. a.* nikâh bedeli verilmiş kadın.

مميت **mümît** *A. s.* öldüren (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

[1]مميز **mümeyyez** *A. s.* -den ayrılmış, seçilmiş (kimse/nesne).

[2]مميز **mümeyyiz** *A. s.* -i -den ayıran, -i seçen (kimse): *m.-i nîk ü bed* "iyiyi kötüden ayıran".

[1]من **men** *A. zam.* kim, kim ki, o kimse ki. Yalnızca "buyruk buyruk sahibi olan katınıza özgüdür" anlamındaki *emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir* sözünde geçer.

[2]من **men(n)** *A. a.* batman.

[3]من **min** *A. takı* -den, sebebinden. Eklendiği adı esreleyen ön takılardandır. Zarf olarak kullanılan kimi Arapça sözlerde görülür: يوما من الايام *yevmen mine'l-eyyâm* "günlerden bir gün".

من الازل **mine'l-ezel** *A. z.* ezelden beri.

من الباب الى المحراب **mine'l-bâb ile'l-mihrâb** *A. z.* kapıdan mihraba kadar.

من القديم **mine'l-kadîm** *A. z.* eski zamanlardan beri.

من اوله الى آخره m. evvelihî ilâ âhirihî *A. z.* başından sonuna kadar.

من بعد m. ba'd *A. z.* 1 bundan/ondan sonra, 2 -den dolayı/ötürü, sebebiyle, -ce.

من جهةٍ m. cihetin *A. z.* bir yönden, br bakımdan.

من طرف الله m. tarefi'llâh *A. z.* Allah tarafından.

من غير حدٍ m. gayri haddin *A. z.* haddim olmayarak, haddimi aşarak.

من غير رسم m. gayri resm *A. z.* resmî olmayarak.

من كل وجهٍ m. külli vechin *A. z.* her yönden, her yönüyle.

من كل الوجوح m. külli'l-vücûh *A. z.* bütün yönleriyle, her yönden.

من[4] men(n) *A. a.* 1 iyilik etme, iyilikte bulunma, nimet bağışlama, 2 edilen bir iyiliği başa kakma.

من[5] men(n) *A. a.* 1 İsrailoğullarının Tih çölünü geçtikleri sırada Tanrı katından inen kudret helvası, 2 kimi ağaçlardan sızan sakız kıvamında yapışkan madde.

مناب menâb *A. a.* 1 naiplik yapma, bir görevi vekil olarak üstlenme (kimse), 2 naip olarak üstlenilen görev yeri.

منابر menâbir *A. ç. a.* minberler; *bk.* **منبر minber.**

منابع menâbi' *A. ç. a.* kaynaklar; *bk.* **منبع menba'.**

مناة Menât *A. a.* İslâm'dan önce Hüzeyl ve Huzâa kabilelerinin taptıkları putun adı.

مناجات münâcât *A. a.* 1 Yüce Tanrı'ya yalvarma, dua etme, el kaldırıp yalvararak dileğinin olmasını isteme, 2 *ed.* Yüce Tanrı'ya yakarıp bir şeyler dileme yolunda yazılan manzume.

منادا münâdâ *A. a. dilb.* (Arapçada) ismin seslenme hâli.

منادمت münâdemet *A. a. aş. m. bk.*

منادمه münâdeme *A. a.* 1 içkili toplantıda dostlarla birlikte sohbet edip eğlenme, 2 bir araya gelip konuşma, eğlenme.

منادیٰ[1] münâdâ *A. s. bk.* منادا .

منادی[2] münâdî *A. s.* 1 yüksek sesle seslenip çağırıcı (kimse), 2 tellâl.

مناديل menâdîl *A. ç. a.* mendiller; *bk.* **منديل mendîl.**

منار menâr, مناره menâre *A. a.* (*T. k. dili:* **minâre**) namaz vakitlerini bildirmek için müezzinlerin çıkıp ezan okudukları, çoklukla silindir biçiminde, bir/üç şerefeli yüksek yapı.

منازع[1] münâzi' *A. s.* kavgacı, çekişici, çekişken (kimse).

منازع[2] münâza' *A. s.* kavga edilen, çekişilen (nesne/konu/iş).

منازع فيه münâzeun fîh *A. a.* kavga ve anlaşmazlık sebebi olan konu.

منازعه münâzea *A. a.* kavga, çekişme, anlaşmazlık.

منازل menâzil *A. ç. a.* konaklar; *bk.* **منزل menzil.**

مناسب münâsib *A. s.* 1 uygun, yakışır, yaraşır, yaraşık (durum/nesne/iş / eylem vb.), **– görmek** uygun bulmak, 2 -e yakın, ... ile örtüşük, ... ile uyumlu (durum).

مناسبت münâsebet *A. a.* (*T. k. dili:* **münâsibet**) 1 uygunluk, 2 yakışma, **– almak** yakışmak, 3 ilgi, ilişki, ya-

kınlık, 4 ilinti, bağ, 5 uygun durum/zaman, fırsat, bahane, vesile, **– düşmek** uygun durum/fırsat/zaman ele geçmek.

münâsebât مناسبات *A. ç. a.* iki kişi/iki topluluk arasındaki ilişkiler, alış verişler.

menâsik مناسك *A. ç. a.* tavaf, şeytan taşlama, Safâ ile Merve arasında gidip gelme, Arafat'da durma, kurban kesme, ihram giyme gibi hac ile ilgili yapılması gerekli görevler/ibadetler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

menâsim مناسم *A. ç. a.* 1 izler, eserler, 2 yollar, meslekler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

menâşir مناشير *A. ç. a.* vezirlik ve yüksek devlet görevleri için Dîvân-i Hümâyûn'dan yazılan ve gönderilen beratlar, buyrultular; *bk.* **menşûr.** منشور

menâsıb مناصب *A. ç. a.* başlıca devlet görevleri; *bk.* **mansıb.** منصب

münâsafe مناصفه *A. a.* -i iki eşit parçaya bölme, -i yarı yarıya paylaşma.

münâsafeten مناصفتاً *A. z.* yarı yarıya, eşit şekilde bölüşerek.

münâtaha مناطحه *A. a.* (boynuzlu hayvanlar) toslaşma, süsüşme.

menâtık مناطق *A. ç. a.* yöreler, kuşaklar, kemerler; *bk.* **mıntaka.** منطقه

menâzır[1] مناظر *A. ç. a.* nesnelerin ve yapıların görünüşleri; *bk.* **menzara.** منظره

münâzır[2] مناظر *A. s.* tartışmacı.

münâzare مناظره *A. a.* kural ve yolu yordamına uygun olarak yapılan tartışma.

menâzım مناظم *A. ç. a.* sıralar, diziler. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

menâat مناعت *A. a.* güçlük, çetinlik, sarplık.

menâıf مناعف *A. ç. a.* dağların sivri tepeleri. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

münâfât منافاة *A. a.* (iki şey) birbirine zıt olma, uygunsuzluk, başkalık.

menâfiz منافذ *A. ç. a.* menfezler, iki ucu açık yerler, delikler; *bk.* **menfez.** منفذ

münâferet منافرت *A. a.* birbirini sevmeme, birbirinden hoşlanmama, sevgisizlik, anlaşmazlık, uyuşmazlık.

münâfese منافسه *A. a.* birbirini kıskanma, birbiriyle üstünlük yarışmasına girme, benlik çatışması.

menâfi' منافع *A. ç. a.* çıkarlar; *bk.* **menfaat.** منفعت

münâfık منافق *A. a.* ve *s.* iki yüzlü, Hz. Peygamber zamanında İslâm'ı kabul etmiş görünüp gizlice eski inançlarını sürdürenlerden her biri.

münâfaka منافقه *A. a.* iki yüzlülük.

münâfî منافی *A. s.* aykırı, zıt, uymaz (durum/karar/yol/kural vb.)

menâkıb مناقب *A. ç. a.* erdemler, iyilikler ve güzelliklerle ilgili işler/davranışlar/nitelikler; *bk.* **menkabe.** منقبه

münâkaşe مناقشه *A. a.* atışma, çekişme, ağız dalaşı etme.

münâkasa مناقصه *T. a.* eksiltme, fiyat kırma yoluyla yapılan satış/ihale.

münâkız مناقض *A. s.* çelişkili, öncekini bozan, ötekine karşı çıkan, birbirine aykırı olan (söz/eylem/işlem).

مناقضه **münâkaza** *A. a.* çelişki, (iki söz) birbiri ile çelişme, birbirini tutmama.

مناقله **münâkale** *T. a.* kesinleşip uygulamaya konmuş bütçenin kalemleri arasında gerektiğinde aktarma yapma.

مناقلات **münâkalât** *T. ç. a.* 1 bütçe kalemleri arasında yapılan aktarmalar, 2 yazışmalar, gönderilen ve gelen evrak.

مناکحه **münâkeha** *A. a.* (erkek) (bir kadınla) nikâhlanma.

منال **menâl** *A. a.* 1 -e erişme, -e yetişme, -i kazanma, -i elde etme, 2 erişilen/kazanılan nesne, mal, mülk. Daha çok **mâl** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *mâl ü menâl.*

منام **menâm** *A. a.* 1 uyku: *âlem-i menâm* "uyku sırasında görülen rüya âlemi", 2 yatak odası.

منامه **menâme** *A. a.* yatak, döşek.

منان **Mennân** *A. a.* kullarına sürekli iyilik ve bağışta bulunan (Yüce Tanrı). 99 güzel addan biridir.

منانه **mennâne** *A. a.* malı için evlenilen kadın.

مناوبه **münâvebe** *A. a.* nöbetleşme, (bir işi) nöbetleşerek yapma/ (bir iş) nöbetle yapılma.

مناوبتاً **münâvebeten** *A. z.* sırayla, nöbetle, nöbetleşerek.

مناوله **münâvele** *A. a.* (bir şeyi) elini uzatıp verme, sunma.

منبت **münbit** *A. s.* 1 yerden biten (bitki), 2 bereketli, bol ürün veren (toprak vb.).

مناهج **menâhic** *A. ç. a.* açık ve işlek yollar; *bk.* منهاج **minhâc.**

مناهی **menâhî** *A. ç. a.* işlemesi dince günah sayılan işler; *bk.* منهی **menhî.**

منبر **minber** *A. a.* Cuma namazında hatibin hutbe okuduğu merdivenle çıkılan yüksek yer.

منبسط **münbesıt** *A. s.* 1 açık, yaygın, düz, engebesiz (yer), 2 giderek genişleyen, açılan, gelişen (iş/yetenek/başarı vb.), 3 üzüntüsüz, tasasız (kalp): منبسط الخاطر *münbesitu'l-hâtır* "neşeli, içi ferah, sıkıntısız (kimse).

منبع **menba'** *A. a.* 1 suyun çıktığı yer, kaynak, pınar, göz, 2 *mec.* bir haberin/konunun/söylentinin kaynağı, çıkış yeri.

منبعث **münbeıs** *A. s.* -den ileri gelen, -den çıkan (durum/sonuç).

منبه **münebbih** *A. s.* 1 (birini) uyandıran, uykudan kaldıran (kimse), 2 (birini) uyaran, (birinin) gözünü açan (kimse), 3 *tıp* uyarıcı (ilâç/madde). *a.* 1 (saatte) istenilen vakte ayarlanarak çalması sağlanan düzenek, 2 böyle düzeneği olan saat, çalar saat.

منت **minnet** *A. a.* 1 iyilik, yardım, bağış, 2 (edilen iyiliği) başa kakma, 3 (Yüce Tanrı'ya karşı) şükür, dua, 4 (görülen bir iyiliğe karşı) kendini borçlu hissetme, yük altında kalma.

منتبه **müntebih** *A. s.* 1 uyaran, 2 uyanık, gözü çık (kimse).

منتج **müntic** *A. s.* -e yol açan, ... sonucunu doğuran (durum/nitelik / davranış/eylem vb.).

منتحر **müntehır** *A. s.* kendi canına kıyan, kendini öldüren (kimse).

منتحل **müntehıl** *A. s.* benimseyen, (bir nesne için) "Benimdir" diyen

(kimse). Çoklukla başkasının şiirini kendine mal edenler hakkında kullanılır.

[1]منتخب **müntehab** *A. s.* seçilmiş, seçme (söz/şiir/ürün vb.)

[2]منتخب **müntehıb** *A. s.* 1 seçen, seçme işini gerçekleştiren (kimse), 2 iyi ve işe yarar olanı seçip ayıran (kimse).

منتسب **müntesib** *A. s.* ... ile ilgisi bulunan, ...ile bağı/bağıntısı olan, -e bağlı, -den olan (kimse).

منتشر **münteşir** *A. s.* 1 yayılmış, dağılmış (nesne), 2 duyulmuş (haber vb.), 3 yayımlanmış (kitap/dergi vb.).

منتصب **müntesıb** *A. s.* dikili durumda bulunan (nesne).

منتصح **müntesıh** *A. s.* öğüt dinleyen, verilen/aldığı öğüde uygun davranan (kimse).

منتصف **müntesıf** *A. s.* ikiye bölünmüş, yarım, yarı (nesne/miktar/pay vb.).

منتظر **müntezar** *A. s.* (olması/gelmesi) beklenen, gözlenen, umulan (kimse/durum/haber).

منتظر **müntezır** *A. s.* (birini/bir şeyi) bekleyen, (birinin yolunu) gözleyen (kimse).

منتظراً **m.en** *A. z.* bekleyerek, gözeterek, bekler durumda.

منتظم **müntazım** *A. s.* (*T. k. dili:* **muntazam**) 1 sıralı, dizili, düzgün biçimde sıralanmış (nesne/araç/ağaç vb.), 2 yolunda giden, iyi işleyen, düzenli (iş/yönetim vb.).

منتظماً **m.en** *A. z.* düzgün biçimde, düzenli olarak.

منتفخ **müntefıh** *A. s.* kabarmış, şişmiş (yara/çıban/karın vb.)

[1]منتفع **müntefa'** *A. s.* yararlanılan (nesne).

منتفع به **müntefaun bih** *A. a.* kendisiyle yarar sağlanan şey.

[2]منتفع **müntefi'** *A. s.* -den yararlanan, -den yarar sağlayan (kimse).

منتفی **müntefî** *A. s.* gözden kaybolan, batan, görünmeyen (güneş, ay/görüntü vb.).

منتقد **müntekıd** *A. a.* bir kitabı/çalışmayı inceleyerek doğru ve yanlışlarını, iyi ve kötü yanlarını değerlendiren kimse.

[1]منتقش **müntekaş** *A. s.* oyma biçiminde yapılmış (nakış), kabartma (yazı/mühür/şekil).

[2]منتقش **müntekış** *A. s.* oymacı, oyma işi yüzük vb. yapan (usta/sanatkâr).

منتقل **müntekıl** *A. s.* 1 -den geçen, -den kalan (mal/mülk vb.) 2 ölen, öte dünyaya göçen (kimse).

منتقم **müntekım** *A. s.* öc alan, öc alma peşinde olan (kimse).

منتمی **müntemî** *A. s.* -den olan/gelen, ... ile ilgili bulunan (kimse).

منتن **müntin** *A. s.* bozulmuş, bozuk, pis kokulu (nesne): *bahr-i müntin* "Azak denizi".

منتها **müntehâ** *A. a.* 1 varılabilecek en uzak yer/nokta, son derece/basamak, 2 uç, son, sınır.

منتهب **müntehib** *A. s.* yağmacı (kimse/asker).

منتهز **müntehiz** *A. s.* fırsat düşüren, fırsatı ganimet bilen (kimse).

[1]منتهیٰ **müntehâ** *A. s. bk.* منتها .

[2]منتهی **müntehî** *A. s.* bir yere/bir noktaya kadar uzanan, bir yerde/bir noktada son bulan (uzunluk/yol vb.).

منثور **mensûr** *A. s.* 1 saçılmış, dağılmış (nesne), 2 manzum olmayan, yani: vezinsiz ve kafiyesiz söz, düz yazı.

منجا **mencâ** *A. a.* 1 kurtulma, canını kurtarma, 2 kurtulma yeri.

منجذب **müncezib** *A. s.* -e doğru çekilen (nesne/madde/kalp vb.).

منجر **müncer(r)** *A. s.* bir yöne doğru çekilip sürüklenen, bir araçla çekilip/kayıp giden (nesne), 2 bir sonuca erişen, bir yere/noktaya varıp son bulan, bir duruma dönüşen (gidiş/tutum /davranış vb.)

منجز **münciz** *A. s.* sözünü tutan, verdiği sözü yerine getiren (kimse).

منجلی **müncelî** *A. s.* 1 parlak, 2 görünen, açık, belli, ortada olan (nesne/gerçeklik vb.).

منجم **müneccim** *A. s.* yıldızların konum ve hareketlerinden anlam çıkaran kimse, astrolog, 2 gök bilimci, astronom.

منجمد **müncemid** *A. s.* donmuş, donuk (su/göl, ırmak vb.)

منجنیق **mencenîk** *A. a.* (eskiden) bir savaş aracı; düşman saflarına, kalelere büyük taşlar atmak için kullanılan bir tür büyük sapan.

منجنیك **mencenîk** *A. a. yuk. m. bk.*

منجوق **mencûk** *A. s.* 1 sancak, 2 sancak sopasının ucuna takılan hilâl biçimindeki parça, alem, mahçe, 3 gölgelik, şemsiye.

منجی **müncî** *A. s.* kurtaran, kurtarıcı (kimse).

منحدر **münhadir** *A. s.* aşağıya doğru giden/inen, iniş yönünde akan (su/sel vb.)

منحرف **münharif** *A. s.* 1 eğri, eğrilmiş, çarpık (nesne), 2 -e meyilli, -e dönük (yaradılış/huy/tutum vb.): *münharifü'l-mizâc* "keyfi kaçık, rahatsız, hasta (kimse).

منحصر **münhasır** *A. s.* sınırlı, sınırlanmış, ilgili bulunduğu alan belirli ve sınırlı, yalnız bir şeye özgü olan (nesne/iş/eylem vb.).

منحصراً **m.an** *A. z.* yalnız bir şeye özgü/bir şeyle sınırlı olarak, başka şeyi kapsamayarak.

منحط **münhat(t)** *A. s.* giderek aşağı inen, alçalan, alçaklık kazanan (yer).

منحل **münhal(l)** *A. s.* 1 boşalmış, boş açık (memuriyet/iş vb.), 2 çözülmüş, eriyip sulanmış (katı/donuk madde), 3 çözülmüş (düğüm, bağ vb.), 4 bir sonuca bağlanmış, üzerinde anlaşma sağlanmış (konu/mesele), 5 ne olduğu anlaşılmış, gizli yönü açığa çıkarılmış (bilmece vb.).

منحنی **münhanî** *A. s.* eğrilmiş, eğri (çizgi).

منحوت **menhût** *A. s.* 1 kesici bir aletle yontularak yapılmış (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) iki kelimeden oluşan (kelime öbeği).

منحوس **menhûs** *A. s.* uğursuz, yomsuz (kimse).

منخسف **münhasif** *A. s.* ışık alamadığı için karaltı hâlinde görünen, perdelenmiş, tutulmuş (ay).

منخفض **münhafız** *A. s.* düşürülmüş, düşük duruma getirilmiş (değer/eder vb.)

مند **mend** *F. takı* Türkçenin sahip ve malik olma, donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nesneyle ilgili bulunma gibi anlatımları olan **-li**

ekine karşılıktır: *hıredmend* "akıllı", *derdmend* "dertli", *sûdmend* "yararlı, faydalı".

mündeb(b) مندب *A. s.* iyileşip kabuk bağlamış (yara).

münderic مندرج *A. s.* 1 -in içinde bulunan/var olan (nesne/konu/yazı vb.), 2 (birinin) özünde var ve saklı olan (nitelik/değer/özellik).

m.ât مندرجات *A. ç. a.* (*T. k. dili:* **münderecât**) bir kitabın/derginin/gazetenin vb.'nin içinde yer alan konular, ele alınıp incelenen/işlenen/yorumlanan hususlar.

münderis مندرس *A. s.* 1 yerle bir olmuş, izi kalmamış (yapı), 2 işlerliği kalmamış, geçersiz duruma gelmiş (anlaşma/vakıf vb.).

mündefi' مندفع *A. s.* giderilmiş, savulmuş (hastalık/tehlike/sıkıntı vb.).

m.ât مندفعات *T. ç. a. tıp* deşilmiş yaralardan çıkan irinler vb.

mündemic مندمج *A. s.* -in içine sokulmuş/konmuş (görüş/düşünce /nükte vb.).

mendûb مندوب *A. a.* 1 *din* yapılması kesin olmayan bir yolla istenen, farz ve vacip olmayan davranışlar, 2 ardından iyilikleri sayılarak ağlanan ölmüş kimse.

mendîl منديل *A. a.* el, yüz ve burun silmekte kullanılan küçük boyda ince dokuma.

münzir منذر *A. s.* (birini) doğru yola kılavuzlamak için inandırıcı sözlerle korkutan (kimse).

menzûr منذور *A. s.* adanmış (nesne/hayvan).

münzecir منزجر *T. s.* yasaklanmış (iş/eylem).

[1]menzil منزل *A. a.* 1 gezi sırasında gece kalınan yer, konak, 2 iki konak arasındaki uzaklık, bir konak yol, 3 oturulan yer, ev, 4 posta tatarı atlarının bulundurulduğu yer, 5 atılan bir şeyin aldığı yol, atım, 6 ayın dünya çevresindeki dolaşımı bırasında uğradığı, yani: hizalarında bulunduğu takım yıldızların her biri.

[2]münzel منزل *A. s.* (gökten) indirilmiş: *kütüb-i münzele* "semâvî, yani: Tanrı katından indirilmiş kitaplar".

[3]münzil منزل *A. s.* (Kur'ân'ı) gökten indiren (Hz. Cebrail).

[4]münezzel منزل *A. s.* aşağı indirilmiş (nesne).

[5]münezzil منزل *A. s.* -i aşağı indiren (kimse).

menzilet منزلت *A. a.* 1 basamak, derece, rütbe, pâye, 2 değer, saygınlık, 3 konak, 4 ev.

münzelık منزلق *A. s.* kaygan, kaypak (yer).

menzile منزله *T. a.* düşük derece, aşağı basamak, dereke.

menzûl منزول *T. s.* inmeli, nüzüllü (kimse).

münzevî منزوی *A. a.* yalnız yaşayan, bir köşeye çekilip kimseyle görüşmeden vaktini ibadetle geçiren kimse.

münzeviyâne منزويانه *F. s.* ve *z.* münzevice, münzevi gibi.

münezzeh منزه *A. s.* ... ile ilgisi bulunmayan, -den uzak sayılmış, bir nitelikle nitelenmemiş, bir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Tanrı).

münsecil منسجل *A. s.* sicilli, mahkeme defterinde kaydı bulunan (kimse).

منسجم münsecim *A. s.* 1 tutarlı, düzgün, içinde çelişki bulunmayan (iş/davranış/düşünce vb.), 2 yağmur gibi bir düziye akan, kesintisiz giden/işleyen (iş/durum vb.).

منسد münsed(d) *A. s.* tıkanmış, tıkalı, kapalı (yol/delik /ağız vb.). **– etmek** -i tıkamak.

منسر minser *A. a.* yırtıcı kuş gagası.

منسلب münselib *A. s.* giderilmiş, yok edilmiş, ortadan kaldırılmış (nitelik/durum vb.).

منسلك münselik *A. s.* bir yola giren, bir yol tutmuş olan (kimse).

منسوب mensûb *A. s.* ... ile ilgili, ... ile ilgisi ve ilişkisi bulunan (kimse/nesne): *ism-i mensûb* "ilgi, ilinti ve ilişki anlatan sıfat; Türkçede **-li** ekiyle, Arapça ve Farsçada "ی" ile yapılmış ilgi, ilinti ve ilişki bildiren kelime".

منسوج mensûc *A. s.* dokunmuş (bez/kumaş).

منسوجات m.ât *A. ç. a.* dokumalar, kumaşlar.

منسوخ mensûh *A. s.* hükmü kaldırılmış (ayet).

منسی mensî *A. s.* unutulmuş, hatırdan çıkmış (nesne).

منسیاً mensiyyen *A. z.* unutulmuş olarak: *nesyen mensiyyen* "büsbütün unutulmuş olarak yok yerine geçmiş".

منش meniş *F. a.* huy, tabiat: *âlûdemeniş* "karışık/bozuk huylu", *bed-meniş* "kötü huylu", *har-meniş* "eşek huylu (kimse)".

منشأ menşe' *A. a.* 1 çıkış yeri, asıl, kök, dayanak, 2 yetişilen, öğrenim görülen yer, mektep, okul.

منشآت münşeât *A. s.* düz yazıyla yazılmış mektup, resmî yazı vb. yazı ürünleri. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

منشار minşâr *A. a.* testere.

منشاری minşârî *A. s.* ağzı testere gibi diş diş olan (âlet).

منشد münşid *A. s.* şiir okuyan (kimse).

منشرح münşerıh *A. s.* sevinçli, neşeli, keyifli, şen, sıkıntıdan uzak, gönlü açık (kimse).

منشعب münşeıb *A. s.* dal budak salmış, kollara ayrılmış, kol kol olmuş, dallı budaklı (nesne). **– olmak** kollara ayrılmak.

منشعل münşeıl *A. s.* tutuşmuş, alev almış, alevli (nesne).

منشق münşak(k) *A. s.* yarılmış (nesne).

منشور menşûr *A. s.* yayılmış, duyulmuş, dile düşmüş (haber/durum). *a.* Sultan tarafından verilen vezirlik ve müşirlik rütbesini bildiren ferman, buyrultu.

منشی münşî *A. s.* bir konuyu düz yazıyla ustaca kaleme alan kimse, düz yazı ustası.

منصب[1] mensıb *A. a.* (*T. h. dili:* **منصوب mansub**) 1 (devlet hizmetinde) yüksek dereceli atanma/görev yeri, büyük memuriyet, makam, mesned, 2 bir ırmağın denize/bir çayın ırmağa döküldüğü yer, ağız.

منصبدار m.-dâr *F. a.* yüksek dereceli bir görev yerinde bulunan kimse.

منصب[2] münsab(b) *A. s.* dökülen, denize/bir ırmağa kavuşan (akar su).

منصرح münsarıh *A. s.* açık, belli, besbelli, ayan beyan (nesne/husus).

منصرف **münsarif** *A. s.* 1 başka yöne dönen/çevrilen (bakış/göz vb.), – **olmak** başka yöne dönmek/çevrilmek, 2 çekilen, çekilip götürülen (nesne), 2 *dilb.* (Arapçada) tenvin ve kesre kabul eden, yani çekimli (ad).

منصف **münsıf** *A. s.* kendine yapılmasından hoşlanmadığı şeyi başkasına yapmayan, mantık ve vicdan ölçülerine göre davranan (kimse).

منصفانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* insaf ölçülerine göre davranan kişiye düşer ve yaraşır şekilde.

منصوب **mensûb** *A. s.* 1 -e dikilmiş, -e konmuş (nesne), 2 bir görev başında bulunan (kimse); *zıddı:* معزول **ma'zûl**. 3 *dilb.* (Arapçada) son ünsüz harfi üstünle okunan kelime.

منصوبات **m.ât** *A. ç. a. dilb.* (Arapçada) son ünsüz harfi üstünle, yani: *a/e* olarak okunan isimler.

منصوبه **mensûbe** *A. a.* (satrançta) yedi oyundan altıncısına verilen ad, bend açmaz.

منصور **mensûr** *A. s.* Yüce Tanrı'nın yardımıyla düşmana üstünlük sağlayan, zafer kazanan (ordu/asker. – **olmak** (savaşı) kazanmak, (düşman karşısında) üstünlük sağlamak.

منصوص **mensûs** *A. s.* Kur'ân hükmüne dayanan, Kur'ân'da açıkça belirtilen, hakkında ayet inmiş olan (konu/husus).

منصه **minassa** *A. a.* gelini süsleyip giydirdikten sonra oturttukları sandalye, gelin sandalyesi.

منضج **münzıc** *A. s. tıp* (olgunlaşmamış yarayı) yumuşatıcı, olgunlaştırıcı (ilâç).

منضجات **m.ât** *A. ç. a.* yarayı olgunlaştırıp irinini akıtıcı ilâçlar.

منضم **münzam(m)** *A. s.* sonradan katılan, üstüne gelen/eklenen (nesne/nicelik vb.)

منضود **menzûd** *A. s.* 1 düzgün biçimde üst üste dizilmiş (nesne), 2 sık (ağaçlık).

منطبع **müntabı'** *A. s.* 1 doğuştan gelen, yaradılışta bulunan (özellik/nitelik), 2 basılmış (kitap, dergi vb.), 3 hoşa giden, güzel, çekici (nesne).

منطبق **müntabık** *A. s.* çakışan, uygun gelen, birbirine tam olarak uyan (durum/nesne vb.).

منطفى **müntafî** *A. s.* söndürülmüş, sönük, bastırılmış (ateş/yangın).

منطق **mantık** *A. a.* 1 söz, dile getirilen konu: *mantıku't-tayr* "kuş sözü", 2 doğru düşünme, doğru ve çelişkisiz söz söyleme yollarını ve kurallarını gösteren bilim dalı.

منطق **mintak** *A. a. aş. m. bk.*

منطقه **mintaka** *A. a.* (*T. k. dili:* **mıntıka**) 1 kuşak, kemer, 2 *gökb.* iklim kuşaklarından her biri, 3 burçların yer aldığı gök dairesi.

منطقة البروج **mintakatü'l-bürûc** *A. a.* on iki burcun sıralandığı gök dairesi.

منطقهٔ سكونت **m.-i sükûnet** *F. a.* ekvator yakınındaki rüzgârsız bölge.

منطلق **müntalık** *A. s.* bırakılmış, salınmış, koyuverilmiş (köle/hayvan).

منطوق **mentûk** *A. s.* söylenmiş, denilmiş (söz). *a.* 1 söz, 2 anlam, sözden çıkan öz, meal.

منطوى **müntavî** *A. s.* sarılıp toplanmış, dürülmüş, bükülmüş (nesne).

منطيق **mintîk** *A. a.* dili iyi kullanan, düzgün söz söyleyen kimse.

منظر **manzar** *A. a.* görünüş, görüntü, kılık: *kerîhü'l-manzar* "görüntüsü çirkin, çirkin görünüşlü (nesne)"

منظره **manzara** *A. a.* 1 bakılan yer, bakılan yerin/yerlerin görünüşü, göze akseden varlık biçimleri, 2 bir yeri/bir tabiat parçasını yansıtan çizim, resim.

منظلم **münzalim** *A. s.* haksızlığa uğratılmış, haksızlık edilmiş (kimse).

منظور **menzûr** *A. s.* 1 bakılan (nesne). **– buyurulmak** bakılmak, göz atılmak, 2 gözetilen, gözden ırak tutulmayan (kimse).

منظوم **menzûm** *A. s.* 1 dizilmiş, düzenlenmiş, sıraya konmuş (nesne), 2 vezinli ve kafiyeli (söz); *zıddı:* منثور **mensûr**.

منظومه **menzûme** *A. a.* 1 sıra, dizi, takım, 2 *ed.* anlatı türünde vezinli ve kafiyeli edebî ürün, mesnevi.

منع **men'** *A. a.* -i yapmaktan alıkoyma, -e yol vermeme, -e engel olma, -i caydırma, -i yasaklama. **– etmek** -e engel olmak, -i yasaklamak.

منعدل **mün'adil** *A. s.* doğru yoldan sapmış (kimse).

منعدم **mün'adim** *A. s.* yok olan, varlığı sona eren (nesne).

منعزل **mün'azil** *A. s.* 1 -den ayrılmış, -i bırakıp çekilmiş (kimse), 2 işten el çektirilmiş (memur).

منعطف **mün'atıf** *A. s.* başka yöne dönen, yüzünü başka tarafa çeviren, -den sapan (kimse).

منعقد **mün'akıd** *A. s.* 1 bağlanmış/düğümlenmiş (nesne), 2 iki taraf arasında resmen kabul edilmiş, resmi işlemleri bitirilerek kesinleşmiş/iki tarafça imzalanmış (nikâh/anlaşma/barış vb.), 3 kurulan/toplanan (komisyon/meclis /konferans vb.)

منعکس **mün'akis** *A. s.* 1 tersine dönmüş, ters yüz olmuş (nesne), 2 bir yere çarpıp geri dönmüş (ses), 3 parlak bir şeye vurup oradan göze yansıyan (ışık/nesne/biçim).

منعم **mün'im** *A. s.* 1 herkese yedirip içiren, sofrası ve eli açık, cömert, (kimse), 2 iyiliksever, yardımsever (kimse), 3 (birine) ömür boyu geçim sağlayıcı bir iyilikte bulunan (kimse).

منفا **menfâ** *A. a. bk.* منفیٰ.

منفجر **münfecir** *A. s.* 1 (şafak için) söken, atan, 2 (çiçek kapçıkları için) açılan, 3 yerden kaynayıp akan (su, kaynak).

منفذ **menfez** *A. a.* geçiş yeri, açıklık, delik, ağız.

منفر **menfer** *A. a.* nefret uyandıran yer, kaçılası yer.

منفرج **münferic** *A. s.* 1 arası açık, iki yanı birbirinden uzak, geniş (nesne/biçim): *zâviye-i münferice* "geniş açı", 2 üzüntü, tasa ve sıkıntıdan kurtulmuş, içi açılmış (kimse).

منفرد **münferid** *A. s.* yalnız, tek, bir başına, ayrı (kimse/nesne/yer/yapı vb.).

منفرداً **m.en** *A. z.* 1 tek başına, yalnız olarak, 2 birer birer, ayrı ayrı, tek tek.

منفرق **münferık** *A. s.* 1 ayrı, farklı, başka (nesne), 2 dağılmış (nesne).

منفس **menfes** *T. a.* açıklık, nefes alacak yer.

منفسح **münfesıh** *A. s.* geniş, ferah, açık (yer).

منفسخ **münfesıh** *A. s.* bozulan, hükmü kaldırılan, geçersiz (nikâh/anlaşma, sözleşme vb.).

منفصل **münfesıl** *A. s.* 1 bitişik olmayan, iki ucu/yanı ayrılmış, ayrı (nesne); *zıddı:* متصل **müttesıl**, 2 *dilb.* Arap asıllı alfabede kendisinden sonraki harfle bitişmeyen (harf)/kelimeye bitişik yazılmayan (zamir), 3 yerinden /görevinden ayrılmış (kimse).

منفصلاً **m.en** *A. z.* yerinden/görevinden ayrılmak suretiyle.

منفعت **menfeat** *A. a.* yarar, assı.

منفعت بخش **m.-bahş** *F. s.* yaralı, faydalı (iş/konu).

منفعل **münfeıl** *A. s.* etkilenen, alınan, canı sıkılan, gücenen, gönlü kırılıp küsen, gücenik (kimse).

منفق **münfık(k)** *A. s.* (birine) nafaka veren (kimse).

منفك **münfek(k)** *A. s.* yerinden ayrılmış, kopmuş, kopuk (nesne).

منفهم **münfehim** *A. s.* -den anlaşılan, -den çıkarılan (anlam/sonuç).

منفور **menfûr** *A. s.* sevilmeyen, tiksinti uyandıran, kendisinden kaçılan, iğrenç (nesne/eylem/davranış).

[1] منفىٰ **menfâ** *A. a.* sürgün yeri.

[2] منفى **menfî** *A. s.* 1 sürülmüş, sürgün cezasına çarptırılmış (kimse), 2 olumsuz (söz/tavır/davranış/ eylem), 3 *dilb.* oluş ve kılışın gerçekleşmediğini bildiren (yapı); *zıddı:* مثبت **müsbet**.

منفياً **menfiyyen** *A. z.* sürgün olarak.

منقاد **münkâd** *A. s.* (birine) boyun eğen, (birinin) buyruğuna giren (kimse), **– olmak** (birine) boyun eğmek.

منقار **minkâr** *A. a.* 1 gaga, 2 taşçı kalemi.

منقبت **menkabet** *A. a.* (*T. k. dili:* **menkıbe**) ünlü bir kişinin yapıp ettiklerini, başarılarını, değerli ve üstün yönlerini övgü yollu anlatan söz/ fıkra/yazı/ kitap.

منقبت خوان **m.-hân** *F. s.* menkabe okuyan (kimse).

منقبض **münkabız** *A. s.* 1 peklik çeken, büyük aptes yapamayan/büyük aptes yapmakta güçlük çeken (kimse), 2 peklik verici (ilâç), 3 sıkıntılı, üzüntülü, neşesiz (kimse).

منقبه **menkabe** *A. a. bk.* منقبت **menkabet**.

منقح **münakkah** *A. s.* 1 soyulmuş, ayıklanmış, temizlenmiş (nesne), 2 fazla ve gereksiz olana yer verilmeyen, özlü (anlatım/yazı/söz), 3 en iyi kısmı seçilmiş, seçme (nesne), 4 gereksiz ve fazla olanı kesilmiş, kısılmış (bütçe/harcama).

منقرض **münkarız** *A. s.* tükenmiş, eseri kalmamak üzere bitmiş (varlık/ nesne).

منقسم **münkasim** *A. s.* ayrılmış, bölünmüş, bölük bölük edilmiş (nesne).

منقش **münakkaş** *A. s.* işlemeli, üzerine boyayla/renkli iplik ve sırma ile türlü biçimler yapılmış/işlenmiş (kumaş vb.).

منقضى **münkazî** *A. s.* biten, son bulan, tükenen, ardı kesilen (zaman, süre vb.).

منقط **münakkat** *A. s.* noktalanmış, noktalı (harf/metin).

منقطع **münkatı'** *A. s.* 1 -den ayrılmış, -den ayrı (kimse), **– kılmak** -i -den

ayırmak, 2 kesilen, ara veren, aralıklı olan (iş/oluş/eylem vb.), 3 biten, sona eren, arkası gelmeyen (iş/oluş/eylem), 4 herkesten uzaklaşıp yalnız bir kişiye bağlanan/kapılanan (kimse).

منقلب **münkalib** *A. s.* değişen, başkalaşan, başka bir niteliğe bürünen (durum), **– olmak** değişmek.

[1]منقله **minkale** *A. a.* açı çizmek için kullanılan yarım daire şeklinde, cetvelli ve dereceli alet.

[2]منقله **mankala** *T.* (Arapça من قال **men kâle**'den bozulmuş) *s.* sözü geçer, etkili, ileri gelen (kimse).

منقور **menkûr** *A. s.* (*T. k. dili:* مانغير ، منغر **mangır**, مانقر **mankır**) delinmiş, ortası delik (nesne). *a.* 1 dördü bir akçe değerinde eski bir bakır para, füls, 2 para.

منقوش **menkûş** *A. s.* geometrik şekiller ve resimlerle süslenmiş, renkli boyalarla bezeklenmiş (duvar/tavan vb.).

منقوض **menkûz** *A. s.* bozulmuş, değiştirilmiş (yargı/karar/buyruk vb.).

منقوط **menkût** (*dişili*: منقوطه **menkûta**) *A. s.* noktalı: *târîh-i menkût* "beytin/mısraın yalnız noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih", *zâ'-i menkûta* "noktalı zâ', yani: ظ ".

منقوع **menkû'** *A. s.* kaynar suda haşlanmış bitki suyu.

منقول **menkûl** *A. s.* 1 (bir yerden bir yere) taşınmış (nesne), 2 ağızdan ağızdan aktarılarak gelmiş (söz/bilgi/haber/hikâye), 3 bir anlamdan başka bir anlama geçirilmiş/aktarılmış (konu/husus).

[1]منكر **münker** *A. s.* 1 kabul edilmeyen, doğru ve gerçek olduğu benimsenmeyen (konu/husus), 2 kabule değer bulunmayan, beğenilmeyen, makbul tutulmayan (husus/nesne), 3 dince uygun görülmeyen, kötü sayılan (iş/eylem vb.); *zıddı:* معروف **ma'rûf.**

[2]منكر **münkir** *A. s.* -i kabul etmeyen, ... için "Öyle değil" diyen, -i tanımayan (kimse); *zıddı:* مقر **mukır(r)**, 2 dinsiz, inançsız (kimse); *zıddı:* مؤمن **mü'min**.

[3]منكر **münekker** *A. s. dilb.* (Arapçada) belirsiz durumda bulunan (ad/zamir).

منكسر **münkesir** *A. s.* 1 kırılmış, kırık, parçalanmış (nesne), 2 *mec.* kırgın, gücenik (kalp), 3 düz olmayan (çizgi, ışık vb.).

منكسف **münkesif** *A. s.* tutulmuş (güneş)

منكشف **münkeşif** *A. s.* 1 açılan, açılmış (çiçek vb.), 2 gizli olmayan, açıkta olan, görünen (nesne), 3 açığa çıkarılan, bilinmez/tanınmaz bir şey iken bulunup bilinir nitelik kazanan (nesne/konu/husus).

منكوب **menkûb** *A. s.* 1 bahtı kara, talihsiz, düşkün (kimse), 2 saygınlığı kalmamış, gözden düşmüş (kimse).

منكوحه **menkûha** *A. a.* nikâhlı hanım, zevce.

منكوس **menkûs** *A. s.* baş aşağı olmuş, tersine dönmüş (nesne).

منكوش **mengûş** *F. a.* küpe.

منن **minen** *A. ç. a.* minnetler; *bk.* منت **minnet.**

منوال **minvâl** *A. a.* 1 çul dokuyanların üstüne bez sardıkları ağaç, 2 biçim,

yol, tarz: *bir minval üzre* "bir düziye, aynı biçimde/yolda", 3 (Farsça "üzerine, üzerinde" anlamındaki **ber-** ile birlikte) ... **-dığı gibi, -dığı biçimde/üzere**: *ber-minvâl-i meşrûh* "açıklandığı gibi", *ber-minvâl-i muharrer* "yazıldığı gibi/üzere".

[1]منور **münevver** *A. s.* parlak, ışıklı, aydınlık, **– eylemek** -i aydınlatmak, -i aydınlık duruma getirmek.

[2]منور **münevvir** *A. s.* ışık saçan, aydınlatan (cisim/nesne).

منوط **menût** *A. s.* varlığı başka bir nesnenin varlığına bağlı olan (nesne).

منوم **münevvim** *A. s. tıp* uyku getirici (ilâç).

منون **menûn** *A. s.* zaman, çağ, günler, dehr: *raybü'l-menûn* "günlerin hadiseleri/oluşları".

[1]منوی **meneviy(y), menevî** *A. s.* meni ile ilgili, menide bulunan.

[2]منوی **menvî** *A. a.* içten istenen/yönelinen şey, maksat, meram.

منهاج **minhâc** *A. a.* açık ve geniş yol.

منهج **menhec** *A. a.* 1 geniş ve işlek yol, 2 *mec.* tutulan yol,meslek.

منهدل **münhedil** *A. s.* aşağıya sarkıtılmış, sarkık (nesne).

منهدم **münhedim** *A. s.* yıkılmış, yıkık (nesne/yer), **– olmak** yıkılmak.

منهزم **münhezim** *A. s.* bozulan, dağılan, sıngın, sınık (rakip/asker/ordu vb.).

منهزماً **m.en** *A. z.* bozularak, dağılarak.

منهمك **münhemik** *A. s.* -e düşkün, -e tutkun, -e bağımlı (kimse).

منهوب **menhûb** *A. s.* yağmalanmış, yağma ve çapulla ele geçirilmiş (mal).

منهی **menhî** *A. s. din* yasaklanmış, işlenmesi günah sayılmış (iş/eylem/davranış)

[1]منی **meniy(y), menî** *A. a.* döl tohumu, bel suyu.

[2]منی **menî** *F. a.* benlik.

منیب **münîb** *A. s.* günah yolundan ayrılıp Hak yoluna geri dönen (kimse).

منیر **münîr** *A. s.* parlak, ışıklı, ışık saçan (cisim/nesne).

منیع **menî'** *A. s.* sarp, çetin, erişilmesi güç (yer).

منیف **münîf** *A. s.* yüksek, ulu (anlam/görüş/düşünce vb.)

[1]منیه **meniyye** *A. a.* ölüm.

[2]منیه **münye** *A. a.* dilek, istek, arzu.

مو **mû** *F. a.* kıl: *ser-i mû* "kıl başı, yani: pek az, pek küçük".

مو بمو **m. be-m.** *F. z.*ayrı ayrı, bir bir, büyük bir dikkat ve özenle.

مو بند **m.-bend** *F. a.* saç bağı.

موشکاف **m.-şikâf** *F. s.* çok dikkatli, çok titiz, kılı kırk yaran (kimse).

مومیان **m.-miyân** *F. s.* kıl belli, yani: çok ince belli (güzel).

موات **mevât** *A. ç. a.* 1 cansız varlıklar; 2 işlenmemiş, boş ve sahipsiz topraklar.

مواثیق **mevâsîk** *A. ç. a.* andlaşmalar; *bk.* میثاق **mîsâk**.

مواج **mevvâc** *A. s.* çok dalgalı, dalga dalga yayılan (deniz/ışık).

مواجب **mevâcib** *A. ç. a.* (eskiden) maaş, ödenek. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

مواجهه **müvâcehe** *A. a.* 1 yüzleşme, yüz yüze gelme, 2 ön, huzur.

مواجهتاً **müvâceheten** *A. z.* yüzüne karşı, yüz yüze iken.

مؤاخات **müâhât** *A. a.* 1 birbirini kardeş edinme, 2 dostluk, arkadaşlık.

مؤاخذ **müâhız** *A. s.* 1 (birine) çıkışan, (birini) azarlayan (kimse), 2 (birinin/bir eserin) doğru yanlış ve eksiklerini gösteren, (birini/bir eseri) iyi ve kötü yanlarıyla değerlendiren (kimse).

مؤاخذه **müâhaze** *A. a.* 1 (bir suç işleyeni) çıkışma, azarlama, paylama, kınama, 2 (birini/bir eseri) doğrusu yanlışı, iyi ve kötü yanlarıyla değerlendirme.

مواد **mevâd(d)** *A. ç. a.* maddeler, konular, hususlar; *bk.* ماده **mâdde.**

موارد **mevârid** *A. ç. a.* varılacak yerler; *bk.* مورد **mevrid.**

مواردە **müvârede** *A. a.* 1 (birine) gidip gelme, (biri ile) görüşme, 2 *ed.* iki şairin birbirinden habersiz olarak birbirinin aynı olan bir beyit söylemeleri.

موازات **müvâzât** *A. a.* 1 paralel ve karşılıklı olma.

موازن **müvâzin** *A. s.* 1 ağırlıkça denk olan, aynı ağırlıkta olan (iki nesne), 2 dengeli, uyumlu (tutum/davranış).

موازنه **müvâzene** *A. a.* 1 ağırlıkça denklik, 2 (tutum ve davranışta) uyum, dengelilik, 3 denge, 4 (gelir ve giderde) denklik, 5 tartma, ölçme, karşılaştırma.

موازی **müvâzî** *A. s.* paralel, birbirine karşı aynı uzaklıkta uzanan (çizgi/sıra vb.).

مواسات **müvâsât** *A. a.* 1 avunma, avuntu, 2 devlet hizmetinde iken ölenlerin yetim ve dullarına maaş bağlama.

مواشی **mevâşî** *A. ç. a.* koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar; *bk.* ماشیه **mâşiye.**

مواصلت **müvâsalet** *T. a.* (bir yere) ulaşma, varma.

مواصله **müvâsale** *A. a.* (birbirine) kavuşma, ulaşma.

مواضع **mevâzı'** *A. ç. a.* durulacak yerler; *bk.* موضع **mevzı'.**

مواضعه **müvâzaa** *A. a.* danışıklı iş, sahte işlem.

مواطن **mevâtın** *A. ç. a.* yurt edinilen yerler; *bk.* موطن **mevtın.**

مواظب **müvâzıb** *A. s.* (bir işi) ara vermeksizin sürdüren, (bir işle) sürekli uğraşan (kimse).

مواظبت **müvâzabet** *A. a.* (bir işle) ara vermeksizin uğraşma, (üzerine aldığı işi bitirmek için) kararlı ve sürekli bir biçimde çalışma/çaba gösterme.

مواعد **mevâıd** *A. ç. a.* sofralar; *bk.* مائده **mâide.**

مواعده **müvâade** *A. a.* birbirine söz verme, sözleşme.

مواعظ **mevâız** *A. ç. a.* öğütler; *bk.* موعظه **mev'ıza.**

مواعید **mevâîd** *A. ç. a.* sözler, vaatler. (Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.)

موافق **müvâfık** *A. s.* uygun (iş/işlem/davranış/eylem).

موافقت **müvâfakat** *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) uygunluk, 2 -i uygun bulma, – **etmek** 1 uygunluk vermek, boyun vermek, razı olmak, 2 uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak, 3 birlik, ittifak.

مواقع **mevâkı'** *A. ç. a.* yerler; *bk.* موقع **mevkı'.**

مواقف **mevâkıf** *A. ç. a.* durulacak, vakit geçirilecek yerler; *bk.* موقف **mevkıf.**

mevâkib مواكب *A. ç. a.* alaylar, merasim/asker birlikleri; *bk.* **mevkib** موكب.

müvâlât موالات *A. a.* dostluk, sevgi.

mevâlî موالى *A. ç. a.* mollalar; *bk.* **molla** ملا.

mevâlîd موالید *A. ç. a.* çocuklar; *bk.* **mevlûd** مولود.

m.-i selâse موالید ثلاث *F. a.* üç çocuk, yani: hayvanlar, bitkiler ve madenler.

müvânis موانس *A. s.* alışık,

müvâneset موانست *A. a.* 1 birbirine alışma,birbirinden ürkmeme, birbirine alışıp birlikte yaşama, 2 (vahşi hayvan için) insana alışma.

mevânî' موانع *A. ç. a.* engeller; *bk.* **mânia** مانعه.

mevâhib مواهب *A. ç. a.* bağışlanan nesneler, nimetler; *bk.* **mevhibe** موهبه.

mûbid, mûbed موبد *A. s.* 1 (Zerdüşt dininde) ruhani başkan, 2 filozof, 3 akıllı (kimse).

müebbed مؤبد *A. s.* 1 sonsuz, sürekli, hiç bitmeyecek olan (durum/oluş), 2 ömür boyu sürecek olan (ceza).

m.en مؤبداً *A. z.* 1 sonsuza dek, hiç bitmemek üzere, 2 ömrü oldukça.

mevt موت *A. a.* ölüm.

m.-i ahmer موت احمر *F. a.* kanlı ölüm, yani: savaş ve çatışma sırasında kanı dökülerek ölme.

m.-i ebyaz موت ابيض *F. a.* beyaz ölüm, yani: birden gelen ölüm.

mevtâ موتا *A. a. bk.* موتى .

mûtâf موتاف *T. a.* (*F.* مويتاف **mûy-tâf**'tan) *bk.* مويتاف .

mü'tefik مؤتفك *A. s.* alt üst olan, tersine dönen (yer).

m.ât مؤتفكات *A. ç. a.* Lût kavminin yıkılıp yere geçen yerleşim yerleri.

mü'telif مؤتلف *A. s.* 1 -e alışmış, ... ile uyuşup bir arada olma/yaşama alışkanlığı kazanmış (kimse), 2 uygun; *zıddı:* مختلف **muhtelif.**

mü'temen مؤتمن *A. s.* güvenilen, güvenilir (kimse).

mevtâ موتى *A. ç. a.* ölüler; *bk.* **meyyit** ميت.

müessir مؤثر *A. s.* 1 etki uyandırıcı, iz bırakıcı, etkili, (iş/söz/eylem /ilâç vb.), 2 işleyici, iş görücü, yapıcı, meydana getirici, kılıcı, iz ve eser bırakıcı (kimse), 3 her şeyin/her işin sahibi ve yaratıcısı olan (Yüce Tanrı).

mevsûk موثوق *A. s.* 1 inanılır, güvenilir (kimse), 2 sağlam, doğru, gerçek (söz/haber/rivayet).

m.an موثوقاً *A. z.* inanılarak, doğru ve gerçek olduğuna güvenilerek.

mevsûku'l-kelim موثوق الكلم *A. s.* sözüne güvenilir (kimse).

mevc موج *A. a.* dalga.

m.âmevc موجا موج *F. s.* çok dalgalı (deniz).

m.-hîz موج خيز *F. s.* dalga koparıcı, dalgalandırıcı (yel).

m.-zen موجزن *F. s.* dalga vuran, yani: çalkantılı, dalgalı (deniz).

mevcât موجات *A. ç. a.* (tek tek oluşu yönünden) dalgalar; *bk.* **mevce** موجه.

mûceb[1] موجب *A. s.* 1 bir işin/bir sözün gerektirdiği şey, sonuç, dayanak, gerekli görülen şeyin dayandığı anlam/öz/temel, 2 üst dereceli bir memurun kendisine sunulan evrakın kapsadığı şeyleri doğru bulduğunu

belirtmek için koyduğu işaret, olur, 3 bir buyruğun/bir buyurultunun anlamını açıklama yollu yazılan yazı.

[2]موجب **mûcib** *A. s.* -i gerekli kılan, -e yol açan (durum/iş/işlem/eylem): *esbâb-i mûcibe* "bir durumun ortaya çıkmasına yol açan sebepler". *a.* sebep, dayanak, vesile.

موجبه **mûcibe** *A. s.* 1 öte dünyada mükâfatı/cezayı gerektirecek iyi/kötü işler/eylemler, 2 *man.* yüklenen ile yüklem/birinci öncül ile ikinci öncül arasında doğru/kesin ilgi bulunan önerme.

موجد **mûcid** *A. a.* olmayan, örneği bulunmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan kimse.

موجد حقیقی **m.-i hakîkî** *F. a.* gerçek mucit, yani: Yüce Yaratıcı, Allah.

[1]مؤجر **mü'cer** *A. s.* kiraya verilmiş (yer).

[2]مؤجر **mü'cir** *A. s.* (bir yeri) kiraya veren **(kimse).**

موجز **mûcez** *A. s.* kısa, özlü, sözü az ama anlamı zengin (söz/yazı /kitap vb.)

مؤجل **müeccel** *A. s.* geriye/sonraya bırakılmış, bir vadeye bağlanmış (iş/eylem/ ödeme vb.).

مؤجلاً **m.en** *A. z.* sonraya bırakılmak suretiyle, vadesi geldiğinde yerine getirilmek/ödenmek üzere.

[1]موجه **mevce** *A. a.* 1 tek dalga, 2 dalga.

[2]موجه **müvecceh** *A. s.* herkesin yöneldiği/uygun ve yerinde bulduğu/ilgi gösterdiği, beğenilir, gözde (durum/iş/işlem/eylem/davranış).

موجود **mevcûd** *A. s.* 1 var olan, bulunan (nesne); *zıddı:* مفقود **mefkûd.** – **olmak** varlık kazanmak, yaratılmak. 2 kendi bulunan, kendini kendi varlığıyla temsil eden (kimse). *a.* bir topluluğu oluşturan fertlerin toplamı.

موجودات **m.ât** *A. ç. a.* var olan, var edilmiş olan her şey, bütün yaratıklar.

موجودیت **mevcûdiyyet** *A. a.* var olma, bulunma.

موحد **muvahhid** *A. s.* Allah'ın birliğine inanan, tevhid ehlinden olan (kimse).

[1]موحش **mûhış** *A. s.* korku ve ürküntü verici, korkunç (cisim/görüntü vb.).

[2]موحش **muvahhış** *A. s.* korku uyandırıcı, korku ve ürküntü içinde bırakıcı (yer/ses/durum).

مؤخر **müahhar** *A. s.* -den sonra olan/gelen, sonraki, geriye kalmış/bırakılmış (nesne/zaman/iş vb.).

مؤدا **müeddâ** *A. s.* 1 ödenmiş (borç vb.), 2 başlatılmış/sonuçlandırılmış (iş/eylem vb.) 3 elde edilmiş, ele geçirilmiş (sonuç), 4 anlam, bir sözden çıkarılan öz, meal.

[1]مؤدب **müeddeb** *A. s.* öğrenim ve eğitim görmüş, eğitimli (kimse).

[2]مؤدب **müeddib** *A. s.* bilgi ve edep öğreten, eğiten, öğretici ve eğitici (kimse).

مودت **meveddet** *A. a.* (*T. k. dili:* **müveddet**) 1 -i sevme, 2 sevgi.

[1]مودع **mûda'** *A. a. huk.* kendisine emanet bırakılan kimse.

[2]مودع **mûdi'** *A. a.* (bir şeyi) emanet olarak veren kimse.

مودود **mevdûd** *A. s.* sevilmiş, dost edinilmiş (kimse). *a.* dost, sevgi beslenen kimse.

مودوع **mevdû'** *A. s.* -e emanet bırakılmış, -e emanet olarak verilmiş (iş/konu).

[1]مؤدیٰ **müeddâ** *A. s. bk.* مؤدا .

[2]مؤدی **müeddî** *A. s.* 1 (borcunu) ödeyen (kimse), 2 bir sonuca yol açan, -e kılavuzluk eden, -e götüren, taşıyan, sevk eden (husus/delil), 3 bir kavrama ulaşılması için gerekli ve aracı olan şey, sebep, saik.

مؤذن **müezzin** *A. a.* ezan okuyan din görevlisi.

مؤذی **mü'zî, mûzî** *A. s.* 1 inciten, üzen, acı veren (söz/iş/davranış), 2 can sıkıcı, rahatsız edici, huzur bozucu, baş belâsı (böcek vb.), 3 *T.* asık suratlı, çatık kaşlı, yüzü gülmez (kimse).

مور **mûr** *F. a.* karınca.

مورانه **m.âne** *F. s.* ve *z.* karınca kadarınca, karıncaya düşer ve yakışır ölçüde.

مورث **mûris** *A. s.* 1 getiren, veren, doğuran, -e sebep olan, -e yol açan (durum/haber/oluş/olay vb.), 2 miras bırakan (kimse).

[1]مورخ **müverrah** *A. s.* tarih konmuş, tarihi belirtilmiş, tarihli (mektup/yazı vb.).

[2]مورخ **müverrıh** *A. s.* 1 tarihçi, tarih araştırmacısı/bilgini, tarih alanında uzman (kimse), 2 ebced hesabıyla manzum tarih düşüren (kimse).

مورد **mevrid** *A. a.* 1 varacak yer, -in varacağı yer, 2 varış yolu, varış noktasına ulaştıran yol ve araç.

موروث **mevrûs** *A. s.* 1 veraset yoluyla geçmiş, miras kalmış (mal/mülk), 2 ana babadan geçmiş, genetik yolla alınmış (hastalık vb.).

مورود **mevrûd** *A. s.* gelmiş, gelip ulaşmış (nesne). *a.* bir postahaneye gelen mektup, koli vb. nesneler.

موز **mûz** *A. a.* bilinen meyve.

موزع **müvezzi'** *A. s.* (mektup, dergi, gazete vb. ni) dağıtan, adresine/yerine ulaştıran (görevli kimse).

موزه **mûze** *F. a.* çizme, edik.

موزه دوز **m.-dûz** *F. a.* çizmeci, çizme yapan ve satan kimse.

موزون **mevzûn** *A. s.* 1 tartılmış (nesne), 2 (Arapçada) tartısına/ kalıbına uygun (kelime), 3 *ed.* vezne uygun (manzum söz), 4 düzgün, biçimli, ölçülü biçili, yakışıklı: *kâmet-i mevzun* "düzgün, biçimli boy".

موژه **mûje** *F. a.* 1 üzüntü, kaygı, tasa, gam, 2 acı verici ve sıkıntı doğurucu durum, belâ, musibet.

موسا **mû-sâ** *F. a.* kıl yok edici, yani: ustura.

[1]مؤسس **müesses** *A. s.* 1 kurulmuş (yapı), 2 temellendirilmiş, dayandırılmış (dava/iddia vb.).

مؤسسات **m.ât** *A. ç. a.* türlü amaçlarla kullanılmak üzere yapılmış binalar.

[2]مؤسس **müessis** *A. s.* 1 (bir yapıyı) yapan, yapılmasını/varlık bulmasını sağlayan, (kimse), 2 -i kurucu, -in kurulmasını/kurum hâlinde ortaya çıkmasını sağlayan (kimse), 3 yeni bir görüş/yol/uygulama vb.'ni ortaya atan, oluşmasını sağlayan (kimse).

مؤسسه **müessese** *A. a.* kurum, kuruluş.

موسع **müvessi'** *A. s.* genişleten, geniş duruma getiren (ilâç vb.).

[1]مؤسف **mü'sif** *A. s.* 1 can sıkıcı, hüzün ve keder verici, etkileyici, acı çektirici (durum/olay vb.).

[2]مؤسف **müessif** *A. s.* acındırıcı, acımaya yol açıcı (durum/olay vb.).

موسقی **mûsikî** *A. a. bk.* موسیقی .

موسمم **mevsim** *A. a.* 1 vakit, çağ, 2 (bir iş/bir oluş için) belirli vakit: *m.-i gül* güllerin açtığı vakit", 3 yılın dörtte birlik bölümü.

موسوس **müvesvis** *A. s.* yersiz düşüncelere kapılan, kuruntulu (kimse).

موسوم **mevsûm** *A. s.* 1 damgalanmış, damgalı (nesne/hayvan), 2 ad verilmiş, bir adla adlandırılmış (nesne).

موسیقار **mûsîkâr** *A. s.* 1 yan yana dizilmiş çeşitli boyda ve perdede kamış parçalarından yapılmış üflemeli çalgı, 2 gagasındaki deliklerden rüzgâr dokundukça türlü sesler çıktığı söylenen masal kuşu

موسیقال **mûsîkâl** *A. s.* (*T. k. dili:* موسقال **muskal, mıskal**) *yuk. m. bk.*

موسیقی **mûsîkî** *A. a.* 1 seslerin ve ezgilerin nitelik ve özellikleriyle kural ve kanunlarından söz eden bilim dalı, 2 çalgı aletleri.

موش **mûş** *F. a.* sıçan, fare.

موشخوار **m.-hâr** *F. a.* sıçan yiyen, yani: çaylak kuşu.

موشکیر **m.-gîr** *F. a.* sıçan tutan, yani: çaylak kuşu.

موشاباق **muşabak** *T. a.* (*A.* مشبك **müşebbek**'ten) kafesli, kafes ve ağ şeklinde göz göz telkârî işlemeli gümüş.

موشامبهٔ **muşamba** *T. a.* (*A.* مشمع **müşemma**' 'dan) *bk.* مشمع .

موشح **müveşşah** *A. s.* 1 süslenmiş, donanmış, donatılmış (nesne), 2 *ed.* mısralarının ilk harfleri sırasıyla yazıldığında bir kelime/bir kelime öbeği oluşan manzume.

[1]موصل **mevsıl** *A. a.* iki şeyin bitişip kavuştuğu yer, bitişme yeri.

[2]موصل **mûsıl** *A. s.* (haber, mektup vb.'ni) götürüp yerine ulaştıran (kimse).

موصله **mûsıle** *A. a.* (eskiden) ilmiye sınıfından kimselere özgü bir paye: *m.-i Süleymâniyye* "Süleymaniye müderrisliğine yükselmek için elde edilmesi gereken olan paye".

موصوف **mevsûf** *A. s.* 1 bir sıfatla vasıflanmış, bir nitelikle nitelenmiş (kimse/nesne), 2 *dilb.* niteliği taşıyan/niteliğin katıldığı ad. Türkçe sıfat takımlarında sıfattan sonra, Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında ise sıfattan önce gelir.

موصول **mevsûl** *A. s.* 1 (başka bir nesneye) bitiştirilmiş, ulaştırılmış/bitişmiş, ulaşmış (nesne), 2 (kendisine başka bir nesne) ulanmış nesne: *ism-i mevsûl* "(Arapçada) *o şey ki, o kimse ki* yerinde kullanılan ilgi zamirleri: *mâ, men, ellezî.*

[1]موصیٰ **mûsâ** *A.* vasiyet edilen (konu/nesne/husus).

موصیٰ به **mûsâ bih** *A. a.* vasiyet olunan şey.

موصیٰ له **mûsâ leh** *A. a.* kendisine bir şey vasiyet olunan kimse.

[2]موصی **mûsî** *A. s.* vasiyet eden, vasiyet bırakan (kimse).

[3]موصی **müvassî** *A. s.* (öldükten sonra vasiyetini yerine getirmek üzere) (birini) vasi olarak tayin eden (kimse).

[1]موضح **muvazzah** *A. s.* açıklığa kavuşturulmuş, ne ve nasıl olduğu açıkça gösterilmiş (durum/konu/iş vb.)

muvazzıh موضح[2] *A. s.* -i açıklayıcı, -in açık olarak bilinmesini/görülmesini sağlayıcı (kimse).

mevzı' موضع *A. a.* 1 bir şey konulacak yer, 2 (genel olarak) yer.

mevzıî موضعی *A. s.* belirli bir yere özgü olan, genel olmayan (nesne).

mevzû' موضوع *A. s.* 1 -e konulmuş (nesne), 2 belirlenmiş, düşünülmüş, yazılmış, uyulmak ve kullanılmak üzere çıkarılmış (kanun/kural /usul vb.), 3 uydurma, düzme (hadis). *a.* 1 bir ilim dalının ilgili bulunduğu çalışma alanı, konu, 2 *man.* bir önermenin dayanağı yerinde olan ad, yüklenen, mahmul.

m.-i bahs موضوع بحث *F. a.* söze konu olan, söz konusu olan/edilen (kimse/nesne/iş vb.)

mevzûât موضوعات *A. ç. a.* konular, dayanaklar, mahiyetler. Aslında kullanılmayan "doğru önerme" anlamındaki **mevzûa** موضوعه'nın çoklusudur.

mevtın موطن *A. a.* yurt edinilen yer, yerleşilip kalınan topraklar.

muvazzaf موظف *A. s.* 1 (bir işle) görevlendirilmiş, (bir işi yapmak üzere) kendisine görev verilmiş (kimse), 2 maaşlı, maaş karşılığı bir iş gören, görevli (kimse).

m.en موظفاً *A. z.* maaşlı olarak.

mev'ıd موعد *A. a.* sözleşme yeri, yani: kararlaştırılan buluşma yeri.

mev'ıza موعظه *A. a.* 1 öğüt verici, sevap, günah ve ahiret konularıyla ilgili, dinleyenler üzerinde etki uyandırıcı konuşma, 2 bu yolda söylenen söz, verilen öğüt.

mev'ûd موعود *A. s.* 1 söz verilmiş (iş/konu/husus), 2 vadesi belirli, gelip çatacağı bir zamanı olan (durum/oluş): *ecel-i mev'ûd* "vadesi Yüce Tanrı tarafından belirlenmiş ölüm".

muvaffak موفق[1] *A. s.* 1 işi rast giden, dileği Tanrı'nın dileğiyle eşleşen (kimse), 2 başarılı, başarmış, yapmaya/bitirmeye güç yetirmiş, başarmanın yolunu bulmuş (kimse).

muvaffık موفق[2] *A. s.* (kulunun) dileğini kendi dileğiyle uygunlaştıran (Yüce Tanrı).

muvaffakıyyet موفقیت *A. a.* 1 Yüce Tanrı'nın dileğini kulunun dileğiyle uygunlaştırması, 2 başarı.

mevfûr موفور *A. s.* çok, bol.

mûfî موفی *A. s.* (borcunu) ödeyen (kimse).

muvakkat موقت[1] *A. s.* geçici, her vakit için olmayıp belirli bir vakit için olan (iş/durum vb.).

m.en موقتاً *A. z.* geçici olarak.

muvakkıt موقت[2] *A. a.* güneşin günlük hareketine bakarak günün saat ve dakikalarını, özel olarak da namaz vakitlerini belirleyen kimse.

muvakkar موقر *A. s.* saygı gösterilmiş, ululanmış, ağırlanmış (kimse).

mûkız موقظ *A. s.* 1 (birini) uyandıran, canlandıran, uyanık ve canlı duruma getiren (oluş/olay/nesne), 2 *mec.* (birini) uyaran, aymazlıktan kurtaran (kimse/durum/olay vb.), 3 *tıp* uyarıcı (ilâç).

mevkı' موقع *A. a.* 1 bir olayın olduğu/gerçekleştiği yer: *m.-i harb* "savaşın olduğu yer", 2 bir durumun/bir davranışın/bir iş ve görevin ger-

çekleştirildiği yer: *m.-i me'mûriyyet* "görev yeri".

موقف **mevkıf** *A. a.* duracak yer, durak.

موقوت **mevkût** (*dişili*: موقوته **mevkûte**) *A. s.* vakti belirli (iş/eylem oluş): *risâle-i mevkûte* "belirli zaman aralıklarıyla (*örn.* haftalık, aylık) çıkan yayın, süreli yayın, dergi."

موقود **mevkûd** *A. s.* yakılmış (ateş/yakacak nesne).

موقوف **mevkûf** *A. s.* 1 durdurulmuş, alıkonmuş, kullanımı engellenmiş (para/mal vb.), 2 tutuklu, zan üzerine yakalanıp hapse konmuş (kimse), 3 vakıf olarak bırakılmış/bir vakfa bağışlanmış (arazi, emlâk), 4 -e bağlı, şartına uyulursa gerçekleşecek olan (konu/iş/madde).

موكب **mevkib** *A. a.* hükümdar, sadrazam, vezir gibi yüksek rütbeli birinin yanında düzenli bir biçimde, yavaş adımlarla yürüyen yaya/atlı topluluğu, alay.

مؤكد **müekkid** *A. s.* -i güçlendirici, -i yineleyerek vurgulayıcı (buyruk/söz/haber vb.).

[1]موكل **müvekkel** *A. s.* vekil olarak tutulmuş, vekil yapılmış (kimse).

موكل به **müvekkelün bih** *A. s.* vekile ısmarlanan iş.

[2]موكل **müvekkil** *A. s.* (birini) vekil olarak tutan, kendi adına yetkili kılan (kimse).

موكول **mevkûl** *A. s.* bir vekile emanet olarak bırakılan (mal vb.).

موكول اليه **mevkûlün ileyh** *A. a.* bir işe vekil edilmiş, kendisine vekil olarak bir işi görmesi ısmarlanmış (kimse).

مولا **mevlâ** *A. a.* 1 efendi, buyruğu geçen, söz sahibi kimse, 2 azatlı köle, 3 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 4 veli, bir işe karışma hakkı ve yetkisi bulunan kimse.

مولانا **mevlânâ** *A. a.* Asıl anlamı "efendimiz"dir. 1 bazı büyük ilim adamlarına ve tarikat şeyhlerine verilen unvan, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddîn. *ünl.* (akrana hitapta, şaka yollu) Hey beyim! A efendi!

[1]مولد **mevlid** *A. a.* 1 doğma, 2 (*T. k. dili:* مولود **mevlûd**) doğum zamanı, 3 doğum yeri, 4 *ed.* (*T. k. dili:* مولود **mevlûd**) Hz. Peygamber'in doğumunu konu alan eser.

[2]مولد **müvelled** *A. s.* doğmuş, doğurulmuş, doğma (varlık), 2 melez, karma (cins), 3 uydurulmuş, uydurma, yapma (kelime).

مولدات **m.ât** *A. ç. a.* 1 doğum yoluyla varlık kazanan insanlar/hayvanlar, 2 belirli bir sürede/bir yıl içinde doğun insanlar/hayvanlar.

[3]مولد **müvellid** *A. a.* 1 doğurtan kimse, doğum doktoru, ebe, 2 *kim.* (başka nitelikte bir madde) doğuran, üreten madde.

مولدالحموضه **müvellidü'l-humûza** *A. a.* oksijen.

مولدالماء **müvellidü'l-mâ'** *A. a.* hidrojen.

[1]مؤلف **müellef** *A. s.* 1 birleştirilmiş, bir araya getirilmiş (nesne), 2 yazılmış/derlenmiş (kitap).

[2]مؤلف **müellif** *A. s.* bir araya getiren, buluşturan, bağlaştıran, bağdaştıran (kimse). *a.* kitap yazan kimse, yazar.

[1]مؤلم **müellem** *T. s.* üzüntülü, incinmiş, sıkılmış, canı sıkkın, kederli (kalp/kimse).

[2]مؤلم **müellim** *A. s.* inciten, üzüntü ve acı veren, can sıkıcı (durum/olay vb.).

[3]مؤلم **mü'lim** *A. s. yuk. m. bk.*

مولود **mevlûd** *A. s.* 1 doğmuş, doğum yoluyla dünyaya gelmiş canlı varlık (Bu anlamda çokluğu **mevlûdât**'tır), 2 belirli bir zaman içinde doğmuş olan insan fertleri (Bu anlamda çokluğu **müvelledât**'tır) 3 varlık, çocuk (Bu anlamda çokluğu **mevâlîd**'dir)

مولوی **mevlevî** *A. s.* ve *a.* Mevlânâ Celâleddîn'in tarikatinden olan.

مولویت **mevleviyyet** *T. a.* büyük kadı, yani: molla payesi, görevi ve yetkili bulunduğu bölge, mollalık

مولی **mevlâ** *A. a. bk.* مولا **mevlâ**.

مؤمن **mü'min** *A. a.* ve *s.* 1 inanan, Allah'ın varlığını ve birliğini dille ve kalple doğrulayan kimse, 2 Allah'ın birliğine, Hz. Peygamber'in peygamberliğine ve İslâm dininin diğer esaslarına inanan kimse, müslim, Müslüman.

مومی الیه **mûmâ ileyh** *A. s.* adı geçen, anılan (kimse).

مؤنث **müennes** *A. s. dilb.* (Arapçada) gerçek, saymaca ve biçimce dişi olan/dişi kelimeye katılan (kelime).

مونس **mûnis** *A. s.* sıcak kanlı, sokulgan, herkesle anlaşıp kaynaşan (kimse), 2 insandan kaçmayan, insana alışık (hayvan).

[1]مؤول **müevvel** *A. s.* yorumlanmış, gerçek anlamından başka bir anlam ile açıklanmış (kelime/söz).

[2]مؤول **müevvil** *A. s.* bir sözü gerçek anlamından başka bir anlam vererek yorumlayan ve açıklayan (kimse).

موهبت **mevhibet** *A. a.* (Nazım dilinde kullanılır) *aş, m. bk.*

موهبه **mevhibe** *A. a.* armağan, bahşiş, bağış.

موهوب **mevhûb** *A. s.* 1 bağışlanmış, bağış olarak verilmiş (mal vb.), 2 Allah vergisi olan, Yüce Hak katından bağışlanmış (nitelik/özellik).

موهوم **mevhûm** *A. s.* 1 sanılmış, sanı eseri olan, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı ile değerlendirilmiş (nesne/konu/madde), 2 aslı olmayan, vehim ve hayal ürünü olarak var edilmiş (varlık).

موی **mûy** *F. a.* kıl.

مویتاب **m.-tâb** *F. a. aş. m. bk.*

مویتاف **m.-tâf** *F. a.* (*T.* موتاف **mutaf**) 1 keçi kılından dokunmuş kaba kumaş, çul, 2 kıldan çul dokuyan ve satan kimse.

[1]مؤید **müeyyed** *A. s.* 1 üzerinde ısrarla durulmuş, yinelenerek ve vurgulanarak güç kazandırılmış (söz), 2 yardım gören/alan (kimse).

مؤید من الله **m. mina'llâh** *A. s.* Allah'tan yardım görme mutluluğuna ermiş (kimse).

[2]مؤید **müeyyid** *A. s.* -i güçlendirici, -in önemini vurgulayıcı (yazı/buyruk/karar vb.).

مویه **mûye** *F. a.* yana yakıla, hıçkıra hıçkıra ağlama.

مویِن **mûyîn** *F. s.* 1 kıldan yapılmış (çul vb.), 2 kıl gibi ince (bel).

مووینه **mûyîne** *F. s.* kürkten yapılmış (giysi).

مووینه دوز **m.-dûz** *F. a.* kürkçü, kürk diken ve satan kimse.

[1]مه **meh** *F. A.* ay.

مهپاره **m.-pâre** *F. a.* ay parçası, yani yüzü ay gibi parlak güzel.

مهپرست **m.-perest** *F. s.* aya tapan, yani: âşık.

مهتاب **m.-tâb** *F. a.* ay ışığı.

مهرو-ی **m.-rû/-rûy** *F. s.* ay yüzlü (güzel).

مهلقا **m.-likâ** *F. s.* ay yüzlü (güzel).

مهوار **m.vâr** *F. s.* yüzü aya benzeyen (güzel).

مهوش **m.veş** *F. s. yuk. m. bk.*

[2]مه **mih** *F. s.* büyük. Tek başına kullanılmaz, çokluğu ile fazlalık ve üstünlük derecesi bildiren *-ter* ve *-terîn* eklerini almış birkaç kelimede görülür:

مهان **m.ân** *F. ç. a.* büyükler: *m. ü kihân* büyükler ve küçükler.

بهتر **m.ter** *F. s.* daha büyük.

بهترین **m.terîn** *F. s.* en büyük.

مهاب **mühâb** *A. s.* kendisinden ürkülen, korkulan, korku ve ürküntü verici (nesne/görünüş).

مهابت **mehâbet** *A. a.* 1 büyüklük, ululuk, 2 ünlü/yüksek mevki sahibi birini görmekten doğan saygıyla karışık çekingenlik ve korku duygusu.

مهاجات **mühâcât** *A. a.* birbirini yerme, hicivleşme.

مهاجر **mühâcir** *A. s.* göçmen.

مهاجرت **mühâceret** *A. a.* göçme, göç.

مهاجمه **mühâceme** *A. a.* (bir yere) üşüşme, toplu ve yoğun biçimde üzerine gelme, saldırma.

مهاد **mihâd** *A. a.* döşek, yatak, yatacak yer: *bi'se'l-mihâd* "cehennem".

مهادنت **mühâdenet** *A. a.* barışma.

مهار **mehâr** *A. a.* yular.

مهارت **mehâret** *A. a.* bir işi sürekli ve çok yapmakla kazanılan ustalık, el yatkınlığı, beceri.

مهالك **mehâlik** *A. ç. a.* tehlikeli yerler; مهلكه **mehleke.**

مهام **mehâm(m)** *A. ç. a.* önemli noktalar, büyük işler; *bk.* مهم **mühim(m).**

مهایا **mühâyâ** *A. s. huk.* bölünemeyen bir şeyi zaman ve mekânca nöbetleşe kullanma.

مهبط **mehbit** *A. a.* inecek yer, iniş yeri, -in indiği yer: *m.-ı envâr-i Sübhânî* "Tanrısal ışıkların indiği yer".

مهتابی **mehtâbî** *F. a.* mehtaplı gecelerde ayı seyretmek için yapılmış etrafı açık küçük köşk, kameriye.

مهتدی **mühtedî** *A. s.* İslâm'a girmiş, Müslümanlığı kabul etmiş (kimse).

مهتز **mühtez(z)** *A. s.* 1 titreyen, titrek (ses), 2 sevinçten yerinde duramayan (kimse).

مهتوك **mehtûk** *A. s.* yırtılmış (perde/yaka vb.)

مهجو **mehcüv(v), mehcû** *A. s.* yerilmiş, hakkında yergi şiiri yazılmış (kimse).

مهجور **mehcûr** *A. s.* 1 -den ayrı düşmüş, -den uzaklaşmış (kimse), 2 artık kullanılmayan, bırakılmış, unutulmuş (dil/söz/nesne).

مهچه **mehçe** *F. a.* minare aleminin, sancak vb.'nin ucuna takılan hilâl şeklinde başlık.

مهد **mehd** *A. a.* beşik.

مهد آرا **m.-ârâ** *F. s.* beşik süsleyen: *m.-ârây-i vücûd olmak* "varlık beşiğini süslemek, yani: doğmak".

مهذار **mihzâr** *A. a.* boş konuşan, saçma sapan sözler söyleyen kimse: *küllü miksârin mihzâr* "çok konuşan saçmalar".

مهذب **mühezzib** *A. s.* (huy ve davranışlarının) kötü olanlarını temizleyen, kendini ahlâkça tertemiz duruma getiren (kimse).

[1]مهر **mehr** *A. a.* nikâh sırasında erkek tarafından kadına iki durumda verilmek üzere belirlenen para.

مهر معجل **m.-i muaccel** *F. a.* peşin verilen ağırlık, kalın.

مهر مؤجل **m.-i müeccel** *F. a.* ayrılık/erkeğin ölmesi durumunda verilmesi gereken para.

[2]مهر **mihr** *F. a.* 1 sevgi, 2 acıma ve koruma duygusuyla karışık ilgi ve sevgi, dostluk, şefkat.

مهربان **m.bân** *F. s.* acıma ve koruma duygusuyla seven, dostça ilgi gösteren, şefkatli, merhametli (kimse).

[3]مهر **mihr** *F. a.* güneş,

[4]مهر **mühr, mühür** *F. a.* imza yerine mektuplara, resmî yazılara basılmak üzere metal, değerli taş/lastik vb. gibi şeyler üzerine bir kimsenin/kuruluşun adı kazınarak yapılmış damga.

مهر بند **m.-bend** *F. s.* mühürlenmiş, kapanıp üzerine mühür vurulmuş (nesne).

مهر دار **m.-dâr** *F. a.* 1 yüksek rütbeli bir devlet görevlisinin/bir resmî dairenin mührü kendisinde olup evrakı mühürlemekle görevli kimse, 2 özel kâtip, özel kalem.

مهرجان **mihrcân** *A. a.* sonbahar.

مهركان **mihrgân** *F. a.* güneşin terazi burcuna girdiği zaman, sonbaharın başlangıcı sayılan gün. Eski İranlıların iki büyük bayramından biridir; diğeri: nevruz.

[1]مهره **mehere** *A. ç. a.* ustalar, sanatkârlar; *bk.* ماهر **mâhir**.

[2]مهره **mühre** *A. a.* 1 küçük boyutta yuvarlak nesne, topçuk, 2 cam boncuk, 3 parlak ve düzgün deniz böceği kabuğu, 4 kağıdı cilâlamak için kullanılan billur top.

مهره دار **m.-dâr** *F. s.* cilâlı, cilâlanmış (kâğıt).

مهرهٔ زر **m.-i zer** *F. a.* altın top, yani: güneş.

مهزوم **mehzûm** *A. s.* bozguna uğramış, yenilmiş (asker/ordu).

مهل **mehl, mehel** *A. a.* (*T. k. dili:* **mehil**) zaman verme, belli bir süre için bekleme, (bir işi) belirli bir vakte kadar geciktirme.

مهلت **mühlet** *A. a.* bir işin yapılması/bir borcun ödenmesi için belirlenmiş süre dolduktan sonra ek olarak verilen süre, – **vermek** ek süre vermek, 2 uygun zaman, fırsat.

مهلك **mühlik** *A. s.* öldürücü, ölüme götürücü (hastalık vb.).

مهلكه **mehleke** *A. a.* 1 ölüm tehlikesi bulunan yer, 2 ölme.

[1]مهلهل **mühelhel** *A. s.* 1 güzel, hoş ve çekici (giysi), 2 güzel, hoşa giden (söz/şiir).

[2]مهلهل **mühelhil** *A. s.* güzel, ince ve duygulu şiir/söz söyleyen (kimse/şair).

مهم **mühim(m)** *A. s.* düşündürücü, kaygı uyandırıcı, ağır ve önemli (iş), önemle üzerinde durulması ve yapılması gereken, göz ardı edilemez (iş/eylem vb.).

مهمات **m.ât** *A. ç. a.* 1 gerekli olan ve ihtiyaç duyulan şeyler, 2 *ask.* her türlü savaş araç gereci.

مهمتر **m.ter** *F. s.* çok/pek önemli (iş/durum).

مهمترين **m.terîn** *F. s.* daha/en mühim (iş/durum).

مهماامكن **mehmâ emken** *A. z.* imkân ölçüsünde, elden geldiğince, mümkün olduğu kadar.

مهماز **mihmâz** *A. a.* (*T. k. dili:* مهموز ماهموز **mahmuz**) 1 hayvanı dürtmek için çizmenin ökçesinin arka kısmına takılan sivri dişli, çark biçiminde madenî parça, 2 horoz ve başka kimi kuşların ayaklarının arkazında bulunan çıkıntı, 3 zırhlı gemilerin baş tarafında, su yüzünden biraz aşağıda bulunan omurga çıkıntısı.

مهمان **mihmân** *F. a.* konuk, misafir.

مهمانپرور **m.-perver** *F. s.* konuk ağırlayan, konuğuna saygı ve ilgi gösteren (kimse).

مهمانخانه **m.-hâne** *F. a.* konuk evi.

مهماندار **m.-dâr** *F. s.* 1 konuğu olan, kendisine konuk gelmiş olan (kimse), 2 devlet tarafından yabancı konukların yanına resmî görevle gönderilen/verilen (kimse).

مهمانnواز **m.-nüvâz** *F. s.* konuğuna iyi davranan, saygı ve ilgi gösterip ağırlayan (kimse).

مهمانى **mihmânî** *F. a.* konukluk.

مهمز **mihmez** *A. a. bk.* مهماز **mihmâz**.

[1]مهمل **mühmel** *A. s.* 1 bırakılmış, boşlanmış, kendi hâline terk edilmiş, ilgi gösterilmemiş, bakılmamış (iş/yer vb.), 2 *dilb.* (Arap alfabesinde) noktasız harf; zıddı: معجم **mu'cem**, 3 bir anlam göstermeyen, içi boş, anlam yükü bulunmayan (kelime).

مهملات **m.ât** *A. ç. a.* anlamsız kelimeler/sözler.

[2]مهمل **mühmil** A. s. -e önem vermeyen, -e gereken önemi göstermeyen, -in üzerinde durmayan, gevşek, özensiz (kimse).

مهموز **mehmûz** *A. s. dilb.* (Arapçada) kök harflerinden biri hemze olan (kök kelime).

مهمه **mühimme** A. a. önemli, dikkat ve özen gösterilmesi gereken iş.

مهميز **mihmîz** *F. a. yuk. m. bk.*

مهندس **mühendis** A. a. çeşitli bayındırlık ve zenaat işleriyle ilgili teknik bilgiler ve çalışmalar konusunda yetişmiş, uzmanlaşmış kimse.

مهوب **mehûb** *A. s. bk.* مهيب **mehîb.**

مهود **mühûd** *A. ç. a.* beşikler; bk. مهد **mehd**.

مهول **mühevvil** *A. s.* korku verici, korkunç (durum/olay/görüntü vb.)

مهيا **müheyyâ** A. s. bulunup devşirilmiş/kullanılacak duruma getirilmiş, hazır, amade (nesne).

مهيب **mehîb, mühîb** *A. s.* 1 kendisinden çekinilen ve korkulan, sert görünüşlü, iri kıyım (kimse), 2 tehlikeli, korku verici (yol/geçit vb.)

مهيج **müheyyic** *A. s.* heyecan uyandırıcı (söz/şiir/olay/davranış).

مهیمن **müheymin** *A. s.* kullarını korkudan sakınan Yüce Tanrı. 99 addan biridir.

مهیئ **müheyyi'** A. s. -i kullanılır durum getiren (kimse).

[1]مهین **mühîn** *A. s.* 1 (birini) aşağılayan, küçük düşüren (kimse), 2 alçak, soysuz, hor, hakir (kimse).

[2]مهین **mehîn** *A. s.* düşkün, değersiz, hor, hakir (kimse).

[3]مهین **mihîn** *F. s.* büyük, ulu.

می **mey** *F. a.* şarap, süci.

می آشام **m.-âşâm** *F. s.* şarap içen kimse, içkici, ayyaş, bekri.

میخوار **m.-hâr** *F. s. yuk. m.* bk.

می خور **m.-hor** *F. s. yuk. m. bk.*

میخواره **m.-hâre** *F. s. yuk. m. bk.*

میخانه **m.-hâne** *F. a.* şarap evi, şarap satılan ve içilen yer.

می فروش **m.-fürûş** *F. s.* şarap satan kimse, meyhaneci.

میکده **m.kede** *F. a.* meyhane.

می کسار **m.-güsâr** *F. s.* 1 şarap içen (kimse), 2 şarap sunan (kimse).

می کون **m.-gûn** *F. s.* şarap renginde, yani: kırmızı (dudak vb.).

می ناب **m.-i nâb** *F. a.* halis şarap.

میادین **meyâdîn** *A. ç. a.* açık ve geniş yerler, meydanlar; *bk.* میدان **meydân**.

میال **meyyâl** *A. s.* çok istekli, pek düşkün (kimse).

میامن **meyâmin** *A. ç. a.* uğurlar, açık talihler; *bk.* میمنت **meymenet**.

میان **miyân** *F. a.* (*T.* k. dili. **meyân**)1 orta, 2 ara, 3 bel, 4 *mus.* kâr formundaki bestelerde orta hâne (bölüm).

میان بسته **m.-beste** *F. s.* beli bağlı, yani: iş görmeye hazır (kimse).

میان بند **m.-bend** *F. a.* bel bağı, kuşak, kemer.

میاندار **m.-dâr** *F. a.* araya giren, aracı kimse, tellâl.

میانه **miyâne** *F. a.* (*T. k. dili:* **meyâne**) 1 orta, 2 ara, 3 gerdanlık ortasındaki büyük inci, 3 helva vb. gibi pişirilen şeyin koyuluk derecesi, kıvam, 4 börekle birlikte yenmek üzere hazırlanıp tepsinin ortasına konan baharlı, sarmısaklı bulamaç.

میاومه **müyâveme** A. a. gündelikle iş görmek üzere pazarlık etme.

میت **meyt, meyyit** *A. s.* ölü, ölmüş (kimse). *a.* 1 ölmüş insan, 2 ölmüş insanın bedeni, cenaze, 3 *mec.* çok zayıf ve rengi soluk kimse: *meyyit-i müteharrik* "canlı cenaze".

میثاق **mîsâk** *A. a.* antlaşma, ant.

میخ **mîh** *F. a.* 1 kazık, 2 çivi: *hatt-ı mîh* "çivi yazısı".

میخ قدم **m.-kadem** *F. s.* kırık ayaklı/ayağı kırık (kimse).

میخوش **meyhoş** *F. s.* ekşi ile tatlı arasında, ekşiliği baskın bir tat, ekşimtirek, ekşimsi tatlı.

میدان **meydân** *A. a.* açık ve geniş alan, açıklık yer.

مئذونیت **me'zûniyyet** *A. a.* izinli olma, yetkili sayılma hâl ve niteliği; izin, yetki.

میر **mîr** *F. a.* bey.

میران **mîrân** *F. ç. a.* beyler.

میرزا **mir-zâ,** میرزا **mîr-zâ** *F. a.* bey oğlu. Aslında İranlılarda bir asalet unvanıdır. San (unvan) öbeklerinde addan sonra gelerek kişinin soyca büyüklüğünü anlatır: Haydar *Mirzâ*. Addan önce getirildiğinde yalnızca *bey* anlamı verir: *Mirzâ Hüseyn*.

میر میران **m.-i mîrân, m.-mîrân** *F. a.* beylerbeyi, paşa.

میر کلام **m.-i kelâm** *F. a.* söz beyi, yani: düzgün, açık ve güzel söz söyleyen.

میراث **mîrâs** *A. a.* ölen kimseden geriye kalan para, mal, mülk vb. şeyler.

میراثخوار **m.-hor** *F. a.* mirasyedi, kendisine kalan mirası akılsızca harcayıp tüketen kimse.

میزاب **mîzâb** *A. a.* oluk.

میزان **mîzân** *A. a.* 1 tartı âleti, terazi, 2 bir burcun adı. başak ve akrep burçları arasında yer alır, güneş eylülün dokuzunda bu burca girer, 3 *mat.* bir işlemin sonucunun doğru olup olmadığını denetlemek için yapılan işlem.

میزبان **mîzbân** *F. a.* 1 ev sahibi, 2 şölen (ziyafet) sahibi.

[1]میسر **meysir** *A. a.* oyun, kumar, piyango.

[2]میسر **müyesser** *A. s.* kolaylıkla olan/kolayca yapılıp bitirilen/kolüyı bulunup kotarılan/yorulmadan ve üzülmeden elde edilen (iş/istek/dilek/sonuç).

[3]میسر **müyessir** A. s. bir işin olmasını/bir dileğin elde edilmesini/bir amaca kavuşulmasını) kolaylaştıran (Yüce Tanrı).

میسره **meysere** *A. a.* savaş meydanında saf tutan ordunun sol kolundaki kuvvetler/birlikler.

میسور **meysûr** *A. s.* (işi) kolaylanmış, (işi) uygun düşen, (işi) rast giden/gelen (kimse)

میش **mîş** *F. a.* koyun.

میشین **mîşîn** *F. a.* (*T. k. dili*: مشین **meşin**) sepilenmiş koyun, keçi vb. derisi, işlenmiş derilerin en değersizi, sahtiyan. *s.* meşinden yapılmış (kap, cilt vb.).

میع **mey'** *A. a.* eriyip akma.

میعاد **mîâd** *A. a.* 1 sözleşme, biribirine vaatte bulunma, 2 zaman, süre: *yevm-i mîâd* "kıyamet günü", 3 sözleşilen yer.

میغ **mîğ** *F. a.* 1 bulut, 2 sis, 3 duman.

میقات **mîkât** *A. a.* 1 bir iş için belirlenen vakit, 2 hacıların ihrama büründükleri yer.

میقاتی **mîkâtî** *A. s.* Mekke'de hac mevsimini beklemek için kalan kimse.

[1]میل **meyl** *A. a.* 1 (bir yana doğru) eğilme, 2 eğim, eğiklik, 3 eğilim, yöneliş, istek, arzu, 4 -in tarafını tutma, -e taraftarlık etme, 5 sevgi, tutku, 6 *gökb.* bir yıldızın ekvatordan uzaklığı.

میل کلی **m.-i küllî** *gökb.* bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında ekvatora en uzak bulunduğu nokta.

[2]میل **mîl** *A. a.* 1 iğneye benzer uzun, ince metal çubuk, ibre, 2 göze sürme çekmeye yarayan ince kemik/fil dişi çubuk, 3 ucu sivri çelik klem, 4 bir yere oturtulmuş sütun, dikili taş, 5 yollarda iz bulmak için yere saplanmış sivri taş, nişan taşı, 6 bir kürenin/bir tekerleğin, üzerinde döndüğü demir çubuk, mihver, 7 uzaklık ölçmek amacıyla yol boyunca iki taraflı olarak 1500 arşınlık aralıklarla (yaklaşık olarak 1020 m) yerleştirilen sivri taş, 8 bu işaretlerin ikisi arasındaki, uzunluğu

ülkelere ve zamanlara göre değişen uzaklık.

میلاد **mîlâd** *A. a.* Hz. İsa'nın doğum zamanı.

میلادی **mîlâdî** *A. s.* Hz. İsa'nın doğduğu yıla göre olan/hesaplanan.

میلان **meyelân** *A. a.* 1 (bir yana doğru) eğilme/yatma, 2 (birine/bir şeye) aşırı sevgi besleme, eğilim duyma, 3 (birini) kayırma/destekleme, (birinin) tarafını tutma.

میمنت **meymenet** *A. a.* uğur, kutluluk, mutluluk, bahtı açıklık, bereket, saadet.

میمنه **meymene** *A. a.* savaş alanında saf tutmuş ordunun sağ yanı; *zıddı:* میسره **meysere**.

[1]میمون **meymûn** *A. s.* uğurlu, mutlu, kutlu, bahtiyar, mübarek (kimse).

[2]میمون **meymûn** *F. a.* (*T. k. dili:* مایمون **maymun**) bilinen hayvan, primat.

مینا **mînâ** *F. a.* 1 şişe, sırça, 2 şarap şişesi, 3 (*T. k. dili:* منه **mine**) kuyumcuların gümüş ve başka metaller üzerine kapladıkları şekilli/şekilsiz, türlü renklerle bezenmiş, parlak ve düz camsı kaplama.

مینارنك **m.-reng** *F. s.* sırça renkli, gök mavisi renginde (nesne).

مینافام **m.-fâm** *F. s. yuk. m. bk.*

میناکار **m.kâr** *F. a.* mineci, mine işi ustası.

مینو **mînû** *F.* 1 şişe, sırça, 2 zümrüt, 3 gökyüzü, felek, 4 yücelikler âlemi, üst âlem, 5 Cennet.

مینوی خاك **m.-yi hâk** *F. a.* mezar.

میوه **meyve** *F. a.* ağaçlarda çiçeğin döllenmesinden sonra başlayan gelişmeyle oluşan ve tohumları taşıyan, çoğu yenilebilir, türlü biçimlerde ve tatlarda ürün, meyve.

ن n

ن Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi sekizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 50'dir.

[1]نا **nâ** *F. a.* bilinen üflemeli çalgı, ney. Battal, mansur, girift, çığırtma gibi çeşitleri vardır; *bk.* ناى **nây.**

ناانبان **n.-enbân** *F. a.* tulum, gayda.

[2]نا **nâ** *F. a.* gemi; *bk.* ناو **nâv.**

[3]نا **nâ** *F. takı* bir nesnenin/bir nitelik ve özelliğin bulunduğu yer anlatımıyla yer adları yapar: *tengnâ* "dar yer", *pehnâ* "geniş yer".

[4]نا **nâ** *F. takı* Yoksunluk anlatır, Türkçenin **-siz** ekine karşılıktır.

نااستوار **n.-üstüvâr** *F. s.* dayanıksız, çürük (yapı/görüş/düşünce vb.).

ناآشنا **n.-âşinâ** *F. s.* bilinmeyen, tanınmayan, yabancı (kimse).

ناامید **n.-ümîd** *F. s.* umutsuz (kimse).

نااهل **n.-ehl** *F. s.* iyi yetişmemiş, -e uygun ve yeter olmayan, yetersiz (kimse).

نابالغ **n.-bâlığ** *F. s.* ergenlik çağına erişmemiş, henüz küçük denilecek yaşta olan (kimse).

نابجا **n.-becâ** *F. s.* yersiz, uygunsuz, anlamsız (davranış/söz vb.).

نابرجا **n.-bercâ** *F. s.* yolsuz, uygunsuz, abuk sabuk, anlamsız (iş/davranış vb.).

نابقاعده **n.be-kâide** *F. s.* kural dışı, düzene uymayan, düzeni bozucu (durum/nesne).

نابكار **n.be-kâr** *F. s.* iş bilmez, işe yaramaz, hayırsız (kimse).

نابمحل **n.be-mahal** *F. s.* yersiz, yolsuz, uygunsuz, anlamsız (söz/davranış/iş vb.).

نابهنجار **n.be-hencâr** *F. s.* kural dışı, uygunsuz (iş/durum/davranış).

نابود **n.-bûd** *F. s.* yok, ortada değil (nesne/varlık).

نابينا **n.-bînâ** *F. s.* 1 anadan doğma kör (kimse), 2 basiretsiz, gerçekleri göremeyen, dar ve kısa görüşlü (kimse).

ناپاك **n.-pâk** *F. s.* pis, bulanık, bulaşık, murdar (su/üst baş vb.).

ناپايدار **n.-pây-dâr** *F. s.* sürekli kalıcılığı olmayan, kararsız, geçici (durum/nitelik vb.).

ناپخته **n.-puhte** *F. s.* 1 çiğ, ham, pişmemiş (meyve vb.), 2 toy, acemi, eğitimsiz, görgüsüz, tecrübesiz (kimse).

ناپسند **n.-pesend** *F. s. aş. m. bk.*

ناپسنديده **n.-pesendîde** *F. s.* beğenilmeyen, değerli bulunmayan, hoş olmayan (iş/davranış/tutum/tavır vb.)

n.-peydâ ناپیدا *F. s.* belli olmayan, belirsiz, görünmeyen, gizli (nesne/husus).

n.-tirâş ناتراش *F. s.* görgüsüz. eğitimsiz, yontulmamış, kaba, ham ervah (kimse).

n.-tirâşîde ناتراشیده *F. s. yuk. m. bk.*

n.-temâm ناتمام *F. s.* yarım kalmış, bitmemiş (iş/yapı vb.).

n.-tüvân ناتوان *F. s.* güçsüz, dermansız (kimse).

n.-cesbân ناجسبان *F. s.* uygunsuz, yaraşmaz, yakışıksız (iş/işlem /eylem/davranış/tutum vb.)

n.-çâr ناچار *F. s.* 1 çaresiz, çıkış yolu olmayan/bulamayan, zorda kalmış (kimse), 2 zavallı, acınacak durumda olan, yoksul (kimse): *çâr nâ-çâr* "ister istemez, her şartta ve her durumda".

n.-çesbân ناچسبان *F. s. bk.* ناجسبان

n.-çîz ناچیز *F. s.* pek değersiz, hiç hükmünde olan (armağan vb.).

n.-çîzâne نا چیزانه *F. z.* pek değersiz, pek küçük ve hiç hükmünde olarak, yoksul ve zavallı bir kimseye yaraşır değerde ve biçimde.

n.-hak ناحق *F. s.* haksız, hak ve vicdan ölçülerine aykırı (davranış/işlem vb.). *z.* haksız yere, haksız bir şekilde.

n.-hudâ ناخدا *F. s.* tanrı tanımaz, ateist (kimse). *a.* gemi reisi, kaptan.

n.-hudâ-ters ناخدا ترس *F. s.* Allah'tan korkmaz (kimse).

n.-hâst ناخواست *F. s.* 1 istenmemiş (nesne), 2 isteksiz, iradesiz (kimse).

n.-hâh ناخواه *F. s.* istemeyen, hoş karşılamayan (kimse).

hâh n.-hâh خواه نا خواه *F. z.* ister istemez.

n.-hoş ناخوش *F. s.* hoş olmayan, hoşlanılmayan, çirkin iğrenç (davranış/nesne vb.).

n.-dân نادان *F. s.* 1 bilgisiz, boş kafalı, bir şeyden haberi olmayan (kimse), 2 kaba, kaba saba, yontulmamış, söz ve davranışları inceliktен yoksun (kimse).

n.-dürüst نادرست *F. s.* doğru olmayan, yanlış, çarpık, eğri büğrü (beden/yaradılış/söz vb).

n.-dîde نادیده *F. s.* 1 görülmemiş, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne/eser vb.), 2 az bulunur, az görülür, çok değerli (inci/elmas/kumaş vb.).

n.-resâ نارسا *F. s.* 1 ham, olmamış, olgunlaşmamış (meyve vb.), 2 uygun olmayan, yeterlik ve yatkınlığı bulunmayan (kimse)

n.-resîde نارسیده *F. s.* 1 yetişmemiş, olgunlaşmamış, çağını bulmamış (meyve vb.), 2 ergenlik çağına ermemiş, yaşı küçük (çocuk).

n.-revâ ناروا *F. s.* yerinde ve uygun olmayan, yakışıksız, yakışmaz (davranış/tutum/iş vb.).

n.-sâz ناساز *F. s.* uygunsuz, aykırı, ters (söz/davranış/tutum vb.).

n.-sâzkâr ناسازکار *F. s.* uygunluk göstermeyen, karşı çıkan, uygunsuz davranan aykırı (kimse).

n.-sezâ ناسزا *F. s.* yaraşmayan, yaraşık olmayan, uygun düşeyen (söz/davranış vb.).

ناسفته **n.-süfte** *F. s.* 1 delinmemiş (inci), 2 hiç evlenmemiş, bakire (kız).

ناسنجیده **n.-sencîde** *F. s.* 1 tartılmamış (nesne), 2 iyi düşünülmemiş, gelişigüzel söylenmiş (söz).

ناشاد **n.-şâd** *F. s.* üzgün, hüzünlü, kederli (gönül).

ناشایسته **n.-şâyeste** *F. s.* yakışıksız, yakışmaz, yerinde ve uygun olmayan (söz/davranış).

ناشسته **n.-şüste** *F. s.* yıkanmamış, pis, kirli (giysi vb.).

ناشکفته **n.-şüküfte** *F. s.* açılmamış (gonca/çiçek).

ناشکیب **n.-şekîb** *F. s.* sabırsız, tez canlı (kimse).

نا شکیبا **n.-şekîbâ** *F. s. yuk. m. bk.*

ناشناس **n.-şinâs** *F. s.* bilmeyen, tanımayan (kimse).

ناشنیده **n.-şinîde** *F. s.* işitilmemiş, işitilmedik, benzersiz (hikâye /söz vb.).

ناصاف **n.-sâf** *F. s.* saf ve halis olmayan, karışık (nesne/yürek vb.).

ناصواب **n.-savâb** *F. s.* doğru ve haklı olmayan, yanlış, haksız (söz/cevap/iddia vb.).

نافرجام **n.-fercâm** *F. s.* sonuçsuz, iyi bir sonuca varmayan, sonu hayırsız, boş (baht/talih/iş/eylem vb.).

ناقابل **n.-kâbil** *F. s.* olmasının yolu bulunmayan, gerçekleşmesi/elde edilmesi beklenmeyen (iş/eylem /oluş/beklenti), 2 yetersiz, yeteneksiz (kimse).

ناکام **n.-kâm** *F. s.* dilediğini elde edememiş, istediğine kavuşamamış, eli boş, mahrum (kimse).

ناگاه **n.-gâh** *F.* z. ansızın, birden bire, beklenmedik sırada.

ناکس **n.-kes** *F. s.* 1 insanca nitelikleri bulunmayan, alçak, mürüvvetsiz, insanlıktan uzak (kimse), 2 (*T.* نکس **nekes**) cimri, eli sıkı, hasis (kimse).

ناگهان **n.-gehân** *F. s.* ansızın, apansız, birden, birden bire.

ناگهانی **n.-gehânî** *F. s. yuk. m. bk.*

ناگوار **n.-güvâr** *F. s.* 1 sindirimi güç (yiyecek/aş vb.), 2 acı, tatsız, yemeye ve içmeye yaramaz (nesne).

ناگواره **n.-güvâre** *F. s. yuk. m. bk.*

نالایق **n.-lâyık** *F. s.* uygun ve yaraşık olmayan (durum/davranış /iş /işlem/eylem vb.)

نامبارك **n.-mübârek** *F. s.* uğursuz, meymenetsiz (kimse/yüz/davranış /iş vb.)

نامتصور **n.-mütesavver** *F. s.* tasavvur olunamayan, akla ve hayale gelmeyen (durum/iş vb.).

نامتناهی **n.-mütenâhî** *F. s.* sonsuz, ucu sonu belirsiz (mekân/bağış vb.)

نامحدود **n.-mahdûd** *F. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız, son derecede geniş ve bol (yer/dua/övgü /istek/dilek vb.)

نامحرم **n.-mahrem** *F. s.* 1 mahrem olmayan, yani: bir araya gelmeleri/bir arada bulunmaları dince haram olan (kimseler), 2 yabancı (kimse).

نامحصور **n.-mahsûr** *F. s.* çevresi kuşatılmamış, belli/dar bir alan içine sıkıştırılmamış, geniş, sınırsız (iş/girişim/eylem vb.).

نامرد **n.-merd** *F. s.* insanca niteliklerden uzak, alçak, soysuz (kimse).

نامسبوق **n.-mesbûk** *F. s.* geçmemiş, geçmişte olmamış (iş/davranış / olay vb.).

نامسموع **n.-mesmû'** *F. s.* işitilmemiş, duyulmamış (haber/iş/olay vb.).

نامطبوع **n.-matbû'** *F. s.* 1 beğenilmeyen, hoş karşılanmayan, çirkin, yersiz ve uygunsuz (davranış/söz vb.), 2 basılmamış (kitap vb.).

نامعدود **n.-ma'dûd** *F. s.* sayısız, sayılamayacak kadar çok (nesne/para/övgü vb.).

نامعقول **n.-ma'kûl** *F. s.* akla uygun olmayan, akıl dışı, tutarsız, anlamsız (iş/davranış/söz vb.).

نامعلوم **n.-ma'lûm** *F. s.* bilinmeyen (kimse/nesne/durum vb.).

نامقبول **n.-makbûl** *F. s.* değerli bulunmayan, beğenilmeyen, makbule geçmez (istek/söz/davranış vb.).

ناملايم **n.-mülâyim** *F. s.* 1 yerinde ve uygun olmayan, uygunsuz, yakışıksız (söz/davranış vb.), 2 kaba, sert (davranış/söz vb.).

نامناسب **n.-münâsib** *F. s.* uygun olmayan, uygunsuz, yersiz (söz/davranış/iş vb.).

ناموافق **n.-muvâfık** *F. s.* uymayan, uygun olmayan (iş/söz/ey-lem/davranış vb.).

ناموزون **n.-mevzûn** *F. s.* 1 uyumsuz, nisbetsiz, ahenksiz (boy/beden vb.), 2 vezni olmayan, vezni bozuk, ölçüsüz, tartısız (şiir).

نامهربان **n.-mihribân** *F. s.* sevgisiz, içinde sevgi beslemeyen, şefkatsiz (kimse).

ناهمتا **n.-hemtâ** *F. s.* eş, denk ve benzer olmayan, ayrı (nesne).

ناهموار **n.-hemvâr** *F. s.* 1 düz olmayan (yer/yol vb.), 2 uygunsuz, uygun olmayan (davranış/iş vb.).

نایاب **n.-yâb** *F. s.* az bulunan/bulunmaz olan, eşi benzeri bulunmayan (nesne).

[1]ناب **nâb** *F. s.* katışıksız, temiz, saf, hâlis (su/şarap/mücevher/inci vb.).

[2]ناب **nâb** *A. a.* azı dişi.

نابت **nâbit** *A. s.* yerden biten, yerden çıkıp büyüyen (ot/bitki vb.): *hudâyî nâbit* "tohumu ekilmeden kendiliğinden biten".

ناجذ **nâciz** *A. a.* azı dişlerinin sonunda yer alan altlı üstlü son dört diş.

ناجی **nâcî** *A. s.* -den kurtulan, esenliğe kavuşan (kimse), 2 öte dünyada ceza görmekten/cehenneme girmekten kurtulmuş, cennetlik (kimse).

ناحیه **nâhıye** *A. a.* yan, bucak, kenar, taraf, 2 bucak, yönetim bakımından bir kazaya (ilçeye) bağlı olup bir müdürle yönetilen yerleşim birimi.

ناخن **nâhun** *F. a.* tırnak.

ناخن آفتاب **n.-i âfitâb** *F. a.* güneşin tırnağı, yani: ateş.

ناخن بدندان **n. be-dendân** tırnağı ağzında, yani: üzüntü, korku, şaşkınlık sebebiyle tırnağını dişleriyle ısıran kimse.

ناخن خامه **nâhun-i hâme** *F. a.* kalemin tırnağı, yani: ucu.

ناخن بر **n.-bür,** ناخن کیر **n.-gîr** tırnak kesecek araç, makas, çakı.

نادر **nâdir** *A. s.* az olan, az bulunan (cisim/varlık/eser/nesne vb.): كالمعدوم النادر *en-nâdirü ke'l-ma'dûm* "Az bulunan yok gibidir."

نادرات **n.ât** *A. ç. a.* az bulunur şeyler.

نادر الوجود **nâdirü'l-vücûd** *A. s.* pek az bulunan, pek seyrek ele geçen (nesne).

نادره **nâdire** *A. a.* az bulunan şey, her zaman olmayan/görülmeyen iş/husus, şaşırtıcı ve yadsınır (olay/hikâye/fıkra vb.).

نادره پرداز **n.-perdâz** *F. s.* anlamlı, imalı (bakış vb.)

نادره دان **n.-dân** *F. s.* akıllı, zeki, bilgili, az bilinir ve sırlı şeyleri bilen kimse).

نادره سنج **n.-senc** *F. s.* daha önce söylenmemiş sözleri söyleyen, bilinmedik anlamları sergileyen (kimse).

نادره کو **n.-gû** *F. s.* hoş ve benzersiz güzellikte söz söyleyen (kimse).

نادره کار **n.kâr** *F. s.* benzersiz, olağanüstü güzellikte, çok değerli şeyler yapan (usta, sanatçı).

نادم **nâdim** *A. s.* pişman olan, yaptığından pişmanlık duyan (kimse).

نادی **nâdî** *A. a.* ve *s.* bağıran, çağıran kimse, çarcı.

[1]نار **nâr** *A. a.* od, ateş.

نار ابیض **nâr-i ebyaz** *F. a.* beyaz ateş, yani iyice kızıp kor ateşe dönmüş demir.

[2]نار **nâr** *F. a.* bilinen taneli meyve.

نار بن **nâr-bün** *F. a.* nar ağacı.

نار دنك **nâr-deng** *F. a.* nar pekmezi.

نارچیل **nârçîl** *F. a.* Hindistan cevizi.

ناردین **nârdîn** *F. a.* "Rûm sümbülü" denilen bir çiçek.

نارنك **nâreng** *F. a.* 1 turunç, 2 mandalin/mandalina.

نارنکی **nârengî** *F. s.* turunç renginde, turuncu.

ناری **nârî** *A. s.* cehennemlik (günahkâr kimse). *a.* cin, peri.

ناز **nâz** *F. a.* 1 güzellerin hoşa giden, gönül alıcı tavır ve davranışları, oynaklık, cilve, kırıtış, 2 şımarıklık.

ناز پرور **n.-perver** cilveli, nazlı (güzel).

ناز پرورد **n.-perverd** *F. s.* şımarık büyütülmüş, şımartılmış (kimse).

ناز پرورده **n.-perverde** *F. s. yuk. m. bk.*

نازك **nâzük** *F. s.* (*T. k. dili:* **nâzik**) 1 ince, kırılgan, narin (nesne), 2 güzel, hoş, ince, biçimli, kaba olmayan (beden vb), 3 *T.* terbiyeli, edepli, sözü ve davranışları rahatsız edici ve incitici olmayan, sevilen, saygı duyulan (kimse).

نازکانه **n.âne** *F. s.* ve *z.* nazikçesine, nazik olan kimseye benzer ve yaraşır biçimde.

نازك اندام **n.-endâm** *F. s.* zarif bir biçimde kırıta kırıta yürüyen, her adımında bedeninin güzelliğini sergileyen (güzel/sevgili).

نازك تن **nâzük-ten** *F. s. yuk. m. bk.*

نازك مزاج **n.-mizâc** *F. s.* nazik yaratılışlı (kimse).

نازل **nâzil** *A. s.* 1 yukarıdan aşağıya inen, yağan, dökülen (yağmur, su vb.), 2 konan, bir yere varıp inen (kimse).

نازله **nâzile** *A. a.* 1 sıkıntıya yol açan, üzüntü ve acı verici olay, belâ, 2 inme, nüzül, 3 nezle.

نازنده **nâzende** *F. s.* 1 güzel, hoş, tatlı, zarif, göz alıcı, çekici (durum/görünüş), 2 cilveli, gönül ayartıcı, sevenlerine yan bakışlarla rol yapan, fettan (güzel).

نازنین **nâzenîn** *F. s.* 1 cilveli, ayartıcı, fettan (güzel), 2 *T.* el bebek gül

bebek büyütülmüş, şımartılmış, şımarık (güzel), 3 *T.* (küçümseme anlamlı) bilinen, şu, aşna.

nâs ناس *A. a.* insanlar, âdemoğlu.

nâsic ناسج *A. s.* (kumaş) dokuyan (kimse).

nâsih ناسخ *A. s.* 1 bir hükmü kaldıran (ayet), 2 yazılmış bir kitabın kopyasını çıkaran/yazan (kimse).

nâsût ناسوت *A. a.* 1 insan, yaratık, yaratılmış varlıklar, 2 madde âlemi, duyularla kavranan bu âlem, dünya; *zıddı:* **lâhût** لاهوت.

nâsûr ناسور *A. a.* (*T. k. dili:* **nasur,** ناصور **nasır**) 1 sürekli sürtünme yüzünden el ve ayak derisinde oluşan sertlik, 2 *tıp* makattan içeri doğru işleyen akıntılı yara, akarca, fistül.

nâsî ناسی *A. s.* -i unutan (kimse).

nâşid ناشد *A. s.* şiir okuyan/yazan (kimse).

nâşir ناشر *A. s.* -i yayan, dağıtan, saçan (kimse/cisim/nesne): *n.-i adâlet* "adalet dağıtan", *n.-i envâr* "ışık saçan". *a.* yayımcı, kitap/dergi vb.'ni yayımlayan kimse.

nâşiz ناشز *A. a.* atar damar.

nâşî ناشی *A. s.* -den doğan, -den ileri gelen, -den dolayı. Türkçede takı gibi kullanılır.

nâsıb ناصب *A. s.* 1 -i yere diken/saplayan (kimse): *n.-ı a'lâm* "bayrakları yere diken", 2 (birini) (bir yere/göreve) yerleştiren (kimse), 3 *dilb.* (Arapçada) bir ünsüz sesi üstünle, yani a/e ile okutan (edat).

nâsıh ناصح *A. s.* öğüt veren (kimse).

nâsır ناصر *A. s.* yardım eden, yandımcı (kimse).

nâsıye ناصیه *A. a.* alın.

n.-i hâl ناصیهٔ حال *F. a.* yüz ifadesi.

nâzıc ناضج *A. s.* olgun, yetişmiş, pişmiş, kıvamını bulmuş (et, meyve).

nâtıh ناطح *A. s.* tos vuran (hayvan).

nâtık ناطق *A. s.* 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 akıl sahibi olan, düşünen, düşündüğünü dile getirme yeteneği olan (insan), 3 -i gösteren, ... için delil olan (yazı/senet vb).

nâtıka ناطقه *A. a.* (**kuvve-i nâtıka**'dan kısaltma) düşünme ve söz söyleme gücü, 2 doğru, iyi, etkileyici ve ikna edici konuşma yeteneği.

n.-perdâz ناطقه پرداز *F. s.* doğru, güzel, etkili konuşma yeteneği olan (kimse).

n.-pîrâ ناطقه پیرا *F. s. yuk. bk.*

nâtûr ناطور *A. a.* 1 bağ/bahçe bekçisi, bahçıvan, 2 (*T. k. dili:* **natır** ناطر) hamam çalışanlarının başı, 3 *T.* kadınlar hamamında kadınları yıkayıp keseleyen hizmetli kadın.

nâzır ناظر *A. s.* 1 -e bakan, -i görmek için gözünü üstüne çeviren (Yüce Allah/kimse), 2 -i yöneten, -i yönlendiren, idareci olan (kimse), 3 yüzü/cephesi bir yana/yöne dönük olan (bina/balkon/pencere vb.). *a.* 1 bir işi yöneten, bir işte çalışanları yönetip yönlendiren kimse, baş, başkan, 2 bakanlıklardan birinin başında bulunan kimse, bakan.

nâzım ناظم *A. s.* 1 -i düzene koyan, -in düzgün biçimde görülmesini/yürümesini sağlayan (kimse), 2 bir konuyu/bir hikâyeyi nazım diliyle, yani: vezinli ve kafiyeli olarak kaleme alan (kimse).

ناعم **nâım** *A. s.* iskeletsiz, yumuşak hayvanlar.

ناعوره **nâûre** *A. s.* 1 bostan dolabı, 2 büyük ve ağızlı bahçe kovası.

نافِ **nâf** *F. s.* 1 göbek, 2 orta, orta yer.

نافِ زمين **n.-i zemîn** *F. a.* yeryüzünün ortası, yani: Mekke.

نافِ شب **n.-i şeb** *F. a.* gecenin ortası, gece yarısı.

نافجه **nâfice** *A. a.* misk kesesi/torbası.

نافخ **nâfıh** *A. s.* üfürücü, üfleyici (kimse).

نافذ **nâfiz** *A. s.* 1 -i delip öteye geçen (nesne), 2 işleyen, içeri geçen, 3 etkili, sözü geçer/dinlenir (kimse).

نافذ الكلم **nâfizü'l-kelim** *A. s.* sözü geçer/dinlenir (kimse).

نافر **nâfir** *A. s.* 1 -den hoşlanmayan, -in kötülüğünü isteyen, -den tiksinen (kimse), 2 ürkek, korkak (kimse).

نافع **nâfi'** *A. s.* yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/nesne vb.).

نافله **nâfile** *A. a.* zorunlu olmayıp fazladan kılınan namaz/tutulan oruç. *s.* boş, bir işe yaramaz, faydasız (iş/eylem/söz vb.). *z. T.* boşuna, hiç yoktan, lüzumsuz yere.

نافه **nâfe** *A. s.* 1 kürk yapılan hayvan derilerinin göbek kısmı, 2 "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğinde bulunan kese/torba, 3 karın/kimi hayvanların karnındaki kabuk, 4 (**nâfe-i misk**'ten kısaltma ile) âhu, ceylân.

نافی **nâfî** *A. s. dilb.* anlamı olumsuzlaştıran/anlama olumsuz anlatm katan (edat/ek).

ناقد **nâkıd** *A. a.* ve *s.* iyiyi kötüden ayıran. *a.* paranın kalp olup olmadığını denetleyen.

ناقص **nâkıs** *A. s.* 1 eksik, bitmemiş, tamamlanmamış (iş/eylem), 2 eksiği ve kusuru olan, olması gerekene göre eksiği bulunan, eksikli (varlık/nesne), 3 *dilb.* (Arapçada) üçlü mastarlarda son aslî harfi "و" veya "ى" harflerinden biri olan (kelime/fiil), 4 *mat.* eksi (–) işareti.

ناقص العيار **nâkısu'l-ayâr** *A. s.* ayarı bozuk, eksik (para/karakter vb.).

ناقض **nâkız** *A. s.* -i bozan, -in geçerliğini kaldıran (söz/karar vb.).

ناقل **nâkıl** *A. s.* -i bir yerden bir yere götüren, -i taşıyan (kimse/araç), 2 (bir haberi/bir olayı/bir söylentiyi) aktaran (kimse), 3 *fiz.* İletken (madde).

ناقور **nâkûr** *A. s.* düdük, boru.

ناقوس **nâkûs** *A. s.* 1 çan, kilise çanı, 2 *kim.* çan şeklinde cam kapak.

ناقه **nâka** *A. s.* dişi deve.

ناك **nâk** *F. takı* Türkçenin **-li** ekine karşılıktır: *derdnâk* "dertli", *nemnâk* "nemli, ıslak" gibi.

نال **nâl** *F. a.* 1 düdük, 2 kamış kalem, 3 kamış kalemin içindeki ince tel, 4 kamış, 5 inilti.

نالان **nâlân** *F. a.* inleyen: *âşık-ı nâlân* "inleyen âşık".

نالش **nâliş** *F. a.* inleme, inilti sesi çıkarma: *n.-i andelîb* "bülbülün inleyişi".

ناله **nâle** *F. a.* inilti, inleme, feryat.

ناله زن **n.-zen** *F. s.* inleyen (bülbül/âşık vb.).

ناله زنان **n.-zenân** *F. z.* inleyerek.

ناله سنج **n.-senc** *F. s. bk.* ناله زن **n.-zen.**

ناله كنان **n.-künân** *F. z.* 1 inleyerek, 2 inleyenler.

nâm نام *F. a.* 1 ad, san, 2 ün, şan, şöhret.

n.-âver نام آور *F. s.* ünlü, adı çıkmış (kimse).

n.-cû نام جو *F. s.* nam arayan, yani: cesur, atak, gözü pek (kimse).

n.-dâr نامدار *F. s.* adlı sanlı, şanlı şöhretli (kimse).

n.-zed نامزد *F. a.* 1 yavuklu, nişanlı (genç), 2 aday, bir hizmet/bir memuriyet için adı kayda geçen, atanması söz konusu olan (kimse).

n.-i müsteâr نام مستعار *F. a.* takma ad.

n.ver نامور *F. s. bk.* **nâm-âver.** نام آور

nâmûs ناموس *A. a.* 1 kural, usul, yol, yol yordam, 2 taşıyanların her yerde/her zaman değerli ve saygın tutuldukları insanca erdemleri içine alan bir üstün nitelik, 3 (mum/çıra/meşale gibi aydınlatma araçlarında) yanan/ışıklı bölüm.

n.-i ekber ناموس اكبر *F. a.* Hz. Cebrâil.

n.-perver ناموسپرور *F. s.* namuslu (kimse).

n.-kâr ناموسكار *F. s. yuk. m. bk.*

nâme نامه *A. a.* 1 mektup, 2 sevgililerin birbirlerine yazdıkları aşk mektubu.

n.-ber نامه بر *F. s.* mektup götüren: *kebûter-i nâme-ber* "mektup götüren güvercin."

n.-res نامه رس *F. s.* bir hükümdardan başka bir hükümdara mektup götüren (elçi).

n.-i hümâyûn نامهٔ همايون *F. a.* sultan tarafından bir hükümdara yazılan mektup.

nâmî نامی *A. a.* yerden biten (ot/bitki)

nâmiye ناميه *A. a.* (**kuvve-i nâmiye**'den kısaltma) yerden bitip büyüme gücü/özelliği.

nân نان *A. a.* ekmek.

n.-i azîz نان عزيز *F. a.* (resmî dilde) ekmek.

n.-pâre نانپاره *F. a.* 1 ekmek parçası, 2 *mec.* geçim sebebi olan iş/görev.

n.-kûr نانكور *F. s.* (*T. k. dili:* **nankör**) tuz ekmek hakkı bilmeyen, iyilik bilmez (kimse).

nân ü nemek نان و نمك *F. a.* tuz ekmek hakkı.

nânû نانو *F. a.* ninni.

nâv ناو *F. a.* 1 içi oyuk uzun nesne, 2 kayık/küçük gemi.

nâvdân ناودان *F. a.* oluk, su yolu.

nâverd ناورد *F. a.* savaş, cenk.

nâvek ناوك *F. a.* ok.

n.-endâz ناوك انداز *F. s. ask.* okçu.

n.-i seherî ناوك سحری *F. a.* seher vaktinde edilen beddua.

n.-i kalbî ناوك قلبی *F. a.* içten çekilen beddua âhı.

n.-i müjgân ناوك مژكان *F. a.* kirpik oku, yani: ok gibi olan kirpik.

nâve ناوه *F. a.* çamur/hamur teknesi.

nâvî ناوی *F. s.* üç direkli gemi.

nâhib ناهب *A. s.* yağmacı (kimse).

nâhid, nâhide ناهد *A. a.* memeleri yeni büyümeye başlamış (kız).

nâhık ناهق *A. s.* eşek sesli, eşek gibi anıran (kimse).

nâhî ناهی *A. s.* yasaklayan, yasaklayıcı, yasak koyucu (Yüce Tanrı/kanun vb.)

nâhîd ناهيد *A. s.* göğün üçüncü katındaki gezegen, Zühre, Venüs, Afro-

dit. Doğu minyatürlerinde iki eliyle bir kopuz tutmuş kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Edebiyatta çeng, saz ve musiki ile, kimi zaman da aşk ve güzellikle birlikte anılır.

[1]نای **nây** *F. a.* bilinen üflemeli çalgı, ney.

نای انبان **n.-enbân** *F. a.* tulum borusu, gayda.

نای ترکی **n.-i Türkî** *F. a.* zurna.

نایزن **n.-zen** *F. a.* neyzen, ney çalan ses sanatçısı/Mevlevi dervişi.

[2]نای **-nây** *F.* takı *bk.* نا **nâ**.

نائب **nâib** *A. a.* 1 vekil, 2 (eskiden) mahkemelerde hüküm verme konusunda yetkili kılınmış kadı vekili, 3 kadı, 4 ara ara gelen, nöbetli (sıtma vb.), 5 *dilb.* (Arapçada) gizli fail, yüklemi edilgen fiille kurulmuş cümlenin nesneyle temsil edilen faili.

[1]نائبه **naibe** *A. a.* birden çıkagelen sıkıntı verici ve acıya yol açıcı durum, belâ.

[2]نائبه **nâibe** *A. s.* (نائب **nâib**'in dişili) kadın vekil.

نائره **nâire** *A. s.* atış, yalın.

نائل **nâil** *A. s.* muradına ermiş, dileği yerine gelmiş, istediğini elde etmiş (kimse).

نائم **nâim** *A. s.* uyuyan, uykuda olan, uykuya dalan (çocuk vb.).

نبات **nebât** *A. a.* bitki.

نبات شکری **n. şekeri** (*h. dili:* شکری نوبت **nöbet şekeri**) eritilip kestirildikten sonra otlarla işleme tabi tutulup saflaştırılarak dondurulmuş şeker; **kand** ve **mukanned** de denir.

نباتی **nebâtî** *A. s.* bitkiden elde edilen, bitki ile ilintili, bitkisel.

نباح **nibâh** *A. a.* köpek havlaması.

نباش **nebbâş** *A. a.* mezar soyguncusu, kefen hırsızı.

نبال **nibâl** *A. a.* oklar. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

نبالت **nebâlet** *A. a.* zekâ, soyluluk ve iyilik yönlerinden değerli olma, ululuk.

نباهت **nebâhet** *A. a.* ün, san, şan, şeref.

نبت **nebt** *A. a.* (tohum/ot) yerden bitme, çimlenme, yerden çıkıp büyüme.

نبذه **nebze** *A. a.* az nesne, cüz'î miktar, bir parça.

نبرد **neberd** *F. a.* savaş, dövüş.

نبرد آزما **n.-âzmâ** *F. s.* çok savaş görmüş, savaş meydanlarında pişmiş, engin savaş tecrübesi olan (kimse).

نبرد پیشه **n.-pîşe** *F. s.* işi savaşmak olan, savaşı sanat edinmiş (kimse).

نبش **nebş** *A. a.* 1 gömülü bir şeyi eşeleyip meydana çıkarma, 2 bir şeyin içinde bulunan nesneyi bulup çıkarma.

نبض **nabz** *A. a.* (*T. k. dili:* **nabız**, *h. dili:* **namız**) atar damarın vuruşu/hareketi, özellikle bilekte bulunan atar damarın atması/kabarması.

نبض آشنا **n.-âşinâ** *F. s.* nabız tutmasını bilen, yani: herkesin yaradılışının tutum ve davranışlarına ne türlü yansıdığını fark eden (kimse).

نبع **neb'**, نبعان **nebeân** *A. a.* (su) yerden kaynama, fışkırma.

نبوت **nübüvvet** *A. a.* peygamberlik.

نبوتپناه **n.-penâh** *F. a.* peygamber.

نبوی **nebevî** *A. s.* Hz. Peygamberle ilgili ve O'na ilişkin olan (hadis vb.).

نبی **nebiy(y), nebî** *A. a.* 1 peygamber, şeriat sahibi olsun/olmasın Allah tarafından görevlendirilmiş kimse, 2 şeriat sahibi peygamber, 3 Hz. Muhammed.

نبيذ **nebîz** *A. a.* hurma şırası.

نبير **nebîr**, نبيره **nebîre** *A. a.* torun.

نبيسه **nebîse** *A. a.* kız çocuğu, kız evladı.

نبيل **nebîl** *A. a.* zeki, soylu, ünlü, ulu (kimse).

نبيه **nebîh** *A. a.* şerefli, soylu, ünlü (kimse).

نتايج **netâyic** *A. a.* sonuçlar; *bk.* نتيجه **netîce.**

نتيجه **netîce** *A. a.* 1 -den beklenen/-in gereği olan durum, 2 uç, son, 3 sonuç, öz, 4 ele geçen, geriye kalan şey, verim, 5 *man.* bir önermenin iki öncülünden çıkan.

نتيجه پذير **n.-pezîr** *F. s.* umulduğu ve beklendiği gibi/beklenene yakın olarak son bulan.

نتيجهٔ كلام **n.-i kelâm** *F. z.* sözün özü/kısası, hasılı, elhasıl.

[1]نثار **nessâr** *A. s.* saçıcı, dağıtıcı (kimse).

[2]نثار **nisâr** *A. a.* 1 saçma, serpme, dağıtma, 2 düğünlerde saçılan para vb. saçı. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda" saçan/saçıcı, dağıtan/dağıtıcı: *dür-nisâr* "inci saçıcı/saçan".

نثاره **nüsâre** *A. a.* 1 saçılan şey, saçıntı, 2 yemek döküntüsü.

نثر **nesr** *A. a.* (*T. k. dili:* **nesir**) 1 saçma, dağıtma, 2 düz yazı, manzum olmayan söz.

نثره **nesre** *A. a.* 1 burnun damağa yakın olan iç kısmı, 2 üst dudağın ortasındaki çukurcuk, 3 *gökb.* ayın menzillerinden birinin adı.

نجابت **necâbet** *A. a.* soyluluk, soy temizliği/üstünlüğü.

نجات **necât** *A. a.* kurtulma, esenliğe kavuşma, 2 kurtuluş. – **bulmak** kurtulmak.

النجات فی الصدق **en-necâtü fi's-sıdk** *A. söz* kurtuluş doğruluktadır.

نجاد **neccâd** *A. a.* yorgancı, yorgan yapan ve satan kimse.

نجاد **nicâd** *A. a.* kılıç bağı: *tavîlü'n-nicâd* "kılıç bağı uzun, yani: uzun boylu (kimse)."

نجار **neccâr** *A. a.* doğramacı, marangoz, dülger.

نجاست **necâset** *A. a.* pislik.

نجاشی **Necâşî** *A. a.* Habeş hükümdarlarının unvanı.

نجد **necd** *A. a.* 1 yüksek yer, 2 (büyük harfle) Arabistan yarımadasının ortalarında bulunan deniz seviyesinden oldukça yüksek geniş bir bölge.

نجدت **necdet** *A. a.* 1 yiğitlik, bahadırlık, 2 başkalarının beceremediği büyük bir işin üstesinden gelme.

نجس **necs, necis** *A. a.* pis; *zıddı:* طاهر **tâhir.**

نجف **necef** *A. a.* 1 tepe, tümsek yer, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin kabrinin bulunduğu şehir.

نجل **necl** *A. a.* yavru, çocuk, oğul.

نجم **necm** *A. a.* yıldız.

النجم **en-necm** Ülker yıldızı, Süreyyâ, Pervin.

نجوم **nücûm** *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* نجم **necm.**

نجيب **necîb** *A. s.* soylu, asil (kimse).

نجيس **necîs** *A. a.* 1 onulmaz hastalık, 2 pis, murdar nesne.

نجيل **necîl** *A. s.* soylu, soydan, soyu belli, ünlü (kimse)

نحارير **nehârîr** *A. ç. a.* büyük, deneyimli ve birikimli bilginler ve yazarlar; *bk.* نحرير **nihrîr.**

نحاس **nühâs** *A. a.* bakır.

نحاسى **nühâsî** *A. s.* bakırdan yapılmış, bakır: *evânî-i nühâsiyye* "bakır kaplar".

نحافت **nehâfet** *A. a.* arıklık, zayıflık.

نحبه **nuhbe** *A. a.* bir anlaşmazlığı çözmek için çekilen kur'a.

نحت **naht** *A. a.* 1 -i oyma, -i yonma, 2 *dilb.* (Arapçada) iki/ikiden çok kelimeden, bir cümleden bir kelime yapma: *el-hamdü li'llâh* yerine *hamdele*, *bismi'llâh* yerine *besmele* gibi.

نحر **nahr** *A. a.* (hayvanı) boğazlama, boğazından kesme: *yevmü'n-nahr* "Zilhicce ayının onuncu, Kurban Bayramı'nın ilk günü."

نحرير **nihrîr** *A. a.* çok bilgili ve deneyimli bilgin. Büyük bilginler ve yazarlar hakkında kullanılır.

نحس **nahs** *A. a.* 1 uğursuzluk; *zıddı:* سعد **sa'd**, 2 uğursuz.

نحس اصغر **n.-i asğar** *F. a.* en küçük uğursuz, yani: Merih gezegeni.

نحس اكبر **n.-i ekber** *F. a.* en büyük uğursuz, yani: Zühal gezegeni.

نحسين فلك / نحسين **n.eyn nahseyn-i felek** *F. ç. a.* iki uğursuz yıldız, yani: Merih ve Zühal.

نحل **nahl** *A. a.* bal arısı.

نحنحه **nahnaha** *A. a.* öksürme, balgam yüzünden hırıltıyla soluma.

نحو **nahv** *A. a.* 1 *dilb.* söz dizimi ile ilgili konuları inceleyen gramer dalı, 2 taraf, yan, bucak. Bu anlamda daha çok çoklusu olan انحا **enhâ** kullanılmıştır: *etrâf ü enhâ* "köşe bucaklar".

نحوى **nahvî** *A. s.* 1 söz dizimiyle ilgili ve ilintili (konu, mesele), 2 söz dizimi konusu uzmanı/bilgini.

نحويون **nahviyyûn** söz dizimi konusunda söz sahibi olanlar, nahiv bilginleri.

نحوست **nuhûset** *A. a.* uğursuzluk.

نحير **nahîr** *A. a.* boğazlanmış, boğazı kesilerek öldürülmüş (hayvan).

نحيف **nahîf** *A. a.* çelimsiz, arık, zayıf (kimse).

نخاع **nuhâ'** *A. a.* omurilik.

نخبه **nuhbe** *A. a.* seçilmiş, seçilip ayrılmış (nesne).

نخجير **nahcîr** *F. a.* 1 daha çok yaban keçisi, geyik türü av hayvanı, 2 av.

نخجيرگاه **n.gâh** *F. a.* av yeri, avlak.

نخجيرگير **n.-gîr** *F. a.* avcı.

نخچير **nahçîr** *F. a. yuk. m. bk.*

نخست **nuhust** *A. s.* ilk, birinci.

نخستزاد **n.-zâd**, نخستزاده **n.-zâde** *F. a.* ilk doğan (çocuk).

نخستين **n.în** *A. a.* birinci, en önceki, ilk.

نخل **nahl** *A. a.* 1 hurma ağacı, 2 *(T. k. dili*: **nakıl**) tahta bir iskelet üzerine balmumu ile yapılmış ağaç taklidi. Çoklukla gelin alaylarının önünde taşınır, daha sonra gelin odasına konulurdu. Büyük düğünlerde alay önünde taşınmak üzere yapılanları çok büyük ve gösterişli olurdu. Rengârenk çiçekler ve meyvelerle, altın ve gümüş varaklarla süslenirdi.

نخلزار **n.zâr,** نخلستان **n.istân** *F. a.* hurmalık.

نخله **nahle** *A. a.* bir hurma ağacı.

نخوت **nahvet** *A. a.* büyüklük taslama, büyüklenme, kurulma, kibir.

نخوت پیشه **n.-pîşe** *F. s.* kurum kurum kurulan, büyüklük taslayıp duran (kimse).

نخوتفروش **n.-fürûş** *F. s.* büyüklük satan, kibirli (kimse).

نخود **nuhûd** *A. a.* (*T. k. dili:* **nohut**) baklagillerden, meyvesi yuvarlak taneli bilinen bitki.

نخودی **nohûdî** *T. s.* nohut renginde.

نخوه **nahve** *A. a.* bir çörek otu türü.

نخیز **nahîz** *A. s.* pusu.

نخیزگاه **n.gâh** pusu yeri.

نخیل **nahîl** *A. s.* 1 hurma ağacı, 2 hurma ağaçları; *bk.* نخله **nahle.**

ندا, نداء **nidâ'**, **nidâ** *A. a.* 1 seslenme, bağırma, çağırma, 2 *dilb.* ünlem.

ندامت **nedâmet** *A. a.* 1 "Keşke yapmasaydım" deme, pişman olma, 2 pişmanlık, pişman olma duygusu ve niteliği.

ندامتکار **n.kâr** *F. s.* pişman olan, "Keşke yapmasaydım" diyen (kimse).

ندب **nedeb** *A. a.* 1 iyileşen yaranın yeri katılaşıp pekleşme, 2 yara iyileştikten sonra iz kalma.

[1]ندبه **nedebe** *A. a.* yara yeri, yara izi.

[2]ندبه **nüdbe** *A. a.* ölünün iyiliklerini anarak ağlama.

ندرت **nedret** *A. a.* (bir şey) az olma/az bulunma, azlık hâli.

ندم **nedem, nedm** *F. a.* "Niye yaptım" deme, pişman olma.

ندما **nüdemâ'** *A. ç. a.* nedimler; *bk.* ندیم **nedîm.**

ندیم **nedîm** *A. a.* 1 arkadaş, sohbet arkadaşı, birlikte yenilip içilen, birlikte eğlenilen kimse, 2 bir devlet adamını, yüksek rütbeli birini güzel sözlerle, ilginç hikâyeler ve fıkralarla eğlendiren kimse, 3 güzel hikâyeler, fıkralar bilip eğlendirme yeteneği olan kimse.

نذر **nezr** *A. a.* 1 adama, 2 adanılmış şey, adak.

نذور **nüzûr** *A. ç. a.* adaklar; *bk.* نذر **nezr.**

نذیر **nezîr** *A. a.* (doğru yola yöneltmek için) (birini) sonunda karşılaşacağı ağır karşılığı bildirerek korkutma yoluyla uyaran (kimse); *zıddı:* بشیر **beşîr**. *a.* Hz. Peygamber.

نذیره **nezîre** *A. a.* adak olarak yerine getirilen şey.

نر **ner** *F. s.* erkek: *şîr-i ner* "erkek arslan", *engüşt-i ner* "erkek parmak, yani: baş parmak."

نرجس **nercis** *A. a.* nergis.

نرخ **narh** *A. a.* (*T. h. dili*: نارق **nark**) tüketim malları için devletçe belirlenen satış değeri.

نرد **nerd** *F. a.* tavla.

نرد باز **n.-bâz** *F. a.* tavlacı, tavla oynayan kimse.

نردبان **nerdübân** *F. a.* (*T.* مردیون **merdiven**) yükseğe çıkmaya/aşağı inmeye yarayan basamaklı sabit yapı/taşınabilir araç.

نرگس **nergis** *F. a.* ortası yeşil renkte tümsekli, yaprakları sarı renkli bir çiçek, 2 *mec.* güzellerin güzel gözü.

نرم **nerm** *F. s.* yumuşak: *bister-i nerm* "yumuşak yastık", *şem'-i nerm* "yumuşak mum".

نرم دل **n.-dil** *F. s.* yumuşak kalpli, yufka yürekli, merhametli (kimse).

نرم لکام **n.-liâm** *F. s.* yumuşak başlı, uysal (at).

نره **nerre, nere** *F. s.* erkek.

نريم **nerîm,** نريمان **nerîmân** *F. a.* yiğit, bahadır, gözü pek savaşçı, 2 (büyük harfle) Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babasının adı.

نزار **nizâr** *A. s.* arık, çelimsiz, sıska, etsiz butsuz, zayıf nahif (kimse).

نزاع **nizâ'** *A. a.* çekişme, dalaş, kavga.

نزاع لفظى **n.-ı lafzî** *F. a.* ağız kavgası, ağız dalaşı, çene yarıştırma.

نزاكت **nezâket** *T. a.* incelik, davranış ve hareketlerde sergilenen çekici, hoş, saygılı ve saygı uyandırıcı nitelik.

نزاهت **nezâhet** *A. a.* 1 temizlik, arılık, ayıp ve kusurdan uzak olma, 2 (sözde ve söze getiriş tarzında) kabalık ve çirkinlikten uzak olma niteliği.

نزد **nezd** *F. a.* yan, kat. Bulunma durumu eki almış Türkçe ve Farsça kurallı ad takımlarında **-e göre, -ce** gibi anlatımları vardır: *benim nezdimde* "bence", *nezd-i ukalâda* "akıllı kimselere göre" gibi.

نزديك **nezdîk** *F. s.* yakın; *ziddı:* دور **dûr**.

نز **nez'** *A. a.* -i çekip çıkarma, -i söküp alma: *hâlet-i nez'* "can çekişme hâli."

نزف **nezf** *A. a.* (burundan) çok kan akma.

نزل **nüzül** *A. a.* 1 inecek/konacak yer, konak, 2 konuk için hazırlanan yiyecek, konuk yemeği.

نزله **nezle** *A. a.* burun akması, aksırma gibi belirtileri olan, soğuk algınlığından kaynaklanan hastalık, 2 *tıp* bedenin bir uzvundan irin/sümüksü madde vb. akma.

نزلهٔ مستوليه **n.-i müstevliye** *F. a.* paçavra hastalığı, grip.

نزهت **nüzhet** *A. a.* 1 sevinç, eğlence, zevk, neşe, keyif, 2 (yer için) güzel, iç açıcı, 3 temizlik, arılık, canlılık, güzellik.

نزهتفزا **n.-fezâ** *F. s.* gönül açıcı, neşe ve keyif verici (yer).

نزهتكاه **n.gâh** *F. a.* iç açıcı yer, gezi ve eğlence yeri, mesire.

نزول **nüzûl** *A. a.* konma, inme.

نزول حجاج **n.-i huccâc** *F. a.* hacıların Mekke yakınlarındaki "Minâ" denilen yere konmaları.

نزيه **nezîh** *A. s.* temiz, ayıp ve kusurdan, kabalık ve çirkinlikten uzak (söz/anlatım/üslûp).

نژاد **nejâd, nijâd** *F. a.* soy: *âlî-nejâd* "yüksek soylu"

نساء **nisâ',** نسا **nisâ** *A. ç. a.* kadınlar.

نساب **nessâb** *A. a.* 1 Araplarda "soy ilmi" diye anılan bilgi alanında uzman olan kimse, 2 "silsile-nâme" denen soy ağacı düzenleyen/yazan kimse.

نساج **nessâc** *A. a.* 1 dokumacı, çulha, 2 örücü, örmeci.

نسب **neseb** *A. a.* soy: *âlî-neseb* "yüksek soylu".

نسبت **nisbet** *A. a.* 1 ilgi, ilinti, bağıntı, yakınlık, karşılıklılık, 2 miktarların birbirine göre değerleri, oran.

نسبتاً **n.en** *A. z.* 1 -e göre, -e bakarak, ... ile karşılaştırarak/oranlayarak, 2 oldukça.

نسبى **nisbî** *A. s.* karşılaştırma ile olan, belirli bir miktara göre, ... ile orantılı.

نسترن **nesteren,** نسترين **nesterîn** *F. a.* "Ağustos gülü" denilen, beyaz ve sarı renkli türleri olan çiçek.

نسج **nesc** *A. a.* 1 (kumaş) dokuma, örme, 2 (sözü) dizim kurallarına uygun, anlaşılır ve tutarlı biçimde düzenleme.

[1]نسخ **nesh** *A. a.* (bir şey) bir şeyin geçerliğini kaldırma, -i bozma, -i yok etme.

[2]نسخ **nüsah** *A. ç. a.* yazılmış kitap kopyaları, *bk.* نسخه **nüsha**.

نسخه **nüsha** *A. a.* 1 yazılı metin, kitap, 2 bir kitaptan aynen kopyalanarak çıkarılan suret.

نسر **nesr** *A. a.* 1 akbaba, 2 *gökb.* burçlar kuşağında yer alan, kuzey kutbunda görünen iki yıldız kümesinin adı. Birine kanatlarını kısmış, yere iner durumda bir akbabaya benzetildiği için "nesr-i vâkı'", diğerine kanat açmış olarak havaya yükselen bir akbabaya benzetildiği için "nesr-i tâir" denmiştir.

نسرين **nesrîn** *A. a.* "Van gülü"/ "Mısır gülü" denilen gül. İki türü olup biri "gül-i miskî", diğeri "gül-i anberî" diye anılır.

نسطورى **nestûrî**, نسطوريه **nestûriyye** *A. a.* ve *s.* "Nestûr" adlı bir papazın kurduğu bir Hıristiyan mezhebine bağlı olanlar.

[1]نسغ **nasğ** *A. a.* ağaçların öz suyu.

[2]نسغ **nusğ** *A. a.* asma vb. bitkiler/ağaçlar kesildiğinde sızan su, özsu.

نسف **nesf** *A. a.* (binayı) temeline kadar yıkma, 2 (bir şeyi) temelinden kaldırıp yok etme.

نسق **nesak** *A. a.* dizi, sıra.

نسقساز **n.-sâz** *F. s.* düzenleyici, dizip sıraya koyucu (kimse).

نسل **nesl** *A. a.* (*T. k. dili:* **nesil**) döl, soy, zürriyet.

نسناس **nesnâs** *A. a.* 1 iri cüsseli bir maymun cinsi, orangutan, 2 yarısı insan şeklinde, tek gözlü, bir eli ve bir ayağı olan, sıçrayarak yürüyen mitolojik bir yaratık.

نسوان **nisvân** *A. a.* kadınlar.

نسوى **nisviy(y), nisvî** *A. a.* kadınlarla ilgili ve ilintili.

نسى **nesy** *A. s.* unutma. Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: منسياً نسياً **nesyen mensiyyen** büsbütün unutma/büsbütün unutulmuş.

نسيان **nisyân** *A. a.* unutma.

نسيب **nesîb** *A. a.* 1 temiz soylu, asilzade (kimse), 2 *ed.* kasidenin giriş bölümü.

نسيج **nesîc,** نسيجه **nesîce** *A. a.* dokunmuş kumaş, dokuma.

نسيم **nesîm** *A. a.* 1 rüzgârın hafifçe ve okşarça esmesi, 2 hafifçe, okşarca esen rüzgâr, esinti.

نسيم نوبهار **n.-i nev-bahâr** *F. a.* ilkbaharda esen tatlı, okşayıcı, iç açıcı rüzgâr.

نشابه **nüşâbe** *A. a.* temrenli ok.

نشأت **neş'et** *A. a.* 1 varlık bulma, doğma, yetişme, 2 -den ileri gelme, -den kaynaklanma; *bk.* نشئه **neş'e.**

نشادر **nişâdir, nişâdür** *A. a.* amonyak tuzu.

نشاره **nüşâre** *A. a.* yonga, talaş.

نشاستج **neşâstec** *A. a.* nişasta, buğday özü.

نشاسته **nişâste** *A. a.* (*T. h. dili:* نشسته **nişeste**) tahıl ürünlerinden, pirinçten, bezelye gibi tanelerden, patates gibi yumrulardan elde edilen una benzer madde.

نشاط **neşât** *A. a.* sevinç, keyif, şen ve neşeli olma.

نشاط آور **n.-âver** *F. s.* sevinçli ve keyifli duruma getirici, şenlendirici (nitelik/olay/eylem vb.).

نشاط افزا **n.-efzâ** *F. s.* sevinç ve neşe arttırıcı, sevince boğucu (güzellik/yer vb.).

نشاط انگیز **n.-engîz** *F. s.* şenlendirici, keyif sunucu (durum/yer vb.).

[1]نشان **nişân** *F. a.* 1 iz, eser, 2 damga, tanıtıcı/ayırıcı işaret/şekil, 3 yara izi, 4 hedef, 5 atmak üzere silâhı hedefin bulunduğu yöne doğrultma, 5 bir eylemin/olayın gerçekleştiği yeri işaretlemek üzere dikilen taş, 6 evlenme kararı/sözü, 7 evlenme kararı/sözü üzerine kararın sözleşme belgesi olmak üzere yapılan yüzük takma töreni, 8 başarılarından/önemli hizmetlerinden dolayı kişilere devletçe verilen ve göğse takılan/asılan türlü biçimlerdeki metal nesne, madalya.

[2]نشان **-nişân** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kalan, yerleşen, yerleşip kalan: *hâtır-nişân* "hatırda yerleşip kalan", 2 diken, yere saplayan, 3 ... eserli. Türkçenin "sahip ve malik olma, ... ile donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nitelikle ilgili bulunma" gibi anlatımları olan **-li** ekine karşılık gelir: *adâlet-nişân* "adâletli".

نشانه **nişâne** *F. a.* iz, belirti, eser.

نشتر **nişter** *A. a.* (*T. k. dili:* **neşter**) cerrah bıçağı.

نشر **neşr** *A. a.* yayma, dağıtma, saçma: *neşr-i râyiha* "güzel koku dağıtma/yayma", 2 (birine/birilerine/herkese) duyurma/bildirme, (birini/birilerini) bilgilendirme, (birine) bilgi aktarma, 3 (kitap/gazete vb.) yayımlama, 4 (kitap/gazete/ilân yoluyla) duyurma/bilgilendirme, 5 (kıyamet gününde) dirilme.

نشریات **neşriyyât** *A. ç. a.* 1 herkese duyurulan/aktarılan bilgiler/haberler, 2 gazete/dergi/ilân vb. yazıları, 3 yayımlanmış eserler. (Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.)

نشف **neşf** *A. a.* (suyu) içine çekme, nemi çekip öteye geçirme.

نشو **neşv** *A. a.* varlık bulma, bitip çıkma, görünürlük kazanma, peydâ olma.

نشو و نما **n. ü nemâ** *F. a.* bitip büyüme, sürüp çıkma, büyüyüp gelişme.

نشوان **neşvân** *A. s.* başı bir hoş, sarhoş, mest (kimse).

نشور **neşûr** *A. a.* çok dağıtıcı, çok yayıcı (kimse).

نشور **nüşûr** *A. a.* -i yayma, -i dağıtma: *yevm-i nüşûr* "kıyamet günü".

نشوه **neşve** *A. a.* şarap ve keyif verici maddelerin, sevindirici ve zevk verici durumların etkisi ile kazanılan tasasızlık, iyimserlik, ortalığı toz pembe görme, yarı sarhoşluk, yarı uyuşukluk, çakırkeyf hâli.

نشوه بخش **n.-bahş** *F. s.* neşve verici (durum/nesne vb.).

نشوه دار **n.-dâr** *F. s.* keyifli (kimse).

نشوه یاب **n.-yâb** *F. s.* keyifli, tasasız, yarı geçkin, yarı sarhoş hâl kazanan (kimse).

نشیب **nişîb** *F. a.* iniş; *zıddı:* فراز **firâz.**

نشید **neşîd**, نشیده **neşîde** *A. a.* söylenen/sesli olarak okunan şiir.

نشیده خوان **n.-hân** *F. a.* şiir okuyan, şiir seslendiren kimse.

نشیمن **nişîmen** *F. a.* oturma yeri, oturacak yer.

نشیمنکاه **n.gâh** *F. a.* oturulan yer, durak, yurt.

نشین **-nişîn** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oturan: *post-nişîn* "tekke postunda, şeyhlik makamında oturan", *taht-nişîn* "tahtta oturan, yani: hükümdar", *sadr-nişîn* "başta oturan, yani: sadrazam",

نشئه **neş'e** *A. a.* 1 dirilme, varlık bulma, 2 şarabın etkisiyle ortaya çıkan yarı sarhoşluk, tatlı uyuşukluk, tasasızlık ve iyimserlik hâli: *Bir âteş-pâre doğdu duht-i rezden neş'e nâmında* – Fehîm "Üzüm kızından, yanî: şaraptan "neş'e" adlı bir ateş parçası doğdu.", 3 huzurlu hâl, her şeyi/her oluşu sevgiyle kucaklayan, her şeye/her oluşa iyimserlik gözüyle bakan yaklaşım: *Garaz bir neş'e tahsîl eylemektir bezm-i âlemde* – Şeyhülislâm Yahyâ "Amaç bu âlem bezminde, yani: dünyâda bir huzurlu hâl kazanmaktır.", 4 iç açıklığı, tasasızlık, sevinç.

نص **nas(s)** *A. a.* 1 delil, gerekçe, dayanak, kılavuz: *n.-ı kâtı'* "kesin delil/dayanak", 2 açık bir hüküm bildiren Kur'ân ayetlerinden delil olarak gösterilen ayet.

نصاب **nisâb** *A. a.* kök, asıl, esas, 2 kıvam, istenen ölçü, 3 malın zekâtı verilmek için gereken miktarı. 4 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) Türkçenin **-li** ekinin anlatımlarına denk anlatımlar taşır: *hikmet-nisâb* "hikmetli".

نصاح **nussâh** *A. ç. a.* öğütçüler, öğüt veren kimseler; *bk.* ناصح **nâsıh.**

نصار **nussâr** *A. ç. a.* yardımcılar, yardım edici kimseler; *bk.* ناصر **nâsır.**

نصارىٰ **nesârâ** *A. ç. a.* Hıristiyanlar; *bk.* نصرانی **nasrânî.**

نصائب **nesâib** *A. ç. a.* dikili taşlar; *bk.* نصیبه **nasîbe.**

نصایح **nesâyih** *A. ç. a.* öğütler; *bk.* نصیحت **nasihat.**

نصب **nasb** *A. a.* 1 -i (yere) dikme, batırma, saplama, 2 -i kurma, -i (yere) yerleştirme: *n.-i hıyâm* "çadırları kurma.", 3 gözünü dikip bakma: *n.-i nigâh* "gözünü dikme, gözünü dikerek bakma", 3 (birini) (bir işe/hizmete) getirme/yerleştirme/atama, 4 dikili şey, direk, taş, mil vb. 5 *dilb.* (Arapçada) bir ünsüz harfi a/e ile seslilendirme, 6 *ed.* şiirin kafiyesinin doğru olması, yapısının bozuk ve eksik olmaması.

نصح **nush** *A. a.* 1 öğüt verme, 2 öğüt.

نصر **nasr** *A. a.* 1 yardım, 2 üstünlük, zafer, galibiyet.

نصراء **nusarâ'** *A. ç. a.* yardım edici kimseler; *bk.* نصیر **nasîr.**

نصرانی **nasrânî** *A. a.* Hristiyan.

نصرت **nusret** *A. a.* 1 yardım etme, 2 yardım.

نصف **nısf** *A. a.* buçuk, yarım, yarı.

نصف قطر **n.-i kutr** *F. a.* yarıçap.

نصف کره **n.-i küre** *F. a.* yarım küre.

نصف اللیل **nısfü'l-leyl** *A. a.* gece yarısı.

نص النهار **nısfü'n-nehâr** *F. a.* gün ortası.

نصفت **nasfet** *A. a.* akıl, vicdan ve merhamet ölçüsü; davranış ve değerlendirmelerde aklın, vicdanın ve acıma duygusunun sesi, adalet duygusu.

نصفیت **nısfiyyet** *T. a.* yarı yarıya bölme/bölüşme.

نصوح **nasûh** *A. a.* 1 çok ve sürekli öğüt veren, işi öğüt vermek olan (kimse), 2 kesin bir niyet ve kakarlılıkla yapılan, gerçek (tövbe): *t.-i nasûh* "gerçek tövbe".

نصوص **nusûs** *A. ç. a.* açık Kur'ân hükümleri; *bk.* نص **nas(s).**

نصیب **nasîb** *A. a.* pay, bölük, hisse.

نصیبدار **n.-dâr** *F. a.* -den kendisine pay düşen kimse.

نصیبه **nasîbe** *A. a.* yollarda iz göstermek izin dikilen taş, nişan taşı, kilometre taşı.

نصیحت **nasîhat** *A. a.* öğüt. – **etmek/vermek** iyi, güzel ve yararlı işlere/yönlere/davranışlara kılavuzlamak, öğütlemek.

نصیحت آمیز **n.-âmîz** *F. s.* öğüt verici, iyilik ve güzelliklere yönlendirici (söz vb.).

نصیحت پذیر **n.-pezîr** *F. s.* öğüt kabul etmeye yatkın, salık verilen iyi ve güzel iş ve davranışları tutup uygulayıcı (kimse).

نصیر **nasîr** *A. a.* yardımcı, yardım elini uzatan (kimse).

نصیری **Nusayrî** *A. a.* Antakya civarında yaşayan ve kendilerine özgü inanç ve mezhepleri olan bir topluluk ve bu topluluktan olanlardan her biri.

نضر **nazar**, نضارت **nezâret** *A. a.* tazelik, canlılık, dirilik.

نطاح **nitâh** *A. a.* (boynuzlu hayvanlar) toslaşma, birbiriyle kafa kafaya tokuşma.

نطاق **nitâk** *A. a.* 1 kuşak, 2 peştemal, futa.

نطرون **natrûn** *A. a.* 1 güherçile, 2 boraks.

نطس **natas** *A. a.* (*T. k. dili*: ناداس , نداس **nadas**)1 tarlayı kabaca sürüp temizleme, otlarını ayırıp kurutma, 2 ekime hazır duruma getirmek için tarlayı tekrar sürme.

نطع **nat'** *A. a.* 1 sepilenmiş, boyanıp cilalanmış deriden yapılma sofra yaygısı, 2 yere serilip satranç taşlarının yerleştirildiği, üzerinde altmış dört kare çizimi bulunan deri parçası.

زمین نطع **nat'-ı zemîn** *F. a.* yeryüzü.

نطفه **nutfe** *A. a.* bel suyu, meni.

نطق **nutk** *A. a.* 1 söz, 2 (insanda) konuşma, söz söyleme güç ve niteliği, 3 *T.* (**nutuk**) bir topluluk karşısında yapılan konuşma.

نطوق **natûk** *A. a.* 1 güzel konuşan; akıcı, düzgün ve etkili söz söyleyen (kimse), 2 uzun ve etkili konuşan kimse, hatip.

نظار **nuzzâr** *A. ç. a.* nâzırlar; *bk.* ناظر **nâzır.**

نظارت **nezâret** *A. a.* 1 -e bakma, -e bakış, 2 -i gözetme, -i yoklama, -i denetleme, 3 yönetme, 4 bakanlık.

نظاره **nezâre,** نظاره **nazzâre** *A. a.* 1 -e bakma, -e bakış, 2 -i görme, -e göz atma, -i seyr etme, göz gezdirme.

نظافت **nezâfet** *A. a.* temizlik (yalnız maddî temizlik anlamında kullanılır): *n.-i beden* "beden temizliği".

nizâm نظام *A. a.* 1 sıra, dizi, 2 düzen, 3 kural, 4 yeni düzenlemeyle kurulan ordu, meslekten yetişme subaylarla belli süreler için askerlik yapan erlerden oluşan ordu, 5 bir ülkenin düzenini sağlayan ve ayakta tutan kimse.

nizâmî نظامی *A. s.* belli bir düzen üzere bulunan, bir düzene bağlı, düzenli, 2 kanun ve kurala uygun, kanun ve kuralların gerektirdiği yolda olan.

nezâir نظائر *A. ç. a.* 1 benzerler, eşler; *bk.* nazîr نظیر, 2 nazireler; *bk.* **nazîre** نظیره.

nazar نظر *A. a.* 1 -e bakma, gözü bir yöne çevirip bir şey üzerindeodaklama, 2 -i gözden geçirme, -i inceleme, -e göz atma, 3 -i göz önünde bulundurma, -i dikkate alma, üzerinde düşünme, 3 -e ilgi gösterme, -e yönelme, 4 -e kötü niyetle bakma, -e göz dikme, 5 -e bir türlü bakma, -i bir türlü değerlendirme, 6 göz değmesi, **– değmek** kötü niyetli/kıskanç bir kimsenin bakışından etkilenerek hastalanmak. **n.a gelmek/uğramak** *bk.* **göz değmek**. 6 yan, kat. Bu anlamda Türkçede ad takımına bulunma hali ekiyle eklenerek **-e göre** karşılığı olmak üzere takı gibi kullanılır: *benim nazarımda* "bana göre".

n.an نظراً *A. z.* 1 - göre, -e bakılırsa, 2 -e nisbetle, .. ile karşılaştırıldığında.

n.-endâz نظر انداز *F. s.* göz atıp bakan (kimse).

n.-rübâ نظر ربا *F. s.* dikkat çeken, dikkatleri üzerinde toplayan,

n.gâh نظرگاه *F. a.* bakacak yer, bakacak.

nazarî نظری *A. s.* 1 bakışla ilgili ve ilintili, 2 teorik, uygulaması olmayan, yalnızca bilgi ile sınırlı olan.

nazariyyât نظریات *A. ç. a.* nazariyeler, teorik bilgiler, ilim ve fen bilgileri. Tekliği olan **nazariyye** نظریه sonraları kullanılmaya başlanmıştır.

nazm نظم *A. a.* 1 sıra, düzen, 2 vezinli ve kafiyeli söz; *zıddı:* **nesr.** نثر

nazîr نظیر *A. s.* benzer, eş, denk. *a. gökb.* (**nazîrü's-semt**'ten kısaltma) gözlem yapan birinin tam tepesinden geçip göğe erişen çizginin gök çemberine değdiği var sayılan ve "semtü'r-re's" denilen noktanın tam karşısına gelen ve ayak ucundan geçip aşağı uzanan çizginin vardığı son nokta. Batı dillerine **nadir** olarak geçmiştir.

nazîre نظیره *A. a.* bir nesnenin benzeri/eşi olmak üzere yapılan şey, örnek, kopya, 2 *ed.* bir şairin şiirini örnek alarak yazılan ona benzer şiir.

nazîf نظیف *A. a.* temiz, ak pak, arı duru (kimse).

nazîm نظیم *A. a.* dizilmiş, sıralanmış (inci/değerli taş vb.).

nüâs نعاس *A. a.* uyuşup kendinden geçer gibi olma, uyuklama, ımızganma.

niâl نعال *A. ç. a.* ayak kapları/ayağa giyilen çedik, çarık, nalın, kundura gibi şeyler; *bk.* **na'l.** نعل

na't نعت *A. a.* 1 -i nitelikleri ile ve övgüyle bildirip tanımlama, 2 divan edebiyatında Hz. Peygamber, dört halife ve Hz. Ali'yi üstün va-

sıflarını dile getirerek övmek amacıyla yazılan manzume, 3 *dilb.* bir adı belirten/niteleyen kelime, sıfat. Belirtilen/nitelenen kelimeye ise "men'ût" adı verilir.

نعره **na're** *A. a.* yüksek sesle bağırma, haykırma, sarhoş bağırtısı.

نعش **na'ş** *A. a.* gömülmek üzere yıkanıp kefene sarılmış ve tabuta konmuş ölü, cenaze.

نعل **na'l** *A. a.* 1 ayakkabı (Bu anlamda daha çok çoklusu olan **ni'âl** kullanılmıştır), 2 at, katır vb. hayvanların tabanlarına çakılan hilâl biçiminde demir, takağu/takav, hayvan pupucu.

نعلبند **n.-bend** *F. a.* (*T. k. dili:* نالباند **nalbant**) at vb. hayvanlara nal takan kimse.

نعلبر **n.-ber** *F. a.* (*T. k. dili:* نالبور **nalbur**) nal, mıh (çivi) vb. şeyler yapan ve satan kimse.

نعلچه **n.çe** *F. a.* (*T. k. dili:* نالچا **nalça**) kalın tabanlı ayakkabıların, özellikle çizmelerin altına çakılan demir parça.

نعلين **n.eyn** *T. a.* (*T. k. dili:* نالين **nalın**) hamamda, camilerin abdest alınan yerlerinde giyilen, tahtadan yapılma, topuklu, tasmalı ayak kabı.

[1]نعم **neam** *A. z.* evet. Doğrulama bildirir. Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: *Lâ ve ne'am bir şey söylemedi* "Ne evet ne hayır bir şey söylemedi."

[2]نعم **niam** *A. ç. a.* 1 azıklar, yiyecekler, 2 iyilikler; *bk.* نعمت **ni'met.**

نعمان **nu'mân** *A. a.* kan.

نعمان برى **nu'mân-i berrî** / شقايق النعمان **şakâyıku'n-nu'mân** *F. a.* yaban nu'manı, gelincik. (Renginden ötürü bu adla anılmıştır.)

نعمت **ni'met** *A. a.* 1 beslenmek için gerekli şeyler, azık, yiyecek, içecek, 2 sıkıntısız ve iyi bir hayat sürmek için ihtiyaç duyulan her şey, 3 iyilik, 3 dirilik, sağlık; bolluk ve genişlik, sıkıntısızlık.

نان و نعمت **nân ü n.** *F. a.* iyilik.

نعناع **na'nâ'**, نعنع **na'na'** *A. a.* (*T. k. dili:* نانه **nâne**) yaprakları güzel kokulu bilinen bitki.

نعوت **nuût** *A. ç. a.* naatler; *bk.* نعت **na't.**

نعوذ بالله **neûzü bi'llâh** *A. z.* Allah'a sığındık. Sakınma bildirir.

نعومت **nuûmet** *A. a.* yumuşaklık.

نعيب **naîb** *A. a.* karga, saksağan gibi kuşların kulak tırmalayıcı bed sesleri.

نعيم **neîm** *A. a.* 1 bolluk, huzur ve esenlik içinde yaşama, 2 sekiz cennetten birinin adı.

نغمه **nağme** *A. a.* kulağa hoş gelen ses dizisi, ezgi, melodi.

نغمه پرداز **nağme-perdâz,** نغمه زن **nağme-zen,** نغمه ساز **nağme-sâz,** نغمه كش **nağme-keş** *F. a.* kulağa hoş gelen güzel ve etkileyici ses dizileriyle çalan ve söyleyen sanatçı.

نفاث **nifâs** *A. a.* 1 lohusalık, 2 (kadın) âdet görme.

نفاذ **nefâz** *A. a.* 1 delip geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma, 2 sözü geçme, isteği yapılma, buyruğu tutulma.

نفاست **nefâset** *A. a.* 1 değerlilik, 2 (yemek için) tadı tuzu yerinde olma,

damağa hoş gelme, tatma duygusunu okşama, 3 güzellik, beğenilir olma nitelik ve özelliği.

نفاق **nifâk** *A. a.* 1 Müslüman görünüp eski inancını sürdürme, iki yüzlülük, 2 ara bozuculuk, 3 geçimsizlik, bozuşukluk.

نفائس **nefâis** *A. ç. a.* güzel, beğenilen, hoşa giden şeyler; *bk.* نفيس **nefîs, نفيسه nefîse.**

نفت **neft** *F. a.* yer yağı, petrol.

نفتی **neftî** *A. s.* neft renginde, yeşil ve kahverengi karışımı bir renkte.

نفح **nefh** *A. a.* 1 (yel) esme, (bir nesneden) (güzel koku) yayılma.

نفحه **nefha** *A. a.* 1 güzel koku, 2 bir esim yel.

نفخ **nefh** *A. a.* üfürme, soluk salma. **– etmek** üfürmek.

نفخ سور **n.-ı sûr** Mikâil adlı meleğin kıyamet günü sûra üfürmesi, yani kıyametin kopması.

نفخه **nefha** *A. a.* 1 üfürük, 2 karın şişkinliği.

نفر **nefer** *A. a.* 1 kimse, kişi, 2 Belirli bir insan sayısını bildirirken sayı adından sonra kullanılır: *40 nefer kürekçi*, 3 rütbesiz asker, er.

نفرت **nefret** *A. a.* 1 -den ürkme, -den ürküp kaçma, 2 -den uzak durma, -den hoşlanmama, -den tiksinme.

نفرين **nefrîn** *A. a.* ilenme, beddua etme, başına kötü şey gelmesini dileme.

نفس[1] **nefes** *A. a.* 1 soluk, 2 an, dem: *bir nefeste* "bir anda, bir soluk alıp verecek kadar kısa zamanda", 3 *T.* (hastanın iyi olması niyet ve amacıyla) şifa ayetlerini/belli dualarını okuyup üfleme. **– etmek** ayet ve dua okuyup üflemek.

نفس[2] **nefs** *A. a.* (*T. k. dili:* **nefis**) 1 can, ruh, 2 insanda yiyip içmek, birleşmek gibi maddî ihtiyaçlara olan eğilim, güç, hayvansal ruh, 3 şehvet, cinsî istek, 4 benlik, bir insanı diğerlerinden ayıran yön, kişilik, zât, 5 öz, asıl, cevher: *nefsü'l-emr* "işin özü", 6 bir yeri o yer yapan, bağlı yerleşim birimlerine ve çevreye dağılmış yerlere göre ortada yer alan ana yerleşim bölgesi, merkez: *nefs-i Bursa* "Bursa'yı Bursa yapan asıl ve ana bölge, merkez".

نفسانی **nefsânî** *A. a.* 1 hayvansal ruhla, yani: yeme içme, birleşme gibi bedenin istek ve meyilleri ile ilgili ve ilintili, 2 benliğin/egonun hırs, kin, kıskançlık gibi kötü yönleri ile ilgili ve ilintili ve o yönlerden doğan (iş/eylem/davranış vb.).

نفسانيت **nefsâniyyet** *T. a.* hayvansal ruhun, insan egosunun kötü istek ve eğilimleri.

نفط **naft** *A. a.* 1 yer yağı, ham petrol, 2 çam gibi kozalaklı ağaçlarla başka ağaçlardan sızan, boya ve vernik üretiminde kullanılan ince, renksiz, kokulu sıvı, nebatî yağ, terementi, terementin.

نفع **nef'** *A. a.* yarar, fayda, assı.

نفقه **nefaka** *A. a.* 1 yaşamayı sürdürmek, zorunlu giderleri karşılamak için gerekli olan para, geçimlik, 2 yetimlere, dullara ve yoksullara gerek duydukları şeyleri sağlamaları için devlet tarafından ödenen para. **– bağlamak** yetim, dul ve yoksullara geçimlik para vermek.

نفوذ **nüfûz** *A. a.* 1 -e işleme, -i etkileme, -in içine geçme, 2 (birinin) sözü geçme/dinlenme, 3 etki.

نفور **nüfûr** *A. a.* 1 dağılma, ürküp kaçışma, 2 hacıların Mina'dan Mekke'ye doğru dağınık bir biçimde hızla gidişleri.

نفوس **nüfûs** *A. ç. a.* kişiler, şahıslar; kimseler, varlıklar; *bk.* نفس **nefs**.

نفوس زكيه **n.-i zekiyye** *F. a.* üst âlem varlıkları, ruhlar ve melekler.

نفی **nefy** *A. a.* 1 (birini) (bir yerden) sürme, 2 *dilb.* olumsuzluk, oluş ve kılışın olmadığını/gerçekleşmediğini bildiren hâl.

[1]نفير **nefîr** *A. a.* topluluk.

نفيرعام **n.-i âm** *F. a.* 1 kalabalık, bir yerde bulunan herkesin katılmasıyla oluşan topluluk, 2 düşmanla savaşmak üzere halktan savaşabilecek herkesin katıldığı askerî güç.

[2]نفير **nefîr** *F. a.* 1 kerrenaydan küçük, zurnaya benzer, yüksek ve tiz ses veren bir üflemeli çalgı, yuf borusu, 2 düdük, zurna, 3 kimi dervişlerin bellerinde taşıdıkları boynuz boru, 4 çığıltı, çığlık, feryat.

نفيس **nefîs** *A. a.* çok güzel, az bulunur ve değerli (nesne).

نقاب **nakkâb** *A. a.* delik açıcı, delici kimse.

نقاب **nikâb** *A. a.* peçe, yaşmak vb. yüz örtüsü.

[1]نقابت **nakâbet** *A. a.* ululuk, önderlik.

[2]نقابت **nikâbet** *A. a.* önder olma hâli, önderlik, liderlik.

نقاد **nakkâd** *A. s.* 1 paranın halisini kalbından ayıran (kimse), 2 bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran (kimse), 3 ilmî ve edebî eserleri inceleyen, değerlendiren, tenkit eden (kimse).

نقاره **nakkâre**, **nakâre** *A. a.* (*T. h. dili:* ناغاره **nağara**, ناره **nâre**) iki küçük çomakla vurularak çalınan trampete benzer bir vurmalı çalgı.

نقاش **nakkâş** *A. a.* 1 yağlı/sulu boyayla binaların tavan ve duvarlarını türlü şekillerle boyayıp süsleyen sanatçı, 2 manzara/insan/portre çizen/yapan sanatçı, ressam.

نقاش ازل **n.-i ezel** *F. a.* ezel nakkaşı, yani: Yüce Yaratıcı.

نقاط **nikât** *A. a.* (*T. k. dili*: **nukât**) noktalar; *bk.* نقطه **nokta**.

نقال **nakkâl** *A. a.* (hikâye, masal vb.) aktaran/anlatan (kimse).

نقاهت **nekâhet** *A. a.* hastalıktan yeni kalkmış, tam iyileşmemiş olan hastanın hâli.

نقائض **nekâız** *A. ç. a.* zıtlıklar, birbirine zıt olan şeyler; *bk.* نقيضه **nakîza.**

نقب **nakb** *A. a.* delik açma.

نقبزن **n.-zen** *F. a.* delik açıcı (kimse).

نقباء **nukabâ'** *A. ç. a.* önderler, cemaat önder ve yöneticileri; *bk.* نقيب **nakîb**.

نقبه **nukbe** *A. a.* delik, su yolu.

نقد **nakd** *A. a.* 1 para, 2 altın/gümüş sikke, 3 yüksek bedel: *n.-i cân* "can bedeli". "Son derece değerli şey" anlamında kullanılır.

نقداً **n.en** *A. z.* 1 para olarak, 2 peşin, önceden.

نقدينه **nakdîne** *A. a.* 1 hazır, elde, hemen ödenebilecek para, 2 yüksek bedel: *n.-i himmet* "himmetin yüksek bedeli".

nakr نقر *A. a.* oyma, taş/ağaç üzerine oyarak yazı, resim, bezek yapma.

nakarât نقرات *A. a.* şarkı bentlerinin bağı, her üç mısrada yinelenen dördüncü mısra.

nıkris, nıkrîs نقرس نقریس *A. a.* damla hastalığı, gut.

nukre نقره *A. a.* 1 eritilmiş gümüş parçası, külçe gümüş, 2 çukurluk, çukur: *n.-i kafâ* ense çukurluğu/çukuru".

nukre-i hâm نقرهٔ خام *F. a.* işlenmemiş gümüş külçesi.

nakş نقش *A. a.* (*T. k. dili:* **nakış**) 1 -i boyayla boyama, -in üzerindeki çizili motifleri değişik renklerle renklendirme, 2 (tavan/duvar/ağaç üzerine) boyayarak yapılan şekil, resim, bezek, motif, 3 renkli iplikle kumaş üzerine yapılan işleme, 4 *mec.* hile, düzen.

n. ber-âb نقش بر آب *F. a.* su üzerine yapılan resim, yani: geçici, devamlılığı olmayan şey.

n.-bend نقشبند *F. a.* kumaşların desenlerini ipliklerle dokuma tezgâhına yerleştiren usta.

n.-ı cebîn نقش جبین alın yazısı.

naks نقص *A. a.* eksiklik.

noksân نقصان *A. a.* 1 eksilme, azalma, 2 eksiklik, azlık, az olma hâl ve niteliği: *n.-i akl* "akıl eksikliği", 3 yokluk, yok olma hâl ve niteliği. *s. T.* eksik, kusurlu, bitirilmemiş (iş/eylem vb.).

n.-i fâhış نقصان فاحش *F. a.* bir şeyin değerinin dörtte bir nisbetinde/daha çok olan eksiklik.

n.-i yesîr نقصان یسیر *F. a.* bir şeyin değerinin dörtte birine ulaşmayan eksiklik.

nakz[1] نقض *A. a.* 1 (yemini) bozma, (bir sözleşmeyi/hükmü) geçersiz duruma getirme, 2 (binayı) tümüyle yıkma, yıkıntı haline getirme.

nıkz, nukz[2] نقض *A. a.* bina yıkıntısı. (Daha çok çokluğu olan **enkâz** kullanılmıştır.)

nukat نقط *A. ç. a.* noktalar; *bk.* **nokta.** نقطه

nokta نقطه *A. a.* 1 çok küçük benek, lekecik, 2 (Arap alfabesinde) kimi harflerin üstünde/altında olup asıl şekilleri benzeyen harflere ayırıcı nitelik kazandıran bir/daha çok küçük işaret, 3 cümle sonu işareti, 4 belirli yer, 5 *geo.* uzunluğu, genişliği ve yüksekliği olmayan saymaca işaret.

n.-i zerrîn نقطهٔ زرین *F. a.* güneş.

nak' نقع *A. a.* çay, ıhlamur, hatmi vb. otları haşladıktan sonra suyunu alma.

nakl نقل *A. a.* 1 (bir nesneyi/bir kimseyi) bulunduğu yerden alıp başka yere götürme, taşıma, göçürme, 2 yer değiştirme, taşınma, göç etme, 3 (yazı/resim/desen vb.'ni) bir zemin üzerine geçirme, çizme, 4 (bir olayı/bir hikâyeyi) aktarma, anlatma, 5 (sözü/metni) bir dilden başka dile çevirme, tercüme, 6 ağızdan ağıza/kitaplar aracılığıyla ulaşan bilgi.

nakale نقله *A. ç. a.* aktaranlar, rivayet edenler; *bk.* **nâkıl.** ناقل

naklî نقلی *A. s.* aktarma yoluyla gelen; *zıddı:* **aklî.** عقلی

نقليات **nakliyyât** *A. a.* 1 aktarma yoluyla gelen/bilinen konular/bilgiler; *zıddı:* عقليات **akliyyât**, 2 taşıma işleri, taşımacılık.

نقليه **nakliyye** *A. a.* 1 taşıma işi, 2 taşıma ücreti, 3 erzak, mühimmat ve asker taşıma gemisi.

نقمت **nıkmet** *A. a.* 1 sert şekilde cezalandırma, 2 kin, gizli düşmanlık, nefret, tiksinme.

نقود **nukûd** *A. ç. a.* paralar; *bk.* نقد **nakd.**

نقوش **nukûş** *A. ç. a.* bezekler; resimler; *bk.* نقش **nakş.**

نقول **nukûl** *A. ç. a.* rivayetler, hikâyeler; *bk.* نقل **nakl.**

نقى **nakıyy/nakî** *A. a.* temiz, arı duru.

نقيب **nakîb** *A. a.* 1 bir topluluğun başı, başkan, lider, 2 (tekkelerde) şeyh vekili.

نقيب الاشراف **nakîbü'l-eşrâf** *A. a.* şeriflerin işlerini görmek üzere devlet tarafından görevlendirilen kimse.

نقيروقطمير **nakîr ü kitmîr** *A. z.* hepsi birden, olancasıyla, bütün yanları ve ayrıntılarıyla, iğneden ipliğe kadar.

نقيصه **nakîsa** *A. a.* eksiklik, kusur.

نقيصه دار **n.-dâr** *F. s.* kusurlu, eksikli (nesne/söz vb.).

نقيض **nakîz** *A. a.* zıt, bir şeyin hükmünü bozan/kaldıran (şey): بالنقيض مسمى *müsemmâ bi'n-nakîz* "zıddı ile anılan, yani: adı durum ve şöhretine zıt olan (kimse/nesne)".

نقيضه **nakîza** *A. a.* (bir nesnenin değerine ve anlamına) zıt, karşı ve aykırı olan şey.

نقيع **nakî'** *A. a.* şifalı otların kaynar suda haşlandıktan sonra alınan suyu.

نقيعيه **nakîıyye** *A. a.* mikroskopla görülebilen küçük canlılar, mikroplar.

نقيه **nakîh** *A. s.* hastalıktan yeni kalkmış olan (kimse).

نكات **nikât** *A. ç. a.* nükteler; *bk.* نكته **nükte.**

نكاح **nikâh** *A. a.* evlilik birliği kurmayı sağlayan işlem.

نكار **nigâr** *F. a.* 1 resim, 2 put, 3 yazı, 4 resim gibi güzel sevgili.

نكارخانه **n.-hâne** *F. a.* duvarlarında insan portreleri bulunan tapınak vb.

نكارستان **n.istân** *F. a. yuk. m. bk.*

نكارنده **nigârende** *A. a.* ressam.

نكاشته **nigâşte** *F. a.* yazılmış, yazıya dökülmüş (konular, olaylar vb.).

[1]نكال **nekâl** *A. a.* ağır ceza, aşırı eziyet, işkence.

[2]نكال **nikâl** *A. a.* yanmış kömür parçası, kor.

نكاه **nigâh** *F. a.* bakış: *n.-i mestâne* "mestçe bakış", *âhû-nigâh* "ceylân bakışlı".

نكبت **nekbet** *A. a.* 1 sıkıntı, düşkünlük, 2 talihsizlik, bahtsızlık.

نكت **nüket** *A. a.* ince anlamlı sözler; *bk.* نكته **nükte.**

نكته **nükte** *A. a.* 1 kavranması keskin zekâya ve akıl kıvraklığına bağlı anlam, kapalı bir anlamı bulunan ince söz.

نكته بين **n.-bîn** *F. s.* nükteyi gören, zeki ve kıvrak akıllı (kimse).

نكته پرداز **n.-perdâz** *F. s.* nükteli söz söyleme ustası, nükteci.

نکته دان **n.-dân** *F. s.* nükte bilen, ince ve kapalı anlamlı sözler söyleyen (kimse).

نکته شناس **n.-şinâs** *F. s.* nükteden anlayan, keskin zekâlı ve kıvrak akıllı (kimse).

نکته کو **n.-gû** *F. s.* nükteli söz söyleyen (kimse).

نگران **nigerân** *F. a.* bakan, bakmakta olan, gözleyen (kimse).

[1]نکره **nekire** *A. a. dilb.* (Arapçada) belirsiz (ad); *zıddı:* معرفه **ma'rife.**

[2]نکره **nekre** *T. s.* 1 tuhaf, garip, gülünç (fıkra/söz), 2 şakacı, tuhaf sözler ve nüktelerle çevresini eğlendiren (kimse).

نکره کو **n.-gû** *F. s.* şakalı ve tuhaf sözler söyleyen (kimse),

نکس **nüks** *A. a.* (hastalık) geri dönme, üsteleme.

نکو **nikû** *F. s.* iyi, güzel (nesne). *a.* güzel nesne.

نکول **nükûl** *A. a.* korku, kaygı ve kuşku yüzünden geri dönme, -den kaçınma.

نکون **nigûn** *F. s.* altı üstüne gelmiş, alt üst olmuş, tersine dönmüş (nesne): *ser-nigûn* "başı aşağı/altı üstüne gelmiş (nesne).

نکون طشت **n.-taşt** *F. a.* tersine dönmüş leğen, yani: gökyüzü".

نکونسار **n.sâr** *F. s.* 1 baş aşağı, ters, tersine dönmüş (nesne), 2 utançtan başını eğmiş (kimse).

نکه **nigeh** *F. s.* bakış; *bk.* نگاه **nigâh.**

نکه انداز **n.-endâz** *F. s.* göz atan, göz çevirip bakan (kimse).

نگهبان **n.bân** *F. a.* görüp gözetici, bekçi.

نگهدار **n.-dâr** *F. s.* koruyucu, saklayıcı, görüp gözetici (kimse).

نگهفروز **n.-fürûz** *F. s.* gözü parlatıcı, gözün iyi görmesini sağlayıcı (nesne).

نکهت **nükhet** *A. a.* koku, her şeyin kendine özgü kokusu.

نکیر **nekîr** *A. a.* 1 -i bilmeme, 2 kabirde ölüleri sorgulayan iki melekten birinin adı. *s.* belirli olmayan, bilinmeyen (nesne/konu).

نگین **nigîn** *F. a.* 1 yüzük, 2 taşı üzerine mühür kazınmış yüzük, mühürlü yüzük.

نگینسای **n.-sây** *F. a.* mühür kazıyan kimse, hakkâk.

[1]نم **nem** *F. a.* yaşlık, ıslaklık, rutubet.

نمناك **n.nâk** *F. s.* nemli, ıslak (nesne).

[2]نم **nem(m)** *A. a.* birinin dediğini öbürüne söyleyip iki tarafını birbirine düşürme, söz taşıyıcılık, koğculuk.

[1]نما **-nümâ,** نمای **nümây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösteren: *reh-nümâ* "yol gösteren, kılavuz", *kıble-nümâ* "kıbleyi gösteren alet, kıble pusulası".

نماء **nemâ',** [2]نما **nemâ** *A. a.* 1 büyüme, gelişme; artma, çoğalma: *neşv ü nemâ* "(yerden biten ot gibi) gelişme, büyüme", 2 getiri, faiz.

نمادار **n.-dâr** *F. s.* getirisi olan, yani: yararlı (nesne).

نماز **nemâz** *F. a.* İslâm'ın beş şartından biri olan kulluk görevi.

نماز گاه **n.gâh** *F. a.* şehir dışında, kırda yüksekçe bir yere mihrap konularak namaz kılınmak için yapılan yer.

نمال **nimâl** *A. ç. a.* karıncalar; *bk.* نمل **neml**.

نمام **nemmâm** *A. s.* lâf taşıyıp ara bozan, koğcu (kimse).

نمایان **nümâyân** *F. s.* görünen, göz önünde olan (nesne). **– olmak** görünmek.

نمایش **nümâyiş** *F. a.* 1 görünüş, 2 gösteriş, gösteri, 2 göz boyama, yalandan gösteriş.

نمایش آب **n.-i âb** *F. a.* serap.

نمایم **nemâyim** *A. ç. a.* koğculuklar, ara bozuculuklar; *bk.* نمیمه **nemime.**

نماینده **nümâyende** *F. s.* gösterici/gösteren.

نمد **nemed** *A. a.* keçe, kebe, aba, yünden yapılan dövme yaygı/örtü.

نمد پوش **n.-pûş** *F. s.* aba, aba hırka giyen, yani: yoksul, derviş (kimse).

نمد زین **n.-zîn** *F. a.* (binek hayvanlarında) eyer altına serilen keçe, teğelti.

نمدین **n.în** *F. s.* yünden, keçeden yapılmış (hırka vb.).

نمر **nemr, nimr** *A. a.* kaplan.

نمرود **Nemrûd** *A. a.* Hz. İbrâhim zamanındaki Babil hükümdarı. Tanrılık davasına kalkışan bu kişi Hz İbrâhim'i mancınıkla ateşe atmasıyla ünlenmiştir. *s. T.* asık suratlı, katı yürekli ve inatçı (kimse).

نمك **nemek** *A. a.* tuz.

نمکدان **n.dân** *F. a.* 1 tuzluk, 2 *ed.* (kinaye yoluyla) dilberin dudağı.

نمك بحرام **n. be-harâm** / نمك حرام **n.-harâm** *F. s.* nankör, gördüğü iyiliğin değerini bilmeyen (kimse).

نمکسود **n.-sûd** *F. s.* tuzlanmış (nesne/yiyecek).

نمکشناس **n.-şinâs** *F. s.* tuz tanıyan, yani: iyilik bilen, gördüğü iyiliğe şükreden (kimse).

نمکین **n.în** *F. s.* 1 tuzlu (nesne), 2 tadı yerinde, lezzetli.

نمل **neml** *A. a.* karınca.

نمله **nemle** *A. a.* (bedende) karıncalanma, uyuşma.

نمو **nümüv(v)**, **nümû** *A. a.* 1 ot gibi bitip büyüme, gelişme.

نمود **nümûd** *F. s.* 1 gösteren. Bu anlamıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *seâdet-nümûd* "mutluluk sergileyen (kimse)".

نمودار **n.âr** *F. s.* 1 görünen, görünücü (nesne), 2 örnek, misal.

نموده **nümûde** *F. s.* görünmüş, gözükmüş (nesne).

نموذج **nümûzec** *A. s.* örnek.

نمون **-nümûn** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösterici/gösteren: *rû-nümûn* "yüz gösterici, yüzünü gösteren", *reh-nümûn* "yol gösterici, kılavuz".

نمونه **nümûne** *F. s.* bir bütünün anlaşılması için gösterilen parça, örnek, misal.

نمیقه **nemîka** *A. a.* yazılı kâğıt, mektup, pusula, not vb.

نمیم **nemîm** *A. a.* 1 fısıltı, 2 dedikoducu, ara bozucu, kovcu.

نمیمه **nemîme** *A. a.* ara bozuculuk, lâf taşıyıcılık, kov, nifak.

نمیمه ساز **n.-sâz** *F. s.* ara bozucu, kovcu, münafık (kimse).

نمیمه کار **n.kâr** *F. s. yuk. bk.*

ننك **neng** *F. a.* 1 utanma, ar, namus: *perde-i neng* "ar perdesi", 2 ün, san, şan, şöhret: *nâm ü neng* "ad ve san".

nev نو *F. s.* 1 yeni, 2 canlı, taze.

n.-îcâd نو ایجاد *F. s.* önceden olmayıp yeni yapılan, yeni bulunan (şey).

n.-âyîn نوآیین *F. s.* yeni bir üslûp ortaya koyan (kimse).

n.-bâre, n.-bâve نوباره نوباوه *F. a.* turfanda meyve.

n. be-n. نوبنو *F. z.* yeniden yeniye, yeni yeni.

n.-behâr نوبهار *F. a.* ilkbahar.

n.-peydâ نوپیدا *F. s.* yeni çıkan, yeni görülen, yeni yetişmiş (nesne).

n.-cüvân نوجوان *F. a.* yeni yetme, delikanlı, genç.

n.-hîz نوخیز *F. s.* yeni bitmiş, yeni çıkmış (fidan/bıyık vb.). *a.* genç, yeni yetme (kimse).

n.-res نورس *F. s.* körpe, taze, yeni yetişmiş (fidan/genç).

n.-reste نورسته *F. s.* yeni bitmiş, yeni yetişmiş (fidan vb.).

n.-resm نورسم *F. s.* yeni biçimde, yeni moda (üniforma/üstlük).

n.-resîde نورسیده *F. s.* genç, yeni yetişen, yeni kuşak (yazar/şair vb.).

n.-rûz نوروز *F. s.* güneş takviminin birinci ve Rûmî takvimin mart ayının sekizinci/dokuzuncu günü. Güneş o gün hamel burcuna girer ve geceyle gündüz eşit olur.

n.-zâd نوزاد *F. s.* yeni doğmuş (yavru). *a.* yeni doğan çocuk.

n.-zemîn نوزمین *F. s.* yeni, yepyeni, yeni türden olan (şiir vb.).

n.-şüküfte نوشکفته *F. s.* yeni açılan/açılmış (çiçek/gonca vb.).

n.-arûs نوعروس *F. a.* yeni gelin, ilk kez evlenen kız.

n.-kâr نوکار *F. s.* işe yeni başlamış, acemi, toy (kimse).

n.-nihâl نونهال *F. a.* 1 yeni büyümüş, körpe fidan, 2 *mec.* sevgilinin boyu.

n.-niyâz نونیاز *F. s.* (bir işe/sanata) yeni başlayan, ders alan (kimse).

n.-heves نوهوس *F. s.* 1 bir işe yeni istek ve ilgi duyan, bir işi ilk kez yapmakla aşırı istekli davranan (kimse), 2 her gün yeni bir iş yapmaya hevesli, maymun iştahlı (kimse).

nevîn نوین *F. s.* yepyeni, en yeni; en iyi, en üstün.

nevâ نوا *F. a.* 1 ses: *hoş-nevâ* "güzel sesli (insan/kuş vb.), 2 Türk müziğinde bir makam ve perde.

n.-sâz نواساز *F. s.* çalgıcı, saz çalıp şarkı söyleyen (kimse).

n.-yi husrevânî نوای خسروانی *F. a.* İran hükümdarı Hüsrev-i Pervîz zamanında yaşamış ünlü saz ve ses sanatçısı Bârbüd'ün bu hükümdarın şerefine yazıp eğlence meclisinde okuduğu secili sözlerle düzenlenmiş şarkı.

nüvvâb نواب *A. ç. a.* kadı vekilleri; *bk.* **nâib.** نائب

nevât نوات *A. a.* meyve çekirdeği.

nevâciz نواجذ *A. ç. a.* azı dişleri; *bk.* **nâciz.** ناجذ

nevvâh نواح *A. a.* ağıtçı, ölen kimse için para karşılığı ağıt söyleyen (kimse).

nevâhî نواحی *A. ç. a.* 1 yanlar, köşe bucaklar, taraflar, 2 köyden büyük, bir müdürle yönetilen yerleşim birimleri; *bk.* **nâhiye.** ناحیه

nevâdir نوادر *A. ç. a.* az bulunan şeyler; *bk.* **nâdire.** نادره

نوادی **nevâdî** *A. ç. a.* meclisler, toplantılar; *bk.* نادی **nâdî.**

نواز **-nüvâz, nevâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okşayan, kollayan, gönlünü alan, yardım eden, iyilik edip gönül alan: *bende-nüvâz* "kullarını okşayıcı, yardım ve iyilikte bulunucu (kimse)", *hâtır-nüvâz, dil-nüvâz* "gönül okşayıcı, iyi ve hoş davranıcı, sevindirici (kimse)".

نوازش **nevâziş** *F. a.* okşama, gönül alma, kollayıp gözetme.

نوازل **nevâzil** *A. ç. a.* 1 yukarıdan aşağıya/gökten yere inenler, 2 bir yere varıp konanlar, 3 belâlar, 4 nezleliler; *bk.* نازل **nâzil,** نازله **nâzile.**

نواصی **nevâsî** *A. ç. a.* alınlar; *bk.* ناصیه **nâsıye.**

نوافل **nevâfil** *A. ç. a.* farz ve vacip olanlar dışında fazladan yapılan ibadetler; *bk.* نافله **nâfile.**

نواقص **nevâkıs** *A. ç. a.* eksikler; *bk.* نقصان **noksân.**

نواقیس **nevâkîs** *A. ç. a.* çanlar; *bk.* ناقوس **nâkûs.**

نوال **nevâl** *A. a.* 1 pay, hisse, nasip; 2 iyilik, yardım, bağış: *deryâ-nevâl* "iyilik ve bağışı denizce engin olan (kimse)".

نواله **nevâle** *A. a.* 1 paya düşen şey, nasip, kısmet, 2 yiyecek, yiyinti.

نواله چین **n.-çîn** *F. s.* yiyecek toplayan, kısmetini alan (kimse).

نوامیس **nevâmîs** *A. ç. a.* kanunlar; *bk.* ناموس **nâmûs.**

نواهی **nevâhî** *A. ç. a.* yasak edilmiş şeyler; *bk.* نهی **nehy.**

نوائب **nevâib** *A. ç. a.* ansızın çıkagelen sıkıntı ve acı verici durumlar; *bk.* نائبه **naibe.**

نوائر **nevâir** *A. ç. a.* alınlar, şuleler; *bk.* نائره **nâire.**

نوبت **nevbet** *F. a.* (*T. k. dili*: **nöbet**) 1 sıra, 2 sırayla görülen iş, 3 (bir işi) sırayla yapma, 4 iş süresi, 5 (kimi hastalıklarda) ateş, titreme gibi hâller, 6 vakit vakit ortaya çıkan rahatsızlık, 7 kez, kere.

نوبر **nevber** *F. a.* turfanda meyve/çiçek, 2 memeleri yeni büyümeye başlamış kız.

نوح **nevh** *A. a.* 1 ölü için bağıra çağıra ağlamak, ağıt yakmak, sağı sağmak, 2 (güvercin) ezgili bir şekilde ötmek.

نوحه **nevha** *A. a.* ölen kimse için yas tutma, arkasından ağlayarak ağıt yakma/düzme, sağı.

نوحه کر **n.-ger** *F. s.* ağıtçı (kimse).

نور **nûr** *A. a.* 1 aydınlık; *zıddı:* ظلمت **zulmet.** 2 ışık: *n.-i kamer* "ay ışığı", 3 parlaklık, büyüklük, göz alıcılık, şan ve şeref.

نورافشان **n.-efşân** *F. s.* etrafa ışık saçan, ortalığı aydınlatan (nesne).

نورفشان **n.-feşân** *F. s. yuk. m. bk.*

نور دیده **n.-i dîde** *F. a.* 1 çocuk, evlât, 2 sevilen ve kendisiyle övünç duyulan kimse.

نور عین **n.-i ayn** *F. a. yuk. m. bk.*

نور علی نور **nûrün alâ nûr** *A. s.* daha iyi, daha değerli ve üstün.

نورین **nûreyn** *A. a.* iki ışıklı cisim, yani: güneş ve ay.

نورانی **nûrânî** *A. s.* 1 ışıklı, parlak, parıltılı (nesne), 2 görünüşü saygı uyandırıcı, nurlu, mübarek.

نورد **-neverd** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) hızla ve durmadan

yol alan, mesafeyi dürerce giden: *reh-neverd* "yol alan, yola çıkıp yürüyüşe geçen/yürümekte olan (kimse)", *sahrâ-neverd* "çölde yol alan, çölde yürüyen (kimse)".

نوروزیه **nevrûziyye** *T. a.* Güneşin hamel burcuna girdiği anda/günde yenilmek üzere güzel kokulu, kuvvet verici ve mideye yararlı maddelerden yapılan macun kıvamında tatlı.

نوش **nûş** *F. a.* 1 bal, 2 tatlı, 3 hayat, 4 içki içme, içki içerek eğlenme: *ayş ü nûş* "çalıp eğlenerek yiyip içme".

– etmek içmek, 4 panzehir.

نوشا نوش **n.ânûş** *F. z.* durmadan, arka arkaya, boş kadehi hemen doldurarak.

نوشدارو **n.-dârû** *F. a.* 1 panzehir, 2 şarap.

نوشین **n.în** *F. s.* tatlı.

نوشابه **nûşâbe** *F. a.* abıhayat, bengisu.

نوشت **nüvişt** *F. s.* yazılı, yazılmış. Bu anlamda Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *ser-nüvişt* "alın yazısı, yazgı, kader."

نوشته **nüvişte** *F. s.* 1 yazmış, 2 yazılmış, 3 yazı.

نوع **nev'** *A. a.* 1 tür, çeşit, 2 *man.* bir mahiyete (zihinde bulunan tekleri bakımından bir küllî/tümel kavrama) özgü olup onu diğer mahiyetlerden ayırıp bağımsız bir mahiyet kılan yön/parça. Geneli gösteren/bütün tekler için ortak olan parçaya ise "cins" adı verilir: *nev'-i beşer* "insan türü, yani: cinsi gösteren hayvanın/canlının konuşan özelliğiyle tanımlanan türü.

نوعاً **nev'an** *A. z.* 1 türce, türü bakımından, 2 bir az, bir miktar, oldukça.

نوعاً ما **nev'an mâ** *A. z.* (*T. k. dili:* **nev'amâ**) bir türlü, bir bakıma, bir şekilde.

نوعی **nev'î** *A. s.* bir türle ilgili ve ilintili, bir tür.

نوك **nevk, nûk** *F. a.* uç: *n.-i hâme* "kalemin ucu".

نوكر **nûker, nevker** *F. a.* köle, kul.

نول **nevl** *A. a.* gemi kirası, yük taşıma ücreti, navlun.

نوم **nevm** *A. a.* uyku. بین النوم والیقظه *beyne'n-nevm ve'l-yakaza* "uyku ile uyanıklık arası".

نومید **nevmîd** *F. s.* umutsuz (kimse).

نون **nûn** *A. a.* 1 ن harfinin adı, 2 balık: *Zü'n-nûn* "Yunus Peygamber".

نوید **nüvîd** *F. a.* sevinçli haber, müştu, müjde.

نویس **-nüvîs** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yazan/yazıcı: *hoş-nüvîs* "iyi yazı yazan, hattat", *vak'a-nüvîs* "resmî tarih yazarı".

نه **nüh** *F. a.* dokuz.

نه طاق **n. tâk,** نه قبه **n. kubbe** *F. a.* (kat kat oluşları bakımından) gökler.

نهم **nühüm** *F. s.* dokuzuncu.

نهاد **nihâd** *F. a.* yaradılış, tabiat, huy: *bed-nihâd* "kötü yaradılışlı".

نهاده **nihâde** *F. a.* -i -e koymak/komak: *pâ-nihâde* " -e ayak koymuş, yani: -e basmış", *fürû-nihâde* " 1 aşağı konmuş, alt yana konulmuş; 2 (fiyat vb. için) düşürülmüş, indirilmiş.

نهار **nehâr** *A. a.* gün, gündüz.

نهاری **nehârî** *A. s.* gündüzle ilgili, gündüzlü.

نهال **nihâl** *F. a.* 1 yeni yetişmiş, uzun ve düzgün fidan, 2 ağaç dibinden süren körpe sürgün: *nev-nihâl* "yeni fidan".

نهالستان **n.istân** *F. a.* fidanlık.

نهاله **nihâle** *F. a.* 1 fidan, taze sürgün, 2 avcı siperi/korkuluğu, 3 döşeme, yaygı, 4 *T.* tencere, sahan altlığı.

نهان **nihân** *F. s.* gizli, saklı (nesne/bilgi/husus).

نهان پیکران **n.-peykerân** *F. ç. a.* yüzü görünmeyen yalın varlıklar, yani: melekler.

نهانخانه **n.-hâne** *F. a.* mağara, oyuk, bodrum vb. gibi ışsız yer.

نهانی **nihânî** *F. s.* gizli olma nitelik ve hâli.

نهاوند **nihâvend** *F. a.* 1 Türk musikisinde bir makam adı, 2 (büyük harfle) İran'ın batısında bir bölge ve bu bölgenin merkezi olan şehir.

نهایت **nihâyet** *A. a.* bitim, son, uç: *bî-nihâye* "sonsuz", **– bulmak** bitmek, tükenmek. نهایت الامر **nihâyetü'l-emr** *A. z.* sonunda.

نهایة النهایه **nihâyetü'n-nihâye** *A. a.* en son nokta/en üstün derece.

نهب **nehb** *A. a.* akın, çapul, yağma.

نهج **nehc** *A. a.* 1 doğru ve açık yol, 2 tarz, biçim, yol, yol yordam.

نهر **nehr** *A. a.* (*T. k. dili:* **nehir**) akarsu, ırmak.

نهفته **nühüfte** *F. a.* gizli, saklı (nesne).

نهنك **neheng** *A. a.* timsah.

[1]نهی **nehy** *A. a.* 1 -i yasak etme, -i -den alıkoyma; *zıddı:* امر **emr**, 2 *dilb.* emir kipinin olumsuzu.

[2]نهیٰ **nühâ** *A. a.* 1 akıl, zekâ, idrak, 2 (*çoklu anlamda*) anlayışlar, kavrayışlar, 3 (*çoklu anlamda*) yasaklar.

نهیب **nehîb** *A. a.* 1 korku, dehşet, panik, 2 çapulcu, yağmacı.

نهیق **nehîk** *A. a.* eşek anırması.

نی **ney** *F. a.* bilinen nefesli çalgı; *bk.* نای **nây**.

نیزار **n.zâr**, نیستان **n.istân** *F. a.* kamışlık, sazlık.

نیزن **n.-zen** *F. a.* ney çalan, ney sanatçısı: نکاه نیزنانه *nigâh-i ney-zenâne* "neyzence bakış, yani: yan bakış".

نیشکر **n.-şeker** *F. a.* şeker kamışı.

نیابت **niyâbet** *A. a.* 1 kadı vekilliği, nâiblik, 2 vekillik, 3 birinin kadı vekili olarak görev yaptığı yer.

نیات **niyyât** *A. ç. a.* niyetler; *bk.* نیت **niyyet.**

نیاح **niyâh**, نیاحت **niyâhat** *A. a.* ölüye ağıt yakma, ağlayıp bağırarak ağıt söyleme.

نیاز **niyâz** *A. a.* 1 (birine) yalvarma, (birinden) yalvararak isteme, 2 dua, 3 istek, dilek, ihtiyaç: *bî-niyâz* "1 dilekte bulunmayan, bir şey istemeyen (kimse), 2 hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Yaratıcı)."

نیازمند **n.mend** *F. a.* istek ve dilekte bulunan, muhtaç kimse.

[1]نیام **niyâm** *A. a.* 1 uyku, 2 (*ç. a.*) uyuyanlar, uykuda olan kimseler; *bk.* نائم **nâim**.

[2]نیام **niyâm** *F. a.* kılıç, hançer, bıçak vb. silâhların kabı, kın.

نیت **niyyet** *A. a.* (*T. k. dili:* **niyet**) 1 -i zihinde hazırlama, -i kurma, (bir iş/istek ve dileği) gerçekleştirmek üzere zihinde düşünce hâline getirme, kafaya koyma, 2 *din* namaz kılmak ve oruç tutmak için içten/sesli olarak kararlılığını açığa vurma.

نیر **neyyir** *A. a.* ışıklı, parlak.

نیر اعظم **n.-i a'zam** en büyük ışıklı, yani: güneş.

نیر اصغر **n.-i asğar** en küçük ışıklı, yani: ay.

نیرین **n.eyn** "güneş ve ay".

نیران **nîrân** *A. ç. a.* ateşler; *bk.* نار **nâr**, 2 (tekli gibi) cehennem, tamu.

نیرنج **neyrenc, nîrenc** *A. a.* tılsım, büyü.

نیرنك **nîreng** *F. a.* 1 aldatma, hile, 2 tılsım, büyü, afsun.

نیرو **nîrû** *F. a.* güç, kuvvet.

نیرومند **n.mend** *F. a.* güçlü, kuvvetli, sağlam (kimse)

نیزه **nîze** *F. a.* kargı, süngü, mızrak.

نیسان **nîsân** *A. a.* yılbaşısı mart olan malî (rumî) yılın ikinci ayı.

نیستی **nîstî** *F. a.* yokluk; *zıddı:* هستی **hestî.**

نیش **nîş** *F. a.* 1 (arı, akrep vb. böceklerde) iğne, 2 ağu, zehir: *Hoş kûşe-i zevk idi safâ ehline âlem – Nûş âhırı nîş olmasa sûr âhırı mâtem* - Bağdatlı Rûhî "Dünya gülüp eğlenenler için hoş bir zevk köşesiydi – Balın ardından zehir, düğün ardından yas olmasaydı."

نیشتر **n.ter** *F. s.* (*T. k. dili:* نشتر **neşter**) küçük, ucu sivri ve keskin cerrah bıçağı.

نیك **nîk** *F. s.* 1 iyi, güzel, 2 çok, bir hayli, üstün. *a.* iyi kimse.

نیك اختر **n.-ahter** *F. s.* yıldızı kutlu, bahtı açık (kimse).

نیکبخت **n.-baht** *F. s.* mutlu, bahtı açık, talihli (kimse).

نیکخو **n.-hû** *F. s.* iyi huylu.

نیك خواه **n.-hâh** *F. s.* iyilik isteyen/dileyen, herkes için iyi dileklerde bulunan (kimse).

نیك فال **n.-fâl** *F. s.* bahtı açık, talihli (kimse).

نیك فرجام **n.-fercâm** *F. s.* sonu iyi olan, iyi bir sona ulaşan (iş/eylem vb.).

نیك منظر **n.-manzar** *F. s.* görünüşü güzel, göze hoş görünen, gösterişli (yer).

نیك نام **n.-nâm** *F. s.* iyi ün kazanmış, iyilikle anılan (kimse).

نیکنهاد **n.-nihâd** *F. s.* iyi yaradılışlı, geçimli, uyumlu, iyilikçi (kimse).

نیکو **nîkû** *F.* 1 iyi, 2 hoş, güzel, 3 doğru, doğru dürüst.

نیکو کار **n.-kâr** *F. s.* 1 işi doğru olan, işini doğru dürüst işleyen (kimse), 2 iyilik eden, işi iyi şeyler yapmak olan (kimse).

نیل[1] **neyl** *A. a.* meramına erişme, istediğini elde etme, amacına kavuşma.

نیل[2] **nîl** *A. a.* Nil nehri.

نیل ابیض **n.-i ebyaz** *F. a.* Nil nehrinin başı.

نیل ازرق **n.-i ezrak** *F. a.* Nil'in Etiyopya (Habeşistan)'dan geçen bölümü.

نیل زنج **n.-i Zenc** *F. a.* Nil'in Sudan'dan geçen bölümü.

نیل[3] **nîl** *F. a.* 1 çivit otu, 2 mavi.

نیلفام **n.-fâm** *F. s.* çivit renginde, lâcivert, mavi rekli (nesne).

نیلگون **n.-gûn** *F. s. yuk. m. bk.*

نیلی **nîlî** *F. s.* mavi renkli, mavi renkte (nesne).

حقه نیلی **n.-perde,** نیلی نپرده بحر نیلی **n.-bahr,** نیلی **n.-hokka** *F. a.* gökyüzü.

نیلوفر **nîlûfer** *F. a.* durgun sularda yetişen, geniş yapraklı, beyaz, sarı ve mavi renkli çiçek açan bir bitki, çadır çiçeği.

نیم **nîm** *F. s.* yarı, yarım.

نیم پخته **n.-puhte** *F. s.* yarı pişmiş, yarı çiğ (yiyecek).

نیم تن **n.-ten** *F. a.* (*T. k. dili:* منتان **mintan**) gömlek.

نیم روز **n.-rûz** *F. a.* gün ortası, zeval vakti.

نیم نگاه **n.-nigâh** *F. a.* yarım bakış, göz ucuyla bakış.

نیمه **nîme** *F. a.* yarım: *dü nîme* "ikiye bölünmüş, iki parça edilmiş (nesne)".

نیوب **nüyûb** *A. ç. a.* azı dişleri.

و V

و Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 6'dır.

و[1] ve *A. bağl.* İki üyeyi bakışıklı olarak ulamaya yarar. Türkçe **dahi/de** ve **ile** ulama bağlamlarına karşılıktır: *sen ve ben, aşağıdan ve yukarıdan, geldi ve gitti* gibi.

و[2] ve *A. takı* Yemin içindir. … için, … hakkı için: والله *vallâhi* "Allah için, Allah hakkı için".

و[3] ü, vü *F. bağl.* Türkçede ünsüz sesle biten kelimelerden sonra **ü**, ünlü seslerden sonra **vü** okunur: *şeb ü rûz* "gece ve gündüz/gece gündüz", *sabr ü tahammül* "sabır ve tahammül", *âbâ vü ecdâd* "babalar ve atalar", *kethüdası vü lâlâsı* "kethüdası ve lalası" gibi. Bununla birlikte bu okunuş daha çok açıklamalı bağlama öbekleriyle sınırlı sayılabilir.

وا vâ *A. ünl.* Türkçenin **vah, vay, vah vah, eyvah** ünlemleri gibi acıma ve yazıklanma bildirir. Sonuna ünleme sesi olan ا (elif) katılmış birtakım kelimelerden önce gelir: وا اسفا **vâ esefâ**, وا حيفا **vâ hayfâ**, وا حسرتا **vâ hasretâ** "vah vah, ne yazık! vah, ne acınacak durum!" gibi. Bunlar özellikle şiir dilinde kullanılmıştır.

وابسته **vâbeste** *F. s.* (olması/gerçekleşmesi) bir şeyin olmasına/gerçekleşmesine bağlı olan (iş/eylem/durum vb.).

واپسين **vâpesîn** *F. s.* geriye kalan, sonuncu, son: *nefes-i vâpesîn* "son nefes".

واثق **vâsık** *A. s.* inanılır, güvenilir (kimse/söz vb.).

واجب **vâcib** *A. s.* 1 yapılması/yerine getirilmesi gerekli olan (iş/eylem) 2 *din* farz ile aynı derecede olan, yapılmaması günah olan yükümlülük, 3 *fels.* kendi kendisiyle var olan, var olması için başka bir varlığa ihtiyacı bulunmayan (Yüce Yaratıcı); *zıddı:* ممكن **mümkin**.

واجب الادا **vâcibü'l-edâ** *A. s.* yerine getirilmesi gerekli olan (iş).

واجبه **vâcibe** *A. a.* yerine getirilmesi gerekli, boyun borcu olan (nesne/husus/iş vb.).

واجد **vâcid** *A. s.* 1 var edici, varlık kazandırıcı (Yüce Yaratıcı), 2 zengin, hiçbir eksiği bulunmayan, her şeyin biricik sahibi olan (Yüce Tanrı).

واح **vâh** *A. a.* çöl içindeki sulu ve yeşil alan, vaha.

واحد **vâhid** *A. s.* bir, tek. *a.* bir ve tek olan, eşi ve benzeri bulunmayan Yüce Tanrı. 99 güzel addan bridir.

واحداً **v.en** *A. z.* tek başına.

واحداً بعد واحد **vâhıden ba'de vâhıdün** *A. z.* birer birer.

واحد قیاسی **v.-i kıyâsî** *F. a.* ölçme, sayma, tartma ve parada ölçü alınan nicelik, birim.

وادی **vâdî** *A. s.* 1 iki dağ arasında uzanan derin yarık, kızık, kısık, koyak, 2 bir nehrin aktığı yer, yatak, 3 *T. mec.* tarz, yol, gidiş, tutuş.

[1]وار **-vâr** *F. takı* gibi: *âftâb-vâr* "güneş gibi", *dîvâne-vâr* "deli gibi". Kimi örneklerde Türkçe'nin **-li** ekinin anlatımına denk, "taşıyan, -e sahip, ... ile donanımlı" gibi anlam ayırtıları taşır: *ümîdvâr* "ümitli", *cânvâr* "canlı" gibi.

[2]وار **vâr** *F. a.* kez, kere, defa: *yek vâr* "bir kez", *çend vâr* "birkaç kez", *dü vâr* "iki kez".

وارث **vâris** *A. a.* ve *s.* kendisine miras kalmış kimse, mirasçı.

وارد **vârid** *A. s.* 1 gelen, ulaşan, erişen (kimse/haber/yazı vb.), 2 aktarılan, aktarılarak gelen (hadis/söz vb.), 3 (içe) doğan, (akla) düşen (konu/husus vb.).

واردات **v.ât** *A. ç. a.* 1 akla düşen/içe doğan şeyler; *bk.* وارده **vâride**, 2 *T.* (bir kimseye/bir aileye/bir şirkete ait) toplam gelir, 3 *T.* bir devletin bir bütçe yılı içindeki gelirleri toplamı.

وارده **vâride** *A. a.* akla düşen/içe doğan şey.

وارسته **vâreste** *F. s.* 1 -den kurtulmuş, ... ile bağı kalmamış, serbest (kimse), 2 -den uzak, -e ihtiyacı olmayan, ... ile ilintisi bulunmayan (durum/nitelik vb.)

وارون, وارونه **vârûn, vârûne** *F. s.* ters, tersine dönmüş, uğursuz: *baht-i vârûn* "ters, uğursuz baht".

وآری **-vârî** *F. takı* gibi: گلواری *gül-vârî* gül gibi.

واژکون, واژکونه **vâj-gûn, vâj-gûne** *F. s.* ters, uğursuz: *tâli'-i vâj-gûn* "uğursuz talih".

واسط **vâsıt** *A. s.* ortada bulunan, iki şeyin ortasında yer alan (yer/nesne vb.).

واسطه **vâsıta** *A. a.* 1 iki nesneyi birbirine bitiştiren/ulaştıran nesne, 2 araya giren, iki kişinin/tarafın arasını bulan kimse, aracı, miyancı, 3 ilgi, karışma, el, 4 bir işi gerçekleştirme aracı, 5 bağ.

واسع **vâsi'** *A. s.* 1 bol, yaygın, geniş, kapsayıcı, kaplayıcı, 2 ilmi herşeyi kaplayıcı, iyilik ve bağışı bütün yaratıkları kapsayıcı olan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

واصف **vâsıf** *A. s.* 1 niteleyici, birinin/bir şeyin iyi niteliklerini dile getirici (kimse).

واصل **vâsıl** *A. s.* ulaşan, varan, erişen (kimse/nesne). **– olmak** ulaşmak, varmak.

واضح **vâzıh** *A. s.* açık, belli, üzerinde kuşku bulunmayan, kapalı olmayan, görünür ve bilinir olan, (nesne/durum/konu vb.).

واضحاً **v.an** *A. z.* açık olarak.

واضحات **v.ât** *A. ç. a.* açık, belli, görünür, tanınır olan şeyler.

واضع **vâzı'** *A. s.* 1 -i (bir yere) koyan (kimse), 2 -i hazırlayan, -i yapan, -i kuran (kimse).

واعظ **vâız** *A. s.* öğütçü, öğüt veren (kimse). *a.* camilerde Kur'ân ve

hadise dayanarak dinî konularda cemaati aydınlatan, iyi bir insan ve kul olmanın yollarını gösterip öğütler veren kimse.

vâfir وافر *A. s.* çok, bol.

vâfî وافى *A. s.* 1 yeter, yetişir, elverir (nicelik), 2 sözünü tutan, sözünde duran (kimse).

vâkı' واقع *A. s.* 1 düşen, olan, şu/bu biçimde gerçekleşen (durum/iş/eylem vb.), **– olmak** gerçekleşmek, olup bitmek, 2 var olan, bulunan, yer alan (nesne/ yapı/yerleşim birimi vb.), 3 geçen, yaşanan (durum). *a.* 1 oluş, gerçekleşen, yaşanan durum, 2 oluşun gerçekliği, aslı, özü.

vâkıâ واقعا *A. z.* gerçekten, dorusu, olduğu gibi.

vâkıa واقعه *A. a.* 1 olan/gerçekleşen/başa gelen/yaşanan şey, oluş, olay, 2 düş, rüya.

v.ât واقعات *A. ç. a.* başa gelenler, yaşananlar.

vâkıf واقف *A. s.* 1 ayakta duran, dinelen (kimse), 2 hac sırasında Arafât'ta vakfede duran (kimse), 3 (bir iş/durum hakkında) bilgisi olan (kimse), 4 vakıf kuran, malını hayır amacıyla Allah yolunda harcayan (kimse).

vâlâ والا *F. s.* yüksek, yüce (boy, mevki, şan vb.).

vâlid والد *A. a.* 1 baba, 2 ana baba.

vâlide والده *A. a.* ana, anne.

vâlideyn والدين *A. ç. a.* ana ve baba, ebeveyn,

va'llâhi والله *A.* yemin sözü: Allah için, Allah hakkı için, Allah'a and olsun ki.

vâlih واله *A. s.* şaşkın, şaşkınlığa düşmüş, şaşakalmış (kimse).

vâm وام *F. a.* ödünç alınan para, borç.

v.-hâh وامخواه *F. a.* borç olarak verdiği parayı geri isteyen, alacaklı kimse.

v.-dâr وامدار *F. a.* borçlu kimse.

vâmık وامق *A. s.* seven, sevgi besleyen (kimse). *a.* (büyük harfle) Arap edebiyatı kaynaklı bir aşk hikâyesinin erkek kahramanı.

vâv واو *A. a.* و harfinin adı.

v-i âtıfe واو عاطفه *F. a.* bağlama vavı.

v-i kasem واو قسم *F. a. dilb.* (Arapçada) yemin vavı.

vâvî واوى *A. s. dilb.* (Arapçada) kök harflerinden biri و olan kelime.

vâveylâ واويلا *A. a.* çığlık, feryat, "vah yazık" diyerek feryat edip ağlama.

vâh واه *A.* ve *F. ünl.* garipseme, şaşkınlık ve acıma bildirir. *a. T.* üzüntü, acı, yazıklanma.

vâhib واهب *A. s.* bağışlayan/bağışlayıcı (kimse).

vâhibü'l-âmâl واهب الآمال *A. a.* bütün dilekleri karşılayıp bağışta bulunan Yüce Tanrı.

vâhime واهمه *A. a.* (**kuvve-i vâhime**'den kısaltma) insanı, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüte, vehme, kuruntuya düşüren zihin gücü.

vâhî واهى *A. a.* boş, geçersiz, aslı esası olmayan (düşünce/arzu/dilek vb.).

vâhiyât واهيات *A. ç. a.* boş şeyler.

vây واى *F. ünl.* özlem, şaşma, ayrılık, yazıklanma gibi duyguları yansıtır.

vâye وايه *F. a.* pay, hisse.

v.-dâr وايه دار *F. s.* pay sahibi, bahtı açık, kısmeti bol (kimse).

v.mend وايه مند *F. s. yuk. m. bk.*

وباء **vebâ'** *A. a.* 1 bilinen bulaşıcı hastalık, yumurcak hastalığı, 2 her türlü bulaşıcı ve öldürücü hastalık.

وبال **vebâl** *A. a.* bir iş ve eylemin öte dünya hesabı bakımından sorumluluğu ve cezası, azap, günah.

[1]وبر **vebr** *A. a.* ak tavşan, Arabistan tavşanı.

[2]وبر **veber** *A. a.* ısırgan gibi otların üzerindeki ince dikencikler.

وتد **veted** *A. a.* 1 kazık, 2 *ed.* (aruzda) mısraın üç harften oluşan parçası. Bunlardan ikisi seslilendirilmiş, üçüncüsü ikinci hecenin son sesi durumunda bulunursa "veted-i mecmû' ", ikinci harf ilk hecenin sonunda bulunur, yani: ilk ikisi bir kapalı hece kurarsa "veted-i mefrûk" denilir. 3 ense kemiği, 4 bir alanı ölçmek için gerekli noktalara dikilen renkli bezli gönder.

[1]وتر **veter** *A. a.* 1 yay çilesi, kiriş, 2 (sazda) tel, 3 *geo.* bir eğrinin iki ucunu birleştiren düz çizgi, 4 *anat.* Adaleyi çalıştıran kalın sinir, tendon

[2]وتر **vitr** *A. a.* (*T. k. dili:* **vitir**) 1 tek, diğer teki olmayan: *salât-i vitr* "yatsı namazının son sünnetinden sonra kılınan üç rekatlı namaz", 2 kurban bayramından bir gün önceki arefe günü.

وتيره **vetîre** *A. a.* 1 dar yol, keçi yolu, 2 yol, yol yordam, üslup, 3 burnun iki deliğini ayıran zar/perde.

وثاق **visâk** *A. a.* 1 güçlü bağ, 2 sözleşme.

وثائق **vesâik** *A. ç. a.* belgeler: *bk.* وثيقه **vesika**.

وثقىٰ **vüskâ** *A. s.* çok sağlam ve dayanıklı: *urve-i vüskâ* "tam bir güvenle yapışılıp güvenilecek ve dayanılacak şey, güvenilir dayanak".

وثن **vesen** *A. a.* put.

وثوب **vüsûb** *A. a.* sıçrama, atlama.

وثوق **vüsûk** *A. a.* -e inanma, -e güvenme.

وثيقه **vesîka** *A. a.* güvenilecek, işe yarar ve geçerliği olan nesne, sağlam delil, belge.

وجاع **vicâ'** *A. ç. a.* ağrılar; *bk.* وجع **veca'**.

وجاه **vicâh** *A. a.* yüzleşme, yüz yüze gelme.

وجاهاً **v.en** *A. z.* yüz yüze; *zıddı:* غياباً **ğıyâben**.

وجاهت **vecâhet** *A. a.* 1 iri ve gösterişli bir yüzden yansıyan güzellik, 2 değer, itibar, şan ve şeref.

وجائب **vecâib** *A. ç. a.* yapılması kaçınılmaz, yerine getirilmesi boyun borcu olan işler; *bk.* وجيبه **vecîbe**.

وجد **vecd** *A. a.* 1 kendinden geçme, ne yaptığını bilmez derecede dalgınlık, 2 *tas.* özge bir hâle düşme, içinde daha önce duymadığı manevî bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

وجدان **vicdân** *A. a.* 1 kişinin kendi davranışları ve ahlâk değerleri üzerine kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç, tabiî ve dolaysız iç denetim duygusu, 2 *tas.* vecd, içinde daha önce duymadığı manevî bir esinti, bir ferahlık ve güzellik bulma.

وجداناً **v.en** *A. z.* 1 iç denetim duygusu yönünden, vicdanca, 2 içinde manevî bir ferahlık ve güzellik duyarak.

vicdânî وجدانی *A. s.* iç denetim duygusuyla ilgili ve ilintili.

veca' وجع *A. a.* acı, ağrı, sızı.

vecne وجنه *A. a.* yanak, yanak yumrusu, elmacık,

vücûb وجوب *A. a.* 1 terk edilmesi ve yokluğu mümkün olmama, gereklik, kaçınılmazlık, 2 varlık ve olabilirlik yönlerinden ayrılmaz ve gerekli olma.

vücûbî وجوبی *A. s.* gereklik ve kaçınılmazlıkla ilgili ve ilintili.

vücûd وجود *A. a.* 1 var olma, olma, bulunma, 2 *mec.* (canlı varlıkta) maddî yapı, beden, gövde. **– vermek** -i var saymak, -i varmış gibi düşünmek.

vücûh وجوه *A. ç. a.* 1 yüzler, 2 ileri gelen kimseler, saygın ve sözü geçer adamlar, 3 sebepler, ilintiler, ilgiler; *bk.* وجه **vech.**

vücûh وجوه *A. ç. a.* 1 yüzler, yanlar, 2 ilgiler, sebepler, 3 büyükler, ileri gelenler, sözü geçen kimseler.

v.-i kamer وجوه قمر *F. a.* ayın bir ay içinde gösterdiği çeşitli biçimler.

vech وجه *A. a.* 1 yüz, surat, 2 yan, yüz, satıh, 3 ön, (bir yöne/yana) bakan yan, 4 yol, yol yordam, yöntem, tarz, usul, 5 ilgi, ilinti, ilişik, neden, sebep, vesile, 6 araç, aracı.

v.en وجهاً *A. z.* 1 yüz bakımından, 2 bir yönden, bir şekilde.

vechen mine'l-vücûh وجهاً من الوجوه *A. z.* hiçbir şekilde.

veche وجهه *A. a.* 1 (insanda) yüz, 2 yan, yön, taraf.

vecîbe وجیبه *A. s.* yapılması kesin olarak gerekli, yerine getirilmesi borç hükmünde olan (iş/durum /konu/husus).

vecîz وجیز *A. s.* (söz için) kısa, özlü.

vecî' وجیع *A. s.* 1 acı çeken, ağrı ve sızısı olan (kimse), 2 ağrı ve acı verici (nesne/durum).

vecîh وجیه *A. s.* 1 güzel, hoşlanılan, beğenilen (yüz/görünüş), 2 ünlü, adlı sanlı, şanlı şerefli (kimse), 3 yerinde, uygun, yaraşır (görüş/değerlendirme vb.): *tevcîh-i vecîh* "uygun ve yerinde yorum", yerine getirilmesi boyun borcu olan (iş/husus/konu vb.).

vihâm وحام *A. a.* kadınların gebelik döneminde yaşadıkları kimi yiyeceklerden tiksinme, kimi şeyleri yemek isteme biçimindeki hâl, aş yerme.

vahdâniyyet وحدانیت *A. a.* birlik, bir ve tek oluş. Yüce Yaratıcı'nın zatî sıfatlarındandır.

vahdet وحدت *A. a.* 1 birlik, bir ve tek olma, 2 yalnızlık, tek başına yaşama, 2 *tas.* Yüce Tanrı'yı mutlak, yani: bağımsız, ilintisiz ve ilişkisiz, hiçbir şeyle sınırlı olmayan varlık olarak bilip, bütün var olanları denizin dalgaları gibi onun görüntüsü bilme inancı; *zıddı:* کثرت **kesret.**

v.-güzîn وحدت گزین *F. s.* bir ıssız köşeye çekilip tek başına yaşayan (kimse).

v.gâh وحدتگاه *F. a.* yalnızlık köşesi.

vahş, vahîş وحش, وحیش *A. a.* insandan ürküp kaçan yabani hayvan.

vahşet وحشت *A. a.* 1 korkma, ürkme, irkilme, 2 yabanilik, ilkellik, 3 ıssızlık, yalnızlık, 4 ıssız yerlerde duyulan korku ve ürküntü.

وحشت آباد **v.-âbâd** *F. a.* insanın içine korku salıcı yer.

وحشت آمیز **v.-âmîz** *F. s.* korkunç, ürküntü verici, dehşete düşürücü (yer/varlık/görüntü vb.).

وحشت انگیز **v.-engîz** *F. s. yuk. m. bk.*

وحشی **vahşî** *A. s.* 1 alışık olmayan, yaban, yabanî (hayvan), 2 ürkek, bir araya gelmekten/birlikte bulunmaktan kaçan (kimse), 3 ilkel, gelişmemiş, yaban hayatı sürdüren (insan/insan topluluğu); *zıddı:* مدنی **medenî.**

وحل **vahal** *A. a.* çamurlaşmış, batak hâline gelmiş, balçıklı toprak.

وحلکاه **v.gâh** *F. a.* bataklık.

وحوش **vuhûş** *A. ç. a.* yabani hayvanlar; *bk.* وحش **vahş.**

وحی **vahy** *A. a.* 1 din buyruklarının Yüce Tanrı katından peygamberlere bildirilmesi/indirilmesi, 2 bu yolla gelen buyruklar ve yasaklar, 3 esin, kalbi dolduran duygu: *Vahy-i dile âşinâ olur mu?* – Şeyh Gâlib.

وحی منزل **v.-i münzel** *F. a.* Tanrı katından indirilmiş kitap, yani: Kur'ân.

وحید **vahîd** *A. s.* tek, biricik, eşi ve benzeri olmayan, eşsiz benzersiz (kimse): *v.-i asr* "eşsiz, asrında eşi benzeri bulunmayan kimse".

وخامت **vahâmet** *A. a.* 1 sindirme güçlüğü, zor sindirilen yiyeceğin niteliği, 2 ağırlık, sıkıntı verici ve bunaltıcı nitelik/durum: *v.-i hevâ* "havanın ağırlığı", 3 tehlikeli, kötü ve zarar verici sonuca yol açacak durum, 4 güçlük, sıkıntı.

وخیم **vahîm** *A. s.* güç, ağır, kötü, tehlikeli, zarar verici (durum/nesne).

ود **ved(d), vid(d), vüd(d)** *A. a.* sevgi, yakınlık, dostluk.

وداد **vedâd, vidâd, vüdâd** *A. a. yuk. m. bk.*

وداع **vedâ'** *A. a.* 1 iki/daha çok kimsenin ayrılış sırasında birbirine esenlik dileğinde bulunması, "Allah'a emanet ol/olunuz", "Şen ve esen kal/kalınız" vb. gibi sözler söylemeleri, esenleşme, 2 bu şekilde gerçekleşen merasim.

ودایع **vedâyi'** *A. ç. a.* saklanmak üzere emanet olarak bırakılan şeyler; *bk.* ودیعه **vedîa.**

ودود **Vedûd** *A. a.* kullarını çok seven, bağış ve esirgeyişi çok olan Yüce Tanrı. 99 güzel addan biridir.

ودیع **vedî'** *A. a. huk.* başkasının malını korumayı üstüne alan kimse.

ودیعه **vedîa** *A. a.* 1 korunmak üzere bırakılan şey, emanet, 2 *huk.* birine korunmak üzere bırakılan eşya/mal.

ور **ver** *F. takı* Türkçenin **-li** ekine denk "taşıyan, donanımlı, -i sahip" gibi anlatımları vardır: *behrever* "nasipli", *cânver* "canlı", *kînever* "kinli, kin tutan", *nâmver* "namlı", *hünerver* "hünerli" gibi. Çift ünsüzle biten isimlerde **-ûr** gibi okunur: *rencûr* "yaralı, hasta".

وراء **verâ'**, ورا **verâ** *A. a.* arka, ard: *v.-i perde* "perde arkası".

وراثت **virâset** *A. a.* (*T. k. dili:* **verâset**) ölen kimsenin bıraktığı mala kanunen sahip olma hakkı, mirasçılık.

ورثه **verese** *A. ç. a.* mirasçılar, vârisler; *bk.* وارث **vâris.**

[1]ورد **verd** *A. a.* gül.

وردˀ **vird** *A. a.* belli vakitlerde okunması manevî bir görev sayılarak alışkanlık edinilen Kur'ân ayetleri, Tanrı'nın güzel adları, dualar.

ورد زبان **v.-i zebân** *F. a.* dilden düşmeyen/düşürülmeyen, her zaman söylenen/yinelenen iyi dilekler.

وردانه **verdâne** *F. a.* (*T. k. dili:* مردانه **merdâne**) iki yanı ince, ortası kalın oklava.

ورزش **verziş** *F. a.* iş görme, işleme, çalışma.

ورزشکار **v.kâr** *F. a.* çalışkan kimse.

ورطه **varta** *A. a.* 1 derin yer, uçurum, 2 tehlike, tehlikeli durum.

ورع **vera'** *A. a.* dince yapılması yasaklanmış işlerden uzak durma, haramdan ve günahtan sakınma.

ورق **varak** *A. a.* 1 yaprak: *v.-ı gül* "gül yaprağı", 2 kâğıt, kitap yaprağı, 3 (mektup, pusula, resmî yazı vb.) yazılı kâğıt, 4 *T.* altından/altın renkli bir maddeden yapılmış yaldızlama kâğıdı.

ورق پاره **v.-pâre** *F. a.* kâğıt parçası, pusula, üzerine not yazılı küçük kâğıt.

ورقاء **verkâ'**, ورقا **verkâ** *A. a.* 1 açık boz renk, 2 yabani güvercin.

ورقه **varaka** *A. a.* 1 tek bir yaprak, 2 mektup, pusula, not.

ورقهٔ صحیصه **v.-i sahîha** *F. a.* (eskiden) üzerine damga basılmış, dilekçe/senet olarak kullanılan kâğıt.

ورك **verek** *A. a. anat.* kalça kemiği.

ورم **verem** *A. a.* 1 şiş, şişlik, 2 bilinen tehlikeli ve bulaşıcı akciğer hastalığı. *s. T.* söz konusu hastalığa yakalanmış kimse.

ورود **vürûd** *A. a.* varma, gelme, ulaşma.

وریٰ **verâ** *A. a.* tüm yaratılmışlar, bütün varlıklar: *hayrü'l-verâ* "Hz. Peygamber".

ورید **verîd** *A. a.* damar: *hablü'l-verîd* "ensenin iki yanındaki iki kalın damarın her biri".

وریق **vurayk** *A. a.* küçük yaprak, yapracık.

وزارت **vezâret** *A. a.* vezirlik, vezir rütbesi.

وزارت عظمی **v.-i uzmâ** *F. a.* büyük vezirlik, yani: sadrazamlık.

وزان **vezân** *F. s.* (rüzgâr için) esen. **– olmak** esmek.

وزراء **vüzerâ'**, وزرا **vüzerâ** *A. a.* vezirler; *bk.* وزیر **vezir.**

وزن **vezn** *A. a.* (*T. k. dili:* **vezin**) 1 tartma, tartı, **– etmek** -i tartmak, 2 ağırlık, 3 *ed.* tartı; nazımda uzun-kısa/kapalı-açık hecelerin sayısının/sırasının belli kalıplara göre/uygun olması.

وزنه **vezne** *A. a.* 1 tartı aleti, terazi, 2 para ödenen/alınan yer, 3 barut mahfazası, barutluk, 4 (ateşli silâhlarda) barut konulan yer, barut haznesi.

وزنه دار **v.-dâr** *F. a.* bir resmî dairede ödenen/alınan parayı sayıp alan/veren kimse.

وزیدن **vezîden** *F. a.* (yel) esme: *v.-i bâd-i sabâ* tan yelinin esmesi".

وزیر **vezîr** *A. a.* 1 vezirlik rütbesini kazanmış olan kimse, 2 hükümdar vekili olan en büyük vezir, sadrazam.

وزیرانه **v.âne** *F. s.* ve *z.* vezire düşer/yaraşır biçimde/yolda.

وساد **visâd**, وساده **visâde** *A. a.* minder, döşek: *arîzu'l-visâde* "minderi ge-

niş, yani: outurmayı seven, tembel (kimse)".

وساطت **vesâtat** *A. a.* araya girme, aracılık etme.

وسام **visâm** *A. a.* damgalı şeyler; *bk.* وسيم **vesîm.**

وساوس **vesâvis** *A. ç. a.* kuruntular; *bk.* وسوسه **vesvese.**

وسائد **vesâid** *A. ç. a.* yastıklar, minderler; *bk.* وساد **visâd,** وساده **visâde.**

وسائط **vesâıt** *A. ç. a.* araçlar; *bk.* واسطه **vâsıta.**

وسائل **vesâil** *A. ç. a.* sebepler, bahaneler, *bk.* وسيله **vesîle.**

وسخ **vesah** *A. a.* kir, pas, pislik.

وسط **vasat** *A. a.* 1 orta: *vasatü'r-re's* "başın ortası", 2 ara yer, merkez, 3 bel. *s.* (nitelik ve nicelik bakımından) ortada bulunan, ortalama olan.

[1]وسطى **vasatî** *F. s.* 1 ortada bulunan, arada yer alan, iç, 2 (nitelik ve nicelik bakımından) orta durumda bulunan, (iki nitelik ve niceliğin) ortasında olan.

[2]وسطى **vüstâ** *A. s.* "orta" anlamındaki *evsat*'ın dişili. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında dişil adlara gelir: *Âsyâ-yi vüstâ* "Orta Asya", *salât-i vüstâ* "orta namaz, yani: ikindi namazı. Sabah/cuma namazı olduğunu ileri sürenler de vardır." *a.* orta parmak.

وسطائ **vüstâî** *A. s.* ortalama.

وسع **vüs'** *A. a.* 1 sınırlı güç, elden geldiğince olan güç, (bir işi) yapabilme gücü, 2 el genişliği, bolluk, servet.

وسعت **vüs'at** *A. a.* 1 genişlik: *v.-i deryâ* "denizin genişliği", 2 bolluk, paraca yeterlik, geçim sıkıntısı çekmeme: *v.-i maîşet* "geçim bolluğu", 3 fırsat, 4 güçlülük, dayanıklılık.

وسم **vesm** *A. a.* 1 (hayvanı) dağlama, damgalama, 2 yüzdeki/bedendeki nişan, iz, belirti.

وسمه **vesme** *A. a.* 1 bedene dövme yapma, 2 (ayırıcı işaret olmak üzere) hayvana basılan damga, 2 rastık.

وسواس **vesvâs** *A. a.* 1 şeytan, 2 kuruntu, vesvese.

وسوسه **vesvese** *A. a.* kuruntu, bir şeyin doğruluğu/gerçekliği üzerinde duyulan tereddüt.

وسيع **vesî'** *A. s.* geniş (arazi/kır/çöl vb.)

وسيله **vesîle** *A. a.* ipucu, aracı, dayanak; sebep, bahane.

وسيم **vesîm** *A. s.* 1 güzel, hoş (çehre, yüz), 2 dağlanmış, damga vurulmuş, damgalı, (nesne).

وش **-veş** *F. takı* benzerlik anlatır, Türkçenin **gibi** takısına denktir: *mâh-veş* "ay gibi", *ğonca-veş* "gonca gibi".

وشاح **vişâh** *A. a.* boyundan bele doğru çaprazlama inen, üzeri sırmalı ve değerli taşlarla süslü bir tür hamayıl.

وشام **vişâm** *A. a.* dövmeler; *bk.* وشم **veşm.**

وشق **vaşak** *A. a.* 1 sivri kulaklı, derisi değerli, yırtıcı bir hayvan, 2 bu hayvanın derisinden yapılan kürk.

وشم **veşm** *A. a.* deri altına renkli maddeler yerleştirerek yapılan resim/şekil, dövme.

وشنه **vişne** *F. a.* kiraza benzer, ekşice, koyu kırmızı renkte bilinen meyve.

وشناب **vişnâb** *F. a.* vişne suyu/şerbeti..

وشوم **vüşûm** *A. a.* dövmeler; *bk.* وشم **veşm.**

وصاف **vassâf** *A. s.* (birini/bir şeyi) niteliklerini sayıp dökerek öven (kimse).

وصال **visâl** *A. a.* (sevdiğine) kavuşma; *zıddı:* فراق **firâk.**

وصايا **vesâyâ** *A. ç. a.* vasiyetler, öğütlemeler; *bk.* وصيت **vasıyyet.**

وصايت **vesâyet** *A. a.* 1 bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını dilediği işlerin gerçekleştirilmesi ile görevli olma, vasilik.

وصف **vasf** *A. a.* (*T. k. dili:* **vasıf**) 1 -i övme, 2 -in ne ve nasıl olduğunu bildirme ve anlatma, 3 -i niteliklerini sayarak tanıtma, 4 nitelik.

وصف تركيبى **v.-ı terkîbî** *F. a.* birleşik sıfat.

وصل **vasl** *A. a.* 1 -i -e ulaştırma/bitiştirme, 2 (bir nesne) -e ulaşma/kavuşma; *zıddı:* فصل **fasl,** 3 (sevdiğine, sevgilisine) kavuşma, 4 *dilb.* (Arapçada) kelimenin başında bulunan hemzenin, özellikle *harf-i tarif* "belirlilik harfi" denilen ال'nin hemzesinin okunmaması ile başında bulunduğu kelimenin ön sesiyle bitişik gibi okunması: خير الناس *hayrü'nnâs* gibi, 5 bu şekilde okunmak için yazıda konulan işaret, sıla işareti, yani: ٱ , 4 *ed.* kafiyenin son harfinden sonra gelen harf.

وصلت **vuslet** *A. a.* -e ulaşma, -e kavuşma.

وصول **vusûl** *A. a.* -e varma, -e ulaşma, -e gelme, -e erişme. **– bulmak** -e ulaşmak, -e erişmek, -e gelmek, -e varmak.

وصى **vasıy(y), vasî** *A. s.* 1 ölen kimsenin vasiyetini yerine getirmekle görevli kimse, 2 yetimlerin miras mallarını yöneten ve onların bakımlarını üstlenen kimse, 3 *huk.* bir kimsenin, ölümünden sonra mallarının yönetimi için, ölmeden önce tayin ettiği kimse.

وصيت **vasıyyet** *A. a.* 1 (bir kimse) ölmezden önce kendisinden kalacak malların paylaşımı/kullanımı ile ilgili isteklerini sözlü/yazılı olarak bildirme, 2 bu yolla birini seçip işleri ısmarlama.

وضاعت **vazâat** *A. a.* alçaklık, soysuzluk.

وضع **vaz'** *A. a.* 1 -i (bir yere) koyma, bırakma, atma, yerleştirme, 2 ... için ayırma/özgüleme, 3 yapma, varlık kazandırma, düzenleme, 4 (dişi) yavrusunu doğurma, 5 duruş, biçim, tavır, tarz, 6 *dilb.* kelimelerin yapısını, işleyişini, yapısı ile gösterdiği şey (delâlet) arasındaki ilgi ve ilişkisini inceleyen bilim.

وضعاً **v.an** *A. z.* ilk konulan anlamıyla, ilk ve asıl olan sözlük anlamı bakımından.

وضع اساس **v.-ı esâs** *F. a.* temel atma.

وضع حمل **v.-ı haml** *F. a.* (yüklü dişi) yavrusunu doğurma.

وضع يد **v.-ı yed** *F. a.* -e el koyma, -e sahip çıkıp kullanma.

وضعيت **vaz'ıyyet** *T. a.* 1 duruş, biçim ve görünüş, 2 durum, hâl ve nitelik, 3 tavır, davranış özelliği/biçimi.

وضوء **vuzû'**, وضو **vuzû** *A. a.* 1 abdest alma, 2 abdest.

وضوح **vuzûh** *A. a.* açıklık, açık ve anlaşılır olma/açık ve anlaşılır olan şeyin niteliği.

وضيح **vazîh** *A. s.* belli, açık, apaçık (durum/nesne/görünüş vb.).

وضيع **vazî'** *A. s.* alçak, bayağı, soysuz, sıradan (kimse).

وطر **vatar** *A. a.* iş, gerekli şey, yapılması zorunlu eylem: *kazâ-yi vatar* "büyük aptesini yapma".

وطن **vatan** *A. a.* bir insanın doğduğu ve yaşadığı yer, yurt.

وطن ثانی **v.-i sânî** *F. a.* sonradan yerleşilen/yurt tutulan yer.

وطواط **vatvât** *A. a.* 1 dağ kırlangıcı, "keçisağan" denilen kuş, 2 yarasa.

وطی **vaty** *A. a.* 1 -i ayak altına alma, çiğneme, 2 cinsî ilişkide bulunma.

وظائف **vezâif** *A. ç. a.* vazifeler; *bk.* **وظيفه vazife.**

وظيفه **vazîfe** *A. a.* 1 bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu/görevlendirildiği iş, görev, 2 önemsenen ve benimsenen iş, 3 bir iş karşılığında alınan/ödenen ücret, gündelik, aylık, yıllık, maaş.

وظيفه شناس **v.-şinâs** *F. s.* üzerine aldığı işi eksiksiz ve en iyi şekilde yapmaya çalışan, görevine bağlı (kimse).

وعاء **viâ'**, وعا **viâ** *A. a.* 1 kap, 2 *tıp* kan damarı.

وعد **va'd** *A. a.* (*T. k. dili:* **vaat**) 1 söz verme, -i üstüne alma, -i üstlenme, 2 (bir işi yapmak/bir eylemi gerçekleştirmek üzere) verilen söz.

وعده **va'de** *A. a.* 1 bir işin yapılması için belirlenen süre, 2 bir işin geri bırakılması için kararlaştırılan süre, mühlet, 3 ecel.

وعظ **va'z** *A. a.* 1 öğüt verme, inanç ve iyiliğe yönlendirici sözler söyleme, 2 camilerde konuşmacının dinle ilgili/öğüt içerikli konularda Kur'ân ve hadislerden delil getirerek yaptığı konuşma.

وعيد **vaîd** *A. a.* (birini) ceza ile korkutma, (bir kimsenin içine) cezalandırılacağını söyleyerek korku salma.

وغاء **veğâ'**, وغا **veğâ** *A. a.* savaş, cenk.

وغيره **ve ğayruhû** *A. z.* ondan başka.

وفاء **vefâ'**, وفا **vefâ** *A. a.* 1 sözünde durma, borcunu ödeme, 2 sevgi ve bağlılığını sürdürme, **– göstermek** sevgi ve bağlılığını sürdürmek, 3 yetme, yetişme, **– etmek** yetmek, yetişmek, kâfi gelmek.

وفات **vefât** *A. a.* ölüm, ölme, **– etmek** ölmek.

وفاق **vifâk** *A. a.* 1 uygunluk, aynı düşünce ve görüşte olma: *zıddı:* نفاق **nifâk**, 2 barış.

وفد **vefd** *A. a.* 1 varma, gelme, erişme, 2 birlikte gelip bir yere konan kalabalık, 3 bir kimse/bir topluluk tarafından bir isteği bildirmek üzere birine/bir yere gönderilen hey'et.

وفرت **vefret** *A. a.* bolluk, çokluk.

وفق **vefk** *A. a.* 1 uygunluk, uygun olma hâl ve niteliği, 2 dua yazılı birtakım şekillerle hazırlanmış muska.

وفود **vüfûd** *A. a.* gelme, geliş.

وفور **vüfûr** *A. a.* çokluk, bolluk.

وفير **vefîr** *A. s.* çok.

وفيق **vefîk** *A. a.* uygun (kimse/arkadaş vb.).

وقاحت **vakâhet** *A. a.* arsızlık, utanmazlık, kendini bilmezlik.

وقاد **vakkâd** *A. a.* (zihin ve kalp için) uyanık, açık.

وقار **vakâr** *A.* ağırlık, *a.* ağır başlılık, oturaklılık, ağır başlı kimsenin hâl ve niteliği.

وقايع **vakâyi'** *A. ç. a.* olanlar, olan bitenler.

وقايه **vikâye** *A. a.* -i kayırma, -i koruma, 2 -i koruması altına alma, -e sahip çıkma, 3 *tıp* koruyucu önlem.

وقت **vakt** *A. a.* (*T. k. dili:* **vakit**) 1 geçmiş, içinde bulunulan ve gelecek olan zamanı içine alan geniş zamandan bir kesit, çağ, 2 zaman, 3 gün içinde bir saat, 4 mevsim, 5 uygun/belirlenmiş zaman, 6 boş zaman, 7 bolluk, refah, 8 uzayıp giden zaman, devir, 9 fırsat, mühlet, 10 hayatın içinde sürdüğü sınırlı zaman, yüzyıl, 11 belirli zaman, saat, vade, ecel, 12 *dilb.* (çekimli bir fiilde) bir kılışın/bir oluşun içerisinde geçtiği üç ana zaman parçasından biri.

وقتاً من الاوقات **vakten mine'l-evkât** *A. z.* zamanlardan bir zaman, bir aralık.

وقت و حال **v. ü hâl** *T. a.* geçim, varlık durumu, elde bulunan imkânlar, maddî güç.

وقس **ve kıs** *A. söz* "Kıyas et, karşılaştır, ölç biç!" anlamında.

و قس عليه البواقى **ve kıs aleyhi'l- bevâkî** *A. söz* gerisini/kalanını bununla karşılaştır.

و قس على هذا **ve kıs alâ hâzâ** *A. söz yuk. m. bk.*

وقع **vak'** *A. a.* (insan için) değer, ağırlık, etkili ve sözü geçer olma.

وقعه **vak'a** *A. a.* 1 savaş, cenk 2 önemli, kayda değer iş, mesele, 3 *T.* ortaya çıkan durum, olan biten, yaşanan ve gerçekleşen her türlü iş, olay.

وقف **vakf** *A. a.* (*T. k. dili:* **vakıf**) 1 -i alıkoyma, -i durdurma, 2 satılmamak, başkasına bağışlanmamak ve geliri bir hayır işinde kullanılmak şartıyla bir malı/bir mülkü bırakma/bağışlama.

وقفه **vakfe** *A. a.* 1 durak, durma yeri, 2 haccın yerine getirilmesi gerekli görevlerinden biri.

وقفيت **vakfiyyet** *T. a.* bir mülkün vakıf olma durum ve niteliği; *zıddı:* ملكيت **mülkiyyet.**

وقفيه **vakfiyye** *A. a.* vakıf senedi.

وقواق **vakvâk** *F. a.* 1 korkak kimse, 2 Hindistan'da yetişen bir ağacın adı, 3 Çin'de bir şehir adı.

وقود[1] **vakûd** *A. s.* odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakacaklar.

وقود[2] **vukûd** *A. a.* tutuşma, alev alma, yalazlanma.

وقور **vakûr** *A. s.* ağır, ağır başlı, ölçülü davranışlarıyla saygı uyandıran (kimse).

وقورانه **v.âne** *F. s.* ve *z.* vakur olan kimseye yakışan/yakışacak biçimde.

وقوع **vukû'** *A. a.* 1 düşme, 2 gelip çatma, beklenmedik sırada ortaya çıkma, 3 geçme, gerçekleşme, görülme, olma.

وقوعات **v.ât** *A. a.* olağan durumlar dışında ve düzene aykırı olarak ortaya çıkan durumlar/hususlar; *bk.* وقعه **vak'a.**

وقوع حال **v.-ı hâl** *F. a.* bir durumun olma ve gerçekleşme biçimi.

وقوف **vukûf** *A. a.* 1 bulunduğu durum ve yerde durma, hareketsiz kalma, 2 aynı durumda bulunma, durumunu değiştirmeme, durumunda

bir değişme olmama, 3 -i bilme, -i biliş, 4 -i anlama, -den haberi olma.

وقوقه **vakvaka** *A. a.* kurbağa gibi kimi hayvanların, ördek vb. kuşların "vak vak" diye ses çıkarması.

وقيعه **vakîa** *A. a.* 1 savaş, cenk, kavga, 2 olan biten iş, olay.

وقيه **vakıyye** *A. a.* (*T. k. dili:* اوققه **okka**) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.

وقيهٔ اعشارى **v.-i a'şârî** *F. a.* üç yüz on iki dirhemlik eski bir ağırlık ölçüsü.

وكالت **vekâlet** *A. a.* vekillik, vekil olan kimsenin durum ve niteliği.

وكالتاً **v.en** *A. z.* vekil olarak, vekillik yoluyla.

وكالتپناه **v.-penâh** *F. a.* sadraz*am*.

وكالت دوريه **v.-i devriyye** *F. a.* başka birini vekil yapma izin ve yetkisi bulunan vekilin vekilliği.

وكالت عظما **v.-i uzmâ** *F. a.* en büyük vekillik, yani: sultan vekilliği olan sadrazamlık.

وكالت متلقه **v.-i mutlaka** *F. a.* bir bağ ve şartla bağlı bulunmayan, kayıtsız ve şartsız vekillik.

وكر **vekr**, وكره **vekre** *A. a.* kuş yuvası.

وكلاء **vükelâ'** *A. ç. a.* vekiller; *bk.* وكيل **vekîl.**

وكيل **vekîl** *A. a.* 1 kullarını bütün işlerinde görüp gözeten, koruyup kollayan Yüce Tanrı, 2 başkasının işini yüklenmiş, başkası adına iş görme yetkisi bulunan, bir işte başkasını temsil eden kimse.

وكيل مسخر **v.-i müsahhar** *F. a.* mahkemeye getirilemeyen davalı için hakim tarafından görevlendirilen vekil.

وكيل خرج **v.-i harc**, وكيلخرج **v.-harc** *F. a.* bir konakta alışveriş işleriyle görevli, para kullanma yetkisi bulunan kimse, kethüda.

ولاء **velâ'**, ولا **velâ** *A. a.* 1 akrabalık, yakınlık, 2 dostluk, arkadaşlık, 3 bir kölenin azad edilmiş olmasından/ dostluktan doğan hükmî (tüzel) yakınlık, birinin azat ettiği köle ve cariye ile olan ilişkisi ve onların üzerinde olan hakkı.

ولات **vülât** *A. ç. a.* valiler: *bk.* والى **vâlî.**

ولاد **vilâd**, ولادت **vilâdet** *A. a.* (*T. k. dili:* **velâdet**) doğma, dünyaya gelme.

ولايت[1] **velâyet** *A. a.* velilik, Yüce Tanrı katına manevî yakınlık sağlamış kişinin hâl ve niteliği.

ولايت[2] **vilâyet** *A. a.* 1 valilik, bir ilin yönetiminden sorumlu kimsenin resmî sıfatı ve görevi, 2 merkezî yönetime bağlı, bir vali tarafından yönetilen en büyük yönetim birimi, il, 3 *T.* ülke, bölge, memleket, 4 *T.* yurt, vatan.

ولد **veled** *A. a.* 1 çocuk, 2 oğul, 3 *T.* (**veled-i zinâ**'dan kısaltma) afacan, yaramaz, ele avuca sığmaz; kurnaz, fitneci.

ولد معنوى **v.-i ma'nevî** 1 evlâtlık, ahretlik, 2 *tas.* mürit.

ولو **velev** *A. bağl.* olsa da, -sa bile, hattâ.

ولوج **vülûc** *A. a.* -e girme.

ولوع **vülû'** *A. a.* (bir şeye) aşırı düşkünlük, aşırı istek ve tutku.

ولوله **velvele** *A. a.* gürültü, patırtı, şamata.

ولوله انداز **v.-endâz** *F. s.* gürültü patırtı eden (kimse).

[1]وله **veleh** *A. a.* şaşkınlık, şaşırma, şaşkınlıktan ağzı açık kalma.

[2]وله **velehû** *A.* "Bu da onundur" anlamında bir söz. Daha çok şiir mecmualarında bir şairin gazelleri, beyit ve kıtaları arasında kimi yerde tek olarak, kimi zaman da ایضاً **eyzan** ile birlikte وله ایضاً **velehû eyzan** biçiminde kullanılmıştır.

ولهان **velhân** *A. s.* şaşakalmış, hayrete düşmüş (kimse).

ولی **vely** *A. a.* birbirini izleme, birbiri ardından gelme/olma.

[1]ولی **veliy(y)**, **velî** *A. a.* ve *s.* 1 -i elde tutan, -i elde bulunduran kimse, ıs, sâhip, malik, 2 dost, yakın, yardımcı, gözetip kollayıcı kimse: *veliyyü'n-ni'met* "yedirip içiren, besleyen, bakan kimse", 3 bir çocuğun/kadının işlerine bakan, her türlü durum ve davranışından sorumlu olan kimse, 3 *tas.* Tanrı dostu, Yüce Tanrı katına manevî yakınlık kazanmış kimse.

[2]ولی **velî** *F. a. bağl.* **ancak, ama, lâkin** gibi, aralarında bulunduğu iki üyeden birini öbürüne karşı çıkaran karşıtlama bağlamlarından biri: *Hûblar eylediler şîve kitâbın ezber – Fenn-i hüsn içre velî bâb-i vefâ muğlaktır* - Nev'î

ولید **velîd** *A. a.* 1 yeni doğmuş çocuk, 2 çocuk, 3 kul, köle.

ولیده **velîde** *A. a.* cariye.

ولیك **velîk** *F. bağl.* **ancak, ama, lâkin** gibi bağladığı iki üye arasında karşıtlama ilgisi kuran bir bağlam.

ولیکن **velîkin** *F. bağl. yuk. m. bk.*

ولیمه **velîme** *A. a.* 1 düğün ziyafeti, 2 düğün, evlenme merasimi.

وهاب **Vehhâb** *A. a.* bol bol ve yeterince bağışlayıcı olan (Yüce Tanrı).

وهابی **Vehhâbî** *A. s.* "Abdülvehhâb" adlı biri tarafından Arabistan'ın Necid bölgesinde kurulan mezhebe bağlı (kimse), bu mezheple ilgili ve ilişkili olan (konu/husus).

وهاج **vehhâc** *A. s.* iyice yalınlanmış, etrafa bol ışık saçan (ateş/meş'ale vb.).

وهاد **vihâd** *A. a.* derin ve çukur yerler, çukurluklar. Tekliği kullanılmayan çoklulardandır.

وهام **vehhâm** *A. s.* çok kuruntulu (kimse).

وهب **vehb** *A. a.* verme, bağışlama.

وهبی **vehbî** *A. s.* Hakk'ın bağışı olarak kazanılmış, Tanrı katından verilmiş (bilgi/yetenek vb.); *zıddı:* کسبی **kesbî.**

وهلم جرا **vehelümme cerrâ** *A. söz* "Çek beri getir, var kıyas et" demektir.

وهله **vehle** *A. a.* 1 an, baş, başlangıç, 2 kez, defa.

وهلهٔ اولی **v.-i ûlâ** *F. a.* ilk kez, ilkin, birinci defa.

وهلةً**vehleten** *A. z.* ilk anda, birden bire.

وهم **vehm** *A. a.* (*T. k. dili:* **vehim**) 1 kuruntu, insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan bir nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı; *zıddı:* یقین **yakîn**. 2 yanlış düşünce, 3 yersiz korku.

وهمناك **v.nâk** *F. s.* kuruntulu, şüphe ve tereddüt içinde bulunan (kimse), 2 korku verici, korkunç (durum/nesne), 3 korkmuş (kimse).

وهمى **vehmi(yy), vehmî** *A. s.* vehimle ilgili ve ilintili, gerçekliği şüpheli olan (konu/husus vb.).

وهميات **vehmiyyât** *A. ç. a.* asılsız şeyler, kuruntular.

وهن **vehn** *A. a.* gevşeklik.

ويران **vîrân** *F. s.* yıkık, harap; *zıddı:* آباد **âbâd**.

ويرانى **vîrânî** *F. a.* yıkıklık, yıkık olan şeyin durum ve niteliği.

ويرانه **vîrâne** *F. a.* 1 yıkılmış, enkaz yığını hâline gelmiş yapı, 2 yıkılmaya yüz tutmuş, eski ve bakımsız yapı, 3 ören yeri, yıkık yapıların kalıntısı.

ويل **veyl** *A.ünl.* yazık, vah, vah vah gibi acınma ve yazıklanma bildirir.

ه h

ه Osmanlı Türkçesi alfabesinin otuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 5'tir.

هاء **hâ'**, ها **hâ** *A. a.* ه ـهـ ـه harfinin adı.

های رسمیه **h.-yi resmiyye** *dilb.* (Arapçada) kimi kelimelerin sonundaki ünsüz değeri bulunmayan, a/e ünlüsüne karşılık olan فتحه : ـه *fetha* "üstün", هره *hirre* "dişi kedi" kelimelerindeki gibi.

هائل **hâil** *A. s.* korku verici, korkunç (nesne/ses vb.)

هائله **hâile** *T. a.* konusu acıklı olaylar olan bir tür tiyatro eseri, trajedi.

هابیل **Hâbîl** *A. a.* Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

هاتف **hâtif** *A. s.* 1 seslenen, bağıran (kimse), 2 bilinmezlik âleminden kulağa gelen (ses): *sadâ-yi hâtif* "bilinmezlik âleminden işitilen ses."

هاجسه **hâcise** *A. a.* hatıra gelen konu, kalbe doğan düşünce/kaygı.

هادم **hâdim** *A. s.* yıkıcı, yere serici.

هادم اللذات **hâdimü'l-lezzât** *A. a.* ölüm meleği olan Azrail.

هادی **hâdî** *A. s.* 1 doğru yol gösterici, insanı kurtuluş yoluna kılavuzlayıcı olan (Yüce Tanrı), 2 kılavuz, rehber, 3 öncü, mürşit.

حارون **Hârûn** *A. a.* 1 Hz. Musa'nın abisi olan peygamberin adı, 2 Abbasi halifelerinden birinin adı, Hârûnü'r-reşîd.

هاروت **Hârût** *A. a.* Kur'ân'da adı geçen bir melek. **Mârût** ile birlikte yaşadıkları macera Kur'ân'da anlatılmıştır.

هاضم **hâzım** *A. s.* sindirici, sindirimi kolaylaştırıcı (ilâç, su vb.).

هاضمه **hâzıme** *A. a.* midenin sindirme özelliği/gücü.

هالك **hâlik** *A. s.* yok olucu, varlığı sona erici, bitici (varlık).

هاله **hâle** *A. a.* ay çevresinde kimi geceler görünen ışıklı çember, ay ağılı.

هامش **hâmiş** *A. a.* 1 kitabın/mektubun kenarı, 2 mektubun altına eklenen not, 3 kitap sayfalarının kenarına yazılan açıklama yazısı.

هامون **hâmûn** *F. a.* geniş ova, kır.

[1]هامه **hâme** *A. a.* baş üstü/tepesi.

[2]هامه **hâmme** *A. a.* yılan gibi sürüngen ve bit, pire, tahtakurusu, akrep gibi böcek cinsinden korkulan, çokluk la zarar verici hayvan.

هاون **hâven** *A. a.* (*T. k. dili:* **havan**) içinde bir şey ezmeye/ufalamaya yarayan, tahta/taş/madenden yapılan mutfak gereci.

هاویه **hâviye** *A. a.* cehennem.

های **hây** *F. ünl.* **vah, eyvah** gibi yazıklanma anlatır.

هایهای **hâyâhây** *F. ünl.* ölenin arkasından gözyaşı dökenlerin acı dolu haykırışları.

های هوی **hâyhûy** *F. a.* 1 gülüp eğlenenlerin, şenlik edenlerin gürültüsü, şamata, 2 çığıltı, acı dolu çığlık.

هباء **hebâ'**, هبا **hebâ** *A. a.* 1 havada uçuşan toz zerreciği, 2 boş yere yok edilen, boşuna uçup giden şey.

هبنقه **Hebennaka** *A. a.* Araplar arasında ahmaklığıyla meşhur birinin adı. Ahmaklığından ötürü kaybolurum kaygısıyla boynuna her zaman üzerinde adı yazılı bir yafta asarmış. Bir gece uyurken kardeşi boynundaki yaftayı çıkarıp kendi boynuna takmış. Hebenneka sabahleyin uyandığında yaftayı kardeşinin boynunda görünce "*Kardeşim! Sen benim, fakat ben kimim*" diye kendi varlığından şüphe duyarak işin aslını öğrenmek istemiş. Bu yüzden ahmaklık timsali olarak dillere düşmüş.

هبه **hibe** *A. a.* 1 -i bağışlama. – **etmek** -i bağışlamak, 2 bu yolla yapılan iş, bağış.

هبوب **hübûb** *A. a.* (rüzgâr) esme.

هبوط **hübût** *A. a.* (yukarıdan aşağıya) inme, düşme.

هتر **hitr** *A. a.* (*T. k. dili:* **hitir**, *T. h. dili:* قیطیر **kıtır**)1 anlamsız ve yararsız söz, yalan, 2 acı ve korku verici durum, musibet, belâ.

هتك **hetk** *A. a.* (perde, örtü vb. için) yırtma, sıyırma, sıyırıp atma.

هجاء **hecâ'**, هجا **hecâ** *A. a.* 1 (birini) manzum sözle yerme, 2 *dilb.* içinde bir ünlü ses bulunan/bir ünlüyle birlikte söylenen ses birliği, kelimenin temel yapı birimi, 3 bir kelimeyi ünsüz sesleriyle okuma: سلام *selâm* kelimesinin *sin, lâm, elif, mîm* diye okunması gibi.

هجا گو **hecâ-gû** *F. s.* (birini) yeren, (biri hakkında) manzum hiciv söyleyen/yazan (kimse).

هجر[1] **hecr** *A. a.* (*T. k. dili:* **hicr**) 1 (bir kimse) sevdiğinden ayrılma, dostluğu ve arkadaşlığı kesme, 2 ayrılık; *zıddı:* وصل **vasl**.

هجر[2] **hicr** *A. a.* 1 ayrılık; *zıddı:* وصل **vasl**, 2 ayrılık acısı.

هجران **hicrân** *A. a. yuk. m. bk.*

هجرت **hicret** *A. a.* 1 kendi yurdunu/yuvasını terk edip başka yere gitme, göçme, göç, 2 Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçmesi hadisesi.

هجری **hicrî** *A. s.* hicretle ilgili ve ilintili: *târîh-i hicrî* "Hz. Peygamber'in hicretinin başlangıç sayıldığı tarih".

هجمه **hecme** *A. a.* şiddet, aşırılık: الشتا هجمة *hecmetü'ş-şitâ* "kışın aşırılığı, yani: kışın aşırı soğuk geçmesi".

هجنت **hücnet** *A. a.* (söz ve konuşma için) kusur, yanlış.

هجو **hecv** *A. a.* (*T. k. dili:* **hiciv**) 1 alay yollu yerme, yergi, 2 (birini) manzume ile yerme. – **etmek** (birini) eksik, kusur ve yanlışlarını anarak manzum sözlerle yermek.

هجویات **hicviyyât** *A. ç. a.* hiciv yollu manzumeler.

hücûm هجوم *A. a.* 1 -e saldırma, -in üstüne yürüme, 2 *ask.* düşman üzerine saldırma, yürüyüş etme, 3 *tıp* vücudun bir yerine kan/sıvı toplanması. *ünl.* Saldır!

hecîn هجين *A. a.* koşuda ve yük taşımada kullanılan bir deve türü.

hedâyâ هدايا *A. ç. a.* hediyeler, armağanlar; *bk.* هديه **hediyye.**

hidâyet هدايت *A. a.* 1 doğru yola girme/doğru yolu arama; *zıddı:* ضلالت **dalâlet**, **– bulmak** doğru yola girmek. 2 doğru ve çıkar yolu bildirip aydınlatma, 3 *din* inanç, kulluk ve ahlâk yolunda tanrısal kılavuzluk, aydınlatıcı ve yönlendirici ışık, **– erişmek** doğru yolu bulmakta yönlendirici tanrısal ışığa kavuşmak.

hüdüb هدب *A. a.* 1 kirpik, 2 mendil, yağlık, 3 saçak, püskül.

heder هدر *A. a.* 1 boşa gitme, yazık olma, **– olmak** boşa gitmek, 2 kanı boş yere akma, ölenin intikamı alınmama, 3 birinin öldürülmesini kanunen yerinde görüp öldüreni cezasız bırakma.

hedef هدف *A. a.* 1 amaç/umaç, alçak yere konan nişan tahtası, 2 *mec.* ulaşılmak/elde edilmek/varılmak istenen nokta.

hedm هدم *A. a.* (bir binayı) yıkma, yerle bir etme.

hüdhüd هدهد *A. a.* çavuş kuşu, ibibik.

hüdâ هدىٰ *A. a. bk.* هدايت **hidâyet.**

hediyye هديه *A. a.* 1 armağan, 2 (Kur'ân için) bedel.

hediyyeten A. z. هديةً armağan olarak.

hezeyân هذيان *A. a.* 1 sayıklama, 2 saçma, saçma sapan, anlamsız ve boş, **– etmek/söylemek** saçma sapan konuşmak.

her[1] هر *F. s.* Belirsizlik bildirir, "bir bütünü oluşturan teklerin tümü, birer birer hepsi" anlatımındadır.

h. bâr هر بار *F. z.* her defa, hep, daima.

h. çend هر چند *F. z.* her ne kadar, ne kadar, ne ölçüde.

h. gâh هرگاه *F. z.* her zaman, her yerde, hep, daimâ.

hir(r)[2] هر *A. a.* kedi.

hirâs هراس *F. a.* korku, ürküntü, şaşkınlıktan doğan bozukluk.

hirâsân هراسان *F. a.* ürkek, korkak, çekingen (kimse), (-den) **– olmak** ürkmek, korkmak.

hirâsâ, hirâse هراسا هراسه *F. a.* bostan korkuluğu.

herâyîne, herâyine هرآيينه هرآينه *A. a.* çaresiz, ister istemez, elbette, her durumda, mutlakâ.

herb هرب *A. a.* 1 kaçma, firar, 2 şiddetli üzüntü.

herc هرج *A. a.* karışıklık, kargaşa, düzensizlik.

h. ü merc هرج و مرج *F. s.* karmakarışık, darmadağınık, alt üst, altı üstüne gelmiş.

hercâyî هرجايى *F. s.* 1 belli bir yeri olmayan, nerde sabah orda akşam gezip dolaşan, serseri, evsiz barksız (kimse), 2 gönül gezdiren, bir şeyi beğenip bağlanamayan, sebatsız, vefasız (kimse).

herze هرزه *A. a.* boş, saçma, abuk sabuk, sayıklama kabilinden söz.

h.-hâ هرزه خا *F. s.* anlamsız, boş, abuk sabuk söz söyleyen (kimse).

h.-hâr هرزه خوار *F. s. yuk. bk.*

هرزه لای **herze-lây** *F. s. yuk. bk.*

هرزه کو **herze-gû** *F. s. yuk. bk.*

هرگز **hergiz** *F. z.* hiçbir zaman ve hiçbir biçimde, aslâ.

[1]هرم **herem** *A. a.* yaşlanma, kocama, kocalma: *hengâm-i herem* "yaşlılık çağı".

[2]هرم **hirem** *A. a.* Mısır'daki çok büyük boyutlu ünlü firavun mezarlarından her biri.

هرمان **heremân** *A. ç. a.* Mısır'daki iki büyük ehram için kullanılır.

هرمز **hürmüz**, هرمذ **hürmüzd** *F. a.* 1 güneş takvimi aylarından birincisinin ve her güneş takvimi ayının ilk günü, 2 bu günlerle ilgili olay ve işlere bakan meleğin adı, 3 Müşteri/Jüpiter gezegeninin adı, 4 İsfendiyar oğlu Behmen'in oğlu, 5 Umman denizi sahilinde bir şehir adı.

هره **hirre** *A. a.* dişi kedi.

هریره **hüreyre** *A. a.* kedicik.

[1]هزار **hezâr** *F. a.* bülbül.

[2]هزار **hezâr** *F. a.* bin: *sad hezâr* "yüz bin".

هزار بار **h. bâr** *F. z.* bin kez.

هزار دستان **h.-destân** *F. a.* bülbül.

هزار فن **h.-fen** *F. a.* son derecede yetenekli ve becerikli, elinden bin türlü iş gelen kimse, z. binlerce.

هزبر **hizebr**, هزبر **hizber** *A. a.* 1 arslan, *mec.* çok yürekli, çok cesur kimse.

هزبرانه **h.âne** *F. a.* ve *s.* arslanca, arslana/çok yürekli kimseye yaraşır biçimde.

هزج **hezec** *A. a.* 1 hoş sesle şarkı söyleme, 2 *ed.* Arap aruzunun dört *mefâîlün*'den oluşan ana âhenk kalıplarından biri. Bu ana kalıbın, parçaları farklı türlü vezinleri vardır.

هزل **hezl** *A. a.* 1 şaka yollu söylenen söz, latife, 2 şaka olsun diye anlatılan fıkra/hikâye, takılma amacıyla söylenen şiir.

هزل آمیز **h.-âmîz** *F. s.* şakayla karışık (söz).

هزل کو **h.-gû** *F. s.* şakacı (kimse).

هزلیات **hezliyyât** *A. ç. a.* takılma amacıyla söylenen şiirler, şaka yollu manzum sözler.

هزیمت **hezîmet** *A. a.* yenilgi, bozgun, bozgunluk.

هستی **hestî** *F. a.* varlık, var olma hâl ve niteliği.

هشت **heşt** *F. a.* ve *s.* sekiz.

هشیار **hüşyâr** *F. s.* akıllı, uslu (kimse).

هضم **hazm** *A. a.* 1 (yiyeceği) sindirme, 2 *mec.* (söze) karşılık vermeme, (söyleneni) yutma.

هفت **heft** *F. a.* ve *s.* yedi.

هفت اقلیم **h. ıklîm** *F. a.* yedi ülke/bölge/memleket; eskilere göre, dünyanın, üzerinde insan yaşayabilen dörtte birinin ayrıldığı yedi bölge.

هفته **hefte** *F. a.* (*T. k. dili:* هافتا **hafta**) zaman bölümlerinden biri, yedi günlük süre.

هفوات **hefevât** *A. ç. a.* sürçmeler; yanılmalar; **bk.** هفوه **hefve.**

هفوه **hefve** *A. a.* 1 sürçme, ayağı kayma, 2 yanılma, hata yapma.

هکذا **hâkezâ** *A. z.* 1 böylece, bu şekilde, 2 öyle, yine öyle.

هلاك **helâk** *A. a.* 1 ölme, (insan) kötü şekilde can verme, (hayvan) geberme, 2 (para/mal mülk/servet) bitme, bitip tükenme, erime, 3 -i yok yor-

ma, -i güçsüz bırakma. – **etmek** -i çok yormak, yorgunluktan bitkin duruma getirmek. – **olmak** yorgunluktan bitip tükenmek.

هلال **hilâl** *A. a.* 1 yeni ay, ayın ilk üç geceki görünüşü, 2 yeni ay biçimindeki kavisli kaş.

هلال ابرو **h.-ebrû** *F. s.* hilâl kaşlı (dilber).

هلاهل **helâhil** *A. a.* çok etkili, panzehiri bulunmayan öldürücü (zehir).

هلب **hülb** *A. a.* fırça vb. yapımında kullanılan kalın kıl, kuyruk ve yele kılı, özellikle domuz kılı.

هلم جرا **helümme cerrâ** *A. söz* "Artık gerisini sen düşün" anlamında; *bk.* جرا وهلم .

هلیمه **helîme** *A. a.* (*T. k. dili:* هلمه **helme**) pirinç, nohut, fasulye gibi taneler kaynatıldığında oluşan kaymaksı kıvamlı sıvı.

هلیون **heleyûn** *A. a.* kuşkonmaz.

هم **hem** *F. bağl.* de, dahi. Ulama işleyişiyle iki unsuru sıralı ve bakışıklı olarak ilgiler: *hem kel hem fodul*, 2 *z.* ayrıca, üstelik: *Hem böyle kötü sözleri niçin söylemeli.* 3 *takı* **-deş** ekine denk bir anlatımı vardır, eklendiği adı anlamca sıfatlaştırır:

هم آشیان **h.-âşiyân** *F. s.* aynı yuvada/evde oturan (kimseler).

هم‌آغوش **h.-âğûş** *F. s.* kucak kucağa, sarmaş dolaş olan (kimseler).

هم آواز **h.-âvâz** *F. s.* 1 sesleri uyumlu, ahenkli olan (nesneler), 2 birbiriyle arkadaşlık eden (kimseler).

هم آهنك **h.-âheng** *F. s.* birbiriyle uyuml içinde olan (kimseler/nesneler).

همباز **h.-bâz** *F. s.* oyun/iş arkadaşı, ortak olan (kimseler).

همبزم **h.-bezm** *F. s.* aynı mecliste oturan (kimseler).

همبو **h.-bû** *F. s.* kokusu aynı, aynı kokuyu saçan (saç/çiçek vb. nesneler)

همپا-ی **h.-pâ/h.-pây** *F. a.* ayaktaş, yoldaş, arkadaş olan (kimseler).

همپایه **h.-pâye** *F. s.* rütbeleri aynı olan, rütbece bir olan (kimseler).

هم پیشه **h.-pîşe** *F. s.* aynı işi yapan, aynı sanatı icra eden (kimseler).

همتا **h.-tâ** *F. s.* denk, benzer, eş olan (nesneler).

همجنس **h.-cins** *F. s.* 1 aynı cinsten olan (hayvan/bitki), 2 aynı soya mensup olan, aynı kavmin fertlerinden olan (kimseler).

همجوار **h.-civâr** *F. s.* 1 başkasına komşu olan (kimse).

همچنان **h.-çünân** z. ve *s.* öylece, öyle.

همچنین **h.-çünîn** *F. s.* ve *z.* böyle, böylece.

همچو **h.-çü** *F. s.* ve *z.* gibi.

همحال **h.-hâl** *F. s.* durumu birbirine benzer olan (kimseler).

همخانه **h.-hâne** *F. s.* aynı evde oturan (kimseler).

همخواب **h.-hâb** *F. s.* uyku arkadaşı, yani: eş, zevce olan (kadın).

همدرد **h.-derd** *F. s.* dert ortağı, dert arkadaşı olan (kimse).

همدست **h.-dest** *F. s.* 1 el ele veren, gücünü birleştiren (kimseler), 2 ortak olan (kimseler).

همدم **h.-dem** *F. s.* arkadaş, sırdaş olan (kimseler).

همدیکر **h.-dîger** *F. zam.* birine göre öteki; birbiri.

همراز **h.-râz** *F. s.* sırdaş olan, birbirinin sırlarını bilen (kimseler).

همراه **h.-râh** *F. s.* yolda, yol arkadaşı olan (kimseler).

همرأی **h.-re'y** *F. s.* aynı görüş ve düşüncede olan (kimseler).

همرنك **h.-reng** *F. s.* 1 aynı renkte olan (nesneler), 2 huyu suyu bir, aynı yapıda/aynı karakterde olan (kimseler).

همزاد **h.-zâd** *F. s.* aynı zamanda doğmuş, yaştaş olan (kimseler).

همزانو **h.-zânû** *F. s.* yan yana, diz dize oturan (kimseler).

همزبان **h.-zebân** *F. s.* aynı dili konuşan, birbirinin dilinden anlayan, ağız birliği etmiş (kimseler).

همسال **h.-sâl** *F. s.* yaştaş, yaşıt olan (kimseler).

همسایه **h.-sâye** *F. s.* birbirine komşu olan (kimseler).

همسبق **h.-sebak** *F. s.* ders arkadaşı olan, birlikte ders alan (kimseler).

همسر **h.-ser** *F. s.* 1 birbirine eş olan (kimseler), 2 birbiriyle ortak olan (kimseler)., 3 birbirine rakip olan (kimseler).

همسری **h.-serî** *F. a.* 1 ortaklık, 2 beraberlik, 3 rekabet.

همشهری **h.-şehrî** *F. a.* aynı şehirde oturan, aynı şehrin ahalisinden olan kimse.

همشیره **h.-şîre** *F. a.* kız kardeş.

هم‌صحبت **h.-sohbet** *F. s.* birbiriyle görüşen, konuşan, düşüp kalkan (kimseler).

همعصر **h.-asr** *F. s.* aynı yüzyılda yaşayan/yaşamış olan (kimseler).

همعنان **h.-ınân** *F. s.* dizgini bir, yani: at başı, aynı sırada/hizada/aynı olan/giden (atlar/sürücüler).

همکیش **h.-kîş** *F. s.* dindaş olan (kimseler).

هم مذهب **h.-mezheb** *F. s.* aynı mezhepten olan (kimseler).

هم مشرب **h.-meşreb** *F. s.* ahlâk, davranış, tutum, gidiş ve anlayışça birbirine uygun olan (kimseler).

همنام **h.-nâm** *F. s.* aynı adı taşıyan, adları bir olan (kimseler).

همنشست **h.-nişest** *F. s.* birlikte oturup kalkan, arkadaşlık eden (kimseler),

همنشین **h.-nişîn** *F. s. yuk. m. bk.*

همنفس **h.-nefes** *F. s.* nefes arkadaşı, yani: her an birlikte olan, birbirinden hiç ayrılmayan, yakın dostluk ilişkisi içinde olan (kimseler).

²هم **hem(m)** *A. a.* iç sıkıntısı, hüzün, tasa, gam.

هما **hümâ,** همای **hümây** *A. a.* İran mitolojinde bir kuşun adı. Aktarıldığına göre çok yükseklerde uçarmış ve yuvası Arş imiş. Divan edebiyatında çoklukla yükseklik ilgisiyle kullanılmıştır. Uğurlu sayılmış, kanadının gölgesinin başına düştüğü kimsenin hükümdar olacağına inanılmıştır. Türkçede "devlet kuşu" denilen kuş budur.

همواره **hemâre** *F. z.* her zaman, hep, daimâ.

همال **hemâl** *F. s.* yakın, benzer, eş; ortak olan (nesne/kimse).

همام **hümâm** *A. a.* kararlı, gayretli, iş bitirici (kimse), 2 yardımsever, cömert (kimse).

همان **hemân** *F. z.* 1 bir o, yalnız, yalnızca, 2 yakın, nerdeyse bir ve aynı, hemen hemen, 3 durmadan, vakit geçirmeksizin, şimdi, şu anda, 4 yeter ki, istediğim odur ki.

همایون **hümâyûn** *A. s.* kutlu, uğurlu, mübarek; yüksek, yüce, ulu (nesne/kimse/durum vb.).

همایون بخت **h.-baht** *F. s.* bahtı açık, uğurlu (kimse).

همت **himmet** *A. a.* 1 yapılmasına kesin karar verilmiş bir işi gerçekleştirmek için büyük bir tutku ve gayret ile çalışma, 2 iyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım, bağış.

همج **hemec** *A. a.* 1 sivrisineğe benzer bir tür sinek, 2 ahmak, cahil, bön, şaşkın, çolpa kimse.

همزه **hemze** *A. a. dilb.* Arapçaya özgü bir gırtlak ünsüzü: ء . Arapçada bir ünlü ile başlıyor gibi görünen her kelime aslında bu ünsüzle başlamakta ve ünlü seslere karşılık olan işaretlerle birlikte **a, i, u** gibi okunmaktadır. Yazıda bu ünsüz sesi Araplar da göstermezler ve kürsüsü (dayağı) olan ا (*elif*)'i yazmakla yetinirler. Osmanlı Türkçesi döneminde, bugün olduğu gibi, bulunduğu yere göre türlü değişikliklere uğratılmıştır.

همه **heme** *F. a.* hepsi, 2 *zam.* bütün.

هموار **hemvâr** *F. s.* düz, aynı seviyede.

همواره **hemvâre** *F. z.* her zaman, hep, daima.

هموم **hümûm** *A. a.* üzüntüler, dertler, tasalar; *bk.* هم **hem(m).**

همیان **hemyân** *F. a.* heybe, dağarcık, kese, torba.

همیشه **hemîşe** *F. z.* hep, her zaman, daima.

هنجار **hencâr** *A. a.* yol, kural, tarz, gidiş: *bî-hencâr* "yolsuz, yordamsız, kuralsız, başıboş".

هندباء **hindibâ'**, هندبا **hindibâ** *A. a.* mayhoşça yaprakları haşlanarak salata gibi yenen otsu bir bitki.

هندسه **hendese** *A. a.* geometri.

هندی **Hindî** *A. a.* 1 Hindistan ile ilgili ve ilişkili, 2 Hint işi, Hint yapımı (kumaş/bıçak vb.), 3 Hindistan'da yetişen: *temr-i Hindî* (*T.* k. dili; *demirhindi*) "Hint hurması; bu meyveden yapılan içecek", 3 elinde "keşkül" denilen dilenci kâsesiyle dolaşıp dilencilik eden gezginci derviş, kalender.

هنر **hüner** *F. a.* bir konuda düşünce gücü ve kararlılıkla çalışarak elde edilen bilgi, alışkanlık ve yatkınlığın ürünü/düşünerek ve işleyerek kazanılan beceri, yetkinlik, maharet, sanat.

هنر پیشه **h.-pîşe** *F. s.* bilgili, becerikli, usta, marifet ve sanat sahibi, sanatkâr (kimse).

هنر مند **h.mend** *F. s. yuk. bk.*

هنر ور **h.ver** *F. s. yuk. bk.*

هنگام **hengâm,** *F. a.* 1 zaman, vakit, sıra, 2 topluluk, dernek.

هنگامه **hengâme** هنکامه **hengâme** *F. a. yuk. m. bk.*

هنوز **henûz** *F. z.* bu ana kadar, hâlâ.

[1]هو **hû** *A. zam.* Aşağıdaki **hüve** ile birdir, Osmanlı Türkçesi'nde Yüce Tanrı'nın adı olarak, yani: **Allah** yerine kullanılmıştır. Başına یا **yâ** ünlemi katılmış یاهو **yâhû** da "Yâ Allah" anlamındadır.

[2]هو **hüve** *A. zam.* o. Osmanlı Türkçesinde yalnız kimi Arapça sözlerde görülür: *hüve'l-bâkî* "kalıcı olan yalnızca Allah'tır", *kemâ hüve hakkuhû* "hakkıyla, hakkı olduğu gibi", *hüvesi hüvesine* "tam tamına, tam anlamıyla uygun ve yerinde olarak, elifi elifine."

[1]هوا **hevâ** *A. a.* 1 arzu, eğilim, heves, 2 sevgi, gönül bağı, ilgi, aşk, 3 nefsin hoşlandığı, maddî doyum ve doygunluk veren şeyler. Bu anlamda çoklukla **heves** ve **nefs** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: و هوس هوا *hevâ vü heves*, و هوا نفس *nefs ü hevâ* .

هوا پرست **h.-perest** *F. s.* maddî doyum veren işler/eylemler peşinde koşan, sefih (kimse).

هوا دار **h.-dâr** *F. s.* 1 âşık, tutkun, 2 taraftar, birine bağlanmış/bir yolu benimsemiş olan (kimse).

هواء **hevâ'**, [2]هوا **hevâ** *A. a.* (*T. k. dili:* هاوا **hava**) 1 yer küresini saran atmosfer tabakasını oluşturan, canlıların soludukları renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı, 2 atmosfer içinde oluşan gaz değişmeleri, rüzgâr, yağmur, yıldırım gibi olayların tümü, 3 (canlılar üzerinde meydana getirdiği etkilere göre) atmosferin durumu, 4 maddelerin çevresini kuşatan boşluk, 5 gökyüzü, 6 keyif, eğlence, âlem, 7 ortam, etkileyici durum, manevî etki, 8 çekicilik, albeni, 9 *T.* musiki sesi, ahenkli ses, 10 *T.* şarkı, türkü vb. makamlı söylenen/çalınan parça, musiki eseri, 11 gemilerin yol almasına elverişli, hafif rüzgâr, eyyam, 12 boş, hiçbir işe yaramayan, sonuç vermeyen iş/çaba, **–ya gitmek** hiçbir işe yaramamak.

هوا دار **h.-dâr** *F. s.* (*T. k. dili:* **havadar**) iyi hava alan ve havası temiz olan (yer).

هوائ **hevâî** *A. s.* 1 havayla ilgili ve ilintili, 2 havaya giden, havaya fırlayan: *havâî fişek.*

هواجس **hevâcis** *A. ç. a.* kuruntular, şeytanın dürtüklemeleriyle içte doğan kötü düşünceler; *bk.* هاجسه **hâcise**.

هوادج **hevâdic** *A. ç. a.* kadınların oturması için deve üzerine konulan kubbeli sepetler; *bk.* هودج **hevdec.**

هوام **hevâm(m)** *A. a.* karınca, pire, bit, yılan, çıyan, akrep gibi rahatsız edici ve zarar verici hayvanlar; *bk.* هامه **hâmme.**

هوان **hevân** *A. a.* horluk, değersizlik.

هودج **hevdec** *A. a.* kadınların oturması için deve sırtına konulan kubbeli sepet.

هوس **heves** *A. a.* 1 istek, arzu, eğilim, sevgi, 2 geçici istek, gerçek ve bilinçli olmayan arzu, 3 eğlence, keyif, hovardalık.

هوش **hûş** *F. a.* akıl, us.

هوشيار **h.yâr** *F. s.* 1 akıllı, uslu (kimse), 2 aklı başında, şuuru açık, ne yaptığını bilen, davranışları ölçülü biçili (kimse); *zıddı:* مست **mest.**

هول **hevl** *A. a.* korku: *can hevliyle* (*T. k. dili: havliyle*) "can korkusuyla".

هوىٰ **hevâ** *A. a.* **bk.** [1]هوا **hevâ.**

هوى **hûy** *F. ünl.* 1 (şikâyet ve acı bildirmek için) âh, 2 (seslenme için) hey! *a.* 1 nefes, 2 korku. Osmanlı

Türkçesinde iki şekilde kullanıldığı görülür: 1 یا **yâ** ile birlikte یاهو **yâhû** biçiminde, seslenme ünlemi olarak: hey!, 2 های **hây** ile birlikte "eğlenceli şamata ve gürültü" anlamında, های هوی **hây hûy** biçiminde.

هویت **hüviyyet** *T. a.* ne ve kim olduğu bilinmeyen bir mahiyetin (dış dünyada gerçekliği bulunan bir varlığın) tanıtıcı nitelik ve yönü, kimlik.

هویدا **hüveydâ** *F. s.* belli, açık, ortada, görünür olan (nesne/durum vb.)

هیاکل **heyâkil** *A. ç. a.* heykeller; *bk.* هیکل **heykel**.

هیبان **heybân** *A. a.* görünüşü korku uyandıran, gören üzerinde ürküntü ve korkuya yol açan, korkunç (görünüş/nesne).

هیبت **heybet** *A. a.* saygıyla karışık korku uyandıran görünüş, ürkütücü büyüklük, korku ve saygı uyandırıcı görünüm.

هیجاء **heycâ', heycâ** *A. a.* savaş, cenk, kavga.

هیجان **heyecân** *A. a.* 1 sevinç, üzüntü, öfke, korku, sevgi, kıskançlık gibi duygulara bağlı olarak ortaya çıkan güçlü/coşkulu hâl; zihnin ve kalbin durgunluğunu yitirip dalgalanması.

هیچ **hîç** *A. s.* yok/yok denilecek kadar az olan (nesne). *a.* yokluk, hiçlik. *z.* büsbütün, yok sayılacak derecede, aslâ. **h.e saymak** yok saymak, saymamak, önem vermemek.

هیضه **heyza** *A. a. tıp* kolera.

هیکل **heykel** *A. a.* 1 büyük bina, özellikle tapınak, 2 *T.* yontma/hazırlanan kalıba dökme suretiyle ağaç-tan/taştan/tunç gibi madenlerden yapılan insan/hayvan şekli.

هیکلتراش **h.-tirâş** heykel yapan sanatçı.

هیهات **heyhât** *A. ünl.* 1 Uzak görme anlatır: Nerde! Ne kadar uzak! *Cânân o ise necât heyhât – Nâcî ben isem hayât heyhât* - M. Naci. 2 Pişmanlık ve hayıflanma bildirir: Yazık! Vah!: *Heyhât! Gençlik elden gitti.*

هیولاء **heyûlâ'** *A. a.* 1 her şeyin aslı, varlık maddesi, 2 bir maddenin zihinde canlanan şekli, 3 *fels.* Bütün cisimlerin varlık maddesi, ilk madde, şeylerin hakikati. Mutasavvıflara göre *rûhânî* ve *cismânî* olmak üzere iki yönü vardır; birincisine "rûh-ı a'zam", ikincisine "tabiat-i külliyye" denir. 4 güçsüz, mecalsiz, çok zayıf, bitik, hayalifenere dönmüş kimse.

هیئآت **hey'ât** *A. ç. a.* belli/küçük sayıda insan toplulukları, kurullar; *bk.* هیئت **hey'et**.

هیئت **hey'et** *A. a.* 1 kılık, kıyafet, biçim, 2 bir nesnenin tabiî yapısından/oluşundan yansıyan durum ve niteliği, dış ve iç bakımındangörünüş, 3 bir öbek insandan oluşan topluluk, dernek, kurul.

هیئت شناس **h.-şinâs** *F. a.* gök cisimlerinin görünüş ve durumlarını, hareketlerini ve konumlarını, büyüklüklerini, sıralanışlarını ve uzaklıklarını inceleyen bilim adamı, astronom.

ی y

ی Osmanlı Türkçesi alfabesinin otuz birinci harfi. Ebced hesabında sayı değeri 10'dur.

[1]یا **yâ** *A. ünl.* Ey!

یارب **y. Rab** *A. ünl.* Ey Tanrım/Tanrım! Yalvarıp dilekte bulunma, bağışlanmayı dileme, acınma, şaşkınlık gibi anlatımları vardır. یا ربی **yâ rabbî**'nin kısaltmasıdır.

یاء **yâ'**, [2]یا **yâ** *A. a.* ی harfinin adı.

یاب **-yâb** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulan, elde eden, kazanan: *şeref-yâb* "şeref bulan (kimse)", *şifâ-yâb* "şifa bulan, iyileşen (kimse)", *zafer-yâb* "zafer kazanan (kimse)". (Olumsuzluk eki ile birlikte:) نایاب *nâ-yâb* "olmayan, bulunmayan" demektir.

یابس **yâbis** *A. s.* kuru. Zıddı olan "yaş" anlamındaki رطب **ratb** ile birlikte bulunduğu bağlam öbeği رطب و یابس *ratb ü yâbis* "karma karışık, ilgili ilgisiz" anlamındadır.

یابان **yâbân** *F. a.* 1 çöl, 2 şehre uzak, ıssız yer.

یابانی **yâbânî** *F. s.* 1 çölle/ıssız yerlerle ilgili ve ilintili, 2 medeniyetten uzak, ilkel bir durumda yaşayan, vahşî (kimse), 3 evcilleşmemiş (hayvan).

یاد **yâd** *F. a.* hatır, akıl, zihin, an. **– etmek** -i hatıra getirmek, -i hatırlamak, -i anmak.

یاددار **y.-dâr** *F. s.* hatırda tutan, unutmayan (kimse).

یادداشت **y.-dâşt** *F. a.* hatırda tutulan, unutulmayan şey, armağan, hediye.

یاد دست **y.-i dest** *F. s.* (*T. k. dili:* یادس **yâdes,** لادس **lâdes**) eli anma, yani: birbirini aldatıp kazanmak için elleri değdirerek bahis tutuşma.

یادزشت **y.-zişt** *F. s.* kötü anma, yani: bir kimseyi arkasından çekiştirme, kötü işlerini/yönlerini sayıp dökerek anma.

یادگار **y.gâr** *F. s.* (*T. k. dili:* **yâdigâr**) 1 bir insanın hatırlanmasını sağlayan şey, hediye, armağan, 2 *T. mec.* (şaka yollu) baş belâsı, 3 *T. mec.* (kötü anlamda) adı belli, aşna, mahut.

یار **yâr** *F. a.* 1 dost, arkadaş, yakın, 2 sevgili, sevilen güzel, 3 bildik, tanıdık, 4 yardımcı.

یار غار **y.-i ğâr** *F. a.* 1 mağara arkadaşı, yani: Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında kendisiyle birlikte olup, takip eden Kureyşli düşmanlarından korunmak için sığındıkları mağarada yanında olan Hz. Ebubekir, 2 *mec.* güvenilir dost.

یاری **yârî** *F. a.* dostluk.

یارا **yârâ** *F. a.* 1 güç, takat, mecal, 2 *ünl.* Ey dost!

یاره **yâre** *F. a.* 1 kadınların kollarına taktıkları süs halkası, bilezik, 2 bir müshil ilâcı, 3 (Türkçeden alıntı olarak) yara. Farsçadan yeniden Türkçeye alınmış olarak Divan edebiyatında bu yabansı söylenişiyle kullanılmıştır.

یأس **ye's** *A. a.* umutsuzluk.

یاسمن, یاسمین **yâsemen, yâsemîn** *F. a.* çiçekleri güzel kokulu, bilinen ağaççık.

یافته **yâfte** *F. s.* "bulmuş, kazanmış, ermiş" anlamlarıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: شرفیافته *şeref-yâfte* "şeref bulmuş", حصولیافته *husûl-yâfte* "meydana gelmiş, olmuş" gibi, 3 (*T. k. dili:* **yafta**) üzerinde tanıtıcı sözler bulunan yazılı kâğıt, etiket, 3 suçluların, özellikle idam mahkûmlarının göğüslerine asılan yargı bildirimi/mahkûmiyet kararı.

یافث **Yâfes** *A. a.* Nuh Peygamber'in büyük oğlu. Aktarıldığına göre, tufandan sonra Hazar Denizi'nin kuzeyi ile kuzeybatısına gelmiş, Türkler ile başka kimi kavimler onun neslinden türemiştir.

یاقوت **yâkût** *A. a.* kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renkli dört türü bulunan değerli taş. En değerlisi kırmızı renkli olanıdır.

یاقوت خام **y.-i hâm** *F. a.* ham yakut, yani: dilberin dudağı.

یاقوت روان **y.-i revân** *F. a.* 1 akan yakut, yani: kanlı gözyaşı, 2 kırmızı şarap.

یاقوت سر بسته **y.-i ser-beste** *F. a.* başı bağlı yakut, yani: dilberin kapalı ağzı.

یاقوت مذاب **y.-i müzâb** *F. a.* erimiş yakut, yani: 1 gözyaşı, 2 kırmızı şarap, 3 kan.

یاقوت رمانی **y.-i rummânî** *F. a.* rengi nar tanesi gibi tatlı kırmızı ve saydam bir tür çok değerli yakut.

یاقوت زرد **y.-i zerd** *F. a.* 1 sarı renkli yakut, 2 güneş.

یاقوت جگری **y.-i ciğerî** *F. a.* çok koyu kırmızı, kırmızılığı siyaha yakın bir tür yakut.

یاقوت کرکانی **y.-i Gürgânî** *F. a.* Gürgân (Cürcan) şehrinde çıkan bir tür değerli yakut.

یال **yâl** *F. a.* boynun omuza yakın kısmı, boyun kökü. Daha çok "kol kanat" anlamındaki **bâl** ile birlikte, "boy pos, kesim, eni boyuna denk, düzgün endam" anlamındaki یال و بال *yâl ü bâl* bağlam öbeği içinde görülür.

یاله **yâle** *F. a.* sığır boynuzu.

یاور **yâver** *F. s.* yardımcı, yardım edici (kimse/durum): *zafer-yâver* "yardımcısı zafer olan".

یاوری **yâverî** *F. a.* yardımcılık: *yâverî-yi tâli'* "talihin yardımcılığı".

یاوه **yâve** *F. a.* boş, anlamsız, yararsız, saçma sapan söz.

یاوه سنجان **y.-sencân** *F. ç. a.* saçma sapan sözleri ölçüp biçenler, boş sözlerin ne olduğunu bilip anlayan kimseler.

یاوه گو **y.-gû** *F. s.* boş konuşan, saçmalayan (kimse).

یاهو **yâ hû** *F. ünl.* ah, ey vay, ey vah, yazık!

يباب **yebâb** *A. a.* yıkık. Daha çok خراب **harâb** ile birlikte "yıkık dökük" anlamındaki خراب و يباب *harâb ü yebâb* bağlam öbeği içinde görülür.

يبان **yebân** *F. a.* 1 çöl, 2 ıssız yer; *bk.* **yâbân.**

يبروح الصنم **yebrûhu's-sanem** *A. a.* (*T. h. dili:* **abdüsselâm**) Türkçede "insan kökü" ve "kan kurutan" denilen bir tür bitki, dağ turbu. Kökü bir çift insan şekline benzer.

يبوست **yübûset** *A. a.* kuruluk, kuru olan nesnenin niteliği; *zıddı:* رطوبت **rutûbet.**

يتامى **yetâmâ** *A. ç. a.* yetimler; *bk.* يتيم **yetîm.**

يتيم **yetîm** *A. s.* 1 öksüz, babasız/anasız babasız çocuk, 2 tek, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne): *dürr-i yetîm* "istiridye kabuğunda tek olarak büyümüş iri inci".

يثرب **Yesrib** *A. a.* Medine'nin diğer adı.

يخ **yah** *F. a.* buz.

يخآور **y.-âver** *F. a.* buzlu su/şerbet.

يخبسته **y.-beste** *F. s.* buz bağlamış, buz kesilmiş, buz tutmuş (su).

يخچه **yahçe** *F. a.* buz tutmuş su damlası, dolu.

يخنى **yahnî** *F. a.* malzemesine ve pişirme biçimine göre birçok türü bulunan et yemeği.

يد **yed** *A. a.* 1 el, 2 güç, kuvvet, 3 yardım, 4 aracılık, vasıta.

يد بيد **y. be-y.** *F. z.* elden ele, doğrudan, fazla uğraşmadan, kestirmeden.

يد بيضا **y.-i beyzâ** *F. a.* Hz. musa'nın mucizelerinden biri.

يد طولى **y.-i tûlâ** *F. a.* bilgi genişliği, tam, derin ve eksiksiz biçimde bilme, (bir konuda) tam anlamıyla bilgi sahibi olma.

يد واحد **y.-i vâhid** *F. a.* tek el, yani: tekel, inhisar.

يراعه **yerâa** *A. a.* kamış.

يراعه زن **y.-zen** *F. s.* kamış oynatan, yazan (kimse).

يرحمك الله **yerhamüka'lâh** *A.* Aksıran kimseye söylenen "Allah seni esirgesin" anlamında söz.

يرقان **yerakân** *A. a.* 1 sarılık hastalığı, 2 ekini bozan, halk arasında "san" denilen hastalık.

يرليغ **yarlîğ** *F. a.* hükümdar buyruğu, ferman. Türkçeden Farsçaya geçmiş, sonra oradaki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.

يزدان **Yezdân** *F. a.* Tanrı, Yaratıcı.

يزدجرد **Yezdicürd** *F. a.* eski İran hükümdarlarından Behrâm-i Gûr'un babası, adaletiyle ünlü Nûşîrevân'ın torunu.

يسار **yesâr** *A. a.* sol; *zıddı:* يمين **yemîn,** 2 zenginlik, imkân genişliği, refah.

يسارى **yesârî** *F. s.* solak (kimse).

يسر[1] **yesr, yeser** *A. s.* kolay. *a.* kolaylık.

يسر[2] **yüsr** *A. a.* 1 kolaylık; *zıddı:* عسر **usr,** 2 zenginlik.

يسرىٰ **yüsrâ** *A. a.* (يسار **yesâr**'in dişili) sol taraf, sol.

يسير **yesîr** *A. s.* 1 az: *şey'-i yesîr* "az şey", 2 kolay: *emr-i yesîr* "kolay iş".

يشب **yeşb** *A. a. aş. m. bk.*

يشم **yeşm** *F. a.* (*T. k. dili:* **yeşim**) karışık damarlı, yeşilimsi renkte değerli bir taş.

يعسوب **ya'sûb** *A. a.* 1 arı beyi, 2 bir topluluğun beyi, önderi, ulusu.

يعقوب **Ya'kûb** *A. a.* 1 Yusuf Peygamber'in babasının adı, 2 mezhep kurucusu bir Hıristiyan din adamının adı.

يعقوبي **Ya'kûbî** *A. s.* 1 kurucusu "Yakup" adlı bir Hıristiyan din adamı olan mezheple ilgili ve ilintili, 2 bu mezhepten olan (kimse).

يعنى **ya'nî** *A. bağl.* demek ki. İki üyeden ilkini ötekiyle açıklama işleyişindedir.

يغما **yağmâ** *F. a.* talan, çapul.

يغما كر **y.ger** *F. a.* yağmacı.

يغمايى **y.yî** *F. a.* yağmacı, talancı.

يقطين **yaktîn** *A. a.* kabak, kavun, karpuz, hıyar gibi sapsız olup dalları yere yayılan bitki.

يقظان **yakzân** *A. s.* uyanık (kimse).

يقظه **yakaza** *A. a.* uyanıklık: *beyne'n-nevm ve'l-yakaza* "uyku ile uyanıklık arası/arasında".

يقين **yakîn** *A. a.* (bir şeyi) kesin olarak bilme, 2 kesin olarak bilinen şey, üzerinde şüphe lekesi bulunmayan bilgi; *zıddı:* وهم **vehm.**

يقيناً **yakînen** *A. z.* kesin olarak.

يقينى **yakînî** *A. s.* gerçek, kuruntu ve hayal mahsülü olmayan.

يقينيات **yakîniyyât** *A. ç. a.* üzerinde hiç şüphe ve tereddüt bulunmayan bilgiler, gerçek bilgiler.

يك **yek** *F. a.* bir, tek.

يكايك **y.ây.** *F. z.* 1 birer birer, tek tek, 2 ansızın.

يك بيك **y. be-y.** *F. z.* bir bir, tek tek.

يكبار **y.-bâr,** يكباره **y.-bâre** *F. z.* bir kez, bir kere.

يكپا **y.-pâ** *F. s.* tek ayaklı (kimse).

يكپاره **y.-pâre** *F. s.* tek parçalı, parçasız (nesne).

يكتا **y.-tâ** *F. s.* 1 bir biricik, yegâne, 2 eşi benzeri olmayan (kimse/nesne): در يكتا *dürr-i* yektâ "eşsiz benzersiz inci".

يكتنه **y.-tene** *F. z.* yalnız başına.

يكجهت **y.-cihet** *F. s.* birlik ve uyum içinde olan, birlikte ve bir yönde hareket eden (kimse).

يكچشم **y.-çeşm** *F. s.* tek gözlü, sokur (kimse/hayan)

يكدانه **y.-dâne** *F. s.* eşi bulunmayan, yalnızca bir tane olan (nesne).

يكدست **y.-dest** *F. s.* el birliğiyle çalışan, el birliği etmiş (kimseler).

يكدل **y.-dil** *F. s.* duygu ve düşünceleri aynı, gönül birliği etmiş (kimseler).

يكدله **y.-dile** *F. a.* gönül birliği.

يكدم **y.-dem** *F. z.* bir an, bir nefes.

يكديكر **y.-dîger** *F. zam.* birbirini, biri ötekini.

يكران **y.-rân** *F. a.* soyu belli, değerli at. Yelesi ve kuyruğu ak/ donu sarı ile kırmızı arasındaki at olarak da tanımlanmıştır.

يكرنك **y.-reng** *F. s.* düz renkli, alaca olmayan (kumaş).

يكروزه **y.-rûze** *F. s.* 1 bir günlük, bir gün süren (iş), 2 *mec.* kısa, süreksiz, kısa süren (ömür).

يكزبان **y.-zebân** *F. s.* 1 tek dil konuşan (kimse/halk), 2 aynı dili kullanan, ağız birliği etmiş (kimseler).

يكساله **y.-sâle** *F. s.* bir yaşında (çocuk/yavru).

يكسان **y.-sân** *F. s.* denk, bir hâlde/çizgide/bir ölçüde olan (nesne), 2 … ile aynı seviyede olan (nesne).

یکسر **y.-ser**, یکسره **y.-sere** *F. s.* bütün, baştan başa, hep, cümle. *z.* ansızın.

یکشنبه **y.-şenbih** *F. a.* (haftanın günlerinden) Pazar.

یکان یکان **yegân yegân** *F. z.* birer birer.

یکانه **yegâne** *F. s.* biricik, eşsiz, tek.

یکانه کو **y.-gû** *F. a.* Yüce Yaratıcı'ya "Birdir" diyen kimse, muvahhid.

یکانگی **yegânegî** *F. a.* eşsizlik, benzersizlik.

یکون **yekûn** *A. a.* 1 *mat.* toplanan birden çok sayıdan elde edilen sayı, sonuç, toplam, 2 hepsi, bütünü, cümlesi: *cem'an yekûn* "daha önce elde edilmiş toplamların toplamı".

یکه **yeke** *F. s.* bir, tek, yalnız; biricik, eşsiz. Tek başına kullanılmamıştır; aşağıdaki birleşiklerde geçer:

یکه سوار **y.-süvâr** *F. s.* binicilikte mahir, biniciler arasında biricik (atlı).

یکه تاز **y.-tâz** *F. s.* düşmana tek başına saldıran (yiğit, kahraman).

یلدا **yeldâ** *F. s.* uzun: *şeb-i yeldâ* "Rûmî Kânunuevvel'in dokuzuncu gecesi olan, senenin en uzun gecesi".

یم **yem(m)** *F. s.* deniz.

یمامه **yemâme** *F. s.* 1 evcil güvercin, 2 (büyük harfle) Arabistan'da bir bölge.

یمانی **Yemâniy(y), Yemânî** *F. s.* Yemenli, Yemen halkından olan (kimse)

یمنی **yemenî** 1 (büyük harfle) Yemen'le ilgili ve ilintili (nesne/konu vb.), 2 basma tekniğiyle desen vurulmuş ince bez, tülbent, 3 bir tür hafif ayakkabı.

یمنٰی **yümnâ** *A. a.* (یمین **yemîn**'in *dişili*) sağ taraf, sağ: ید یمنٰی *yed-i yümnâ* "sağ el".

یمین **yemîn** *A. s.* 1 sağ, sağ taraf; *zıddı:* یسار **yesâr**, 2 sağ el, 3 ant, – **etmek/eylemek** ant vermek.

ینابیع **yenâbî'** *A. ç. a.* pınarlar, ayazmalar; *bk.* ینبوع **yenbû'**.

ینبغی **yenbağî** *A. çekimli fiil* Yalnız şu sözde geçer: *kemâ yenbağî* "gerektiği gibi, lâyık olduğu üzere".

ینبوع **yenbû'** *A. a.* pınar, kaynak, ayazma.

یواقیت **yevâkît** *A. ç. a.* yakutlar; bk یاقوت **yâkût.**

یوسف **yûsüf** *A. a.* 1 çığıltı, feryat, 2 (büyük harfle) Yakup Peygamber'in oğlu olan peygamber.

یوم **yevm** *A. a.* gün: *külle yevmin* "her gün".

الیوم **el-yevm** *A. z.* bugün, hâlâ, şimdiki hâlde.

یوم شك **y.-i şek** *F. a.* ayın, özellikle Ramazan ayının kesin olarak ispat olunamayan ilk günü.

یوماً من الایام **yevmen mine'l-eyyâm** *A. z.* günlerden bir gün.

یوماً فیوماً **yevmen fe-yevmen** *A. z.* günden güne, gittikçe.

یومی **yevmî** *A. s.* her gün için olan, her günlük (iş/ücret vb.).

یومیه **yevmiyye** *A. a.* gündelik.

یونس **yûnüs** *A. a.* 1 (büyük harfle) Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden biri, 2 bu adla anılan büyük balık.

یهود **Yehûd** *A. a.* Yahudiler, İsrailoğulları.

Bu sözlük, bir ilim adamının onlarca yıllık birikimi.

Tecrübe ve titizlik...

Bu sözlük, yeni bir dönem başlatacak.

Bu sözlük, yığma bir sözlük değil. Osmanlıcanın yaklaşık bin yıllık süreçteki macerasını barındırıyor. İçerdiği her bir kelime, tarihin süzgecinden geçirilmiştir.

Bu sözlük, akademisyenler, öğrenciler ve güvenilir dayanak arayan aydınlar için bir kılavuz olma niteliğindedir.

Bu sözlük, kelimelerin eski harflerle ve sistematik olarak dizilmesi ile başlı başına bir yenilik ve farklılık taşır.

Bu sözlük, eski metinleri anlamak ve anlamlandırmak adına büyük bir kolaylık sağlar.

Bu sözlük, verilen karşılıklarda fiil tamlayıcılarını göstererek yabancılar için de yol gösterici olma özelliğine sahip.

Bu sözlük, Osmanlı Türkçesi metinlerinde bulunan birçok terim, deyim, mazmun ve mecaz anlamlı söz ve söz birliklerine yer verir.

Birçok maddede kısa ve özlü bilgi aktarır; Arapça ve Farsçadan alınma gramer unsurları üzerine örnekli açıklamalarda bulunur.

Bu sözlük, çok sayıdaki madde ve anlamda, metinlerden alınma örneklere ve bu örneklerin çoğunun bugünün diliyle çevirilerine yer verir; böylelikle Osmanlı Türkçesini öğrenme yolunda çalışanlara, çeviri çalışmalarında kılavuzluk edecektir.

Bu sözlük, Türkçenin tarihî sözlüğünü hazırlama girişimleri için bir ilktir.

Bu sözlükle sözlüklerin sonu geldi.

Bu sözlükle, Osmanlıca sözlük çağı bir kere daha başlıyor...

kapı

kapı no: 337
temel eserler: 6